

16043

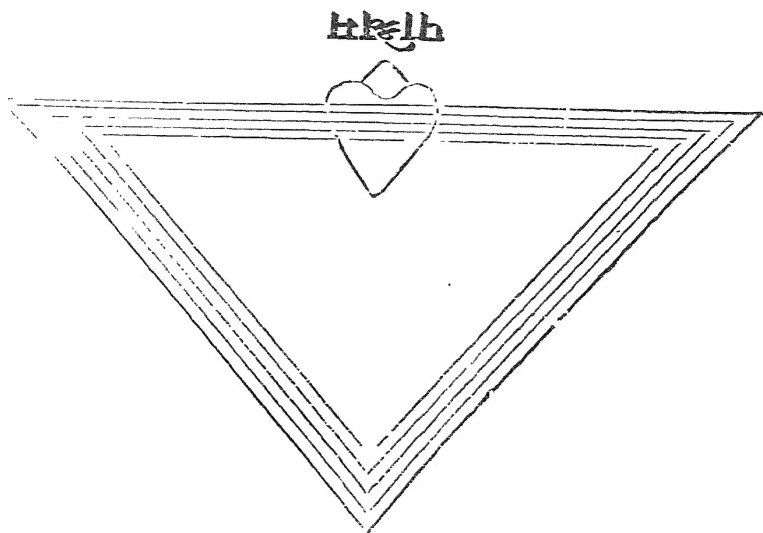

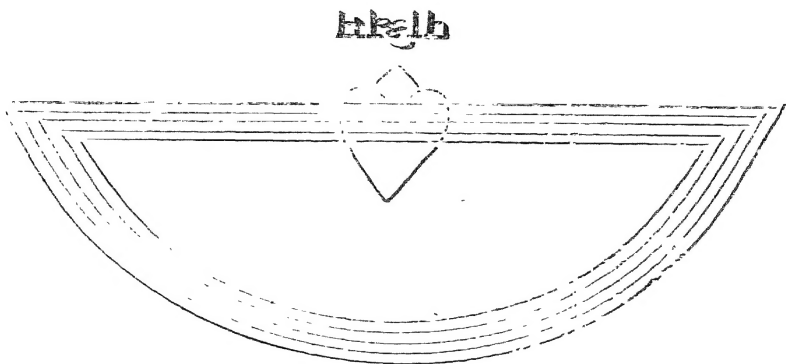

त्रिकोणकुण्डम्

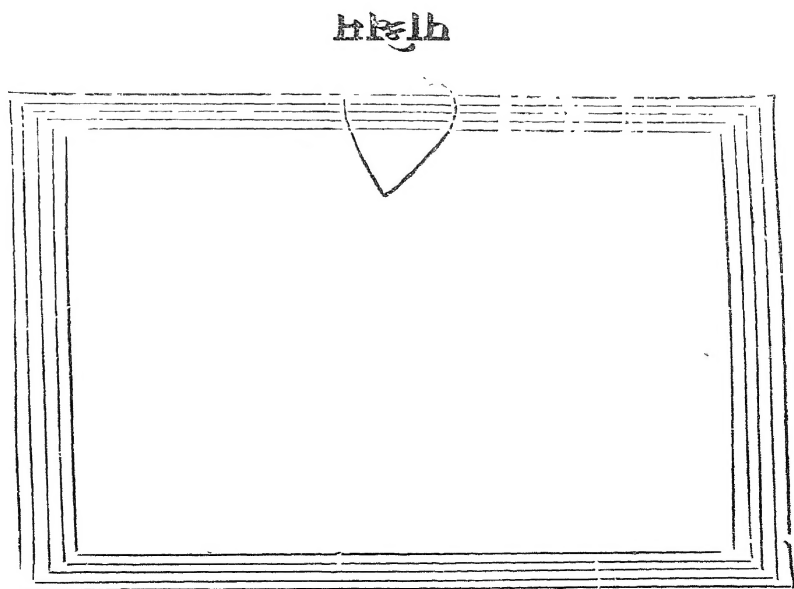

चित्र त्रिक पृष्ठ १७

अक्षचन्द्रकुण्डम्

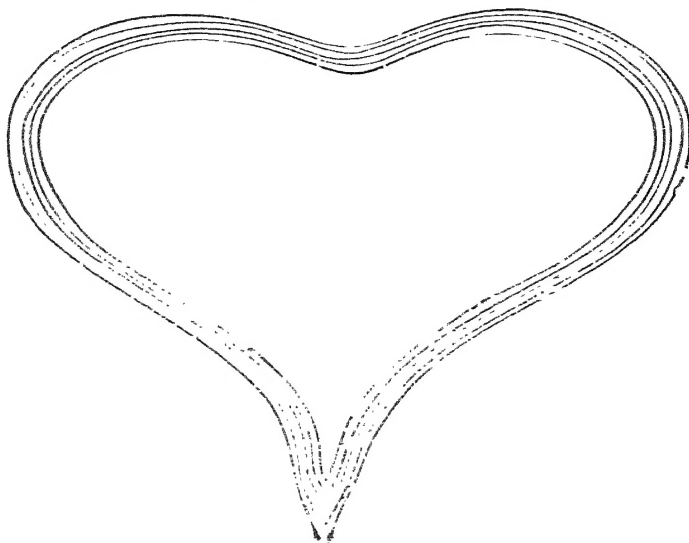

चतुष्कोणसंक्रुण्डम्

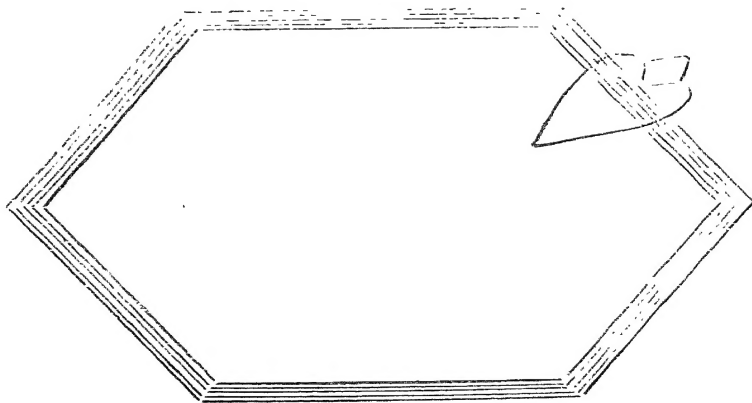
चित्र निक पृष्ठ १७

योनि कुण्डम्

पश्चिम

समपडस कुण्डम्

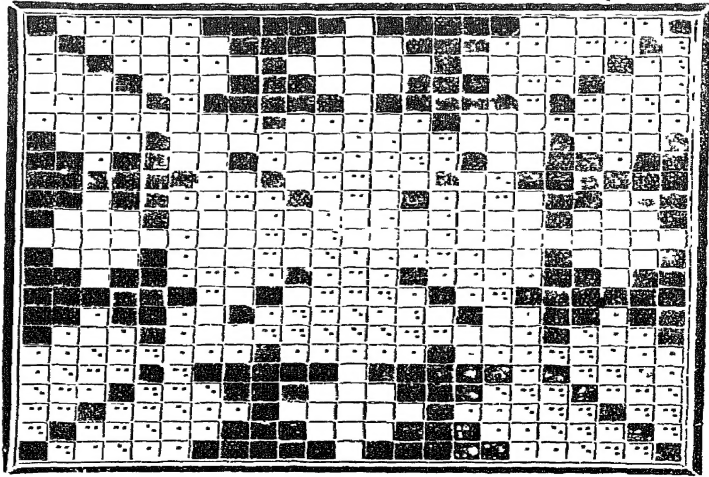
पश्चिम

अ. प्र.

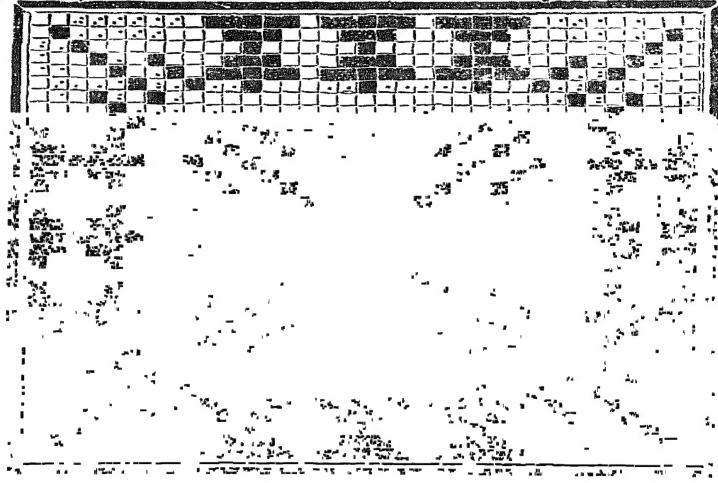
॥ २ ॥

तीनों चित्र निरंक पृष्ठ १९

॥ चतुर्विंशतिरेखात्मकमष्टलिंगतोभद्रमिदम् ॥२४॥

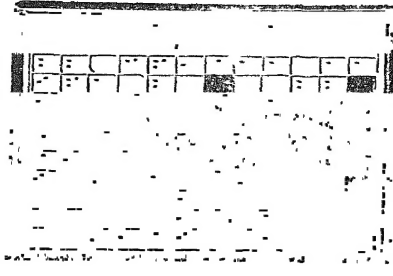

॥ अथ हरिहरात्मकं द्वादशलिंगतोभद्रं षट्त्रिंशद्रेखात्मकम् ॥२५॥

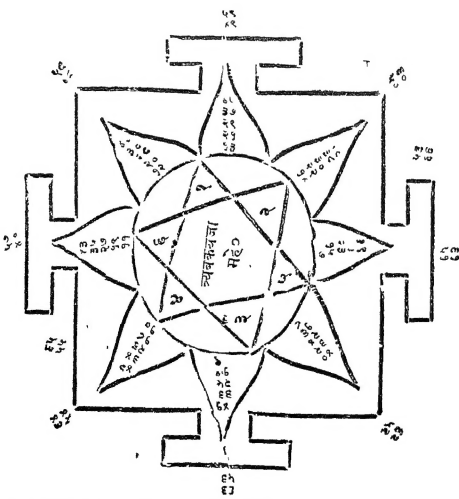
(एकलिंगतोभद्रं देवीमन्त्राष्टानयोभ्यं

गौरीतिलकमंडलमिदम्.)

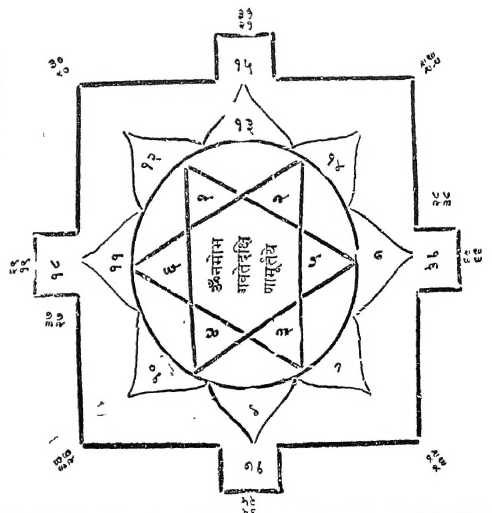
त्र्यंबकयन्त्रमिदम्.

चित्र निरंक पृष्ठ १२१

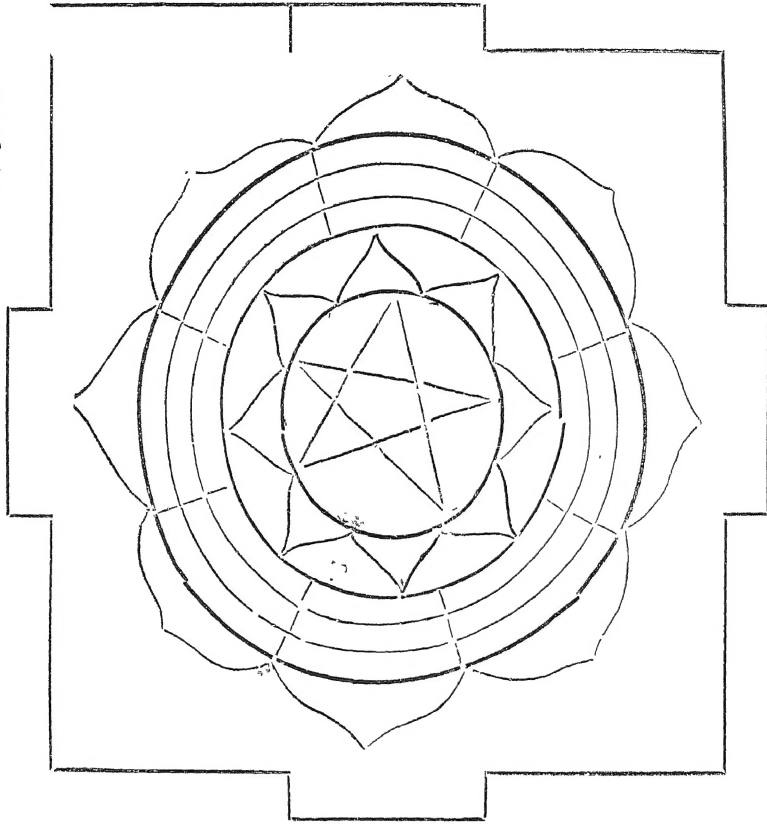
॥ श्रीदक्षिणामूर्तिमंत्रयन्त्रम् ॥

चित्र सांक पृष्ठ १८७

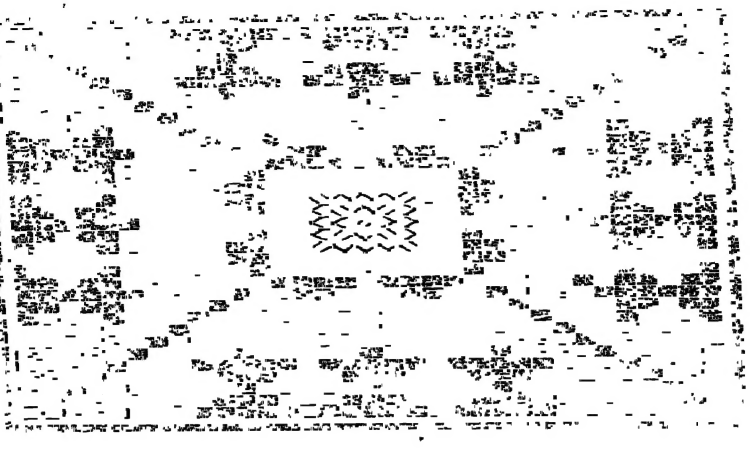
श्रीमहामृत्युंजययंत्रमिदम् ।

सांक पृष्ठ १३३

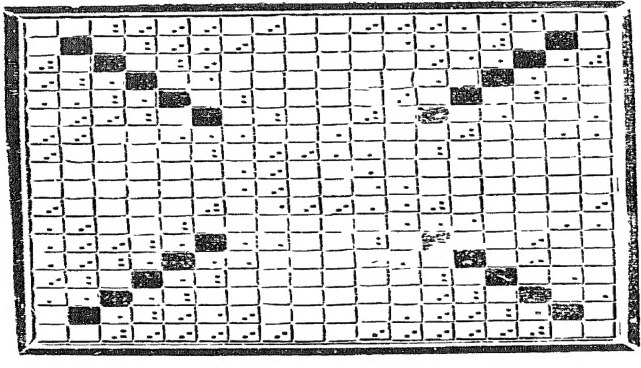

॥ रदयाभलोक्तं चतुस्त्रिंशद्विंशतकं द्वादशलिंगतोभद्रमिदम् ॥

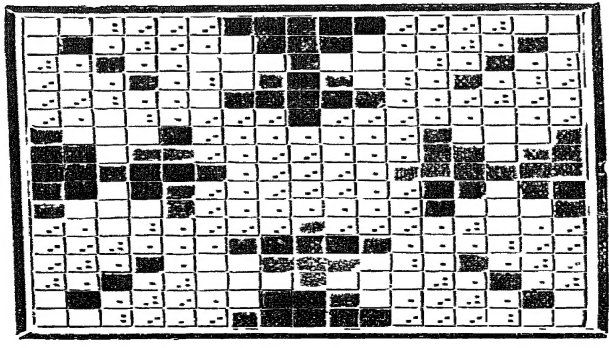
चित्र त्रिंशक पृष्ठ २०

॥ स्वतोभद्रमण्डलमिदम् ॥

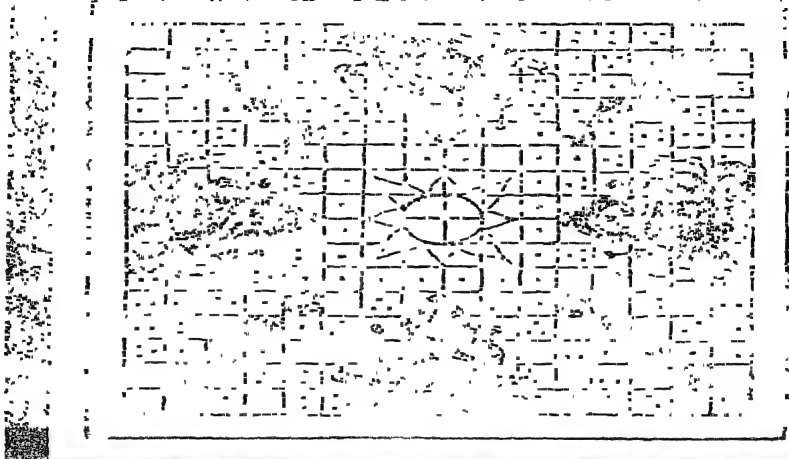
चित्र स्रिंशक पृष्ठ २१

॥ अथाष्टदशस्वात्मकं चतुर्लिंगतोभद्रम् ॥

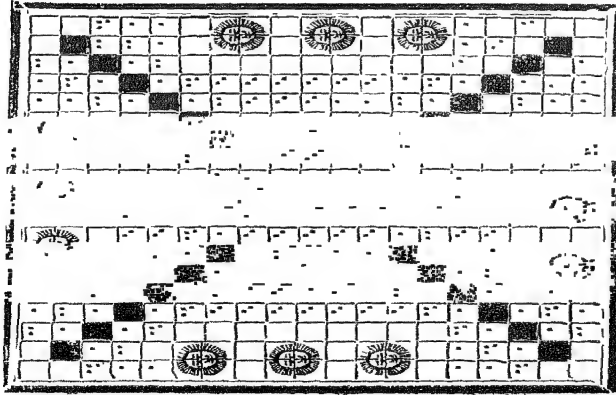
चित्र त्रिंशक पृष्ठ २२

॥ श्रीसूर्यमन्त्रतुष्टोष्पोगिसूर्यमन्त्रमण्डलम् ॥

श्रीसूर्यमन्त्रतुष्टोष्पोगिसूर्यमन्त्रमण्डलम् १४

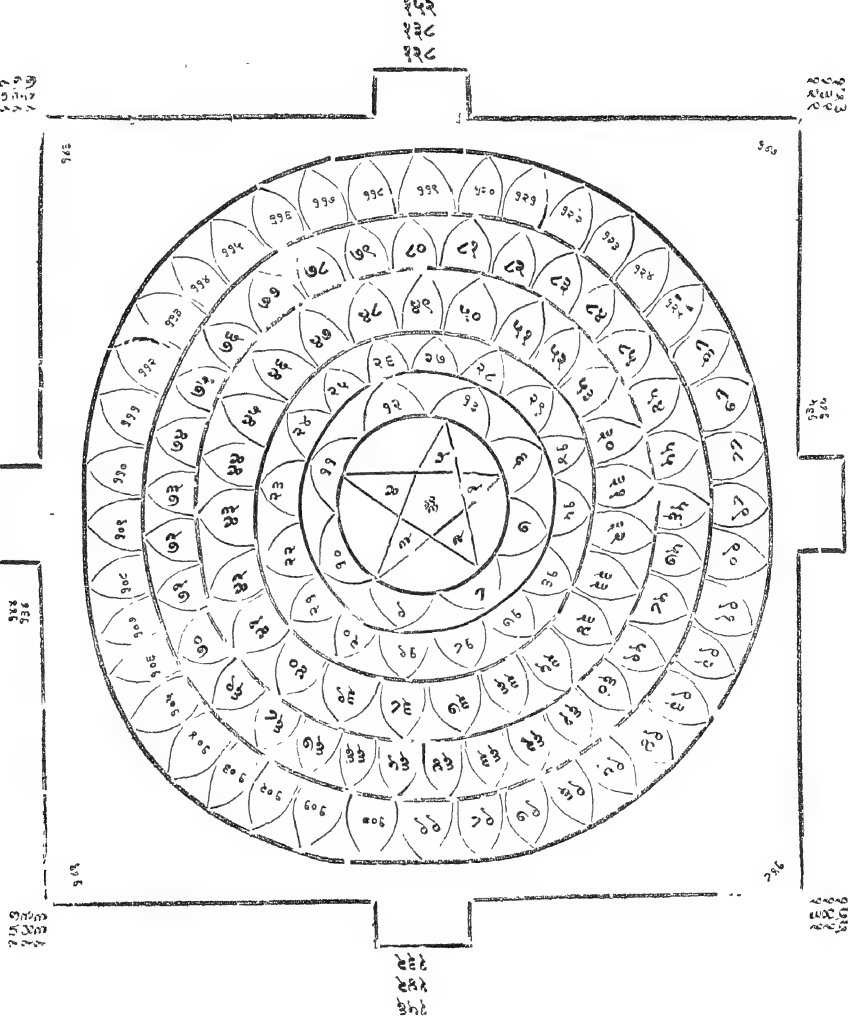
॥ श्रीसूर्यमन्त्रतुष्टोष्पोगिसूर्यमन्त्रमण्डलम् ॥

॥ श्री रुद्रयंत्रमिदम् ॥ स्कादि ॥

चित्र तिरुक् पुष्ट १४८ (बडायन्त्र देखो)

१५०
१३६
१३६

पुन्यपुन्यकयोमध्वे प्राप्ति प्रकल्प यन्त्राज्ञा का वा ।

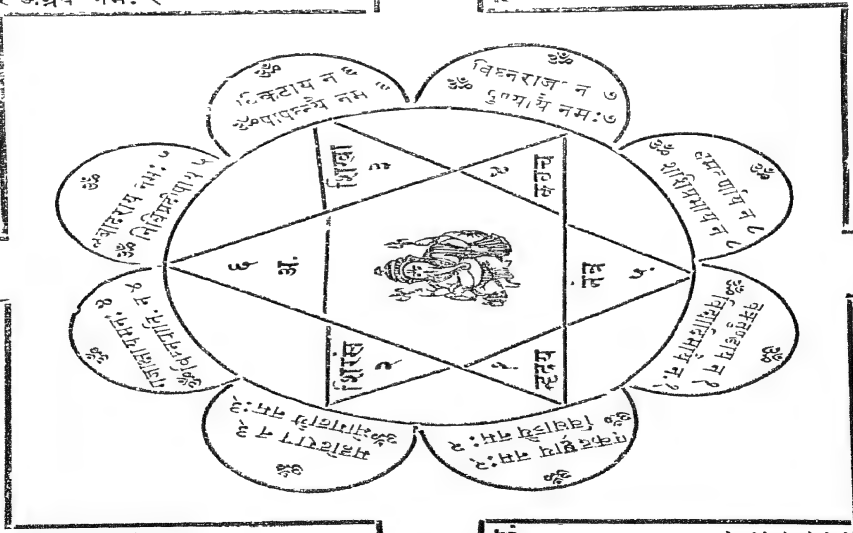
०६६
०६६
०६६

॥ गणपतिचन्द्रिका ॥

पद्माय नमः, वज्राय नमः, उग्र न इन्द्राय नमः ?

आ ब्रह्मणे नमः ९

विष्णवे नमः ८
शिवाय नमः ७
सर्वेश्वराय नमः ६
सर्वेश्वरीयै नमः ५

व. ही अनन्ताय नमः १०
पद्माय नमः ११
वज्राय नमः १२

चित्रसिंहक पृष्ठ ११३

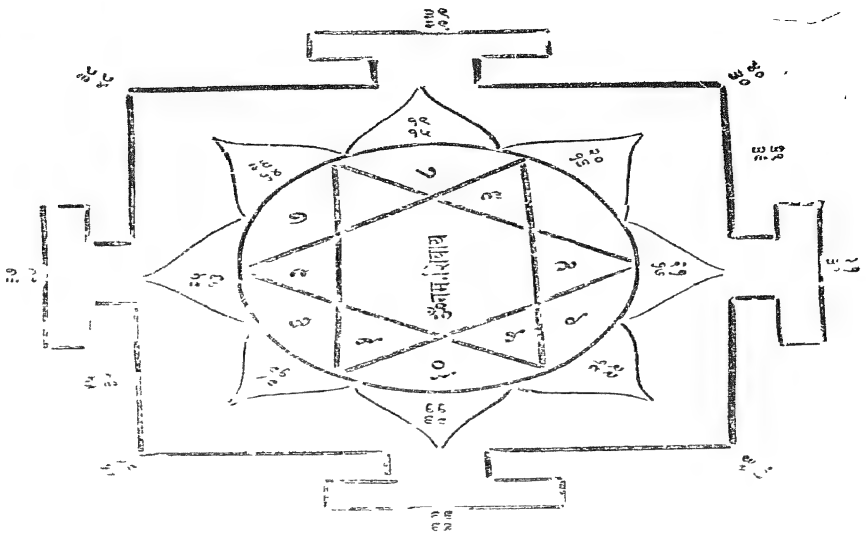
अ. शक्तये नमः
७ अग्रये नमः ३

दद्याय नमः
७ म यमाय नमः २

ख. खड्गाय नमः ४
७ क्ष निर्वर्तये नमः

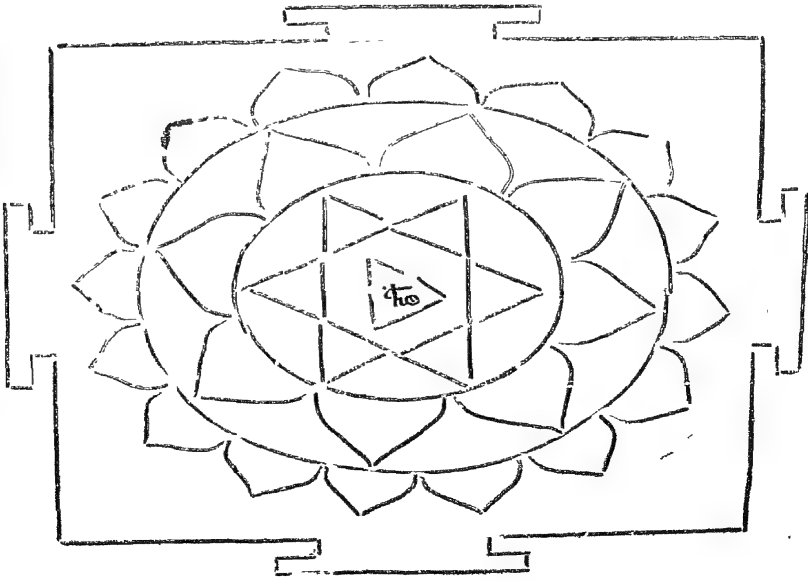
शिवयन्त्रमिदम् ।

चित्र रांक पृष्ठ १२८

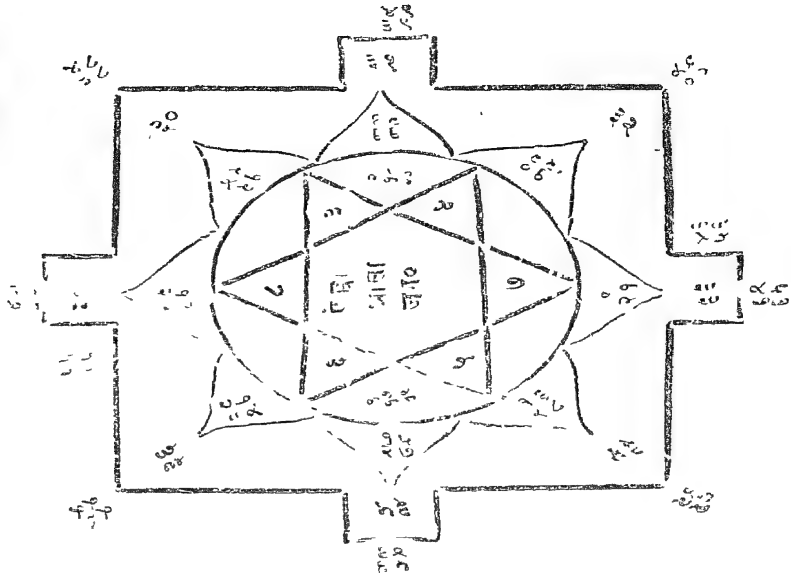
॥ वण्डिकायन्त्रमिदम् ॥

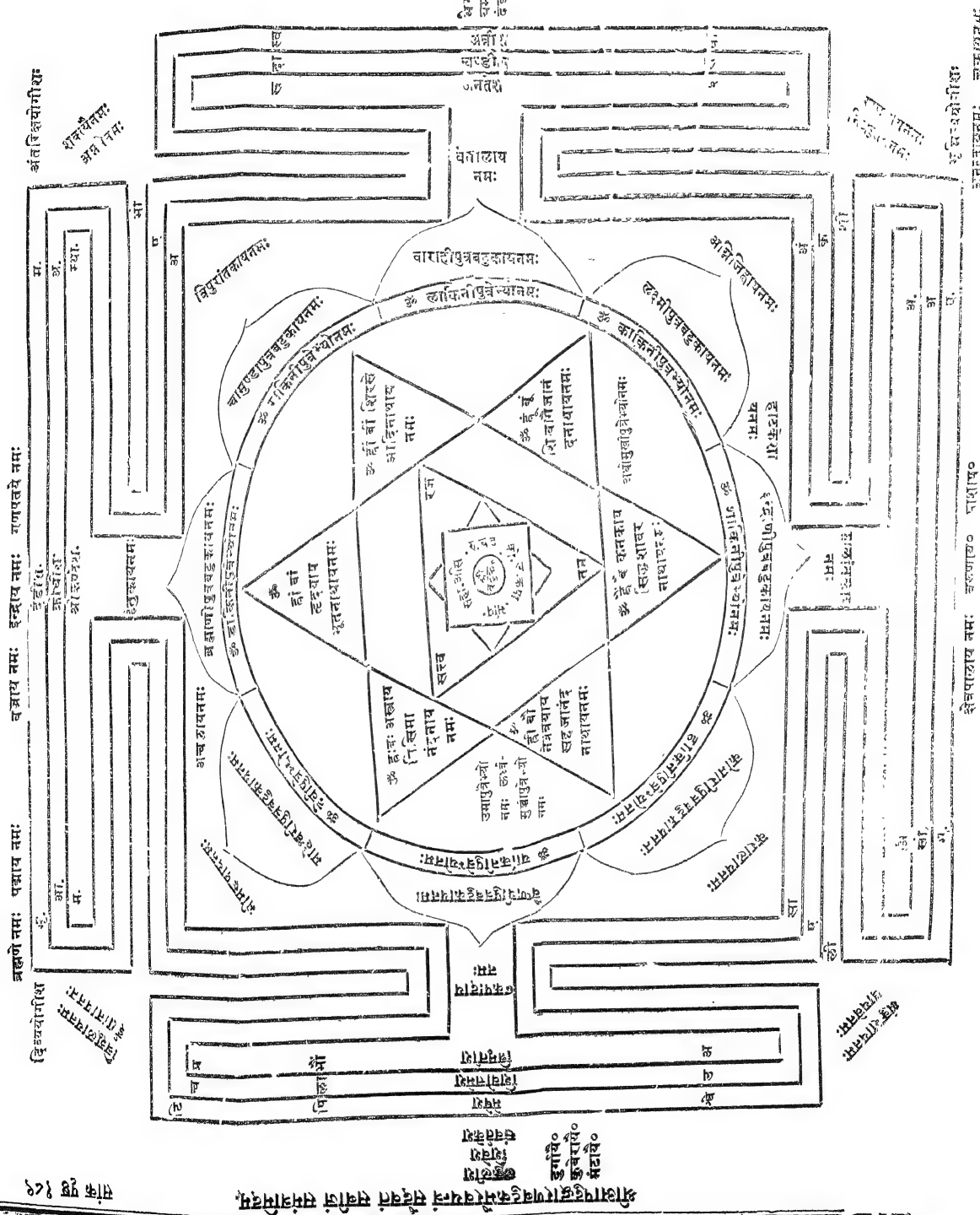
सांक पृष्ठ २२६

॥ श्रीमहालक्ष्मीयन्त्रम् ॥

तिरुक्कूट्ट २२६

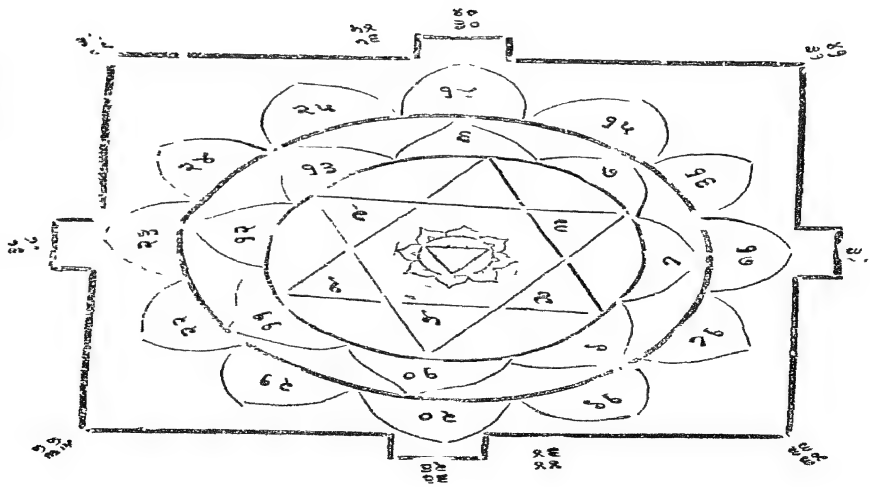

सौं० पु० १०८

श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

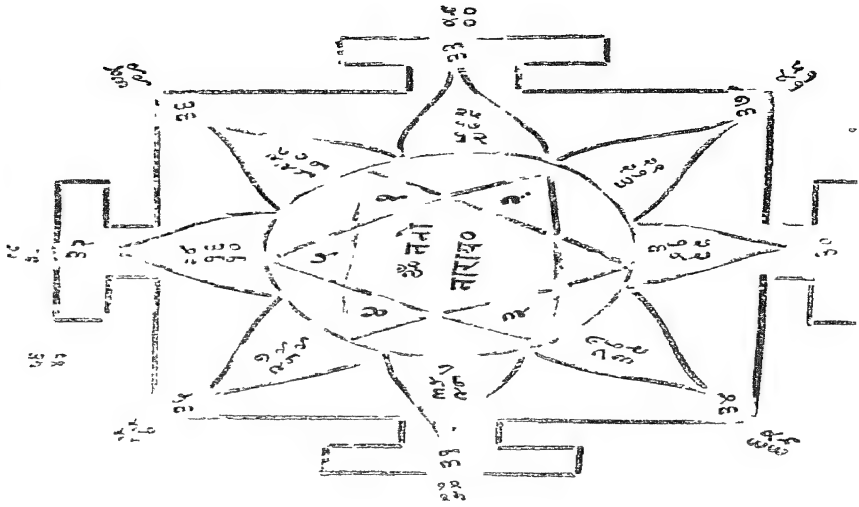
॥ श्रीगणेशपूजायनमिदम् ॥

संक्र. पु. २५८

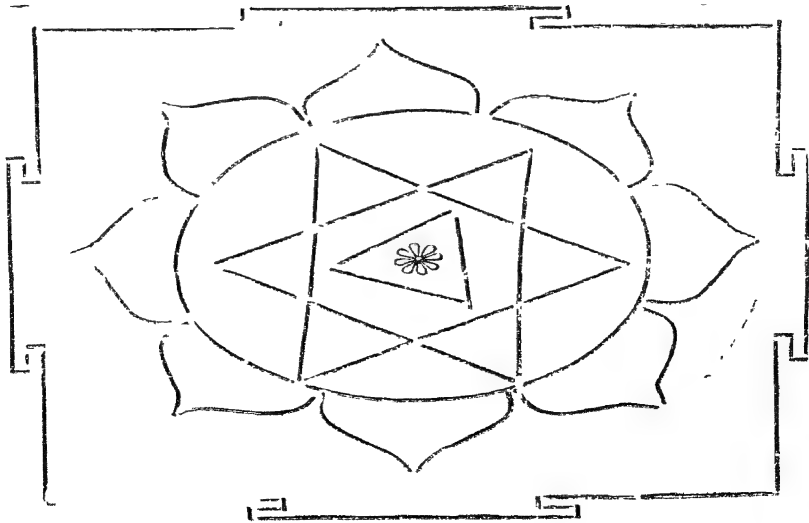
॥ श्रीगणेशपूजायनमिदम् ॥

संक्र. पु. २५९

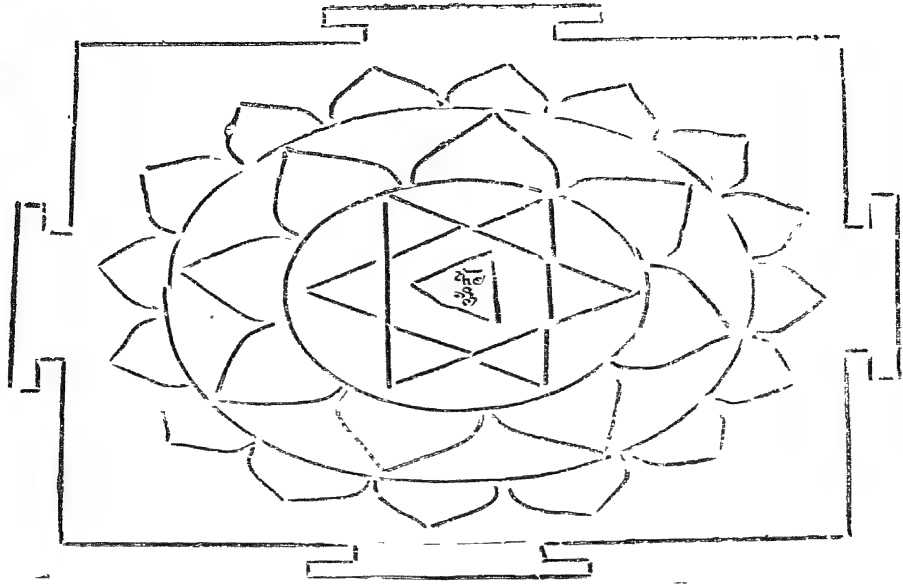
॥ श्रीबटुकभैरवयन्त्रमिदम् ॥

चित्र सांक पृष्ठ १८३

॥ श्रीदेवीयन्त्रम् ॥

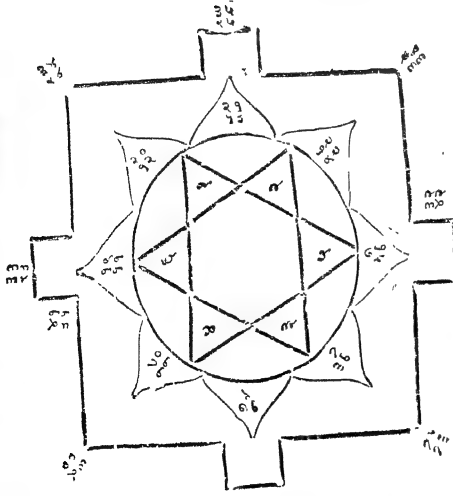
सांक पृष्ठ २०७

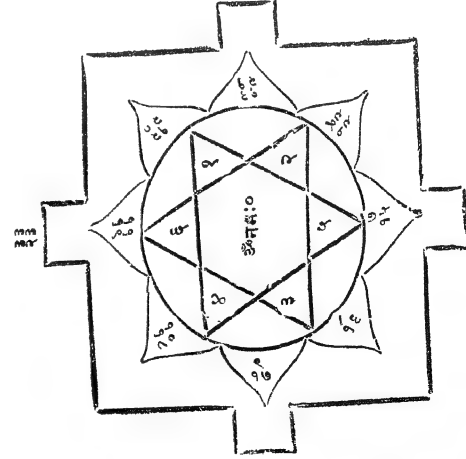
॥ श्रीसरस्वतीयन्त्रमिदम् ॥

साकं पृष्ठ २४६

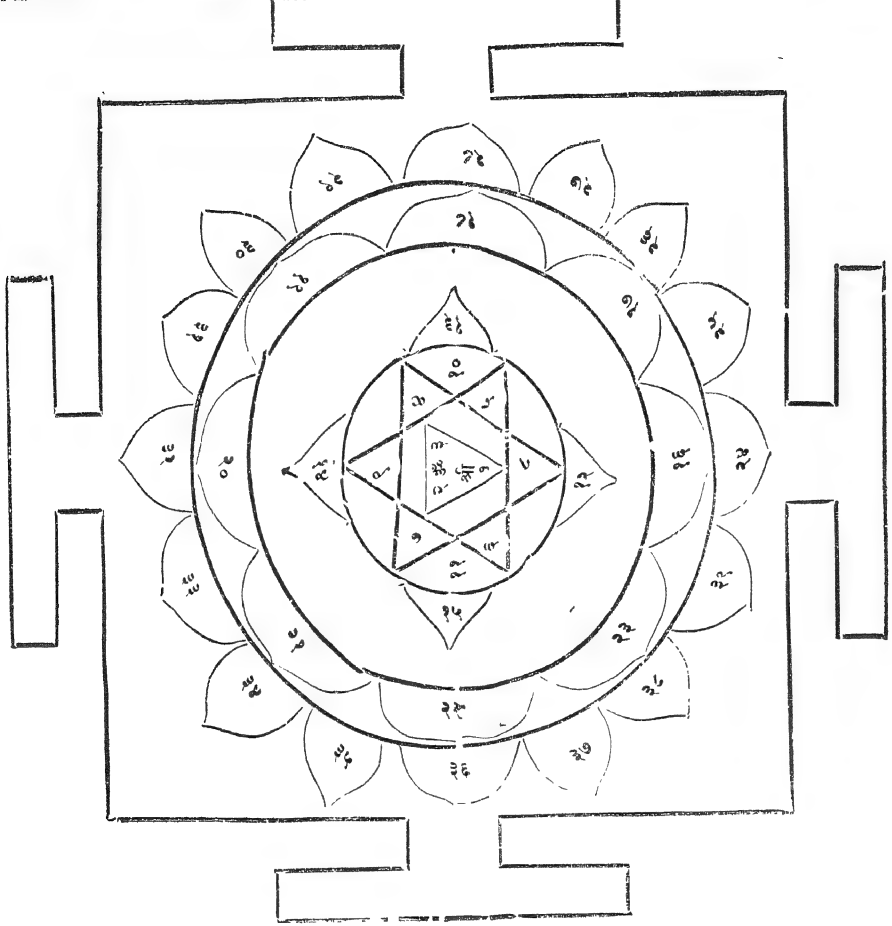
॥ श्रीगंगा यन्त्रमिदम् ॥

तिरंक पृष्ठ २५

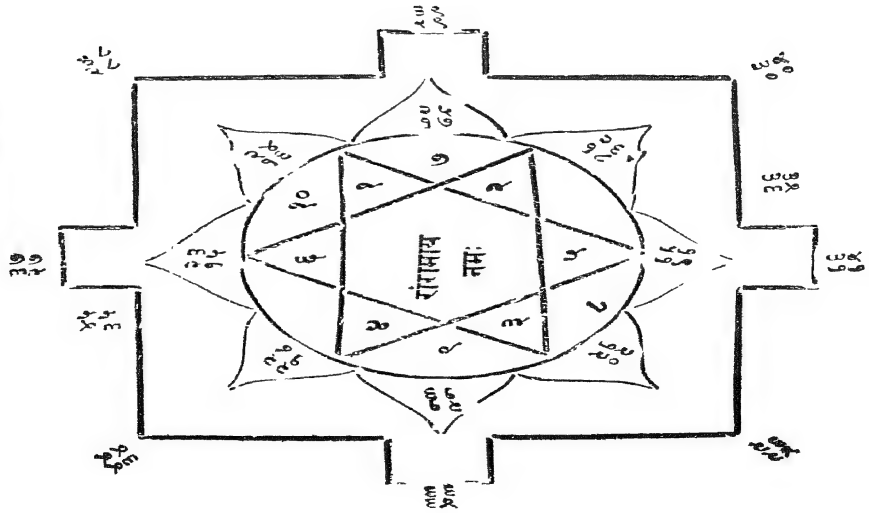
॥ श्रीअन्नपूर्णायन्त्रम् ॥

तिरंक पृष्ठ २४९

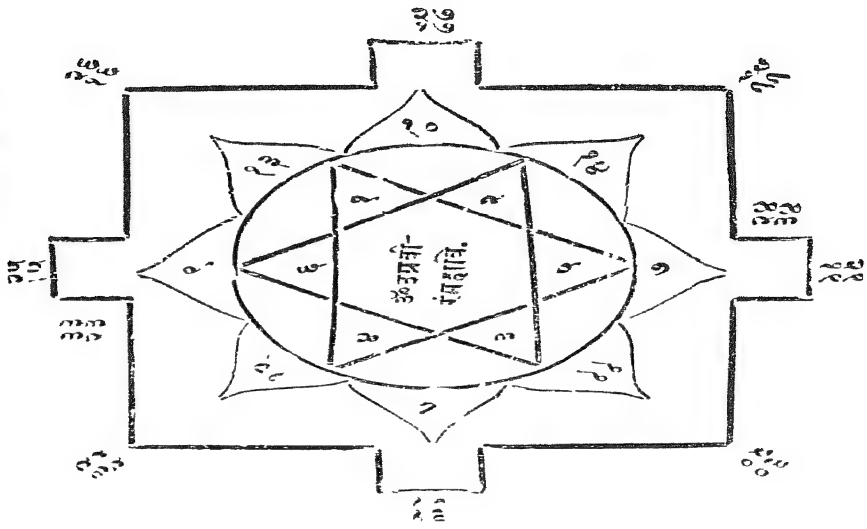
॥ श्रीरामयन्त्रमिदम् ॥

सांक्र पृष्ठ : ७१

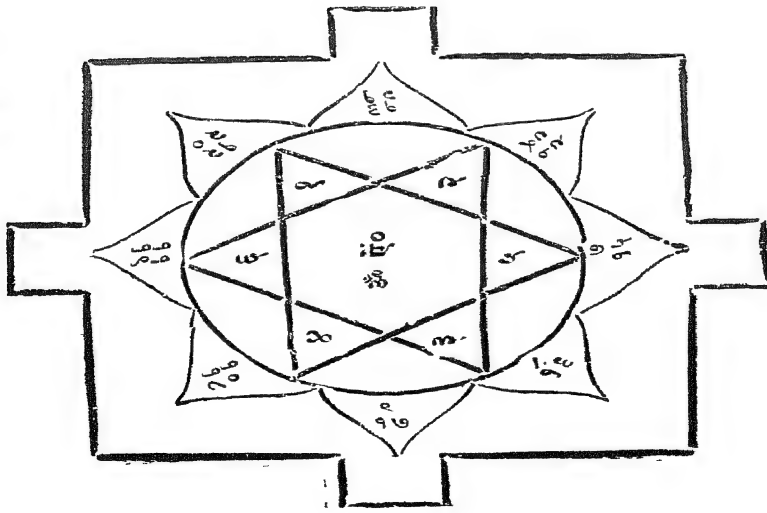
॥ श्रीवृत्तिहयन्त्रमिदम् ॥

विरंक्र पृष्ठ : ७६

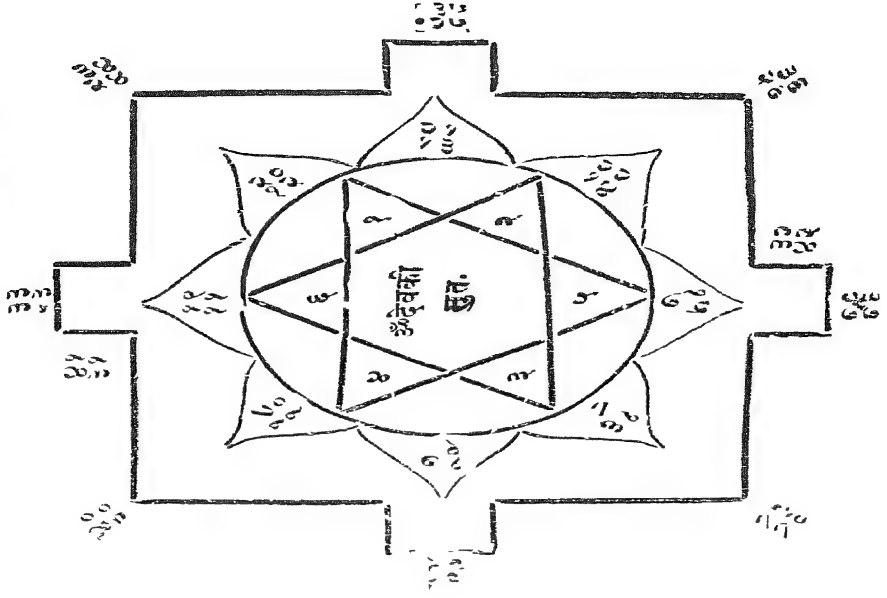
॥ श्रीगोपालयन्त्रमिदम् ॥

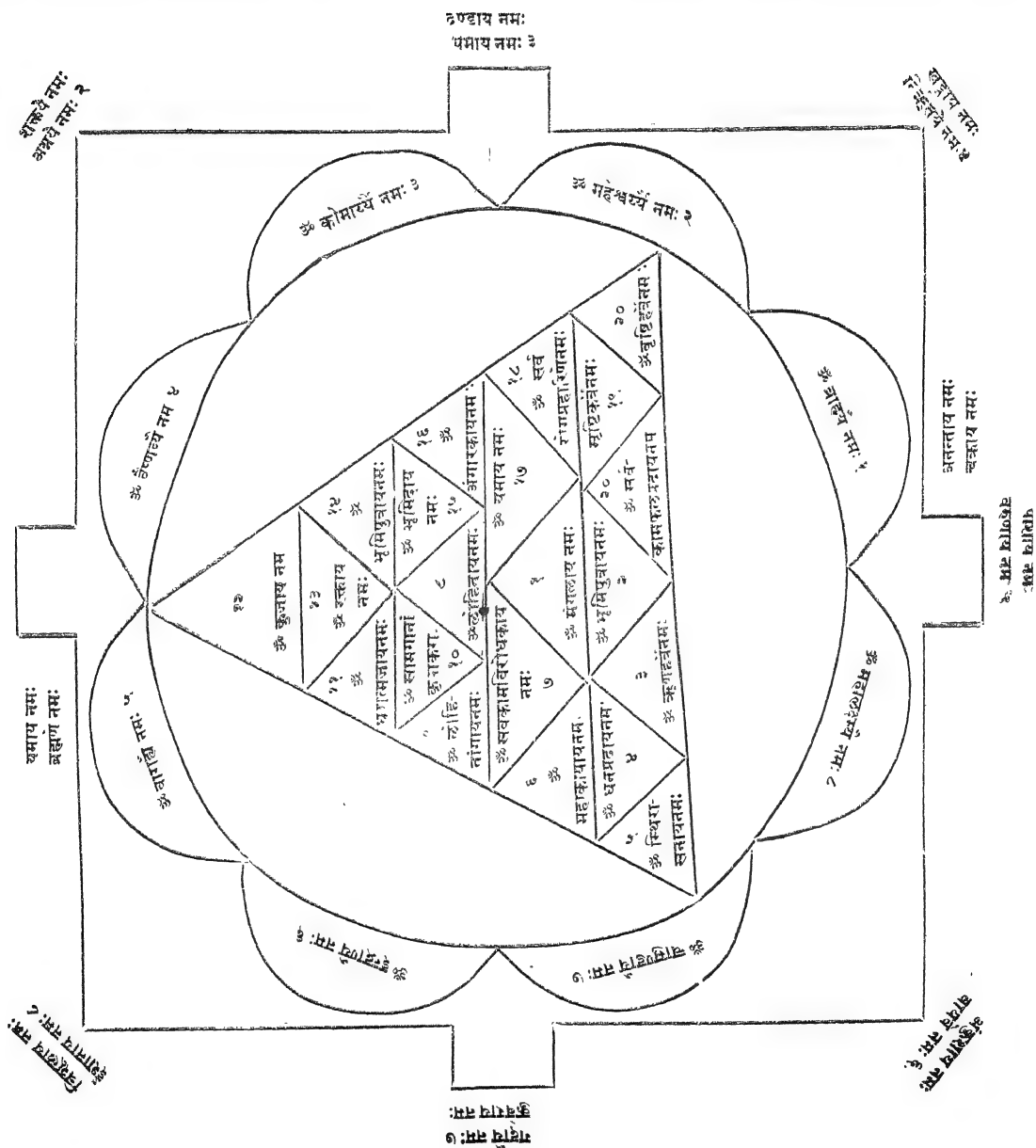
त्रिकं पृष्ठ २७६

॥ संनतगोपालमन्त्रपूजायन्त्रम् ॥

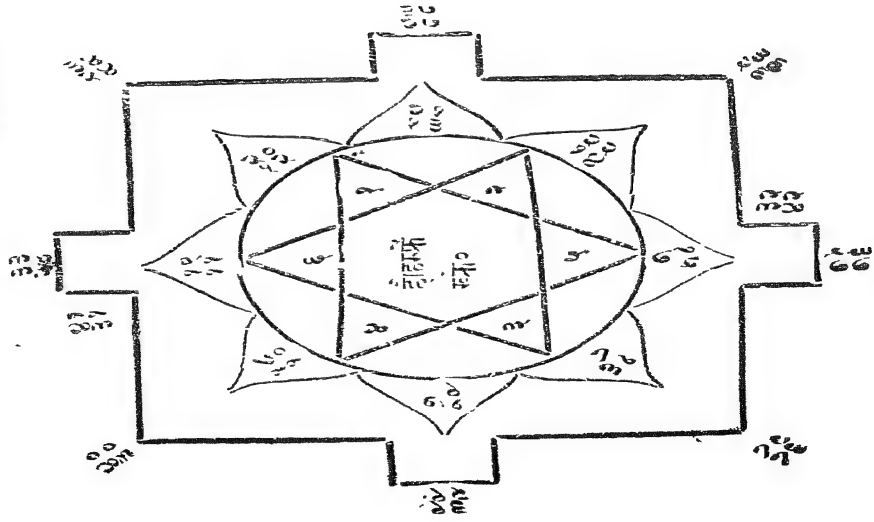
सांकं पृष्ठ २८०

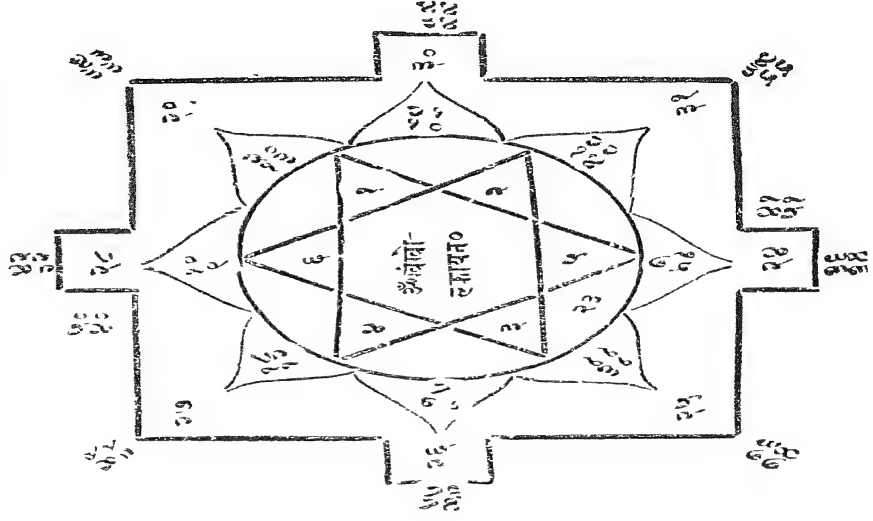
॥ श्रीहनुमन्त्रपूजायन्त्रमिदम् ॥

सांक प्रष्ट २०१

॥ श्रीसूर्यशस्त्रमिदम् ॥

निसक प्रष्ट २२१

निरंक पृष्ठ १४८

ॐ शेषाय नमः १ पृ. ॐ इन्द्राय नमः १

ॐ कौटिल्याय नमः ८
 ॐ कर्त्तव्याय नमः ४
 ॐ ईशानाय नमः ८
 (ईशान)

ॐ तक्षकाय नमः २
 ॐ विश्वनाथाय नमः १
 ॐ अग्नये नमः २
 (अग्नि)

ॐ कौटिल्याय नमः ८ ॐ कर्त्तव्याय नमः ४ ॐ ईशानाय नमः ८

ॐ यमाय नमः ४ ॐ अनन्ताय नमः ४

ॐ महापद्माय नमः ६
 ॐ पञ्चपत्नये नमः २
 ॐ वायवे नमः ६
 (वायव्य)

(पृथ्वयज्ज्योतिषे
 प्राचीन्याद्यलेखनं.)

ॐ वायुक्ये नमः ४
 ॐ विश्वनाथाय नमः २
 ॐ निरंकये नमः ४
 (निरंकित)

ॐ वरुणाय नमः ५ (पश्चिम) ॐ भृगुपालाय नमः ५

निबन्धनिर्माणरूपप्रयासोऽन्वकारि च 'तत्र च इतिहासः पुरावृत्तम्' इत्यादिप्रधानिक्रमवर्णनां प्राणां पुरावृत्तवर्णनेतिहासवत् "इतिहासपुराणानि धर्मो वेद उच्यते" इत्यादिवचन कदम्बादिनिहासत्वेन वेदत्वं च सिद्धमतः सर्वाण्ययमुष्ठानि वैदिकानि विहितानि । यतः "वेदग्रन्थिहितो धर्मो ब्रह्मन्ताद्विषयः । वेदो नासकः साक्षात्तव्यभूति शुभम्" इति वचनस्य जागरूकत्वाद्वैदिकानुष्ठानानामवोपासनाकांडत्वादिति विधेवदस्य सिद्धिरित्यलम् ॥

सोऽयमुष्ठानप्रकाशनिबंधो विचारकांडपद्धतिकांडपुरश्चरणकांडद्विधा विभक्तस्तत्रापि तत्तत्कार्येणैव विभक्तम् सन् तत्तदेवताबुष्ठानानि साङ्गोपाङ्गानि उच्यति । अयं ग्रन्थः श्रवैष्टुःवरभक्तिपरायणश्रौणवधर्मनिष्ठ-श्रीकृष्णदासात्मजसंस्मरणजन्मदिना बुद्ध्याप्य श्रद्धितः सन् यथापि सानन्देन सर्वोपकारपुरस्सरं दत्तः । तेन च विज्ञाद्विगणद्वारा संशोध्य परिष्कृत्य च मुद्रयित्वा प्रकाशितः ।

अत्र अक्षरयोजकयोजिताक्षराणां विषयसादिजितानामनुष्ठानां मनुष्यनिष्ठनैसर्गिकभ्रममाद्योर्दुष्परिहरत्वात्कान्तव्यः स्वस्वसारस्य इति गार्हयते रत्नगढनिवासिचतुर्थी लालक्षमा ।

विदुत्कृपाभिलाषी—चतुर्थीलालक्षमा ।

अथ अनुष्ठानप्रकाशाभ्यामुक्तमणिका ।

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.
(अय विचारकाण्डम्)		निषिद्धासनादि	...	आदिकृत्यविचारः	...	पंचगव्यम्	१०
मंगलार्चनम्	१	मालाविचारः	...	देवपूजाविचारः	...	उद्धर्तनद्रव्याणि	...
अनुष्ठानकालनियमः	...	मालाभणिसंख्या	...	कामनाभेदेन देवान्नम्	...	सौभाग्यद्रव्याणि	...
अनुष्ठानयोग्याचार्यः	...	कामनाभेदेन अनुष्ठाननियमः	...	देवभक्तिविचारः	...	कौतुकद्रव्याणि	...
निर्वाचायः	...	मालासंस्कारविचारः	...	पूजापचाराः	...	गंधविचारः	...
जपयोग्या ब्राह्मणाः	...	कूरमालाविचारः	...	राजोपचाराः	...	देवभेदेन गंधाष्टकम्	...
निर्दिता जापकाः	...	जप कर्तव्यता	...	षोडशोपचाराः	...	गंधदाने अंगुलीविचारः	...
अनुष्ठानयोग्या देशाः	...	जपमंत्राः	...	पुरुषसूक्तेन पूजाविचारः	...	गंधदाने मुद्रा	...
निषिद्धदेशाः	...	जपकर्तृणां नियमाः	...	पंचाधुतविचारः	...	गंधदानफलम्	...
जपयोग्यासतानि	...	जपदेशांशहस्तादिविचारः	...	रत्नानादिपानेषु प्रक्षेपणीयाः पदार्थाः	...	ग्राह्यपुष्पाणि	...

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.		
देवभेदेन वज्याक्षतादीनि	१२	नैवेद्यभक्षणविचारः	१३	महास्नाने पंचामृतप्रमाणम्	१५	भद्रार्थे वर्णनिश्चयः	१८
धूपविचारः	१३	शिवनैवेद्ये विशेषः	१३	देवभेदेन वस्त्राणि	१५	सर्वतोभद्रमंडलप्रकारः	१९
धूपद्रव्याणि	१३	नैवेद्यशेषभागिनः	१३	देवभेदेन निषिद्धवाद्यानि	१५	अष्टमंडलम्	१९
षोडशंगधूपः	१३	देवनिर्माल्यत्यागे दोषः	१४	होमविचारप्रकरणम्	१५	एकलिंगतोभद्रं गौरीलिंगं	१९
दशंगधूपः	१३	तांबूलादिविचारः	१४	मंडपनिर्माणप्रकारः	१५	चतुर्लिंगतोभद्रप्रकारः	१९
धूपविचदने अंगुलीविचारः	१३	नीराजनप्रकारः	१४	कुंडनिर्माणप्रकारः	१५	अष्टलिंगतोभद्रप्रकारः	१९
धूपदिस्थानम्	१३	साष्टांगनस्कारप्रकारः	१४	योनिकुण्डरचनादीनि	१५	हरिहरात्मकद्व्यल्लिंगतोभद्रप्रकारः	१९
दीपविचारः	१३	नवधा भक्तिविचारः	१४	चतुरस्रादिकुण्डफलम्	१५	खट्वात्मकोक्तद्व्यल्लिंगतोभद्रप्रकारः	१९
दीपपात्रम्	१३	निर्माल्यग्रहणविचारः	१४	वर्णभेदेन कुंडप्रकारः	१५	सूर्यमंडलप्रकारः	१९
दीपसेहविचारः	१३	शिवलिंगनिर्माल्यविशेषः	१४	कुण्डस्वरूपम्	१५	गणपतिमंडलप्रकारः	१९
दीपमहिमा	१३	प्रदक्षिणाविचारः	१४	कुण्डाभावे स्थंडिलप्रकारः	१५	होमप्रयोगानुक्रमः	१९
नैवेद्यविचारः	१३	शिवस्य प्रदक्षिणात्रयं कार्यम्	१४	कुण्डाकारस्थंडिलप्रकारः	१५	सर्वकर्मापयोगिसाधारणक्रमाणि	१९
नैवेद्यपात्राणि	१३	चंडसोमसुचादिसहितशिवभद्रप्रदक्षिणा	१४	कुण्डलाते फलविचारः	१५	धौतवस्त्रविचारः	१९
नैवेद्यकालः	१३	आसनाद्युपचारफलम्	१४	वेदिदिविचारः	१५	अहतवस्त्रलक्षणम्	१९
नैवेद्यस्थापनक्रमः	१३	पंचामृतस्नानफलम्	१५	भद्रविचारः	१५	निषिद्धवस्त्राणि	१९

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.
त्रिकच्छलक्षणम्	२०	ग्रहमंत्राः	२६	अभ्युक्षणप्रकारः	२६	पवित्रलक्षणम्	२०
आसुरी कक्षा	२१	ग्रहदक्षिणाः	२७	अग्निस्थापनविचारः	२७	पवित्रप्रयोजनम्	२०
स्नानप्रशंसा	२१	ग्रहपूजावश्यकता	२७	उत्तमाद्यग्निविचारः	२७	प्रोक्षणीविचारः	२०
संध्यां विना निष्कृता	२१	अपुतहवनप्रकारः	२७	रयज्याग्निविचारः	२७	आज्यस्थालीविचारः	२०
प्रौढपादलक्षणम्	२१	लक्षहवनप्रकारः	२७	कर्मविशेषे अग्निनामानि	२७	चरुस्थालीविचारः	२०
पवित्रधारणविचारः	२१	कोटिग्रहहवनप्रकारः	२७	अग्निजिह्वानामानि	२७	सर्माजनकुशीविचारः	२०
वर्णभेदेन पवित्रद्वैतसंख्या	२१	कुंडलसंस्कारः	२७	जिह्वस्थानानि	२७	समिल्लक्षणम्	२०
हेमात्मकपवित्रम्	२१	कुशकंडिकाव्याख्या	२७	ब्रह्मस्थापनादिविचारः	२७	ग्राह्याग्राह्यसमिधः	२०
त्रिपुंड्रतिलकप्रशंसा	२१	परिसमृद्धविचारः	२७	ब्रह्मलक्षणम्	२७	समिद्धबुद्धाः	२०
ऋषिछंदाद्यावश्यकता	२२	समूहने दूर्भसंख्या	२७	प्रणीतालक्षणम्	२७	सुवलयक्षणम्	२०
आचमनविचारः	२२	उपलेपनप्रकारः	२७	परिस्तरणप्रकारः	२७	सुवस्थितदेवताविचारः	२०
नवग्रहमखविचारः	२२	उपलेपनयोगयोग्यमित्यम्	२७	परिस्तरणप्रयोजनम्	२७	सुवधारणविचारस्तत्फलं च	२०
नवग्रहमखभेदाः	२२	उल्लेखनप्रकारः	२७	परिस्तरणस्थानम्	२७	आज्यविचारः	२०
ग्रहमखप्रकारः	२२	रेखात्रयदेवताः	२७	बर्हिर्लक्षणम्	२७	चरुविचारः	२०
ग्रहसमिधः	२२	पांसुद्धरणप्रकारः	२७	पद्माशंसादनप्रकारः	२७	पूर्णपात्रविचारः	२०

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय	पृष्ठ.
पविच्छेदनप्रकारः	३०	होमे खेटमुखे आहुतिविचारः	३३	प्राणायामप्रकारः	३०
प्रोक्षणीसंस्कारः	...	दुर्गाहोमादौ ग्रहमुखआहुतिर्न द्रष्टव्या	३३	गायत्रीप्राणायामविचारः	३०
आज्यसंस्कारः	३१	पूर्णाहुतिविचारः	...	तांत्रिकाग्रन्थापनादिविचारः	३१
अग्निमुखादिस्थानानि	...	ब्राह्मणभोजनसंख्या	...	कुंडस्याष्टांशसंस्काराः	३१
अग्निमुखादिहोमे फलम्	...	दक्षिणादानप्रकारः	...	कुंडस्य चतुष्टयसंस्काराः	३१
अचारांभविचारः	३२	दक्षिणायां विलंबकरण दोषः	...	तन्मोक्तान्निस्थापनादिप्रकारः	३१
अग्निपूजाविचारः	...	तन्मोक्तपदार्थानां विचारः	...	तन्मोक्तकुण्डिकाविचारः	३०
व्याहृतिहोमविचारः	...	सर्वसंस्कारमे गायत्रीजपः	३५	(अथ पद्धतिकाण्डम्)	...
अन्वाधानविचारः	...	भूतशुद्ध्यादिविचारः	...	अनुष्ठानारंभदिनात्पूर्वदिनकृत्यम्	४३
अग्निधमेनविचारः	...	कूर्मचक्रप्रकारः	३६	भस्माच्छष्टविधस्तनानि	...
होममुद्राः	...	कूर्मचक्रपञ्चम्	...	नद्यादिस्तनप्रयोगः	...
कामनाभेदेन होममुद्राः	...	मंत्राणां दशसंस्काराः	३७	गृहस्तनप्रयोगः	४५
शाकल्यप्रमाणम्	...	कलौ सिद्धिप्रदा मंत्राः	...	भस्मोन्निपुणविधानम्	४६
द्रव्यभेदेन आहुतिप्रमाणम्	...	आवाहनादिप्रकारः	...	ऋध्वपुण्ड्रविधानम्	...
काम्यहोमादौ वह्निवासस्तफलेव	...	पद्मासनाद्यासनप्रकारः	३९	गणपतिपूजाप्रयोगः	...

कलशस्थापनाप्रयोगः	...	४६
अग्न्युत्तारणसूक्तम्	...	४७
पुनरुत्तारणपूजाप्रयोगः	...	४८
महापुरुषविद्यास्तोत्रम्	...	४९
विष्णुश्राद्धम्	...	५०
गोदानप्रयोगः	...	५१
प्राचीनशिवहोमप्रयोगः	...	५१
पंचगव्यविधानम्	...	५१
प्राजापत्यचांद्रायणादिव्रतानि	...	५२
प्राजापत्यादिप्रयाम्नायाः	...	५३
गायत्रीजपविधानम्	...	५३
अनुष्ठानारंभदिनकर्म	...	५३
शान्तिमंत्राः	...	५३
प्रधानसंकल्पः	...	५४
गणपतिपूजाप्रयोगः	...	५४

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.
पुण्याहवाचनप्रयोगः	५६	बहिर्मातृकान्यासः	...	६६	अन्यायतनप्रकारः	...	८२
षड्विनायकपूजाप्रयोगः	५९	पीठदेवतान्यासः	...	६७	अग्निस्थापनप्रकारः	...	"
षोडशमातृकापूजाप्रयोगः	...	तन्वोत्ताप्यपानादिस्थापनं तत्पूजनं च	...	६८	ग्रहणामावाहनादिप्रयोगः	...	८२
सांक्रियिकनादीश्राद्धप्रयोगः	६०	अग्न्युत्तारणसूक्तम्	...	६९	अधिदेवतावाहनप्रयोगः	...	८४
आचार्यजापकवरणप्रयोगः	६१	देवानां प्राणप्रतिष्ठाप्रयोगः	...	७०	प्रत्यधिदेवतावाहनप्रयोगः	...	८५
द्वितीयं प्रकरणम् (२)		विस्तरतः सर्वदेवानां षोडशोपचारपूजापद्धतिः	...	७१	पंचलोकपालावाहनप्रयोगः	...	"
सर्वमन्त्रावुष्ठानोपयोगिजपक्रमः	६२	मालासंस्कारविधानं जपप्रकारः	...	७१	दिग्पालावाहनप्रयोगः	...	"
द्वारपूजाविधानम्	...	हवनप्रकरणम् (३)	...	७२	ग्रहणं होममन्त्राः	...	८७
तत्तदेवानां द्वारपालाः	...	संक्षेपदिकरणविधानम्	...	७३	अधिदेवतां होममन्त्राः	...	८९
आसनादिविधानम्	६३	सामान्यतो गणेशादिवृक्षाविधानम्	...	७४	प्रत्यधिदेवतां होममन्त्राः	...	९१
कूर्मचक्रविधानम्	...	आचार्यशुक्लत्विवरणप्रयोगः	...	७५	पञ्चलोकपालदेवताहोमः	...	९३
भूतशुद्धिप्रयोगः	६४	रक्षोघ्नसूक्तं द्विप्रकरणं च	...	७६	द्विक्पालानां होममन्त्राः	...	९५
स्वप्राणप्रतिष्ठाविधानम्	६५	पञ्चगव्यजपक्रमम्	...	७७	व्याहृतियाहणहोमः	...	९७
अन्तर्मातृकान्यासः	...	कुण्डपूजाप्रयोगः	...	७८	वलिदानप्रकारः	...	९९
	...		...	७९	पूर्णहुतिहोममन्त्राः	...	१००
	...		...	८०		...	१०१
	...		...	८१		...	१०२
	...		...	८२		...	१०३
	...		...	८३		...	१०४
	...		...	८४		...	१०५
	...		...	८५		...	१०६
	...		...	८६		...	१०७
	...		...	८७		...	१०८
	...		...	८८		...	१०९
	...		...	८९		...	११०
	...		...	९०		...	१११
	...		...	९१		...	११२
	...		...	९२		...	११३
	...		...	९३		...	११४
	...		...	९४		...	११५
	...		...	९५		...	११६
	...		...	९६		...	११७
	...		...	९७		...	११८
	...		...	९८		...	११९
	...		...	९९		...	१२०
	...		...	१००		...	१२१
	...		...	१०१		...	१२२
	...		...	१०२		...	१२३
	...		...	१०३		...	१२४
	...		...	१०४		...	१२५
	...		...	१०५		...	१२६
	...		...	१०६		...	१२७
	...		...	१०७		...	१२८
	...		...	१०८		...	१२९
	...		...	१०९		...	१३०
	...		...	११०		...	१३१
	...		...	१११		...	१३२
	...		...	११२		...	१३३
	...		...	११३		...	१३४
	...		...	११४		...	१३५
	...		...	११५		...	१३६
	...		...	११६		...	१३७
	...		...	११७		...	१३८
	...		...	११८		...	१३९
	...		...	११९		...	१४०
	...		...	१२०		...	१४१
	...		...	१२१		...	१४२
	...		...	१२२		...	१४३
	...		...	१२३		...	१४४
	...		...	१२४		...	१४५
	...		...	१२५		...	१४६
	...		...	१२६		...	१४७
	...		...	१२७		...	१४८
	...		...	१२८		...	१४९
	...		...	१२९		...	१५०
	...		...	१३०		...	१५१
	...		...	१३१		...	१५२
	...		...	१३२		...	१५३
	...		...	१३३		...	१५४
	...		...	१३४		...	१५५
	...		...	१३५		...	१५६
	...		...	१३६		...	१५७
	...		...	१३७		...	१५८
	...		...	१३८		...	१५९
	...		...	१३९		...	१६०
	...		...	१४०		...	१६१
	...		...	१४१		...	१६२
	...		...	१४२		...	१६३
	...		...	१४३		...	१६४
	...		...	१४४		...	१६५
	...		...	१४५		...	१६६
	...		...	१४६		...	१६७
	...		...	१४७		...	१६८
	...		...	१४८		...	१६९
	...		...	१४९		...	१७०
	...		...	१५०		...	१७१
	...		...	१५१		...	१७२
	...		...	१५२		...	१७३
	...		...	१५३		...	१७४
	...		...	१५४		...	१७५
	...		...	१५५		...	१७६
	...		...	१५६		...	१७७
	...		...	१५७		...	१७८
	...		...	१५८		...	१७९
	...		...	१५९		...	१८०
	...		...	१६०		...	१८१
	...		...	१६१		...	१८२
	...		...	१६२		...	१८३
	...		...	१६३		...	१८४
	...		...	१६४		...	१८५
	...		...	१६५		...	१८६
	...		...	१६६		...	१८७
	...		...	१६७		...	१८८
	...		...	१६८		...	१८९
	...		...	१६९		...	१९०
	...		...	१७०		...	१९१
	...		...	१७१		...	१९२
	...		...	१७२		...	१९३
	...		...	१७३		...	१९४
	...		...	१७४		...	१९५
	...		...	१७५		...	१९६
	...		...	१७६		...	१९७
	...		...	१७७		...	१९८
	...		...	१७८		...	१९९
	...		...	१७९		...	२००
	...		...	१८०		...	२०१
	...		...	१८१		...	२०२
	...		...	१८२		...	२०३
	...		...	१८३		...	२०४
	...		...	१८४		...	२०५
	...		...	१८५		...	२०६
	...		...	१८६		...	२०७
	...		...	१८७		...	२०८
	...		...	१८८		...	२०९
	...		...	१८९		...	२१०
	...		...	१९०		...	२११
	...		...	१९१		...	२१२
	...		...	१९२		...	२१३
	...		...	१९३		...	२१४
	...		...	१९४		...	२१५
	...		...	१९५		...	२१६
	...		...	१९६		...	२१७
	...		...	१९७		...	२१८
	...		...	१९८		...	२१९
	...		...	१९९		...	२२०
	...		...	२००		...	२२१
	...		...	२०१		...	२२२
	...		...	२०२		...	२२३
	...		...	२०३		...	२२४
	...		...	२०४		...	२२५
	...		...	२०५		...	२२६
	...		...	२०६		...	२२७
	...		...	२०७		...	२२८
	...		...	२०८		...	२२९
	...		...	२०९		...	२३०
	...		...	२१०		...	२३१
	...		...	२११		...	२३२
	...		...	२१२		...	२३३
	...		...	२१३		...	२३४
	...		...	२१४		...	२३५
	...		...	२१५		...	२३६
	...		...	२१६		...	२३७
	...		...	२१७		...	२३८
	...		...	२१८		...	२३९
	...		...	२१९		...	२४०
	...		...	२२०		...	२४१
	...		...	२२१		...	२४२
	...		...	२२२		...	२४३
	...		...	२२३		...	२४४
	...		...	२२४		...	२४५
	...		...	२२५		...	२४६
	...		...	२२६		...	२४७
	...		...	२२७		...	२४८
	...		...	२२८		...	२४९
	...		...	२२९		...	२५०
	...		...	२३०		...	२५१
	...		...	२३१		...	२५२
	...		...	२३२		...	२५३
	...		...	२३३		...	२५४
	...		...	२३४		...	२५५
	...		...	२३५		...	२५६
	...		...	२३६		...	२५७
	...		...	२३७		...	२५८
	...		...	२३८		...	२५९
	...		...	२३९		...	२६०
	...		...	२४०		...	२६१
	...		...	२४१		...	२६२
	...		...	२४२		...	२६३
	...		...	२४३		...	२६४
	...		...	२४४		...	२६५
	...		...	२४५		...	२६६
	...		...	२४६		...	२६७
	...		...	२४७		...	२६८
	...		...	२४८		...	२६९
	...		...	२४९		...	२७०
	...		...	२५०		...	२७१
	...		...	२५१		...	२७२
	...		...	२५२		...	२७३
	...		...	२५३		...	२७४
	...		...	२५४		...	२७५
	...		...	२५५		...	२७६
	...		...	२५६		...	२७७
	...		...	२५७		...	२७८
	...		...	२५८		...	२७९
	...		...	२५९		...	२८०
	...		...	२६०		...	२८१
	...		...	२६१		...	२८२
	...		...	२६२		...	२८३
	...		...	२६३		...	२८४
	...		...	२६४		...	२८५
	...		...	२६५		...	२८६
	...		...	२६६		...	२८७
	...		...	२६७		...	२८८
	...		...	२६८		...	२८९
	...		...	२६९		...	२९०
	...		...	२७०		...	२९१
	...		...	२७१		...	२९२
	...		...	२७२		...	२९३
	...		...	२७३		...	२९४
	...		...	२७४		...	२९५
	...		...	२७५		...	२९६
	...		...	२७६		...	२९७
	...		...	२७७		...	२९८
	...		...	२७८		...	२९९</

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.
अभिषेकमन्त्रः	१०३ ...	उच्छिष्टगणपतिमन्त्रविधानम्	११४ ...	शिवयन्त्रम्	१२८ ...	रुद्रमन्त्रम्	१४८ ...
आशीर्विमन्त्रः	१०४ ...	उच्छिष्टगणपतौद्धतयो मन्त्रः	११५ ...	त्र्यक्षरीमृदुज्यपुरश्चरणम्	१२९ ...	रुद्रपीठजादिविधानम्	१५० ...
देवताविमर्शनादिविधानम्	१०५ ...	उच्छिष्टगणपतौद्धतयो मन्त्रः	११६ ...	त्र्यम्बकमन्त्रपुरश्चरणम्	१३० ...	रुद्रतोत्रम्	१५१ ...
तन्त्रोक्तद्वन्द्वविधिः	१०६ ...	लक्ष्मीविनायकमन्त्रः	११७ ...	त्र्यम्बकयन्त्रम्	१३१ ...	पञ्चरुद्रनिर्णयः	१५२ ...
अग्निपूजा	१०७ ...	त्रैलोक्यमोहहर्गणयन्त्रः	११८ ...	महामृदुज्यमन्त्रपुरश्चरणम्	१३२ ...	रुद्रमाहात्म्यम्	१५३ ...
तन्त्रोक्तअग्निस्थापनादिविधानम्	१०८ ...	हरेद्रागणपतिमन्त्रः	११९ ...	महामृदुज्ययन्त्रम्	१३३ ...	पञ्चरुद्रविधानपद्धतिः	१५४ ...
तन्त्रोक्तकुशकण्डिका	१०९ ...	उच्छिष्टगणपतिमन्त्रः	१२० ...	वलिष्ठकलरोक्तमहामृदुज्यमन्त्रः	१३४ ...	रुद्राध्यायः (नमकाध्यायः)	१५५ ...
अग्निपूजाविधानम्	११० ...	हरेद्रागणपतिमन्त्रः	१२१ ...	नृन्युज्यकवचम्	१३५ ...	चमकाध्यायः	१५६ ...
(पुरश्चरणक्राण्डस्य सूची)	१११ ...	पार्श्वगणेशपूजाविधानम्	१२२ ...	रुद्रविधानम्	१३६ ...	शार्ङ्गपञ्चकानुवाकः	१५७ ...
(गणपतिमन्त्रपुरश्चरणप्रकरणम्)	११२ ...	पार्श्वगणेशपूजापद्धतिः	१२३ ...	दशाक्षरीरुद्रमन्त्रविधानम्	१३७ ...	रुद्रहोमप्रयोगः	१५८ ...
गणेशादिक्रामातुकान्यासः	११३ ...	(शिवमन्त्रशुभानुष्ठानप्रकरणम्)	१२४ ...	शिवसंकराष्टकम्	१३८ ...	रुद्रहोमद्रव्याणि	१५९ ...
वक्रतुण्डगणेशमन्त्रपुरश्चरणप्रयोगः	११४ ...	श्रीकण्ठादिक्रामातुकान्यासः	१२५ ...	पुरषसूक्तम्	१३९ ...	रुद्राभिषेकविधानम्	१६० ...
गणपतियन्त्रम्	११५ ...	शिवयन्त्राक्षरमन्त्रपुरश्चरणम्	१२६ ...	अमरितथसूक्तम्	१४० ...	चण्डेश्वरमन्त्रविधानम्	१६१ ...
एकविंशद्गणानामगणेशमन्त्रपुरश्चरणम्	११६ ...	अष्टाक्षरीशिवमन्त्रः	१२७ ...	विज्राट्सूक्तम्	१४१ ...	त्वरितरुद्रमन्त्रपुरश्चरणम्	१६२ ...
				शतरुद्रविधानम्	१४२ ...	पार्श्ववलिगणपूजापद्धतिः	१६३ ...

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.
शिवनीराजनातिः ...	१८२	(देवीमंत्रानुष्ठानप्रकरणम् ३)		कवचाहुतिनिषेधः ...	२२१
शिवस्तुतिः ...	"	देवीकलामातृकान्यासः ...	२०३	कामनाभेदेन दुर्गापाठसंपुटितमंत्राः ...	२२२
पार्थिवलिङ्गमाहात्म्यम् ...	१८४	नवार्णमन्त्रपुरश्चरणम् ...	२०४	शतचण्डीविधानम् ...	"
कामनाभेदेन लिङ्गसंख्या ...	"	देवीयन्त्रम् ...	२०८	सहस्रचण्डीविधानम् ...	२२४
दक्षिणामूर्तिमन्त्रविधानम् ...	१८५	अष्टाक्षरीदुर्गामन्त्रः ...	२०९	शतचण्डीविधानपद्धतिः ...	"
दक्षिणामूर्तिमन्त्रो द्वितीयः ...	१८६	दुर्गाकवचम् (देवीरत्नसूक्तम्)	२१०	चण्डिकायन्त्रम् (तमूजाविधानं च)	२२६
दक्षिणामूर्तियन्त्रम् ...	१८७	नवरात्रदुर्गापद्धतिः ...	२११	योगिनीपूजा ...	२२८
आपदुद्धारकबटुकभैरवमन्त्रानुष्ठानम्	१८८	कलशस्थापनमन्त्राः ...	२१२	कुमारीपूजा ...	२२९
भैरवयन्त्रम् ...	१८९	देवीपूजामन्त्राः (लक्ष्मीसूक्तं च)	२१४	देवीबलिदानविधानम् ...	२३०
बटुकभैरवयन्त्रं सदैवं स्वीजम्	१९०	दुर्गासप्तशतीपाठविधानम् ...	२१८	देव्यथर्वशीर्षम् (देव्युपनिषत्) ...	२३१
बटुकभैरवकवचम् ...	१९५	कुमारीपूजाविधानम् ...	२२०	लक्ष्मीमन्त्रानुष्ठानम् ...	२३२
भैरवस्तवराजविधानम् ...	१९६	कामनापरावेन चण्डीपाठसंख्या ...	२२१	महालक्ष्मीमन्त्रानुष्ठानम् ...	२३३
भैरवस्तवराजस्तोत्रम् ...	१९८	आवृत्तिभेदविचारः ...	"	महालक्ष्मीयन्त्रम् ...	२३६
कुवेरमन्त्रद्वयपुरश्चरणम् ...	१९९	मन्त्रसंपुटीकरणप्रकारः ...	"	महालक्ष्मीमन्त्रो द्वितीयः ...	२३८
शिवाथर्वशीर्षम् (शिवोपनिषत्)	२००	संपुटितहोमे मन्त्रसंख्या ...	"	लक्ष्मीस्तोत्रम् ...	२३९

पृष्ठ.

विषय.

पृष्ठ.

विषय.

पृष्ठ.

विषय.

पृष्ठ.

विषय.

पृष्ठ.

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.
शीतलास्तोत्रम्	२५३	दशशरीराममन्त्रः	२७३	विष्णुसप्तविंशति (प्रयोगश्च)	३८०	वेदपारायणविधानम्	३८७
पृथ्वीमन्त्रपुरश्चरणम्	२५४	चुसिहयन्त्रम्	२७४	पुरपरान्तविधानम्	३८१	अष्टादशपुराणेतिहासनां पारायण- विधानम्	३८८
गायत्रीपुरश्चरणपद्धतिः	२५५	लक्ष्मीचुसिहमन्त्रः	२७५	महापुराणविधायोत्रम्	३८२	श्रीमद्भागवतपारायणविधानम्	३९१
गायत्रीयन्त्रम्	२५६	पटशरीचुसिहमन्त्रः	२७६	गर्भण्या गर्भसाहरोपायाः	३८३	श्रीमद्भागवतपारायणविधानम्	३९२
गायत्रीकवचम्	२५७	गोपालकृष्णमन्त्रविधानम्	२७७	एकवल्गुस्नानविधानम्	३८४	श्रीमद्भागवतसप्तहविधानम्	३९३
(विष्णुमंत्रानुष्ठानप्रकरणम् ४)		गोपालकृष्णयन्त्रम्	२७८	रुद्रस्नानप्रयोगः	३८५	महाभारतश्रवणविधानम्	३९४
केशवादिकलाभाटु श्रान्यासः	२५८	श्रीकृष्णमन्त्रः	२७९	गण्डमन्त्रानुष्ठानम्	३८६	वाल्मीकीयरामायणविधानम्	३९५
नारायणमन्त्रानुष्ठानविधानम्	२५९	त्रयोविंशत्योहोतृविष्णुमन्त्रः	२८०	हनुमन्त्रानुष्ठानम्	३८७	अध्यात्मरामायणविधानम्	३९६
नारायणयन्त्रम्	२६०	संतानगोपालमन्त्रविधानम्	२८१	हनुमन्त्रम्	३८८	वेदव्यासमन्त्रानुष्ठानप्रयोगः	३९७
विष्णोर्द्विदशश्रमन्त्रपुरश्चरणम्	२६१	संतानगोपालयन्त्रम्	२८२	अष्टादशशरीहनुमन्त्रविधानम्	३८९	(सूर्यानानुष्ठानप्रकरणम् ६)	
लक्ष्मीनारायणमन्त्रपुरश्चरणम्	२६२	संतानगोपालस्तोत्रम्	२८३	द्विदशशरीहनुमन्त्रः	३९०	तन्त्रोक्तोक्तशरीरसूयमन्त्रानुष्ठानम्	३९८
वर्धिवामनमन्त्राः	२६३	संतानोपायाः	२८४	हनुमन्त्रविधानम् (चमकृ- तः)	३९१	तन्त्रोक्तसूर्ययन्त्रम्	३९९
राममन्त्रविधानम्	२६४	हरीविंशश्रवणविधानम्	२८५	निकरणम्	३९२	सूर्यार्घ्यविधानम्	४००
श्रीरामयन्त्रम्	२६५	अभिलाषाष्टकं विष्णुस्तोत्रम्	२८६	हनुमन्त्रम्	३९३	तन्त्रोक्तदशशरीरसूयमन्त्रः	४०१

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.
तन्त्रोक्तचन्द्रमन्त्रानुष्ठानम्	३२२	वेदोक्तगृहमन्त्रः	३३३	उत्तरतर्पणम्	...	शूलरोगकर्मविपाकोपशमनवि०	३५०
तन्त्रोक्तमंगलमन्त्रः	३२४	वेदोक्तकेतुमन्त्रः	३३८	अच्युतान्तोनिमन्त्रविधानम्	...	शूलरोगकर्मविपाकोपशमनवि०	३५०
तन्त्रोक्तमंगलव्रतविधानम्	३२५	सूर्यस्तोत्रम्	३३५	विष्णुसहस्रनामाविधानम्	...	उदररोगकर्मविपाकोपशमनवि०	३५०
मंगलपूजात्यासश्च	३२५	आदित्यहृदयस्तोत्रम् (रामायणोक्तम्)	३३५	विष्णुसहस्रनामाविधानम्	...	जलोदररोगकर्मविपाकोपशमनवि०	३५०
मङ्गलयन्त्रम्	३२६	सूर्यायर्षीर्षम् (सूर्योपनिषत्)	३३६	सहस्रनामास्तोत्रम् न्यासादि	३३८	शूलरोगकर्मविपाकोपशमनः	३५१
मंगलस्तोत्रम्	३२७	(रोगशमनप्रकरणम् ६)	३३७	अतिसारकर्मविपाकोपशमनविधानम्	...	मूत्रकुच्छादिकर्मविपाकोपशमनवि०	३५१
बृहस्पतिमन्त्रः	३२८	सर्वरोगहराणि	३३८	संग्रहणीकर्मविपाकोपशमनविधानम्	३३९	प्रमेहरोगकर्मविपाकोपशमनवि०	३५१
शुक्रमन्त्रः	३२९	ज्वरशमनविधानम्	३३९	अर्शःकर्मविपाकोपशमनविधानम्	...	तृष्णरोगकर्मविपाकोपशमनवि०	३५१
वेदोक्तसूर्यमन्त्रानुष्ठानम्	३३०	ज्वरकर्मविपाकोपशमनवि०	३४०	अजीर्णमंदाधिकर्म विपाकोपशमनवि०	...	गंडमालाकर्मविपाकोपशमनवि०	३५१
वेदोक्तचन्द्रमन्त्रः	३३१	जातवेदसमन्त्रानुष्ठानम्	३४१	विषुचिकोपशमनविधानम्	...	कुष्ठरोगकर्मविपाकोपशमनविधानम्	३५२
वेदोक्तमंगलमन्त्रः	३३२	ज्वरशमनमन्त्रविधानम्	३४२	पांडुरोगकर्मविपाकोपशमनवि०	...	शिरोरोगकर्मविपाकोपशमनवि०	३५२
वेदोक्तबुधमन्त्रः	३३३	अपामार्जनविष्णुस्तोत्रम्	३४३	रक्तपित्तकर्मविपाकोपशमनवि०	...	नेत्ररोगकर्मविपाकोपशमनवि०	३५३
वेदोक्तशुक्रमन्त्रः	३३४	महेश्वरकवचम्	३४४	क्षयरोगकर्मविपाकोपशमनवि०	...	नेत्रोपनिषत्	३५३
वेदोक्तशनिमन्त्रः	३३५	सद्यःआरोग्यकरसूर्यादयर्विधानम्	३४५	श्यासकासादिकर्मविपाकोपशमनवि०	३५०	नेत्ररोगकर्मविपाकोपशमनः	३५३
वेदोक्तशनिमन्त्रः	३३६	ज्वरस्तोत्रम्	३४६	यातारोगकर्मविपाकोपशमनवि०	...	कर्णरोगकर्मविपाकोपशमनवि०	३५३

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.
मुखरोगकर्मविपाकोपशमनवि०	३५४	अगव्रणकर्मविपाकोपशमनवि०	३५४	शीघ्रप्रसवोपायः	३५६
अपस्मार (मृगी) रोगकर्मविपाकोपशमनविधानम्	...	स्तनस्कोटकर्मविपाकोपशमनवि०	"	शीघ्रप्रसवव्यन्मम्	...
भगदकर्मविपाकोपशमनवि०	...	वातरक्तकर्मविपाकोपशमनवि०	"	वाद्यनां रोगशमनोपायः	...
व्रणरोगकर्मविपाकोपशमनवि०	...	स्त्रीणां प्रदूरकर्मविपाकोपशमनवि०	३५५	वायुरक्षा	...
		गर्भपक्षाः प्रतिमासं गर्भकोपायः	"	महापारिक्षमनविधानम्	...
				अनागुष्टिशमनविधानम्	...
				अथसमाप्तिः	...
				अथकारवंशवर्णनम्	...

इत्यनुष्ठानप्रकाशस्यानुक्रमणिका समाप्ता ।

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ अथानुष्ठानप्रकाशनिबन्धः प्रारभ्यते ॥ जगतः पितरं शम्भुं जगतो मातरं शिवाम् ॥ जगतो विग्रहतोरं
 नमामि गणनायकम् ॥ १ ॥ जगतः पालकं विष्णुं जगतः सुखदां रमाम् ॥ जगदारोग्यदं मूर्यं नमामि पितरौ निजौ ॥ २ ॥
 कार्तीयपारस्करगृह्यसूत्राब्राह्मणपुराणान्स्मृतिपद्धतीश्च ॥ तन्त्राण्यनेकानि विचार्य सम्यक् तनोम्यनुष्ठानविधिप्रकाशम् ॥ ३ ॥ शान्ति
 प्रतिष्ठाश्राद्धानां ज्योतिषोत्सर्गकर्मणाम् ॥ प्रोक्ताः पञ्च निबन्धाः प्राक् षष्ठोऽयमधुनोच्यते ॥ ४ ॥ ग्रन्थास्तु बहवः सन्ति प्राचीना
 श्वैव नूतनाः ॥ तथापि भूमिदेवानां प्रीतिदोऽयं भविष्यति ॥ ५ ॥ तत्रानुष्ठानं नाम शास्त्रविहितकर्तव्यादिसंपादनम् । तथा
 चोक्तं भवति—“शास्त्रस्य विहितं कर्म सम्यक्संपादनं तु यत् ॥ तद्धि ज्ञेयमनुष्ठानं नित्यनैमित्तिकमसु ॥ १ ॥” अथ सामान्यतः
 सर्वमन्त्रानुष्ठानकालनियमः (वैशम्पायनसंहितायाम्) “मन्त्रस्यारम्भणं मेषे धनधान्यप्रदं भवेत् । वृषे मरणमाप्नोति मिथुनेऽपत्यनाश
 नम् ॥ कर्कटे सर्वसिद्धिः स्यात्सिंहे मेधाविनाशनम् । कन्या लक्ष्मीप्रदा नित्यं तुलायां सर्वसिद्धयः ॥ वृश्चिके स्वर्णलाभः
 स्याद्धनुर्मानविनाशनम् । मकरः पुण्यदः प्रोक्तः कुम्भो धनसमृद्धिदः ॥ मीनो दुःखप्रदो नित्यमेवं मासविधिक्रमः ॥” (रुद्रयामले)
 “ कार्तिकाश्विनवैशाखमाघेऽथ मार्गशीर्षिके । फाल्गुने श्रावणे मन्त्रपुरश्चर्या प्रशस्यते ” ॥ (कालोत्तरे) “ मुक्तिकामैः कृष्णपक्षे
 भूतिकामैः सिंहे सदा ” ॥ (स्मृतितत्त्वे) “ पूर्णिमा पञ्चमी चैव द्वितीया सप्तमी तथा । त्रयोदशी च दशमी प्रशस्ता सर्वकामदा ॥
 या तिथिर्यस्य देवस्य तस्यां वा शुभदः स्मृतः ॥ ” (पुरश्चरणदीपिकायाम्) “ मन्त्रारम्भो रवौ शुक्रे बुधे जीवे विशेषतः । शनौ

मृत्युः क्षयो भौमे सोमे मध्यफलं स्मृतम् ॥” (ज्योतिर्निबन्धे) “ पुनर्वसुद्वये स्वातौ त्र्युत्तरे श्रवणत्रये । रेवतीद्वितये हस्तेऽनुराधा रोहिणीद्वये ॥ शान्तिकं पौष्टिकं कर्म पुण्याहे कीर्तितं बुधैः ॥” (पुरश्चरणदीपिकायाम्) “अश्विनरोहिणीस्वातीविशाखाहस्त भेषु च । ज्येष्ठोत्तराश्रयेष्वेव कुर्यान्मन्त्राभिषेचनम् ॥” (तन्त्रसारे) “आर्द्रायां कृतिकायां च मन्त्रारम्भः प्रशस्यते । यदीशस्य कुशानोर्वी मन्त्रारम्भो यथाक्रमम् ॥ स्थिरलग्नं विष्णुमन्त्रे शिवमन्त्रे चंद्रध्रुवम् । द्विस्वभावगतं लग्नं शक्तिमन्त्रे प्रशस्यते ॥” (दीक्षा तत्त्वे) “ पञ्चाङ्गशुद्धिदिवसे सोदये शशितारयोः । गुरुशुक्रौदये शुद्धलग्ने द्वादशशोधिते ॥ चन्द्रतारानुकूले च शस्यते मन्त्रकर्म च ॥” (अगस्त्यसंहितायाम्) “ त्रिषष्टायगताः पापाः शुभाः केन्द्रत्रिकोणगाः । मन्त्रारम्भे शुभाः सर्वे बन्धुस्थाः सर्वनाशकाः” (पुरश्चरणदीपिकायाम्) “संव्यागजितनिधौषधूकम्पोल्कानिपातने । एतान्न्यांश्च दिवसान्मृत्युक्तांश्च परित्यजेत् ॥” (तन्त्रसारे) “ चन्द्रतारानुकूले च शुक्लपक्षे शुभे दिने । आरम्भे तु पुरश्चर्या हरौ सुते न चाचरेत् ॥” इति मन्त्रानुष्ठानकालः । अथानुष्ठानयो र्याचार्यलक्षणम् (शारदातिलके) “ मातृतः पितृतः शुद्धः शुद्धभावो जितेन्द्रियः । सर्वागमानां सारज्ञः सर्वशास्त्रार्थतत्त्वविद् ॥ परोपकारनिता जपपूजादितत्परः । अमोघवचनः शान्तो वेदवेदार्थपारगः ॥ योगमार्गानुसंधयी देवताहृदयंगमः । इत्यादिगुणसं पन्नो गुरुरागमसंमतः ॥” (पुरश्चरणदीपिकायाम्) “ श्रीगुरुः परमेशानि शुद्धवेषो मनोहरः ॥ सर्वलक्षणसंपन्नः सर्वविवयवशो भितः ॥ अग्रगण्यो गभीरश्च पात्रापात्रविशेषविद् । शिवविष्णुसमः साधुर्न च दर्शनदूषकः । नित्ये नैमित्तिके काम्ये रतः

कर्मण्यनिन्दिते । यहृच्छालामसन्तुष्टो गुणदोषविभेदकः ॥ इत्यादिलक्षणोपेतः श्रीगुरुः कथितः प्रिये ” (मत्स्यपुराणेऽपि) “सर्वा
 वयसंपूर्णौ वेदमन्त्रविशारदः । पुराणवेत्ता तत्त्वज्ञो दम्भलोभविवर्जितः ॥ कृष्णसारमये देशे उत्पन्नश्च शुभाकृतिः । शौचाचारतो
 नित्यं पाखण्डकुलनिःस्पृहः ॥ समः शत्रौ च मित्रे च ब्रह्मोपेन्द्रहरप्रियः । उहापोहार्थतत्त्वज्ञो वास्तुशास्त्रविशारदः ॥ आचार्यश्च
 भवेन्नित्यं सर्वदोषविवर्जितः ॥ ” इत्याचार्यलक्षणम् । (निन्दाचार्यमाह क्रियासारे) “श्वित्री चैव गलत्कुक्षी नेत्रेगी च वामनः ।
 कुनखी श्यावदन्तश्च स्त्रीजितो ह्याधिकाङ्गकः ॥ हीनाङ्गः कपटी रोगी बह्वशी बहुजल्पकः । एतैर्दोषैर्विहीनो यः स गुरुः शिष्यसं
 मतः ॥ ” (जपयोग्या ब्राह्मणाः) “ जापकाश्च द्विजाः शुद्धाः कुलीना ऋजवस्तथा । स्नानसंख्याता नित्यं शौचाचारपरायणाः ॥
 श्रोत्रियाः सत्यवाचश्च वेदशास्त्रार्थकोविदाः । अक्रोधनाः पुराणज्ञाः सततं ब्रह्मचारिणः ॥ देवध्यानरता नित्यं प्रसन्नमनसः सदा ।
 इत्यादिगुणसंपन्ना जापका मन्त्रसिद्धिदाः ॥ ” (निन्दिता जापकाः पुरश्चरणदीपिकायाम्) “ नास्तिकान्भिन्नमर्यादान्कृतघ्नान्वेद
 निन्दकान् । स्नानसंध्याविहीनांश्च दूरतः परिवर्जयेत् ॥ ” (त्रिविक्रमपद्धतौ) “ व्यसनी । वामनः । खलवाटः । कुञ्जकः । कुनखी ।
 शठः । चपलः । अधिकाङ्गः । हीनाङ्गः । पापी । कुटिलः । व्याधितः । तार्किकः । वार्द्धिकः । काकस्वरः । वकधृतिकः । गुरुदेव
 द्विजातिनिन्दकः । वृषलीपतिः । साहसिकः । अशुचिः । पण्यरङ्गोपजीवी । नास्तिकः । क्लीबः । धर्मवृत्तविवर्जितः । परदार
 रतः । निर्धृणी । दुर्हृदयः । अतिकृष्णः । अतिगौरः । केकराशः । कातरः । जडः । पशुशास्त्ररतः । कुण्डः । गोलकः । स्वयंभूः ।

श्वश्राद्धमुक् । लम्बोष्ठकः । भग्नवक्रः । शिशुः । अतिवृद्धः । बधिरः । कणिलाङ्गः । व्यङ्गः । गर्वितः । स्तब्धः । कलिप्रियः । परापवादृतः । पिशुनः । अंसंस्कृतः । दीनः । दुश्कर्मा । सालस्यः । अतिस्थूलः । अतिकृशः । विषप्रन्थोपजीवी । अभिशस्तः । निष्ठीवनशीलः । कुवृत्तिकः । कुप्टी । काणः । गारुडी । म्लेच्छदेशवासी । मांसभक्षी । तन्त्रशास्त्रविद्वेषकः । पुराणनिन्दकः । प्रतिमानिन्दकः । संध्योपासनरहितः । अनेककार्ययुक्तः । रोगी । ” इत्यादिदोषयुक्ता विशेषतो जपकर्मोद्दिष्टु वर्जनीयाः ॥ (अनुष्ठानयोग्यादेशः शारदातिलके पुरश्चरणचंद्रिकायां च) ” पुण्यक्षेत्रं नदीतीरं गुहा पर्वतभस्तकम् । तीर्थप्रदेशाः सिंधूनां संगमः पावनं वनम् ॥ उद्यानानि विविक्तानि बिलमूलं तटं गिरैः । देवतायतनं कूलं समुद्रस्य निजं गृहम् ॥ साधनेषु प्रशस्यन्ते स्थानान्येतानि मन्त्रिणाम् । ” (तन्त्रसारोदपि) ” तुलसीकाननं गोष्ठं वृषसद्व शिवालयः । अश्वत्थामलकामूलं गोशाला जलमध्यतः ॥ गृहे शतगुणं विद्याद्रोष्ठे लक्षगुणं भवेत् । कोटिर्देवालये पुण्यमनन्तं शिवसन्निधौ ॥ म्लेच्छदुष्टदृगव्यालशङ्कतङ्कादिवर्जिते । एकान्ते पावने निन्दारहिते भक्तिसंयुते ॥ सुदेशे धार्मिके राष्ट्रे सुभिक्षे निरुपद्रवे । रम्ये भक्तिजनस्थाने निवसेत्तापसप्रिये ॥ गुरुणां सन्निधाने च चित्तैकाग्रस्थले तथा । एषामन्यतमं स्थानमाश्रित्य जपमाचरेत् ॥ यत्र ग्रामे भवेन्मन्त्री तत्र कूर्मं विचिन्तयेत् ॥ ” (गौतमीये) ” पर्वते सिन्धुतीरे वा पुण्यारण्ये नदीतटे । यदि कुर्यान्पुरुश्चर्यां तत्र कूर्मं न चिन्तयेत् ॥ ग्रामे वा यदि वास्तौ वा गृहे तं च विचिन्तयेत् ॥ ” (पुरश्चरणदीपिकायां नारदीये च) ” शिवस्य सन्निधाने च सूर्याश्यावां गुरोरपि । दीपस्य ज्वलितस्यापि जपकर्म प्र

शस्यते ॥ गृहे जपं समं विद्याद्गोष्ठे शतगुणं भवेत् । नद्यां शतसहस्रं स्यादन्नन्तं शिवसन्निधौ ॥ समुद्रतीरे च ह्रदे गिरौ देवालयेषु
 च । पुण्याश्रमेषु सर्वेषु जपं कोटिगुणं भवेत् ॥ तत्पूर्वाभिमुखो वश्यं दक्षिणे चाभिचारिकम् । पश्चिमे धनदं विद्यादुत्तरं शान्ति
 दं भवेत् ॥ अग्रे पुष्टे तथा वामे समीपे गर्भमन्दिरं । जपं प्रदक्षिणं होमं न कुर्याद्धि शिवालये ॥ ॥ अथासनानि-“ आसनं
 त्रिविधं तत्र चाद्यमास्तरणं स्मृतम् ॥ देहसाध्यं स्वस्तिकादि देवार्थं च तृतीयकम् ॥ तत्र योग्यासनान्याह (व्यासः) “ कौशे
 यं कम्बलं चैव ह्यजिनं पट्टमेव च । दारुजं तालपत्रं च आसनं परिकल्पयेत् ॥ ” (पुरश्चरणदीपिकायाम्) “ तूलकम्बलवस्त्राणि
 पट्टव्याघ्रमृगाजिनम् । कल्पयेदासनं धीमान्सौभाग्यज्ञानसिद्धिदम् ॥ कृष्णाजिने ज्ञानसिद्धिर्भोक्षाम्निव्याघ्रचर्मणि । वस्ताजिने व्या
 धिनाशः कम्बले दुःखमोचनम् ॥ अभिचारं नीलवर्णं रक्तं वश्यादिकर्मणि । शान्तिके कम्बलः प्रोक्तः सर्वस्त्रिणापि कम्बलः ॥ स्या
 त्पौष्टिके च कौशेयं शान्तिके वेत्रविष्टम् ॥ धवले शान्तिकं मोक्षः सर्वार्थेऽत्रकम्बले ॥ सर्वाभावे त्वासनार्थं कुशविष्टमिष्यते । ”
 अथ निषिद्धासनानि (पुरश्चरणदीपिकायाम्) “ वंशासने तु दारिद्र्यं पाषाणे व्याधिसंभवः । धरण्यां दुःखसंभूतिर्दोर्भाग्यं छिद्रदा
 रुजं ॥ तृणे धनयशोहानिः पल्लवे चित्तविभ्रमः ” (पुरश्चरणचन्द्रिकायां विशेषः) “ सर्वसिद्धौ व्याघ्रचर्म ज्ञानसिद्धौ मृगासनम् ।
 वस्त्रासनं रोगहरं वेत्रजं श्रीविवर्धनम् ॥ कौशेयं पौष्टिकं प्रोक्तं कम्बलं दुःखमोचनम् । स्तम्भे गजचर्म स्यान्मारणे माहिषं तथा ।
 मेघीचर्म तथाच्चाटं स्वाङ्गिनं वश्यकर्मणि । विद्वेषे जाम्बुकं प्रोक्तं भवेद्वोचर्म शान्तिके ॥ नादीक्षितो विशेषकृष्णसाराजिनासने गृही ।

विशेधतिर्वनस्थश्च ब्रह्मचारी च क्षातकः ” ॥ अथ मालाविचारः (मन्त्रखण्डे) “ स्फाटिकी मौक्तिकी वापि प्रोक्तव्या सितसूत्रकैः । सर्वकर्मसमृद्धयर्थं जपेद्रुद्राक्षमालया ॥ धर्माऽर्थकाममोक्षार्थं जपेत्पद्माक्षमालया । अग्निपुत्रजीवैश्च शङ्खगङ्गौ मणि स्तथा ॥ कुशग्रन्थिश्च रुद्राक्ष उत्तमं चोत्तरोत्तरम् । शतं चन्दनशङ्खं प्रवालैस्तु सहस्रकम् ॥ स्फाटिकैर्लक्षसाहस्रं मौक्तिकैर्लक्षमे व च । दशलक्षं राजताक्षैः सौवर्णैः कोटिरुच्यते ॥ कुशग्रन्थ्या च रुद्राक्षैरनन्तगुणितो भवेत् ” ॥ (तन्त्रसारोऽपि) “ रुद्राक्षशङ्खप द्माक्षपुत्रजीवकमौक्तिकैः । स्फाटिकैर्मणिरत्नैश्च सौवर्णैर्विद्रुमैस्तथा ॥ राजतैः कुशमूलैश्च गृहस्थस्याक्षमालिका । अङ्गुलीगणनादेकं पर्व ण्यष्टगुणं भवेत् ॥ पुत्रजीविदंशगुणं शतं शङ्खैः सहस्रकम् । प्रवालमणिरत्नैश्च दशसाहस्रकं स्मृतम् ॥ तदेव स्फाटिकैः प्रोक्तं मौक्तिकैर्लक्षमुच्यते । पद्माक्षैर्दशलक्षं स्यात्सौवर्णैः कोटिरुच्यते ॥ कुशग्रन्थ्या कोटिशतं रुद्राक्षैः स्याद्वनन्तकम् । सर्वैर्विचिता माला नृणां मुक्तिफलप्रदा ” ॥ (कामनाभेदे तु कालिकापुराणे) रुद्राक्षमालिका मृते जपेन स्वमनोरथान् । पद्माक्षैर्विहिता माला शत्रूणां नाशिनी मता ॥ कुशग्रन्थिमयी माला सर्वपापप्रणाशिनी । पुत्रजीवफलैः कृता कुरुते पुत्रसंपदम् ॥ निर्मिता ह्ययमणिभिर्जप मालेप्सितप्रदा । प्रवालैर्विहिता माला प्रयच्छेद्भिद्रुपुलं धनम् ॥ हिरण्यमयी विचिता माला कामान्प्रयच्छति । सर्वैर्भिर्विचिता माला स्यान्मुक्तये नृणाम् ” ॥ (तन्त्रराजे तु) “ वैष्णवे तुलसीमाला गजदन्तैर्गणेश्वरे । त्रिपुराया जपे शस्ता रुद्राक्षै रक्षवन्द नैः ” ॥ (मालायां सूत्रविचारः सनत्कुमारीये) “ कार्प्याससंभवं सूत्रं धर्मकामार्थमोक्षदम् । तच्च विप्रैर्द्रव्याभिनिर्मितं च

सुशोभनम् ॥ शुक्लं रक्तं तथा कृष्णं पट्टसूत्रमथापि वा । शान्तिवश्याभिचारेषु मोक्षैश्वर्यजपेषु च ॥ शुक्लं रक्तं तथा पीतं कृष्णं
 वर्णेषु च क्रमात् । सर्वेषामेव वर्णानां रक्तं सर्वैस्मितप्रदम् ॥ त्रिगुणं त्रिगुणीकृत्य ग्रथयेच्छिरपशान्नतः । एकैकं मातृक्रवर्णं स्तारं
 प्रजपन्मुधीः ॥ मणिमादाय सूत्रेण ग्रथयेन्मध्यमध्यतः । ब्रह्मग्रन्थि विधयेन्यं मेरुं च ग्रन्थिसंयुतम् ॥ ग्रथयित्वा पुरो मालां ततः सं
 स्कारमाचरेत् ॥ (तन्त्रसारं गौतमीये च) “ मुखे मुखं तु संयोज्य पुच्छे पुच्छं नियोजयेत् । मेरुध्वमुखः कार्यः प्रत्येकं नाग
 पाशकम् । गोपुच्छसदृशी माला यद्वा सर्पाकृतिः शुभा ” ॥ (मुखपुच्छनियमोऽपि तत्रैव) “ रुद्राक्षस्योन्नतं प्रोक्तं मुखं पृष्ठं च
 निर्मलम् । कमलाक्षस्य सूक्ष्मांशं सविन्दुद्वितयं मुखम् ॥ सविन्दुकस्य स्थूलांशं पृष्ठं शृङ्गमिति स्मृतम् । तत्सजातीयमेकाक्षं मे
 रुत्वेनाग्रतो न्यसेत् ॥ ” कामनाभेदेन जपमालामणिसंख्या (गौतमीये) “ पञ्चविंशतिभिर्मोक्षं त्रिंशद्विद्वनसिद्धये । सर्वार्थाः
 सप्तविंशत्या पञ्चदश्याभिचारिके ॥ पञ्चाशद्भिः काम्यसिद्धिः स्यात्तथा चतुरशरैः । अष्टोत्तरशतैः सर्वा सिद्धिरुक्ता
 मनीषिभिः ॥ ” कामनाभेदेनाङ्गुलिनियमः (पुरश्चरणदीपिकायाम्) “ अङ्गुष्ठं मोक्षदं विद्यातर्जनी शत्रुनाशिनी ।
 मध्यमा धनदा शान्तिकरी ह्येषा ह्यनामिका ॥ कनिष्ठाऽऽर्कणे शस्ता जपकर्त्र्यणि शोभने । अङ्गुष्ठेन जपं जप्यमन्यैर
 ङ्गुलिभिः सह ॥ अङ्गुष्ठेन विना कर्म कृतं तदफलं यतः । जप्त्वाऽक्षमालां सकलां भ्रामयेदाशिरामणिम् ॥ प्रदक्षिणं पुनर्वक्त्रे प्रार
 भ्यैवं समाचरेत् ॥ स्वयं वामेन हस्तेन जपमालां न संस्पृशेत् ॥ अदीक्षितो द्विजो वापि स्पृष्टश्चेच्छुद्धिमानुयात् । न धारयेत्करै

मूर्ध्नि कण्ठे च जपमालिकाम् ॥ जपकाले जपं कृत्वा सदा शुद्धस्थले न्यसेत् । गुरुं प्रकाशयेद्दिमान्मन्त्रं नैव प्रकाशयेत् ॥ अक्ष
मालां च मुद्रां च गुरोरपि न दर्शयेत् । कम्पनात्सिद्धिहानिः स्याद्धननं बहुदुःखकृत् ॥ शब्दे जाते भवेद्भगः करप्रष्टा विनाशकृत् ।
छिन्ने सूत्रे भवेन्मृत्युस्तस्माद्यत्नपरो भवेत् ॥ जपान्ते कर्णदेशे वा उच्चस्थानेऽथवा न्यसेत् । जपमालां विधायेत्यं ततः संस्कार
माचरेत्” ॥ (अथ मालासंस्काराः तन्त्रसारे पुरश्चरणादीपिकायां च) “अश्वत्थपत्रनवकैः पद्माकारं तु कल्पयेत् । तन्मध्ये स्था
पयेन्मालां मातृकामूलमुच्चरन् ॥ क्षालयेत्पञ्चगव्येन सद्योजातेन सज्जलैः । चन्दनगुरुकपूरैर्वामदेवेन वर्षयेत् ॥ धूपयेत्ताम्रधारेण
लिम्पेत्तत्पुरुषेण तु । मन्त्रयेत्पञ्चमनैव प्रत्येकं तु सप्तकृत् सकृत् ॥ मेरुं च पञ्चमनैव ततो मन्त्रेण मन्त्रयेत् । तत्रावाह्यं यजेद्वै यथा
विभवविस्तरैः ॥ संस्कृत्यैवं बुधो मालां तत्प्राणांस्तत्र स्थापयेत् । मूलमन्त्रेण तां मालां पूजयेद्द्विजसत्तम ॥ एवं या संस्कृता माला
जपकर्मणि सर्वदा । अभीष्टफलदाऽन्यर्थं सा सर्वाविनाशिनी ॥ मध्यमानामिकादुष्टैश्चमालामणीशतैः । एवं जपस्य चैकस्य
क्रमोऽयं चालयेज्जपेत् ॥” मालासंस्कारस्य नित्यतामाह (रुद्रयामले) “अप्रतिष्ठितमालाभिर्मन्त्रं जपति यो नरः । सर्वं तद्विफलं
विधात् कुद्धा भवति देवता ॥” (वैशम्पायनसंहितायाम्) “अद्भुतमध्यमाभ्यां च चालयेन्मध्यमध्यतः । तर्जन्या न स्पृशेदनां
मुक्तिदो गणनक्रमः ॥ जीर्णं सूत्रं पुनः सूत्रं ग्रथयित्वा शतं जपेत् । प्रमादात्पतित्वा हस्ताच्छतमष्टांशं जपेत् ॥ जपेन्निपिद्धसंस्कारैश्च
क्षालयित्वा यथोदितम् ॥” मालास्थापनार्थं गोमुखीमाह (आचारकै वृद्धमनुः)—“वस्त्रेणाच्छादितकरं दक्षिणं यः सदा जपेत् । तस्य

स्यात्सफलं जाप्यं तद्धीनमफलं स्मृतम् ॥ भूतरक्षसवेतालाः सिद्धगन्धर्वचारणाः । हरन्ति प्रकटं यस्मात्तस्माद्भुतं जपेत्सुधीः ॥ अथाक्षमालाभावे करमालानिरूपणम् (पुरश्चरणदीपिकायाम्) “अलोभे जपमालायाः करशाखासु पूर्वभिः । अनामिकाया यो मध्यस्तस्मादधः क्रमेण तु ॥ मध्याङ्गुल्यग्रपर्वीन्द्रादक्षिण्यक्रमेण तु । तर्जन्यादौ जपान्तश्च अक्षमाला करे स्थिता ॥” (सनत्कुमारसंहितायामपि) “तर्जनी मध्यमाऽनामा कनिष्ठा चेति ताः क्रमात् । तिस्रोऽङ्गुल्यग्निरपवाणो मध्यमा चैकपर्विका ॥” पर्वद्वयं मध्यमाया मेरुत्वेनोपकल्पयेत् । अनामामध्यमारभ्य कनिष्ठानि दत्त एव च ॥ तर्जनीमूलपर्यन्तं दशपर्वसु संजपेत् । अङ्गुलीनं विद्युज्जीतं किंचिदङ्गुलिं तले ॥ अङ्गुलीनां वियोगाच्च च्छिद्रे च सवते जपः ॥ अङ्गुल्यग्रे च यज्जप्तं यज्जप्तं मेरुलङ्घने । पर्वसंधिषु यज्जप्तं तत्सर्वं निष्फलं भवेत् ॥ गणनाविधिमुल्लङ्घ्य यो जपेत्तज्जपं यतः । गृह्णन्ति राक्षसास्तेन गणयेत्सर्वथा बुधः ॥ हृदये हस्तमारोप्य तिष्ठ्यं वकृत्वा कराङ्गुलीः । आच्छाद्य वाससा हस्तौ दक्षिणेन सदा जपेत् ॥” अथ जपे कर्तव्यतामाह (योगियाज्ञवल्क्यः) “जपस्याहं विधिं वक्ष्ये यथाकार्यं विधानतः । न चङ्क्रमन्न ग्रहसन्न पार्श्वमवलोकयन् ॥ नापाश्रितो न जल्पेत् न जल्पेत् शिरास्तथा । न पदापादमाक्रम्य न चैव हि तथा करौ ॥ नैव विधं जपं कुर्यान्न च संश्रावयज्जपेत् । तिष्ठंश्चक्षुर्माणोऽर्कमासीनः प्राङ्मुखो जपेत् ॥ प्रागग्रेषु कुशेष्वेवमासीनश्चासने जपेत् । जपस्त्वं हि कर्तव्य एकाग्रमनसापि च ॥ धारयेन्मनसा मन्त्रान् जिह्वेष्ठौ विचालयेत् । न कम्पयेच्छिरो ग्रीवां दन्तान्नैव प्रकाशयेत् ॥ यक्षराक्षसभूतानि सिद्धविद्याधरास्तथा । हरन्ति प्रसभं यस्मात्तस्माद्बुधं समाचरेत् ॥”

(अग्निपुराणऽपि) “नैच्चैजपं बुधः कुर्व्यान्नीचैः कुर्व्यादतंद्रितः । समाहितमनास्तूष्णीं मनसा वापि चिन्तयेत्” ॥ (अत्रिपि) “ध्वनि
 दौषविकारेण निःश्वासेपांडुलक्षणः । निर्विकारेण वक्त्रेण मनसा मानसः स्मृतः” ॥ (जपप्रशंसायां योगियाज्ञवल्क्यः) “विधियज्ञाज
 पयज्ञो विशिष्टो दशभिर्गुणैः । उपांडुः स्याच्छतगुणः साहस्रो मानसः स्मृतः ॥ ये पाकयज्ञाश्चत्वारो विधियज्ञसमन्विताः । सर्वे
 ते जपयज्ञस्य कलां नार्हन्ति षोडशीम् ॥” अथ पुरश्चरणादिषु जपकर्तृणां भक्ष्यादिनियमाः (तन्त्रसारे गौतमीये च) “पुरश्चरणकृ
 त्मन्त्री भक्ष्याभक्ष्यं विचारयेत् । अन्यथा भोजनादोषात्सिद्धिहानिः प्रजायते ॥ शतान्नं च समश्नीयान्मन्त्रसिद्धिसमीहया ॥ तस्मा
 त्रित्यं प्रयत्नेन शतात्राशी भवेन्नरः ॥” (शारदातिलकेऽपि) “भक्ष्यं हविष्यं शाकानि विहितानि फलं पयः । मूलं सक्तुयवोत्पन्नो
 भक्ष्याण्येतानि मन्त्रिणाम्” ॥ (पुरश्चरणदीपिकायां गौतमीये च) “चरुमूलफलक्षीरदधिभिक्षात्रसक्तवः । शाकश्चाष्टविधं चान्नं
 साधकस्योच्यते बुधैः” ॥ (नारदीये) मृदु सोष्णं सुपक्वं च कुर्याद्वै लघुभोजनम् । नेन्द्रियाणां विकारः स्यात्तथा भुञ्जीत सायकः ॥
 यद्वातद्वा परित्याज्यं दुष्टान्नं कुत्सितं फलम् । प्रशस्तान्नं समश्नीयान्मन्त्रसिद्धिसमीहया ॥ पयोव्रतस्य सिद्धिः स्याच्छुद्धौ न संशयः
 (ग्रन्थान्तरेऽपि) “क्षीरहारः फलाशी वा शाकाशी वा हविष्यमुक् । भिक्षाशी वा जपेन्मन्त्रं कृच्छ्रचान्द्रायणादिकृत् ॥ श्रुतिस्मृ
 तिविरोधं च जपं रात्रौ विवर्जयेत् । भूशय्या ब्रह्मचारित्वं मौनचर्या न भूयता ॥ लवणं क्षाराम्लं च व्यञ्जनं कांस्यभोजनम् । ता
 म्बूलं च क्षिप्तुं च दुःसंवादं प्रमत्तताम् ॥ नित्यं त्रिषणं ज्ञानं शुद्धकर्मविवर्जनम् । नित्यदानं नित्यपूजा देवतास्तुतिकर्तनम् ॥

नैमित्तिकाच्चैनं चैव विश्वासो गुरुदेवयोः । जपनिष्ठा द्वादशैतैर्धर्माः सुर्मन्त्रसिद्धिदाः ॥ नित्यं मूर्धमुपस्थाय तस्य चाभिमुखो यजेत् ।
 देवतां प्रतिमादौ वा वह्नौ वाऽभ्यर्च्य तन्मनाः ॥ अनिर्वेदनया व्यग्रः शास्त्रोक्ताचारपालकः ॥ स्नानपूजाजपध्यानहोमतर्पणतत्परः ।
 निष्कामो देवतानां च सर्वकर्मनिवेदकः ॥ एवमादींश्च नियमान् पुरश्चरणकं चरेत् ॥” (पुरश्चरणदीपिकायाम्) “क्षारं च लवणं
 मांसं गृञ्जनं कांस्यभोजनम् । माषाढकीमसूरांश्च कोद्रवांश्चणकानपि ॥ अन्नं पथुपितं चैव निःश्लेहं कीटदूषितम् । असद्राणम
 न्यायं वर्जयेदन्यपूजनम् । विना श्रमोचितं किञ्चिन्नित्यनैर्भोक्तकं चरेत् ॥ स्त्रीशूद्रपतितव्रात्यनास्तिकोच्छिष्टभाषणम् । असत्य
 भाषणं चैव कौटिल्यं च परित्यजेत् ॥ सद्भिरपि न भाषेत जपहोमाच्चर्नादिषु । वाग्यतः कर्म निर्वर्त्य निःस्पृहो वर्त्ततादिषु ॥
 वर्जयेद्गीतिकाव्यादिश्रवणं नृत्यदर्शनम् । परान्नं च परद्रव्यं तथैव तु प्रतिग्रहः ॥ परस्त्रीं परनिन्दां च मनसापि विवर्जयेत् । जिह्वा
 दग्धा परान्नेन करौ दग्धौ प्रतिग्रहात् । परस्त्रीभिर्मनो दग्धं मन्त्रसिद्धिः कथं भवेत् ॥” (रामाच्चनचन्द्रिकायाम्) “मैथुनं तत्क
 थालापं तद्गोष्ठीः परिवर्जयेत् । ऋतुकालं विना मन्त्री स्वस्त्रियं नैव गच्छति ॥” (तथा) “स्मरणं कीर्तनं कैलः प्रेक्षणं शुद्धभाष
 णम् । संकलयोऽध्यवसायश्च क्रियानिर्वृतिरेव च ॥ एतन्मैथुनमष्टाङ्गं प्रवर्द्धन्ति मनीषिणः । कौटिल्यं क्षौरमभ्यङ्गमनिवेदितभोजनम् ।
 अंसकल्पितकृत्यं च वर्जयेन्मर्दनादिकम् । स्नायाच्च पञ्चगव्येन केवलमलकेन वा । श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तैर्मन्त्रैः स्नायान्निरन्तरम् ॥
 मन्त्रजप्तात्रपानीयैः स्नानाचमनभोजनम् । स्नानं त्रिषवणं प्रोक्तमशक्तो द्विः सश्रुतथा ॥ अस्नातस्य फलं नास्ति न चातर्पयतः

पितृन् । अपवित्रकरो नम्रः शिरसि प्रावृतोऽपि वा । प्रलपन्प्रजपेद्वावत्ताविघ्निष्फलमुच्यते” ॥ (तन्त्रसारोऽपि) “सकृदुच्चरिते शब्दे
 प्रणवं समुदीरयेत् । प्रोक्ते पारशवे शब्दे प्राणायामं सकृच्चरेत् ॥ बहुप्रलापी आचम्य न्यस्याङ्गानि ततो जपेत् । क्षुतेऽप्येवं
 तथाऽऽस्पृश्य स्थानानां स्पर्शनेन च ॥ एवमादींश्च नियमान्पुरश्चरणकृच्चरेत् ॥ विष्णुमूर्तसर्गशङ्कादिभुक्तः कर्म करोति यत् ।
 जपार्चनार्चनैः सर्वमपवित्रं भवेत्त्रिये ॥ मालिनाम्बरैश्चादिमुखदोर्गन्ध्यसंयुतः ॥ यो जपेत्तं दहत्याशु देवता गुप्तिसंस्थिता ॥ आ
 लस्यं जृम्भणं निद्रां क्षुतं निष्ठविनं भयम् । नीचाङ्गस्पर्शनं कोपं जपकाले विवर्जयेत् ॥ एवमुक्तविधानेन विलम्बत्वरितं विना ।
 उक्तसंख्यं जपं कुर्यात्पुरश्चरणसिद्धये ॥ देवतागुरुमन्त्राणामैक्यं सम्भावयन्धिया । जपेदकमनाः प्रातःकालं मध्यदिनावधि ॥
 यत्संख्यया समारब्धं तज्जप्तव्यं दिनेदिने । यदि न्यूनाधिकं कुर्याद्भूतश्रेष्ठो भवेन्नरः ॥ कृते जपस्तु कल्पोक्तसंख्यायां द्विगुणो मतः ।
 द्वापरे त्रिगुणः प्रोक्तश्चतुर्गुणजपः कलौ ॥ ” (वैशम्पायनसंहितायाम्) “ पतितानामन्यजानां दर्शने भाषणे श्रुते । क्षुतेऽथेवायु
 गमने जृम्भणे जपमुत्सृजेत् ॥ तथा तस्य च तत्प्राप्तौ प्राणायामं पटङ्गकम् । कृत्वा सम्यग्जपेच्छेपं यद्वा मर्यादिदर्शनम् ॥ उष्णीषी
 कञ्चुकी नग्नो मुक्तकेशो गणावृतः । अपवित्रकरोऽगुहः प्रलयन्न जपेत्स्वचित् ॥ ” (तन्त्रसारे) “अनासनः शयानो वा गच्छन्मु
 श्रान एव वा । अप्रावृतौ करौ कृत्वा शिरसा प्रावृतोऽपि वा ॥ चिन्ताव्याकुलचित्तो वा क्षुब्धो भ्रान्तः क्षुयान्वितः ।
 रथायामाशिवस्थाने न जपेत्तिमिरालये ॥ उपानदधूढपादो वा यानशय्यागतोऽपि वा । प्रसाध्य न जपेत्पादावुत्कटासन

एव च ॥ न यज्ञकोष्ठे पाषाणे न भूमौ नासने स्थितः ॥^{११} (तत्रैव) “ मनः संहृत्य विषयान्मन्त्रार्थगतमानसः । न द्रुतं न
 विलम्बं च जपेन्मौक्तिकपङ्क्तिवत् ॥ उच्चरेदर्थसुदृश्य मानसः स जपः स्मृतः । जिह्वोष्ठौ चालयेत्किंचिद्देवतागतमानसः ॥
 किंचिच्छ्रवणयोग्यः स्यादुपांशुः स जपः स्मृतः ॥ मन्त्रमुच्चारयेद्वाचा वाचिकः स जपः स्मृतः । जिह्वाजपः शत
 गुणः साहस्रो मानसः स्मृतः । जिह्वाजपः स विज्ञेयः केवलं जिह्वया बुधः ” ॥ (मन्त्रमहोदधौ) “ आमध्याह्नं जप
 कुर्यादुपांशुं वाथ मानसम् । हविष्यं निशि भुञ्जीत त्रिः स्नाय्यभ्यङ्गवर्जितः ॥ व्यग्रताऽऽलस्यनिष्ठिवक्रोधपादप्रसारणम् ।
 अन्यभाषान्यजेषे च जपकाले त्यजेत्सुधीः ॥ स्त्रीशूद्रभाषणं निन्दां तांबूलं शयनं दिवा । प्रतिग्रहं नृत्यगीतं कौटिल्यं
 वर्जयेत्सदा ॥ भूशय्या ब्रह्मचर्यं च त्रिकालं देवतास्मिन् । नैमित्तिकास्मिन् देवस्तुतिं विश्वासमाश्रयेत् ॥ प्रत्यहं प्रत्यहं
 तावन्नैव न्यूनाधिकं क्वचित् । एवं जपं समाप्यान्ते दशांशं होममाचरेत् ” ॥ (पुरश्चरणचन्द्रिकायामपि) “ ततो जपदशंशेन
 होमं कुर्याद्दिनेदिने । अथवा लक्षसंख्यायां पूर्णायां होममाचरेत् ” ॥ (गौतमीये तन्त्रसारे च) “ जपान्ते प्रत्यहं मन्त्री होमयेत्त
 दशांशतः । तर्पणं चाभिषेकं च तत्तद्दशांशतो मुने ॥ प्रत्यहं भोजयेद्दिप्राभ्यूनाधिकप्रशान्तये । अथवा सर्वपूतौ च होमादिकम
 थाचरेत् ॥ संपूर्णायां प्रतिज्ञायां तर्पणादिकमाचरेत् ॥ ” होमाद्यशक्तौ तु (सनत्कुमारसंहितायाम्)—“ यद्यदङ्गं भवेद्द्वयं तत्संख्या
 द्विगुणो जपः । होमाभावे जपः कथ्यो होमसंख्याचतुर्गुणः ॥ विप्राणां क्षत्रियाणां च रससंख्यागुणः स्मृतः । वैश्यानां वसुसं

ख्याकर्मेषां स्त्रीणामयं विधिः ॥” अत्राव्यशक्तश्चेत्तद्व्यवस्था (योगिनीहृदये) “होमकर्मण्यशक्तानां विप्राणां द्विगुणो जपः । इतरेषां तु वर्णानां त्रिगुणादिः समीरितः” ॥ (वासिष्ठे तु) “यद्यदङ्गं विहीयेत तत्संख्याद्विगुणो जपः । कर्तव्यश्चाङ्गः सिद्धयर्थं तदशक्तेन भक्तिः ॥ विप्रभोजनमात्रेण व्यङ्गं साङ्गं भवेद्भुवम् । यत्र भुङ्क्ते द्विजस्तस्मात्तत्र भुङ्क्ते हरिः स्वयम् ॥” इति जपकृत्यविचारः ॥ अथ स्मार्तहितिकृत्यविचारः (दक्षस्मृतौ) “प्रातरुत्थाय कर्तव्यं यद्द्विजेन दिनेदिने । तत्सर्वं संप्रवक्ष्यामि द्विजानामुपकारकम् ॥” (बृहन्नारदीये) ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय परं ब्रह्म विचिन्तयेत् । ततो व्रजैर्ज्योतिषां बृहत्सोदकभाजनः ॥ ग्रामाद्दूरतरंगच्छेत्सदाचारस्य सेवकः ॥ दिवांसंध्यासु कर्णस्थब्रह्मसूत्र उदङ्मुखः ॥ अंतर्धाय तृणं भूमिं शिरः प्रावृत्य वाससा । वक्राग्रियस्य यत्नेन नो धीवेत्रोच्छेसेदपि । कुर्यान्मंत्रं पुरीषं च रात्रौ चेदक्षिणामुखः । छायायामन्धकारं वा रात्रावहनि वा द्विजः ॥ यथासुखं प्रकुर्वीत प्राणबाधाभयेषु च ॥ गृहीतशिश्नश्चोत्थाय गृहीतशुचिमृत्तिकः । गन्धलेपक्षयकरं शौचं कुर्यादतन्द्रितः ॥ एका लिङ्गं गुदे पञ्च त्रिवर्गे दश चोभयोः । द्विसप्त पादयोश्चैव गार्हस्थ्यं शौचमुच्यते ॥ ततः षोडश गण्डूषान्प्रकुर्याद्वादेशैव वा । मूर्त्तौ नैव तु गण्डूषानघौ वा चतुरो गृही ॥ उत्थाय नैत्रे प्रक्षाल्य दन्तकाष्ठं समाहरेत् । आपामार्गं बादरं वा द्रवशाङ्गुलमव्रणम् ॥ कनिष्ठाङ्गुलिवत्स्थूलं पवाङ्गं कृतकृचकम् । शुचिद्वादशगण्डूषानिषिद्धं भानुवासरे ॥ आचम्य प्रयतः सम्यक् प्रातःस्नानं समाचरेत् । स्नानादन्तरं तावत्तपयन्तीर्थाद्वताः ॥ समुद्रगानदीस्नानमुत्तमं परिकीर्तितम् । वाणीकूतडागेषु मध्यमं कथितं बुधैः ॥ गृहे स्नानं तु

सामान्यं गृहस्थस्य प्रकीर्तितम् ॥ ततश्च वाससी शुद्धे शुक्ले च परिधाय च । उत्तरीयं सदा धार्य ब्राह्मणेन विजानता ॥ उप
विश्य शुचौ देशे प्राङ्मुखो वा उदङ्मुखः । भूत्वा बद्धशिरः कुर्यादन्तर्जानुं भुजद्वयम् ॥ सपवित्रेण हस्तेन कुर्यादाचमनक्रियाम् ।
नोच्छिष्टं तत्पवित्रं तु भुक्त्वोच्छिष्टं तु वर्जयेत् ॥ आचम्य तिलकं कुर्याच्चन्दननाथ भस्मना । ऊर्ध्वं पुण्ड्रं त्रिपुण्ड्रं वा मध्ये छिद्रं
प्रकरपयेत् ॥ निवसत्यूर्ध्वपुण्ड्रं तु श्रिया सह हरिः स्वयम् । त्रिपुण्ड्रं धूर्जटिः साक्षादुभया सह सर्वदा ॥ विना छिद्रं तु तत्पुण्ड्रं गुनः
पादसमं विदुः ॥ श्वेतं ज्ञानकरं प्रोक्तं रक्तं वश्यकरं नृणाम् । पीतं सर्वोद्दिदं प्रोक्तमन्यतु परिवर्जयेत् ॥ प्राणायामं ततः कृत्वा संध्याव
न्दनमाचरेत् । पूर्वसंध्यां सनक्षत्रामुपासीत यथाविधि ॥ गायत्रीभ्यसेत्तावद्वावदादित्यदर्शनम् । सावित्रैरनघमन्त्रैरुपस्थाय कृता
ञ्जलिः ॥ यस्तु संध्यामुपासीत श्रद्धया विधिवद्द्विजः । न तस्य किंचिदुष्प्राप्यं त्रिषु लोकेषु विद्यते ॥ दिवसस्यादिमे भागे कृत्य
मेतदुदीरितम् । ततोऽधिकनिमित्तं वै विष्णुपूजनमाचरेत् ॥ ततो माध्याह्निकं संध्यां तिलतर्पणमाचरेत् । ततः पञ्चमहायज्ञान्कु
र्याद्भूतबलिं ततः ॥ द्वारावलोकनं कुर्यादतिथिग्रहणाय च । गोदेहकालमात्रं तु भाग्यात्प्राप्तं इति यद्दि ॥ तोषेत्पत्न्या भक्त्या
यथाशक्त्यन्नपानतः ॥ ततश्च भोजनं कुर्यात्प्राङ्मुखो मौनमास्थितः । प्रशस्तशुद्धपात्रे च भुञ्जीतान्नमकुत्सयन् ॥ भोजना
त्किंचिदन्नाश्रमादौयवं समुच्चरेत् । नमो भूतपते पूर्वं भुवनपतये नमः ॥ भूतानां पतये पश्चाद्धर्माय च ततो बलिम् । दत्त्वा च
चित्रशुभाय भूतेभ्य इदमुच्चरेत् ॥ प्राणायामानंज्ञाय व्यानाय च ततः परम् ॥ उदानाय ततो ब्रूयात्समानाय ततः परम् ॥ प्रणवं

पूर्वमुच्चार्य स्वाहा चान्ते घृतश्लुतम् । पञ्चकृत्वो ग्रसेदन्नं जिह्वया नतु दर्शयेत् ॥ ततश्च तन्मना भूत्वा भुञ्जीत मधुरं पुरः । लवणालौ तथा मध्ये कटुतिक्तौ ततः परम् ॥ प्राग् द्वयं पुरुषोऽश्रीयान्मध्यं तु कठिनाशनम् । अन्ते पुनर्दवाशी तु बलरोग्ये न भुञ्जीति ॥ नाद्याच्छान्नाविरुद्धं तु भक्ष्यं भोज्यादिकं द्विजः । अभोज्यं प्रादुरहारं शुष्कं पथुषितं तथा ॥ सर्वं सशेषमश्रियाद्घृतपायसवर्जितम् । आचम्य पात्रमुत्सार्य किञ्चिद्द्रव्येण पाणिना ॥ ततः परं समुत्थाय बहिः स्थित्वा समाहितः । शोथयन्मुखहस्तौ च मृदा शुद्धजलेन च ॥ कृत्वा षोडश गण्डूषान् शुद्धो भूत्वा सुखामनः । इमौ मन्त्रौ पठन्नेव पाणिनोदरमालभेत् ॥ अगस्त्यं कुम्भकर्णं च शनिं च वडवानलम् । आहारपरिपाकार्थं स्मरद्भूमिं च पञ्चमम् ॥ आतापी मारितो येन वातापी च निपातितः । समुद्रः शोषितो येन समेऽगस्त्यः प्रसीदतु ॥ भूयोऽप्याचम्य कर्तव्यं ततस्ताम्बूलमक्षणम् । भुक्तोपविष्टः श्रीकृष्णं परं ब्रह्म विचारयेत् ॥ सच्छान्नादिविनोदेन सन्मागाद्यविरोधिना । ततश्चाध्यात्मविद्यायाः कुर्वीत श्रवणं सुधीः ॥ सर्वथा वृत्तिहीनोऽपि मुहूर्तं स्वस्थमानसः । श्रुत्वा धम्मं विजानाति श्रुत्वा पापं परित्यजेत् ॥ श्रुत्वा निवर्तते मोहः श्रुत्वा ज्ञानामृतं लभेत् । नीचोऽपि श्रवणेनाशु श्रेष्ठत्वं प्रतिपद्यते ॥ श्रेष्ठोऽपि नीचतां याति रहितः श्रवणेन च । व्यवहारं ततः कुर्याद्बहिर्गत्वा यथासुखम् ॥ मर्येऽस्तशिखरं प्राप्ते तीर्थं गत्वाथवा गृहम् ॥ सायंसन्ध्यामुपासीत धौताङ्घ्रिः सपवित्रकः ॥ यन्निर्वाणमुपासीत ब्राह्मणः श्रद्धयान्वितः ॥ तत्तेजो वर्धते नित्यं घृतेनेव हुताशनः ॥ सादित्यां पश्चिमां संध्यामद्वास्तामिति भास्कराम् । प्रत्यङ्मुखोपविष्टस्तु वाग्यतः सुसमाहितः ॥ ग्रणवव्याहृतियुतां गायत्रीं तु जपे

ततः । अक्षसूत्रं समादाय सम्यगातारकोदयात् ॥ उपास्य पश्चिमां संध्यां हुत्वाग्रिमश्रीयात्ततः । सायंप्रातर्वैश्वदेवः कर्तव्यो बलिकर्म
 च ॥ अनश्रतापि सततमन्यथा किल्बिषी भवेत् । कृतपादादिशौचस्तु भुक्त्वा सायं ततो गृही ॥ गच्छेच्छयां ततो मृद्रीमुपधानसम
 न्विताम् । स्वगृहे प्राक्शिराः शेते श्वाशुरं दक्षिणाशिराः ॥ प्रवासे पश्चिमशिरा न कदाचिदुदक्शिराः ॥ रात्रिभूतं जपेत्स्मृत्वा देवांश्च
 सुवशायिनः । नमस्कृत्वाऽव्ययं विष्णुं समाधिस्थं स्वपेन्निशि ॥ अगस्त्यो माधवश्चैव मुचुकुन्दो महाबलः । कपिलो मुनिरास्तीकः
 पञ्चैते सुवशायिनः ॥ माद्भूल्यं पूर्णकुम्भं च शिरःस्थाने निधाय च ॥ वैदिकैर्गुरुदेभ्यः रक्षां कृत्वा स्वपेत्ततः ॥ ऋतुकालाभिगामी
 स्यात्स्वद्वारनिरतः सदा ॥ पर्ववर्जं ब्रजेदेनां तद्वती रतिकाम्यया ॥ प्रदोषपश्चिमौ यामौ वेदाभ्यासेन तौ नयेत् । यामद्वयं शयानस्तु
 ब्रह्मभूयाय कल्पयेत् ॥ आर्हिमा सत्यवचनं सर्वभूतानुकम्पनम् । शमो दानं यथाशक्ति गार्हस्थ्यो धर्म उच्यते ॥ परदारेष्वसंसर्गो धर्मो
 स्त्रीपरिरक्षणम् । अदत्तादानविरमो मधुमांसविवर्जनम् ॥ एष पञ्चविधो धर्मो बहुशाखः सुखोदयः । देहिभिर्देहपरमैः कर्तव्यो देहसं
 भवः ॥ (ब्रह्मपुराणे) “इत्येतदखिलं प्रोक्तमहोरात्राश्रितं मया । ब्राह्मणानां कृत्यमेतदपवर्गफलप्रदम् ॥ नास्तिक्यादथवाऽलस्यद्वाह्मणो
 न करोति यः । स याति नरकं द्यौरं पशुयोनौ च जायते” ॥ इत्यादिकृत्यविचारः ॥ ॥ अथ देवपूजायां विशेषः । (शारदातिलके)
 “विशेन्मृदासने मन्त्री प्राड्मुखो वाप्युदङ्मुखः । बद्धपद्मासनो मौनी समाहितजितेन्द्रियः ॥ स्थापयेद्दक्षिणे भागे पूजाद्रव्याणि
 देशिकः” ॥ (भविष्यदेवीपुराणयोः) “शुचिः सुवस्त्रधृक् प्राज्ञो मौनी ध्यानपरायणः । गतकामभयद्वन्द्वो रागमात्सर्यवर्जितः ॥ आत्मानं

पूजयित्वा च सुगन्धसितवाससा । सुमुहूर्ते यजेद्देवान्स्वकीयासनसंस्थिताम् ॥ इति । सुमुहूर्ते पूर्वाह्नादिकाले । 'पूर्वाह्ण एव कुर्वीत देवतानां च पूजनम्' इति मनुवाक्यात् ॥ (कामनाभेदेन देवार्चनं मत्स्यपुराणे) "आरोग्यं भास्करादिच्छेद्वनमिच्छेद्भुताशनात् । ज्ञानं च शंकरादिच्छेद्विमुक्तिमिच्छेज्जनार्दनात् " ॥ कालविशेषे देवतापूजा (स्कान्दे) " ब्रह्मा कृतयुगे देवमेतायां भगवान् रविः । द्वापरे भगवान्विष्णुः कलौ देवो महेश्वरः ॥ " देवार्चनकालः (मात्स्ये) " प्रातर्मध्यदिने सायं देवपूजां समाभेत् । अशक्तौ विस्तरैरेव प्रातः संपूज्य केशवम् ॥ मध्याह्ने चैव सायं च पुण्याञ्जलिमपि क्षिपेत् ॥ " देवताप्रतिमाविचारो (मात्स्ये) " सौवर्णी राजती वापि ताम्री रत्नमयी तथा । शैली दारुमयी वापि लोहसंघमयी तथा ॥ (लोहसंघमयी मिलितपञ्चधातुमयी) " अद्भुष्टपर्वदारभ्य वितस्ति यावेदेव तु । गृहेषु प्रतिमा कार्या नाधिका शस्यते बुधैः ॥ " पूजोपचाराः (प्रपञ्चसारे) " आसनं स्वागतं पादमर्धमाचमनीयकम् । मधुपर्काचमनस्नानवसनभरणानि च ॥ सुगन्धिसुमनोधूपदीपनैवेद्यवन्दनम् । प्रयोजयेदचनायामुपचारांश्च षोडश ॥ अर्घ्यपाद्याचमनकर्मधुपर्काचमनान्यपि । गन्धादयो निवेद्यान्ता उपचारा दश क्रमात् ॥ गन्धादयो निवेद्यान्ताः पूजाः पञ्चोपचारिकाः । उपचारैर्यथा शक्तिं देवतामन्वहं यजेत् ॥ " (कर्मप्रदीपेऽपि) " आवाहनासनं पादमर्धमाचमनीयकम् । स्नानं वस्त्रोपवीतं च गन्धमाल्यान्यनुक्रमत् ॥ धूपं दीपं च नैवेद्यं ताम्बूलं च प्रदक्षिणा । पुष्पाञ्जलिरिति प्रोक्ता उपचारास्तु षोडश ॥ फलेन सुफलवासिः सांगता दक्षिणा पीणात् ॥ गन्धपुष्पे धूपदीपौ नैवेद्य इति पञ्चकम् ॥ पञ्चोपचारमाख्यातं पूजने तत्त्विद्बुधैः ॥ " राजोपचाराः - " ततः पञ्चामृतभ्यङ्गमङ्ग-

स्योद्धर्तनं तथा । मधुपर्कं परिमलद्रव्याणि विविधानि च ॥ पादुकान्दोलनादर्शं व्यजनं छत्रचामरे ॥ वाद्यातिर्कयं नृत्यगीतशय्या
 राजोपचारकाः ॥ ” पुरुषमुक्तेन षोडशोपचारपूजामन्त्राः (बृहत्पाराशरसंहितायाम्)—“आद्ययाऽऽवाहयेद्वमृचा तु पुरुषोत्तमम् ।
 द्वितीययासनं दद्यात्पादौ चैव तृतीयया ॥ अर्घ्यश्चतुर्थ्या दातव्यः पञ्चम्याऽचमनं तथा । षष्ठ्या स्नानं प्रकुर्वीत सप्तम्या वस्त्रधौत
 कम् ॥ यज्ञोपवीतं चाष्टम्या नवम्या गन्धमेव च । पुष्पं देयं दशम्या तु एकादश्या च धूपकम् ॥ द्वादश्या दीपकं दद्यात्त्रयोदश्या
 निवेदनम् । चतुर्दश्या नमस्कारं पञ्चदश्या प्रदक्षिणा ॥ षोडश्याद्व्यासनं कुर्याच्छेषकर्मणि पूर्ववत् । तच्च सर्वं जपोद्भूयः पौरुषं
 मुक्तमेव च ॥ ” (योगियाज्ञवल्क्यः)—“ दद्यात्पुरुषमुक्तेन यः पुष्पाण्यप एव वा । अर्चितं स्याज्जगदिदं तेन सर्वं चराचरम् ॥ ”
 पञ्चामृतपूजामन्त्राः (शिवपुराणे)—“पूजयेत्पराया भक्त्या ह्युपचारैरेनेकशः । प्रयोगादि विधायैव कामनां विनियुज्य च ॥ पञ्चद्र
 व्यैश्च प्रथमं पूजनीयो महेश्वरः । दुग्धं दधिमधुसर्पिःशर्कराणां क्रमेण च ॥ तस्य तस्य च मन्त्रेण तत्तद्भव्यं समर्पयेत् ॥ ” इति ।
 तस्य तस्य मन्त्रेण पयः पृथिव्याम् इत्यादिदुग्धादिमन्त्रेण इत्यर्थः । स्नानादिपात्रेषु प्रक्षेपणीयाः पदार्थाः (मन्त्रतन्त्रप्रकाशे)
 “ अक्षता गन्धपुष्पाणि स्नानपात्रे तथा त्रयम् । द्रव्याभावे प्रदातव्याः क्षालितास्तण्डुलाः शुभाः ॥ ” पाद्यपात्रम् (शारदातिलके)
 “ दूर्वा च विष्णुकान्तां च श्यामाकं पद्ममेव च । पाद्याङ्गानि च चत्वारि कथितानि समासतः ॥ ” अर्घ्यद्रव्याणि (तैत्रेय) “ गन्ध
 पुष्पाक्षतयवकुशाग्रातिलसर्षपः । सद्गवैः सर्वदेवानामेतदर्थ्यमुदीरितम् ॥ ” (भविष्येऽपि) “ आपः क्षीरं कुशाग्राणि दध्यक्षतति

लास्तथा । यवाः सिद्धार्थकाश्चैव अव्याष्टाङ्गः प्रकीर्तितः ॥” आचमनीयद्रव्याणि—“कर्पूरमशुरुं पुष्पं दद्याज्जातीफलं मुने । लवङ्गमपि कङ्कालं शस्तमाचमनीयके ॥” मधुपर्कद्रव्याणि—“सुधाणुर्ना ततः कुर्यान्मधुपर्कं मुखाम्बुजे । आज्यं दधिमधूनिम श्रमेतदुक्तं मनीषिभिः ॥ तैवेव मनुना कुर्यादद्विराचमनीयकम् ॥” पञ्चाऽमृतम्—“गव्यमाज्यं दधि क्षीरं माक्षिकं शर्करा न्वितम् । एकत्र मिलितं ज्ञेयं दिव्यं पञ्चाभृतं परम् ॥” पञ्चगव्यम्—“पञ्चगव्यं पवित्रं तु आहरेत्ताम्रभाजने । गायत्र्या चैव गोमूत्रं गन्धद्वारेण गोमयम् ॥ आप्यायस्वेति च क्षीरं दधिकाण्येति वै दधि । तेजोऽसि शुक्रमित्याज्यं देवस्य त्वा कुशोदकम् ॥ एभिश्च पञ्चद्रव्यैस्तु पञ्चगव्यं प्रचक्षते ॥” (विष्णुधर्म) “गोमूत्रं भागतश्चाद्ध शङ्कुक्षीरस्य च त्रयम् । द्वयं दधौ घृतस्यैकमे कश्च कुशवारिजः” स्नानम्—“गन्धाद्भिः कारयेत्स्नानं वाससी परिधायेत् । दद्यादिव्योपवीतं च हाराद्याभरणैः सह ॥” उद्धर्तनद्रव्याणि—“रज्ज्वी-सहदेवी च शिरीषं लक्ष्मणापि च । सहभद्रा कुशाग्राणि उद्धर्तनमिहोच्यते ॥” सौभाग्यद्रव्याणि—“हरिद्राकुङ्कुमं चैव सिन्दूरं दिसमन्वितम् । कज्जलं कण्ठमूत्रादि सौभाग्यद्रव्यमुच्यते ॥” कौतुकद्रव्याणि (भविष्ये) “दूर्वा यवाङ्कुराश्चैव बालकं चूतपल्लवाः हरिद्राद्वयसिद्धार्थं शिखिपत्रोरगतचः ॥ कङ्कणौषधयश्चैताः कौतुकाख्या दश स्मृताः ॥” गन्धानुलेपनविचारः (कालिकापुराणे) “चूर्णीकृतो वा घृष्टो वा दाहकर्षित एव वा । रसः संमर्दजो वापि प्राण्यङ्गोद्गोद्भव एव वा ॥ गन्धः पञ्चविधः प्रोक्तो देवानां प्रीतिद

१ सर्षपाः । २ अमृतबीजेन । ३ गोमयम् । ४ हरिद्रा । ५ ह्रीवेरम् । ६ आम्रपल्लवाः । ७ सर्षपम् । ८ मयूरपिच्छम् । ९ सर्पकञ्जुकी । १० कस्तूरी ।

यकः ।” (गंधलक्षणानि) गंधचूर्णं गंधपत्रचूर्णं सुमनसां तथा । प्रशस्तगंध उक्तानि पत्रचूर्णानि यानि च ॥ तानि गंधाह्वयानि स्युः स गन्धः प्रथमः स्मृतः ॥ घृष्टो मलयजो गन्धः सरलश्च नमरुणा । अगुरुप्रभृतिश्चापि यस्य पङ्कः प्रदीयते ॥ घृष्टा स घृष्टो गन्धोऽयं द्वितीयः परिकीर्तितः ॥ देवदार्यगुरुब्रह्मसालसारान्तचन्दनाः । प्रियादीनां च यो दग्ध्वा गृह्यते दाहजो रसः ॥ स दाहकर्षितो गन्धस्तृतीयः परिकीर्तितः ॥ स गन्धः कारवी बिल्वं गन्धैर्नी तिलकं तथा । प्रभृतीनां रसो योऽसौ निष्पीड्य परिगृह्यते ॥ स संमदोद्भवो गन्धः संमर्दज इतीयते ॥ मृगनाभिसमुद्भूतस्तत्केशोद्भव एव च । गन्धः प्राण्यङ्गजः प्रोक्तो मोददः स्वर्गवासिनाम् ॥ सर्वेषु गन्धजतेषु प्रशस्तो मलयोद्भवः । तस्मात्सर्वप्रयत्नेन दद्यान्मलयजं सदा ॥ ” देवभेदन गन्धास्तत्रैव — “कृष्णागुरुः सकर्पूरः सहितो मलयोद्भवैः । वैष्णवप्रीतिदो गन्धः कामाख्यायाश्च भैरवे ॥ कुङ्कुमागुरुकस्तूरीचन्द्रभागैः समीकृतैः । त्रिपुराप्रीतिदो गन्धस्तथा चण्ड्याश्च शम्भुना ॥ ” (शारदातिलके तु) “गन्धाष्टकं तत्रिविधं शक्तिविष्णुशिवान्भक्तम् । चन्दनागुरुकर्पूरचैरङ्कुमुभरोचनाः ॥ जटामांसीकपिथुताः शक्तेर्गन्धाष्टकं विदुः ॥ चन्दनागुरुद्वीवरकुपुकुङ्कुमसेव्यकाः । जटामांसी मुरमिति विष्णोर्गन्धाष्टकं विदुः ॥ चन्दनागुरुकर्पूरतमालजलकुङ्कुमम् । कुशीतं कुष्ठसंयुक्तं शैवं गन्धाष्टकं विदुः ॥ ” गन्धदाने अङ्गुलीविचारः — “अनामिकया च देवस्य ऋषीणां च तथैव च । गन्धानुलेपनं कार्यं प्रयत्नेन विशेषतः ॥ पितृणामप्येद्गन्धं तर्जन्या च सदैव हि । तथैव मध्यमाङ्गुल्या

१ देवदारु । २ पारसपीपल । ३ सोंफ । ४ तालीसपत्र । ५ कचूर । ६ गोरोचन । ७ रक्तचंदन । ८ उशीर ।

धार्यो गन्धः स्वयं बुधैः ॥” गन्धादिदाने मुद्रा—“मध्यमानामिकाङ्कुष्ठरुद्रस्येण पर्वति । दद्याच्च विमलं गन्धं मूलमन्त्रेण साधकः ॥ अङ्कुष्ठतर्जनीभ्यां च पुष्पं देवे निवेदयेत् । मध्यमानामिकाभ्यां तु मध्यपर्वणि देशिकः ॥ अङ्कुष्ठस्येण देवेशि धृत्वा धूपं निवेदयेत् । उत्तोलनं त्रिधा कृत्वा गायत्र्या मूलयोगतः ॥ तत्त्वाल्यमुद्रया देवि नैवेद्यं विनिवेदयेत् । मूलनाचमनं दद्यात्तांबूलं तत्त्वमुद्रया ॥” गन्धदाने फलम्—“गन्धेन लभते कामं गन्धो धर्मप्रदः सदा । अर्थानां साधको गन्धो गन्धे मोक्षः प्रतिष्ठितः ॥” (भविष्येऽपि) “चन्दनेन विलिप्याच्चाग्निष्टोमफलं लभेत् । विलिप्य कृष्णागुरुणा वाजपेयफलं लभेत् ॥” ग्राह्याणि पुष्पाणि (शारदातिलके) “कमले करवीरे द्वे कुमुदे तुलसीद्रव्यम् । जातीद्रव्यं केतकी द्वे कलारं चम्पकोत्पले ॥ कुन्दमन्दारपुष्पागपाटलानागचम्पकम् । आरवधं कर्णिकारं पारन्ती नवमालिका ॥ सौगन्धिकं सकोरण्टं पलाशाशोकमल्लिकाः । धतूरां सर्जकं बिल्वमर्जुनं मुनिपत्रकम् ॥ अन्यान्यपि सुगन्धीनि पत्रपुष्पाणि देशिकैः । उपदिष्टानि पूजायामाददीत विचक्षणः ॥ मलिनं भूमिसंस्पृष्टं क्षयिकेशादिदूषितम् । अङ्गुस्पृष्टं समाघ्रातं त्यजेत्पुष्पितं गुरुः ॥” (ग्रन्थान्तरे) “पङ्कजं पञ्चरात्रं स्याद्दशरात्रं च बिल्वकम् । एकादशाहं तुलसी नैव पशुषिता भवेत् ॥ जातीशमीकुशाः कङ्कुः मल्लिका करवीरजम् । नागपुष्पागकाशोकरत्तनीलोत्पलानि च ॥ चम्पकं बहुलं चैव पद्मबिल्वं पवित्रकम् । एतानि सर्वदेवानां संग्राह्याणि समानि च ॥ पत्रं वा यदि वा पुष्पं फलं वापि तथैव च । केशवार्थं शिवार्थं वा यथोत्पन्नं तथाप्येत् ॥ मध्यमानामिकामध्ये पुष्पं संगृह्य पूजयेत् । अङ्कुष्ठतर्जनीभ्यां तु निर्माल्यमपनोदयेत् ॥” बिल्वपत्रे विशेषः

(पटले) “त्रिजटापत्रकैकेन हेरम्बं हरिमर्चयेत् । कैवल्यं तस्य तैव शक्तिपूजा विशेषतः ॥ पत्रं वा यदि वा पुष्पं फलं नेष्टुमधोमुखम् । यथोत्पन्नं तथा देयं बिल्वपत्रमधोमुखम् ॥” देवभेदेन वर्ज्याक्षतादीनि—“नाक्षतरचयेद्विष्णुं न तुलस्या गणाधिपम् ॥ न दुर्वया यजेद्देवीं बिल्वपत्रेन भास्करम् ॥ उन्मत्तमर्कपुष्पं च विष्णोर्वर्ज्यं सदा बुधैः । फलं च कृमिसंयुक्तं प्रयत्नात्तद्विवर्जयेत् ॥” (मन्त्रमहोदधौ) “अक्षतानर्कधत्तुरौ विष्णौ नैवापयेत्सुधीः । बन्धूकं केतकीं कुन्दं केशरं कुटजं जपाम् ॥ शंकरे नार्पयेद्विद्वान्मालतीं श्रुथिकामपि । शक्तौ दूर्वाकमन्दारान्मालूरं तगरं रवौ ॥ विनायके तु तुलसीं नार्पयेज्जातुचिद्बुधः ॥” (आह्निकतत्त्वे) “वर्ज्यं पशुपितं तोयं वर्ज्यं पर्युषितं दलम् । न वर्ज्यं जाह्नवीतोयं न वर्ज्यं तुलसीदलम् ॥ शिवे विवर्जयेत्कुन्दमुन्मत्तं च हरौ तथा । देवीनामर्कमन्दारौ सूर्यस्य तगरं तथा ॥” (लघुहारीतः) “स्नानं कृत्वा च ये केचित्पुष्पं गृह्णन्ति वै द्विजाः । देवतास्तत्र गृह्णन्ति भस्मीभवति काष्ठवत् ” इति । एतत्तु द्वितीयस्नानाभिप्रायकमिति रत्नाकरः ॥ तथा च (मत्स्यसूक्तेपि) “स्नात्वा मध्याह्नसमये न च्छिन्द्यात्कुसुमं नरः । तत्पुष्पस्यार्चने देवि रौवे परिपच्यते ॥ धूपविचारः (विष्णुधर्मोत्तरे) “धूपदः सर्वमाप्नोति दीपदः सर्वमश्नुते ॥” धूपद्रव्याणि (शारदातिलके) “अगरूशीरगुगुलुशर्करामधुचन्दनैः । धूपयेदाज्यसमिश्रैर्नचिदेवस्य देशिकः ॥” (ग्रन्थान्तरे) “अगुरु तगरु कुष्ठं शैलजं शर्करा स्यादुभयधनपुरस्ताच्चन्दनलाञ्छनाश्च साक्षात् । त्वर्चनस्वामुशीरं मांसिकर्पूरतालीसदलजलकचोरं जाति

शुग् धूपराजः ॥” (तन्त्रसार) “गुग्गुलुः सरलं दारु पत्रं मलयसंभवम् । द्वीविरमगुरुं कुष्ठं गुडं सज्जरसं धनम् ॥ हरीतकीं नवीं लाक्षां जटामांसीं च शैलजम् । षोडशाङ्गं विदुधूपं देवे पित्र्ये च कर्माणि ॥” (अन्यच्च) “चन्दनोभयकुष्ठं च नखसर्जः कवोरकः । एतद्गुडं समानेन धूपं भवति चोत्तमम् । शर्करा नखगन्धं च जटामांसीलघुः समम् । क्षौद्रेण सह संमिश्रं धूपं भवति चोत्तमम् ॥” (दशाङ्ग धूपो मदनरत्ने) “षड्भागकुष्ठं द्विगुणो गुडश्च लाक्षान्नयं पञ्च नखस्य भागाः । हरीतकीसर्जरसं समांशं भौगैकमेकं त्रिलवं शिलाजम् । घनस्य चत्वारि पुरस्य चैको धूपो दशाङ्गः कथितो मुनीन्द्रैः ॥” (वामनपुराणे) “रुहिकाख्यं कणं दारु सिंहकं सागरुं सितम् । शङ्खं जातीफलं श्रीशे धूपानि स्युः प्रियाणि वै ॥” धूपनिवेदने अङ्गुलीविचारः (तन्त्रसार) “मध्यमानामिकाङ्गुल्योर्मध्यपर्वणि देशिकः । अङ्गुष्ठप्रेण देवेशि धृत्वा धूपं निवेदयेत् ॥ ततः समर्पयेद्धूपं घण्टावाद्यजयस्वनैः । न भूमौ वितरेद्धूपं नासने न घटे तथा । यथा तथाधारगतं कृत्वा तं विनिवेदयेत् ॥” धूपादिस्थानं (यामले) “निवेदयेत्पुरोभागे गन्धं पुष्पं च भूषणम् । दीपं दक्षिणतो दद्यात्पुरतो वा न वामतः ॥ वामतस्तु तथा धूपमग्रे वा न तु दक्षिणे । नैवद्यं दक्षिणे भागे पुरतो वा न पृष्ठतः ॥ धूपदीपो सुभोज्यं च देवताग्रे निवेदयेत् ॥” दीपविचारः (शारदातिलके) “वर्त्या कर्पूरगर्भिण्या सर्पिषा तिलजेन वा । आरोप्य दर्शयेद्दीपानुच्चैः सारभशालिनः ॥” (कालिकापुराणे) “न मिश्रीकृत्य दद्यात्तु दीपं स्नेहे घृतादिकम् ॥ घृतेन दीपकं नित्यं तिलतैलेन वा पुनः ॥ ज्वालेयन्मुनिशार्दूल

सन्निधौ जगदीशितुः । कार्पासवर्तिका ग्राह्या न दीर्घा न च सूक्ष्मिका ॥” (आह्निकतत्त्वे) “सर्वसहा वसुमती सहते न त्विदं द्रव्यम् ।
 अकार्य्यपादघातं च दीपतापं तथैव च ॥” (कालिकापुराणे) “ सुवृत्तवर्तिसस्नेहपात्रेऽभग्रे सुदर्शने । मृन्मये वृक्षकोटौ तु दीपं
 दद्यात्प्रयत्नतः ॥ तैजसं दारवं लौहं मार्त्तिक्यं नारिकेलजम् । तृणध्वजोद्भवं चापि दीपपात्रं प्रशस्यते ॥ नैव निर्वापयेद्दीपं देवार्थं
 मुपकल्पितम् । दीपहर्ता भवेदन्धः काणो निर्वापको भवेत् ॥” (वाराहपुराणे) “ दीपं स्पृष्ट्वा तु यो देवि मम कार्याणि कारयेत् ।
 तस्यापराधाद्भूमे भूयं पापं प्राप्नोति मानवः ॥” (यामले) “ दीपं घृतयुतं रक्षेत्तल्लुक्तं च वामतः ॥ दक्षिणे च सितां वर्ति
 वामतो रक्तवर्तिकाम् ॥” दीपमाहिमा—“पुरश्चरणकृत्ये च दीपं शृण्विह भैरव । दीपेन लोकाञ्जयति दीपस्तेजोभयः स्मृतः ॥ चतुर्वर्गे
 प्रदो दीपस्तस्मादीर्षयेज्छ्रिये ॥” (विष्णुधर्मोत्तरे) “ यावदक्षिणमपाणि दीपो देवालये ज्वलेत् । तावद्द्वर्षसहस्राणि स्वर्गलोके
 महीयते ॥” नैवेद्यविचारः (शारदातिलके) “ स्वादूपदंशं विमलं पायसं सहशर्करम् । कदलीफलसंयुक्तं साज्यं मन्त्री निवे
 दयेत् ॥ तत्र तत्र जलं दद्यादुपचारान्तरान्तरम् ॥” नैवेद्यलक्षणम्—“निवेदनीयं यद्द्रव्यं प्रशस्तं प्रयतं तथा ॥ तद्द्रव्याहं पञ्चविधं
 नैवेद्यमिति कथ्यते ॥ भक्ष्यं भोज्यं च लेढ्यं च पेयं चूष्यं च पञ्चमम् ॥ सर्वत्र चैतन्नैवेद्यमाराध्यास्यै निवेदयेत् ॥” पात्राणि—
 “तैजसेषु च पात्रेषु सौवर्णे राजते तथा । ताम्रे वा प्रस्तरे वापि पद्मपात्रेऽथ वा पुनः ॥ यज्ञदारुमये वापि नैवेद्यं स्थापयेद्बुधः ।
 सर्वाऽभावे च माहेये स्वहस्तघटिते यदि ” नैवेद्यकालः—“अर्वाग्निसर्जनाद्द्रव्यं नैवेद्यं सर्वमुच्यते । विसर्जिते जगन्नाथे निर्माल्यं

भवति क्षणात् ॥” (नैवेद्यस्थापनक्रमो गौतमीये) “नैवेद्यं दक्षिणे भागे पुरतो वा न पृष्ठतः । दक्षिणं तु परित्यज्य वामे चैव निधापयेत् ॥ अभोज्यं तद्भवेदन्नं पानीयं च सुरोपमम् ॥” (आह्निकतत्त्वे) “तृषार्ताः पशवो रुद्धाः कन्यका च रजस्वला । देवता च सनिर्माल्या हन्ति पुण्यं पुरा कृतम् ॥” (देवलः) “चण्डालेन शुना वापि दृष्टं हविरयाज्ञिकम् । विडालादिभिरुच्छिष्टं दुष्टमन्नं विवर्जयेत् ॥” (पद्मपुराणे) “हविः शाल्योदनं दिव्यमाज्ययुक्तं सशर्करम् । नैवेद्यं देवदेवाय यावकं पायसं तथा । नैवेद्यवस्त्वलाभे तु फलानि च निवेदयेत् । फलानामप्यलाभे तु तोयान्यपि निवेदयेत् ॥” नैवेद्यभक्षणविचारः (कालिकापुराणे) “यो यदेवाचनरतः स तन्नैवेद्यभक्षकः । केवलं सारशेव तु वैष्णवो नैव भक्षयेत् ॥ समानं त्वन्यनैवेद्यं भक्षयेदन्यदैवतः ॥” शिवनैवेद्ये विशेषः (भविष्ये) “शालग्रामोद्भवे लिङ्गे बाणलिङ्गे स्वयंभुवि । रसालिङ्गे तथापि च मुद्रासिद्धप्रतिष्ठिते ॥ हृदये चन्द्रकान्ते च स्वर्णरौप्यादिनिर्मिते । चान्द्रायणसमं ज्ञेयं शम्भोनैवेद्यभक्षणम् ॥ लिङ्गे स्वयंभुवे बाणे रत्नजे रसनिर्मिते । सिद्धप्रतिष्ठिते चैव न चण्डाधिकृतिर्भवति ॥ यत्र चण्डाधिकारोऽस्ति तद्रोक्तव्यं न मानवैः । चण्डाधिकारो नो यत्र भोक्तव्यं तत्र भक्तिः ॥” (हेमाद्रौ परिशिष्टे) “अग्राह्यं शिवनैवेद्यं पत्रं पुष्पं फलं जलम् । शालग्रामशिलासंगात्सर्वं याति पवित्रताम् ॥” (पुरश्चरणचन्द्रिकायाम्) “मुषुन्मावर्त्मना पुष्पमाग्रायोदास्येत्युधीः । निर्माल्यं मस्तके धार्यं सर्वाङ्गेष्वनुलेपनम् ॥ नैवेद्यं चोपमुञ्जीत दत्त्वा तद्भक्तिशालिने ॥” इति । भक्तिशालिने विष्वक्सेनयेत्यर्थः । तथा च (गौतमीये) “गणेशे वक्रतुण्डाय सूर्ये चण्डांशवे

ऽप्येत । विष्णौ तु विष्वक्सेनाय शिवे चण्डेश्वराय च ॥ शतयुच्छिष्टे शेषिकार्यै दद्यादर्वनसिद्धये । अन्यथा नैव सिद्धिः
 स्यादर्वको नरकं व्रजेत् ॥ ” देवनिर्माल्यत्यागे दोषः (रुद्रयामले) “निवेदितं च यद् द्रव्यं भोक्तव्यं तद्विधानतः ।
 तत्र चेद्भुज्यते मोहाद्भोक्तुमायान्ति देवताः ॥” ताम्बूलादिविचारः (नारदीयपुराणे) “ भोजनानन्तरं देयमद्भिः कर्षूरवासितैः ।
 मद्यमाचमनं मध्ये पानीयं कर्माजनम् ॥ फलं ताम्बूलसहितं दक्षिणां कनकान्विताम् । पुष्पाञ्जलिं ततः कुर्याद्भक्त्याऽऽदर्शं प्रदर्श
 येत् ॥ नीराजनं ततः कार्यं कार्पूरं विभवे सति । समर्प्य मुकुटादीनि भूषणं छत्रचामरे ॥ प्रसादमुमुखं ध्यात्वा कुर्याच्चैव प्रदक्षिणाम् ।
 नमस्कारं ततः कुर्यात्साष्टाङ्गं भक्तिपूर्वकम् ॥” नीराजनकरणप्रकारः (कालोत्तरतन्त्रे) “पञ्चनीराजनं कुर्यात्प्रथमं दीपमालया ।
 द्वितीयं सोदकाब्जेन तृतीयं धौतवाससा ॥ चूताश्चत्थादिपत्रैश्च चतुर्थं परिकीर्तितम् । पञ्चमं प्रणिपातेन साष्टाङ्गेन यथाविधि ॥”
 (हरिभक्तिविलासे) “आदौ चतुष्पादतले च विष्णोर्द्वौ नाभिदेशे मुखमण्डलैकम् । सर्वेषु चाङ्गेष्वपि सप्तवारानारात्तिकं भक्तज
 नस्तु कुर्यात् ॥” साष्टाङ्गनमस्कारः—“उरसा शिरसा दृष्ट्या मनसा वचसा तथा । पद्भ्यां कराभ्यां जानुभ्यां प्रणामोऽष्टाङ्ग उच्यते ॥”
 नवधा भक्तिः (भागवते) “श्रवणं कीर्तनं विष्णोः स्मरणं पादसेवनम् । अर्चनं वन्दनं दास्यं सख्यमात्मनिवेदनम् ॥ इति पुंसाऽर्पिता
 विष्णौ भक्तिश्चैव्नवलक्षणा । क्रियते भगवत्यद्धा सोऽपि याति परां गतिम् ॥” निर्माल्यग्रहणविचारः (आह्निकतत्त्वे) “पादोदकं च
 निर्माल्यं नैवेद्यं च विशेषतः । महाप्रसाद इत्युक्त्वा ग्राह्यं विष्णोः प्रयत्नतः ॥” (पद्मपुराणे) “ये पिबन्ति नरा नित्यं शालग्राम

शिलोदकम् । प्रक्षालयन्त्यसंदिग्धं ब्रह्महत्यादिपातकम् ॥” (पुलस्त्यः) “शालग्रामशिलावारि सोमपानं दिनेदिने । पात्रान्तराण संग्राह्यं न करेण कदाचन ॥” शिवलिङ्गे विशेषः (निर्णयसिन्धौ) “स्नापयित्वा विधानेन यो लिङ्गस्नापनोदकम् । त्रिः पिबेत्त्रिविधं पापं तस्येहाशु विनश्यति ॥ लिङ्गस्नापनवार्त्तिकः कुर्यान्मृद्वर्थमिषेचनम् । गङ्गास्नानफलं तस्य जायतेऽत्र विपाप्मनः ॥ बाणलिङ्गानि राजेन्द्र ख्यातानि भुवनत्रये । न प्रतिष्ठा न संस्कारो न च निर्वर्त्यकरत्नम् ॥” प्रदक्षिणाविचारः (लिङ्गार्चनचन्द्रिकायाम्) “एकां चण्ड्यां रवौ सप्त तिस्रो दद्याद्दिनायके । चतस्रो विष्णवे दद्याच्छिवे तिस्रः प्रदक्षिणाः ॥” शिवप्रदक्षिणायां विशेषः (शिव रहस्ये) “प्रदक्षिणात्रयं कुर्यात्तथा पञ्चदशथवा । अष्टौ द्वादश वा कार्या ह्यधिका वापि शक्तिः ॥ नैकां प्रदक्षिणां कुर्यात्साम्भ्रस्य परमात्मनः । एकां प्रदक्षिणां कृत्वा शम्भोः पुण्यात्यहीयते ॥ प्रदक्षिणात्रयान्मन्यूनं नैव कार्य्य महेश्वरे । पूजां कृत्वा तु यः शम्भोर्न करोति प्रदक्षिणाम् ॥ सा पूजा निष्फला तस्य पूजकः स च दाम्भिकः ॥ भक्त्या करोति यः सम्यक् केवलं तु प्रदक्षिणाम् । पूजा सर्वा कृता तेन स सम्यक् शिवपूजकः ॥” चण्डसोमसूत्रादिसंहिताशिवपूजायां प्रदक्षिणाविचारः—“एका चण्ड्या रवेः सप्त तिस्रः कार्या विनायके । हरेश्चतस्रः कर्तव्या शिवस्यार्द्धा प्रदक्षिणा ॥ वृषं चण्डं वृषं चैव सोमसूत्रं पुनर्वसुम् । चण्डं च सोमसूत्रं च पुनश्चण्डं पुनर्वसुम् ॥ अप्सव्यं यतीनां तु सव्यं तु ब्रह्मचारिणाम् । सव्यापसव्यं गृहिणामेवं शम्भोः प्रदक्षिणा ॥ सव्यं व्रजेत्ततोऽसव्यं प्रनालं नैव लङ्घयेत् ॥” आसनद्युपचारफलम् (शैवरत्नाकरे) “आवाहनं तु यो दद्यात्स च ऋतुफलं लभेत् । आसनं रुचिरं दत्त्वा शतक्रतुत्वं

माप्नुयात् ॥ पाद्वेन पातकं हन्यादर्थेणाश्रोत्यनर्घताम् । ततश्चाचमनं दत्त्वा सुचितः सुखितां व्रजेत् ॥ स्नानं व्याधिभयं हन्या
 दस्त्रेणायुष्यवर्धनम् । अपवीतं तु यो दद्याद्ब्रह्मवैतृत्वमेव च ॥ भूपणानि च यो दद्यादनापद्यमवाप्नुयात् । गन्धेन लभते काममक्षते
 रक्षतं भवेत् ॥ नानापुष्पप्रदानेन स्वर्गं राज्यमाप्नुयात् ॥ धूपो दहति पापानि दीपो मृत्युविनाशनः ॥ सर्वमानस्तु नैवेद्यं दत्त्वा
 तृप्तिरतो भवेत् । सुखवासनदानेन कीर्त्तिमान्भवति ध्रुवम् ॥ नीराजनेन शुद्धात्मा दर्पणेन प्रकाशयेत् । फलदः पुत्रवान्मर्त्यस्ताम्बु
 लात्स्वर्गमाप्नुयात् ॥ प्रदक्षिणां तु यः कुर्यात्पापं हन्ति पदपदे । दण्डप्रणामं यः कुर्यादेवमुद्दिश्य सन्निधौ ॥ वर्षाणि वसते स्वर्गं देहान्ते
 रेणुसंख्यया ॥ स्तोत्रेण दिव्यदेहोऽपि वाग्मी भवति तत्क्षणात् । पुराणपठनेनैव सर्वपापक्षयो भवेत् ॥ ” पञ्चामृतस्नानफलम् (बृह
 न्नारदीये) “पयःस्नानं प्रकुर्वन्ति ये नरा मम मूर्ध्नि । शताश्वमेधजं पुण्यं बिन्दुना स्मृतम् ॥ क्षीरस्नानेन सौभाग्यं दद्या मिष्टा
 न्नमोजनम् । धृतेन स्नापयेद्यो मां नरो मम पुरं व्रजेत् ॥ स्नानं शक्यया यस्तु कार्येद्ब्रह्मपूतया । स राजा जायते लोके पुनः स्वर्गा
 दिह च्युतः ॥ कार्येन्मधुना स्नानं भक्त्या वै मम मूर्ध्नि । गजश्वरथसंकीर्णं स राज्यं लभते भुवि ॥ स्नापयेद्युर्वदमन्त्रैर्मां
 पञ्चामृतेन तु । न जातु जननीगर्भे प्रविशन्ति च ते नराः ॥ शङ्खे तीर्थोदकं कृत्वा यः स्नापयति मां नरः । धारया बिन्दुना वापि
 स्वकुलं तारयेद्भि सः ॥ ” (स्कान्देऽपि) “अर्घ्यं कृत्वा तु शङ्खेन यः करोति प्रदक्षिणम् ॥ प्रदक्षिणीकृता तेन सप्तद्वीपा वसुन्धरा
 इति । एतद्विष्णुपूजायां ज्ञेयम् ॥ महास्नाने पञ्चामृतप्रमाणम् (हेमाद्रौ शिवधर्मे) “स्नानं पलशतं ज्ञेयमभ्यङ्गः पञ्चविंशतिः । पला

नांद्रे सहस्रे तु महास्नानं प्रकीर्तितम् ॥ पञ्चविंशत्पलं लिङ्गं अभ्यङ्गे कारयेदथ । शिवस्य सर्पिषा स्नानं प्रोक्तं पलशतेन च ॥ तावता मधुना चैव दद्याच्चैव ततः पुनः । तावतैव च क्षीरेण गव्येनैव भवेत्ततः ॥ भूयः सार्द्धसहस्रेण पलानामक्षेपेण च । रसेन कारयेत्स्नानं भक्त्या चोष्णाम्बुना ततः । पुनः शीताम्बुना दत्त्वा वस्त्रपूतेन मन्त्रवित् । स्नापयेद्भक्तितो भूयो गन्धपात्रस्थितेन तु ॥ ”विष्णुवादी तु (स्कान्दे) “ क्षीरादृशगुणं दद्याद्घृतैर्नैव दशोत्तरम् । घृतादृशगुणं क्षौद्रं क्षौद्राच्चैक्षवजं तथा ॥ ” पञ्चगव्यस्नानम् (कालिकापुराणे) “ कपिलपञ्चगव्येन कुशवारिधितेन च । स्नापयेन्मन्त्रपूतेन ब्राह्मं स्नानं तदुच्यते ॥ एकाहमपि यो लिङ्गे ब्राह्मं स्नानं समाचरेत् । विधूय सर्वपापानि रुद्रलोके महीयते ॥ ” वस्त्राणि (जयसिंहकल्पद्रुमे) “ पीतकौशेयवसनं विष्णुप्रीत्यै प्रकीर्तितम् । रक्तं शक्त्यर्कविधानां शिवस्य च सितं प्रियम् ॥ मलह्रीनं तथाऽच्छिद्रं क्षौमं कार्पासमेव वा ॥ ” देवभेदेन निषिद्धवाद्यानि—“ शिवागारे झल्लकं च सूर्यागारे तु शंखकम् । दुर्गागारे वंशवाद्यं मधुरीं च न वादयेत् ॥ ” (तत्रैव) “ वादित्राणामभावे तु पूजाकाले च सर्वदा । घंटाशब्दो नरैः कार्यः सर्ववाद्यमयी यतः स्नाने घूपे तथा दीपे नैवेद्ये भूषणे तथा । घण्टानादं प्रकुर्वीत तथा नीराजनेऽपि च ॥ ” इति पूजाविचारप्रकरणम् ॥ अथ होमविचारप्रकरणम् । तत्र तावन्मण्डपकुण्डादिनिर्माणप्रकारः । (शारदातिलके) “ नक्षत्रां शिवागणामनुकूले शुभेऽहनि । ततो भूमितले शुद्धे तुषाङ्गारविज्जिते ॥ १ ॥ पुण्याहं वाचयित्वा तु मण्डपं रचयेच्छुभम् । पञ्चभिः सप्तभिर्हस्तैर्विभिर्वा मितान्तरम् ॥ २ ॥ षोडशस्तम्भसंयुक्तं चत्वारस्तेषु मध्यगाः । अष्टहस्तसमुच्छ्रयाः संस्थाप्या द्वादशाभितः ॥ ३ ॥ पञ्चहस्तप्रमाणान्ते

विच्छिद्रा ऋजवः शुभाः । तत्पञ्चमांशं निखनेन्मोदिन्यां तन्त्रवित्तमः ॥ ४ ॥ नारिकेलदलैर्वैशैश्छादयेत्तत्समंततः । द्वारेषु तोरणा
नि स्युः क्रमात्क्षीरमहीरुहाम् ॥ ५ ॥ स्तम्भोच्छ्रायः स्मृतस्तेषां सप्तहस्तैः पृथक् पृथक् । दशाङ्गुलप्रमाणेन तत्परीणाह ईरितः ॥ ६ ॥
तिर्यक् फलकमानं स्यात्स्तम्भानामर्द्धमानतः । शूलानि कल्पयेन्मध्ये तोरणे हस्तमानतः ॥ ७ ॥ दिक्षु ध्वजात्रिवध्नीयाल्लोकपालस
मप्रमान् । वितानादर्शमालाद्यैरलंकुर्वीत मण्डपम् ॥ ८ ॥ तत्रिभागमिते क्षेत्रेऽरनिमात्रसमन्विताम् । चतुरक्षां ततो वेदिं मण्डलय
प्रकल्पयेत् ॥ ९ ॥ प्राक् प्रोक्ते मण्डपे विद्वान्वेदिकाया बहिस्त्रिधा । क्षेत्रं विभज्य मध्यांशे पूर्वादि परिकल्पयेत् ॥ १० ॥ अष्टा
स्वाशासु कुण्डानि रम्याकाराण्यनुक्रमात् । चतुरस्रं योनिमर्द्धचन्द्रं त्र्यस्रं सुवर्तुलम् ॥ ११ ॥ षडस्रं पङ्कजाकारमष्टास्रं तानि नामतः ।
आचार्यकुण्डं मध्ये स्याद्गौरीपतिमहेन्द्रयोः ॥ १२ ॥ हस्तमानमितां भूमिं पूर्ववत्परिकल्पयेत् । समन्तात्कुण्डमेतत्स्याच्चतुरस्रं
शुभावहम् ॥ १३ ॥ चतुर्विंशत्यङ्गुलाढ्यं हस्तं तन्त्रविदो विदुः । कर्तुर्दक्षिणहस्तस्य मध्यमाङ्गुलिपर्वणः ॥ १४ ॥ मध्यस्य दीर्घ
मानेन मानाङ्गुलमुदीरितम् । यवानामष्टभिः क्लृप्तं मानाङ्गुलमुदीरितम् ॥ १५ ॥ (योनिः कुण्डरचना) चतुरस्रीकृतं क्षेत्रं पञ्चधा विभ
जेत्सुधीः ॥ न्यसेत्पुरस्तादेकांशं कोणाद्द्विर्द्धप्रमाणतः ॥ १६ ॥ भ्रामयेत्कोणमानेन तथान्यदपि मन्त्रवित् । सूत्रयुग्मं ततो दद्यात्कुण्डं
योनिनिभं भवेत् ॥ १७ ॥ (अर्द्धचन्द्राकारकुण्डरचना) चतुरस्रीकृतं क्षेत्रं दशधा विभजेत्पुनः । एकमेकं त्यजेदंशमव ऊर्ध्वं च तन्त्र
वित् ॥ १८ ॥ ज्यासूत्रं पातयेदग्रे तन्मानाद्भ्रामयेत्ततः । अर्द्धचन्द्रनिभं कुण्डं रमणीयमिदं भवेत् ॥ १९ ॥ (त्र्यस्रकुण्डरचना) चतुर्धा

भेदिते क्षेत्रे न्यसेदुभयपार्श्वयोः । एकैकमंशं तन्मानादयतो लाञ्छयत्ततः । सूत्रश्रुमं ततः कुर्यात्पत्यस्रं कुण्डमुदाहृतम् ॥ २० ॥ (वृत्त
कुण्डम्) । अष्टादशांशे क्षेत्रे च न्यसेदकं बहिर्बुधः । भ्रामयेतेन मानेन वृत्तं कुण्डमनुत्तमम् ॥ २१ ॥ (षडस्रकुण्डम्) अष्टधा विभजे
त्क्षेत्रं मध्यसूत्रस्य पार्श्वयोः । भागं न्यसेदकमेकं भागेनानेन मध्यतः ॥ २२ ॥ कुर्यात्पार्श्वद्वये मत्स्यचतुष्कं तन्त्रवित्तमः । सूत्रपङ्क्तं
ततो दद्यात्षडस्रं कुण्डमुत्तमम् ॥ २३ ॥ (षड्रकुण्डम्) चतुरस्रीकृतं क्षेत्रं विभज्याष्टादशांशतः । एकं भागं बहिर्न्यस्य भ्रामयेतेन
वर्तुलम् ॥ २४ ॥ वृत्तानि कौणिकादीनां बहिर्भागाणि प्रकल्पयेत् । षड्रकुण्डमिति प्रोक्तं विलोचनमनोहरम् ॥ २५ ॥ (चतुरस्रकुण्डम्)
पूर्ववद्विभजेक्षेत्रं चतुर्विंशतिभागतः । एकं भागं बहिर्न्यस्य चतुरस्रं प्रकल्पयेत् ॥ २६ ॥ (अष्टास्रकुण्डम्) अन्तःस्थचतुरस्रस्य कोणा
दद्वप्रमाणतः । बाह्यस्य चतुरस्रस्य कोणाभ्यां परिकल्पयेत् ॥ २७ ॥ दिशं प्रति यथान्यासमष्टौ सूत्राणि पातयेत् । अष्टास्र
कुण्डमेतद्वि तन्त्रविद्विरुदाहृतम् ॥ २८ ॥ यावत्कुण्डस्य विस्तारः स्वन्नं तावदीरितम् ॥ कुण्डानां यादृशं रूपं मेखलानां च तादृशम्
॥ २९ ॥ कुण्डानां मेखलास्तिस्रो सुष्टिमात्रे तु ताः क्रमात् । उत्सेधायामतो ज्ञेया द्व्येकाद्बहुलसंमिताः ॥ ३० ॥ अरविमात्रे
कुण्डे स्युस्तास्त्रिद्व्येकाद्वहुलात्मिकाः । एकहस्तमिति कुण्डे वेदाग्निमयनाद्वुलाः ॥ ३१ ॥ मेखलानां भवेदन्तः परितो वेदाग्निद्वुलाः ।
एकहस्तस्य कुण्डस्य वद्वयेतत्क्रमात्सुधीः ॥ ३२ ॥ दशहस्तान्तमन्येषामद्बहुलदशान्पृथक् । कुण्डे द्विहस्ते ता द्वेधा सप्तद्वुलाः ।
तुलाः ॥ ३३ ॥ चतुर्हस्तेषु कुण्डेषु वसुतर्कशुगाद्वुलाः ॥ कुण्डे रसकरे ताः स्युर्दशाष्टवद्वुलान्विताः ॥ ३४ ॥ दशहस्ते

कुण्डे भानुपङ्क्तयष्टकान्विताः । दशहस्तमिति कुण्डे भानुभानुदशाङ्गुलाः ॥ ३५ ॥ विस्तारोत्सेधतो ज्ञेया मेखला सर्वतो बुधैः । हेतु
 रग्रे योनिराशामुपर्यथपञ्चवत् ॥ ३६ ॥ मुष्ट्यरन्त्येकहस्तानां कुण्डानां योनिरीरिता । षट्चतुर्द्विङ्गुलायामविस्तारोत्रतिशालिनी
 ॥ ३७ ॥ एकाङ्गुलं तु योन्यग्रं कुर्याद्विषदयोमुखम् । एकैकाङ्गुलतो योनिं कुण्डेष्वन्येषु वद्ध्यैत् ॥ ३८ ॥ यवयवक्रमेणैव योन्य
 ग्रमपि वद्ध्यैत् । स्थलादारभ्य नालं स्याद्योन्या मध्यं सरन्नक्रम् ॥ ३९ ॥ नाप्येत्कुण्डकोणेषु योनिं तां तन्त्रवित्तमः । कुण्डानां कल्प
 येदन्तर्नाभिमम्बुजसन्निभाम् ॥ ४० ॥ तत्तत्कुण्डानुहपं वा यानमस्य निगद्यते । मुष्ट्यरन्त्येकहस्ताभ्यां नाभिरुत्सेधतारतः ॥ ४१ ॥
 द्वित्रिविदाङ्गुलोपेता कुण्डेष्वन्येषु वद्ध्यैत् । यवद्वयक्रमेणैव नाभिं पृथगुदारधीः ॥ ४२ ॥ योनिः कुण्डे योनिमञ्जकुण्डे नाभिं विवर्ज्य
 येत् ॥ नाभिक्षेत्रं त्रिधा भित्त्वा मध्ये कुर्वीत कर्णिकाम् ॥ ४३ ॥ बहिर्द्विशद्वयेनाष्टौ पञ्चाणि परिकल्पयेत् ॥ ४४ ॥ (होमप्रमाणेन
 कुण्डप्रमाणम्) मुष्टिमात्रमिति कुण्डं शतौ द्वे संप्रवक्षते । शतहोमेऽतिमात्रं हस्तमात्रं सहस्रके ॥ ४४ ॥ द्विहस्तमयुते लक्षे
 चतुर्हस्तमुदीरितम् ॥ दशलक्षे तु षड्हस्तं कोट्यामष्टकं स्मृतम् ॥ ४५ ॥ (चतुरसादिकुण्डफलम्) सर्वसिद्धिकरं कुण्डं
 चतुरस्रमुदाहृतम् । पुत्रप्रदं योनिः कुण्डमद्वैन्द्वभं शुभप्रदम् ॥ ४६ ॥ शत्रुक्षयकरं त्र्यम्ब वतुलं शान्तिकर्मणि ॥
 छेदमारणयोः कुण्डं षडसं पद्मसन्निभम् ॥ ४७ ॥ वृष्टिदं रोगशमनं कुण्डमष्टास्ररीरितम् ॥ (वर्णभेदेन कुण्डप्रकारः) विप्राणां चतुरस्रं

* अत्रापानि दश कुण्डानि ग्रन्थादौ पृथङ् मुद्रयित्वा योजितानि सन्ति ॥ अतस्तत्र द्रष्टव्यानि ॥

स्याद्राज्ञां वर्तुलमिष्यते॥४८॥वैश्वानामर्द्धचन्द्राभं शूद्राणां त्र्यसमीरितम् ॥ चतुरस्रं तु सर्वेषां केचिदिच्छन्ति तान्त्रिकाः ॥ ४९ ॥
 (कुण्डस्वरूपम्) कुण्डरूपं तु जार्जयात्परमं प्रकृतेर्वपुः । प्राच्यां शिरः समाख्यातं बाहू दक्षिणमौम्ययोः॥५०॥उदरं कुण्डमित्युक्तं
 योनिः पादौ तु पश्चिमे ॥ (कुण्डाभावे स्थण्डिलं कार्यम्) नित्यं नैमित्तिकं काम्यं स्थण्डिले वा समाचरेत्॥५१॥ हस्तमात्रेण तत्कुर्या
 द्बालुकाभिः सुशोभनम् । अङ्गुलौत्संधसंयुक्तं चतुरस्रं समंततः ॥५२॥” बौधायनमते तु कुण्डाकारं स्थण्डिलमुक्तम्—“कुण्डवन्मख
 लां कृत्वा योनिं कृत्वा ततः परम् । बौधायनमते प्रोक्तं स्थण्डिलं चतुरस्रकम् ॥ कुण्डाभावे तु होमाय स्थण्डिलं पीठमेव वा॥१॥”
 कुण्डखाते फलविचारः (हेमाद्रौ) “खातेऽधिके भवेद्भोगी हीने धेनुयनक्षयः । वक्रकुण्डे तु संतापो मरणं भिन्नमेखले॥मेखलारहिते
 शोकोऽयधिके वित्तसंक्षयः । भार्याविनाशनं प्रोक्तं कुण्डे योन्या विना वृते ॥ अपत्यध्वंसनं प्रोक्तं कुण्डं यत्कण्ठवर्जितम् ॥”
 अथायुतहोममधिकृत्य वेदिदिग्विचारः (मत्स्यपुराणे) “गर्तस्योत्तरपूर्वेण वितस्तिद्वयविस्तृताम् । वप्रद्वयकृतां वेदिं वितस्त्युच्छ्राय
 संयुताम् । संस्थापनाय देवानां चतुरस्रासुदक्षुवाम् ॥” (स्कान्दे तु) “तस्माच्चोत्तरपूर्वेण स्थण्डिलं हस्तमानकम् । त्रिवं चतुरस्रं
 च वितस्त्युच्छ्रायसंमितम्” इति वेदिसिमेखलावमुक्तम् । (व्रतगजेऽपि) “बाहुमात्रायतां वेदिं कुर्याच्छुद्धमुद्रा बुधः । तद्वद्वां सर्वे
 तोभद्रमण्डलं विलिखेत्ततः॥” भद्रविचारः—“शैवव्रतं विना सर्वव्रतोद्यापनकर्मसु । कार्यं सुशस्त्रदृष्ट्या च सर्वतोभद्रमण्डलम् ॥
 गणपतिव्रते प्रोक्तं भद्रं वैनयकाभिधम् । देव्या व्रते गौरीभद्रं सूर्ये सूर्यस्य मण्डलम् ॥ शैवे च लिङ्गतोभद्रं सर्वतोभद्रकं हरः ।

स्वभद्रालाभके तु कार्यं वै हरिमण्डलम् ” मण्डलकरणे प्रकारः—“निम्नतोत्तुङ्गताहीने सुशृङ्गे वेदिकातले । ईशानादिप्लवेनाद्धे
विलिप्ते गोमयेन च ॥ देवाराधनमन्त्रेण मन्त्रितात्पञ्चगव्यतः । अभ्युक्षितेऽन्नमन्त्रेण कृत्वा दिक्साधनं ततः ॥ स्वटिकामानमूत्रं च गन्धा
द्यैरपि पूजयेत् ॥ ” भद्रार्थे वर्णनिश्चयः (पञ्चरात्रे) “रजसि पञ्चवर्णानि मण्डलार्थं हि कारयेत् । शालितण्डुलजं शुक्लं रक्तं कौसुम्भसिन्दु
रम् ॥ हरितलोद्भवं पीतं कृष्णं दग्धयवोद्भवम् । हरितं बिल्वपत्रोत्थमथवा कृष्णपीतजम् ॥ ” वर्णपरत्वे धान्यानि—“श्वेतत्वे तण्डुलाः प्रोक्ता
श्चणकांश्च तु पीतके । रक्तवर्णे मसूराश्च गोधूमा वा स्मृता बुधैः ॥ अथवा रक्तवर्णे तु कुङ्कुमात्काशताः स्मृताः । हरिद्रणे च मुद्गान्
माषान् कृष्णवर्णके ” ॥ अथ सर्वकार्येषु प्रधानभूतसर्वतोभद्रमण्डलप्रकारः (हेमाद्रौ स्कान्दे) “ प्राशुदीच्यायता रेखाः कुर्यादे
कोनविंशतिम् । खण्डेन्दुस्त्रिपदैः कोणे शृङ्खला पञ्चभिः पदैः ॥ एकादशपदा वल्ली भद्रं तु नवभिः पदैः । चतुर्विंशत्पदा वापी परि
धिर्विंशतिः पदैः ॥ मध्ये षोडशभिः कोष्ठैः पद्ममष्टदलं स्मृतम् । श्वेतेन्दुः शृङ्खला कृष्णा वल्ली नीलेन पूरयेत् ॥ भद्रारुणा सिता वापी
परिधिः पीतवर्णकः । बाह्यान्तरद्वया श्वेता कर्णिका पीतवर्णिका ॥ परिध्यावेष्टितं पद्मं बाह्ये सत्त्वरजस्तमः । तन्मध्ये स्थापयेद्देवान् ब्रह्मा
द्यांश्च सुरेश्वरान् ॥ ” इति । अथ सर्वतोभद्राशक्तौ अष्टदलाख्यं पद्मम् । उक्तं च—“भेद्रेण पूजनाशक्तौ कार्यमष्टदलं शुभम् । गोधूमान्न
तत्कार्यं तण्डुलेनाथवा शुभम् ॥ ” मण्डलप्रकारः—“आद्यात्तृतीयं तृतीयाच्च भूतं भूताद्वितीयं द्वितीयाच्चतुर्थम् । तस्मात्तथाद्यं पुनरेव कृत्वा
दलाष्टकं तण्डुलपूरितं च ” ॥ १ ॥ अथ शिवमन्त्रानुष्ठानेषु प्रधानभूतलिङ्गतोभद्रचक्रप्रकारः । तत्र तावदेकलिङ्गतोभद्रं गौरीतिल

कमण्डलं (रुद्रयामले) “तिर्यग्ध्वगता रेखाः कार्याः स्निग्धास्त्रयोदश । कोणेन्दुस्त्रिपदः कार्यः शृङ्खलास्त्रिपदाः स्मृताः ॥ वल्ली तु त्रिपदा नीला भद्रं रक्तं प्रकल्पयेत् । पदैर्द्वादशभिः स्पष्टमुत्तरे पूर्वदिशि ॥ पश्चिमायां महारुद्रमष्टाविंशतिकोष्टकैः । लिङ्गपार्श्वे तथा मूर्ध्नि अष्टौ कोष्ठाः सुपीतकाः ॥ लिङ्गमेकं तथा गौर्यास्तिस्रः स्युरत्र मण्डले । पूजयेन्मण्डलं चैतत्तस्य गौरी प्रसीदति ॥ ” अथ चतुर्लिङ्गभद्रमण्डलम् (लिङ्गपुराणे) “रेखास्त्वष्टादश प्रोक्ताश्चतुर्लिङ्गसमुद्भवे । कोणेन्दुस्त्रिपदः श्वेतस्त्रिपदः कृष्णशृङ्खला ॥ वल्ली सप्त पदा नीला भद्रं रक्तं चतुष्पदम् । भद्रपार्श्वे महारुद्रं कृष्णमष्टादशैः पदैः ॥ शिवस्य पार्श्वतो वार्प्या कुर्यात्पञ्चपदं सिताम् । एकं पदं तथा पीतं भद्रवाप्योस्तु मध्यतः ॥ शिरसि शृङ्खलायाश्च कुर्यात्पीतं पदत्रयम् । लिङ्गानां स्कन्दतः कोष्ठा विंशती रक्तवर्णकाः ॥ परिधिः पीतवर्णस्तु पदैः षोडशभिः स्मृतम् । पदैस्तु नवभिः पश्चाद्रक्तं पद्मं सकर्णिकम् ” इति ॥ (अथाष्ट लिङ्गतोभद्रमग्निपुराणे) “ चतुर्विंशतिरालेख्या रेखाः प्राग्दक्षिणायताः । कोणेषु शृङ्खलाः पञ्चपदा वल्ल्यस्तु पार्श्वतः ॥ पदैर्नव भिरालेख्याश्चतुर्लिङ्गशृङ्खलाः । लघुवल्ल्यः पदैः पङ्क्तिस्ततोऽष्टादशभिः पदैः । कृत्वा लिङ्गानि वाप्यः स्युस्त्रयोदशभिरन्तरा । ततो वीथिद्वयेन पीठं कुर्याद्विचक्षणः ॥ तस्य पादाः पञ्चपदैर्द्वाराण्यपि तथैव च । एकाशीतिपदं मध्य पद्मं स्वस्तिकमुच्यते ॥ कोणेषु शृङ्खलाः कार्याः पदैस्त्रिभिरतः परम् । पदैश्चतुर्भिर्दशु स्युर्भद्राण्येषां समन्ततः ॥ एकादशपदा वल्ल्यो मध्यऽष्टदलमालि खेत् । पद्मं नवपदं द्वयं लिङ्गतोभद्रमुच्यते ॥ शृङ्खलाः कृष्णवर्णेन वल्लीनीलेन पूरयेत् । रक्तेन शृङ्खला लघ्वीर्वल्लीः पीतेन पूर

येत् ॥ लिङ्गानि कृष्णवर्णानि श्वेतनाप्यथ वापिकाः । पीठं सपादं श्वेतेन पीतेन द्वारपूरणम् ॥ मध्ये स्युः शृङ्खला रक्ता वल्ली
नीलेन पूरयेत् । भद्राणि पीतवर्णानि पीता पङ्कजकौणिका ॥ दलानि श्वेतवर्णानि यद्वा चित्राणि कल्पयेत् । तिस्रो रेखा बहिः
कार्याः सितरक्तासिताः क्रमात् ” इति ॥ ॥ अथ हरिहरात्मकं द्वादशलिङ्गतोभद्रमण्डलम् (लिङ्गपुराणे) “ प्रागुदीच्यायता
रेखाः षट्त्रिंशद्भिः प्रकल्पयेत् । पदानि द्वादशशतं पञ्चविंशतिरेव च ॥ खण्डेन्दुस्त्रिपदः कोणे शृङ्खला षट्पदैः स्मृता । त्रयोदश
पदा वल्ली भद्रं तु नवभिः पदैः ॥ त्रयोदशपदा वापी लिङ्गमष्टादशैः स्मृतम् । लिङ्गत्रयस्य पङ्क्तौ तु शोभाकोष्ठाश्चतुर्दश ॥ तेषां
मुपरि पङ्क्तौ तु कोष्ठाः सप्तदशैव तु । पूजापङ्क्तिस्तु विज्ञेया परितः परिकल्पिता ॥ पूजापङ्क्तयन्तरापङ्क्तौ कोष्ठा द्वाशीतिसंख्यया ।
परिधिः स तु विज्ञेयोऽन्तरा मण्डलयोर्द्वयोः ॥ परिध्यन्तरकोष्ठेषु सर्वतोभद्रमालिखेत् । विशेषश्चात्र विज्ञेयः शृङ्खला षट्पदा
भवेत् ॥ त्रयोदशपदा वल्ली भद्रं तु नवभिः पदैः । पञ्चविंशत्पदा वापी परिधिः पोटशात्मकः ॥ मध्ये नवपदं पद्मं कौणिका
केसरान्वितम् । सत्त्वं रजस्तमो वर्णाः परितो मण्डलस्य तु ॥ त्रयः परिधयः कार्यास्तत्र द्वाराणि कारयेत् । सितेन्दुः
शृङ्खला कृष्णा वल्ली नीला प्रकीर्तिता ॥ भद्रं चैवारुणं ज्ञेयं वापी स्याच्छ्वेनवर्णिका । लिङ्गानि कृष्णवर्णानि
पार्श्वतो द्वादशैव तु ॥ परिधिः पीतवर्णः स्यात्कमलं पञ्चवर्णकम् ” इति ॥ ❀ ॥ अथ द्वितीयं द्वादशलिङ्गतोभद्रम् (रुद्रयामले)

* अत्रयानि चात्वारि भद्रचित्राणि ग्रन्थादौ द्रष्टव्यानि ॥

“रुद्र उवाच । उद्धारं कथयिष्येऽहं मदर्थार्थं तव प्रिये । चतुर्विंशत्समा रेखाः कुर्यात्पूर्वोत्तराः शुभाः ॥ मध्ये वृत्तं समालेख्य तन्मध्ये च दशारकम् । बहिरष्टदलं पद्मं ततः षोडशपत्रकम् ॥ चतुर्विंशतिपत्राढ्यं द्वात्रिंशत्पत्रकं तथा । चत्वारिंशत्पत्रकं तु वृत्तं सूर्यसमप्रभम् ॥ खण्डेन्दुस्त्रिपदैः कोणे शृङ्खला दशकोष्टिका । एकाविंशत्पदा वल्ली भद्रं तु षट्पदैस्तथा ॥ अष्टादशपदं लिङ्गं भद्रं चाष्टपदं तथा । त्रयोदशपदा वापी कुर्याल्लिङ्गस्य सन्निधौ ॥ पूज्योपर्यपी भद्राणि भवन्ति नवभिः पदैः । एवं द्वादशल्लिङ्गाढ्यं वापीषोडशकान्वितम् ॥ षट्पदाष्टकभद्राढ्यं पूज्यं द्वादशकात्मकम् । मध्ये विंशतिभद्रं तु कथितं पूर्वसूरभिः ॥ वर्णक्रमं मथो वक्ष्ये मण्डलस्य च सिद्धये । घृष्टतण्डुलपिष्टेन कृष्णवर्णेन निर्मितम् ॥ लिङ्गजातं सितेन्दुः स्याद्रह्नी बिम्बदलप्रभा । शृङ्खला कृष्णवर्णा च पीतं भद्रद्वयं भवेत् । सिता वाप्यस्तथा पूज्यो मध्यभद्रं त्वयं क्रमः ॥ पूज्योपर्यकरणे भद्रं सिते द्वे मध्यमं सितम् । सत्त्वं रजस्तमश्चैव बाह्यतः परिधित्रयम् ॥ एवं सुशोभितं कार्यं मण्डलं शिवपूजने ॥ इति ॥ ॥ अथ सूर्यमन्त्रानुष्ठानेषु सूर्यमण्डलम् । “ रेखाविंशतिसंयुक्तं भीमरथ्यास्तु मण्डलम् ॥ सूर्यपूजासु सर्वासु शस्यते मण्डलं त्विदम् ॥ खण्डेन्दुस्त्रिपदैः कार्यः शृङ्खला षट्पदा मता । त्रयोदशपदैर्वल्ली भद्रं तु त्रिपदं मतम् ॥ सूर्यत्रयं प्रकुर्वीत सप्तविंशतिभिः पदैः । सूर्यत्रयं चतुष्कोणे पदमर्थसितं भवेत् ॥ पदैस्तु नवभिः कृत्वा भवेत्सूर्यत्रयं ततः । सूर्योपरि भवेद्भद्रं पदद्वादशसंमितम् ॥ ऊर्ध्वमिन्दुं प्रकुर्वीत चतुर्भिस्तु सितैः पदैः । परिधिः षोडशपदा पद्मं नवपदं ततः ॥ सत्त्वं रजस्तम इति रेखाः सूर्यमण्डलाद्बहिः । कृष्णा च शृङ्खला ज्ञेया वल्ली नीला

प्रकीर्त्तिता ॥ भद्रान्पीतान्प्रकुर्वीत रवीन्द्रान्प्रकारयेत् । पीतश्च परिधिः प्रोक्तः पद्मं रक्तं तथैव च ॥ ” इति ॥ अथ गणेशानुष्ठानेषु
 गणपतिभद्रम्—“अथातः संप्रवक्ष्यामि मण्डलं सर्वसिद्धिदम् । नाम्ना च विघ्नमर्क्ष्यं विनायकव्रते हितम् ॥ तिर्यग्ध्वं सप्तदश रेखाः
 कार्याः सुशोभनाः । खण्डेन्दुस्त्रिपदः कोणं शृङ्खला च चतुष्पदः ॥ कार्या नवपदा वल्ली भद्रं रक्तं चतुष्पदम् ॥ ततो विंशतिको
 णेषु कार्या गणपतिः शुभः । कोष्ठद्वयेन मुकुटं गणेशस्य च कारयेत् ॥ पीतश्च परिधिः कार्यः पदैर्विंशतिभिस्तथा । मध्ये षोड
 शकोष्ठेन पद्मं कार्यं सुशोभनम् ॥ सर्वतोभद्रदेवान् वै विशेषणात्र योजयेत् ॥ ” इति गणपतिभद्रम् ॥ अथ सर्वमन्त्रानुष्ठानयोग्य
 शान्तिहोमप्रयोगानुक्रमः ॥ (संस्कारभास्करे) “नारदीये वसिष्ठे च वाराहे च विशेषतः । कात्यायनोक्तग्रन्थेषु शान्तयस्त्रिविधाः
 स्मृताः ॥ शान्तिक्रमं प्रवक्ष्यामि नारदेन यथोदितम् । गणेशं पूजयेदादौ स्वस्तिपुण्याहवाचनम् ॥ मातृणां पूजनं काय नान्दीश्राद्धमतः
 परम् । आचार्यं वरयित्वाथ ब्रह्माणं गाणपत्यकम् ॥ सदस्यमृत्विजश्चैव जापकान्वरयेत्ततः । दिग्दर्शनं ततः कार्यं पञ्चगव्यं यथाविधि ॥
 भूमिं संपूज्य विधिवत्तत्र संस्कारपञ्चकम् । स्थण्डिलेऽग्निं प्रतिहाय कलशान्स्थापयेत्कमात् ॥ मृत्युश्चुत्तारणं प्राणप्रतिष्ठा स्थापना
 चनम् । ग्रहादीन्स्थापयित्वाथ स्थापयेद्गुह्यमुभयकम् ॥ ब्रह्मासनं ततो दत्त्वा कार्येत्कुशकण्डिकाम् । लिङ्गोक्तैर्नाममन्त्रैर्वा यथाविधि
 यथाक्रमम् ॥ देवताग्रहहोमं च यथासंख्यपुरःसरम् । पूजास्विष्टं नवाहुत्यो बलिं पूर्णाहुतिस्तथा ॥ संस्रवादिविमोक्तान्तं
 होमशेषं समापयेत् ॥ श्रेयः संपाद्य दानं च ह्यभिपेको विसृज्यनम् । विप्राशिपः प्रगृहीयात्तान्मिष्टान्नं भोजयेत्” ॥ इति यजुर्वेदि

नां होमप्रयोगानुक्रमः ॥ अथ सर्वकर्मोपयोगित्वात्साधारणं किंचिदुच्यते (वराहपुराणे)—“सुज्ञातः सम्यगाचान्तः कृतसंध्या
दिकक्रियः । जितेन्द्रियः सत्यवादी सर्वकर्मसु शस्यते ॥ अधौतकारुण्येति च परिदध्यान्न वाससी । अहतं तु परिदध्यात्सर्वकर्म
णि संयतः ॥” (कात्यायनः) “ईषद्धतं नवं श्वेतं सदशं यन्न धारितम् । अहतं तद्विजानीयात्सर्वकर्मसु पावनम् ॥ स्वयं धौतेन
कर्त्तव्याः क्रिया धर्म्या विपश्चिता । न तु रजकधौतेन नोपभुक्तेन वा क्वचित्” ॥ (शतातपः)—“अहतं यन्त्रनिर्मुक्तं वासः प्रोक्तं स्वयं
भुवा । शस्तं तन्माङ्गलिकेषु तावत्कालं न सर्वदा” ॥ (मार्कण्डेयः) “अन्यदेव भवेद्वासः शयनीये नराधिप । अन्यद्रथ्यासु देवा
नामर्चायामन्यदेव हि ॥ अन्यच्च लोकयात्रायामन्यदेश्चदर्शने । अभावे धौतवस्त्रस्य शाणक्षौमाविकानि च ॥ कुतपं योगपट्टं वा
विवासा येन नो भवेत् ॥” (विष्णुपुराणे) “होमदेवाचनाद्यासु क्रियास्वाचमने तथा । नैकवस्त्रः प्रवर्त्तते द्विजवाचनके जपे ॥”
(शतातपः) “सव्यदेशात्परिश्रष्टं कटिदेशे धृताम्बरम् । एकवस्त्रं तु तं विद्यादेवं पित्र्ये च वर्जयेत् ॥” (व्याघ्रपादः)—“काषायं कृष्णव
स्त्रं च मलिनं केशदूषितम् । जीर्णं च संघितं वापि पारक्यं मैथुने धृतम् ॥ छिन्नग्रमुपवस्त्रं च कुत्सितं धर्मतो विदुः ॥”
इति ॥ अयं च निषेधः सति संभवे बोध्यः । (आपस्तम्बः)—“आर्द्रवासास्तु यः कुर्वाज्जपहोमपरिश्रद्धान् । सर्वं तद्रक्षसं विद्याद्
हिर्जानु च यत्कृतम् ॥ यज्जले शुष्कवस्त्रेण स्थले चैर्वाद्रवाससा । जपहोमस्तथा दानं तत्सर्वं निष्फलं भवेत्” ॥ (संग्रहे) “वामे
पुष्टे तथा नामौ कच्छत्रयमुदाहृतम् । त्रिभिः कच्छैः परिज्ञेयो विप्रो यः स शुचिर्भवेत् ॥ आदौ कच्छस्ततो नीवी नामिमध्ये च

वाससी । नीवी दक्षिणतः स्थाप्या एतत्रिकच्छलक्षणम् ॥ शयनं चार्द्रपादेन शुष्कपादेन भोजनम् । नोत्तरीयमधः कुर्याद्रात्रि
 वासस्तथा दिवा । कटिवेष्टयं तु यद्भस्त्रं पुरीषो येन वा कृतः । भूत्रमथुनकृद्भस्त्रं धर्मकार्ये विवर्जयेत् ॥ (हेमाद्रौ गौतमः) स्नाने
 दाने जपे होमे दैवे पित्र्ये च कर्मणि । बध्नीयान्नसुरीं कक्षां शेषकाले यथारुचि ॥ (तत्रैव याज्ञवल्क्यः) “परिधानाद्बहिः कक्षा निवद्धा
 चासुरी मता । धर्मकर्मणि विद्वद्भिर्वर्जनीया प्रयत्नतः ॥” (हेमाद्रौ प्रचेताः) “स्नातोऽधिकारी भवति दैवे पित्र्ये च कर्मणि ।
 पवित्राद्भूस्तथा जाप्ये दाने च विधिचोदिते ॥” (आग्नेये) “स्नानानामपि सर्वेषां वारुणेन च मानवः । कर्तुमर्हति कर्माणि विधिव
 त्सर्वदा द्विजः ॥” संध्यां विना कर्मकरणे निष्फलता तत्रैव—“संध्याहीनोऽशुचिर्नित्यमनहः सर्वकर्मसु । यदन्यत्कुरुते कर्म न तस्य फल
 मश्नुते ॥” (मार्कण्डेयः) “इक्षुरापः पयो मूलं ताम्बूलं फलमप्ययम् । भक्षयित्वापि कर्तव्याः स्नानदानादिकाः क्रियाः ॥” एतदाप
 द्विषयकम् ॥ “कुशपाणिः सदा तिष्ठद्ब्राह्मणो दम्भवर्जितः । स नित्यं हन्ति पापानि तूलराशिमिवानलः ॥” (विश्वामित्रः) “यज्ञो
 पवीते द्वे धार्ये श्रौते स्मार्ते च कर्मणि । तृतीयमुत्तरीयार्थं वस्त्राऽभावे तदिष्यते ॥” (कात्यायनः) “पित्र्यमन्त्रानुब्रुवाणे आत्माल
 म्भेऽधमेक्षणे । अधोवायुसमुत्सर्गे ग्रहासेऽनृतभाषणे ॥ मार्जारसूक्ष्मस्पर्शे आकुटे क्रोधसंभवे । निमित्तेष्वपु सर्वेषु कर्म कुर्वन्नपः
 स्पृशेत् ॥ यत्र दिङ्निगमो नास्ति जपादिषु कथंचन । तिस्रस्तत्र दिशः प्रोक्ता ऐन्द्री सौम्यापराजिता ॥ आसीनः प्रह्व ऊर्ध्वो वा
 नियमो यत्र नेदृशः । तदासीनेन कर्तव्यं न ग्रहेण न तिष्ठता ॥ स्नानमाचमनं होमं भोजनं देवतार्चनम् । प्रौढपादो न कुर्वति

स्वाध्यायं पितृतर्पणम् ॥” प्रौढपादलक्षणम् “आसनाहूढपादस्तु जातुनोर्वाथ जङ्घयोः । कृतावसविथको यश्च प्रौढपादः स उच्यते” ॥
 (प्रयोगपारिजाते) “स्नाने होमे जपे दाने स्वाध्याये पितृकर्मणि । करौ सदभौ कुर्वीत तथा संध्याभिवादाने ॥” (अत्रिस्मृतौ)
 “अनामिकामूलदेशे पवित्रं धारयेद्विजः” । पवित्रे दर्भसंख्यामाह (मार्कण्डेयः) “चतुर्भिर्दोषैः पूज्यैर्ब्राह्मणस्य पवित्रकम् । एकैकं
 न्यूनमुद्दिष्टं वर्णवर्णैः यथाक्रमम् ॥ सर्वेषां वा भवेद्वाभ्यां पवित्रं ग्रथितं न वा । चतुर्भिः शान्तिके कार्यं पौष्टिके पञ्चभिस्त
 था । पौष्टिके तु त्रिदर्भाश्च द्वौ दर्भौ नित्यकर्मणि ॥” इति ॥ (हेमाद्रौ नागाह्निके च) “अन्यान्यपि पवित्राणि कुशदूर्वाभ्यानि च ।
 हेमात्मकपवित्रस्य कलां नाहन्ति षोडशीम् ॥ माषाणां षोडशादूर्ध्वं कुर्याद्धर्मपवित्रकम् । तेभ्यः स्वल्पतरं न्यूनं न कुर्वीत
 कदाचन ॥” (शारदातिलके तु) “तत्प्रतारसुवर्णानामर्कषोडशसेन्दुभिः । कृता त्रिशक्तिसुद्रेयं तीव्रदारिद्र्यनाशिनी ॥”
 (प्रयोगरत्ने हरीतः) “जपहोमहरा ह्येते असुरा दिव्यरूपिणः । पवित्रकृतहस्तस्य विद्रवन्ति दिशो दश ॥ यथा वज्रं सुरेन्द्रस्य
 यथा चक्रं हरेस्तथा । त्रिशूलं च त्रिनेत्रस्य ब्राह्मणस्य पवित्रकम् ॥” (कात्यायनः) “श्रोद्धे यज्ञे जपे होमे वैश्वदेवे सुरार्चने ।
 धृतत्रिपुण्ड्रः प्रतात्मा मृत्युं जयति मानवः ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं मुदा कुर्याद्भस्मना तु त्रिपुण्ड्रकम् । उभयं चन्दनैव अन्यद्वाङ्गोत्सवरात्रिषु ॥”
 तथा । “सदोपवीतिना भाव्यं सदा बद्धशिखेन च । विशिखोव्युपवीतश्च यत्करोति न तत्कृतम्” ॥ (भारद्वाजः) “दक्षिणं बाहुमुद्धृत्य
 वामस्कन्धे निवेशितम् । यज्ञोपवीतमित्युक्तं देवकार्येषु शस्यते ॥” (विष्णुधर्मोत्तरे) “तिलकं कुङ्कुमैरेव सदा मङ्गलकर्मणि ।

कारयित्वा सुमतिमान्न श्वेतचन्दनं मृदा ” ॥ ऋषिच्छन्दआद्यावश्यकतामाह (याज्ञवल्क्यः) “ आर्षं छन्दश्च देवतयं विनियोग
 स्तथैव च । वेदितव्यं प्रयत्नेन ब्राह्मणेन विशेषतः ॥ अविदित्वा तु यः कुर्याद्वाजनाध्ययनं जपम् । होममन्तर्जलादीनि तस्य
 चाल्पफलं भवेत् ” ॥ आर्षादिलक्षणानि (हेमाद्रौ) “ ऋषिणा येन यद् दृष्टं सिद्धिः प्राप्ता च येन वै । मन्त्रेण तस्य तत्प्रोक्तमुपैर्भाव
 स्तदार्षिकम् ॥ छन्दसा छन्द उद्दिष्टं वाससी इव चाकृतेः । आत्मा संख्यादितो देवमृत्योर्भातिस्तु वै पुरा ॥ आदित्यैवसुभी रुद्रस्तेन
 च्छन्दांसि तानि वै ॥ यस्य यस्य तु मन्त्रस्य उद्दिष्टा देवता तु या । तदाकारं भवेत्तस्य देवत्वं देवतोच्यते ॥ पुरा कल्पे समुत्पन्ना मन्त्रा
 कर्ममार्थं एव च । अनेन चेदं कर्तव्यं विनियोगः स उच्यते ॥ नैरुक्तं यच्च मन्त्रस्य विनियोगप्रयोजनम् । प्रतिष्ठानं स्तुतिश्चैव
 ब्राह्मणं तदिहोच्यते ॥ एवं पञ्चविधं योगं जपार्थं गृहानुस्मरेत् । होमो चान्तर्जले योगे स्वाध्याये याजने तथा ॥ ” अत्रापवादः
 (कृष्णभट्टीये) “ न च स्मरेदपि छन्दः श्राद्धे वैतानिके मखे । ” अन्यच्च । “ अग्निहोत्रे वैश्वदेवे विवाहादिविधौ तथा ॥ होमकाले न
 दृश्यन्ते प्रायश्छन्दार्पदेवताः ॥ शान्तिकादिषु कार्येषु मन्त्रपाठजपादिषु ॥ होमे नैव प्रकर्तव्याः कदाचिदपि देवताः ॥ ” (कात्यायनः)
 “ स्वशाखाश्रयमुत्तृज्य परशाखाश्रयं च यः । कर्त्तुमिच्छति दुर्ममया मोघं तत्तस्य यत्फलम् ॥ यन्नाम्नातं स्वशाखायां पारक्यम
 विरोधि यत् । विद्वद्भिस्तदनुष्ठेयमग्निहोत्रादिकर्ममवत् ॥ बह्वरूपं वा स्वगृहोक्तं यस्य कर्म प्रकीर्तितम् । तस्य तावति शास्त्रार्थं कृतं
 सर्वः कृतो भवेत् ॥ प्रवृत्तमन्यथा कुर्याद्यदि मोहात्कथंचन । यतस्तदन्यथाभूतं तत एव समापयेत् ॥ ” प्रवृत्तम् आरब्धम् । अन्यथा

भूतम् क्रमाद्यन्यत्वेन यद्वैपरीत्यमापन्नमित्यर्थः “समाप्ते यद्विजानीयान्मयैतदन्यथा कृतम् । तावदेव पुनः कुर्यान्नावृत्तिः सर्वकर्मणः ॥”
 (याज्ञवल्क्यः) “ रौद्रपित्रासुरान्मन्त्रांस्तथा देवाभिचारिकान् । व्याहृत्यालभ्य चात्मानमपः स्पृष्ट्वान्यदाचरेत् ॥” (हेमाद्रौ बौधा
 यनः) ‘ कर्मशुक्तो नोभेरधः स्पर्शं व्रजेत् ॥ ’ (याज्ञवल्क्यः) “ यदि वाग्यमलोपः स्याज्जपादिषु कथंचन । व्याहरद्वेषणं मन्त्र
 स्मरेद्वा विष्णुमव्ययम् ॥” (मनुस्मृतौ) “चाण्डालश्च वराहश्च कुम्भकूटः श्वा तथैव च । राजस्वला च षण्ढश्च नक्षेत्रश्च नतो द्विजान् ॥
 होमे प्रदाने भोज्ये च यदेभिरभिवीक्ष्यते । देवे हविषि पित्र्ये वा तद्रुच्छ्रित्यथातथम् ॥” अथ सर्वकर्मापयोगित्वात्प्रवग्रहमव
 विचार उच्यते (मात्स्ये याज्ञवल्क्ये च) “ श्रीकामः शान्तिकामो वा ग्रहयज्ञं समाचरेत् । वृष्ट्यायुःपुष्टिकामो वा तथैवा
 भिचरन्पुनः ॥ ग्रहशान्तिं प्रवक्ष्यामि पुराणश्रुतिचोदिताम् । पुण्येऽहि विप्रकथिते कृत्वा ब्राह्मणवाचनम् ॥ ग्रहान्यहाधिदेवांश्च
 स्थाप्य होमं समाचरेत् । ग्रहयज्ञास्त्रयः प्रोक्ताः पुराणश्रुतिभाषिताः ॥ गर्तस्योत्तरपूर्वेण वितस्तिद्वयविस्तृताम् । वप्रद्वयधृतां
 वेदिं वितस्त्युच्छ्रायसंयुताम् ॥ संस्थापनाय देवानां चतुरस्रमुदकध्रुवाम् । अग्निप्रणयनं कृत्वा तस्यामावाहयत्सुरान् ॥
 देवताश्च ततः स्थाप्या विंशतिर्दशधाधिकाः । सूर्यः सोमस्तथा भौमो बुधजीविसितार्कजाः ॥ राहुः केतुरिति प्रोक्ता ग्रहा
 लोकहितावहाः । संस्मरेद्रुक्तामादित्यमङ्गारकसमन्वितम् ॥ सोमशुक्रौ तथा श्वेतौ बुधजीवौ च पिङ्गलौ । मन्दो राहुस्तथा
 कुष्णौ धूम्राङ्केतुगणान्विदुः ॥ ग्रहवर्णानि देयानि वासांसि कुसुमानि च । धूपोऽत्र सुरभिर्देय उपविष्टाद्रितानकम् ॥ शोभनं

स्थापयेत्प्राज्ञः फलपुष्पसमन्वितम् । गुडौदनं रवेदद्यात्सोमाय घृतपायसम् ॥ अङ्गारकाय संयावं बुधाय क्षीरपाण्डिकम् ।
 दध्यौदनं तु जीवाय शुक्राय च घृतौदनम् ॥ शनैश्चराय कृसरमाजमांसं च राहवे । चित्रौदनं तु केतुभ्यः सर्वभक्षरथाचयेत् ॥
 प्रागुत्तरेण तस्माच्च दध्यक्षतविभूषितम् । घृतपल्लवसंछन्नं फलवन्नशुगान्वितम् ॥ पञ्चरत्नसमायुक्तं पञ्चभङ्गसमन्वितम् । स्थापयेत्
 दन्नं कुम्भं वरुणं तत्र विन्यसेत् ॥ गङ्गाद्याः सरितः सर्वाः समुद्राश्च सरांसि च ॥ गजाश्चरथ्यावल्मीकंसगमाद्भृदङ्गकुलात् ।
 मुदमानीय विप्रेन्द्रं सर्वौषधिसमन्विताम् ॥ स्नानार्थं विन्यसेत्तत्र यजमानस्य धर्मवित् । सर्वे समुद्राः सरितस्तीर्थानि जलदा
 नदाः ॥ आयान्तु यजमानस्य दुरितक्षयकारकाः ॥ एवमावाहयित्वा तानमरान्मुनिसत्तम । होमं समाचरेत्सर्पियवव्रीहिति
 लादिना ॥” (समिधः) “अर्कः पलाशः खदिरस्त्वपामार्गोऽथ पिप्पलः । उदुम्बरः शमी दूर्वा कुशाश्च समिधस्तिवमाः ॥ एकैकस्याष्टश
 तकमष्टाविंशति वा पुनः । होतव्या मधुसर्पिर्भ्यां दध्ना चैव समन्विताः ॥ प्रादेशमात्राः समिधः सरला अपलाशिनीः । समिधः
 करुपेत्प्राज्ञः सर्वकर्मसु सर्वदा ॥ देवानामपि सर्वेषामुपांशु परमार्थवित् । स्वेन स्वेनैव मन्त्रेण होतव्याः समिधः पृथक् ॥ होतव्यं च
 घृताद्युक्तं चरुभक्ष्यादिकं पुनः । मन्त्रैर्दशाहुतीर्हुत्वा होमं व्याहृतिभिस्ततः ॥ उदङ्मुखाः प्राङ्मुखा वा कुर्याद्ब्राह्मणपुङ्गवाः । मन्त्रव
 न्तश्च कर्तव्याश्चरवः प्रतौद्वतम् ॥ हुत्वौदनं चरुं सम्यक् ततो होमं समारभेत्” ॥ अथ होममन्त्राः (याज्ञवल्क्ये) “आकृष्णेन इमं
 देवा अग्निर्मूर्धादिवः ककुत् । उद्धृष्यस्वेति च ऋचो यथासंख्यं प्रकीर्त्तिताः ॥ बृहस्पतेरतिनियदथस्तैव ब्राह्मणपरिश्रुतः । शन्नो देवीस्तथा

काण्डत्वेतुं कृण्वन्निमास्तथा । कथानश्चित्रअमुवदिति राहोरुदाहृतः ॥” इति ॥ (मात्स्ये पाठः) “पूर्णाहुतिं तु सूर्यान् दिवं इत्यभिप्रा-
 तयेत् । अथाभिषेकमन्त्रेण वाद्यमङ्गलगीतकैः ॥ यजमानस्य कर्तव्यं चतुर्भिः स्नापनं द्विजैः । ततः शुक्लाम्बरधरः शुक्लमाल्यादुले-
 पनः ॥ सर्वौषधैः सर्वगन्धैः स्नापितो वेदपुङ्गवैः । यजमानः सपत्नीकः सौत्वजस्तु समाहितः ॥ दक्षिणाभिः प्रयत्नेन पूजयेद्गतविस्मयः ।
 सूर्याय कपिलां धेनुं शङ्खं दद्यात्तथेन्दवे । रक्तं धुरन्धरं दद्याद्भौमाय ककुदां न्वितम् ॥ बुधाय जातरूपं तु गुरवे पीतवाससी । श्वेतांश्च
 गुरवे दद्यात्कृष्णां गामकम्हनवे ॥ आयसं राहवे दद्यात्केतुभ्यश्छागमुत्तमम् । सुवर्णेन समाः कार्या यजमानेन दक्षिणाः । सर्वेषां
 मथवा गावो दातव्या हेमभूषिताः ॥ सुवर्णमथवा दद्याद्भूरुवा येन तुज्यति । एवं संपूजयेद्भक्त्या वित्तशोठेन वर्जितः ॥ वस्त्र
 काञ्चनरत्नाद्यैर्धूपमाल्यानुलेपनैः । अनेन विधिना यस्तु ग्रहपूजां समाचरेत् । सर्वान्कामानवाप्नोति प्रेत्य स्वर्गे महीयते ॥ यस्तु
 पीडाकरो नित्यमल्पवित्तस्य च ग्रहः । स तं यत्नेन संपूज्य शेषानप्यर्चयेन्नरः” ॥ अथ नवग्रहपूजावश्यकता (स्कन्दपुराणे) “विवाहोत्स
 वयज्ञेषु प्रतिष्ठादिषु कर्मसु । निर्विघ्नार्थं मुनिश्रेष्ठ तथोद्देशाद्भुतेषु च ॥ वश्यकर्माभिचारादि तथैवोच्चाटनादिकम् । नवग्रहमसं कृत्वा
 ततः काम्यं समाचरेत् ॥ अन्यथा फलदं पुंसां न काम्यं जायते क्वचित् । तस्माद्युतहोमस्य विधानं तु समाचरेत् ॥ देवदानवग
 न्धर्वा यक्षराक्षसकिन्नराः । पीडयन्ते ग्रहपीडाभिः किं पुनर्भुवि मानवाः ॥ शनैश्चरेण सौदासो नरमांसे नरमांसे नियोजितः । राहुणा पीडितो
 राजा नलो भ्रान्तो महीतले ॥ अङ्गारकविरोधेन रामो राष्ट्राद्विवासितः । अष्टमेन शशाङ्केन हिरण्यकशिपुर्मृतः ॥ रविणा सप्तमस्थेन

रावणो विनिपातितः । गुरुणा जन्मसंस्थेन हतो राजा सुयोधनः ॥ पाण्डवा बुधपीडायां विकर्मणि वियोजिताः । पण्डुनोशनसा
 युद्धे हिरण्याक्षो निपातितः ॥ एते चान्ये च बहवो ग्रहदोषैस्तु पीडिताः । वृष्ट्यायुःशुष्टिकामो वा ग्रहयज्ञं समाचरेत् ॥” तथा ।
 “अन्नहीनो दहेद्राष्ट्रं मन्त्रहीनस्तु ऋत्विजः । यजमानमदक्षिण्यो नास्ति यज्ञसमो रिपुः ॥ अहिंसकस्य दान्तस्य धर्माजितधनस्य च ।
 नित्यं च नियमस्थस्य सदा सानुग्रहा ग्रहाः ॥ ग्रहा गावो नरैन्द्राश्च ब्राह्मणाश्च विशेषतः । पूजिताः पूजयन्त्येते निर्दहन्यवमानिताः ॥
 ग्रहाणामिदमातिथ्यं कुर्यात्सवत्सरादपि । आरोग्यबलसंपन्नो जीवेच्च शरदां शतम् ॥” अथायुतहोमादिग्रहमखलक्षणानि तद्विधिश्च
 (मात्स्ये शान्तिर्त्वे च) स चतुर्था केवलः आयुतहोमो लक्षहोमः कोटिहोमश्चेति । तत्राऽऽद्यो याज्ञवल्क्यद्वैरुक्तः त्रयो मात्स्ये उक्ताः ।
 “ग्रहयज्ञस्त्रिधा प्रोक्तः पुराणश्रुतिकोविदैः । प्रथमोऽयुतहोमः स्याल्लक्षहोमस्ततः परम् ॥ तृतीयः कोटिहोमस्तु सर्वकामफलप्रदः” ॥
 ते द्विविधाः नैमित्तिकाः काम्याश्च । तत्राऽयुतहोमो मात्स्योक्तः पूर्वं एव वर्णितः । अधुना लक्षहोमकोटिहोमौ वक्ष्यामि । तदुक्तम्
 (मत्स्यपुराणे) “अयुतेनाहुतीनां च नवग्रहमखः स्मृतः । कथितोऽयुतहोमोऽयं लक्षहोममतः शृणु ॥ सर्वकामाप्तये यस्माल्लक्षहोमं
 विदुर्बुधाः । ग्रहताराबलं लब्ध्वा कृत्वा ब्राह्मणवाचनम् । गृहस्योत्तरपूर्वेण मण्डपं कारयेद्बुधः ॥ रुद्रायतनभूमौ वा चतुरस्रमुदङ्मुखम् ।
 दशहस्तमथाष्टौ वा हस्ताङ्कुर्याद्विधानतः ॥ प्रागुदङ्गलवर्णा भूमिं कारयेद्वलन्तो बुधः । प्रागुत्तरं समासाद्य प्रदेशं मण्डपस्य तु ॥
 शोभनं कारयेत्कुण्डं यथावल्लक्षणांन्वितम् । चतुरस्रं समतलं योनिवक्रं समेखलम् । चतुरङ्गुलविस्तारा मेखला तद्वदुच्छ्रिता ।

प्राहुदकूलवना कार्या सर्वतः समवस्थिता ॥ शान्त्यर्थं सर्वलोकानां नवग्रहमखः स्मृतः । मानहीनाधिकं कुण्डमनेकभयदं भवेत् ॥
यस्मात्तस्मात्सुसंपूर्णं शान्तिकुण्डं विधीयते । अस्मादशगुणः प्रोक्तो लक्षहोमः स्वयंभुवा ॥ आहुतीभिः प्रथमेन दक्षिणाभिस्तथैव च ॥
द्विहस्तविस्तृतं तद्वच्चतुर्हस्तायतं पुनः । लक्षहोमे भवेत्कुण्डं योनिवक्त्रं त्रिमखलम् ॥ तस्य चोत्तरपूर्वेण वितस्तित्रयसंस्थितम् । प्राहुद
कूलवनं तच्च चतुरस्रं समततः ॥ विष्कम्भाद्वाच्छ्रितं प्राक्तं स्थण्डिलं विधकर्मणा । संस्थापनाय देवानां वप्रत्रयसमावृतम् ॥ ब्रह्मलोलु
च्छितो वप्रः प्रथमः स उदाहृतः । अद्भुलोच्छ्रयसंयुक्तं वप्रद्वयमथोपरि ॥ त्र्यङ्गुलस्य च विस्तारः सर्वेषां कथ्यते बुधैः । दशङ्गु
लोच्छ्रिता भित्तिः स्थण्डिले स्यात्तथोपरि ॥ तस्मिन्नावहयेद्वान् पूर्ववत्पुष्पतण्डुलैः । आदित्याभिमुखाः सर्वाः साधिप्रत्यविदेव
ताः । स्थापनीया मुनिश्रेष्ठ नीत्तरेण पराङ्मुखः ॥ पूर्ववत्कुम्भमामन्य तद्वहोमं समाचरेत् । सहस्राणां शतं कृत्वा समित्संख्यायै
कं पुनः ॥ घृतकुम्भवसोर्धारां पातयेदनलोपरि । औदुम्बरीं तथा चाद्रामृज्वीं कोटरवर्जिताम् ॥ बाहुमात्रां सुचं कृत्वा ततः स्तम्भ
द्वयोपरि । घृतधारां तथा सम्यगक्षरुपरि पातयेत् ॥ श्रावयेत्सुक्तमाग्नेयं वैष्णवं रुद्रमैन्दवम् । महावैश्वानरं साम ज्येष्ठसाम च वाचये
त् ॥ स्नानं च यजमानस्य पूर्ववत्स्वस्तिवाचनम् । दातव्या यजमानेन पूर्ववदक्षिणाः पृथक् ॥ कामक्रोधविहीनेन ऋत्विग्भ्यः शान्त
चेतसा । नवग्रहमखे विप्राश्चत्वारो वेदेवादिनः ॥ अथवा ऋत्विजौ शान्तौ द्वावेव श्रुतिकोविदौ । कार्याव्युत्तहोमे तु न प्रसज्यत
विस्तरे ॥ तद्वच्च दश चाष्टौ च लक्षहोमे तु ऋत्विजः । कर्तव्याः शान्तितस्तद्वच्चत्वारो वा विमत्सराः ॥ नवग्रहमखात्सर्वं लक्षहोमे

दशोत्तरम् । भक्ष्यान्द्धान्मुनिश्रेष्ठ भूषणान्यपि शक्तिः ॥ शयनानि सवस्त्राणि हेमानि कटकानि च । स्वर्णाङ्गुलिपत्राणि कण्ठसू-
 त्राणि शक्तिमान् ॥ न कुर्यादक्षिणाहीनं वित्तशोथेन मानवः । अददद्वोभतो योहाङ्कुलक्षयमवाप्नुयात् ॥ अन्नदानं यथाशक्ति
 कर्त्तव्यं भूतिमिच्छता ॥ अन्नहीनः कृतो यस्मादुभिक्षफलदो भवेत् । लक्षहोमस्तु कर्त्तव्यो यथावित्तं भवेद्बहु ॥ यतः सर्वानवाप्नोति
 कुर्वन्कामान्विधानतः ॥” इति लक्षहोमः ॥ अथ कोटिहोमोऽपि (मात्स्ये) “अस्माच्छतगुणः प्रोक्तः कोटिहोमः स्वयंभुवा । आहुति-
 भिः प्रयत्नेन दक्षिणाभिः फलेन च ॥ पूर्ववद्ब्रह्मदेवानामावाहनविसर्जने । होममन्त्रास्त एवोक्ताः स्नाने दाने तथैव च ॥ कुण्डमण्डपव-
 दीनां विशेषेऽयं निबोध मे ॥ कोटिहोमे चतुर्हस्तं चतुर्मुखं तु सर्वतः ॥ योनिवद्भयोपेतं तदप्याहुस्त्रिमेष्वलम् ॥ इयङ्गुलाभ्युच्छिता
 कार्या प्रथमा मेखला बुधैः ॥ त्र्यङ्गुलाभ्युच्छिता तद्वितीया परिकीर्तिता ॥ उच्छ्रायविस्तराभ्यां च तृतीया चतुर्गुला । इयङ्गुलश्चेति
 विस्तरः पूर्वयोरेव शस्यते ॥ वितस्तिमान्ना योनिः स्यात्पदसमाङ्गुलविस्तृता । कूर्मपृष्ठोन्नता मध्ये पार्श्वयोश्चाङ्गुलोच्छिता ॥ गजोष्ठस-
 दृशी तद्द्वयता छिद्रसंयुता । एतत्सर्वेषु कुण्डेषु योनिक्षणमुच्यते ॥ विद्विश् कोटिहोमे स्याद्विस्तीर्णं चतुष्टयम् । चतुर्भा समन्ताच्च
 त्रिभिर्विष्टैस्तु संयुता ॥ वप्रप्रमाणं पूर्वाक्तं वेदीनां च तथोच्छ्रगः । तथा षोडशहस्तैः स्यान्मण्डपश्च चतुर्मुखः ॥ पूर्वद्वारे च संस्थाप्य
 बह्वचं वेदपादगम् । यजुर्विदं तथा याम्ये पश्चिमे सामवेदिनम् ॥ अथर्ववेदिनं तद्गुप्तं स्थापयेद्बुधः । अष्टौ तु होमकाः कार्य्य-
 वेदवेदाङ्गवेदिनः ॥ एवं द्वादश विष्टास्तु वस्त्रमाख्याबुलेपनैः । पूर्ववत्पूजयेद्भूतया वस्त्राण्यभूषणैः ॥ रात्रिभूतं च रोहं च पव-

मानं सुमङ्गलम् । पूर्वतो बह्वचः शान्तिं पठन्नास्ते ब्रुदद्भुसुखः ॥ शान्तं शाक्रं च सौम्यं च कौष्माण्डं शान्तिमेव च । पावयेद्दक्षि-
णद्वारं यजुर्वेदिनमुत्तमम् । सुपर्णमथ वैराजमाश्रयेयं रुद्रसहिताम् । ज्येष्ठसाम तथा शान्तिं छन्दोगः पश्चिमे जपेत् ॥ शान्तिमुक्तं च
सौरं च तथा शाकुन्तकं शुभम् । पौष्टिकं च महाराज्यमुत्तरेणाप्यथर्ववित् ॥ पश्चिमिः सप्तभिर्वापि होमः कार्योऽत्र पूर्ववत् । स्नाने दाने
च मन्त्राः स्युस्त एव ऋषिसत्तम ॥ अनेन विधिना यस्तु कोटिहोमं समाचरेत् । सर्वान्कामानवाप्नोति ततो विष्णुपदं व्रजेत् ॥
इति । ब्राह्मणभोजनसंख्या (मदनरत्ने) । “एकमेकाहुतौ विप्रं होमं त्वेन भोजयेत् । अन्यथो मध्यमश्चापि विप्रमेकं शलाहुतौ ॥
सहस्रस्याहुतैर्वै जघन्योऽपि प्रभोजयेत् । अन्यथा दहति क्षिप्रं तद्राष्ट्रं नात्र संशयः ॥ अतो दातुमशक्तो यो दक्षिणां चाश्रमे
वा । जपैः प्रणामैः स्तोत्रैश्च तोषयेत्तर्पयेद्ब्रुहन् ॥” इति । अथाग्निकर्म, तत्र तावत्कुण्डसंस्कारादि (पारस्करगृह्यसूत्रे) “परिससुहो
पलिप्योहिस्योद्धृत्याऽभ्युक्ष्याऽग्निमुपसमाधाय दक्षिणतो ब्रह्मासनमास्तीर्य प्रणीय परित्सीर्यार्थवदासाद्य पवित्रं कृत्वा प्रक्षणीः
संस्कृत्यार्थवत्प्रोक्ष्य निहृप्याज्यमधिश्चित्य पर्याग्निं कुर्यात् । सुवं प्रतप्य संमृज्याभ्युक्ष्य पुनः प्रतप्य निदध्यादाज्यमुद्धृत्या
तत्रावेक्ष्य प्रोक्षणींश्च पूर्ववदुपयमनकुशानादाय समिधोऽभ्याधाय पर्युक्ष्य जुहुयादेष एव विधिर्यत्र क्वचिद्वेषः” । इति ॥
अथ पारस्करगृह्योक्तकुशकण्डिकासूत्राणां हरिहरभाष्यनानास्मृतिकारिकाभिव्याख्या लिख्यते । तत्र तावत्कर्त्ता सुस्नतः शुचिः
शुक्लाम्बरधरस्सोत्तरीयः कर्मस्थानमागत्य वारणादियज्ञियवृक्षोद्भवासने प्राग्गन्धादुदगग्रान् वा कुशानास्तीर्य तत्र प्राङ्मुख उपविश्य

आचम्य प्राणानायम्य देशकालौ स्मृत्वा “अमुककर्माङ्गितया पञ्चभूतसंस्कारान् करिष्ये” इति संकल्पं कुर्यात् । तथा च (कात्यायनः)
 “संकल्प एव मुख्यः स्यात्स्नानदानादिकर्मसु । कर्म संकल्पपरहितं तत्सर्वं निष्फलं भवेत् ॥” इति । ततः शुद्धायां भूमौ चतुर्विं
 शत्यङ्गुलायतं स्थण्डिलं परिकल्पयेत् । तथा चोक्तम् “स्थण्डिलं मृन्मयं कार्यं चतुर्विंशदङ्गुलायतम् । द्विरङ्गुलं भवेत्कण्ठं
 व्यासस्य वचनं यथा ॥” (कर्मप्रदीपे विशेषः) “अष्टाङ्गुलसमुत्सवं चतुर्विंशदङ्गुलायतम् । पन्नगास्तत्र सीदन्ति तदर्थं स्थण्डिलं भवेत् ॥”
 अथ परिसमूहनादिविचारः । ‘परिसमूह’ इति सूत्रम् । ‘त्रिभिर्दभैः पांमूनपसार्य’ इति हरिहरभाष्यम् । (बादरायणोऽपि) “कृमिकीटपतङ्गाश्च
 विचरन्ति महीतले । तेषां संरक्षणार्थाय परिसमूहोति कथ्यते ॥” दर्भसंख्या (कारिकायाम्) “धृत्वाङ्गुलकनिष्ठाभ्यां मूलैः सात्रैः
 कुशत्रयम् । तदैग्रस्तस्य रजसां पूर्वस्यामपसर्पणम् ॥ ‘उपलिष्य’ इति सूत्रम् । ‘गोमयोदकेन’ इति हरिहरः । (कारिकायाम्)
 “पुरा इन्द्रेण वेत्रेण हतो वृत्रो महासुरः । व्यापिता मेदसा पृथ्वी तदर्थमुपलेपनम् ॥ गोमये वसते लक्ष्मीः पवित्रा सर्वमङ्गला ।
 यज्ञार्थे संस्कृता भूमिस्तदर्थमुपलेपनम् ॥” गोमयलक्षणम् (कल्पवृक्ष्याम्) “रुग्णा वृक्षा प्रसूता च वन्ध्या सन्धिन्यसेध्यमुक्ता ।
 मृतवत्सा च नैतासां ग्राह्यं मूत्रं शकृत्ययः ॥ स्वच्छं तु गोमयं ग्राह्यं स्थाने च पतितं शुचौ । उपर्यधः परित्यज्य आदौ जन्तु
 विवर्जितम् ॥ ‘त्रिरुल्लिष्य’ इति सूत्रम् । ‘त्रिः स्वादिरेण हस्तमात्रेण खट्वाकृतिना स्पर्शेन उल्लिष्य प्रागग्रा उदकसंस्थाः स्थण्डिल
 परिमाणास्तिस्रो रेखाः कृत्वा’ इति हरिहरः । (कल्पवल्क्यामपि) “उल्लेखनं ततः कुर्यादस्थिकण्टकमेव च । तेषामुद्धरणार्थाय

उल्लसः कथितो बुधैः ॥” (कुशकण्डिकाभाष्येऽपि) “रेखात्रयमुदङ्गस्थं प्रागङ्गं स्थण्डिलावधि । अथवा तत्र कुर्वीत द्वादशाङ्गुलमानतः ॥” (संग्रहेऽपि) “फलेन फलमाप्नोति पुष्पेण श्रियमृच्छति । पत्रेण धनलाभं च दीर्घमायुः कुशेन तु ॥ भवेन्नखेन कुनखी कालेन व्याधिमृच्छति । भस्मना हुतनाशः स्यामृन्मयेन कलिर्भुवम् ॥ तस्मात्फलेन पत्रेण कुशेन कुसुमेन वा । प्राग्लखोल्लेखने विप्रसिद्धिः कर्मसु सर्वदा ॥” इति । (प्रयोगचिन्तामणौ) “प्रथमा सात्त्विकी ज्ञेया द्वितीया राजसी मता । तृतीया तामसी तासां देवा ब्रह्माच्युतेश्वराः ॥ ‘उद्धृत्य’ इति सूत्रम् । ‘अनामिकादुष्टाभ्यां यथोल्लिखिताभ्यो लेखाभ्यः पाम्सूनुद्धृत्य’ इति हरिहरः । (कर्मप्रदीपेऽपि) “अङ्गुष्ठोपकनिष्ठाभ्यामग्निकार्ये तथोत्करम् । रेखाभ्यः समुपादायारन्निमात्रे निधापयेत् ॥” (कारिकायाम्) “ये भ्रमन्ति पिशाचाद्या आकाशपथगामिनः । तेषां संरक्षणार्थाय उद्धृत्य कथितं बुधैः ॥ ‘अभ्युक्ष्य’ इति सूत्रम् । ‘मणिकाद्रिरभ्युक्ष्याभिपिच्य’ इति हरिहरः । (कारिकायामपि) “आपो देवगणाः सर्वे आपः पितृगणाः स्मृताः । तैर्वाभ्युक्षणं प्रोक्तमपि भिद्वद्विदिभिः ॥” (संग्रहे विशेषः) “उत्तानेन तु हस्तेन कर्तव्यं प्रोक्षणं बुधैः । अवाचीनेन हस्तेन कर्तव्यं तद्वेक्षणम् । मुष्टीकृतेन हस्तेन चाभ्युक्षणमुदाहृतम् ॥” एते पञ्च भूस्काराः । अनन्तरं कुशकण्डिकाविचारः क्रियते । ‘अग्निमुपसमाधाय’ इति सूत्रम् । ‘कर्मसाधनभूतं लौकिकं स्मार्तं श्रौतं वाग्निम् आत्माभिमुखं स्थापयित्वा’ इति हरिहरः । तथा च (प्रयोगरत्ने अत्रिः) “पात्रान्तरेणापिहितं ताम्रपात्रादिके शुभे । अग्निप्रणयनं कुर्याच्छ्रावे तादृशेऽपि वा ॥” (प्रयोगपारिजाते) “शुभं पात्रं तु कांस्यं स्यात्तेनानि प्रणयेद्दु

धः । तस्याभावे शरावेण नवेनापि दृढेन च ॥ ” (संस्कारभास्करे) “शरावे भिन्नपात्रे वा कपाले चोल्मुकेऽपि वा । नाग्निप्रणयनं
 कुर्याद्वाधिहानिभयावहम् ॥ ” इत्यत्र शरावनिषेधकं वचनं मुख्यपात्राऽसंभवे वेदितव्यम् । कपालं स्वर्षम् । उल्मुकं ज्वलदशरेकदेशादि
 त्वर्थः । (कल्पवल्क्याम्) “संपुटेनाग्निमानीय स्थाप्याग्नेर्दिशि कुण्डतः । आपकव्यभुजौ तस्मात्पथक्वा कुण्डे विनिक्षिपेत् ॥ ” (कुशा
 काण्डिकाभाष्ये) “अग्निमानीय पात्रे तु प्रक्षिपेदक्षतोदकम् । यदेवं नैव कुर्यात् यजमानभयावहम् ॥ ” (कल्पवल्क्यामपि) “आग्ने
 तपात्रयोरेव प्राप्तं तत्क्षणे भवेत् । नो चेत्कर्तुर्मनस्तापः स्यात्संतापस्तयोरपि ॥ ” अग्निनियमः (प्रयोगरत्ने संग्रहे च) “उत्तमो
 ऽरणजन्योऽग्निर्मध्यमः सूर्यकान्तजः । उत्तमः श्रोत्रियागारान्मध्यमः स्वगृहादिजः ॥ ” (शारदातिलकेऽपि) “सूर्यकान्तादिसंस्तु
 यद्वा श्रोत्रियगेहजम् । आनीय चाग्निं पात्रेण क्रव्यादांशं परित्यजेत् ॥ ” (मन्त्रमहोदये) “सूर्यकान्तादिरणितः श्रोत्रियागारतोऽपि
 वा । पात्रेण पिहिते पात्रे वह्निमेवानयेत्ततः ॥ अस्त्रेणादाय तत्पात्रं वर्मणोद्घाटयेत्तु तम् । अस्त्रमन्त्रेण नैर्ऋत्ये क्रव्यादांशं ततस्त
 जेत् । मूलेन पुरतो धृत्वा संस्कारांश्च ततश्चरेत् ॥ ” त्याज्याग्निमाह (देवलः) “चाण्डालाग्निरोध्याग्निः सुतकाग्निश्च कर्हिचित् । पतिताग्नि
 श्रिताग्निश्च न शिष्टग्रहणोचितः ॥ ” अथ कर्मविशेषे अग्निनामानि (प्रयोगरत्ने संग्रहे च) “पावको लौकिके ह्यग्निः प्रथमः संप्रकीर्तितः ।
 अग्निस्तु मारुतो नाम गर्भाधाने विधीयते ॥ ततः पुंसवने द्वयः पावमानस्तथैव च । सीमन्ने मङ्गलो नाम प्रबलो जातकर्मणि
 नाम्नि वै पार्थिवो ह्यग्निः प्राशने तु भुचिः स्मृतः । सभ्यो नाम स चौले तु व्रतादेशे समुद्रवः ॥ गोदाने सूर्यनामाग्निर्विव

येजको मतः । आवसथ्ये द्विजो ज्ञेयो वैश्वदेवे तु स्वमकः ॥ प्रायश्चित्ते विटश्चैव पाक्यज्ञेषु पावकः । देवानां हव्यवाहश्च पितॄणां कव्यवाहनः ॥ शान्तिके वरदः प्रोक्तः पौष्टिके बलवर्धनः । पूर्णहुत्यां मृदो नाम क्रोधाग्निश्चाभिचारके ॥ वश्याथै कामदो नाम वनदाहे तु दूषकः । कुक्षौ तु जाठरो ज्ञेयः क्रव्यादो मृतदाहके ॥ वह्निनामा लक्षहोमे कोटिहोमे हुताशनः । वृषोत्सर्गेऽध्वरो नाम शुचये ब्राह्मणः स्मृतः ॥ समुद्रे वाडवो ह्यग्निः क्षये संवर्तकस्तथा । ब्रह्मा वै गार्हपत्यश्च ईश्वरो दक्षिणस्तथा ॥ विष्णुराहवर्तीयः स्यादग्निहोत्रे त्रयोऽग्नयः । ज्ञात्वैवमग्निनामानि गृह्यकर्म समाचरेत् ॥” ग्रहहोमे विशेषः (स्कान्दे) “आदित्ये कपिलो नाम पिङ्गलः सोम उच्यते । धूमकेतुस्तथा भौमे जाठरोऽग्निर्बुधे स्मृतः ॥ गुरौ चैव शिवी नाम शुक्रे भवति हाटकः । शनैश्चरे महतेजा राहुके त्वोर्हुताशनः ॥” अथाग्निजिह्वानामानि— “याभिर्हव्यं समश्नाति हुतं सम्यग् द्विजोत्तमैः ॥ कालीं करालीं च मनोजवा च सुलोहिता चैव सुधूम्रवर्णा । स्फुलिङ्गिनी विश्वरुचिस्तथा च चलायमाना इति सप्त जिह्वाः ॥ एताश्चोक्ता विशेषेण ज्ञातव्या ब्राह्मणेन तु । आहूय चैव होतव्यो यो यत्र विहितो विधिः ॥ अविदित्वा तु यो ह्यग्निं होमयेदविचक्षणः । न हुतं न च संस्कारो न तु यज्ञफलं भवेत्” इति ॥ अन्यत्र जिह्वैककरणमुक्तम् । “जिह्वैककरणं प्रोक्तं सप्तानामेकया ऋचा । समुद्रादूर्ध्वमनया होतव्यं कर्मसिद्ध्ये” ॥ जिह्वास्थानानि (वसिष्ठकल्पे) “कुण्डस्य पूर्वदिग्भागे काली जिह्वा प्रकीर्तिता । आग्नेये तु कराल्यास्या दक्षिणे तु मनोजवा ॥ सुलोहिता नैऋते च धूम्रवर्णा तु वारुणे । स्फुलिङ्गिनी तु वायव्ये सौम्ये विश्वरुचिस्तथा ॥ काल्यां कराल्यां वा कुर्याच्छान्तिकं

पौष्टिकं तथा । मनोजवायां जिह्वायामभिचारोऽभिधीयते ॥ सुलोहितायां जिह्वायां तस्यामुच्चाटनं विदुः । सर्वार्थसिद्धिं विश्वरुचिं
 मन्त्रविदो विदुः ॥ अपरे वसुधारेति जिह्वां पूर्वोदितां जगुः । उपजिह्वेति सा प्रोक्ता लक्ष्मीस्तत्र प्रतिष्ठिता ॥ कुण्डस्य मध्यस्य
 पार्श्वमनेरास्यं प्रकीर्तितम् । तस्मिन्सर्वाणि कार्याणि साधनीयानि नित्यशः ॥ (संग्रहे विशेषः) “विवाहे वारुणी जिह्वा मध्यमा
 यज्ञकर्मसु । उत्तरा चोपनयने दक्षिणा पितृकर्मसु ॥ प्रार्चीना सर्वकार्येषु ह्याग्नेयी सर्वकर्मसु । ऐशानी चोप्रकार्येषु बुध्येतद्वोमलक्ष
 णम्” इति ॥ ‘दक्षिणतो ब्रह्मासनमास्तीर्य’ इति सूत्रम् । “तस्याग्नेर्दक्षिणस्यां दिशि ब्रह्मणे आसनं वारणादियज्ञियदारुनिर्मितं
 पीठमास्तीर्य कुशैः स्तीर्त्वा तत्र वरणाभरणभ्यां पूर्वसंपादितं कर्मसु तत्त्वज्ञ ब्राह्मणं तदभावे पञ्चाशत्कुशनिर्मितमुपवेश्य इति
 हरिहरभाष्यम् ॥” तथा चोक्तम् (कारिकायाम्) “अग्नेर्दक्षिणतो ब्रह्मासनं कृत्वा कुशास्तृतम् । ब्रह्माणं वरयेदग्निमुत्तरेण गुणा
 न्वितम् ॥ आसनं ब्रह्मणः कार्यं वारणं वा विकङ्कतम् । चतुरस्रं हस्तमात्रं मूलदण्डसमन्वितम् ॥ द्विपटङ्कुलसंख्यातो मूलदण्डो
 विकङ्कतात् । करिष्येऽमुककर्माहं ब्रह्मा त्वं तत्र मे भव ॥ ब्रह्मा भवामि चेत्युक्त्वा गच्छेद्गग्नेस्तु पूर्वतः । अपरैराथवा कुर्या
 दासनस्येक्षणं ततः ॥ एकदेशं तृणस्यापि स्वासने चोपवेशयेत् ॥” (त्रिकारिकायाम्) “ उत्तरे सर्वपात्राणि प्रणीतादीन्यनु
 क्रमात् । पूर्वैव द्विजाः सर्वे ब्रह्मा किमुत दक्षिणे ॥ दक्षिणे दानवाः प्रोक्ताः पिशाचोऽगराक्षसाः । तेषां संरक्षणार्थाय ब्रह्मा
 तिष्ठति दक्षिणे ॥” ब्रह्मलक्षणम् (प्रयोगचिन्तामणौ व्यासः) वैदेकनिष्ठं धर्मज्ञं कुलीनं श्रोत्रियं शुचिम् । स्वशाखाद्वयमनालस्य

विप्रं कर्तारमीप्सितम् ॥” इति । ब्रह्मवर्णार्थमलंकारमाह (तत्रैव) “वस्त्रयुग्मं तथापूरं केयूरं कर्णभूषणम् । अङ्गुलीभूषणं चैव मणिबन्धस्य भूषणम् ॥ कण्ठाभरणयुक्तानि प्रारम्भे सर्वकर्मणि ॥” विप्रभावे दभेदुमाह (कुशक्रण्डिकामाख्ये हारीतः) “कुशग्रन्थिसंयं विप्रं ब्रह्माणसुपवेशयेत्” इति । तल्लक्षणम् (परिशिष्टे) “पञ्चाशता भवेद्ब्रह्मा तदङ्केन तु विष्टः । उर्ध्वकेशो भवेद्ब्रह्मा लम्बकेशस्तु विष्टः ॥ दक्षिणावर्तको ब्रह्मा वामावर्तस्तु विष्टः ॥” ‘प्रणीय’ इति सूत्रम् । ‘अप’ इति शेषः । तद्व्या-अग्रेतरतः प्रागग्रं कुशरासनद्वयं कल्पयित्वा वारणं द्वादशाङ्गुलदीर्घं चतुरङ्गुलविस्तारं चतुरङ्गुलवातं चमसं सव्यहस्ते कृत्वा दक्षिणहस्तोद्धृतपात्रस्थोदकेन पूरयित्वा पश्चिमासने निधायालभ्य पूर्वामने स्थापयित्वा’ इति हरिहरभाष्यम् ॥ (कर्मप्रदीपेऽपि) “द्वादशाङ्गुलदीर्घेण चतुरस्रः सगर्तकः । प्रस्थमात्रोदकग्राही प्रणीताचमसो भवेत्” इति सूत्रम् । अग्रिं बहिर्मुष्टिमादाय ईशानादिप्रागग्रैर्बहिर्भिरुदकसंस्थमग्नैः परिस्तरणं कृत्वा’ इति हरिहरभाष्यम् ॥ परिस्तरणप्रयोजनम् (कारिकायाम्) “वेदिका दर्भहीना तु विनशा प्रोच्यते बुधैः । परिधानं ततः कुर्याद्भूषणं विशेषतः ॥” स्थाननियमः (नारदपञ्चात्रे) “एकमेखलके कुण्डे मेखलायः परित्तरेत् । द्विमेखले द्वितीयायां तृतीयायां त्रिमेखले ॥” दर्भसंख्या (कारिकामायाम्) “अग्रिं षोडशभिर्दभैः परित्तीर्य दिशं प्रति । प्रागादीशानप्यतमुदकसंस्था परित्पुतिः” इति ॥ एकैकस्यां दिशि चत्वारि एवं षोडश । तच्च प्राग्दुर्गग्रैः दक्षिणतः प्रागग्रैः, प्रत्यग्दुर्गग्रैः, उत्तरतः प्रागग्रैरिति संस्कारमास्करे ॥ बहिर्लक्षणम् (हेमाद्रौ कात्यायनेनेतस्म) ‘कुशा दीर्घाश्च बहिष्’ इति । “उपमूललूनाबहिषा मुष्टिर्बाहः” इति

कुशकिण्डिकाटीकाकारः ॥ 'अर्थवदासाद्य' इति सूत्रम् । 'यवद्भिः पदार्थैः प्रयोजनं तावतः पदार्थान् द्वन्द्वं प्राक्संस्थान् उदग-
 श्रान्तोरुत्तरतः पश्चाद्वा आसाद्य' इति हरिहरः ॥ (कारिकायाम्) "अग्रेरुत्तरतस्तानि आसाद्योदगविलानि च । प्रागग्राणि यदा पश्चा-
 त्सादयेत्प्राग्विलानि च ॥ आसादनं तु पात्राणां प्रादेशान्तरकं न्युयः । अङ्गुलद्वयमानेन द्वन्द्वं द्वन्द्वान्तरे न्यसेत्" इति ॥ उत्तरतश्चेदुदक्संस्थम्
 असंभवे प्राक्संस्थं पश्चिमसंस्थमुदक्संस्थमपीति देवधाज्ञिकभाष्ये ॥ पवित्रलक्षणम् (छन्दोगपरिशिष्टे) "अनन्तर्गीर्भेण सात्रं कौशं द्वि-
 दलमेव च । प्रादेशमात्रं विज्ञेयं पवित्रं यत्र कुत्रचित् ॥ तदेव दर्भैर्णिज्जूल्या लक्षणं समुदाहृतम् । आज्यस्योत्पवनार्थं यत्तदप्येताव-
 देव तु ॥" पवित्रप्रयोजनम् (लघुकारिकायाम्) "इन्द्रवज्रं हरेश्चक्रं त्रिशूलं शंकरस्य च । दर्भरूपेण ते त्रीणि पवित्रच्छेदनानि च ॥
 पुरा वृत्रवधे प्राप्ते रक्तपूर्णा वसुन्धरा । द्वौ दर्भौ देवता त्रीणि पवित्रच्छेदनानि च" ॥ प्रोक्षणीविचारः (कर्मप्रदीपे) "वारणं पाणिपात्र-
 च द्वादशाङ्गुलविस्तृतम् । पद्मपत्राकृतिर्वापि प्रोक्षणीपात्रमीरितम् ॥" आज्यस्थाली- "आज्यस्थाली कांस्यमयी यद्वा ताम्रमयी
 तथा । प्रादेशमात्रदीर्घा सा ग्रहीतव्याऽव्रणा नुभा" ॥ (कर्मप्रदीपे) "आज्यस्थाली च कर्तव्या तैजसी द्रव्यसंभवा । महीमयी
 वा कर्तव्या सर्वास्वाज्याहुतीषु च ॥ आज्यस्थालीप्रमाणं च यथाकामं तु कारयेत् । सुदृढाभ्रणां भद्रमाज्यस्थालीं प्रचक्षते
 चरस्थाली- (रत्नमालायाम्) "दृढा प्रादेशमात्रोर्ध्वं तिर्यङ् नातिवृहन्मुखी । मृन्मयीदुम्बरी वापि चरस्थाली प्रशस्यते ॥" समाज-
 नकुशानाह (बादरायणः) "सुवसंमार्जनार्थाय पञ्च वाथ त्रयोऽपि वा । प्रादेशमात्रान्मृत्नीयात्समाजकुशसंज्ञकान् ॥ उपयमनकुशाः

सत पञ्च वाथ त्रयोऽपि वा ” ॥ समिह्लक्षणम् (छन्दोगपरिशिष्टे) “नाहुष्टादधिका ग्राह्या समित्स्थूलतया क्वचित् । न विमुक्ता त्वचा चैव न सक्रीटा न पाटिता ॥ प्रादेशान्नाधिका नोना न तथा स्याद्विशारिका । न सपर्णा न निर्वीर्या होमेषु च विजा नता ॥” (हेमाद्रौ मरीचिः) “प्रागग्राः समिधो ग्राह्या अस्वर्वा नौष्ठपाटिताः । काम्येषु वक्ष्यकर्मादौ विपरीता जिघांसति ॥ विशीर्णा विदला ह्रस्वा वक्रा बहुशिराः कृशाः । दीर्घाः स्थूला झुण्डुष्टाः कर्मसिद्धिनाशकाः ॥ होतव्या मधुसर्पिभ्यां दध्ना क्षीरेण संयुताः । प्रादेशमात्राः समिधा अशाखा अपलाशिनीः ॥” (आगमे तु विशेषः) “विशीर्णा द्विदला ह्रस्वा वक्रा स्थूला कृशा द्विधा । कृमिविद्धा च दीर्घा च निस्त्वक्च परिर्वर्जिता ॥” वर्ज्यसमिद्धौ फलं तत्रैव- “विशीर्णाऽऽयुःक्षयं कुर्याद् द्विदला व्याधिसंभवं । ह्रस्वया मृत्युमाप्नोति वक्रा विघ्नकरी तथा ॥ स्थूलया द्वियते लक्ष्मीः कृशया जायते क्षयः । द्विधया नेत्ररोगः स्यात्काट दृष्टार्थनाशिनी ॥ द्वेषं प्रकुर्वते दीर्घाः प्राणघ्ना निस्त्वक्चः स्मृताः । सक्षीरा नाधिका नोनाः समिधः सर्वकामदाः ॥ आर्द्रा सत्वक् समाविद्धा तर्जन्यङ्गुलवर्तुला । ईदृशीं होमेत्यज्ञः प्राप्नोति विपुलां श्रियम् ॥ श्रौते स्मार्ते च ताः प्रोक्ताः समिधः परिकीर्तिताः ॥” समिद्धक्षानह (मरीचिः) “पलाशः खदिरोऽथत्थः शमी वट उदुम्बरः । अपामार्गाकटूवश्च कुशाश्चेत्यपरे विदुः ॥ (ब्रह्मपुराणेऽपि) “शमीपलाशन्यग्रोयपृक्षवैकट्टोद्भवाः । अथत्थोदुम्बरौ विल्वश्चन्दनस्तलस्तथा ॥ सालश्च देवदारुश्च खदिरश्चैव यज्ञियाः ॥” सुवलक्षणम् (संस्कारभास्करे) “खादिरादेः सुवः कार्यो हस्तमात्रप्रमाणतः ।

अद्भुष्टपर्ववातं तन्निर्माणं दीर्घपुष्करम् ॥ (संग्रहे विशेषः) “ शमीमयः सुवः कार्यस्तदलभेऽन्यवृक्षजः । खादिरस्तु सुवः
 कार्यः सर्वकामार्थसिद्धये ” अन्यच्च । “ खादिरो वाथ वाणौ वा द्विवितस्तिः सुवः स्मृतः । सुवोऽन्तश्चतुर्विंशः स्यात्पद्मेवास्तत्र
 संस्थिताः ॥ अग्निरुद्रौ यमश्चैव विष्णुः शक्रः प्रजापतिः । मूले चतुर्दुल्लेखिर्द्वितीयं रुद्रदेवतम् ॥ तृतीये यमनो देवश्चतुर्थे
 विष्णुदेवता । पञ्चमे शक्रदेवः स्यात्पष्ठे चैव प्रजापतिः ॥ यममाग्निं परित्यज्य शक्रं रुद्रं प्रजापतिम् । विष्णुस्थेन च हूयते
 एवं कर्म शुभप्रदम् ॥ ” इति ॥ (कारिकायाम्) “ अग्रे धृत्वा तु वेधव्यं मध्ये धृत्वा प्रजाक्षयः । मूले च म्रियते होता सुवस्थानं कथं
 भवेत् ॥ अग्रान्मध्यस्तु यन्मध्यं मूलान्मध्यस्तु मध्यमम् । सुवं च धारयेद्विद्वानाथुरारोग्यदं सदा ॥ अरत्निमात्रकः सुवः अद्भुष्ट
 वृत्तपुष्कलः । अग्निः सूर्यश्च सोमश्च विरिञ्चिरनिलो यमः ॥ एते वै षड् देवाश्च चतुर्दुल्लभाग्निनः । अग्निभागेऽर्थनाशाय सूर्यं व्याधिकरो
 भवेत् ॥ सोमे च निष्फलो धर्मो विरिञ्चिः सर्वकामदः । अनिले रोगमाप्नोति यमे मृत्युः प्रजायते ॥ ” (शौनकेन विशेष उक्तः) “ खादि
 रेण सुवः कार्यः पालाशेन जुहूमेवत् । तदभावे पलाशस्य पर्णाभ्यां हूयते हविः ॥ पलाशपर्णाभावे तु पर्णैर्वा पिप्पलैर्द्रवैः ॥ ”
 पलाशपर्णं मध्यमं ग्राह्यम् ‘मध्यमेन पर्णेन जुहोति’ इति श्रुतेः ॥ (नृचि विशेषः) “ पट्टं त्रिंशाद्दुल्लं सुचं कारयेत्स्वादिगदिभिः । कर्दमे
 गोपदाकारं पुष्करं तद्देव हि ॥ पुष्कराग्रं पंडशं तु स्वातं द्व्यद्दुल्लविस्मृतम् । अद्भुष्टकं स्थूलतरं दण्डे तस्य च कङ्कणम् ॥ ” इति ॥ (सुग्
 धारणे कारिका) “ अग्निः सोमो हरिर्ब्रह्मा वायुः कीनाश एव च । षड्दुल्लविभागेन सुचि देवा व्यवस्थिताः ॥ ” आज्यविचारः

(पिङ्गलामते) “उत्तमं गोघृतं प्रोक्तं मध्यमं मोहिणीभवम् । अधमं छागलीजानं तस्माद्द्रव्यं प्रशस्यते ॥” चरुविचारः (रेणु कारिकायाम्) “त्रिभिः प्रक्षालितं देवं सङ्कल्पित्वे च कर्मणि । पात्रासादनकाले च तेषां प्रक्षालनं भवेत् ॥ हविष्येषु यवा मुख्या स्तदनु व्रीहयः स्मृताः । यथोक्तवस्त्वसंपत्तौ ग्राह्यं तदनुकारि यत् ॥ यवानामिदं गोधूमा नीहिणीमिव शालयः । अमावे व्रीहि यवयोर्दिग्धा वा पयसापि वा ॥” पूर्णपात्रविचारः (कारिकायाम्) “अद्वैते पूर्णपात्रे च छिद्रयज्ञः प्रजायते । पूर्णपात्रे च संपूर्णे सर्वे संपूर्णता भवेत् ॥ अष्टमुष्टिर्भवेत्कचिद्विचिदष्टौ च पुष्कलम् । पुष्कलाणि च चत्वारि पूर्णपात्रं प्रचक्षते ॥” (गदाधरभाष्ये) “यावतांन्नेन भोक्तुस्तु तृप्तिः पूर्णैव जायते । तद्वरार्थमतः कुर्यात्पूर्णपात्रमिति स्थितिः ॥ यैर्वा व्रीहिभिः पूर्णं भवेत्तत्पूर्णपात्रं कम् । वरामिलयितं द्रव्यं सारभूतं तदुच्यते ॥” अन्यच्च—“गौर्विष्टुतभा विप्रैर्वेदेष्वपि निगद्यते । न ततोऽन्यद्द्वरं यस्मात्तस्माद्गौर्व उच्यते ॥ आसां गवामभावे तु दक्षिणा त्वभिधीयते । वरस्तत्र भवेद्दानमपि वाच्छादयेद्गुरुम्” इति ॥ ‘पवित्रे कृत्वा’ इति सूत्रम् । प्रथमं त्रिभिः कुशतरुणैरग्रतः प्रादेशमात्रं विहाय द्वे कुशतरुणे प्रच्छिद्य’ इति हरिहरः ॥ (रेणुकारिकायामपि) “एवमासा दनं कृत्वा पवित्रच्छेदनैः कुशैः । अदुष्टादुल्लिपवर्क्यां छिन्ध्यात्रादेशसंमितम् ॥” इति ॥ अदुल्लिपनामिकापर्व । ‘प्रोक्षणीः सं स्कृत्य’ इति सूत्रम् ॥ ‘प्रोक्षणीपात्रं प्रणीतासन्निधौ निधाय तत्र पात्रान्तरेण हस्तेन वा प्रणीतोदकमासिच्य पवित्राभ्यामुत्पूर्य पवित्रे प्रोक्षणीषु निधाय दक्षिणेन हस्तेन प्रोक्षणीपात्रमुत्थाप्य सव्ये कृत्वा तदुदकं दक्षिणेनेच्छाल्य प्रणीतोदकेन प्रोक्ष्य’

इति हरिहरभाष्यम् । 'अर्थवत्प्रोक्ष्य' इति सूत्रम् । 'अर्थवन्ति प्रयोजनवन्ति आज्यस्थाल्यादीनि पूर्णपात्रपर्यन्तानि प्रोक्षणा-
 भिरद्विरासादनक्रमैकैकशः प्रोक्ष्य असंचरे प्रणीताध्योरन्तराले प्रोक्षणीपात्रं निधाय' इति हरिहरभाष्यम् ॥ (कारिकाया-
 मपि) "पात्राणि क्रमशः प्रोक्ष्य निदध्यात्तामसंचरे । असंचरः प्रणीताध्योरन्तरेण प्रकीर्तितः ॥ स्वालम्भाच्चिर्वेदापमाज्यं स्थाल्यां
 यथार्हतः ॥" 'निहृप्याज्यम्' इति सूत्रम् । 'आसादितमाज्यम् आज्यस्थाल्यां पश्चादग्नेर्निहितायां प्रक्षिप्य चरुश्चैत्रस्थाल्यां प्र-
 णीतोदकमासिच्य आसादितस्तण्डुलान्प्रक्षिप्य' इति हरिहरभाष्यम् ॥ 'अविश्रित्य' इति सूत्रम् । तत्राज्यं ब्रह्माधिश्रयति तदुत्तरतः
 स्वयं चरुमेवं युगपदग्नावरोप्य' इति हरिहरभाष्यम् ॥ 'पर्यग्निं कुर्यात्' इति सूत्रम् । 'ज्वलदुल्लुंकं प्रदक्षिणमाज्यचर्वोः क्षम-
 न्ताद्भ्रमयेत् अर्द्धश्रिते चरो' इति हरिहरभाष्यम् ॥ श्रपणलक्षणम् (कारिकायाश्च) "अन्वर्थः श्रपितः स्विन्नो ह्यदग्नेऽकठिनः
 शुभः । न चातिशिथिलः पच्यो न चरुश्चारसस्तथा । द्वयोः पर्याग्निकरणं कर्तव्यं ज्वलदग्निना ॥" इति ॥ 'सुवं प्रतप्य संमृज्य' इति
 सूत्रम् ॥ 'दक्षिणेन हस्तेन सुवमादाय प्राञ्चमधोमुखमग्नौ तापयित्वा रात्र्ये पाणौ कृत्वा दक्षिणेन संमार्गैर्मूलतोऽग्रपर्यन्तं मूले
 रग्रमारभ्य अधस्तान्मूलपर्यन्तम् ।' इति हरिहरः ॥ 'पुनः प्रतप्य निदध्यात्' इति सूत्रम् ॥ 'पुनः पूर्ववत्प्रतप्य दक्षिणतो
 निदध्यात् ।' इति हरिहरः ॥ 'आज्यमुद्रास्य' इति सूत्रम् । 'आज्यमुत्थाप्य चरोः पूर्वेण नीत्वाऽग्रेरुत्तरतः स्थापयित्वा चरुमुत्थाप्य
 आज्यस्य पश्चिमतो नीत्वा आज्यस्योत्तरतः स्थापयित्वा आज्यमग्नौः पश्चादग्नेः पश्चान्नीयं पश्चान्नीयं आज्यस्योत्तरतो निधाय' इति

हरिहरभाष्यम् ॥ 'उत्पूय' इति सूत्रम् ॥ 'ऊर्ध्वं पूर्ववत् पवित्राभ्याम् ।' इति हरिहरः ॥ 'अवेक्ष्य' इति सूत्रम् ॥ 'अवलोक्याज्यं तस्मादप
द्रव्यनिरसनम् ।' इति हरिहरः । "प्रोक्षणीश्च पूर्ववत्" इति सूत्रम् ॥ 'पवित्राभ्यामुत्पूय पूर्ववत् ।' इति हरिहरः । 'उपयमनान्कुशा
नदाय' इति सूत्रम् ॥ 'दक्षिणपाणिना गृहीत्वा सव्ये निधाय' इति हरिहरः ॥ (कारिकायामपि) "यथा चक्राधुवं विष्णोर्यथा शूल
हरस्य च । यथा वज्रं सुरेन्द्रस्य तथा विप्रकरे कुशाः ॥" 'समियोऽभ्याघाय' इति सूत्रम् ॥ 'तिष्ठन्समिधः प्रक्षिप्य' इति हरिहरः ॥
(कारिकायामपि) "लाजहोमे समिद्धोमे ऊर्ध्वहोमे तथैव च । तिष्ठतैव हि कर्तव्याः स्वाहाकारा अपि ध्रुवम्" ॥ 'पर्युष्य जुहुयात्'
इति सूत्रम् ॥ 'प्रोक्षण्युदकेन सर्वेण सपवित्रेण दक्षिणचुलुकेन गृहीतेन अग्निमीशानादि उदगपर्वगे परिषिच्य जुहुयात् आघारादीन्
संस्वधारणार्थं पात्रं प्रणीताग्न्योर्मध्ये निदध्यात् ।' इति हरिहरभाष्यम् ॥ (कारिकायामपि) " अधोमुख ऊर्ध्वपादः
प्राङ्मुखो हव्यवाहनः । तिष्ठत्येव स्वभावेन आहुतिः कुत्र दीयते ॥ सपवित्राग्नुहस्तेन वह्नेः कुर्यात्प्रदक्षिणाम् । हव्यवाद् सलिलं
दृष्ट्वा विभेति संमुखो भवेत् ॥" (त्रिकारिकायाम्) " आघारौ नासिका ज्ञेया आज्यभागौ च चक्षुषी । वक्त्रश्चोदरकुक्षी च कटी
व्याहृतिभिः स्मृता ॥ शिरो हस्तौ च पादौ च पञ्च वारुणकाः स्मृताः । प्रजापतिः स्विष्टकृतं श्रोत्रे द्वे परिकीर्तिते ॥" (शारदा
तिलके) "सधूमोऽग्निः शिरो ज्ञेयो निर्धूमश्चक्षुरेव च । ज्वलत्कृशो भवेत्कर्णः काष्ठमग्नेर्मनस्तथा ॥ अग्निज्वालायते यत्र शुद्धस्फटिकस
न्निभः । तन्मुखं तस्य विज्ञेयं चतुरङ्गुलमानतः ॥ प्रज्वलोऽग्निस्तथा जिह्वा एतदेवाग्निक्षणम् । आस्थान्तजुहुयादग्नावपश्चित्सर्व

कर्मसु ॥ कर्णहोमे भवेद्व्याधिर्नैत्रेऽन्धत्वमुदाहृतम् । नासिकायां मनःपीडा मस्तके च धनक्षयः ॥” (कारिकायामपि) “अग्निकर्णे हुतं
 दद्यादुर्भिर्क्षं मरणं ध्रुवम् । नासिकायां मनोदुःखं नैत्रे ग्रामो विनश्यति ॥” (संस्कारभास्करे) “अन्वारम्भे कृते होमे ब्रह्मणा दक्षिणे
 करे । बहुकाष्ठैः समिन्धीयादच्चिष्मन्तं क्रियाक्षमम् ॥ क्षुब्धजालज्यं गृहीत्वाग्नेः प्रत्यगुत्तरदेशतः । आरभ्य दिशमान्नेयीमाज्यधारांमृजु
 हरेत् ॥ मनसा संस्मरेत्स्वाहायुक्तं चैव प्रजापतिम् । नैत्रैर्द्विदिशमाश्रित्य ऐशानीं पूर्ववत्क्षिपेत् ॥ तत्रेन्द्राय पदं स्वाहायुक्तं चोषा
 युक्तं भवेत् । स्वाहेत्याघारेयदेतावाधाराविति भाषितौ ॥ प्राच्यौ वा जुहुयादेतावृजू संततमेव च । जुहुयादग्नये स्वाहा सोमा
 येति तथापरम् ॥ प्रथमेशानकोणाग्रे द्वितीयाग्नयेकोणगा । सुसमिद्धेऽथ वा वह्नौ होतव्ये चोत्तराहुतिः ॥ भूरादिनवसु स्विष्टकृते
 चाद्यचतुष्टये । अन्वारम्भो भवेत्तेषु सोऽन्वारम्भः कुशेन वै ॥” अग्निपूजाविचारः (विष्णुधर्मोत्तरे) “मध्येऽपि गन्धपुष्पादीन्दद्यादग्नेन
 संशयः । बह्निर्वैद्यमात्रं तु दातव्यमिति निश्चयः ॥” इति ॥ व्याहृतिहोमविचारः (कारिकायाम्) “आज्येन व्याहृतीहुत्वा ध्रुवः
 स्वरिति क्रमात् । पञ्चवारुणकं तद्वदन्ते चैव प्रजापतिः ॥” “प्राङ् महाव्याहृतिभिः स्विष्टकृदन्यच्चेदाज्याद्विविः” इति पारस्करसूत्रम् ।
 अस्यार्थः (हरिहरभाष्ये) ‘यत्र होमे आज्यादन्यद्विविः स्यात् । अत्र हविःशब्देन चरुव हविः । यत्र चरुः स्यात्तत्र महाव्याहृतिभिः
 प्राक् स्विष्टकृद्भवति । अन्यत्रान्तेऽपीति भाष्यकारः । स्विष्टकृद्धोमः सर्वहोमद्रव्यैः कार्यः ॥’ अन्वाधानविचारः—यद्यपि यजुषामन्वाधानं
 गोभिलहरिहरदाधरादिभिर्नैक्त्वात्स्मार्तैर्कर्मणि नान्वाधानं तथापि शिक्षाचाराप्राप्तत्वात्सर्वहोमे प्रत्याहुति त्यागस्य कर्तुमशक्य

त्वादन्वाधानं कार्यम् ॥ अग्निप्रज्वलनमाह (आणस्तम्बः) “न कुर्यादग्निधमनं कदाचिद्व्यजनादिना । मुखेनैव धमेदग्निं धमन्या वेणुजातया” (देवलोऽपि) “जुहूतश्चाथ षणैन पाणिद्वयैर्पदादिना । न कुर्यादग्निधमनं तथा च व्यजनादिना ॥ षणैनैव भवेद्व्याधिः शूर्पेण धननाशनम् । पाणिना मृत्युमाप्नोति पटेन विफलं भवेत् ॥ व्यजनेनातिदुःखाय आयुःपुण्यं सुखाद्धमात् । मुखेन धमयेदग्निं सुखादग्निरजायत ॥ अग्निं मुखेनेति तु यल्लौकिकं योजयेच्च तत् । वेणोरग्निप्रमृतिवाद्देयुरग्नेश्च यातनः ॥ तस्माद्देयुधमन्यैव धमेदग्निं विचक्षणः ॥” (छन्दोगपरिशिष्टे) “योजनीचपि जुहोत्यग्नौ व्यङ्गाणि च मानवः । मन्दग्नित्वाभयावी च दीर्घश्चैव जायते ॥ तस्मात्समिद्धे होतव्यं नासमिद्धं कथंचन । आरोग्यमिच्छतायुश्च श्रियमात्यन्तिकीं पराम् ॥” अथ होममुद्रा लक्षणम् (कारिकायाम्) “होममुद्रा त्रिधा ज्ञेया मृगी हंसी च सूकरी । सूकरी सर्वाङ्गुलीभिर्हंसी मुक्तकनिष्ठिका ॥ मृगी कनिष्ठ तर्जन्योमुद्रात्रयमुदाहृतम् । यज्ञे शान्तिककल्याणे मृगी हंसी प्रकीर्तिता ॥ अभिचारादिके होमे सूकरी कथिता बुधैः ॥” पञ्चमुद्राः कथिताः (कुशकण्डिकामाण्ये) “मयूरी कुम्कुदी हंसी सूकरी च मृगी तथा । पञ्चमुद्रा विजानीयाद्धोमद्रव्यग्रहे बुधैः ॥ न्युब्जेन पाणिना द्रव्यं तर्जनीरहितेन यत् । क्रियते हवनं विप्रमयूरी तां विदुर्बुधाः ॥ अद्भुष्टयन्त्रिताः सर्वा अङ्गुल्ये तानलक्षिताः । हवनं क्रियते याभिः कुम्कुदी सा प्रकीर्तिता ॥ विकनिष्ठिका तु हंसी मुकुलाभा च सूकरी । मध्यमा नामिकाङ्गुष्ठमृगी चैवोपलक्षिता ॥ फलमूलयज्ञौ ज्ञेया मुद्रा श्रेष्ठा शिखण्डिनी । जारमारणकर्तव्ये कुम्कुदी तु प्रकीर्तिता ॥

वश्योच्चाटनपूर्वाणां कर्मणां सूकरी मता । शान्तिके पौष्टिके कार्ये मृगी हंसी तथोत्तमा ॥ ” शाकल्यप्रमाणम् (महर्णवे)
 “ तिलास्तु द्विगुणाः प्रोक्ता यवेभ्यश्चैव सर्वदा । अन्ये सौगन्धिकाः स्निग्धा गुग्गुलादिवैः समाः ॥ ” (त्रिकारिकायाम्)
 “ आणुःक्षयं यवाधिक्यं यवसाम्यं धनक्षयम् । सर्वकामसमृद्धयर्थं तिलाधिक्यं सदैव हि ॥ ” अथ द्रव्यभेदेनाहुतिप्रमाणम्
 (शारदातिलके) “ अथात्र होमद्रव्याणां प्रमाणमभिधीयते । कर्षमात्रं घृतं होमे क्षुत्तिमात्रं पयः स्मृतम् ॥ उक्तानि पञ्चगव्यानि
 तत्समानि मनीषिभिः । तत्समं मधु दुग्धान्नमक्षमात्रमुदाहृतम् ॥ दधि प्रमृतिमात्रं स्याह्लाजाः स्युर्मृष्टिसंमिताः । पृथुकास्तत्प्र
 माणाः स्युः सक्तवोऽपि तथा मताः ॥ गुडं पलाद्धमानं स्याच्छर्करापि तथा मता । आसाद्धं चरुमानं स्यादिक्षुः पर्ववधिर्मतः ॥
 एकैकं पत्रपुष्पाणि तथाऽपूपानि कल्पयेत् । कदलीफलनारङ्गफलान्यैकैकशो विदुः ॥ मातुलुङ्गं चतुःखण्डं पनसं दशधा कृतम् ।
 अष्टधा नारिकेलानि खण्डितानि विदुर्बुधाः ॥ त्रिधा कृतं फलं बिल्वं कपित्थं खण्डितं त्रिधा । उर्वारकफलं होमे चोदितं खण्डितं त्रिधा ॥
 फलान्यन्यानि खण्डानि समिधः स्युर्दशाङ्गुलाः । दूर्वात्रयं समुद्दिष्टं गुडची चतुरङ्गुला ॥ व्रीहयो मुष्टिमात्राः स्युर्मुद्गरमाषा यवा
 अपि । तण्डुलाः स्युस्तद्वर्द्धाः कोद्रवा मुष्टिसंमिताः ॥ गोधूमा रक्तकलमा विहिता मुष्टिमानतः । तिलाश्चतुलुकमात्राः स्युः सर्षपास्त
 त्र्यमाणकाः ॥ क्षुत्तिप्रमाणं लवणं मरीचान्येकविंशतिः । पुरं बदरमानं स्याद्रामठं तत्समं स्मृतम् ॥ चन्दनागुरुकर्पूरकस्तूरीकुङ्कुमा
 नि च । तिन्तिडीबीजमानानि समुद्दिष्टानि देशिकैः ॥ ” अथ काम्यहोमादौ वह्निवासस्तत्फलं च (मुहूर्तचिन्तामणौ) “ सैका तिथिर्वार

युता कृताक्षता शेषे गुणे ३३ अ० भुवि वह्निवासः । सौख्याय होमे शशि शुग्मरशेषे प्राणार्थनाशो दिवि भूतले च ॥” होमे खेटाहुतिफलमपि (तत्रैव) सूर्यभास्त्रिभिरे चान्द्रे सूर्यविच्छुक्कपङ्कवः । चन्द्ररज्यागुशिखिनो नेष्टा होमाहुतिः खले ॥ (ग्रन्थान्तरे) “अग्नेः स्थापनवेलायां पूर्णाहुत्यामथापि वा । आहुतिर्वह्निवासश्च विलोक्यौ शान्तिकर्मणि” इति ॥ अस्यापवादः (ज्योतिर्निबन्धे संस्कारभारस्करे च) दुर्गा होमविधौ विवाहसमये सीमन्तपुत्रोत्सवे गर्भाधानविधौ च वास्तुसमये विष्णोः प्रतिष्ठादिषु ॥ मौञ्जीबन्धनवैश्वदेवकरणे संस्कारनैमित्तिके होमे नित्यभवे न दोषकथनं चक्रं च वहेत्परि” इति ॥ (शान्तिसारेऽपि) “संस्कारेषु विचारोऽस्य न कार्यो नापि वैष्णवे ॥ नित्ये नैमित्तिके कार्यो न चाब्दे मुनिभिः स्मृतः” इति ॥ संस्कारेषु गर्भाधानादिषोडशसंस्कारेषु, वैष्णवे विष्णुप्रतिष्ठादिषु, नित्ये नित्यहोमे नैमित्तिके मूलशान्त्यादौ, आब्दिके युगादिनिमित्तहोमे इत्यर्थः । जपाद्यङ्गहोमेऽपि न दिनं शोध्यं तस्य स्वतन्त्रकालत्वाभावात् ॥ इति ॥ देवाद्भोमकरणे शान्तिः (विष्णुधर्मोत्तरे) “कूग्रहसुखे चैव संजते हवने शुभे । शान्तिं विधाय गां दद्याद्ब्राह्मणाय कुटुम्बिने ॥ आयसीं प्रतिमां कृत्वा निक्षिप्तामधोमुखीम् । गोमूत्रमधुगन्धाद्यैर्विचितां प्रतिमां ततः ॥ श्वेत्त्रे निधाय संपूज्य तत्र होमो विधीयते ॥” इति ॥ होमारम्भे प्रथमतो गणपतये ह्याहुतिर्देया ॥ तथा च (भविष्योत्तरे) “ गणाधिपतये देया प्रथमा तु वराहुतिः । अन्यथा विफलं विप्र भवतीह न संशयः ॥ आघारावाज्यभागौ तु आज्येनैव यथाक्रमम् । एकैकस्याहुतिं कृत्वा अन्यहोमं ततः परम् ॥ केवलं ग्रहयज्ञं च सर्वशान्त्यादिकेषु च । प्रणवादिश्च तच्छिद्रः स्वाहाकारान्त एव च ॥ जुहुयात्सर्वदेवानां

वेद्यां ये चोपकल्पिताः ॥” (संस्कारभास्करे शौनकः) “अन्ते पूर्णाहुतिं हुत्वा समुद्रादूर्गमिहकृतः । सन्ततामाज्यधारान्तां पूर्णाहुतिम
 थाचरेत् ॥” (मात्स्येऽग्निपुराणे च) “मृद्धानि दिवमन्त्रेणवशेषधृतधारया । दद्यादुत्थाय पूर्णां वै नोपविश्य कदाचन ॥” (ग्रहकल्प
 वल्ल्याम्) “ शुक्रज्योत्यनुवाकेन घृतेनाच्छिन्नधारया । होमान्ते सर्वकल्याणी देया पूर्णाहुतिः सदा ” ॥ इति ॥ पूर्णाहुतावाज्यवि
 चारः (कारिकायाम्) “अन्यदाज्यं समानीयाधिश्रिते सुकृश्रुवावुभौ । तौ प्रतप्य च संगर्गकुशः संसृज्य सिञ्चयेत् ॥ पुनः प्रतप्य
 याम्यायां निदध्यात्सुकृश्रुवौ च तौ । आज्यमुद्रास्य चोत्पूयाऽवेक्ष्यापद्रव्यनिष्कृतिः ॥ चतुर्गृहीतमाज्यं तद्गृहीत्वा क्षुचि मध्यतः ॥
 वस्त्रताम्बूलपूगादिफलपुष्पसमन्विताम् । अधोमुखसुवच्छन्नां गन्धाक्षतसमन्विताम् ॥ पूर्वं दक्षिणहस्तेन पश्चाद्वाग्नेन पाणिना ॥
 अग्रमध्यममध्यस्थं मूलमध्यममध्यतः ॥ पाणिद्वयेन होतव्यं पाणिरेको निरर्थकः ॥ गृहीत्वाथ सुवं कर्ता शंससन्निभमुद्रया ।
 वामस्तनान्तमानीय नाभिमूलात्सुचं ततः ॥ सप्ततेत्यनुवाकान्ते मखे सूक्तान्विशेषतः । श्रावयेत्सूक्तमाग्नेयं वैष्णवं रौद्रमैन्दवम् ॥ महा
 वैश्वानरं चापि चमकानि ततः पठेत् । केचित्कर्मसु पूर्णाहुतिहोमो न कर्तव्यः तदुक्तम् (प्रयोगरत्ने) “विवाहादिक्रियायां च शालायां
 वास्तुपूजने । नित्यहोमे वृषोत्सर्गे न पूर्णाहुतिमाचरेत् ॥” होमान्ते बलिदानम् (हेमाद्रौ) “ होमावसाने कृततूर्यनदौ गुरुर्गृही
 त्वा बलिपुष्पधूपम् ॥ आवाहयेल्लोकपतीन् क्रमेण मन्त्रैर्मभीर्यजमानयुक्तः ॥” (प्राचीनहोमपद्धतौ) “ पूर्णाहुतिमथो हुत्वा
 बर्हिहोमादिकं चरेत् ” इति ॥ “बर्हिहोत्वा प्राश्नाति ” इति सूत्रम् । ‘सर्वहोमं हुत्वा शेषप्राशनमिति कात्यायनोक्तेः सर्वेषामा

हुतीनां होमद्रव्यं सुवेदशेषितं संस्रवत्वेन प्रसिद्धं पात्रान्तरे प्रक्षिप्यते तत्प्राश्यम् ।' इति हरिहरः ॥ (शान्तिब्रह्मे) " ऐशान्यामाहरे
द्रस्मं बुचा वाथ बुवेण वा । अङ्कनं कारयेत्तेन शिरःकण्ठासंकेषु च ॥ " इति ॥ (नारदः) " श्रेयः संपाद्य दानं च अभिषेको
विसर्जनम् । विप्राशिषः प्रगृह्णीयात्तान्निष्ठान्नं भोजयेत् ॥ " ब्राह्मणभोजनसंख्या (मन्त्रमहोदयौ) " शान्तौ वश्ये भोजयेत होमाद्वि
प्रात् दशांशतः । उत्तमं तद्भवेत्कर्म तत्त्वांशेन तु मध्यमम् ॥ होमाच्छतांशतो विप्रभोजनं त्वधमं तु तत् । शान्तोद्भिण्णितं विप्र
भोजनं स्तम्भने मतम् ॥ त्रिगुणं द्वेषणोच्चाटं मारणे होमसंमितम् " । दक्षिणाविचारः (ब्रह्मवैवर्ते) " यज्ञो दक्षिण्या साद्धं पुत्रेण च
फलेन च । कर्मिणां फलदाता चेत्येवं वेदविदो विदुः ॥ कृत्वा कर्म च तस्यैव तूर्णं दद्याच्च दक्षिणाम् । तत्कर्मफलमाप्नोति वेदैरुक्त
मिदं मुने ॥ मुहूर्तौ समतीते तु भवेच्छतगुणा च सा । त्रिरात्रे तदशगुणा सप्ताहे द्विगुणा ततः ॥ मासे लक्षगुणा प्रोक्ता ब्राह्मे
णानां च वद्धते । संवत्सरे व्यतीते तु सा त्रिकोटिगुणा भवेत् ॥ कर्म तद्यजमानानां सर्वं च निष्फलं भवेत् । स ब्रह्मस्वापहारी च
न कर्माहोद्भुचिर्नरः ॥ " इति श्रीवीकानेरारज्यान्तर्गतश्रीरत्नगढनगरनिवासिना गौडशोद्धवश्रीवासिष्ठगोत्रश्रीरामकृष्णपौत्रेण
श्रीकस्तूरीचन्द्रसूनुना श्रीमहादेवभक्तशुक्लयजुर्वेदीयमाध्यंदिनवाजसनेयीशाखानुयायिना वैद्यपण्डितश्रीचतुर्थीलालशर्मणा विरचिते
अनुष्ठानप्रकाशे महानिबन्धे विचारकाण्डे स्मार्तहवनविचारप्रकरणं समाप्तम् ॥ ॥ अथ तन्त्रोक्तमन्त्रानुष्ठानविचारः । (पुरश्चरण
चन्द्रिकायाम्) " पुण्यक्षेत्रादिकं गत्वा कुर्याद्भूमिपरिश्रमम् । तथा ह्यमुकमन्त्रस्य पुरश्चरणसिद्ध्यै ॥ मयेयं गृह्यते भूमिमन्त्रो मे

सिध्यतामिति । भूमेः परिग्रहं कृत्वा परिमाणं च सर्वतः ॥ ग्रामक्रोशमितं स्थानं नद्यादौ स्वेच्छया मितम् । नगरा-
 दावथ क्रोशं क्रोशयुग्ममथापि वा ॥ आहारादिविहारार्थं तावतीं भूमिमाक्रमेत् । क्षीरवृक्षोद्भवाङ्गीलान् स्वस्वमन्त्राभिम-
 न्त्रितान् । निखनेदृशदिग्भागे तेष्वन्नं च प्रपूजयेत् ॥ क्षेत्रे चाकीलिते मन्त्री निर्विघ्नैः परिभूयते । क्षेत्रपालादिकं तत्र पूजये-
 द्विधिवत्ततः ॥ दिक्पतिभ्यो बलिं दत्त्वा ततः क्षेत्रं समाश्रयेत् । क्षेत्रमध्यं समाश्रित्य कूर्मचक्रं विचिन्तयेत् ॥ ” (मन्त्रम-
 होदधौ) “ चिकीर्षुर्देवतोपास्तिमादौ भावि विचारेत् । स्नानदानादिकं कृत्वा स्मृत्वा हरिपदाम्बुजम् ॥ शयीत कुशशय्यायां
 प्रार्थयेद्गृध्रभध्वजम् । भगवन्देवदेवेश शूलभृद्गृध्रवाहन ॥ इष्टानिष्टं समाचक्ष्व मम सुप्तस्य शाश्वतः । इत्यादिभिः शिवं प्रार्थ्य
 निद्रां कुर्व्यान्निराकुलः ॥ स्वप्नं दृष्टं निशि प्रातर्गुरवे विनिवेदयेत् । तमन्तरेण मन्त्रस्य स्वयं स्वप्नं विचारेत् ॥ ” अनन्तरकृत्यम् (देवी
 भागवते) “ आदौ कुर्याद्भूतं मन्त्री देहशोधनकारकम् । पुरश्चर्यां ततः कुर्यात्समस्तफलभागभवेत् ॥ पुरश्चरणमादौ च कर्मणां
 सिद्धिकारकम् । स्वाध्यायाभ्यासनस्यादौ प्राजापत्यं चरेद्भिजः ॥ केशभस्मश्रुलोमनखान् वापयित्वाऽऽप्लुतः शुचिः । तिष्ठेदहनि
 रात्रौ तु शुचिरासीत वाग्यतः ॥ यस्य कस्यापि मन्त्रस्य पुरश्चरणमारभेत् । व्याहृतित्रयसंयुक्तां गायत्रीं चायुतं जपेत् ॥ नृसिंहा-
 कं वराहाणां तान्त्रिकं वैदिकं तथा । विना जप्त्वा तु गायत्रीं तत्सर्वं निष्फलं भवेत् ॥ ” ऋग्विधाने (शौनकः) “ निष्कृतिर्निहि-
 वेदानां मन्त्राणां कलिदोषतः । कालिदोषनिवृत्त्यर्थं गायत्रीमाश्रयेद्भिजः ॥ गायत्रीमन्त्रसिद्धयर्थं गायत्रीन्ययुतं जपेत् । सर्वेषां वेदम-

न्याणां सिद्धयर्थं लक्षकं जपेत् ॥ (शारदातिलके मन्त्रमहोदयौ च) “प्रातरुत्थाय शिरसि ध्यात्वा गुरुपदाम्बुजम् । आवश्यकं विनिर्वर्त्य स्नातुं यायात्सरित्ते ॥ देशिको विधिवत्स्नात्वा कृत्वा पौर्वाहिकीः क्रियाः । यायादलंकृतो मौनी यागार्थं यागमण्डपम् ॥ गृहद्वारमथागत्य द्वारपूजां समाचरेत् । द्वारमम्बुना प्रोक्ष्य गणेशं चोर्ध्वतो यजेत् । महालक्ष्मीं दक्षभागे वामभागे सरस्वतीम् ॥ पुनर्दक्षे यजेद्विघ्नं गङ्गां च यमुनामपि । पुनर्वामे क्षेत्रपालं स्वःसिन्धुयमुने अपि ॥ पुनर्दक्षे तु धातारं विधातारं तु वामतः । तद्वन्निधी शङ्खपद्मासौ ततोऽर्धद्वारपालकात् ॥ द्वारपूजां विधायेत्यं प्रविश्याचनमन्दिरम् । विशेषमुद्रासने मन्त्री प्राङ्मुखो वायुदण्डमुखः ॥ बद्धपद्मासनो मौनी समाहितजितेन्द्रियः । स्थापयेद्दक्षिणे भागे पूजाद्रव्याणि देशिकः ॥ सुवासिताम्बुसंपूर्णं सव्ये कुम्भं सुशोभनम् । प्रक्षालनाय करयोः पश्चात्पात्रं निवेशयेत् ॥ घृतप्रज्वालितान्दीपान्स्थापयेत्परितः शुभान् । दर्पणं चामरं छत्रं तालवृन्तं मनोहरम् ॥ मङ्गलङ्कुरपत्राणि स्थापयेद्दिक्षु देशिकः । कृताञ्जलिपुटो भूत्वा वामदक्षिणपार्श्वयोः ॥ नत्वा गुरुं गणेशानं भूतशुद्धिं समाचरेत् । भूतशुद्धिं विधायैव प्राणस्थापनमाचरेत् ॥ “देवो भूत्वा यजेदेवं नादेवो देवमचरेत् । देवाचारयोग्यताप्राप्त्यै भूतशुद्धिं समाचरेत् ॥ भूतशुद्धिं विधायैव प्राणस्थापनमाचरेत् । भूतशुद्धिविहीनेन कृता पूजाऽभिचारवत् ॥ विपरीतफलं दद्याद्भक्त्या पूजनं यथा ॥” मन्त्रमहोदयौ “भूतशुद्धिं तथा प्राणप्रतिष्ठां मातृकास्थितिम् । पञ्चधोक्तां प्रकुर्वीत ततोऽन्यां मातृकां चरेत् ॥ श्रीकण्ठाद्याञ्शम्भुभक्तो वैष्णवः केशवादिकान् । गणेशाद्यास्तु तत्सर्वी शक्तिभाङ्क मातृकाः कलाः ॥ उक्ता कला मातृकैवं ततोद्भक्ताः

समाचरेत् । ततः स्वमूलमन्त्रस्य न्यासान्करोदितांश्चरेत् ॥ ऋषिच्छन्दोदैवतानि मूर्ध्नि वक्त्रे हृदि न्यसेत् । बीजं गुह्ये
पदोः शक्तिमङ्गानि करयोरपि ॥ अङ्गुष्ठादिष्वङ्गुलीषु करस्य तत्त्वपृष्ठयोः । अङ्गुष्ठाभ्यां तर्जनीभ्यां नम इत्यादिकं वदेत् ॥
हृदयादिष्वथाङ्गानि जातियुक्तानि विन्यसेत् ॥ स्वस्वमुद्राभिरधुना प्रोच्यन्ते जातयश्च ताः । हृदयाय नमश्चेति शिरसे स्वाहा
या युतम् ॥ शिखायै षडङ्गं च कवचाय हुमित्यापि । नेत्रत्रयाय वौषट् स्यादस्त्राय फडितीरितम् ॥ जातिषट्कं द्विनेत्रे तु
नेत्राभ्यां वौषट्चरेत् । पञ्चाङ्गे नेत्रसंन्यागो मुद्राऽङ्गानामथोच्यते ॥ ” (मुद्रालक्षणमपि तत्रैव) “प्रसारितमनदुष्टं तर्जन्यादिचतुष्टयम् ।
हृदि मूर्ध्नि हि चाङ्गुलीनो मुष्टिः शिखातले । स्कन्धमारभ्य नाभ्यन्ता दशाङ्गुल्यस्तु वर्मणि । तर्जन्यादित्रयं नेत्रत्रये नेत्रद्वये
द्वयम् ॥ प्रसारिताभ्यां हस्ताभ्यां कृत्वा तालत्रयं सुधीः । तर्जन्यङ्गुष्ठयोरग्रे स्फालयन् बन्धयेद्दिशः ॥ एषाऽस्त्रमुद्रा
श्रीविष्णोरङ्गमुद्रा उदीरिता । हृद्यङ्गुलित्रयं न्यस्येत्तर्जन्यादिद्वयं तु के ॥ शिखाप्रदेशेऽथाङ्गुष्टं दशाङ्गुल्यस्तु वर्मणि । हृदयेनेत्र
पूर्वमन्त्रं शक्तेरङ्गस्य मुद्रिकाः ॥ मुष्टी विनिर्गताङ्गुष्ठौ संयुक्तौ हृदि विन्यसेत् । निस्तर्जनी तादृशौ तु शिरस्यथ शिखातले ॥ निर-
ङ्गुष्ठकनिष्ठौ तौ निरङ्गुष्ठप्रदेशिनी । मुष्टी पृथक्कृतौ स्कन्धाङ्गदन्तं वर्मणि स्मृतौ ॥ तर्जन्यादित्रयं नेत्रे तलास्फोटोऽस्त्र ईरितः ।
शैवी षडङ्गमुद्राक्ता वर्णन्यासमथो चरेत् । जप्ता अप्यफला मन्त्रा विघ्नदा न्यासमन्तरा । पीठस्य देवतान्यासाद्देहे पीठे

प्रकरयेत् । ततो देहमये पीठे ध्यायेत्स्वामीष्टदेवताम् । तत्तन्मुद्रां प्रदर्शयथ कुर्यान्मानसपूजनम् ॥ मनसा पूजयित्वैव क्षणे तद्गतमानसः । स्थित्वा मूलमनु विद्वान् जपेदष्टोत्तरं शतम् ॥ जपं निवेद्य देवाय स्थापयेदध्यस्तमम् । अन्तर्यागं विधायैतं बाह्यपूजनमाचरेत् ॥ अन्तर्यागबहिर्यागौ गृहस्थः सर्वदाचरेत् । आद्यमेव ब्रह्मचारी वानप्रस्थो यतिस्तथा ॥ ” (बहिर्यागविचारोऽपि तत्रैव) “ वीङ्घ्र्यां प्रक्षिपेत्किञ्चिद्घादकमन्यधीः । प्राणानायम्य मूलेन वामे गुरुत्रयं नमेत् ॥ दक्षिणे च गणेशं पीठपूजामथा चरेत् ॥ स्वर्णादिनिर्मिते यन्त्रे यद्वा चन्दुनिर्मिते । मण्डूकात्परतत्त्वान्तं दिङ्मध्ये पीठशक्तयः ॥ शालग्रामे मणौ यन्त्रे नित्यपूजां समाचरेत् । हेमादिग्रतिमायां वा स्थापितायां यथाविधि ॥ लिङ्गं वा लक्षणोपेतं तत्रावाहनमाचरेत् । शालग्रामे स्थिरायां वा नावाहनविसर्जने ॥ एवं संपूज्य देवेशं जपारम्भणमाचरेत् ॥ ” इति तन्त्रोक्तभूतशुद्ध्यादिविचारः ॥ अथ गृहादिषु जपकरणे कूर्मचक्रे दीपस्थानविचारः (शारदातिलके) “ दीपस्थानं समाश्रित्य कृतं कर्म फलप्रदम् । चतुरस्रां भुवं भित्त्वा कोष्ठानां नवकं लिखेत् ॥ पूर्वकोष्ठादि विलिखेत्स्तनवर्गाननुक्रमात् । लक्षावीशे मध्यकोष्ठे स्वान्युगमकमाह्लिखेत् ॥ दिक्षु पूर्वादिनो यत्र ग्रामस्याद्याक्षरं भवेत् । मुखं तत्तस्य जानीयाद्वस्ताबुभयतः स्थितौ ॥ कोष्ठे कुक्षौ

कूर्मचक्रमिदम् ।

ल. क्ष.	पू.				अ.
	अं अः	अ आ	इ ई	क ख ग घ ङ	च छ ज झ ञ
उ.	ओ औ		उ ऊ		द. दृ. ढ ढण
	ए ऐ	लृ लृ	ऋ ॠ		
श ष स ह					
य र ल व वा.		प फ ब भ म	प.		त थ द ध न णै

उभे पादौ द्विशिष्टं पुच्छमीरितम् । क्रमेणाऽनेन विभजेन्मध्यस्थमपि भागतः । मुखस्थो लभते सिद्धिं करस्थः स्वल्पभोगभाक् ।
 कुक्षिस्थित उदासीनः पादस्थो दुःखमाप्नुयात् ॥ पुच्छस्थः पीडयते मन्त्री बन्धनोच्चाटनादिभिः । कूर्मचक्रमिदं प्रोक्तं मन्त्राणां
 सिद्धिसाधनम् ॥ ” (बालार्चनकौसुद्याम्) “ दीपस्थानं मया प्रोक्तं त्रिषु लोकेषु दुर्लभम् । दीपस्थानं पुरा पश्यद्गामे वा
 विषयेऽपि वा ॥ यत्रकुत्रापि वा पश्येत्कार्यसिद्धिर्भवेत्त्रये । क्षेत्राधिपस्य नाम्ना हि दीपस्थानं विचारयेत् ॥ दीपस्थाने
 जपं कुर्याद्द्विमादस्य फलं लभेत् ॥ ” (तन्त्रराजेऽपि) “ कूर्मस्थितिं सुविज्ञाय यो जपेद्वधिस्थितः । स प्राप्नोति फला
 न्युक्तान्यन्यथा नाशमेति च ॥ तस्मात्कूर्मविभागं तु विज्ञायाखिलमाचरेत् । स चतुर्धा स्थितो लोके तत्प्रकारं शृणु
 प्रिये ॥ प्रथमस्तु पुरः कूर्मस्ततो देशगतस्तथा । ग्रामगो गृहगश्चेति चतुर्धा तद्व्यवस्थितिः ॥ देशं ग्रामं गृहं वापि
 नवधा विभजेततः । क्षेत्रसाधकमन्त्राणामेकमेवाद्यमक्षरम् ॥ यदि स्यात्स ध्रुवो मन्त्रः क्षिप्रमेव सुसिध्यति ॥ ” कूर्मपरिहारः ॥
 (देवीपुराणे) “ कुरुक्षेत्रे प्रयागे च गङ्गासागरसंगमे । महाकाले च काश्यां च कूर्मस्थानं न चिन्तयेत् ॥ ” (विश्वामित्रकल्पेऽपि)
 “ काशीपुरी च केदारो महाकालोऽथ नासिकम् । त्र्यम्बकं च महाक्षेत्रं पञ्च दीपा इमे भुवि ॥ एतेषु सर्वतो दीपाः कूर्मासनमितस्ततः ॥ ”
 (गौतमीये) “ पर्वते सिन्धुतीरे वा पुण्यारण्ये नदीतटे । यदि कुर्यात्पुरश्चर्यां तत्र कूर्मं न चिन्तयेत् ॥ ग्रामे वा यदि वा वास्तौ
 गृहे तं च विचिन्तयेत् ॥ ” इति ॥ एतत्कूर्मचक्रं तन्त्रोक्तमन्त्रेषु द्रष्टव्यं न वैदिकेष्विति शान्तिकमलाकरे ॥ इति कूर्मचक्र

विचारः ॥ अथ मन्त्राणां दश संस्काराः (शारदातिलके) “मन्त्राणां दश कथ्यन्ते संस्काराः सिद्धिदायिनः । जननं जीवनं पश्चात्ताडनं बोधनं तथा ॥ अथाभिषेको विमलीकरणाव्यायने पुनः । तर्पणं दीपनं गुप्तिर्दशैता मन्त्रसंस्क्रियाः ॥” तेषां स्वरूपम् (तत्रैव) “मन्त्राणां मातृकायन्त्रादुद्धारो जननं स्मृतम् । प्रणवान्तरितान्कृत्वा मन्त्रवर्णाभिप्रेतसुधीः ॥ एतज्जीवनमित्याहुर्मन्त्रतन्त्रविशारदाः । मन्त्रवर्णान्समालिख्य ताडयन्मन्दनमभसा ॥ प्रत्येकं वायुना मन्त्री ताडनं तदुदाहृतम् । विलिख्य मन्त्रं तं मन्त्री प्रसूनैः करवीरजैः ॥ तन्मन्त्राक्षरसंख्यातैर्हिन्याद्रातेन बोधनम् । स्वतन्त्रोक्तविधानेन मन्त्री मन्त्रार्णसंख्यया ॥ अक्षतथपृष्ठवैर्मन्त्रमभिषिञ्चिद्विशुद्धये । संचिन्त्य मनसा मन्त्रं ज्योतिर्मन्त्रेण निर्दिहेत् ॥ मन्त्रे मलत्रयं मन्त्री विमलीकरणं त्विदम् । तारं व्योमाग्निमनुगुदण्डो ज्योतिर्मनुर्मतः ॥ कुशोदकेन जप्तेन प्रत्यर्णं प्रोक्षणं मनोः । तेन मन्त्रेण विधिवदेतदाव्यायनं मतम् । मन्त्रेण वारिणा मन्त्रतर्पणं तर्पणं स्मृतम् । तारमायारमायोगे मनोदीपनमुच्यते । जप्यमानस्य मन्त्रस्य गोपनं त्वप्रकाशनम् । संस्कारा दश संप्रोक्ताः सर्वतन्त्रेषु गोपिताः ॥ याक्नुत्वा संप्रदायेन मन्त्री वाञ्छितमश्नुते ॥” इति मन्त्राणां दश संस्काराः ॥ अथोक्तकलिनम् (मन्त्रमहोदधौ) “शिवेन कालिता विद्या तदुत्कीलनमुच्यते । मायां तारपुटां मन्त्री जपेदष्टोत्तरं शतम् ॥ मन्त्रस्यादौ तथा वान्ते भवेत्सिद्धिप्रदा तु सा एष नूनं विधिर्गौल्यः सिद्धिर्का मेन मन्त्रिणा ॥” अथ कलौ सिद्धिप्रदा मन्त्राः (मन्त्रमहोदधौ) “सिद्धिप्रदाः कालिगुणे ये मन्त्रास्तान्वादाम्यतः त्र्यर्ण एकाक्षरोऽनुष्टुप्त्रिविधो नरकसर्गः ॥ एकाक्षरोऽर्जुनोऽनुष्टुप् द्विविधस्तुरगाननः ॥ चिन्तामणिः क्षेत्रपालो भैरवो यक्षनायकः ॥ गोपालो गजवक्त्रश्च चेटका यक्षिणी तथा ।

मातङ्गी सुन्दरी श्यामा तारा कर्णपिशाचिनी॥शबर्थैकजटा वामा काली नीलसरस्वती । त्रिपुरा कालरात्रिश्च कलाविष्टप्रदा इमे ॥”
 इति ॥ (अथ शापरहिता मन्त्राः) “भीष्मपर्वणि या गीता सा प्रशस्ता कलौ युगे । विष्णोः सहस्रनामाख्यं स्तोत्रं पापप्रणाशनम् ॥
 गजेन्द्रमोक्षणं चैव तथा कारुण्यकः स्तवः । नारसिंहं तथा स्तोत्रं श्रीगामसूक्तम् ॥ देव्याः सप्तशतीस्तोत्रं तथा नामसह
 स्रकम् । श्लोकाष्टकं नीलकण्ठं शैवं नामसहस्रकम् ॥ त्रिपुरायाः प्रसादाख्यं सूर्यस्य स्तवराजकम् । पैत्रौ रुचिस्तवो यश्च इन्द्राक्षी
 स्तोत्रमेव च ॥ वैष्णवं च महालक्ष्म्याः स्तोत्रमिन्द्रेण भाषितम् । भार्गवाख्येन रामेण शतान्यन्यानि कारणात् ॥” कलौ तन्त्रोक्त
 मन्त्रेणैव सिद्धिः । तथा च (तन्त्रसारे) “आगमोक्तविधानेन कलौ मन्त्रं जपेत्सुधीः । न हि देवाः प्रसीदन्ति कलौ चान्यविधानतः ॥
 कृते श्रुत्युक्तमार्गः स्यान्नेत्रायां स्मृतिसंभवः । द्वापरे तु पुराणोक्तः कलावागमसंभवः ॥” अथावाहनादिमुद्रालक्षणानि
 (शारदातिलके) “आवाहनादिका मुद्राः प्रवक्ष्यामि यथाक्रमम् । याभिर्विगचिताभिस्तु मोदन्ते सर्वदेवताः॥सम्यक्संप्ररितः पुष्पैः
 कराभ्यां कल्पितोऽञ्जलिः । आवाहनी समाख्याता मुद्रा देशिकसत्तमैः ॥ अधोमुखी कृता सैव प्रोक्ता स्थापनकर्मणि । आशिष्टमु
 ष्टियुगला प्रोन्नताङ्गुष्ठयुग्मका ॥ सन्निधाने समुद्दिष्टा मुद्रय तन्त्रवेदिभिः । अङ्गुष्ठगर्भिणी सैव सन्निरोधे समीरिता ॥ उत्तानौ द्वौ
 कृतौ मुष्टौ संमुखीकरणी स्मृता । देवताङ्गैः षडङ्गानां न्यासः स्यात्संकलीकृतिः । सम्यहस्तकृता मुष्टिर्दीर्घाधोमुखतर्जनी । अवगुण्ठन
 मुद्रयमभितो भ्रामिता सती ॥ अन्योन्याभिसुखाश्लिष्टकनिष्ठानामिका पुनः । तथा च तर्जनीमध्या धेनुमुद्रा समीरिता ॥ अमृती

करणं कुर्यात्तया देशिकसत्तमः । अन्योन्यग्रथिताङ्गुष्ठा प्रसारितकराङ्गुली ॥ महामुद्रयमुदिता परमीकरणे बुधैः ” (तन्त्रसारं)
 “ योजनान्तसर्वदेवानां द्रावणात्पापसंहतेः । तस्मान्मुद्रति सा स्याता सर्वकार्थसाधिनी ॥ ” कुम्भमुद्रा-“ दशाङ्गुष्ठे पराङ्गुष्ठे
 क्षित्वा हस्तद्वयेन च । सावकाशमेकमुष्टिं कुर्यात्सा कुम्भमुद्रिका ॥ ” कूर्ममुद्रा-“ वामहस्ते च तर्ज्यां दक्षिणस्य कनि
 ष्टिका । तथा दक्षिणतर्ज्यां वामाङ्गुष्ठं नियोजयेत् ॥ उन्नतं दक्षिणाङ्गुष्ठं वामस्य मध्यमादिकाः । अङ्गुलीयोजयपृष्ठं दक्षि
 णस्य करस्य च ॥ वामस्य पितृतीर्थेन मध्यमानामिके तथा । अयोमुखे च ते कुर्याद्दक्षिणस्य करस्य च ॥ कर्मपृष्ठसमं कुर्याद्दक्ष
 पाणिं च सर्वतः ॥ कूर्ममुद्रयमाख्याता देवताध्यानकर्मणि ॥ ” अङ्गुलिमुद्रा-“ दक्षस्य तर्जनीमध्ये सव्ये करतले क्षिपेत् । अभिघातेन
 शब्दः स्यादङ्गुलिमुद्रा समीरिता ॥ ” मत्स्यमुद्रा-“ दक्षणेः पृष्ठदेशे वामपाणितलं न्यसेत् । अङ्गुष्ठौ चालयेत्सम्यङ् मुद्रयं मत्स्यरूपिणी ॥ ”
 धेनुमुद्रा-“ दक्षानामासमायुक्ता वामहस्तकनिष्ठिका । वामानामासमायुक्ता दक्षपाणिकनिष्ठिका ॥ दक्षस्य मध्यमाक्रान्ता वामहस्तस्य
 तर्जनी । वाममध्यमाक्रान्ता दक्षहस्तस्य तर्जनी ॥ संयुतौ कारयेद्द्विद्वानङ्गुष्ठानुभयोरपि । धेनुमुद्रा निगदिता गोपिता साधको
 तमैः ॥ परिवृत्तकरो पश्चात्तर्जनीमध्ये युते ॥ कनिष्ठानामिकाङ्गुष्ठं परस्परयुतं कुरु ॥ धेनुमुद्रयमाख्याता अमृतीकरणं भवेत् ॥ ”
 शङ्खमुद्रा-“ वामाङ्गुष्ठं तु संगृह्य दक्षिणेन तु मुष्टिना । कुन्वोत्तानं ततो मुष्टिमङ्गुष्ठं तु प्रसारयेत् ॥ वामाङ्गुल्यस्तथाक्षिप्टाः संयुताः
 सुप्रसारिताः । दक्षिणाङ्गुष्ठसंस्पृष्टा ज्ञेयया शङ्खमुद्रिका ॥ ” गरुडमुद्रा-मिथस्तर्जनिके क्षिप्टे क्षिष्टावङ्गुष्ठकौ तथा । मध्यमानामिके

तु द्वौ पक्षाविव विचालयेत्॥ एषा गरुडमुद्रा स्याद्विष्णोः संतोषवर्द्धनी ॥” योनिमुद्रा—“मध्यमे कुटिले कृत्वा तर्जन्युपरि संस्थिते ॥
 अनामिके मध्यगते तथैव हि कनिष्ठिके ॥ सर्वा एकत्र संयोज्या अङ्गुष्ठपरिपीडिताः । एषा तु प्रथमा मुद्रा योनिमुद्रेति संज्ञिता ॥”
 प्रार्थनामुद्रा—“प्रस्ताङ्गुलिकौ हस्तौ मिथः श्लिष्टौ च संमुखौ । कुर्यात्स्वे हृदये सेयं मुद्रा प्रार्थनसंज्ञिका ॥” पङ्कजमुद्रा—“संमुखौ
 कृत्य हस्तौ द्वौ किंचित्संकुचिताङ्गुली । मुकुली तु समाख्याता पङ्कजा प्रसृतैव सा ॥ ॥ अथ पद्मासनाद्यासनलक्षणम् (शारदा
 तिलके) “पद्मासनं स्वस्तिकाख्यं वज्रं भद्रासनं तथा । वीरासनमिति प्रोक्तं क्रमादासनपञ्चकम् ॥ उर्वोरुपरि विन्यस्य सम्यक्पादतले
 उभे । अङ्गुष्ठौ च निबधीयादस्ताभ्यां व्युत्क्रमात्ततः ॥ पद्मासनमिति प्रोक्तं योगिनां हृदयंगमम् ॥” स्वस्तिकासनम्—“जानूवोरन्तरे
 सम्यक्कृत्वा पादतले उभे । ऋजुकायो विशेषयोगी स्वस्तिकं तत्प्रचक्षते ॥” भद्रासनम्—“सीमन्याः पार्श्वयोन्येन्यङ्गुल्युगमं सुनि
 श्चलम् । वृषणाधः पार्श्वपादौ पाणिभ्यां परिवन्धयेत् ॥ भद्रासनं समुद्दिष्टं योगिभिः पूजितं परम् ॥” वज्रासनम्—“उर्वोः पादौ
 क्रमाद्व्यस्येज्जान्वोः प्रत्यङ्मुखान्गुली । करौ निदध्यादाख्यातं वज्रासनमनुत्तमम् ॥” वीरासनम्—“एकपादमधः कृत्वा विन्यस्योरौ
 तथेतरम् । ऋजुकायो विशेषयोगी वीरासनमितीरितम् ॥” प्राणायामलक्षणम् । तत्रैव—“इडया कर्षयेद्वायुं बाह्वं षोडशमात्रया । धार
 येत्पूरितं योगी चतुःषष्ट्या तु मात्रया ॥ सुषुम्नामध्यगं सम्यग्द्वान्निशन्मात्रया शनैः । नाड्या पिङ्गल्या चैनं रेचयेद्योगवित्तमः ॥
 प्राणायाममिदं प्राहुर्योगशास्त्रविशारदाः । प्राणायामो हि द्विविधः सगर्भोऽगर्भ एव च ॥ जपध्यानादिभिर्युक्तं सगर्भं तं विदुर्बुधाः ।

तदपेतं विगर्भं च प्राणायामं परं विदुः ॥” (देवीपुराणे) “श्रुतिस्मृत्यादिकर्मादौ सगर्भः प्राणसंयमः । अगर्भो ध्यानमात्रं तु स चामन्त्रः प्रकीर्तितः ॥” प्राणायामप्रकारे (योगियाज्ञवल्क्यः) “नासापुटेनानिलमेव बाह्यमाकृष्य तन्नैव शनैः समस्तम् । नाडीषु सर्वासु च पूरयेद्यः स पूरको नाम महानिरोधः ॥ न रेचकं नैव तु पूरकं वा नासाग्रभागे स्थितमेव वायुम् । सुनिश्चलं धारयति क्रमेण कुम्भाख्यमेतं प्रवदन्ति तज्ज्ञाः ॥ निःसार्य नासाविवरादशेषं प्राणं बहिः शून्य इवानिलेन । निरुच्छ्वसंस्तिष्ठति चोर्ध्ववायुः स रेचको नाम महानिरोधः ॥” (काल्यायनः) “दक्षिणे रेचयेद्वायुं वामेनापूरितोदरम् । कुम्भकेन जपं कुर्यात्प्राणायामो भवेद्वि-
ति” ॥ (प्रयोगपरिजाते) “पञ्चाङ्गुलीभिर्नासाग्रं पीडयेत्प्राणवेन वै । मुद्रयं सर्वपापघ्नी वानप्रस्थगृहस्थयोः ॥ कनिष्ठानामिकाङ्गुष्ठयोरैश्वर्यं ब्रह्मचारिणः ॥” गायत्रीप्राणायामे विशेषः (योगियाज्ञवल्क्यः) “सव्याहर्तितं सप्राणवां गायत्रीं शिरसा सह । त्रिः पठेदायतं प्राणः प्राणायामा स उच्यते” ॥ (शौनकः) “नासिकामङ्गुलीभिस्तु तर्जनीमध्यमादते । सव्येन तु समाकृष्य दक्षिणेन विसर्जयेत् ॥ प्रणवं व्याहृतीः सप्त गायत्रीं शिरसा सह । त्रिः पठेदायतप्राणः प्राणायामः स उच्यते ॥” (विश्वामित्रकल्पे) “उत्तमं नवधा चैव मध्यमं ऋतुसंख्यया । अधमं त्रयत्रित्याहुः प्राणायामो विधीयते ॥” (अगस्त्यसंहितायाम्) “प्राणायामैर्विना यद्यत्कृतं कर्म निरर्थकम् । अतो यत्नेन कर्तव्यः प्राणायामः शुभार्थिना ॥” इति प्राणायामः ॥ अथ तान्त्रिकाग्निस्थापनादिविचारः (शारदातिलके) “अथाग्निजननं वक्ष्ये सर्वतन्त्रानुसारतः । आचार्यकुण्डे विधिवत्संस्कृते शान्नावर्त्मना । अष्टादश स्युः संस्काराः

कुण्डानां तन्त्रचोदिताः ॥ वीक्षणं मूलमन्त्रेण शरेण प्रोक्षणं मतम् । तैव ताडनं दर्मवर्मणाभ्युक्षणं स्मृतम् ॥ अस्त्रेण खननो
 द्धारौ हृन्मन्त्रेण प्रपूर्णम् । समीकरणमस्त्रेण सेचनं वर्मणा मतम् ॥ कुट्टनं हेतिमन्त्रेण वर्ममन्त्रेण मार्जनम् । विलेपनं
 कलारूपकल्पनं तदनन्तरम् ॥ त्रिसूत्रीकरणं पश्चाद् हृदयेनचिनं मतम् ॥ अस्त्रेण वज्रीकरणं हृन्मन्त्रेण कुशैः शुभैः । चतुष्पथं
 तनुत्रेण तनुयाद्दक्षपाटनम् ॥ यागे कुण्डानि संस्कार्यात्संस्कारैरेभिरीरितैः । अथवा तानि संस्कार्याच्चतुर्भिक्षणादिभिः ॥ ”
 संस्कारचतुष्टयम् (मन्त्रमहोदधौ) “ प्राणायामं षडङ्गं च कृत्वा मूलेन मन्त्रवित् । कुण्डे वा स्थण्डिले कुर्यात्संस्काराणां
 चतुष्टयम् ॥ मूलेनेक्षणमस्त्रेण प्रोक्षणं ताडनं कुशैः । वर्मणा मुष्टिनासिन्ध्य लिखेद्यन्त्रं तदन्तरे ॥ वह्निकोणषडसाष्टदलभू
 मन्दिरात्मकम् । मध्ये तारपुरां मायां लिखित्वा पीठमर्चयेत् ॥ मण्डलात्परतत्त्वान्तं पीठशक्तीर्जयादिकाः । वागीशीवागी
 श्वरयोर्योगपीठात्मने नमः ॥ मायादिकः पीठमन्त्रस्तयोस्तेनासनं दिशेत् । यजेत्तौ तारमायाभ्यां गन्धर्वैरुपचारकैः ॥ लक्ष्मी
 नारायणौ स्वच्छेद्वेणवे होमकर्मणि ॥ ” (शारदातिलके) “ तिस्रस्तिस्त्रो लिखेच्छेखा हृदा प्रागुदगग्रगाः । प्रागग्रगाणां स्मृता देवा
 मुकुन्देशपुरन्दराः ॥ रेखाणामुदगग्रगाणां ब्रह्मैवस्वतेन्दवः । अथवा षट्कोणवृत्तं त्रिकोणं तत्र संलिखेत् ॥ वर्मणाभ्युक्ष्य तारेण
 योगपीठमथार्चयेत् । वागीश्वरीमुत्सृज्यातां नीलेन्दीवरसन्निभाम् ॥ वागीश्वरेण संयुक्तामुपचारैः प्रपूजयेत् ॥ ” (मन्त्रमहोदधौ)
 “ सूर्यकान्तादरणितः श्रोत्रियागारतोऽपि वा । पात्रेण पिहिते पात्रे वह्निमानाययेत्ततः ॥ अस्त्रेणादाय तत्पात्रं वर्मणोद्घाटयेत् तम् ।

अस्त्रमन्त्रेण नैऋत्ये क्रव्यादांशं ततस्त्यजेत् ॥ मूलन पुरतो धृत्वा संस्कारांश्च ततश्चरेत् । वीक्षणाद्यान्पुरा प्रोक्तान्तरप्रोक्षणमा
 चरन् ॥ परमात्मानलेनाथ जाठरेणापि वह्निना । स्मरन्कथं वह्निबीजैस्तन्यं योजयेत्ततः ॥ तारेण चाभिमन्याग्निं सुधया
 धेनुमुद्रया । अमृताकृत्य संरक्षेदस्त्रमन्त्रेण मन्त्रवित् ॥ मुद्रया त्ववगुण्डन्या कवचेनवधुण्ठयेत् । कुण्डोपरि ततो वह्नि
 भ्रामयेद्यध्वं पठन् ॥ शय्यागतामृतुस्नातां नीलेन्दीवरधारिणीम् । देवेन भुज्यमानां तां स्मृत्वा तद्वानिमण्डले ॥ ईशरेतोधि
 या वह्निं स्थापयेदात्मसंमुखम् । मूलं नवार्णं च पठञ्जानुस्पृष्टपरतलः ॥ (नवार्णमन्त्रः—ह्रूं वह्निं चैतन्याय नमः) । रेफा
 धीशेन्दुसंयुक्तं गगनं वह्निचैततः । तन्याय हृदयान्तोऽयं नवार्णोऽग्निनिधापने ॥ विश्राण्याचमनं देवीदेवयोज्वलयेद्भुम् ॥
 चतुर्विंशतिवर्णेन मन्त्रेण श्रयणादिभिः ॥ चिन्पिगलहनद्वंद्वं दहयुग्मं पचद्वयम् । सर्वज्ञाज्ञापयस्वाहा मन्त्रो वेदभुजक्षरः ॥
 प्रदर्श्य ज्वालिनीं मुद्रामुत्थाय विहिताञ्जलिः । श्लोकरूपेण मन्त्रेण ह्युपतिष्ठेद्भुताशनम् ॥ अग्निं प्रज्ज्वलितं वन्दे जातवेदं हुता
 शनम् । सुवर्णवर्णममलं समिद्धं सर्वतोमुखम् ॥ ” कुशकण्डिकापि (तत्रैव) “पार्ष्णिचैततस्तोयैः कुण्डं स्थण्डिलमेव वा ।
 दमैः परितरेदग्निं प्रागग्रैरुदग्रकैः ॥ ग्रत्यग्दक्षिणसौम्यासु न्यसेन्त्रीन्यग्दीन् क्रमात् । पालाशान्बिल्वजांस्तु ब्रह्मविष्णुशिवान्य
 जेत् ॥ वह्नौ तत्पीठमभ्यर्च्यवाहयेत्स्वहृदोऽनलम् । गन्धादिभिः समभ्यर्च्य पूजयेत्पावकं व्रती ॥ षट्सु कोणेषु मध्ये च
 जिह्वास्तदेवता यजेत् ॥ ईशानादिषु वाय्वन्तकोणेषु षट् समर्चयेत् । हिरण्याद्यातिरक्तां तां मध्ये तु बहुरूपिणीम् ॥ केस

रेण्वङ्गपूजा स्याद्वलेष्वष्टसु मूर्तयः ॥ मातरोऽष्टौ दलान्तेषु भैरवाः स्युस्तदग्रतः ॥ धराणुरे तु शक्राद्या वज्राद्यायुधसंयुताः ।
 एवमावरणैर्युक्तं सप्तभिः पावकं यजेत् ॥ वामे कुशानथास्त्ययं तत्र वस्त्वनि निक्षिपेत् । प्रणीताप्रोक्षणीपात्रे आज्यस्थालीं
 सुवं सुचम् ॥ अधोमुखानि चैतानि होमद्रव्यं घृतं कुशान् । समिधः पञ्च पालाशीरन्यद्रव्यपयोगि यत् ॥ कृत्वा पवित्रे
 मूलेन प्रोक्षितानि शुभाम्भसा । उत्तानानि विधायथ प्रणीतां पूरयेज्जलैः ॥ तीर्थमन्त्रेण तीर्थानि सृण्या तत्राह्वयेत्सुधीः ॥
 पवित्रे अक्षतांस्तत्र निक्षिप्योत्पवनं चरेत् ॥ अथोदीच्यां निधायैतां प्रोक्षण्यां तज्जलं क्षिपेत् ॥ हवनीयं द्रव्यजातमुक्षेत्तयैः
 पवित्रैः ॥ मूलेन मूलगायत्र्या यद्वा हृदयमन्त्रतः । दक्षिणे पीठमासाद्य तत्र ब्रह्माणमाह्वयेत् ॥ हस्ताभ्यां सुकृमुवौ धृत्वा
 तापयेत्रिधोमुखौ । वामहस्तेन तौ धृत्वा दक्षिणे मार्जयेत् ॥ संप्रोक्ष्य प्रोक्षणीतयैः प्रतप्य पूर्ववत्पुनः । न्यस्याग्नौ
 मार्जानान्दर्भास्तयोः शक्तित्रयं न्यसेत् ॥ इच्छाज्ञानक्रिया संज्ञा चतुर्थी नमसान्विता । दीर्घत्रयेन्दुयुग्व्यामपूर्वकं स्थानकत्रये ॥
 हृदा शुचिं न्यसेच्छक्तिं सुवे शम्भुं ततस्तु तौ । सूत्रत्रयेण संवेष्ट्य संपूज्य कुसुमादिभिः ॥ कुशोपरि न्यसेद्दक्षे तयोः
 संस्कार इति । अन्नोक्षितायामाज्यस्य स्थाल्यामाज्यं विनिक्षिपेत् ॥ वीक्षणादिकसंस्कारसंस्कृतं मूलमन्त्रतः । गोमुद्रयामृता
 कृत्य षट् संस्कारांस्ततश्चरेत् ॥ कुण्डोद्धृतं वायुकोणे स्थितेऽङ्गारे विनिक्षिपेत् । हृदंति तापनं प्रोक्तं दर्भयुग्मं प्रदीपितम् ॥

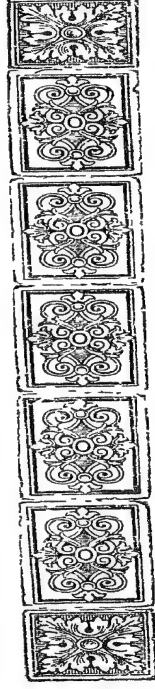

आज्ये क्षिपेद् हृदा मन्त्री पवित्रीकरणं त्विदम् । आज्यं नीराजयेद्दत्तदभ्युमेन वर्मणा ॥ अभिघ्नोतनमुक्तं तद्दीप्तं दर्मत्रयं
 घृते । दर्शयद्वेणोद्योतो गृहीत्वा घृतपात्रिकाम् ॥ संयोज्याग्नौ तदङ्गरात्सलिलं संस्पृशेत्सुधीः । अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां तु
 दर्भावादाय निक्षिपेत् ॥ त्रिराग्निसंमुखे त्याज्यमन्त्रेणोत्पवनं त्विदम् । हृदात्मसंमुखं तद्वदाज्यक्षेपस्तु संप्लवः ॥ नीराजनादि
 संस्कारेष्वग्नौ दर्भान्विनिक्षिपेत् । दर्भद्वयं ग्रन्थयुतं घृतमध्ये विनिक्षिपेत् ॥ वामदक्षिणयोः पक्षौ स्मृत्वा नाडीत्रयं स्मरेत् ।
 दक्षिणाद्रामतो मध्याद् हृदादाय घृतं सुधीः ॥ अग्नयग्निप्रियासोमाय स्वाहेत्यग्निनेत्रयोः । जुहुयादग्नीषोमाभ्यां स्वाहेत्यष्टिण
 तृतीयके ॥ पातयेद्दाहुतेः शेषमाहुतिग्रहणस्थले । भूयो हृदा दक्षभागादादायज्यं मुखे यजेत् ॥ अग्नये स्विष्टकृते तन्नत्रा
 स्योद्धाटनं मतम् । नरसिंहं विना विष्णुमन्त्रे नेत्रद्वयं यजेत् ॥ नरसिंहान्यदेवेषु वह्नेनेत्रत्रयं स्मृतम् । महाव्याहृतिभिर्यस्त
 समस्ताभिश्चतुष्टयम् ॥ आहुतीनां त्रयं वह्निमन्त्रेणैव ततश्चरेत् ॥” घृताहुतिमिरष्टाभिरैकैकां संस्कृतिं चरेत् । ओमस्याग्नेरसु
 संस्कारं क्रोम्यग्निवह्निमा ॥ इत्थं मनुं जपन्गर्भाधानं पुंसवनं ततः । सीमन्तोन्नयनं जातकर्म कृत्वा ततश्चरेत् ॥ वह्नी
 पञ्चसमिद्धोमात्रालापनयनं वसोः । कुर्याद्देवाभिधानेन पूर्ववन्नामशुष्मणः ॥ नामानन्तरमेतस्य पितरौ स्वेऽयथेद्वादि । अन्नप्राशं
 तथा चौलोपनयौ दारयोजनम् । संस्काराः स्युर्विवाहान्ता मृत्यन्ताः क्रूरकर्मणि ॥ एकैकमाहुतिं कुर्याद्ब्रह्मजिह्वाद्ब्रह्ममूर्तिभिः ।

इन्द्रादिभिश्च वज्राद्यैर्द्वैतैर्जुहुयात्ततः ॥ सुवेणाज्यं चतुर्वारं निधाय सुचि तां सुधीः । अपिधाय सुवेणैतौ गृह्णीयात्कर
 युग्मतः ॥ तिष्ठन्मूलं तयोर्नाभौ कृत्वाग्रे कुसुमं क्षिपेत् । वामस्तनान्तं तन्मूलं कृत्वाग्निस्रज्जुना सुधीः ॥ जुहुयाद्वाषडन्तेन
 संपत्त्यर्थमतन्द्रितः । महागणेशमन्त्रेण व्यस्तेन दशधा ततः ॥ जुहुयाच्च समस्तेन चतुर्वारं घृताहुतीः ॥ पूर्वपूर्वयुतं बीजषट्कं
 बाणश्च सायकाः । मुनयो मार्गणाश्चैति विभागस्तन्मनोः स्मृतः ॥ एवं कृत्वाग्निसंस्कारं पीठं देवस्य पूजयेत् । तत्रैष्टेदेव
 मावाह्य मुद्रा आवाहनादिकाः ॥ प्रदर्श्य वह्निरूपस्य देवस्य वदने पुनः । मूलेन जुहुयात्पञ्चनेत्रसंख्या घृताहुतीः ॥ वक्रैका
 करणं त्वग्निदेवयोस्तेन जायते । नाडीसंधानसिद्धयर्थं बहिरेव तयोस्ततः ॥ जुहुयान्मूलमन्त्रेण रुद्रसंख्या घृताहुतीः । इष्टेदेव
 स्यावृतीनामैकैकामाहुतिं चरेत् ॥ ततस्तु मूलमन्त्रेण दशधा जुहुयाद्घृतम् । ततः कल्पोक्तद्रव्येण दशांशं जुहुयाज्जपात् ॥
 होमं समाय्य कुर्वीत पूर्णाहुतिमन्यधीः । होमावशिष्टेनाज्येन पूरयित्वा सुचं सुधीः ॥ पुष्पं फलं निधायान्नं सुवेणाच्छाद्य
 तां पुनः । उत्थितो वौषडन्तेन मूलेन जुहुयाद्रसौ ॥ तद्भव्येणावृतीनां च जुहुयादाहुतिं पृथक् । देवं विमृज्य स्वहृदि वह्ने
 जिह्वाङ्गमूर्तिभिः ॥ जुहुयाद्वाह्मतीर्हत्वा प्रोक्षेत्तां प्रोक्षणीजलैः । संप्राथ्यनेन मनुना नत्वा तं विमृजेद् हृदि ॥ भो भो वह्ने
 महाशक्ते सर्वकर्मप्रसाधक । कर्मान्तरंऽपि संप्राप्ते साक्षिध्यं कुरु सादरम् ॥ वह्नौ पवित्रे निक्षिप्य प्रणीतंबु भुवि क्षिपेत् ।

विधिं विमृज्य सकुशान्परिधिं विन्यसेदसौ । एवं होमं समाप्याथ तर्पयेद्देवतां जलैः ॥ आवाह्य तद्दर्शनेन तर्पणादिभिषे-
चनम् ॥ तर्पयामि नमश्चेति द्वितीयान्तेष्टपूर्वकम् । मूलान्ते तु षट् देवं सिञ्चामीत्यभिषेचने ॥ ततो नानाविधैस्त्रैस्तर्पयेद्विज-
सत्तमान् । इष्टरूपान्समाराध्य तेभ्यो दद्याच्च दक्षिणाम् ॥ न्यूनं संपूर्णतमेति ब्राह्मणाराधनान्तृणाम् । देवताश्च प्रसीदन्ति
संपद्यन्ते मनोरथाः ॥ इति श्रीवीकानरेविषयान्तर्गतश्रीरत्नगढनिवासिना वसिष्ठगोत्रोद्भवश्रीरामकृष्णामरचन्द्रपौत्रेण श्रीकस्तूरीचन्द्र-
सूनुना श्रीमहादेवभक्तवाजसनेयिशशाखानुयायिना गौडपण्डितेन श्रीचतुर्थीलालशर्मणा विरचिते अनुष्ठानप्रकाशे विचारकाण्डे
तन्त्रोक्तविधानविचारप्रकरणं समाप्तम् ॥ समाप्तश्चायं विचारकाण्डः प्रथमः ॥ १ ॥

अथ सर्वमन्त्राष्टानोपयोगिषद्वतिकाण्डः ॥ तत्रादौ प्रारम्भदिनात्पूर्वकृत्यम् । चन्द्रतारादिबलान्विते सुदिने सुमुहूर्ते तीर्थपुण्यक्षेत्रनि
 र्जनस्थानादौ अनुष्ठानयोग्यभूमेः परिग्रहं कृत्वा तत्र मार्जनदहनस्ननसंस्त्रावनादिभिः स्मृत्युक्तैः शोधनोपायैः शुद्धिं संपाद्य पुरश्च
 रणात् प्राक् तृतीयादिवसे क्षौरादिकं विधाय शुद्धः सन् जपस्थानस्य चतुर्दिक्षु क्रोशं क्रोशद्वयं वा क्षेत्रं चतुरस्रमाहारादिविहाराय
 परिकल्प्य जपस्थानभूमौ कूर्मसंशोधनं कुर्यात् । ततो जपस्थानस्य चतुर्दिक्षु अश्वत्थोदुम्बरप्लक्षणादन्यतमस्य वितस्तिमात्रात्
 दश कीलान् 'अंनमः' मुदर्शनायान्नाय फट्' इति मन्त्रेणाष्टोत्तरशताभिमन्त्रितान् "अं ये चात्र विघ्नकर्तारो भुवि दिव्यन्तरिक्षगाः॥विघ्न
 भूताश्च ये चान्ये मम मन्त्रस्य सिद्धिषु ॥ १ ॥ मयैतत्कालितं क्षेत्रं परित्यज्य विदूरतः ॥ अपसर्पन्तु ते सर्वे निर्विघ्नं सिद्धिरस्तु मे
 ॥ २ ॥" इति मन्त्रद्वयेन निखनेत् । ततस्तेषु 'अं मुदर्शनायान्नाय फट्' इति मन्त्रेण प्रत्येकमस्त्रं संपूज्य तत्रैव पूर्वोदिकमेण इन्द्रादि
 लोकपालानावाह्य पञ्चोपचारैः संपूजयेत् ॥ ततो जपस्थानमध्ये गणेशं कूर्ममन्त्रवसुधाक्षेत्रपालवास्तुपुरुषान् द्विजंश्च संपूज्य
 दिक्षपालेभ्यः क्षेत्रपालवास्तुगणपतिभ्यश्च माषभक्तबलीन् दत्त्वा बाह्ये भूतबलिं दद्यात् । तत्र मन्त्रः "ॐ ये रौद्रा रौद्रकर्माणो रौद्रस्था
 ननिवासिनः ॥ मातरोऽप्युग्ररूपाश्च गणाधिपतयश्च ये ॥ १ ॥ विघ्नभूताश्च ये चान्ये दिग्विदिक्षु समाश्रिताः ॥ ते सर्वे प्रीतमनसः
 प्रतिगृह्णन्त्विमं बलिम् ॥२॥" इति मन्त्रद्वयेन दशदिक्षु भूतेभ्यो बलिं दत्त्वा हस्तौ पादौ प्रक्षाल्याऽऽचामेत् । ततस्तत्र रात्रौ देवतोपा
 स्तिं चिकीर्षुरादौ शुभाशुभस्वप्नं विचारेत् । तद्यथा-स्नानादिकं कृत्वा हरिपादाम्बुजं स्मृत्वा कुशासनादिशय्यायां यथासुखं

सुत्वा वृषध्वजं प्रार्थयेत् । तत्र मन्त्राः—“ॐ भगवन् देवदेश झूलभृद्वृषवाहन ॥ इष्टानिष्टे समाचक्ष्व मम सुप्तस्य शाश्वत ॥ १ ॥
 ॐ नमोऽजाय त्रिनेत्राय पिङ्गलाय महात्मने ॥ वामाय विश्वरूपाय स्वप्नाधिपतये नमः ॥ २ ॥ स्वप्ने कथय मे तथ्यं सर्वकार्ये
 प्वशेषतः ॥ क्रियासिद्धिं विधास्यामि त्वत्प्रसादान्महेश्वर ॥ ३ ॥” एभिर्मन्त्रैः शिवं प्रार्थ्य निद्रां कुर्यात्ततो निशि ॥ दृष्टं स्वप्नं प्रातर्गुरवे
 निवेदयेत् वा स्वयं विचारयेत् । ततो ब्राह्मे मुहूर्ते उत्थाय प्रातःस्मरणं कृत्वा उपमि दन्तधावनपूर्वकं स्नात्वा सन्ध्यादिनित्यक्रियां
 प्रातः संपाद्य शरीरशुद्धयर्थं प्रायश्चित्तं कुर्यात् । तद्यथा—तत्रादौ नदीतडागादिकं गत्वा सुप्रक्षालिततरीरे स्नानोपकरणानि स्थाप
 येत् । ततः पाणिपादं प्रक्षाल्य नाभिमात्रं जलं गत्वा कुशपवित्रहस्तो बद्धशिवी आचम्य देशकालौ संकीर्त्य—मम ज्ञाता
 ज्ञातसमस्तपापक्षयार्थं करिष्यमाणामुक्तेदमन्त्रपुरश्चरणाधिकारार्थं शरीरशुद्धयर्थममुकप्रायश्चित्ताद्भूतान्यादौ भस्मादिभिर्गृह्ये स्नाना
 नि करिष्ये इति संकल्प्य वामहस्ते दक्षिणहस्तेन यज्ञियभस्म गृहीत्वा पश्चादुदकमिश्रणानन्तरं दक्षिणहस्तेन संमर्द्याभिमन्त्रयेत् ।

१ अथ स्वप्नानि मन्त्रमहेदधौ, तत्रादौ शुभानि—“लिङ्गं चन्द्राकर्याविंशं भारतीं जाह्नवीं गुरुम् ॥ रक्ताब्जितरणं युद्धे जयोऽजलसमचनम् ॥ १ ॥ शिखिहंसस्थाद्वाढये रये स्नानं च
 मोहनम् ॥ आरोहणं सारसस्य धरालाभश्च निम्नगा ॥ २ ॥ प्रासादः स्यन्दनः पद्मं छत्रं कन्या द्रुमः फली ॥ नागो दीपो हयः पुष्पं वृषभोऽश्वश्च पर्वतः ॥ ३ ॥ सुरघटो ग्रहास्तारा
 नारी सूर्योदयोऽस्तराः ॥ हयशैलविमानानामारोहो गगने गमः ॥ ४ ॥ मद्यमांसादनं विष्टालेपो रुधिरसेचनम् ॥ दध्योदनादनं राज्याभिषेको गोवृषध्वजाः ॥ ५ ॥ सिंहः सिंहासनं
 शङ्खो वादित्रं रोचना दधि ॥ चन्दनं दर्पणश्चैवां स्वप्ने संदर्शनं शुभम् ॥ ६ ॥” अथशुभस्वप्नानि—“तलाप्यक्तः कृष्णवर्णो नग्नो ना गर्तवायसौ ॥ शुष्कः कण्टकिवृक्षश्च चाण्डालो दीर्घक
 न्धरः ॥ ७ ॥ प्रासादस्तटहानश्च नैते स्वप्नाः शुभावहाः ॥ शान्तिं कुर्वीत दुःस्वप्ने जपेनमनन्यधीः ॥ ८ ॥” इति स्वप्नानि ।

तत्र मन्त्राः—ॐ अग्निरिति भस्म । ॐ वायुरिति भस्म । ॐ जलमिति भस्म । ॐ स्थलमिति भस्म । ॐ व्योमेति भस्म । ॐ
 सर्वं ठं हवा इदं भस्म । ॐ मन एतानि चक्षूषि भस्मानीत्यभिमन्त्र्य । ॐ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानाम् ॥ ब्रह्माधि-
 पतिब्रह्मणोधिपतिब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदाशिवोम् ॥ १ ॥ ॐ ईशानाय नमः इति शिरसि मर्दयेत् । ॐ तत्पुरुषाय विद्महे महा-
 देवायधीमहि तन्नो रूद्रः प्रचोदयात् ॥ २ ॥ ॐ तत्पुरुषाय नमः ॥ इति मुखे० । ॐ अघोरभ्योऽथ घोरभ्यो घोरघोरतरभ्यः सर्वेभ्यः
 शर्वसर्वेभ्यो नमस्तेऽस्तु रुद्ररूपेभ्यः ॥ ३ ॥ ॐ अघोराय नमः इति हृदये । ॐ वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो
 रुद्राय नमः कालाय नमः कलविकरणाय नमो बलविकरणाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ वामदेवाय नमो गुह्ये ॥ ॐ सद्योजाते
 प्रपद्यामि सद्योजातायै नमो नमः ॥ भवे भवेनातिभवे भवस्व मां भवोद्भवाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ सद्योजाताय नमः पादयोः ॥ ॐ
 प्रसद्य भस्मना योनिमप्युत्थिवीमग्ने ॥ स ठं मृज्यमातृभिह्वभ्योतिष्मान् पुनरासदः ॥ ६ ॥ इति मन्त्रेण प्रणवेन वा सर्वाङ्गे च भस्म
 विलिम्पेत् । ततः स्नात्वाऽऽचम्य गोमयस्नानं कुर्यात् । तद्यथा—शुद्धगोमयमादाय प्रणवेन दिक्षु दक्षिणभागं तीर्थं चोत्तरभागं
 प्रक्षिप्य शेषम् ॥ “ॐ अग्रमग्रश्चरन्तीनामौषधीनां रसं वने ॥ तासां वृषभपत्नीनां पवित्रं कायशोधनम् ॥ यन्मे रोगांश्च शोकांश्च पापं

मे हर गोमय ॥ १ ॥ “ ॐ मानस्तोकेतनयेमानऽअयुषिमानोगोषुमानोऽअश्वेषुरिषं ॥ मानोव्वीराद्ध्रमाग्निनैव्वधोव्विष्म
 न्तं सदुमिवाहवामहे ॥२॥ इत्यभिमन्य मूर्याय दर्शयित्वा ॥ “ ॐ गन्धद्वारादुराधर्षानित्यपुष्टाकरीषिणीम् ॥ ईश्वरीसर्वभूतानां तामि
 होपह्वेश्रियम् ॥१॥ ” इति मन्त्रेण दक्षिणहस्तगृहीतेन गोमयेन शिरसो नाभ्यन्तं वामहस्तगृहीतेन मन्त्रावृत्त्या नाभितः पादपर्यन्तं विलेपन
 मिति सर्वाङ्गमालिष्य स्नात्वा द्विराचमेत् ॥ अथ मृत्तिकास्नानम् ॥ शुद्धतीर्थमृत्तिकामादाय “ अश्वक्रान्ते रथक्रान्ते विष्णुक्रान्ते वसुन्धरे ॥
 मृत्तिके हर मे पापं यन्मया कायसांचितम् ॥१॥ उद्धृतासि वराहेण कृष्णेन शतबहुना ॥ मृत्तिके हर मे पापं यन्मया दुष्कृतं कृतम् ॥२॥
 त्वया हतेन पापेन सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ इत्यभिमन्य । ॐ इदं विष्णुर्विवचक्रमेत्र्यानिर्दधेपदम् ॥ समूढमस्य पाशं सुरस्वाहा ॥ इति
 मन्त्रेण शिरःप्रभृत्यङ्गानि विलिम्पेत् । ततो द्विराचम्य शुद्धोदकस्नानं कुर्यात् । ॐ आपोहिष्ठाभयोभुवस्तानऽज्जदधतन ॥ महेरणा
 गचक्षसे ॥ १ ॥ योर्वेऽशिवर्तमोरसस्तस्य भाजयेत्तुहन् ॥ उशतीरिवमातरः ॥२॥ तस्मा अरुद्रममवोष्यक्षयाय जिन्वथ ॥ आपोज
 नयथाचनः ॥३॥ इति स्नात्वा आचम्य पञ्चगव्यस्नानं कुर्यात् । गायत्र्या गोमूत्रम् ॥१॥ गन्धद्वारेति गोमयम् । गन्धद्वारादुराधर्षानित्य
 पुष्टाकरीषिणीम् ॥ ईश्वरीसर्वभूतानां तामिहोपह्वेश्रियम् ॥२॥ आप्यायस्वति पयःस्नानम् । ॐ आप्यायस्व समतुतु विवश्वतं सोम

वृष्णम् ॥ भवाव्वाजस्यसंगथे ॥ ३ ॥ दधिक्राव्णेति दधिस्नानम् ॥ ॐ दधिक्राव्णोऽअकारिषिञ्जणोरधस्यव्वजिर्न ॥ सुर
 भिनोमुखाकारप्रण्डायूँषितारिपत् ॥ ४ ॥ तेजोऽसीत्याज्यस्नानम् ॥ ॐ तेजोसिञ्जुक्रमस्यमृतमसिधामनामासिप्रियन्देवानामनो
 धृष्टदेवधजनमसि ॥ ५ ॥ देवस्यत्वेति कुशोदकस्नानम् ॥ ॐ देवस्य त्वासवितुं प्रसवेर्विर्वाहुभ्यामृष्णोहस्ताभ्याम् ॥ ६ ॥
 एवं पञ्चगव्यस्नानं कृत्वा शुद्धोदकेन स्नात्वा जले अधर्मर्षणम् । द्रुपदादिवेति च वारत्रयमावर्तयेत् । ततः स्नानाद्गर्तर्पणम् । सव्येन
 प्राङ्मुखः । ॐ ब्रह्मादयो देवास्तृप्यन्ताम् ॥ १ ॥ ॐ गौतमादय ऋषयस्तृप्यन्ताम् ॥ १ ॥ इति देवतीर्थेन एकैकमञ्जलि जले क्षिपेत् ।
 तत उदङ्मुखो यज्ञोपवीतं कण्ठीकृत्य ॐ सनकादयो मनुष्यास्तृप्यन्ताम् ॥ २ ॥ इति प्रजापतितीर्थेन अञ्जलिद्वयं दद्यात् । ततोऽपसव्येन
 दक्षिणाभिमुखः कृष्णतिलोदकैः ॐ कव्यवाडनलादयो देवपितरस्तृप्यन्ताम् ॥ ३ ॥ ॐ अस्मत्पितृपितामहप्रपितामहास्तृप्यन्ताम्
 ॥ ३ ॥ ॐ अस्मन्मातृपितामहीप्रपितामहस्तृप्यन्ताम् ॥ ३ ॥ ॐ अस्मन्मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहास्तृप्यन्ताम् ॥ ३ ॥
 ॐ अस्मन्मातामहीप्रमातामहीवृद्धप्रमातामहस्तृप्यन्ताम् ॥ ३ ॥ ॐ आब्रह्मस्तन्वर्षयन्तं जगत्तृप्यताम् ॥ ३ ॥ एवं तर्पणं
 कृत्वा ॐ यन्मया दूषितं तोयं मलैः शरीरसम्भवं ॥ तस्य पापस्य शुद्ध्यर्थं यक्ष्मतेते तिलोदकम् ॥ इति यक्ष्मणे जलं दद्यात् ।
 ततस्तीरमागत्य “ ॐ अग्निदग्धाश्च ये जीवा येऽप्यदग्धाः कुले मम ॥ भूमौ दत्तेन तृप्यन्तु तृप्ता यान्तु परां गन्तिम् ॥ ” ॥ ३ ॥

इति जलाञ्जलिं तटे निःक्षिपेत् । एवं स्नानाङ्गतर्पणं कृत्वा सव्येनाचम्य सूर्याग्राध्यै दद्यात् । “ॐ एहि सूर्य्य सहस्रांशो तेजोराशे
जगत्पते ॥ अनुक्रम्य मां देव गृहाणाध्यै नमोऽस्तु ते ॥ १ ॥” ततो जलाद्ब्रह्मनिष्क्रम्य अहतं श्वेतं सदशं धौतं वस्त्रं परिधाय उप
वस्त्रं गृहीत्वा द्विराचम्य गृहं गच्छेत् । इति नद्यादिस्नानप्रयोगः ॥ अथ गृहस्नानकरणे तत्प्रयोगः ॥ गृहे उद्धृतोदकेन वा उष्णोदकेन
स्नानं न तु पयुषितशीतोदकेन । ताम्रादिवृहत्पात्रे जलं गृहीत्वा “ॐ गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति ॥ नर्मदे सिन्धुकवेरि
जलेऽस्मिन्सन्निधिं कुरु ॥ १ ॥ ॐ पुष्कराद्यानि तीर्थानि गङ्गाद्याः सरितस्तथा ॥ आगच्छन्तु पवित्राणि स्नानकाले सदा मम ॥ २ ॥”
इति तीर्थान्यावाह्यं अश्वत्थान्नादवीरभिष्यञ्ज्यापौभवन्तुपीतये ॥ शंखोरभिसंवन्तुनं ॥ १ ॥ आपः पुनर्तु ॥ २ ॥ द्रुपदादिव ॥ ३ ॥ ऋतं
च सत्यं ॥ ४ ॥ आपोहिष्ठा ॥ ५ ॥ इति पञ्चभिर्ऋग्भिर्गमिमन्य ॐ इममेवरुणशुधीहव मद्याचं मृडय ॥ त्वामवस्युराचके ॥ २ ॥
इत्यादिवारुणैर्मन्त्रैः स्नात्वा वक्ष्यमाणैश्चतुर्भिर्मन्त्रैः कुशत्रयेण शिरसि जलं प्रक्षिपेत् । तत्र मन्त्राः—“ॐ सिमृशोर्निखिलं विश्वं मुहुः शुक्रं
प्रजापतेः ॥ मातरः सर्वभूतानामापो देव्यः पुनन्तु माम् ॥ १ ॥ अलक्ष्मीर्मलरूपा या सर्वभूतेषु संस्थिता ॥ क्षालयन्ति निजस्पर्शादापो
देव्यः पुनन्तु माम् ॥ २ ॥ यन्मे केशेषु दौर्भाग्यं सीमन्ते यच्च मृद्धनि ॥ ललाटे कर्णयोरेक्ष्णोरापस्तदू घ्नन्तु वो नमः ॥ ३ ॥
आधुरारोग्यमैश्वर्यमरिपक्षयः सुखम् ॥ संतोषः शान्तिरास्तिक्यं विद्या भवतु वो नमः ॥ ४ ॥” ततो हस्तयोरप आदाय

नासिकायां संयोज्य ॐ ऋतं च सत्यं० इत्यधर्मर्षणं जपेत् । एवं स्नात्वा उपवस्त्रेण जलापनयनं कृत्वा शुष्कं गुत्रं कार्पासवस्त्रं
परिधाय स्नानार्द्रवस्त्रं परिपीडय आचम्य तिलकं कुर्यात् । इति गृहस्थानां गृहे नित्यस्नानप्रकारः ॥ अथ तिलक
विधिः ॥ तत्रादौ भस्मत्रिपुण्ड्रप्रकारः । वामहस्ते दक्षिणहस्तेन अग्निहोत्रोत्थितं भस्मादाय उदकमिश्रणानन्तरम्
ॐ अग्निरिति भस्म ॐ वायुरिति भस्म ॐ जलमिति भस्म ॐ स्थलमिति भस्म ॐ व्योमेति भस्म सर्व्वठं०
हवाइदं भस्म मनएतानि चक्षूषि भस्मानि इति भस्माभिमन्त्र्य । ॐ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिपुष्टिवर्द्धनम् ॥
उर्वारुकमिवबन्धनान्मृत्योर्मुक्षीयमाप्नुतः ॥ ॐ तत्पुरुषाय नमः इति मंत्रेण भाले त्रिपुण्ड्रं कुर्यात् ॥ १ ॥ पुनः ॐ
त्र्यम्बकं पठित्वा ॐ अघोराय नमः इति दक्षिणांसे० ॥२॥ पुनः ॐ त्र्यम्बकं ॐ सद्योजाताय नमः इति वामांसे० ॥ ३ ॥ पुनः
ॐ त्र्यम्बकं पठित्वा ॐ वामदेवाय नमः इति जठरे० ॥ ४ ॥ पुनः ॐ त्र्यम्बकं पठित्वा ॐ ईशानाय नमः इति वक्षसि च त्रिपुण्ड्रं
कुर्यात् ॥ अथवा तत्पुरुषादिनामस्थले ॐ तत्पुरुषाय विद्महे० ॥ १ ॥ अघोरेभ्योऽथघोरेभ्यो० ॥ २ ॥ सद्योजातमिति० ॥ ३ ॥
वामदेवाय इति० ॥ ४ ॥ ईशानः सर्वविद्यानामित्यादि ॥ ५ ॥ पञ्चमन्त्रैस्त्रिपुण्ड्रकाणि विधेयानि । एवं भस्मधारणं कृत्वा
रुद्राक्षधारणं कार्य्यम् ॥ इति भस्मत्रिपुण्ड्रविधानम् ॥ अथ वैष्णवानामूर्ध्वपुण्ड्रविधानम् । गोपीचन्दनतुलसीमूलसिन्धुतीरजाह्नवीती

राणामन्यतममृदा केशवादिद्वादशनामभिललाटादिषु द्वादशस्थानेषु तिलकं कार्यम् । तद्यथा । ॐ केशवाय नमः इति ललाटे
कार्यम् ॥ १ ॥ ॐ नारायणाय नमः इति उदरे ॥ २ ॥ ॐ माधवाय नमः इति हृदये ॥ ३ ॥ गोविदाय नमः इति कंठे ॥ ४ ॥
ॐ विष्णवे नमः इति दक्षिणपार्श्वे ॥ ५ ॥ ॐ मधुसूदनाय नमः इति दक्षबाहौ ॥ ६ ॥ ॐ त्रिविक्रमाय नमः इति दक्षिणकर्ण
देशे ॥ ७ ॥ ॐ वामनाय ० इति वामपार्श्वे ॥ ८ ॥ ॐ श्रीधराय ० इति वामबाहौ ॥ ९ ॥ ॐ हृषीकेशाय नमः इति वामकर्णदेशे ॥ १० ॥
ॐ पद्मनाभाय ० इति पृष्ठे ॥ ११ ॥ ॐ दामोदराय नमः इति ककुद्दि ॥ १२ ॥ एवं द्वादशस्थानेषु तिलकं कृत्वा “ललाटे तु गदां
कुर्याद्धृदये नन्दकं पुनः ॥ शंखं चक्रं भुजद्वन्द्वं शार्ङ्गं बाणं च मूर्धनि ॥” एतानि चिह्नानि धारयेत् ॥ इति वैष्णवतिलकविधिः ॥
अथ प्रायश्चित्ताङ्गविष्णुपूजा ॥ तत्रादौ आचम्य प्राणानायम्य देशकालौ संकीर्त्य अमुकगोत्रोऽमुकशर्म्मा मम सर्वपापक्षयार्थं शरी
रशुद्धयर्थं करिष्यमाणामुक्रमन्त्रपुरश्चरणाधिकारार्थं पुरुषसूक्तेन श्रीमहाविष्णुपूजनमहं करिष्ये इति संकल्प्य स्वपुनतः चतुरस्रं
हस्तमात्रं स्थण्डिलं कृत्वा तदुपरि श्वेतवस्त्रं प्रसार्य तत्र तण्डुलैरष्टदलं कृत्वा तन्मध्ये ताम्रकलशं स्थापयेत् । नद्यथा । ॐ भूर्
सिंभूमिरस्यदितरसिंभ्विश्वधाराव्विश्वस्यभुवनस्यधर्मा ॥ पृथिवींश्चछृथिर्वाहोहृष्टृथिर्वामाहिठर्मा ॥ इति कलशाधारमूर्ति
सृष्ट्वा ॥ १ ॥ तत्र ॐ धान्यमसिधितुहिहेवान्प्राणायत्त्वेदुनायत्वाव्यानायत्त्वादिधामनुप्राप्तिसिन्धुषधान्देवैर्न-सविताहिरण्यपा

णि=प्रतिगृह्णात्विच्छेद्रेण पाणिना चक्षुषेत्सामहीना म्पयोसि ॥ इति धान्यं क्षित्वा ॥ २ ॥ तस्योपरि ॐ आजिप्रकलशं मद्वात्वा
 विंशतिवद्वरं पुनरुज्जातिवर्तस्वसानं ॥ सहस्रं धुस्वोरुधारापथस्वतीं पुनमाविशताद्रयिहं ॥ इति ताम्रकलशं स्थापयेत् ॥ ३ ॥
 ततः ॐ व्वरुणस्योत्तमेनमसि व्वरुणस्यस्कभेसजनीस्थो व्वरुणस्यऽऽकृतसदंस्थसि व्वरुणस्यऽऽकृतसदनमसि व्वरुणस्यऽऽकृतसदनमसि
 ॥ इति कलशे जलमापूर्य्य ॥ ४ ॥ ॐ त्वाग्धव्वाऽअखनस्वामिन्द्रस्वाबृहस्पतिः ॥ त्वामोषधेसोमो राजा विव्द्वानयश्मदमुच्यत ॥
 इति गन्धम् ॥ ५ ॥ ॐ आऽओषधीं व्वीजानां देवेभ्यस्त्रियुगम्पुरा ॥ मनैनुबभूवृणां महठं शतं धामानि सप्तचं ॥ इति सर्वोषधीः ॥
 ॥ ६ ॥ ॐ काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती परुषं परुषस्परि ॥ एवानोदूव्वप्रतनुसहस्रेण शतेन च ॥ इति दूर्वाम् ॥ ७ ॥ ॐ अश्वत्थे वा निषदनं पुणं
 वौव्वसतिष्कृता ॥ गोभाजऽइत्किलासथवत्स नवथपूरुषम् ॥ इति पञ्चपल्लवान् ॥ ८ ॥ ॐ स्योनापृथिविनो भवानक्षरा निवेशनी ॥
 यच्छेनं शर्मस्य प्रथो ॥ इति सप्त मृदः ॥ ९ ॥ ॐ वातं फलिनीयाऽअफलाऽअपुष्पायाश्च पुष्पिणी ॥ बृहस्पतिप्रभृतस्तानि सुभ्रुन्वठं
 हसं ॥ इति पूगीफलम् ॥ १० ॥ ॐ परिव्राजपतिं कविराग्रहं व्यान्यक्रमीत् ॥ दधद्रत्नीनि दशुषे ॥ इति पञ्च रत्नानि ॥ ११ ॥ ॐ
 हिरण्यगर्भं समवर्तताग्रभृतस्य जातं पतिरेकं आसीत् ॥ सदा धारपृथिवी द्यामुते मां कस्मै देवाय हविषां विधेम ॥ इति हिरण्यम् ॥ १२ ॥

ॐ मुजातो ज्योतिषासहस्रमव्वहथमासदुत्स्वः ॥ व्वासोऽअग्नेविविश्वरूपठसंव्ययस्वविभावसो ॥ इति वस्त्रं वा रक्तसूत्रं कण्ठे वेष्टयेत् ॥
 ॥ १३ ॥ ॐ धूर्णदोव्वपरापतसुधूर्णपुनरापत । व्वस्त्रेवव्विक्रीणाव्वहऽइषमूर्जैऽशतक्रतो ॥ इति पूर्णपात्रं निधाय ॥ १४ ॥
 ॐ मनोजुतिष्ठता इति प्रतिष्ठां कृत्वा तत्र ॐ तत्त्वागामिब्रह्मणावन्दमानस्तदशस्तैषजमानोहिविभिं - ॥ अहेडमानो
 व्वरुणेहवोद्धथुरुशऽसमानऽआयुऽप्रमोषीं ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः वरुण इहागच्छ इह तिष्ठ इत्यावाह्य ॐ अपांपतिवरुणाय
 नमः । इति षोडशोपचारैः संपूज्य । 'कलशस्य मुखे विष्णुः०' इत्याद्याभिमन्त्र्य ॥ ॐ देवदानवसंवादे० इति कल
 शं प्रार्थयेत् । ततस्तदुपरि पट्टवस्त्रं प्रसार्य तत्र गन्धेन अष्टदलं यन्त्रं विलिख्य तन्मध्ये तुलसीदलेपरि शालिग्रामप्रतिमाम् अथवा
 स्वर्णमयीं विष्णुमूर्तिम् अश्रुतारणपूर्विकां स्थापयेत् ॥ तत्र स्वर्णमूर्तिश्चेत्ताहं मूर्तिं पात्रे निधाय धृतनाभ्यज्य तदुपरि दुग्धजलधारा
 दद्यात् । हस्तं च पठेत् । तत्र मन्त्राः-ॐ समुद्रस्यत्वाव्वक्याग्नेपरिव्ययामसि ॥ पावकोऽअस्मभ्यर्धिशिवोभेव ॥ १ ॥ हिमस्य
 त्वाजरायुणानेपरिव्ययामसि ॥ पावकोऽअस्मभ्यर्धं शिवोभेव ॥ २ ॥ अणमिदं न्ययनठसमुद्रस्य निवेशनम् ॥ अन्यास्तेऽअ
 स्मत्पन्तुहेतय-पावकोऽअस्मभ्यर्धं शिवोभेव ॥ ३ ॥ नमस्तेहरेःशोचिषेनमस्तेऽअस्त्वच्चिबे ॥ अन्यास्तेऽअस्मत्पन्तुहे

तयः पावकोऽस्मभ्यर्धं शिवोभेव ॥ ४ ॥ प्राणदाऽअपानदाव्यानुदाव्वच्चोदाव्वारिवोदां ॥ अन्यास्तेऽस्मभ्यपन्तुहेतयः
 पावकोऽस्मभ्यर्धं शिवोभेव ॥ ५ ॥ इत्यथुत्तारणमूकम् ॥ ततः पञ्चामृतेन संस्नाप्य । ॐ आपोहिष्ठ्यादिभ्यृचैन शुद्धजलेन
 प्रोक्ष्य । स्थापितकलशोपरि संस्थाप्य ॥ ॐ मनोजृतिज्जुषतामाज्यस्यबृहस्पतिर्धनमिन्नेनोत्वारिंध्यद्विष्टसमिमिन्दधातु ॥ विश्वे
 देवासऽइहमादयंतो मे मर्तिह ॥ १ ॥ इति प्रतिष्ठाप्य पुष्पाणि विकीर्य स्वशरीरे देवाङ्गे च पुरुषमूक्त्यासं कुर्यात् ॥ “ देवो
 भूत्वा देवं यजेत ” इति वाक्यात् ॥ अथाङ्गन्यासः सहस्रशीर्षेत्यादिषोडशचर्मकस्य नारायण ऋषिः पुरुषो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।
 अन्यायास्त्रिष्टुप् छन्दः । न्यासे पूजायां च विनियोगः ॥ ॐ सहस्रशीर्षीं ॥ इति वामकरे ॥ १ ॥ ॐ पुरुषेऽष्टवेदं सर्वम् ॥ इति
 दक्षिणकरे ॥ २ ॥ ॐ एतावानस्यमहिमा ॥ इति वामपादे ॥ ३ ॥ ॐ त्रिपादुर्ध्वं ॥ इति दक्षिणपादे ॥ ४ ॥ ॐ ततो
 विराडं ॥ इति वामजानुनि ॥ ५ ॥ ॐ तस्माद्वज्ञात्सर्वहुतः ॥ इति दक्षिणजानुनि ॥ ६ ॥ ॐ तस्माद्वज्ञात्सर्वहुतः ॥
 इति वामकटौ ॥ ७ ॥ ॐ तस्मादूर्ध्वं ॥ इति दक्षिणकटौ ॥ ८ ॥ ॐ तं ध्रुवं ॥ इति नाभौ ॥ ९ ॥ ॐ यत्पुरुषं ॥ इति
 हृदये ॥ १० ॥ ॐ ब्राह्मणोऽस्य ॥ इति कण्ठे ॥ ११ ॥ ॐ चन्द्रमामनसो ॥ इति वामबाहौ ॥ १२ ॥ ॐ नाभ्याऽऽसीत् ॥

दक्षिणबाहौ ॥ १३ ॥ अय्यनुरूपेण ॥ इति मुखे ॥ १४ ॥ अस्मास्यस्रं ॥ इति नेत्रयोः ॥ १५ ॥ अय्येनयुग्मयं ॥ इति
 मूर्ध्नि ॥ १६ ॥ अथ पञ्चाङ्गन्यासः । अअङ्गसंभृतः ॥ इति हृदये ॥ १ ॥ अय्येदाहमेतम् ॥ इति शिरसि ॥ २ ॥ अय्यजापतिश्च ॥
 इति शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ अय्योदेवेभ्यऽआतपति ॥ इति कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ अय्यवभ्राह्मजं ॥ इत्यङ्गाय फट् ॥ ५ ॥ एव
 न्यासं कृत्वा कलशं शंस्रघण्टे च संपूज्य देवं ध्यायन् घण्टानादं कृत्वा पूजां कुर्यात् । तत्र प्रयोगः । अय्यसहस्रशीर्षायुरुरसंहस्राक्षं
 सहस्रपात् ॥ सभूमिठसुव्वतस्सुत्वात्यतिष्ठदशाङ्गुलम् ॥ अय्यश्रीमहाविष्णवे नमः ॥ आवाहनं समर्पयामि । इत्या
 वाहनम् ॥ १ ॥ (शालिग्रामपूजायामावाहनाभावात्प्रपुष्पं निवेदयेत् ।) अय्यपुरुषऽएवेदं सव्वय्यद्धुतयच्च सव्वय्यम् ॥ उता मृतु
 त्वस्येशानेयद्वेनानिरोहति ॥ २ ॥ अय्यमहाविष्णवे नमः आसनं स ॥ अय्य एतान्नस्यमहिमातो ज्यार्याश्चपूरुषं ॥ पादो
 स्यविधाभूतानिन्निपादस्यामृतं दिवि ॥ ३ ॥ अय्यमहाविष्णवे नमः पादं सम ॥ अय्य त्रिपादुद्धुतैदपूरुषं पादोभ्येहाभवपुनः ॥
 ततोव्विष्वङ्गव्यक्रामत्साशानशनेऽभि ॥ ४ ॥ अय्यमहाविष्णवे नमः अर्घ्यं स ॥ अय्य ततोव्विराडजायतव्विशोऽय्यपूरुषं ॥
 सजतोऽअत्यरिच्यतपश्चाद्रूमिमथोपुरु ॥ ५ ॥ अय्यमहाविष्णवे नमः आचमनीयं स ॥ अय्य तस्माद्विहातस्वव्वहुतं सस्मृतस्सृपदज्ज्यम् ।

पशूस्तैश्चैकैवायव्यानारण्याग्राम्याश्चये ॥ ६ ॥ ॐ महाविष्णवे नमः स्नानं स० “ॐ पर्यः पृथिव्यामित्यादिमन्त्रैः पृथक्
 पृथक् स्नानं शुद्धोदकस्नानं पुरुषसूक्तेनाभिषेकश्च कार्यः ॥ ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वदुतःशुचं समाप्तिनिधिज्ञैरे ॥ छन्दोऽसिधज्ञैरे
 तस्माद्यज्ञस्तस्मादजायत ॥ ७ ॥ ॐ महाविष्णवे० वस्त्रं स० वस्त्रान्ते आचमनं स० ॥ ॐ तस्मादध्याऽअजायन्त्येकैवा
 भयादितं ॥ गावैरहयज्ञैरेतस्मात्तस्माज्जाताऽअजायन् ॥ ८ ॥ ॐ महाविष्णवे० उपवीतं स० ॥ उपवीतान्ते आचमनं स० ॥
 ॐ तं वज्रम्वहिरिषिप्रोक्षन् पुरुषज्जातमग्रतः ॥ तेन देवाऽअयजन्त साध्याऽऋषयश्चये ॥ ९ ॥ ॐ महाविष्णवे नमः चन्दनं स० ॥ ॐ वत्पुरु
 षं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ॥ मुखं द्विजं स्यासीत्किं बाहू किमूरूपादाऽलुच्यते ॥ १० ॥ ॐ महाविष्णवे नमः पुण्याणि तुलसीपत्राणि
 च स० ॥ ॐ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्ब्रह्म हारजग्रन्थः ॥ ११ ॥ ॐ महाविष्णवे नमः ॥ ११ ॥ ॐ महाविष्णवे नमः
 धूपं स० ॥ ॐ चन्द्रमामनसो जातश्चक्षुःसूक्ष्मोऽअजायत ॥ श्रोत्राद्वायुश्च श्रोत्राज्जातश्च सुखादग्निर्जायत ॥ १२ ॥ ॐ महाविष्णवे नमः
 दीपं सम० ॥ ॐ नाभ्याऽआसीदुत्तरिक्षं शीर्षाद्वायुः समवर्तत ॥ पृथ्वा मूर्ध्नि दिशः श्रोत्रात्तथालोकौ २ ॥ १३ ॥ ॐ
 महाविष्णवे नमः नैवेद्यं स० ॥ नैवेद्यान्ते आचमनं स० ॥ ॐ यत्पुरुषेण हविषा देवा वज्रमन्वत ॥ वसन्तोऽस्यासीदालज्यं दग्नीष्मत्

इध्मंशरद्धविं ॥ १४ ॥ ॐ महाविष्णवे नमः मुखवासताम्बूलं स० ॥ ॐ हिरण्यगर्भः समवर्तता० ॥ ॐ महाविष्णवे
 नमः दक्षिणां स० ॥ ततो नीराजनं स० ॥ ॐ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिंशत्सप्तसमिधः कृताः ॥ देवाध्वज्ज्ञानभवानऽ
 अबध्नन्पुरुषमुशुम् ॥ १५ ॥ ॐ महाविष्णवे नमः प्रदक्षिणां स० ॥ ॐ वज्रेनवज्रमयजन्त देवास्तानिधर्माणिप्रथमाभ्या
 सन् ॥ तेहनाकम्भहिमानः सचन्तवन्नपूर्वसाध्याः सन्ति देवाः ॥ १६ ॥ ॐ महाविष्णवे नमः मन्त्रपुष्पाञ्जलिं स० ततः साष्टाङ्गप्रणामः ॥
 अथ नमस्कारः ॥ ॐ अद्भ्यः सम्भृतं प्रथिव्यैरसाच्च विश्वकर्मणः समवर्तताग्र ॥ तस्यत्वष्टा विवदधद्रूपमैतितत्रमात्यस्य देवत्व
 माजनमग्रैः ॥ १ ॥ व्वेदाहमेतम्पुरुषम्ममहान्तमादित्यवर्णन्तमसः परस्तात् ॥ तमेवविदित्वातिमृत्युमैतिनाभ्यः पन्थाविद्यतेय
 नाय ॥ २ ॥ ॐ प्रजापतिश्चरतिगर्भेऽअन्तरजायमानो बहुधा विजायते ॥ तस्य धोनिमपरिपश्यन्ति धीरास्तस्मिन् हतस्थुर्भुवनानि
 विश्वं ॥ ३ ॥ ॐ यदेवैव्यऽआतपति यो देवानां पुरोहितः ॥ पूर्वो यो देवैर्भ्योजातो नमो रुचाय ब्राह्मये ॥ ४ ॥ रुचम्ब्राह्मज्ञयन्तो
 देवाऽअग्रेतद्भुवन् ॥ यस्तैवम्ब्राह्मणो विद्यात्तस्य देवाऽअसन्वशे ॥ ५ ॥ ॐ श्रीश्चैतलक्ष्मीश्च पन्थावहोरात्रे पाशैश्च नक्षत्राणि रूपम्
 धिनैव्यात्तम् ॥ इष्णोर्निषाणां सुर्मऽइषाणसंवलोकर्मऽइषाण ॥ ६ ॥ ॐ महाविष्णवे नमः स्तुतिपाठं स० ॥ ततः । “जितं ते पुण्डरीकाक्ष

नमस्ते विश्वभावन ॥ सुब्रह्मण्य नमस्तेऽस्तु महापुरुषपूर्वज ॥ १ ॥ नमो हिरण्यगर्भाय प्रधानव्यक्तिरूपिणे ॥ ॐ नमो वासुदे-
 वाय शुद्धज्ञानस्वरूपिणे ॥ २ ॥ देवानां दानवानां च सामान्यमसि दैवतम् ॥ सर्वदा चरणद्वन्द्वं ब्रजामि शरणं तव ॥ ३ ॥ एक-
 स्त्वमसि लोकस्य स्रष्टा संहारकस्तथा ॥ अध्यक्षश्चानुमन्ता च गुणमायासमावृतः ॥ ४ ॥ संसारसागरं घोरमनन्तं क्लेशभाजनम् ॥
 त्वामेव शरणं प्राप्य निस्तरन्ति मनीषिणः ॥ ५ ॥ न ते रूपं न चाकारो नायुधानि न चास्पदम् ॥ तथाऽपि पुरुषाकारो भक्तानां
 त्वं प्रकाशसे ॥ ६ ॥ नैव किञ्चित्परोक्षं ते प्रत्यक्षोऽसि न कस्यचित् ॥ नैव किञ्चिदसाध्यं ते न च साध्योऽसि कस्यचित् ॥ ७ ॥
 कार्याणां कारणं पूर्वं वचसां वाच्यमुत्तमम् ॥ योगिनां परमां सिद्धिं परमं ते पदं विदुः ॥ ८ ॥ अहं भीतोऽस्मि देवेश संसारेऽस्मि
 न्महाभये ॥ त्राहि मां पुण्डरीकाक्ष न जाने शरणं परम् ॥ ९ ॥ कालेष्वपि च सर्वेषु दिक्षु सर्वसु चाच्युत ॥ शरीरेऽपि गतौ
 चापि वर्तते मे महद्भयम् ॥ १० ॥ त्वत्पादकमलादन्यत्र मे जन्मान्तरेष्वपि ॥ निमित्तं कुशलस्यास्ति येन गच्छामि सद्गतिम्
 ॥ ११ ॥ विज्ञानं यदिदं प्राप्तं यदिदं ज्ञानमर्जितम् ॥ जन्मान्तरेऽपि मे देव मामूदस्य परिक्षयः ॥ १२ ॥ दुर्गतावपि जातायां
 त्वं गतिस्त्वं मतिर्मम ॥ यदि नाथं च विज्ञेयं तावतास्मि कृती सदा ॥ १३ ॥ आकामकलुषं चित्तं मम ते पादयोः स्थितम् ॥
 कामये वैष्णवत्वं तु सर्वजन्मसु केवलम् ॥ १४ ॥” एवं महापुरुषविद्यास्तेन स्तुत्वा । ॐ अनेन षोडशोपचारपूजनेन पापापहा श्रीमहा-
 विष्णुः प्रीयताम् ॥ इति परमेश्वरार्पणं कुर्यात् ॥ एवं विष्णुपूजां कृत्वा पुरुषसूक्तेन प्रत्यृचं संतर्प्य मन्त्रान्ते सर्वत्र भगवान् पापापहा महावि-

णुस्तृप्यताम् इति पठेत् ॥ इति विष्णुतर्पणम् ॥ अथ विष्णुश्राद्धम् । आचम्य देशकालौ संकीर्त्य प्रायश्चित्ताङ्गताया विष्णुश्राद्धसंपत्तये
 श्रीविष्णुदेशेन त्र्यधिकयुग्मब्राह्मणभोजनपर्याप्तमां तन्निष्कृत्य द्रव्यदानं वा करिष्ये ॥ इति संकल्य ब्राह्मणं गन्धादिना संपूज्य पापापह
 श्रीविष्णुप्रीतेये विष्णुश्राद्धस्य संपूर्णतासिद्ध्यर्थं युग्मब्राह्मणभोजनपर्याप्तमां तन्निष्कृत्य द्रव्यं वा अमुकशर्माणे ब्राह्मणाय तुभ्य
 महं संप्रददे । एवं चतुर्भ्यो ब्राह्मणेभ्यो दत्त्वा प्रायश्चित्ताङ्गमादौ गोदानं तन्निष्कृत्य द्रव्यं वा दद्यात् ॥ तत्र प्रत्यक्षगोदानपक्षे देश
 कालौ संकीर्त्य प्रारिप्सितप्रायश्चित्तस्य पूर्वाङ्गताया विहितं गोदानं करिष्ये ॥ इति संकल्य ब्राह्मणं वृत्वा यथाविधि ब्राह्मणपूजनं
 धेनुपूजनं च कुर्यात् । ततो गोपुच्छे देवर्षिपितृतर्पणं कृत्वा कांस्यपात्रे गोपुच्छं निधाय दुग्धतिलकुशमुवर्णयुतं कृत्वा दक्षिणहस्तेन
 गृहीत्वा देशकालौ संकीर्त्य मम समस्तपापक्षयार्थं पापापहश्रीमहाविष्णुभ्रात्यर्थमिमां गां सवत्सां सोपस्करां यथाशक्ति
 विभूषितां रुद्रैवत्यां तुभ्यमहं संप्रददे इत्युच्चार्य संकल्पजलयुतं गोपुच्छं विप्रहस्ते दद्यात् ॥ ॐ यज्ञसाधनभूता या विश्वस्याघो
 घनाशिनी ॥ विश्वरूपधरो देवः प्रीयतामनया गवा ॥ १ ॥ ” इति प्रार्थयेत् । ततः गोदानसाङ्गतासिद्ध्यर्थं विप्राय दक्षिणां
 दत्त्वा अनेन गोदानकर्मणा पापापहश्रीमहाविष्णुः प्रीयताम् इति जलमुत्सृजेत् । गोदानसम्भवे यथाशक्ति तन्मूल्यं देयम् । तद्वथा
 देशकालौ संकीर्त्य प्रायश्चित्तपूर्वाङ्गताया विहितं यथाशक्ति गोनिष्कयीभूतद्रव्यदानं करिष्ये इति संकल्य ब्राह्मणं संपूज्य देय
 द्रव्यं गृहीत्वा देशकालौ संकीर्त्य प्रायश्चित्तपूर्वाङ्गताया विहितामिदं गोनिष्कयीभूतं यथाशक्ति रजतद्रव्यं तुभ्यमहं संप्रददे इति

दद्यात् । नात्र दक्षिणा ॥ इति प्रायश्चित्तधेनुदानम् ॥ अथ प्रायश्चित्तहोमः ॥ तत्रादौ शुद्धमृदा चतुरस्रं स्थण्डिलं कृत्वा देशकालौ संकल्प्य
 अथ प्रायश्चित्तपूर्वाङ्गतया विहितमाज्येन सह पञ्चगव्यहवनं करिष्ये ॥ तद्भुजतया पञ्चभूसंस्कारपूर्वकमग्निस्थापनं च करिष्ये इति
 संकल्प्य पञ्चभूसंस्कारान् कृत्वा यथाविधि विड्नामाग्निं प्रतिष्ठाप्य पात्रासादनं कुर्यात् । तद्वथा अग्नेरुत्तरतः पलाशपत्रं यज्ञियकाष्ठं
 हरितानि सप्त कुशपत्राणि गोमूत्रादीनि पृथक्पृथक् पञ्चगव्यानि आज्यम् इत्यादिहवनद्रव्याणि निधाय दक्षिणत आज्याधि
 श्रपणानन्तरं पलाशपत्रपुटके ताम्राया गोमूत्रम् अष्टमाषं गायत्र्यादाय श्वेतगोमयं षोडशमाषं गन्धद्वारेति मन्त्रेण निक्षिप्य
 पीतगोः क्षीरं द्वादशमाषम् ॥ ॐ आप्यायस्वेति मन्त्रेण ग्राह्यम् । नीलाया दधि षण्माषम् । ॐ दधिक्राव्णेति मन्त्रेण निक्षिप्य । कृष्णाया
 घृतम् अष्टमाषम् ॐ तेजोसीति मन्त्रेण गृहीयात् । यथोक्तगोरभावे श्वेताया अपि गोमूत्रादिकं ग्राह्यम् ॥ ततः देवस्य त्वेति मन्त्रेण कुशो
 दकं चतुर्माषं च प्रक्षिप्य प्रणवेन यज्ञकाष्ठेनालोडय प्रणवेनाभिमन्त्रयेत् । ततः अग्निर्पशुक्षणानन्तरम् आज्येन आधारवाज्यभागं
 हुत्वा अन्वाधानं कुर्यात् । तद्वथा अस्मिन्नन्वाहितेऽग्नावग्निं वायुं सूर्यं प्रजापतिं चाज्येन प्रत्येकं व्यस्तसप्तव्याहृत्या अष्टाविंश
 तिसंख्यया यक्ष्ये । पुनरत्र प्रधानं पृथिवीं विष्णुं रुद्रं ब्रह्माणमग्निं सोमं सवितारं प्रजापतिं परमात्मानम् एता ब्रह्मरूपदेवताः
 मिलितपञ्चगव्यद्रव्येण एकैकयाहुत्या यक्ष्ये । शेषेण स्विष्टकृतमित्यादि अन्वादध्यात् ॥ अथाज्येन प्रधानहोमः ॐ भूः स्वाहा इदं
 मग्नये न मम ॥ ॐ भुवः स्वाहा इदं वायवे न मम ॥ ॐ स्वः स्वाहा इदं सूर्याय न मम ॥ ॐ भूर्भुवः स्वाहा इदं प्रजापतये न मम ॥

एवं सप्तवारान्कृत्वा अष्टाविंशत्याहुतयो भवन्ति । एवं सप्तविंशतिवारान् कृत्वा अष्टोत्तरशताहुतयो भवन्ति । ततः पञ्चगव्येन प्राप्तिं मन्त्रमैककाहुतिः । ॐ स्योना पृथिविनो भवानक्षरानिवेशनी ॥ यच्छा नं शर्मसप्रथां स्वाहा इदं पृथिव्यै न मम ॥ १॥ ॐ इदं विष्णुर्व्वचक्रमे त्रेधा निर्दधे पदम् ॥ समृढमस्य पा ११ सुरे स्वाहा । इदं विष्णवे ॥ २ ॥ ॐ मानस्तोकेतनयेमानऽ आयुषिमानो गोषु मानेऽअथैषुरीरिषः ॥ मानोर्वीराब्रह्मभिर्नो व्यर्हीविष्मन्तस्तदमित्वाहवामहे स्वाहा इदं रुद्राय ० ॥ उदकोपस्पर्शनम् ॥ ३ ॥ ॐ ब्रह्मं ब्रह्म ज्ञानं प्रथमम्पुरस्ताद्विश्रीमत्सुखमेवैतदुवाच ॥ सुबुध्याऽऽपमाऽअस्यविष्ठांस्ततश्चर्वा निमसतश्च विबलं स्वाहा इदं ब्रह्मणे न मम ॥ ४ ॥ ॐ अग्नये स्वाहा इदमग्नये न मम ॥ ५ ॥ ॐ सोमाय स्वाहा इदं सोमाय न मम ॥ ६ ॥ ॐ तत्सवितुऽ स्वाहा इदं सवित्रे न मम ॥ ७ ॥ ॐ प्रजापतये स्वाहा इदं प्रजापतये न मम ॥ ८ ॥ ॐ परमात्मने स्वाहा इदं परमात्मने न मम ॥ ९ ॥ ॐ अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा इदमग्नये स्विष्टकृते न मम ॥ १० ॥ ततो भूरादिप्रजापत्यन्ता नवाज्या हुतीर्हुत्वा संस्रवप्रशनादि प्रणीताविमोक्तानं कृत्वा ब्रह्मणे पूर्णपात्रं दद्यात् ततो देशकालौ संकीर्त्य अद्यादिनमारभ्यामुक्त्वतग्रहणं करिष्ये इति द्विजान्पृष्ट्वा । कुरुष्वेत्यनुज्ञातः पञ्चगव्यप्राशनं कुर्यात् । तत्र मन्त्रः-ॐ यत्स्वगस्थितं पापं देहे तिष्ठति मामके ॥ प्रशान्तपञ्चगव्यस्य दहत्यग्निरेवियन्मम् ॥ १ ॥ इति सर्वं हुतशेषपञ्चगव्यं प्रणवेन पिबेत् । तद्दिने उपवासः । ततः संकल्पितप्राय

श्वितद्रव्यं ब्राह्मणेभ्यो दत्त्वा यथाशक्ति ब्राह्मणान् भोजयित्वा कर्मश्रर्पणं कुर्यात् । ततः संकल्पितव्रतमनुष्ठाय पूर्ववत् व्याहृत्या
 ज्यहोमविष्णुश्राद्धगोदानानि कुर्यात् । व्रतकरणाशक्तौ प्राजापत्ये गामेकां दद्यात् । अतिकृच्छ्रे सांतपने च गोद्वयम् ॥ २ ॥ पराके
 ततकृच्छ्रे च गोत्रयम् ॥ ३ ॥ कृच्छ्रातिकृच्छ्रे गवां चतुष्टयं वा ॥ चान्द्रायणेऽष्टौ ८ पञ्च^५चतस्रः^४ स्तिस्रो देवा गावः ॥ मांसं पयोव्रते
 यावकव्रते मासोपवासे च पञ्च गावः ॥ मांसं गोमूत्रयावकव्रते षड् गावो देयाः ॥ गोदानाशक्तौ निष्कनिष्कर्धानिष्कपादान्य
 तमप्रमाणहंसं रौप्यं वा धेनुमूल्यं वा देयम् । अत्यशक्तेन निष्कपादाध्वरजतं तत्समं धान्यादि वा देयम् ॥ अशीतिगुञ्जालकः
 कर्षः, चत्वारः कर्षाः निष्कमिति ॥ अथ प्राजापत्यप्रत्याग्रायाः ॥ प्राजापत्यकरणाशक्तौ धेनुमेकाम् ॥ १ ॥ अथवा दशसहस्रगा
 यत्रीजपः ॥ २ ॥ गायत्र्या सहस्रं तिलहोमः ॥ ३ ॥ [क्वचित्सहस्रं व्याहृत्या तिलहोम उक्तः ३ ॥] शतद्वयं प्राणायामा वा ॥ ४ ॥
 द्वादशब्राह्मणभोजनं वा ५ ॥ वेदसंहितापारायणम् ६ ॥ योजनतीर्थयात्रा ७ ॥ द्वादशसहस्रं नमस्काराः ८ ॥ इति
 प्राजापत्यप्रत्याग्रायाः ॥ अहोरात्र उपवासाशक्तौ एकविप्रभोजनम् १ ॥ वा सहस्रं गायत्रीजपः २ ॥ द्वादश प्राणायामा
 वा इति स्मृत्यर्थसारे । इति प्रायश्चित्तप्रयोगः ॥ एवं प्रायश्चित्तं पापानुसारं कृत्वा मन्त्रसिद्धयर्थं गायत्र्या अयुतं जपान्कुर्यात् ।
 तद्यथा । देशकालौ संकीर्त्यं ज्ञाताज्ञातपापक्षयार्थं करिष्यमाणामुक्रमन्त्रपुरश्चरणाधिकारार्थं मंत्रसिद्धयर्थं च गायत्र्या अयुतजपा
 नहं करिष्ये इति संकल्प्य स्वयं विप्रद्वारा वा कुर्यात् । (तदुक्तं देवीभागवते) “ यस्य कस्यापि मन्त्रस्य पुरश्चरणमारभेत् ॥

व्याहृतित्रयसंयुक्तां गायत्रीं चायुतं जपेत् ॥ १ ॥ नृसिंहाकर्कराहाणां तान्त्रिकं वैदिकं तथा ॥ विना जत्वा तु गायत्रीं तत्सर्वं निष्फलं भवेत् ॥ २ ॥ एवं सप्रणवव्याहृतिकागव्ययुतं जत्वा । अपोहिष्ठा० इत्यादि त्र्युचम् ३ ॥ स्वस्तिन० इत्याद्याः स्वस्तिमतीः ॥ पुनर्तु मा इत्याद्याः पावमानीश्च सर्वा जत्वा ॐ गायत्र्याऽऽचार्यमृषिं विश्वामित्रं तर्पयामि । गायत्रीछन्दस्तर्पयामि । सवितारं देवतां तर्पयामि । इति तर्पणं कृत्वा कद्रुदोषेत्यादीनि रुद्रमूक्तानि सकृजपेत् । तद्दिने उपवासः । अशक्तस्य हविष्यान्नेन एकभक्तव्रतम् । इति सर्वमन्त्रपुरश्चरणरम्भात्पूर्वदिनकृत्यम् ॥ ॥ अथानुष्ठानरम्भादिनकर्म ॥ चन्द्रतारादिवलान्विते पूर्वोक्ते सुमुहूर्ते प्रातरुत्थाय तीर्थादौ यथाविधि स्नात्वा संध्यादिनित्यावश्यकं समाप्य आचार्यं जापकांश्चाहूय तेभ्य आसनाध्यादिकं दत्त्वा मङ्गलस्नानं कुर्यात् । तद्वथा । यजमानः शुद्धपीठे प्राङ्मुख उद्ङ्मुखो वा उपविश्य हस्तौ पादौ प्रक्षाल्य द्विराचम्य प्राणानायम्य देशकालौ संकीर्त्य ब्राह्मणद्वारा करिष्यमाणामुक्रमन्त्रपुरश्चरणकर्माङ्गतया मङ्गलस्नानमहं करिष्ये । इति संकल्पः । ततो यथा चारं मङ्गलवाद्यघोषपुरःसरं पुत्रवतीषुद्धमुखवासिनीभिर्हस्तैः सुगन्धितलाभ्यञ्जनं तिलामलकादीनां सर्वौषध्यादिसुगन्धचूर्णनाद्भूतनम् उष्णोदकेन मङ्गलस्नानं पत्न्या सह कृत्वा नवं श्वेतं सदृशं स्वर्णेन सकृद्धौतं प्राणुदग्वा प्रसारितं नान्यथारितमहतं वस्त्रं नाभिषृष्टकादिषु वस्त्रात्रिकच्छदम् “ॐ परिधास्यै यशोयास्यै दीर्घायुत्वाय जरदक्षिणिस्मि ॥ शतं च जीवामि शतदः पुरुषी रायस्योषमभिसव्ययिष्ये ॥ १ ॥ इति मन्त्रेण परिधाय । ॐ यशसा मा द्यावापृथिवी यशसेन्द्रबृहस्पती ॥ यशो भगश्च मा

विदद्यशो मा प्रतिपद्यताम् ॥ १ ॥ इति मन्त्रोत्तरीयं धृत्वा यथाविधि नूतनयज्ञोपवीतं च धारयेत् ॥ पत्नी तु अहते क्षौमवस्त्रे श्वेतपीत
 रक्तारजिते नीलरजितं विना अमन्त्रकं परिधाय प्रतिवस्त्रं स्मार्तविधिना द्विराचमनम् ॥ पत्न्यास्तु यथोक्तं कार्यम् । ततः शुभासने
 प्राङ्मुख उपविश्य स्वदक्षिणतः पत्नीं चोपवेश्य करद्वये अनामिकासमध्यपर्यवधि कुशपवित्रमथवा यथाशक्ति सुवर्णात्मकं पवित्रद्वयं
 च धृत्वा कुङ्कुमकेशरान्यतममङ्गलद्रव्येण तिलकं यथाचारं कृत्वा द्विराचम्य प्राणानायम्य शान्तिपाठं पठित्वा लक्ष्मीनारायणा
 दिदेवान् प्रणमेत् । अथ शान्तिपाठमन्त्राः ॥ “ॐ आनो भद्राः कर्तव्यो यन्तु विश्वतो देवासोऽअपरीतासऽउद्भिदः ॥ देवानो यथा
 सदुमिद्वधेऽअसन्नप्रायुवोरक्षितारो दिवेदिव ॥ १ ॥ देवानां भद्रा सुमतिः कृत्यान् देवानां ऽरातिरभिनो निर्वर्तताम् ॥ देवानां
 सख्यमुपसदिमाव्वयन्देवान्ऽआयुः प्रतित्तु जीवसे ॥ २ ॥ तान् पूव्यानि विदहू महव्वयमभगम्भिन्नमर्दितन्दक्षमसिधम् ॥
 अर्थमणम्बरुण्ठो सोममाश्विनारसरस्वतीनम्भुभागमयस्करत् ॥ ३ ॥ तन्नो व्वतो मयो भुव्वा तु भेषजन्तन्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः ॥
 तद्भार्वाणः सोमसुतो मयो भुवस्तदश्विना शृणुत न्यिष्यथायुवम् ॥ ४ ॥ तमीशान् अगतस्तस्थुषस्पतिं न्ययजिन्मवसे हू महव्व
 यम् ॥ पुषानो यथाव्वदसामसद्वृधेरक्षिता पायुरदव्वस्वस्तये ॥ ५ ॥ स्वस्ति नऽइन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः ॥ स्वस्ति

नस्तादर्योऽरिष्टनेमिंस्वास्तिनोबुहस्पतिर्दधातु ॥ ६ ॥ पृषदश्वामरुतं प्रीश्रमातंगुमथ्यावानोव्वदथेषुजमय ॥ अग्निजिह्वा
 मनवंस्मरं चक्षसां विवधेनो देवाऽवसागमन्निह ॥ ७ ॥ भद्रङ्गभिः शृणुयाम देवा भद्रमपश्येमाक्षभिर्जन्नाः ॥ स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाठसं
 स्तनूभिर्व्यशेमहिदुवाहते धातुः ॥ ८ ॥ शतमिन्नुशरोऽन्ति देवा यत्रानश्चक्रजसन्तनूनाम् ॥ पुत्रा सो यत्र पितरो भवन्ति मानो मध्या
 गिरिषतायुर्गन्तो ॥ ९ ॥ अर्दितिद्यौरर्दितिरन्तरिक्षमर्दितिर्मातासपितासपुत्र ॥ विश्वे देवाऽर्दितिः पञ्चजनाऽर्दितिर्जितमर्द
 तिर्जीनस्वम् ॥ १० ॥ तम्यन्तीमिरदुगच्छम देवाः पुत्रैर्भ्रातृभिरुवाहिरण्यैः ॥ नाकङ्कुभ्यानामुकृतस्यलोकैरुतीयेषुष्टुऽअधिराच
 नेदिवः ॥ ११ ॥ आयुष्यम्बच्चस्य ठरायस्योषमौर्द्धदम् ॥ इदं ठहिरण्यं वच्चैस्वजत्राया विशतादुमाम् ॥ १२ ॥ द्यौः शान्तिरन्तरिक्ष
 ठशान्तिः पृथिवी शान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिः ॥ वनस्पतयः शान्तिर्विश्वे देवाः शान्तिर्ब्रह्मशान्तिः सर्व्वशान्तिः शान्ति
 रेव शान्तिः सा मा शान्तिरेधि ॥ १३ ॥ यतो यतः समीहसेततोऽअभयङ्कुरु ॥ शन्नः कुरु प्रजाभ्यो भयन्नं पशुभ्यः ॥ १४ ॥
 सुशान्तिर्भवतु ॥ ॐ श्रीमहागणाधिपतये नमः ॥ ॐ लक्ष्मीनारायणाभ्यां नमः ॥ ॐ उमामहेश्वराभ्यां नमः ॥ ॐ वाणीहरण्यगर्भाभ्यां
 नमः ॥ ॐ शचीपुरन्दराभ्यां नमः ॥ ॐ मातापितृचरणकमलेभ्यो नमः ॥ ॐ कुलदेवताभ्यो नमः ॥ ॐ इष्टदेवताभ्यो नमः ॥ ॐ आत्म

देवताभ्यो नमः ॥ ॐ स्थानदेवताभ्यो नमः ॥ ॐ वास्तुदेवताभ्यो नमः ॥ ॐ सर्वेभ्यो देवेभ्यो नमः ॥ ॐ सर्वेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो नमोनमः ॥
 ॐ पुण्यं पुण्याहं दीर्घमायुरस्तु ॥ ॐ सुमुखश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णकः ॥ लम्बोदरश्च विकटो विघ्ननाशो विनायकः ॥ १ ॥ धूम्रकेतुर्गणा
 ध्यक्षो भालचन्द्रो गजाननः ॥ द्वादशैतानि नामानि यः पठेच्छृणुयादपि ॥ २ ॥ विद्यारम्भे विवाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा ॥ संग्रामे
 संकटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते ॥ ३ ॥ शुक्लाम्बरधरं देवं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ॥ प्रसन्नवदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशान्तये ॥ ४ ॥ अमी
 म्मिस्तार्थसिद्धयर्थं पूजितो यः सुरासुरैः ॥ सर्वविघ्नहरस्तस्मै गणाधिपतये नमः ॥ ५ ॥ सर्वमङ्गलमाङ्गल्ये शिवे सर्वार्थसाधिके ॥
 शरण्ये त्र्यम्बके गौरि नारायणि नमोऽस्तु ते ॥ ६ ॥ सर्वदा सर्वकार्येषु नास्ति तेषाममङ्गलम् ॥ येषां हृदिस्थो भगवान्मङ्गलायतनं
 हरिः ॥ ७ ॥ लाभस्तेषां जयस्तेषां कुतस्तेषां पराजयः ॥ येषामिन्दीवरश्यामो हृदयस्थो जनार्दनः ॥ ८ ॥ विनायकं गुरुं भानुं ब्रह्म
 विष्णुमहेश्वरान् ॥ सरस्वतीं प्रणम्यादौ सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥ ९ ॥ सर्वेष्वारम्भकार्येषु त्रयस्त्रिभुवनेश्वराः ॥ देवा दिशन्तु नः सिद्धिं
 ब्रह्मेशानजनार्दनाः ॥ १० ॥ वक्रतुण्ड महाकाय सूर्यकोटिसमप्रभ ॥ अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा ॥ ११ ॥ इति प्रणम्य
 संकल्पं कुर्यात् ॥ अथ संकल्पः ॥ तत्रादौ दक्षिणहस्ते कुशत्रयवगन्धपुष्पजलान्यादाय ॐ विष्णुर्विष्णुर्विष्णुः ॐ तत्सद्ब्रह्म श्री
 मद्भगवतो महापुरुषस्य विष्णोराज्ञया प्रवर्तमानस्य अद्य श्रीब्रह्मणो द्वितीये पराद्धे एकपञ्चाशतमे वर्षे प्रथममासे प्रथमपक्षे प्रथम
 दिवसे अह्नौ द्वितीये यामे तृतीये मुहूर्ते रथन्तरादिद्वात्रिंशत्कल्पानां मध्ये अष्टमे श्वेतावारहकल्पे स्वयंभुवादिमन्वन्तराणां मध्ये

सप्तमे वैवस्वतमन्वन्तरं कृतत्रेताद्वापरकालिसंज्ञानां चतुर्णां युगानां मध्ये वर्तमाने अष्टाविंशतितमे कलियुगे तत्प्रथमचरणे तथा पञ्चाशत्कौटियोजनविस्तीर्णभूमण्डलान्तर्गतसप्तद्वीपमध्यवर्तिन जम्बूद्वीपे तत्रापि नवखण्डानां मध्ये नवसहस्रयोजनविस्तीर्णे भरतखण्डे तत्रापि परमपवित्रे भारते वर्षे आर्यावर्तान्तर्गतब्रह्मावन्तकदेशे अमुकक्षेत्रे श्रीगङ्गायमुनयोऽमुकदिग्भागे नर्मदाया अमुकप्रदेशे देवब्राह्मणानां सन्निधौ श्रीमन्तृपविक्रमदित्यराज्यादमुकसंख्यापरिमिते प्रवर्तमानवत्सरे प्रभवादिषष्टिसंवत्सराणां मध्येऽमुकनामि संवत्सरे अमुकायने अमुकर्तौ अमुकमासे अमुकपक्षे अमुकतिथौ अमुकवासरे अमुकनक्षत्रे अमुकयोगे अमुककरणे अमुकराशिस्थे चन्द्रे अमुकराशिस्थिते सूर्ये अमुकराशिस्थिते देवयूरी शेषषु ग्रहेषु यथायथाराशिस्थानस्थितेषु सत्सु एवं गुणविशेषेणविशिष्टां शुभपुण्यतिथौ अमुकगोत्रोऽमुकशर्माहमात्मनः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलावाप्तये अस्मिन्पुण्याहे मम कलत्रादिभिः सह जन्मराशेः सकाशान्नामराशेः सकाशाद्वा जन्मलयाद्वर्षलयाद्वाचराद्वा ये केचिच्चतुर्थाष्टमद्वादशाब्धनिष्ठस्थानस्थिताः क्रूरग्रहास्तैः सूचितं सूचयिष्यमाणं च यत्सर्वारिष्टं तद्विनाशार्थं सर्वदा तृतीयैकादशशुभस्थानस्थितवदुत्तमबलप्राप्त्यर्थं तथा दशान्तदेशो पदशादिनदशाजन्तितपाजडस्त्रपाथुराधिदेवाधिभौतिकाध्यात्मिकजनितकृशानिवृत्तिपूर्वकशरीरारोग्यार्थं परमैश्वर्यादिप्राप्त्यर्थम् असु कदेवताप्रीत्यर्थममुकसंख्यापरिमितमुकमन्त्रजपपुरश्चरणं स्वयं ब्राह्मणद्वारा वा करिष्ये इति तदङ्गत्वेन गणपतिपूजनं स्वस्तिपुण्याहवाचनं मातृकापूजनं नान्दीश्राद्धमाचार्यादिवरणं च करिष्ये इति संकल्प्य स्ववामे कर्माध्वजलघूर्तिकलशार्चनम् । “ॐ तत्सत्वा

यामिब्रह्मणाव्वन्दमानस्तदाशास्तेष्वर्जमानेहविर्भिः॥अहंढमानोवरुणेहवोध्युरशरुठंसमानुआयुःप्रमोषी॥ अस्मिन्कलशे ॐ वरुण
 इहागच्छेह तिष्ठ इत्यावाह्य ॐ अपांपतये वरुणाय नमः इति गन्धाक्षतपुष्पैः संपूज्य कलशस्य मुखे विष्णुरित्याढ्यभिन्य ॐ गङ्गे च
 यमुने चैव गोदावारि सरस्वति ॥ नमो दे सिन्धुकावरि जलेऽस्मिन्सन्निधिं कुरु ॥ १ ॥ अस्मिन्कलशे सर्वाणि तीर्थान्यावाहयामि
 पूजयामि नमस्करोमि इति तीर्थान्यावाह्य देवदानवसंवादे इति प्रार्थयेत् ॥ ततो दूर्वाभिः कलशोदकेन संभारान् ॐ अपवित्रः पवित्रो
 वा सर्वावस्थां गतोऽपि वा ॥ यः स्मरेत्पुण्डरीकाक्षं स ब्रह्माभ्यन्तरः शुचिः ॥१॥ इति मन्त्रेण संप्रोक्ष्य दीपपूजनं कुर्यात् । भो दीप त्वं
 ब्रह्मरूप अन्धकारनिवारक ॥ इमां मया कृतां पूजां गृह्णतेजः प्रवर्धय ॥१॥ दीपाय नमः । इति गन्धाक्षतपुष्पैः पूजयेत् ॥ अथ गणप
 तिपूजनम् । तत्रादौ ध्यानम्—“श्वेताङ्गः श्वेतवस्त्रं सितकुसुमगणैः पूजितं श्वेतगन्धैः क्षीराब्धौ रत्नदीपैः सुरतरुविमले रत्नसिंहासनस्थम् ॥
 दोर्मिः पाशाङ्कुशप्रभयधृतिविशदं चन्द्रमौलिं त्रिनेत्रं ध्यायेच्छान्यथमीशं गणपतिममलं श्रीसमेतं प्रसन्नम् ॥१॥” ॐ भूर्भुवः स्वः
 सिद्धिबुद्धिसहितमहागणपतये नमः ध्यायामि इति ध्यानम् ॥१॥ पुष्पाण्यादाय—हे हरन्व त्वमेवोहि अम्बिकात्र्यम्बकात्मज ॥ सिद्धिबुद्धि
 पते त्र्यक्ष लक्षलाभपितुः पितः ॥ १ ॥ नागास्य नागहार त्वं गणराज चतुर्भुज ॥ भूषितः स्वायुधैर्दिव्यैः पाशाङ्कुशपरश्वधैः ॥ २ ॥
 आवाहयामि पूजार्थं रक्षार्थं च मम क्रतोः ॥ इहागत्य गृहाण त्वं पूजां क्रतुं च रक्ष मे ॥ ३ ॥ ॐ गुणानन्वागणपतिठहवामहे

प्रियगणन्त्वा प्रियपतिं ठहवामहे निधीनान्वानिधिपतिं ठहवामहे ब्रह्मसो मम ॥ आहमजानिगर्भधमात्मजासिगर्भधम् ॥ ॐ
 भूर्भुवः स्वः सिद्धिदुःखसहितमहागणाधिपतये नमः गणपतिमावाहयामि स्थापयामि इत्यावाह्य ॐ भूर्भुवः स्वः सिद्धि
 बुद्धिसहितमहागणाधिपतये नमः । इति मन्त्रेण पाद्यादिभिः षोडशोपचारैः संपूज्य विशेषार्घ्यं दद्यात् ॥ ॐ रक्षरक्ष गणाध्यक्ष रक्ष
 त्रैलोक्यरक्षक ॥ भक्तानामभयं कर्ता त्राता भव भवार्णवात् ॥ १ ॥ द्वैमातुर कृपासिन्धो षाण्मातुराग्रज प्रभो ॥ वरद त्वं वरं देहि
 वाञ्छितं वाञ्छितार्थद ॥ २ ॥ गृहाणार्घ्यमिदं देव सर्वदेवनमस्कृत ॥ अनेन सफलाध्यैण फलदोऽस्तु सदा मम ॥ ३ ॥
 ॐ भू० सि० म० विशेषार्घ्यं स० ॥ (प्रार्थना) — “विघ्नेश्वराय वरदाय सुरप्रियाय लम्बोदराय सकलाय जगद्धिताय ॥ नागाननाय
 श्रुतियज्ञविभूषिताय गौरीसुताय गणनाथ नमोनमस्ते ॥ १ ॥ भक्तार्तिनाशनपराय गणेश्वराय सर्वेश्वराय शुभदाय
 सुरेश्वराय ॥ विद्याधराय विकटाय च वामनाय भक्तप्रसन्नवरदाय नमोनमस्ते ॥ २ ॥ नमस्ते ब्रह्मरूपाय विष्णुरूपाय ते
 नमः ॥ नमस्ते रुद्ररूपाय करिरूपाय ते नमः ॥ ३ ॥ विश्वरूपस्वरूपाय नमस्ते ब्रह्मचारिणे ॥ भक्तप्रियाय देवाय
 नमस्तुभ्यं विनायक ॥ ४ ॥ लम्बोदर नमस्तुभ्यं सततं मोदकप्रिय ॥ निर्विघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा ॥ ५ ॥ त्वां
 विघ्नशङ्कुलनेति च सुन्दरेति भक्तप्रियेति सुखदेति वरप्रदेति ॥ विद्याप्रदेत्यघहरति च ये स्तुवन्ति तेभ्यो गणेश वरदो भव नित्य

मेव ॥ ६ ॥ ” इति प्रार्थ्य अनया पूजया सिद्धिबुद्धिसहितमहागणपतिः सांगः सपरिवारः प्रीयताम् ॥ इति गणपतिपूजनम् ॥
 अथ पुण्याहवाचनम् ॥ तत्रादौ स्वाग्रे पूर्वोक्तकलशस्थापनविधिना अब्रणं ताम्रकलशं संस्थाप्य तत्र वह्णं संपूज्य प्रार्थयेत् ।
 ॐ नमोनमस्ते स्फटिकप्रभाय सुश्वेतहाराय सुमङ्गलाय ॥ सुपाशहस्ताय झषासनाय जलाधिनाथाय नमोनमस्ते ॥ १ ॥ पाशपाणे
 नमस्तुभ्यं पद्मिनीजीवनायक ॥ पुण्याहवाचनं यावतावत्त्वं सन्निधौ भव ॥ २ ॥ इति प्रार्थ्य पुण्याहवाचनं कुर्यात् । अवनि
 कृतजानुडलः कमलमुकुलसदृशमञ्जलिं शिरस्याधायानन्तरं दक्षिणेन पाणिना स्वर्णपूर्णकलशं धारयित्वा दीर्घां नागा नद्यो
 गिरयस्त्रीणि विष्णुपदानि च ॥ ॐ त्रीणिपदाव्विचक्रमेव्विष्णुगोपाऽअदोभ्यः ॥ अतोधर्माणिधारयन् ॥ १ ॥ तेनायुःप्रमाणेन
 पुण्यं पुण्याहं दीर्घमायुरस्त्विति भवन्तो ब्रुवन्तु इति यजमानः पुण्यं पुण्याहं दीर्घमायुरस्त्विति द्विजाः । एवं सर्वत्र यजमानवचनो
 तारं ब्राह्मणाः प्रतिवचनं दधुः । ब्राह्मणानां हस्ते सुप्रोक्षितमस्तु ॐ शिवा आपः सन्तु इति जलं दद्यात् । सन्तु शिवा आपः
 इति प्रतिवचनम् । ॐ सौमनस्यमस्तु इति पुष्पम् । अस्तु सौमनस्यम् ० । ॐ अक्षतं चारिष्टं चास्तु इत्यक्षताम् । अस्त्वक्षतमारिष्टं
 च । ॐ गन्धाः पान्तु । इति गन्धम् ॥ सौमङ्गल्यं चास्तु । ॐ अक्षताः पान्तु आयुष्यमस्तु ० । ॐ पुष्पाणि पान्तु सौश्रियमस्तु ।
 ॐ ताम्बूलानि पान्तु ऐश्वर्यमस्तु ० । ॐ दक्षिणाः पान्तु बहुधनमस्तु । पुनरत्राः पान्तु स्वर्चितमस्त्विति विप्रा ब्रूयुः ॥ यजमानः आचा

गीदीनप्रणम्य श्रीयशो विद्या विनयो वित्तं बहुपुत्रं चायुष्यं चान्तिविति भवन्तो ब्रुवन्तु इति वदेत् । ते च श्रीयशो विद्या विनयो वित्तं
 बहुपुत्रं चायुष्यं चास्तु इत्युक्त्वा दीर्घमायुः शान्तिः पुष्टिस्तुष्टिश्चास्त्विति यजमानं मूर्धन्यमिषिञ्चयुः ॥ यं कृत्वा सर्ववेदयज्ञक्रियाक
 रणकर्मारम्भाः शोभनाः प्रवर्तन्ते तमहमोङ्कारमार्दि कृत्वा ऋग्यजुःसामाशीर्विचनं बहुऋषिमतं समनुज्ञातं भवद्भिरनुज्ञातः पुण्यं पुण्याह
 वाचयिष्ये । ॐ वाच्यतां ब्राह्मणानां हस्तेष्वक्षतान्दधाते चाशिषो दद्युः । ॐ भद्रङ्कणीभंश्चुष्यामदेवामुद्रमृश्यमाक्षमिष्यजत्रां ॥
 स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाठसस्तनूभिर्व्यशेमहि देवहितं वदयुः ॥ १ ॥ देवानां भद्रासुमतिं ऋग्यजुःतान् देवानां ठारितिरिभिनो निवर्तताम् ॥ देवानां
 ठसत्यमुपसदिमाव्वयन्देवानां आयुः प्रतैरन्तुजीवस ॥ २ ॥ नतद्भक्ष्ठासिनापिशोचास्तरान्तिदेवानामोजं प्रथमजठद्वेत् ॥ बोधि
 भतिं दीक्षायणठं हिरण्यठं स देवेषु कृणुते दीर्घमायुः समनुष्यषुकृणुते दीर्घमायुः ॥ ३ ॥ दीर्घायुस्तुष्टुः आपधेयानि तावस्मै च त्वाखनाभ्यहम् ॥
 अथोत्पन्दीर्घायुर्भूत्वा शतवल्शाव्विरहतात् ॥ ४ ॥ द्रविणो दाद्रविणसस्तु स्य द्रविणो दाद्रसस्तु प्रियंसत् ॥ द्रविणो दाव्वारवतीमि
 शन्नो द्रविणो दासते दीर्घमायुः ॥ ५ ॥ सविता प्रश्नात् सविता पुरस्तात् सवितो तारात् सविता यरात् ॥ सविता नः सुवतु सर्वतात
 सवितानो रासतान् दीर्घमायुः ॥ ६ ॥ नवोनवो भवति जायमानो नान्केतु रुरुषमभित्यग्रम् ॥ भागन्देवेभ्यो विदधात्ययं प्रचन्द्रमास्तिर

तेदीर्घमायुः ॥ ७ ॥ उच्चादिविदक्षिणावन्तोऽअस्थुर्येऽअश्वदाःसहतेसूर्येण ॥ हिरण्यदाऽअमृतत्वर्भजन्तेवासोदाःसौमप्रतिरन्तुआयुः
 ॥ ८ ॥ इत्याशीर्वादः ॥ व्रतजपनियमतपःस्वाध्यायक्रतुदयादमदानविशिष्टानां सर्वेषां ब्राह्मणानां मनःसमाधीयताम् । इति यजमानः ।
 समाहितमनसः स्मः इति द्विजाः । प्रसीदन्तु भवन्तः इति यजमानो ब्रूयात् । प्रसन्नाः स्मः इति द्विजा ब्रूयुः । ततो यजमानो ब्रूयात् ।
 ॐ शान्तिरस्तु अस्त्विति द्विजाः प्रतिवचनं सर्वत्र दद्युः । ॐ पुष्टिरस्तु ॐ तुष्टिरस्तु ॐ वृद्धिरस्तु ॐ अविघ्नमस्तु ॐ आयुष्यमस्तु
 ॐ आरोग्यमस्तु ॐ शिवं कर्मास्तु ॐ कर्मसमृद्धिरस्तु ॐ वेदसमृद्धिरस्तु ॐ शास्त्रसमृद्धिरस्तु ॐ धनधान्यसमृद्धिरस्तु ॐ
 पुत्रपौत्रसमृद्धिरस्तु ॐ इष्टसंपदस्तु ॐ अरिष्टनिरसनमस्तु ॐ यत्पापं यद्दोगं नः अशुभम् अकल्याणं तद्दूरे प्रतिहतमस्तु
 ॐ यच्छ्रेयस्तदस्तु ॐ उत्तरे कर्मणि निर्विघ्नमस्तु ॐ उत्तरोत्तरमहरभिवृद्धिरस्तु ॐ उत्तरोत्तराः क्रियाः शुभाः शोभनाः संपद्य
 न्ताम् । ॐ तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रग्रहलक्षणसंपदस्तु ॥ ६ ॥ (उदकसेकः) ॐ तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रग्रहलक्षाधिदेवताः प्रीयन्ताम् ।
 ॐ तिथिकरणे समुहूर्ते सनक्षत्रे सग्रहे साधिदेवते प्रीयताम् । ॐ दुर्गापञ्चाल्यौ प्रीयेताम् । ॐ अग्निपुरोगा विश्वेदेवाः प्रीयन्ता
 म् । ॐ इन्द्रपुरोगा मरुद्गणाः प्रीयन्ताम् । ॐ माहेश्वरीपुरोगा उमामातरः प्रीयन्ताम् । ॐ अरुन्धतीपुरोगा एकपत्न्यः प्रीयन्ताम् ।
 ॐ विष्णुपुरोगाः सर्वे देवाः प्रीयन्ताम् । ॐ ब्रह्मपुरोगाः सर्वे वेदाः प्रीयन्ताम् । ॐ ब्रह्म च ब्राह्मणाश्च प्रीयन्ताम् । ॐ श्रीसरस्वत्यौ

प्रीयताम् । ॐ श्रद्धामेधे प्रीयताम् । ॐ भगवती कात्यायनी प्रीयताम् । ॐ भगवती माहेश्वरी प्रीयताम् । ॐ भगवती ऋद्धिकरी
 प्रीयताम् । ॐ भगवती सिद्धिकरी प्रीयताम् । ॐ भगवती पुष्टिकरी प्रीयताम् । ॐ भगवती तुष्टिकरी प्रीयताम् । ॐ भगवती
 विघ्नविनायकौ प्रीयताम् । ॐ सर्वाः कुलदेवताः प्रीयन्ताम् । ॐ सर्वाः ग्रामदेवताः प्रीयन्ताम् । ॐ हताश्व ब्रह्माद्विषः ॐ हताश्व
 परिपन्थिनः । ॐ हताश्व विज्जकर्तारः शत्रवः पराभवं यन्तु । ॐ शम्भन्तु घोराणि । ॐ शम्भन्तु पापानि । ॐ शम्भन्तु
 तपः । ॐ शुभानि वर्द्धन्ताम् । ॐ शिवा आपः सन्तु । ॐ शिवा ऋतवः सन्तु । ॐ शिवा ओषधयः सन्तु । ॐ शिवा
 नद्यः सन्तु । ॐ शिवा गिरयः सन्तु । ॐ शिवा अतिथयः सन्तु । ॐ शिवा अन्नयः सन्तु । ॐ शिवा आहुतयः सन्तु ।
 ॐ अहोरात्रे शिवे स्याताम् ॥ ॐ निकामेनिकासेनः पुष्पैर्न्यौ वर्षतु फलवत्येन ओषधयः पृथ्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम् ॥ १ ॥
 ॐ शुक्राङ्गारकबुधबृहस्पतिशनैश्चरहकुतुसोमसहिता आदित्यपुरोगाः सर्वे ब्रह्माः प्रीयन्ताम् । ॐ भगवान्नारायणः प्रीयताम् ।
 ॐ भगवान्यज्जन्त्यः प्रीयताम् । ॐ भगवान्त्वामी महासेनः प्रीयताम् । ॐ पुण्याहकालान्वाचयिष्ये । इति यजमानः ।
 ॐ वाच्यताम् इति प्रतिवचनम् । ब्राह्म्यं पुण्यं महद्यच्च सृष्टृत्यादनकारकम् । वेदवृक्षोद्भवं नित्यं तत्पुण्याहं ब्रुवन्तु नः ॥ १ ॥
 भो ब्राह्मणाः मया क्रियमाणस्यामुकमन्नपुरश्चरणाल्यस्य कर्मणः पुण्याहं भवन्तो ब्रुवन्तु ॐ पुण्याहम् ३ ॥ एवं प्रति

वचनं च त्रिः पठित्वा । ॐ पुनन्तुमादेवजनां पुनन्तुमनसाधियः ॥ पुनन्तुविविश्रुतानिजातवेदपुनीहिमां ॥ १ ॥ पृथि
 व्यामुद्धृतायां तु यत्कल्याणं पुराकृतम् ॥ ऋषिभिः सिद्धान्वधैस्तत्कल्याणं ब्रुवन्तु नः ॥ १ ॥ भो ब्राह्मणाः मया०
 कर्मणः कल्याणं भवन्तो ब्रुवन्तु । ॐ कल्याणम् ३ ॥ ॐ यथैमैवाचङ्कल्याणीमावदानिजेभ्यः । ब्रह्मराजन्याभ्यां शुद्राय
 चार्थाय च स्वायचारणाय च ॥ प्रियो देवानां दिक्षिणायै दातुं रिह भूया समयम् मे कामं समृध्यतामुपमादो न मतु ॥ १ ॥ सागरस्य यथा
 वृद्धिर्महालक्ष्म्यादिभिः कृता ॥ संपूर्णा सुप्रभावा च तां च ऋद्धिं ब्रुवन्तु नः ॥ भो ब्राह्मणाः मया क्रिय० कर्मणः ऋद्धिं भवन्तो ब्रुवन्तु ।
 ॐ ऋध्यताम् ॥ ३ ॥ ॐ सत्रस्य ऋद्धिरस्य गन्मज्योतिरमृताऽअमृम ॥ दिवस्पृथिव्याऽअध्यारूहा माविदामदुवान्स्वज्योतिः ॥ १ ॥
 स्वस्तिस्तु या विनाशाख्या पुण्यकल्याणवृद्धिदा ॥ विनायकप्रिया नित्यं तां च स्वस्तिं ब्रुवन्तु नः ॥ १ ॥ भो ब्राह्मणाः मया० कर्मणः
 स्वस्तिं भ० । ॐ स्वस्ति ३ ॥ ॐ स्वस्तिनऽइन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्तिनऽंषुषा विश्ववेदाः ॥ स्वस्तिनस्ताक्ष्योऽअरिष्टनेमिंस्वस्तिनो
 बृहस्पतिर्दधातु ॥ १ ॥ समुद्रमथनाज्जाता जगदानन्दकारिका ॥ हरिप्रिया च माङ्गल्या तां श्रियं च ब्रुवन्तु नः ॥ १ ॥ भो ब्राह्मणाः मया०
 कर्मणः श्रीरस्त्विति भवन्तो ब्रुवन्तु । अस्तु श्रीः ३ ॥ ॐ श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यां वहोरुत्रेपाश्च नक्षत्राणि रूपमश्विनौ व्यातम् ॥ इष्टुण

त्रिषाणुमुर्मऽद्याणसर्व्वलोकम्ऽद्याण ॥ १ ॥ अस्मिन्पुण्याहवाचने न्यूनातिरिक्तो यो विधिः स उपाविष्टब्राह्मणानां वचनात् श्रीम
 हागणपतिप्रसादाच्च सर्वः परिपूर्णोऽस्तु । ॐ अस्तु परिपूर्ण इति विप्राः । [अथामिषेकः] अमिषेकं पत्नी वामतः एकस्मिन्कलशे
 वरुणोदकं गृहीत्वाऽविधुराश्चत्वारो ब्राह्मणा दूर्वाप्रपल्लवैर्यजमानमभिषिञ्च्युः ॥ तत्र मन्त्राः ॥ ॐ पर्यः-पृथिव्यां ० १ पंचनद्याः २ वरुण
 स्योत्तम ० ३ पुनर्तु मा ० ४ देवस्यत्वासवितुर्गन्धर्वोऽश्विनोऽर्वाह्यामृषणो हस्ताभ्याम् ॥ सरस्वत्यैव्वाचोयन्तुर्वात्रियैर्दधामिबृहस्प
 तेऽह्नासाम्राज्येनाभिषिञ्चाम्यसौ ॥ ६ ॥ देवस्यत्वा ० सरस्वत्यैव्वाचोयन्तुर्धन्वन्त्रेणाग्नेः-साम्राज्येनाभिषिञ्चामि ॥ ७ ॥ देवस्यत्वा ० अश्विनो
 भेषज्येनेतजसब्रह्मवचसायाभिषिञ्चामिसरस्वत्यैर्भेषजनव्यायाग्नान्नाद्यायाभिषिञ्चामीन्द्रस्यन्दियेणबलायश्रियै यशसेभिषिञ्चामि ॥ ८ ॥
 विश्वानिदेवसवितदुरितानि परासुवयद्भङ्गं तन्नऽसुव १ धामच्छदगिरिन्दैर्द्रुप्रह्लादेवैर्बृहस्पतिः-सचैतसोव्विष्वेदेवायज्ञम्प्रावन्तु न
 शुभे १ ० त्वयि विष्टागुषेनृत्पाहि शृणु धीगिरंक्षतोऽकुतत्मना १ १ अन्नपतेन्नस्यनोयध्वनमीवस्युष्मिणं प्रप्रदातारन्तारिषऽऊर्ज
 न्नोयहिद्विषेदशंचतुषद १ २ ॐ शान्तिरन्तु १ ३ यतोयतंस्समीहसु १ ४ अमृतामिषेकोऽस्तु शान्तिः शान्तिः सुशान्तिर्भवतु
 ततः पुत्रवतीर्भिवृद्धसुवासिनीर्भिनिराजनं कार्यम् ॥ ॐ अनाद्यष्टापुरस्तादग्रेऽपिपत्यऽआयुर्भूमादंगुप्रवतीदक्षिणतइन्द्रस्याधिपत्येऽप्रजा

म्मेदांविधितरुपरिष्ठाद्बृहस्पतेराधिपत्येऽओजोमेदुर्विश्वान्भ्योमानाष्ट्राभ्यस्पाहिमनारश्वासि ॥ १ ॥ अनेन पुण्याहवाचनेन अमुकम्
 त्रजपदेवता प्रीयताम् इति पुण्याहवाचनम् ॥ ॥ अथ मातृकापूजनम् ॥ तत्र तावत् षड्विनायकपूजनम् । गोधूमादिधान्यपुञ्जेषु हरि
 द्रारञ्जितेषु षड्विनायकाः स्थाप्याः ॥ तद्यथा ॥ मोदैश्वर्य प्रमोदश्च सुमुखो दुर्मुखस्तथा ॥ अविघ्नो विघ्नकर्ता च षडते विघ्ननायकाः
 ॥१॥ ॐ मोदाय नमः मोदमावाहयामि ॥१॥ ॐ प्रमोदाय ० प्रमोदमा ० ॥२॥ ॐ सुमुखाय ० सुमुखमा ० ॥३॥ ॐ दुर्मुखाय ० दुर्मु
 खमा ० ॥ ४ ॥ ॐ अविघ्नाय ० अविघ्नमा ० ॥ ५ ॥ ॐ विघ्नकर्त्रे नमः विघ्नकर्तारमावाहयामि ॥ ६ ॥ इत्यावाह्य ॐ मनोजति
 रिति प्रतिष्ठाप्य ॐ मोदादिषड्विनायकेभ्यो नमः इति नाममन्त्रेण षोडशोपचारैः संपूजयेत् ॥ अनया पूजया मोदादिषड्विनायकाः
 प्रीयन्ताम् । ततो गौर्यादिमातृका अक्षतपुञ्जेषु पूगीफलेषु वा निवेश्याः । तत्रायं क्रमः । गौरी पद्मा शची मेधा सावित्री विजया
 जया ॥ देवसेना स्वधा स्वाहा मातरो लोकमातरः ॥ १ ॥ हृष्टिः पुष्टिस्तथा तुष्टिरात्मनः कुलदेवताः ॥ गणेशेनाधिका ह्येता
 वृद्धौ पूज्याश्च षोडश ॥ २ ॥ ॐ गणेशाय नमः गणेशमावाहयामि ॥ १ ॥ ॐ गौर्यै नमः गौरीमावाहयामि ॥ २ ॥ ॐ पद्मायै
 नमः पद्मामावाहयामि ॥ ३ ॥ ॐ शच्यै नमः शचीमावाहयामि ॥४॥ ॐ मेधायै नमः मेधाम् ० ॥५॥ ॐ सावित्र्यै नमः सावित्रीम् ०
 ॥६॥ ॐ विजयायै नमः विजयाम् ० ॥ ७ ॥ ॐ जयायै नमः जयाम् ० ॥८॥ ॐ देवसेनायै नमः देवसेनाम् ० ॥९॥ ॐ स्वधायै नमः स्वधाम् ०

॥ १० ॥ ॐ स्वाहायै स्वाहाम् ॥ ११ ॥ ॐ मातृभ्यो नमः मातृवा ॥ १२ ॥ ॐ लोकमातृभ्यो लोकमातृवा ॥ १३ ॥ ॐ
 हृष्ट्यै हृष्टिम् ॥ १४ ॥ ॐ पुष्ट्यै पुष्टिम् ॥ १५ ॥ ॐ तुष्ट्यै तुष्टिम् ॥ १६ ॥ ॐ कुलदेवतायै नमः कुलदेवतामावाह
 यामि ॥ १७ ॥ इत्यावाह्य ॐ भर्गो जृतिष्ठितामज्यस्य बृहस्पतिर्यज्ञमिन् नो त्वरिष्ट्युहसिर्मिदं धातु ॥ विश्वे देवासोऽहमादयन्ता
 मो ३ म्यतिष्ठ ॥ इति प्रतिष्ठाप्य ॐ गौर्यादिषोडशमातृकाभ्यो नमः इति नाममन्त्रेण षोडशोपचारैः संपूजयेत् । ततः
 कुडये आवाहितमातृणामुपरि धृतेन कुङ्कुमात्तेन दक्षिणेत्तरः सप्त पञ्च तिस्रो वा धारा दद्यात् । ॐ व्वसोः-पवित्रमसिशतधां व्वसोः-पुवि
 त्रमसि सहाधारं देवस्त्वासि विताणुनातु ॥ व्वसोः-पवित्रेण शतधारेण सुज्वाकामधुक्षरं ॥ १ ॥ अथ घृतमातृकानामामि । ॐ श्रीश्च
 लक्ष्मीर्धितिर्मेधा पुष्टिः श्रद्धा सरस्वती ॥ माङ्गल्येषु प्रपूज्यन्ते सैता घृतमातरः ॥ २ ॥ ॐ श्रियै नमः श्रियमावाहयामि ॥ १ ॥ ॐ
 लक्ष्म्यै नमः लक्ष्मीमा ॥ २ ॥ ॐ धृत्यै धृतिमा ॥ ३ ॥ ॐ मेधायै मेधामा ॥ ४ ॥ ॐ पुष्ट्यै पुष्टिमा ॥ ५ ॥ ॐ श्रद्धायै
 श्रद्धामा ॥ ६ ॥ ॐ सरस्वत्यै नमः सरस्वतीमावाहयामि ॥ ७ ॥ इत्यावाह्य ॐ घृतमातृकाभ्यो नम इति षोडशोपचारैः पूजयेत् ।
 अथ स्थलमातरः ॥ तत्रैव तण्डुलपुञ्जेषु ॥ “ब्राह्मी माहेश्वरी चैव कौमारी वैष्णवी तथा ॥ वाराही च तथेन्द्राणी चामुण्डा सप्त मातरः ॥”
 ॐ ब्राह्म्यै नमः ब्राह्मीमावाहयामि १ ॥ ॐ माहेश्वर्यै माहेश्वरीमा ॥ २ ॥ ॐ कौमर्यै कौमारीमा ॥ ३ ॥ ॐ वैष्णव्यै वैष्णवीमा ॥ ४ ॥

ॐ वारह्मै वाराहीमा ॥ ५ ॥ ॐ इन्द्राण्यै ० इन्द्राणीमा ० ॥ ६ ॥ ॐ चामुण्डायै नमः चामुण्डामावाहयामि इत्यावाह्य ॥ ॐ ब्राह्मयादि
 सप्तमातृकाभ्यो नमः इति नाममन्त्रेण षोडशोपचारैः पूजयेत् ॥ अथायुष्यमन्त्रपः ॥ ॐ आयुष्यं वचस्यै ठरायस्योषमौ द्विदम् ॥ इदं हि
 रण्यम्बुचै ज्ञेयै त्रायाविशतादुमाम् ॥ १ ॥ नतद्रक्ष ॥ असिर्पिशुचास्तरन्ति देवानामोजः प्रथमजठरेतत् ॥ यो विभर्ति दाक्षायणं हरि
 ण्यठस्ते देवेषु कृणुते दीर्घमायुः स मनुष्येषु कृणुते दीर्घमायुः ॥ २ ॥ यदा बंधदाक्षायणाहिरण्यठशतानि कायसुमनस्यमानाः ॥ तन्मऽआर्बद्धा
 मिशतशारदुयायुष्माञ्जरदंष्ट्रियथासम् ॥ ३ ॥ इति मातृकापूजनम् ॥ अथ सांकल्पिकनान्दीश्राद्धप्रयोगः । तत्रादौ आचम्य प्राणा
 नायम्य देशकालौ संकीर्त्य अद्यामुक्कमन्त्रपुरश्चरणकर्माङ्गत्वेन सांकल्पिकविधिना ब्राह्मणयुग्मभोजनपर्याप्ताग्निष्कयीभूतयथा
 शक्तिहिरण्येन नान्दीश्राद्धं करिष्ये । इति संकल्पः । ततः पाद्यादिदानम् । सत्यवसुसंज्ञकाः विश्वेदेवाः नान्दीमुखाः ॐ भूर्भुवः स्वः
 इदं वः पाद्यं पादावेजनं पादप्रक्षालनं स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः ॥ १ ॥ अमुकगोत्रा मातृपितामहीप्रपितामह्यः नान्दीमुख्यः ॐ
 भूर्भुवः स्वः इदं वः पाद्यं पादप्रक्षालनं स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः ॥ २ ॥ अमुकगोत्राः पितृपितामहप्रपितामहाः नान्दीमुखाः ॐ भूर्भुवः
 स्वः इदं वः पाद्यं पादप्रक्षालनं स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः ॥ ३ ॥ (द्वितीयगोत्राः) मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहाः सपत्नीकाः
 नान्दीमुखाः ॐ भूर्भुवः स्वः इदं वः पाद्यं पादप्रक्षालनं स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः ॥ ४ ॥ अथासनदानम् ॥ सत्यवसुसंज्ञकानां विभ्वे

षां देवानां नान्दीमुखानाम् ॐ भूर्भुवः स्वः इदमासनं सुखासनं स्वाहा नमः संपद्यतां वृद्धिः नन्दीश्राद्धे क्षणौ क्रियेताम् । ॐ तथा
 प्राप्नुतां भवन्तौ प्राप्नुवावः ॥ १ ॥ अमुकगोत्राणां मातृपितामहीप्रपितामहीनां नान्दीमुखीनाम् ॐ भूर्भुवः स्वः इदमासनं सुखासनं
 स्वाहा नमः संपद्यतां वृद्धिः नान्दीश्राद्धे क्षणौ क्रियेताम् । ॐ तथा प्राप्नुतां भवन्तौ प्राप्नुवावः ॥ २ ॥ अमुकगोत्राणां पितृपिता
 महप्रपितामहानां नान्दीमुखानाम् ॐ भूर्भुवः स्वः इदमासनं सुखासनं स्वाहा नमः संपद्यतां वृद्धिः नान्दीश्राद्धे ॥ ३ ॥
 द्वितीयगोत्राणां मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानां सपत्नीकानां नान्दीमुखानाम् ॐ भूर्भुवः स्वः इदमासनं सुखासनं
 स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः नान्दीश्राद्धे क्षणौ ॥ ४ ॥ ततो गन्धादिदानम् । सत्यवसुसंज्ञकेभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो नान्दीमुखेभ्यः इदं
 गन्धाद्यर्चनं स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः ॥ १ ॥ अमुकगोत्राभ्यो मातृपितामहीप्रपितामहीभ्यो नान्दीमुखीभ्यः इदं गन्धाद्यर्चनं स्वाहा
 संपद्यतां वृद्धिः ॥ २ ॥ अमुकगोत्रेभ्यः पितृपितामहप्रपितामहेभ्यो नान्दीमुखेभ्यः इदं गन्धाद्यर्चनं स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः ॥ ३ ॥ द्वितीयगोत्रेभ्यो माता
 महप्रमातामहवृद्धप्रमातामहेभ्यः सपत्नीकेभ्यो नान्दीमुखेभ्यः इदं गन्धाद्यर्चनं स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः ॥ ४ ॥ ततो भोजननिष्क
 यद्रव्यदानम् ॥ सत्यवसुसंज्ञकेभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो नान्दीमुखेभ्यो ब्राह्मणयुग्मभोजनपर्याप्तमन्नं तन्निष्कयीभूतं किञ्चिद्विरप्यं दत्तम
 मृतरूपेण स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः ॥ १ ॥ अमुकगोत्राभ्यो मातृपितामहीप्रपितामहीभ्यो नान्दीमुखीभ्यो ब्राह्मणयुग्म ॥ २ ॥ अमुक
 गोत्रेभ्यः पितृपितामहप्रपितामहेभ्यो नान्दीमुखेभ्यो ब्राह्मणयुग्मभोजनपर्याप्तमन्नं तन्निष्कयी ॥ ३ ॥ द्वितीयगोत्रेभ्यो मातामहप्रमाता

महवृद्धप्रमातामहेभ्यः सपत्नीकेभ्यो नान्दीमुखेभ्यो ब्राह्मणयुग्मं ॥ ततः सक्षीरमुदकदानम् । सत्यवसुसंज्ञकाः विश्वेदेवाः नान्दीमुखेभ्यो
 प्रीयन्ताम् । अमुकगोत्राः मातृपितामहीप्रपितामहाः प्रीयन्ताम् । पितृपितामहप्रपितामहाः प्रीयन्ताम् । द्वितीयगोत्राः मातामहप्रमा
 तां महवृद्धप्रमातामहाः सपत्नीकाः प्रीयन्ताम् । अथाशिषो ग्रहणम् । गोत्रं नो वर्द्धताम् । [वर्द्धतां वो गोत्रम्] दातारो नोऽभिवर्धन्ताम्
 [अभिवर्धन्तां वो दातारः] वेदाश्च नोऽभिवर्धन्ताम् [वर्धन्तां वो वेदाः] संततिर्नो वर्द्धताम् [वर्धतां वः संततिः] श्रद्धा च नो माव्य
 र्गमत् [माव्यगमद् श्रद्धा] बहु देयं च नोऽस्तु [अस्तु वो बहु देयम्] अन्नं च नो बहु भवेत् [भवतु वो बहन्नम्] अतिथीश्च
 लभामहे [लभन्तां वोऽतिथयः] याचितारश्च नः सन्तु [सन्तु वो याचितारः] एता आशिषः सत्याः सन्तु [सन्त्वेताः सत्याशिषः]
 ततो दक्षिणादानम् । सत्यवसुसंज्ञकेभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो नान्दीमुखेभ्यः कृतस्य नान्दीश्राद्धस्य फलप्रतिष्ठामिद्वयर्थं द्रक्षामल
 क्यवमूलनिष्कयीभूतां दक्षिणां दातुमहसुप्तृज संपद्यतां वृद्धः ॥ १ ॥ [यवमूलमार्द्रकम्] अमुकगोत्राभ्यो मातृपितामही
 प्रपितामहीभ्यो नान्दीमुखीभ्यः कृतस्य ॥ २ ॥ अमुकगोत्रेभ्यः पितृपितामहप्रपितामहेभ्यो नान्दीमुखेभ्यः कृतस्य ॥
 ३ ॥ द्वितीयगोत्रेभ्यो मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहेभ्यः सपत्नीकेभ्यो नान्दीमुखेभ्यः कृतस्य ॥ ४ ॥ ततो नान्दीश्राद्धं संपन्नं
 सुसंपन्नमिति पठित्वा । ॐ व्वाजेव्वाजे ॥ १ ॥ आमावाजस्य २ इति मन्त्रद्वयेन विसर्जयेत् ॥ अस्मिन्नान्दीश्राद्धे न्यूनानि
 रिक्तो यो विधिः स उपविष्टब्राह्मणानां वचनात् नान्दीमुखप्रासादात्सर्वः परिपूर्णोऽस्तु ॥ [अस्तुपरिपूर्णः] ॥ इति नान्दीश्राद्धम् ॥

अथाचार्यजापकवरणम् ॥ तत्र तावत् शुद्धश्रुतोलान्नान्स्त्वाचारपरायणान् संध्यादिषट्कमथुक्तान् वेदशास्त्रज्ञान् सुशीलान्नरिगान्
 नातिवयस्कान् अव्यङ्गान् आस्तिकान्स्नातांश्च ब्राह्मणानाहूय तेषां पादप्रक्षालनं कृत्वा । आसनेषु प्राङ्मुखानुपवेश्य स्वयं यज
 मान उद्दुमुख उपविश्य, आचम्य, वरणद्रव्याणि गृहीत्वा, आचार्यस्य जान्वालभ्य देशकालौ स्मृत्वा अमुकगोत्रोऽमुक
 शर्मा अमुककामनासिद्धयर्थम् अमुकदेवताप्रीतये करिष्यमाणमुकमन्त्रजपपुरश्चरणकर्मणि अमुकगोत्रममुकशर्माणं ब्राह्मणमेभिर्ग
 न्धाक्षतान्बूलमुद्रिकासनमालाकमण्डलुवासोभिराचार्यत्वेन त्वामहं वृणे । इति वृत्वा । ॐ वृतोऽस्मीति प्रतिवचनानन्तरं गन्धाक्षतपुष्प
 मालादिभिराचार्यं संपूज्य । यज्ञकङ्कणं बद्ध्वा । ॐ यथा शक्रस्य वागीश आचार्यः सर्वकर्मसु ॥ तथा मया त्वमाचार्यो वृतोऽस्मिन्
 यज्ञकर्मणि ॥ १ ॥ इति प्रार्थयेत् । इत्याचार्यं वृत्वा । दशाऽष्टौ पञ्च चतुरो वा जापकानेकतन्त्रेण पृथग्वा वृणुयात् । तद्यथा
 अब्रामुकगोत्रोऽमुकशर्मा अमुककामनार्थम् अमुकदेवताप्रीतये करिष्यमाणमुकमन्त्रपुरश्चरणकर्मणि अमुकसंख्यापरिमितामुकमन्त्र
 जपकरणार्थम् अमुकामुकगोत्रोत्पन्नानमुकामुकशर्माणो विप्रानेभिर्गन्धाक्षतपुष्पतांबूलमुद्रिकासनमालाकमण्डलुवासोभिर्जापकत्वेन
 शुष्मानहं वृणे । इति वृत्वा । ॐ वृताः स्मः ॥ इति तैत्तिरीये प्रत्येकं गन्धाक्षतपुष्पमालावरणद्रव्यैः संपूज्य सर्वेषां पृथक्पृथक् यज्ञसूत्रं बद्ध्वा
 प्रार्थयेत् । ॐ जापकाश्च यथा पूर्वं शक्रादीनां मरेऽभवन् । यूयं तथा मे भवितुं जापकाऽदृश्य सत्तमाः ॥ १ ॥ इति प्रार्थ्य यज
 मानाचार्यजापकाः परस्परं यज्ञकङ्कणं बध्नीयुः । गन्धाद्यर्चनं च कुर्युः । अथ प्रार्थना । ॐ अस्य यागस्य निष्पत्तौ भवन्तोऽन्य

र्थिता मया ॥ सुप्रसन्नैः प्रकर्तव्यं शान्तिकं विधिपूर्वकम् ॥ १ ॥ अङ्गीकुर्वन्तु कर्मतत्फलपटुमसमाशिषः ॥ यथोक्तनियमैर्युक्ता ज
 पार्थै स्थिरबुद्धयः ॥ २ ॥ अस्मिन् यज्ञे मया पूज्याः सन्तु मे नियमान्विताः ॥ अक्रोधनाः शौचपराः सततं ब्रह्मचारिणः ॥ ३ ॥
 देवध्यानरता नित्यं प्रसन्नमनसः सदा ॥ अदुष्टभाषणाः सन्तु मा सन्तु परनिन्दकाः ॥ ममापि नियमा ह्येतै भवन्तु भवतामपि ॥ ४ ॥
 इति प्रार्थ्य प्रत्येकं वस्त्रद्वयम् २, आसनं १, यज्ञोपवीतम् १, अर्घ्यपात्रम् १, आचमनपात्रं १, जलकमण्डलुः १, सुवर्णाङ्गुलीयक
 द्वयं २, रुद्रक्षमालां १, च दद्यात् । आचार्याय द्विगुणं देयम् ॥ इत्याचार्यजापकवरणप्रयोगः ॥ ततः सर्वै जापका वक्ष्यमाण
 जपक्रमेण न्यासध्यानपूर्वकं जपं कुर्युः ॥ इति श्रीबीकानेरविषयान्तर्गतश्रीरत्नगढनगरनिवासिना गौडवंशावतंसेन
 श्रीवसिष्ठगोत्रोद्भवेन श्रीरामकृष्णामरचन्द्रपौत्रेण श्रीकस्तूरीचन्द्रचतुर्भुजमुनना श्रीमहादेवभक्तवाजसनेयिना पण्डितश्रीचतुर्थी
 लालशर्मणा विरचिते अनुष्ठानप्रकाशे पद्धतिकाण्डे सर्वमन्त्रजपोपयोगिप्राग्भूदिनकृत्यप्रयोगप्रकरणं प्रथमम् ॥ १ ॥ ॥
 ॥ अथ सर्वमन्त्रानुष्ठानोपगिजपक्रमः ॥ कृतस्नानादिनित्यक्रियः पूर्वोक्तजपस्थानसमीपमागत्य पादप्रक्षालनमाचमनं च कृत्वा
 द्वारपूजां कुर्यात् । तद्वथा । ताम्राद्यर्घपात्रं गृहीत्वा ॐ ह्रः द्वारार्घ्यं साधयामीत्युक्त्वा ॐ फट् इति पात्रं प्रक्षाल्य । ॐ नमः इति
 जलेनापूर्य्य ॥ ॐ गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति ॥ नर्मदे सिन्धुकावेरि जलेऽस्मिन्सन्निधिं कुरु ॥ १ ॥ इति तीर्थानवाह्य ।
 ॐ इति प्रणवेन गन्धपुष्पे निक्षिप्य धेनुमुद्रां प्रदर्श्य । मूलमन्त्रेणाभिमन्त्रयेत् । एवं सामान्यार्घ्यं संपाद्य । ॐ अस्त्राय फडित्यभिमन्त्रि

तजलेन द्वारं संप्रोक्ष्य । ऊर्ध्वशाखायाम्-ॐ गं गणपतये नमः ॥ १ ॥ तदक्षिणे भागे-ॐ महालक्ष्म्यै नमः ॥ २ ॥ वामभाग-
 ॐ सरस्वत्यै नमः ॥ २ ॥ दक्षिणशाखायाम्-ॐ विद्मेशाय नमः ॥ १ ॥ ॐ गङ्गायै नमः ॥ २ ॥ ॐ यमुनायै नमः ॥ ३ ॥ वाम
 शाखायाम्-ॐ क्षेत्रपालाय नमः ॥ १ ॥ ॐ स्वःसिन्धवे नमः ॥ २ ॥ ॐ यमुनायै नमः ॥ ३ ॥ पुनर्दक्षिणशाखायाम्-ॐ धात्रे नमः
 ॥ १ ॥ वामशाखायाम्-ॐ विधात्रे नमः ॥ २ ॥ पुनर्दक्षिणशाखायाम्-ॐ शङ्खनिधये नमः ॥ १ ॥ वामशाखायाम्-ॐ पद्मनिधये
 नमः ॥ २ ॥ देहल्याम्-ॐ अस्त्राय नमः ॥ १ ॥ इति गन्धादिभिरभ्यर्च्य तत्तद्देवताद्वारपालान् पूजयेत् । तद्यथा । विष्णोर्द्वारे-ॐ नन्दाय
 नमः ॥ १ ॥ ॐ सुनन्दाय नमः ॥ २ ॥ ॐ चण्डाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ प्रचण्डाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ बलाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ प्रबलाय नमः
 ॥ ६ ॥ ॐ भद्राय नमः ॥ ७ ॥ ॐ सुभद्राय नमः ॥ ८ ॥ इति विष्णुद्वारपालान् पूजयेत् ॥ (शिवानुष्ठाने) ॐ नन्दिने नमः ॥ १ ॥ ॐ महाकालाय
 नमः ॥ २ ॥ ॐ गणेशाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ वृषभाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ भृङ्गिणे नमः ॥ ५ ॥ ॐ रितये नमः ॥ ६ ॥ ॐ स्कन्दाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ चण्डेश्व
 राय नमः ॥ ८ ॥ इति शिवद्वारपालाः ॥ (गणेशानुष्ठाने) ॐ वक्रतुण्डाय नमः ॥ १ ॥ ॐ एकदंष्ट्राय नमः ॥ २ ॥ ॐ महोदराय
 नमः ॥ ३ ॥ ॐ गजाननाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ लम्बोदराय नमः ॥ ५ ॥ ॐ विकटाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ विश्राजाय नमः ॥
 ७ ॥ ॐ धूम्रवर्णाय नमः ॥ ८ ॥ इति गणेशद्वारपालाः ॥ (शक्त्यनुष्ठाने) ॐ ब्राह्म्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ माहेश्वर्यै नमः ॥
 ॐ कौमाण्ड्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ वैष्णव्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ वाराह्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ इन्द्राण्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ चामुण्डायै नमः

॥ ७ ॥ ॐ महालक्ष्म्यै नमः ॥ ८ ॥ इति देवीद्वारपालांश्च पूजयेत् ॥ ततः पूर्वादिक्षु क्रमेण-ॐ इन्द्राय नमः ॥ १ ॥
 आग्नेय्याम्-ॐ अग्नये नमः ॥ २ ॥ याम्याम्-ॐ यमाय नमः ॥ ३ ॥ नैऋत्याम्-ॐ नैऋतेय नमः ॥ ४ ॥ पश्चिमा-
 याम्-ॐ वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ वायव्याम्-ॐ वायवे नमः ॥ ६ ॥ उत्तरस्याम्-ॐ कुबेराय नमः ॥ ७ ॥ ईशान्याम्-ॐ ईशा-
 नाय नमः ॥ ८ ॥ इति दिक्पालान् पूजयेत् ॥ एवं द्वारपूजां विधाय । आत्मानं शंकरं ध्यात्वा “ ॐ शिवाज्ञया इतोऽन्यत्र व्रजन्तु
 सर्व एव हि ” इति मन्त्रं मूलमन्त्रं च पठन् दिव्यदृष्टयवलोकनेन दिव्यान्विष्णुनिवार्य ॐ फडिति मन्त्रेणाऽर्घ्यपानीयैः प्रोक्षणेनान्तरि
 क्षस्थानुत्सार्य । तेनैव मन्त्रेण भूमौ वामपादपार्श्वे धरागतान्विष्णुनुत्सारेत् । ततः-ॐ अपसर्पन्तु ते भूता ये भूता भूमि
 संस्थिताः ॥ ये भूता विष्णुकर्तारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥ १ ॥ अपक्रामन्तु भूतानि पिशाचाः सर्वतो दिशम् ॥ सर्वेषामविरोधेन
 ब्रह्मकर्म समारभे ॥ २ ॥ इति मन्त्रद्वयेन सर्वान् विष्णान् निवार्य अवकाशप्रदानाय शनैः स्वाङ्गं संकोचयन् वामशाखां स्पृशन्
 दक्षिणपादेन प्रविशेत् । एवं यागमण्डपं प्रविश्य स्वेष्टदेवं संस्मृत्य घण्टास्वनं कृत्वा वाससा द्वारमाच्छाद्य पञ्चगव्याधितोयाभ्याम् ।
 ॐ अपवित्रः पवित्रो वा सर्ववस्थां गतोऽपि वा ॥ यः स्मरेत्पुण्डरीकाक्षं सबाह्याभ्यन्तरः शुचिः ॥ १ ॥ इति मन्त्रेण मण्डपान्तरं
 प्रोक्ष्य । ईशान्याम्-ॐ ब्रह्मणे नमः ॥ ॐ वास्तुपुरुषाय नमः ॥ ॐ क्षेत्रपालाय नमः ॥ इति ब्रह्मवास्तुपुरुषक्षेत्रपालान् संपूज्य ॥
 ॐ तीक्ष्णदंष्ट्र महाकाय कल्पान्तदहनोपम ॥ भैरवाय नमस्तुभ्यमनुज्ञां देहि मे प्रभो ॥ १ ॥ इति प्रार्थयेत् ॥ अथासनादिविधा

नम् ॥ तत्र तावत् आसनभूमौ कूर्मशोधनं कार्यम् । तद्वथा-जपस्थानभूमिं नवधा कृत्वा पूर्वादिसप्तकोष्ठेषु क्रमेण कवर्ग १ चवर्ग २
 टवर्ग ३ तवर्ग ४ पवर्ग ५ यवर्ग ६ शवर्गान् ७ लिखित्वा ईशान्यामष्टमे कोष्ठे 'ल०' 'क्ष०' इति द्वौ वर्णौ विलिख्य मध्यकोष्ठमपि
 नवधा विभज्य तत्र पूर्वादेषु अष्टदिक्षु अकारादिसवद्वयं क्रमेण लिखेत् ॥ यत्र कोष्ठे क्षेत्रस्य वा ग्रामस्य साधकस्य वा नामा
 दिवर्णो भवेत् तदेव कूर्ममुखं जपसिद्धिदं भवति । तत्रैव दीपस्थापनं कुर्यात् ॥ यत्र जपकर्ता एक एव तदा कूर्ममुखे उपविश्य
 जपं तत्रैव दीपस्थापनं च कुर्यात् । यत्र बहवो जापकास्तत्र कूर्ममुखोपरि दीपमेव स्थापयेत् स्थानभावात् ॥ एवं
 कूर्मशोधनं दीपस्थानशोधनं च विधाय आसनाधो जलादिना त्रिकोणं कृत्वा तत्र ॐ कूर्माय नमः । ॐ ह्रीं आधार
 शक्तिकमलासनाय नमः । ॐ पृथिव्यै नमः । इति गन्धाक्षतपुष्पैः संपूज्य तदुपर्यनुद्भिक्करं कुशासनम् १ तदुपरि मृगा
 जिन्म २ तदुपरि कम्बलाद्यासनम् ३ आस्तीर्य । स्थापितानां त्रयाणामासनानामुपरि क्रमेण ॐ अनन्तासनाय नमः ॥ १ ॥ ॐ
 विमलासनाय नमः ॥ २ ॥ ॐ पद्मासनाय नमः ॥ ३ ॥ इति मन्त्रत्रयेण त्रीन् दर्भान् प्रत्येकं निदध्यात् (काष्ठादिनिषिद्धानि
 वर्जयेत्) एवमासनं संस्थाप्य तत्र ग्राह्मुखं उदङ्मुखं वा उपविश्य स्वस्तिकासनपद्मासनवीरासनेष्वन्यतममासनं
 कुर्यात् ॥ तत्रासनमन्त्रः ॥ पृथ्वीति मन्त्रस्य मेरुष्टक्रुषिः । कूर्मो देवता । सुतलं छन्दः । आसने विनियोगः ॥ ॐ पृथ्वि त्वया
 धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता ॥ त्वं च धारय मां देवि पवित्रं कुरु चासनम् ॥ १ ॥ ततो मूलमन्त्रेण शिखां बद्ध्वा आचम्य ॥

ततः पाद्याध्याचमनीयमधुपर्कस्नानार्थं पञ्चपात्राणि पुष्पादींश्च दक्षिणपार्श्वे संस्थाप्य जलपात्रं व्यजनं छत्रादर्शचामराणि च वामे
 स्थापयेत् । ततः कद्दये अनामिकामूलयोः कुशपवित्रद्वयं स्वर्णपवित्रद्वयं वा परिधाय स्मार्त्तविधिना द्विराचम्य । प्राणानायम्य ।
 देशकालौ संकीर्त्य ममात्मनः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलाप्त्यर्थममुककामनासिद्धयर्थम् अमुकदेवताप्रतिपत्तयः सुकमन्त्रपुरश्चरान्त
 र्गतामुकसंख्यापरिमितविहितामुकमन्त्रजपं करिष्ये इति । तदङ्गत्वेन भूतशुद्धिप्राणप्रतिष्ठास्तर्मातृकाबहिर्मातृकान्यासांश्च करिष्ये
 इति संकल्प्य । ऋत्विग्भिस्तु देशकालसंकीर्तनान्ते यजमानेन वृत्तोऽहं करिष्यामि इति प्रत्येकं संकल्पः । ततः कृताञ्जलिपुटः
 भूतशुद्ध्यादिकर्म कुर्यात् । तद्यथा—ॐ सूर्यः सोमो यमः कालः संध्या भूतानि पञ्च च ॥ एते शुभाऽशुभस्येह कर्मणो मम
 साक्षिणः ॥ १ ॥ भो देव प्राकृतं चित्तं पापाक्रान्तमभून्मम ॥ तन्निस्सारय चित्तान्मे पापं तेऽस्तु नमोनमः ॥ २ ॥ इति प्रार्थ्य
 वामभागे ॐ गुरुभ्यो नमः ॥ दक्षिणे ॐ गणेशाय नमः ॥ इति नत्वा, करयोः ॐ अस्त्राय फडित्यस्त्रं न्यस्य तदुपरि तालत्रयं कृत्वा
 अद्भुष्टतर्जनीभ्यां शब्दं कुर्वन् ॐ नमः सुदर्शनाय अस्त्राय फडिति मन्त्रेण दिग्बन्धनं कृत्वा वह्निप्रकारत्रयं विभाव्य मूलेनाचम्य
 प्राणानायम्य भूतशुद्धिं कुर्यात् । अथ भूतशुद्धिप्रकारः ॥ कुम्भकप्राणायामेन मूलाधारात् कुण्डलिनीं परदेवतां विसतन्तुनिभां समुत्थाप्य
 ब्रह्मरूपगतां स्मृत्वा हृदयस्थं जीवं प्रदीपकलिकाकारं गृहीत्वा । सुषुम्नामार्गेण ब्रह्मरंध्रं गत्वा । ॐ हंसः सोहमिति मंत्रेण जीवं
 ब्रह्मणि संयोजयेत् । ततः पादादिजानुपर्यन्तं चतुष्कोणं वज्रलाञ्छितं स्वर्णवर्णं पृथ्वीमण्डलम् (लं) इति भूबीजाढ्यं स्मरेत् ॥ १ ॥

जान्वादिनाभिपय्यतम् अद्भ्यन्द्राकारं पद्मद्वयाङ्कितं श्वेतवर्णम् अपां स्थानं सोममण्डलम् (वं) इति वरुणबीजाढ्यं स्मरेत् ॥ १ ॥ नभ्या
दिहृदयपर्यन्तं त्रिकोणं स्वस्तिकाङ्कितं रक्तवर्णम् अभिमण्डलं (रं) इति वह्निबीजाढ्यं स्मरेत् ॥ ३ ॥ हृदयादिभूमध्यपर्यन्तं वृत्तं षड्
विन्दुलाञ्छितं धूम्राभं वायुमण्डलम् (यं) वायुबीजाढ्यं स्मरेत् ॥ ४ ॥ भूमध्यादारभ्य ब्रह्मरन्ध्रान्तं वृत्तं स्वच्छं मनोहरम् आकाशमण्डलं
(हं) व्योमबीजाढ्यं स्मरेत् ॥ ५ ॥ एवं भूतगणं स्मृत्वा ततः पूर्वाक्तमण्डले-पादेन्द्रियं १ गमनं २ ग्राह्यं ३ गन्धं ४ ब्रह्मं ५ निवृत्तिं ६
समानं ७ गन्तव्यदेशं ८ श्रुत्वा एवमष्टौ पदार्थाश्चिन्त्याः ॥ १ ॥ जलमण्डले हस्तेन्द्रियं १ ग्रहणं २ ग्राह्यं ३ रसना ४ रसं ५ विष्णुं ६
प्रतिष्ठा ७ उदना ८ ध्येयाः ॥ २ ॥ तेजोमण्डले-पायु १ विसर्गं २ विसर्जनीयं ३ चक्षू ४ रूपं ५ शिवं ६ विद्या ७ व्याना ८
ध्येयाः ॥ ३ ॥ वायुमण्डले-उपस्था १ऽऽ नंदं २ स्त्री ३ स्पर्शनं ४ स्पर्शं ५ ईशानं ६ शांतिं ७ अपाना ८ ध्येयाः ॥ ४ ॥ आकाश
मण्डले-वाग् १ वक्तव्यं २ वदन् ३ श्रोत्रं ४ शब्दं ५ सदाशिवं ६ शांत्यतीता ७ प्राणा ८ इत्यष्टौ चिन्त्याः ॥ ५ ॥ एवं भूतानि
संचिन्त्य पूर्वपूर्वकार्यस्योत्तरकारणे विलापनं ब्रह्मपय्यतं कार्यम् । तद्यथा- 'ॐ लंफद्' इत्यनेन पञ्चगुणां पृथ्वीमभ्यु उपसं
हरामीति जले भुवं विलापयेत् ॥ १ ॥ 'ॐ वंहुफद्' इति चतुर्गुणा अपोऽग्नौ उपसंहरामीति वह्नौ जलं विलापयेत् ॥ २ ॥ 'ॐ
रंहुफद्' इति त्रिगुणं तेजो वायौ उपसंहरामीति वह्निं वायौ विलापयेत् ॥ ३ ॥ 'ॐ यंहुफद्' इति द्विगुणं वायुमाकाशं उपसंहरामीति
वायुमाकाशं विलापयेत् ॥ ४ ॥ 'ॐ हंहुफद्' इत्येकगुणमाकाशमहंकारं उपसंहरामीत्याकाशमहंकारं विलापयेत् ॥ ५ ॥ 'ॐ अंहं

[illegible]

सोहम् इति मन्त्रेण ब्रह्मण्येकभूतं जीवं स्वहृदयाम्बुजे संस्थाप्य कुण्डलीं मूलाधारगतां संस्मरेत् इति भूतशुद्धिः ॥ एवं भूतशुद्धिं कृत्वा प्राणप्रतिष्ठां कुर्यात् ॥ अथ प्राणप्रतिष्ठाप्रयोगः ॥ अस्य प्राणप्रतिष्ठामन्त्रस्य ब्रह्मविष्णुमहेश्वरा ऋषयः, ऋग्यजुःसामानि छन्दांसि, प्राणशक्तिर्देवता, आं बीजम्, ह्रीं शक्तिः, क्रौं कालक्रमं स्वशरीरे प्राणप्रतिष्ठापने विनियोगः । अं ब्रह्मविष्णुमहेश्वरऋषिभ्यो नमः शिरसि । ऋग्यजुःसामच्छन्दोभ्यो नमो मुखे । प्राणशक्त्यै नमः हृदये । आं बीजाय नमः गुह्ये । ह्रीं शक्तये नमः पादयोः । क्रौं कालकाय नमः सर्वाङ्गे । इति ऋष्यादिन्यासः । अथ षडङ्गन्यासः । अं ङ्कर्वधगन्मो वाय्वग्निरभूम्यात्मने हृदयाय नमः ॥ अँ छँ झँ जँ शब्दस्य शरूपरसगन्धात्मने शिरसे स्वाहा । णटठडँ श्रोत्रचक्षुर्गन्धजिह्वाघ्राणात्मने शिखायै वषट् । नतथैव दवाक्पाणिपादपात्रस्थान्मने कवचाय हुम् ॥ मयैकैवैवत्कव्यादांगमनविर्गानन्दत्सने नेत्रत्रयाय वौषट् । शयरवलहर्षक्षमलं बुद्धिमनोऽहंकारचित्तात्मने अस्त्राय फट् । एवं षडन्याङ्कं संकृत्वा नाभेरभ्यः पादान्तम् 'औं' इति पार्श्वीजं विन्यसेत् ॥ हृदयादारभ्य नाभ्यन्तं 'ह्रीं' इति शक्तिबीजं न्यसेत् । मस्तकादारभ्य हृदयान्तम् 'क्रौं' इति मृगिबीजं न्यसेत् ॥ अँ यँ त्वगात्मने नमः ॥ १ ॥ अँ अमृगात्मने नमः ॥ २ ॥ अँ लँ मांसात्मने नमः ॥ ३ ॥ अँ वँ मेदात्मने नमः ॥ ४ ॥ अँ शँ अस्थ्यात्मने नमः ॥ ५ ॥ अँ पै मज्जात्मने नमः ॥ ६ ॥ अँ सँ शुक्रात्मने नमः ॥ ७ ॥ अँ हों ओजात्मने नमः ॥ ८ ॥ अँ हूँ प्राणात्मने नमः ॥ ९ ॥ अँ सँ जीवात्मने नमः ॥ १० ॥ इति हृदि विन्यस्य । अँ यरलेशशेषसहस्रं इति

सूक्ष्मादिचरणवधिव्यापकं कृत्वा प्राणशक्तिं देवीं ध्यायेत् । “पाशं चापमृक्पाले सुणीषुअशूलहस्तैर्बिभ्रती रक्तवर्णाम् ॥ रक्तो
दन्तपोतरक्ताम्बुजस्थां देवीं ध्यायेत्प्राणशक्तिं त्रिनेत्राम् ॥ १ ॥” इति ध्यात्वा । हृदि करं निधाय । ओँ आँ ह्रीँ क्रौञ्चरल्वशेषहोँ अँ
क्षंसहँ सः ह्रीँ अँ मम प्राणा इह प्राणाः । ओँ आँ ह्रीँ क्रौञ्चरल्वशेषसहोँ अँ क्षंसहँ सः ह्रीँ अँ मम जीव इह स्थितः । ओँ ओँ द्वौ क्रौञ्च
रल्वशेषसहोँ अँ क्षंसहँ सः ह्रीँ अँ मम सर्वान्द्रयाणि । ओँ ह्रीँ क्रौञ्चरल्वशेषसहोँ अँ क्षंसहँ सः ह्रीँ अँ मम वाङ्मनश्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाघ्राण
प्राणा इहागत्य सुखं तिष्ठन्तु स्वाहा । इति मन्त्रं वारत्रयं पठेत् । ततः ओँ अँ ओँ अँ ओँ अँ ओँ अँ ओँ अँ इति प्रणवस्य
पञ्चदशावृत्तीः १५ कृत्वा ‘अनेन मम देहस्य पञ्चदश संस्काराः संपद्यन्ताम्’ इत्युक्त्वा प्राणायामं कुर्यात् । इति प्राणप्रतिष्ठा ॥ अथ
मातृकान्यासः ॥ तत्र तावदन्तर्मातृकान्यासः । ओँ अस्य श्रीअन्तर्मातृकान्यासमन्त्रस्य प्रजापतिक्रिषिः । गायत्री छन्दः । सरस्वती
देवता । हलो बीजानि । स्वराः शक्तयः । क्षं कीलकम् । अखिलाप्तये न्यासे विनियोगाः । ओँ अँ प्रजापतिक्रिषये नमः आं शिरसि ।
ओँ ई गायत्रीछन्दसे नमः ईँ वदने । ओँ ऐँ सरस्वतीदेवतायै नमः ऊँ हृदये । ओँ एँ हल्भ्यो बीजेभ्यो नमः ऐँ गुह्ये । ओँ औँ
स्वरशक्तिभ्यो नमः औँ पादयोः । ओँ अँ क्षं कीलकाय नमः । अः सर्वाङ्गेषु इति ऋष्यादिन्यासः । अथ करन्यासः । ओँ अँ करैर्वंगै
घडैर्औँ अङ्गुष्ठाभ्यां नमः । ओँ ईँ चैच्छजैर्झञ्जै ई तर्जनीभ्यां नमः । ओँ उँ टट्टडटण्डै मध्यमाभ्यां नमः । ओँ एँ तथैर्दधनैर् अनामिका
भ्यां नमः । ओँ ओँ पैँ वैभेम औँ कनिष्ठिकाभ्यां नमः । ओँ अँ यरल्वशेषसहँ अः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः । इति करन्यासः ।

अथ हृदयादिषडङ्गन्यासः । अ० अ० क० स० ग० घ० ङ० आ० हृदयाय नमः । अ० इ० च० छ० ज० झ० ञ० ई० शिरसे स्वाहा । अ० उ० ट० ठ० ड० ढ० शिखायै वषट् । अ० ए० त० थ० द० ध० न० क० व० चा० य० हु० । अ० ओ० प० फ० ब० भ० म० औ० नेत्रत्रयाय वौषट् । अ० अ० य० र० ल० व० श० ष० स० ह० क्ष० अ० अस्त्राय फट् । इति हृदयादिन्यासः ॥ ततः पूरके प्राणायामे काष्ठस्थषोडशदलपद्मे अ० अ० आ० इ० उ० ऋ० ए० लृ० ए० ओ० औ० ऐ० अ० इति षोडशस्वरान्न्यसेत् ॥ कुम्भकप्राणायामे हृदयस्थे द्वादशदले अ० कै० नमः । खै० नमः । गै० नमः । घै० नमः । ङै० नमः । चै० नमः । जै० नमः । झै० नमः । जै० नमः । टै० नमः । ठै० नमः । डै० नमः । ढै० नमः । नाभौ दशदले अ० हु० नमः । है० नमः । तै० नमः । थै० नमः । दै० नमः । दै० नमः । पै० नमः । फै० नमः । १० इति डादिफ्रान्तान् । तदधोलिङ्गे षड्दले । ञै० नमः । तै० नमः । यै० नमः । रै० नमः । लै० नमः । इति वादिलान्तान् । आधारे गुदे चतुर्दले-अ० वै० नमः । शै० नमः । षै० नमः । सै० नमः । इति वादिसान्तान् ॥ रेचके ललाटे द्विदले-अ० ह० नमः । क्षै० नमः । इति द्वौ वर्णौ विन्यसेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ आधारे लिङ्गनाभौ प्रकटितहृदये तालुमूले ललाटे द्वे पत्रे षोडशारे द्विदशदशदले द्वादशाङ्गे चतुष्के ॥ वासान्ते वाल्मध्ये ङ फ क ठ संहिते कण्ठदेशे स्वराणां हंक्षतस्वार्थयुक्तं सकलदलगतं वर्णरूपं नमामि ॥ १ ॥ इत्यन्तर्मातृकान्यासः । अथ बहिर्मातृकान्यासः । ऋध्यादिषडङ्गन्यासः पूर्ववत् । अ० अं० नमः शिरसि अ० आं० नमः मुखे अ० इं० नमः दक्षिणे नेत्रे अ० ई० नमः वामनेत्रे अ० ऐ० नमः दक्षिणकर्णे अ० ऐं० नमः वामकर्णे अ० ऋं० नमः दक्षिणनासापुटे अ० ऋं० नमः वामनासापुटे अ० लै० नमः

दक्षिणकपोले ॐ लै नमः वामकपोले ॐ ऐ नमः ऊर्ध्वोष्ठे ॐ ऐ नमः अयरोष्ठे ॐ ओ नमः ऊर्ध्वदन्तपङ्क्तौ ॐ औ नमः अयोदन्तपङ्क्तौ
 ॐ अ नमः मूर्ध्नि ॐ अ नमः मुखवृत्ते ॐ कं नमः दक्षिणबाहुमूले ॐ खं नमः दक्षिणकूर्परे ॐ गं नमः दक्षिणमणिबन्धे ॐ घं नमः दक्षिणा
 डुलिमूले ॐ ङं नमः दक्षिणाङ्गुल्यग्रे ॐ चं नमः वामबाहुमूले ॐ छं नमः वामकूर्परे ॐ जं नमः वाममणिबन्धे ॐ झं नमः वामाङ्गु
 लिमूले । ॐ जं नमः वामाङ्गुल्यग्रे ॐ बं नमः दक्षिणपादमूले ॐ टं नमः दक्षिणजानुनि ॐ ठं नमः दक्षिणगुल्फे ॐ डं नमः दक्षपदा
 डुलिमूले । ॐ णं नमः दक्षपादाङ्गुल्यग्रे । ॐ तं नमः वामपादमूले । ॐ थं नमः वामजानुनि । ॐ दं नमः वामगुल्फे ॐ धं नमः वामपा
 दाङ्गुलिमूले । ॐ नं नमः वामपादाङ्गुल्यग्रे । ॐ पं नमः दक्षपार्श्वे ॐ फं नमः वामपार्श्वे । ॐ बं नमः पृष्ठे ॐ भं नमः नाभौ । ॐ मं नमः
 उदरे । ॐ यं त्वगात्मने नमः हृदये । ॐ रं असृगात्मने नमः दक्षांसे । ॐ लं मांसात्मने नमः ककुदि । ॐ वं मेदात्मने नमः वामांसे ।
 ॐ शं अस्थ्यात्मने नमः हृदयादिदक्षहस्तान्तम् ॐ षं मज्जात्मने नमः हृदयादिवामहस्तान्तम् । ॐ सं शुक्रात्मने नमः हृदयादिपदा
 न्तम् । ॐ हं प्राणात्मने नमः हृदयादिवामपादान्तम् । ॐ लं जीवात्मने नमः जठरे । ॐ क्षं परमात्मने नमः मुखे । एवं बहिर्मातृका
 न्यासं कृत्वा ध्यायेत् । “पञ्चाशल्लिपिभिर्विभक्तमुखदोहत्पद्मवक्षःस्थलां भास्वन्मौलिनिबद्धचन्द्रशकलमापीनुद्वस्तनीम् ॥ मुद्राम
 क्षगुणं सुधाढ्यकलशं विद्यां च हस्ताम्बुजैर्बिभ्राणां विशदप्रभां त्रिनयनां वाग्देवतामाश्रये॥१॥” इति ध्यानम् । एवं मातृकान्यासं कृत्वा
 तत्तद्देवताकलान्यासं कुर्यात् । शंभुभक्तश्चेत् श्रीकण्ठादिमातृकाकलान्यासं वैष्णवस्तु केशवादिन्यासं गणेशभक्तो विघ्नेशादिकला

न्यासं शाक्तश्चेत् निवृत्त्यादिकलान्यासं च कुर्यात् । तत्कलान्यासस्तु स्वस्वप्रयोगे स्पष्टो भविष्यति एवं तत्तद्देवताकलान्यासं
 कृत्वा प्राणानाम्य स्वमूलमन्त्रस्य कल्पोदितान् ऋषिच्छन्दोदेवतादिन्यासान् तत्तद्देवेषु न्यस्य करन्यासं हृदयादिषडङ्गन्यासं च
 कृत्वा पीठन्यासं कुर्यात् । स्वदेहं पीठमयं विचिन्त्य न्यसेत् । तद्यथा-आधारे ॐ मं मण्डूकाय नमः ॥१॥ लिङ्गे ॐ कालाग्निरुद्राय
 नमः ॥२॥ नामौ ॐ कूकूर्माय नमः ॥३॥ हृदये ॐ आं आधारशक्तये नमः ॥४॥ ॐ अं अनंताय नमः ॥५॥ ॐ धं धरायै नमः ॥६॥
 ॐ सुं सुधासिधये नमः ॥७॥ ॐ शं श्वेतद्वीपाय नमः ॥८॥ ॐ सुं सुराङ्गघिपाय नमः ॥९॥ ॐ मं मणिहर्म्याय नमः ॥१०॥ ॐ हं हेम
 पीठाय नमः ॥११॥ दक्षासे ॐ धं धर्माय नमः ॥१२॥ वामासे ॐ ज्ञां ज्ञानाय नमः ॥१३॥ वामोरौ ॐ वै वैराग्याय
 नमः ॥१४॥ दक्षोरौ ॐ ऐ ऐश्वर्याय नमः ॥१५॥ मुखे ॐ अं अधर्माय नमः ॥१६॥ वामपाश्वे ॐ अं अज्ञानाय नमः
 ॥१७॥ नामौ ॐ अं अवराग्याय नमः ॥१८॥ दक्षपाश्वे ॐ अं अनैश्वर्याय नमः ॥१९॥ पुनर्हृदये ॐ अं अनन्ताय नमः ॥२०॥
 ॐ तं तत्त्वपद्माय नमः ॥२१॥ ॐ आं आनन्दमयकन्दाय नमः ॥२२॥ ॐ सुं संवित्रालाय नमः ॥२३॥ ॐ विं विकारमयकेसरभ्यो
 नमः ॥२४॥ ॐ प्रं प्रकृत्यात्मकपद्मभ्यो नमः ॥२५॥ ॐ पं पञ्चाशद्वर्णकर्णिकायै नमः ॥२६॥ कर्णिकायाम् ॐ सुं सूक्ष्ममण्डलाय
 नमः ॥२७॥ ॐ इं इन्दुमण्डलाय नमः ॥२८॥ ॐ पां पावकमण्डलाय नमः ॥२९॥ ॐ सं सत्त्वाय नमः ॥३०॥ ॐ रं रजसे
 नमः ॥३१॥ ॐ तं तमसे नमः ॥३२॥ ॐ आं आत्मने नमः ॥३३॥ ॐ अं अन्तरात्मने नमः ॥३४॥ ॐ पं परमात्मने नमः

॥ ३५ ॥ ॐ ह्रीं ज्ञानात्मने नमः ॥ ३६ ॥ ॐ मां मायातत्त्वाय नमः ॥ ३७ ॥ ॐ कं कलातत्त्वाय नमः ॥ ३८ ॥ ॐ विं विद्यातत्त्वा
 य नमः ॥ ३९ ॥ ॐ पं परतत्त्वाय नमः ॥ ४० ॥ इति पीठदेवताः मानसोपचारैः संपूज्य तत्रैव तत्तत्कल्पोक्तपीठशक्तीर्विन्यस्य संपूज्य
 ॐ ह्रीं नमो भगवते सकलगुणात्मशक्तियुक्तायानन्ताय योगपीठात्मने नमः इत्यासनमन्त्रेण व्यापकं कृत्वा स्वहृदये मूलमन्त्रदेवतां
 ध्यायेत् । ध्यानं तु स्वस्वमन्त्रोक्तं ज्ञेयम् ॥ एवं ध्यात्वा ॐ लं पृथिव्यात्मकं गन्धं समर्पयामि नमः ॥ १ ॥ ॐ अं आकाशात्मकं पुष्पं
 समर्पयामि नमः ॥ २ ॥ ॐ यं वाय्वात्मकं धूपं समर्पयामि नमः ॥ ३ ॥ ॐ रं वह्न्यात्मकं दीपं समर्पयामि नमः ॥ ४ ॥ ॐ वं
 अमृतात्मकं नैवेद्यं समर्पयामि नमः ॥ ५ ॥ इति मानसोपचारैः संपूज्य यथाशक्ति मूलमन्त्रं जपित्वा पुनर्ऋष्यादिकं विधाय
 गुह्यातिगुह्येत्यादिना देवदक्षिणकरं जपं समर्प्य क्षणं तद्गतमानसः कुण्डलीमुत्थाप्य ब्रह्मरन्ध्रे संयोज्य तदुत्पन्नामृतधाराभिहृदय
 कमलमध्यगतं मन्त्रदेवं संतप्य कुण्डलीं मूलाधारं संस्थाप्य मूलं यथाशक्ति जपित्वा प्रणमेत् ॥ इत्यन्तर्यागविधानम् ॥ अथ
 बहिर्यागविधानम् ॥ तत्रादौ देशकालौ स्मृत्वा अमुकमन्त्रपुरश्चरणकर्मणि अमुकदेवताप्रीत्यर्थं यथासंभवद्रव्यैर्यथाशक्त्यमुकदेव
 तापूजनं वैदिकैस्तन्त्रोक्तैश्च मन्त्रैः करिष्ये इति संकल्प्य पात्रस्थापनं कुर्यात् । स्ववामाग्रे त्रिकोणपट्कोणवृत्तचतुरस्रमण्डलं गन्धेन
 विधाय शङ्खमुद्रया अवष्टभ्य अमुकदेवाध्यमण्डलाय नमः । इति संपूज्य । तत्र ॐ फाडिति प्रक्षालितमाधारं संस्थाप्य ॐ
 वह्निमण्डलाय दशकलात्मने पात्रासनाय नमः । इति संपूज्य । आधारे पूर्वाद्विषु दशाश्रिकलाः पूजयेत् । ॐ यं धूम्राचिकायै नमः

॥ १ ॥ अं रं उग्रमयै नमः ॥ २ ॥ अं लं ज्वलिन्यै नमः ॥ ३ ॥ अं वं ज्वलिन्यै नमः ॥ ४ ॥ अं शं विस्फुलिङ्गिन्यै नमः ॥ ५ ॥
 अं षं सुश्रियै नमः ॥ ६ ॥ अं सं सुरूपायै नमः ॥ ७ ॥ अं हं कपिलायै नमः ॥ ८ ॥ अं लं हव्यवहायै नमः ॥ ९ ॥ अं क्षं कव्यवहायै
 नमः ॥ १० ॥ इति संपूज्य । अं क्लीं महाजलचराय हुंफट् स्वाहा पाञ्चजन्याय नमः । इति मन्त्रेण क्षालितं शङ्खं तत्र संस्थाप्य । अं अं
 सूर्यमण्डलाय द्वादशकलात्मने सामान्याध्यपान्नाय नमः । इति संपूज्य । पात्रे स्वाग्रादिप्रादक्षिणेन द्वादशसूर्यकलाः पूजयेत् ॥
 अं कं भं तापिन्यै नमः ॥ १ ॥ अं खं वं तापिन्यै नमः ॥ २ ॥ अं गं फं धूम्रायै नमः ॥ ३ ॥ अं घं पं मरीच्यै नमः ॥ ४ ॥
 अं ङं नं ज्वलिन्यै नमः ॥ ५ ॥ अं चं धं रुच्यै नमः ॥ ६ ॥ अं छं दं सुषुम्नायै नमः ॥ ७ ॥ अं जं थं भोगदायै नमः ॥ ८ ॥
 अं झं तं विश्वायै नमः ॥ ९ ॥ अं जं णं बोधिन्यै नमः ॥ १० ॥ अं टं ठं धरिण्यै नमः ॥ ११ ॥ अं ठं ठं क्षमायै नमः ॥ १२ ॥
 इति संपूज्य । क्षं लं हं संप्रशं वलं रयं मभं पनं धं तणं ढं ठं वं द्वाजं छं चं डं यं गं वं कं अं ओं औं एं ऋं लृं नं ऋं ऌं इं अं ईं इं
 विलोममातृकां मूलमन्त्रं विलोमं च पठन् जलमापूर्य्य अं सोममण्डलाय षोडशकलात्मने अमुकपात्रामृताय नमः । इति संपूज्य ।
 जले षोडश चन्द्रकलाः पूजयेत् । अं अं अमृतायै नमः ॥ ११ ॥ अं आं मानदायै नमः ॥ १२ ॥ अं इं पृषायै नमः ॥ १३ ॥ अं ईं
 तुष्टायै नमः ॥ १४ ॥ अं उं पुष्टायै नमः ॥ १५ ॥ अं ऊं रत्नयै नमः ॥ १६ ॥ अं ऋं धृत्यै नमः ॥ १७ ॥ अं ॠं शशिन्यै नमः ॥ १८ ॥
 अं लृं चन्द्रिकायै नमः ॥ १९ ॥ अं लृं कान्त्यै नमः ॥ १० ॥ अं एं ज्योत्स्नायै नमः ॥ ११ ॥ अं ऐं श्रियै नमः ॥ १२ ॥

ॐ औ प्रीत्यै नमः ॥ १३ ॥ ॐ औ अद्भुदायै नमः ॥ १४ ॥ ॐ अं पूर्णायै नमः ॥ १५ ॥ ॐ अः पूर्णामृतायै नमः । इति
 संपूज्य ॥ गङ्गे च यमुने चैव गोदावारि सरस्वति ॥ नर्मदे सिन्धुकावरी जलेऽस्मिन्सन्निधिं कुरु ॥ इत्यङ्कुरशमुद्रया सूर्यमण्डला
 तीर्थान्यावाह्यं हुं इत्यवगुण्ठय मूलेनाष्टया अभिमन्त्र्य फट् इति छोटिकया संरक्ष्य मन्त्रोक्तषडङ्गं संपूज्य नमः इति संपूज्य मूलम
 ष्टया जपन् मत्स्यमुद्रयाऽऽच्छादयेत् । पुनः बं इति धेनुमुद्रयाऽमृतीकृत्य संरोधिन्या निरुध्य शङ्खमुसलचक्रमुद्राः प्रदर्श्य महासु
 द्रया परमीकृत्य लिङ्गमुद्रां प्रदर्श्य नमेत् । शिवसूर्याचने शङ्खस्थाने शङ्खतताम्रादिपात्रस्थापनं कुर्यात् । इति तन्त्रोक्तशङ्खाद्यर्घ्य
 पात्रस्थापनम् । ततः शङ्खादक्षिणभागे प्रोक्षणीपात्रपूरणं कृत्वा तज्जलेनात्मानं पूजासामग्रीं च मूलमन्त्रेण प्रोक्ष्य तदक्षिणतः
 पाद्यार्घ्याचमनीयमधुपर्कपात्राणि शङ्खवत्संस्थाप्य अशक्तश्चेत्तर्हि एकमेव पात्रं संस्थाप्य सामान्यविधिना पूजयेत् । तेषु च
 वस्तूनि क्षिपेत् । यथा-पाद्यपात्रे श्यामाकविष्णुक्रान्ताब्जदूर्वाः क्षिपेत् । अर्घ्यपात्रे दूर्वातिलदर्भाग्रसर्षपयवपुष्पफलाक्षतग
 न्धान् क्षिपेत् । आचमनीयपात्रे लवङ्गजातीपत्रकङ्कालानि प्रक्षिपेत् । मधुपर्कपात्रे दध्याज्यमधूनि च स्थापयेत् । एवं
 पूजापात्राणि संपाद्य ॐ जगद्धनिमन्त्रमातः स्वाहा ॥ इति घण्टां संपूज्य घण्टानादं कृत्वा मूलेनाचम्य प्राणानायम्य वामभागे
 ॐ गुडुरुभ्यो नमः ॥ १ ॥ पं परमगुरुभ्यो नमः ॥ २ ॥ पं परमेश्विरुभ्यो नमः ॥ ३ ॥ दक्षिणभागे ॐ गं गणपतये नमः ॥ १ ॥
 इति प्रणम्य पीठे ॐ मं मण्डूकादिपरतत्त्वान्तपीठेऽवताभ्यो नमः इति पूर्ववत्पीठेऽवताः संपूज्य तत्रैव तत्तत्कल्पोक्त

पीठशक्तीः पूजयेत् । तत्र ॐ ह्रीं नमो भगवते सकलगुणात्मशक्तियुक्तायानन्ताय योगपीठात्मने नमः ॥ इति पुष्पाञ्जलिनासनं दत्त्वा तत्र महीधोरित्यादिवैदिकमन्त्रस्तोत्रप्रकलशं यथाविधि पूर्णपात्रान्तं संस्थाप्य तत्र तत्त्वायामीति वरुणमावाह्य षोडशोपचारैः संपूज्य तदुपरि पट्टवस्त्रं प्रसार्य तत्र मन्त्रदेवतायन्त्रं तद्गन्धेन विलिख्य तन्मध्ये मूलमन्त्रेण स्वर्णमय्या मूलमन्त्रदेवताप्रतिमां सावयवां स्वर्णादियन्त्रं वा अन्युत्तारणपूर्वकं स्थापयेत् । अथ अश्रुत्तारणप्राणप्रतिष्ठाप्रयोगः ॥ आचम्य प्राणानायम्य देशकालौ संकीर्त्य मम आत्मनः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थममुकामनासिद्धयर्थममुकदेवनूतनप्रतिमाया यन्त्रस्य वा अश्रुत्तारणपूर्वकं प्राणप्रतिष्ठां करिष्ये । इति संकल्प्य । यन्त्रं मूर्तिं वा ताप्रणेत्रं निधाय घृतेनाभ्यज्य तदुपरि दुग्धधारां जलधरां च दद्यात् । तत्र मन्त्राः । ॐ समुद्रस्य त्वावकयाग्नेर्गैर्विव्ययामसि । पावकोऽअस्मभ्यं ॐ शिवो भव ॥ १ ॥ हिमस्य त्वा जरायुणाग्नेर्गैर्विव्ययामसि ॥ पावकोऽअस्मभ्यं ॐ शिवो भव ॥ २ ॥ उपज्मन्नुपेतसेवतरनदीष्ववा । अग्नौप तमपामसिमण्डूकिताभिरागैर्हिमेसम्भ्रौ यज्ञस्यावकवर्णं ॐ शिवइदृक्छिधि ॥ ३ ॥ अपामिदप्ययनं ॐ समुद्रस्य निवेशनम् ॥ अथैतैस्तैऽअस्मन्तपन्तुहेतयः ॥ पावकोऽअस्मभ्यं ॐ शिवो भव ॥ ४ ॥ अग्नेपावकोरुचिषामन्द्रयादेवजिह्वया ॥ आदेवाब्जवक्षि यक्षिच ॥ ५ ॥ सनन्पावकदादिवोऽग्नेदुवौ २ ॥ इहावहुरपयज्ञं ॐ हविश्श्रनः ॥ ६ ॥ पावकयावश्चितयेन्याकृपाक्षामन्त्रुरुचः

उपसोनभानुना ॥ तूर्वव्रथामन्त्रैशस्यनृणऽआयोघुणेनतर्तृपाणोऽअजरः ॥ ७ ॥ नमस्तेहरसेशोचिषेनमस्तेऽअस्वर्गिणै ॥ अह्न्या
 स्तेऽअस्मत्तपन्तुहेतयःपावकोऽअस्मभ्यंॐशिवोभवे ॥ ८ ॥ नृपदेवदेवपुपदेवदेवहृषदेवदेवनसदेवदेवस्वाव्विदेवदेव ॥ ९ ॥ वेदु
 वादेवानथ्यद्विषाञ्चद्विषानांॐस्वत्सरीणमुपभागमासते ॥ अहुतादाहविषायेज्ञेऽअस्मिन्स्वयम्पिबन्तुमधुनोघृतस्य ॥ १० ॥ धेदेवादेव
 ष्वधिदेवत्वमायथ्येब्रह्मणंपुरऽएतारोऽअस्य ॥ येभ्योनऽऋतेपतेयामकिञ्चन नतेदिवोनपृथिव्याऽअधिष्ठु ॥ ११ ॥ प्राण
 दाऽअपानदाभ्यानदाव्वच्चादाव्वरिवोदाः ॥ अह्न्यास्तेऽअस्मत्तपन्तुहेतयःपावकोऽअस्मभ्यंॐशिवोभवे ॥ १२ ॥ इत्यश्रुत्तारणसू
 कम् ॥ अथ प्राणप्रतिष्ठा ॥ अस्य श्रीप्राणप्रतिष्ठामन्त्रस्य ब्रह्मविष्णुमहेश्वरा ऋषयःऋग्यजुःसामानि च्छंदांसि ॥ क्रियामयवपुःप्राणाख्या
 देवताः ॥ औबीजम् ॥ द्वौ शक्तिः ॥ क्रौ कीलकम् ॥ अस्यां नूतनमूर्त्तौ प्राणप्रतिष्ठापने विनियोगः ॐ आँह्रींक्रौयैरल्लवशषसहोहंसः ॥ १४ ॥
 अस्या अमुकदेवप्रतिमायाः प्राणा इह प्राणाः ॥ पुनः ॐ आँह्रींक्रौयैरल्लवशषसहोहंसः ॥ १४ ॥ अस्या अमुकदेवप्रतिमाया जीव इह
 स्थितः ॥ पुनः ॐ आँह्रींक्रौयैर० १४ इत्यादि ॥ अस्या अमुकदेवप्रतिमायाः सर्वेन्द्रियाणि वाङ्मनस्त्वक्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाप्राणपाणिपाद
 पायूपस्थानि इहैवागत्य सुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा ॥ ॐ मनोजूर्तिपुतामाज्यस्यबृहस्पतिर्ध्वजमिमन्तनोत्वरिष्वज्ञोऽसमिमंदधातु ॥

विधेर्देवासुहृदमादयन्तामोऽस्म्यतिष्ठ ॥ १ ॥ एष वै प्रतिष्ठानाम यज्ञो यत्र तेन यज्ञेन यजन्ते सर्वमेव प्रतिष्ठितं भवति ॥२॥ इति प्रति
 ष्ठाप्य । पञ्चोपचारैः संपूज्य संस्कारसिद्धये पञ्चदश प्रणवावृत्तीः कृत्वा अनेन अस्या अमुकदेवप्रतिमायाः गर्भाधानादिपञ्चदशसं
 स्कारान्संपादयामि इति वेदेत् । एवं प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा षोडशोपचारैः राजोपचारैर्वा पूजयेत् । तत्र विष्णुं पुरुषसूक्तेन ॥ शिवं त्र्यम्ब
 कमन्त्रेण पञ्चाक्षरेण वा ॥ गणपतिं तन्मूलमन्त्रेण । देवीं श्रीसूक्तेन सूर्यं पुरुषसूक्तेन तन्मूलमन्त्रेण वा षोडशोपचारैः पूजयेत् । सर्वा
 वा पुरुषसूक्तेन पूजाकरणम् ॥ अथ सर्वदेवोपयोगिषोडशोपचारपूजाप्रयोगः ॥ ॐ आत्मसंस्थमजं जुद्धं त्वामहं परमेश्वर ॥ अरण्या
 मिव हव्याशं मूर्तिवावाहयाम्यहम् ॥ १ ॥ ॐ सहस्रशीर्षाणुरूपं सहस्राक्षं सहस्रपात् ॥ सभूमिष्ठं सव्वत्सृतृत्वात्यतिष्ठदशाङ्गुलम् ॥ १ ॥
 ततो मूलमन्त्रमुच्चार्य्य । ॐ भूर्भुवः स्वः अमुकदेवमावाहयामि ॥ इत्यावाह्य आवाहनमुद्रां प्रदर्शयेत् । इत्यावाहनम् ॥ १ ॥ तवेयं
 महिमास्मूर्तिस्तस्यां त्वां सर्वगं प्रभो । भक्तिसहस्रमाकुट्टदीपवत्स्थापयाम्यहम् । ततो मूलमुच्चार्य्य । ॐ भूर्भुवः स्वः अमुकदेव इह तिष्ठ ।
 इति स्थापनीमुद्रया स्थापनम् ॥ २ ॥ “देवीपूजायां क्षालिगेनेच्चारणं कार्यम्” ॥ अनन्या तव देवेश मूर्तिशक्तिरियं प्रभो ॥ सान्नि
 ध्यं कुरु तस्यां त्वं भक्तानुग्रहतत्पर ॥ १ ॥ ततो मूलं पठित्वा । ॐ भू० अमुकदेव इह संनिधिहि इति तन्मुद्रया संनिधापनम्
 ॥ ३ ॥ आज्ञया तव देवेश कृपाम्भोऽधे गुणाम्बुधे ॥ आत्मानन्दैकतृप्तं त्वां निरुणधिम पितृगुरो ॥ १ ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुक

देव इह संनिरुध्यस्व इति तन्मुद्रया संनिरोधनम् ॥ ४ ॥ अज्ञानाहुर्मनस्याद्वा वैकल्यात्साधनस्य च ॥ यदुपूर्णं भवेन्मृत्युं तदप्यभिमुखो भव ॥ १ ॥ ततो मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेव इह संमुखो भव इति तन्मुद्रया सन्मुखीकरणम् ॥ ५ ॥ दशापी गृध्रपर्षिण्या पूरयन्नाविष्ट्रम् ॥ मूर्तावायज्ञसंपूर्तः स्थितो भव महेश्वर ॥ १ ॥ इति प्रार्थनीमुद्रया प्रार्थयेत् । अमरुवाहुर्मनश्चक्षुः श्रोत्रदूरातिसद्भुते ॥ स्वतेजःपञ्चरेणाशु वेष्टितो भव सर्वतः ॥ १ ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेव अवगुण्ठितो भव । इति तन्मुद्रया अवगुण्ठनम् ॥ ६ ॥ ततः षडङ्गेन सकलीकरणम् । मूलेन महामुद्रया अमृतीकरणम् । मूलेन महामुद्रया परमीकरणम् । यस्य दर्शनमिच्छन्ति देवाः स्वाभीष्टसिद्ध्ये । तस्मै ते परमेशाय स्वागतं स्वागतं च मे ॥ १ ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेव सुस्वागतमिति सुस्वागतम् ॥ ७ ॥ “देवदेव महाराज प्रियेश्वर प्रजापते ॥ आसनं दिव्यमीशान दास्येऽहं परमेश्वर ॥ १ ॥” ॐ पुरुषऽवेदं ठीसर्वयद्भुतं यच्च भाव्यम् ॥ उतामृतत्वस्येशानोयदन्नेनातिरोहति ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय इदमासनम् । इत्यासनं दद्यात् ॥ २ ॥ “यद्भक्तिलेशसंपकात्परमानन्दविग्रहम् ॥ तस्मै ते चरणोज्ञाय पाद्यं शुद्धाय कल्पये” ॐ एतावानस्यमहिमतोज्यायाश्चपूरुषः ॥ पादौस्यव्विधाभुतानि त्रिपादस्यामृतं न्दिवि ॥ १ ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय नमः पाद्यं समर्पयामि । इति पाद्यम् ॥ ३ ॥ “तापत्रयहरं दिव्यं परमानन्दलक्षणम् ॥ तापत्रयविनिर्मुक्तं तवाध्यं कल्पयाम्यहम् ॥” त्रिपादध्वजैरुत्तुर्गुरुषु पादौस्येहाभवत्पुनः ॥

ततो विष्वङ्मन्त्रमन्त्राशानशनेऽभि ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय० इदमर्घ्यम् । इत्यर्घ्यम् ॥ ४ ॥ “ वेदानामपि
वेद्याय देवानां देवतात्मने ॥ आचामं कल्पयामीश शुद्धानां शुद्धिहेतवे ॥ ” ततोऽबिराडजायतविराजोऽधिपूरुषः । सजतोऽव
त्यरिच्यतश्चाद्भुमिमथोऽपूरुः ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय० आचमनीयं० इत्याचमनम् ॥ ५ ॥ “ सर्वकालुष्यहीनाय प्र
पूर्णसुखात्मने ॥ मधुपर्कमिदं देव कल्पयामि प्रसीद मे ॥ ” मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय० मधुपर्कं स० इति मधुपर्कं दत्वाचमनं दद्यात्
॥ ६ ॥ “ ॐ स्त्रहं गृहाण स्नेहेन लोकनाथ महाशय ॥ सर्वलोकेषु शुद्धात्मन्ददामि स्नेहमुत्तमम् ॥ ” मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय० सुगन्धतैलं
स० इति सुगन्धतैलं दद्यात् ॥ ७ ॥ “ गङ्गासरस्वतीरिवापयोष्णीर्नर्मदाजलैः ॥ स्नापितोऽसि मया देव तथा शान्तिं कुरुष्व मे ” ॥ ॐ तस्मा
द्यज्ञात्सर्ववहुतुः सभृतं मृषदुज्ज्यम् ॥ पृथ्वीस्तश्चक्रवर्त्यव्यापारण्यग्राभ्याश्च ये ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय० स्नानं
स० इति स्नानम् ॥ ८ ॥ अथ पयःस्नानम् । “ कामधेनुसमुत्पन्नं सर्वेषां जीवनं परम् ॥ पावनं यज्ञहेतुश्च पयः स्नानार्थमपि
तम् ॥ ” ॐ पयःपृथिव्याभ्यऽओषधीषु पयोर्विव्यन्तरिक्षपयोधाः ॥ पयस्वतीऽप्यग्निः सन्तु महीम् ॥ १ ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू०
अमुकदेवा० पयःस्नानं स० ॥ ९ ॥ दधिस्नानम् । “ पयसस्तु समुद्रतं मथुरामलं शशिप्रभम् ॥ दध्यनीतं मया देव स्नानार्थं प्रति

गृह्यताम् ॥ "ॐ दुःश्रिताब्जोऽअकारिपञ्चिणोरश्वस्यव्वाजिनः ॥ सुरभिर्नोमुखाकर्तृप्रणायुः षितारिषत् ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० असु
 केदेवाय० दधिस्नानं स० १० ॥ अथ घृतस्नानम् । "नवनीतसमुत्पन्नं सर्वसन्तोषकारकम् ॥ घृतं तुभ्यं प्रदास्यामि स्नानार्थं प्रतिगृ
 ह्यताम्" ॐ घृतमिमिक्षे घृतमस्य धोनिं घृते श्रितो घृतम्भ्यस्य धाम ॥ अनुष्णव्यमावह मादयस्व स्वाहा कृतव्यमव्वक्षिहव्यम् ॥
 मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकेदेवाय घृतस्नानं स० ॥ ११ ॥ अथ मधुस्नानम् । "तरुण्युत्पसमुद्धृतं सुस्वादु मधुरं मधु ॥ तेजःपुष्टिकरं दिव्यं
 स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम्" ॐ मधुव्वाताऽऽकृतयेते मधुक्षरान्ति सिन्धवर्गा माद्धिनिःसन्त्वोषधीः ॥ ॐ मधुनक्तमुतोषसो मधुमत्पाथिर्विष्णुं
 जन् ॥ मधुधोरस्तु नृपिता ॐ मधुमात्रोव्वनस्पतिर्म्मधुमा २ ॥ ॥ अस्तु मूर्खः ॥ माध्वीगवोभवन्तु नः ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू०
 अमुकेदेवाय० मधुस्नानं स० ॥ १२ ॥ अथ शर्करोदकस्नानम् । "इक्षुसारमुद्धृता शर्करा पुष्टिकारिका ॥ मालापहारिका दिव्या
 स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम्" ॥ ॐ अपांऽसुसुद्धयसंमूर्ख्यैः सन्तं सुमाहितम् ॥ अपांऽसस्य धोरसस्तं वौष्ट्वा म्भ्युत्तममुपयामगृहीतोसी
 न्द्रायत्वा जुष्टं ग्लाम्येषतेषो निरिन्द्रायत्वा यष्टतमम् ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकेदेवाय० शर्करोदकस्नानं स० ॥ १३ ॥ अथ
 पञ्चामृतस्नानम् ॥ "पयो दधि घृतं चैव मधु च शर्करायुतम् ॥ पञ्चामृतं मयानीतं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥" ॐ पञ्चनद्यः सरस्वती

मपिपयन्ति सस्रोतसरं ॥ सरस्वतीतृपञ्चधासोदेशमेवत्सरित् ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय० पञ्चामृतस्नानं स० ॥ १४ ॥
 अथ गन्धोदकस्नानम् ॥ “मलयचलसंभूतं चन्दनारुरसंभवम् ॥ चन्दनं देवदेशं स्नानार्थं प्रतिगृह्णताम् ॥” ॐ गन्धद्वारादुराधर्षा
 नित्यपुष्टाकरीषिणीम् ॥ ईश्वरीसंवभूतानां तामिहोपह्वये श्रियम् ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवा० गन्धोदकस्नानं स० ॐ वरुण
 स्योत्तमर्चनमासिर्व्वरुणस्य स्कन्धमसज्जनीस्थोर्व्वरुणस्यऽऽकृतसदंन्यसि ॥ वरुणस्यऽऽकृतसदंनमसिर्व्वरुणस्यऽऽकृतसदंनमासीद् ॥
 मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय शुद्धोदकस्नानं स० ॥ एवं स्नानं समर्प्य ॥ १५ ॥ शिवमुयातिरिक्तदेवेषु शंखेनाभिषेकं कुर्यात् ॥
 अथाभिषेकः । हरिः ॐ ॐ सहस्रशीर्षा० ॥ १ ॥ पुरुषण० ॥ २ ॥ एतावान० ॥ ३ ॥ त्रिपादूर्ध्व० ॥ ४ ॥ ततोव्विराड० ॥ ५ ॥ तस्मा
 द्ब्रह्मात्स० ॥ ६ ॥ तस्माद्ब्रह्मात्सर्व्वहुत० ॥ ७ ॥ तस्मादश्वत्सोऽजायन्त० ॥ ८ ॥ तंयज्ञम्बाहोषि० ॥ ९ ॥ यत्पुरुषं व्यदधुः कृति
 धा० ॥ १० ॥ ब्राह्मणोऽस्य मुखावमासीद् ॥ ११ ॥ चन्द्रमामर्चनसो जातश्चक्षोः० ॥ १२ ॥ नाभ्याऽऽसीदनुत्तरिक्षुः० ॥ १३ ॥
 यत्पुरुषेण हविषा० ॥ १४ ॥ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिः० ॥ १५ ॥ यज्ञेन यज्ञमयजन्त० ॥ १६ ॥ एवं पुरुषसंकेतं वा अथर्वशि
 रसा तत्तन्मूलमन्त्रेण वा यथाशक्ति अभिषेकं कृत्वा । ॐ अनेन अभिषेककर्मणामुकदेवता प्रीयताम् । इति समर्प्य आचमनं

दद्यात् ॥ वस्त्रम् । “सर्वभूषादिके सौम्ये लोकलज्जा निवारणे ॥ मयोपपादिते तुभ्यं वाससी प्रतिगृह्यताम् ॥” ॐ तस्माद्बुद्ध्या
 त्सर्ववहुतऽऋचुं सार्मानिधिशिरेच्छन्दां संसिधिशिरेतस्माद्यजुस्तस्मादजायत । मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय वस्त्रं स० (आचमनम्)
 ॥ १६ ॥ “पीतं विष्णौ सितं शंभौ रक्तं विद्वाकर्क्षत्पिषु ॥ सच्छिद्रं मलिनं जीर्णं त्यजेत्तलादिदूषितम्” ॥ यज्ञोपवीतम् । “नवभिस्त
 न्नुभियुक्तं त्रिगुणं देवतामयम् ॥ उपवीतं चोत्तरीयं गृहाण परमेश्वर ॥” ॐ तस्मादश्र्वाऽ अजायन्तुर्वेकोभयादन्तः ॥ गावो
 ह्यशिरैतस्मात्तस्माज्जाताऽअजावयवः ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय० यज्ञोपवीतं समर्पयामि ॥ १७ ॥ (आचमनम्)
 गन्धम् । “श्रीखण्डं चन्दनं दिव्यं गन्धाढ्यं सुमनोहरम् ॥ विलेपनं सुरश्रेष्ठ चन्दनं प्रतिगृह्यताम्” । ॐ तं यज्ञम्बाहिषि प्रौक्षन्पुरुषञ्चा
 तमग्रतः ॥ तेन देवाऽअयजन्तसाध्याऽऋषयश्च यो ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय गन्धं समर्पयामि ॥ १८ ॥ “अद्भुष्टौ कनिष्ठामूल
 लभौ गन्धमुद्रा” अक्षतान् “अक्षताश्च सुरश्रेष्ठ कुङ्कुमाक्ताः सुशोभिताः ॥ मया निवेदिता भक्त्या गृहाण परमेश्वर ॥” ॐ अक्षन्नमीमदन्त
 द्धवप्रियाऽअधूषत ॥ अस्तौ षतस्वर्भानवो विष्णानविष्टुयामतीषोजान्विन्दते हरी ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय अक्षता
 न्स० ॥ १९ ॥ पुष्पाणि । “माल्यादीनि सुगन्धीनि मालत्यादीनि वै प्रभो ॥ मया नीतानि पुष्पाणि गृहाण परमेश्वर ॥” ॐ

वनपुरुषं व्यदधुःकतिधाव्यकल्पयन् ॥ मुराङ्गिमस्यासीत्किम्बाहूकिमूरुपादोऽञ्च्यते । मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय पुष्पाणि
 समर्पयामि ॥ २० ॥ “तर्जन्यङ्गुष्ठयोगेन पुष्पमुद्रा” “पुष्पं पत्रं फलं देवे न प्रदद्यादधोमुखम् ॥ पुष्पाञ्जलौ न तदोषस्तथाप्युषित
 तस्य च” ॥ अत्रावसरे तत्तत्रयोगोक्तमावरणपूर्जां कृत्वा धूपादिनिवेदनं कार्यम् ॥ धूपम् । वनस्पतिसोद्भूतो गन्धाढ्यो गन्ध उत्तमः ।
 आग्नेयः सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥ ॐ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्ब्राह्मणे जन्म न्यःकृतं ॥ ऊरुतदस्य वक्षः पृथ्वा अङ्गुद्रोऽङ्ग
 जायत । मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय साङ्गाय० धूपं समर्पयामि ॥ २१ ॥ ‘तर्जनीमूलयोगङ्गुष्ठयोगो धूपमुद्रा’ दीपम् । “ॐ
 मुप्रकाशो महादीपः सर्वतस्तिमिरापहः ॥ सबाह्याभ्यन्तरं ज्योतिर्दीपोऽयं प्रतिगृह्यताम्” ॥ ॐ चन्द्रमामनसो जातश्चक्षोः स्मृत्योऽअ
 जायत ॥ श्रोत्राद्वायुश्च प्राणश्च सुखादग्निर्जायत ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय साङ्गाय० दीपं स० ॥ २२ ॥ “धृतदीपो
 दक्षिणे स्यात्तलदीपस्तु वामतः ॥ सितवर्तितुतो दक्षे वामाङ्गे रक्तवर्तिका” ॥ ‘मध्यमाङ्गुष्ठयोगो दीपमुद्रा’ नैवेद्यम् । ततः स्वर्णादिमा
 जने देवताग्रे देवदक्षिणतो वा साज्यं सशर्करं पायसादि नैवेद्यं परिवेष्य ॐ ‘यं’ इति वायुबीजेन द्वादशवाराभिमन्त्रितजलेन
 प्रोक्ष्य तैव ‘यं’ बीजेन नैवेद्यदोषं संशोष्य दक्षिणकरे ‘रं’ इति बीजं विचिन्त्य दक्षकरपृष्ठे वामकरं दत्त्वा नैवेद्यं प्रदर्श्य तैव
 ‘रं’ इति अग्निबीजोत्थाग्निना दोषं दग्ध्वा वामकरे ‘वं’ इति बीजं ध्यात्वा तत्पृष्ठे दक्षहस्तं दत्त्वा नैवेद्यं प्रदर्श्य

'वं' इति सुधाबीजोत्थामृतप्लुतं स्मृत्वा मूलमन्त्रेण प्रोक्ष्य तत्स्पृष्ट्वाऽष्टवारं मूलमन्त्रं प्रजप्य धेनुमुद्रां प्रदर्शय संपूज्य
 देवे पुष्पाञ्जलिं दत्त्वा देवस्योद्भूतं तेजः स्मृत्वा वामाङ्घ्रिस्पृष्ट्वनैवेद्यं सजलदक्षहस्तेन " सत्पात्रसिद्धं सुहविर्विविधानेकभक्षणम् । निवे
 दयामि देवेश सानुगाय गृहाण तत् ॥ " ॐ नाभ्यांऽआसीदुत्तरिक्षःॐशीर्ष्णोद्यौःसमवर्त्तत॥पद्भ्याम्भूमिर्हिदशःश्रोत्रात्तथालोका २ ॥
 अकल्पयन् ॥ १ ॥ ॐ सांगाथामुकदेवाय नमः इदं नैवेद्यं समर्पयामि इति पठित्वा भूतले देवदक्षिणे जलं क्षिप्वा नैवेद्यमुद्रां प्रद
 शयेत् । ' अनामामूलयोरङ्घ्रियोगो नैवेद्यमुद्रा ' ततः सपुष्पाभ्यां कराभ्यां भक्ष्यपात्रमुद्वरन् ' निवेदयामि भवते जुषाणेदं हविर्हरे' ॥
 इति मन्त्रेण ग्राममुद्रां प्रदर्शय वामहस्तेन पद्माभां मुद्रां कृत्वा दक्षिणहस्तेन (ॐ प्राणाय स्वाहा) इति प्राणमुद्रां प्रदर्शयेत् ॥१॥ (ॐ
 अपानाय स्वाहा) इत्यपानमुद्रां प्रदर्शयेत् ॥२॥ (ॐ उदानाय स्वाहा) इत्युदानमुद्रां प्रदर्शयेत् ॥ ३ ॥ (ॐ व्यानाय स्वाहा)
 इति व्यानमुद्रां प्रदर्शयेत् ॥ ४ ॥ (ॐ समानाय स्वाहा) इति समानमुद्रां प्रदर्शयेत् ॥ ५ ॥ ततः अन्तःपटं दत्त्वा- " ब्रह्म
 शौद्धः परित उरुभिः सूयविष्टैः समेतैर्लक्ष्म्या सिञ्जद्वलयकरया सादरं वीज्यमानः ॥ नर्मध्वेलीप्रहसनमुखैर्व्याज्जुवन्पक्तिमध्यं
 भुङ्क्ते पात्रे कनकघटिते षड्रसं श्रीरमेशः ॥१॥ शालीभक्तं सुपक्वं शिशिरकरसितं पायसापूपमूपं लेढ्यं पेयं च चोष्यं सितममृतं
 तप्तलं द्वारिकाढ्यं सुखाद्यम् ॥ आज्यं प्राज्यं समोज्यं नयनरुचिकरं राजिकैलामरीचस्वादीयः शाकराजीपरिकरममृताहारजोषं

जुषस्व ॥ २ ॥ ” इति नैवेद्यं समर्प्य ॥ आचमनम् ॥ “ समस्तदेवदेश सर्ववृत्तिकरं परम् ॥ अखण्डानन्दसंपूर्णं गृहाण जलमुत्त-
 मम् ॥ १ ॥ ” इत्याचमनं दद्यात् । इति नैवेद्यम् ॥ अत्र साग्निकश्चेत्तदाग्नौ होमं वैश्वदेवं च कृत्वा मूर्तौ देवे वह्निं नियोज्याचम-
 नोदकं दद्यात् । ततो नैवेद्यांशं तत्तदुच्छिष्टभोजने निवेदयेत् । तद्यथा । विष्णोरुच्छिष्टं विष्णुस्मेनाय ॥ १ ॥ शिवस्योच्छिष्टं चण्डेश-
 राय ॥ २ ॥ सूर्यस्योच्छिष्टं चण्डांशवे ॥ ३ ॥ गणेशस्योच्छिष्टं कर्तुण्डाय ॥ ४ ॥ शक्तोरुच्छिष्टं शेशिकायै निवेदयेत् ॥ २३ ॥ ताम्बूलम् ।
 “ पूर्णफलं महद्व्यं नागवल्लीदलैर्युतम् ॥ एलाचूर्णादिसंयुक्तं ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम् ॥ ” मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय नमः ॥ ताम्बूलं
 समर्पयामि ॥ २४ ॥ फलम् । “ इदं फलं मया देव स्थापितं पुरतस्तव ॥ तेन मे सफलवाप्तिर्भवेज्जन्मनि जन्मनि ” । ॐ वा ॥
 फलिनीर्ध्याऽअफलऽअपुष्पवाश्च पुष्पिणीः ॥ बृहस्पतिप्रभृतास्तानि मुञ्चन्वऽहंसं । मूलं पठित्वा ॐ भू० अमु-
 कदेवाय० फलं समर्पयामि ॥ २५ ॥ छत्राद्यर्पणम् ॥ “ बुद्धिः सवासना क्लृप्ता दर्पणं मङ्गलानि च ॥ मनोवृत्तिर्विचित्रा ते
 नृत्यरूपेण कल्पिता ॥ १ ॥ ध्वनयो गीतरूपेण शब्दा वाद्यप्रभेदतः ॥ छत्राणि नवपद्मानि कल्पितानि मया प्रभो ॥ २ ॥ सुषु-
 म्ना ध्वजरूपेण प्राणाद्याश्चामरा मताः ॥ अहंकारोद्भूजत्वेन वेगः क्लृप्तो रथात्मना ॥ ३ ॥ इन्द्रियाण्यश्वरूपाणि शब्दादिरथवर्त्मना ॥
 मनः प्रग्रहरूपेण बुद्धिः सारथिरूपतः ॥ ४ ॥ सर्वमन्यतथा क्लृप्तं तवोपकरणत्मना ॥ एवं सार्द्धचतुष्टयश्लोकान् पठित्वा छत्रादि

समर्पयेत् ॥२६॥ दक्षिणा । “हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः । अनन्तपुण्यफलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे” ॥ ॐ हिरण्यगर्भं
समर्पयेताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकऽसीत् ॥ सदाधारपृथिवीन्द्यामुतेमाङ्गुलैः देवायहविषां विधेम ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमु
कदेवाय दक्षिणां समर्पयामि इति हिरण्यादिदक्षिणां दद्यात् ॥ २७ ॥ कर्पूरातिक्रयम् । “ कदलीगर्भसंभूतं कर्पूरं च प्रदीपितम् ।
आरार्तिक्यमहं कुर्वे पश्य मे वरदो भव ” ॥ ॐ इदं हुविः प्रजननमेऽस्तु दशवीर्यं स्वर्गणं स्वस्तये ॥ आत्मसन्निप्रजा
सन्निपशुसन्नि लोकसन्ध्यभयसन्नि अग्निं प्रजाम्बुलाम्भेकरोत्स्वन्नम्यो रेतोऽस्ममां सुवत् ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय कर्पूरा
रार्तिक्यं प्रदर्शयामि ॥ २८ ॥ प्रदक्षिणा । “ यानि कानि च पापानि जन्मान्तरकृतानि वैतानि सर्वाणि नश्यन्तु प्रदक्षिणपदे पदे ॥”
ॐ सप्तास्यां सन्नपरिधयस्त्रिंशत्सप्तसमिधं कृताः ॥ देवाश्च जन्तुर्नृवानाऽर्बुधश्च पुरुषं पशुम् ॥ मूलं पठित्वा ॐ भू० अमुकदेवाय
प्रदक्षिणां समर्पयामि ॥ विष्णौ चतस्रः प्रदक्षिणाः ४ शिवे तिस्रः ३ दुर्गायामेका १ गणेशे तिस्रः ३ रवौ सप्त ७ प्रदक्षिणाः कार्याः
॥ २९ ॥ नानापत्रपुष्पैः पुष्पाञ्जलिः ॥ “नानासुगन्धपुष्पाणि यथाकालोद्भवानि च । पुष्पाञ्जलिं मया दत्तं गृहाण परमेश्वर ॥” ॐ
यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमाभ्यासन् ॥ ते ह नार्कम्माहिमानः स चन्तु यत्र पूज्यसाध्याः सन्ति देवाः ॥ मूलं पठित्वा ॐ

भू० असुकदेवाय पुष्पाञ्जलिं स० ॥३०॥ प्रणामः । 'ॐ प्रब्रं पाहि मामीश भीतं मृत्युग्रहाणवात् ॥' इति वदन्साष्टाङ्गप्रणामेना
 त्मानं निवेदयेत् ॥ ३१ ॥ ततस्तत्तत्स्तुतिपाठेन देवं स्तुत्वा ब्रह्मापणं कुर्यात् । एवं जपदेवतापूर्णां कृत्वा मालायाः संस्कारान्कु
 र्यात् ॥ अथ मालासंस्कारः । तत्रादौ कुशोदकसंहितैः पञ्चगव्यमालां प्रक्षाल्य अश्वत्थपत्रनवकै रचिते कमले स्थापयित्वा ॐ ह्रीं
 अ० अ० इ० उ० ऋ० श्रु० हु० लृ० ए० ऐ० ओ० अ० अ० अ० क० ख० ग० घ० ङ० ज० झ० ञ० तथैव य० र० ल० व० श० ष० स० ह० ळ० इत्येतां नि मातृका
 क्षराणि मूलमन्त्रं च मालायां विन्यस्य पुनः पञ्चगव्येन प्रोक्ष्य ॐ सद्योजातंप्रद्योमिसद्योजातायवनमोनमः भवेभवेनातिभवेभव
 स्वमांभवेद्रवयनमः ॥ १ ॥ इति मन्त्रेण शीतजलेन प्रक्षालयेत् ॥ ॐ वाग्देवाय नमो ज्येष्ठाय नमः ॥ ॐ श्रुष्टाय नमो रुद्राय नमः कालाय नमः
 कलौ विकराय नमो बलविकराय नमो बलाय नमो बलप्रमथनाय नमः सर्वभूतदमनाय नमो नमनाय नमः ॥ १ ॥ इति मन्त्रेण चन्दनागु
 रुकर्पूरादिमुगन्धद्रव्यघषयेत् । ॐ अघोरैर्योग्येधारेभ्यो घोरघारेभ्यः ॥ शर्वभ्यः सर्वसर्वभ्यो नमस्तस्मै अस्तु रुद्ररूपेभ्यः ॥ १ ॥ इति
 मन्त्रेण तां धूपयेत् । ॐ तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि ॥ तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥ १ ॥ इति मन्त्रेण मालायाश्चन्दन
 लेपयेत् ॥ ॐ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानामब्रह्माधिपतिर्विब्रह्मणो धिपतिर्विब्रह्माशिवमै अस्तु सदा शिवोम् ॥ १ ॥ इति मन्त्रेण

मेरुसहितं प्रत्येकमणिं सकृत्सकृदेवाभिमंत्रयेत् । इत्यभिमन्य प्राणप्रतिष्ठां कुर्यात् । तद्यथा । अस्य श्रीप्राणप्रतिष्ठामन्त्रस्य
 ब्रह्मविष्णुमहेश्वरा ऋषयः ऋग्यजुःसामानि च्छन्दांसि । क्रियामयवपुःप्राणाख्या देवता । आर्बीजं द्वौशक्तिः कौकीलकम् अस्यां
 मालायां प्राणप्रतिष्ठापने विनियोगः । ॐ आर्बीजं कौकीलवशेषसहस्रक्षः ॐ आर्बीजं कौकीलवशेषसहस्रक्षः ॐ
 ॐ आर्बीजं कौकीलवशेषसहस्रक्षः ॐ आर्बीजं कौकीलवशेषसहस्रक्षः ॐ आर्बीजं कौकीलवशेषसहस्रक्षः ॐ
 ॐ आर्बीजं कौकीलवशेषसहस्रक्षः ॐ आर्बीजं कौकीलवशेषसहस्रक्षः ॐ आर्बीजं कौकीलवशेषसहस्रक्षः ॐ
 ॐ आर्बीजं कौकीलवशेषसहस्रक्षः ॐ आर्बीजं कौकीलवशेषसहस्रक्षः ॐ आर्बीजं कौकीलवशेषसहस्रक्षः ॐ
 चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा । एवं प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा पुष्पाक्षतान् कुङ्कुमाक्तान् निःक्षिप्य गर्भाधानादिपञ्चदशसंस्कारसिद्धयर्थं पञ्चदशप्राणवा
 वृत्तिं कृत्वा प्राणशक्तिं ध्यायेत् ॥ “रक्ताम्भोधिस्थपोतोह्रसदरुणसरोजाधिहृदा कराब्जैः पारं कोदण्डमिक्षुद्रवमथ गुणमप्यङ्कुशं
 पञ्च बाणान् ॥ बिभ्राणामृक्कपालं त्रिनयनलसिता पीनवक्षोरुहाढ्या देवी बालार्कवर्णा भवतु सुखकरी प्राणशक्तिः परा नः ॥१॥”
 एवं प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा तत्रैष्टदेवतामावाह्य मूलमन्त्रेण षोडशोपचारैः संपूज्य “ॐ द्वौ मालेमाले महामाये सर्वशक्तिस्वरूपिणि ॥ चतुर्वे
 र्गस्तवीय न्यस्तस्तस्मान्मे सिद्धिदा भव ॥१॥ इति प्रार्थ्य । ‘अविघ्नं कुरु माले त्वं सर्वकार्येषु सर्वदा’ इति तामादाय मन्त्रदेवतां ध्यायन्
 हृदये मालां धारयन् मन्त्रार्थं स्मरन् मध्यदिनावधि जपेत् । ततो जपान्ते पुनः प्राणवमुक्त्वा “ॐ त्वं माले सर्वदेवानां प्रीतिदा शुभदा भव ॥
 शिवं कुरुष्व मे भद्रं यशो वीर्यं च सर्वदा ॥१॥ तेन सत्येन सिद्धिं मे देहि मातर्नमोऽस्तु ते ॥” ॐ द्वौ सिद्धयै नमः इति मालां शिरसि

निधाय प्राणानायम्य गोमुखीं रहसि स्थापयेत् । एवं संस्कृतां मालां न कस्यापि दर्शयेत् । नाशुचिः स्पर्शयेत् । नान्यं दद्यात् । अशुचिस्थाने न निधापयेत् । स्वयोनिवद्भुतं कुर्यात् । ततः पूर्ववत् मूलमन्त्रस्य ऋष्यादिन्यासं क्रान्यासं हृदयादिषडङ्गन्यासं च कृत्वा पुनः देवतां पञ्चोपचारैः संपूज्य नीराजनं कृत्वा पुष्पाञ्जलिं च दत्त्वा “ॐ गुह्यातिगुह्यगोता त्वं गुहाणास्मत्कृतं जपम् ॥ सिद्धिर्भवतु मे देव त्वत्प्रसादात्स्वयि स्थितिः ” ॥ १॥ अइतः पूर्वं प्राणबुद्धिदेहयमाधिकारतो जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यवस्थासु मनसा वाचा हस्ताभ्यां पद्भ्यामुदरेण शिश्ना यत्स्मृतं यदुक्तं तत्कृतं तत्सर्वं ब्रह्मापणं भवतु स्वाहा । मां मदीयं च सकलं हरयेते समर्पये ॐ तत्सदिति ॥ इति देवदक्षिणकरे जपसमर्पणजलं दद्यात् । अथ क्षमाणम् ॥ “ आवाहनं न जानामि न जानामि तवाऽर्चनम् ॥ पूजां चैव न जानामि क्षमस्व परमेश्वर ॥ १॥ अन्यथा शरणं नास्ति त्वमेव शरणं मम ॥ तस्मात्कारुण्यभावेन रक्षस्व परमेश्वर ॥ २॥ गतं पापं गतं दुःखं गतं दारिद्र्यमेव च ॥ आगता सुखसंपत्तिः पुण्याश्च तव दर्शनात् ॥ ३॥ मन्त्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं सुरेश्वर ॥ यत्पूजितं मया देव परिपूर्णं तदस्तु मे ॥ ४॥ यदक्षरपदभ्रष्टं मात्राहीनं च यद्भवेत् ॥ तत्सर्वं क्षम्यतां देव प्रसीद परमेश्वर ॥ ५॥ इति प्रार्थयेत् । प्रत्यहं समानसंख्यक एव जपो न तु न्यूनाधिकः । प्रत्यहं भूशयनं हविष्यान्नं एकभक्तभोजनं ब्रह्मचर्यं त्रिकालं देवताचनं च कार्यम् । जपान्ते प्रत्यहं पुरश्चरणान्ते वा दशश्लोकं कुर्यात् ॥ इति श्रीबीकानेरविषयान्तर्गतश्रीरत्नगढनिवासिना गौडवंशावतसश्रीवसिष्ठगोत्राद्भवेन श्रीरामकृष्णामरचन्द्रपौत्रेण श्रीकस्तूरीचन्द्रसुनुना श्रीमहादेवभक्तवाजसनेयिना पण्डितश्रीचतु

शीलशर्मणा विरचिते अनुष्ठानप्रकाशे पद्धतिखण्डे सर्वदेवोपयोगिजपक्रमपूजापद्धतिप्रकरणम् ॥ २ ॥ अथ हवनप्रकरणम् ॥ तावन्मण्डपकुण्डादिकरणप्रकारः । जपान्ते सुमुहूर्ते तुषाङ्गरपिपीलिकादिविवाजते सुदेशे मण्डपं कर्तुं यथोचितं मार्जनदहनवनसंस्त्रावनसंलेपनादिभिः शोधनोपायैर्भूमिं संशोध्य । तत्र निर्विघ्नतार्थं गणेशं कूर्मं शेषं द्विजांश्च संपूज्य भूम्यावाहनं कुर्यात् ॥ ॐ भूरसिर्भूमिरस्यदितिरसिर्विश्वधायाविश्वस्यभुवनस्यधत्री ॥ पृथिवीयच्छपृथिवीर्दृढहृथिवीं माहिठंसीदं ॥ “आगच्छ सर्वकल्याणि वसुधे लोकधारिणि । उद्धृतासि वराहेण सशैलवनकानना ॥ १ ॥ रत्नाकरे विष्णुना त्वं धृता वाराहरूपिणा ॥ आगच्छ वरदे धात्रि यज्ञेऽस्मिञ्छुभदायिनि ॥ २ ॥” ॐ भूसुवःस्वभूमौ इहागच्छ इह तिष्ठ इत्यावाह्य । ॐ भूम्यै नमः । इति षोडशोपचारैः संपूज्य अञ्जलिं बद्धा प्रार्थयेत् । “शेषमीदं स्थितां रम्यां नानासुखविधायिनीम् ॥ विश्वधात्रीं महाभागां विश्वस्य जननीं पराम् ॥ १ ॥ यज्ञभागं प्रतीच्छस्व सुखार्थं प्रणमाम्यहम् । तवोपरि करिष्यामि मण्डपं सुमनोहरम् ॥ २ ॥ क्षतव्यं च त्वया देवि सानुकूला मखे भव ॥ निर्विघ्नं मम कर्मदं यथा स्यात्त्वं तथा कुरु ॥ ३ ॥” इति संप्रार्थ्य । तत्रपत्रे गन्धदूवक्षतफलपुष्पयव्युताऽर्घ्यमादाय जानुभ्यामवर्तिं गत्वा । “ॐ मण्डपं कारयाम्यद्य त्वदूर्ध्वं शुभलक्षणम् ॥ गृहाणार्घ्यं मया दत्तं प्रसन्ना सर्वदा भव ॥ १ ॥” इत्यर्घ्यं दत्त्वा । स्वाभीष्टमानां भूमिं स्वीकृत्य । पञ्चगव्येन हरितैः कुशैर्भूमिं प्रोक्षयेत् । तत्र मन्त्राः । ॐ इरावती

धेनुमतीहभुतठभूयवसिनीमनवदशस्या ॥ व्यस्वकम्नारोदसाव्विष्णवेतदुधथपृथिवीमभितोमयूवः ॥ १ ॥ ॐ इदम्विष्णुर्व्वच
 क्रमे त्रेथानिदधेपदम् ॥ समूढमस्यपांसुरे ॥ २ ॥ ॐ मानस्तोकेतनयमानऽआयुषिमानोगोषुमानोऽध्वुरीरिषः ॥ मानोऽवीरानृद्धमसि
 नोवर्धहोषिर्मतस्सदमित्वाहवामहे ॥ ३ ॥ ॐ शत्रोमित्रं शृण्वरुणं शनौभवत्पर्यमा ॥ शन्नऽइन्द्रोऽबृहस्पतिः शन्नोऽविष्णुरुक्रमः ॥ ४ ॥ ॐ
 शन्नऽइन्द्राग्नीभेवतामवोभिः शन्नऽइन्द्राव्वरुणारातहव्या ॥ शन्नऽइन्द्रापुषणव्वजसातौशमिन्द्रासोमसुवितायशय्यो ॥ ५ ॥ ॐ जितते
 पुन्दरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन ॥ सुब्रह्मण्य नमस्तेऽस्तु महानुरूप पूर्वज ॥ ६ ॥ ॐ नृसिंह उपरूप प्रज्वलश्स्वाहा ॐ देवस्यत्वासवितुऽग्रे
 सर्वेश्विनोर्बिभ्याम्पुष्णोहस्ताभ्यां सरस्वत्यैव्वचोयन्तुर्ध्वजग्नोऽसाम्राज्येनाभिषञ्चामि ॥ ७ ॥ एतमंत्रः पृथिवीं प्रोक्षयेत् । ततः श्वत्स
 र्षपान् गृहीत्वा । “अभूतानि राक्षसा वापि येऽत्र तिष्ठन्ति केचन ॥ ते सर्वेऽप्यपसर्पतु विष्णुयागं करोम्यहम् ॥ १ ॥ भूतप्रेतपिशाचाद्या
 द्यपक्रामन्तु राक्षसाः । स्थानादस्माद्भ्रजन्वन्त्यस्वीकरोमि भुवं त्विमाम् ॥ २ ॥ अपसर्पन्तु ते भूता ये भूता भूमिसंस्थिताः । ये भूता
 विघ्नकर्तारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥ ३ ॥ ” इति सर्वत्र विकीर्य । तत्र मण्डपं हस्तोच्चं द्वादशाङ्गुलञ्च वा विंशतिहस्तं वा षोडश
 १६ द्वादश १२ दशा १० दशा ८ अन्यतमहस्तात्मकं भूमयेथावकाशं वा षोडशस्तम्भनिर्मितं चतुर्दशरोपशोभितं तोरणध्वजपता

कादिसहितं सुवितानवस्त्रादर्शच्छत्रचामरादिभिर्मण्डितं निर्वीतं मण्डपं विधाय (तदभावे छायामण्डपं वा कृत्वा) तमेव नवधा
 विभज्य मध्यभागे आहुतिप्रमाणं चतुरस्रं कुण्डं स्थण्डिलं वा कृत्वा तस्य ईशानकोणे ग्रहवेदीं हस्तमात्रां द्वादशाङ्गुलोज्जां वप्रद्वय
 वतीम् ॥ १ ॥ (पूर्वे) प्रधानदेवतापीठं चतुर्विंशाङ्गुलविस्तारं द्वादशाङ्गुलोज्जम् ॥ २ ॥ (अग्निकोणे) मातृकापीठं हस्तमात्रं द्वादशाङ्गुलो
 ज्जम् ॥ ३ ॥ (निऋतिकोणे) वास्तुपीठं हस्तमात्रं द्वादशाङ्गुलोज्जम् ॥ ४ ॥ (वायवीयकोणे) योगिनीक्षेत्रपालपीठं हस्तमात्रं द्वादशा
 ङ्गुलोज्जं च ॥ ५ ॥ कृत्वा ग्रहपीठादेशान्ये रुद्रपीठं द्वादशाङ्गुलमात्रं तृतीयशेनोच्चं कारयेत् । अथवा मध्यभागे प्रधानदेवतावेदीं कृत्वा
 तस्याः समन्तात् ईशानदिषु पूर्ववत् ग्रहादिमण्डलचतुष्टयं संपाद्य । पश्चिमे उत्तरे ईशान्यां वा होमानुसारेण चतुरस्रं यथोक्तं कुण्डं
 स्थण्डिलं वा कुर्यात् । तत्र पञ्चकुण्डीपक्षे मध्यपीठस्य समन्तात् सणदकरान्तरदेशे पूर्वादितुषु दिक्षु चतुरस्रं १ अर्धचन्द्रं २ वर्तुल
 ३ अष्टदलं ४ निभानि चत्वारि कुण्डानि संपाद्य पञ्चमभिन्देशानयोर्मध्ये होमानुसारेण चतुरस्रमाचार्यकुण्डं कार्यम् । अथवा कुण्ड
 निर्माणस्यातीव दुष्करतया न्यूनाधिकायां दोषश्रवणाच्च कुण्डस्थाने स्थण्डिलान्येवाऽधुना कुर्यात् । एवं यथाविधि मण्डपादि
 रचयित्वा सुमुहूर्तं प्रातःकृत्यं निर्वृत्य शुद्धो भूत्वा गणेशादिस्मरणपूर्वकं यजमानो जापकैः सह मङ्गलघोषेणाचार्यहस्ते सामग्रीं
 दद्यात् । तान्युपकरणानि पश्चिमद्वारेणाचार्यो मण्डपमध्ये उपकल्पयेत् ॥ विशेषस्तु मत्कृते जलाशयोत्सर्गप्रकाशे द्रष्टव्यः ॥ इति
 मण्डपकुण्डादिनिर्माणप्रकारः ॥ अथ प्रयोगः । सुमुहूर्ते यजमानः सपत्नीकः पूर्ववत्तिलतलेन कृताभ्यङ्गो मङ्गलक्षानं कृत्वा मङ्गल

घोषपुरःसरं जलयात्रां कृत्वा भूपितसंपूर्णकलशहस्तः “भद्रकणोभिः” इति मण्डपं प्रदक्षिणीकृत्य पश्चिमद्वारसमीपमागत्य द्वारपूजां कुर्यात् । तद्वथा । पादौ प्रक्षाल्य आचम्य सामान्यार्घ्यं प्रकल्प्य । ‘ॐ अस्त्रायफट्’ इत्यभिमन्त्रितजलेन द्वारं प्रोक्ष्य (उर्ध्वशाखायाम्) ॐ गं गणपतये नमः । इति गणपतिं संपूज्य (तदक्षिणभागे) ॐ महालक्ष्म्यै नमः । (वामभागे) ॐ सरस्वत्यै नमः । इति पूजयेत् । (ततो दक्षिणशाखायाम्) ॐ विष्णेशाय नमः । ॐ गङ्गायै नमः । ॐ यमुनायै नमः । (वामशाखायाम्) ॐ क्षेत्रपालाय नमः । ॐ स्वः सिन्धवे नमः । ॐ यमुनायै नमः । इति संपूज्य (पुनर्दक्षिणशाखायाम्) ॐ धात्रे नमः । (वामशाखायाम्) ॐ विधात्रे नमः । (पुनर्दक्षिणशाखायाम्) ॐ शंखनिधये नमः । (वामशाखायाम्) ॐ पद्मनिधये नमः । (अघोदहल्या) ॐ अस्त्राय नमः । इत्यभ्यर्च्य । पूर्वाक्ततत्तदेवद्वारपालानिन्द्रादिदिक्पालांश्च पूजयेत् । ॐ द्वारपालेभ्यो नमः । ॐ इन्द्रादिदिक्पालेभ्यो नमः । एवं द्वारपूजां विधाय । नमस्कृत्य मूलमन्त्रं पठन् यागमण्डपं प्राविश्य “ॐ अपसर्पन्तु ये भूता ये भूता भूमिं स स्थिताः । ये भूता विषकृतारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥ १ ॥ अपक्रामन्तु भूतानि पिशाचाः सर्वतोदिशम् ॥ सर्वेषामवरोधेन ब्रह्मकर्म स मारये ॥ २ ॥ ” इति मन्त्रद्वयेन गौरसर्पणान्सर्वत्र विकीर्य । ॐ आपोहिष्ठा० १ मानस्तोके० २ अपवित्रः० इति मन्त्रैः मण्डपान्तरं प्रोक्ष्य । ईशान्याम् ॐ ब्रह्मणे नमः । वास्तुपुरुषाय नमः । क्षेत्रपालाय नमः । इति प्रणमेत् ॥ तत आचार्याज्ञया स्वासने प्राङ्मु

स्व उपविश्य स्वदक्षिणपार्श्वे संभारान् वामपार्श्वे जलपूरितं कर्मपात्रं च संस्थाप्य पत्न्यां समारब्धः स्मार्तविधिनाचम्य प्राणा
 नायम्य । ॐ आनेभद्रा इत्यादिशान्तिपाठं पूर्वाक्तं पठित्वा लक्ष्मीनारायणादिदेवान् प्रणमेत् । ततो देशकालौ संकीर्त्य । अमु
 कगोत्रोऽमुकशर्मा अमुकदेवताप्रीत्यर्थम् अमुककामनया ब्राह्मणद्वारा कृतस्यामुकमन्त्रपुरश्चरणस्य साङ्गतासिद्धयर्थममुकसंख्याप
 रिमितजपदशहोमतद्वंशशतपणतद्वंशशमार्जनतद्वंशशब्राह्मणभोजनरूपकर्म करिष्ये । तदङ्गत्वेन गणपतिपूजनं पुण्याहवाचनं
 मातृकापूजनं नंदीश्राद्धमाचार्यादिवरणं च करिष्ये । इति संकल्प्य । ॐ सुमुखैकदन्तश्चेत्यादिस्मरणपूर्वकं गणपतिपूजनं पुण्या
 हवाचनं मातृकापूजनं नान्दीश्राद्धं च पूर्ववत् कृत्वा आचार्यादिवरणं कुर्यात् । आचार्यस्य पादप्रक्षालनं कृत्वा । वरणद्रव्याणि
 जलं चादाय । आचार्यस्य दक्षिणजान्वालभ्य । देशकालौ संकीर्त्य करिष्यमाणामुकजपदशशहोमकर्मणि अमुकगोत्रममुकशर्माणे
 ब्राह्मणमेभिर्गन्धाक्षतपुष्पताम्बूलमुद्रिकाकमण्डलुयुग्मवासोभिराचार्यत्वेन त्वामहं वृणे इति वृत्वा वृतोऽस्मीति प्रतिवचनानन्तरं गन्धा
 दिभिः संपूज्य । “ॐ आचार्यस्तु यथा स्वर्गे शक्रादीनां बृहस्पतिः ॥ तथा त्वं मम यज्ञोऽस्मिन्नाचार्यो भव सुव्रत॥१॥” इति प्रार्थ
 येत् । (ब्रह्मवरणम्) तथैव देशकालौ संकीर्त्य करिष्यमाणामुकजपदशशहोमकर्मणि कृताकृतावेक्षणरूपब्रह्मकर्म कर्तुममुकगोत्रममु
 कशर्माणं ब्राह्मणमेभिर्गन्धाक्षतपुष्पताम्बूलमुद्रिकाकमण्डलुवासोभिर्ब्रह्मत्वेन त्वाग्रहं वृणे ॥ वृतोऽस्मीति प्रतिवचनानन्तरं ब्रह्माणं संपू

१ वापीकूपतडागतानां प्रतिष्ठायां महोत्सवे । व्रतादौ शान्तिके चैव पत्नी स्यादुक्तं सदा ॥ शान्तिकेषु च सर्वेषु प्रतिष्ठाद्यापनादिषु । वामे उपविशेत्पत्नी व्याघ्रस्य वचनं यथा ॥

ज्य । “यथा चतुर्मुखो ब्रह्मा सर्वलोकपितामहः । तथा त्वं मम यज्ञेऽस्मिन्ब्रह्मा भव द्विजोत्तम ॥ १ ॥” इति प्रार्थयेत् । ऋत्विग्वर
णम्) सर्वानृत्विज उदङ्मुखानुपवेश्य । देशकालौ स्मृत्वा । करिष्यमाणमुकजपदशंशहोमकर्मणि तत्तत्कर्मकरणार्थमुक्तामु
कगोत्रोत्पन्नानमुकशर्मण ऋत्विक्त्वेन युष्मानहं वृणे । वृताः स्म इति तैरुक्ते तान् गन्वादिभिः संपूज्य । “ऋत्विजश्च यथापूर्व
शक्रादीनां मखेऽभवन् ॥ ग्र्यं तथा मे भवितुमृत्विजोऽह्य सत्तमाः ॥ १ ॥” इति प्रार्थयेत् । यजमानान्वजः परस्परं यज्ञकङ्कणं बध्नीयुः ॥
ॐ व्रतेन दीक्षामाप्नोति दीक्षयाप्नोति दक्षिणाम् ॥ दक्षिणा श्रद्धामाप्नोति श्रद्धया सत्यमाप्यते ॥ १ ॥ (एतावद्रूपं यज्ञस्य यदेवब्रह्मणा
कृतम् ॥ तदेतत्सर्वमाप्नोति यज्ञे सौत्रामणीसुते ॥ १ ॥) ततो यजमानस्य तिलकाशीर्वादः । ॐ स्वस्तिनऽन्द्र इत्यादिमंत्रैः कार्य्यः ॥
अथ प्रार्थना ॥ “ब्राह्मणाः सन्तु मे शस्ताः पापात्यान्तु समाहिताः । देहिनां चैव दातारः पातारः सर्वदेहिनाम् ॥ १ ॥ जपयज्ञस्तथा होमे
दानैश्च विविधैः पुनः ॥ देवानां च ऋषीणां च तृत्यर्थं याजकाः कृताः ॥ २ ॥ येषां देहं स्थिता वेदा पावयन्ति जगन्नयम् ॥ रक्षतु सततं तेषां जप
यज्ञैर्व्यवस्थिताः ॥ ३ ॥ ब्राह्मणा जङ्गमं तीर्थं त्रिषु लोकेषु विश्रुतम् ॥ तेषां वाक्योदकेनैव शुद्ध्यन्ति मलिना जनाः ॥ ४ ॥ पावनाः सर्ववर्णानां
ब्राह्मणा ब्रह्मरूपिणः ॥ सर्वकर्मरता नित्यं वेदशान्त्र्यर्थकोविदाः ॥ ५ ॥ श्रोत्रियाः सत्यवाचश्च देवध्यानरताः सदा ॥ यद्वाक्यामृ
तंसि सक्ताः शुद्धिं यान्ति नद्रुमाः ॥ ६ ॥ अङ्गिर्भुवतु कर्मतत्करपद्रुमसमाशिषः ॥ यथोक्तनियमैर्युक्ता मंत्रार्थे स्थिबुद्धयः ॥ ७ ॥
यत्कृपालोचनात्सर्वे ऋषयो वृद्धिमाप्नुयुः ॥ अस्मिन्होमे मया पूज्याः सन्तु मे नियमान्विताः ॥ ८ ॥ अक्रोधनाः शौचपराः सततं

ब्रह्मचारिणः। ग्रहध्यानरता नित्यं प्रसन्नमनसः सदा॥९॥ अदुष्टभाषणाः सन्तु मा सन्तु परनिन्दकाः॥ समापि नियमा ह्येते भवन्तु भवता
 मपि॥१०॥ अस्य यागस्य निष्पत्तौ भवन्तोऽभ्यर्चिता मया॥ सुप्रसन्नैः प्रकर्तव्यं शान्तिकं विधिपूर्वकम्॥११॥ इत्याचार्यादिवरणप्रयोगः॥
 (अथाचार्यकर्म) आचम्य प्राणानायाम्य देशकालौ स्मृत्वा अस्मिन् सनवग्रहमवामुके देवतामन्त्रपुरश्चरणजपदशांशहोमकर्मणि यजमा
 नेन वृतोऽहमाचार्यकर्म करिष्ये । तदङ्गत्वेन शरीरशुद्धयर्थं पुरुषसूक्तजपं करिष्ये इति संकल्प्य पुरुषसूक्तं षोडशर्चं जपेत् । तत आचार्यो
 वामहस्ते गौरसर्षपाच्छाजमिश्रितान् गृहीत्वा दिग्गक्षणं कुर्यात् ॥ तत्र मन्त्राः । ॐ रक्षोहणं॥ वल्लगहनं॥ वल्लगहनं॥ वल्लगहनं॥ वल्लगहनं॥
 त्किरा॥ मिथन्मे निष्ठयो॥ वममार्त्या॥ निचखाने॥ हदहमन्तं॥ वल्लगमु॥ त्किरा॥ मिथन्मे॥ समानो॥ यमसमानो॥ निचखाने॥ हदहमन्तं॥ वल्लगमु॥ त्किरा॥ मिथन्मे॥ स
 बन्धुर्वमसं॥ बन्धुर्निचखाने॥ हदहमन्तं॥ वल्लगमु॥ त्किरा॥ मिथन्मे॥ समानो॥ यमसमानो॥ निचखाने॥ हदहमन्तं॥ वल्लगमु॥ त्किरा॥ मिथन्मे॥ स
 मि॥ वल्लगवान्॥ रक्षोहणो॥ वोल्लगहनो॥ वनया॥ मि॥ वल्लगवान्॥ रक्षोहणो॥ वोल्लगहनो॥ वनया॥ मि॥ वल्लगवान्॥ रक्षोहणो॥ वोल्लगहनो॥ वनया॥ मि॥
 वल्लगवान्॥ रक्षोहणो॥ वोल्लगहनो॥ वनया॥ मि॥ वल्लगवान्॥ रक्षोहणो॥ वोल्लगहनो॥ वनया॥ मि॥ वल्लगवान्॥ रक्षोहणो॥ वोल्लगहनो॥ वनया॥ मि॥
 रक्षोहणो॥ वोल्लगहनो॥ वनया॥ मि॥ वल्लगवान्॥ रक्षोहणो॥ वोल्लगहनो॥ वनया॥ मि॥ वल्लगवान्॥ रक्षोहणो॥ वोल्लगहनो॥ वनया॥ मि॥
 रक्षोहणो॥ वोल्लगहनो॥ वनया॥ मि॥ वल्लगवान्॥ रक्षोहणो॥ वोल्लगहनो॥ वनया॥ मि॥ वल्लगवान्॥ रक्षोहणो॥ वोल्लगहनो॥ वनया॥ मि॥

तद्गच्छतम् ॥३॥ रक्षोहाविविश्वचर्षणिरभियोनिमयोऽहोद्रोणसुधस्थमासदत् ॥४॥ “अपसर्पन्तु ते भूता ये भूता भुवि संस्थिताः ॥ येभूता
विघ्नकर्तारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥१॥ अपकामन्तु भूतानि पिशाचाः सर्वतो दिशम् ॥ सर्वेषामविरोधेन शान्तिकर्म समारम्भे ॥२॥ यदत्र
संस्थितं भूतं स्थानमाश्रित्य सर्वतः ॥ स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वं यत्रस्थं तत्र गच्छतु ॥३॥ भूतप्रेतपिशाचाद्या अपकामन्तु राक्षसाः ॥ स्थाना
दस्माद्गन्तव्यत्सर्वीकरोमि भुवं त्विमाम् ॥ ४ ॥ भूतानि राक्षसा वापि यत्र तिष्ठन्ति केचन ॥ ते सर्वेऽप्यगच्छन्तु शान्तिकं तु करोम्यहम्
॥५॥ इति मन्त्रैरीशानादिसर्वदिक्षु विकिरेत् ॥ (उदकोपस्पर्शः) ततः (पञ्चगव्यकरणम्) तद्यथा-गायत्र्या गोमूत्रम् । अतस्सवितु ॥१॥
गन्धद्वारामिति गोमयम् । अग्न्यद्वागं दुराघर्षा नित्यपुष्टां करीषिणीम् ॥ ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपह्वये श्रियम् ॥२॥ आप्यायस्वति
क्षीरम् । अँ आप्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोमवृण्यम् । भवाव्वाजस्व सङ्गथे ॥३॥ दधिक्राव्णोऽकारिप
क्षिणोरश्वस्य व्वाजिनः सुरभिर्नो मुवाकत्प्रणऽआयृंषि तारिषत् ॥४॥ तेजोसीत्याज्यम् ॥ अँ तेजोसि शुक्रमस्यमृतमसि धामना
मासि प्रियन्दवानामनाधृष्टन्द्वयजनमसि ॥५॥ देवस्य त्वत्ति कुशोदकम् । अँ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो हस्ता
भ्याम् ॥६॥ अँ इति प्रणवेन यज्ञकोष्ठनालोदय आपोहिष्ठेति त्रिभिर्मन्त्रैः कर्मभूमिं यज्ञसंभारांश्च प्रोक्षयेत् ॥ ततो यजमानहस्तप्रमाण
चतुरस्रं चतुर्द्वुल्लोन्नतं स्थण्डिलं विरच्य तत्र भूमिपूजनम् । अँ भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विवधयाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री ॥

पृथिवीयच्छपृथिवीर्वाहृपृथिवीर्ममाहिर्माः ॥ ॐ ० पृथिवीकूर्मानन्तदेवताभ्यो नमः । इति मन्त्रेण षोडशोपचारैः संपूजयेत् ।
 ततः कृताञ्जलिः । ॐ स्वस्तिनऽन्द्रो बृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्वेदेवाः । स्वस्तिनस्ताक्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पति
 र्दधातु ॥ १ ॥ इति वारत्रयं पठित्वा ॐ देवा आयान्तु । यातुधाना अपयान्तु । विष्णो देवयजनं रक्षस्व । इति प्रार्थयेत् ॥ ततो
 नैऋत्यां वास्तुमण्डले वास्तुपूजां कृत्वा मण्डपपक्षे मण्डपपूजां च कुर्यात् । वास्तुपूजा मण्डपपूजा तु मत्कृते प्रतिष्ठाप्रकाशे वोत्सर्गे
 प्रकाशे द्रष्टव्या, अत्र विस्तरभयान्न लिखिता ॥ इति दिप्रक्षणादिकर्म ॥ अथ वैदिकाऽग्निस्थापनप्रकारः ॥ मण्डपपूजानन्तरं यज
 मानः प्रक्षालितपाणिपादः स्वाचान्तः सर्वैराचार्यादिभिर्भक्तिविभिः सहितः प्राग्द्वारेण मण्डपान्तः प्रविश्य अश्यायतनाद्दक्षिणतो ब्रह्मा
 सनस्थानात् पश्चाद्यजमानः स्वासने उदङ्मुख उपविशेत् । आचार्यस्तु कुण्डपश्चिमत उपविश्य आचम्य प्राणानायम्य देशकालौ
 स्मृत्वा अद्यामुकमन्त्रदशांशहवनकर्मण्यग्निप्रतिष्ठां करिष्ये, तदङ्गतया समार्जनमेखलायोनिदेवतास्थापनपूजनादिकं करिष्ये इति च
 संकल्पं कुर्यात् । अथाश्यायतनं संमृज्य कुशोदकेनाभ्युक्ष्य हस्तं पुष्पाण्यादाय कुण्डं स्पृष्ट्वा । ॐ आवाहयामि तत्कुण्डं विश्वकर्म
 विनिर्मितम् ॥ शरीरं यच्च तं दिव्यमभ्यधिष्ठानमद्रुतम् ॥ १ ॥ इत्यावाह्यं ॐ कुण्डाय नमः । इति कुण्डं संपूज्य ॐ ये च कुण्डं स्थिता देवाः
 कुण्डोद्देश्याश्च देवताः ॥ ऋद्धिं यच्छन्तु ते सर्वे यज्ञसिद्धिं मुदान्विताः ॥ १ ॥ हे कुण्ड तव निर्माणं रचितं विश्वकर्मणा ॥ अस्माकं वाञ्छितां
 सिद्धिं यज्ञसिद्धिं ददातु भोः ॥ २ ॥ इति प्रार्थ्य कुण्डमभ्यं विश्वकर्मज्ञानि मन्त्रस्य भौवनमग्निमिष्टिपुच्छन्वो विश्व

कर्मा देवता विश्वकर्मपूजने विनियोगः । ॐ विश्वकर्मन्महविषाव्यद्धेनत्रातरभकृणोरवद्धयतस्मैविविशः समनतपूर्ववारयमुग्राविवहव्यो
यथासत् ॥ उपयामिगृहीतोसीन्द्रायत्वाविश्वकर्मणऽण्तेयोनिर्द्रायत्वाविश्वकर्मणे ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः विश्वकर्मत्रिहागच्छेह तिष्ठ
इत्यावाह्य । ॐ विश्वकर्मणे नम इति गन्धादिभिः संपूज्य । अज्ञानाज्ज्ञानतो वापि दोषाःस्युः खननोद्भवाः । नाशाय त्वं हि तान्सर्वा
न्विश्वकर्मभ्रमोऽस्तु ते ॥ इति संप्राथ्य उपरि मेखलायां श्वेतवर्णालङ्कृतायां विष्णुं स्थापयेत् । ॐ विष्णो यज्ञपते देव दुष्टदैन्यनिघ्न
द्वन ॥ विमो यज्ञस्य रक्षार्थं कुण्डेऽस्मिन्सन्निधो भव ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः विष्णो इहागच्छ इह तिष्ठत्यावाह्य ॥ इदं विष्णुरिति मन्त्रस्य
मेधातिथिर्ऋषिर्गायत्रीछन्दो विष्णुर्देवता विष्णुपूजने विनियोगः । ॐ इदं विष्णुर्विवचक्रमे त्रेधा निदधे पदम् ॥ समूढमस्य पाण्डुरे ॥
ॐ विष्णवे नमः । इति मन्त्रेण विष्णुं संपूज्य ॥ ॐ प्रथममेखलायै विष्णुदेवतायै श्वेतवर्णालङ्कृतायै नम इति मेखलां च पूजयेत् ॥ ततो
मध्यमेखलायां रक्तवर्णालङ्कृतायां ब्रह्माणं स्थापयेत् ॥ ॐ हंसपृष्ठसमाहूढ देवदेवगणाधृत ॥ रक्षार्थं मम सत्रस्य कुण्डेऽस्मिन्सन्निधो
भव ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्मन्निहागच्छ ० इत्यावाह्य ॥ ब्रह्मज्ञानमिति मन्त्रस्य विवस्वान् ऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दो ब्रह्मा देवता ब्रह्मपूजने
विनियोगः । ॐ ब्रह्मज्ञानमथममुरस्तादिसीमतः सुरोचोर्वेनऽआवः सबुच्याऽऽपमाऽअस्य विष्ठाः सतश्चयोनिससतश्च विवः ॐ
ब्रह्मणे नमः । इति मन्त्रेण ब्रह्माणं संपूज्य । द्वितीयमेखलायै ब्रह्मदेवतायै रक्तवर्णालङ्कृतायै नमः । इति मेखलां च पूजयेत् । ततः अयोम
खलायां कृष्णवर्णालङ्कृतायां रुद्रं ० ॐ गङ्गाधर महादेव वषाहूढ महेश्वराऽआगच्छ भगवन् रुद्र कुण्डेऽस्मिन्सन्निधो भव ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः

रुद्र इहागच्छ इह तिष्ठ इत्यावाह । नमस्ते रुद्र मन्यव इति परमेष्ठी ऋषिर्गायत्री छन्दः रुद्रो देवता रुद्रपूजने विनियोगः ॐ नमस्ते रुद्र
 मन्यवऽउतोतऽइषवेनमः बाहुभ्यामुत ते नमः ॐ रुद्राय नमः । इति रुद्रं संपूज्य ॐ तृतीयमेखलायै रुद्रदेवतायै कुण्ठवर्णालिङ्गुतायै
 नमः । इति मेखलां च पूजयेत् ॥ अथ योनिपूजा ॥ ॐ क्षत्रस्य योर्नाति मन्त्रस्य विवस्वान् ऋषिर्द्विपदा गायत्री छन्दः योनिर्देवता
 योनिपूजने विनियोगः ॥ ॐ क्षत्रस्य योनिरसि क्षत्रस्य नाभिरसि मात्वर्हिर्होसिन्नामाहिर्होसिः ॥ ॐ जगदुत्पत्तिर्हितुकायै मनोभवयु
 तायै योन्यै नमः । इति गन्धादिभिः संपूज्य ॥ योने त्वं विश्वरूपासि प्रकृतिं विश्वधारिणी । कामस्था कामरूपा च वियोन्यै ते
 नमोनमः ॥ इति प्रार्थयेत् ॥ अथ कण्ठपूजनम् ॥ जीवनं सर्वजननम् ॥ उत्तमाङ्गस्य चाधारं कण्ठमावाहयाम्यह
 म् ॥ १ ॥ इत्यावाह ॥ नीलग्रीवा इति परमेष्ठी ऋषिरनुष्टुप्छन्दो रुद्रो देवता कण्ठपूजने विनियोगः । ॐ नीलग्रीवाः शितिकण्ठादिवर्ध
 रुद्राऽऽपश्रिताः ॥ तथा ९१ सहस्रयोजनेवधन्वानिति नमसि । ॐ कण्ठाय नमः । इति संपूज्य । कण्ठमङ्गलरूपेण सर्वकुण्डे प्रतिष्ठितः ॥
 परितो मेखलास्त्वतो रचिता विश्वकर्मणा ॥ १ ॥ इति प्रार्थयेत् ॥ ततो नाभिपूजा ॥ पद्माकाराथवा कुण्डसदृशकृतिविभ्रती ॥ अघारः
 सर्वकुण्डानां नाभिमावाहयाम्यहम् ॥ १ ॥ इत्यवाह ॥ नाभिर्मेचितमिति प्रजापतिर्ऋषिर्महापद्मः कृतिजगतीच्छन्दो रुद्रो देवता रुद्रपूजने
 विनियोगः । ॐ नाभिर्मै चितं विज्ञानं पायुर्मपचितिर्भसत् । आनन्दनन्दावाण्डौ मे भगः सौभाग्यं यशः जङ्घाभ्यां पद्भ्यां धर्मोऽस्मि
 विशि राजा प्रतिष्ठितः ॥ १ ॥ ॐ नाभ्यै नमः । इति संपूज्य ॐ । नाभे त्वं कुण्डमध्ये तु सहदेवैः प्रतिष्ठिता ॥ अतस्त्वं पूजिता देवि

शुभदा ऋद्धिदा भव ॥ १ ॥ इति नत्वा कुण्डमध्ये निऋतिकोणे वास्तुरूपं पूजयेत् । पुष्पाण्यादाय । आवाहयामि देवेशं वास्तु
 देवं महाबलम् ॥ देवदेवं गणाध्यक्षं पातालतलवासिनम् ॥ १ ॥ इत्यावाह्य ॥ वास्तोष्पते इति प्रजापतिर्ऋषिस्त्रिष्टुब्धन्दो वास्तुदेवता
 वास्तुपूजने विनियोगः । ॐ वास्तोष्पते प्रतिजानीह्यस्यान्वावेशोऽअनमीवो भवानः । यन्वेमहे प्रतितप्तो जुषस्व शन्नोऽ
 अस्तु द्विपदेशं चतुष्पदे ॥ १ ॥ ॐ वास्तुरुषाय नमः । इति संपूज्य वलिं दत्त्वा । यस्य देहे स्थिता क्षोणी ब्रह्माण्डं
 विश्वमण्डलम् ॥ व्यापिनं भीमरूपं च सुरूपं विश्वरूपिणम् ॥ पितामहसुतं मुख्यं वन्दे वास्तोष्पतिं प्रमुम् ॥ १ ॥ इति
 प्रणमेत् ॥ इति कुण्डपूजा ॥ (अथाध्यानन्यनप्रकारः) आचार्यः सदाचारपञ्चमहायज्ञादिक्रियावतां ब्रह्मक्षत्रियविशां गृहात्
 अरणिमन्यनाद्वा सूयकान्तमणेर्वा स्वस्तिवाचनपूर्वकमग्निं मृन्मये पात्रे ताम्रेण पात्रेण गृहीत्वा दर्भपाणिः सन् वेदघोषेण
 तूर्यनादेन ब्राह्मणैः परिवृत आनीय तैजसीं शक्तिं ध्यात्वा पृष्ठतोऽनवलोकयन् मण्डपमागच्छेत् । इत्यध्यानयनप्रकारः ॥
 ततो यथापरिमितं तुषकेशशर्करादिरहितं कुण्डे स्थण्डिले वा चतुरस्रां भूमिं कुशैः परिसमुह्य तान्कुशानैशान्यां परित्यज्य गोम
 येनोपलिप्य स्वादिरस्रुवमूलेन प्रागग्रप्रदेशमात्रमुत्तरोत्तरक्रमेण त्रिरुहिलव्याहिलेखनक्रमेण वानामिकादुष्टाभ्यां मुहुमुद्धृत्योर्ध्वं
 प्रक्षिप्य जलेन न्युब्जपाणिनाभ्युक्ष्य कंस्यपात्रेण पिहितमग्निं कुण्डस्याग्न्येकोणे निधाय ज्वलत्कुशेन ॐ ऋव्यादमग्नि
 प्रहिणीमि दूरं यमराज्यं गच्छतुरिप्रवाहः । इहैवायमितरो जातवेदा देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥ १ ॥ इति मन्त्रेण

क्रव्यादांशं नैर्ऋत्यां दिशि परित्यज्य । ॐ अग्निं दूतम्पुरोदधेहव्यवाहमुपब्रूवे । देवैरऽआसादयादिह ॥ १ ॥ इति मन्त्रेण
 योनिमार्गेणात्माभिमुखमग्निं संस्थापयेत् । तत अग्न्यानीतपात्रे साक्षतैर्दकं निषिच्य अग्निमुखं कृत्वा ध्यायेत् । ॐ
 चत्वारि शृङ्गा त्रयोऽस्य पादा द्वे शीर्षे सप्तहस्तासोऽस्य । त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवीति महोदेवो मर्त्यैरऽआविवेश
 ॥ १ ॥ सप्तहस्तश्चतुश्शृङ्गः सप्तजिह्वो द्विशीर्षिकः । त्रिपात्रसन्नवदनः सुखासीनः शुचिस्मृतः ॥ १ ॥ स्वाहा
 तु दक्षिणे पाशैर्देवीं वामे स्वधा तथा । बिभ्रद्दक्षिणहस्तैस्तु शक्तिमन्नं क्षुचं क्षुवम् ॥ २ ॥ तोमरं व्यजनं वामे घृतपात्रं च धारयन् ।
 आत्माभिमुखमासीन एवंरूपो हुताशनः ॥ ३ ॥ इति ध्यात्वा । अग्नौ वैश्वानर शाण्डिल्यगोत्र शाण्डिल्यासितदेवलेति त्रिप्रवरान्वित
 भूमिर्माता वरुणः पिता मेघध्वजः प्राङ्मुखो मम संमुखो भव । इति यथानामानमग्निं प्रतिष्ठाप्य । ॐ अग्निपुरुषाय नमः । इति
 मन्त्रेण वायव्यकोणे बहिः अग्निं षोडशोपचारैः संपूज्य । ॐ अग्निं प्रज्वलितं वन्दे जातवेदं हुताशनम् । हिरण्यवर्णमनलं समृद्धं विश्व
 तोमुखम् ॥ २ ॥ इति प्रार्थयेत् ॥ इति वैदिकाग्निस्थापनप्रयोगः ॥ एवं कुण्डसंस्कारपूर्वकमग्निस्थापनं कृत्वा ईशान्यां ग्रहपीठे ग्रहान्
 संस्थापयेत् । (अथ नवग्रहस्थापनप्रयोगः) तत्र पीठमध्ये वर्तुलद्वादशाङ्गुलमण्डले प्राङ्मुखं सूर्यं रक्तपुष्पाक्षरैरावाहयेत् । ॐ
 आकृष्णेन रजसावर्तमानो निवेशयन्नमृतममर्त्यश्च ॥ हिरण्ययेन सवितारथेनादुवोयाति सुवना निपथ्यन् । ॐ भूमेवः स्वः कलिङ्गदेशो

ऋव काश्यपगोत्र रक्तवर्ण भो सूर्य्य इहागच्छ इह तिष्ठ । ॐ सूर्याय नमः सूर्यमावाहयामि ॥ १ ॥ आग्नेय्यां दिशि चतुरस्रे
 ऽर्धचन्द्राकारे वा चतुर्विंशत्यङ्गुले मण्डले सोमं शुक्लपुष्पैरावाहयेत् । ॐ इमं देवा अस पत्न्यं सुवध्वमहते क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महते जान
 राज्यायैन्द्रस्यैन्द्रियाय । इमममुष्यपुत्रममुष्यपुत्रमस्यैव्यिशऽएवमि राजसोमोस्माकं आह्वानां ॐ राजा । ॐ भूर्भुवः स्वः यजुषा
 तीरदेशोऽर्धव आत्रेयगोत्र शुक्लवर्ण भो सोम इहा० ॐ सोमाय नमः सोममावाहयामि ॥ २ ॥ ततो दक्षिणस्यां दिशि त्रिकोणे
 त्र्यङ्गुले मण्डले दक्षिणाभिमुखं भौमं रक्तपुष्पाक्षतैः । ॐ अग्निमूढादिवं कुक्षुत्पतितैः पृथिव्याऽअयम् । अपा० ऐता० ऽंसि सिलि
 ति । ॐ भू० अर्वातिदेशोऽर्धव भारद्वाजगोत्र रक्तवर्ण भो भौम इहा० ॐ भौमाय नमः भौममावाहयामि ॥ ३ ॥ ईशान्यां दिशि बाणाकारे
 चतुरङ्गुले मण्डले उदङ्मुखं बुधं पीतपुष्पाक्षतैः । ॐ उद्ध्यस्वाग्नेप्रतिजागृह्त्वमिष्टापूर्तसंस्तृज्यामयञ्च । अस्मिन्सधस्येऽअयं
 रस्मिन्विश्वेदेवायजमानश्च सीदति । भू० मगधदेशोऽर्धव आत्रेयगोत्र पीतवर्ण भो बुध इहा० ॐ बुधाय नमः बुधमावाहयामि ॥ ४ ॥
 उत्तरस्यां दिशि । लम्बदीर्घचतुरस्रे षट्कारे षडङ्गुले मण्डले बृहस्पतिं पीतपुष्पाक्षतैः ॥ ॐ बृहस्पतंऽअतिथद्वयोऽअहं ह्युमद्भिनाति
 क्रतुमजनेषु ॥ यद्दीदयच्छर्वसऽऽकृतप्रजाततदस्मादुद्राविणन्येहिचित्रम् ॥ ॐ भू० सिधुदेशोऽर्धव आङ्गिरसगोत्र पीतवर्ण भो बृह

स्पते इहा० ॐ बृहस्पते नमः बृहस्पतिमावाहयामि ॥५॥ पूर्वस्यां दिशि पञ्चकोणे नवाङ्गुले मण्डले ग्राहमुखं शुक्रं शुक्रपुष्पाक्षतैः ॥
 ॐ अन्नात्परिप्लुतोऽसम्ब्रह्मणव्यपिबतक्षत्रम्पयः सोमं प्रजापतिं । ऋतेन सत्यमिन्द्रियविपानं शुक्रमन्वसुः । इन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोमृ-
 तम्पयु । ॐ भू० भोजकटदेशोऽव भार्गवसगोत्रं शुक्लवर्णं भो शुक्र इहा० ॐ शुक्राय नमः शुक्रमवाहयामि ॥ ६ ॥ पश्चिमायां
 दिशि धनुषाकारे द्यङ्गुले मण्डले प्रत्यङ्मुखं शनैश्चरं कृष्णपुष्पाक्षतैः । ॐ शत्रो देवीरभिष्टुऽआपो भवन्तु पीतये । शय्योरभिस्त-
 वन्तुनं । ॐ भू० सौराष्ट्रदेशोऽव काश्यपगोत्रं कृष्णवर्णं भो शनैश्चर इहा० ॐ शनैश्चराय नमः । शनैश्चरमावाहयामि ॥ ७ ॥
 नैऋत्यां दिशि शूर्पाकारे द्वादशाङ्गुले मण्डले दक्षिणाभिमुखं राहुं कृष्णपुष्पाक्षतैः । ॐ कर्णानश्चित्रऽआभुवदूतीसदावृधं सखा ।
 कर्णशार्चिष्ठ्यावृता । ॐ भू० राठिनापुरोऽव पैठिनसगोत्रं कृष्णवर्णं भो राहो इहा० ॐ राहवे नमः राहुमावाहयामि ॥ ८ ॥
 वायव्यां दिशि ध्वजाकारे षडङ्गुले मण्डले दक्षिणाभिमुखं केतुं धूम्रपुष्पाक्षतैः । ॐ केतुः कृष्णवर्णः केतवे पेशोमय्यऽअपेशे । समुष-
 र्द्विरजायथां । ॐ भूर्भुवः स्वः अन्तर्वेदिसमुद्भव जैमिनिगोत्रं धूम्रवर्णं भो केतो इहाच्छेह तिष्ठ । ॐ केतवे नमः । केतुमा-
 वाहयामि ॥ ९ ॥ इति सूर्यादिनवग्रहस्थापनम् ॥ अथाधिदेवतास्थापनम् ॥ तत्र सूर्यदक्षिणपार्श्वे । ॐ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धि-

म्पुष्टिवर्धनम् ॥ उर्वारुकाभिवर्धनान्मृत्युमुक्षीयमामृतात् ॥ ॐ भूमिवः स्वः ईश्वर इहागच्छेह तिष्ठ । ॐ ईश्वराय नमः । ईश्वर
 मावाहयामि ॥ १ ॥ (एवं सर्वत्र) सोमदक्षिणपार्श्वे ॐ श्रीश्रुतेलक्ष्मीश्वपत्न्यावहोरात्रेपाश्वनक्षत्राणिरूपमाश्विनौव्यात्तम् । इष्टा
 त्रिषाणामुन्मद्विषाणसर्वलोकम् ॥ इष्टा ॥ ॐ भू० उमे इहा० उमायै नमः ॥ उमाम् ॥ २ ॥ भौमदक्षिणपार्श्वे । ॐ अथदक्रन्दप्रथमआय
 मानऽउद्यन्तमुद्रादुतवापुरीषात् । श्येनस्यपक्षारिणस्यबाहूऽपस्तुत्यम्माहिजातन्तेऽवन् । ॐ भू० स्कन्द इहा० स्कन्दाय०
 स्कन्दम् ॥ ३ ॥ बुधदक्षिणपार्श्वे । ॐ विष्णोराटमसि विष्णोऽश्रप्रेस्थो विष्णोऽस्युरसि विष्णोऽध्वोसि । वैष्णवमसि विष्णवेति वा ।
 ॐ भू० विष्णो इह० विष्णवे नमः ॥ विष्णुम् ॥ ४ ॥ गुरुदक्षिणपार्श्वे । ॐ आब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवत्सर्वसि जायतामाराष्टुरजन्यऽग्नौऽद्वय
 तिव्याधीमहारथोजायतान्दग्ध्रीधेनुवाढान्द्वानाग्नौऽसितुंगुरन्व्योषाजिष्णुरथेष्टाः । सभेयोगवास्ययजमानस्यव्वीरो जायतास्त्रि
 कामेनकामेनैव जगन्व्यापितुं फलवत्येनऽओषधयः पच्यताम्योगक्षमेनैव चरुपताम् । ॐ भू० ब्रह्मणे नमः ब्रह्माणम् ॥ ५ ॥ शुक्रदक्षि
 णपार्श्वे । ॐ सजोयऽइन्द्रसगणो मरुद्रिंस्तोमिन्पुनर्वृत्रहारश्चरुविव्दान् । जहि शत्रून् १ रपमृधोनुरुत्वाथामेयऽइक्षुण्णिहिविष्वक्तेनः । ॐ भू०
 इन्द्र इहा० इन्द्राय नमः इन्द्रमावा० ॥ ६ ॥ शनिदक्षिणपार्श्वे । ॐ वमायत्वागिरस्वतेपितृभतेस्वाहा । स्वाहायमायस्वाहायमर्भपित्रे

ॐ भू० यम इहा० यमाय नमः यमम् ० ॥ ७ ॥ राहुदक्षिणपार्श्वे । ॐ कार्त्तिके सिसुद्रुत्त्वाक्षित्याऽऽन्नयामि । समर्पेऽङ्गिरंमतसमर्पे
 धीभिरोषधीं । ॐ भू० काल इहा० कालाय० काल० ॥ ८ ॥ केतुदक्षिणपार्श्वे । ॐ चित्रावसोस्वस्तितैपारमशीय । ॐ भू० चित्रगुप्त इहा०
 ॐ चित्रगुप्ताय नमः । चित्रगुप्तमावाहयामि ॥ ९ ॥ इत्यधिदेवताः ॥ अथ प्रत्यधिदेवतास्थापनम् ॥ सूर्यस्य वामपार्श्वे । ॐ
 अग्निद्रुतम्पुरोदयेह० व्यवाहसुपुष्पे । देवौ २ ॥ ॥ आसादयादिह । ॐ भू० अग्ने इहा० ॐ अग्नये नमः । अग्निमा० ॥ १ ॥ सोमवाम
 पार्श्वे ॐ आपोहिष्ठाभयोसुवस्तान्ऽऽज्जदेवातन ॥ महेर्णायचक्षसे ॐ भू० आप इहा० गच्छत० अग्नौ नमः । अपः० ॥ २ ॥ भौम
 वामपार्श्वे । ॐ स्योनाप्रथिविनोभवानृक्षानिवेशनी । यच्छान् शम्भसप्रथां ॥ ॐ भू० पृथिवि इहा० ॐ पृथिव्यै नमः । पृथिवी० ॥ ३ ॥
 बुधवामपार्श्वे । ॐ इन्द्रम्विष्णुर्विक्रमत्रेधा निदधेपदम् । समूढमस्य पांशुरेखाहा । ॐ भू० विष्णो इहा० ॐ विष्णवे नमः । वि
 ष्णुमावा० ॥ ४ ॥ गुरुवामपार्श्वे । ॐ त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रुर्देवदेवसुहृदुर्गुरमिन्द्रम् ॥ ह्यमिशक्रम्पुरुहूतमि
 न्द्रुस्वस्तिनोमघवाधात्विन्द्रः । ॐ भू० इन्द्र इहा० ॐ इन्द्राय० इन्द्र० ॥ ५ ॥ शुक्रवामपार्श्वे । ॐ अदित्यै रास्नासीन्द्राण्याऽऽऽर्पणीपः
 पुषासिघममार्यदीप्त्व ॐ भू० इन्द्राणि इहा० ॐ इन्द्राण्यै नमः । इन्द्राणी० ॥ ६ ॥ शनिवामपार्श्वे ॐ अग्रजापतेन त्वदेताभ्यन्योविश्वा

रूपानिपरितर्भव । वत्कामास्तुहुमस्तत्रोऽस्तुव्युठस्यामपतयोरीणाम् । भू० प्रजापते! इहा० ॐ प्रजापतये नमः ।
 प्रजापतिम्० ॥७॥ राहुवामपाश्वै । अन्नमोस्तुसर्पभ्योऽपेकेचपृथिवीमनु । वेऽअन्तरिक्षयदिवितभ्यदंसर्पभ्यो नमः ॐ भू० सर्पा इहाग
 च्छत इह तिष्ठत । ॐ सर्पभ्यो नमः । सर्पान्० ॥८॥ केतुवामपाश्वै । ॐ ब्रह्मयज्ञानमथममरस्ताद्विसिमतल्लुरुवोव्विनऽर्वावः ॥
 सवुधन्याऽऽपमाऽस्यव्विष्ठांसुतश्चयोनिसप्तश्चिव्वः । ॐ भू० ब्रह्मन् इ० ॐ ब्रह्मणे नमः । ब्रह्माणमावाहयामि ॥ ९ ॥ इति
 प्रत्ययिदवतास्थापनम् ॥ अथ पञ्चलोकपालस्थापनम् ॥ राहोरुत्तरतः । ॐ गुणानन्त्वा० ॐ भू० गणपते इहा० ॥१॥ शनैरुत्तरतः
 ॐ अवेऽअविकेवाल्लिकेनमानयतिकश्चनससस्यशुकंसुमद्रिकांकांमपीलवासिनीम् ॥ ॐ भू० दुर्गे इहा० दुर्गायै० ॥२॥ ग्वेरुत्तरतः-ॐ
 आनोन्युद्रिः शतिर्नामिरध्वरुः सहस्रिणीभिरुपयाहिमज्ञम् ॥ वायोऽअस्मिन्सवनमादयस्वयुधपतः स्वस्तिभिः सदानं ॐ भू० वायो
 इहा० वायवे नमः ॥३॥ राहोर्दक्षिणे-ॐ धृतद्वृतपावानं पिबत्त्वमाम्बसापावानं पिबतान्तरिक्षस्यहविरसिस्वाहोदिशः-प्रदिशऽआदिशो
 विदिशऽदिशोदिभ्यस्वाहा ॐ भू० आकाश इहा० आकाशाय नमः ॥४॥ केतोर्दक्षिणे अथवाङ्मशामधुमन्यभिनसनुतावतीतयाव
 ज्ञास्मिमिश्रताम् ॐ भू० अभिनौ इहागच्छतम् अभिभ्यां नमः ॥५॥ अथ प्रागादितः पीठसमन्ताद्विकपालानावाहयेत्पूर्वै-अत्रुतारमि

न्द्रमवितारमिन्द्रुठहवहसुहवठरुमिन्द्रम्॥ ह्वामिशक्रमुहूतमिन्द्रुठस्वस्तिनोमघवाधात्विन्द्रः॥ ७०॥ इन्द्र इहा० इन्द्राय नमः॥
 ॥१॥ आग्नेय्याम्-अँस्वन्नोऽअग्नेतवदेवपायुभिर्मघोनोरक्षतन्वश्चवन्द्वा॥ त्राततोक्रस्यतनयेगवामस्यनिमेषठस्क्षमाणस्तवव्रते॥ अँ अग्ने
 इहा० अग्नये॥ २॥ दक्षिणे-अँधमायत्वागिरस्वतेपितृमतेस्वाहा॥ स्वाहायमायस्वाहायमर्गिन्त्रे॥ अँधू० यमइहा० यमा॥ ३॥ नैऋत्याम्-
 अँ अमुन्वन्तमयजमानमिच्छस्तेनस्येत्यामान्वहितस्करस्य॥ अन्यमस्मादिच्छसातुऽइत्यानमोदेविनिऋतेतुभ्यमस्तु॥ अँ धू० निऋते
 इहा० ॥ ४॥ पश्चिमे-अँतत्वायामिब्रह्मणाव्वन्दमानस्तदाशास्तिवजमानोहविर्भिः॥ अहेडमानोव्वरुणहवोध्युरशठस्मानऽआयुःप्रमो
 पीरं॥ अँधू० वरुण इहा० ॥ ५॥ वायव्याम्-अँआनोन्युद्धिः॥ शतिर्नीभिर्ध्वरठःसहस्रिणाभिरुपयादिसृजम्॥ वायोऽअस्मिन्सर्वने
 मादयस्वयुयंपातस्वस्तिभिरंसदानं॥ अँधू० वायो इहा० ॥ ६॥ उत्तरे-अँवयठसोमव्रतेतवममनस्तनुषुविप्रतःप्रजावन्तःसचेमहि॥ अँधू०
 सोम इहा० ॥ ७॥ ईशान्याम्-अँतमीशानुजगतस्तस्थुषस्यातिन्वियजिन्वमवसेहूमेव्यम्॥ पूषानोयथाव्वदसामसद्धेरक्षिता
 पायुरदव्यंस्वस्तये॥ अँधू० ईश्वर इहा० ॥ ८॥ पूर्वशानयोर्मध्ये ऊर्ध्वायाम्-अँअस्मेरुद्रामेहनापव्वतासोवृत्रहृत्येभरहूतोसजोषाः॥
 यःशठसतेस्तुवतेथापिपञ्चइन्द्रज्येष्ठाऽअस्मोरऽअवन्तुदेवाः॥ अँधू० ब्रह्मण० ॥ ९॥ निऋतिपश्चिमयोर्मध्ये अधःस्थायाम्-

अस्थोनापृथिविनो भवानक्षरानिवेशनीयच्छानंशमसप्रथां- ॥ ॐ भूमिवस्वः अनन्त इहागच्छ इह तिष्ठ अनन्ताय नमः । अनन्तमावा
 हयामि १ ॥ एवम् ऋतुसंक्षकदिकपालदेवतास्थापनं कृत्वा । ॐ मनोजुतिजुषतामज्यस्य बृहस्पतिर्यज्ञमिमन्तनो त्वरिष्यज्ञं स मिमदधातु
 विश्वेदेवासऽइहमादयन्तामो रेभ्यः तिष्ठ १ ॐ आदित्यादिग्रहग्रण्डलदेवताभ्यो नमः ॥ सुप्रतिष्ठिता वरदा भवत इति प्रतिष्ठाप्य । देशकालौ
 संकीर्त्य इह सकलशान्तिपूर्वकं सकलदुरितोपशमनद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं सनवग्रहमस्वाप्तुकमन्त्रपुरश्चरणहोमकर्मणि सूर्यादि
 वग्रहाणामधिदेवतानां प्रत्यधिदेवतानां पञ्चलोकपालानां दशदिकपालानां च पूजनं करिष्ये इति संकल्पयेत् । ततः ॐ ग्रहाऽऽज्जहो
 तयोच्च्यन्तो विवप्रायमतितां विवशिं प्रियाणां भवो ह मेषूजं स मग्रभुजुः स न्द्राय त्वा जुष्ट इष्टानाम्येषते यो निरन्द्राय त्वा जुष्ट
 तमम् ॥ १ ॥ ॐ भूमिवः स्वः सूर्यादिग्रहेभ्यो नमः । रुद्राद्यधिदेवताभ्यो नमः । अश्यादिप्रत्यधिदेवताभ्यो
 नमः । विनायकादिपञ्चलोकपालेभ्यो नमः । इन्द्रादिदशदिकपालेभ्यो नमः । इति नाममन्त्रैः प्रत्येकं तत्तद्गणशुक्ताग
 धपुष्पधूपदीपनैवेद्यतामूलदक्षिणादिभिः संपूज्य ततो ग्रहवेदीसमीपे भूमौ पूर्वोक्तनाममन्त्रग्रहदेवताभ्यो बलीन्दद्यात् ।
 तद्यथा । सूर्याय गुडौदनम् । सोमाय घृतपायसम् । कुजाय मसूराक्षम् । बुधाय क्षीरौदनम् । गुरवे दध्यौदनम् ।

शुक्राय घृतौदनम् । शनैश्चराय तिलपिष्टम् । गहवे तिलमाषाणम् । केतवे चित्रौदनम् । अन्येभ्यः पायसबलीन्दत्वा
 प्रार्थयेत् । ॐ आदिदेव नमस्तुभ्यं सप्तसते दिवाकर ॥ आयुरारोग्यं मे देहि कुरु शांतिं शुभप्रदाम् ॥ १ ॥ रोहिणीश सुधा
 मूर्ते सुधारूप सुधाशन ॥ सोम सौम्यो भवास्माकं सर्वारिष्टं निवारय ॥ २ ॥ कुज कुप्रभवोऽपि त्वं मंगलः परिरक्षसे ॥ अमङ्गलं
 निहत्याशु सर्वदा यच्छ मङ्गलम् ॥ ३ ॥ बुध त्वं बुद्धिजननो बोधवान्सर्वदा नृणाम् ॥ तत्त्वावबोधं कुरु मे सोमपुत्र नमोऽस्तु ते
 ॥ ४ ॥ वेदशास्त्रार्थतत्त्वज्ञ ज्ञानविज्ञानपाग ॥ विबुधार्तिहरो नित्यं देवाचार्यं नमोऽस्तु ते ॥ ५ ॥ भार्गवो भर्गजननः शुचिः
 श्रुतिविशारद ॥ हत्वा ग्रहकृतान्दोषानारोग्यं देहि मे सदा ॥ ६ ॥ कोणनीलाञ्जनप्रख्यं मन्दचेष्टाप्रसारिणम् ॥ छायाभर्तण्डसंभूतं
 तं नमामि शनैश्चरम् ॥ ७ ॥ महाशिव महावक्रो दीर्घदंष्ट्रो महाबलः ॥ मुण्डकायोध्वकेशी च पीडां हरतु मे तमः ॥ ८ ॥ अधः
 स्तार्धाङ्ग भोः केतो पद्मधूमसमप्रभ ॥ रौद्ररूप नमस्तुभ्यं मम पीडां निराकुरु ॥ ९ ॥ इति प्रार्थ्य ॥ ॐ अनया पूजया आदि
 त्याद्यावाहितग्रहमण्डलदेवताः प्रीयन्तामिति पठेत् ॥ तत ईशान्यां ग्रहसंबन्धिरुद्रकलशम् ॐ महाद्यौरित्यादिमन्त्रैः पूर्ववत् संस्था
 प्य । तत्र तत्त्वायामिति वरुणमावाह्यं संपूज्य । कलशस्य मुखे विष्णुरित्याभिमन्त्र्य-देवदानवसंवादे^० इत्यादि प्रार्थयेत् । तत
 स्तदुपरि । ॐ अंसव्यातासहस्राणिषेरुद्राऽअधिभूम्याम् । तेषां सहस्रयोजनवधन्वानितन्मसि ॐ भूमिवः स्वः रुद्रा इहागच्छत

इह तिष्ठत इत्यावाह्य । ॐ रुद्रभ्यो नमः । इति षोडशोपचारैः संपूजयेत् ॥ (अनेन कलशोदकेन अभिषेकसमये पत्न्या सह यजमानमभिषिञ्चेत्) इति नवग्रहमण्डलपूजनम् ॥ ॥ अथ सर्वदेवमन्त्रानुष्ठानेन योगिसर्वतोमद्रमण्डलदेवतापूजनम् ॥ आचम्य प्राणानायम्य । देशकालौ स्मृत्वा । अमुकमन्त्रपुरश्चरणहोमकर्मणि एतत्सर्वतोमद्रमण्डले वेदमन्त्रब्रह्मादिषट्पञ्चाशदेवतावाहनं प्रतिष्ठापूजनं च करिष्ये इति संकल्पं कृत्वा । पुण्याक्षतानादाय मध्ये ब्रह्माणमावाहयेत् । ॐ ब्रह्मब्रह्मज्ञानमग्रथमग्नुरस्ताद्विसेमितं मुरुचैवेनेऽर्वावं । सधुध्याऽऽपमाऽअस्यव्विष्ठाऽस्तश्चोनिमस्तश्चव्विः । ॐ भूर्भुवःस्वः ब्रह्मन्निहागच्छ इह तिष्ठ ॐ ब्रह्मणे नमः ॥ उत्तरे सोमम् । ॐ वयं सोमव्रतेतवमनस्तनुषुभिः । प्रजवन्तस्सचेमहि । ॐ भूर्भुवःस्वः सोम इहा०-ॐ सोमाय नमः ॥ २ ॥ ईशान्यामीशानम् ॥ ॐ तमीशानं जगतस्तस्थुष्यति न्धियजिन्मवसेदू महैव्यम् । पुषानेवथार्थेर्दसामसद्वैरक्षितापायुरदब्धस्त्रस्तथै । ॐ भूर्ईशान इहा० ॐ ईशानाय नमः ॥ ३ ॥ पूर्वस्यां दिशि इन्द्रम् । ॐ त्रातारिमिन्द्रमवितारिमिन्द्रं हवसुहवठशूरमिन्द्रम् । ऋषामिशक्रम्पुरुहूतमिन्द्रं त्वस्तिनोमधवाधात्विन्द्रः । ॐ भूर्भुवःस्वः इन्द्र इहा० ॐ इन्द्राय नमः ॥ ४ ॥ आग्नेय्यामग्निम् । ॐ त्वन्नोऽअग्नेर्वरुणस्य विद्वानदेवस्य देहोऽअवयासि सीष्ठां वज्रिणो वज्रिणो विवशोऽवधोऽसि प्रमुमुग्ध्यस्मत् । ॐ भू० अग्ने

इहा० ॐ अग्रये नमः ॥ ५ ॥ दक्षिणे यमम् । ॐ सुगन्तुं पृथग्ग्रदिशत्रुषु हि ज्योतिष्यद्ब्रह्मजन्तुः । अपतमृत्युमृतं नऽआग
 न्वैव स्वतो नोऽभयकृणोतु । ॐ भू० यम इहा० ॐ यमाय नमः ॥ ६ ॥ नैऋत्यां निऋतिम् । ॐ अमुष्वन्तमयजमानमिच्छ
 स्तेनस्येत्यामन्विहतिस्करस्य । अभ्यमस्मादच्छसात इत्यानमो देवि निऋते तुभ्यमस्तु । ॐ भू० निऋते इहा० ॐ निऋतये नमः
 ॥ ७ ॥ पश्चिमे वरुणम् । ॐ तत्त्वाभामिब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः ॥ अहं दमानो ववरुण हवो ध्युः शठः समानऽआयुः
 प्रमोषीः । ॐ भू० वरुण इहा० ॐ वरुणाय नमः ॥ ८ ॥ वायव्यां वायुम् । ॐ आनो न्युद्भिः शतिर्नामिरध्वरुः सहस्रिणीं भिरु
 पयादिषु जम् ॥ व्यायोऽस्मिन् सवनेमादयस्वधूधर्पातस्वस्तिभिः सदानं ॥ ॐ भू० वायो इहा० ॐ वायवे नमः ॥ ९ ॥ वायु
 सोमयोर्मध्ये अष्टवहून् । ॐ व्वसोः पवित्रमसि शतधरं व्वसोः पवित्रमसि सहस्रधारम् । देवस्त्वा सविता पुनतु व्वसोः पवित्रं शतधारं
 णसुष्वाकामधुक्षरं । ॐ भू० अष्टौ वसव इहा गच्छत इह तिष्ठतः ॐ वसुभ्यो नमः ॥ १० ॥ सोमेशानयोर्मध्ये रुद्रान् । ॐ नमस्ते
 रुद्रमथ्य वज्रतोत इषव नमः बाहुभ्यामुते नमः । ॐ भू० रुद्रा इहा गच्छतः ॐ रुद्रभ्यो नमः ॥ ११ ॥ ईशानयोर्मध्ये आदि
 त्यान् । ॐ अदिति द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता सपिता सपुत्रः । विश्वे देवाऽदितिः पञ्चजनाऽदितिर्जातमदितिर्जानित्वम् ॥ ॐ भू०

आदित्या इहा० आदित्यभ्यो नमः ॥१२॥ इन्द्राध्यामभ्यऽश्विनौ । ॐ भू० भूतजसा चक्षुःप्राणनसरस्वता वाय्वम् ॥ वाचन्द्राणलद्रा
 यदधुरिन्द्रियम् । ॐ भू० अश्विनौ इहागच्छताम् इह विभुताम् ॐ अश्विन्यो नमः ॥ १३ ॥ अश्विन्ययोर्मध्ये विश्वेदेवान्सपितृन् ।
 ॐ विश्वेदेवासऽआगतशृणुतामऽइमठहवम् ॥ एदंवाहन्निपादत ॥ ॐ भू० विश्वेदेवा इहा० ॐ विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः ॥१४॥ तत्रैव ॐ
 आयन्तुनृपितरंसोभ्यासोऽग्निष्वात्ताः पृथिविभेदव्यानं । अस्मिन्यज्ञेस्वधया सदन्तोऽधिष्ठवन्तुते वन्तस्मान् । ॐ भू० पितर इहा० पितृ
 भ्यो नमः ॥१५॥ यमनिष्क्रत्यार्मध्ये यक्षान् ॐ अग्निमृदुवठसं वितारमोष्योऽं कविकर्तुमच्चामिसत्यसवठः त्वधामभिप्रियस्मातिङ्कुविम् ।
 ऊर्ध्वायस्यामतिमऽअदिद्युतस्सर्वीमनिहरणपाणिगमिमात्सुकर्तुः कृपारवं । प्रजाभ्यस्त्वाप्रजास्त्वानुप्राणन्तुप्रजास्त्वामनुप्राणि
 हि । ॐ भू० यक्षा इहा० ॐ यक्षभ्यो नमः ॥१६॥ निष्क्रतिवरुणयोर्मध्ये भूतनागान् । ॐ भूतायत्वनारातयेस्वरभिविक्लव्यपठठहन्तान्दु
 र्योऽपृथिव्यामुर्वन्तरिक्षमश्वमिपृथिव्यास्त्वानामौ सादयाम्यादित्याऽउपसत्यग्नेहव्यठः स्क्ष । ॐ भू० भूतानि इहा० ॐ भूतेभ्यो नमः ॥१७॥
 तत्रैव सर्पान् ॐ नमोऽस्तुसर्पेभ्योऽथेकेचपृथिवीमनुषेऽअन्तरिक्षमदिवितेभ्यः संप्रभ्योनमः । ॐ भू० सर्पा इहा० ॐ सर्पेभ्यो नमः ॥१८॥
 वरुणवाय्वोर्मध्ये गन्धर्वाप्सरसः । ॐ गन्धर्वस्त्वाविश्वामुर्गिरिदधतुर्विश्वस्यारिष्ट्येषजमानस्यपरिधिरस्यगिरिदईडितः । इन्द्रस्यबा

दुरसिदक्षिणोव्विश्वस्यारिष्टचयजमानस्यपरिधिर्गस्यगिरिडडईडितः । मित्राव्वरुणौत्वोत्तरतःपरिधत्तांश्रुवेणधम्मणाविश्वस्यारिष्टचयज
 मानस्यपरिधिर्गस्यगिरिडडईडितः ॥ ॐ भू० गन्धर्वा इहा० ॐ गन्धर्वेभ्यो नमः ॥ १९ ॥ तत्रैवाप्सरसः । ॐ अयंपुरोहरिकेशंभू
 र्यर्गश्मिस्तस्यरथगृत्सश्चरथैजाश्चसेनानिग्रामण्यौ । पुंजिक्स्थलाचक्रतुस्थलाचाप्सरसौदंक्षणवःपशवोहेतिःपौरुषेयवधंप्रह
 तिस्तंभ्योनमोऽअस्तुतेनैवन्तुतेनोमृडयन्तुतेयद्विष्णोयश्चनोद्विष्टमेषाजम्भेदध्मः । ॐ भू० अप्सरस इहागच्छत इह तिष्ठत ।
 ॐ अप्सरोभ्यो नमः ॥ २० ॥ ब्रह्मसोमयोर्मध्ये स्कन्दं नन्दीश्वरं शूलं च । ॐ वदक्रन्दंप्रथमआयमानऽउद्यन्त्समुद्बुतवा
 पुरीषात् । श्वेनस्यपक्षाहरिणस्यबाहूऽपस्तुत्यन्महिजातैऽअर्वन् ॥ ॐ भू० स्कन्द इहा० ॐ स्कन्दाय नमः ॥ २१ ॥ तदुत्तरे ।
 ॐ आशुःशिशानोव्वृषभोनभीमोर्धनाघनःक्षोभेणश्चर्षणीनाम् । सङ्क्रन्दंनोनिमिषऽएकव्वीरःशतठस्सेनऽअजयत्साकमिन्द्रः ।
 ॐ भू० नन्दिन् इहा० ॐ नन्दीश्वराय नमः ॥ २२ ॥ तत्रैव । ॐ कार्ष्णिगसिसमुद्बुत्वाक्षित्याऽउन्नयामिसमापोऽद्विरमत
 समोर्षधीभुरोर्षधीं । भू० शूलमहाकालौ इहागच्छतमिह तिष्ठतम् ॐ शूलमहाकालाभ्यां नमः ॥ २३ ॥ ब्रह्मेशानयोर्मध्ये
 प्रजापतीन् । ॐ प्रजापतेनत्वदेताव्यव्योव्विश्वारुपाणिपरितामभूव । वत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोऽअस्तुव्वयठःस्यामपतयोरयीणाम् ।

ॐ भू० प्रजापतय इहा० ॐ प्रजापतिभ्यो नमः ॥ २४ ॥ ब्रह्मेन्द्रयोर्मध्ये दुर्गाम् । ॐ अम्बेऽम्बिकम्बालिकेनमानयति
 कश्चन । ससस्यश्चकः सुभद्रिकां काम्पीलवासिनीम् ॥ ॐ भू० दुर्गे इहा० ॐ दुर्गायै नमः ॥ २५ ॥ दुर्गापूर्वे विष्णुम् । ॐ
 इन्द्रम्बिषण्वर्णवचकमेत्रेधा निदधेपदम् । समृद्धमस्यपां सुरस्वाहा । ॐ भू० विष्णो इहा० ॐ विष्णवे नमः ॥ २६ ॥ ब्रह्माश्रयोर्मध्ये
 पितृन् । ॐ उदीरतामवरऽव्यरासऽवन्मध्यमां पितरः सोम्यासः । असुखद्व्युष्टुष्टुकाऽऽहन्नास्तनोवतु पितरो हवेषु । ॐ भू०
 पितर इहा० ॐ पितृभ्यो नमः ॥ २७ ॥ ब्रह्मयमयोर्मध्ये मृत्युरोगान् । ॐ परं मृत्योऽनुपरोहयथा मन्ते अन्यइतरो देवयानात् ॥
 चक्षुष्मते शृण्वते तैब्रवीमिमानं प्रजां रीरिषो मोतवीरान् । ॐ भू० मृत्युरोगा इहा० ॐ मृत्युरोगेभ्यो नमः ॥ २८ ॥ ब्रह्मनिर्ऋ
 त्योर्मध्ये गणपतिम् । ॐ गणानां त्वा गणपतिर्निहवा० । ॐ भू० गणपते इहा० ॐ गणपतये नमः ॥ २९ ॥ ब्रह्मवरुणयोर्मध्ये अपः ।
 ॐ अपोऽअद्यान्वचारिषिर्ऋतेन सममृद्धमहि । पर्यस्वानद्यऽआगमन्तस्मासऽमृजवक्षसा प्रजया च यननच । ॐ भू० आप इहा० ॐ अद्रयो
 नमः ॥ ३० ॥ ब्रह्मवायुमध्ये मरुतः । ॐ बृहदिन्द्राय गायतमस्तो वृत्रहंतमम् । मेनज्योतिर जनयन्मृतावृधो देवदेवाय जागृवि । ॐ भू० मरुत
 इहा० ॥ ३१ ॥ मरुद्वी नमः ॥ ३१ ॥ ब्रह्मणः पादमूलं पृथिवीम् । ॐ महीद्व्यौऽपृथिवी च नऽइमं वज्रमिमिमिक्षताम् । पिपृतास्त्रोभरीमभिः ।

ॐ भू० पृथिवि इहा० ॐ पृथिव्यै नमः ॥३२॥ तत्रैव गङ्गादिसरितः । ॐ इमंगंगयमुने सरस्वतिशुतुद्रिस्तोमसचतापरुणिण्या ।
 असिक्रियामरुद्धधेवितस्तथाजीकीयेशृणुह्यासुषोमया । ॐ भू० गङ्गादिसतसरित इहा० ॐ गंगादिसरिद्यो नमः ॥ ३३ ॥
 तत्रैव सप्तसागरन् । ॐ मापोमौषधीर्हिंसिर्धाम्नोराजस्ततोव्वरुणनोमुञ्च ॥ वृदाहुरध्न्याऽइतिव्वरुणंतिशयामहेततोव्वरुणनो
 मुञ्च । ॐ भू० सप्तसागरा इहा० ॐ सप्तसागरेभ्यो नमः ॥ ३४ ॥ तदुपरि मेरुं नाममन्त्रेणावाहयेत् । ॐ भू० मेरो इहा० ॐ
 मेरेवे नमः ॥ ३५ ॥ ततो मण्डलाद्बहिः सोमादिसन्निधौ क्रमेण आयुधान्यावाहयेत् । उत्तरे गदामावाहयामि स्थापयामि ।
 ॐ भू० गदे इहा० ॐ गदायै नमः ॥ ३६ ॥ ईशान्यां त्रिशूलमा० त्रिशूलाय० ॥ ३७ ॥ पूर्वे वज्रमा० ॐ वज्राय० ॥ ३८ ॥
 आग्नेय्यां शक्तिं० ॐ शक्तये नमः ॥ ३९ ॥ दक्षिणस्यां दण्डमा० ॐ दण्डाय नमः ॥ ४० ॥ नैऋत्यां खट्वाय० ॐ खट्वाय० ॥ ४१ ॥
 पश्चिमे पाशमावा० ॐ पाशाय० ॥ ४२ ॥ वायव्याम् अङ्कुशमावा० ॐ अङ्कुशाय० ॥ ४३ ॥ तद्ब्रह्मे उत्तरे ॐ गौतमाय० ॥ ४४ ॥
 ईशान्याम् ॐ भारद्वाजाय० ॥ ४५ ॥ पूर्वे ॐ विश्वामित्राय० ॥ ४६ ॥ आग्नेय्याम् ॐ कश्यपाय० ॥ ४७ ॥ दक्षिणे ॐ जमद
 ग्नये० ॥ ४८ ॥ नैऋत्याम् ॐ वसिष्ठाय नमः ॥ ४९ ॥ पश्चिमे ॐ अत्रेये० ॥ ५० ॥ वायव्याम् ॐ अरुन्धत्यै नमः ॥ ५१ ॥ तद्ब्रह्मे
 पूर्वादिक्रमेण पूर्वे । ॐ ऐन्द्र्यै नमः ॥ ५२ ॥ आग्नेय्याम् । ॐ कौमार्यै० ॥ ५३ ॥ दक्षिणस्याम् । ॐ ब्राह्म्यै नमः ॥ ५४ ॥ नैऋत्याम् । ॐ वाराह्यै

नमः ॥ ५५ ॥ पश्चिमायाम् ॐ चामुण्डायै नमः ॥ ५६ ॥ वायव्याम् ॐ वैष्णव्यै नमः ॥ ५७ ॥ उत्तरस्याम् ॐ
 माहेश्वर्यै ॥ ५८ ॥ ईशान्याम् ॐ वैनायक्यै नमः ॥ ५९ ॥ इत्यावाह्य । ॐ मनोजतिजुषतामिति प्रतिष्ठाप्य
 यथालब्धोपचारैः ब्रह्मादीन् संपूज्य वेदीमध्ये पद्मे ताम्रकलशं पूर्ववत् ॐ महीद्यौरित्यादिमन्त्रैः पूर्णपात्रनिधानान्तं पूर्ववत्
 कृत्वा तत्र ॐ तत्त्वायामीति वरुणमावाह्य । ॐ अणपतिवरुणाय नमः इति संपूज्य-कलशस्य मुखे विष्णुरित्य
 भिमन्त्र्य-देवदानवसंवादे० इत्यादि प्रार्थयेत् ॥ ततः कलशोपरि पट्टवस्त्रं प्रसार्य तदुपरि गन्धाष्टकेन प्रधानदेवतायन्त्रं
 विलिख्य तन्मध्ये पलेन तदद्वेन वा सुवर्णेन रचितां प्रधानदेवप्रतिमां सावयवामन्युत्तारणपूर्वकं स्थापयेत् । अथाश्रुत्तारणम् ॥
 तत्र तावत्साचाव्यौ यजमानः देशकालौ संकीर्त्य अस्याः स्वर्णमय्यमुकदेवप्रतिमाया घटनादिदोषपरिहारार्थम् अश्रु
 त्तारणपूर्वकं प्राणप्रतिष्ठां कारिष्ये इति संकल्प्य मूर्ते पात्रे निधाय घृतेनभ्यज्य उपरि दुग्धजलधारां कुर्यात् । (अश्रुत्तारणमन्त्राः)
 ॐ समुद्रस्यत्वाव्यक्याग्रे परिव्ययामसिपावकोऽस्मभ्यर्त्तिशिवोभव ॥ १ ॥ हिमस्यत्वाजरायुगोत्रैर्व्ययामसिपावकोऽस्म
 भ्यर्त्तिशिवोभव ॥ २ ॥ उपज्मन्नुपवतसेवतरनदीज्वाअग्नेपितमपामसिमण्डूकिताभिरागिसेमन्नाथज्ञपावकवर्णठशिवदूकधि ॥ ३ ॥
 अपामिदंन्यथनठसमुद्रम्यनिवेशनम् अन्यान्तेऽस्मत्तपन्तुहेतयन्पावकोऽस्मभ्यर्त्तिशिवोभव ॥ ४ ॥ अग्नेपावकरोविषामन्द्र

यादेवजिह्वा आदेवावक्षिषिच ॥ ५ ॥ सनःपावकदीदिवोगेद्वार ॥ इहावह उपयज्ञठहविश्चनः ॥ ६ ॥ पावकयावश्चितय
 न्याकृपाक्षामनुरुचऽलषसोनुमाना तूर्वन्नयामन्तेशस्यनूरणऽआयोधृणेततृपाणोऽअजरः ॥ ७ ॥ नमस्तेहरसेशोचिषेनमस्ते
 ऽअस्त्वचिषे अन्यास्तेऽअस्मत्तपन्तुहेतयःपावकोऽअस्मभ्यर्गशिवोभव ॥ ८ ॥ नृपदेवडप्पुषदेव्वेहृषदेव्वेडनसदेव्वेदस्वव्वेव्वेद ॥ ९ ॥
 येदेवदेवानायजियायजियानाऽसंवत्सरीणमुपभागमासेतअहुतादाहविपोयज्ञेअस्मिन्स्वयंपिबन्तुमधुनघृतस्य ॥ १० ॥ येदेवादेवष्वधिदे
 वत्वमायन्यब्रह्मणऽपुरऽएतारोऽअस्य येभ्योनऽऋतेपर्वतेधामकिञ्चनन्तेदिवोनपृथिव्याऽअधिष्ठुषु ॥ ११ ॥ प्राणदाऽअपानदाव्यनदाव्वचो
 दाव्वरिवोदाऽअन्यास्तेऽअस्मत्तपन्तुहेतयःपावकोऽअस्मभ्यर्गशिवोभव ॥ १२ ॥ इत्यथ्युत्तारणमन्त्राः । ततः प्राणप्रतिष्ठां कुर्यात् । अ
 औद्दिकींक्रौरंलवंशंपसंहंसः सोहम् अम्या अमुकदेवप्रतिमायाः प्राणा इह प्राणाः औद्दिकींक्रौरंलवंशंपसंहंसः सोहम् अस्या
 अमुकदेवप्रतिमायाः जीव इह स्थितः पुनः औद्दिकींक्रौरंलवंशंपसंहंसः सोहम् अस्या अमुकदेवप्रतिमायाः सर्वेन्द्रियाणि वाङ्
 मनस्वक्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाघ्राणपाणिपादपायूपस्थानि इहेवागत्य सुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा । औं मनोजृति जुपता ० १ एषवैप्रतिष्ठा ० २
 इति प्रतिष्ठाप्य । वृत्रस्यासीति नेत्रोन्मीलनम् । औं वृत्रमर्यासिकनीकश्चक्षुर्दाऽअसिचक्षुस्मदेहि १ । ततो गन्धादिपञ्चोपचारान् दत्त्वा

संस्कारसिद्धये षोडशप्रणवावृत्तिं कुर्यात् । अनेनास्या अमुकदेवप्रतिमाया गर्भाधानादिषोडशसंस्कारान् संपादयामि इति वदेत् ।
 इति प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा पूजयेत् । ॐ सहस्रशीर्षपुरुषं सहस्राक्षं सहस्रपात् ॥ समीरठसुवतस्युत्पत्त्यतिष्ठदशाङ्गुलम् ॥
 इत्यावाहनम् ॥ १ ॥ ॐ पुरुषऽखदठसर्वधृतांश्चभाव्यम् उतामृतत्वत्त्येशानेषद्वेनातिरोहति । इत्यासनम् ॥ २ ॥ ॐ एतवानस्य
 महिमतोज्यायाश्चपूरुषं पादोस्यविधाभूतानि त्रिपादस्यामृतं न्दिवि । इति पादम् ॥ ३ ॥ ॐ त्रिपाद्वदुत्पुरुषं पादोस्यहोमवपुनः
 ततो विवर्षण्डव्यक्रामत्साराजानशनेऽभि । इत्यर्घ्यम् ॥ ४ ॥ ॐ ततो विवराडजायत विवराजोऽधिपुरुषं सजातोऽत्यरिच्यत पश्चाद्भू-
 मिमथोपुरुं । इत्याचमनम् ॥ ५ ॥ ॐ तस्माद्विज्ञात्सवदुतं स्मभृतं पृषदाज्यम् ॥ पशून्तांश्चैकं वायव्यानारण्याग्राभ्याश्चवे । इति स्नानम् ॥ ६ ॥
 (पयः पृथिव्यामित्यादिपञ्चमन्त्रैः पञ्चामृतस्नानं कारयेत्) । पुनः शुद्धस्नानम् ॥ ॐ तस्माद्विज्ञात्सवदुतं ऋचं समानि धात्रिरे छंदोऽसि य-
 ज्ञिरेतस्माद्विज्ञात्समादजायत । इति वक्ष्मन् (आचमनं च) ॥ ७ ॥ ॐ तस्मादश्वाऽअजायन्त यक्षेचो भयादंतं गावो हविश्चिरेतस्मात्सर्वा-
 ताऽअजावयः । इति यज्ञोपवीतम् (आचमनं च) ॥ ८ ॥ ॐ तं यज्ञं व्यहोषि प्राक्षिण्ड पुरुषं आतमप्रतं तेन देवाऽअयजन्त सार्द्ध्याऽऽकृषयश्चवे ।
 इति गन्धम् ॥ ९ ॥ ॐ यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ॥ भुवः किमस्मात्सि त्किमाहू किमूरुपादोऽरच्यते ॥ इति पुष्पाणि ॥ १० ॥ तत आ व

रणेदेवतापूजनम्) ब्राह्मणोऽस्य सुखमासीद्ब्राह्मणजन्यः कृतः कृतदस्य यद्वैश्यः पद्मचाण्डोऽअजायत । इति धूपम् ॥ ११ ॥ ॐ चन्द्रमा
 मनसोजातश्चक्षोः सूर्योऽअजायत श्रोत्राद्वायुश्च प्राणश्च मुखादग्निरजायत । इति दीपम् ॥ १२ ॥ ॐ नाभ्याऽआसीदुत्तरिक्षः शीष्णोद्यौः
 समवर्तत पद्म्याम्भूमिर्दशः श्रोत्रात्तथालोकाः २ ॥ १३ ॥ ॐ अक्षतुरुषेण हविषा दुवाय यज्ञमतश्च त
 वसन्तोऽस्यासीदाज्यङ्ग्रीष्मऽइध्मः शरद्धविः इति दीक्षिणाम् ॥ १४ ॥ (ततो नीराजनम्) ॐ सुतास्याः सत्परिधयस्त्रिंशत्सप्तसमिधः कृताः
 देवा यद्यज्ञान्तं धानाऽअर्धधन्युरुपस्पृशुम् ॥ १५ ॥ इति प्रदीक्षिणाम् । ॐ यज्ञेन यज्ञमथ जन्तु देवास्ता निधम्माणि पृथमान्यासन् तेहनाकम्
 हिमानः सचन्तश्च त्र पूर्वसाध्याः सन्ति देवाः । इति मंत्रपुष्पाञ्जलिम् ॥ १६ ॥ ततस्तत्तत्स्तेवेन स्तुत्वा साष्टाङ्गं प्रणम्य देवाय पूजां
 निवेदयेत् । इति ❀ सर्वतोभद्रपूजापद्धतिः समाप्ता ॥

* सर्वतोभद्रमण्डलानि पूर्वद्रष्टव्यानि ।

अथ शिवमन्त्रानुष्ठाने द्वादशलिङ्गतोभद्रपूजापद्धतिः ॥ आचम्य प्राणानयस्य । देशकालौ संकल्प्य श्रीभगवन्शङ्करप्रीतिद्वारा अमु
 ककार्यसिद्धये एतद्द्वादशलिङ्गतोभद्रमण्डले देवतावाहनं प्रतिष्ठापूजनं च करिष्ये इति संकल्प्य पुष्पक्षतानादाय मण्डलबाह्ये ईशान
 कोणे ॐ गुरवे नमः । गुरुमावाहयामि स्थापयामि (एवं सर्वत्र) ॥१॥ आग्नेय्याम् ॐ गणपतये नमः ॥२॥ नैऋत्याम् ॐ दुर्गायै नमः
 ॥ ३ ॥ वायव्याम् ॐ क्षेत्रपालाय नमः ॥ ४ ॥ ततो भद्रमध्ये । श्रीसदाशिवाय नमः ॥५॥ ततः अष्टदले (पूर्वस्यां दिशि) ॐ का
 लाग्रिरुद्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ कूर्माय ॥ २ ॥ ॐ मण्डूकाय ॥ ३ ॥ (आग्नेय्याय) ॐ वराहाय ॥४॥ ॐ अनन्ताय ॥५॥ (दक्षिणे)
 ॐ पृथिव्यै ॥ ६ ॥ ॐ स्कन्दाय ॥ ७ ॥ ॐ सुधासिन्धवे नमः ॥ ८ ॥ (नैऋत्यां दिशि) ॐ नलाय ॥ ९ ॥ ॐ पद्माय ॥ १० ॥
 (पश्चिमे) ॐ पद्मेभ्यः ॥ ११ ॥ ॐ केशवेभ्यः ॥ १२ ॥ ॐ कर्णिकायै ॥ १३ ॥ (वायव्याम्) ॐ सिंहासनाय ॥ १४ ॥
 ॐ पद्मासनाय ॥ १५ ॥ (उत्तरे) ॐ धर्माय ॥ १६ ॥ ॐ ज्ञानाय ॥ १७ ॥ ॐ वैराग्याय ॥१८॥ (ईशान्याम्) ॐ ऐश्वर्याय
 ॥ १९ ॥ ॐ चिदाकाशाय ॥२०॥ (पद्ममध्ये) ॐ योगपीठात्मने ॥२१॥ ततः (कर्णिकोपरि) पूर्वे ॐ पृथिव्यै ॥१॥ (दक्षिणे)
 ॐ कपालाय ॥२॥ (पश्चिमे) ॐ सप्तसरिङ्घः ॥३॥ (उत्तरे) ॐ सप्तसगरैभ्यः ॥ ४ ॥ (कर्णिकासमीपे) चत्वारि श्वेतभद्राणि
 तद्देवतास्थापनम् (पूर्वे) ॐ तत्पुरुषाय ॥१॥ (दक्षिणे) ॐ अवधोराय ॥ २ ॥ (पश्चिमे) ॐ सद्योजाताय ॥३॥ (उत्तरे) ॐ वामदे

वाय ॥ ४ ॥ अथ तत्समीपे कृष्णानि अष्टौ भद्राणि तद्देवतास्थापनम् (ऐशान्ये) ॐ भगवत्यै अष्टौ भद्राणि ॥ १ ॥ (पूर्वे) ॐ उमायै ॥ २ ॥ (आग्नेय्याम्) ॐ शङ्करप्रियायै ॥ ३ ॥ (दक्षिणे) ॐ पार्वत्यै ॥ ४ ॥ (नैऋत्ये) ॐ गौयै ॥ ५ ॥ (पश्चिमे) ॐ काल्यै ॥ ६ ॥ (वायव्याम्) ॐ कौर्म्यै ॥ ७ ॥ (उत्तरे) ॐ विश्वम्भयै ॥ ८ ॥ ततः कृष्णभद्राणामधः अष्टौ रक्त भद्राणि तद्देवतास्थापनमैशान्यादिक्रमेण (ऐशान्याम्) ॐ नन्दिने ॥ १ ॥ (पूर्वे) ॐ महाकालाय ॥ २ ॥ (आग्नेय्याम्) ॐ वृष भाय ॥ ३ ॥ (दक्षिणे) ॐ भृङ्गकिरीटिने ॥ ४ ॥ (नैऋत्याम्) ॐ स्कन्दाय ॥ ५ ॥ (पश्चिमे) ॐ उमापतये ॥ ६ ॥ (वायव्याम्) ॐ चण्डेश्वराय ॥ ७ ॥ (उत्तरे) ॐ सोमसूत्राय ॥ ८ ॥ अथ लिङ्गोपरि चत्वारि श्वेतभद्राणि तद्देवतास्थापनम् (पूर्वे) ॐ धात्रे ॥ १ ॥ (दक्षिणे) ॐ मित्राय ॥ २ ॥ (पश्चिमे) ॐ यमाय ॥ ३ ॥ (उत्तरे) ॐ रुद्राय ॥ ४ ॥ ततः तत्समीपे लिङ्गोपरि अष्टौ पीत भद्राणि तद्देवतास्थापनमैशान्यादिक्रमेण (ऐशान्याम्) ॐ वरुणाय ॥ १ ॥ (पूर्वे) ॐ सूर्याय ॥ २ ॥ (आग्नेय्याम्) ॐ भगाय ॥ ३ ॥ (दक्षिणे) ॐ विवस्वते ॥ ४ ॥ (नैऋत्ये) ॐ पुरुषोत्तमाय ॥ ५ ॥ (पश्चिमे) ॐ सवित्रे ॥ ६ ॥ (वायव्याम्) ॐ त्वष्ट्रे ॥ ७ ॥ (उत्तरे) ॐ विष्णवे ॥ ८ ॥ ततो द्वादशलिङ्गदेवतास्थापनं पूर्वोदिक्रमेण- (पूर्वे) ॐ शिवाय ॥ १ ॥ ॐ एकनेत्राय ॥ २ ॥ ॐ एकरुद्राय ॥ ३ ॥ (दक्षिणे) ॐ त्रिमूर्तये ॥ १ ॥ ॐ श्रीकण्ठाय ॥ २ ॥ ॐ वामदेवाय ॥ ३ ॥ (पश्चिमे) ॐ ज्येष्ठाय

॥ १ ॥ ॐ श्रेष्ठाय ॥ २ ॥ ॐ रुद्राय ॥ ३ ॥ (उत्तर) ॐ कालाय ॥ १ ॐ कलविकरणाय ॥ २ ॥ ॐ बलविकरणाय ॥ ३ ॥
 अथ श्वेतपोडशवापीदेवतास्थापनम् ईशान्यादिक्रमेण-ॐ अणिमायै ॥ १ ॥ ॐ महिमायै ॥ २ ॥ ॐ लघिमायै ॥ ३ ॥ ॐ गरि
 मायै ॥ ४ ॥ ॐ प्रात्यै ॥ ५ ॥ ॐ प्राकाम्यायै ॥ ६ ॥ ॐ ईशितायै ॥ ७ ॥ ॐ वशितायै ॥ ८ ॥ ॐ ब्राह्म्यै
 ॥ ९ ॥ ॐ माहेश्वर्यै ॥ १० ॥ ॐ कौमायै ॥ ११ ॥ ॐ वैष्णव्यै ॥ १२ ॥ ॐ वाराह्यै ॥ १३ ॥ ॐ इन्द्रायै ॥ १४ ॥
 ॐ चामुण्डायै ॥ १५ ॥ ॐ चण्डिकायै ॥ १६ ॥ ततः वापीसमीपे अष्टौ रक्तभद्राणि तद्देवतास्थापनम् ऐशान्यादिक्रमेण
 ॐ असितांगाय १ ॐ रुरुभैरवाय २ ॐ चण्डभैरवाय ३ ॐ क्रोधभैरवाय ४ ॐ उन्मत्तभैरवाय ५ ॐ कालभैरवाय ६ ॐ भीष
 णभैरवाय ७ ॐ संहारभैरवाय ८ ॥ अथाष्टवलीदेवतास्थापनम् ऐशान्यादिक्रमेण-ॐ घृताच्यै १ ॐ मेनकायै २ ॐ रम्भायै ३ ॐ
 उर्वश्यै ४ ॐ तिलोत्तमायै ५ ॐ सुकेशायै ६ ॐ मञ्जुघोषायै ७ ॐ अप्सरसे ८ ॥ ततः मण्डलमध्ये परिधिसमीपे शृङ्खलादेवतास्था
 पनम् ओन्नयेय्यादिक्रमेण-(ओन्नयेय्याम्) ॐ भवाय १ ॐ शिवाय २ ॐ रुद्राय ३ ॐ पद्मपतेये ४ ॐ उग्राय ५ ॐ महा
 देवाय ६ ॐ भीमाय ७ ॐ ईशानाय ८ ॐ अनन्ताय ९ ॐ वासुक्रये ॥ १० ॥ ततः नैऋत्यपरिधिसमीपे शृङ्खलादेवताः ॐ

१ बहुषु इति प्रायोवादः । " अनन्विच " इति सूत्रे ' अप्सरा ' इति भाष्यप्रयोगात् । " स्त्रियां बहुष्वप्सस्तः स्यदेकवेऽप्सरा अपि " इति शब्दार्णवाच्च ।

तक्षकाय ॥१॥ ॐ कुलीरकाय ॥२॥ ॐ कर्कोटकाय ॥३॥ ॐ शङ्खपालाय ॥४॥ ॐ कवलाय ॥५॥ ॐ अश्वतराय ॥६॥ ॐ वैव्या
य ॥७॥ ॐ अङ्गाय ॥८॥ ॐ हेहयाय ॥९॥ ॐ अर्जुनाय ॥१०॥ ततः वायव्ये दश शृङ्खलादेवताः । ॐ शकुन्तलाय ॥११॥ ॐ भर
ताय ॥१२॥ ॐ नलाय ॥१३॥ ॐ रासाय ॥१४॥ ॐ सर्वभोगाय ॥१५॥ ॐ निषायाय ॥१६॥ ॐ विन्ध्याचलाय ॥१७॥ ॐ माल्यवती ॥८॥
ॐ पारियात्राय ॥१८॥ ॐ सहाय ॥१९॥ ततः ऐशान्यपरिधिसमीपे दशशृङ्खलादेवतास्थापनम् ॐ हेमकूटाय ॥१॥ ॐ गन्धमाद
नाय ॥२॥ ॐ कुलाचलाय ॥३॥ ॐ हिमवते ॥४॥ ॐ रैवताचलाय ॥५॥ ॐ देवगिरये ॥६॥ ॐ मलयाचलाय ॥७॥ ॐ कनका
चलाय ॥८॥ ॐ पृथिव्या ॥९॥ अनन्ताय ॥१०॥ इति शृङ्खलादेवताः ॥ अथ चतुर्दिक्षु खण्डन्देवतास्थापनम् ऐशान्यादिक्रमेण—(ऐशा
न्याम्) ॐ अश्विनीकुमारभ्याम् ॥१॥ (आग्नेय्याम्) ॐ विश्वभ्यो देवभ्यो ॥२॥ (नैऋते) ॐ पितृभ्यो ॥३॥ (वायव्याम्) ॐ नगभ्यः ॥४॥
ततः मण्डलाद्बहिः प्रथमं सत्त्वरिधौ पूर्वोदिक्रमेण देवताः ॐ इन्द्राय ॥१॥ ॐ अग्रं ॥२॥ ॐ यमाय ॥३॥ ॐ निऋते ॥४॥
ॐ वरुणाय ॥५॥ ॐ वायवे ॥६॥ ॐ कुबेराय ॥७॥ ॐ ईशानाय ॥८॥ (इन्द्रेशानयोर्मध्ये) ॐ ब्रह्मणे ॥९॥ (वरुणनिऋ
त्योर्मध्ये) ॐ अनन्ताय ॥१०॥ (तद्बहिः रजःपरिधौ) पूर्वोदिक्रमेण देवताः—ॐ वज्राय ॥१॥ ॐ शक्तये ॥२॥ ॐ दण्डाय
॥३॥ ॐ खट्वाय ॥४॥ ॐ पाशाय ॥५॥ ॐ अङ्कुशाय ॥६॥ ॐ गदायै ॥७॥ ॐ त्रिशूलाय ॥८॥ ॐ यन्त्राय ॥९॥

ॐ चक्राय ॥ १० ॥ तद्ब्रह्मिस्तमोमयकृष्णपरिधौ पूर्वादिक्रमेण देवताः ॐ कथयपाय ॥ १ ॥ ॐ अत्रेण ॥ २ ॥ ॐ भद्रा
 जाय ॥ ३ ॥ ॐ विश्वामित्राय ॥ ४ ॥ ॐ गौतमाय ॥ ५ ॥ ॐ जमदग्नेये ॥ ६ ॥ ॐ वसिष्ठाय ॥ ७ ॥ ॐ अरुन्धत्यै ॥ ८ ॥
 ॐ ततः (पूर्वे) ॐ ऋग्वेदाय ० ॥ १ ॥ (दक्षिणे) ॐ यजुर्वेदाय ० ॥ २ ॥ (पश्चिमे) ॐ सामवेदाय ॥ ३ ॥ (उत्तरे)
 ॐ अथर्ववेदाय ॥ ४ ॥ एवं १८० देवताः संस्थाप्य षोडशोपचारैः संपूज्य ततः प्रवानदेवताशिवप्रतिमां स्वर्णमयीमश्रुत्वा
 रणपूर्वकं ॐ मण्डलमध्यस्थताम्रकलशं पूर्ववत् संस्थाप्य पूजयेत् ॥ इति द्वादशल्लिङ्गतोभद्रमण्डलपूजाविधानम् ॥ *
 ॥ अथ होमविधानम् ॥ तत्रादौ कुशकिण्डका ॥ आचार्योऽग्नेर्दक्षिणतः परिस्तरणभूमिं त्यक्त्वा ब्रह्मणे आसनं दत्त्वा तदुपरि प्रागग्रान्कु
 शानास्तीर्य ब्रह्माणमग्निप्रदक्षिणक्रमेणानीय अस्मिन्नुकुमन्त्रजपदशंशहोमकर्मणि त्वं मे ब्रह्मा भव । इत्यभिधाय वरणकर्मणा पूर्वं
 संपादितं ब्राह्मणं तदभावे पञ्चाशत्कुशनिर्मितं कल्पितासने उपवेशयेत् ॥ ततः प्रणीतापात्रं पुरतः कृत्वा जलेनापूर्य्य कुशत्रयेणाच्छाद्य
 ब्रह्मणो मुखमवलोक्य अग्नरुत्तरतः कुशोपरि निदध्यात् ॥ (परिस्तरणम्) बहिर्पश्चत्तुर्धभागमादाय चतुर्भिश्चतुर्भिर्दमरुत्तराग्रैः प्रा
 च्याम् १ प्रागग्रैर्दक्षिणस्याम् २ उदगग्रैः प्रतीच्याम् ३ पुनः प्रागग्रैश्चित् उदीच्याम् ४ परिस्तरणं कुर्यात् ॥ ततोऽग्नरुत्तरतः
 पश्चिमदिशि पवित्रच्छेदनार्थं कुशत्रयम् ३ पवित्रकरणार्थं पवित्रे साग्रे अनन्तर्गभे द्वे कुशपात्रे २ ॥ प्रोक्षणीपात्रम् १

* द्वादशल्लिङ्गतोभद्रमण्डलानि ।

आज्यस्थाली १ चरुस्थाली १ संमार्जनकुशाः पञ्च ५ उपयमनकुशाः सप्त ७ समिधस्तिष्ठः ३ पालाशः प्रादेशमात्राः सुवः
 स्वादिरो हस्तमात्रः १ आज्यं गव्यम् चर्वथाः तण्डुलाः पूर्णपात्रम् ॥ दक्षिणा करो वा ॥ पवित्रच्छेदनकुशानां पूर्वपूर्वदिशि क्रमेणा
 सादनीयम् ॥ ततः पवित्रच्छेदनम् ॥ पवित्रकरणम् ॥ द्वयोः पवित्रयोरुपरि पवित्रत्रयं निधाय अग्रतः प्रादेशमात्रं विहाय त्रिभिः
 कुशैर्द्वे कुशतुणे प्रच्छिद्य द्वयोर्मूलं त्रीणि चोत्तरतः क्षिपेत् ॥ ततः सपवित्रहस्तेन प्रणीतोदकं त्रिः प्रोक्षणीपात्रे निक्षिप्य अनामि
 काङ्कुष्ठाभ्यामुत्तराग्रे पवित्रे गृहीत्वा त्रिरुत्पवनम् । प्रोक्षणीपात्रस्य सव्यहस्ते करणम् । अनामिकाङ्कुष्ठाभ्यां पवित्रे गृहीत्वा त्रिरु
 दिङ्गनम् । ततः प्रणीतोदकेन प्रोक्षणीप्रोक्षणम् । प्रोक्षणीजलेन आज्यस्थात्यादीनि पूर्णपात्रपर्यन्तानि क्रमेणैकैकशः प्रोक्ष्य
 असंचरे प्रणीताभ्योरन्तराले प्रोक्षणीपात्रं निधाय आसादितमाज्यं पश्चादग्नेर्निहितायमाज्यस्थाल्यां प्रक्षिप्य चरुस्थाल्यां
 प्रणीतोदकमासिच्य आसादितांस्तण्डुलान्प्रक्षिप्य तत्राज्यं ब्रह्माधिश्रयति । तदुत्तरतः स्वयं चरुमेव युगपदग्नावरोज्य ईपच्छते
 चरौ ज्वलदुल्मुकं प्रदक्षिणम् आज्यचर्वोः समन्ताद्भ्रामयेत् । ततो दक्षिणपाणिना सुवमादाय अधोमुखमग्नौ तापयित्वा
 सव्ये पाणौ कृत्वा दक्षिणेन सम्मार्जनाग्नेर्मूलतोऽग्रपर्यन्तं मूलग्रमारभ्य अधस्तान्मूलपर्यन्तं समृज्य प्रणीतोदकेनाभिषिच्य पुनः
 प्रताप्य दक्षिणतो निदध्यात् । ततः आज्यमुत्थाप्य चरोः पूर्वेण नीत्वाऽग्रोत्तरतः स्थापयित्वा चरुमुत्थाप्य आज्यस्य पश्चिमतो
 नीत्वाज्यस्योत्तरतः स्थापयित्वा आज्यमग्रेः पश्चादानीय चरुं चानीय आज्यस्योत्तरतो निदध्यात् । ततः पूर्ववत्पवित्राभ्या

माज्यमुत्पूय अवलोच्य तस्मादपद्रव्यानि रसनं पुनः प्रोक्षण्युत्पूय नमः । तत उपयमनकुशानादाय उत्तिष्ठन् प्रजापतिं मनसा
 ध्यात्वा तूष्णीमग्नौ वृताक्ताः समिधस्तिस्रः प्रक्षिपेत् । तत उपविश्य प्रोक्षण्युदेकेन सप्तवित्राग्निमिशानद्वयक्यन्तं परिपिच्य दक्षि
 णजान्वाच्य ब्रह्मणान्वाग्धः यजमानेनान्वाग्धश्च समिद्धतमेऽग्नौ सुवेणज्याहुती जुहुयात् । (तत्राघारावाज्यभागादिषु सुवावस्थि
 तहुतशेषयतस्य प्रोक्षणीपात्रे प्रक्षेपः । ततो यजमानेन द्रव्यत्यागः कार्यः सर्वत्र यथाकालं प्रत्याहुतित्यागस्य कर्तुमशक्यत्वात्)
 देशकालौ संकीर्त्य अस्मिन् अमुकदेवतामन्त्रपशूतपुःश्चरणदशांशहवनान्ये कर्मणि इदं सम्पादितं समिच्चरुतिलाज्यादिहविर्द्रव्यं
 या याः यक्ष्यमाणदेवतास्तस्यैतस्यै देवतायै न मम यथादेवतामस्त्विति द्रव्यत्यागं कुर्यात् । अथ होमः ॥ (अग्नेरुत्तरभागे) ॐ
 प्रजापतेय स्वाहा । इदं प्रजापतेय न मम । (अग्नेर्दक्षिणभागे) ॐ इन्द्राय स्वाहा । इदमिन्द्राय न मम इत्याघारौ (मध्ये समिद्धतमे) ॐ
 अग्नये स्वाहा इदमग्नये न मम ॥ ॐ सोमाय नमम इत्याज्यभागौ ॥ अथाचार्योऽग्निं संपूज्य नवग्रहहोमं कुर्यात् ॥
 (सच अनन्वारब्धकर्तृको होमः) तत्रादौ नवग्रहाणां समिधः-अर्कः पलाशः खदिरो ह्यपामागोऽथ पिप्पलः । उदुम्बरः शमी दूर्वा कुशाश्च
 समिधः क्रमात् ॥१॥ तिलाज्यचरुपक्कं च हविर्मुख्यं प्रकीर्तितम् ॥ ततो द्रविशीरघृताक्ताः चरुसाकल्यसहिताऽर्कादिसमिधः सूर्यादि
 भ्यस्तत्तन्मन्त्रान्ते प्रत्येकमष्टाष्टसंख्यया जुहुयात् । तत्र क्रमः-ऋष्यगानान्त्वागणपतिं ऽहवामहे प्रियाणान्त्वा प्रियपतिं ऽहवामहे

निधीनान्त्वानिधिपतिठिह्वामेहव्वसोमम ॥ आहमजानिगर्भधमात्त्वमजानिगर्भधं स्वाहा इदं गणपतये नमः १ (एवं सर्वत्र) ।
(अर्कम्)-ॐ आकृष्णनरजसाव्वत्तमानोनिवशयन्नसुतनयचहिरण्येनसविताथेनादेवोधातिभुवनानिपश्यन् स्वाहा इदं सूर्याय ॥१॥ (पलाशम्)-ॐ इमं देवाऽअसपत्न्यं सुवव्वमहेतुश्चायमहेतुज्यैष्ठ्यायमहेतुजानराज्यायेदं देव्यद्रियायइममुप्यपुत्रमसुप्यपुत्रमस्यै
विविशऽएषवमीराजसोमोस्माकं ब्राह्मणानां राजा स्वाहा इदं चन्द्रमसो ॥२॥ (खदिरम्)-ॐ अग्निर्मूर्द्धादिवः क्रतुर्पतिः प्रथिव्याऽअयम्
अपांशोऽं सिसिजिन्वति स्वाहा इदं भौमाय ॥३॥ (अपामार्गम्)-ॐ उद्धृध्यस्वाग्नेप्रतिजागृहित्वमिष्टापूर्ते सठमृजथामयच अस्मिन्सथ
स्थेऽअधुत्तरस्मिन्विश्वेदेवावजमानश्चसीदतस्वाहा इदं बुधाय ॥४॥ (अश्वत्थम्)-ॐ बृहस्पतेऽअतिथदुद्व्योऽअहोद्युमद्विमातिक
तुमन्नेषुधदीदयच्छवसऽऋतप्रजाततदस्मासुद्रावणधेहिचित्रं स्वाहा इदं गुरवे ॥५॥ (लडुम्बरम्)-ॐ अन्नान्परिस्तोरसं
ब्रह्मणव्यपिबत्क्षत्रं पयः सोममप्रजापतिः ऋतेनसत्यमिदं विपानं शुक्रमन्धसऽइदं स्यन्दियमिदं पयोमृतं मधु स्वाहा इति शुक्राय
॥६॥ (शमीम्)-ॐ शन्नो देवीरभिष्टयऽआपोमवन्तु पीतये शंभ्वोरभिसवन्तु न स्वाहा इदं शनैश्चराय ॥७॥ (दूर्वाम्)-ॐ कया
नश्चित्रऽआसुवदूतिसुदार्धुः सखा कयाशचिष्ठयावृतास्वाहा इदं राहवे ॥८॥ (दर्भम्)-ॐ केतुकृण्वन्केन वेपथोमयऽअपेशसे

समुपद्रिजयथाऽस्वाहा इदं केतवे ॥ ९ ॥ इति नवग्रहाणां होमः ॥ ततो हस्ते जलमादाय अनेन समिधादितेन होमेन सूर्यादयो
 ग्रहाः प्रीयन्तां न ममेत्युत्तुजेत् ॥ अथाधिदेवताप्रत्यधिदेवतानां होमः ॥ ईश्वरादिभ्यः पालाभ्यः समिधस्तैरेव द्रव्यैः सह चतुश्चतुः
 संख्यकाभिराहुतिभिर्जुह्यात् । अथैवं कवजाभहसुगंधिचम्पुष्विन्दनम् उर्वारकामिव बंधनाऽमृत्युमृशुयामामृतात् स्वाहा इदमेश्वराय
 ॥ १ ॥ ॐ श्रीश्चैतलक्ष्मीश्चपत्न्यावहोरात्रोपाश्वनक्षत्राणिहूपमाश्विनौव्यात्तम् इष्णुत्रिषाणमुम्मइषाणसर्वलोकम्इषाणस्वाहा इदमुमायै
 ॥ २ ॥ ॐ यदकंदं प्रथमं जायमान उद्यन्तस्मद्रादुतवापुरीषात् श्येनस्यपक्षाहरिणस्यबाहुऽपस्तुत्यमाहिजान्तैऽअर्वन्स्वाहा इदं स्कन्दा
 या ॥ ३ ॥ ॐ विष्णोरारटमसिविष्णोः श्रज्जस्थो विष्णोः सूरसिविष्णोऽधुवासि विष्णवर्मसिविष्णवेत्वास्वाहा इदं विष्णवे ॥ ४ ॥ ॐ ब्रह्मयज्ञान
 प्रथमं पुस्ताद्विसीमत्सुमुखोऽवर्गं सुध्या उपमाऽअस्य विष्ठाः सतश्च योनिर्मसतश्च विवन्स्वाहा इदं ब्रह्मणे ॥ ५ ॥ ॐ सजोषा
 इन्द्रसंगो मरुद्विंसो मग्निबधूनां शरिव्विद्वानजहिशत्रू १ रपमृधौ नुदस्वाथाभेय इक्षुहि विविक्षतेनं स्वाहा ॥ इदमिन्द्राय ॥ ६ ॥
 ॐ यमायत्वांगिरस्वतोऽपितृमते स्वाहा स्वाहा धर्माय स्वाहा धर्मः पित्रे स्वाहा इदं यमाय ॥ ७ ॥ ॐ कार्ष्णिगसि समुद्रस्य त्वाक्षित्याऽ
 उग्रयामिसमापोऽअद्रिग्रमतसमोऽपीभिरोषधीं स्वाहा इदं कालाय ॥ ८ ॥ ॐ चित्रावसोऽस्वस्ति ते पारमशीय स्वाहा ॥ इदं चित्रशुभाय ॥ ९ ॥

अनेन सधृततिलयवचरुसमिद्धमेन ईश्वराधिदेवताः प्रीयन्तां न ममेति जलमुत्सृजेत् । यथाबाणप्रहराणामिति यजमानमृद्धामि
 पेकः ॥ अथ प्रत्याधिदेवताहोमः ॥ ॐ अग्निदूतं पुरो देहं हव्यवाहमुपब्रुवेदुवाँ २ऽआसां दयादिह स्वाहा ॥ १ ॥ ॐ आपो हि
 घामयो भुवस्तानं ऊर्जं दधातन महेरणा यचक्षसे १ यो वै शिवं तमो रसस्तस्य भाजयेत्ते हनंश्च शती रिव मातरः २ तस्माऽअरुद्रः मामवोष
 स्यक्षया यजिन्वथ आपौ जनयथा च नं स्वाहा ३ इदमद्भ्यः ॥ २ ॥ ॐ स्यो नापृथिवि नो भवानक्षुरा निवेशनी चच्छानं शमसुप्रथां स्वाहा ॥
 इदं पृथिव्यै ॥ ३ ॥ ॐ इदं विष्णुर्व्वचक्रमेत्रे धानिदधे पदम् समूढमस्य पाण्डुरे स्वाहा इदं विष्णवे ॥ ४ ॥ ॐ त्रातारुमिन्द्रमवितारुमिन्द्रं हव
 हव सुहव ठिशूरुमिन्द्रम् वह्यामिशक्रम्पुरुहूतमिन्द्रं स्वस्ति नो भयवाधा त्विन्द्रः स्वाहा ० ॥ इदमिन्द्राय ॥ ५ ॥ ॐ अदित्यरास्त्रासीन्द्राण्याऽऽ
 णीषः-पुषा सिधम्माय दीष्व स्वाहा ॥ इदमिन्द्रायै ॥ ६ ॥ ॐ प्रजापते न त्वेदं ताप्यय्यो विवशारूपाणि पारिताबभूवत्कामास्ते जुहुमस्तत्रोऽ
 अस्तु व्वथ ठस्यामपतयोर्युणाम् स्वाहा ॥ इदं प्रजापतये ॥ ७ ॥ ॐ नमोस्तु संपैभ्यो धेके च पृथिवीमनु येऽअन्तरिक्षे धेदि विंशं संपैभ्यो
 नमं स्वाहा इदं संपैभ्यः ॥ ८ ॥ ॐ ब्रह्मवज्रानम्रथमम्पु रस्ताद्वि सीमतः सुरोर्व्वेनऽआवंसु बुध्न्याऽऽपमाऽअस्य विवहाः सतश्च योनिम
 सतश्च विव्वं स्वाहा ॥ इदं ब्रह्मणे ॥ ९ ॥ अनेन समिधा दिक्कृतेन होमेन अग्न्यादिप्रत्यधिदेवताः प्रीयन्तां न मम इत्युत्सृजेत् ॥ अथ पञ्चलोकपा

लदेवताहोमः । विनायकादिपञ्चलोकपालेभ्य इन्द्रादिदशदिक्पालेभ्यश्च प्रत्येकं पूवाक्तद्रव्येण द्वे द्वे आहुती जुहुयात् । ॐ शुभानन्वागु
 णपतिष्ठहवामहंप्रियाणान्वाप्रियपतिष्ठहवामहेनिधानन्वा निधिपतिष्ठहवामहेव्वसोमम आहमजानिगर्भयमास्वमजानिगर्भयस्वा
 हा ॥ इदं गणपतये ॥ १ ॥ ॐ अबेऽबिकेऽब्बालिकेनमानयतिकश्चन सप्तस्यश्चक्रमुद्रांक्रांमपीलवासिनींस्वाहा इदं दुर्गायै ॥ २ ॥
 ॐ आनीन्युद्रैः शतिनीभिरध्वरुत्सहस्रिणीभिरुपयाहिवज्ञम् वायो अस्मिन्सर्वेनादयस्वयूप्यातस्वस्तिभिर्गंसदानंस्वाहा ॥ इदं
 वायवे ॥ ३ ॥ ॐ घृतंघृतपावानं पिबतवसाम्बसापावानं पिबतान्तरिक्षस्यहविरसिस्वाहादिशः-प्रादिशऽआदिशोविदिशऽउदिशोदिभ्यन्
 स्वाहा इदमाकाशाय ॥ ४ ॥ ॐ यावाङ्कशमधुमत्याश्चिनासुनतावतीतयावज्ञमिमिक्षताम् स्वाहा इदमश्विन्याम् ॥ ५ ॥ अनेन होमेन पञ्च
 लोकपालदेवताः प्रीयन्तां न ममेति जलमुत्सृजेत् । यथाबाणप्रहराणामिति यजमानमूढाभिषेकः ॥ अथ दशदिक्पालहोमः । ॐ
 त्रातारमिन्द्रमावितारमिन्द्रुहवेहवेसुहवैष्ठुरमिन्द्रम् हव्यामिशक्रम्पुरुहूतमिन्द्रस्वस्तिनौमघवाधायात्वन्द्रः-स्वाहा ॥ इदमिन्द्राय ॥
 ॥ १ ॥ ॐ त्वन्नाऽअग्नेतवपायुर्भिर्मघोनोरक्षतन्वश्चवन्ध ॥ त्रातातोकस्यतनयेगर्वामस्यानिर्गेषठुंगक्षमाणस्तवव्वत्स्वाहा इदमग्नये
 ॥ २ ॥ ॐ यमायत्वांगिरस्यतेपितृमतेस्वाहास्वाहाधर्मायस्वाहाधर्मायस्वाहा इदं यमाय ॥ ३ ॥ ॐ असुखन्तमधजमानमि

च्छस्तेनस्येत्यामीन्विहृतस्करस्यअन्यमस्मादिच्छसातइत्यानमोदेविनिष्कृतेतुभ्यमस्तुस्वाहा ॥ इदं निष्कृतये ॥ ४ ॥ ॐ तत्त्वा
 यामिब्रह्मणाव्वन्दमानस्तदाशास्तेषजमानोहविर्भिःअहेडमानोव्वरुणेहवोर्ध्वरुशठसमानआयुः प्रमोह स्वाहा ॥ इदं वरुणाय ।
 ॥ ५ ॥ ॐ आनोनिधुर्दिः शतिनीभिर्ध्वरुशठसहस्रिणीभिरुपयाहिवज्ञम् । वार्योऽस्मिन्सर्वनेमादयस्वयुयम्पातस्वस्ति
 भिः सदानं स्वाहा ॥ इदं वायवे ॥ ६ ॥ ॐ व्ययठसोमव्रतेतवमनस्तनूषुविभ्रतः प्रजावन्तंसचेमाहि स्वाहा ॥ इदं कुबेराय ॥
 ॥ ७ ॥ ॐ तमीशानुअगतस्तस्थुषस्पतिधियञ्जिन्वमवसेहमहेव्वयम् पूषानोषथाव्वेदसामसङ्कधेरक्षितापायुरदंब्धस्वस्तयेस्वा
 हा ॥ इदमीशानाय ॥ ८ ॥ ॐ अस्मेरुद्रामेहनापवतासोवृत्रहत्येभरहूतोसजोषाःचशठसतेस्तुवतेधार्यिवप्रइद्रज्येष्ठाऽअस्माऽ
 अवन्तुदेवाः स्वाहा ॥ इदं ब्रह्मणे ॥ ९ ॥ ॐ स्योनापृथिविनोभवानृशानिवेशनीषच्छानं षमसप्रथाःस्वाहा ॥ इदमनन्ताय ॥ १० ॥
 अनेन होमेन इन्द्रादयो दिक्पालदेवताः प्रीयन्तां न ममेति जलमुत्सृजेत् ॥ इति दिक्पालहोमः ॥ अथ पितामहादिदेवानामेकैका
 हुत्या होमः ॥ ॐ ब्रह्मयज्ञानंप्रथमं पुरस्ताद्वितीं मतःसुखचैव्वेनऽअवःसमुध्याउपमाऽअस्यव्विष्ठाऽसतश्चयोनिमसतश्चव्विव
 स्वाहा इदं ब्रह्मणे ॥ ११ ॥ ॐ इदंविष्णुर्विक्रममेत्रेधानिदधेपदम् समूढमस्यपाठसुरेस्वाहा इदं विष्णवे ॥ १२ ॥ ॐ त्र्यंबकंयजामहे० इदं शिवाय

॥ ३ ॥ ॐ गणानन्वा० स्वाहा इदं गणपतये ॥ ४ ॥ ॐ श्रीश्वेतलक्ष्मीश्च० स्वाहा इदं लक्ष्म्यै ॥ ५ ॥ ॐ पञ्चनद्युत्सं स्वती० स्वाहा
इदं सरस्वत्यै ॥ ६ ॥ ॐ अंबेअंबिकेऽम्बालिकेनमानयतिकश्चनससस्त्यश्चमुद्रिकाकाम्पीलवासिनी ॐ स्वाहा इदं दुर्गायै ॥ ७ ॥
ॐ नहिसर्गमाविदन्नन्यमस्माद्द्वैश्चानरात्पुण्ड्रतारमग्नेः ॥ एमेनमवृधन्नमृताऽमन्यवेश्वानुरक्षेत्रजित्यायदेवांस्वाहा इदं क्षेत्रपा
लाय ॥ ८ ॥ ॐ भूतायत्वानारातयेस्वरभिविल्यैचन्द्रः हंतादुर्वानृथिव्यामुर्वन्तारक्षमन्वैमिपृथिव्यास्त्वानभोसादया
भ्यदित्याऽपस्तथेनैहव्यठरक्षस्वाहा इदं भूतेभ्यः ॥ ९ ॥ ॐ वास्तोष्णतेप्रातिजानीद्वस्मान्स्वावेशोऽनमीवोभवानयस्त्वे
महेप्रतितत्रो जुषस्वशत्रो भवद्विपदेशश्चतुष्पदस्वाहा इदं वास्तोष्णतये ॥ १० ॥ ॐ विश्वकर्म्मन्हविषाव्यवृद्धेनत्रातारमिन्द्र
मकृणोरवद्वचम् तस्मैव्विशत्समनमन्तपुष्पारयमुग्राविहव्योयथासत्स्वाहा इदं विश्वकर्मणे ॥ ११ ॥ एवं ग्रहण्डलदेवताहोमं कृत्वा
ततः सर्वतोभद्रादिमण्डलस्थापितदेवताभ्यः शिवमन्त्रहोमे लिङ्गतोभद्रदेवताभ्यश्च सकृत्सकृत्संग्यया प्रत्येकं तिलयवपायसाज्यद्रव्येण
होमं कुर्यात् ॥ ततः प्रधानदेवतायै तत्तत्कल्योक्तद्रव्यैस्तिलपायसाज्यसमिधादिभिश्च जपदर्शनां होमं कृत्वा यन्त्रस्थावरदेवताभ्य
श्चैकैकाहुतीर्जुह्यात् । ततो देशकालौ संकीर्त्य अद्यामुकमन्त्रजपदर्शनाहोमस्य कृतस्य कर्मणः साङ्गतासिद्धयर्थं स्थापितदेवतानां

मृडाग्नेश्चोत्तरपूजनं करिष्ये इति संकल्प्य ॐ अग्नेनयमुपथारायेऽस्मान्विभ्वा नि देवव्युना नि विद्वानयुयो ध्यम्भज्जुहुराग्नेनो
भूयिष्ठान्तेनमऽउक्तिं विधेम १ ॐ मृडाग्नये नमः इति मन्त्रेणाग्निं गन्धादिपञ्चोपचारैः संपूज्य स्थापितदेवतानामुत्तरपूजनं कुर्यात् ॥
ॐ भूमिवः स्वः सूर्यादिस्थापितदेवताभ्यो नमः इति गन्धादिपञ्चोपचारैः संपूज्य अनया पूजया मृडाग्निः स्थापितदेवताश्च
प्रीयन्तामित्युत्सृजेत् । ततो हुतशेषहविर्द्रव्यं गृहीत्वा ब्रह्मणात्वारब्धः स्विष्टकृद्धोमं कुर्यात् । ॐ अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा
इदमग्नये स्विष्टकृते न मम । ततो भूराद्या नवाज्याहुतयः—ॐ भूः स्वाहा इदमग्नये न मम ॥ १ ॥ ॐ भुवः स्वाहा इदं
वायवे न मम ॥ २ ॥ ॐ स्वः स्वाहा इदं सूर्याय न मम ॥ ३ ॥ ॐ त्वन्नोऽअग्नेर्वरुणस्य विद्वान्देवस्य हेडोऽअवयासि सीष्ठां ध्वजिष्टो वव्हि
तमं शोऽनुचानो विवश्वाऽक्षोऽनुसि प्रमुमुग्ध्यस्मत्स्वाहा इदमग्नीवरुणाभ्यां न मम ॥ ४ ॥ ॐ सत्स्वन्नोऽअग्नेर्वमो भवोति नदिष्टोऽअस्याऽ
उषसोऽव्युष्टौ अवयक्ष्वनोर्वरुणोऽनराणोर्वीहि मृडी कठसुहवो नऽएधि स्वाहा इदमग्नीवरुणाभ्यां न मम ॥ ५ ॥ ॐ अयाश्चाग्नेऽन्यनभिः
स्तीश्च सत्यमित्वमयाऽअसि अयानो यज्ञवहा स्ययानो धिहे पजठस्वाहा इदमग्नये न मम ॥ ६ ॥ ॐ भूतेशं तं वरुणं भूतं सहस्रं यजियां
पाशाविततामहान्तःतेभिर्नोऽअद्य सवितो तं विवष्णुर्विश्वेश्वन्तु मरुतः स्ववकोऽस्वाहा इदं वरुणाय सवित्रे विष्णवे विश्वेभ्यो देवेभ्यो

मरुद्भयः स्वर्कभ्यश्च न मम । ॐ उदुत्तमं वरुणपाशमस्मदुवाधमं विमद्वयम् ७ श्रथाय अथावयमादित्यव्रतेतवानगसोऽर्दितयेऽस्याम
 स्वाहा इदं वरुणयादित्यायादितये च न मम ॥ ८ ॥ ॐ प्रजापतये स्वाहा इदं प्रजापतये न मम ॥ ९ ॥ इति नवाहुतयः ॥ अथ बलि
 दानम् । तच्चैवम् । अश्यायतनस्य समंतादिवि दिक्षु च दशदिक्पालानां माषभक्तबलयो देयाः ॥ देशकालौ स्मृत्वा अद्य
 पूर्वकृतस्य कर्मणः साङ्गतासिद्धयर्थं दिक्पालपूर्वकम् आदित्यग्रहमण्डलस्थापितदेवताभ्यो बलिदानं करिष्ये इति
 संकल्पयेत् । पूर्वं ॐ त्रातारुमिन्द्रं १ इन्द्राय साङ्गाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीपमाषभक्तबलि
 समर्पयामि । भो इन्द्र दिशं रक्ष बलिं भक्ष मम सकुटुम्बस्याभ्युदयं कुरु आयुःकर्ता क्षेमकर्ता शान्तिकर्ता पुष्टिकर्ता तुष्टि
 कर्ता निर्विघ्नकर्ता वरदो भव अनेन बलिदानेन इन्द्रः प्रीयताम् । (एवं सर्वत्र) । १ आग्नेय्यां दिशि ॐ त्वन्नोऽअग्नेतवदेव० अग्नये
 साङ्गाय सपरिवाराय० भो अग्ने दिशं रक्ष बलिं भक्ष० आयुःकर्ता० अनेन बलि० अग्निः प्रीयताम् २ । दक्षिणस्याम् ॐ यमायु
 त्वाङ्गि० यमाय साङ्गाय० भो यम दिशं० आयुःकर्ता० अनेन बलिदानेन यमः प्रीयताम् ३ । नैऋत्याम् । ॐ अमुन्वन्तुमयज
 मानमिच्छ० निऋतये साङ्गाय० भो निऋते दि० अनेन बलि० निऋतिः प्रीयताम् ॥ ४ ॥ पश्चिमे ॐ तत्त्वां यामि० वरुणाय
 साङ्गाय० भो वरुण० दिशं० आयुःकर्ता० अनेन बलि० वरुणः प्रीयताम् ५ । वायव्याम् ॐ आर्नो न्यु० वायवे साङ्गाय० भो वायो

दिशं० अनेन बलिदा० वायुः प्रीयताम् ६ ॥ उत्तरे ॐ वृष्टिर्सोमव्र० कुबेराय० भो कुबेर० अनेन० सोमः प्रीयताम् ७ । ऐशान्याम्
 ॐ तमीशानि० ईश्वराय साङ्गाय० भो ईश्वर दिशं० अनेन बलिदानेन ईश्वरः प्रीयताम् ८ । पूर्वैशानयोर्मध्ये ॐ अस्मेरुद्रा० ब्रह्मणे साङ्गाय०
 भो ब्रह्मन्० अनेन बलिदानेन ब्रह्मा प्रीयताम् ९ । निर्ऋतिपश्चिमयोर्मध्ये ॐ स्युनापृथिविनो० ॐ अनन्ताय साङ्गाय० भो अनन्त
 दिशं० आयुः कर्ता० अनेन बलिदानेन अनन्तः प्रीयताम् । १० । (ततो ग्रहवदीसमीपे ग्रहाणां बलयः) ॐ आकृष्णेन० सूर्याय साङ्गाय०
 ईश्वराग्निरूपाधिप्रत्यधिदेवतासहिताय इमं सदीपभाषभक्तबलिं समर्पयामि भो सूर्य इमं बलिं गृहाण मम सकुटुम्बस्याभ्युदयं कुरु
 आयुः कर्ता० अनेन बलिदानेन सूर्यः प्रीयताम् १ । ॐ इमं देवा० ॐ सोमाय साङ्गाय उमाबुहपाधिप्रत्यधिदेवतासहिताय० भो
 सोम इमं बलिं० २ । ॐ अग्निर्मूर्द्धा० ॐ भौमाय सां० स्कन्दसूमिरूपाधिप्रत्यधिदेवतासहिताय० भो भौम इमं बलिं गृ० ३ । ॐ
 उद्ध्यस्वा० बुधाय सां० नारायणविष्णुरूपाधिप्रत्यधिदेवतासहिताय० इमं माष० भो बुध इमं० ४ । ॐ बृहस्पते० बृहस्पतये
 साङ्गाय० ब्रह्मैद्रूपाधिप्रत्यधिदेवतासहिताय० भो बृहस्पते इमं० अनेन बलिं० ५ । ॐ अन्नान्तरि० शुक्राय सांगाय० इन्द्रेन्द्राणीरूपाधि
 प्रत्यधिदेवतासहिताय० भोः शुक्र इमं बलिं० ६ । ॐ शन्नो देवी० शनैश्चराय सां० यमप्रजापतिरूपाधिप्रत्यधिदेवतासहिताय० भो शनैश्चर

इमं बलिं०७। ॐ कर्मानश्चित्रं० राहवे साङ्गाय० कालरूपाधिप्रत्यधिदेवतासहिताय० भो राहो इमं बलिं० अनेन बलिदानेन राहुः
 प्रीयताम् ८। ॐ केतुकुण्वन्नं० केतवे साङ्गाय० चित्रगुप्तब्रह्मरूपाधिप्रत्यधिदेवतासहिताय० भो केतो इमं बलिं० अनेन केतुः
 प्रीयताम् ९। ततः पञ्चलोकपालेभ्यो बलिः। ॐ गुणानन्त्वा० गणपतये साङ्गाय० भो गणपते० इमं बलिं० १। ॐ अम्बुऽअंबिके०
 दुर्गायै साङ्गायै० भो दुर्गे इमं०२। ॐ आनोनिधुर्द्ध० वायवे साङ्गाय० भो वायो० इमं० ३। ॐ घृतघृत० आकाशाय० भो आकाश
 इमं०४। ॐ युवांकशा० अश्विभ्यां साङ्गाभ्यां इमं बलिं० भो अश्विनौ० ५। ॐ वास्तोष्पते साङ्गाय० भो वास्तो० ६। ततो मातृ
 णामेकमेव बलिं दद्यात् । ॐ समं व्यदेव्याधियासन्दक्षिणयोरुचक्षसायामऽआयुर्लभ्यगौर्गौर्मातृभ्योऽहन्तवर्गैरिभ्वदेयतवेदविसुन्दरीश
 गौर्गौर्दिमातृभ्यः इमं सदीपमाषभक्तबलिं० भो भो गौर्गौर्दिमातर इमं बलिं गृह्णीत आयुःकर्मक्षेमकर्म्यः अनेन बलिदानेन गौर्गौर्दिमा
 तरः प्रीयन्ताम् ॥ ततः प्रधानदेवताभ्यो बलिं दत्त्वा क्षेत्रपालाय महाबलिं दद्यात्। अथ क्षेत्रपालबलिः एकस्मिन्वशपात्रे कुशानस्तीय
 तदुपरि आहारचतुर्गुणं द्विगुणं वा माषभक्तद्वयोदनं जलपात्रं च निधाय हरिद्रकुमसिदूरकज्जलद्रव्यपताकादीपयुतं कृत्वा अष्टौ
 त्यादि० सकलरिष्टशान्तिपूर्वकं प्रारिप्सितस्य कर्मणः साङ्गतासिद्ध्यर्थं क्षेत्रपालपूजनं बलिदानं च करिष्ये इति संकल्प्य ॐ न

हिंस्यशर्मविद्वन्न्यमस्माद्देशानरात्पुण्ड्रितारमग्रेण एमेनमध्वन्नमृताऽमृत्यवैश्वानरक्षेत्रजित्याय देवाः १ क्षेत्रपालाय नमः इति मन्त्रेण
 षोडशोपचारैः संपूज्य प्रार्थयेत् । “ ॐ नमो क्षेत्रपालस्त्वं भूतप्रेतगणैः सह ॥ पूजां बलिं गृहाणेमं मौम्यो भवतु सर्वदा ॥ १ ॥ देहिमे
 आयुरारोग्यं निर्विघ्नं कुरु सर्वदा । ” अनेन पूजनेन क्षेत्रपालः प्रीयताम् । ततो बलिदानम् ॥ ॐ क्षेत्रपाल महाबाहो महाबलप्रक्रमा ॥
 क्षेत्राणां रक्षणार्थाय बलिं गृह्ण नमोस्तु ते ॥ १ ॥ क्षेत्रपालाय सांगाय भूतप्रेतपिशाचशाकिनीवितालादिपरिवारयुताय सायुधाय
 सशक्तिकाय सवाहनाय इमं सदीपदधिमपभक्तबलिं समर्पयामि भोभोः क्षेत्रपाल सर्वतो दिशं रक्ष बलिं भक्ष मम सकुटुम्बस्याभ्युद
 यं कुरु आयुःकर्ता क्षेमकर्ता शान्तिकर्ता पुष्टिकर्ता तुष्टिकर्ता निर्विघ्नकर्ता वग्दो भव । अनेन बलिदानेन क्षेत्रपालः प्रीयताम् ।
 (इमं बलिम् अनेवेक्ष्यमाणेन दुर्ब्राह्मणेन नीत्वा निःक्षिपेत् । यजमानोऽपि तस्य पृष्ठतो द्वारपथतं गत्वा जलं क्षिपेत्) ॥ इति क्षेत्रपाल
 बलिः ॥ अथ भूतेभ्यस्तत्रैव बलिदानम् ॥ शूर्पमध्ये पिष्टमयदीपमापात्रद्वयोदनहरिद्रासिन्दूरकजलगन्धरक्तपुष्पाणि संस्थाप्य
 गीतवादित्रकुटुम्बजनसहितश्चत्वरं गत्वा तत्र गन्धपुष्पाद्यार्चितं शूर्पं स्थापयेदभिर्मन्त्रैः— ॐ बलिं गृह्णन्तु ते देवा आदित्या
 वसवस्तथा । मरुतश्चाश्विनौ रुद्राः सुपर्णाः पन्नगा ग्रहाः ॥ १ ॥ जृम्भकाः सिद्धगन्धर्वा माला विद्याधराणुगाः ॥ असुरा
 यातुधानाश्च पिशाचा डाकिनीगणाः ॥ २ ॥ शक्त्यो यक्षवेताला ये च विघ्नविनायकाः ॥ जगतां शान्तिकारः क्रमाद्याश्चैव

मातरः ॥ ३ ॥ मा विद्मं मा च मे रोगो मा संतु परिपन्थिनः । सौम्या भवन्तु तृताश्च भूताः प्रेताः सुखावहाः ॥ ४ ॥
 ते सर्वे तृप्तिमायान्तु रक्षां कुर्वन्तु मेऽध्वरे । देवताभ्यः पितृभ्यश्च भूतेभ्यः सह जन्तुभिः ॥ ५ ॥ एतत्स्थानधिवासिभ्यः
 प्रयच्छामि बलिं नमः ॥ त्रैलोक्ये यानि भूतानि स्थावराणि चराणि च ॥ ६ ॥ ब्रह्मा विष्णुः शिवैः सार्द्धं रक्षां कुर्वतु तानि स ।
 देवदानवगन्धर्वा यज्ञराक्षसपन्नगाः ॥ ७ ॥ ऋषयो मुनयो गावो देवमातर एव च । एते ममाध्वरे रक्षां कुर्वन्तु प्रमदान्विताः
 ॥ ८ ॥ एतेभ्यो भूतेभ्यो गन्धादिकं वः स्वाहा इति बलिं दत्त्वा गृहे आगत्य पाणिपादं प्रक्षाल्याचमनं कुर्यात् ॥ इति बलिद्वय
 प्रकारः ॥ अथ पूर्णाहुतिहोमः ॥ देशकालौ स्मृत्वा कृतस्य कर्मणः साद्रतासिद्धयर्थं वसोधागसमन्वितं पूर्णाहुतिहोमं करिष्ये
 इति सङ्कल्पं कृत्वा आज्याधिश्रयणमाज्याद्रासनमवक्षणमुत्पवनं मुकुक्षुवप्रतपनं सूत्रेण वेष्टनं चतुर्गृहीतेनज्यग्रहणं तदु
 परि घृतप्लुतनारिकेलस्य निधानं तस्य पूजनं च कृत्वा सपत्नीको यजमानो गुरोर्दक्षिणस्कन्धं स्पृशन् जुहुयात् । तत्र मन्त्राः—ॐ
 समुद्रादूर्ध्वमर्धुमां २ उदारदुपां ३ शुनसममृतवमानन्द । घृतस्यनाभशुहृधदस्तिजिह्वेदेवानममृतस्यनाभिः ॥ १ ॥ व्ययन्नामब्रवा
 माघृतस्यास्मिन्ध्वेधारायामानमैभिर् । उपब्रह्माशृणवच्छस्यमानमध्वतुः—शृगोव्वमीद्वोरऽसुतत् ॥ २ ॥ चत्वारिशृगात्रयोऽस्यपादाद्व
 शृणुसतहस्तासोऽस्यत्रिधाबद्धेषुभोरारवीतिमहोदेवामत्याँरिआविवेश ॥ ३ ॥ त्रिधाहितम्पाणिभिर्गुह्यमानंनिर्विदुवासोघृतमन्वविन्द

न॥ इन्द्रोऽर्कः सूर्योऽर्कः अजानव्वेनादेकं स्वधया निष्ठतक्षुः ॥ ४ ॥ एताऽर्षन्ति हृद्यात्समुद्राच्छतव्रजारिपुणानवचक्षे ॥ द्यूतस्य धाराऽअ-
 भिचाकशीमिहिरण्ययैव्वेतसोमध्यऽआसाम् ॥ ५ ॥ सम्यक्कवन्ति सूरितो न येनाऽअन्तर्हृदान्नसापूयमानाः ॥ एतेऽर्षन्त्युभयोर्धृतस्य
 मृगाऽइव क्षिपणोरीधमाणाः ॥ ६ ॥ सिन्धोर्विव्राच्च न द्यूना सोऽर्षन्ति श्रमियं पतयन्ति जिहाः ॥ द्यूतस्य धाराऽअरूषो न व्वाजीकाऽष्टाभि-
 न्दन्तुर्म्मिभिः पिबन्मानः ॥ ७ ॥ अभिप्रवन्तु स मेनव्योपाः कल्याण्यं स्मयमाना सोऽअग्निम् ॥ द्यूतस्य धाराः समिधो न सन्ततजु-
 षाणो ह्यर्थेति जातवेदाः ॥ ८ ॥ कन्याऽइव वव्वह तु मेतवाऽअजाजानाऽअभिचाकशीमि ॥ वन्नसोमः सूयते यत्र यज्ञोऽधृतस्य धाराऽ
 अभितत्पवन्ते ॥ ९ ॥ अभ्यर्षत सुष्ठु तिङ्गन्तुः ॥ इमं यज्ञं न यत देवता नोऽधृतस्य धारा मधुमत्पवन्ते ॥
 ॥ १० ॥ धामन्ते विव्रश्चुवनमधि शिखरं बुद्धेऽन्तरायुपि अपामनी के समिधेऽआमृतस्तमस्या ममधुमन्तं तऽऽम्भम् ॥
 ॥ ११ ॥ पुनस्त्वादित्यारुद्राव्वसवं समिधं तु यद्ब्रह्मणोऽव्वसुनीय यज्ञैः ॥ द्यूतेन त्वन्तवैव्वधयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य
 कामाः ॥ १२ ॥ समन्तेऽअग्ने समिधः सप्तजिह्वाऽसप्तऽऋषयः सप्त धाम प्रियाणि ॥ सप्त होत्राः सप्त धात्वा यजन्ति सप्त धोनी रापृणस्वा-
 द्यूतेन स्वाहा ॥ १३ ॥ पूर्णादव्वपरापत सुपूर्णा पुनरापत ॥ वस्त्रविक्रीणाव्वहाऽइपमूर्जं ठशतक्रतो स्वाहा ॥ १४ ॥ इदमग्रेय

वैश्वानराय वसुरुद्रादित्येभ्यः शतक्रतवे सतवत अग्नय अद्रयश्च न मम । ततो वसोद्वारां जुहुयात् । तत्र मन्त्रः—
 ॐ सप्तैतदग्नेसमिधं सप्तजिह्वाः सप्तऽक्षपयः सप्तधामप्रियाणि ॥ सप्तहोत्राः सप्तयात्वाधजन्तिसप्तधो नीरापृणस्वधृतनस्वाहा १ जुहु-
 ज्यातिश्चित्रज्यातिश्चसत्यज्यातिश्चज्यातिष्माश्चक्रुश्चक्रुतपाश्चात्यठहाः २ इदं दूचान्याहृचसहृचप्रतिसहृचमितश्चमरिष्य-
 तश्चसभराः ३ क्रुतश्चसत्यश्चध्रुवश्चरुणश्चवर्ताचिव्वयत्ताचिव्वधारयः ४ क्रुतजिच्चसत्यजिच्चसनाजिच्चसुषेणश्चअतिमित्रश्चदुर्-
 अमित्रश्चगणः ५ इदं दूक्षासऽक्षतादूक्षासऽक्षगुणः सदूक्षासंलग्नतिसहृक्षासऽग्नतनमितासश्चसाम्भितासोनेऽद्वसभसोभरुतोषद्वेऽअ-
 स्मिन् ६ स्वर्तवाश्चप्रयासीचिसान्तपनश्चहमेधीचक्रादीचशकीचोज्जिपी ७ इन्द्रदेवीं विवशां भरुतानुवत्मानोभवन्त्यथेन्द्रदेवीं विशां
 भरुतानुवत्मानोभवन् एवमिमं धजमानन्देवींश्चविवशां मानुषींश्चनुवत्मानोभवन्नु ८ इमं ठस्तनमूर्जैस्वन्तन्यथापापप्रपीनमग्नसार-
 रस्यमध्ये ॥ उत्सञ्जुपस्वमधुमन्तमव्वन्तमुद्ग्रिठः सदनमाविशस्व ९ धृताभिमिक्षेधृतमस्यधोनिधृतेश्रितो धृतम्वस्यधाम ॥ अनुष्व-
 धमावहमादयस्स्वस्वाहाकृतव्युषमव्वसिहव्यम् ॥ इति पूर्णाहुतिहोमः । ततस्तथायुषकरणम् श्रद्धां मेधां यशः प्रज्ञां विद्यां पुष्टिं श्रियं
 बलम् । तेज आयुष्यमारोग्यं देहि मे हव्यवाहन ॥१॥ ॐ त्र्यायुषश्चमदग्निरिति ललाटे । कथ्यपस्य त्र्यायुषमिति त्रीवायाम् । बह्वेषु

न्यायुषमिति दक्षिणांसि । तन्नाडस्तुन्यायुषमिति हृदि॥ततः संस्रवप्राशनम् । पवित्राभ्यां मार्जनम्॥अग्नौ पवित्रप्रतिपत्तिःब्रह्मण पूर्ण
 पात्रदानम् । तद्यथा अद्येत्यादि पठित्वा अद्य कृतैतदमुकजपदशशहोमकर्मप्रतिष्ठार्थमिदं पूर्णपात्रं प्रजापतिदेवतममुकगोत्रायामुक
 शमणे ब्राह्मणाय ब्रह्मणे तुभ्यमहं मंप्रददे । ॐ स्वस्तीति प्रतिवचनम् । ततो ब्रह्मग्रन्थविमोक्तः । ततः प्रणीतोदकेन ॐ सुमित्रियानऽ
 आपऽओषधयः संत्तिति ॐ आपः शिवाः शिवतमाः शान्ताः शान्ततमास्तास्ते कृण्वन्तु भेषजमिति च यजमानमूर्धानमभिर्षि
 चति । ततः ॐ दुर्मित्रियास्तस्मैसन्तुयोस्मान्द्वेष्टि यं च व्ययं द्विष्म इति ईशान्यां प्रणीतां न्युञ्जीकुर्यात्ततः आस्तरणक्रमेण बहि
 रूत्थाप्याज्येनाभिघार्य ॐ देवागातुविदोगातुवित्वागातुर्मितमनसस्पतऽमदं वध्नठस्वाहावातेधास्वाहा इति मंत्रेण हस्तैर्नैव जुहु
 यात् । एवं होमं समाप्य होमान्ते जले जपदेवतां संपूज्य होमदशशेन दुग्धमिश्रजलेन मूलमंत्रान्ते-ॐ अमुकदेवतां तर्पयामि इत्यु
 क्त्वा तर्पणं कुर्यात् । ततस्तर्पणदशशेन मूलमन्त्रान्ते-आत्मानमभिर्षिचामि नमः इति यजमानमूर्धन्यभिर्षेकः कार्यः ॥ ततो ग्रह
 कलशदेवताकलशानामुदकेकस्मिन्पात्रे एकीकृत्य दूर्वापंचपल्लवरुदंडमुख जापका ऋत्विजश्च सपत्नीक
 यजमानं प्राङ्मुखमुपविष्टमभिषिञ्च्युः (अभिषेके पत्नी वामतः) ॐ आपोहिष्ठाभयोर्भुवस्तानऽऊर्जदधातनमहेरणा

यचक्षोः १ ॥ योर्वचःशिवतमोरसस्तस्य भाजयतेह नः उशतीरिवमातरः ॥ २ ॥ तस्माऽअरङ्गममवोयस्यक्षयाय जिह्वथ आपौजनयथा
 चन ॥ ३ ॥ ॐ त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवहवहवह ॐ हूरमिन्द्रम् ॥ ह्वयामिशक्रम्पुरुहतामिन्द्रं स्वस्ति नो मघवाधा त्विन्द्रः ॥ ४ ॥ अवरु
 णस्योत्तम्भेनमसिवरुणस्यस्कम्भेसज्जनीस्थोवरुणस्यऽऽकृतसदृशसिवरुणस्यऽऽकृतसदनमसिद ॥ ५ ॥ भगप्रणो
 तर्भगेसत्यराधोभगेमान्धियमुद्ववाददन्नः ॥ भगप्रणोजनयगोभिरध्वेभगप्रनृभिर्नृवन्तः स्याम ६ इदमापलंप्रवहतावध्वञ्चमलञ्चयत्
 वच्चाभिदुद्रोहानृत्यक्षशेषेऽभिरुणम् आपौमातस्मादनसर्गवमानश्चमुञ्चतु ७ पुनंतुमादेवजनां पुनन्तुमनसाधियः ॥ पुनंतुविधांश्च
 तानिजातिवदंपुनीहिमां ॥ ८ ॥ आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतः सोमवृण्यम् ॥ भवावाजस्यसङ्क्षु ॥ ९ ॥ पयः पृथिव्यामप्यऽओषधीषुपयोदिव्य
 न्तरिक्षेणयोधां ॥ पयस्वतीं प्रादिशः सन्तुमह्यम् ॥ १० ॥ देवस्यत्वासवितुः प्रसवेऽश्विनो बह्व्यापूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यैवाचो वतुर्द्युत्रिये
 दधामि बह्वृतद्वुसास्राज्ज्येनाभिषिञ्चामि ॥ ११ ॥ देवस्यत्वासवितुः प्रसवेऽश्विनो बह्व्यापूष्णो हस्ताभ्याम् अश्विनो भेषज्येन तजस
 ब्रह्मवपसायाभिषिञ्चामि सरस्वत्यै भेषज्येन वर्ध्यान्नाद्यायाभिषिञ्चामिन्द्रस्येन्द्रेण बलायात्रियैयशसिभिषिञ्चामि ॥ १३ ॥
 पालाशं भवतितेन ब्राह्मणेभिषिञ्चति ब्रह्मवैपालाशो ब्रह्मणं विनमेतदभिषिञ्चति ॥ १४ ॥ सुवैषावाऽएषेवदानां सोऽसोऽन्ताम

सर्वेषामनैवमेतद्भुदनां शसनाभिषिञ्चति ॥ १५ ॥ यदेवकल्पाअहोतिप्राणवैकल्पाऽअमृतमुपवैप्राणऽअमृतनैनमेतदभिषिञ्चति ॥ १६ ॥ दीर्घायुत्वायबलार्थं च संप्रजास्त्वायसहसाऽअर्थजीवशुद्धः शतम् ॥ १७ ॥ द्यौः शान्तिरन्तरिक्षं शान्तिः पृथिवी शान्तिरापः शान्तिरेषधयः शान्तिः वनस्पतयः शान्तिर्विश्वे देवाः शान्तिर्ब्रह्म शान्तिर्वर्षाः शान्तिरेव शान्तिः सामाशास्त्रिरेधि ॥ १८ ॥ अथ पौराणिका मंत्राः ॥ सुरास्त्वामभिषिञ्चन्तु ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ वासुदेवो जगन्नाथस्तथा संकर्षणो विभुः ॥ १ ॥ प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्च भवन्तु विजयाय ते ॥ आखण्डलोद्भिर्भगवान्यमौ वै निम्नतिस्तथा ॥ २ ॥ वरुणः पवनश्चैव धनाध्यक्षस्तथा शिवः ॥ ब्रह्मणा सहिताः सर्वे दिक्पालाः पान्तु ते सदा ॥ ३ ॥ कीर्तिलक्ष्मीर्धृतिर्महा प्रुष्टिः श्रद्धा क्रिया मतिः ॥ बुद्धिलज्जा वपुः शान्तिस्तुष्टिः कान्तिस्तु मातरः ॥ ४ ॥ एतास्त्वामभिषिञ्चन्तु देवपत्न्यः समागताः ॥ आदित्यश्चन्द्रमा भौमो बुधजीवसितार्कजाः ॥ ५ ॥ ग्रहास्त्वामभिषिञ्चन्तु राहुः केतुश्च तर्पिताः ॥ देवदानवगन्धर्वा यक्षराक्षसपन्नगाः ॥ ६ ॥ ऋषयो मुनयो गवो देवमातर एव च ॥ देवपत्न्यो द्रुमा नागा दैत्याश्चाप्सरसां गणाः ॥ ७ ॥ अस्त्राणि सर्वशस्त्राणि राजानो वाहनानि च ॥ औषधानि च रत्नानि कालस्यावयवाश्च ये ॥ ८ ॥ सरितः सागरः शैलास्तीर्थानि जलदा नदाः ॥ एते त्वामभिषिञ्चन्तु सर्वकामार्थसिद्धये ॥ ९ ॥ आदित्या वसवो रुद्रा विश्वेदेवा मरुद्गणाः ॥ अभिषिञ्चन्तु ते सर्वे धर्मकामार्थसिद्धये ॥ १० ॥ अमृताभिषेकोऽस्तु ॥ एवमभिषे

कानन्तरं सवैपधीनुलिप्य शुद्धोदकेन स्नात्वा उभयोः स्नानवस्त्रत्यागः । शुक्लमाल्याम्बरधरो धृतमङ्गलतिलकः सपत्नीको यजमानः
 स्वासने उपविश्य आचम्य आज्याबलकनं कुर्यात् । ॐ हरेणवोरूपमभ्यागान्नुथोवाविश्वेदुविभेजतुःकृतस्यपथाप्रतंचन्द्रदिशि
 णाविस्वपश्यव्यन्तीरक्षधतस्वसदस्ये ॥ १ ॥ रूपरूपमप्रतिरूपेवभूवतदस्यरूपमप्रतिचक्षणाय इन्द्रोमायाभिर्बुधुरुहय्यते
 युक्ताह्यस्यहरयन्तादशोत्ययवहरयोयवदशचसहस्राणिबहूनिचनन्तादेतद्रूपवृमनमवाह्यजमनुःसर्वातुशासनम् ॥ २ ॥ इत्याज्ये
 मुखमवलोक्य देशकालौ स्मृत्वा ममायुरारोव्यप्राप्तये ससुवर्णमिदमाज्यपात्रममुकगोत्रायामुकशर्माणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं संप्रददे
 इति कस्मै चिद्ब्राह्मणाय दद्यात् ॥ (ततो ब्राह्मणभोजनसंकल्पः) कृतस्य कर्मणः साङ्गतासिद्धयर्थममुकसंख्याकब्राह्मणान्
 भोजयिष्ये इति संकल्प्य यथाशक्ति आचार्याय दक्षिणां दद्यात् । ततो ऋत्विगादिभ्यो यथाशक्ति दक्षिणां दत्त्वा अन्येभ्यो वा
 ह्मणेभ्योऽपि यथाशक्ति भूयसीं दक्षिणां दत्त्वा तेषामाशिषो गृह्णीयात् । ते च ॐ स्वस्तिनऽइन्द्रैवृद्धैश्चवांस्वस्तिनः पूषाविश्वेदेवं
 स्वस्तिनस्तादृशैर्ऽआरिष्टेभिस्वस्तिनोबृहस्पतिर्दद्यातु ॥ १ ॥ ॐ श्रीर्वस्त्रेभ्यमायुष्यमारोऽयमाविधात्पवमानम्महीयतेधान्यधनं
 पुंनुबुधुत्रलाभंशतसंवत्सरं दीर्घमायुः ॥ २ ॥ पुनस्त्वादित्यारुद्रावसर्वसमिन्वितामुनेब्रह्माणोवसुनीथवज्ञाः ॥ द्युतेनत्वन्तववर्द्धयस्व

सत्यांसन्तु यजमानस्य कामांसः ॥ ३ ॥ मन्त्राथोः सपलाः सन्तु पूर्णाः सन्तु मनोरथाः । शत्रूणां बुद्धिनाशोऽस्तु मित्राणामुदयस्तव ॥ ४ ॥ इत्याशिषो ददुः ॥ ततो देवताग्निसर्जनम् ॥ यान्तु देवगणाः सर्वे स्वशक्त्या पूजिता मया । इष्टकामप्रसिद्धार्थं पुनरागमनाय च ॥ १ ॥ ॐ उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वमेह उपप्रयन्तु मरुतः सुदानव इन्द्रप्राशूभिवासर्वा ॥ २ ॥ उमान्तिके गणपतिर्ब्रह्माण्डे ब्रह्म गच्छतु । वैकुण्ठे भगवान्विष्णुः कैलासे च महेश्वरः ॥ ३ ॥ लक्ष्मीविष्णुसमीपे च कलशश्चैव सागरे । पद्मगा यान्तु पातालं काश्मीरे च सरस्वती ॥ ४ ॥ स्वात्मपीठेषु योगिन्यः क्षेत्रपालो महाबलः । वेदाश्च ब्रह्मणः पार्श्वे मातरो मातृमण्डले ॥ ५ ॥ रविः कलिङ्गं यमुनां च चन्द्रमा भौमो द्धवन्ती शशिजश्च कोशलान् । सिन्धुं गुरुभोजकं भृगुश्च मन्दः सुराङ्गं पवनं च राहुः ॥ केतुर्गिरिं शक्रमुखाश्च देवाः स्वाम्बां पुरीं यान्तु यथाक्रमेण ॥ ६ ॥ ब्रह्माद्धतां नागपतिस्तथाऽधो याम्यामगस्त्यो ध्रुव उत्तरां च । सप्तर्षयो राशिभयोगपक्षगन्धर्वयक्षा गिरयो नदाश्च । स्थानानि गच्छन्तु यथासमायुह्याशीश्च सन्तानसुखं प्रददुः ॥ ७ ॥ (आवाहितदेवताः स्वस्वस्थानानि गच्छत) "गच्छ गच्छ सुरश्रेष्ठ स्वस्थानं परमेश्वर । यत्र ब्रह्मादयो देवास्तत्र गच्छ हताशन ॥ १ ॥ ॐ यन्मन्त्रं गच्छन्तु पतिंगच्छन्तु स्वर्गयोगि गच्छन्तु वाहा ॥ एतैर्धजोऽन्नपतसहस्रैस्तवाकुलं सर्वविभूतं जुषस्व वाहा ॥ २ ॥ ग्रन्थं नारायण स्वस्थानं गच्छ ॥ एवं देवान्विभूज्य यत्नोपक्रमणादिकम् नमस्विभ्यो दत्त्वा बुभुक्षीन्संपूज्य करौ संपुटीकृत्य भगवा यत्कृतम्

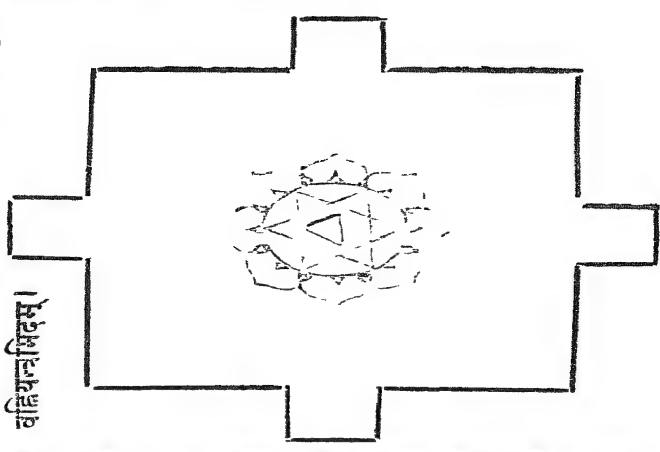

अमुकदेवतामन्त्रपुरश्चरणख्यं यज्ञकर्म तत्कालहीनं भक्तिहीनं श्रद्धाहीनं द्रव्यहीनं च भवतां ब्राह्मणानां वचनात् श्रीसूयाद्यावाहितदेव
ताप्रसादाच्च सर्वविधैः परिपूर्णमस्त्विति भवन्तो ब्रुवन्तु ॥ अस्तु परिपूर्णम् इति ब्राह्मणा ब्रूयुः ॥ ततो मार्जनदर्शनेन वा ब्राह्मण
शतं पञ्चाशद्विंशतिं वा शक्त्यनुरूपं भोजयित्वा-ॐ यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपःपूजाक्रियादिषु । न्यूनं संपूर्णतां याति सद्यो वन्दे
तमच्युतम् ॥ १ ॥ प्रमादात्कुर्वतां कर्म ग्रच्येवेताच्चरेषु यत् । स्मरणादेव तद्विष्णोः संपूर्णं स्यादिति श्रुतिः ॥ २ ॥ ॐ विष्णवे नमो विष्ण
वे नमो विष्णवे नमः इत्युक्त्वा कुटुम्बजनैः परिधृतः स्वयं भोजनं कुर्यात् ॥ इति श्रीबीकानेरविषयान्तर्गतश्रीरत्नगढनगरनिवासिना गौड
वंशावतंसश्रीवासिष्ठगोत्रोद्भवेन श्रीरामकृष्णामरचन्द्रपौत्रेण श्रीचतुर्भुजदत्तात्मजेन श्रीकस्तूरीचन्द्रसूनुना श्रीमहादेवभक्तवाजसनेय
ना पण्डितश्रीचतुर्थीलालशर्मणा विरचिते अनुष्ठानप्रकाशे पद्धतिखण्डे सर्वमन्त्रानुष्ठानोपयोगिगैदिकहोमविधानप्रकरणं समाप्तम् ॥ ३ ॥
अथ तन्त्रोक्तहवनविधिः ॥ तत्र तावदग्निस्थापनप्रकारः ॥ आचम्य मूलेन प्राणानायम्य मूलमन्त्रेण षडङ्गन्यासं कृत्वा कुण्डे स्थण्डि
ले वा संस्कारचतुष्टयं कुर्यात् । तद्यथा-मूलेन कुण्डं वीक्ष्य ॐ फट् इत्यस्त्रेण संप्रोक्ष्य तैव मन्त्रेण कुशत्रयेण संताड्य ॐ हुं इति
वर्मणा मुष्टिना सिञ्च्य स्त्रवेण कुशमूलेन वा प्रागग्रा उत्तरोत्तरक्रमेण तिस्रो रेखाः स्थण्डिलप्रमाणाः प्रादेशमात्रा वा कृत्वा तदुपरि
उदगग्राः प्राक्प्राक् क्रमेण तिस्रो रेखाः कुर्यात् । ततस्तासु प्रागग्रासु क्रमेण ॐ मुकुन्दाय नमः १ ॐ ईशानाय नमः २ ॐ पुर
न्दराय नमः ३ इति गन्यादिभिः संपूज्य उदगग्रासु ॐ ब्रह्मणे नमः १ ॐ वैवस्वताय नमः २ ॐ इन्द्रवे नमः ३ इति पूजयेत् ।

अथवा कुण्डे स्थंडिले वा मध्ये त्रिकोणं तद्बाह्ये षट्कोणं तद्बाह्ये वृत्तं तद्बाह्ये अष्टदलं तद्बाह्ये चतुरस्रं चतुर्द्वारयुतं भूमन्दिरयन्त्रं लिखित्वा तत्र मध्ये त्रिकोणे ॐ ह्रीं ॐ लिखेत् । ततः ॐ मण्डूकादिपतत्त्वान्तपीठदेवताभ्यो नमः ॐ जयादिपीठशक्तिभ्यो नमः इति पीठं संपूज्य यन्त्रमध्ये सुवर्णस्य शकलं निधाय ॐ ह्रीं वागीश्वर्यै वागीश्वराय योगपीठात्मने नमः इत्यासनं दत्त्वा

वह्नि यन्त्रमिदम् ।

ॐ आग्नेययोगपीठाय नमः इति पीठं संपूज्य तत्र ऋतुस्नातां नीलेन्दीवरसन्निभां वागीश्वरेण संयुक्तां वागीश्वरौ ध्यात्वा ॐ ह्रीं वागीश्वर्यै वागीश्वराय नमः (वैष्णवहोमे तु ॐ ह्रीं लक्ष्मीनारायणाभ्यां नमः) इति गन्धादिभिः संपूज्य मूलमन्त्रमुच्चार्य ॐ कुण्डाय नमः इति कुण्डं पूजयेत् ॥ ततः सूर्यकान्तमणेः सकाशात् वा अरणितः श्रोत्रियागारतो वा कांस्य पात्रेण पिहितमग्निं ॐ फट् इत्यस्त्रेणादाय कुण्डबाह्ये आग्नेय्यां निधाय ॐ हूं इति वर्मणा उद्घाट्य ज्वलितकुशेन ॐ फट् इति मन्त्रेण नैऋत्यां क्रव्यादांशं परित्यजेत् । ततो मूलमन्त्रेणाग्निं पुरतो धृत्वा तैव वीक्ष्य ॐ फट् इत्यस्त्रेण अल्पं प्रोक्ष्य तैव कुशत्रयेण संताड्य ॐ हूं वर्मणा संसिन्ध्य जाठरेणाग्निनीतस्याग्नेरैक्यं स्मरन् ॐ इति वह्निबीजेन चैतन्यं संयोज्य ॐ इति तारेणाभिमन्त्र्य धेनुमुद्रया ॐ वं इति सुधाबीजेन अमृतीकृत्य ॐ फट् इत्यस्त्रेण संरक्ष्य अव

शुण्ठिन्यामुद्रया अँहुं इति कवचनवाणमुच्यते । ततो वाहुभ्यां वह्निपात्रं समुद्रन्य प्रणवेन कुण्डोपरि त्रिविध्रीभ्य- “शय्यागतां ऋतुज्ञातां
नीलेन्दीवरधारिणीम् ॥ देवेन भुज्यमानां तां रत्नसङ्घानिमण्डले” इति ध्यात्वा जागृमुष्टद्वारातलो मूलमन्त्रेण योनौ शिवरेतोधिष्या
आत्मसमुत्सवं वह्नि धृत्वा अँहुं वह्नि चैतन्याय नमः इति कुण्डमभ्यं स्थापयन्त । ततः अँ वागीश्यै वागीश्वराय नमः इत्याचमनं दत्त्वा अँ चित्
पिंगल हनरं दहरं पच पच सर्वज्ञाज्ञापय स्वाहा इति मन्त्रेणाग्निं प्रज्वालयन्त । ततो ज्वालिनीं मुद्रां प्रदर्शय उत्थाय अँ अग्निं प्रज्ज
लितं वन्दे जातवेदं हुताशनम् । सुवर्णवर्णममलं समिद्धं विश्वतोमुखम्” इति प्राशयेत् ततोऽग्नेः मुकुनामासि इति नाम कृत्वा वैश्वानरेति
मन्त्रस्य भृगुऋषिर्गायत्री छन्दः अग्निदेवतां रं बीजं स्वाहा शक्तिहवेन प्रार्थनायां च विनियोगः । अँ वैश्वानर जातवेद इहावह लोहि
ताक्ष सर्वकर्माणि साधय स्वाहा ॥ २६ ॥ इति मन्त्रेणाग्निं पाद्यादिभिः संपूज्य न्यासं कुर्यात् । अँ सू हिरण्यै नमः लिङ्गे १
अँ षू गगनै नमो गुदे २ अँ शू रक्तायै नमो मूर्ध्नि ३ व्यू कृष्णायै नमः वक्त्रे ४ अँ लू सुप्रभायै नमो नासिकायाम् ५
अँ प्रू बहुरूपायै नमः नेत्रे ६ अँ मू अतिरिक्तायै नमः सर्वाङ्गे ७ इत्यनोर्जोहान्यासं कृत्वा अँ देवताभ्यो नमो लिङ्गे १ अँ
पितृभ्यो नमो गुदे २ अँ गन्धर्वेभ्यो नमः मूर्ध्नि ३ अँ यक्षेभ्यो नमः वक्त्रे ४ अँ नागेभ्यो नमो नासिकायाम् ५ अँ पिशाचेभ्यो नमः
नेत्रे ६ अँ राक्षसेभ्यो नमः सर्वाङ्गे ७ इति जिह्वादेवतान्यासं कुर्यात् ॥ ततः अँ सहस्राक्षिषे हृदयाय नमः अँ स्वस्ति

१ मन्त्रमहोदधौ-मणिकन्धयुतौ कृत्वा प्रसृताङ्गुलिकौ ऋगै । ऋतिश्राद्धपुण्डले मिलित्वान्तःप्रसारिते ॥ ज्वालिनीं नाम मुद्रयं वैश्वानरप्रियङ्करी ॥ १ ॥” इत्युक्तम् ।

पूर्णाय शिरसे स्वाहा २ ॐ उत्तिष्ठ पुरुषाय शिखायै वषट् ३ ॐ धूम्रव्यापिने कवचाय हुं ४ ॐ सप्तजिह्वाय नेत्रत्रयाय वौषट्
 ५ ॐ धनुर्धराय अस्त्राय फट् ६ इति न्यासं कृत्वा ॐ अग्नये जातवेदसे नमो मूर्ध्नि १ ॐ अग्नये सप्तजिह्वाय नमो वामांसे २
 ॐ अग्नये हव्यवाहनाय नमो वामपाशे ३ ॐ अग्नये अश्वोदरजाय नमो वामकटौ ४ ॐ अग्नये वैश्वानराय नमो लिङ्गे ५ ॐ अग्नये
 कामारतेजसे नमो दक्षिणकटौ ६ ॐ अग्नये विश्वमुखाय नमो दक्षिणपाशे ७ ॐ अग्नये देवमुखाय नमो दक्षांसे ८ एवं वह्नि
 न्यासं कृत्वा रं वह्न्यासनाय नम इत्यासनं प्रकलय ध्यायेत् । अथ ध्यानम्—“इष्टं शक्तं स्वस्तिकाभीतिमुच्चैर्घोषैर्भारयन्तं
 जपाभम् । हेमाकरं पद्मसंस्थं त्रिनेत्रं ध्यायेद्ब्रह्मि बद्धमौलिं जटाभिः इति ॥” इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूजयेत् ॥ ततः
 शुद्धोदकेन कुण्डं स्थण्डिलं वा परिषिच्य प्राचीवर्जं दक्षिणं प्रागग्रं पश्चिमं उदगग्रं उत्तरे प्रागग्रैश्च दक्षैर्मध्यस्थमेखलायां
 परिस्तीर्य त्रीन् परिधीन् क्रमात् निक्षिपेत् । ततस्तत्पूरि मेखलाक्रमेण ॐ ब्रह्मणे नमः १ ॐ विष्णवे नमः २ ॐ शिवाय
 नमः ३ इति गन्धादिभिः संपूज्य योन्याम्—ॐ गौर्ध्वं नमः इति गौर्ध्वं पूजयेत् । ततः ॐ वैश्वानर जातवेद इहावह लोहि
 ताक्ष सर्वकर्माणि साधय स्वाहा इति वह्नि मध्ये गन्धादिभिः संपूज्य वेदोपकरणपूजां कृत्वा कुण्डयोनिं वस्त्रेण च्छाद्य कुण्डं
 नवमूत्रेण संवेष्ट्य कुशकण्डिकां कुर्यात् इति । इति तन्त्रोक्तः अग्निन्यापनप्रकारः ॥ अथ तान्त्रिककुराकण्डिका ॥ स्वर्वाङ्ग
 कुशानास्तीर्य तत्र क्रमेण प्रणीतां १ प्रोक्षणीम् २ आज्यम्यालीं ३ सुवं ४ सुचं ५ च अधोमुखानि चैतानि न्यस्य

होमद्रव्यं घृतं कुशान् समिधः पञ्च पालाशीः समिधः ५ अन्यदप्युपयोगि यत् तन्निधाय पवित्रे २ कृत्वा मूलमन्त्रेण शुद्धां भस्मा तानि प्रोक्ष्य उत्तानानि विधाय प्रणीतां जलेन पूरयेत् । तत्र “ॐ गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति । नर्मदे सिन्धुका वरि जलेऽस्मिन्सन्निधिं कुरु ॥ १ ॥” इति मन्त्रेण कुशमुद्रया तीर्थान्यावाह्य पवित्रे २ अक्षतांश्च तत्र निक्षिप्य उत्पवनं चरेत् । तत उदीच्यां प्रणीतां निधाय प्रोक्षण्यां तज्जलं क्षिप्वा पवित्राभ्यां जलमानीय हवनीयं द्रव्यजातं प्रोक्षयेत् । ततो मूलमन्त्रेण मूल्या यत्र्या वा दक्षिणे पीठमासाद्य तत्र ॐ अणिमादिपीठदेवताभ्यो नमः इति पीठशक्तीः संपूज्य ॐ नमो ब्रह्मणे इति ब्रह्मण मावाह्य षोडशोपचारैः पूजयेत् ॥ ततो हस्ताभ्यां सुकुम्भौ धृत्वा अधोमुखौ बहौ त्रिवारं तापयित्वा वामहस्तेन तौ धृत्वा दक्षिणहस्तेन दैर्घ्यथाक्रमं तदग्रमूलमध्यानि शोधयित्वा प्रोक्षणीजलेन संप्रोक्ष्य पूर्ववत् पुनः प्रज्ञाप्य दर्भान्गौ निःक्षिप्य तयोः सुकुम्भवयोः शक्तित्रयं न्यसेत् । मूले-हां इच्छाशक्त्यै नमः । मध्ये-ह्रीं ज्ञानशक्त्यै नमः । अन्ते-हूं क्रियाशक्त्यै नमः । इततः सुवे नमः शक्त्यै । सुवे नमः शंभवे २ इति न्यस्य तौ सूत्रत्रयेण संवेष्ट्य कुङ्कुमपुण्यादिभिः संपूज्य आत्मनो दक्षिणभागे कुशोपरि स्थापयेत् । तत आज्यस्थालीमानीय ॐ फट् इति वारिणा प्रोक्ष्य तस्यामाज्यं निक्षिप्य मूलमन्त्रतो गोमुद्रयाऽवृतीकृत्य षट्सं स्काराश्चरेत्- (तद्यथा) कुण्डोद्धते वायुकोणे स्थितेऽङ्गारे ॐ नम इति मन्त्रेण आज्यस्थालीं निधाय तापनं कुर्यादिति तापनम् १ ।

१ (कुशमुद्रा) “ ऋग्वी मध्यमिकां कृत्वा तज्जनीं मध्यपर्वणि । संयोज्याकुञ्च्यैकचिन्मुद्रया कुशसङ्गिका ॥ १ ॥

दर्भयुगलं संदीप्य । ॐ नम इत्याज्यं विनिक्षिपेदिति पवित्रीकरणम् २ पुनर्दर्भयुगमप्रदीप्तम् ॐ हुं इति वर्मणा आज्योपरि
 भ्रामयित्वा दर्भयुगमग्नौ विसर्जयेत् इत्यभिद्योतनम् ३ । ततः ॐ फडिति मन्त्रेण घृते प्रज्वलितं दर्भत्रयं प्रदर्श्य तानग्नौ व्यसेदित्युद्यो
 तनम् ४ । ततः घृतस्थालीं गृहीत्वा तदङ्गाग्रं वह्नौ संयोज्य जलं संस्पृश्य ततः अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां प्रादेशसंमितौ दर्भौ
 गृहीत्वा ॐ फट् इत्यन्नेन घृतमुत्पवेत् इत्युत्पवनम् ५ । ॐ नम इति मन्त्रेणात्मसंमुखं कृत्वा घृतसंप्रुवनं कुर्यात् ६ ॥ इति घृतस्य
 षट्संस्काराः ॥ ततः प्रादेशमात्रं सन्न्यन्धदर्भयुगं घृतमध्ये क्षिप्वा आज्यस्य द्वौ भागौ कृत्वा कृष्णशुक्लौ पक्षौ स्मरेत् । ततो वामे
 इडां नाडीं दक्षिणे पिङ्गलां मध्ये सुषुम्णां ध्यात्वा होमं कुर्यात् । (तद्यथा)—ॐ नम इति मन्त्रेण सुवेण दक्षिणभागादाज्यं गृही
 त्वा (अग्नेर्दक्षिणलोचने) ॐ अग्नये स्वाहा इदमग्नये १ (तद्वद्रामभागादाज्यमादाय वामलोचने) ॐ सोमाय स्वाहा इदं सोमा
 य २ (तन्मध्यादाज्यं गृहीत्वा अग्नेर्भालोचने) ॐ अग्नीषोमाभ्यां स्वाहा इदं ३ इति जुहुयात् । ततः ॐ नमः इति क्षुत्रेणाज्यं
 दक्षिणभागादादाय (वह्निमुखे) ॐ अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा इदं इति जुहुयात् । ततो महाव्याहृतिहोमः । ॐ भूःस्वाहा । ॐ भुवः
 स्वाहा । ॐ स्वः स्वाहा । ततो वैश्वानरं जातवेदं इहावह लोहिताक्ष सर्वकर्मणि साधय स्वाहा इति मन्त्रेण त्रिवारं हुत्वा अग्नेर्गर्भा
 धानादिकाः क्रियाः संपादयेत् (शुभे कर्मणि गर्भाधानादिविवाहान्तं क्रूरकर्मणि गर्भाधानादिमरणान्तं संस्कारान् कुर्यात्) । तत्र
 प्रणवेन घृताहुतिभिरष्टाभिरैकैकं संस्कारं कुर्यात् । तत्र क्रमः—ॐ अस्याग्निर्गर्भाधानसंस्कारं करोमि स्वाहा १ ॐ अग्नेः पुंसवन

संस्कारं करोमि स्वाहा २ ॐ अग्नेः सीमन्तोन्नयनसंस्कारं करोमि स्वाहा ३ ॐ अग्नेर्जतिकर्मसंस्कारं क० स्वाहा ४ ॐ अग्ने
 र्नामकर्मसंस्कारं क० स्वाहा ५ ॐ अग्नेर्नज्जमणसंस्कारं स्वाहा ६ ॐ अग्नेः कर्णविधसं स्कारं स्वाहा ७ ॐ अग्ने
 रन्नप्राशनसं स्वाहा ८ ॐ अग्नेश्चौलसंस्कारं स्वा० ९ ॐ अग्नेरुपनयनसं स्वाहा १० ॐ अग्नेर्वेदारम्भसं स्वाहा ११
 ॐ अग्नेर्महानग्नीमहाव्रतसं स्वाहा १२ ॐ अग्नेरुपनिषद्भूतसं स्वाहा १३ ॐ अग्नेर्व्रतविमर्गसं स्वाहा १४ ॐ अग्नेः केशा
 न्तगोदानसं स्वाहा १५ ॐ अग्नेर्विवाहसंस्कारं करोमि स्वाहा १६ एवं संस्कारान् संपाद्य वह्नेः पितरौ ॐ पार्वतीपरमेश्वराभ्यां
 नमः इति मन्त्रेण संपूज्य आत्मानि योजयित्वा मृलाग्रधृतसंस्तुताः पञ्चसमिधो मनसा ध्यात्वा जुहुयात् । ततः अग्नेः सप्तजिह्वादि
 मूर्तिभ्यस्तत्तान्मन्त्रैकैकमाज्याहुतिं जुहुयात् । तद्यथा-ॐ स्रू हिरण्ययै अग्निजिह्वयै नमः स्वाहा इदं हिरण्ययै अग्नि
 जिह्वयै नमः १ ॐ छ्रू गगनायै अ० नमः स्वाहा इदं ग० २ ॐ श्रू रक्तायै अ० स्वाहा० इदं रक्तायै० ३ ॐ व्रू कृष्णायै
 अ० स्वाहा इदं कृष्णायै० ४ ॐ ल्रू सुप्रभायै अ० स्वाहा इदं सुप्रभायै० ५ ॐ म्रू बहुरुणायै अ० स्वाहा इदं बहुरु
 णायै० ६ ॐ प्रू अतिरक्तायै अ० स्वाहा इदं अतिरक्तायै ७ ॥ अथ जिह्वादिदेवताहोमः ॥ ॐ देवताभ्यो नमः स्वाहा इदं देव० १
 ॐ पितृभ्यः स्वाहा इदं पि० २ ॐ गन्धर्वैभ्यः स्वाहा इदं ग० ३ ॐ यक्षेभ्यः स्वाहा इदं य० ४ ॐ नागेभ्यः स्वाहा इदं नागे० ५
 ॐ पिशाचेभ्यः स्वाहा इदं पि० ६ ॐ राक्षसेभ्यः स्वाहा इदं रा० ७ ॥ आथामोऽङ्गदेवताहोमः ॥ (ततः केसरेषु अभ्यादिकोणे मध्ये

दिशु च) ॐ सहस्रार्चिषे हृदयाय नमः स्वाहा १ ॐ स्वरितपूर्णाय शिरसे स्वाहा २ ॐ उत्तिष्ठ पुरुषाय शिखायै वषट्
स्वाहा ३ ॐ धूमव्यापिने कवचाय हुं स्वाहा ४ ॐ सप्तजिह्वाय नेत्रत्रयाय वौषट् स्वाहा ५ ॐ धनुर्धरायान्नाय फट् स्वाहा ६ ॥
(ततः पूर्वादिदलेषु) ॐ अग्नये जातवदसे नमः स्वाहा १ ॐ अग्नये सप्तजिह्वाय स्वाहा २ ॐ अग्नये हव्यवाहनाय स्वाहा ३
ॐ अग्नये अश्वोदरजाय स्वाहा ४ ॐ अग्नये वैश्वानराय स्वाहा ५ ॐ अग्नये कौमारतेजसे स्वाहा ६ ॐ अग्नये विश्वमुखाय
स्वाहा ७ ॐ अग्नये देवमुखाय स्वाहा ८ ॥ इत्यष्टमूर्तिहोमः ॥ अथ सायुधिदिव्याल्लोमः ॥ ॐ इन्द्राय सुराधिपतये वज्रहस्ताय स्वाहा
१ ॐ वह्नये तेजोऽधिपतये छागवाहनाय शक्तिहस्ताय स्वाहा २ ॐ यमाय प्रताधिपतये दण्डहस्ताय स्वाहा ३ ॐ नैऋतये रक्षाधि
पतये खड्गहस्ताय स्वाहा ४ ॐ वरुणाय जलाधिपतये पाशहस्ताय स्वाहा ५ ॐ वायवे प्राणाधिपतये ध्वजहस्ताय स्वाहा ६
ॐ सोमाय क्षेत्राधिपतये गदाहस्ताय स्वाहा ७ ॐ ईशानाय विद्याधिपतये त्रिशूलहस्ताय स्वाहा ८ ॥ एवं वह्नियन्त्रदेवताहोमे कृत्वा
ततः सुवेण चतुर्वारम्भाज्यमादाय सुचि निधाय सुवेण तां पिधाय उत्तिष्ठन् ॐ वैश्वानर जातवेद इहावह लोहिताक्ष सर्वकर्माणि
साधय स्वाहा वौषट् इत्यनेन जुहुयात् । ततो विघ्नेश्वरमन्त्रेण दशाहुतीर्जुह्यात् । तद्यथा—ॐ स्वाहा १ ॐ श्रीं स्वाहा २ ॐ श्रीं ह्रीं
स्वाहा ३ ॐ श्रीं ह्रीं ह्रीं स्वाहा ४ ॐ श्रीं ह्रीं ह्रीं स्वाहा ५ ॐ श्रीं ह्रीं ह्रीं स्वाहा ६ ॐ श्रीं ह्रीं ह्रीं स्वाहा ७ ॐ श्रीं ह्रीं ह्रीं स्वाहा ८ ॐ श्रीं
स्वाहा ९ ॐ श्रीं ह्रीं ह्रीं स्वाहा १० ॐ श्रीं ह्रीं ह्रीं स्वाहा ११ ॐ श्रीं ह्रीं ह्रीं स्वाहा १२ ॐ श्रीं ह्रीं ह्रीं स्वाहा १३ ॐ श्रीं ह्रीं ह्रीं स्वाहा १४ ॐ श्रीं

ह्रीं ह्रीं ग्लौं गं गणपतये वरद सर्वजनं मे वशमानय स्वाहा १० एवं दशाहुतीहुत्वा पुनः समस्तमन्त्रेण चतुर्वारं जुहुयात् । एवं मग्निसंस्कारं कृत्वा देवतायाः पीठं पूजयेत् ॥ ततो हुतानि दृष्टदेवताम् आवाह्य आवाहनादिका मुद्राः प्रदर्श्य वह्निरूपां तां देवतां पूजयेत् । ततो वह्निरूपस्य देवस्य मुखे मूलमन्त्रेण पञ्चविंशतिसंख्यया घृताहुतीहुत्वा वह्नैर्देवतयोरारम्भना सहैक्यं विभाव्य मूलमन्त्रेण नाडीसंधानार्थमकादशाहुतीराज्येन जुहुयात् । ततः दृष्टदेवताया आवर्णदेवताभ्य एकैकां घृताहुतिं हुत्वा पुनर्मूलमन्त्रेण दशधा घृतं जुहुयात् । ततः कल्पोक्तद्रव्येण जपदशांशं मूलमन्त्रेण हुत्वा होमं समाप्य पूर्णाहुतिं दद्यात् । तद्यथा-होमावशिष्टेनाज्येन सुचं पूरयित्वा तदग्रे पुष्पं फलं निधाय तां सुवेणाच्छाद्य उत्थाय तयोर्मूलं नाभौ कृत्वा मूलमन्त्रं वौषट् इत्यन्तं पठित्वा ॐ इतः पूर्वं प्राणबुद्धिदेहधर्माधिकारतो जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यवस्थासु मनसा वाचा हस्ताभ्यां पद्माभ्युदरेण शिश्रा यत्स्मृतं यदुक्तं यच्चूतं तत्सर्वं ब्रह्मापणं भवतु स्वाहा मां मदीयं च सकलं हरये ते समर्पय ॐ तत्सदिति मन्त्रेण पूर्णाहुतिं दद्यात् । एवं पूर्णाहुतिं दत्त्वा संहारमुद्रया देवतां स्वात्मनि उद्रास्य पुनर्व्याहृतिर्भित्त्वा अर्धजह्नूदीनां पूर्ववत् एकैकाहुतिं दत्त्वा मेखलोपरि अग्निः परिषिच्यात्मानि पावकं योजयित्वा ततः “ॐ भोभो वह्न महाशक्ते सर्वकर्मप्रसाधक ॥ कर्मांतरेऽपि संप्राप्ते सान्निध्यं कुरु सादरम् ॥ १ ॥” इति संप्रार्थ्य नत्वा अग्निं विमृजेत् ॥ ततो दक्षिणादानम्-“सुवर्णमयुते दद्यात् रत्नं दशसुवर्णकम् ॥ दक्षिणा तु प्रदातव्या यथा होमे तथा जपे ॥१॥” ततो वह्नौ पवित्रे निक्षिप्य प्रणीताम्बु भुवि क्षित्वा सकुरान् परिधीन् अग्नौ क्षिपेत् । एवं होमं समाप्य

मूलमंत्रेण होमदशारंशेन दुग्धमिश्रजलेन ॐ अमुकदेवतां तर्पयामि इति तर्पणं कृत्वा तद्दशारंशेन मूलमन्त्रान्ते अभिषिञ्चामि इत्यभिषेकं कुर्यात् । ततो नानाविधैरन्नैर्द्विजसत्तमान्भोजयित्वा तेभ्यो दक्षिणां दत्त्वा 'न्यूनं सम्पूर्णतां०' वाचयेत् ॥ इति शारदातिलकमन्त्रमहोदधिप्रोक्तं तान्त्रिकहवनविधानं समाप्तम् ॥ इति श्रीबीकानेरविषयान्तर्गतश्रीराजगढनगरनिवासिना गौडवंशावतंसेन श्रीवासिष्ठगोत्रोद्भवेन श्रीरामकृष्णामरचन्द्रपौत्रेण श्रीकस्तूरीचन्द्रचतुर्भुजसूनुना श्रीमहादेवभक्तचाजसनेयिना पण्डितश्रीचतुर्थीलालशर्मणा विरचिते अनुष्ठानप्रकाशे पद्धतिकाण्डे सर्वदेवोपयोगितन्त्रोक्तहोमप्रयोगप्रकरणम् ॥ ४ ॥ समाप्तश्चायं द्वितीयः पद्धतिकाण्डः ॥ २ ॥

अथ पुरश्चरणप्रयोगकाण्डः ॥ प्रथमं तावत्सकलविघ्ननिवर्तकश्रीगणेशमन्त्रपुरश्चरणप्रकरणम् ॥ सिन्दूरगमं त्रिनेत्रं पृथुतरजठरं हस्तपद्मेदं ध्यानं दन्तं पाशाङ्कुशेष्टान् पुरुकरविलसद्भुजपूरभिगमम् ॥ बालेन्दूद्वयोतमौलिं करिपतिवदनं दानपूरद्गण्डं भोगीन्द्राबद्धमौलिं भजतं गणपतिं रक्तवस्त्राङ्गरागम् ॥ चन्द्रतारादिबलान्वितं सुमुहूर्तं विविक्ते देशे जपस्थानं प्रकल्प्य तत्र धूशुद्धिं कूर्मशुद्धिम् आसनादिशुद्धिं च पूर्ववत् कृत्वा पूर्वेदिने स्वदेहशुद्धयर्थमयुतगायत्रीजपं कुर्यात् । ततः प्रारम्भादिने प्रातर्नित्यमावश्यकं कर्म समाप्य पूर्वोक्तविधिना मङ्गलस्नानं गणेशपूजनादिजापकवर्णान्तं सर्वं सम्पन्नाद्य स्वासने ग्राहमुख उदङ्मुखौ वा उपविश्य आचम्य प्राणानायम्य देशकालौ संकीर्त्य अमुककामनासिद्धये अमुकश्रीगणपतिदेवताप्रीतये अमुकश्रीगणपतिमन्त्रस्यामुकसंख्यात्मकजपपुरश्चरणं करिष्ये । तद् ज्ञत्वेनासनादिशुद्धिं भूतशुद्धिं प्राणप्रतिष्ठाभननमातृकान्यासं वहिमातृकान्यासं विघ्नेशादिकलामातृकान्यासं च करिष्ये इति च संकल्प्य वहिमातृकान्यासान्तं पूर्ववत्सर्वं कृत्वा सर्वगणेशमन्त्राङ्गभूतविघ्नेशादिकलामातृकान्यासं कुर्यात् । तद्यथा—ॐ अस्य विघ्नेशादि कलामातृकान्यासस्य गणक ऋषिर्निचृत् गायत्री छन्दः विनायको देवता हलो बीजानि स्वराः शक्तयः सर्वैष्टसिद्धये न्यासे विनियोगः ॥ अथ षडङ्गन्यासः ॥ ॐ गां हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ गीं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ गूं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ गौं कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ ॐ गौं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ गः अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ एवं षडङ्गन्यासं कृत्वा गजाननं ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानं—“गुणाङ्कुरवर्गभीतिपाणिं रक्ताब्जहस्तया ॥ प्रिययालिङ्गितं रक्तं त्रिनेत्रं गणपं भजे ॥ १ ॥” एवं ध्यात्वा कलान्यासं

कुर्यात् ॥ तत्र क्रमः ॥ अं अं विघ्नेशद्वाभ्यां नमः ललाटे ॥ १ ॥ अं आं विघ्नराजश्रीभ्यां नमः मुखवृत्ते ॥ २ ॥ अं इं विनायक
 पुष्टिभ्यां नमः दक्षिणनेत्रे ॥ ३ ॥ अं ई शिवोत्तमशान्तिभ्यां नमः वामनेत्रे ॥ ४ ॥ अं उं विघ्नकृत्स्वस्तिभ्यां नमः दक्षिणकर्णे ॥ ५ ॥
 अं ऊं विघ्नहर्तृसरस्वतीभ्यां नमः वामकर्णे ॥ ६ ॥ अं ऋं गणस्वाहाभ्यां नमः दक्षिणनासापुटे ॥ ७ ॥ अं ॠं एकदन्तसुमेधाभ्यां
 वामनासापुटे ॥ ८ ॥ अं लृं द्विदन्तकान्तिभ्यां दक्षिणगण्डे ॥ ९ ॥ अं लृं गजवक्त्रकामिनीभ्यां नमः वामगण्डे ॥ १० ॥ अं एं निर
 अनमोहिनीभ्यां नमः ऊर्ध्वौष्ठे ॥ ११ ॥ अं ऐं कर्पादिनदीभ्यां अधरोष्ठे ॥ १२ ॥ अं ओं दीर्घजिह्वपर्वतीभ्यां ऊर्ध्वदन्तपङ्क्तौ
 ॥ १३ ॥ अं औं शङ्खकर्णज्वालिनीभ्यां अधोदन्तपङ्क्तौ ॥ १४ ॥ अं अं वृषभध्वजनन्दाभ्यां शिरसि ॥ १५ ॥ अं अं गणेश
 सुरेशाभ्यां मुखे ॥ १६ ॥ अं कं गजेन्द्रकामरूपिणीभ्यां दक्षिणबाहुमूले ॥ १७ ॥ अं खं शूर्पकर्णमाभ्यां नमः दक्षिणकूर्परे
 ॥ १८ ॥ अं गं त्रिलोचनतेजोवतीभ्यां दक्षिणमणिबन्धे ॥ १९ ॥ अं घं लम्बोदरसत्याभ्यां दक्षाङ्गुलिमूले ॥ २० ॥ अं ङं महा
 नन्दविघ्नेशीभ्यां दक्षाङ्गुल्यग्रे ॥ २१ ॥ अं चं चतुर्भुजसुखरूपिणीभ्यां वामबाहुमूले ॥ २२ ॥ अं छं सदाशिवकामदाभ्यां वाम
 कूर्परे ॥ २३ ॥ अं जं आमोदमदजिह्वाभ्यां वाममणिबन्धे ॥ २४ ॥ अं झं दुर्मुखभूतिभ्यां वामाङ्गुलिमूले ॥ २५ ॥
 अं ञं सुमुखभौतिकाभ्यां नमः वामाङ्गुल्यग्रे ॥ २६ ॥ अं टं प्रमोदसिताभ्यां नमः दक्षपादमूले ॥ २७ ॥ अं ठं एकादशमाभ्यां
 नमः दक्षजानुनि ॥ २८ ॥ अं डं द्विजिह्वमहिषीभ्यां नमः दक्षगुल्फे ॥ २९ ॥ अं ढं शूरभञ्जनीभ्यां नमः दक्षपादाङ्गुलिमूले ॥ ३० ॥

ॐ णं वीरविक्रणाभ्यां नमः दक्षपादाङ्गुल्यग्रं ॥ ३१ ॥ ॐ तं पण्मुखमकुटीभ्यां नमः वामपादमूले ॥ ३२ ॥ ॐ थं वरदलजा
 भ्यां नमः वामजानुनि ॥ ३३ ॥ ॐ दं वामदेवदीर्घवाणाभ्यां नमः वामगुल्फे ॥ ३४ ॥ ॐ धं वक्रतुण्डधनुर्धराभ्यां नमः वामा
 ङ्गुलिमूले ॥ ३५ ॥ ॐ नं द्विरदयाभिनीभ्यां नमः वामाङ्गुल्यग्रे ॥ ३६ ॥ ॐ पं सेनानिरात्रिभ्यां नमः दक्षपाश्वे ॥ ३७ ॥ ॐ फं
 कामान्धघ्रासणीभ्यां नमः वामपाश्वे ॥ ३८ ॥ ॐ बं मत्तशशिप्रभाभ्यां नमः पृष्ठे ॥ ३९ ॥ ॐ भं विमत्तलोललोचनभ्यां नमः नामौ
 ॥ ४० ॥ ॐ मं मत्तवाहनचञ्चलाभ्यां नमः जठरे ॥ ४१ ॥ ॐ यं त्वगात्मभ्यां जटीदीप्तिभ्यां नमः हृदि ॥ ४२ ॥ ॐ रं असृगात्म
 भ्यां मुण्डीसुभगाभ्यां नमः दक्षांसे ॥ ४३ ॥ ॐ लं मांसात्मभ्यां खड्गदुर्भगाभ्यां नमः कङ्कुदि ॥ ४४ ॥ ॐ वं मेदूतमभ्यां वरेण्यशि
 वाभ्यां नमः वामांसे ॥ ४५ ॥ ॐ शं अस्थ्यात्मभ्यां वृषकेतनभगाभ्यां नमः हृदयादिदक्षहस्तान्तम् ॥ ४६ ॥ ॐ षं मज्जात्मभ्यां भक्ति
 प्रियभगिनीभ्यां नमः हृदयादिवामहस्तान्तम् ॥ ४७ ॥ ॐ सं शुक्रात्मभ्यां गणेशभोगिनीभ्यां नमः हृदयादिदक्षपादान्तम् ॥ ४८ ॥ ॐ
 हं प्राणात्मभ्यां मेघनदसुभगाभ्यां नमः हृदयादिवामपादान्तम् ॥ ४९ ॥ ॐ लं शक्त्यात्मभ्यां व्याप्तिकालरात्रिभ्यां नमः जठरे ॥ ५० ॥
 ॐ क्षं परमात्मभ्यां गणेशरकालिकाभ्यां नमः मुखे ॥ ५१ ॥ एवं कलान्यासं कृत्वा प्राणानयम्य मूलमन्त्रन्यासं कुर्यात् ॥ एवं कलान्यासः
 सर्वगणपतिमन्त्रेषु कार्यः ॥ (अथ वक्रतुण्डगणेशमन्त्रो मन्त्रमहोदधौ) ॥ यथा—(ॐ वक्रतुण्डाय हुँ इति षडक्षरो मूलमन्त्रः) अस्य श्रीगणेश
 मन्त्रस्य भार्गव ऋषिः अनुष्टुप् छन्दः विष्णेशो देवता वं बीजं यं शक्तिः सर्वैष्टसिद्धये जये विनियोगः अथ ऋष्यादिन्यासः ॐ भार्गव

ऋषये नमः शिरसि ॥१॥ ॐ अनुष्टुप्छन्दसे नमः मुखे ॥२॥ ॐ विघ्नेशदेवतायै नमः हृदये ॥३॥ ॐ वं बीजाय नमः गुह्ये ॥४॥ ॐ
 यं शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ अथ करन्यासः । ॐ वं अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ ॐ कं तर्जनीभ्यां नमः ॥ ॐ तुं मध्यमाभ्यां नमः ॥
 ॐ डां अनामिकाभ्यां नमः ॥ ॐ यं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ॐ हुं कर्तलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ अथ षडङ्गन्यासः । ॐ वं नमः
 हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ कं नमः शिरसे स्वाहा ॥२॥ ॐ तुं नमः शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ डां नमः कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ
 यं नमः नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ हुं नमः अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ अथ वर्णन्यासः । ॐ वं नमः भ्रूमध्ये ॥ १ ॥ ॐ कं नमः
 कण्ठे ॥ २ ॥ ॐ तुं नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ डां नमः नाभौ ॥ ४ ॥ ॐ यं नमः लिङ्गे ॥ ५ ॥ ॐ हुं नमः पादयोः ॥ ६ ॥ इति
 वर्णन्यासं कृत्वा ॐ वक्रतुण्डाय हुं नमः इति सर्वाङ्गे व्यापकं न्यस्य ध्यायेत्—“उद्यद्दिनेश्वरर्क्षिं निजहस्तपद्मे पाशाङ्कुशामय
 वरान्दधत्तं गजास्यम् ॥ रत्नाम्बरं सकलदुःखहरं गणेशं ध्यायेत्प्रसन्नमखिलाभरणाभिरामम् ॥ १ ॥ ” इति ध्यात्वा स्वदेहे ॐ मं
 मण्डूकादिरत्नत्त्वान्तपीठदेवताभ्यो नमः इति न्यस्य पीठपूजां कुर्यात् । तद्यथा—पुष्पाक्षतानादाय स्वावामभागे श्रीगुरुभ्यो नमः
 ॥१॥ दक्षिणे गणपतये नमः ॥२॥ मध्ये स्वष्टदेवतायै नमः ॥३॥ पीठमध्ये ॐ मं मण्डूकाय नमः ॥१॥ ॐ कां कालाग्निरुद्राय नमः
 ॥२॥ ॐ आं आधारशक्त्यै नमः ॥३॥ ॐ कूं कूर्माय नमः ॥४॥ ॐ अं अनन्ताय नमः ॥५॥ ॐ पृं पृथिव्यै नमः ॥६॥ ॐ क्षीं क्षीरसागर
 राय नमः ॥७॥ ॐ रं रत्नदीपाय नमः ॥ ८ ॥ ॐ रं रत्नमण्डपाय नमः ॥ ९ ॥ ॐ कं कल्पवृक्षाय नमः ॥ १० ॥ ॐ रं रत्नवेदि

कायै नमः ॥११॥ ॐ रं नन्निस्हासनाय नमः ॥ १२ ॥ इत्युत्तुपरि संपूज्य आग्नेयाम् ॐ वं धर्माय नमः ॥ १३ ॥ नैऋत्या ॐ ज्ञा
 ज्ञानाय नमः ॥१४॥ वायव्याम्-ॐ वं वैराग्याय नमः ॥१५॥ ईशान्यां ॐ ऐं ऐश्वर्याय नमः ॥१६॥ पूर्व ॐ अं अधर्माय नमः ॥१७॥
 दक्षिणे ॐ अं अज्ञानाय नमः ॥ १८ ॥ पश्चिमे ॐ अं अवैराग्याय नमः ॥ १९ ॥ उत्तरे ॐ अं अनेश्वर्याय नमः ॥ २० ॥ इति
 पूजयेत् ॥ ततो मध्ये आं आनन्दकन्दाय नमः ॥२१॥ ॐ सं संवित्रालाय नमः ॥२२॥ ॐ सं सर्वतत्त्वकमलासनाय नमः ॥ २३ ॥
 ॐ प्रं प्रकृतिमयपत्रेभ्यो नमः ॥२४॥ ॐ विं विकारामयकेसरेभ्यो नमः ॥२५॥ ॐ पं पञ्चाशद्वर्णद्वयकर्णिकाम्भ्यो नमः ॥ २६ ॥
 ॐ अं अकर्मण्डलाय द्वादशकलात्मने नमः ॥ २७ ॥ ॐ सौ सोममण्डलाय षोडशकलात्मने नमः ॥ २८ ॥ ॐ वं वह्निमण्ड
 लाय दशकलात्मने नमः ॥ २९ ॥ ॐ मं सत्त्वाय नमः ॥ ३० ॥ ॐ रं रजसे नमः ॥ ३१ ॥ ॐ तं तमसे नमः ॥ ३२ ॥
 ॐ अं आत्मने नमः ॥ ३३ ॥ ॐ पं परमात्मने नमः ॥ ३४ ॥ ॐ ह्रीं ज्ञानात्मने नमः ॐ मं मायातत्त्वाय ॥ ३५ ॥
 ॐ कं कलातत्त्वाय ॥ ३६ ॥ ॐ विं विद्यातत्त्वाय ॥ ३७ ॥ ॐ पं परतत्त्वाय नमः ॥ ३८ ॥ एवं पीठदेवताः संपूज्य
 पीठशक्तीः प्रतिष्ठाप्य पूजयेत् । तत्राष्टदिक्षु मध्ये च क्रमेण ॐ तीव्रायै नमः ॥ १ ॥ ॐ चालिन्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ नन्दायै
 नमः ॥ ३ ॥ ॐ भोगदायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ कामरूपिण्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ उग्रायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ तेजोवत्यै
 नमः ॥ ७ ॥ ॐ सत्यायै नमः ॥ ८ ॥ ॐ विघ्ननाशिन्यै नमः ॥ ९ ॥ इति विनायकस्य सर्वमन्त्राणामेताः पीठशक्तयो

ज्ञेयाः । ततः ॐ गं सर्वशक्तिकमलासनाय नमः इति मन्त्रेणासनं दत्त्वा तद्देशे ॐ वक्रतुण्डाय हुम् इति मूलमन्त्रेण * मूर्ति
 प्रकल्प्य तस्यां गणेशमावाह्य पूर्वोक्तपद्धतिमार्गेण षोडशोपचारैः संपूज्य ततः आवरणार्चनं कुर्यात् । तत्र क्रमः यन्त्रोद्धारश्च-मध्ये
 षट्कोणमण्डले आग्नेयादिकोणेषु क्रमेण ॐ वं हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ क्रं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ तुं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥
 ॐ डां कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ इत्यभ्यर्च्य स्वाग्रे ॐ यं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ दिक्षु ॐ हुं अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति प्रथमावराणां च
 नमः ॥ १ ॥ ततः पूर्वादिष्वष्टदलेषु क्रमेण ॐ विद्यादिमायै नमः ॥ १ ॥ ॐ विद्यायै नमः ॥ २ ॥ ॐ भोगदायै नमः ॥ ३ ॥
 ॐ विघ्नघातिन्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ निधिप्रदीपायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ पापघ्न्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ पुण्यायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ शशि
 प्रभायै नमः ॥ ८ ॥ इति द्वितीयावरणम् ॥ २ ॥ ततो दलाश्रेषु ॐ वक्रतुण्डाय नमः ॥ १ ॥ ॐ एकदंष्ट्राय नमः ॥ २ ॥ ॐ महो
 दराय नमः ॥ ३ ॥ ॐ गजास्याय नमः ॥ ४ ॥ ॐ लम्बोदराय नमः ॥ ५ ॥ ॐ विकटाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ विघ्नराजाय नमः
 ॥ ७ ॥ ॐ धूम्रवर्णाय नमः ॥ ८ ॥ इति तृतीयावरणम् ॥ ३ ॥ ततो भूपुरे पूर्वादिक्रमेण [पूर्व] ॐ लं हृदयाय नमः ॥ १ ॥ [आग्ने
 य्याय] ॐ रं अग्नये नमः ॥ २ ॥ [दक्षिणे] ॐ मं यमाय नमः ॥ ३ ॥ [वैश्वदेवाय] ॐ क्षं निर्गतये नमः ॥ ४ ॥
 [पश्चिमे] ॐ वं वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ [वायव्याय] ॐ यं वायवे नमः ॥ ६ ॥ [उत्तरे] ॐ कुं कुंभराय नमः ॥ ७ ॥

* गणपतियन्त्रमन्त्र पूर्व द्रष्टव्यम् ।

[ऐशान्ये] ॐ हं ईशानाय नमः ॥ ८ ॥ [ईशानपूर्वयोर्मध्ये] ॐ अं ब्रह्मणे नमः ॥ ९ ॥ निऋतिवरुणयोर्मध्ये ॐ अं अनन्ताय नमः ॥ १० ॥ इति चतुर्थावराणम् ॥ ४ ॥ पुनः पूर्वादिदिक्षु इन्द्रादिसमीपे ॐ वं वज्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ शं शक्त्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ दं दण्डाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ खं खड्गाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ पां पाशाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ अं अङ्कुशाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ गं गदायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ त्रिं त्रिशूलाय नमः ॥ ८ ॥ ॐ पं पद्माय नमः ॥ ९ ॥ ॐ चं चक्राय नमः ॥ १० ॥ इति पंचमावराणम् ॥ ५ ॥ एवं पञ्चावरणैर्गणनायकं संपूज्य षड्लक्षं मन्त्रं जपेत् । ततो जपान्ते इक्षु १ सक्तु २ रम्भाफल ३ चिपिट ४ तिल ५ मोदक ६ नारिकेल ७ लज्जै ८ रित्यष्टभिर्द्रव्यैर्जपदशशतो हुत्वा तद्दशशेन तर्पणं तद्दशशेन मार्जनं तद्दशशेन शुद्धान् विप्रांश्च भोजयेत् । एवं कृते मन्त्रः सिद्धो भवति । अनन्तरं ततः सिद्धमन्त्रेण स्वकामनार्थं प्रयोगान् कुर्यात् । तत्र प्रकारः “ब्रह्मचर्यरतो मन्त्रो जपेद्रविसहस्रकम् ॥ षण्मासमध्याहारिद्वं नाशयत्येव निश्चितम् ॥ १ ॥ चतुर्थ्यादिचतुर्थ्यन्तं जपेद्दशसहस्रकम् ॥ प्रत्यहं जुहुयाद्दशै तारं शतमतिन्द्रितः ॥ २ ॥ पूर्वोक्तं फलमाप्नोति षण्मासाद्भक्तितत्परः ॥ आज्यात्ताम्रस्य होमेन भवेद्धनसमृद्धिमान् ॥ ३ ॥ पृथुके नारिकेलैर्वा मरिचैर्वा सहस्रकम् ॥ प्रत्यहं जुह्वतो मासाजायते धनसंचयः ॥ ४ ॥ जीरसिन्धुमरीचाक्षरष्टद्रव्यैः सहस्रकम् ॥ जुह्वन्प्र तिदिनं पक्षात्पञ्चाक्षरे इवार्थवान् ॥ ५ ॥ चतुःशतं चतुश्चत्वारिंशदाद्यं दिनं प्रति ॥ तर्पयेन्मूलमन्त्रेण मण्डलादिष्टमाप्नुयात् ॥ ६ ॥ इति वक्रगुण्डगणपतिमन्त्रः प्रथमः ॥ १ ॥ अथ गणपतेर्द्वितीयमन्त्रो मन्त्रमहोदधौ—“ॐ शयस्पोषस्य ददितानि यदो रत्नयतमान् ॥ रक्षो

हणो वलगहनो वक्रतुण्डाय हुम् ॥” एकत्रिंशद्वर्णयुक्तो मन्त्रोऽभीष्टप्रदायकः ॥ अस्य ऋष्यादिन्यासान्तं पूर्ववत्कृत्वा-ॐ रायस्पोपस्य
 हृदयाय नमः ॥१॥ ॐ ददित्ता शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ निधिदो रत्नयातुमान् शिखायै वषट् ॥३॥ ॐ रक्षोहणो कवचाय हुम्
 ॥४॥ ॐ वलगहनो नेत्रत्रयाय वौषट् ॥५॥ ॐ वक्रतुण्डाय हुम् अस्त्राय फट् ॥६॥ अन्यत्सर्वं पूर्ववत् ॥ इति गणपतेर्द्वितीयो मन्त्रः ॥२॥
 अथोच्छिष्टगणपतिमन्त्रप्रयोगस्तत्रैव ॥ ‘ ॐ हस्तिपिशाचिलिखे स्वाहा ’ इति नवाक्षरो मन्त्रः ॥ अस्य श्रीउच्छिष्टगणेशमन्त्रस्य
 कङ्कालऋषिः, विराट् छन्दः, उच्छिष्टगणपतिदेवता आखिलाप्तये जपे विनियोगः ॥ ॐ कं कङ्कालऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥
 ॐ विराट्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ उच्छिष्टगणपतिदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासं कृत्वा हृदयादिन्यासं
 कुर्यात् ॥ ॐ हस्तिहृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ पिशाचि शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ लिखे शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ स्वाहा कवचाय
 हुम् ॥ ४ ॥ ॐ हस्तिपिशाचिलिखे स्वाहा ॥ अस्त्राय फट् ॥ ५ ॥ पञ्चाङ्गे नेत्रहीनं कार्थम् ॥ इति पञ्चाङ्गन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥
 “चतुर्भुजं रक्ततनुं त्रिनेत्रं पाशाङ्कुशौ मोदकपात्रदन्तौ ॥ करैर्दधानं सरसीरुहस्थमुन्मत्तमुच्छिष्टगणेशमीडे ॥१॥” इति ध्यात्वा पूर्वोक्ते
 पीठे उच्छिष्टगणपतिं पूजयेत् । तत्र प्रथमावरणे पूर्ववत् हृदयाद्यङ्गानि संपूजयेत् ॥१॥ द्वितीयावरणे अप्सु दिक्षु ॐ ब्राह्म्यै नमः ॥१॥
 ॐ माहेश्वर्यै नमः ॥२॥ ॐ कौमार्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ वैष्णव्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ वाराह्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ इन्द्रायै नमः ॥ ६ ॥
 ॐ चामुण्डायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ लक्ष्म्यै नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥ २ ॥ तृतीयावरणे दशसु दिक्षु ॐ वक्रतुण्डाय नमः ॥ १ ॥

ॐ एकदंष्ट्राय० ॥ २ ॥ ॐ लम्बोदराय० ॥ ३ ॥ ॐ विकटाय० ॥ ४ ॥ ॐ धूम्रवर्णाय० ॥ ५ ॥ ॐ विम्वराजाय० ॥ ६ ॥ ॐ
 गजाननाय० ॥ ७ ॥ ॐ विनायकाय० ॥ ८ ॥ ॐ गणपतये० ॥ ९ ॥ ॐ हस्तिदन्ताय० ॥ १० ॥ इति पूजयेत् ॥ ३ ॥ चतुर्थावर्णेन
 पूर्वादिषु दिक्षु पूर्ववदिन्द्रादयो दशदिग्पालाः पूज्याः ॥ ४ ॥ पञ्चमावर्णे वज्राद्यायुधानि पूजयेत् । एवं संपूज्य ॐ हस्तिपिशाचि
 लिखे स्वाहा इति लक्ष्मकं मन्त्रान् जपेत् ॥ ततो जपान्ते जपदशांशतस्तिलहोमं कृत्वा तद्दशांशेन तर्पणं तद्दशांशेन मार्जनं तद्दशां
 शेन विप्रांश्च भोजयेत् ॥ एवं सिद्धे मन्त्रे काव्यान्प्रयोगान्प्रवृत्तीं साधयेत् । तत्रकारोऽपि (तत्रैव) स्वाहुष्टप्रमाणां रक्तचन्दनेन क्षता
 कर्णे वा गणेशप्रतिमां रम्यामुक्तलक्षणलक्षितां कृत्वा विधानेन प्रतिष्ठाप्य नित्यं यधुना तां संस्नाप्य कृष्णचतुर्दशीमारभ्य शुक्लचतु
 र्दशीपर्यन्तं समुद्रं पायसं प्रत्यहं निवेद्य प्रत्यहं सहस्रं मन्त्रान् जपेत् । जपान्ते प्रत्यहं तावत् सधृततिलाहुतिं दद्यात् ॥ “गणेशोऽह
 मिति ध्यायन्नुच्छिद्येनाऽऽवृत्तो रहः ॥ पक्षाद्राज्यमवाप्नोति नृपजोऽन्योऽपि वा नरः ॥ १ ॥ कुलालमृत्साप्रतिमा पूजित्वं सुराज्यदा ॥
 कल्मीकमृत्कृता लाभमेवमिष्टा प्रयच्छति ॥ २ ॥ गौडी सैभाग्यदा सर्वं लवणी क्षोभयेदरीन् ॥ निम्बजा नाशयेच्छत्रून् प्रतिभये
 समर्चिता ॥ ३ ॥ मध्वक्तोहामतो लाजैर्विशयदस्त्रिं जगत् ॥ मुक्तोऽधिपशय्यमुच्छिद्यो जपञ्चत्रून् वशं नयेत् ॥ ४ ॥ कटुतेलान्विते
 राजीपुष्पैर्विद्वेषयेदरीन् ॥ द्यूते विवादे समरे युक्तोऽयं जयमावहेत् ॥ ५ ॥ कुबेराख्यमनोर्जापान्निधीनां स्वामितामियात् ॥ लेभते
 राज्यमनरि वानरेशविभाषणौ ॥ ६ ॥ रक्तवस्त्रांगरागाद्यस्ताबूलं निश्चदञ्जपेत् ॥ यद्वा निवेदितं तस्मै मोदकं भक्षयञ्जपेत् ॥ ७ ॥

पिशितं वा फलं वापि तेन तेन बलिं हरेत् ॥ "बलिमन्त्रोऽपि (तत्रैव) - ॐ गं हं क्रौं ग्लौं उच्छिष्टगणेशाय महायक्षायां बलिः इत्येको
 नैविशतिवर्णात्मको बलिमन्त्रः ॥ इति उच्छिष्टगणपतिमन्त्रविधानम् ॥ अथोच्छिष्टगणपतिमन्त्रो द्वितीयोऽपि (तत्रैव) ॐ नमो भगवते
 एकदंष्ट्राय हस्तिमुखाय लम्बोदराय उच्छिष्टमहात्मने ॐ क्रौं क्षौं गौं घे घे स्वाहा इति सप्तविंशदक्षरो मन्त्रः ॥ अस्य मन्त्रस्य गणक
 ऋषिः-गायत्रीछन्दः-उच्छिष्टगणपतिदेवता-अखिलात्मये जपे विनियोगः ॥ ॐ गणकऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्री
 छन्दसे नमो मुखे ॥ २ ॥ ॐ उच्छिष्टगणपतिदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ अथ षडङ्गन्यासः ॥ ॐ नमो
 भगवते हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ एकदंष्ट्राय हस्तिमुखाय शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ लम्बोदराय शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ उच्छिष्ट
 महात्मने कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ ॐ आं क्रौं क्षौं गं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ घे घे स्वाहा अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति षडङ्गं कृत्वा
 ध्यायेत् " शरान्वधनुः पाशमृणी स्वहस्तैर्देवानमारुक्तसरोरुहस्थम् ॥ विवस्त्रपत्न्यां सुरतप्रवृत्तमुच्छिष्टमन्त्रासुरतमाश्रयेऽहम् ॥ १ ॥
 इति ध्यात्वा पूर्वोक्ते पीठे गणपतिं संपूज्य पूर्ववच्छासुत्या मन्त्रं जपेत् । ततो जपान्ते घृतेन दशंभोमादिपुरश्चरणं समाप्य स्वाभीष्ट
 सिद्धये वक्ष्यमाणविधानं कुर्यात् । तदुक्तं मन्त्रमहोदये-कृष्णाष्टम्यादिकृष्णचतुर्दशीपर्यन्तं ग्रन्थमष्टोत्तरसहस्रं जप्त्वा तद्दशां
 शेषं घृतं हुत्वा तर्पयेत् । एवं कृतो हि मन्त्रोऽयं सप्तर्धिसिद्धिं प्रयच्छति ॥ धनं धान्यं सुतान्पौत्रान्सौभाग्यमतुलं यशः ॥ मूर्तिं
 कुर्याद्भूषणेशस्य शुभाहे निम्बदारुणा ॥ १ ॥ प्राणप्रतिष्ठां कृत्वाथ तद्गुणं सन्नमाजपेत् ॥ यं ध्यात्वा दासवत्सोऽपि वश्यो भवति

निश्चितम् ॥ २ ॥ नदीजलं समादाय सप्तविंशतिसंख्यया ॥ मन्त्रयिवा मुखे तेन प्रक्षाल्येशसभां व्रजेत् ॥ ३ ॥ पश्येद्यं
दृश्यते येन स वश्यो जायते क्षणात् ॥ चतुःसहस्रधत्तपुष्पाणि मनुनापयेत् ॥ ४ ॥ गणेशाय नृपादीनां जनानां वक्षता
कृते ॥ सुन्दरीवामपादस्य रेणुमादाय तत्र तु ॥ ५ ॥ संस्थाय गणनाथस्य प्रतिमां प्रजपेन्मनुम् ॥ तां ध्यात्वा रविसाहस्रं
सा समायाति दूरतः ॥ ६ ॥ श्वेताकैणाथ निम्बेन कृत्वा मूर्तिं धृतांशुकाम् ॥ चतुर्थ्या पूजयेद्वात्रौ रक्तैः कुसुमचन्दनैः ॥ ७ ॥
जत्वा सहस्रं तां मूर्तिं क्षिपेद्वात्रौ सरित्ते ॥ स्पष्टं कार्यं समाचष्टे स्वप्ने तस्य गणाधिपः ॥ ८ ॥ सहस्रं निम्बकाष्ठानां
होमादुच्चाटयेदरीन् ॥ वज्रिणः समिधा होमाद्रिपुण्यमपुरं व्रजेत् ॥ ९ ॥ वानरस्यास्थि संजतं क्षिप्तमुच्चाटयेद्गृहे ॥
जप्तं नरास्थि कन्याया गृहे क्षिप्तं तदातिकृत् ॥ १० ॥ कुलालस्य मृदा स्त्रीणां वामपादस्य रेणुना ॥ कृत्वा पुत्तलिकां तस्या हृदि
स्त्रीनाम संलिखेत् ॥ ११ ॥ निखनेनन्त्रसंजतान्नम्बकाष्ठैः क्षिताविमाम् ॥ सोमन्ता भवति क्षिप्रमुद्धृतायां सुखं भवेत् ॥ १२ ॥ शत्रावेवं
कृता सा तु लघुनेन समन्विता ॥ १३ ॥ शरावान्तर्गता सम्यक् पूजिता द्वारि विद्विषः ॥ निखाता पक्षमात्रेण शत्रूच्चाटनकृत्स्मृता
॥ १४ ॥ विषमे समनुप्राप्ते सिताकीर्णम्बदारुजम् ॥ गणपं पूजितं सम्यक् कुसुमै रक्तचन्दनैः ॥ १५ ॥ मद्यभाण्डस्थितं हस्तमात्रे
तं निखनेत्स्थले ॥ तत्रोपविश्य प्रजपेन्मन्त्री नक्तं दिवा मनुम् ॥ १६ ॥ सप्ताहमध्यं नश्यन्ति सर्वे घोरा उपद्रवाः ॥ शत्रवो वक्षतां
यान्ति वर्द्धन्ते धनसंपदः ॥ १७ ॥ दुष्टस्त्रीवामपादस्य रजसा निजदेहजैः ॥ मलैर्मूत्रपुरीषाद्यैः कुम्भकारमृदापि च ॥ १८ ॥ एतैः

कृत्वा गणेशस्य प्रतिमां मद्यभाण्डगाम् ॥ संपूज्य निखनेद्रुमौ हस्ताद्धै प्ररिते पुनः ॥ १९ ॥ संस्थाप्य वह्नौ जुहुयात् कुमुदहयमारजैः ॥ सहस्रं सा भवेद्दासी तत्त्वाचमनसाधनैः ॥ २० ॥ एवमादिप्रयोगाणां नवार्णैनापि साधयेत् ॥ इति उच्छिष्टगणपतिमन्त्रो द्वितीयः ॥ अथ उच्छिष्टगणपतिमन्त्रस्तृतीयोऽपि तत्रैव ॥ तथद्या-अहस्तिमुखाय लम्बोदराय उच्छिष्टमहात्मने आं क्रौं ह्रीं क्रौं ह्रीं ह्रूं घेघे उच्छिष्टाय स्वाहा ॥ अस्य मन्त्रस्य ऋष्यादिन्यासं पूर्वमन्त्रवत् कृत्वा मूलमन्त्रेण करन्यासं षडङ्गन्यासं च कुर्यात् ॥ अथ षडङ्गन्यासः ॥ ॐ हस्तिमुखाय हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ लम्बोदराय शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ उच्छिष्टमहात्मने शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ आं क्रौं ह्रीं क्रौं ह्रीं ह्रूं कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ ॐ घेघे उच्छिष्टाय नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ स्वाहा अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ एवं षडङ्गन्यासं कुर्यात् ॥ अन्यत् सर्वं पूर्ववज्जेयम् ॥ उच्छिष्टगणपतस्य मन्त्रेष्वेषु न शोचनम् ॥ सिद्धादिचक्रं मासादेः प्राप्तास्ते सिद्धिदा गुरोः ॥ १ ॥ मनवोऽमी सदा गोप्या न प्रकाश्या यतस्ततः ॥ परीक्षिताय शिष्याय प्रदेया निजसूने ॥ २ ॥ अथ लक्ष्मीविनायकमन्त्रप्रयोगः (मन्त्रमहोदधौ) - “ॐ श्रीं गं सौम्याय गणपतये वरवरदु सर्वजनं मे वशमानय स्वाहा” ॥ इत्यष्टाविंशतिवर्णौ लक्ष्मीविनायकमन्त्रः ॥ अस्य लक्ष्मीविनायकमन्त्रस्य-अन्तर्यामी ऋषिर्गायत्री छन्दः । लक्ष्मीविनायको देवता-श्रीं बीजम् । स्वाहा शक्तिः । ममाभीष्टसिद्धयर्थे जपे विनियोगः ॥ ॐ अन्तर्यामिऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्रीछन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ लक्ष्मीविनायकदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ श्रीबीजाय नमो गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ स्वाहाशक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति

ऋष्यादिन्यासः ॥ अथ षडङ्गन्यासः । ॐ श्रां गाँ हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ श्रीं गीं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ श्रूं गूं
 शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ श्रैं गैं कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ ॐ श्रीं गाँ नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ श्रं गं अक्षाय फट् ॥ ६ ॥
 इति षडङ्गं कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् “दन्ताभये चक्रवर्गे दधानं कराग्रं स्वर्णवटं त्रिनेत्रम् ॥ धृताब्जयालिङ्गितम्
 त्रिपुन्या लक्ष्मीगणेशं कनकाभमीडि ॥ १ ॥” इति ध्यात्वा पूर्वोक्ते पीठे लक्ष्मीगणेशं संपूज्य मध्ये षट्कोणमण्डले पूर्ववत्
 हृदयाद्यङ्गानि संपूज्य अष्टदलेषु ॐ बलायै नमः ॥ १ ॥ ॐ विमलायै नमः ॥ २ ॥ ॐ कमलायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ वनमा
 लिकायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ बिभीषिकायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ मालिकायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ शाङ्करायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ वसुमालिकायै नमः ॥
 ८ ॥ इत्यष्टौ शक्तीः संपूज्य तत्रैव दक्षिणपार्श्वे ॐ शङ्खाय नमः ॥ १ ॥ वामपार्श्वे ॐ पद्मनिधये नमः ॥ २ ॥ इति पूजयेत् ।
 ततो भूपुरे पूर्वादिदिक्षु इन्द्रादिलोकपालान् तद्गहिरस्त्राणि च पूर्ववत्पूजयेत् । ततश्चतुर्लक्षशतृश मन्त्रं जप्त्वा तद्दर्शनेन बिल्व
 वृक्षसमिद्धिर्होमं कृत्वा तद्दर्शान्तस्तपणं तद्दर्शनेन मार्जनं तद्दर्शनेन विभ्रांश्च भोजयेत् ॥ “ एवं सिद्धे मनौ मन्त्री प्रयोगान्कृतुम
 र्हेति । उरुमात्रे जले स्थित्वा मन्त्री ध्यात्वाकर्मण्डले ॥ १ ॥ एवं त्रिलक्षं जपतो धनवृद्धिः प्रजायते ॥ बिल्वमूलं समास्थाय ताव
 ज्जेते फलं हि तत् ॥ २ ॥ अशोककाष्ठज्वलिते वृक्षावाज्याक्ततण्डुलैः ॥ होमतो वशयेद्विश्वकर्माष्टे शुचावपि ॥ ३ ॥ खदि
 राग्नौ नरपतिं लक्ष्मीं पायसहोमतः ॥” इति लक्ष्मीविनायकप्रयोगः ॥ अथ त्रैलोक्यमोहनगणपतिप्रयोगः (मन्त्रमहोदयो) ॐ वक्र

तुंडकदंष्ट्राय ह्रीं ह्रीं श्रीं गं गणपते वरवरद सर्वजनं मे वशमानय स्वाहा इति त्रयस्त्रिंशद्गर्णात्मको मन्त्रः । अस्य त्रैलोक्यमोहन
करणे शमन्त्रस्य-गणकऋषिः । गायत्री छन्दः-त्रैलोक्यमोहनकरो गणेशो देवता-ममाभीष्टसिद्ध्यर्थं जपे विनियोगः । ऋष्यादिन्या
सं कृत्वा षडङ्गं कुर्यात् । अथ षडङ्गन्यासः ॥ ॐ वक्रतुण्डकदंष्ट्राय ह्रीं ह्रीं श्रीं गं हृदयाय नमः ॥ १ ॥ गणपतये शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥
वरवरद शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ सर्वजनं कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ मे वशमानय नेत्रत्रयाय वौपट् ॥ ५ ॥ स्वाहा अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति षडङ्गन्यास
कृत्वा ध्यायेत्-“गदाबीजपूरे धनुःशूलचक्रे सरोजोत्पले पारशमन्यैकदन्तान् ॥ करैः संदधानं स्वशुण्डाग्रजन्मणीकुम्भमङ्गा
धिहृदं स्वपन्त्या ॥ सरोजन्मना भूषणानां भरणोज्ज्वलद्वस्ततन्व्या समालिङ्गिताङ्गम् ॥ करीन्द्राननं चन्द्रवृन्दं त्रिनेत्रं जगन्मोहनं
रक्तकान्तिं भजे तम् ॥ १ ॥ ” एवं ध्यात्वा पूर्वोदिते पीठे गणनायकं संपूज्य आवर्णपूजां कुर्यात् । तत्र मध्ये षट्कोणमण्डले पूर्व
वत् हृदयाद्यङ्गानि संपूज्य अष्टदलेषु ॐ वामायै नमः ॥ १ ॥ ज्येष्ठायै नमः ॥ २ ॥ ॐ रौद्र्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ काल्यै नमः
॥ ४ ॥ ॐ कलविकरिण्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ बलप्रमथिन्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ सर्वभूतदमन्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ मनोन्मन्यै नमः ॥ ८ ॥
ततः पूर्वोदितचतुर्दिक्षु पूर्व ॐ प्रमोदाय नमः ॥ १ ॥ दक्षिणे ॐ सुमुखाय नमः ॥ २ ॥ पश्चिमे ॐ दुर्मुखाय नमः ॥ ३ ॥ उत्तरे
ॐ विघ्ननाशकाय नमः ॥ ४ ॥ ततो दलाग्रेषु ॐ आं ब्राह्म्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ ईं माहेश्वर्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ ऊं कौमार्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ ऋं
वैष्णव्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ लं वाराह्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ ऐं इन्द्राण्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ ओं चामुण्डायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ अं लक्ष्म्यै नमः ॥ ८ ॥

इति मातृः संपूज्य भूपुरे पूर्वादिषु पूर्ववत् इन्द्रादिदशदिक्पालान् तद्वहिः तदायुधान्यपि च पूजयेत्। एवमावरणपूर्जां कृत्वा चतुर्लक्षवारं
मन्त्रं जप्त्वा तद्दशशेन पूर्वोत्तरद्वयैर्हत्वा तत्तद्दशशेन तर्पणमार्जनब्राह्मणभोजनरूपकर्म कुर्यात् ॥ एवं सिद्धे मन्त्रे स्वप्नप्रयोगान्
साधयेत् वशयेत्कर्मलैर्भूषणमन्त्रिणः कमुदुहते ॥ समिद्धैश्चलदलसमुद्भूतद्वरासुरान् ॥१॥ उदुम्बरोत्थैर्नृपतीन्मुक्षवाटविशान्तिमान् ॥
शौद्रेण कनकप्रातिगोप्राप्तिः पयसा गवाम् ॥ २ ॥ ऋद्धिर्दध्यौदनान्नं घृतैः श्रीर्वैतसेर्जलम् ॥ अथ हरिद्रागणपतिप्रयोगः ॥ ॐ हुं
गं गौं हरिद्रागणपतये वरवरद सर्वजनहृदयं स्तम्भय स्तम्भय स्वाहा ॥ ३२ ॥ अस्य हरिद्रागणनायकमन्त्रस्य मदन-ऋषिः । अनु
ष्टुच्छन्दः । हरिद्रागणनायको देवता । ममाभीष्टसिद्धयर्थे जपे विनियोगः । ॐ मदनऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुच्छन्दसे
नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ हरिद्रागणनायकदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ हुं गं गौं अद्भुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ हरिद्रागणपतये
तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ वरवरद मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ सर्वजनहृदयम् अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ स्तम्भयस्तम्भय
कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ स्वाहा कातलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ अथ हृदयादिषडङ्गन्यासः ॥ ॐ हुं
गं गौं हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ हरिद्रागणपतये शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ वरवरद शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ सर्वजनहृदयं कव
चाय हुम् ॥ ४ ॥ ॐ स्तम्भयस्तम्भय नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ स्वाहा अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति षडङ्गन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥
पाशाङ्कुशौ मोदकमेकदन्तं करैर्दधानं कनकासनस्थम् ॥ हारिद्रवण्डप्रतिमं त्रिनेत्रं पीताम्बुकं रात्रिगणेशमिडि ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा

पूर्वोक्ते पीठे संपूज्य पूर्ववत् आवरणपूजां कृत्वा चतुर्लक्षवारं मन्त्रं जप्त्वा जपान्ते हरिद्रामिश्रितैस्तण्डुलैर्दशशहोमं कृत्वा तत्तदंशां
 शेषेन तर्पणमार्जनब्राह्मणभोजनानि कुर्यात् ॥ एवमारोधितो मन्त्रः सिद्धो यच्छेन्मनोरथान् ॥ शुक्लपक्षे चतुर्थ्यां तु कन्यापिष्ट
 हरिद्रया ॥ १ ॥ विलिप्याङ्गं जले स्नात्वा पूजयेद्गणनायकम् ॥ तर्पयित्वा पुरस्तस्य सहस्रं साष्टकं जपेत् ॥ २ ॥ शतं हुत्वा
 साज्यापूपैर्भोजयेद्ब्रह्मचारिणः ॥ कुमारीरपि संतोष्य गुरुं प्राप्नोति वाञ्छितम् ॥ ३ ॥ लाजैः कन्यामवाप्नोति कन्यापि लभते
 वरम् ॥ वन्ध्या नारी रजःस्नाता पूजयित्वा गणाधिपम् ॥ ४ ॥ पलप्रमाणगोमूत्रे पिष्टाः सिन्धुवचानिशाः ॥ सहस्रं मन्त्रयेत्कन्या वटून्
 संभोज्य मोदकैः ॥ ५ ॥ पीत्वा तदौषधं पुत्रं लभते गुणसागरम् ॥ वाणीस्तम्भं रिपुस्तम्भं कुर्यान्मनुरुपासितः ॥ ६ ॥
 जलाश्विचौरसिंहास्त्रप्रमुखानपि रोधयेत् ॥ प्रोक्ता एते गणेशस्य मन्त्रा इष्टमभीप्सता ॥ ७ ॥ गोपनीया न दुष्टेभ्यो
 वदनीयाः कथंचन ॥ इति मन्त्रमहोदधौ हरिद्रागणपतिमन्त्रविधानं समाप्तम् ॥ ॥ अथ उच्छिष्टगणपतिकवचम् ॥ उक्तं च
 (रुद्रयामले) देव्युवाच ॥ देव देव जगन्नाथ सृष्टिस्थितिलयात्मक ॥ विना ध्यानं विना मन्त्रं विना होमं विना जपम् ॥ १ ॥
 यस्य स्मरणमात्रेण लभ्यते शीघ्रचिन्तितम् ॥ तदेव श्रोतुमिच्छामि कथयस्व जगन्नाथो ॥ २ ॥ ईश्वर उवाच ॥ शृणु देवि
 प्रवक्ष्यामि गुह्याद्गुह्यतरं महत् ॥ उच्छिष्टगणनाथस्य कवचं सर्वसिद्धिदम् ॥ ३ ॥ अल्पायासौर्विना कष्टैर्जपमात्रेण सिद्धिदम् ॥
 एकान्ते निर्जनेऽरण्ये गह्वरे च रणाङ्गणे ॥ ४ ॥ सिन्धुतीरे च गाङ्गे जले ॥ सर्वदेवालये तीर्थे लब्ध्वा सम्यक् जपे

चरेत् ॥६॥ स्नानशौचादिकं नास्ति निर्वन्धनं प्रिये ॥ दारिद्र्यान्तर्करं शीघ्रं सर्वतत्त्वं जगत्प्रिये ॥ ६ ॥ सहस्रशपथं कृत्वा यदि
 स्नेहोऽस्ति मां प्रति ॥ निन्दकाय कुशिण्याय खलाय कुटिलाय च ॥७॥ दुष्टाय परशिष्याय वातकाय भठाय च ॥ वञ्चकाय वरभ्रात्रे
 ब्राह्मणीगमनाय च ॥ ८ ॥ अशलाय च क्रूराय गुरुद्रोहताय च ॥ न दातव्यं न दातव्यं न दातव्यं कदाचन ॥ ९ ॥ गुरुभक्त्याय
 दातव्यं सिच्छिष्याय विशेषतः ॥ तेषां सिध्यन्ति शीघ्रिण ह्यन्यथा न च सिध्यति ॥१०॥ गुरुसतोपमात्रेण कलौ प्रत्यक्षसिद्धिदम् ॥
 देहोच्छिष्टैः प्रजप्तव्यं तथोच्छिष्टमहामनुम् ॥११॥ आकाशे च फलं प्राप्तं नान्यथा वचनं भयम् ॥ एषा राजवती विद्या विना पुण्यं
 न लभ्यते ॥१२॥ अथ वक्ष्यामि देवेशि क्वचं मन्त्रपूर्वकम् ॥ यस्य विज्ञानमात्रेण राजभोगफलप्रदम् ॥१३॥ क्वचम्—ऋषिर्मे गणकः
 पातु शिरश्चैव निरन्तरम् ॥ त्राहि मां देवि गायत्री ऋषिश्छन्दः सदा सुखे ॥ १४ ॥ हृदये पातु मां नित्यमुच्छिष्टगणदेवता ॥ कुक्षे
 रक्षतु तद्बीजं स्वाहाशक्तिश्च पादयोः ॥ १५ ॥ कामकीलकसर्वाङ्गे विनियोगश्च सर्वदा ॥ पार्श्वद्वये सदा पातु स्वशक्तिं गणनायकः
 ॥ १६ ॥ शिखायां पातु तद्बीजं भ्रूमध्ये तारबीजकम् ॥ हस्तिवक्त्राय शिरसि लम्बोदरे ललाटे ॥ १७ ॥ उच्छिष्टो नेत्रयोः पातु
 कर्णे पातु महात्मने ॥ पाशाङ्कुशमहाबीजं नासिकायां च रक्षतु ॥ १८ ॥ मूर्तीक्षुरः कर्णं पातु आस्यं जिह्वां स्वयं वपुः ॥ तद्बीजं
 पातु मां नित्यं ग्रीवायां कण्ठदेशके ॥ १९ ॥ गं बीजं च तथा रक्षेत्तथा त्वग्रे च पृष्ठके ॥ सर्वकामश्च हृत् पातु पातु मां च करद्वये
 ॥ २० ॥ उच्छिष्टाय च हृदये वह्निबीजं तथोदरे ॥ मायाबीजं तथा कट्यां द्रवूह सिद्धिदायकः ॥ २१ ॥ जङ्घायां गणनाथश्च

पादौ पातु विनायकः ॥ शिरसः पादपर्यन्तमुच्छिष्टगणनायकः ॥ २२ ॥ आपादमस्तकान्तं च उमापुत्रश्च पातु माम् ॥ दिशोऽष्टौ
 च तथाकाशे पाताले विदिशोऽष्टके ॥ २३ ॥ अहर्निशं च मां पातु मदचञ्चललोचनः ॥ जलेऽनले च संग्रामे दुष्टकारागृहे वने ॥ २४ ॥
 राजद्वारपथे घोरं पातु मां गणनायकः ॥ इदं तु कवचं गुह्यं मम वक्राद्विनिर्गतम् ॥ २५ ॥ त्रैलोक्ये सततं पातु द्विभुजश्च चतु
 भुजः ॥ बाह्यमाभ्यन्तरं पातु सिद्धिबुद्धिविनायकः ॥ २६ ॥ सर्वसिद्धिप्रदं देवि कवचं त्वृद्धिसिद्धिदम् ॥ एकान्ते प्रजपेन्मन्त्रं कवचं
 युक्तिसंयुतम् ॥ २७ ॥ इदं रहस्यं कवचमौच्छिष्टगणनायकम् ॥ सर्वकर्मसु देवेशि इदं कवचनायकम् ॥ २८ ॥ एतत्कवचमा
 हात्म्यं वाणीतुं नैव शक्यते ॥ धर्मार्थकाममोक्षं च नानाफलप्रदं नृणाम् ॥ २९ ॥ शिवपुत्रः सदा पातु मां च सुरार्चितः ॥ गजा
 ननः सदा पातु गणराजश्च पातु माम् ॥ ३० ॥ सदा शक्तिरतः पातु मां कामविह्वलः ॥ सर्वाभरणभूषाढ्यः पातु मां सिद्धिरार्चितः
 ॥ ३१ ॥ पञ्चमोदकः पातु पातु मां पार्वतीसुतः ॥ पाशाङ्कुशधरः पातु पातु मां च धनेश्वरः ॥ ३२ ॥ गदाधरः सदा पातु मां
 काममोहितः ॥ नम्रनारीरतः पातु पातु मां च गणेश्वरः ॥ ३३ ॥ अतर्क्यवरदः पातु शक्तियुक्तः सदावतु ॥ भालचन्द्रः सदा पातु
 नानारत्नविभूषितः ॥ ३४ ॥ उच्छिष्टगणनाथश्च मदाघूर्णितलोचनः ॥ नारीयोनिरसास्वादः पातु मां गजकर्णकः ॥ ३५ ॥ भस्मवदनः
 पातु पातु मां भगवच्छमः ॥ जटाधरः सदा पातु मां च किरीटिकः ॥ ३६ ॥ पद्मासनस्थितः पातु रक्तवर्णश्च पातु माम् ॥
 नम्रसामप्रदोन्मत्तः पातु मां गणदैवतम् ॥ ३७ ॥ वामाङ्गे सुन्दरीयुक्तः पातु मां मन्यथः प्रभुः ॥ क्षत्रपः पिशितं पातु पातु मां

श्रुतिपाठकः ॥३८॥ भूषणाढ्यस्तु मां पातु नानामोगसमन्वितः ॥ स्मिताननः सदा पातु श्रीगणेशकुलान्वितः ॥ ३९ ॥
 श्रीरक्तचन्दनमयः सुलक्षणगणेश्वरः ॥ श्वेताकर्मगणनाथश्च हरिद्रागणनायकः ॥ ४० ॥ पारिमद्गणेशश्च पातु सप्तगणेश्वरः ॥ प्रवा
 लकर्मणाध्यक्षो गजदन्तो गणेश्वरः ॥ ४१ ॥ हर्षबीजगणेशश्च भद्राक्षगणनायकः ॥ दिव्यौषधीसमुद्भूतो गणेशश्चिन्तितप्रदः ॥ ४२ ॥
 लवणस्य गणाध्यक्षो मृत्तिकागणनायकः ॥ तण्डुलाक्षगणाध्यक्षो प्रवालाक्षगणेश्वरः ॥ ४३ ॥ स्फटिकाक्षगणाध्यक्षो रुद्राक्षगणैद्वतः ॥
 नवरत्नगणेशश्च आदिदेवो गणेश्वरः ॥ ४४ ॥ पञ्चाननश्चतुर्वक्त्रो पडाननगणेश्वरः ॥ मयूरवाहनः पातु पातु मां मूषकासनः ॥ ४५ ॥
 पातु मां देवदैवशः पातु मामृषिपूजितः ॥ पातु मां सर्वदा देवो देवदानवपूजितः ॥ ४६ ॥ त्रैलोक्यपूजितो देवः पातु मां च विभुः प्रभुः ॥
 रत्नस्थं च सदा पातु सागरस्थं सदावतु ॥ ४७ ॥ भूमिष्ठं च सदा पातु पातालस्थं सदावतु ॥ अंतरिक्षं सदा पातु आकाशस्थं सदा
 वतु ॥ ४८ ॥ चतुष्पथं सदा पातु त्रिपथस्थं च पाहि माम् ॥ बिल्वस्थं च वनस्थं च पाहि मां सर्वतस्तनूम् ॥ ४९ ॥ राजद्वारस्थितं
 पातु पातु मां शीघ्रसिद्धिदः ॥ भवानीपूजितः पातु ब्रह्मविष्णुशिवार्चितः ॥ ५० ॥ इदं तु कवचं देवि पठनात्सर्वसिद्धिदम् ॥
 उच्छिष्टगणनाथस्य समन्त्रं कवचं परम् ॥ ५१ ॥ स्मरणाद्भुजन्त्रं च लभ्यते साङ्गकं ध्रुवम् ॥ वाचा सिद्धिकरं
 शीघ्रं परसैन्यविदारणम् ॥ ५२ ॥ प्रातर्मध्याह्नसायाह्ने दिवा रात्रौ पठन्नरः ॥ चतुर्थ्यां दिवसे रात्रौ पूजने मान
 दायकम् ॥ ५३ ॥ सर्वसौभाग्यदं शीघ्रं दारिद्र्यार्णवघातकम् ॥ सुदारासु प्रजासौख्यं सर्वसिद्धिकरं नृणाम् ॥ ५४ ॥ जलेऽथवानले

ऽरण्ये सिन्धुतीरे सरित्ते ॥ श्मशाने दूरदेशे च रणे पर्वतगह्वरे ॥५५॥ गजद्वारे भये घोरं निर्भयो जायते ध्रुवम् ॥ सागरे च महा
 शीते दुर्भिक्षे दुष्टसंकटे ॥ ५६ ॥ भूतप्रेतपिशाचादियक्षराक्षसजे भये ॥ राक्षसीयक्षिणीक्रूराशाकिनीडाकिनीगणाः ॥ ५७ ॥
 राजमृत्युहरं देवि कवचं कामधेनुवत् ॥ अनन्तफलदं देवि भर्तुं शोभं च पार्वति ॥५८॥ कवचेन विना मन्त्रं यो जपेद्गणनायकम् ॥
 इह जन्मानि पापिष्ठो जन्मान्ते सूपको भवेत् ॥ ५९ ॥ इति परमरहस्यं देवदेवाचनं च कवचपरमदिव्यं पार्वतीपुत्ररूपम् ॥ पठति
 परमभोगैश्वर्यमोक्षप्रदं च लभति सकलसौख्यं शक्तिपुत्रसादात् ॥ ६० ॥ इति श्रीरुद्रयामलतन्त्रे उमामहेश्वरसंवादे उच्छिष्टगणेश
 कवचं समाप्तम् ॥ शुभमस्तु ॥ अथ हरिद्रुगणेशकवचम् ॥ ईश्वर उवाच ॥ शृणु वक्ष्यामि कवचं सर्वसिद्धिकरं प्रिये ॥
 पठित्वा पाठयित्वा च मुच्यते सर्वसंकटात् ॥ १ ॥ अजुत्वा कवचं देवि गणेशस्य मनुं जपेत् ॥ सिद्धिर्न जायते तस्य कल्पको
 टिशतैरपि ॥ २ ॥ ॐ आमोदश्च शिरः पातु प्रमोदश्च शिखेपरि ॥ संमोदो भ्रूयुगे पातु भ्रूमध्ये च गणाधिपः ॥ ३ ॥ गणक्रीड
 आक्षिपुगं नासायां गणनायकः ॥ गणक्रीडाचितः पातु वदने सर्वसिद्धये ॥ ४ ॥ जिह्वायां सुमुखः पातु ग्रीवायां दुर्मुखः सदा ॥
 विघ्नेशो हृदये पातु विघ्ननाशश्च वक्षसि ॥५॥ गणानां नायकः पातु बाहुयुग्मे सदा मम ॥ विघ्नकर्ता च उदरे विघ्नहर्ता च लिङ्गके
 ॥ ६ ॥ गजवक्रः कटौ देशे एकदन्तो नितम्बके ॥ लम्बोदरः सदा पातु शुद्धदेशे ममारुणः ॥७॥ व्यालयज्ञोपवीती मां पातु पादयुगे
 सदा ॥ जापकः सर्वदा पातु जानुजङ्घे गणाधिपः ॥ ८ ॥ हारिद्रुः सर्वदा पातु सर्वांगे गणनायकः ॥ य इदं प्रपठेन्नित्यं गणेशस्य

महेश्वरि ॥ ९ ॥ क्वचं सर्वसिद्धाख्यं सर्वविघ्नविनाशनम् ॥ सर्वसिद्धिं साक्षात्सर्वपापविमोचनम् ॥ १० ॥ सर्वसिद्धिं साक्षात्सर्वपापविमोचनम् ॥ १० ॥ सर्वसिद्धिं साक्षात्सर्वपापविमोचनम् ॥ १० ॥
 त्वर्पापविमोचनम् ॥ सर्वसिद्धिं साक्षात्सर्वपापविमोचनम् ॥ ११ ॥ श्रद्धां जरा रोगा ये चान्ये शुद्धकादयः ॥ पठन्तश्च
 देवि नशमायान्ति तत्क्षणात् ॥ १२ ॥ धनधान्यकरं देवि क्वचं सुरपूजितम् ॥ समो नास्ति महेशानि त्रैलोक्ये क्वचस्य च
 ॥ १३ ॥ हारिदस्य महेशानि क्वचस्य च भूतले ॥ किमन्यसदालपैथ्यद्रव्ययमायुधात् ॥ १४ ॥ इति विश्वसारतन्त्रे हरिद्र-
 गणेशक्वचं समाप्तम् ॥ ॥ अथ पार्थिवगणेशविधानम् ॥ (रुद्रयामले) महादेव उवाच ॥ यथा पार्थिवलिङ्गं
 तु सर्वसिद्धिविधायकम् ॥ तथा विघ्नेश्वरं देवं पार्थिवं सर्वकामदम् ॥ ११ ॥ निर्विघ्नं जायते कार्यं सर्वो सिद्धिं पुमांश्च ॥ षट् कर्माणि
 तथा वक्ष्ये शृणुष्वैकमना भव ॥ २ ॥ रक्तोपचारैः सिद्धैः रक्तमाल्याम्बरैस्तथा ॥ जपापुष्पैः कारवीरैः कुसुमैः क्षीरपायसैः ॥ ३ ॥
 संपूज्य वश्यतामेति यं यं चित्तयते नरः ॥ शुक्लमाल्यैः शुक्लवस्त्रैरोचनैर्दधिमिश्रितैः ॥ ४ ॥ मालतीकुसुमैर्धूपदशङ्गैः शान्ति-
 लब्धये ॥ कवितायाः पटुत्वं च जायते नात्र संशयः ॥ ५ ॥ मोहने मधुभिः स्नाप्य मधुपायसमर्पयेत् ॥ अस्तिः कुसुमैः पूज्यो
 दमने नास्तिगुरुम् ॥ ६ ॥ समारोप्याच्यद्भक्त्या त्रैलोक्यं मोहयेत् क्षणात् ॥ स्तम्भेन निशया गुक्तरुपचारैः समर्चयेत् ॥ ७ ॥ आढकी-
 भक्तनैवेद्यैः श्वेतदूर्वाभिरपि च ॥ कारयेन्निम्बजरासं धूपं शत्रोस्तु तद्भवेत् ॥ ८ ॥ मारणे माहिषे चर्मण्यास्थायामितकम्बलम् ॥ धत्तु-
 रैरच्येत्पुष्पैः सर्पपक्षतमिश्रितैः ॥ ९ ॥ नैवेद्यं गुडसमिश्रं माहिषीक्षीरसंयुतम् ॥ भक्तं शाल्युद्भवं देयं छात्रां समासमन्वितम् ॥ १० ॥

अभिषेकस्तु तैलेन महागणपतौ भवेत् ॥ धूपं श्मशानजतरोः पुष्पैः सद्यः समर्पयेत् ॥ ११ ॥ एवं गणाधिपं कृत्वा पूज
 येत्पार्थिवं नरः ॥ यं यं काममभिध्यायेत् तं सद्यः समप्नुयात् ॥ १२ ॥ (पद्मपुराणेऽपि)—सहस्रं दशसहस्रं लक्षं कोटिं तथैव
 च ॥ यः करोति गणशानां पार्थिवानां नरोत्तमः ॥ १ ॥ सर्वसिद्धिमवाप्नोति नात्र कार्या विचारणा ॥ अथ सर्वकार्यसिद्धिपदं
 पार्थिवगणेशपूजाप्रयोगः ॥ सुमुहूर्तं प्रातर्नित्यावश्यकं कृत्वा शिवालयोदिषु कृतगोमयमण्डलं स्वासने सुदृढमुख उपविश्य
 भस्मत्रिपुण्ड्रं कृत्वा मूलेन आचम्य प्राणनायक्यं देशकालौ संकीर्त्य असुखकामनासिद्धयर्थं पार्थिवगणपतिपूजां करिष्ये । इति
 संकल्प्य तदङ्गत्वेन भूतशुद्धिं प्राणप्रतिष्ठाभन्तर्मातृकावहिर्मातृकागणेशादिकलारातृकान्यासं च पूर्ववत्कुर्यात् ॥ ततः अश्वत्थमूल
 जां तुलसीमूलजां शुद्धस्थलजां वा मृदमानीय ॐ पृथ्वि त्वया धृता लोकाः ० ॥ १ ॥ इति धरां प्रार्थ्य ॐ गं गणपतये नमः
 मृदाहरणम् ॥ ॐ गीं गीं गणपतये नमः सेचनम् ॥ ॐ गं हेरम्बाय नमः संयोजनम् ॥ ॐ गें धरणीधराय नमः ॥ ॐ गौं क्षिप्रप्रसादनाय
 नमः इति चतुर्भुजामेकदन्तां सुन्दरीं मूर्तिं कृत्वा ॐ गः सर्वसिद्धिप्रदाय नमः ॥ १ ॥ इति मस्तकोपरि रक्ताक्षतान् दत्त्वा
 हृदिस्थं देवं संचिन्त्य मानसोपचारैः संपूज्य । नासारध्रेणाञ्जलिस्थसाक्षतपुष्पैः संयोज्य देवमस्तके अक्षतपुष्पादि निधाय
 प्राणप्रतिष्ठां कुर्यात् ॥ अथ प्राणप्रतिष्ठा ॥ अस्य श्रीप्राणप्रतिष्ठामन्त्रस्य ब्रह्मविष्णुकृष्ण ऋषयः । ऋग्यजुःसामानि च्छन्दसि ।
 प्राणशक्तिर्देवता । औं बीजम् । हौं शक्तिः । कौं कीलकम् । देवे प्राणप्रतिष्ठायाने विनिर्भोगः । ऋष्यादिन्यासं कृत्वा ॐ औं हौं

क्रौं यल्लवशपसहो हंसः १४ अस्या गणपतिप्रतिमायाः प्राणा इह प्राणाः ॥१॥ अँ औं ह्रीं क्रौं यल्लवशपसहो हंसः १४ अस्या गणपतिप्रतिमायाः सर्वेन्द्रियाणि वाङ्मनस्त्वक्चक्षुःश्रोत्रिजिह्वाघ्राणप्राणा इहैवागत्य गुणं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा ॥ ३ ॥ इति त्रिः जपेदिति प्राणप्रतिष्ठा ॥ ततः स्वामभ्यागे कलशं संपूज्य देवं ध्यायेत् ॥ स्वशरीरे देवं च न्यासं कुर्यात् ॥ अँ गं गणपतये नमः ॥ अस्य श्रीमहागणपतिमन्त्रस्य गणकं ऋषिः निचृद्गयत्रीछन्दः गणपतिदेवता । गं बीजम् । अँ शक्तिः । स्वाहा कीलकम् । न्यासे विनियोगः । ऋज्यादि न्यस्य ॥ अँ गां हृदयाय नमः ॥ १ ॥ अँ गां शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ अँ गूं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ अँ गें कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ अँ गों नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ अँ गः अक्षाय फट् ॥ ६ ॥ इति न्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “ रक्तो रक्तान्ध्रः । गङ्गाधुः । कुसुमगुतः । तुङ्गिः । क्लृप्तश्चक्षुः । लोहितैर्गुम्फैर्भिर्वागमनकरचरणो बीजपुष्पाङ्गनासः ॥ हस्ताः प्रकलतपाशाङ्कुशरद्वरदो नागवक्रोऽहिभूषां देवः पद्मासनो नो भवतु दुरनुतो भूतये विघ्नराजः ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा ॥ अँ गणपतये नमः ॥ इति मूलमन्त्रेण मह्यमाणनाममन्त्रेण च पूजयेत् ॥ अँ गणजयाय नमः आवाहनम् ॥ १ ॥ अँ गणपतये नमः आसनं ॥ २ ॥ अँ हेरम्बाय नमः पादं ॥ ३ ॥ अँ धरणीधराय नमः अर्घ्यं ॥ ४ ॥ अँ महागणपतये नमः मधुपर्कं ॥ ५ ॥ अँ यक्षधराय नमः आपमनीयं ॥ ६ ॥ अँ क्षिप्रप्रसादाय नमः मलापकर्षणं ॥ ७ ॥ अँ अमोघसिंहये नमः पञ्चामृतस्नानं ॥ ८ ॥ अँ अमृताय नमः शुद्धोदकस्नानं

कारयेत् ॥ ९ ॥ ततो रुद्रेण गाणपत्येनार्थवशीर्षेण वा महाभिषेकः कार्यः ॥ “अथर्वशीर्षं तु अग्रे वक्ष्यते” ॐ मंत्राय नमः वस्त्रं
 ॥ १० ॥ ॐ चिन्तामणये नमः उपवीतं ॥ ११ ॥ ॐ निधये नमः गन्धं ॥ १२ ॥ ॐ सुमङ्गलाय नमः रक्ताक्षतान् ॥ १३ ॥
 ॐ बीजाय नमः पुष्पं ॥ १४ ॥ ॐ आशापूर्वाय नमः धूपं ॥ १५ ॥ ॐ वरदाय नमः दीपं ॥ १६ ॥ ॐ शिवाय नमः
 महानैवेद्यं ॥ १७ ॥ ॐ काश्यपाय नमः ताम्बूलं ॥ १८ ॥ ॐ नन्दनाय नमः दक्षिणां ॥ १९ ॥ ॐ वाचासिद्धाय नमः
 फलं ॥ २० ॥ ॐ दौण्डिनिनायकाय नमः नीराजनं ॥ २१ ॥ ॐ सर्वसंकटनाशनाय नमः मन्त्रपुष्पाक्षलिं ॥ २२ ॥ ॐ
 कुमारगुरवे नमः इति तिस्रः प्रदक्षिणाः ॥ २३ ॥ ॐ अधनाशिने नमः नमस्कारं समर्पयामि ॥ २४ ॥ एवं चतुर्विंशत्युपचा
 रान्समर्प्य ततो गणजयादिदौण्डिनिनायकान्तरेकविंशतिनामभिरैकविंशतिश्वेतदूर्वाङ्कुरान् अभावे अन्यान् समर्प्य मूलमन्त्रमष्टौ
 तरशतं जप्त्वा विशेषार्घ्यं दद्यात् “ ॐ रक्ष रक्ष गणाध्यक्ष रक्ष त्रैलोक्यरक्षक । भक्तानामभयं कर्ता त्राता भव भवार्णवात् ॥ १ ॥
 द्वैमातुर कृपासिन्धो षाण्मातुराग्रज प्रभो ॥ वरद त्वं वरं देहि वाञ्छितं वाञ्छितार्थद ॥ २ ॥ गृहाणाध्यमिदं देव सर्वदेवनम
 स्कृत ॥ अनेन सफलाध्यैण फलदोऽस्तु सदा मम ॥ ३ ॥ ” इत्यर्घ्यं दत्त्वा ॐ अद्भुतं क्रियाहीनं भक्तिहीनं गणा
 धिप ॥ पूजितोऽसि यथा देव तत् क्षमस्व जगत्पते ॥ १ ॥ इति प्रार्थयेत् ॥ ततो विसर्जनम् ॥ एवंप्रकारेण सहस्र
 मयुतं लक्षं कोटिं वा पार्थिवगणपतीन् कृत्वाऽन्ते मायादिशुभकाले उद्यापनं कुर्यात् ॥ तदुद्यापनविधानं तु मत्कृते उद्याप

नप्रकाशे द्रष्टव्यम् ॥ “कारणहान्तुक्तिकामः” एकविंशतिदिनपर्यन्तमेकोत्तरवृद्ध्या पार्थिवगणेशान् कृत्वा पूर्वोक्तप्रकारेण संपूज्य पुनर्द्वाविंशतिदिनमारभ्य एकैकद्वारेण प्रथमदिनपर्यन्तं गणेशान्कृत्वा यावद्गणेशा भवन्ति तावत्प्रत्यहं गणेशार्थवर्षीयेणामभिषेकः ॥ ॐ नमो हेरम्ब मदमोहित मम संकटाग्निराय निवारय स्वाहा ॥ १ ॥ इति मन्त्रस्यापि तावत्सहस्रजपः ॥ अभ्यष्टसिद्धिर्भवति ॥ इति पार्थिवगणेशपूजाप्रयोगः समाप्तः ॥ श्रीगणाधिराजाय नमः ॥ अथ गणेशार्थवर्षीयम् ॥ ॐ नमस्ते । गणपतये त्वमेव प्रत्यक्षं तत्त्वमसि । त्वमेव केवलं कर्तासि । त्वमेव केवलं धर्तासि । त्वमेव केवलं हर्तासि । त्वमेव सर्वं खल्विदं ब्रह्मासि । त्वं साक्षादात्मासि नित्यम् । ऋतं वच्मि । सत्यं वच्मि । अव त्वं माम् । अव वक्ताम् । अव श्री तारम् । अव दातारम् । अव धातारम् । अवानूचानमवशिष्यम् । अव पश्चात्तात् । अव पुरस्तात् । अवोत्तरात्तात् । अव दक्षिणात्तात् । अवचोर्ध्वात्तात् । अवधरात्तात् । सर्वतो मां पाहि पाहि समंतात् । त्वं वाङ्मयस्त्वं चिन्मयः । त्वमानन्दमयस्त्वं ब्रह्ममयः । त्वं सच्चिदानन्दाद्वितीयोऽसि । त्वं प्रत्यक्षं ब्रह्मासि । त्वं ज्ञानमयो विज्ञानमयोऽसि । सर्वं जगदिदं त्वतो जायते । सर्वं जगदिदं त्वत्प्राप्तमिति । सर्वं जगदिदं त्वयि लयमेष्यति । सर्वं जगदिदं त्वयि प्रत्येति । त्वं भूमिराणोऽनलोऽनिलो नभः । त्वं चत्वारि वाक्पदानि । त्वं गुणत्रयातीतः । त्वमवस्थात्रयातीतः । त्वं देहत्रयातीतः ॥ त्वं कालत्रयातीतः । त्वं मूलाधारस्थितोऽसि नित्यम् । त्वं शक्तित्रयात्मकः । त्वां योगिनो ध्यायन्ति नित्यम् ॥ त्वं ब्रह्मा त्वं विष्णुस्त्वं रुद्रस्त्वमिन्द्रस्त्वमग्निस्त्वं वायुस्त्वं सूर्यस्त्वं चन्द्रमास्त्वं ब्रह्मभूमेवःस्व

रोम् । गणादीन् पूर्वमुच्चार्य वर्णादींस्तदनन्तरम् ॥ अनुस्वारः परतरः । अर्धेन्दुलसितम् । तारेण रुद्धम् । एतत्तव मनुस्वरूपम् ॥
 गकारः पूर्वरूपम् । अकारो मध्यमरूपम् । अनुस्वारश्चान्यरूपम् । बिन्दुरुत्तररूपम् ॥ नदः संधानम् ॥ स ॐ हितासंधिः । सैषा
 गणेशविद्या । गणक ऋषिः । निचूद्गायत्री छन्दः । गणपतिर्देवता । ॐ गं गणपतये नमः । एकदन्ताय विद्महे वक्रतुण्डाय धीमहि ॥
 तन्नो दन्तिः प्रचोदयात् । एकदन्तं चतुर्हस्तं पाशमङ्कुशधारिणम् । रदं च वरदं हस्तैर्विभ्राणं मूषकध्वजम् ॥ रक्तं लम्बोदरं शूर्पकर्णकं
 रक्तवाससम् । रक्तगन्धानुलिप्ताङ्गं रक्तपुष्पैः सुपूजितम् ॥ भक्तानुकम्पिनं देवं जगत्कारणमच्युतम् ॥ आविर्भूतं च सृष्ट्यादौ प्रकृतेः
 पुरुषात्परम् ॥ एवं ध्यायति यो नित्यं स योगी योगिनां वरः ॥ नमो ब्रातपतये नमो गणपतये नमः प्रमथपतये नमस्तेऽस्तु लम्बो
 दरायैकदन्ताय विघ्ननाशिने शिवसुताय श्रीवरदमृतये नमः ॥ एतदथवशीर्षं योऽधीते स ब्रह्मभूयाय कल्पते । स सर्वविघ्नैर्न बाध्यते ।
 स सर्वत्र गुणमेधते । स पञ्चमहापापात्प्रमुच्यते । सायमधीयानो दिवसकृतं पापं नाशयति । प्रातरधीयानो रात्रिकृतं पापं नाश
 यति । सायं प्रातः प्रयुञ्जानो अपापो भवति । सर्वत्राधीयानोऽपविघ्नो भवति । धर्ममर्थं कामं मोक्षं च विन्दति । इदमथवशीर्षम
 शिष्याय न देयम् ॥ यो यदि मोहादास्यति स पापीयान् भवति । सहस्रावर्तनाद्यं यं काममधीते । तं तमनेन साधयेत् । अनेन गण
 पतिमभिषिञ्चति । स वाग्मी भवति । चतुर्थ्यामनश्नपति स विद्यावान् भवति । इत्यथर्वणवाक्यम् ॥ ब्रह्माद्यावरणं विद्यान्न विभेति
 कदाचनेति । यो दुर्वाङ्मुखैर्यजति स वैश्रवणोपमो भवति । यो लज्जैर्यजति स यशोवान् भवति । स मेधावान् भवति । यो मोदकसहस्रेण

यजति स वाञ्छितफलमवाप्नोति । यः साज्यसमिद्धयजति स सर्वं लभते सर्वं लभते । अष्टौ ब्राह्मणान् सम्यग्राहयित्वा सूर्यवर्चस्वी भवति । सूर्यग्रहे महानद्यां प्रतिमासत्रिधौ वा जत्वा सिद्धमन्त्रो भवति । महाविघ्नान्प्रमुच्यते । महादोषान्प्रमुच्यते । महाप्रत्यवाया त्प्रमुच्यते । स सर्वविद्भवति स सर्वविद्भवति । य एवं वेद् । इत्युपनिषत् । ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥ इति गणेशार्थवर्षीयम् ॥ इति श्रीबीकानेरविषयान्तर्गतश्रीरत्नगढनगरनिवासिना गौडवंशावंतसवसिष्ठगोत्रोद्भवश्रीरामकृष्णपौत्रेण श्रीकस्तुरीचन्द्रमुनुना महादेवभक्तपण्डितश्रीचतुर्थीलालशर्माणा विरचितेऽनुष्ठानप्रकाशे महानिबन्धे पुरश्चरणकाण्डे श्रीगणपतिमन्त्रानुष्ठानप्रकरणं समाप्तम् ॥१॥ अथ शिवमन्त्रपुरश्चरणप्रकरणम् ॥ कैलासाद्रिनिभं शशाङ्कशकलस्कृज्जटामण्डितं नासालोकनतत्परं त्रिनयनं वीरासनध्यासितम् ॥ मुद्राटङ्कुरङ्गजनुविलसत्पाणिं प्रसन्नाननं कक्षाबद्धभुजङ्गमं मुनिवृत्तं वन्दे महेशं परम् ॥ १ ॥ अथ वक्ष्ये महेशस्य मन्त्रान्स्वार्थं सिद्धिदान् ॥ यैः पूर्वमृषयः प्राप्ताः शिवसायुज्यमञ्जसा ॥ २ ॥ तत्रादौ शिवस्य सर्वमन्त्रारम्भप्रयोगः ॥ शिवाख्यादिषु यथावज्जप स्थानं प्रकल्प्य पूर्वदिने प्रायश्चित्तादि कृत्वा आरम्भादिने प्रार्तनित्यावश्यकं समाप्य स्वासने प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा शिवसन्निधौ उपविश्य भस्मत्रिपुण्ड्रं रुद्राक्षधारणं च कुर्यात् ॥ ततः आचम्य प्राणानयम्य देशकालौ संकीर्त्य मम सर्वपापनिवृत्तिपूर्वक ममुक्कामनासिद्धये श्रीसदाशिवप्रीतये शिवस्यामुक्कमन्त्रजपपुरश्चरणं करिष्ये तदङ्गत्वेन भूतशुद्धिं प्राणप्रतिष्ठां मातृकान्यासं श्रीकंठादिकलान्यासं च करिष्ये इति च संकल्प्य पूर्वोक्तपद्धतिमार्गेण बहिर्मातृकान्यासान्तं कृत्वा श्रीकण्ठादिकलामातृकान्यासं कुर्यात् ॥

तद्यथा-अस्य श्रीकण्ठादिकलान्यासस्य दक्षिणामूर्तिऋषिः। गायत्रीछन्दः। अर्धनारीश्वरो देवता। हलो बीजानि। स्वराः शक्तयश्चतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थे न्यासे विनियोगः॥ ॐ दक्षिणामूर्तिऋषये नमः शिरसि॥ १॥ ॐ गायत्रीछन्दसे नमः मुखे॥ २॥ ॐ अर्धनारीश्वरे देवतायै नमः हृदये॥ ३॥ ॐ हलबीजाय नमः गुह्ये॥ ४॥ ॐ स्वरशक्तये नमः पादयोः॥ ५॥ इति ऋष्यादिन्यासः॥ ॐ ह्रां अद्भुष्टाभ्यां नमः॥ १॥ ॐ ह्रौं तर्जनीभ्यां नमः॥ २॥ ह्रूं मध्यमाभ्यां नमः॥ ३॥ ॐ ह्रूं अनामिकाभ्यां नमः॥ ४॥ ॐ ह्रौं कनिष्ठिकाभ्यां नमः॥ ५॥ ॐ ह्रूं कर्तलकरपृष्ठाभ्यां नमः॥ ६॥ इति कन्यासः॥ ॐ ह्रां हृदयाय नमः॥ १॥ ॐ ह्रौं शिरसे स्वाहा॥ २॥ ॐ ह्रूं शिखायै वषट्॥ ३॥ ॐ ह्रूं कवचाय हुं॥ ४॥ ॐ ह्रौं नेत्रत्रयाय वौषट्॥ ५॥ ॐ ह्रूं अस्त्राय फट्॥ ६॥ इति षडङ्गन्यासः॥ अथ ध्यानम्-“पाशाङ्कुशवराक्षसकृपाणिशीतांशुशेखरम्॥ त्र्यक्षं रक्तसुवर्णसमर्द्धनारीश्वरं भजे॥ १॥ बन्धूककाञ्चननिभं रुचिराक्षमालां पाशाङ्कुशौ च वरदं निजबाहुदण्डैः॥ विभ्राणमिन्दुशकलभरणं त्रिनेत्रमर्धाम्बिकेशमनिशं वपुराश्रयामः॥ १॥” इति ध्यात्वा श्रीकण्ठाद्यान् न्यसेत्॥ ॐ ह्रौं अं श्रीकण्ठशूर्पाङ्गदरीभ्यां नमो मस्तके॥ १॥ ‘प्रणवमादौ सर्वत्र’॥ ॐ ह्रौं आं अनन्तेशविरजाभ्यां नम आननवृत्ते॥ २॥ ॐ ह्रौं इं सूक्ष्मेशशाल्मलीभ्यां नमः दक्षिणनेत्रे॥ ३॥ ॐ ह्रौं ई त्रिमूर्तिलोलाक्षिभ्यां नमो वामनेत्रे॥ ४॥ ॐ ह्रौं एं अमरेश

वतुलाक्षीभ्यां नमो दक्षकर्णे ॥ ५ ॥ ॐ ह्रौं ऊं अर्धशदीर्घवोणाभ्यां नमो वामकर्णे ॥ ६ ॥ ॐ ह्रौं ऋं भारपूतीशदीर्घमुखीभ्यां
 नमो दक्षनासापुटे ॥ ७ ॥ ॐ ह्रौं ऋं तिथीशगोमुखीभ्यां नमो वामनासापुटे ॥ ८ ॥ ॐ ह्रौं लृं स्थण्वीशदीर्घजिह्वाभ्यां नमो
 दक्षगण्डे ॥ ९ ॥ ॐ ह्रौं लृं हरेशकुण्डोदरीभ्यां नमः वामगण्डे ॥ १० ॥ ॐ ह्रौं एं द्विपदीशोच्चक्षीभ्यां नमः ऊर्ध्वोष्ठे ॥ ११ ॥
 ॐ ह्रौं ऐं भौतिकेशाविकृतमुखीभ्यां नमः अधरोष्ठे ॥ १२ ॥ ॐ ह्रौं ओं सद्योजितेशज्वालामुखीभ्यां नमः ऊर्ध्वदन्तपङ्क्तौ ॥ १३ ॥
 ॐ ह्रौं औं अनुग्राहेशोल्कामुखीभ्यां नमः अधोदन्तपङ्क्तौ ॥ १४ ॥ ॐ ह्रौं अं अक्रेशश्रीमुखीभ्यां नमः शिरसि ॥ १५ ॥ ॐ ह्रौं
 अः महासेनेशविद्यामुखीभ्यां नमः मुखमध्ये ॥ १६ ॥ ॐ ह्रौं कं क्रोधीशमहाकालीभ्यां नमः दक्षस्कन्धे ॥ १७ ॥ ॐ ह्रौं खं
 चण्डेशसरस्वतीभ्यां नमः दक्षकूर्परे ॥ १८ ॥ ॐ ह्रौं गं पञ्चान्तकेशसर्वसिद्धिगौरीभ्यां नमः दक्षमणिबन्धे ॥ १९ ॥ ॐ ह्रौं घं शिवो
 तमेशत्रैलोक्यविद्याभ्यां नमः दक्षाङ्गुलिमूले ॥ २० ॥ ॐ ह्रौं ङं एकरुद्रेशमन्त्रशक्तिभ्यां नमः दक्षाङ्गुल्यग्रे ॥ २१ ॥
 ॐ ह्रौं चं क्रुमेशात्मशक्तिभ्यां नमः वामस्कन्धे ॥ २२ ॥ ॐ ह्रौं छं एकनेत्रेशमूलमातृकाभ्यां नमः वामकूर्परे ॥ २३ ॥ ॐ ह्रौं जं
 जं चतुराननेशलम्बोदरीभ्यां नमः वामस्कन्धे ॥ २४ ॥ ॐ ह्रौं झं अजेशद्रविणीभ्यां नमः वामाङ्गुलिमूले ॥ २५ ॥ ॐ ह्रौं ञं
 सर्वेशनागरीभ्यां नमः वामाङ्गुल्यग्रेषु ॥ २६ ॥ ॐ ह्रौं टं सोमेशखेचरीभ्यां नमः दक्षपादमूले ॥ २७ ॥ ॐ ह्रौं ठं लाङ्गलीश
 मञ्जरीभ्यां नमः दक्षजनुनि ॥ २८ ॥ ॐ ह्रौं डं दारुकेशहृषिणीभ्यां नमः दक्षगुल्फे ॥ २९ ॥ ॐ ह्रौं ढं अर्धनारीशवीरिणीभ्यां

नमः दक्षपादङ्घ्रिमूले ॥ ३० ॥ ॐ ह्रौं णं उमाकतिशकाकोदरीभ्यां नमः दक्षाङ्घ्र्यग्रे ॥ ३१ ॥ ॐ ह्रौं तं आपाढीशपूतना
 भ्यां नमः वामोरुमूले ॥ ३२ ॥ ॐ ह्रौं थं दण्डीशभद्रकालीभ्यां नमः वामजानुनि ॥ ३३ ॥ ॐ ह्रौं दं अत्रीशयोगिनीभ्यां नमः
 वामगुल्फे ॥ ३४ ॥ ॐ ह्रौं धं मीनेशशङ्खिनीभ्यां नमः वामपादाङ्घ्रिमूले ॥ ३५ ॥ ॐ ह्रौं नं मेषेशतर्जनीभ्यां नमः वामपादङ्घ्रि
 ल्यग्रे ॥ ३६ ॥ ॐ ह्रौं पं लोहितेशकालरात्रिभ्यां नमः दक्षकुक्षौ ॥ ३७ ॥ ॐ ह्रौं फं शिखीशकुब्जिनीभ्यां नमः वामकुक्षौ ॥
 ॥ ३८ ॥ ॐ ह्रौं वं छगलण्डेशकपर्दीनीभ्यां नमः पृष्ठे ॥ ३९ ॥ ॐ ह्रौं भं द्विण्डेशवज्राभ्यां नमः नाभौ ॥ ४० ॥ ॐ ह्रौं मं
 महाकालेशजयाभ्यां नमः उदरे ॥ ४१ ॥ ॐ ह्रौं यं त्वगात्मभ्यां वालीशसुमुखेश्वरीभ्यां नमः हृदये ॥ ४२ ॥ ॐ ह्रौं रं असृगा
 त्मभ्यां भुजङ्गेशरेवतीभ्यां नमः दक्षांसे ॥ ४३ ॥ ॐ ह्रौं लं मांसात्मभ्यां पिनाकीशमाधवीभ्यां नमः ककुदि ॥ ४४ ॥ ॐ ह्रौं वं मेदसा
 त्मभ्यां खट्वीशिवारुणीभ्यां नमः हृदयादिवासांसे ॥ ४५ ॥ ॐ ह्रौं शं अस्थ्यात्मभ्यां केशवायवीभ्यां नमः हृदयादिदक्षकरात्रा
 न्तम् ॥ ४६ ॥ ॐ ह्रौं षं मज्जात्मभ्यां श्वेतेशरक्षोविदारिणीभ्यां नमः हृदयादिवामकराग्रान्तम् ॥ ४७ ॥ ॐ ह्रौं सं शुक्रात्मभ्यां
 भृग्वीशसहजाभ्यां नमः हृदयादिवामपादाग्रान्तम् ॥ ४८ ॥ ॐ ह्रौं हं प्राणात्मभ्यां लकुलीशलक्ष्मीभ्यां नमः हृदयादिदक्षपादा
 न्तम् ॥ ४९ ॥ ॐ ह्रौं ङं शक्त्यात्मभ्यां शिवेशव्यापिनीभ्यां हृदयादिनभ्यन्तम् ॥ ५० ॥ ॐ ह्रौं क्षं परमात्मभ्यां सर्वतेशमा
 याभ्यां नमः ॥ हृदयादिशिरोऽन्तम् ॥ ५१ ॥ एवं श्रीकण्ठादिकलान्यासं कृत्वा ध्यायेत् । “ अत्र रुद्राः स्मृता रक्ता धृतशूलकपा

लकाः ॥ शक्तयो रुद्रपीठस्थाः सिन्दूरारुणविग्रहाः ॥ स्तोत्रपलकपालाभ्यामलङ्कृतकराभ्युजाः” इति ध्यात्वा मूलमन्त्रेण प्राणायामं
 कुर्यात् ॥ इति श्रीकण्ठादिन्यासः ॥ अयं न्यासः सर्वशिवमन्त्रेषु ज्ञेयः ॥ अथ शिवपञ्चाक्षरमन्त्रपुष्कराणप्रयोगः ॥ तत्र मन्त्रन्यासः
 अस्य श्रीशिवपञ्चाक्षरमन्त्रस्य वामदेव ऋषिः । पङ्क्तिच्छन्दः ॥ सदाशिवो देवता ॥ बीजमन्त्रः शक्तिः । शिवयति कीलकम् । चतुर्वि
 धपुरुषार्थसिद्धयर्थं न्यासे विनियोगः । अं वामदेवक्रुपेय नमः शिरसि ॥ १ ॥ अं पङ्क्तिच्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ अं श्रीसदा
 शिवदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ अं बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ अं नमः शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ अं शिवाय कीलकाय
 नमः सर्वाङ्गे ॥ ६ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ अथ करन्यासः अं अं अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ अं नं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ अं मं
 मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ अं शिं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ अं वां कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ अं यं करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥
 अथ हृदयादिन्यासः ॥ अं अं हृदयाय नमः ॥ १ ॥ अं नं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ अं मं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ अं शिं कवचाय हुम् ॥ ४ ॥
 अं वां नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ अं यं अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ अथ पञ्चमूर्तिन्यासः । अं नं तत्पुरुषाय नमः इति तर्जन्याम् ॥ १ ॥ अं मं अघो
 राय नमः मध्यमायाम् ॥ २ ॥ अं शिं सद्योजाताय नमः कनिष्ठिकायाम् ॥ ३ ॥ अं वां वामदेवाय नमः अनामिकायाम् ॥ ४ ॥ अं यं
 ईशानाय नमः इत्यङ्गुष्ठे ॥ ५ ॥ अं नं तत्पुरुषाय नमः मुखे ॥ १ ॥ अं मं अघोराय नमः हृदये ॥ २ ॥ अं शिं सद्योजाताय नमः पादयोः
 ॥ ३ ॥ अं वां वामदेवाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ अं यं ईशानाय नमः मूर्ध्नि ॥ ५ ॥ अथ वक्रन्यासः ॥ अं नं तत्पुरुषाय नमः पूर्ववेक् ॥ १ ॥

ॐ मं अघोराय नमः दक्षिणवक्त्रे ॥ २ ॥ ॐ शिं सद्योजाताय नमः पश्चिमवक्त्रे ॥ ३ ॥ ॐ वां वामदेवाय नमः उत्तरवक्त्रे ॥ ४ ॥
 ॐ यं ईशानाय नमः इत्यूर्ध्ववक्त्रे ॥ ५ ॥ अथ गोलकन्यासः ॥ ॐ ॐ नमः हृदये ॥ १ ॥ ॐ नं नमः वक्त्रे ॥ २ ॥ ॐ मं
 नमः दक्षिणे ॥ ३ ॥ ॐ शिं नमः वामे ॥ ४ ॥ ॐ वां नमः दक्षिणो ॥ ५ ॥ ॐ यं नमः वामो ॥ ६ ॥ इति प्रथम
 न्यासः ॥ १ ॥ ॐ ॐ नमः कण्ठे ॥ १ ॥ ॐ नं नमः नाभौ ॥ २ ॥ ॐ मं नमः दक्षिणपार्श्वे ॥ ३ ॥ ॐ शिं नमः वामपार्श्वे
 ॥ ४ ॥ ॐ वां नमः पृष्ठे ॥ ५ ॥ ॐ यं नमः हृदये ॥ ६ ॥ इति द्वितीयो न्यासः ॥ २ ॥ ॐ ॐ नमः मूर्ध्नि ॥ १ ॥ ॐ नं नमः
 मुखे ॥ २ ॥ ॐ मं नमः दक्षिणनेत्रे ॥ ३ ॥ ॐ शिं नमः वामनेत्रे ॥ ४ ॥ ॐ वां नमः दक्षिणनासापुटे ॥ ५ ॥ ॐ यं नमः वाम
 नासापुटे ॥ ६ ॥ इति तृतीयो न्यासः ॥ ३ ॥ ॐ नं नमः हस्ताङ्गुल्यग्रेषु ॥ १ ॥ ॐ मं नमः हस्ताङ्गुलीमूलेषु ॥ २ ॥ ॐ
 शिं नमः मणिबन्धयोः ॥ ३ ॥ ॐ वां नमः कूर्परयोः ॥ ४ ॥ ॐ यं नमः बाहुमूलयोः ॥ ५ ॥ इति चतुर्थो न्यासः ॥ ४ ॥
 ॐ नं नमः पादाङ्गुल्यग्रेषु ॥ १ ॥ ॐ मं नमः पादाङ्गुलीमूलेषु ॥ २ ॥ ॐ शिं नमः गुल्फयोः ॥ ३ ॥ ॐ वां नमः जटिनोः ॥ ४ ॥
 ॐ यं नमः जङ्घयोः ॥ ५ ॥ इति पञ्चमो न्यासः ॥ ५ ॥ ॐ ॐ नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ नं नमः गुह्ये ॥ २ ॥ ॐ मं नमः हृदये ॥ ३ ॥
 ॐ शिं नमः कुक्षिद्वये ॥ ४ ॥ ॐ वां नमः ऊरुद्वये ॥ ५ ॥ ॐ यं नमः पादद्वये ॥ ६ ॥ इति षष्ठो न्यासः ॥ ६ ॥ ॐ ॐ नमः हृदये
 ॥ १ ॥ ॐ नं नमो वक्राम्बुजे ॥ २ ॥ ॐ मं नमः टङ्के ॥ ३ ॥ ॐ शिं नमः मृगे ॥ ४ ॥ ॐ वां नमः अभये ॥ ५ ॥ ॐ यं

नमः वरे ॥ ६ ॥ इति सप्तमन्यासः ॥ ७ ॥ ॐ ॐ नमः वक्रे ॥ १ ॥ ॐ नं नमः अंसयोः ॥ २ ॥ ॐ मं नमः हृदये ॥ ३ ॥
 ॐ शिं नमः पादद्वये ॥ ४ ॥ ॐ वां नमः उरुद्वये ॥ ५ ॥ ॐ यं नमः जठरे ॥ ६ ॥ इत्यष्टमन्यासः ॥ ८ ॥ ॐ नं तत्पुरुषाय
 नमः मूर्ध्नि ॥ १ ॥ ॐ मं अघोराय नमः भोले ॥ २ ॥ ॐ शिं सद्योजाताय नमः उदरे ॥ ३ ॥ ॐ द्रां वामदेवाय नमः अंसयोः
 ॥ ४ ॥ ॐ यं ईशानाय नमः हृदये ॥ ५ ॥ इति नवमन्यासः ॥ ९ ॥ “ ॐ नमोस्तु स्थाणुभूताय ज्योतिर्लिङ्गात्मनात्मने ॥
 चतुर्भूतैवपुःस्थायाभाषिताङ्गाय शम्भवे ॥ १ ॥ इति व्यापकं न्यसेत् ॥ १० ॥ एवं दश न्यासान्कृत्वा पार्वतीपतिं ध्यायेत् ॥ अथ
 ध्यानम्— “ ध्यायेन्नित्यं महेशं रजतगिरिनिभं चारुचन्द्रावतंसं रत्नाकरपोज्ज्वलाङ्गं परशुमुगवराभीतिहस्तं प्रसन्नम् ॥ पद्मासीनं स्रग्
 तात्स्तुतममरगणव्याघ्रकृतिं वसानं विश्वाद्यं विश्वबन्धं निखिलभयहरं पञ्चवक्त्रं त्रिनेत्रम् ॥ १ ॥ ” इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपू-
 ज्य शङ्खं विना अर्घ्यस्थापनादि पूर्ववत्कृत्वा पीठपूजां कुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ शैवे पीठे-ॐ मण्डूकादिपतस्त्वान्तदेवताभ्यो
 नमः ॥ इति पूर्वोक्तपीठदेवताः संपूज्य स्वाध्यादिप्रादक्षिण्येन ॐ वामायै नमः ॥ १ ॥ ॐ ज्येष्ठायै नमः ॥ २ ॥ ॐ रौद्रे नमः ॥
 ॥ ३ ॥ ॐ कार्त्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ कलविकारिण्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ बलविकारिण्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ बलप्रमथिण्यै नमः ॥ ७ ॥
 ॐ सर्वभूतदमन्यै नमः ॥ ८ ॥ (मध्ये) ॐ मनोन्मन्यै नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः पूजयेत् ॥ ततः ॥ ॐ नमो भगवते सकल
 गुणात्मशक्तियुक्तायाऽनन्ताय योगपीठात्मने नमः ॥ इति मन्त्रेणासनं दत्त्वा तत्र “ ॐ नमः शिवाय ” इति मूलमन्त्रेण मूर्तिं प्रकरन्त्य

'अथवा स्वर्णमयीं संस्थाप्य' आवाहनादिपुष्पान्तरुपचारैः [पूर्वोक्तमन्त्रैः] संपूज्य पुष्पाञ्जलिं दत्त्वा आवरणपूजां कुर्यात् ॥
 तद्यथा ॥ कर्णिकायाम् ईशान्याम्-ॐ ईशानाय नमः ॥ १ ॥ पूर्वै-ॐ तत्पुरुषाय नमः ॥ २ ॥ दक्षिणे-ॐ अघोराय नमः ॥ ३ ॥
 पश्चिमे-ॐ वामदेवाय नमः ॥ ४ ॥ उत्तरे-ॐ सद्योजाताय नमः ॥ ५ ॥ इति पञ्चमूर्तीः पूजयेत् ॥ इति प्रथमावरणम् ॥ १ ॥
 पुनः ईशानादिषु । ॐ निवृत्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ प्रतिष्ठायै नमः ॥ २ ॥ ॐ विद्यायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ शान्त्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ
 शान्त्यतीतायै नमः ॥ ५ ॥ इति कलाः पूजयेत् ॥ इति द्वितीयावरणम् ॥ २ ॥ ततः पूर्वादिदिक्षु । ॐ सूर्याय नमः ॥ १ ॥ ॐ इन्द्रदे-
 वः ॥ २ ॥ ॐ क्षित्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ तोयाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ अग्नये नमः ॥ ५ ॥ ॐ पवनाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ आकाशाय नमः
 ॥ ७ ॥ ॐ यज्वने नमः ॥ ८ ॥ इत्यष्टमूर्तीः पूजयेत् ॥ इति तृतीयावरणम् ॥ ३ ॥ ततः पूर्वादिपत्रेषु । ॐ अनन्ताय नमः ॥ १ ॥ ॐ
 सूक्ष्माय नमः ॥ २ ॥ ॐ शिवोत्तमाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ एकनेत्राय नमः ॥ ४ ॥ ॐ एकरुद्राय नमः ॥ ५ ॥ ॐ त्रिमूर्तये नमः ॥ ६ ॥
 ॐ श्रीकण्ठाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ शिखण्डिने नमः ॥ ८ ॥ इति विघ्नेशान् पूजयेत् ॥ इति चतुर्थावरणम् ॥ ४ ॥ तद्ब्रह्मे उत्तरादि
 क्रमेण । ॐ उमायै नमः ॥ १ ॥ ॐ चण्डेश्वराय नमः ॥ २ ॥ ॐ नन्दिने नमः ॥ ३ ॥ ॐ महाकालाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ
 गणेशाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ वृषभाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ भृङ्गरित्ये नमः ॥ ७ ॥ ॐ स्कन्दाय नमः ॥ ८ ॥ इति गणान् पूजयेत् ॥
 इति पञ्चमावरणम् ॥ ५ ॥ तद्ब्रह्मे भूपुरे पूर्वादिक्रमेण ॐ इन्द्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ अग्नये नमः ॥ २ ॥ यमाय नमः ॥ ३ ॥

ॐ निष्कृतये नमः ॥ ४ ॥ ॐ वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ वायवे नमः ॥ ६ ॥ ॐ कुबेराय नमः ॥ ७ ॥ ॐ ईशानाय नमः ॥ ८ ॥
 ईशानपूर्वयोर्मध्ये ॐ ब्रह्मणे नमः ॥ ९ ॥ निष्कृतिपश्चिमयोर्मध्ये ॐ अनन्ताय नमः ॥ १० ॥ इति दिक्पालान् पूजयेत् ॥
 इति षष्ठावरणम् ॥ ६ ॥ तद्बाह्वो पूर्वादिषु तत्तत्समीपे ॐ वज्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ शक्त्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ दण्डाय नमः ॥ ३ ॥
 ॐ खड्गाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ पाशाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ अङ्कुराय नमः ॥ ६ ॥ ॐ गदायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ त्रिशूलाय नमः ॥ ८ ॥
 ॐ पद्माय नमः ॥ ९ ॥ ॐ चक्राय नमः ॥ १० ॥ इत्यायुधानि संपूजयेत् ॥ इमि सप्तमावरणम् ॥ ७ ॥ एवमावरणपूजां कृत्वा
 धूपदीपादिप्रार्थनान्तं तत्तन्मन्त्रेण संपूजयेत् ॥ तत्तत्तन्मनाश्चतुर्विंशतिलक्षात्मकं जपपुरश्चरणं कृत्वा जपान्ते तद्दशशेन वा चतुर्विंश
 तिसहस्रमन्त्रैः पायसं त्रिमधुप्लुतं हुत्वा तद्दशशेन दुग्धमिश्रजलेन तर्पणं कृत्वा तद्दशशतो मार्जनं तद्दशशेन गुडान्विघ्रांश्च पाय
 सादिना भोजयेत् । एवंकृते सिद्धो मन्त्रो भवति । तत्सिद्धमन्त्रेण सर्वार्थान्साधयेत् । तथा च (शारदातिलके अष्टादशे पटले) "ततः
 सिद्धो भवेन्मन्त्रः साधकामीष्टसिद्धिदः ॥ इत्थं संपूजयेद्वेवं सहस्रं नित्यशो जपेत् ॥ १ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः प्राप्नुयाद्वाञ्छितां
 श्रियम् ॥ द्विसहस्रं जपेद्रागान्मुच्यते नात्र संशयः ॥ २ ॥ त्रिसहस्रं जपेन्मन्त्रं दीर्घमाधुरवाप्नुयात् ॥ सहस्रवृद्ध्या प्रजपेत्सर्वा
 न्कामानवाप्नुयात् ॥ ३ ॥ आज्यान्वितैस्तिलैः शुद्धैर्जुहुयाद्धक्षमादरात् ॥ उत्पातजनितान्क्लेशान्नाशयेन्नात्र संशयः ॥ ४ ॥ शत
 लक्षं जपेत्साक्षाच्छिवो भवति मानवः ॥" इति शिवपञ्चाक्षरमन्त्रप्रयोगः ॥ अथ अष्टाक्षरीशिवमन्त्रप्रयोगः ॥ (शारदातिलके) तत्र

मन्त्रस्वरूपम्—“ह्रीं ॐ नमः शिवाय ह्रीं” इत्यष्टाक्षरो मन्त्रः ॥ अस्याष्टाक्षरमन्त्रस्य वामदेव ऋषिः । पङ्क्तिश्छन्दः । उमापतिर्दे-
वता । सर्वैष्टसिद्धये जपे विनियोगः । अथ ऋष्यादिन्यासः । ॐ वामदेवऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ पङ्क्तिश्छन्दसे नमः मुखे ॥
ॐ उमाकान्तदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ अथ करन्यासः । ॐ ॐ अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ न तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ
मं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ शि अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ वां कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ यं करतलकरपृष्ठाभ्यां
नमः ॥ ६ ॥ अथ हृदयादिन्यासः । ॐ ॐ शि अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ ॐ हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ नं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ मं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ
शि कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ ॐ वां नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ यं अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ ततो ध्यानम्—बन्धूकामं त्रिनेत्रं शशि
शकलधरं स्मेरवक्रं वंहतं हस्तैः शूलं कपालं वरदसभयदं चारुहारं नमामि ॥ वामोरुस्तम्भगायाः करतलविलसद्बाहूक्तोत्पलाया
हस्तेनाश्लिष्टदेहं मणिमयविलसद्भूषणायाः प्रियायाः ॥ १ ॥ ततः प्राक् श्रोत्रे शैवे पीठे पूर्ववत् वामादिनक्षत्राक्षीः संपूज्य ॐ
सकलगुणान्मशक्तियुक्तायानन्ताय योगपीठात्मने नमः ॥ इत्यासनं दत्त्वा तत्र उमापतिं पुष्पाङ्गैरुपचारैः संपूज्य आवरणपूजां
कुर्यात् ॥ तद्वथा । केसरेषु अध्यादिकोणेषु मध्ये दिक्षु च ॥ अग्रेष्व्यां ॐ ॐ हृदयाय नमः ॥ १ ॥ नैऋत्यां ॐ नं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥
वायव्यां ॐ मं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ईशान्यां ॐ शि कवचाय हुं ॥ ४ ॥ मध्ये ॐ वां नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ दिक्षु ॐ यं
अस्त्राय फट् । इति पूजयेत् । इति प्रथमावरणम् ॥ १ ॥ तद्बाह्वे मध्यं पूर्वादिदिक्षु च ॐ हृदयेष्वयै नमः ॥ १ ॥ ॐ गगनायै

नमः ॥ २ ॥ ॐ रक्तार्थे नमः ॥ ३ ॥ ॐ करालिकार्थे नमः ॥ ४ ॥ ॐ महोच्छुब्धार्थे नमः ॥ ५ ॥ इति द्वितीयावर्णम् ॥ २ ॥
तद्ब्रह्मे पूर्वादपित्रेषु ॥ ॐ वृषभाय नमः ॥ १ ॥ ॐ क्षेत्रपालाय नमः ॥ २ ॥ ॐ दुर्गायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ कार्तिकेयाय नमः ॥
॥ ४ ॥ ॐ नन्दिने नमः ॥ ५ ॥ ॐ विघ्नाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ श्यामाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ सेनापतये नमः ॥ ८ ॥ इति पूज
येत् । इति तृतीयावर्णम् ॥ ३ ॥ ततः पत्राग्रेषु पूर्वादिक्रमेण ॐ ब्राह्म्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ माहेश्वर्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ कौमार्त्यै
नमः ॥ ३ ॥ ॐ वैष्णव्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ वाराह्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ इन्द्रार्ण्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ चासुण्डायै नमः ॥ ७ ॥
ॐ महालक्ष्म्यै नमः ॥ ८ ॥ इति चतुर्थावर्णम् ॥ ४ ॥ तद्ब्रह्मे भूपुरे इन्द्रादीन् तद्ब्रह्मे वज्राद्यायुधानि च पूजयेत् । इत्यावर्ण
पूजां कृत्वा धूपदीपादिनमस्कारान्तं कर्म समाप्य चतुर्दशलक्षं मन्त्रं जपेत् ॥ जपान्ते चतुर्दशसहस्रं यथाविधि मधुरासिक्तरारवधैः
समिद्धहोमं कुर्यात् । ततः तद्दशशेन तर्पणं तद्दशशतो मार्जनं तद्दशशेन ब्राह्मणभोजनं च कुर्यात् । तथा च (शारदातिलके)
“ मनुलक्षं जपेन्मन्त्रं तत्सहस्रं यथाविधि ॥ जुहुयान्मधुरासिक्तरारवधसमिद्धैः ॥ १ ॥ एवं यो भजते मन्त्री देवेशं तनुभाप
तिम् ॥ स भवेत्सर्वलोकानां प्रियः सौभाग्यसंपदाम् ॥ २ ॥ इत्यष्टाक्षरीशिवमन्त्रप्रयोगः ॥ ॐ अथ त्र्यक्षरीमृत्युंजयमन्त्रप्रयोगः ॥
अस्य श्रीत्र्यक्षरात्मकमृत्युंजयमन्त्रस्य कहोलक्ष्मणिर्गायत्रीछन्दः । मृत्युंजयो महादेवो देवता । जैबीजम् । सः शक्तिः । सर्वैष्टसिद्धयर्थे जपे

* शिवयन्मन्त्रस्य पूर्वं द्रष्टव्यम् ।

विनियोगः ॥ ॐ कहोलऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्रीछन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ मृत्युञ्जयदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ
 जूबीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ सः शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः । अथ करनासः । ॐ सां अङ्गुष्ठाभ्यां
 नमः ॥ १ ॥ ॐ सौ तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ सू मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ सै अनामिकाभ्यां नमः ॥
 ४ ॥ ॐ सौ कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ सः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ एवं हृदयादिन्यासं कुर्यात् । अथ
 ध्यानम् — “चन्द्रार्काग्निविलोचनं स्मितमुखं पद्मद्वयान्तःस्थितं मुद्रापाशमृगाक्षसूत्रविलसत्पाणि हिमंशुप्रभम् ॥ कोटीरेन्दुग
 लत्सुधाञ्जुततनुं हारादिभूषोज्ज्वलं कांत्या विश्वविमोहनं पशुपतिं मृत्युञ्जयं भावयेत् ॥ १ ॥ पूर्वोक्ते शैवे पीठे मूलेन मूर्ति
 प्रकल्प्य तत्र मृत्युञ्जयं महादेवं पुष्पान्तरूपचारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् । तद्यथा । केशरेषु आग्नेयादिकोणेषु मध्ये दिक्षु च
 ॐ सां हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ सीं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ सू शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ सै कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ ॐ सौ नेत्रत्रयाय
 वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ सः अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इत्यङ्गानि जपेत् । इति प्रथमावरणम् । तद्बाह्ये इन्द्रादीन् वज्रादींश्च संपूजयेत् । ततो धूपा
 दिनमस्कारान्तं समाप्य लक्षत्रयं जपं कुर्यात् । ततस्तद्दर्शनेन दुग्धाज्यलोलितैरमृताखण्डहोमं कृत्वा तद्दर्शतस्तर्पणमार्जनब्राह्मण
 भोजनानि पूर्ववत् कृत्वा सिद्धे मंत्रे प्रयोगान् कुर्यात् । तद्यथा — “दुग्धयुक्तैः सुधाखण्डैर्मन्त्री मांसं सहस्रकम् ॥ आराधितऽग्नौ जुहुयाद्भि
 धिवद्विजितेन्द्रियः ॥ १ ॥ संतुष्टः शंकरस्तेन सुधाप्लावितविभ्रहः ॥ आधुरारोग्यसंपत्तिरशः पुत्रान्विवर्द्धयेत् ॥ २ ॥ सुधावदौ तिला

दूर्वा पयः सर्पिः पयो हविः ॥ इत्युक्तैः सप्तभिर्द्रव्यैर्जुहुयात्सप्तवास्रम् ॥ ३ ॥ क्रमाद्दशशतो नित्यमष्टोत्तरमतन्द्रितः ॥ सप्ताधि
 कान् द्विजाश्रित्यं भोजयेन्मधुरान्वितम् ॥ ४ ॥ विकारानुगुणं मन्त्री वक्ष्येद्वामास्रान् ॥ होतृभ्यो दक्षिणां दद्यादरुणा गाः
 पयस्विनीः ॥ ५ ॥ गुरुं संग्रीणयेत्पश्चाद्धनद्वैतविधया ॥ अनेन विधिना साध्यः कृत्याद्रोहज्वरादिभिः ॥ ६ ॥ विमुक्तः
 मुचिरं जीवेच्छदां शतमञ्जसा ॥ अभिचारे ज्वरे तीव्रे घोरान्मादे शिरोगदे ॥ ७ ॥ असाध्यरोगेष्वेवडादौ महादाहे महाभये ॥
 होमोऽयं शान्तिदः प्रोक्तः सर्वसप्तप्रदायकः ॥ ८ ॥ द्रव्यैरैः प्रजुहुयात् त्रिजन्मसु यथाविधि ॥ भोजयेन्मधुरैर्भोज्यब्रह्मणा
 न्वेदपारगान् ॥ ९ ॥ दीर्घमायुरवाप्नोति वाञ्छितां विन्दति श्रियम् ॥ एकादशाहुतीनित्यं दूर्वाभिर्जुहुयाद्बुधः ॥ १० ॥ अपमृत्यु
 जिदेष स्यादायुरारोग्यवर्द्धनः ॥ त्रिजन्मसु सुधां वल्लीकाश्मरीषकुलोद्भवैः ॥ ११ ॥ समिद्धैः कृतो होमः सर्वमृत्युगदापहः ॥
 सिद्धात्रैर्विहितो होमो महाज्वरविनाशनः ॥ १२ ॥ अपामार्गसमिद्धोमः सर्वाभयविषूदनः ॥ १३ ॥ प्रणवरचितनालं मन्त्रमध्याप्य
 पत्रं भृगुविलसितमध्यं पद्मयुग्मं तदन्तः ॥ कृतवसतिमुमेशं वर्णनित्यसुधाद्रि कलयतु त्वदि नित्यं सर्वदुःखप्रशान्त्यै ॥ १४ ॥
 यन्त्राढये कमले सौम्ये कलशं प्रोक्तवर्मना ॥ नवरत्नसमायुक्तं दूकूलभ्यामलंकृतम् ॥ १५ ॥ आपूर्य सलिलैः शुद्धैस्तस्मिन् दवं
 प्रपूजयेत् ॥ उपचारैः षोडशभिर्विधानेन विधानवित् ॥ १६ ॥ अभिषेचनेत्रियं साध्यं विनीतं दत्तदक्षिणम् ॥ आधिव्याधिमहारोगकृत्या

१ जन्मवक्षसादिषु । २ गृह्णी । ३ पायसादिभिः ।

द्रोहनिवारणः ॥ अभिषेकोऽयमाख्यातः कीर्तिलक्ष्मीजयप्रदः ॥ १७ ॥ मध्ये साध्याक्षराढ्यं ध्रुवमभिविलिखेन्मध्यमं दिग्दलस्थं
 कोणेष्वन्यं मनोस्तत् क्षितिभुवनमथो दिक्षु चन्द्रान् विदिक्षु ॥ दान्तं यन्त्रं तदुक्तं सकलभयहरं क्षेवडभूतापमृत्युव्याधिव्यामोहदुःख
 प्रशमनमुदितं श्रीप्रदं कीर्तिदायि ॥ १८ ॥ इति त्र्यक्षरीमृत्युजयमन्त्रप्रयोगः समाप्तः ॥ ॥ अथ त्र्यम्बकमन्त्रप्रयोगः ॥ (शारदाति
 लके) अथ त्रैयम्बकं मन्त्रमभिधास्याम्यनुष्टुभम् ॥ यं भजन्तं नरं कालः स्वयं वीक्षितुमक्षमः ॥ १ ॥ तत्रादौ पूर्वोक्तशिवपञ्चाक्षरम
 न्त्रवत् श्रीकण्ठादिन्यासान्तं कृत्वा अस्य त्र्यम्बकमन्त्रस्य वसिष्ठऋषिरनुष्टुप् छन्दश्च त्र्यम्बकः पार्वतीपतिर्देवता त्र्यं बीजं बं शक्तिः कं
 कीलकं सर्वैष्टसिद्धयर्थे जपे विनियोगः ॥ अथ ऋज्यादिन्यासः ॥ ॐ वसिष्ठऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप्छन्दसे नमः
 मुखे ॥ २ ॥ ॐ त्र्यम्बकदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ त्र्यं बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ बं शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ ॐ कं
 कीलकाय नमः सर्वांगे ॥ ६ ॥ अथ करन्यासः ॥ ॐ त्र्यम्बकं अद्भुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ यजामहे तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ सुग
 न्धिपुष्टिवर्धनं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ उर्वारुकमिव बन्धनात् अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ मृत्योर्मुक्षीय कनिष्ठिकाभ्यां
 नमः ॥ ५ ॥ ॐ मामृतात् करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ अथ हृदयादिषडङ्गन्यासः ॥ ॐ त्र्यम्बकं हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ यजामहे
 शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ सुगन्धिपुष्टिवर्धनं शिरस्यै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ उर्वारुकमिव बन्धनात् कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ मृत्योर्मुक्षीय नेत्रत्रया
 य वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ मामृतात् अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ अथाङ्गन्यासः ॥ ॐ त्र्यं नमः पूर्वमुखे ॥ १ ॥ ॐ बं नमः पश्चिममुखे ॥ २ ॥

अ० कं नमः दक्षिणमुखे ॥ ३ ॥ अ० यं नमः उत्तरमुखे ॥ ४ ॥ अ० जां नमः उरसि ॥ ५ ॥ अ० मं नमः कण्ठे ॥ ६ ॥ अ० हं नमः मुखे ॥ ७ ॥ अ० सुं नमः नाभौ ॥ ८ ॥ अ० गं नमः हृदि ॥ ९ ॥ अ० धिं नमः पृष्ठे ॥ १० ॥ अ० पुं नमः कुक्षौ ॥ ११ ॥ अ० छिं नमः लिङ्गे ॥ १२ ॥ अ० वं नमः गुदे ॥ १३ ॥ अ० धं नमः दक्षिणोरुमूले ॥ १४ ॥ अ० नं नमः वामोरुमूले ॥ १५ ॥ अ० उं नमः दक्षिणोरुमध्ये ॥ १६ ॥ अ० वां नमः वामोरुमध्ये ॥ १७ ॥ अ० रु नमः दक्षिणजानुनि ॥ १८ ॥ अ० कं नमः वामजानुनि ॥ १९ ॥ अ० मिं नमः दक्षिणजानुवृत्ते ॥ २० ॥ अ० वं नमः वामजानुवृत्ते ॥ २१ ॥ अ० बं नमः दक्षिणस्तने ॥ २२ ॥ अ० धं नमः वामस्तने ॥ २३ ॥ अ० नां नमः दक्षिणपार्श्वे ॥ २४ ॥ अ० मूं नमः वामपार्श्वे ॥ २५ ॥ अ० त्यों नमः दक्षिणपादे ॥ २६ ॥ अ० मुं नमः वामपादे ॥ २७ ॥ अ० क्षीं नमः दक्षिणकरे ॥ २८ ॥ अ० यं नमः वामकरे ॥ २९ ॥ अ० मां नमः दक्षिणनासायाम् ॥ ३० ॥ मूं नमो वामनासायाम् ॥ ३१ ॥ अ० तां नमः मूर्ध्नि ॥ ३२ ॥ इत्यक्षरन्यासः ॥ अथ पदन्यासः ॥ अ० त्र्यम्बकं शिरसि ॥ १ ॥ अ० यजामहे भ्रुवोः ॥ २ ॥ अ० सुगन्धि नेत्रयोः ॥ ३ ॥ अ० पुष्टिवर्धनं मुखे ॥ ४ ॥ अ० उर्वारकं गण्डयोः ॥ ५ ॥ अ० इव हृदये ॥ ६ ॥ अ० बन्धनात् जठरे ॥ ७ ॥ अ० मृत्योः लिङ्गे ॥ ८ ॥ अ० मुक्षीय हृदये ॥ ९ ॥ अ० मा जान्वोः ॥ १० ॥ अ० अमृतात् पादयोः ॥ ११ ॥ इति पदन्यासं कृत्वा ध्यायेत्-“हस्ताभ्यां कलशद्वयामृतसैराज्ज्वालयन्तं शिरो द्वाभ्यां तौ दधत्तं मृगाक्षवलये द्वाभ्यां वहन्तं परम् ॥ अङ्गं न्यस्तकरद्वयामृतघटं कैलासकान्तं शिवं स्वच्छाम्भोजगतं नवेन्दुमुकुटं देवं त्रिनेत्रं भजे॥”

॥ १ ॥ ॐ एवं ध्यात्वा पञ्चाक्षरोदिते पूर्वोक्ते पीठे मूलमन्त्रेण मूर्तिं प्रकल्प्य तत्र वृषभध्वजं त्र्यम्बकं देवं पाद्यादिपुष्पान्तरूपचारेः
संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ तत्र प्रथमावरणे आग्नेयादिषट्कोणेषु हृदयादिषडङ्गानि पूजयेत् ॥ १ ॥ द्वितीयावरणे ॐ अर्कमू-
र्तये नमः ॥ १ ॥ ॐ इन्दुमूर्तये नमः ॥ २ ॥ ॐ वसुधामूर्तये नमः ॥ ३ ॥ ॐ तोयमूर्तये नमः ॥ ४ ॥ ॐ वह्निमूर्तये नमः
॥ ५ ॥ ॐ वायुमूर्तये नमः ॥ ६ ॥ ॐ आकाशमूर्तये नमः ॥ ७ ॥ ॐ यजमानमूर्तये नमः ॥ ८ ॥ इति मूर्तीरष्टौ पूजयेत् ॥ २ ॥
तृतीयावरणे तद्बाह्वे पूर्वोदिषु ॐ रमायै नमः ॥ १ ॥ ॐ राकायै नमः ॥ २ ॥ ॐ प्रभायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ ज्योत्स्नायै नमः ॥ ४ ॥
ॐ पूर्णायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ ऊषायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ पूरण्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ सुधायै नमः ॥ ८ ॥ इत्यष्टौ शक्तयः पूज्याः ॥ ३ ॥
चतुर्थावरणे तद्बाह्वे ॐ विश्वायै नमः ॥ १ ॥ ॐ विद्यायै नमः ॥ २ ॥ ॐ सितायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ प्रह्वायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ सारायै
नमः ॥ ५ ॥ ॐ संध्यायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ शिवायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ निशायै नमः ॥ ८ ॥ इति शक्तीः पूजयेत् ॥ तद्बाह्वे पञ्चमावरणे ॐ आयायै
नमः ॥ १ ॥ ॐ प्रज्ञायै नमः ॥ २ ॥ ॐ प्रभायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ मेधायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ शान्त्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ धृत्यै नमः ॥ ७ ॥
ॐ सत्यै नमः ॥ ८ ॥ इत्यष्टौ पूज्याः ॥ तद्बाह्वे षष्ठावरणे ॐ धरायै नमः ॥ १ ॥ ॐ मायायै नमः ॥ २ ॥ ॐ अविन्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ
पद्मायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ शान्तायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ मोधायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ जयायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ अमलायै नमः ॥ ८ ॥ इत्यष्टौ शक्तयः

* अत्रत्यं त्र्यम्बकयन्त्रं पूर्वं द्रष्टव्यम् ।

प्रूज्याः ॥ ६ ॥ तद्वह्नी भूपुरे सप्तमावरणे इन्द्रदीप्तं ॥ ७ ॥ अष्टमावरणे वज्राद्याधुनि च पूजयेत् ॥ ८ ॥ ततो धूपदीपादि
 विसर्जनान्तं कर्म कृत्वा लक्ष्मन्त्रात्मकं पुरश्चरणं कुर्यात् । मन्त्रो यथा-ॐ त्र्यम्बक्यजामहेसुगन्धिर्धूपश्चिवद्धनम् ॥ उर्वारुकर्मि
 वृन्धनाश्रुत्योम्भुक्षीयमासृतात् ॥ ततो जपान्ते दशशेन बिल्वं १ पलाशं २ खदिरं ३ वटं ४ तिलात् ५ सर्षपात् ६ पायसं
 ७ दुग्धं ८ दधि ९ दूवी च १० एतैर्दशद्रव्यैर्घृतसंयुतैर्हुत्वा तदशशेन मूलमन्त्रान्ते ॐ त्र्यम्बकं देवं तर्पयामि इति तर्पणं कृत्वा
 तदशशेन आत्मानमभिषिञ्चामीत्यभिषिञ्च्य तदशशेन ब्राह्मणान् भोजयेत् ॥ (शारदातिलके) “एवं कृते प्रयोगाहो जायतेऽयं
 महाभुजः ॥ अयुतं जुहुयाद्विल्वसमिद्धिः संपदे सुधीः ॥ १ ॥ जुहुयाद्ब्रह्मवृक्षस्य समिद्धिर्ब्रह्मतेजसे ॥ खादिरैरयुतं हुत्वा कान्तिपु
 ष्ठिमवाप्नुयात् ॥ २ ॥ वटवृक्षस्य समिधो जुहुयादयुतावधि ॥ धनधान्यसमृद्धः स्यादचिरैरेव साधकः ॥ ३ ॥ तिलैस्तत्संव्यया
 हुत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ सिद्धार्थैरयुतं हुत्वा शत्रून्विजयते नृपः ॥ ४ ॥ अनेनैव विधानेन नश्येन्मृत्युरकालजः ॥ ५ ॥
 पापसेन कृतो होमो रक्षाश्रीकीर्तिकान्तिदः ॥ गोदुग्धेन च शुद्धांनं हुत्वा कृत्यां विनाशयेत् ॥ ६ ॥ अयमेव मतो होमः शान्ति
 श्रीसंपदावहः ॥ दधिहोमेन संवादं कुर्याद्विद्वेषिणामिथः ॥ ७ ॥ प्रत्यहं जुहुयान्मन्त्रा दूर्वामष्टोत्तरं शतम् ॥ आर्भयान्निखिलाजित्वा

१ पलाशवृक्षस्य । २ सर्षपः । ३ रोगात् ।

दीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥ ८ ॥ जुहुयाज्जन्मदिवसे पायसान्नैर्नृतान्वितैः ॥ इच्छन्ननिन्दितां लक्ष्मीमारोग्यमतुलं यशः ॥ ९ ॥ गव्यदुग्धघृ-
 ताक्ताभिर्दूवाभिर्जुहुयाद्दशी ॥ सविंशतिशतं सम्यक् स्वजन्मदिवसे सुधीः ॥ १० ॥ आग्नेयैः सकलैर्मुक्तो जीवेद्वर्षशतं सुधीः ॥ काश्मरी
 समिधस्तिस्त्रः पयोऽन्नं त्रिशतं पृथक् ॥ ११ ॥ जुहुयाद्ब्राह्मणानन्ते भोजयेन्मधुरान्वितम् ॥ प्रीणयेद्धनधान्याद्यैर्वात्मनो गुरुमादरात् ॥ १२ ॥
 अनामयमवाप्नोति दीर्घमायुः श्रिया सह ॥ सघृतेन पयोऽन्नेन हुत्वा पर्वणि पर्वणि ॥ १३ ॥ राज्यश्रियमवाप्नोति षण्मासान्नात्र संशयः ॥
 लज्जैर्विशुद्धैर्जुहुयात्कन्यास्यै सा वराप्तये ॥ १४ ॥ क्षीरदुग्धसमिद्धो माद्ब्राह्मणदीन्वशं नयेत् ॥ स्नात्वा सहस्रं प्रजपेदादित्याभिमुखो
 मनुम् ॥ १५ ॥ आधिव्याधिविनिर्मुक्तो दीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥ अनेन मनुना सर्वं साधयेदिष्टमात्मनः ॥ १६ ॥ ” इति शारदातिलको-
 त्तत्र्यम्बकमन्त्रपुरश्चरणप्रयोगः ॥ अथ महामृत्युञ्जयपुरश्चरणप्रयोगः ॥ तत्र तावच्छुभेऽह्नि चन्द्रतारादिवलान्विते सुमुहूर्ते शिवालयोदेषु
 जपस्थानं प्रकल्प्य तत्र गोमयोपलेपनादिभिः शुद्धिं कृत्वा आसनभूमौ कूर्मसंशोधनं दीपस्थानशोधनं च कुर्यात् ॥ पूर्वदिने
 प्रायश्चित्तम् अयुतगायत्रीजपं च कृत्वा तद्वात्रौ पूर्वोक्तपद्धतिमार्गेण स्वप्नं विचार्य आरंभदिने प्रातर्नित्यावश्यकं समान्य स्वासने
 प्राङ्मुख उपविश्य आचम्य प्राणानायम्य शान्तिपाठं पठित्वा लक्ष्मीनारायणादिदेवान् प्रणमेत् । ततो देशकालौ संकीर्त्य अमुकगोत्रोऽ-
 मुकशर्मा ममात्मनः श्रुतिस्मृतिपुराणतन्त्रोक्तफलावाप्तये अस्मिन् पुण्यह्ने मम जन्मराशेः सकाशान्नामराशेः सकाशाद्वा जन्मलगा
 दर्पलगादौ चराद्वा चतुर्थाष्टमद्वादशाद्यानिष्ठस्थानस्थिताऽमुकग्रहमन्त्रं सूचयिष्यमाणं च यत्सर्वारिष्टं तद्विनाशार्थं सर्वदा

तृतीयैकादशशुभस्थानस्थितवदुत्तमफलप्राप्त्यर्थं (अथवा) अमुकमारकग्रहशान्तदर्शा तत्सबन्धिदशा चोपदशा दिनदशा वा षष्ठाष्टमद्वादशादिनिषिद्धभावाधिपतिदशा तज्जनितपीडाऽल्पायुराधिदैवाधिभौतिकाध्यात्मिकजनितक्लेशनिवृत्तिपूर्वकायुरारोग्यार्थं परमेश्वर्यादिप्राप्त्यर्थं श्रीमहामृत्युञ्जयदेवताप्रीत्यर्थं च अमुकसंख्यया श्रीमहामृत्युञ्जयमन्त्रजपं विप्रद्वारा कारयिष्ये इति (अथवा) मम जीवच्छरीराऽविरोधेनामुकस्य समूलनाशनेनापमृत्युनिवारणद्वारा क्षिप्रारोग्यार्थं (वा) विषूचिकादिजनमारोपसर्गशान्त्यर्थं (वा) वृष्टिकामार्थम् “अमुकाभियोगनिवृत्त्यर्थं वा” अमुकदुःस्वप्ननिरासार्थं अमुकद्वयात्रानिविघ्नपूर्वकसिद्धयर्थं (वा) प्रतिस्मृत्युखशुक्रदोषनिवारणार्थं (वा) काकैश्चनदर्शनादिस्मृतिस्वार्थिनिवृत्त्यर्थं (वा) पक्षीपतनसराठारोहणमुकदुष्टाङ्गस्फुरणजनिताऽशुभफलविनाशार्थम् (अथवा) अमुकदुष्टनक्षत्रासुकमृत्युयोगादिदुष्टयोगदुष्टतिथिपापवारदुष्टचन्द्रोत्पन्नज्वराद्यमुकव्याधेर्जीवच्छरीराविरोधेन समूलनाशार्थम् अमुकसंख्यापरिमितश्रीमहामृत्युञ्जयमन्त्रजपं विप्रद्वाराहं करिष्ये ॥ इति ॥ (एवं कामनाभेदेन संकलयो ज्ञेयः) तदङ्गत्वेन गणपतिपूजनं पुण्याहवाचनं मातृकापूजनं नान्दीश्राद्धमाचार्यजापकवरणं च करिष्ये ॥ इति च संकल्य पूर्वोक्तपद्धतिमार्गेण जापकवरणान्तं कर्म कुर्यात् ॥ इति विप्रद्वारा कारिते पुरश्चरणे प्रकारः । ततो जपकर्ता स्वासने प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा उपविश्य धृतरुद्राक्षभस्मत्रिपुण्ड्रः आचम्य प्राणानयम्य, देशकालौ स्मृत्वा मम यजमानस्य वा शरीरे ज्वराद्यमुकस्यारोगनिरासद्वारा सद्य आरोग्यार्थं (वा) अमुककामनासिद्धयर्थं श्रीमहामृत्युञ्जयदेवताप्रीत्यर्थम् अमुकसंख्यापरिमित

श्रीमहामृत्युञ्जयजपं करिष्ये ॥ इति प्रत्याहिकं संकल्प्य । ॐ गुरवे नमः । ॐ इष्टदेवतायै नमः । इति नत्वा
 पूर्वोक्तभूतशुद्ध्यादिश्रीकण्ठादिकलामातृकान्यासान्तं कुर्यात् ॥ अथ जपप्रयोगः (मन्त्रमहोदधौ) “महामृत्युञ्जयं वक्ष्ये दुरितापघ्नि
 वारणम् ॥ यं प्राप्य भार्गवः शम्भोर्मृतान् दैत्यानजीवयत् ॥ १ ॥” अस्य श्रीमहामृत्युञ्जयमन्त्रस्य वामदेवकहोत्रसिद्धा ऋषयः ।
 पङ्क्तिगायत्र्यनुष्टुभश्छन्दांसि । सदाशिवमहामृत्युञ्जयरुद्रो देवता । ह्रीं शक्तिः । श्रीं बीजम् । महामृत्युञ्जयप्रीत्यै ममाभीष्टसिद्ध्यर्थे
 जपे विनियोगः । अथ ऋष्यादिन्यासः । ॐ वामदेवकहोत्रसिद्धाभिभ्यो नमः सृष्टि ॥ १ ॥ ॐ पङ्क्तिगायत्र्यनुष्टुप्छन्दोभ्यो नमः
 वक्त्रे ॥ २ ॥ ॐ सदाशिवमहामृत्युञ्जयरुद्रदेवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥ ह्रीं शक्त्यै नमः लिङ्गे ॥ ४ ॥ ॐ श्रीं बीजाय नमः
 पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः । अथ करन्यासः । ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः त्र्यम्बकं ॐ नमो भगवते रुद्राय शूलपाणये
 स्वाहा अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः यजामहे ॐ नमो भगवते रुद्राय अमृतमूर्त्यै मां जीवय तर्जनीभ्यां
 नमः ॥ २ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः सुगन्धिं पुष्टिवर्धनं ॐ नमो भगवते रुद्राय चन्द्रशिरसे जटिने स्वाहा मध्यमाभ्यां नमः
 ॥ ३ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः उर्वारुकमिव बन्धनात् ॐ नमो भगवते रुद्राय त्रिपुरान्तकाय हौं ह्रीं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥
 ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः मृत्योर्मुक्षीय ॐ नमो भगवते रुद्राय त्रिलोचनाय ऋग्यजुःसाममन्त्राय कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥
 ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः वामृतात् ॐ नमो भगवते रुद्राय ॐ अग्नित्रयाय ज्वलज्वल मां रक्षरक्ष अवोराक्षाय कर्तलकरपृष्ठा

भ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति कान्यासः । एवं हृदयादिन्यासं कुर्यात् । अथ वर्णन्यासः । ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः त्र्यं नमः पूर्वं
 मुखे ॥ १ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः वं नमः पश्चिममुखे ॥ २ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः कं नमः दक्षिणमुखे ॥ ३ ॥
 ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः यं नमः उत्तरमुखे ॥ ४ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः जां नमः उत्पि ॥ ५ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः
 भूर्भुवः स्वः मं नमः कण्ठे ॥ ६ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः हं नमः मुखे ॥ ७ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः सुं नमः
 नाभौ ॥ ८ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः गं नमः हृदि ॥ ९ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः धिं नमः पृष्ठे ॥ १० ॥ ॐ हौं
 ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः पुं नमः कुक्षौ ॥ ११ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः पिं नमः लिङ्गे ॥ १२ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः
 स्वः वं नमः गुदे ॥ १३ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः घं नमः दक्षिणोरुमूले ॥ १४ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः न
 नमः वामोरुमूले ॥ १५ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः एं नमः दक्षिणोरुमध्ये ॥ १६ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः वां
 नमः वामोरुमध्ये ॥ १७ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः रुं नमः दक्षिणजानुनि ॥ १८ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः कं
 नमः वामजानुनि ॥ १९ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः मिं नमः दक्षिणजानुवृत्ते ॥ २० ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः वं
 नमः वामजानुवृत्ते ॥ २१ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः वं नमः दक्षिणस्तने ॥ २२ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः धं नमः
 वामस्तने ॥ २३ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः नां नमः दक्षिणपार्श्वे ॥ २४ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः मूं नमः वाम

पार्श्वे ॥ २५ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः त्यों नमः दक्षिणपादे ॥ २६ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः मुं नमः वामपदे
 ॥ २७ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः क्षीं नमः दक्षिणकरे ॥ २८ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः यं नमः वामकरे ॥ २९ ॥
 ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः मां नमः दक्षिणनासायाम् ॥ ३० ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः मूं नमः वामनासायाम् ॥ ३१ ॥
 ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः तां नमः मूर्ध्नि ॥ ३२ ॥ इत्यक्षरन्यासः ॥ ॐ त्र्यम्बकं शिरसि ॥ १ ॥ ॐ यजामहे भुवः ॥ २ ॥ ॐ सुगन्धिं नेत्रयोः
 ॥ ३ ॥ ॐ पुष्टिर्वर्धनं मुखे ॥ ४ ॥ ॐ उर्वारुकं गण्डयोः ॥ ५ ॥ ॐ इव हृदये ॥ ६ ॥ ॐ बन्धनात् जठरे ॥ ७ ॥ ॐ मृत्योः लिङ्गे ॥
 ॥ ८ ॥ ॐ मुक्षीय सर्वोः ॥ ९ ॥ ॐ मा जान्वाः ॥ १० ॥ ॐ अमृतात् पादयोः ॥ ११ ॥ इति पदन्यासः ॥ ततो मूलन
 व्यापकं कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम्—“हस्ताम्भोजयुगस्थकुम्भयुगलादुद्धृत्य तोयं शिरः सिञ्चन्तं करयोर्युगेन दधत् स्वाङ्कः सकुम्भौ
 करौ ॥ अक्षसङ्मृगहस्तमम्बुजगतं मूर्द्धस्थचन्द्रस्रवत्पीयूषोन्नतनुं भजे सगिरिजं मृत्युञ्जयं त्र्यम्बकम् ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मुष्टिमुद्रां
 मृगमुद्रां शक्तिमुद्रां लिङ्गमुद्रां पञ्चमुद्रां मुद्रां च प्रदर्श्य पीठपूजां कुर्यात् । तद्यथा ॐ मण्डूकादिपरतत्त्वान्तपीठदेवताभ्यो नमः ।
 इति पीठं संपूज्य । ॐ वामायै नमः ॥ १ ॥ ॐ ज्येष्ठायै नमः ॥ २ ॥ ॐ रौद्रायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ काल्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ कलविकारिण्यै
 नमः ॥ ५ ॥ ॐ बलविकारिण्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ बलप्रमथन्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ सर्वभूतदमन्यै नमः ॥ ८ ॥ मध्ये ॐ मनोमन्यै नमः
 ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः पूजयेत् ॥ ततः ॐ नमो भगवते सकलगुणान्तराक्षिपुक्तायाऽनन्ताय योगपीठात्मने नमः ॥ इति मन्त्रेणा

सनं दत्त्वा तत्र ॐ महाद्यौरित्यादि पूर्वोक्तपद्धतिमार्गेण यथाविधि पूर्णपात्रान्तं ताम्रकलशं संस्थाप्य तत्वायामीति करुणमावाह्यं
 संपूज्य कलशस्य मुखे विष्णुरित्याद्याभिमन्त्र्य “देवदानवसंवादे” इत्यादि प्रार्थयेत् । ततः कलशोपरि कौशेयवस्त्रं प्रसार्य तत्र अष्ट
 गन्धेन * मृत्पुञ्जयन्त्रं विलिख्य अथवा ताम्रमयं यन्त्रं संस्थाप्य तन्मध्ये प्रधानदेव्यम्बकप्रतिमां पलसुवर्णरचितां अश्रुत्वा
 रणपूर्वकं मूलेन संस्थाप्य प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा आवाहनादिपुण्यान्तरुपचारैर्मूलमन्त्रेण संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ तद्वथा मध्ये
 ॐ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानाम्ब्रह्माधिपतिर्विष्णोर्धिपतिर्वह्नीशिवो मे अस्तु सुदाशिवो मे ॥ १ ॥ पूर्वं ॐ
 तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि । तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥ इति तत्पुरुषम् ॥ २ ॥ दक्षिणे ॐ अघोरैः स्योऽयधारेभ्यो घोरैः स्यो घोरैः स्यो
 सर्वेभ्यः सर्वशब्दैर्भ्यो नमस्ते अस्तु रुद्रहृदयेभ्यः ॥ इति अघोरम् ॥ ३ ॥ पश्चिमे ॐ वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः
 कालाय नमः कलविकरणाय नमो बलविकरणाय नमः ॥ इति ॥ वामदेवम् ॥ ४ ॥ उत्तरे ॐ सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजातायै वनमो
 नमः । भवेत् भवनातिभवे भवस्वमां भवोद्भवाय नमः ॥ इति सद्योजातं च पूजयेत् ॥ ५ ॥ इति प्रथमावरणम् ॥ १ ॥ ततः ईशानादि
 समीपेषु निवृत्त्याद्याः कलाः क्रमात् संस्थाप्य ॐ निवृत्त्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ प्रतिष्ठायै नमः ॥ २ ॥ ॐ विद्यायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ

१ अत्रायं महा मृत्पुञ्जयन्त्रं पूर्वतः द्रष्टव्यम् ।

शान्त्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ शान्त्यतीतायै नमः ॥ ५ ॥ इति संपूज्य ततः षट्कोणे आग्नेयादिकोणकेसरेषु मध्ये दिक्षु च पूर्वोक्तन्यासक्रमेण हृदयादिषडङ्गानि संपूजयेत् ॥ इति द्वितीयावरणम् ॥ २ ॥ तद्ब्रूहिः पूर्वादिक्रमेण ॐ सूर्यमूर्तये नमः ॥ १ ॥ ॐ इन्दुमूर्तये नमः ॥ २ ॥ ॐ क्षितिमूर्तये नमः ॥ ३ ॥ ॐ तोयमूर्तये नमः ॥ ४ ॥ ॐ अग्निमूर्तये नमः ॥ ५ ॥ ॐ पवनमूर्तये नमः ॥ ६ ॥ ॐ आकाशमूर्तये नमः ॥ ७ ॥ ॐ यज्ञमूर्तये नमः ॥ ८ ॥ इति तृतीयावरणम् ॥ ३ ॥ तद्ब्रूहिः ॐ रमायै नमः ॥ १ ॥ ॐ राकायै नमः ॥ २ ॥ ॐ प्रभायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ ज्योत्स्नायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ पूर्णायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ उषायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ पूरण्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ सुधायै नमः ॥ ८ ॥ इति चतुर्थावरणम् ॥ ४ ॥ ॐ विश्वायै नमः ॥ १ ॥ ॐ वन्द्यायै नमः ॥ २ ॥ ॐ सितायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ प्रह्वायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ सारायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ संध्यायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ शिवायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ निशायै नमः ॥ ८ ॥ इति पञ्चमावरणम् ॥ ५ ॥ तद्ब्रूहिः ॐ आर्यायै नमः ॥ १ ॥ ॐ प्रज्ञायै नमः ॥ २ ॥ ॐ प्रभायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ मेघायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ शान्त्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ कान्त्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ धृत्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ मर्त्यै नमः ॥ ८ ॥ इति षष्ठावरणम् ॥ ६ ॥ तद्ब्रूहिः ॐ धरायै नमः ॥ १ ॥ ॐ उमायै नमः ॥ २ ॥ ॐ पावन्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ पद्मायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ शान्तायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ अमोघायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ जयायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ अमलायै नमः ॥ ८ ॥ इति सप्तमावरणम् ॥ ७ ॥ तद्ब्रूहिः ॐ अनन्ताय नमः ॥ १ ॥ ॐ सूक्ष्माय नमः ॥ २ ॥ ॐ शिवोत्तमाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ एकनेत्राय

नमः ॥ ४ ॥ ॐ एकरुद्राय नमः ॥ ५ ॥ ॐ त्रिमूर्तये नमः ॥ ६ ॥ ॐ श्रीकण्ठाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ शिखण्डिने नमः ॥ ८ ॥ इति
 अष्टमावरणम् ॥ ८ ॥ तत उत्तरदिशमारभ्य ॐ उमायै नमः ॥ १ ॥ ॐ चण्डेश्वराय नमः ॥ २ ॥ ॐ नन्दिने नमः ॥ ३ ॥ ॐ महा
 कालाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ गणेशाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ वृषभाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ भृङ्गिरिदये नमः ॥ ७ ॥ ॐ स्कन्दाय नमः ॥ ८ ॥ इति
 नवमावरणम् ॥ ९ ॥ तद्वहिः ॐ ब्राह्मणे नमः ॥ १ ॥ ॐ माहेश्वर्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ कौमार्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ वैष्णव्यै नमः
 ॥ ४ ॥ ॐ वाराह्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ इन्द्रायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ चामुण्डायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ महालक्ष्म्यै नमः ॥ ८ ॥ इति दश
 मावरणम् ॥ १० ॥ तद्वह्ने चतुरस्रे भूपुरे पूर्वादिक्रमेण इन्द्रादिदशदिक्षपालान् तद्वह्ने तत्तत्समीपे वज्राद्यायुधानि च पूजयेत् ॥
 ॥ १२ ॥ इत्यावरणपूजां कृत्वा धूपदीपनैवेद्यताम्बूलदक्षिणानीराजनप्रदक्षिणानभस्कारैर्मूर्तिं पूजयेत् ॥ ततः कृताञ्जलिः ॥ ॐ मृत्यु
 जय महारुद्र त्राहि मां शरणागतम् ॥ जन्ममृत्युजराभोगैः पीडितं कर्मबन्धनैः ॥ १ ॥ तावकस्त्वहत्तप्राणस्त्वच्चित्तोऽहं सदा मृड ॥
 इति विज्ञाप्य देवेशं जपेन्मृत्युञ्जयं परम् ॥ २ ॥ इति प्रार्थ्य मध्यादिनावधि जपं कुर्यात् ॥ मन्त्रस्वरूपम् । “ ॐ हौं ॐ जूं सः
 भूर्भुवः स्वः त्र्यम्बकं व्यजामहे सुगन्धिमधुष्टुष्टिवर्धनम् ॥ सर्वारुक्मिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ भूर्भुवः स्वरां जूं सः हौं ॐ ॥ ५० ॥
 ततो जपान्ते मालां शिरसि निधाय प्राणानायम्य पुनः षडङ्गन्यासं कुर्यात् ॥ तद्यथा— ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः त्र्यम्बकं ॐ नमो
 भगवते रुद्राय शूलपाणये स्वाहा हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः यजामहे ॐ नमो भगवते रुद्राय अमृत

मूर्तये मां जीवय शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः सुगन्धिगुणवर्द्धनम् ॐ नमो भगवते रुद्राय चन्द्रशिरसे
जटिने स्वाहा शिरायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः उर्वारुकमिव बन्धनान् ॐ नमो भगवते रुद्राय त्रिपुरा
न्तकाय ह्रीं ह्रीं कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः मृत्योर्मुक्षीय ॐ नमो भगवते रुद्राय त्रिलोचनाय ऋग्यजुः
साममंत्राय नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः मामृतात् ॐ नमो भगवते रुद्राय अग्नित्रयाय ज्वलज्ज्वल
मां रक्षरक्ष अधोरास्त्राय अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति षडङ्गन्यासं कृत्वा महामृत्युंजयकवचं पठित्वा “गुह्यातिगुह्यगोप्ता त्वं गृहाणा
स्मृत्युतं जपम् ॥ सिद्धिर्भवतु मे देव त्वत्प्रसादान्महेश्वर ॥ १ ॥ इति प्रार्थ्य ॐ अनेन महामृत्युंजयजपाख्येन कर्मणा श्रीमहामृत्यु
जयः प्रीयतामिति जपमीश्वरार्पणं कुर्यात् ॥ एवं लक्षमन्त्रजपात्मकं पुरश्चरणं कृत्वा जपान्ते दशांशतो दशद्रव्यहोमं कुर्यात् ।
अथ दश द्रव्याणि—“दशद्रव्यैः प्रजुहुयात्तानि बिल्वफलं तिलाः ॥ पायसं सर्पिष्या दुग्धं दधि दूर्वा च सप्तमी ॥ वटात् पला
शात्तवादिरात्समिधो मधुराण्डुताः ॥” ततो होमान्ते जले देवं मृत्युंजयं संपूज्य होमदशांशेनम् मन्त्रान्ते ॐ मृत्युंजयं तर्पया
मीत्युक्त्वा दुग्धमिश्रजलेन तर्पणं कुर्यात् ॥ ततस्तर्पणदशांशेन मन्त्रान्ते आत्मानमभिषिञ्चामि नमः ॥ इति यजमानमूढ्यभि
षेकः ॥ “होमतर्पणाभिषेकाणां मध्ये यदेव न संभवति तत्स्थाने तत्तद्विगुणो जपः कार्यः” ततोऽभिषेकदशांशतो वाऽष्टोत्तर
शतब्राह्मणभोजनम् ॥ एवं कृते सिद्धो मन्त्रो भवेत् ॥ (मन्त्रमहोदधौ) “जन्मभे दशमे तस्मात्पुनश्चैकोनविंशके ॥ जुहुयाद्यः सु

धावस्थाः समिधश्चतुर्द्वयः ॥१॥ स रोगान्सकलञ्च त्रून्पराभूय श्रिया युतः ॥ मोदते पुत्रपौत्राद्वैः शतवर्षाणि साधकः ॥२॥ समि
 द्भिः श्रीफलैश्चाभिर्होमः सपत्तिसिद्धये । पलाशतरुजाभिस्तु ब्रह्मवर्चससिद्धये ॥ ३ ॥ वटैश्चाभिर्धनप्राप्त्यै स्वादिरीभिस्तु कान्तये ॥
 तिलैर्धर्मनाशाय सर्षपैः शत्रुनष्टये ॥ ४ ॥ पायसेन कृतो होमः कान्तिश्रीकीर्तिदायकः ॥ कृत्यामृत्युक्षयकरो दध्ना संवादसिद्धिदः
 ॥ ५ ॥ होमसंख्या तु सर्वत्राद्युतमानेन कीर्तिता ॥ अष्टोत्तरशतं दूर्वात्रिकहोमाद्रुजां क्षयः ॥ ६ ॥ स्वजन्मदिवसे यस्तु पायसैर्मधुरा
 न्वितैः ॥ जुहोति तस्य वद्धते कमलारोग्यकीर्तयः ॥ ७ ॥ गुडूचीबिकुलोत्थाभिः समिद्धिहवनं नृणाम् ॥ जन्मतारात्रये रोगान्मृत्यु
 चापि विनाशयेत् ॥८॥ प्रत्यहं जुहुयाद्दूवा अपमृत्युविनष्टये ॥ किंबहूतेन सर्वं प्रयच्छति शिवो नृणाम् ॥९॥ अपमार्गसमिद्धिश्च
 सिद्धान्नैर्ज्वनष्टयोद्गुग्धाक्तैरमृताखण्डमसं होमोऽखिलाप्तये ॥१०॥ इति मन्त्रमहोदधिप्रोक्तो महामृत्युंजयमन्त्रपुरश्चरणप्रयोगः समाप्तः ॥
 अथ वसिष्ठकल्पोक्तं महामृत्युंजयादिविधानं शान्तिरत्ने ॥ “ त्र्यम्बकस्य विधानं तु कीर्त्तयिष्ये मुनीश्वराः ॥ यथोक्तविधिना युक्तं
 संस्मृतं ब्रह्मणा पुरा ॥ १ ॥ मृत्युंजयस्त्रिधा प्रोक्त आद्यो मृत्युंजयः स्मृतः ॥ मृतसंजीवनी चैव महामृत्युंजयस्तथा ॥२॥ मृत्युंजयः
 केवलः स्यात्पुटितो व्याहृत्यैः ॥ तारं त्रिबीजं व्याहृत्यः पुटितो मृतजीवनी ॥ ३ ॥ तारं त्रिबीजं व्याहृत्यः पुटितैस्तेस्त्रियम्बकः ।
 महामृत्युंजयः प्रोक्तः सर्वमन्त्रविशारदः ॥ ४ ॥ (तत्रैव विशेषः) प्रणवांते प्रसादश्च मूर्तिहारकमेव च ॥ भूरादिव्याहृतयश्च

१ अमृतायाः । २ बिल्वम् । ३ दूर्वात्रिकम् । ४ रोगणाम् । ५ प्रणवम् । ६ दूर्वाजुसः । ७ ह्रीं । ८ जूंसः ।

त्र्यम्बकेति च ऋक् ततः ॥ ५ ॥ विपर्येण त्रिबीजं च तद्वच्च व्याहृतित्रयः ॥ स्वाहान्तो मनुरेषोऽयं शुक्रेणाराधितः पुरा ॥ ६ ॥ महामृत्युं
 जय इति विश्रुतो भुवनत्रये ॥ ॐ करैः सहितः षड्भिश्चतुर्दशभिरेव च ॥ मृत्युञ्जयं तं विधिवदुपास्येप्सितमानुयात् ॥ ७ ॥
 आदौ प्रासादबीजं तदनु मृतिहरं तारकं व्याहृतीश्च प्रोच्चार्य त्र्यम्बकं यो जपति मृतिहरं भूय एवैतदाद्यम् ॥ कृत्वा न्यासं षडङ्गं स्रव
 दमृतकरं मण्डलान्तःप्रविष्टं ध्यात्वा योगीशरुद्रं स जयति मरणं शुक्रविद्याप्रसादात् ॥ ८ ॥ अथ मन्त्रस्वरूपम् ॥ ॐ भूः ॐ भुवः
 ॐ स्वः ॐ त्र्यम्बकं यजामहे इति ऋक् । ॐ स्वः ॐ भुवः ॐ भूः ॐ ४८ इत्यष्टचत्वारिंशद्गणात्मकः केवलमृत्युञ्जयः ॥ १ ॥ ॐ हौं जूं
 सः ॐ धूर्ध्रुवः स्वः ॐ त्र्यम्बकं यजामहे इति ऋक् । ॐ स्वः ॐ भुवः ॐ भूः ॐ सः जूं हौं ॐ ५२ इति द्विपञ्चाशद्गणात्मको मृतसंजीवनी
 मन्त्रः ॥ अथ महामृत्युञ्जयमन्त्रः ॐ हौं ॐ जूं ॐ सः ॐ भूः ॐ भुवः ॐ स्वः ॐ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिपुष्टिवर्द्धनम् ॥ उर्वारक
 मिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॐ स्वः ॐ भुवः ॐ भूः ॐ सः ॐ जूं ॐ हौं ॐ स्वाहा ६२ इति द्विषष्टिवर्णात्मको महामृत्यु
 ञ्जयः शुक्राराधितो मन्त्रः ॥ एतन्मन्त्रत्रयाणां न्यासध्यानादिपुरश्चरणं च पूर्वोक्तमन्त्रवत् ज्ञेयम् ॥ प्रयोगविशेषो (विधानमाला
 याम्)—“ग्रहपीडासु सर्वासु महागदनिपीडने ॥ वियोगे बान्धवानां च जनमार उपस्थिते ॥ १ ॥ राज्यभङ्गे धनहानौ क्षिप्रमृत्यु
 विनाशने ॥ अभियोगे समुत्पन्ने मनोधर्माविपर्यये ॥ २ ॥ मृत्युञ्जयस्य देवस्य विधानं क्रियते बुधैः ॥ राष्ट्रभङ्गे जनकेशे महा

रोगनिपीडने ॥ ३ ॥ कोटिसंख्यो जयः प्रोक्तो मुनिभिस्तत्त्वदर्शभिः ॥ सामान्यगदपीडायां दुष्टस्वप्नस्य दर्शने ॥ ४ ॥ मृत्युजयस्य
 देवस्य जपो लक्षमितः शुभः ॥ अपमृत्युविनाशाय जपोऽयुतमितः स्मृतः ॥ ५ ॥ दुर्वार्ताश्रवणे जायं सुहृदामनृतं क्षुते ॥ यात्रा
 यामयुतं कार्यं सहस्रं वा समाहितैः ॥ ६ ॥ पूर्णस्य स्वस्य जायस्य दशशहवनं मतम् ॥ पायसेन च साज्येन समिद्धिस्तिल
 सर्पिषा ॥ ७ ॥ श्रीवृक्षस्य फलैः पत्रैः कमलैः शतपत्रकैः ॥ खजूरीभिश्च साज्याभिरन्यथैवैवैस्तथा ॥ ८ ॥ हवनं कारयेद्विद्वान् कृत्वाचार्या
 र्चनक्रियाम् ॥ ब्राह्मणान् भोजयेत् सम्यग् दशशेन यजेत्तथा ॥ ९ ॥ एवं कृते विधाने च सर्वकर्मफलं लभेत् ॥ चिन्तितार्थस्य
 सिद्धिः स्यान्नात्र कार्यं विचारणा ॥ १० ॥” (शान्तिरत्ने विशेषः)-आयुःकामो धृतेनाग्नौ जुहुयाद्धक्षसंख्यया ॥ अयुतं वा
 सहस्रं वा शतमष्टोत्तरं तु वा ॥ १ ॥ आरोग्यकामो जुहुयादर्ककाष्ठैर्घृतप्लुतैः ॥ पयसा वापि जुहुयाद्द्रव्येनाज्येन वा पुनः ॥ २ ॥
 पलाशसमिधो वापि सर्वरोगप्रशान्तये ॥ अच्छिद्रैराघ्रणैस्तु पयोक्तैर्जुहुयाज्ज्वरे ॥ ३ ॥ गुडूचीखण्डकैर्वापि खादिरैर्वा घृत
 प्लुतैः ॥ प्रमेहे मधुना होमः पयसा वा घृतेन वा ॥ ४ ॥ औदुम्बरसमिद्धिर्वा होम आमलेकेन वा ॥ गुल्मे शाल्मलिहोमः स्या
 तिलैः कृष्णघृतेन वा ॥ ५ ॥ वर्धमानसमिद्धोमः सद्यः शूलहरो भवेत् ॥ कर्झसमिधो वापि निगुण्डीसमिधोऽपि वा ॥ ६ ॥
 तैलेनाभ्यज्य जुहुयाद्वातरोगप्रशान्तये ॥ शमीसमिद्धिर्जुहुयादतिसारप्रशान्तये ॥ ७ ॥ शान्त्यर्थमक्षिरोगस्य पलाशस्य

१ बिल्ववृक्षस्य ।

मिधः स्मृताः ॥ उन्मत्तसमिधो हुत्वा अपस्मारात्प्रमुच्यते ॥ ८ ॥ कुबेराक्षेन्द्रवल्लीभ्यां नेत्रशूलेषु होमयेत् ॥ तैलेनाभ्यज्य जुहुया
 द्भस्त्रखण्डैस्तथैव च ॥ ९ ॥ मातुलुङ्गगुडूचीनां होमः कामलनाशनः ॥ मधुरत्रयहोमेन शान्तिः स्याद्राजयक्ष्मणाम् ॥ १० ॥ होमाच्च फल
 मूलानां गर्भरोगः प्रशाम्यति ॥ कुष्ठे ममूरिकैहोमी मधुरत्रयसंयुतैः ॥ ११ ॥ अथवा तैलसंयुक्तैर्जुहुयाद्गौरसर्षपैः ॥ ये चान्ये मुख
 रोगाः स्युः शिरोरोगास्तथैव च ॥ १२ ॥ ते सर्वे प्रशमं यान्ति तिलैर्होमाद्घृतप्लुतैः ॥ औदराणां तु रोगाणां सर्वेषां शान्तिमिच्छ
 ता ॥ १३ ॥ बिल्ववृक्षसमिद्धोमः कर्तव्यो द्विजसत्तम ॥ अधःस्त्रावे तु जुहुयात्पद्मपत्रघृतप्लुतैः ॥ १४ ॥ दूर्वाभिर्वा पयोक्ताभिर्जुहु
 याच्चन्दनेन वा ॥ अश्वत्थस्य समिद्धिश्च रक्तस्त्रावे तु होमयेत् ॥ १५ ॥ अथवा गोघृतैर्नैव रक्तातीसारशान्तये ॥ अन्यरोगेषु
 सर्वेषु कण्ठरोगमहोदरे ॥ १६ ॥ त्रिभिः फलैस्तु जुहुयान्मधुक्षीरघृतप्लुतैः ॥ मधुरत्रयहोमस्तु सर्वरोगोपशान्तये ॥ १७ ॥ आयुर्वे
 देषु यत्प्रोक्तं यस्य रोगस्य भेषजम् ॥ तस्य रोगस्य शान्त्यर्थं तेन तेन च होमयेत् ॥ १८ ॥ श्रीकामो बिल्ववृक्षस्य समिद्धिरथवा
 फलैः ॥ पत्रैर्वाप्यस्य जुहुयान्महतीं श्रियमाप्नुयात् ॥ १९ ॥ विद्यार्थी जुहुयाद्यस्तु रुद्राक्षैर्गोधृतप्लुतैः ॥ विद्यां चायुस्ततो वित्तं
 लभते नात्र संशयः ॥ २० ॥ वृष्टिकामस्तु संपूज्य देवदेवं त्रियम्बकम् ॥ अर्घ्यपाद्यादिभिर्देवमब्जिद्रूपैर्भेषजयेत् ॥ २१ ॥ आपो
 हिष्ठेति तिसृभिर्हिरण्यवर्णादिभिस्तथा ॥ पावमानानुवाकेन त्र्यम्बकेत्यनया ऋचा ॥ २२ ॥ वैतसीभिः समिद्धिश्च जुहुयात्पयसा

प्लुतैः ॥ अयुतं वा सहस्रं वा जुहुयात्पयसापि वा ॥ २३ ॥ पुण्याहं वाचयेद्भिर्ब्राह्मणान्मोजयेत्ततः ॥ दशाहाभ्यन्तरे वृष्टिर्भवत्ये
 व न संशयः ॥ २४ ॥ वृष्टिकामश्चाद्रवासा वटवृक्षसमुद्भवैः ॥ समिद्भिर्जुहुयान्मन्त्रान्मन्त्रो वृष्टिमाप्नुयात् ॥ २५ ॥ नाभिमात्रे
 जले स्थित्वा ध्यायन् वै पृष्टिवर्धनम् ॥ जपेत्त्रियम्बकं मन्त्रं महतीं वृष्टिमाप्नुयात् ॥ २६ ॥ अग्निहोत्रात्समादाय सितं भसितमुत्त
 मम् ॥ अनया तु ऋचा हुत्वा जले वृष्टिं निवारयेत् ॥ २७ ॥ पुत्रकामस्तु जुहुयात्पायसं घृतसंयुतम् ॥ चरुशेषं स्वयं भुज्जवा
 पुत्रमाप्नोति मानवः ॥ २८ ॥ ” इति वसिष्ठकल्पोक्तं मृत्युंजयसंजीवनीमहामृत्युंजयविधानं समाप्तम् ॥ अथ मृत्युंजयकवचम् ॥
 भैरव उवाच ॥ शृणुष्व परमेशानि कवचं मन्मुखोदितम् ॥ महामृत्युंजयस्यास्य न देयं परमाद्भुतम् ॥ १ ॥ यद्धृत्वा यत्पठित्वा
 च यच्छ्रुत्वा कवचोत्तमम् ॥ त्रैलोक्याधिपतिर्भूत्वा सुखितोऽस्मि महेश्वर ॥ २ ॥ तदेव वर्णयिष्यामि तव प्रीत्या वरानने ॥ तथा
 पि परमं तत्त्वं न दातव्यं दुरात्मने ॥ ३ ॥ अस्य श्रीमहामृत्युंजयकवचस्य श्रीभैरव ऋषिः । गायत्रीछन्दः । श्रीमृत्युंजय
 रुद्रो देवता । ॐ बीजम् । जूं शक्तिः । सः कीलकम् । होमिति तत्त्वम् । श्रीचतुर्वर्गफलसाधनाय पाठे विनियोगः ॥ चन्द्रमण्डलमध्यस्थे
 रुद्रमाले विचित्रिते ॥ तत्रस्थं चिन्तयेत्साध्यं मृत्युं प्राप्नोऽपि जीवति ॥ १ ॥ ॐ जूं सः हौं शिरः पातु देवो मृत्युंजयो मम ॥ श्री
 शिवो वै ललाटं च ॐ हौं भ्रुवौ सदाशिवः ॥ २ ॥ नीलकण्ठोऽवतारत्रे कपर्दी मेऽवताच्छ्रुती ॥ त्रिलोचनोऽवताद्गण्डौ नासां मे त्रिषु
 रान्तकः ॥ ३ ॥ मुखं पीयूषघटभृदोष्ठी मे कृत्तिकाश्वरः ॥ हनुं मे हाटकेशानो मुखं बटुकभैरवः ॥ ४ ॥ कन्धरां कालमथनो गलं

गणप्रियोऽवतु ॥ स्कन्धौ स्कन्दपिता पातु हस्तौ मे गिरिशोऽवतु ॥ ५ ॥ नखान्मे गिरिजानाथः पायादङ्गुलिसंयुतान् ॥ स्तनौ तारा
 पतिः पातु वक्षः पशुपतिर्मम ॥ ६ ॥ कुक्षिं कुबेरवरदः पार्श्वौ मे मारशासनः ॥ शर्वः पातु तथा नाभिं झूलौ पृष्ठं ममाऽवतु ॥ ७ ॥
 शिश्रं मे शंकरः पातु गुह्यं गुह्यकवच्छभः ॥ कटिं कालान्तकः पायादूर्ध्व मेऽन्धकघातकः ॥ ८ ॥ जागरूकोऽवताज्जानु जङ्घे मे काल
 भैरवः ॥ गुल्फौ पायाज्जटाधारी पादौ मृत्युञ्जयोऽवतु ॥ ९ ॥ पादादिमूर्द्धपर्यन्तं सद्योजातो ममावतु ॥ रक्षाहीनं नामहीनं वपुः पात्व
 मृतेश्वरः ॥ १० ॥ पूर्वं बलविकरणो दक्षिणे कालशासनः ॥ पश्चिमे पार्वतीनाथ उत्तरे मां मनोन्मनः ॥ ११ ॥ ऐशान्यामीश्वरः
 पायादाग्नेय्यामग्निलोचनः ॥ नैऋत्यां शम्भुरव्यान्मां वायव्यां वायुवाहनः ॥ १२ ॥ ऊर्ध्वं बलप्रमथनः पातालं परमेश्वरः ॥ दश
 दिक्षु सदा पातु महामृत्युञ्जयश्च माम् ॥ १३ ॥ रणे राजकुलं द्यूते विषमे प्राणसंशये ॥ पायादौ जूं महारुद्रो देवदेवो दशाक्षरः ॥ १४ ॥
 प्रभाते पातु मां ब्रह्मा मध्याह्ने भैरवोऽवतु ॥ सायं सर्वेश्वरः पातु निशायां नित्यचेतनः ॥ १५ ॥ अर्द्धरात्रे महादेवो निशान्ते मां महो
 दयः ॥ सर्वदा सर्वतः पातु ॐ जूं सः हौं मृत्युञ्जयः ॥ १६ ॥ इतीदं कवचं पुण्यं त्रिषु लोकेषु दुर्लभम् ॥ सर्वमन्त्रमयं गुह्यं सर्व
 तन्त्रेषु गोपितम् ॥ १७ ॥ पुण्यं पुण्यप्रदं दिव्यं देवदेवाधिदेवतम् ॥ य इदं च पठेन्मन्त्रं कवचं वाचयेत्ततः ॥ १८ ॥ तस्य हस्ते
 महादेवि त्र्यम्बकस्याष्टसिद्धयः ॥ रणे धृत्वाचरेद्बुद्धं हत्वा शत्रूञ्जयं लभेत् ॥ १९ ॥ जयं कृत्वा ग्रहं देवि स प्राप्स्यति सुखं पुनः ॥
 महाभये महारोगे माहामारीभये तथा ॥ २० ॥ दुर्भिक्षे शत्रुसंहारे पठेत्कवचमादरात् ॥ इति श्रीमहामृत्युञ्जयकवचम् ॥ ॥

अथ रुद्रविधानानि ॥ तत्र तावत् रुद्रजपाङ्गभूतदशाक्षरीरुद्रमन्त्रपुरश्चरणप्रयोगः ॥ सुमुहूर्ते शिवाख्यादिषु जपयोग्यभूमिं प्रकल्प्य । पूर्वदिने प्रायश्चित्तं गायत्र्याद्युतजपं च कृत्वा । प्रारम्भदिने प्रातर्नित्यकर्म समाप्य । जपस्थाने कूर्मसंशोधनं दीपस्थानशोधनं च कुर्यात् । ततः स्वासने ग्राह्मुस उदङ्मुखो वा उपविश्य । भस्मत्रिपुण्ड्रं रुद्रक्षधारणं च कृत्वा, आचम्य, प्राणानायम्य, देशकालौ संकल्प्य-अमुकगोत्रोऽमुकशर्मा श्रुतिस्मृतिपुराणगमोक्तफलावाप्तये अस्मिन् पुण्याहे मम सर्वविधपातकनिवृत्त्यर्थं वाऽमुककामनासिद्धये श्रीरुद्रप्रीत्यर्थं रुद्रदर्शणमन्त्रपुरश्चरणं स्वयं ब्राह्मणद्वारा वा करिष्ये । इति संकल्प्य गणपतिपूजनं पुण्याहवाचनं मातृकापूजनं नान्दीश्राद्धमाचार्यजापकवरणं च पूर्ववत्कुर्यात् ॥ ततो भद्रकण्ठेभिरिति जपस्थानसमीपमागत्य पूर्वोक्तद्वारपूजां कृत्वा प्रविश्य, स्वासने उपविश्य, आचम्य, प्राणानायम्य, आसनशुद्धिं भूतशुद्धिं स्वप्राणप्रतिष्ठामन्तर्मातृकाबहिर्मातृकान्यासं च पूर्ववत् कृत्वा पंचाक्षरोदितं श्रीकंठादिकलान्यासं कुर्यात् ॥ अथ रुद्रविधानमंत्रन्यासः ॥ “ॐ नमो भगवते रुद्राय” इति दशाक्षरो मंत्रः ॥ अस्य श्रीरुद्रमंत्रस्य बौधायन ऋषिः । पंक्तिश्छन्दः । रुद्रो देवता । ममाभीष्टसिद्ध्यर्थं जपे विनियोगः ॥ ॐ यातैरुद्रशिवातनुरघोरपपां काशिनी ॥ तयानस्तन्वांशंतमयागिरिशंताभिचाकशीहा १ ॥ इति शिखायाम् ॥ ॐ अस्मिन्महत्पुण्यवितरिक्षिभवाऽर्घ्यं ॥ तेषां सहस्रयोजनेवधन्वीनितन्मासि ॥ २ ॥ इति शिरसि ॥ ॐ सहस्राणिसहस्रशोबाह्वोस्तर्वहेतवः ॥ तासामीशानोभगवत्परावीनमुखाक्षुधि

॥ ३ ॥ इति ललाटे ॥ ॐ ह्रूँसः शुचिषद्वसुं तरिक्षसद्धेतो व्वदिपदतिथिदुरोणसत् ॥ नृषद्वरसद्वतसद्धोमसद्वजोगो जाऽऽकृतजाऽअद्रिजाऽ
 ऋतंबृहत् ॥ ४ ॥ इति भ्रुवोर्मध्ये ॥ ॐ त्र्यंबकं यजामहे सुगंधिपुष्टिवद्वनम् ॥ उर्वारुकमिव बंधनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ ५ ॥ इति नेत्रयोः ॥
 ॐ नमः स्त्रुत्याय च पथ्याय च नमः काट्याय च नमः ॥ नमः कुल्ल्याय च सरस्याय च नमो नादेयाय च वैशंताय च ॥ ६ ॥ इति कर्णयोः ॥
 ॐ मानस्तोकेतनयमानऽआयुषिमानो गोषुमानोऽअश्वपुरीरिषं ॥ मानो वीरान् रुद्रभाभिर्नोव्वधीर्हिवर्षमत्सदुमिस्त्वाहवामहे ॥ ७ ॥
 इति नासिकायाम् ॥ ॐ अवतत्यधनुर्द्वृष्टसहस्राक्षशतेषुधे ॥ निशीर्षशल्यानां सुवाशिषो नः सुमनां भव ॥ ८ ॥ इति मुखे ॥ ॐ नी
 लग्रीवांशितिकं ठां शर्वाअघः क्षमाचरांतेषां सहस्रयोजने वधन्वानितन्मसि ॥ ९ ॥ इति कंठे ॥ ॐ नीलग्रीवांशितिकं ठां दिवं रु
 रुद्राऽऽपत्रितांतेषां सहस्रयोजने वधन्वानितन्मसि ॥ १० ॥ इत्युपकंठे ॥ ॐ नमस्त आयुधाया नातताय धृष्णवे ॥ उभाभ्यामुत
 तेन भो बाहुभ्यां तव धन्वे ॥ इति स्कंधयोः ॥ ११ ॥ ॐ यो ते हेतिर्भीटुग्रहस्तैर्बभूव ते धनुः ॥ तयास्मान् विवतस्त्वमयश्मयापि भुज
 ॥ १२ ॥ इति बाह्वोः ॥ ॐ ये तीर्थानि प्रचरति मुकाहस्ता निपुंगवः ॥ तेषां सहस्रयोजने वधन्वानितन्मसि ॥ १३ ॥ इति हस्तयोः ॥
 ॐ सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजाताय वै नमो नमः ॥ भवे भवे नाति भवे भवस्व भां भवे द्रवाय नमः ॥ १४ ॥ इत्यङ्गुष्ठयोः ॥ ॐ वाम

देवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः कालाय नमः कलविक्रणाय नमो बलविक्रणाय नमः बलाय नमो बलप्रमथाय नमः
 सर्वभूतदमनाय नमो नमनाय नमः ॥ १५ ॥ इति तर्जन्योः ॥ ॐ अधो रेभ्यो रेभ्यो धारो रेभ्यः ॥ सर्वेभ्यः सर्वशब्दभ्यो नमः
 स्ते अस्तुरुद्ररूपेभ्यः ॥ १६ ॥ इति मध्यमयोः ॥ ॐ तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि । तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥ १७ ॥ इति
 अनामिकयोः ॥ ॐ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिः ब्रह्मणो धिपतिः ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदा शिवो मे ॥ इति
 कनिष्ठिकयोः ॥ १८ ॥ ॐ नमो वंदिकि रेभ्यो देवानां रुद्रदेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नमो विक्षिप्तकेभ्यो नमः आनिहतेभ्यः ॥
 इति हृदि ॥ १९ ॥ ॐ नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च नमो नमो गृत्सभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च नमो नमो
 विवरूपेभ्यो विवरूपेभ्यश्च नमः ॥ २० ॥ इति पृष्ठे ॥ ॐ नमो हिरण्यवाहवे सनाथ्यै दिशश्चतये नमो नमो बृहस्पत्यै हारिकेशभ्यः
 पशूनामपते नमो नमः शृण्विजराय त्विषी मेतपथीनामपते नमो नमो हारिकेशायोपवीतिने पुष्टानामपते नमो नमो बभ्रुशाय ॥ २१ ॥
 इति पार्श्वद्वये ॥ ॐ विज्ज्यन्धनुः कपर्दिनो विराल्यो बाणवाऽस्त ॥ अनेशः प्रस्ययाऽइषवः आभुः स्य निपद्भ्यः ॥ २२ ॥ इति जठरे ॥
 ॐ हिरण्यगर्भः समवर्तते भूतस्य जातः पतिरेकऽआसीत् ॥ सदाधारपृथिवी वायुमाकस्मदेवाय हविषा विधेम ॥ २३ ॥ इति नाभौ ॥

ॐ मीढुष्टमशिवतमशिवोर्नः सुमर्ना भव ॥ परमेवृक्षऽआयुधन्निघायकृत्तित्वसानऽआचरिपिनाकम्बिब्बद्रदागहि ॥ २४ ॥ इति कट्याम् ॥
 ॐ येभूतानामधिपतयोव्विशिवासः कपर्दिनः ॥ तेषां सहस्रयोजनेन धन्वा नितरुमसि ॥ २५ ॥ इति गुह्ये ॥ ॐ जातवेदसे सुनवा
 मसो ममरातीयतो निदहाति वेदः ॥ सूर्यः पर्वतदुर्गाणि विश्वानावेसि धुदुरितात्यग्निः ॥ २६ ॥ ॐ तामग्निवर्णातपसा ज्व
 लन्ती विराचनीकर्मफलपुत्रुष्टाम् ॥ दुर्गादेवी शरणमहप्रण्डमुत रसितरसे नमः ॥ १ ॥ अग्ने त्वं परया ॥ २ ॥
 विश्वानि नो दुर्गहा ॥ ३ ॥ पृतनाजित ॥ ४ ॥ इति मंत्रचतुष्टयरूपशिरसा सह ॥ इति गुदे ॥ ॐ मानो महान्तमुतमानो
 ऽअर्भकमानऽउक्षतमुतमानं ऽउक्षितम् ॥ मानो वधीं पितरं मोतमातरं मानं प्रियास्तश्चो रुद्ररीषिः ॥ इति उर्वोः ॥ २७ ॥ ॐ
 एष ते रुद्रभागः सहस्वसां बिक्रयांतु पस्वस्वा हे पते रुद्रभागऽआयुस्ते पशुः ॥ इति जातुनोः ॥ २८ ॥ ॐ अथ पांथिरक्षयणे
 लब्धुदाऽआयुर्धः ॥ तेषां सहस्रयोजनेन धन्वा नितरुमसि ॥ इति पादयोः ॥ २९ ॥ ॐ अद्भ्यवोचदधिवक्ता प्रथमो
 देव्यो भिषक् ॥ अहोश्च स्वर्वां अभयन्तस्वर्वाश्च धातुन्यो धराचीं परां सुव ॥ इति कवचे ॥ ३० ॥ ॐ नमो बिल्मिने च कवचिर्न च न
 मो वीर्यमणचव्वरुथिर्न च नमः ॥ श्रुताय च श्रुतसे नार्ये च नमो दुन्दुभ्याय चाह नश्याय च नमो धृष्णवे ॥ इत्युपकवचम् ॥ ३१ ॥ [कव

चाद्विपरीतक्रममुपकवचम्] ॐ नमोऽस्तु नीलश्रीवायसहस्राक्षायमीदृपे ॥ अथोयेऽअन्यसत्त्वनिहेतुभ्यां कर्तव्यं नमः ॥ इति तृतीय
नेत्रे ॥ ३२ ॥ ॐ प्रमुञ्च धर्षय नमः स्वमुपयोगात्पुण्यो ज्योतिषः ॥ वाश्चरितहस्तऽप्यवः परातामगवोष्प ॥ इत्यस्त्रम् ॥ ३३ ॥ इति प्रथमो
न्यासः ॥ ॐ यऽएतान्तश्चमृयाँसश्च दिशोऽरुह्य विवित्स्थिरे ॥ तेषाँसहस्रयोजनेवधन्वा नितम्भमि ॥ इति दिग्बन्धः ॥ १ ॥
अथाक्षरन्यासः ॐ नमः शिवाय ॥ १ ॥ ॐ न नमः नायिकायाम् ॥ २ ॥ ॐ मों नमः ललाटे ॥ ३ ॥ ॐ भं नमः मुखे ॥ ४ ॥
ॐ गं नमः कण्ठे ॥ ५ ॥ ॐ वं नमः हृदि ॥ ६ ॥ ॐ तं नमः दक्षस्तने ॥ ७ ॥ ॐ रुं नमः वामस्तने ॥ ८ ॥ ॐ द्रां नमः नाभौ
॥ ९ ॥ ॐ यं नमः पादयोः ॥ १० ॥ इति दशांगन्यासो द्वितीयः ॥ २ ॥ ॐ सद्योजातं प्रद्यामि सद्योजातायै नमो नमः ॥ भवे भवे
नार्ति भवे भवस्व मां भवोद्भवाय नमः १ इति पादयोर्न्यस्य ॐ हंसो हंस इति ब्रूयात् ॐ वामोद्वाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः
कालाय नमः कलिविकरणाय नमो बलविकरणाय नमो बलाय नमो बलप्रमथाय नमः सर्वभूतदमनाय नमो नमो नमनाय नमः ॥ २ ॥ इति
ऊर्वोर्न्यस्य हंसो हंस इति ब्रूयात् । ॐ अघोरैः न्योथ घोरेभ्यो घोराघोरैरेभ्यः सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यो नमस्ते अस्तु रुद्रहृषीकेश्यः ॥ ३ ॥ हृदिविन्यस्य

१-२ शांतिपारादौ-१ दक्षहस्ते । २ वामहस्ते इति लिखितम् ।

हंसोहंसति ब्रूयात् ॐ तत्पुरुषायविद्महेमहादेवायधीमहि ॥ तन्नोरुद्रःप्रचोदयात् ॥४॥ मुखे विन्यस्य हंसोहंसति ब्रूयात् । ॐ ईशानः
 सर्वविद्यानामीश्वरःसर्वभूतानाम्॥ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिर्ब्रह्माशिवोमैअस्तुसदाशिवोम् ॥ इति सूक्तं विन्यस्य हंसोहंसति ब्रूयात् ५
 इति तृतीयो न्यासः ॥ एवंन्यासत्रयंकृत्वासप्तकुर्वायात् ॥ तद्यथा कृतांजलिपुटः ॐ त्रातारमिंद्रमवितारमिन्द्रोहवहवैसुहवठःशूर
 मिन्द्रम्॥ह्वयामिशक्रमुहूतमिन्द्रोस्वस्तिनैमघवाधात्विंद्रः॥इति मन्त्रेण प्राच्यामिंद्रं नमस्कुर्यात् १ ॐ त्वन्नोऽअग्नेव्वरुणस्यविवि
 दानदेवस्यहेडोऽअवयामिसिरीष्वा॥अजिष्ठोवाहितम॥शोचोचानोविश्वाद्द्वपां७सिप्रसुमुग्गध्यस्मत् ॥ इत्याग्नेय्यामग्निप्रणमेत् २ ॐ सुगन्धं
 थाम्प्रदिशन्न७एहिज्ज्योतिष्मध्येह्यजन्नआयुः॥ॐपतुमृत्युरमृतम्७आगद्वैवस्वतो नोऽअभयंकृणोतु ॥ इति दक्षिणस्यां यमं प्रणमेत् ३
 ॐ असुम्बंतमयजमानमिच्छस्तेनस्येत्यामन्त्रिहितस्करस्य ॥ अथ्यमस्मादच्छसात७इत्यानमोदेविनिर्ऋतुभ्यमस्तु ॥ इति नैऋ
 त्यां नैऋतिं प्रणमेत् ॥ ४ ॥ ॐ तत्त्वायामिब्रह्मणवन्दमानस्तदाशास्तिभजमानोहविर्भिः ॥ अहेडमानोव्वरुणोहवोध्युरुशठ्समानऽ
 आयुः७प्रसोषीं ॥ इति पश्चिमायां वरुणं प्रणमेत् ॥ ५ ॥ ॐ आनोनिगुद्रिःशतिनीभिरध्वरठ्सहस्रिणीभिरुपयाहिवज्रम् ॥
 व्यायोऽस्मिन्सर्वेनादयस्वययंपातस्वस्तिभिःसदानं ॥ इति वायव्यां वायुं प्रणमेत् ॥ ६ ॥ ॐ व्ययठःसोमव्रतेतवमनस्तनूषुवि

भ्रतं ॥ प्रजावतःसचमहि ॥ इति उदीच्यां कुंवरं प्रणमेत् ॥ ७ ॥ ॐ तमीशानंजगतस्तत्सुप्रस्यतिथियजित्वमवसेहूमेहव्यम् ॥
 पूषानोवथाव्वेदसामसद्धुंक्षितापायुरद्वयंस्वस्तये ॥ इति इशान्याम् इक्ष्वं प्रणमेत् ॥ ८ ॥ ॐ अस्मेरुद्रामेहनापव्वतामोवृत्रह
 त्येभरहूतौसजोपां ॥ यंशठस्तत्तुवतेघार्थिपुञ्जइन्द्रज्येष्ठाऽस्मरौऽअवतु देवाः ॥ इत्युध्वं ब्रह्माणं प्रणमेत् ॥ ९ ॥
 ॐ स्योनार्थिविनोभवावृशरानिर्वेशनी । यच्छानंशस्मिन्प्रथां ॥ इत्यधः पृथिवीं प्रणमेत् ॥ १० ॥ “ एवं यः संपुटं कुर्यात् स
 स्यात् किल्बिषवर्जितः ॥ तं दीप्यमानमीक्ष्यन्ते प्रतयोराद्युपद्रवाः ॥ न पराभवितुं शक्ताः पलायन्ते विदूरतः ॥ ” एवं संपुटं कृत्वा
 चतुर्थं रक्षान्यासं कुर्यात् ॥ ॐ मर्गान्निगुपतामाज्ज्यम्यवृहस्पतिर्यज्ञमिन्मन्त्रेनोत्वारिष्ट्यज्ञाठः समिमं देधातु ॥ विश्वेदेवासऽ
 इहमादयन्तामो ३ म्रतिष्ठ ॥ १ ॥ इति गुह्यं ॥ ॐ अंबाध्यग्निःसमिधाजनानाग्रतिवन्नुभवायतीमुपासम् ॥ जिह्वाऽइवप्रययासु
 जिह्वानां प्रभानवंःसिस्तेनाकमच्छे ॥ इति जठरानल ॥ २ ॥ ॐ मूर्ध्ना निदिवोऽरतिपृथिव्यावैश्वानरसृतऽआजतमाग्निङ्कुर्विठं
 सम्प्राजमर्तिथिजनानामासन्नापात्रजनयतदेवाः ॥ ३ ॥ इति हृदये ॥ ॐ मर्माणि तेवम्भणाच्छादयामि सोमस्त्वाराजामृतेनानुव
 स्ताम् ॥ उरोर्वीर्योव्वरुणस्तेकृणोतुजयन्तन्वानुदुवामदन्तु ॥ इति मुखे ॥ ४ ॥ ॐ जातवेदाय दिवापावकोसि वैश्वानरोय दिवा

वैद्युतोसिसंप्रजाभ्योयजमानायलोकं ऊर्जप्रुष्टिददभ्याववृत्स्व ॥ १ ॥ ॐ विश्वतश्चक्षुरुतव्विश्वतोमुखोविश्वतोबाहुरुतव्विश्वतस्पात् ॥ सं
 बाहुभ्यांधर्मतिसंपतत्रैवाभमीजनयन्देव एकः इति शिरसि ॥ ५ ॥ इति चतुर्थो न्यासः ॥ अथ षडंगन्यासः पञ्चमः ॥ ॐ
 यज्ञाग्रत इत्यादिशिवसंकल्पते ॐ हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ सुहस्रशीर्षा पुरुष इत्यादिपुरुषसूक्तते ॐ शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ अद्भ्यः
 संभृत इत्याद्युत्तरनारायणति शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ आशुः शिशान इत्यप्रतिरथाते क्वचाय हुम् ॥ ४ ॥ ॐ विभ्राड्बृहदित्या
 दिमुक्तति नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ नमस्ते रुद्रमन्यव इत्यादिशतरुद्रियाते अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति पंचमो न्यासः ॥ ५ ॥
 यज्ञाग्रत इति षडचस्य शिवसंकल्प ऋषिस्त्रिष्टुपद्यन्दः मनो० हृदयन्यासे विनियोगः ॥ ॐ यज्ञाग्रतोदूरमुदैतिदंवतदुमुत
 स्यतैर्यैतिदूरद्रुमञ्ज्योतिरैकतन्मेमनःशिवसंकल्पमस्तु ॥ १ ॥ येनकर्माण्यपसोमनीषिणोचक्षुकृण्वन्तिविदथेषुधरा॥ यदं
 पूर्वयक्षन्तं प्रजानान्तन्मेमनःशिवसंकल्पमस्तु ॥ २ ॥ यत्प्रज्ञानमुत्तेतोधृतिश्चयज्ज्योतिरन्तरमृतमृजासु ॥ यस्मान्ब्रह्मतेकिञ्च
 नकर्माक्रियतेतन्मेमनःशिवसंकल्पमस्तु ॥ ३ ॥ येनेदम्भुतम्भुवनंभविष्यत्परिगृहीतभमृतेनसर्वम् ॥ येनयज्ञस्तायतंसप्तहोतात

१ शतरुद्रियसंज्ञा शिक्षायाम् ॥ षट्पष्टिर्नोलसूतं च पुनः षोडशमेव च ॥ एषतं द्वे नमस्ते द्वे नतंव्विदयमेव च ॥ मीदृष्टमिति चत्वारि एतच्च शतरुद्रियमिति ॥ शान्तिकमलाकर
 परशुरामकारिकादौ तु नमस्तेरुद्रमित्यादि षोडशमंत्रात्मकमेव शतरुद्रियं प्रोक्तं महर्णवे तु भ्रांत्या अन्यथा चोक्तम् ॥

नेमनं शिवसंकल्पमस्तु ॥ ४ ॥ यस्मिन्नृचं सामयजूं पियस्यव्रतिष्ठितारथनाभाविवाः ॥ यस्मिंश्चतुस्रव्वमोतप्रजानान्त
 नेमनं शिवसंकल्पमस्तु ॥ ५ ॥ सुपारथिरथानिग्रयन्नुष्यान्नेनयतेभीष्टुभिर्वोजिनऽइव ॥ ह्यत्रतिष्ठ्यदजिरअविष्टुन्तन्मेमनं
 शिवसंकल्पमस्तु ॥ ६ ॥ इति हृदयाय नमः ॥ १ ॥ सहस्रशीपेति षोडशर्चस्य पुरुषसूक्तस्य नारायण ऋषिः आद्यानां पंचद
 शानामनुष्टुप् छंदः यज्ञेनयज्ञमित्यस्य त्रिष्टुप् छंदः जगद्धीजं पुरुषो देवता शिरोन्यासे विनियोगः ॥ ॐ सहस्रशीपुपुरुषं
 सहस्राक्षं सहस्रपात् ॥ सप्तमिं ठसुर्वतस्पृत्वात्यतिष्ठदशाङ्गुलम् ॥ १ ॥ पुरुषऽवुदठसव्वधदूतं धृत्वं भाव्यम् ॥ उतामृतं
 त्वस्य शानोषदन्नैनातिरोहति ॥ २ ॥ एतावानस्यमहिमतोज्ज्यायौश्चपूरुषं ॥ पादोस्यव्विश्वाभूतानि त्रिपादस्यामृतं न्दिवि
 ॥ ३ ॥ त्रिपादुर्द्ध्वदुत्तुपुरुषं पादोस्येहाभवत्पुनः ॥ ततोव्विष्वङ् व्यक्कामत्साशनानशनेऽअभि ॥ ४ ॥ ततोव्विराड्
 जायतव्विराजोऽधिपूरुषं ॥ सजातोऽअत्यरिच्यतपश्चाद्धूमिमथोपूरुः ॥ ५ ॥ तस्माद्यज्ञात्सव्वहुतं सप्तमृतमृषदुज्यम् ॥ पशू
 स्तौश्चक्रं व्याव्यनारण्याग्राम्याश्चये ॥ ६ ॥ तस्माद्यज्ञात्सव्वहुतऽऽहुचंसामानिजज्ञिरे ॥ छन्दं सि जज्ञिरे तस्माद्यज्ञ
 स्तस्मादजायत ॥ ७ ॥ तस्मादश्शर्वाऽअजायन्तर्गेकोभयादतं ॥ गावोहजज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाताऽअजावयः ॥ ८ ॥ तंयज्ञ

म्बाहृषिप्रौक्षदुषपुरुषआतमग्रतः ॥ तेनदेवाऽअयजन्तसाध्याऽऋषयश्चये ॥ ९ ॥ यत्पुरुषंयदधुङ्कतिधाव्यकल्पयन् ॥ मुव
 ङ्क्षिमस्यासीत्किम्बाहृकिमूरुपादाऽउच्यते ॥ १० ॥ ब्राह्मणोऽस्यमुखमासीद्बाहूजन्त्यःकृतोऽकृतदस्ययद्वैश्यःपुद्ग्या ॥ शुद्धेऽ
 अजायत ॥ ११ ॥ चन्द्रमामनसोजातश्चक्षोःसूय्याऽअजायत ॥ श्रोत्राद्वायुश्चप्राणश्चमुखादिगिरजायत ॥ १२ ॥ नाभ्याऽ
 आसीदुत्तरिक्षंशीष्णौघौऽसमवर्तत ॥ पृथ्वाभूमिर्हिंशश्चोत्रात्तथालोका ॥ १३ ॥ यत्पुरुषेणहविषादेवाय
 जमतश्चत ॥ ववसन्तोऽस्यासीदाज्यङ्ग्र्योऽध्मःशरद्विः ॥ १४ ॥ सप्तास्यासरपरिधयस्त्रिः सप्तसमिधःकृताः ॥ देवावद्यज्ञन्ते
 श्वानाऽअबधधपुरुषम्पुत्रम् ॥ १५ ॥ यज्ञेनयज्ञमयजन्तदेवास्तानिधर्माणिप्रथमाभ्यासन् ॥ तेहनाकम्माहिमानःसचन्तयत्रपूव
 साध्याःसन्ति देवाः ॥ १६ ॥ इति शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ अद्वाः संभृत इति षड्ऋचस्योत्तरनारायणस्य नारायण ऋषिः आ
 द्यानां तिसृणां त्रिष्टुप् छंदश्चतुर्थपञ्चमयोरनुष्टुप् छंदः आदित्यो देवता शिखान्यासे विनियोगः । अद्वाःसंभृतंषु
 थिव्यैरसाच्चिविश्वकर्मणःसमवर्तताग्रे ॥ तस्स्यत्वष्टाविविधद्रुपमैतितत्प्रत्यस्यदेवत्वमाजानमग्रे ॥ १७ ॥ व्वेदुहमे
 तम्पुरुषम्महान्तमादित्यवर्णन्तमसंरस्तात् ॥ तमेवाविवित्वातिमृत्युमैतिनाभ्यःन्याव्विद्यतेयनाय ॥ १८ ॥ प्रजापति

क्षरतिगन्धऽन्तरजायमानो बहुधा विजायते ॥ तस्य धोनिर्गपरिपश्यन्ति धीरास्तस्मिन् हतस्तथुर्भुवनानि चिच्छ्वा ॥ १९ ॥ वोद्रे
 कस्यऽआतपति धोदवान्गुरोर्हितः ॥ पूव्यो धोदेवभ्याजो तानमोरुचाय व्याह्वये ॥ २० ॥ रुचम्ब्राह्मन्ननयन्तो दिवाऽअग्रतदच्छुवन् ॥
 यस्वैव ब्रह्मिणो विद्या तस्य देवाऽअसन्वये ॥ २१ ॥ श्रीश्चैतलक्ष्मीश्च पत्न्या वहो गेत्रेऽर्च्येन क्षत्राणि रूपमिश्वनो व्व्यात्तम् ॥ इष्ट
 त्रिषाणामुर्मदपाणसर्वलो कर्मदपाण ॥ २२ ॥ इति शिख्यै वपद् ॥ ३ ॥ आशुः शिशान इति सप्तदशानामप्रतिरथ
 ऋषिस्त्रिष्टुप् छन्दः इन्द्रो देवता कवचन्यामं विनियोगः ॥ ॐ आशुः शिशानो वृषभानभीमो धनावनश्क्षोभेण श्वर्षणी
 नाम् ॥ सुद्धक्रन्दनो निमिषऽथ वीरः शतः सनऽअजत्मा कमिन्द्रः ॥ १ ॥ सुद्धक्रन्दनो निमिषे जिष्णुना युत्कारेण दुश्च्यव
 नेन धृष्णुना ॥ तदिन्द्रेण जयत तत्सहद्व्युधो नरऽइष्टुहस्तनवृष्णा ॥ २ ॥ मऽइष्टुहस्तैः सानि पाङ्गभिर्व्वशीसः सहा समुग्रदन्द्रो
 गणेन ॥ सुसुष्टुजितो मया बाहुः शङ्खमुग्रधन्वाऽप्रतिहिताभिः स्ता ॥ ३ ॥ बृहस्पतेर्गर्गदीराय नरक्षोहा मित्राऽअपवाध
 मानं ॥ प्रभञ्जन्ते सानाऽश्रुमृणो यथा जयन्नस्माकमेद्वयितार्थानाम् ॥ ४ ॥ बलि विज्ञाय स्य विग्लं प्रवीरः सहस्रान्वान्जीमदमा
 नऽग्र ॥ अभिवर्गिऽअभि सत्वासहो जात्रेभिर्मन्त्रुथमातिष्ठ गोवित्र ॥ ५ ॥ गोत्रभिर्दङ्गो विदुर्व्वब्राहुऽजयन्तमज्जन्म

प्रमुणन्तमोजसा ॥ इमं सजताऽअनुवीरयद्धुमिन्द्रं सखायोऽअनुसठं रभद्धम् ॥ ६ ॥ अभिगोत्राणिसहसागाहमानेदयो
 वीरं शतमश्रुरिन्द्रं ॥ दुःश्रयवनं पृतनाषाडुद्धयोस्माकं सेनाऽअवतुप्रयुत्सु ॥ ७ ॥ इन्द्रं आसन्नोताबुहस्यतिद्विक्षिणवज्रं पुरः
 एतुसोमः ॥ देवसेनानामभिभ्रजतीनाञ्जयन्तीनाभरुतोषन्वग्रम् ॥ ८ ॥ इन्द्रस्यवृष्णोव्वरुणस्यराज्ञेऽआदित्यानभरुताः शङ्ख
 उग्रम् ॥ महामनसाभुवनध्यवानाङ्घ्रिपां देवानाञ्जयतामुदस्तात् ॥ ९ ॥ उद्धपयमवघ्नोपाधुप्युत्सत्स्वनाभामकानाम्भनाः स ॥
 उद्धवहृवाजिनांवाजिनाभ्युद्धथानाञ्जयतां प्वन्तुघोषां ॥ १० ॥ अस्माकमिन्द्रं समेतैषुद्धजेष्णस्माकं प्राडङ्गवस्ताजयन्तु ॥
 अस्माकं वीराऽउत्तरेभवन्वस्मार्ऽउद्धेवाऽअवताहवेषु ॥ ११ ॥ अमीपाञ्चितभ्रतिलोभयन्तीगृहाणाङ्गाव्यज्वेपैरहि ॥ अभि
 प्रेहिनिदहहत्सुशौकैरन्धेनामित्रास्तमसासचन्ताम् ॥ १२ ॥ अवमृष्टपरापतशरव्यव्रह्मसः शितगच्छामित्राग्रपद्यस्वामीषा
 ङ्क्षुन्नोच्छिषः ॥ १३ ॥ प्रेतजयतानरऽइन्द्रोवृंशमवच्छतु ॥ उग्रारवं सन्तुबाहवोनागृष्णयथासथ ॥ १४ ॥ असौवासेनम
 रुतं रं परमभ्यतिनऽओजसास्पृद्धमाना ॥ ताङ्गहतमसापव्वतेनवथामीऽअग्र्योऽअग्र्यज्ञजान् ॥ १५ ॥ धर्वाणां सम्पत
 न्तिकुमाराव्विशिखाऽडव ॥ तङ्गइन्द्रोवृंशमवच्छतुव्विः शार्वाहाशमवच्छतु ॥ १६ ॥ मर्माणि तव्वेषाञ्छादयामि

सोमस्वागामुत्तेनुवस्ताम् ॥ उरोर्वरीयोर्वरुणस्तृणेतुजयन्तन्वान्देवामदंतु ॥ १७ ॥ इति कवचाग्रहम् ॥ ४ ॥ विभ्राडिति
 सप्तशानां विभ्राट् ऋषिजगती छन्दः सूर्यो देवता नेत्रन्यासे विनियोगः ॥ ॐ विभ्राड्बृहत्पिबतुसोम्यभ्यमद्वायुद्वयद्वज्राप
 तार्विद्वितम् ॥ वातत्रतोचोऽभिगक्षितित्मनाऽभ्रुपुपोपपुरुधाव्विरजति ॥ १ ॥ उदुत्यआतवदसन्दुववहन्तिकेतवः ॥
 दृशेव्विश्वशायसूर्यम् ॥ २ ॥ अनापावकचक्षसाभुगण्यन्तअनां२ अनु ॥ त्वंवरुणपश्यसि ॥ ३ ॥ देव्यावद्वय्युऽआगतंठमथेनसू
 र्य्यत्वा ॥ मद्धवृज्जठसमआथ ॥ तम्रत्कथायवनश्चित्रन्देवानाम् ॥ ४ ॥ तम्रत्कथापुर्व्वथाव्विश्वेथेमथाज्येष्ठतातिस्वहिपदं ९
 स्वर्व्विदम् ॥ प्रतीचीनंवृजनन्दोहसधुनिमाशुअयन्तमनुयासुवद्धसे ॥ ५ ॥ अयंवेनश्चोदयत्पृथ्गर्भाज्ज्योतिर्ज्जराधूरजसोव्विमाने ॥
 इममपा ९ संगमेसूर्य्यस्यशिशुन्निव्विप्रामतिभीरिहन्ति ॥ ६ ॥ चित्रन्देवानामुदगादनीकअक्षुमित्रस्यवरुणास्याग्नेः ॥ आप्राद्यावा
 पृथिवीऽअन्तरिक्षेऽसूर्य्योऽआत्माजगतस्तस्तृपश्च ॥ ७ ॥ आनड्डाभिर्व्विद्वेथेसुशस्तिव्विश्वानरंसवितादेवऽस्तु ॥ अपियथा
 यवानोमत्सथानोव्विश्वअगदभिपित्वेमनीषा ॥ ८ ॥ वृद्धकम्बुत्रहनुदगाऽअभिर्मूर्य्य ॥ सर्व्वन्तदिन्द्रेव्वशे ॥ ९ ॥ तरणिव्विश्वदश
 तोज्ज्योतिष्कदिसमूर्य्य ॥ विश्वमाभासिरोचनम् ॥ १० ॥ तत्सूर्य्यस्यदेवत्वन्तन्मीहवभ्यमद्वाक्यतोव्वततठसअभार ॥ यदेदयु

कहरितःसुधस्थादाद्वात्रीव्वासस्तनुतेसिमस्मे ॥ ११ ॥ तन्निमत्रस्यव्वरुणस्याभिचक्षेमुर्व्यारूपङ्कणुतेद्यौरुपस्थे ॥ अनन्तमन्यद्वुशदस्य
 पाजःकृष्णमन्यद्धरितंसम्भरन्ति ॥ १२ ॥ बणमहारसिसुर्व्यवडादित्यमहारससि ॥ महस्तेसतोमहिमानस्यतेद्धादेवमहारस अ
 सि ॥ १३ ॥ वटमुर्व्यश्रवसामहारससिसत्रादेवमहारससि ॥ मरुदेवानामसुर्व्यःपुरोहितोव्विभुज्योतिरदाभ्यम् ॥ १४ ॥ श्रायन्त
 इवमुर्व्यविश्वेदिन्द्रस्यभक्षत ॥ वसूनिजोतेजनमानसओजसाप्रतिभागवर्द्धधिम ॥ १५ ॥ अद्यादेवोऽजदितामुर्व्यस्यनिरठहसःपि
 पुतानिर्वृधात् ॥ तन्नोभिन्निव्वरुणोमामहन्तामदितिर्गसिन्धुःपृथिवीऽउतद्यौः ॥ १६ ॥ आकृष्णेनरजसावर्त्तमानोनिवेशयन्नमुत्तम्म
 त्यञ्च ॥ हिरण्येनसवितारथेनादेवोवातिभुवनानिपश्वन् ॥ १७ ॥ इति नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ १८ ॥ अस्य शतरुद्रियस्याघोर ऋषिः ।
 रुद्रो देवता नमस्तऽइति गायत्री छन्दो यात इति तिसृणामनुष्टुप् छन्दोऽअध्यवोचदिति तिसृणांपङ्क्तिश्छन्दो नमोस्त्वित्यादि
 सप्तानामनुष्टुप्छन्दो मान इति द्वयोः कुत्स ऋषिर्जगतीच्छन्द एकरुद्रो देवता नमोहिरण्यबाहव इत्यादीनि यजूंषि एकरुद्रो देवता
 द्रापेऽअन्यसऽइत्युपरिष्टादबृहती छन्द इमारुद्रयेति जगतीछन्दो यात इत्यनुष्टुप् छन्दः परिणोमीदृष्टम् इति त्रिष्टुप् छन्दो व्विकि
 रिद्रव्विलोहितसहस्राणिसहस्रश इत्यनुष्टुप् छन्दोऽअसंख्यतेत्यादिदशानामनुष्टुप्छन्दो बहुरुद्रो देवता नमोऽस्त्वित्यादि त्रीणि य

जृ० पि बहुरुद्रैवत्यानि व्य० सोमेति गायत्रीछन्द एतं इति यजुर्वरुद्रमिति पङ्क्तिश्छन्दो भणजमिति कथुप् छन्दस्यम्बकमिति
 दे० तुष्टुभावततइत्यास्तापङ्क्तिश्छन्दस्ययुषमित्युष्णिक् छन्दः ॥ शिवोनामैतियजुर्नतं विंदति द्वे त्रिष्टुभौ अस्त्रन्यासे विनियोगः ॥
 ॐ नमस्तेरुद्रमभ्यर्च्य वज्रं ततः ऽर्पयन्मन्त्रं वाहुभ्यामुत्तनमन्त्रं ॥ १ ॥ यातेरुद्रशिवातनुर्योरापायकाशिनी ॥ तयानस्तथाशन्तमया
 गिरिशन्ताभिर्वाकशीहि ॥ २ ॥ यामिषुङ्गिरिशन्तहस्तं विभज्यन्मन्त्रं ॥ शिवाङ्गिगत्रताङ्कुरुमाहठस्मिन्पुरुषजगत् ॥ ३ ॥ शिवेन
 वचसात्वागिरिशच्छब्दमसि ॥ यथानन्सर्वमिज्जगदयश्मठसुमनाऽसत् ॥ ४ ॥ अद्वयवोचदाशिवक्ताप्रथमोदेव्योभिपक् ॥ अहोश्च
 सर्वैश्चम्बयन्सर्वैश्चवातुधान्योधराचीं परासुव ॥ ५ ॥ असौयन्ताम्प्रोऽअरुणऽजतबन्धुऽसुमङ्गलः ॥ येचैर्नरुद्राऽअभितोद्विष्य
 ताऽसहस्रशो वेषां हेड्डइमहे ॥ ६ ॥ असौवावसप्पतिर्नीलप्रीवोव्विलोहितः ॥ उत्तैर्नगोपाऽअदृश्रदृश्रन्नुदहाय्यः सदृशमृदयानिगः
 ॥ ७ ॥ नमोस्तुनीलप्रीवायसहस्राक्षायमीदृषो ॥ अथोषोऽअन्यस्त्वानोहन्तेभ्योऽक्रान्नमन् ॥ ८ ॥ प्रमुञ्चधन्वन्स्त्वमुभयोरान्त्र्योऽज्यार्म ॥
 आश्रतेहस्तऽर्पवंपराताभगोव्वप ॥ ९ ॥ विज्यन्धनुः कर्पाद्दुर्निर्विशल्योबाणवारऽजत ॥ अनेशन्नस्यवाऽर्पवऽआभुरस्यनिप
 गर्धिः ॥ १० ॥ यातेहोतिमादुष्टमहस्तं विभूतधनुः ॥ तयास्मान्निवृथतस्त्वभयश्ममयापरिभुज ॥ ११ ॥ परितेधश्चनोहतिरस्मान्बृण

कृविविश्वतः ॥ अथोषऽईषुधिस्तवारोऽअस्मान्निधैहितम् ॥ १२ ॥ अवतत्यधनुद्वुठसहस्राक्षशतेषुधे ॥ निशीर्ष्यशुल्लयानाम्मुखांशि
 धोनःसुमनांभव ॥ १३ ॥ नमस्तुऽआयुधायानांतायधृष्णवै ॥ उभाभ्यामुतेनमौबाहुभ्यान्तवधश्वने ॥ १४ ॥ मानोमहान्तमु
 तमानोऽअर्भकम्मानुऽक्षन्त मुतमानुऽक्षितम् ॥ मानोव्वधीरपितरम्भोतमातरम्भानःप्रियास्तन्वोऽरुद्वरीरिषः ॥ १५ ॥ माने
 स्तोकेतनयमानुऽआयुषिमानोगोषुमानोऽअश्वेषुरीरिषः ॥ मानोव्वीरावुद्रुभामिनोव्वधीहोविष्मंतुंसदुमित्त्वाहवामहे ॥ १६ ॥ इत्यादि
 षट्षष्टि ६६ मंत्रान् पठित्वा ॐ वयठसोम० ॥ ६७ ॥ एषते रुद्र० ॥ ६८ ॥ अवरुद्रमदी० ॥ ६९ ॥ भेषजमसि० ॥ ७० ॥ त्र्यंबकं यजा
 महे० ॥ ७१ ॥ एतत्तेरुद्रावसन्तेन० ॥ ७२ ॥ त्र्यायुषंजमदग्ने० ॥ ७३ ॥ शिवोनामासि० ॥ ७४ ॥ नमस्तेरुद्रमथ्यव इत्यादि पुनःषोडश
 मंत्रान् ॥ ९० ॥ (पुनः) एषतेरुद्रभाग० ॥ ९१ ॥ अवरुद्रमदी० ॥ ९२ ॥ नमस्ते रुद्र० ॥ ९३ ॥ याते रुद्र० ॥ ९४ ॥ नंतंविदाथयऽइमा०
 ॥ ९५ ॥ विश्वकर्माह्वानिष्ट० ॥ ९६ ॥ मीढुष्टमशिवतम० ॥ ९७ ॥ विकिरिद्रिब्विलोहित० ॥ ९८ ॥ सहसाणिसहस्रशो० ॥ ९९ ॥
 असङ्ख्याता० ॥ १०० ॥ इत्यन्नाय फट् ॥ ६ ॥ एतच्छतरुद्रियं वदंति “ अग्निदाहात्सुरापानादकृत्याचरणात्तथा ॥ सुवर्णहर
 णाच्चैव वृषलीगमनात्तथा ॥ १ ॥ ब्रह्महत्यादिकात् पापाच्छतरुद्रियपाठतः ॥ सुनिस्तीर्यैव गच्छति ब्राह्मणाः शिवसन्निधौ ॥ २ ॥ ”

एवं पंचन्यासं कृत्वा साष्टाङ्गं प्रणम्य अष्टभिर्मन्त्रमस्कारं कुर्यात् ॥ ॐ हिरण्यगर्भसमवतताम्रभूतम्यजोतःपतिरकऽआसीत् ॥
 सदर्धारपृथिवीद्यासुतमाकर्मदेवायहविर्पाविधम ॥ १ ॥ यः प्राणतोनिमिपतोमहित्वैकद्राजजगतोबभूव । यद्देशेऽस्यद्विपदश्चतुः
 कर्मदेवायहविर्पाविधम ॥ २ ॥ ॐ ब्रह्मयज्ञानमथमपुरस्ताद्विसिमतःसुरुचोव्वेनऽआवां ॥ समुध्याऽऽपमाऽअस्यव्विष्टा
 श्वोनिमसतश्चव्वेः ॥ ३ ॥ महिद्यौलृथिवीचनऽडमयज्ञान्मिमिक्षताम् ॥ पिपृतान्नोभरामभिः ॥ ४ ॥ उपश्वासयपृथिवीमुतद्यापु
 तेमरुताविष्टजगत् । सन्दुभेसुजरीन्द्रणद्वन्द्वरादवीयोअपसेधशत्रून् ॥ ५ ॥ अग्नये सुपथा रायेऽस्मानविश्वानिदेवयुनानि विद्वान्
 युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनोमोयिष्टातेनमऽक्तिविधम ॥ ६ ॥ यतैऽग्रेयज्ञियतनूस्तयेहाराहात्मानम् ॥ अच्छावमूनिक्ववन्नस्मनयपुरु
 यज्ञोभूत्वायज्ञमासिदुस्वायोनिजातवेदोबभूवआजायमानः सक्षयगृहि ॥ ७ ॥ अथावः स्वाहाग्रेयदशेमपरीलाभिर्धृतवद्विश्वाह
 तेभिन्नोअग्रे अमृतमहोभिः श्रितंपूभरायसीभिर्निपाहि ॥ ८ ॥ इत्यष्टावृचो जपित्वा ॥ अथाऽत्मानं रुद्ररूपं ध्यायेत् ॥ अथ
 नम् ॥ कैलासाचलसन्निभं त्रिनयनं पञ्चास्यमंबायुतं नीलश्रीवमहाशभूषणधरं व्याघ्रत्वचा प्रावृतम् ॥ अक्षस्रवरकुण्डिका
 करं चांद्रीं कलां विभ्रतं गङ्गाभोविलसजटं दशभुजं वंदे महेशं परम् ॥ १॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैर्देवं संपूज्य यथाशक्ति मूल

जपेत् ॥ “ जपन्ते पुनराचमनं प्राणायामं च विधाय जलं गृहीत्वा स्ववामभागे देवदक्षिणकरे ॐ गुहातिगुह्येति मन्त्रेण जप
समर्पणं कुर्यात् ॥ इत्यभेदोपासनम् ” “ यदि तु भेदोपासीत तदानीतनं पूजाविधिं सांगं सोपचारं ब्रूते ॥ तत्रैवं क्रमस्तावत्
यन्त्रोद्धारस्तापूजा च ॥ “ प्रणम्य जगतामीशमुमादेहाद्धधारिणम् ॥ यन्त्रोद्धारमहं वक्ष्ये रुद्रकल्पानुसारतः ॥ १ ॥ मध्ये वृत्तं
समालिख्य तन्मध्ये च दशाक्षरम् ॥ बहिरष्टदलं पद्मं ततः षोडशपत्रकम् ॥ २ ॥ चतुर्विंशतिपत्राढ्यं द्वात्रिंशत्पत्रकं तथा ॥
चत्वारिंशत्पत्रकं तु वृत्तं सूर्यसमप्रभम् ॥ ३ ॥ पंचपद्मात्मकं वृत्तं चतुरस्रं च भृगुहम् ॥ सत्त्वं रजस्तमश्चेति त्रिगुणैः परिणतो
वृत्तम् ॥ ४ ॥ चतुर्द्वारं द्वारदेशे बहिर्नागसमावृतम् ॥ रुद्रपीठमिति ❀ ख्यातं देवतास्तत्र विन्यसेत् ॥ ५ ॥ चत्वारिं
शच्छतं चैकं देवतानामुदाहृतम् ॥ कर्णिकामध्यदेशे तु रुद्रं पंचाम्यमालिखेत् ॥ अथ पीठपूजा ॥ तत्रादौ
स्वे स्वे स्थाने मण्डूकादिपरतत्त्वान्तपीठदेवताः पूर्ववदावाह्य ॐ मण्डूकादिपरतत्त्वान्तपीठदेवताभ्यो नमः इति गन्धपुष्पैः संपूज्य पूर्वा
दिषु ॐ वामायै नमः ॥ १ ॥ ॐ ज्येष्ठायै नमः ॥ २ ॥ ॐ रौद्र्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ काल्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ कलविकरिण्यै नमः
॥ ५ ॥ ॐ बलविकरिण्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ बलप्रमथिन्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ सर्वभूतदमन्यै नमः ॥ ८ ॥ पीठमध्ये ॐ मनोन्मन्यै
नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः पूजयेत् ॥ ततः पुष्पाण्यञ्जलिना गृहीत्वा “ ॐ नमो भगवते सकलगुणात्मशक्तिगुहायाऽन्ताय

* अन्तर्यं रुद्रपीठं (यन्त्रं) पूर्वतः द्रष्टव्यम् ।

योगपीठात्मने नमः ॥ इति मन्त्रेण पीठोपरि पुष्पाञ्जलिनासनं दद्यात् । ततः पीठमध्ये ॐ महाद्यौरित्यादिमन्त्रैः पूर्ववताञ्चकलशं
संस्थाप्य ॐ तत्त्वायामीति वरुणमावाह्य, ॐ आपंपतिवरुणाय नमः इति पोडशोपचारैः संपूज्य, कलशस्य मुखे विष्णुरित्यभि-
मन्त्र्य देवदानवसंवादे इत्यादि प्रार्थयेत् ॥ ततः कलशोपरि पट्टवस्त्रं प्रसार्य तत्र गन्धेन रुद्रयन्त्रं विलिख्य तन्मध्ये पलस्वर्णं
निर्मितां रुद्रप्रतिमां अश्रुत्तारणपूर्वकं मूलन संस्थाप्य, प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा, आवाहनादिपुष्पांस्तरुचरैस्तत्तत्पूजात्मैः संपूज्य ।
आवरणपूर्जां कुर्यात् । तद्यथा । मध्ये- “ ॐ नमो भगवते रुद्राय ” इति संपूज्य । तत्र पश्चिमादिचतुर्दिक्षु क्रमेण ॐ सद्योजाताय
नमः ॥ १ ॥ ॐ वामदेवाय नमः ॥ २ ॥ ॐ अघोराय नमः ॥ ३ ॥ ॐ तत्पुरुषाय नमः ॥ ४ ॥ मध्ये- ॐ ईशानाय नमः ॥ ५ ॥
इति पूजयेत् ॥ ततः अष्टारपु पश्चिमत आरभ्य प्रदक्षिणक्रमेण ॐ नन्दिने नमः ॥ १ ॥ ॐ महाकालाय नमः ॥ २ ॥ गणेश्वराय
नमः ॥ ३ ॥ ॐ वृषभाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ भृङ्गिरित्ये नमः ॥ ५ ॥ ॐ स्कन्दाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ उमायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ चण्डी
श्वराय नमः ॥ ८ ॥ इति प्रथमावरणम् ॥ १ ॥ ततः पोडशदले तैव क्रमेण । ॐ अनन्ताय नमः ॥ १ ॥ ॐ मूक्ष्माय नमः ॥ २ ॥
ॐ शिवाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ एकपदे नमः ॥ ४ ॥ ॐ एकरुद्राय नमः ॥ ५ ॥ ॐ त्रिमूर्तये नमः ॥ ६ ॥ ॐ श्रीकण्ठाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ वाम
देवाय नमः ॥ ८ ॥ ॐ ज्येष्ठाय नमः ॥ ९ ॥ ॐ श्रेष्ठाय नमः ॥ १० ॥ ॐ रुद्राय नमः ॥ ११ ॥ ॐ कालाय नमः ॥ १२ ॥ ॐ कलवि
करणाय नमः ॥ १३ ॥ ॐ बलाय नमः ॥ १४ ॥ ॐ बलविक्रमाय नमः ॥ १५ ॥ ॐ बलप्रमथनाय नमः ॥ १६ ॥ इति द्वितीयावरणे पूजयेत् ॥

ततश्चतुर्विंशतिदले तेनैव क्रमेण । ॐ अणिमायै नमः ॥ १ ॥ ॐ महिमायै नमः ॥ २ ॥ ॐ लघिमायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ गरिमायै
नमः ॥ ४ ॥ ॐ प्राप्त्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ प्राकाम्यायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ ईशितायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ वशितायै नमः ॥ ८ ॥ ॐ ब्राह्म्यै
नमः ॥ ९ ॥ ॐ माहेश्वर्य्यै नमः ॥ १० ॥ ॐ कौमाज्य्यै नमः ॥ ११ ॥ ॐ वैष्णव्य्यै नमः ॥ १२ ॥ ॐ वाराह्यै नमः ॥ १३ ॥
ॐ इन्द्राण्यै नमः ॥ १४ ॥ ॐ चासुण्डायै नमः ॥ १५ ॥ ॐ चण्डिकायै नमः ॥ १६ ॥ ॐ असिताङ्गभैरवाय नमः ॥ १७ ॥
ॐ रुरुभैरवाय नमः ॥ १८ ॥ ॐ चण्डभैरवाय नमः ॥ १९ ॥ ॐ क्रोधभैरवाय नमः ॥ २० ॥ ॐ उन्मत्तभैरवाय नमः ॥ २१ ॥
ॐ कालभैरवाय नमः ॥ २२ ॥ ॐ भीषणभैरवाय नमः ॥ २३ ॥ ॐ संहारभैरवाय नमः ॥ २४ ॥ इति तृतीयावरणे पूजयेत्
॥ ३ ॥ ततो द्वात्रिंशत्पत्रके तेनैव क्रमेण ॐ भवाय नमः ॥ १ ॥ ॐ शर्वाय नमः ॥ २ ॥ ॐ ईशानाय नमः ॥ ३ ॥
ॐ पशुपतये नमः ॥ ४ ॥ ॐ रुद्राय नमः ॥ ५ ॥ ॐ उग्राय नमः ॥ ६ ॥ ॐ भीमाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ महादेवाय नमः ॥ ८ ॥
ॐ अनन्ताय नमः ॥ ९ ॥ ॐ वासुकेयै नमः ॥ १० ॥ ॐ तक्षकाय नमः ॥ ११ ॥ ॐ कुलीरकाय नमः ॥ १२ ॥
ॐ कर्कोटकाय नमः ॥ १३ ॥ ॐ शंखपालाय नमः ॥ १४ ॥ ॐ कम्बलाय नमः ॥ १५ ॥ ॐ अश्वतराय नमः ॥ १६ ॥ “ इमे
नागा अष्टौ ” ॐ वैन्याय नमः ॥ १७ ॥ ॐ पृथ्वे नमः ॥ १८ ॥ ॐ हहंयाय नमः ॥ १९ ॥ ॐ अर्जुनाय नमः ॥ २० ॥ ॐ

शाकुन्तलेयाय नमः ॥ २१ ॥ ॐ भगताय नमः ॥ २२ ॥ ॐ नलाय नमः ॥ २३ ॥ ॐ रामाय नमः ॥ २४ ॥ “इति नृपाष्टकम्”
 ॐ हिमवते नमः ॥ २५ ॥ ॐ निपधाय नमः ॥ २६ ॥ ॐ विन्ध्याय नमः ॥ २७ ॥ ॐ माल्यवते नमः ॥ २८ ॥ ॐ पारियात्राय
 नमः ॥ २९ ॥ ॐ मलयाय नमः ॥ ३० ॥ ॐ हंसकृताय नमः ॥ ३१ ॥ ॐ गन्धमादनाय नमः ॥ ३२ ॥ “इति गिर्यष्टकम्”
 इति चतुर्थावर्णम् ॥ ४ ॥ ततश्चत्वारिंशदलं तेनैव क्रमेण ॥ १ ॥ ॐ अग्नये नमः ॥ २ ॥ ॐ यमाय नमः ॥ ३ ॥
 ॐ निर्वृताय नमः ॥ ४ ॥ ॐ वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ वायवे नमः ॥ ६ ॥ ॐ कुबेराय नमः ॥ ७ ॥ ॐ ईशानाय नमः ॥ ८ ॥
 ॐ शन्यै नमः ॥ ९ ॥ ॐ स्वाहायै नमः ॥ १० ॥ ॐ वाराह्यै नमः ॥ ११ ॥ ॐ खड्गिण्यै नमः ॥ १२ ॥ ॐ वारुण्यै नमः ॥
 ॥ १३ ॥ ॐ वायव्यै नमः ॥ १४ ॥ ॐ कौबर्ज्यै नमः ॥ १५ ॥ ॐ ईशान्यै नमः ॥ १६ ॥ ॐ वज्राय नमः ॥ १७ ॥ ॐ शक्त्यै
 नमः ॥ १८ ॥ ॐ दण्डाय नमः ॥ १९ ॥ ॐ खट्वाय नमः ॥ २० ॥ ॐ पाशाय नमः ॥ २१ ॥ ॐ अङ्कुशाय नमः ॥ २२ ॥
 ॐ गदायै नमः ॥ २३ ॥ ॐ त्रिशूलाय नमः ॥ २४ ॥ ॐ ऐरावताय नमः ॥ २५ ॥ ॐ मेघाय नमः ॥ २६ ॥ ॐ महिषाय नमः
 ॥ २७ ॥ ॐ प्रेताय नमः ॥ २८ ॥ ॐ मकराय नमः ॥ २९ ॥ ॐ हरिणाय नमः ॥ ३० ॥ ॐ नराय नमः ॥ ३१ ॥ ॐ वृष
 भाय नमः ॥ ३२ ॥ ॐ ऐरावताय नमः ॥ ३३ ॥ ॐ पुण्डरीकाय नमः ॥ ३४ ॥ ॐ वामनाय नमः ॥ ३५ ॥ ॐ कुमुदाय नमः ॥ ३६ ॥
 ॐ अञ्जनाय नमः ॥ ३७ ॥ ॐ पुष्पदन्ताय नमः ॥ ३८ ॥ ॐ सार्वभौमाय नमः ॥ ३९ ॥ ॐ सुप्रतीकाय नमः ॥ ४० ॥

इति पञ्चमावरणम् ॥ ५ ॥ ततो भूपुरे पूर्वादिक्रमेण पुनः ॐ इन्द्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ अग्नये नमः ॥ २ ॥ ॐ यमाय नमः ॥ ३ ॥
 ॐ निर्ऋतये नमः ॥ ४ ॥ ॐ वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ वायवे नमः ॥ ६ ॥ ॐ कुबेराय नमः ॥ ७ ॥ ॐ ईशानाय नमः ॥ ८ ॥
 (ईशानपूर्वयोर्मध्ये) ॐ ब्रह्मणे नमः ॥ ९ ॥ (निर्ऋतिपश्चिमयोर्मध्ये) ॐ अनन्ताय नमः ॥ १० ॥ इति षष्ठावरणे पूजयेत् ॥
 ततो भूपुरस्य बाह्ये आग्नेयादिषु “आग्नेय्याम्” ॐ विरूपाक्षाय नमः ॥ १ ॥ “नैऋत्याम्” ॐ विरूपाय नमः ॥ २ ॥
 “वायव्याम्” ॐ पशुपतये नमः ॥ ३ ॥ “ईशान्याम्” ॐ ऊर्ध्वलिङ्गाय नमः ॥ ४ ॥ पुनः भूपुराद्बाहिः पूर्वादिदिक्षु क्रमेण ॥
 “पूर्वे” ॐ विप्रवर्णाय श्वेतरूपाय सहस्रफणमण्डिताय शेषाय नमः ॥ १ ॥ “आग्नेय्याम्” ॐ वैश्ववर्णाय नीलरूपाय पञ्चाशत्फ
 णाय उत्तुङ्गकायाय तक्षकाय नमः ॥ २ ॥ “दक्षिणस्याम्” ॐ विप्रवर्णाय कुङ्कुमरूपाय सहस्रफणमण्डिताय अनन्ताय नमः ॥
 ३ ॥ “नैऋत्याम्” ॐ क्षत्रियवर्णाय पीतरूपाय सप्तशतफणमण्डिताय उत्तुङ्गकायाय वासुकये नमः ॥ ४ ॥ “पश्चिमायाम्”
 ॐ क्षत्रियवर्णाय पीतरूपाय सप्तशतफणाय शङ्खस्वपालाय नमः ॥ ५ ॥ “वायव्याम्” ॐ वैश्ववर्णाय कृष्णरूपाय पञ्चशतफ
 णाय उत्तुङ्गाय महापद्माय नमः ॥ ६ ॥ “उत्तरस्याम्” ॐ शुद्रवर्णाय कृष्णरूपाय त्रिशतफणमण्डिताय कम्बलाय नमः ॥
 ७ ॥ “ईशान्याम्” ॐ शुद्रवर्णाय श्वेतरूपाय त्रिशतफणयुक्ताय कर्कोटकाय नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥ इति सप्तमावरणम्
 ॥ ७ ॥ एवमावरणपूजां कृत्वा ॥ ॐ नमो भगवते रुद्राय इति मूलान्ते तत्तन्मन्त्रेण धूपदीपनैवेद्याचमनीयताम्बूलदक्षिणानी

राजनत्रिःप्रदक्षिणादिभिः श्रीरुद्रं संपूज्य दशाक्षरेण पुष्पाञ्जलिं दत्त्वा छत्रचास्रपरिमलपुष्पमाला आदर्शदशनं समर्पयेत् ॥ नतो
 रुद्रस्तवेन स्तुवीत-“ॐ” नमो विरिञ्चिविष्णुवीशभेदेन परमात्मने ॥ सर्गमस्थितिसंहारव्यावृत्तव्यक्तमूर्तये ॥ १ ॥ नमश्चतुर्द-
 प्रोद्धूतभूतभीतात्मनो भुवः ॥ भूरिभारार्तिसंहर्त्रे भूतनाथाय शूलिने ॥ २ ॥ विश्वप्रासाय विक्रमत्कालकूटविपाशिने ॥ तत्कलङ्क-
 ङ्कितश्रीवनीलकण्ठाय ते नमः ॥ ३ ॥ नमो ललाटनयने प्रोष्ठभक्तृष्णवत्सने ॥ ध्वस्तस्मरनिगस्ताधियोगिध्याताय शम्भवे ॥ ४ ॥
 नमो देहाङ्गकान्ताय दग्धदक्षाध्वराय च ॥ चतुर्वर्गद्विदार्थदायिने मायिनेऽणवे ॥ ५ ॥ स्थूलाय मूलभूताय शूलवारित्तविद्विषे ॥
 कालहन्त्रे नमश्चन्द्रखण्डमण्डितमौलये ॥ ६ ॥ दिग्वासमे कपर्दान्तभ्रान्ताहिशदिन्दवे ॥ देवदैत्योरगेन्द्रादिमौलिघृष्टाङ्गत्रये नमः ॥ ७ ॥
 भस्माभ्यक्ताय भक्ताय भुक्तिमुक्तिप्रदायिने ॥ सङ्कष्टक्षत्तस्वरूपाय शंकराय नमोनमः ॥ ८ ॥ नमोऽन्धकान्तकरिपर्वेऽसुरद्विषे नमोऽस्तुत-
 द्विरदवरावभेदिने ॥ विपौल्लसत्फणिकुलबद्धमूर्तये नमः ॥ सदा वृषवरवाहनाय ते ॥ ९ ॥ वियन्मरुद्धुतवहवायुकुम्भिनीमखेशखड्गक्षु-
 मयूखमूर्तये ॥ नमः ॥ सदा नगरकायावभेदिने भवेह नो भयभङ्गकृद्भिभो ॥ १० ॥ इति रुद्रस्तवेन स्तुत्वा देवं प्रदक्षिणीकृत्य तत्पद-
 द्वन्द्वे साष्टाङ्गं प्रणम्य तत्पीठादीशानदिग्देशे ततोपकृते मण्डले रुद्रनवेद्यांश्च किञ्चिदल्पं गृहीत्वा चण्डेश्वराय शिवनैवेद्यभागं ददामि
 इत्युक्त्वा प्रक्षिपेत् । तत आचम्य । “लेह्येयाव्रणानि ताम्बूलं क्षग्विलेपनम् ॥ नैर्माल्यं भोजनं तुभ्यं दत्तमस्तु शिवाज्ञया ॥
 ॥ १ ॥ यत्किञ्चित्क्रियते देव मया चण्ड तवाज्ञया ॥ न्यूनाधिकं कृतं मोहात्परिपूर्णं तदस्तु मे ॥ २ ॥ इति प्रार्थयेत् ॥ एवं चण्डं

सम्पूज्य ॥ ततो जपं कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणं दशलक्षमन्त्रात्मकम् ॥ ततो जपान्ते सघृतपायसान्नेन अयुतहोमं कृत्वा तेनैव
द्रव्येण आवरणदेवताभ्य एकैकाहुतीर्हुत्वा होमदशशेन तर्पणं तद्दशशेन मार्जनं शक्त्या ब्रह्मणभोजनं च कुर्यात् ॥
“ एवमर्चनमहादेवं पञ्चाङ्गन्यासपूर्वकम् ॥ दशाक्षरजपास्तो न सीदत्स्वेष्टसाधने ॥ १ ॥ मनोहराणि गेहानि सुन्दर्यो
वामलोचनाः ॥ धनमिच्छापूर्णांतं लभते शिवसेवनात् ॥ २ ॥ प्रयोगान्पूर्वमन्त्रोक्तान्कुर्वीतात्र दशाक्षरे ॥ दशाक्षरं भजन् विप्रो
रुद्रजापी भवेत्सदा ॥ ३ ॥ इति महार्णवमन्त्रमहोदधिशान्तिसारादिप्रोक्तं दशाक्षरीरुद्रमन्त्रविधानं समाप्तम् ॥ अथ पञ्चरु
द्रविधानानि हेमाद्रिमहार्णवशान्तिसारेषु ॥ तत्र तावद्रुद्रमाहात्म्यम् ॥ जाबालश्रुतिः—किं जाप्येनामृतत्वं नो ब्रूहि शतरुद्रि
येण ॥ इति ॥ कैवल्योपनिषदि—यः शतरुद्रियमधीते सोऽग्निपूतो भवति । स वायुपूतो भवति । स सुरापानात्पूतो भवति । स
गुरुतल्पगमनात्पूतो भवति । स स्वर्णस्तेयात्पूतो भवति । स ब्रह्महत्यायाः पूतो भवति । अकृत्यात्पूतो भवति ॥ अनेन ज्ञानमाप्नोति
संसारार्णवनाशनम् ॥ तस्मादेवं विदित्वैव कैवल्यफलमश्नुत इति ॥ “ पराशरोपि ” मधं पीत्वा गुरुदाराश्च गत्वा स्तेयं कृत्वा ब्रह्म
हत्यां च कृत्वा ॥ भस्मच्छन्नो भस्मशय्यां शयानो रुद्राध्यायी मुच्यते सर्वपापैः ॥ १ ॥ इदमहरहः कृते मासमात्रं ज्ञेयम् ॥ तदुक्तं पारा
शरेण—रुद्राध्यायी भवेद्भक्त्या मासमेकमतन्द्रितः ॥ प्रायश्चित्तं भवेदेतद्भक्त्यस्य न संशयः ॥ १ ॥ “ पादो शिवगीतायाम् ” यस्तु
रुद्रं जपेन्नित्यं ध्यायमानो ममाकृतिम् ॥ षडक्षरं वा बाणं वा निष्कामो विजितेन्द्रियः ॥ अथाथर्वशिरोमन्त्रं केवलं वा रघूत्तम ॥ स

तैव च देहेन शिवः संजायते ध्रुवम् ॥ “वायुपुगणं” सर्वेषु ग्रहदोषेषु दुःस्वप्नादुत्तदर्शने ॥ जपाद्बुद्धान्सकृद्भिः सर्वदोषैः प्रमुच्यते ॥ अनपत्यत्वदोषेषु शाकिन्यादिग्रहेषु च ॥ सर्वज्वरविनाशाय रुद्रजाग्र्यो न संशयः ॥ रोगवान् पापवांश्चैव रुद्रं जवा जितेन्द्रियः ॥ रोगात्पापात्प्रमुक्तोऽसौ वतुलं सुखमश्नुते ॥ “हेमाद्रौ कौशिकबोधायनौ” रुद्रकादशनी त्वेषा सर्वकामफलप्रदा ॥ सर्वपापक्षयकरी सर्वशान्तिप्रदायिनी ॥ “विष्णुधर्मोत्तरेऽपि” रुद्राणां च तथा जाग्र्यं सर्वायविनिपूदनम् ॥ सर्वकामकरो होमस्तथा सर्वत्र शान्तिदः ॥ अजाविकानामश्वानां कुञ्जरणां तथा गवाम् ॥ मनुष्याणां नरन्द्राणां बालानां योपितामपि ॥ ग्रामाणां नगराणां च देशानामपि भार्गव ॥ उपद्रुतानां धर्मज्ञ व्याधितानां तथैव च ॥ मारकं समनुप्राप्ते रिपुजे च तथा भये ॥ रुद्रहोमः पर्वा शान्तिः पायसेन घृतेन वा ॥ (हेमाद्रौ कालिकापुराणे) यः पुनः मततं भक्त्या अभ्यर्च्य शशिशंखम् ॥ जपेद्भयार्थे यत्सदा स्मरन्त्यसोऽपि याति परं पदम् ॥ अथैव ते फलं किञ्चिद्वैदिकं पुष्कलं तथा ॥ तानेव हि जपेद्भुद्रान् शुचिर्भूत्वा समाहितः ॥ अथ वेदं जगत्सर्वं वशीकर्तुं समीहते ॥ तदा रुद्रं जपेद्भूयो ध्यायमानो महेश्वरम् ॥ इति रुद्रफलम् ॥ अथ रुद्रप्रकारः ॥ रुद्रश्च त्रिविधः । जपरुद्रो होमरुद्रोऽभिषेकरुद्रश्च । तत्र जपरुद्रः केवलजपात्मको होमाद्भूयति द्वेधा । होमरुद्रे तर्पणादि । अभिषेक रुद्रे च पूजा ब्राह्मणभोजनं सिद्धम् ॥ तत्रापि जपादिरुद्रश्च पंचधा । तद्भेदानाह “शृणुष्व भो महाप्राज्ञ रुद्रभेदान्वदामि ते ॥ रुद्राः पंचविधाः प्रोक्ता देशैकरुत्तरोत्तरम् ॥ १ ॥ साङ्गस्त्वाद्यो ह्येकाल्यः सर्शीर्षो रुद्र उच्यते ॥ १ ॥ एकादशगुणैस्तद्भुद्रः

संज्ञो द्वितीयकः ॥ २ ॥ एकादशभिरताभिस्तृतीयो लघुरुद्रकः ॥ ३ ॥ लघ्वेकादशभिः प्रोक्तो महारुद्रश्चतुर्थकः ॥ ४ ॥ पञ्चमः
 स्यान्महारुद्र एकादशभिरन्तिमः ॥ अतिरुद्रः समाख्यातः सर्वेभ्यो ह्युत्तमोत्तमः ॥ इति ॥ ५ ॥ " रुद्रपद्धतौ-साङ्गमाद्यं जपे
 द्रूपं केवलानि नवान्तरे ॥ साङ्गः सशीर्षं चान्यं तु निरुद्रमिति केचन ॥ १ ॥ षडङ्गानि जपेत्पूर्वमध्यायं रुद्रियं ततः ॥ तदन्ते
 जपतेऽष्टच वयं सोममहच्छिः ॥ २ ॥ अथ जपादिरुद्रप्रयोगः ॥ तत्र तावत् कृच्छ्रचान्द्रायणं पराकं च कृत्वा । अशक्तश्च
 तन्प्रतिनिधिरूपां धेनुं वा तन्मूल्यं च दत्त्वा । अयुतगायत्रीजपं च स्वयं ब्राह्मणद्वारा वा कुर्यात् ॥ एवं प्रायश्चित्तं
 सम्पाद्य चन्द्रतारादिबलान्विते सुमुहूर्ते प्रातर्नित्यकर्म समाप्य सपत्नीको यजमानः स्वासने ग्राह् उदङ्मुखो वा उपविश्य ।
 भस्मत्रिपुण्ड्रं रुद्रक्षमालां च धृत्वा पवित्रपाणिः । " ॐ नमो भगवते रुद्राय " इति मन्त्रेणाचमनं प्राणायामं च कुर्यात् ॥
 ततः ॐ आनो भद्रा इत्यादिशान्तिपाठं पठित्वा । सुमुखश्चैकदन्तश्चेति गणपतिस्मरणपूर्वकं देशकालौ संकीर्त्य । अमुकगोत्रोऽ
 मुकशर्माहं श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थं मम इह जन्मनि जन्मान्तरे च कृतकार्यिकवाचिकमानसिकसांसारिककृता
 ज्ञातमहापातकोपपातकानां व्याधिरूपेण परिपच्यमानानां विनाशार्थं वाऽमुककामनासिद्धयर्थं श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थम् ॥
 अमुकरुद्रहोमेन वा अमुकरुद्राभिषेकेण एतावन्तं कालं श्रीसदाशिवं स्वयं ब्राह्मणद्वारा वा यक्ष्ये ॥ एवं तत्तत्कामनया
 संकल्प्य तद्दङ्गत्वेन गणपतिपूजनं पुण्याहवाचनं मातृकापूजनं नान्दीश्राद्धमाचार्यादिवरणं च करिष्ये ॥ इति च सङ्कल्प्य ॥

गणपतिपूजनादिआचार्यवरणान्तं पूर्ववदुच्यते ॥ ततो जपरुद्रं शिवालयादिषु जपस्थानं प्रकल्प्य । होमरुद्रं मण्डपकु
ण्डादि च कुर्यात् ॥ ततो जापकः कृतानित्यक्रियः । धृतभस्मत्रिपुण्ड्ररुद्रक्षः नपवित्रकरः । आवस्य प्राणानामय । देशकालो
संकीर्त्य मम यजमानस्य वा असुककामनासिद्धयर्थममुकरुद्रजपं करिष्ये । तदङ्गत्वेन भूतगुह्यं प्राणप्रतिष्ठासन्तर्भातुकाबहिर्मा
तृकान्यासं श्रीकण्ठादिकलान्यासं च करिष्ये । इति सङ्कल्प्य । भूतगुह्यादिबहिर्मातृकान्यासान्तं पङ्कतिकाण्डोक्तमार्गेण
कृत्वा शिवपंचाक्षरोदितं श्रीकण्ठादिकलामातृकान्यासं च संपाद्य रुद्रन्यासान् कुर्यात् ॥ “ते चानादेशे सर्वव्यदुष्टानामिकाभ्यां
कार्याः” ॥ तत्र तावत्प्रथमं छन्दःपुरुषन्यासः ॥ ॐ तिर्यक्कविलाय चमसायोर्ध्वबुध्याय च्छन्दःपुरुषाय नमः शिरसि ॥ १ ॥
ॐ गौतमभद्राजाभ्यां नमः नेत्रयोः ॥ २ ॥ ॐ विश्वामित्रजमदग्निभ्यां नमः श्रोत्रयोः ॥ ३ ॥ ॐ वसिष्ठकश्यपाभ्यां
नमः नासापुटयोः ॥ ४ ॥ ॐ अत्रये नमः वाचि ॥ ५ ॥ ॐ गायत्र्यग्निभ्यां नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ उष्णिक्सवितृभ्यां
नमः ग्रीवायाम् ॥ २ ॥ ॐ बृहतीबृहस्पतिभ्यां नमः हनौ ॥ ३ ॥ ॐ बृहत्सन्तरावाष्ट्रिबीभ्यां नमः बाह्वोः ॥ ४ ॥ ॐ
त्रिष्टुबिन्द्राभ्यां नमः नाभौ ॥ ५ ॥ ॐ जगत्यादित्याभ्यां नमः श्रोण्योः ॥ ६ ॥ ॐ अतिच्छन्दाप्रजापतिभ्यां नमः लिङ्गे
॥ ७ ॥ ॐ यज्ञायज्ञिवैश्वानराभ्यां नमः गुदे ॥ ८ ॥ ॐ अनुष्टुब्बिश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः उर्वोः ॥ ९ ॥ पंक्तिमरुद्भ्यो नमः
जानुनोः ॥ १० ॥ ॐ द्विपदाविष्णुभ्यां नमः पादयोः ॥ ११ ॥ ॐ विच्छन्दवायुभ्यां नमः नासापुटस्थप्राणेषु ॥ १२ ॥

ॐ न्यूनाक्षरच्छंदोभ्यो नमः मस्तकादिपादान्तं सर्वाङ्गेषु ॥ १३ ॥ इति छन्दःपुरुषन्यासः ॥ अथ पञ्चाङ्गरूपाणां न्यासः ॥ मनोजृति
 रित्यस्याङ्गिरसबृहस्पतिऋषियजुश्छन्दः विश्वेदेवा देवता हृदयन्यासे विनियोगः । ॐ मनोजृतिर्जुषता० हृदयाय नमः ॥ १ ॥
 अबोध्याग्निरित्यस्य बुधोद्गिरा ऋषी त्रिष्टुब्धः अग्निदेवता शिरोन्यासे विनियोगः । ॐ अबोध्याग्निः स० शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥
 मूर्धनमित्यस्य भरद्वाज ऋषिस्त्रिष्टुब्धः वैश्वानरोऽग्निदेवता शिखान्यासे विनियोगः । ॐ मूर्धनानन्दिवो० शिखायै वषट् ॥ ३ ॥
 मर्माणित इत्यस्य विवस्वान् ऋषिः त्रिष्टुब्धः लिङ्गोक्ता देवता कवचन्यासे विनियोगः । ॐ मर्माणिते वर्मणा० कवचा
 य हुम् ॥ ४ ॥ विश्वतश्श्रुरित्यस्य विश्वकर्माभौवनऋषिस्त्रिष्टुब्धः विश्वकर्मादेवता नेत्रन्यासे विनियोगः । ॐ विश्वतश्श्रुरु
 त० नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ मानस्तोक इत्यस्य कुत्स ऋषिर्जगती छन्दः । एको रुद्रो देवता । अस्त्रन्यासे विनियोगः । ॐ मानस्तो
 के तनये० अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति लघुषडङ्गन्यासः प्रथमः ॥ १ ॥ अथ मन्त्रन्यासः ॥ यातेरुद्र इति परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टु
 ष्छन्दः । एको रुद्रो देवता । शिखान्यासे विनियोगः । ॐ यातेरुद्रशिवातनूरघोरा० शिखायाम् ॥ १ ॥ अस्मिन्महत्तर्णवे इत्यस्य पर
 मेष्ठी ऋषिः अनुष्टुब्धः । बहुरुद्रो देवता । शिरोन्यासे विनियोगः । ॐ अस्मिन्महत्तर्णवे० शिरसि ॥ २ ॥ अंसंख्यानेति परमेष्ठी
 ऋषिः अनुष्टुब्धः । बहवो रुद्रा देवताः । ललाटन्यासे विनियोगः ॥ ॐ अंसंख्याता० ललाटे ॥ ३ ॥ त्र्यम्बकमित्यनयोः क्रमेण वसिष्ठ
 प्रजापती० । अनुष्टुब्धयंबको० । नेत्रन्यासे० । ॐ त्र्यम्बकं यजा० नेत्रयोः ॥ ४ ॥ मानस्तोक इति कुत्स ऋषिः । जगती छन्दः ।

एको रुद्रो देवता । नासिकान्यासे० । ॐ मानस्तोके० नासिकायाम् ॥ ५ ॥ अवतत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । एको प्रजापती० । अनुष्टुप्त्र्यम्बको० । नेत्रन्यासे० । ॐ त्र्यम्बकं यज्ञं नेत्रयोः ॥ ४ ॥ मानस्तोक इति कुत्स ऋषिः । जगती छन्दः । एको रुद्रो देवता । नासिकान्यासे० ॐ मानस्तोके० नासिकायाम् ॥ ५ ॥ अवतत्येत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । एको रुद्रो देवता । मुखन्यासे विनियोगः । ॐ अवतत्यधनुर्मुखे ॥ ६ ॥ नीलग्रीवा इति द्वयोः परमेष्ठी ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । बहवो रुद्रा देवताः । कठन्यासे विनियोगः । ॐ नीलग्रीवाः शि० कंठे ॥ ७ ॥ नमस्त आयुधयेत्यस्य परमेष्ठी ॐ अनुष्टुप् एको रुद्रो० प्रकोष्ठन्यासे० । ॐ नमस्तऽआयु० प्रकोष्ठे ॥ ८ ॥ (मणिबंधादूर्ध्वं कूर्पराधोभागः प्रकोष्ठः) यतीर्थानीति परमेष्ठी ॐ अनुष्टुप् । बहवो रुद्रा० न्यासे० । ॐ यतीर्थानि० । हस्तयोः ॥ ९ ॥ नमोवः किरिकेभ्यः इति परमेष्ठी० । सामोष्णिक् यजुरुष्णिगतिच्छन्दांसि बहुरुद्रा० ॥ हृदयन्यासे विनियोगः । ॐ नमोवः किरिकेभ्य० हृदये ॥ १० ॥ नमो हिरण्यबाहव इति परमेष्ठी ऋषिः । अत्रैकादशक्षराणां यजुस्त्रिष्टुप् छन्दः । अष्टा क्षराणां यजुरनुष्टुप् । दशक्षरस्य यजुः पङ्क्तिः हिरण्यबाह्वदयो मन्त्रवर्णावगता उभयतो नमस्कारा बहवो रुद्रा० नाभिन्यासे विनियोगः । ॐ नमो हिरण्यबाहवे० पुष्टानां पतये नमः । नमो ॥ ११ ॥ इमारुद्रायैति कुत्स० । जगती० । एको रुद्रो दे० । गुह्यन्यासे० । ॐ इमारुद्राय० गुह्ये ॥ १२ ॥ मानोमहतीमतिकुत्स० । जगती० । एको रुद्रो० ऊरून्यासे० । ॐ मानोमहती० । ऊर्वोः ॥ १३ ॥ एषत इत्यस्य प्रजापति० । सामपङ्क्तिर्यजुर्जगती छन्दः । रुद्रो० । ऊरून्यासे० ॐ एषते रुद्रभाग० जानुनोः ॥ १४ ॥ अवरुद्रमि

त्यस्य प्रजापतिं । पङ्क्तिं । रुद्रो० । जंघान्यासे० । ॐ अवहृद्र० जंघयोः ॥ १५ ॥ [जानुगुल्फयोरंतरालं जंघा] अध्यवोच
 दित्यस्य परमेष्ठी० । पङ्क्तिच्छन्दः । एको रुद्रो० । कवचन्यासे० । ॐ अध्यवोचद० । कवचमुद्रया कवचम् ॥ १६ ॥ नमोबिल्मिन
 इत्यस्य परमेष्ठी० । षडक्षराणां यजुर्गायत्री० । पञ्चाक्षरयोदैवीपङ्क्तिः । सप्ताक्षरस्य यजुरुष्णिक्बिल्मिनादयो मन्त्रवर्णा विगताः ।
 अन्यतरतो नमस्कारा बहवो रुद्रा देवता उपकवचन्यासे० ॐ नमो बिल्मिने० । हनन्यायच [कवचाद्विपरीतमुपकवचम् । कवचो
 परि तथैवेत्युपकवचमित्यन्ये] ॥ १७ ॥ नमोस्तुनीलश्रीवायेत्यस्य परमेष्ठी० । अनुष्टुप्० । एको रुद्रो० । तृतीयनेत्रन्यासे० । ॐ नमो
 स्तुनीलश्री० [मुष्टितो विमुक्तया मध्यमया तृतीयनेत्रे] ॥ १८ ॥ प्रमुञ्चेत्यस्य परमेष्ठी० । अनुष्टुप्० । एको रुद्रो दे० । अस्त्रन्यासे० ।
 ॐ प्रमुञ्चध० । अस्त्रम् ॥ १९ ॥ यष्टावन्तश्चेत्यस्य परमेष्ठी० । अनुष्टुप्० । बहवो रुद्रा० दिग्बन्धने० । ॐ यष्टावन्तश्च० दिक्षुविदि
 क्षुच परस्परतर्जन्यङ्गुष्ठाग्रस्फोटनेन दिग्बन्धः ॥ २० ॥ इति शिखाद्यस्त्रान्तो दिग्बन्धसहित एकोनविंशतिविधो द्वितीयो न्यासः ॥ २॥
 दशाक्षरमंत्रस्य प्रजापतिं० । विराट्० । रुद्रो० । न्यासे० ॐ नमो मूर्द्धनि । ॐ नं नमः शिखायाम् । ॐ मों नमो ललाटे । ॐ भं
 नमो मुखे० । ॐ गं नमः कण्ठे । ॐ वं नमः हृदये । ॐ तें नमः दक्षिणहस्ते । ॐ रुं नमः वामहस्ते । ॐ द्रां नमः नाभौ ।
 ॐ यं नमः पादयोः ॥ १० ॥ इति दशाक्षरीमन्त्रन्यासस्तृतीयः ॥ ३ ॥ (अथ संपुटाख्यो न्यासः) । स च मुदिताञ्जलिना प्राच्या
 दिदिक्षु वक्ष्यमाणमन्त्रैः कार्यः । तद्यथा । त्रातारमित्यस्य गर्ग ऋषिः । त्रिष्टुप् छन्दः । इन्द्रो देवता । संपुटीकरणे विनियोगः ।

ॐ त्रातारमिन्द्रं ॐ इंद्राय नमः । इति प्राच्याम् ॥ १ ॥ त्वन्नोऽग्न इत्यस्य हिरण्यस्तूप आङ्गिरसं । त्रिष्टुप् छन्दः । अग्नि
 देवता संपुटीकरणे ॥ ॐ त्वन्नोऽअग्ने ॐ अग्नये नमः । इत्याग्नेय्याम् ॥ २ ॥ सुगन्तुः पन्थां मित्यस्य प्रजापतिं त्रिष्टुप् ।
 यमो देवता संपुटी । सुपुटी । ॐ सुगन्तुःपन्थां ॐ यमाय ॥ इति दक्षिणस्याम् ॥ ३ ॥ असुन्वन्तमित्यस्य प्रजापतिं त्रिष्टुप् ।
 निष्कृतिः सं । ॐ असुन्वन्तसं ॐ निष्कृतेय नमः । इति नैऋत्याम् ॥ ४ ॥ तत्त्वायामीत्यस्य शुनःशेषं त्रिष्टुप् ।
 वरुणो । सं । ॐ तत्त्वायामि ॐ वरुणाय नमः । इति प्रतीच्याम् ॥ ५ ॥ आनोनिशुद्धिरित्यस्य वसिष्ठं त्रिष्टुप् ।
 वायुः । सं । ॐ आनोनिशुद्धिं ॐ वायवे नमः । इति वायव्याम् ॥ ६ ॥ वयठ्सोमेत्यस्य बन्धुं । गायत्री ।
 सोमो । सं । ॐ वयठ्सोमं ॐ सोमाय नमः । इत्युदीच्याम् ॥ ७ ॥ तमीशानमित्यस्य गौतमं । जगती ।
 ईशानो । सं । ॐ तमीशानं ॐ ईशानाय ॥ ८ ॥ अस्मेरुद्रा इत्यस्य प्रगर्थं । त्रिष्टुप् ।
 ब्रह्मा । सं । ॐ अस्मे रुद्रा ॐ रुद्राय नमः । इत्यूर्ध्वम् ॥ ९ ॥ स्योनापृथिवीत्यस्य मेधातिथिं । गायत्री छन्दः ।
 अनन्तो देवता संपुटीकरणे विनियोगः । ॐ स्योनापृथिवी ॐ अनन्ताय नमः । इत्यधः ॥ १० ॥ एवं दिक्षु विदिक्षु च इन्द्रादीन्
 प्रणमेत् ॥ इति संपुटाख्यश्रुतार्थो न्यासः ॥ ४ ॥ अथबृहत्पङ्क्त्यासः ॥ यज्ञाग्रत इति पङ्क्त्यस्य शिवसंकल्प ऋषिः ।
 त्रिष्टुप् छन्दः । मनो देवता । हृदयन्यासे विनियोगः ॥ १ ॥ येन कर्माण्यं ॥ २ ॥ यत्प्रज्ञानं ॥ ३ ॥ येन दे

भूतं ॥ ४ ॥ यस्मिन्नुच० ॥ ५ ॥ सुखारथि० ॥ ६ ॥ इति हृदयाय नमः ॥ १ ॥ “मुष्टिविनिर्गताद्गुष्टौ संयुतौ कृत्वा हृदये
न्यसेत्” । सहस्रशीर्षेति षोडशर्चस्य पुरुषसूक्तस्य नारायण ऋषिः आद्यानां पञ्चदशानामनुष्टुप् छन्दः । यज्ञेनयज्ञमित्यस्य
त्रिष्टुप्० । जगद्बीजम् । पुरुषो देवता । शिरोन्यासे विनियोगः । ॐ सहस्रशीर्षा० ॥ १६ ॥ शिरसे स्वाहा । “इति मुष्टिविनिर्गतां
गुष्टौ संयुक्तौ न्यस्ततर्जनीकौ कृत्वा शिरसि न्यसेत्” ॥ २ ॥ अद्भ्यः सम्भृत इति षड्ऋचस्योत्तरनारायणस्य नारायणपुरुष ऋषिः ।
आद्यानां तिसृणां त्रिष्टुप् छन्दः । चतुर्थपञ्चमयोरनुष्टुप्० । पष्ठस्य त्रिष्टुप् छन्दः । आदित्यो देवता । शिखान्यासे विनियोगः ।
ॐ अद्भ्यः सम्भृत० ६ शिखायै वषट् “इति मुष्टिपुटौ करौ कृत्वाद्गुष्टावधः प्रसक्तोऽग्रे कनिष्ठे चोर्ध्वतः कृत्वा शिखायां न्यसेत्”
॥ ३ ॥ आशुः शिरान इति सप्तदशानामप्रतिरथ ऋषिः । त्रिष्टुप् छन्दः । इन्द्रो देवता । कवचन्यासे विनियोगः । ॐ आशुः
शिरानो० ॥ १७ ॥ कवचाय हुम् ॥ “इत्यद्गुष्टौ प्रसक्ततर्जन्यौ च त्रिकोणवत् कृत्वा मूर्द्धनि पश्चान्मुखं कृतोभयपार्श्वतः करौ हृदयान्तं
नयन् हृदये न्यसेत्” ॥ ४ ॥ विभ्राडिति सप्तदशानां विभ्राड् ऋषिः । जगती छन्दः । सूर्यो देवता । नेत्रन्यासे विनियोगः ॥ ॐ विभ्राड्
बृहत्पिपबु० ॥ १७ ॥ नेत्रत्रयाय वौषट् “इति नेत्रोन्मुखं हस्तं कृत्वा प्रसक्ताद्गुष्टकनिष्ठिकां च कृत्वा मध्यमां किञ्चित्प्रसार्य इतराद्गुर्लानि
यन् नेत्रेषु न्यसेत्” ॥ ५ ॥ नमस्ते इत्यादिषोडशर्चस्य परमेष्ठी ऋषिः । नमस्त इत्यस्य गायत्री यात इति तिसृणामनुष्टुप्० । अथ्यवोच
दिति त्रयाणां पङ्क्तिः । नमोऽस्त्वितिसप्तानामनुष्टुप्० । मान इति द्वयोः कुत्स ऋषिः ॥ जगती छन्दः । सर्वसामेको रुद्रो देवता ।

अन्नन्यासे विनियोगः । ॐ नमस्ते रुद्र० हवामहे ॥ १६ ॥ इत्यन्नाय फट् ॥ “इति किंचित्तर्जनीं प्रसार्य मध्यमाङ्गुष्ठयोगेन अन्नाय फडित्यन्नम् ॥ ५ ॥ इति बृहत्षडङ्गन्यासः पञ्चमः ॥ ५ ॥ ततः । ॐ एषते रुद्रभाग० इति मन्त्रेण योनिमुद्राप्रदर्शनम् ॥ एवं पञ्चाङ्गन्यासान् विधाय । रुद्ररूपमात्मानं ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ अथात्मानं रुद्ररूपं ध्यायेत्पञ्चमुखं शिवम् ॥ प्रतिक्रं त्रिनेत्रं च दशहस्तं दशायुधम् ॥ १॥ कमण्डलुं साक्षसूत्रं बाणशूलधरं हरम् ॥ दण्डं डमरुखट्वाङ्गाभयपात्रं पिनाकिनम् ॥ २ ॥ अष्टसिद्धि गुतं सौम्यं सर्वाभरणभूषितम् ॥ नीलग्रीवं शशाङ्काद्विशेरं स्मितमुन्दरम् ॥ ३ ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशं नागयज्ञोपवीतिनम् ॥ गज चर्मपरीधानं व्याघ्रचर्मौत्तरीयकम् ॥ ४ ॥ वृषस्कन्धसमारूढमुमादेहाद्विधारिणम् ॥ दुर्दन्तं कपिलजटं शिखामुद्योतकारिणम् ॥ ५ ॥ अमृतेनाप्लुतं हृष्टं दिव्यभोगसमाकुलम् ॥ देवैश्च समायुक्तं सुरासुरैर्नमस्कृतम् ॥ ६ ॥ शाश्वतं सच्चिदानन्दं ध्रुवमक्षरमव्ययम् ॥ अजातममृतं नित्यं सर्वव्यापिनमीश्वरम् ॥ ७ ॥ एवं रुद्रतनुं सर्वं यक्षराक्षसपन्नगाः ॥ डाकिनीशाकिनीभूतपिशाचा जृम्भका ग्रहाः ॥ ८ ॥ ज्वलन्तं ते प्रपश्यन्ति प्रलयानलसन्निभम् ॥ एवं ध्यात्वा द्विजः सम्यक् ततो यजनमारभेत् ॥ ९ ॥ एवं श्री रुद्रं ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य । यथाशक्ति “ ॐ नमो भगवते रुद्राय । ” इति मूलमन्त्रं जपेत् ॥ यदि तु भेदेनोपासीत तदानीन्तनीं पूजां पात्रासादनं शैवपीठपूजापूर्वकं पद्धतिकाण्डोक्तविधिना मण्डलमध्ये स्वर्णमध्यां रुद्रप्रतिमायां लिङ्गे वा वेदीक्त मन्त्रैः पुष्पान्तां पूजां कृत्वा पूर्वोक्तरुद्रयन्त्रोक्तावरणदेवताः सम्पूज्य । धूपदीपनैवेद्यादिनीराजनान्तरूपचारैर्वर्चनं विधाय । रुद्रस्त

वेन स्तुत्वा वेदमन्त्रैर्देवमूर्द्धनि पुष्पाञ्जलिं दत्त्वा । प्रदक्षिणात्रयं कृत्वा ॐ नमस्तेऽस्तु भगवन् विश्वशराय महादेवाय त्र्यम्बकाय त्रि
 पुरान्तकाय त्रिकाग्रिकालाय कालाग्निरुद्राय नीलकण्ठाय सर्वेश्वराय श्रीमहादेवाय नमः । इति नत्वा । नमः सर्वहितार्थाय जग
 दाधारहेतवे । साष्टाङ्गोऽयं प्रणामस्ते दीनत्वेन मया कृतः ॥ इति साष्टाङ्गं प्रणम्य विविधैः स्तोत्रैः स्तुत्वा पूजां निवेदयेत् ॥ ततस्त
 न्मना रुद्रं ध्यायन् जपं कुर्यात् । अथ जपक्रमः ॥ ॐ नमस्तेरुद्रमन्यव उतोतु इधवे नमः ॥ बाहुभ्यामुतोते नमः ॥ १ ॥ यातेरुद्रशि
 वातनूरोघोरापापकाशिनी ॥ तयानस्तन्वाशान्तमयागिरिशन्ताभिचाकशीहि ॥ २ ॥ यामिषुङ्गिरिशन्तहस्ते विमर्ष्यस्तेवे ॥ शिवाङ्गि
 रित्रताङ्कुरुमाहिठसीं पुरुषजगत् ॥ ३ ॥ शिवे नव्वचसात्वागिरिशच्छाव्वदामसि ॥ यथानं सव्वमिज्जगदयधुमठमुमनाऽअसत्
 ॥ ४ ॥ अर्धवोचदधिवक्ता प्रथमो द्वयोऽभिषक् ॥ अहो अस्सव्वमिज्जमयन्तस्सव्वश्चयातुधान्यो धराचीं परासुव ॥ ५ ॥ अस्सव्वस्ताम्रोऽ
 अरुणऽउतवसुधुं सुमङ्गलः ॥ वेचैनठरुद्राऽअभितो दिक्षु श्रितां संहसुशौषां उहडइमहे ॥ ६ ॥ अस्सौ चोवसप्पतिनी लंभी वोव्विलो
 हितं ॥ उते नङ्गेपाऽअहश्चन्द्रश्चन्द्रदुहाय्यं संहसो मृडयति नं ॥ ७ ॥ नमोऽस्तु नीलश्रीवाय सहाक्षयमीदुषे ॥ अथो वेऽअस्य सत्त्वानो ह
 न्तेभ्योऽकरत्रमः ॥ ८ ॥ प्रमुञ्चे धत्तव नस्त्वमुभयोरात्वन्यो ज्ज्याम् ॥ याश्चेति हस्त इषवो पराता भगवो व्वपा ॥ ९ ॥ विज्जयन्धनुः कर्णद्विनो विश

ल्ल्योबाणवोरुत ॥ अनेशत्रस्यवाऽडपवऽआभुरस्यनिपंगधिः ॥ १० ॥ यतेहेतिममिदुष्टमहस्तैगभूतेधनुः ॥ तयास्माद्विभ्रतस्त्वमे
 युक्ष्मयापरिमुज ॥ ११ ॥ परितेयध्वनोहेतिरस्माद्वृणक्तुव्विश्वतः ॥ अथोयऽदधुधिस्तवारऽअस्मन्निधैहितम् ॥ १२ ॥ अवतत्यव
 नुद्धठस्तहसाक्षतषुवे ॥ निशीर्यशल्यानाम्मुवाशिरोनःसुमनाभव ॥ १३ ॥ नमस्तऽआधुधायानततायधृणवै ॥ उभाभ्यामुतेन
 मोबाहुभ्यान्तवधध्वने ॥ १४ ॥ मानोमहान्तमुतमानोऽअभकमानऽउक्षन्तमुतमानऽउक्षितम् ॥ मानोव्वधीपितरस्मोतमातरस्मानः
 प्रियास्तनो रुद्ररीरिषः ॥ १५ ॥ मानस्तोकेतनयेमानऽआधुपिमानेगोषुमानोऽअश्वपुरीरिषः ॥ मानोव्वीरान्नुद्रभाभिर्नोव्वधीहिविषम
 न्तंभदुमिन्वाहवामहे ॥ १६ ॥ नमोहरण्यबाहवसेनान्यदिशाक्षपतयेनमोव्वक्ष्योहारिकेशेभ्यऽपशुनाम्पतयेनमो नमः शशिषि
 रायत्विषीमतेपथीनाम्पतयेनमोहारिकेशायोपवीतिनेपुष्टानाम्पतयेनमोबभ्लुशाय ॥ १७ ॥ नमोबभ्लुशायव्याधिनेत्राना
 म्पतयेनमोभवस्यह्यैजगताम्पतयेनमोरुद्धायातायिनेक्षणांम्पतयेनमो नमः मृतायाहन्यव्वनानाम्पतये नमोनमो रोहि
 ताय ॥ १८ ॥ नमोरोहिताय ॥ स्थपतयेव्वृक्षाणाम्पतयेनमोभुवन्तयेव्वारिस्कृतायोपधीनाम्पतयेनमोमन्त्रिणव्वाणि
 जायकक्षाणाम्पतयेनमोऽअघोषायाक्रन्दयेतपतीनाम्पतयेनमो नमः कृत्स्नायतया ॥ १९ ॥ नमः कृत्स्नायतया ॥ धावतेसत्त्व

नम्रपतेयनमो नमः सहमानाय निब्युधिर्नऽआब्याधिर्नानाम्रपतेयनमो नमो निषङ्गिणकुभाय स्तेनानाम्रपतेय नमो निचेरवपरि
 चरायारणयानाम्रपतेयमो नमो वञ्चते ॥ २० ॥ नमो वञ्चते ॥ परिव्वञ्चते स्तायुनाम्रपतेयनमो नमो निषङ्गिणकुभाय स्तेनानाम्रपतेय नमो निचेरवपरि
 म्रपतेयनमो नमः मृकायिभ्यो जिघां सद्भ्यो सुष्णताम्रपतेयनमो नमो सिमद्भ्यो नक्तश्चद्भ्यो विवृकृन्तानाम्रपतेयनमः ॥ २१ ॥ नमः सुष्णो
 षिणे ॥ गिरिराय कुलुञ्चानाम्रपतेयनमो नमः सुष्णमुष्णताम्रपतेयनमो नमो सिमद्भ्यो नक्तश्चद्भ्यो विवृकृन्तानाम्रपतेयनमः ॥ २१ ॥ नमः सुष्णो
 यच्छद्भ्यो स्यद्भ्यश्चो नमो नमो विवृजद्भ्यः ॥ २२ ॥ नमो विवृजद्भ्यो विद्वद्भ्यश्चो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्चो नमो
 नमः शयनेभ्यऽआसिनेभ्यश्चो नमो नमः स्तिष्ठद्भ्यो वाविद्वद्भ्यश्चो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्चो नमो
 श्चो नमो नमो श्वेभ्यो श्वपतिभ्यश्चो नमो नमऽआब्याधिर्नो विवृजन्तीभ्यश्चो नमो नमः सुष्णमुष्णताम्रपतेयनमो नमो निषङ्गिणकुभाय स्तेनानाम्रपतेय नमो निचेरवपरि
 श्वो नमो नमो गणेभ्यः ॥ २४ ॥ नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्चो नमो नमो व्रतिभ्यो व्रतपतिभ्यश्चो नमो नमो गृत्सेभ्यो गृत्से
 पतिभ्यश्चो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्चो नमो नमः सेनभ्यः ॥ २५ ॥ नमः सेनभ्यः ॥ सेनानिभ्यश्चो नमो नमो
 रथिभ्योऽअरथेभ्यश्चो नमो नमः क्षत्तभ्यः सगृहीतुभ्यश्चो नमो नमः महद्भ्योऽअर्भकेभ्यश्चो नमः ॥ २६ ॥ नमः क्षभ्यः ॥

नमस्तक्ष्म्योरथकारेभ्यश्चवोनमोनमःकुललेभ्यःकुमारेभ्यश्चवोनमोनमोनिषादेभ्यः ÷ पुञ्जिष्ठेभ्यश्चवोनमोनमः ÷ श्वनिभ्योमृग
 शुभ्यश्चवोनमोनमःश्वभ्यः ÷ ॥ २७ ॥ नमःश्वभ्यः ॥ श्वपतिभ्यश्चवोनमोनमोभवायचरुद्रायचनमः ॥ शर्व्वायचपशुप
 तेयचनमोनलिग्रीवायचशितिकण्ठायचनमःकपाहिन ॥ २८ ॥ नमःकपाहनेचव्युत्तकेशायचनमःसहस्राक्षायचशतधश्वनेचनमो
 गिरिशायचशिपिविष्टायचनमो मीढुष्टमायचपुमतेचनमोद्विस्वाय ॥ २९ ॥ नमोद्विस्वायचवामनायचनमोबृहतेचव्वर्षीयेचनमो
 व्युद्धायचसवृधेचनमोश्यायचअथमायचनमोऽआश्वे ॥ ३० ॥ नमोऽआश्वे ॥ चाजिरायचनमःशीघ्रायचशीब्भ्यायचनमोऽरुम्या
 यचावस्वश्यायचनमोनदयायचद्वीप्यायच ॥ ३१ ॥ नमोऽज्येष्ठाय ॥ चकनिष्ठायचनमःपूव्वजायचापरजायचनमोमद्धयमायचापरा
 ल्भायचनमोजघश्यायचबुध्यायचनमोत्सोभ्याय ॥ ३२ ॥ नमोत्सोभ्यायचअतिसर्थायचनमोषाम्यायचक्ष्म्यायचनमोऽक्षोभ्याय
 चावसाश्यायचनमोऽव्वर्ष्यायचवल्स्यायचनमोवश्याय ॥ ३३ ॥ नमोवश्यायचक्ष्म्यायचनमःश्रवायचअतिश्रवायचनमोऽआशुप
 णायचाशुरथायचनमोऽशूरायचावभेदिनेचनमोबिल्मने ॥ ३४ ॥ नमोबिल्मने । चकवचिनचनमोवर्मिणेचव्वह्निचनमःश्रुताय
 चश्रुतसेनायचनमोदुन्दुभ्यायचाहनन्यायचनमोदृष्णवे ॥ ३५ ॥ नमोदृष्णवे ॥ चअमशायचनमोनिषाङ्गिणचषुधिमतेचनमस्ता

क्षणेर्षेचाशुर्धिनचनमःस्वाशुघायचसुधन्वनेच ॥ ३६ ॥ नमस्तुत्यायचपत्थ्यायचनमःकाट्यायचनीप्यायचनमःकुल्यायचसरस्या
 यचनमोनोदेयायचवैशन्तायचनमःकूल्याय ॥ ३७ ॥ नमःकूल्यायचावठ्यायचनमोवीद्ध्यायचातप्यायचनमोमेगठ्यायचविद्धु
 त्यायचनमोव्वप्यायचावप्यायचनमोव्वात्याय ॥ ३८ ॥ नमोव्वात्याय । चरेप्रम्यायचनमोव्वास्तव्यायचव्वास्तुपायचनमःसो
 मायचरेद्वायचनमस्ताम्रायचारुणायचनमःशुद्धै ॥ ३९ ॥ नमःशुद्धै । चपशुपतेयचनमोऽद्य्रायचभीमायचनमोग्रेवधायच
 दूरेवधायचनमोहन्त्रेचहनीयसेचनमोवृक्षेब्भ्योहरिकेशेब्भ्योनमस्ताराय ॥ ४० ॥ नमःशम्भवाय । चमयोभवायचनमःशंकरायचम
 यस्करायचनमःशिवायचशिवतरायच ॥ ४१ ॥ नमःपाय्याय । चावाय्यायचनमःप्रतरणायचोतरणायचनमस्तीर्थायचकूल्याय
 चनमःशण्ड्यायचफेन्यायचनमःसिकत्याय ॥ ४२ ॥ नमःसिकत्यायचप्रवाह्यायचनमःकिठिशिलायचक्षयणायचनमःकपाद्नेचपु
 लस्तयेचनमःडारिण्यायचप्रपत्त्यायचनमोव्वज्याय ॥ ४३ ॥ नमोव्वज्यायचगोष्ठ्यायचनमस्तल्यायचगेह्यायचनमोहृद्व्यायचनि
 वण्ड्यायचनमःकाट्यायचगव्गहरेष्टायचनमःशुष्याय ॥ ४४ ॥ नमःशुष्यायचहरित्यायचनमःपाण्डसव्यायचरजस्यायचनमोलो
 प्यायचोल्यायचनमःऽऽब्भ्यायचमूब्भ्यायचनमःपर्णाय ॥ ४५ ॥ नमःपर्णाय । चपर्णशदायचनमःऽऽद्रुमाणायचाभिग्नतेचनमःऽआ

विदुते च प्रविदुते च नर्मऽद्रुष्टुद्रयोर्धनुष्कद्रयश्च वोनमोनमो वलकिरेकेब्ब्योदुवानुठिदयेब्ब्योनमो विचिष्वकेब्ब्योनमो विविशि
 ञ्च्योनमऽआनिहितेब्ब्यः ॥ ४६ ॥ द्रोपेऽअन्धसस्पतेदग्निनीललोहितः ॥ आसां प्रजानां नेपां पशूनां ममां भूमारो इमो च न
 नाममत् ॥ ४७ ॥ इमारुद्राय । तव सैकपाह्नेन क्षयद्राग्यज्यभरामहे मतीः ॥ यथाशमसो द्विपदे चतुष्पदे विष्वक्पृथग्रामे अस्मि
 रम् ॥ ४८ ॥ यतैरुद्रशिवानुर्गशिवा विष्वाहाभेपजीशिवास्तस्य भेपजीतया नो मृदजीवसै ॥ ४९ ॥ परिनोरुद्रस्य हेतिवृ
 रित्वेपस्य दुम्भतिरघायोः ॥ अवस्थिरामववद्रचस्तनुष्प्वमीदृस्तो कायतनयाय मृद ॥ ५० ॥ मीढुमुमशिवतम । शिवोनन्
 भव ॥ परमेव्युक्षऽआधुधनिधाय कृतो वसन्तुऽआचरणिको म्बिब्रदाग्रिहि ॥ ५१ ॥ विविकिरुद्रव्विलोहितनमस्तेऽअस्तु भगव
 स्तेऽसहस्रठिहतयोऽन्यमस्मन्निवपन्तुताः ॥ ५२ ॥ सहस्राणि सहस्रशो बाहोस्तव हेतयः । तासां मीशानो भगवः पराचीनानुवाक
 ॥ ५३ ॥ असेड्ख्यातासहस्राणिरुद्राऽअधिभूम्याम् ॥ तेषां स हस्यो जनेन वध्वा नितम्भसि ॥ ५४ ॥ अस्मिन्महेत्यणः
 क्षेमवाऽअधि ॥ तेषां ५५ ॥ नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवठरुद्राऽउपश्रिताः । तेषां ५६ ॥ नीलग्रीवाः
 कण्ठाः शब्वाऽअधःक्षमाचराः । तेषां ५७ ॥ वेव्वक्षुशुष्पिअरानीलग्रीवा विव्विलोहिताः । तेषां ५८ ॥ वेमूतानामधिपतयः

विविशिखासं-कण्ठिनः ॥ तेषां ७९ ॥ अपथाम्पथिरक्षयऽएलवृदाऽआयुष्युधः ॥ तेषां ८० ॥ यतीर्थानिप्रचरं
 न्तिमुकाहस्तानिषङ्गिणः ॥ तेषां ८१ ॥ वेन्नेषुविविद्धयन्तिपात्रेषुपिबितोजनत्र ॥ तेषां ८२ ॥ यऽएता
 वन्तश्चभूयाऽं सश्चदिशोरुद्राव्विस्तथरे ॥ तेषां ८३ ॥ नमोस्तुरुद्वेभ्योयेदिविषेष्वाव्वर्षमिषवः ॥ तेभ्योदशप्रची
 दंश दक्षिणादशप्रतीचीदंशोदीचीदंशोध्वारि ॥ तेभ्योनमोऽअस्तुतेनोवन्तुतेनोमृडयन्तुतेयान्द्रुष्मायश्चनोद्वेष्टितमेषाञ्जमेदं
 धमः ॥ ८४ ॥ नमोस्तुरुद्वेभ्योयेन्तरिक्षेष्वाव्वतऽडर्षवः ॥ तेभ्यो ॥ ८५ ॥ नमोस्तुरुद्वेभ्योयेपृथिव्याव्वेषामन्नामिषवः ॥ तेभ्यो
 दशप्राचीदंशदक्षिणादशप्रतीचीदंशोदीचीदंशोध्वारि ॥ तेभ्योनमोऽअस्तुतेनोवन्तुतेनोमृडयन्तुतेयान्द्रुष्मायश्चनोद्वेष्टितमेषाञ्जमे
 दमः ॥ ८६ ॥ इति रुद्राध्यायं पठित्वा । उँव्वाजश्चमेप्रसवश्चमेप्रयतिश्चमेप्रसितिश्चमेधीतिश्चमेक्रतुश्चमेस्वश्चमेऽऽलोकश्चमेश्चा
 वश्चमेऽश्रुतिश्चमेज्ज्योतिश्चमेस्वश्चमेयज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ १ ॥ प्राणश्चमेपानश्चमेव्यानश्चमेसुश्चमेचित्तश्चमेऽआधीतश्चमेव्याक
 चमेमनश्चमेचक्षुश्चमेऽश्रोत्रं चमेदक्षश्चमेबलञ्चमेयज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ २ ॥ ओजश्चमेसहश्चमेऽआत्मा चमेतनूश्चमेशश्चमेवममेवम
 चमेङ्गानिचमेस्थानिचमेणरुं पिचमेशरीराणिचमेऽआयुश्चमेजरा चमेयज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ ३ ॥ ज्यैष्ठ्यञ्चमेऽआधिपत्यश्चमेमन्युश्चमे

भार्मश्चमेर्मश्चमेर्मश्चमेर्जमाचमेमहिमाचमेव्वरिमाचमेप्रथिमाचमेव्वर्षिमाचमेद्राधिमाचमेव्वृद्धचमेव्वृद्धश्चमेयज्ञेनकरुणन्ताम् ॥ ४ ॥ इत्याद्यं चमकानुवाकं पठेत् ॥ १ ॥ पुनः ॐ नमस्तेरुद्र इत्यादि ॥ ६६ ॥ पठित्वा । ॐ सत्यञ्चमेश्चद्वचमेजगच्चेधन
अमेव्विश्वश्चमेमहश्चमेक्रीडाचमेमोदश्चमेजातश्चमेजनिज्यमाणञ्चमेसुहृञ्चमेसुकृतञ्चमेयज्ञेनकरुणन्ताम् ॥ ६७ ॥ ऋतञ्चमेमृतञ्चमे
यक्षञ्चमेनामयश्चमेजीवातुश्चमेदीर्घायुत्वञ्चमेनमित्रञ्चमेभयञ्चमेसुखञ्चमेशयनञ्चमेसुखाश्चमेसुदिनञ्चमेयज्ञेनकरुणन्ताम् ॥ ६८ ॥
यन्ताचमेधर्ताचमेक्षेमश्चमेधृतिश्चमेव्विश्वश्चमेमहश्चमेमहश्चमेसंविच्चमेज्ञानञ्चमेमूर्ध्वचमेप्रभूश्चमेसिरञ्चमेलयश्चमेयज्ञेनकरुणन्ताम् ॥ ६९ ॥
शंचमेभयश्चमेप्रियश्चमेनुकामश्चमेकामश्चमेसौमनसश्चमेभगश्चमेद्रविणश्चमेभद्रश्चमेप्रयश्चमेवसायश्चमेयशश्चमेयज्ञेनकरुणन्ताम् ॥ ७० ॥
इति द्वितीयं चमकानुवाकं पठेत् ॥ २ ॥ पुनः ॐ नमस्ते इत्यादि ६६ पठित्वा । ॐ ऊर्ध्वचमेमृतताचमेपयश्चमेमरुसश्चमेधृतश्चमेमधुच
मेसर्गिधश्चमेसर्पीतिश्चमेकृषिश्चमेव्वृष्टिश्चमेजत्रञ्चमेऽद्रिद्वञ्चमेयज्ञेनकरुणन्ताम् ॥ ७१ ॥ रायश्चमेरायश्चमेपुष्टञ्चमेपुष्टिश्चमे
विविमुचमेप्रमुचमेपूणञ्चमेपूणतरञ्चमेकुरवञ्चमेक्षितञ्चमेन्नञ्चमेक्षुचमेयज्ञेनकरुणन्ताम् ॥ ७२ ॥ वित्तञ्चमेवेद्वञ्चमेभूतञ्चमेभवि
ज्यश्चमेसुगश्चमेसुपत्त्यश्चमेऽऋश्चमेकलत्रश्चमेकृत्तिश्चमेसुमतिश्चमेसुमतिश्चमेयज्ञेनकरुणन्ताम् ॥ ७३ ॥ व्रीहयश्चमे

धर्वाश्चमेमाषाचश्चमेतिलाश्चमेसुहाश्चमेखल्लाश्चमेप्रियङ्गवश्चमेणवश्चमेभ्यामाकाश्चमेनीवाराश्चमेगोधूमाश्चमेमसूराश्चमेय
 ज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ १२ ॥ इति तृतीयं चमकानुवाकं पठेत् ॥ ३ ॥ पुनः ॐ नमस्ते इत्यादि ६६ पठित्वा ॥ ॐ अश्मचमेमृत्तिकाचमेगिर
 र्गश्चमेपर्वताश्चमेसिकताश्चमेव्वनस्पतयश्चमेहिरण्यश्चमेयश्चमेभ्यामश्चमेलोहश्चमेसीसञ्चमेत्रपुचमेयज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ १३ ॥
 अग्निश्च मडापश्चमेव्वीरुधश्चमडापयश्चमेकृष्टपृच्याश्चमेग्राम्याश्चमेपरावडापणयाश्चमेव्वित्तश्चमेव्वित्तश्चमेभुतश्चमे
 भूतिश्चमेयज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ १४ ॥ व्वसुश्च मेव्वसुतिश्चमेकर्मचमेशक्तिश्चमेत्यर्थश्चमडापमश्चमडाप्याचमेगतिश्चमेयज्ञेनक
 ल्पन्ताम् ॥ १५ ॥ इति चतुर्थं चमकानुवाकं पठेत् ॥ ४ ॥ पुनः नमस्ते इत्यादि ६६ पठित्वा । ॐ अग्निश्च मडापश्चमेसो
 मश्चमडापश्चमेसविताचमडापश्चमेसरस्वतीचमडापश्चमेपूषाचमडापश्चमेबृहस्पतिश्चमडापश्चमेयज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ १६ ॥
 मित्रश्चमडापश्चमेव्वरुणश्चमडापश्चमेधाताचमडापश्चमेत्त्वष्टाचमडापश्चमेमरुतश्चमडापश्चमेविश्वेदेवाडापश्चमेभोज्ञे
 नकल्पन्ताम् ॥ १७ ॥ पृथिवीच मडापश्चमेन्तरिक्षश्चमडापश्चमेद्यौश्चमडापश्चमेमरुतश्चमडापश्चमेसमाश्चमडापश्चमेनक्षत्राणिचमडा
 पश्चमेदिशश्चमडापश्चमेयज्ञेनकल्पन्ताम् ॥ १८ ॥ इति पञ्चमं चमकानुवाकं पठेत् ॥ ५ ॥ पुनः ॐ नमस्ते इत्यादि ६६

पठित्वा । अठितुश्च मेरिश्मश्चमेदाञ्चश्चसोर्विपतिश्चमऽउपा ॐ शुश्चमेत्तर्वाप्रश्चमऽएतद्वाप्रश्चमेमेत्रावरणश्चमऽआ
धिनश्चमेप्रतिप्रस्थानश्चमऽशुक्लश्चमेमन्योचमैज्ञानकल्पन्ताम् ॥ १९ ॥ आग्रयणश्चमैश्चमेवश्चमेदुश्चमेवश्चमेवश्चानरश्चमऽएन्दु
ग्रश्चमेमहावैश्चमेवश्चमेमरुत्वतीयाश्चमेनिष्कवलयश्चमेमसावित्रश्चमेसारस्वतश्चमेपात्कोवतश्चमेमहारियोजनश्चमेयेज्ञानकल्पन्ता
म् ॥ २० ॥ सुचश्च मेचमसारश्चमेवव्याख्यानिचभेदोणकलशश्चमेग्रावाणश्चमेधिपवणेचमेपूतमुच्चमऽआधवनीयश्चमैववि
श्चमेर्षीहश्चमेमवृथश्चमेरवाकारश्चमेयज्ञानकल्पन्ताम् ॥ २१ ॥ इति षष्ठं चमकानुवाकं पठेत् ॥ ६ ॥ पुनः । नमस्ते
इत्यादि ६६ पठित्व ॥ अग्निश्च मेघमर्षश्चमेवर्षश्चमेमूअश्चमेप्राणश्चमेधश्चमेधृथिवीचमेदितितश्चमेदितितश्चमेवाश्चमेगुल
यश्चमेवरयोदिशश्चमेयज्ञानकल्पन्ताम् ॥ २२ ॥ व्युत्तज्ज्यमऽअतवश्चमेतपश्चमेसत्त्वत्तरश्चमेमहारित्रऽज्वष्टिविबृहद्रथन्तरचमेयज्ञ
नकल्पन्ताम् ॥ २३ ॥ इति सप्तमं चमकानुवाकं पठेत् ॥ ७ ॥ पुनर्नमस्तेरुं इत्यादि ६६ पठित्वा । एकां चमेतिसश्चमेतिसश्चमे
पञ्चचमेपञ्चचमेसप्तचमेसप्तचमेनवचमेनवचमऽएकादशचमेत्रयोदशचमेपञ्चदशचमेपञ्चदशचमेसप्तदश
चमेसप्तदशचमेनवदशचमेनवदशचमेएकविंशतिश्चमऽएकविंशतिश्चमेत्रयोविंशतिश्चमे पञ्चविंशतिश्चमे

[illegible]

[illegible]

१ एवमेकादशवर्तनेन रूपं भवति ॥ १ ॥ एतद्रूपस्यैकादशवर्तनेन रुद्रो भवति ॥ २ ॥ रुद्रस्यैकादशवर्तनेन रुद्री (लघुरुद्रो) भवति ॥ ३ ॥ लघुरुद्रस्यैकादशवर्तनेन महारुद्रो भवति ॥ ४ ॥ महारुद्रस्यैकादशवर्तनेनानिरुद्रो भवति ॥ ५ ॥ इति रुद्रपञ्चकम् ॥

वेदनम् ॥ उर्वारुकमिव बन्धनानि ततो मुक्षीय मामृताः ॥ ५ ॥ एतत्तेरुद्गावसन्तेर्न परे मूर्जवतोतिहि ॥ अवततधन्वा पिनाकावसः ॥
 कृत्तिवासाऽअहिं सन्नं शिवोतिहि ॥ ६ ॥ त्र्यायुषञ्जमदग्नेः कथय पस्य त्र्यायुषम् ॥ बह्वेषु त्र्यायुषन्तन्नोऽस्तु त्र्यायुषम् ॥ ७ ॥ शिवो
 नामासि स्वाधितस्ते पितानमस्तेऽस्तु मामाहिंसी ॥ निर्वर्त्या म्यायुषेणाद्याय प्रजननाय रायस्य पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय
 ॥ ८ ॥ इति पठेत् ॥ एवं साङ्गादिसशिरोऽन्तं जपं कृत्वा तदन्तेऽङ्गुचं वाचम् इत्यादिशान्तिपाठं पठेत् ॥ हरिः अङ्गुचं वाचमप्रपद्येम नो यजुः
 प्रपद्ये सामं प्राणमप्रपद्ये चक्षुः श्रोत्रं प्रणोदो वागोजः सहो जामयि प्राणापानौ ॥ १ ॥ यन्मै छिद्रं क्षुपो हृदयस्य मनसोऽवाति तृणम् बहुस्प
 तिम्भैतद् दधातु ॥ शन्नो भवतु भवनस्य धरपतिः ॥ २ ॥ भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥ धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ३ ॥
 कयानिश्चित्रऽआमुवदूती सदा वृधः सखा ॥ कया शचिष्ठया वृता ॥ ४ ॥ कस्त्वा सत्यो मदानां मठा हिमाम् त्सदन्धसः ॥ दृढाचिदुरु
 जेवसु ॥ ५ ॥ अभीषुणः सखीनाम वितारितृणाम् ॥ शतम्भवास्युतिभिः ॥ ६ ॥ कया त्वन्नऽऊत्याभि प्रमन्दसे वृषम् ॥ कया स्तो
 तभ्यऽआभर ॥ ७ ॥ इन्द्रो विविक्ष्व शस्य राजति शन्नोऽस्तु द्विपदेशश्चतुष्पदे ॥ ८ ॥ शन्नो मित्रशंखरुणः शन्नो भवत्वर्थमा ॥ शन्न इन्द्रो
 बहुस्पतिः शन्नो विष्णुरुक्नुमः ॥ ९ ॥ शन्नो ववतः पवताः शन्नस्तपतु सूर्यः ॥ शन्नोऽर्कनिःक्रद देवः पुज्जिष्योऽभिर्वर्षतु ॥ १० ॥ अहो निश

भवन्तुनंशठरित्रिंश्रतिधीयताम् ॥ शन्नंऽइन्द्राग्नीभवतामर्वाभिः शन्नंऽइन्द्रावरुणारतहव्या ॥ शन्नंऽइन्द्राद्रूपणाव्याजसातौशमिद्रासो
 मासुवितायशंध्योः ॥ ११ ॥ शन्नोदेवीरभिष्टयऽआपोऽभवतुपितये ॥ शंध्योरभिसवन्तुनः ॥ १२ ॥ स्योनापृथिविनोभवानृक्षरानिवेशनी
 यच्छन्नंशस्मसप्रथाः ॥ १३ ॥ आपोहिमयैषुवस्तानऽऊर्जदेयतन ॥ महेरणायचक्षराः ॥ १४ ॥ योवन्शिवतमोरस्त
 स्यभाजयतेहन् ॥ उभर्तर्गिवमातः ॥ १५ ॥ तस्माऽअङ्गमाभवोयस्यक्षयायजिह्वथ ॥ आपोजनयथाचनः ॥ १६ ॥ द्यौः शान्ति
 रन्तरिक्षंशान्तिः पृथिवीशान्तिरायशान्तिरेषण्यंशान्तिः ॥ ज्वरन्पतयंशान्तिर्विदधेद्वनाशान्तिर्ब्रह्मशान्तिः सर्धशान्तिर्वा
 न्तिरेवशान्तिर्वायशान्तिर्नधि ॥ १७ ॥ दूतेहृदं हृदमिदमन्यमाचक्षुपासव्वर्णिषभूतानिसमीक्षन्ताम् ॥ मित्रस्याहश्चक्षुपासवर्णिषभूता
 निसमीक्ष ॥ मित्रस्यचक्षुपासमीक्षामहे ॥ १८ ॥ ताः ३० हमाः ॥ ज्योत्सिन्दशिशिज्यासञ्ज्योत्सिन्दशिशिव्यासम् ॥ १९ ॥ नमो
 स्तेहरशोचिपनमस्तेऽस्त्वच्चिपे ॥ अन्यास्तेऽअस्त्वपन्तुहेतयःपावकोऽस्मभ्यर्धशिवोभव ॥ २० ॥ नमस्तेऽअस्तुविव्रुतेन
 मस्तेस्तनयिन्वे ॥ नमस्तेभगवन्नस्तुवतःस्वन्समीहसि ॥ २१ ॥ वतौयतऽसमीहसेतोनोऽअभयंकुरु ॥ शन्नः कुरुप्रजाभ्योभय
 व्रणशुभ्यः ॥ २२ ॥ सुमित्रियानऽआपऽओषधयःसन्तु ॥ दुर्मित्रियास्तस्मैसन्तुयोस्मान्द्वेष्टियञ्चव्ययद्विष्महं ॥ २३ ॥ तच्च

शुद्धवर्हितपुरस्ताच्छुक्रमुञ्चरेत् ॥ पश्येमशरदं शतश्रीर्विमशरदं शतशृणुयामशरदं शतप्रब्रवामशरदं शतमदीनां स्यामशरदं शतम्भूयश्चशरदं शतात् ॥ २४ ॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः इति शान्तिपाठं पठेत् ॥ एवं कर्तुमशक्तश्चेत्तदा दशाक्षरं यथाशक्ति जपेत् । ततः । ॐ इमारुद्गायतनं वै सकृपदिनक्षयद्वारा यत्र परमहं भूती ॥ यथाशमसद्विपदे चतुष्पदे विभक्तं पुष्टग्रामेऽस्मिन्मन्त्रनातुरम् ॥ १ ॥ इति मन्त्रेण अर्घपात्रोदकं गृहीत्वा देवदक्षिणे । धर्मार्थकाममोक्षादिष्वीप्सितफलप्राप्त्यर्थं यथाशक्ति यत्कृतरूपा दिजपेन स्वयं वा ऋत्विग्द्वारा कारितेन प्रणतजनानुक्रम्य सच्चिदानन्दरूपपरमात्मा श्रीसदाशिवमहारुद्रः प्रीयतामिति पठित्वोत्सृजेत् ॥ ततो देवाभिमुखः कृताञ्जलिपुटः सन् । ॐ जपन्यासार्चनं देव यत्कृतं तु मयाद्य वै ॥ न्यूनातिदोषरहितं कृतं कर्म मया प्रभो ॥ १ ॥ भवन्वेतच्छुपासिन्यो क्षमस्व च नमोऽस्तु ते ॥ पूजन्यासादिकं देव कृतं यत्त्वदनुग्रहात् ॥ २ ॥ तेन मत्कर्मणा रुद्र प्रीतो भव वरप्रदः । नमः शिवाय शान्ताय सगुणायानिदितवे ॥ ३ ॥ निवेदयामि चात्मानं त्वं गतिः परमेश्वर ॥ न्यूनातिरिक्तं तत्पूर्णां प्रसादात्तव शङ्कर ॥ ४ ॥ एतत्कृतेन देवेश सदा मे वरदो भव ॥ एवं देवं क्षमाप्य आत्मानं निवेद्य पुष्पाञ्जलिं दत्त्वा पुनः स्तुत्वा । मन्त्रहीनं ॥ १ ॥ आवाहनं न जानामि ॥ २ ॥ इति साष्टाङ्गं प्रणमेत् ॥ एवं प्रत्यहं कृत्वा पञ्चरुद्राणां मध्ये यस्य रुद्रस्य यावद्भिर्वाङ्मैथैर्यावद्भिर्देनैः पूर्वं संकल्पः कृतस्तावत्पर्यन्तमुक्तप्रकारेण अक्षरलवणशानाधः

शयनादिनियमैर्जपं कुर्यात् । ततः समाप्ते जपे जपोक्तप्रकारेण समग्रं दशंशेन वा शतांशेन तिलादिद्रव्यैर्होमादिकं कुर्यात् । “अभिषेके तु शिवभूर्वाग्निं हिरण्यादिकलशेन संततधारां मधुना सर्पिषा पयसा वेक्षुरसेन नारिकेलोदकेन वाऽऽम्रसेन वा कदली भवेन रसेन शुद्धोदकेन वा निषिञ्चेत् । पूर्वोक्तपूजादिकं कृत्वा अभिषेकः कर्तव्यः” ॥ अथ रुद्रहोमविधिः ॥ तत्र तावत् जपान्ते मण्डपं छायामण्डपं वा यथावत्कृत्वा तन्मध्ये होमानुसारं चतुरस्रं कुण्डं सलक्षणं विधाय तदीशान्यां रुद्रवेदीं नवग्रहमखपक्षे तत्रैव ग्रहवेदीं च कुर्यात् । ततः सुमुहूर्ते ॐ भद्रं कर्णेभिस्त्यादिवेदघोषेण पश्चिमद्वारतो मण्डपं प्रविश्य रुद्रवेदीपश्चिमतः स्वासने प्राङ्मुख उपविश्य । स्वदक्षिणस्थपत्न्या समारब्धः सपवित्रकरो मूलनाचम्य प्राणानायम्य । अनोभद्रा इत्यादिशान्तिपाठं पठित्वा सुमु खञ्चेत्यादि गणपतिस्मरणपूर्वकं देशकालौ स्कीर्त्य । अमुकगोत्रोऽमुकशर्महममुकफलावाप्त्यै श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं स्वयं ब्राह्मण द्वारा वा कृतस्यामुकरुद्रजपस्य साङ्गतासिद्धयर्थं समग्रं वा जपदशंशेन वा शतांशतस्तिलादिद्रव्यैर्होमं करिष्ये इति संकल्प्य । गणेशपूजनं पुण्याहवाचनं मातृकापूजनं नान्दीश्राद्धमाचार्यादिवरणं द्वित्रक्षणं च पूर्वोक्तपद्धतिकाण्डमार्गेण सर्वं कुर्यात् । ततः कुण्डे अग्निं प्रतिष्ठाप्य ग्रहपीठे ग्रहान्संपूज्य तदीशान्यां कलशं संस्थापयेत् । ततो रुद्रपीठे वस्त्रं प्रसार्य तत्र द्वादशलङ्घनोभद्रं तन्मध्ये रुद्रयन्त्रं च विलिख्य तन्मध्ये ताम्रकलशोपरि पलसुवर्णन तद्वदनं वा रचितां रुद्रप्रतिमां सावधवां संस्थाप्य प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा मूलमन्त्रेण पुष्पान्नैरुपचारैः संपूज्य पूर्वोक्तयन्त्रावरणदेवतापूजां कृत्वा रुद्रं धूपदीपनैवधताम्बूलदक्षिणानिराजनैरभ्यर्च्य साष्टाङ्गं

प्रणम्य स्तुतिपाठैः स्तुत्वा होमं कुर्यात् । तत्राधारावाज्यभागान्ते ग्रहादिहोमं कृत्वा तिलपाथसाल्यैः प्रधानदेवरुद्रहोमं कुर्यात् । “तत्र होमक्रमः । होमस्तु त्रेधा । समग्रहोमः । जपदशांशहोमः । शतंशहोमश्च । तत्राद्यः प्रधानभूतो जपाङ्गभूतश्च उत्तरो त्वङ्गभूतावेति महार्णवः” ॥ अथ प्रधानरुद्रहोमः ॥ तत्रादौ ऋत्विजः प्राङ्मुखा उदङ्मुखाश्च कुण्डसमीपे स्थित्वा । भूतशुद्ध्यादिमातृकान्यासान्तं कृत्वा पूर्वोक्तरुद्रपञ्चाङ्गन्यासान् कुर्युः । ततः पञ्चाङ्गमन्त्रैः पञ्चभिः पञ्चाहुतीर्हुत्वा रुद्रहोमः कार्यः । तद्यथा—यजाग्रत इति षडर्चन एकाहुतिम् । सहस्रशीर्षेति षोडशर्चन मूर्त्तेनैकाहुतिम् ॥ अद्भ्यः संभृत इति षडर्चन एकाहुतिम् । आशुः शिशान इति द्वादशर्चन एकाहुतिम् । विभ्राड् इति सप्तदशर्चन एकाहुतिं च हुत्वा ततः प्रधानभूतेन रुद्राध्यायेन होमः ॥ अथ प्रधानरुद्रहोमक्रमः । स च एकधा १ त्रेधा २ षोढा ३ षोडशधा ४ चतुश्चत्वारिंशद्वा ५ अष्टाचत्वारिंशद्वा ६ एकपष्टयुत्तरशतधा ७ पञ्चविंशत्युत्तरचतुःशतधा चेति ८ अष्टविभागानामन्यतमं पक्षमङ्गीकृत्य होमं कुर्यात् ॥ अत्र एकपष्टयुत्तरशतधा मन्त्रविभागपक्षेण होमः ।

१ अत्र एकपष्टयुत्तरशतधामन्त्रविभागपक्षे रुद्राहुतिसंख्या “हवनात्मकरुद्रपद्धतौ” तत्र रुद्रे प्रधानं महारुद्रं शिरोमन्नाहुतिपक्षे एकमवत्यधिकशतसंख्याकामिभिः १९१ धृताक्तातिलाहुतिभिः (चमकपक्षे) एकाधिकशतद्वय २०१ संख्याकाभिर्धृताक्तातिलाहुतिभिः ॥ अथ रुद्र्यां शिरोमन्नाहुतिपक्षे षडुत्तरशताष्टोपेतसहस्र १८०६ संख्याकाभिर्धृताक्तातिलाहुतिभिः । (चमकाहुतिपक्षे) षोडशाधिकशताष्टोपेतसहस्र १८१६ संख्याकाभिर्धृताक्तातिलाहुतिभिः ॥ अथ लघुरुद्रे प्रधानं महारुद्रं शिरोमन्नाहुतिपक्षे षट्पष्टयधिकशताष्टोपेतको नविंशतिसहस्र १९८६६ संख्याकाभिर्धृताक्तातिलाहुतिभिः (चमकाहुतिपक्षे) षट्सप्तत्यधिकशतनवकोपेतकोनविंशतिसहस्र १९९७६ संख्याकाभिर्धृताक्तातिलाहुतिभिः ॥ अथ महा रुद्रे प्रधानम् ॥ महारुद्रे शिरोमन्नाहुतिपक्षे षड्विंशत्यधिकशतपञ्चकोपेताष्टादशसहस्राधिकलक्षद्वय २१८२६ संख्याकाभिर्धृताक्तातिलाहुतिभिः (चमकपक्षे) षट्त्रिंशदधिक—

तत्र मन्त्राः ॥ ॐ नमस्ते रुद्र० स्वाहा ॥ १ ॥ ॐ याते रुद्र शिवा० स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ यामिषुङ्गिरि० स्वाहा ॥ ३ ॥ ॐ शिवे
नवचसा० स्वाहा ॥ ४ ॥ ॐ अध्यवोचि० स्वाहा ॥ ५ ॥ ॐ असौयस्ताम्रो० स्वाहा ॥ ६ ॥ “मत्रान्ते स्वाहापदं सर्वत्र ज्ञेयम्”
ॐ असौयोव० ॥ ७ ॥ ॐ नमोस्तुनीलीग्रीवाय० ॥ ८ ॥ ॐ प्रमुञ्चधन्व० ॥ ९ ॥ ॐ विज्ययन्तु० ॥ १० ॥ ॐ यातेहति०
॥ ११ ॥ ॐ परिते धन्वनो० ॥ १२ ॥ ॐ अवतत्य० ॥ १३ ॥ ॐ नमस्तऽआधुधाया० ॥ १४ ॥ मानो महान्त०
॥ १५ ॥ ॐ मानस्तोके० ॥ १६ ॥ ॐ नमो हिरण्यबाहवे सेनान्येदिशांच पतयेनमः स्वाहा ॥ १७ ॥ ॐ नमो वृक्षेभ्योहरि
केशेभ्यः पशूनाम्पतये नमः स्वाहा ॥ १८ ॥ ॐ नमः शण्डिअगयत्विषीमतेपथीनाम्पतये नमः स्वाहा ॥ १९ ॥
ॐ नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानाम्पतये नमः स्वाहा ॥ २० ॥ ॐ नमो वज्रभुशाय व्याधिनेन्नानाम्पतयेनमः
स्वाहा ॥ २१ ॥ ॐ नमोभवम्यहेत्यजताम्पतये नमः स्वाहा ॥ २२ ॥ ॐ नमो रुद्रायततायिनैक्षेत्राणाम्पतये नमः
स्वाहा ॥ २३ ॥ ॐ नमः सूतायहंत्यैवनाम्पतये नमः स्वाहा ॥ २४ ॥ ॐ नमो गेहितायस्थपतये वृक्षाणाम्पतये
नमः स्वाहा ॥ २५ ॥ ॐ नमोभुवन्तयवारिवृतायौषधीनाम्पतयेनमः स्वाहा ॥ २६ ॥ ॐ नमोमंत्रिणेव्वाणिजायकक्षाणाम्पतये

—शतसप्तकोपेतकेनावेशीनसहस्राधिकश्लोकद्वय २१०७३६ संख्याक्रमाभिर्गुप्तलिखितलिखितभिः ॥ अयान्तिरुद्रे प्रधानम् ॥ महारुद्रं शिवायन्तिरुद्रं दिव्यवर्णं ताट्येनविस
हस्राधिकचतुर्विंशतिलक्ष २४०३८४३ संख्याक्रमाभिर्गुप्तलिखितलिखितभिः (नमोऽहन्तिपक्ष) अशीत्याधिकशतचतुष्टयपञ्चतुराहस्राधिकचतुर्विंशतिलक्ष २४०४४८० संख्याक्रमाभि
र्गुप्तलिखितलिखितभिः ॥ इति रुद्रहोमालिसंख्या ॥

नमः स्वाहा ॥ २७ ॥ ॐ नमऽउच्चैर्घोषायाक्रंदयतेपत्तीनाम्पतये नमः स्वाहा ॥ २८ ॥ ॐ नमः कृत्स्नायतायधवतेसत्स्वनाम्प
 तये नमः स्वाहा ॥ २९ ॥ ॐ नमः सहमानायनिर्याधिनऽआव्याधिनीनाम्पतये नमः स्वाहा ॥ ३० ॥ ॐ नमोनिपङ्गिणकु
 भायस्तेनानाम्पतये नमः स्वाहा ॥ ३१ ॥ ॐ नमोनिचरेवपरिचरायारण्यानाम्पतये नमः स्वाहा ॥ ३२ ॥ ॐ नमो ववञ्चतेपरिव
 ञ्चतेस्तायूनाम्पतये नमः स्वाहा ॥ ३३ ॥ ॐ नमोनिषङ्गिणऽदृष्टुधिमतेत्कराणाम्पतये नमः स्वाहा ॥ ३४ ॥ ॐ नमः सूकायि
 भ्योजिवा ९ सद्भ्योमुष्णताम्पतये नमः स्वाहा ॥ ३५ ॥ ॐ नमःसिमद्भ्योनक्तं चरद्भ्योविकृतानाम्पतये नमः स्वाहा ॥ ३६ ॥ ॐ न
 मऽउष्णीषिणेरिचरायकुलुंचानाम्पतयेनमः स्वाहा ॥ ३७ ॥ ॐ नमऽइष्टुमद्भ्योधन्वायिभ्यश्चवोनमः स्वाहा ॥ ३८ ॥ ॐ नम
 आतन्वानेभ्यः प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ३९ ॥ ॐ नम आयच्छद्भ्योस्यद्भ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ४० ॥ ॐ नमो विसृजद्भ्यो
 विध्यद्भ्यश्चवो नमः स्वाहा ॥ ४१ ॥ ॐ नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ४२ ॥ ॐ नमः शयानेभ्य आसीनेभ्यश्चवो न
 मः स्वाहा ॥ ४३ ॥ ॐ नमस्तिष्ठद्भ्योधावद्भ्यश्चवोनमः स्वाहा ॥ ४४ ॥ ॐ नमः सभाभ्यः समापतिभ्यश्चवोनमः स्वाहा ॥ ४५ ॥
 ॐ नमोश्वेभ्योश्चपतिभ्यश्चवोनमः ॥ ४६ ॥ ॐ नमऽआव्याधिनीभ्योविविध्यतीभ्यश्चवोनमः स्वाहा ॥ ४७ ॥ ॐ नम उगणा
 भ्यस्तृहतीभ्यश्चवोनमः स्वाहा ॥ ४८ ॥ ॐ नमोगणेभ्यो गणपतिभ्यश्चवोनमः स्वाहा ॥ ४९ ॥ ॐ नमो व्रातेभ्यो व्रात
 पतिभ्यश्चवोनमः स्वाहा ॥ ५० ॥ ॐ नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्चवोनमः स्वाहा ॥ ५१ ॥ ॐ नमोविविहपेभ्योविविहपेभ्य

श्वो नमः स्वाहा ॥ ५२ ॥ ॐ नमः सेनाभ्यः सेनाभिश्चो नमः स्वाहा ॥ ५३ ॥ ॐ नमो रथिभ्योऽरथेभ्यश्चो नमः स्वा
 हा ॥ ५४ ॥ ॐ नमः क्षत्रिभ्यः संग्रहीतृभ्यश्चो नमः स्वाहा ॥ ५५ ॥ ॐ नमो महद्भ्योऽभिकेभ्यश्चो नमः स्वाहा ॥ ५६ ॥
 ॐ नमस्तक्ष्मोरथकारेभ्यश्चो नमः स्वाहा ॥ ५७ ॥ ॐ नमः कुललेभ्यः कर्मरैभ्यश्चो नमः स्वाहा ॥ ५८ ॥ ॐ नमो
 निषादेभ्यः पुञ्जिष्ठेभ्यश्चो नमः स्वाहा ॥ ५९ ॥ ॐ नमः श्वनिभ्यो मृगधुभ्यश्चो नमः स्वाहा ॥ ६० ॥ ॐ श्वभ्यः श्वपति
 भ्यश्चो नमः स्वाहा ॥ ६१ ॥ ॐ नमो भवाय च रुद्राय च स्वाहा ॥ ६२ ॥ ॐ नमः शर्वाय च पशुपतये च स्वाहा ॥ ६३ ॥
 ॐ नमो नीलीग्रीवाय च शितिकंठाय च स्वाहा ॥ ६४ ॥ ॐ नमः कर्पादेनै च व्युत्केशाय च स्वाहा ॥ ६५ ॥ ॐ नमः सहस्रक्षाय
 च शतधन्वने च स्वाहा ॥ ६६ ॥ ॐ नमो गिरिशाय च शिपिविष्टाय च स्वाहा ॥ ६७ ॥ ॐ नमो मीढुप्रमाय च पुमते च स्वाहा ॥
 ॥ ६८ ॥ ॐ नमो हस्ताय च वामनाय च स्वाहा ॥ ६९ ॥ ॐ नमो बृहते च वर्षीयसे च स्वाहा ॥ ७० ॥ ॐ नमो बृद्धाय
 च सव्ये च स्वाहा ॥ ७१ ॥ ॐ नमो ग्राय च प्रथमाय च स्वाहा ॥ ७२ ॥ ॐ नमः आशवे चाजिराय च स्वाहा ॥
 ॥ ७३ ॥ ॐ नमः शीघ्राय च शीभ्याय च स्वाहा ॥ ७४ ॥ ॐ नमः उर्म्याय च वस्वन्याय च स्वाहा ॥ ७५ ॥ ॐ नमो ना
 देयय च द्वीप्याय च स्वाहा ॥ ७६ ॥ ॐ नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च स्वाहा ॥ ७७ ॥ ॐ नमः पूर्वजाय च परजाय च स्वाहा ॥ ७८ ॥
 ॐ नमो मध्यमाय च पगल्भाय च स्वाहा ॥ ७९ ॥ ॐ नमो जघन्याय च बुध्याय च स्वाहा ॥ ८० ॥ ॐ नमः सोभ्याय च प्रतिसर्ग्या

यच स्वाहा ॥ ८१ ॥ ॐ नमोयाम्यायचक्षेभ्यायच स्वाहा ॥ ८२ ॥ ॐ नमः श्लोक्यायचावसान्यायच स्वाहा ॥ ८३ ॥ ॐ
 नम उर्वर्य्यायचखल्यायच स्वाहा ॥ ८४ ॥ ॐ नमोव्वन्यायचक्ष्णायच स्वाहा ॥ ८५ ॥ ॐ नमः श्रवायचप्रतिश्रवायच
 स्वाहा ॥ ८६ ॥ ॐ नम आशुषेणायचाशुरथायच स्वाहा ॥ ८७ ॥ ॐ नमः झूरायचावमेदिनेच स्वाहा ॥ ८८ ॥ ॐ नमोबि
 लिनेचकवचिनेच स्वाहा ॥ ८९ ॥ ॐ नमोव्वम्मिणेचव्वह्मथिनेच स्वाहा ॥ ९० ॥ ॐ नमः श्रुतायचश्रुतसेनायचस्वाहा ॥ ९१ ॥
 ॐ नमोदुन्दुभ्यायचाहनन्यायचस्वाहा ॥ ९२ ॥ ॐ नमोघृणवेचप्रमृशायचस्वाहा ॥ ९३ ॥ ॐ नमोनिपिणिणेचषुधिमतेच
 स्वाहा ॥ ९४ ॥ ॐ नमस्तीक्ष्णेषवेचाशुधिनेच स्वाहा ॥ ९५ ॥ ॐ नमः स्वायुधायचसुधन्वनेचस्वाहा ॥ ९६ ॥ ॐ नमः सु
 त्यायचपत्थ्यायचस्वाहा ॥ ९७ ॥ ॐ नमः काट्यायचनीप्यायचस्वाहा ॥ ९८ ॥ ॐ नमः कुल्यायचसरस्यायचस्वाहा ॥ ९९ ॥
 ॐ नमोनादेयायचव्वैशन्तायच स्वाहा ॥ १०० ॥ ॐ नमः कूप्यायचावट्यायच स्वाहा ॥ १०१ ॥ ॐ नमोव्वीघ्रायचतज्यायच
 स्वाहा ॥ १०२ ॥ ॐ नमोमेघ्यायचव्विद्युत्यायच स्वाहा ॥ १०३ ॥ ॐ नमोव्वर्ष्यायचावर्ष्यायच स्वाहा ॥ १०४ ॥
 ॐ नमो व्वत्यायचरेषभ्यायचस्वाहा ॥ १०५ ॥ ॐ नमोव्वस्तव्यायचव्वस्तुपायचस्वाहा ॥ १०६ ॥ ॐ नमः सोमायचरुद्रायच
 स्वाहा ॥ १०७ ॥ ॐ नमस्ताम्रायचारुणायचस्वाहा ॥ १०८ ॥ ॐ नमः शङ्खवेचपशुपतेयचस्वाहा ॥ १०९ ॥ ॐ नम उग्रा
 यचभीमायचस्वाहा ॥ ११० ॥ ॐ नमोप्रवधायचद्रुवधायचस्वाहा ॥ १११ ॥ ॐ नमोहन्त्रेचहनीयसेचस्वाहा ॥ ११२ ॥

ॐ नमोऽक्षभ्योहरिकेशभ्यः स्वाहा ॥ ११३ ॥ ॐ नमस्तागयस्वाहा ॥ ११४ ॥ ॐ नमः शम्भवायचमयोभवायचस्वाहा ॥ ११५ ॥ ॐ नमः शंकरायचमयस्करायचस्वाहा ॥ ११६ ॥ ॐ नमः शिवायचशिवतगयचस्वाहा ॥ ११७ ॥ ॐ नमः पाटशायचाध्यायचस्वाहा ॥ ११८ ॥ ॐ नमः प्रतगयचोत्तणायचस्वाहा ॥ ११९ ॥ ॐ नमः स्तीर्यायचकृत्यायचस्वाहा ॥ १२० ॥ ॐ नमः शण्ड्यायचफेन्यायचस्वाहा ॥ १२१ ॥ ॐ नमः यिकृत्यायचप्रवाद्यायचस्वाहा ॥ १२२ ॥ ॐ नमः किठिशिलायचभूषणायचस्वाहा ॥ १२३ ॥ ॐ नमः कृपार्दिनेयपुल्लनयचस्वाहा ॥ १२४ ॥ ॐ नमः इग्न्यायचपथ्यायचस्वाहा ॥ १२५ ॥ ॐ नमोऽब्रज्यायचगोष्ठ्यायचस्वाहा ॥ १२६ ॥ ॐ नमस्तथायचगेष्ठ्यायचस्वाहा ॥ १२७ ॥ ॐ नमोऽहद्व्यायचनिधिव्यायचस्वाहा ॥ १२८ ॥ ॐ नमः कष्टायचगह्वरायचस्वाहा ॥ १२९ ॥ ॐ नमः शुक्रायचकहिरायचस्वाहा ॥ १३० ॥ ॐ नमोऽप्ययचरजस्यायचस्वाहा ॥ १३१ ॥ ॐ नमोऽप्ययचोल्लयायचस्वाहा ॥ १३२ ॥ ॐ नमः उर्यायचमूर्ध्यायचस्वाहा ॥ १३३ ॥ ॐ नमः पर्णायचपर्णशदायचस्वाहा ॥ १३४ ॥ ॐ नमः उद्गुमाणायचामित्रतेचस्वाहा ॥ १३५ ॥ ॐ नमः आसिदेवप्रसिदेचस्वाहा ॥ १३६ ॥ ॐ नमः इषुकृद्धोषनुकृद्धश्चोभनमः स्वाहा ॥ १३७ ॥ ॐ नमोऽवः किरिकेभ्योदेवानां हृदयेभ्यः स्वाहा ॥ १३८ ॥ ॐ नमोऽप्ययचत्केभ्यः स्वाहा ॥ १३९ ॥ ॐ नमोऽप्ययचत्केभ्यः स्वाहा ॥ १४० ॥ ॐ नमः आनिहतेभ्यः स्वाहा ॥ १४१ ॥ ॐ द्रायेऽअन्धसं स्वाहा ॥ १४२ ॥ ॐ इमारुद्रायं स्वाहा ॥ १४३ ॥ ॐ याते

रुद्रं स्वाहा ॥ १४४ ॥ ॐ परिनोरुद्रस्य० स्वाहा ॥ १४५ ॥ ॐ मीढुष्टमशिवतम० स्वाहा ॥ १४६ ॥ ॐ विकिरिद्विलोहि
 तं स्वाहा ॥ १४७ ॥ ॐ सहस्राणिसहस्रशो० स्वाहा ॥ १४८ ॥ ॐ असंख्यातासहस्राणि० स्वाहा ॥ १४९ ॥ ॐ अस्मिन्म
 हत्यर्णवे स्वाहा ॥ १५० ॥ ॐ नीलग्रीवाः शितिकण्ठा० स्वाहा ॥ १५१ ॥ ॐ नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा० स्वाहा ॥ १५२ ॥
 ॐ ये वृक्षेषु० स्वाहा ॥ १५३ ॥ ॐ येषूतानामधिपतयो० स्वाहा ॥ १५४ ॥ ॐ येषामपथि० स्वाहा ॥ १५५ ॥ ॐ यतीत्या
 नि० स्वाहा ॥ १५६ ॥ ॐ येन्नेषुविविधयन्ति० स्वाहा ॥ १५७ ॥ ॐ अष्टावृत्तवन्तश्च० स्वाहा ॥ १५८ ॥ ॐ अष्टावृत्तश्च० स्वाहा ॥ १५९ ॥ ॐ
 दिवि० स्वाहा ॥ १६० ॥ ॐ नमोस्तु रुद्रभ्यो येन्तारिणे० स्वाहा ॥ १६१ ॥ ॐ नमोस्तु रुद्रभ्यो ये पृथिव्यां० स्वाहा ॥ १६२ ॥ ॐ
 मेकषट्पुत्रशतधामन्त्रविभागपक्षरां दृढकितिलहुतिसिः कृत्वा ॥ १६३ ॥ ॐ नमोस्तु रुद्रभ्यो ये प्राणश्चमे० ॥ १६४ ॥ ॐ नमो
 मे० ॥ ३ ॥ ॐ ज्यैष्ठ्यश्चमऽअग्निपरश्वमे० स्वाहा ॥ ४ ॥ इत्यष्टावृत्तकृत्वा कृत्वा कुर्वात् ॥ ५ ॥ ॐ नमोस्तु रुद्रभ्यो
 स्तेरुद्रं० इत्याद्येकषट्पुत्रशतधा होमं कृत्वा ॥ ६ ॥ ॐ अतश्चमे० ॥ ६ ॥ ॐ अतश्चमे० ॥ ७ ॥
 ॐ शश्वमेमयश्चमे स्वाहा० ॥ ८ ॥ इति द्वितीयचमकानुवाकहोमं कुर्यात् ॥ ९ ॥ ततः पुनः ॐ नमस्ते रुद्रं० इत्यादि ॥ १६५ ॥
 होमं कृत्वा ॥ ॐ अश्वमेमेसूनुताचमे० ॥ ९ ॥ ॐ रयिश्चमे० ॥ १० ॥ ॐ वित्तश्चमे० ॥ ११ ॥ ॐ श्रीहयश्चमे० स्वाहा
 ॥ १२ ॥ इति तृतीयचमकानुवाकहोमं कुर्यात् ॥ ३ ॥ पुनः ॐ नमस्ते रुद्रं० इत्यादि ॥ १६६ ॥ होमं कृत्वा ॥ ॐ अश्वचमे०

॥ १३ ॥ ॐ अग्निश्चमऽआपश्चमे० ॥ १४ ॥ ॐ वसुचमे० स्वाहा ॥ १५ ॥ इति चतुर्थानुवाकहोमं कुर्यात् ॥ ४ ॥ पुनः
 ॐ नमस्तेरुद्र० इत्यादि ॥ १६१ ॥ होमं कृत्वा । ॐ अग्निश्चमऽइन्द्रश्चमे० ॥ १६ ॥ ॐ मित्रश्चमहन्द्रश्चमे० ॥ १७ ॥
 ॐ पृथिवीचम० स्वाहा ॥ १८ ॥ इति पञ्चमानुवाकहोमं कुर्यात् ॥ ५ ॥ पुनः ॐ नमस्ते० इत्यादि १६१ होमं कृत्वा । ॐ अर्
 नुश्चमे० ॥ १९ ॥ ॐ आप्रयणश्चमे० ॥ २० ॥ ॐ सुचश्चमे० स्वाहा ॥ २१ ॥ इति षष्ठानुवाकहोमः ॥ ६ ॥ पुनः ॐ नमस्ते०
 इत्यादि १६१ होमं कृत्वा । ॐ अग्निश्चमे० ॥ २२ ॥ ॐ वृत्तश्चमे० स्वाहा ॥ २३ ॥ इति सप्तमानुवाकहोमः ॥ ७ ॥ पुनः ॐ
 नमस्ते० इत्यादि १६१ होमं कृत्वा । ॐ एकाचमे० स्वाहा ॥ २४ ॥ इत्यष्टमानुवाकहोमः ॥ ८ ॥ पुनर्नमस्ते इत्यादि १६१ हुत्वा । ॐ
 चतस्रश्चमे० स्वाहा ॥ २५ ॥ इति नवमानुवाकहोमः ॥ ९ ॥ पुनर्नमस्ते इत्यादि १६१ हुत्वा । ॐ त्र्यविश्चमे० ॥ २६ ॥ ॐ पृष्टवाद्चमे०
 स्वाहा ॥ २७ ॥ इति दशमानुवाकहोमः ॥ १० ॥ पुनर्नमस्ते० इत्यादि १६१ हुत्वा । ॐ व्याजायस्वाहा० ॥ २८ ॥ ॐ आयुष्यज्ञेन० स्वाहा
 ॥ २९ ॥ इत्येकादशानुवाकहोमं कुर्यात् ॥ ११ ॥ “एवमेकादशवर्तिनेन रूपकाल्यो रुद्रो भवति” एकादशावृत्तौ होमान्ते । यज्ञाग्रतः
 इत्यादि ६ सहस्रशीर्षी० १६ अद्भ्यः सम्भृत० ६ आशुः शिशान० १७ विभ्राद्बृहत्० १६ इत्यादिपञ्चमूक्तैः पञ्चाहुतीहुत्वा ॥ ततो
 नमस्तेरुद्र० इति रुद्राध्यायेन पूर्वोक्तप्रकारेण हुत्वा होमान्ते एकैकेन चमकविभागेन हुत्वा ॥ ॐ ऋतवाचं० स्वाहा ॥ १ ॥ ॐ
 यन्मेष्टिन्द्रक्षुषो० स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ भूमिवः स्वः तत्सवितु० स्वाहा ॥ ३ ॥ ॐ कयानश्चित्र० स्वाहा ॥ ४ ॥ ॐ कस्तत्रासत्यो०

स्वाहा ॥ ५ ॥ ॐ अभीष्टुण० स्वाहा ॥ ६ ॥ कयात्वन्न० स्वाहा ॥ ७ ॥ ॐ इन्द्रोव्विश्वस्य० स्वाहा ॥ ८ ॥ ॐ शन्नोमित्र०
 स्वाहा ॥ ९ ॥ ॐ शन्नोव्वात० स्वाहा ॥ १० ॥ ॐ अहानिश० स्वाहा ॥ ११ ॥ ॐ शन्नोदेवी० स्वाहा ॥ १२ ॥ ॐ स्योनापृ
 थिवि० स्वाहा ॥ १३ ॥ ॐ आपोहिष्टा० स्वाहा ॥ १४ ॥ ॐ योवः शिवतमो० स्वाहा ॥ १५ ॥ ॐ तस्माऽअङ्ग० स्वाहा ॥ १६ ॥
 ॐ द्यौः शान्तिरन्तरिक्षं० स्वाहा ॥ १७ ॥ ॐ दत्तेदृहमा० स्वाहा ॥ १८ ॥ दत्तेदृहमाज्योक्तं० स्वाहा ॥ १९ ॥ ॐ नमस्ते
 हरसे० स्वाहा ॥ २० ॥ ॐ नमस्तेऽस्तु० स्वाहा ॥ २१ ॥ ॐ यतोयतः० स्वाहा ॥ २२ ॥ सुमित्रियान० स्वाहा ॥ २३ ॥ ॐ
 तमक्षुर्देवहितं० स्वाहा ॥ २४ ॥ इति शान्त्यध्यायमन्त्रैश्चतुर्विंशतिराहुतीर्जुह्यात् ॥ एवं प्रधानहोमं विधाय सर्वैः ऋत्विजः प्रागुक्त
 पञ्चाङ्गन्यासान् कुर्युः । एवं क्रमेण लघुरुद्रहोमं महारुद्रमतिरुद्रहोमं वा कुर्यात् । इति रुद्रहोमः । अथ पीठदेवताहोमः ॥ तत्र पीठ
 देवताभ्यो लिङ्गतोभद्रदेवताभ्यो रुद्रयन्त्रदेवताभ्यश्चैकैकामाज्याहुतिं जुहुयुः । तद्यथा । ॐ मण्डकाय स्वाहा ॥ १ ॥ ॐ कालान्निरु
 द्राय० ॥ २ ॥ ॐ आधारशक्त्यै० ॥ ३ ॥ कूर्माय० ॥ ४ ॥ धार्यै० ॥ ५ ॥ सुधासिन्धवे० ॥ ६ ॥ श्वेतद्वीपाय० ॥ ७ ॥ सुगङ्गि
 पाय० ॥ ८ ॥ मणिहर्म्याय० ॥ ९ ॥ हेमपीठाय० ॥ १० ॥ धर्माय० ॥ ११ ॥ ज्ञानाय० ॥ १२ ॥ वैराग्याय० ॥ १३ ॥ ऐश्वर्याय०
 ॥ १४ ॥ अधर्माय० ॥ १५ ॥ अज्ञानाय० ॥ १६ ॥ अवैराग्याय० ॥ १७ ॥ अनैश्वर्याय० ॥ १८ ॥ अनन्ताय स्वाहा ॥ १९ ॥
 तत्त्वपद्माय० ॥ २० ॥ आनन्दमयकन्दाय० ॥ २१ ॥ संविन्नालाय० ॥ २२ ॥ विकारमयकेसरेभ्यः० ॥ २३ ॥ प्रकृत्यात्मकात्रेभ्यः०

॥२४॥ सूर्यमण्डलाय० ॥२५॥ चन्द्रमण्डलाय० ॥२६॥ अग्निमण्डलाय० ॥२७॥ सत्त्वाय० ॥२८॥ रजसे० ॥२९॥ तमसे० ॥३०॥
 आत्मने० ॥ ३१ ॥ अन्तरात्मने० ॥ ३२ ॥ द्वाभ्यात्मने० ॥ ३३ ॥ ज्ञानात्मने० ॥ ३४ ॥ मायातत्त्वाय० ॥ ३५ ॥ कलातत्त्वाय०
 ॥ ३६ ॥ विद्यातत्त्वाय० ॥ ३७ ॥ वृत्तत्त्वाय० ॥ ३८ ॥ इति पितृदेवताहोमः । ॐ वसोमये स्वाहा ॥ १ ॥ उग्रश्रिये
 ॥ २ ॥ रौद्रे ॥ ३ ॥ काल्ये ॥ ४ ॥ कलविकर्ण्ये ॥ ५ ॥ चराविकर्ण्ये ॥ ६ ॥ बलप्रमथन्ये ॥ ७ ॥ मयैश्वर्ये
 दमन्ये ॥ ८ ॥ धनीश्वर्ये ॥ ९ ॥ इति तृतीयोऽतिहोमः । ॐ नमो भगवते सकलात्मनस्तियुक्ताय अन्नन्धयोगिनीयैः
 तमे स्वाहा ॥ १ ॥ अथ चन्द्रमण्डलाहोमः ॥ ॐ आ भगवते चन्द्राय स्वाहा ॥ १ ॥ भूर्बुजिताय० ॥ १ ॥ वायुदेवाय०
 ॥ २ ॥ अपोऽय० ॥ ३ ॥ वायुदेवाय० ॥ ४ ॥ इन्द्रायाय० ॥ ५ ॥ नदिने० ॥ ६ ॥ महाकालाय० ॥ ७ ॥ भय
 श्रयाय० ॥ ८ ॥ दुर्गाय० ॥ ९ ॥ इक्ष्वाङ्ग्ये ॥ १० ॥ अर्ये ॥ ११ ॥ पृथिव्ये ॥
 ॥ १२ ॥ इति प्रथमावर्णम् । अन्तराय० ॥ १३ ॥ चन्द्राय० ॥ १४ ॥ विष्णवे ॥ १५ ॥ ब्रह्मणे ॥ १६ ॥ अश्विन्याय०
 ॥ १७ ॥ त्रिमूर्तये ॥ १८ ॥ श्रीकण्ठाय० ॥ १९ ॥ वामदेवाय० ॥ २० ॥ उग्रश्रिये ॥ २१ ॥ अय्युष्ये ॥ २२ ॥ श्रेष्ठाय० ॥ २३ ॥
 रुद्राय० ॥ २४ ॥ कालाय० ॥ २५ ॥ कलविकर्णाय० ॥ २६ ॥ बलाय० ॥ २७ ॥ बलविकर्णाय० ॥ २८ ॥ बल
 प्रमथनाय० ॥ २९ ॥ इति द्वितीयावर्णम् । अग्निम्न० ॥ ३० ॥ महिम्न० ॥ ३१ ॥ लविम्न० ॥ ३२ ॥ गरिम्न० ॥ ३३ ॥

प्राप्त्यै० ॥ ३४ ॥ प्राकाम्यै० ॥ ३५ ॥ ईशितायै० ॥ ३६ ॥ वशितायै० ॥ ३७ ॥ ब्राह्म्यै० ॥ ३८ ॥ माहेश्वर्यै० ॥ ३९ ॥ कौ
 माय्यै० ॥ ४० ॥ वैष्णव्यै० ॥ ४१ ॥ वाराह्यै० ॥ ४२ ॥ इन्द्राण्यै० ॥ ४३ ॥ चामुण्डायै० ॥ ४४ ॥ चण्डिकायै० ॥ ४५ ॥ अ
 सिताङ्गभैरवाय० ॥ ४६ ॥ रुरुभैरवाय० ॥ ४७ ॥ चण्डभैरवाय० ॥ ४८ ॥ क्रोधभैरवाय० ॥ ४९ ॥ उन्मत्तभैरवाय० ॥ ५० ॥ का
 लभैरवाय० ॥ ५१ ॥ भीषणभैरवाय० ॥ ५२ ॥ संहारभैरवाय० ॥ ५३ ॥ इति तृतीयावगणम् ॥ भवाय० ॥ ५४ ॥ शर्वाय०
 ॥ ५५ ॥ ईशानाय० ॥ ५६ ॥ पशुपतये० ॥ ५७ ॥ रुद्राय० ॥ ५८ ॥ उग्राय० ॥ ५९ ॥ भीमाय० ॥ ६० ॥ महादेवाय० ॥
 ॥ ६१ ॥ इति शिवाष्टकहोमः ॥ अनन्ताय० ॥ ६२ ॥ वासुक्र्यै० ॥ ६३ ॥ तक्षकाय० ॥ ६४ ॥ कुलीरकाय० ॥ ६५ ॥ कर्कोट
 काय० ॥ ६६ ॥ शंखपालाय० ॥ ६७ ॥ कम्बलाय० ॥ ६८ ॥ अश्वतराय० ॥ ६९ ॥ इत्यष्टनागहोमः ॥ वैन्याय० ॥ ७० ॥
 पृथ्वे ॥ ७१ ॥ हैहयाय० ॥ ७२ ॥ अर्जुनाय० ॥ ७३ ॥ शकुन्तलेयाय० ॥ ७४ ॥ भरताय० ॥ ७५ ॥ नलाय० ॥ ७६ ॥
 रामाय० ॥ ७७ ॥ “ इति नृपाष्टकहोमः ” हिमवते० ॥ ७८ ॥ निषधाय० ॥ ७९ ॥ विन्ध्याय० ॥ ८० ॥ माल्यवते० ॥ ८१ ॥
 पारियात्राय० ॥ ८२ ॥ मलयाय० ॥ ८३ ॥ हेमकूटाय० ॥ ८४ ॥ गन्धमादनाय० ॥ ८५ ॥ “ इति गिर्यष्टकहोमः ” इति चतु
 र्थावगणम् ॥ इन्द्राय० ॥ ८६ ॥ अग्नये० ॥ ८७ ॥ यमाय० ॥ ८८ ॥ निर्ऋतये० ॥ ८९ ॥ वरुणाय० ॥ ९० ॥ वायवे० ॥ ९१ ॥
 कुबेराय० ॥ ९२ ॥ ईशानाय० ॥ ९३ ॥ “ इतीन्द्रादिदेवहोमः ” शत्र्यै० ॥ ९४ ॥ स्वार्हायै० ॥ ९५ ॥ वाराह्यै० ॥ ९६ ॥ खड्गिन्यै०

॥ १७ ॥ वारुण्यै ॥ १८ ॥ वायव्यै ॥ १९ ॥ कौबेर्यै ॥ १०० ॥ ईशान्यै ॥ १०१ ॥ “इत्यष्टशक्तिहोमः” वज्राय
 ॥ १०२ ॥ शतैर्यै ॥ १०३ ॥ दण्डाय ॥ १०४ ॥ खट्वाय ॥ १०५ ॥ पाशाय ॥ १०६ ॥ अङ्कुशाय ॥ १०७ ॥ गदा
 यै ॥ १०८ ॥ त्रिशूलाय ॥ १०९ ॥ “इत्यष्टयुधहोमः” ऐरावताय ॥ ११० ॥ मेपाय ॥ १११ ॥ महिषाय ॥ ११२ ॥
 प्रेताय ॥ ११३ ॥ मकराय ॥ ११४ ॥ हरिणाय ॥ ११५ ॥ नराय ॥ ११६ ॥ वृषभाय ॥ ११७ ॥ इनि वाहनहोमः ।
 ऐरावताय ॥ ११८ ॥ पुण्डरीकाय ॥ ११९ ॥ वामनाय ॥ १२० ॥ कुमुदाय ॥ १२१ ॥ अञ्जनाय ॥ १२२ ॥ पुष्पह
 न्ताय ॥ १२३ ॥ सर्वभौमाय ॥ १२४ ॥ सुप्रतीकाय ॥ १२५ ॥ इति गजहोमः ॥ इति पञ्चमावरणम् ॥ इन्द्राय ॥ १२६ ॥
 अग्नये ॥ १२७ ॥ यमाय ॥ १२८ ॥ निर्ऋतये ॥ १२९ ॥ वरुणाय ॥ १३० ॥ वायवे ॥ १३१ ॥ कुबेराय ॥
 ॥ १३२ ॥ ईशानाय ॥ १३३ ॥ ब्रह्मणे ॥ १३४ ॥ अनन्ताय ॥ १३५ ॥ “इति दिक्पालहोमः” इति षष्ठावरणम्
 विरूपाक्षाय ॥ १३६ ॥ विश्वरूपाय ॥ १३७ ॥ पञ्चपतेर्यै ॥ १३८ ॥ ऊर्ध्वलिङ्गाय ॥ १३९ ॥ शेषाय ॥ १४० ॥
 तक्षकाय ॥ १४१ ॥ अनन्ताय ॥ १४२ ॥ वासुकेर्यै ॥ १४३ ॥ शंखपालाय ॥ १४४ ॥ महापद्माय ॥ १४५ ॥ कम्ब
 लाय ॥ १४६ ॥ कर्कोटकाय ॥ १४७ ॥ “इत्यष्टनागहोमः” ॥ इति सप्तमावरणम् ॥ इति रुद्रयंत्रदेवताहोमः ॥ एवं होमं

कृत्वा स्विष्टकृदादिप्रायश्चित्तहोमांतं समाप्य । इंद्रादिदिक्पालेभ्यो नवग्रहेभ्यः क्षेत्रपालादिभ्यश्च मापभक्तवलीस्तत्त

नम्रैर्दद्यात् । ततः पूर्णाहुतिहोमः ॥ घृतकुम्भवसोर्धारां पातयेदनलोपरि । औदुम्बरीमथार्द्रां च ऋज्वीं कोटरवर्जिताम् ॥
 बाहुमात्रां सुचं कृत्वा ततः स्तम्भद्वयोपरि ॥ घृतधारां तथा चाज्यमग्न्येपरि पातयेत् ॥ श्रावयेत्सूक्तमाग्नेयं वैष्णवं रौद्रमे
 न्दवम् ॥ महावैश्वानरं साम ज्येष्ठसाम च पाठयेत् ॥ इति मात्स्योक्तः पूर्णाहुतिहोमः ॥ अत्र चतुर्गृहीताज्येन समुद्रादूर्मी
 त्यादिमन्त्रमूलमन्त्रेण च वाजश्चमे इत्यनुवाकैश्च सततां वसोर्द्धागं जुहुयात् ॥ एवं पूर्णाहुतिं वसोर्धारां च हुत्वा नमस्ते रुद्र
 इत्यादिभिः रुद्रं स्तुत्वा प्रणीताविमोक्तान्तं कर्मशेषं समाप्य । आचार्यादिभ्यो दक्षिणां दत्त्वा जपहोमं प्रथमो गृह्णीयात् ।
 तत आचार्यादयो रुद्रग्रहकलशोदकेन यजमानस्याभिषेकं कुर्युः । ततो यजमानो ग्रहाणां रुद्रस्य चोत्तरपूजां महानीराजनं च
 कृत्वा त्रिः परिक्रम्य साष्टाङ्गं प्रणम्य । ॐ कृतेननेन ब्राह्मणद्वारा अमुकरुद्रजपेन श्रीसदाशिवमहारुद्रः प्रीयतामिति पठित्वा
 देवदक्षिणभागे जलमुत्सृजेत् । ततो देवाभिमुखः कृताञ्जलिपुटः सन् ॥ “ जपन्याभार्चनं होमं यत्कृतं तु मयाद्य वै ॥ न्यूना
 तिदोषरहितं कृतं कर्म मया प्रभो ॥ १ ॥ भवत्वेतत्कृपासिन्धो क्षमस्व च नमोऽस्तु ॥ पूजान्यासादिकं देव कृता यत्चदनुग्रहा
 त् ॥ २ ॥ तेन मत्कर्मणा रुद्र प्रीतो भव वरप्रदः ॥ नमः शिवाय शान्ताय सगणायादिहेतवे ॥ निवेदयामि चात्मानं त्वं गतिः
 परमेश्वर ॥ ३ ॥ न्यूनातिरिक्तं तत्पूर्णं प्रसादादस्तु शङ्कर ॥ एतत्कृतेन देवेश सदा मे वन्दो भव ॥ ४ ॥ ” इति देवं क्षमाप्य विमृज्य प्रति
 मादिकमाचार्यादिभ्यो दत्त्वाग्निं संपूज्य गच्छगच्छेति विमृजेत् । ततो यथाशक्ति ब्राह्मणान्संभोजयित्वा यस्यस्मृत्या ऽइत्यादि जपित्वा

कर्मसंपूर्णतां वाचयित्वा कर्मश्रारणं कृत्वा सुहृद्भक्तो भुञ्जीत ॥ इति रुद्रहोमपद्धतिः ॥ अथ कामनाभेदेन रुद्रहोमद्रव्याणि
 (लिंगपुराणे ।) रुद्राव्यायेन विधिना घृतेन निघृतः क्रमात् । सघृतेन तिलेनैव कमलेन विशेषतः ॥ द्वय्या घृतगोक्षीरमिश्रया
 मधुना तथा । चरुणा सघृतेनैव केवलं पयसाथ वा ॥ यन्तु जुहुयात्कालमृत्योः प्रतीकारः प्रकीर्तितः ॥ (हेमाद्रौ) पापक्षयमिच्छां
 च तथा व्याधिविमोचने ॥ पलाशसमिधः कार्या नान्यत्रोत्पातदर्शनात् ॥ १ ॥ औदुम्बराश्च समिधो मध्वक्ताश्च तथाक्षताः ॥
 ग्राह्याश्चावाद्यकामन त्रिये शान्त्यै च पायसम् ॥ २ ॥ सर्वकामेन वा ग्राह्या आयुर्वृद्धयै तिलाः स्मृताः ॥ घृताक्ता अथवा दूर्वास्निज
 स्कामेन वै घृतम् ॥ ३ ॥ व्रीहयः पशुकामेन गष्टकामेन वै यवाः ॥ उपविश्य शुचौ देशे दूर्वास्निज्यं जपेद्वादि ॥ ४ ॥ जुहुयाद्वैत
 पुष्पैर्वा स विश्वं कुरुते वशम् ॥ स्पृष्ट्वाश्न्यं जपेद्वास्तु रुद्रकादशिनीं नरः ॥ ५ ॥ रोगाश्च गतिमागदीनाशयेदुल्वणानपि ॥ ह्यमः
 पलाशसमिधा कर्तव्यो मधुसंयुतः ॥ ६ ॥ एकादशमहारुद्रान् पञ्चक्रामे पुनः ॥ जपेदेकादशगुणान्हेमस्तु विधिवन्मृतः ॥ ७ ॥
 तिलराज्येन संसिक्तो विधिवदभिवर्तयेत् ॥ रुद्रकादशिनीं जाप्ये शतमेकोनमिष्यते ॥ ८ ॥ सहस्राश्च तथा रौद्रे नवत्येकोनया युतः ॥
 एवं त्रिगुणिता कार्या महारुद्रातिरुद्रयोः ॥ ९ ॥ वृष्टिकामेन वा योज्या हस्त्यश्वामयशान्त्यै ॥ उद्वेच्यद्रुतानां च ग्रहाणां तु त्रिप
 यै ॥ १० ॥ गृहश्रमादिशान्त्यै च तिलाश्चाज्येन संयुताः ॥ होमान्ते सर्वकामानां कृष्माण्डैश्चापि वा जपः ॥ ११ ॥ होतव्यमाज्यं
 विधिवन्महाव्याहृतिभिस्तथा ॥ परिषिच्य ततो वह्निं तत्त्वायामेति चाच्यं च ॥ १२ ॥ अभिषेकं ततः कुर्यान्मन्त्रस्त्वष्टिद्रुक्कैः

शुचिः ॥ आदावन्ते च संपूज्य पार्वतीसहितं शिवम् ॥ १३ ॥ लोकपालांश्च संपूज्य विधिवच्छिवसन्निधौ ॥ गङ्गां दुर्गां च मन्त्रेण
 विधिवद्विरदानम् ॥ १४ ॥ ह्यपनोक्तविधानेन त्वरितेन नमस्कृतिः ॥ तर्पयेद्विविधै रक्षैः पयसा पायसेन वा ॥ १५ ॥ प्रीयतां
 शम्भुरित्युक्त्वा भूमिदेवाञ्छुचिः शुचीन् ॥ दत्त्वा तु दक्षिणां तेभ्यः प्रणिपत्य विसर्जयेत् ॥ १६ ॥ एवं कृते स भगवान्प्रीतः कामा
 न्प्रयच्छति ॥ अकामस्य फलं मुक्तिर्नात्र कार्या विचारणा ॥ १७ ॥ बौधायनोक्तमन्त्रोयं सर्वकामसमृद्धये ॥ इति रुद्रहोमद्रव्याणि ॥
 अथ रुद्राभिषेकविधानं (हेमाद्रौ महर्णवे च) सुमुहूर्ते कृतनित्यक्रियः धृतभस्मत्रिपुण्ड्ररुद्राक्षः पवित्रपाणिः शिवसमीपे तद्वक्षिणतः
 पश्चिमतो वा सन्मुखः स्वासने उदङ्मुख उपविश्य मूलेनाचम्य प्राणानायम्य देशकालौ संकृत्य ममात्मनः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्त
 फलावाप्तये धर्मार्थकाममोक्षसिद्धिद्वारा सर्वपातकिनरासार्थं सर्वव्याधिनिवृत्तिपूर्वकसर्वाभीष्टसिद्धयर्थं वा अमुककामनासिद्धयर्थ
 श्रीभवानीशङ्करमृत्युञ्जयमहारुद्रदेवताप्रीत्यर्थं च स्वयं [ब्राह्मणद्वारा वा] अमुकद्रव्येण नभस्तेरुद्र इत्यादि शतरुद्रियेण [वा पड
 ङ्गरुद्रेण वा अमुकरूपपादिरुद्रजपेन] सन्ततधारयाभिषेकं करिष्ये । इति संकल्प्य । तत्रादौ निर्विघ्नतासिद्धये ' ॐ सुमुखश्चैकन्दतश्च ० '
 इत्यादिस्मरणपूर्वकं गणपतिं संपूज्य स्मरणं वा कृत्वा पूर्वोक्तभूतशुद्ध्यादिश्रीकण्ठादिकलान्यासान्तं कुर्यात् । ततः यातेरुद्रइत्यादि ३१
 मन्त्रैः शिखाद्यन्त्रान्तमेकत्रिंशदङ्गन्यासं प्रथमम् ॥ १ ॥ ततः ॐ नमो भगवते रुद्रयेति मन्त्राक्षरैर्मूर्छादिपादान्तं दशाङ्गन्यासं द्वितीयम् ॥ २ ॥
 ततः सद्योजातादिभिः पादादिमूर्छान्तं पञ्चाङ्गन्यासं तृतीयम् ॥ ३ ॥ मनोजतिरित्यादिमन्त्रगुह्यादिमस्तकान्तं पञ्चाङ्गन्यासं चतुर्थम् ॥ ४ ॥

न्यासं च कृत्वा यज्ञाग्रत इत्यादिपद्मचर्हृदयं १ महस्रशीपाइत्यादिपोडशभिः शिरः २ अद्भ्यः संभृत इत्यादिपडभिः शिखां ३ आज्ञुः
 शिशां इत्यादिसप्तदशभिः कवचम् ॥४॥ विभ्राडितिपोडशभिर्नत्रम् ॥ ५ ॥ नयस्तेरुइत्यादिपोडशभिस्त्रयं च विन्यसेत् ॥६॥ इति
 पञ्चमं न्यासं कुर्यात् ॥ ५ ॥ एवं पञ्चन्यासं पूर्ववत् कृत्वा शांतातपोक्तं पट्टं पडङ्गन्यासं कुर्यात् । तदथा ॐ प्रजनने ब्रह्मातिष्ठ
 तु ॥ १ ॥ पादयोर्विष्णुस्तिष्ठतु ॥ २ ॥ हस्तयोर्हस्तिष्ठतु ॥ ३ ॥ बाह्वोर्गन्धिष्ठितु ॥ ४ ॥ जठरे अग्निस्तिष्ठतु ॥ ५ ॥ हृदये
 शिवस्तिष्ठतु ॥ ६ ॥ कण्ठे वसुस्तिष्ठतु ॥ ७ ॥ वक्त्रे मरुस्वती तिष्ठतु ॥ ८ ॥ नासिकयोर्वायुस्तिष्ठतु ॥ ९ ॥ नयनयोः सूर्याच
 न्द्रमसौ तिष्ठताम् ॥ १० ॥ कर्णयोरश्विनौ देवौ तिष्ठताम् ॥ ११ ॥ ललाटे रुद्रास्तिष्ठन्तु ॥ १२ ॥ मूर्ध्यादित्यास्तिष्ठन्तु ॥ १३ ॥
 पृष्ठे पिनाकी तिष्ठतु ॥ १४ ॥ पुस्तः शूली तिष्ठतु ॥ १५ ॥ पार्श्वयोः शिवाशङ्कौ तिष्ठताम् ॥ १६ ॥ सर्वतो
 वायुस्तिष्ठतु ॥ १७ ॥ ततो बहिः सर्वतोऽग्निज्वालामालापरिवृतितु ॥ १८ ॥ सर्वेष्वङ्गेषु सर्वा देवतास्तिष्ठन्तु ॥ १९ ॥
 मात्रक्षन्तु अग्निर्वायुः सूर्यश्चन्द्रमा दिश आपः पृथिव्योपविबनस्पतय इन्द्रः पर्जन्य ईशान आत्मा पुनर्नम अग्निमै वाचि अति इति
 यथालिङ्गमङ्गानि संस्पृशेत् ॥ इति न्यासपट्टकं कृत्वा मानसोपचारैः संपूज्य ' ॐ ध्यायेन्नित्यं महेशं ' इति ध्यात्वा
 लिङ्गपूजां कुर्यात् ॥ तदथा-आराधितो मनुष्यस्त्वं सिद्धिर्देवासुरादिभिः ॥ आराधयामि भक्त्या त्वां मां गृहाण महेश्वर ॥ १ ॥
 ॐ त्र्यम्बकं यजामहे० इत्याराध्य ॥ ॐ आत्मावंतुहृदयः सचेतसः श्वेतरेश्वः सहकृतुर्गद्भिः ॥ वाताजवल्वाद्रिमनोजैवराया

हि शीघ्रं मम हव्याय शर्वौम् ॐ सद्योजातंप्रपद्यामीत्यावाह्य ॥१॥ ॐ त्र्यम्बकं० सद्योजाताय वै नमोनमः इत्यासनम् ॥ २ ॥ त्र्यम्ब-
 कं० भवे भवे नातिभवे भवस्व मामिति पाठम् ॥३॥ ॐ त्र्यम्बकं० भवोद्भाय नम इत्यर्घ्यम् ॥ ४ ॥ ॐ त्र्यम्बकं० आपोहिष्ठाभयो-
 भुव इत्यादिमन्त्रत्रयेण स्नानम् ॥ ५ ॥ देवस्तु वन्दिता धेनुः सर्वपापप्रणाशिनी ॥ तक्षीरस्त्रापितो देव नित्यं मे वरदो भव ॥ ॐ
 त्र्यम्बकं० पयःस्नानम् ॥६॥ कासतोऽकाशतो वापियन्मया दुष्कृतं कृतम् ॥ तत्सर्वं विलयं यातु दमिस्त्मानेन भो शिव ॥१॥ त्र्यम्बकं०
 इति दधिस्नानम् ॥ ७ ॥ रसानामुत्तरं त्याज्यं देवानां च सदा प्रियम् ॥ तेन त्वं स्त्रापितो देव नित्यं शोकहरो भव ॥ ८ ॥
 त्र्यम्बकं० इति घृतस्नानम् ॥ ८ ॥ यस्य धारणमात्रेण तृप्तिं याति पितामहः ॥ मधुना स्त्रापितो देव नित्यं शोकहरो भव ॥ ९ ॥
 त्र्यम्बकं० मधुस्नानम् ॥ ९ ॥ यमलोकभयत्रस्तः शरणं त्वां गतः शिव ॥ खण्डस्त्रानेन देवेश मां कुरुष्व सुखान्वितम् ॥१०॥
 ॐ त्र्यम्बकं० इति शर्करोदकस्नानम् ॥ १० ॥ यस्य दर्शनमात्रेण मुक्तिः प्राणाश्च जीवितम् ॥ तेन चोत्तरगतोयेन स्नातो देहि
 प्रियं ध्रुवम् ॥ १ ॥ ॐ त्र्यम्बकं० इति शुद्धोदकस्नानम् ॥ ११ ॥ अथाद्भिर्देवं तर्पयेत् ॥ ॐ भवं देवं तर्पयामि । ॐ शर्वं
 देवं तर्पयामि । ॐ ईशानं देवं तर्पयामि । ॐ पशुपतिं देवं तर्पयामि । ॐ रुद्रं देवं तर्पयामि । ॐ भीमं देवं तर्पयामि ।
 ॐ महानं देवं तर्पयामीति तर्पयित्वा ततः ॐ त्र्यम्बकं० ज्येष्ठाय नमः । इत्याचमनीयम् ॥ १२ ॥ ॐ त्र्यम्बकं० श्रेष्ठाय नमः
 इति मधुपर्कमाचमनं च ॥ १३ ॥ सुगन्धं चन्दनं देव कुङ्कुमेन समन्वितम् ॥ अर्चितोऽसि मया भक्त्या शिवलोकप्रदो भव ॥

ॐ त्र्यंबकं इति गन्धम् ॥१४॥ अक्षय्यान्वधुप्रार्थान् कायं चैवाक्षय्यं लोकमक्षरैर्गचितः कुरु । ॐ त्र्यंबकं
 कं इत्यक्षतात् ॥ १५ ॥ संतानः पारिजातश्च ये चान्ये सुखादपाः ॥ तेषां पुण्यमया देव पूजितः सुखदो भव । १ । ॐ त्र्यंबकं
 कलविकरणाय नमः इति पुष्पाणि ॥ १६ ॥ धूपोऽयं गृह्यतां देव सुन्दरो गन्धवाञ्छुचिः ॥ ईप्सितं मे वंदेहि परत्र च शुभां गतिम्
 ॥ १ ॥ ॐ त्र्यंबकं सर्वभूतदमनाय नमः इति धूपम् ॥ १७ ॥ शुद्धा शुक्लाम्बरा वर्तिराज्यं च समन्विता ॥ दीपव
 र्तिप्रदानेन प्रीतः स्यादीश्वरो भव ॥ १ ॥ ॐ त्र्यंबकं मनोन्मनाय नमः । इति दीपम् ॥ १८ ॥ सर्वमन्नप्रदानं च देवानां
 तु सदा प्रियम् ॥ तेन चान्नप्रदानेन सुप्रीतो वरदो भव ॥ ॐ त्र्यंबकं भवोद्भवाय नमः । इति नैवेद्यम् ॥ आचमनं च ॥ १९ ॥
 अथाष्टभिर्मन्त्रैरष्टौ पुष्पाणि ० । ॐ भवाय देवाय नमः पुष्पं समर्पयामि ॥ १ ॥ ॐ शर्वाय देवाय ० ॥ २ ॥ ॐ ईशानाय
 देवाय ० ॥ ३ ॥ ॐ पशुपतये देवाय ० ॥ ४ ॥ ॐ रुद्राय देवाय ० ॥ ५ ॥ ॐ उग्राय देवाय ० ॥ ६ ॥ ॐ भीमाय देवाय ० ॥ ७ ॥
 ॐ महते देवाय ० ॥ ८ ॥ इति पुष्पाणि समर्प्य ॥ ॐ अघोरेश्वरो १ तत्पुरुषाय ० २ ईशानः सर्व ० ३ इति मन्त्रत्रयेणोपस्थाय
 नीराजनं कृत्वा । पुष्पाञ्जलिं समर्प्य प्रदक्षिणात्रयं कृत्वा साष्टाङ्गं प्रणमेत् । ततः शिवस्य मूर्ध्नि हिरण्यादिकलशेन संततां धारां
 मधुना सर्पिषा ययसा वेशुरसेन नारीकेलोदकेन चाभ्रसेन वा तदभावे उदकेन । ॐ नमस्तैरुद्रमन्यव ० इत्येकादशानामनुवाका
 नामेकमेकं जपेत्सर्वपां पारं पुनराशयेत् । उत्तमाराधनेन तदेतद्विधानमुत्तमम् ॥ ततः अभिषेकान्ते ॥ ॐ अनेन रुद्राभिषेकक्रमणा

श्रीभवानीशङ्करमृत्युञ्जयमहारुद्रः प्रीयतामिति देवदक्षिणपार्श्वे जलमुत्सृजेत् ॥ अतस्तसद्ब्रह्मा ० ॥ ततस्तन्नाभिपित्तोदकेन [अक्षि
 भ्यामित्यनुवाकेन] ॐ अक्षिभ्यातेनासिकाभ्याकणाभ्यां छुबुकादधि । यक्ष्मशीर्षार्थमस्तिष्ठाज्जिह्वायाविवृहामिति १ ग्रीवाभ्यस्त
 उष्णिहाभ्यः कर्कसाभ्योअनुक्यादयक्ष्मदोषण्य । मंसाभ्यावाहुभ्याविवृहामिति २ अत्रिभ्यस्तेगुदाभ्यावनिष्ठाहृदयादधि । यक्ष्ममते
 स्त्राभ्यांयक्रः शुशिराभ्योविवृहामिति ३ ऊरुभ्यातिअष्टिवह्वापाष्णिभ्यांप्रपदाभ्यांयक्ष्मश्रोणिभ्यांभासदाद्र्मसोविवृहामिति ४ मेहनाद्र
 नकरणाह्लोमभ्यस्तेनखेभ्यः ॥ यक्ष्मसर्वस्मादात्मनस्तमिदंविवृहामिति ५ अंगादगाह्लोमोलाजोतपर्वणिपर्वणि । यक्ष्मसर्वस्मादात्म
 नस्तमिदंविवृहामिति ॥६॥ इति ऋग्वेदीयानुवाकम् ॥ वारुणैर्वा मन्त्रैः मस्तकद्वपादान्तं समृज्यात् । पापक्षयार्थं व्याधिविमोचना
 र्थं श्रीकामः पुष्टिकामो मोक्षार्थं च कुर्यादेवं कुर्वन् सिद्धिमाप्नोति ॥ तत आचार्याय दक्षिणां ददाति दश गाः मवत्माः सुवर्ण
 भूषिताः ॥ वृषभैकादशस्तदलोभे एकां गां दद्यादित्याह भगवान् बौधायनः ॥ इति रुद्राभिषेकविधानम् ॥ अथ चण्डेश्वरं
 त्रपुराश्वरणं शारदायाम् । मूलमन्त्रो यथा ॐ ध्वं फट् । इति त्र्यक्षरो मन्त्रः । अस्य चण्डेश्वरमन्त्रस्य त्रिकक्षपितुष्टुप्
 छन्दश्चण्डेश्वरो देवता सर्वष्टसिद्धयर्थे विनियोगः ॥ ॐ त्रिकक्षपये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप्छन्दसे नमः मुखे
 ॥ २ ॥ ॐ चण्डेश्वरदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ दीप्तफट् हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ ज्वलफट् शिरसे

स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ ज्वालामालिनीफट् शिखाय वषट् ॥ ३ ॥ ॐ फट् कषचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ हनफट् नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥
 ॐ सर्वज्वालिनीफट् इत्यत्राय फट् ॥ ६ ॥ इति पटङ्गन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ चण्डेश्वरं रक्ततनुं त्रिनेत्रं रक्तशुक्राढ्यं हृदि भावयामि ॥
 ॐ त्रिशूलं शक्तिशालं कमण्डलुं चित्रतमिन्दुचूडम् ॥ १ ॥ एवं ध्यात्वा शिवपद्माक्षराक्षिं पीठं मूलन मूर्तिं प्रकल्प्य ॐ ध्वं चण्डेश्वराय नमः इति मन्त्रेण आवाहनादिपुष्पान्तरपचारैः संपूज्य आकरणापूर्जां कुर्यात् ॥ पट्कोणं हृदयादिपटङ्गानि संपूज्य
 अपटले ब्राह्म्यावृष्टमादृक्काः संपूजयेत् ॥ ततो मृषुं इन्द्रादिदशदिक्पालान् तद्ब्रह्म वज्राद्याधुयायि च पूजयेत् ॥ एवं चतुरा
 वरणापूर्जां कृत्वा धृष्यादिगणजनान्श्वरं संपूज्य त्रिलक्षं मन्त्रं जपेत् ॥ वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं दामं कुर्याद्दशशतः ॥ सधुरत्रयं प्रोक्तं विमुक्तिस्तिलाण्डुलः ॥ इति सिद्धं मनो मन्त्री वगवाजायतः चिरात् ॥ तपेयन्मनुनेन नित्यमष्टांशं शतम् ॥ २ ॥ अथ प्रप्राप्तिं
 महतीं पुत्रमित्रसमन्विताः ॥ प्रियङ्गुकुसुमः फुल्लस्तत्कण्डज्वालिज्जलो ३ ॥ जुहुयादयुतं मन्त्री पुरक्षोभः प्रजायते ॥ साध्यवृक्षत्व
 चो लोणं पिप्पला पिष्टसुरान्वितम् ॥ ४ ॥ पुत्तलीं रुचिरां कृत्वा प्रतिष्ठाप्य समीरणम् ॥ छित्वा छित्वा प्रजुह्यादष्टांशं निशि ॥ ५ ॥
 सप्ताहमेवं कुर्वीत साध्यां दासो भवेत्स्वयम् ॥ शवमन्त्रेषु निष्णातश्चण्डेश्वरमनुं भजेत् ॥ ६ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति परत्र ह च नन्दति ॥
 इति चण्डेश्वरमन्त्रप्रयोगः ॥ अथ त्वरितरुद्रमन्त्रपुरश्चरणप्रयोगः ॥ (हेमाद्रिशान्तिसारशान्तिस्तोत्रेषु) देवाल्यादिषु जपस्थानं प्रकल्प्य
 तत्र नित्यकमानन्तरं जपासने प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा उपविश्य भस्मत्रिण्डं रुद्राक्षमालां च धारयित्वा मूलनचम्य तेनैव प्राणा

नायम्य देशकालौ संकीर्त्य अमुककामनासिद्धयर्थं त्वरितरुद्रजपमहं करिष्ये । इति संकल्प्य पूर्वोक्तक्रमेण भूतशुद्धिं प्राणप्रतिष्ठा
 मन्तर्मातृकाबहिर्मातृकान्यासं श्रीकाण्ठकादिकलान्यासं च कृत्वा षोडशोपचारैः शिवपूजां विधाय रुद्रस्त्वेन स्तुत्वा त्वरितरुद्रविधान
 न्यासादिकं कुर्यात् । तत्र मूलमन्त्रो यथा—ॐ यो रुद्रोऽद्यां योऽप्सु य औपवीषु यो रुद्रो विश्वा भुवना विवेश तस्मै रुद्राय नमोस्तु
 ॥ १ ॥ इत्येकत्रिंशद्गणौ ३१ मन्त्रः । अस्य त्वरितरुद्रमन्त्रस्य अथर्वणऋषिः अनुष्टुप् छन्दः त्वरितरुद्रसंज्ञको देवता नमः इति
 बीजम् अस्तु इति शक्तिः त्वरितरुद्रप्रात्यर्थं जपे विनियोगः । [तत्रादौ मूलं कऋद्धिं कृत्वा प्रणवं करतलयोर्विवन्यसेत्]
 ॐ अथर्वण्यै नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ त्वरितरुद्रदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ नमः
 इति बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ अस्तु शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ यो रुद्र अद्भुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥
 ॐ अग्नौ तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ योऽप्सु मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ य औपवीषु अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ यो
 रुद्रो विश्वा भुवना विवेश कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ तस्मै रुद्राय नमोस्तु करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ।
 एवं हृदयादिन्यासः । अथ पदन्यासः । ॐ यः नमः पादयोः ॥ १ ॥ रुद्रः नमः जङ्घयोः ॥ २ ॥ अग्नौ नमः जानुनोः ॥ ३ ॥
 यः नमः ऊर्वोः ॥ ४ ॥ अप्सु नमः गुल्फयोः ॥ ५ ॥ यः नमः भूदे ॥ ६ ॥ औपवीषु नमः नाभौ ॥ ७ ॥ यः नमः उदरे ॥ ८ ॥
 रुद्रः नमः हृदये ॥ ९ ॥ विश्वा नमः कण्ठे ॥ १० ॥ भुवना नमः मुखे ॥ ११ ॥ विवेश नमः नासिकायाम् ॥ १२ ॥ तस्मै नमः

नेत्रयोः ॥ १३ ॥ रुद्राय नमः भुवोः ॥ १४ ॥ नमः नमः ललाटे ॥ १५ ॥ अस्तु नमः शिरसि ॥ १६ ॥ अथ वर्णन्यासः ।
 ॐ यः शिरसि ॥ १ ॥ रुद्रः ललाटे ॥ २ ॥ अग्नौ नेत्रयोः ॥ ३ ॥ यः कर्णयोः ॥ ४ ॥ अस्तु नासिकायाम् ॥ ५ ॥ यः मुखे
 ॥ ६ ॥ औपधीषु बाह्वोः ॥ ७ ॥ यः हृदये ॥ ८ ॥ रुद्रः नाभौ ॥ ९ ॥ विश्वा गुह्ये ॥ १० ॥ भुवना अपाने ॥ ११ ॥ विवि-
 र्भ्योः ॥ १२ ॥ तस्मै जान्वोः ॥ १३ ॥ रुद्राय जंघयोः ॥ १४ ॥ नमः गुल्फयोः ॥ १५ ॥ अस्तु चरणयोः ॥ १६ ॥ एवं पञ्च न्यास-
 न्कृत्वा शुभदमुद्रां प्रदर्शयेत् । (अङ्गुल्यग्राणि मूले तु कृत्वाङ्गुष्ठेन पीडयेत् ॥ सा मुद्रा शुभदा प्रोक्ता सैव शान्तिप्रदायिनी ॥१॥
 मुद्रादर्शनमन्त्रः । ॐ एतंरुद्रभागः सहस्रसौविक्रयान्तंजुपस्वस्वाहा । इति मन्त्रेण मुद्रां दर्शयित्वा ध्यानं कुर्यात् ।
 चतुर्भुजं देवं त्रिनेत्रं वरदाभयम् ॥ दधानमूर्ध्वहस्ताभ्यां शूलं डमरमेव च ॥ १ ॥ अङ्गुल्यग्राणि पद्मं दधानां च कर्द्वयम् ॥ आह-
 कर्द्वयं कुम्भं मातुलुङ्गं च विप्रतीम् ॥ २ ॥ (अथवा) चतुर्बाहुं त्रिनेत्रं च शुद्धस्फटिकसन्निभम् ॥ उपैकर्मणि चैवाग्रं मूर्तिं ध्याये-
 दुमापतिम् ॥ १ ॥ द्विभुजं नागपारां च शूलपाणिं जटाधरम् ॥ ध्यात्वेवं शंकरं पापान्मुच्यते मानसोद्भवात् ॥२॥ (अथवा) चतु-

१ कामनाभेदेन मुद्रास्थानानि (हेमाद्रौ) :- श्रृङ्गामः शीर्षाणि कुर्वन्त तेष्वकामस्तु नेत्रयोः । मुखं त्वत्वाद्यकामस्तु ग्रीवायां रोगनाशनम् ॥ हृदये मुखकामस्तु ताभौ ज्ञानप्रदं भवेत् । प्रजकामस्तु गुह्ये व पञ्चकामस्तु जंघयोः ॥ जानुभ्यां ग्रामकामस्तु सर्वकामस्तु गुह्ययोः । वशीकरणकामस्तु वामबाहुं प्रदर्शयेत् ॥ पापक्षयार्थिस्तु वा व्याधिरूपमेव तथा । बहिः शरीराकुर्वन्त शिवस्याग्रं तु सम्मस्तम् ॥ इति ॥

भुजं त्रिनेत्रं च शुद्धस्फटिकसन्निभम् ॥ अमृतेन च पूर्णौ द्वौ कलशौ हस्तयोर्द्वयोः ॥ १ ॥ हस्तद्वयेन योगस्य कृतमुद्रं स्थिरास-
 नम् ॥ सर्वकामप्रदं शान्तं शङ्करं करुणाकरम् ॥ २ ॥ उग्रकर्मणि चैवोग्रमूर्तिं ध्यायेदुमापतिम् ॥ द्विभुजं नागपाशं च झूलपाणिं
 जटाधरम् ॥ ३ ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य भेदपक्षे गन्धादिपूजनं कुर्यात् ॥ एवं पूजनं कृत्वा मूलमन्त्रं जपेत् ॥ अस्य
 पुरश्चरणमथुतद्वयजपात्मकं कुर्यात् ॥ प्रत्यहं शिवं पूजयेत् ॥ अथ श्राव्येकभक्ताशी ब्रह्मचारी हविष्यभुक् ॥ अयुते द्वे जपेत्पूर्वं
 प्रत्यहं पूजयेच्छिवम् ॥ १ ॥ जुहुयात्तदृशशेन तदृशशेन तर्पणम् ॥ मार्जनं तदृशशेन दृशशेन तु भोजयेत् ॥ २ ॥ एवं कृते
 तु सिद्धिः स्यात्तत्फलार्थं तु ततो जपेत् ॥ पुरश्चरणमेवं तु कृत्वा संपूज्य शंकरम् ॥ ३ ॥ जपेत्त्वरितरुद्रं तु सर्वकामसमृद्धये ॥
 श्रीकामः शान्तिकामो वा जपेच्छिवमर्तद्वितः ॥ ४ ॥ बिल्वसमिद्धिः श्रीकामः शान्तिकामः शमीमयैः ॥ जुहुयादाज्यसंमिश्रस्तर्पणं
 मार्जनं तथा ॥ ५ ॥ जप्त्वा लक्षं तु पुत्रार्थं पायसं जुहुयात्ततः ॥ वित्तार्थं श्रीफलेहममायुष्कामस्तु दूर्वया ॥ ६ ॥ तिलैरा-
 ज्येन संमिश्रैस्तेजस्कामो धृतेन वै ॥ ब्रीहिरिभिः पशुकामस्तु राष्ट्रकामस्तु वै गवैः ॥ ७ ॥ पायसं सर्वकामेन होतव्यं शर्करान्वि-
 तम् ॥ मध्वाक्तान्याम्रपत्राणि तीव्रज्वरविनाशिनः ॥ ८ ॥ हिमभूतज्येष्णव गुडूचाभिर्हुनेच्छिवम् ॥ सर्वरोगविनाशाय भृशस्यामि-
 मुखो जपेत् ॥ ९ ॥ अयुते द्वे जपे होमः काथ्योऽक्समिधा शुभः ॥ औदुम्बरैरग्नकामस्तजस्कामस्तु खादिरैः ॥ १० ॥ अपामार्ग-
 समिद्धोमाद्रूतबाधा विनश्यति ॥ ग्रहबाधाविनाशाय जपेदश्वत्थसन्निधौ ॥ ११ ॥ लवणान्वितदध्यक्तास्तीक्ष्णाग्राश्चत्थमभवाः ॥

हूयन्ते समिधः शुष्काः स्वाहान्तं मन्त्रमुच्यते ॥ १२ ॥ दशपञ्चाहुर्ताहुत्वा गच्छगच्छेत्युदीरयेत् ॥ यावद्धोमो बलिद्वयः पुरुषाहार
 संमितः ॥ १३ ॥ एवं कृते प्रमुच्येत पुमान् स्त्री वा महाग्रहात् ॥ यं जेतुमिच्छत्युरुग्रस्तत्स्थानाभिमुखो जपेत् ॥ जुहुयाच्छतत्राणि
 स दुष्टः क्षयमाप्नुयात् ॥ १४ ॥ लाजाहोमेन कर्त्तव्यार्थी कन्यामाप्नोति रूपिणीम् ॥ लाजाश्च मधुमसिन्धुः श्वेतपुष्पाणि वा पुनः
 ॥ १५ ॥ हूयन्ते हरिते देशे तस्य विश्ववशो भवत् ॥ वामाङ्गमुन्नतं कार्यं क्षीवशित्वं विचक्षणैः ॥ १६ ॥ हस्त्यश्वामात्यशान्त्यर्थं
 तिलैश्चाज्येन संयुतैः ॥ होमस्थाने तु संस्थाप्य कुम्भमकं जलान्वितम् ॥ १७ ॥ मन्त्रं जप्त्वाष्टमाहसं कुम्भं स्पृश्य ग्रथनतः ॥ अग्निपंकं
 तु तेषां वै शालां प्रोक्ष्य प्रदक्षिणम् ॥ १८ ॥ ग्रहग्रामादिशान्तिम्तु सर्वैः कार्या पु पूर्ववत् ॥ याम्नुपूजा प्रकृतव्या प्राच्यां दिशि
 पदे शुभे ॥ १९ ॥ ईशानाय बलिः कार्यः पशूनां पतये तथा ॥ एवं कृते पशूनां तु प्रजानां शान्तिमानुयात् ॥ २० ॥
 अद्भुतेषु च सर्वेषु निशायां ग्रामबाह्यतः ॥ उपविश्य जपेद्द्रुद्रं त्वरितं बलिभिः सह ॥ २१ ॥ होमः पलाशमसिम्बैः कर्त्तव्यो
 घृतसंयुतैः ॥ ईशानाय बलिः कार्यो यस्यां दिशि तद्द्रुतम् ॥ २२ ॥ तदशापतये चैव पशूनां पतये तथा ॥ वृष्टिकामो
 जपेच्छंखिलहोमो घृतान्वितैः ॥ २३ ॥ बलिपूजा प्रकृतव्या शिवस्य वरुणस्य च ॥ सर्वस्मिन्नपि चैवार्थे त्वरितस्य जपो
 भवत् ॥ २४ ॥ अयुतद्वयजाप्यं तु यावच्छंखं ततोऽधिकम् ॥ एवं कृते तु सिद्धिः स्यान्निष्कामः प्राप्नुयाच्छिवम् ॥ २५ ॥ एहं
 कामुष्मिकान् भोगान् मुक्त्वा सायुज्यमानुयात् ॥ इति श्रीत्वरितरुद्रमन्त्रपुरश्चरणं समाप्तम् ॥ अथ पार्थिवलिङ्गपूजन

विधानम् (मन्त्रमहोदध्यादिषु) तत्रादौ प्रार्थनैत्यकर्म समाप्य सुमुहूर्ते शिवालेय पुण्यस्थाने वा गत्वा तत्र स्थानशुद्धिं संपाद्य
स्वाप्तने उदङ्मुख उपविश्य भस्मत्रिपुण्ड्ररुद्राक्षधारणं च कुर्यात् । ततः ॐ नमः शिवाय इत्यनेनाचम्य प्राणानायम्य गणपति
स्मरणं कृत्वा देशकलौ संकीर्त्य अमुकगोत्रोऽमुकशर्मा मम श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलावाप्तये अमुककामनासिद्ध्यर्थे
श्रीभवानीशङ्करप्रसन्नतार्थं पार्थिवलिङ्गपूजां करिष्ये । अथवा अमुककामोऽमुकसंन्यया एतावन्तं कालं पार्थिवलिङ्गानि
स्वयं ब्राह्मणद्वारा वा पूजयिष्ये तद्भक्त्या भूतशुद्धिं प्राणप्रतिष्ठां मातृकान्यासादिकर्मं च करिष्ये ॥ इति संकल्प्य ।
पृथिव त्वयेति मन्त्रस्य मेरुपृष्ठऋषिः । सुतलं छन्दः । कूर्मो देवता । आसनोपवेशने विनियोगः । “ ॐ पृथिव त्वया
धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता ॥ त्वं च धारय मां देवि पवित्रं कुरु चासनम् ॥१॥ ” इति भूमिं प्रार्थ्य । ॐ पृथिव्यै नमः ॥
ॐ आधारशक्त्यै नमः ॥ ॐ विश्वशक्त्यै नमः ॥ ॐ चिच्छक्त्यै ॐ नमः । मायाशक्त्यै नमः ॥ इति गन्धपुष्पैः पूजयेत् । ततो
मूलेन शिखां बद्ध्वा आचम्य । स्वात्समहृद्यावलोकनेन दिव्यान् विद्यान् । अस्त्राय फट् । इत्यभिमन्त्रितजलप्रक्षेपणान्तरिश्चान् ॥
“ ॐ अपसर्पन्तु ये भूता ये भूता भूमिसंस्थिताः ॥ ये भूता विघ्नकर्तारस्तं नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥१॥ अपक्रामन्तु भूतानि पिशाचाः
सर्वतो दिशम् ॥ सर्वपामविरोधेन ब्रह्मकर्म समारभे ॥२॥ इति मन्त्राभ्यां वामपाणिं वातत्रयेण भौमान्तरिक्षगान् विद्यानुत्सारये । ततः
ॐ सर्वभूतनिवारकाय शाङ्गाय सरास्त्रराजाय सुदर्शनाय हुं फट् । इति छोटिकाभिस्तालत्रयेण च दिग्बन्धं विधाय ॐ

अस्त्राय फट् इति कशुद्धिं कृत्वा । ॐ गुरुभ्यो नमः । ॐ परमगुरुभ्यो नमः । ॐ परमेश्वरगुरुभ्यो नमः ।
 ॐ आचार्यगुरवे नमः । ॐ नमो महर्ष्यः इति नवा भूतशुद्धिं कुर्यात् । अथ भूतशुद्धिः ॥ हृदयस्थं प्रदीपकलिकां जीवं
 ॐ हंसः सोहमिति मन्त्रेण ब्रह्माण्डस्थितमहसदलपद्मान्तर्गतशिवं संयोज्य । ॐ लैहो सद्योजाया निवृत्तिकलात्मने हुं फट्
 इति पादादिजानुपय्यते न्यसेत् ॥ १ ॥ ॐ वैहो वामदेवाय प्रतिष्ठाकलात्मने हुं फट् इति जान्वादिनाभिपय्यते ॥ २ ॥
 ॐ रँहू अधोराय विद्याकलात्मने हुं फट् इति नाभ्यादिहृदयान्तं ॥ ३ ॥ ॐ यँहू तत्पुरुषाय शान्तिकलात्मने हुं फट् इति हृदयादि
 भ्रूमध्यान्तं ॥ ४ ॥ ॐ हँहो ईशानाय शान्त्यतीताय कलात्मने हुं फट् इति भ्रूमध्यादि ब्रह्मध्रान्तं च विन्यसेत् । एवं
 भूतानि संचिन्त्य जन्मान्तरे दुःखप्रदं पापपुरुषमसद्भासनात्मकं वामकक्षिस्थितं ॐ यँ इति वायुबीजं पूरके षोडशवारं जपित्वा विशो
 ष्य ॐ रँ इति वह्निबीजं कुम्भके चतुःषष्टिवारं जप्त्वा तं दहेत् । ततः ॐ यँ इति वायुबीजं रंचके द्वात्रिंशद्वारं जप्तेन तद्भस्म शरी
 राद्वहिर्निष्कास्य पुनः वै इति षोडशधा सुधाबीजजप्तेन तद्भस्म संप्लव्य लँ इति षोडशधा जप्तेन भूबीजेन घनीकृत्य कनका
 ण्डवत् विभाव्य नित्यशुद्धबुद्धमुक्तस्वभावं ब्रह्मवाहमिति भावयेत् । ततः ॐ हँ ईशानाय नमः सूँहू ॥१॥ ॐ हँ तत्पुरुषाय नमः
 मुखे ॥ २ ॥ ॐ हुं अधोराय नमः हदि ॥ ३ ॥ ॐ हिं वामदेवाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ हं सद्योजायाय नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति
 न्यसेत् । एवमुत्पन्ने देवात्मके देहे ब्रह्माण्डस्थितपरमात्मनः सकाशाज्जीवं हंसः सोहमिति हृदयमानीय स्वप्राणप्रतिष्ठां कुर्यात् ॥

इति भूतशुद्धिः ॥ ॥ अस्य प्राणप्रतिष्ठामन्त्रस्य ब्रह्मविष्णुरुद्रा ऋषयः ऋग्यजुःसामानि च्छन्दांसि । प्राणशक्तिर्देवता । ओं बीज
 म् । ह्रीं शक्तिः । क्रीं कीलकम् । स्वशरीराण्यप्रतिष्ठापने विनियोगः । ओं ब्रह्मविष्णुरुद्राऋषिभ्यो नमः शिरसि । ओं ऋग्यजुःसामचन्दो
 भ्यो नमः मुखे । ओं प्राणशक्त्यै देवतायै नमः हृदये । ओं ओं बीजाय नमः गुह्ये । ओं ह्रीं शक्त्यै नमः पादयोः । ओं क्रीं कील
 काय नमः सर्वाङ्गे ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ओं ह्रीं ओं अक्षरगण्डं ओं आकाशवायुतेजोजलपृथिव्यात्मने ओं अद्भुताभ्यां नमः ॥ ओं
 ह्रीं ईं च जज्ञे ईं शब्दस्पर्शरूपसगन्धात्मने ईं तर्जनीभ्यां नमः ॥ ओं ह्रीं उट्टठडणं ओं श्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणात्मने ओं मध्यमाभ्यां
 नमः ॥ ओं ह्रीं एतत्तदधनैवाक्याणि पादपात्रपूरस्थात्मने ऐं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ओं ह्रीं ओं पर्ववर्भेम ओं वचनादानगतिविसर्गानन्दा
 त्मने ओं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ओं ह्रीं अथरलं वशपसहस्रं अमनोबुद्धयं हंकारचित्तज्ञानात्मने अः कर्तलकपट्टाभ्यां नमः ॥ इति
 करन्यासः ॥ ततः एवं हृदयादिन्यासं कुर्यात् ॥ ओं ह्रीं अक्षं १९ ॥ ओं ह्रीं इत्तं १७ ईं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥
 ओं ह्रीं उट्टं १७ ओं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ओं ह्रीं ऐं १७ ऐं कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ ओं ह्रीं ओं पं १९ ओं नेत्रत्रयाय वीषट्
 ॥ ५ ॥ ओं ह्रीं अयं २४ अं अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति हृदयादिन्यासः ॥ अथ ध्यानम् । रत्नाम्भोधिस्थपोतोहसदरुणसरोजाधिकृ
 टाकराब्जैः पाशं कोटण्डमिक्षुद्रमणिशुभम्यङ्कुशं पञ्चबाणान् ॥ विभ्राणामृक्पालं त्रिनयनलसिता पीनवक्षोरुहाढ्या देवी बाला
 कवर्णा भवतु सुखकरी प्राणशक्तिः परा नः ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा स्वहृदि कं निधाय ओं औद्रीं क्रीं थरलं वशपसहस्रं मम

प्राणा इह प्राणाः ॥ १ ॥ ॐ आर्हिक्रौ यरं० मम जीव इह स्थितः ॥ २ ॥ ॐ आर्हिक्रौ यं० मम सर्वेन्द्रियाणि वाङ्मनश्चक्षुःश्रोत्र
जिह्वाघ्राणप्राणा इहागत्य सुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा ॥ ३ ॥ इति वारत्रयं पठित्वा पञ्चदशप्रणवावृत्तीः कृत्वा क्रमेण मम संस्कारा
जता इति भावेयेत् । इति प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा ततः पूर्वोक्तपद्धतिकाण्डोक्तमन्त्रमातृकाबहिर्मातृकान्यासं च कृत्वा पञ्चाक्षरोदितं
श्रीकण्ठादिकलान्यासं च कुर्यात् । एवं न्यासं कृत्वा सूर्यायार्घ्यं दत्त्वा । ॐ सर्वाधारधरे देवि त्वद्व्यासं मृत्तिकामिमाम् ॥ ग्रही
ष्यामि प्रसन्ना त्वं लिङ्गार्थं भव सुप्रभे ॥ १ ॥ इति भूमिं प्रार्थ्य ॐ ह्रां प्रथिव्यै नमः । इति पङ्कजनाभिमन्त्र्य उद्धृतासि वराहेण
कृष्णेन शतबाहुना ॥ मृत्तिके त्वां च गृह्णामि प्रजया च धनेन च ॥ १ ॥ ॐ हराय नमः । इति शुचिस्थानात् (पापाणवेणुकी
टके शास्थिवालुकादिदोषरहितामीशानकोणताम्) मृदं शस्त्रेणोत्कीर्य सुस्निग्धां शुभ्रां मृदमादाय निःशर्करां कृत्वा प्रत्यहं पूजनाय
संशुद्धे ताम्रादिपात्रे निदध्यात् । ततस्तां दृष्ट्वावलोकनेन संशोध्य । ॐ (वै) इति अमृतबीजेनाभिमान्त्रितजलप्रक्षेपेण संपीड्य ।
तेन पिण्डं कृत्वा तस्मात्पिण्डादस्यां मृदमादाय ॐ ह्रीं ग्लौं गंगणपतये ग्लौं गं ह्रीं इत्येकादशा ११ क्षरमन्त्रेण बालगणेश्वरं वरा
भयलसत्पाणिपद्मं निर्माय ततः ॐ महेश्वराय नमः । इति मनोहरं लिङ्गमद्भुष्टादिदशांगुलान्तं संघटनं विधाय एवमन्यान्यपि
लिङ्गानि यथा संकल्पितानि कृत्वा अवशिष्टमृदा ॐ ऐं हुं क्षं ह्रीं कुमाराय नमः । इति दशाक्षरमन्त्रेण षण्मुखं कुमारं च कृत्वा
पङ्कजन्ते स्थापयेत् । तावत् पीठपूजा । पीठं जलेन प्रोक्ष्य तत्र पूर्वादिविशु ॐ वामायै नमः ॥ १ ॥ ॐ ज्येष्ठायै नमः ॥ २ ॥ ॐ

रोद्रै नमः ॥ ३ ॥ ॐ काव्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ कलविकरण्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ बलविकरण्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ बलप्रमथिन्यै नमः ॥ ७ ॥
 ॐ सर्वभूतदमन्यै नमः ॥ ८ ॥ (मध्ये) मनोन्मन्यै नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः संपूज्य । ॐ नमो भगवते सकलगुणा-
 त्मशक्तियुक्तायानन्ताय योगपीठात्मने नमः इति पुष्पाञ्जलिना आसनं दत्त्वा तत्र स्वपुरतः ॐ झूलपाण्ये नमः इति पीठमध्ये
 संस्थापयेत् । ततः आचम्य प्राणानाम्य ॐ अस्य श्रीसदाशिवमन्त्रस्य वामदेव ऋषिः । पंक्तिश्छन्दः श्रीसदाशिवो देवता । ॐ
 बीजम् । नमः शक्तिः । शिवाय कीलकं मम साम्बसदाशिवप्रीत्यर्थं पार्थवल्लिङ्गभूजने विनियोगः ॥ ॐ वामदेवऋषये नमः
 शिरसि ॥ १ ॥ ॐ पंक्तिश्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ श्रीसदाशिवदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ बीजाय नमः
 गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ नमः शक्त्यै नमः पादयोः ॥ ५ ॥ ॐ शिवाय कीलकाय नमः सर्वाङ्गे ॥ ६ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः । ॐ अङ्गुष्ठाभ्यां
 नमः ॥ १ ॥ ॐ नं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ मं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ शिं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥
 ॐ वां कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ यं करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ एवं हृदयादिपङ्क्त्यासं कुर्यात् ।
 ॐ नं तत्पुरुषाय नमो हृदये ॥ १ ॥ ॐ मं अवोराय नमः पादयोः ॥ २ ॥ ॐ शिं सद्योजाताय नमो गुह्ये ॥ ३ ॥
 ॐ वां वामदेवाय नमो मूर्ध्नि ॥ ४ ॥ ॐ यं ईशानाय नमो मुखे ॥ ५ ॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेत् । अथ ध्यानम् ॥
 ॐ ध्याये नित्यं महेशं रजतगिरिनिभं चारुचन्द्रावतंसं रत्नाकरपोज्ज्वलाङ्गं परशुमुगवराभीतिहस्तं प्रसन्नम् ॥ पद्मासीनं समन्ता

तत्तुतममरगणैर्व्याघ्रकृत्तिं वसानं विशाद्यं विश्ववन्द्यं निखिलभयहरं पञ्चक्रं त्रिनेत्रम् ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य प्राणप्रतिष्ठां कुर्यात् । अस्य श्रीप्राणप्रतिष्ठामन्त्रस्य ब्रह्मविष्णुमहेश्वरा ऋषयः ऋग्यजुःसामानि च्छन्दांसि क्रियामयवपुःप्राणाख्या देवता । ओं बीजम् । ह्रीं शक्तिः । क्रीं कीलकम् देव प्राणप्रतिष्ठापने विनियोगः ॐ ब्रह्मविष्णुरुद्रऋषिभ्यो नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ ऋग्यजुःसामच्छन्दाभ्यो नमो मुखे ॥ २ ॥ ॐ प्राणाप्यदेवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥ ॐ ओं बीजाय नमो गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ ह्रीं शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ ॐ क्रीं कीलकाय नमः सर्वाङ्गा इति कृत्वा । ॐ आँ ह्रीं क्रायैरल्वशपसहस्रः सोहं शिवस्य प्राणा इह प्राणाः ॥ १ ॥ ॐ आँ ह्रीं क्रायैरल्वशपसहस्रः सोहं शिवस्य जीव इह स्थितः ॥ २ ॥ ॐ आँ ह्रीं क्रायैरल्वशपसहस्रः सोहं शिवस्य सर्वेन्द्रियाणि वाङ्मनस्त्वक्चक्षुश्श्रोत्रघ्राणजिह्वापाणिपदपायुपर्यानि इहागत्य सुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा ॥ ३ ॥ एवं प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा ध्यायेत्-विभ्रहोभिः कुठारं मृगमभयवरो सुप्रसन्नो भोःशः सर्वालङ्कारदीप्तः सगसिजनिलयो व्याघ्रचर्मनिवासाः ॥ ध्येयो मुक्ताङ्गरागामृतरसकणिकाद्रिप्रभः पञ्चवक्ररुचक्षः कोटीरकोट्युच्चटिताहिमरुचिः सर्वदा चन्द्रमौलिः ॥ इति ध्यात्वा नमस्कारं कुर्यात् । तद्यथा-नमोऽस्तु स्थाणुरूपाय ज्योतिर्लङ्घ्यमृतात्मने ॥ चतुर्भुजं पुण्ड्रयाभासिताङ्गाय शंभवे ॥ २ ॥ सर्वज्ञानविज्ञानप्रदौ नेकमहात्मने ॥ नमस्ते देवदेवेश सर्वभूतहिते गत ॥ २ ॥ अनन्तकान्तिसंपन्न अनन्तासनसंस्थित ॥ अनन्तकान्तिसंभोगपरकान्त नमोऽस्तु ते ॥ ३ ॥ वज्ररूप महारूप सर्वरूपोत्तमोत्तम ॥ पशुपाशार्णवासीन दृढव्रत नमोऽस्तु ते ॥ ४ ॥ स्वभावनिर्मला

कार सर्वोपाधिविनाशन ॥ योगियोगिन्महायोग योगीश्वर नमोऽस्तु ते ॥ ५ ॥ इति नत्वा स्थापितं लिङ्गं स्पृशन् ॐ भूः पुरुषं
साम्बसदाशिवमावाहयामि ॥ १ ॥ ॐ भुवः पुरुषं साम्बसदाशिवमावाहयामि ॥ २ ॥ ॐ स्वः पुरुषं साम्बसदाशिवमावा
हयामि ॥ ३ ॥ इत्यावाह्य । ॐ स्वामिन्सर्वजगन्नाथ यावत्पूजावसानकम् ॥ तावत्त्वं प्रीतिभावेन लिङ्गस्मिन्सन्निधौ भव
॥ १ ॥ इति पुष्पाञ्जलिं दत्त्वा ॐ ह्रीं ग्लौं गं ग्लौं गं ह्रीं ॥ ११ ॥ इत्येकादशार्णमन्त्रेण गणपतिं संपूज्य
ॐ ऐं हूं क्षुं ह्रीं कुमाराय नमः ॥ १० ॥ इति दशाक्षरमन्त्रेण स्कन्दं पूजयेत् ॥ ३ ॥ अथ शिवपूजनम् ॥ तत्रादौ ध्यानम् । दक्षा
ङ्कस्थं गणपतिमुखं प्रामृशन्दक्षदोष्णा वामोरुस्थां नगपतनयाङ्गु गुहं चापरेण ॥ इष्टाभीती परकरयुगे धारयन्निन्दुकान्तिरव्याद
स्मांस्त्रिभुवननतो नीलकण्ठस्त्रिनेत्रः ॥ १ ॥ एवं ध्यात्वा ॐ नमोऽस्तुनीलश्रीवायसहस्राक्षायमीदृपअथोयेऽस्यसत्त्वानोहतभ्योऽक
रन्नमः ॥ १ ॥ श्रीसाम्बसदाशिवाय नमः पादं समर्पयामि इति पादं दद्यात् ॥ १ ॥ ॐ गायत्रीत्रिष्टुब्जगन्तयनुष्टुप्पुन्यसह ॥
बृहत्युष्णिहकुकुसूचीभिः शम्यन्तु त्वा ॥ ॐ सांबसदाशिवाय नमः । अर्घ्यं समर्पयामि इत्यर्घ्यम् ॥ २ ॥ ॐ त्र्यंबकं यजा
महेसुगंधिमुष्टिर्वनम् ॥ उर्वारुर्कर्मिवर्धनान्मृत्युमुक्षीयमामृतात् ॥ ॐ सांबसदाशिवाय नमः आचमनं स० इत्याचमनम्
॥ ३ ॥ ॐ मधुवाताऋताये० इति मधुपर्कम् ॥ ४ ॥ ॐ सांबसदाशिवाय नमः इत्याचमनीयम् ॥ ५ ॥ ॐ वरुणस्योत्तंभेनमसि

वरुणस्यस्कभसज्जनीस्थो वरुणस्यऋतसदृथ्यसिस्वरुणस्यऋतसदनमसिस्वरुणस्यऋतसदनमासीद ॥ ६ ॥ ॐ सांबसदाशिवाय
 नमः जलस्नानं स० इति जलस्नानम् ॥ ६ ॥ ॐ पर्यः-पृथिव्यांपथ्यऽओषधीषुपयोदिव्यतरिक्षेपयोवा ॥ पर्यःस्वतीः-प्रदिशः-संतुमहम् ॥
 ॐ सांबसदाशिवाय नमः पर्यःस्नानं स० । इति पर्यःस्नानम् ॥ ७ ॥ ॐ दुधिक्षाणोऽअकारिपंजिष्णोरश्वस्यव्याजिनः ॥
 सुरभिनेमुखंकरत्थाणआयूँ ७ पितारिपत् ॥ ॐ सांबसदाशिवाय नमः । दुधिक्षानं स० । इति दुधिक्षानं पुनर्जलस्नानम् ॥ ८ ॥ ॐ धृतं
 धृतपावानं पिबतु व्वसां व्वसापावानं पिबतु तरिक्षस्य हविरसि स्वाहा दिशः-प्रदिशऽआदिशो व्वदिशोऽउदिशो दिग्भ्यः स्वाहा ॐ सांब
 सदाशिवाय नमः धृतस्नानं समर्पयामि । इति धृतस्नानं पुनर्जलस्नानम् ॥ ९ ॥ ॐ मधुव्वताऽऋताय ते मधुक्षरतिः सिधवः त्माध्वीर्नो भूतवापे
 धीं मधुनक्तं मुतोपसो मधुमत्पार्थव ७ रजः-मधुद्यौरस्तु नं पिता मधुमान्नो व्वनस्पतिर्भूधुमाऽ२ अस्तु मर्यः-माध्वीर्गोविभवतु नं ॥ ॐ
 सांबसदाशिवाय नमः मधुस्नानं स० । इति मधुस्नानं पुनर्जलस्नानम् ॥ १० ॥ ॐ अपा ७ रसमुद्रयसुष्ठस्य सन्त ७ समा
 हितम् ॥ अपा ७ रसस्य योरसस्तं वाग्नाम्युत्तममुपयामगृहीतोऽसिन्द्राय त्वाजुष्टं गन्हाभ्येपते यो निरिन्द्राय त्वाजुष्टतमम् ॥ ॐ सांबसदा
 शिवाय नमः शर्करीदक्स्नानं स० । इति शर्करीदक्स्नानं पुनर्जलस्नानम् ॥ ११ ॥ ॐ पंचनद्युः संसरस्वतीमपियन्ति सस्रो

तसः ॥ सरस्वतीपुंचधासोदेशंभक्तसरित् ॥ ॐ सांबसदाशिवाय नमः पंचामृतस्नानं स० इति पञ्चामृतस्नानम् ॥ १२ ॥
 ॐ शुद्धवालंस्वर्वाशुद्धवालमणिवालस्तद्विशिनाः श्वेतं-श्वेताक्षोरुणस्तेरुद्रायपशुपतयेकर्णाषामाऽवलिमारौद्रानभोरूपाऽपार्जुन्याः
 ॥ ॐ सांबसदाशिवाय नमः शुद्धोदकस्नानं स० । इति शुद्धोदकस्नानम् ॥ १३ ॥ ततः स्नानं ॐ नमो रूद्र०
 इति षोडशभिर्ऋग्भिः अभिषेकं कुर्यात् ॥ ततः ॐ प्रमुञ्चयध्वनस्त्वभयोरान्त्योज्याम् ॥ वाश्चतेहस्तऽड्यवंपराताभगवो
 व्वप ॥ ॐ सांबसदाशिवाय नमः वस्त्रं कौपीनं स० । इति वस्त्रकौपीनम् ॥ १४ ॥ ॐ विज्यं धनुः-कपर्दिनोव्विशल्यो
 बाणं वारुत ॥ अनेशन्नस्यवाऽड्यवंपराताभगवो नमः आभरणं स० इत्याभरणम् ॥ १५ ॥ ॐ
 ब्रह्मज्ज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विषीमतं सुरचोर्वेनऽआवत्सुध्या उपमाऽस्यव्विष्ठांस्तश्चोनिमसतश्चव्विः ॥ ॐ सांबसदाशिवाय
 नमः यज्ञोपवीतं समर्पयामि इति यज्ञोपवीतम् ॥ १६ ॥ आचमनं च दद्यात् ॥ ॐ नमः श्वभ्यः पतिभ्यश्चोनिमोभवाय च
 रुद्राय च नमः-शर्वाय च पशुपतये च नमो नीलश्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः-कपर्दिने ॥ ॐ सांबसदाशिवाय नमः गन्धं स० । इति
 गंधम् ॥ १७ ॥ नमः शम्भवाय च मयोभवाय च नमः-शङ्कराय च मयस्कराय च नमः-शिवाय च शिवं राय च ॥ ॐ सांबसदाशिवाय

नमः अक्षतान् स० । इत्यक्षताः ॥ १८ ॥ नमः ऽर्थाय चावाध्यायचनमः-प्रतरणाय चोत्तरणाय च नमः स्त्रीध्यायचकूलाचयनमः
 शण्याय च फेन्यायचनमः ॥ ॐ सांबसदाशिवाय नमः पुष्पं समर्पयामि । इति पुष्पाणि ॥ १९ ॥ ॐ अक्षतैर्विलिने च कवचिने च नमः
 वर्मिणे च वरुथिने च नमः ॥ श्रुतार्थचश्रुतसेनायचनमो दुन्दुभ्याय चाहनन्यायचनमो धृग्वे ॥ ॐ साम्बसदाशिवाय नमः विल्वपत्रं
 स० । इति विल्वत्राणि ॥ २० ॥ ॐ काण्डात्काण्डात्प्रगृहन्ती परुषं परुषस्परि ॥ एवानंदं वै प्रतेनुमहस्रणशतेन च ॥ ॐ सांबसदा
 शिवाय नमः दूर्वा स० । इति दूर्वा ॥ २१ ॥ एवं पुष्पांतपूजां कृत्वा आवरणाचनं कुर्यात् ॥ तद्यथा । ॐ अघोराय नमः ॥ १ ॥
 ॐ पद्मपुतये नमः ॥ २ ॥ ॐ शिवाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ विरूपाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ विश्वरूपाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ भैरवाय नमः ॥ ६ ॥
 ॐ त्र्यम्बकाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ शूलपाणये नमः ॥ ८ ॥ ॐ कपर्दिने नमः ॥ ९ ॥ ॐ ईशानाय नमः ॥ १० ॥ ॐ महेशाय नमः
 ॥ ११ ॥ इत्येकादश रुद्रान् संपूज्य ततः ॐ भगवतये नमः ॥ १२ ॥ ॐ उमादेव्यै नमः ॥ १३ ॥ ॐ अशंकरप्रियायै नमः ॥ १४ ॥ ॐ पार्वत्यै नमः
 ॥ १५ ॥ ॐ गौर्यै नमः ॥ १६ ॥ ॐ कालिन्द्यै नमः ॥ १७ ॥ ॐ विधधारिण्यै नमः ॥ १८ ॥ ॐ विश्वेश्वर्यै नमः
 ॥ १९ ॥ ॐ विश्वमात्रे नमः ॥ १० ॥ ॐ शिवायै नमः ॥ ११ ॥ इति शक्तीः पूजयेत् । एवं सगणं रुद्रं संपूज्य वेद्यामष्टमूर्तीः
 अक्षतादिना पूजयेत् । तद्यथा । प्राच्याम् ॐ शर्वाय क्षितिमूर्तये नमः ॥ १॥ ईशान्याम् ॐ भवाय जलमूर्तये नमः ॥ २ ॥ उदीच्याम्

ॐ रुद्रायामिर्मृतये नमः ॥ ३ ॥ वायव्याम् ॐ उग्राय वायुमृतये नमः ॥ ४ ॥ प्रतीच्याम् ॐ भीमायाकाशमृतये नमः ॥ ५ ॥
 नैऋत्याम् ॐ पशुपतये यजमानमृतये नमः ॥ ६ ॥ दक्षिणस्याम् ॐ महादेवाय सोममृतये नमः ॥ ७ ॥ आग्नेय्याम् ॐ ईशानाय
 सूर्यमृतये नमः ॥ ८ ॥ इति संपूज्य प्रणालिकायां द्वौ उमायै नमः इति पूजयेत् । तद्वहिः पूर्वादिषु इन्द्रादिदशदिक्पालान्
 संपूजयेत् ॥ इत्यावरणपूजा ॥ ततः ॐ नमः कपुदिने च्युतकेशाय च नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो गिरिशयाय
 च शिपिविष्टाय च नमो मीढुष्टमाय च पुमते च नमो ह्रिस्वार्य ॥ ॐ साङ्गाय साम्बसदाशिवाय नमः धूपं स० इति धूपम् ॥ २२ ॥
 ॐ नमः आशैवैचाजिराय च नमः शीर्ध्याय च शीर्ध्याय च नमः ॐ नमो देवाय च नमो नो देवाय च नमो नो देवाय च नमो नो देवाय च नमः ॐ साङ्गाय
 साम्बसदाशिवाय नमः दीपं स० इति दीपम् ॥ २३ ॥ ॐ नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चा परजाय च नमः शोभयामाय चापण
 लमाय च नमो जघन्याय च बुध्याय च नमः सोभ्याय ॥ ॐ साङ्गाय साम्बसदाशिवाय नमः नैवेद्यं समर्पयामि । इति नैवेद्यम् ॥ २४ ॥
 ॐ त्र्यंबकं भजामहे सुगंधिं प्रपूष्वि वद्धनम् ॥ उर्वारुकमिव बंधनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ ॐ साङ्गाय साम्बसदाशिवाय नमः आचम
 नीयं समर्पयामि ॥ इत्याचमनम् ॥ २५ ॥ ॐ इमारुद्राय तत्रैकपदिनक्षयद्रागय प्रभराभेमती ॥ अथाशमसद्विपदे चतुष्पदे विश्वे

मुष्ट्यामैऽस्मिन्नतुरम् ॥ ॐ साङ्गाय साम्बसदाशिवाय ताम्बूलं स० । इति ताम्बूलम् ॥२६॥ ॐ श्रीश्वते लक्ष्मीश्च० ॐ साङ्गाय
 साम्बसदाशिवाय नमः ऋतुफलं स० । इति ऋतुफलम् ॥ २७ ॥ ॐ हिरण्यगर्भं समवतप्तमृषुतस्य जातः पतिर्येकः आसीत् ॥ सदा
 धारयुर्धिविद्यासुतेमां कस्मै देवाय हुविर्पाविधेम ॥ ॐ साङ्गाय साम्बसदाशिवाय नमः दक्षिणां समर्पयामि ॥ इति दक्षिणाम् ॥२८॥ एवं
 संपूज्य साक्षतजलेन तर्पणं कार्यम् ॥ ॐ भवं देवं तर्पयामि ॥ १ ॥ ॐ शवं देवं तर्पयामि ॥ २ ॥ ॐ ईशानं देवं तर्पयामि ॥३॥
 ॐ पशुपतिं देवं तर्पयामि ॥ ४ ॥ ॐ उग्रं देवं तर्पयामि ॥ ५ ॥ ॐ रुद्रं देवं तर्पयामि ॥ ६ ॥ ॐ भीमं देवं तर्पयामि ॥ ७ ॥ ॐ
 महान्तं देवं तर्पयामि ॥ ८ ॥ ॐ भवस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि ॥ १ ॥ ॐ शर्वस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि ॥ २ ॥ ॐ ईशानस्य
 देवस्य पत्नीं तर्पयामि ॥ ३ ॥ ॐ पशुपते देवस्य पत्नीं तर्पयामि ॥ ४ ॥ ॐ उग्रस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि ॥ ५ ॥ ॐ रुद्रस्य
 देवस्य पत्नीं तर्पयामि ॥ ६ ॥ ॐ भीमस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि ॥ ७ ॥ ॐ महतो देवस्य पत्नीं तर्पयामि ॥ ८ ॥ एवं तर्पणं
 कृत्वा कर्पूरगन्धैर्भिरैकदशवर्तिकभिः कर्पूरेण वा आरातिकं कुर्यात् ॥ तत्र नीराजनम्-ॐ कर्पूरगौरं करुणावतारं संसारस्मरं
 भुजगेन्द्रहारम् ॥ सदा वसन्तं हृदयारविन्दं भवं भवानीसहितं नमामि ॥१॥ वन्दे देवमुमापतिं सुखं वन्दे जगत्कारणं वन्दे पन्नगमू
 षणं मृगधरं वन्दे पशूनां पतिम् ॥ वन्दे सूर्यशशङ्खबह्निनयनं वन्दे मुकुन्दप्रियं वन्दे भक्तजनाश्रयं च वन्दे वन्दे शिवं शङ्करम् ॥२॥

शान्तं पद्मासनस्थं शशधरमुकुटं पंचवक्त्रं त्रिनेत्रं झूलं वस्त्रं च खड्गं परशुमभयदं दक्षभागे वहन्तम् ॥ नागं पाशं च घण्टां डमरुकसहितं
 साङ्कुशं वामभागे नानालंकारयुक्तं स्फटिकमणिनिभं पर्वतीशं नमामि ॥३॥ अथ शिवनीराजनम् ॥ जय गङ्गाधर हर जय गिरिजा
 धीशा ॥ त्वं मां पालय नित्यं कृपया जगदीशा । हर हर हर महादेव ॥१॥ कैलासे गिरिशिखरे कल्पद्रुमविपिने शुभ्रति मधुकण्डुञ्ज
 कुञ्जवने सुधनौकोकिलकुजतखेलतहंसावनललिता । रचयति कलाकलापं नृत्यति मुदसहिता । हर हर हर महादेव ॥ २ ॥ तस्मिन्
 ललितमुद्देशे शाला मणिरचिता । तन्मध्ये हरनिकटे गौरी मुदसहिता ॥ क्रीडा रचयति भूषारंजितनिजमीशम् । इन्द्रादिकसुरसेवित
 नामयते शीशम् ॥ हर हर हर महादेव ॥२॥ विबुधवधू बहु नृत्यति हृदये मुदसहिता । किन्नर गायन कुरुते सप्तस्वरसहिता ॥ धिनकत
 थै धिनकत मुदङ्ग वादयते । कणकण ललिता वेणुं मधुरं नादयते । हर हर हर महादेव ॥४॥ रुणरुण चरणे रचयति नूपुरमुज्वलिता ।
 चक्रावर्ते भ्रमयति कुरुते तां धिकताम् ॥ तांतलुपचुपतांतं वादयते । अद्भुष्टाङ्गुलिनदं लासक्तां कुरुते ॥ हर हर हर महादेव ॥ ५ ॥
 कर्पूरद्युतिगौरं पंचाननसहितम् । त्रिनयनशशिधरमौलिं विषधरकण्ठयुतम् । सुन्दरजटाकलापं पावकयुतमालम् । डमरुत्रिशूलपिनाकं
 करधृतनृकपालम् ॥ हर हर हर महादेव ॥ ६ ॥ मुण्डै रचयति माला पद्मगमुपवीतम् । वामविभागे गिरिजारूपं अति ललितम् ।
 सुन्दरसकलशरीरं कृतभस्माभरणम् । इति वृषभध्वजरूपं तापत्रयहरणम् । हर हर हर महादेव ॥ ७ ॥ शंखनिनादं कृत्वा झल्लरी
 नादयते । नीराजयते ब्रह्मा वेदऋचां पठते । अतिमृदुचरणसरोजं हृदिकमले धृत्वा । अवलोकयति महेशं ईशं अभिनत्वा ॥ हर

हर हर महादेव ॥ ८ ॥ ध्यानं आगतिसमये हृदये अति कृत्वा ॥ रामस्त्रिजटानाथं ईशं अभिनत्वा ॥ सङ्गितमेवं प्रतिदिनपठनं यः कुरुते । शिवसायुज्यं गच्छति भक्त्या यः शृणुते ॥ हर हर हर महादेव ॥ ९ ॥ इति नीराजनम् ॥ प्रदक्षिणा ॥ ॐ येतीत्यादि निप्रचरतिमुक्ताहस्तानिपुङ्गवः । तेषां सहस्रयोजनधनुस्त्रानि तन्मसि ॥ १ ॥ यानि कानि च पापानि जन्मान्तरकृतानि च ॥ तानि सर्वाणि नश्यन्तु प्रदक्षिणपदे पदे ॥ ॐ साम्बदाशिवाय नमः प्रदक्षिणं समर्पयामीति प्रदक्षिणत्रयं कुर्यात् (शिवरहस्ये) प्रदक्षिणत्रयं कुर्यात्तथा पञ्च दशाथवा ॥ प्रदक्षिणत्रयाष्ट्रानं नैव कार्यं महेश्वरे ॥ १ ॥ पूजां कृत्वा तु यः शम्भोर्न करोति प्रदक्षिणम् ॥ सा पूजा निष्फला ज्ञेया पूजकः स च दाम्भिकः ॥ २ ॥ भक्त्या करोति यः सम्यक् केवलं तु प्रदक्षिणम् ॥ पूजा मर्वा कृता तेन स सम्यक् शिवपूजकः ॥ ३ ॥ अथ पुष्पाञ्जलिमन्त्राः ॥ ॐ शङ्गेनयज्ञमयजन्तदेवास्तानिधर्माणिप्रथमाष्ट्यासत् ॥ तेहनाकम्माहिमानसचन्तवत्पूष्वसाम्भ्यास्मिन्निदेवाः ॥ १ ॥ ॐ साङ्गाय साम्बसदाशिवाय नमः मन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि । इति पुष्पाञ्जलिं दत्त्वा । “ ॐ प्रपन्नं पाहि मामीश भीतं मृत्युग्रहाणवात् । इति साष्टाङ्गं प्रणामं कुर्यात् । ततो यथाशक्ति पञ्चाक्षरमन्त्रं जपित्वा । शुद्धातिशुद्धं इति मन्त्रेण जपं समर्थ्य । क्षमापराधमहिमप्रभृतिपुणैः प्राकृतैश्च स्तवैः स्तुत्वा देवं प्रार्थयेत् ॥ ॐ अङ्गहीनं क्रियाहीनं विविहीनं महेश्वर ॥ पूजितोसि मया देव तत् क्षमस्व भ्रमात्कृतम् ॥ १ ॥ यद्यप्युपहृतैः पुष्पैरपास्तैर्भवदूपितैः ॥ केशकीटापविद्धैश्च

पूजितोऽसि मया प्रभो ॥ २ ॥ अन्यत्रासक्तचित्तेन क्रियाहीनेन वा प्रभो ॥ मनोवाङ्मायदुष्टेन पूजितोसि त्रिलोचन ॥ ३ ॥ यज्ञो
 पहतपात्रेण कृतमध्याह्निकं मया ॥ तामसेन च भावेन तत्क्षमस्व मम प्रभो ॥ ४ ॥ अन्त्रेणाक्षरहीनेन पुष्पेण विफलेन च ॥ पूजितो
 ऽसि महादेव तत्सर्वं क्षम्यतां मम ॥ ५ ॥ व्रतं संपूर्णतां यातु फलं चाक्षयमश्नुते ॥ अज्ञानयोगादुपचारकर्म यत्पूर्वमस्माभिरुपिष्ठं
 ते ॥ तदेव सोद्भासनकं दयालो पितेव पुत्रान्ग्रतनो जुषस्व ॥ ६ ॥ अयं दानकालस्त्वहं दानपात्रं भवानेव दाता त्वदन्यं न याचे ॥
 भवद्रक्षिन्तःस्थिरां देहि मह्यं कृपाशील शम्भो कृताथोऽस्मि यस्मात् ॥ ७ ॥ अ० नमोऽङ्गारूपाय नमोऽक्षरवपुर्वी ॥ नमो नादात्मने
 तुभ्यं नमो बिन्दुकलात्मने ॥ ८ ॥ अलिङ्गलिङ्गरूपाय रूपातीताय ते नमः ॥ त्वं माता सर्वलोकानां त्वमेव जगतः पिता ॥ ९ ॥
 त्वं भ्राता त्वं सुहृन्मित्रं त्वं प्रियः प्रियरूपघृक्ष ॥ त्वं गुरुस्त्वं गतिः माक्षात्त्वं पिता त्वं पितामहः ॥ १० ॥ नमस्तं भगवद् रुद्र
 भास्करामितेजसे ॥ नमो भवाय रुद्राय रसायाम्बुमयाय च ॥ ११ ॥ शर्वाय क्षितिरूपाय सदासुरभिण नमः ॥ पशूनां
 पतये तुभ्यं पावकामितेजसे ॥ १२ ॥ भीमाय व्योमरूपाय शब्दमात्राय ते नमः ॥ महादेवाय भोमाय अमृताय
 नमोऽस्तु ते ॥ १३ ॥ उग्राय यजमानाय नमस्ते कर्मयोगिने ॥ पार्थिवस्य च लिङ्गस्य यन्मया पूजनं कृतम् ॥ १४ ॥
 तेन मे भगवान् रुद्रो वाञ्छितार्थं प्रयच्छतु ॥ इति गार्थ्य ॥ अर्घ्योदकमादाय अ० इतः पूर्वं प्राणबुद्धिद्वयमाधिकारतो
 जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यवस्थासु मनसा वाचा कर्मणा हस्ताभ्यां पद्भ्यामुदरेण शिश्ना यत्कृतं यदुक्तं तत्सर्वं ब्रह्मर्षिणं भवतु इति

पठित्वा देवस्य चरणयोः क्षिपेत् ॥ ततः ॐ साधु वाऽसाधु वा कर्म यदादाचरितं मया ॥ तत्सर्वं कृपया देव गृहाणामयं
मम ॥ १ ॥ इत्यर्घजलं किञ्चिद्देवोपरि निक्षिप्य । पुष्पांजलिमादाय “ ॐ रश्मिरूपा महादेवा अत्र पूजितदेवताः ॥ सदा
शिवाङ्गलीनास्ताः सन्तु सर्वाः सुखावहाः ” ॥ १ ॥ इति देवोपरि निक्षिप्य । तेजो रूपं ध्यात्वा । ॐ गच्छ गच्छ परं स्थानं स्वस्थानं
परमेश्वर ॥ यत्र ब्रह्मादयो देवा न विदुः परमं पदम् ॥ १ ॥ ॐ नमो महादेवाय इति पठित्वा संहारमुद्रया विमृजेत् ॥ ततो
गणपतिस्कन्दौ विमृज्य ईशान्यां जलेन मण्डलं कृत्वा ॐ व्यापकमण्डलाय नमः । इति संपूज्य । ॐ चण्डेश्वराय नमः इति निर्मा
ल्यनैवेद्यादिकं संस्थाप्य ध्यायेत् । चण्डेश्वरं रक्ततनुं त्रिनेत्रं रक्तांशुकाढ्यं हृदि भावयामि ॥ दङ्कं त्रिशूलं स्फटिकाक्षमालां कम
ण्डलुं विभ्रतमिन्दुचूडम् ॥ इति ध्यात्वा । ॐ चण्डेश्वराय नमः । इति निर्माल्येन संपूज्य ॐ धूं फूट् चण्डेश्वर इमं बलिं गृह्ण स्वाहा
इति तत्त्वमुद्रया चरणोदकधारदानेन समर्प्य ॐ । बलिदानेन संतुष्टश्चण्डेशः सर्वसिद्धिदः ॥ शान्तिं करोतु मे नित्यं शिवभक्ति
ददातु च ॥ १ ॥ लेह्यचोष्यान्नपानादि ताम्बूलं सगविलेपनम् ॥ निर्माल्यभोजनं तुभ्यं ददामि श्रीशिवाज्ञया ॥ २ ॥
इति निर्माल्यपुष्पाञ्जलिं समर्प्य नाराचमुद्रां प्रदर्श्य गच्छगच्छेति विमृजेत् । “ ॐ वाणरावणचण्डीशनन्दिभृङ्गिः रिट्या
दयः ॥ शङ्करस्य प्रसादोऽयं सर्वैर्गृह्णन्तु शांभवाः ॥ १ ॥ निर्माल्यसलिलं पीत्वा देवदेवस्य शूलिनः ॥ क्षयापस्मारकुप्टा
द्यैस्सद्यो मुच्येत पातकैः ॥ २ ॥ अकालमृत्युहरं पुण्यं ब्रह्महत्याविनाशनम् ॥ व्याधिघ्नं भक्तकायस्य शिवनिर्णैजोदकम् ॥ ३ ॥

इति निर्माल्यजलं पीत्वा प्रणमेत् । पुनर्निर्माल्यपुष्पादिकं लिङ्गं च नद्यादौ जलमध्ये क्षिपेत् ॥ अथ पार्थिवपूजनमहिमा (मन्त्रमहोदधौ) “ यो लिङ्गं पूजयेन्नित्यं शिवभक्तिपरायणः ॥ मेरुतुल्योऽपि तस्यागु पापशशिल्यं व्रजेत् ॥ १ ॥ दोग्ध्रीणां तु गवां लक्षं यो दद्याद्देवपाठिने ॥ पार्थिवं योऽर्चयेच्छिङ्गं तयोर्लिङ्गाचर्चको वरः ॥ २ ॥ चतुर्दश्यां तथाष्टम्यां पौर्णमास्यां विधुक्षये ॥ पयसा स्नापयेच्छिङ्गं धरादानफलं व्रजेत् ॥ ३ ॥ लिङ्गपूजां विधायग्रे स्तोत्रं वा शतरुद्रियम् ॥ प्रजपेत्तन्मना भूत्वा शिवलोकं महीयते ॥ ४ ॥ यत्संख्याकं यजेच्छिङ्गं तन्मितं होममाचरेत् ॥ आज्यान्वितैस्त्रिलैश्चौ घृतैर्वा पायसेन वा ॥ ५ ॥ शिवमन्त्रेण तस्यान्ते ब्राह्मणान्भोजयेच्छतम् ॥ एवं कृते समस्तदृष्टिसिद्धिर्भवति निश्चितम् ” ॥ ६ ॥ अथ कामनाभेदेन संख्याभेदः (शान्तिसारे) “ दैशिकात्सकलं ज्ञात्वा कुर्व्याच्छिङ्गं फलप्रदम् ॥ विद्यार्थी लिङ्गसाहस्रं धनार्थी च तदर्द्धकम् ॥ १ ॥ पुत्रार्थी सप्तसाहस्रं कन्यार्थी तु शतत्रयम् ॥ वन्द्या लिङ्गायुतं कुर्यात्सर्वपापहरं शुभम् ॥ २ ॥ राज्यार्थी शतसाहस्रं कान्तार्थी शतपञ्चकम् ॥ मोक्षार्थी कोटिगुणितं भूकामश्च सहस्रकम् ॥ ३ ॥ रूपार्थी तु त्रिसाहस्रं तीर्थार्थी द्विसहस्रकम् ॥ सुहृत्कामः सहस्रं स्याद्भस्त्रार्थी शतमष्टकम् ॥ ४ ॥ मारणार्थी सप्तशतं मोहनार्थी शताष्टकम् ॥ उच्चाटनपरश्चैव सहस्रं तु यथोक्तवत् ॥ ५ ॥ स्तंभं तु सहस्रेण जारणं च तदर्द्धवत् ॥ निगडान्भुक्तिकामस्तु सहस्रं सार्द्धमीरितम् ॥ ६ ॥ महाराजभये पञ्चशतं चौरादिसंकटे ॥ शतद्वयं च डाकिन्या भये पञ्चशतं परम् ॥ दरिद्रः पञ्चसाहस्रमयुतं सर्वकामदम् ॥ ७ ॥ मन्त्रमहोदधौ ॥ लक्षपाथैर्वलिङ्गानां पूजनाद्भुवि मुक्तिमाप्नु ॥ लक्षं तु गुडलिङ्गानां

पूजनात्पार्थिवो भवेत् ॥ ८ ॥ या नारी गुडलिङ्गानि सहस्रं पूजयन्ती ॥ भर्तुः सुखमखण्डं सा प्राप्नोते पार्वती भवेत् ॥ ९ ॥ नव
 नीतस्य लिङ्गानि संपूजयेत्सबाधुयात् ॥ भस्मना गोमययापि वालुकायास्तथा फलम् ॥ १० ॥ क्रीडन्ति पृथुका भूमौ कृत्वा लिङ्गं
 रजोमयम् ॥ पूजयन्ति विनोदं तेषु स्युः क्षितिवायकाः ॥ ११ ॥ प्रातर्गोमयलिङ्गानि नित्यं यस्त्राणि पूजयेत् ॥ बृहतीविलयो-
 पत्रैर्विधं गुडमपयेत् ॥ १२ ॥ एवं भासत्रयं कुवन्नल्पं लभते धनम् ॥ एकादशैव लिङ्गानि गोमयोत्थानि यो यजेत् ॥ १३ ॥
 प्रातर्मध्याह्नयोः सायं निशीथे प्रतिवासरम् ॥ स सर्वाः संपदः पायात् पण्णसादेवमाचरेत् ॥ १४ ॥ एकादश यजेन्नित्यं
 शालिपिष्टमयानि यः ॥ लिङ्गानि मासमात्रेण भू कुरुष्वपचयं दहेत् ॥ १५ ॥ स्फाटिकं पूजितं लिङ्गमेनोनिक्कनशनम् ॥
 सर्वकामप्रदं पुंसामुदुम्बरसमुद्भवम् ॥ १६ ॥ रेवाश्मजं सर्वसिद्धिप्रदं दुःखविनाशनम् ॥ यथाकथंचिद्विङ्गस्य पूजा नित्यश्रुतप्रदं
 ॥ १७ ॥ यो यजेत्पिचुमन्दोत्थैः पत्रैर्गोमयजं शिवम् ॥ कुङ्कुं महेश्वरं ध्यायन्स पराजयते शिवम् ॥ १८ ॥ ” (शालिसार)
 नित्यपूजने संख्या ॥ “ एकं पापहरं प्रोक्तं द्विलिङ्गं चाथ सिद्धिदम् ॥ त्रिलिङ्गं सर्वकामानां कारणं परमाद्भुतम् ॥ १९ ॥ यत्फलं
 पाक्यज्ञेषु हविर्गेषु यत्फलम् ॥ एकाहातद्वाज्जोति लिङ्गार्चनतः मदा ॥ २० ॥ गवां शतसहस्रस्य सम्यग्दत्तं यत्फलम् ॥
 दशाहातद्वाप्नोति सम्यग्विलिङ्गार्चने स्तः ॥ २१ ॥ वाजपेयशतरिष्टा यल्लभन्ते द्विजोत्तमाः ॥ विप्रो विंशतिपत्रेण रुद्रभक्तया
 तदपुयात् ॥ २२ ॥ अश्वमेधसहस्रस्य सम्यग्विष्टस्य यत्फलम् ॥ मासेन तद्वाप्नोति रुद्रलिङ्गार्चने स्तः ॥ २३ ॥ गजसयसह

अस्य सम्यगिष्टस्य यत्फलम् ॥ मासेन तद्वामोति शिवलिङ्गार्चने रतः ॥ २४ ॥ सर्वतीर्थशिपिकस्य सर्वदानफलानि च ॥
 सर्वयज्ञफलं चैव उपवासफलानि च ॥ २५ ॥ सम्यगिष्टफलः सर्वक्षमाचारः समाधिना ॥ नवमासात्समासाद्य ब्राह्मणो विजि
 तेन्द्रियः ॥ सर्वमेतदवाप्नोति लिङ्गे योऽर्चयते शिवम् ॥ २६ ॥ यस्तु संवत्सरं पूर्णं पूजयेदकलिङ्गकम् ॥ तस्य तुष्टः प्रयच्छासि
 गाणपत्यं न संशयः ॥ २७ ॥ माघे मासि समष्टुत्तस्त्रिसन्ध्यं योऽर्चयेच्छिवम् ॥ लभेत्पाण्मासिकं पुण्यं मासेनैव न संशयः
 ॥ २८ ॥ यथा माघे तथाऽऽषाढे कार्तिके तु विशेषतः ॥ त्रिषु पुण्यं समं ज्ञेयं मासेष्वेतेषु यत्फलम् ॥ २९ ॥ यस्तु पूजयते नित्यं
 लिङ्गं त्रिभुवनेश्वरम् ॥ स स्वर्गराज्यमोक्षाणां क्षिप्रं भवति भाजनम् ॥ ३० ॥ (शिवनारदसंवादे) “ तत्रापि पार्थिवं
 लिङ्गं क्षिप्रं सिद्धिप्रदं भवेत् ॥ पार्थिवेन तु लिंगेन बहवः सिद्धिमागताः ॥ ३१ ॥ कृते रत्नमयं लिंगं त्रेतायां हंसं
 भवम् ॥ द्वारे पारदं श्रेष्ठं पार्थिवं तु कलौ युगे ॥ ३२ ॥ ” (लिङ्गमानं मन्त्रमहोदधौ) “ अद्भुष्टमानादधिकं वितस्त्यव
 धि सुन्दरम् ॥ पार्थिवं रचयेद्द्विगं न न्यूनं नाधिकं च तत् ॥ ३३ ॥ ” लिङ्गमाहात्म्यम् (नन्दिमविष्ययोः) “ आयु
 ष्मान्बलवाञ्छ्रीमान्पुत्रवान्धनवान्मुखी ॥ वरमिष्टं लभेद्द्विगं पार्थिवं यः समाचरेत् ॥ ३४ ॥ मृदूस्पर्शाश्कृत्पिण्डं
 ताम्रकांस्यमयं तथा ॥ कृत्वा लिंगं सकृत्पूज्य वसेत्कल्पायुतं दिवि ॥ ३५ ॥ इति पार्थिवलिंगपूजनप्रयोगः समाप्तः ॥ ॥
 अथ दक्षिणामूर्तिशिवमन्त्रपुरश्चरणम् ॥ (शारदातिलके) ॥ मूलमंत्रो यथा “ ॐ ह्रीं दक्षिणामूर्तये तुभ्यं वटमूलनिवासिने ॥

ध्यानैकनिरताणाय नमो रुद्राय शंभवे द्वौ ॐ ॥ ' पटत्रिंशदक्षरो मंत्रः सर्वकामफलप्रदः ' अस्य श्रीदक्षिणामूर्तिशंभुमंत्रस्य शुक्र
 ऋषिः । अनुष्टुप्छंदः । दक्षिणामूर्तिशंभुदेवता । सर्वदृष्टिसिद्धयर्थे जपे विनियोगः ॥ ॐ शुक्रऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप्छंदसे
 नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ दक्षिणामूर्तिशंभुदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिव्यासः ॥ ॐ द्वौ दक्षिणामूर्तये द्वौ अंगुष्ठाभ्यां नमः
 ॥ १ ॥ ॐ द्वौ तुभ्यं द्वौ तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ द्वौ वटमूलनिवासिने द्वौ मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ द्वौ ध्यानैकनिरताङ्गाय
 द्वौ अनामिभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ द्वौ नमो रुद्राय द्वौ कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ द्वौ शंभवे द्वौ करतलकस्पृष्टाभ्यां
 नमः ॥ ६ ॥ इति कन्यासः । एवं हृदयादिव्यासं कृत्वा अङ्गन्यासं कुर्यात् । ॐ द्वौ नमः मूर्ध्नि ॥ १ ॥ ॐ दं नमः भाले
 ॥ २ ॥ ॐ क्षिं नमः नेत्रयोः ॥ ३ ॥ ॐ णां नमः श्रोत्रयोः ॥ ४ ॥ ॐ मूं नमः गण्डयोः ॥ ५ ॥ ॐ तं नमः नासिकयोः ॥ ६ ॥
 ॐ य नमः मुखे ॥ ७ ॥ ॐ तुं नमः दक्षिणबाहुमूले ॥ ८ ॥ ॐ भ्यं नमः दक्षिणकूर्परे ॥ ९ ॥ ॐ वं नमः दक्षिणमणिबंधे
 ॥ १० ॥ ॐ टं नमः दक्षिणहस्तांगुलीमूले ॥ ११ ॥ ॐ मूं नमः दक्षिहस्तांगुल्यग्रे ॥ १२ ॥ ॐ लं नमः वामबाहुमूले
 ॥ १३ ॥ ॐ निं नमः वामकूर्परे ॥ १४ ॥ ॐ वां नमः वाममणिबंधे ॥ १५ ॥ ॐ सिं नमः वामहस्तांगुलीमूले ॥ १६ ॥ ॐ नै
 नमः वामहस्तांगुल्यग्रे ॥ १७ ॥ ॐ ध्यां नमः गले ॥ १८ ॥ ॐ नै नमः स्तनयोः ॥ १९ ॥ ॐ कं नमः हृदये ॥ २० ॥
 ॐ निं नमः नाभिमंडले ॥ २१ ॥ ॐ रं नमः कटयोः ॥ २२ ॥ ॐ तां नमः गुह्ये ॥ २३ ॥ ॐ गां नमः दक्षिणपादमूले ॥ २४ ॥

ॐ यं नमः दक्षिणजानुनि ॥ २५ ॥ ॐ नं नमः दक्षिणगुल्फे ॥ २६ ॥ ॐ मं नमः दक्षपादांगुलीमूले ॥ २७ ॥
 ॐ रुं नमः दक्षपादाङ्गुल्यग्रे ॥ २८ ॥ ॐ द्रां नमः वामपादमूले ॥ २९ ॥ ॐ यं नमः वामजानुनि ॥ ३० ॥ ॐ शं नमः वाम
 गुल्फे ॥ ३१ ॥ ॐ भं नमः वामपादाङ्गुलीमूले ॥ ३२ ॥ ॐ वें नमः वामपादाङ्गुल्यग्रे ॥ ३३ ॥ ॐ ह्रौं नमः इति व्यापकेन
 सर्वाङ्गे न्यसेत् ॥ ३४ ॥ एवमङ्गन्यासं कृत्या ध्यायेत् ॥ “हेमाचलतटे रम्ये सिद्धकिन्नरसेविते ॥ विविधद्रुमशाखाभिः सर्वतो
 वारिततपे ॥ १ ॥ सुपुष्पितैलताजालैराश्लिष्टकुसुमद्रुमैः ॥ शिलाविवरनिगच्छन्निर्झरानिलसेविते ॥ २ ॥ गायद्भट्टङ्गाङ्गनासंघे
 नृत्यद्बर्हिहिकदंबके ॥ कूजल्कोकिलसंघेन मुखरीकृतदिङ्मुखे ॥ ३ ॥ परस्परविनिर्मुक्तमात्सर्यमृगसेविते ॥ आद्यैः शुक्राद्यैर्मुनिभिर्
 जस्रं समुपस्थितम् ॥ ४ ॥ पुरंदरमुखैर्देवैः सेवायतौर्वलोकितम् ॥ वटवृक्षं महोच्छ्रायं प्रझरागफलोज्ज्वम् ॥ ५ ॥
 गारुत्मतमयैः पत्रैर्निबिडैरुपशोभितम् ॥ नवरत्नमयाकल्पैर्लम्बमानैरलंकृतम् ॥ ६ ॥ स्थलैर्जलजैः पुष्पैरामोदितमलंकृतम् ॥
 शृण्वद्भिर्वदशास्त्राणि शुक्रवृन्दैर्नैपवितम् ॥ ७ ॥ संसारतापविच्छेदकुशलच्छ्रायमद्भुतम् ॥ विचिन्त्य तस्य मूलस्थं रत्नसिंहा
 सने शुभे ॥ ८ ॥ आसीनममिताकल्पं शरच्चन्द्रनिभाननम् ॥ स्तूयमानं मुनिगणैर्दिव्यज्ञानाभिलाषिभिः ॥ ९ ॥ संस्मरेज्जगतामा
 द्यं दक्षिणामूर्तिमव्ययम् ” ॥ इति विचिन्त्य । “कैलासाद्रिनिभं शशांकशकलस्फूर्जज्जटामंडितं नासालोकनतत्परं त्रिनयनं वीरासना
 ध्यासितम् ॥ मुद्राटककुरङ्गजानुविलसत्पाणिं प्रसन्नाननं कक्षाबद्धभुजङ्गमं मुनिवृतं वंदे महेशं परम् ॥ १॥ ” इति ध्यायेत् ॥ एवं धात्वा

पूर्वाक्ते शिवपंचाक्षरोदिते पीठे पाद्याद्वैः षोडशोपचारैर्यथाविधि दक्षिणामृत्याख्यं शिवं संपूज्य जपं कुर्यात् ॥ अस्य मन्त्रस्य
 सिद्धयर्थं विंशतिसहस्राधिकं लक्षत्रयात्मकं जपपुरश्चरणं कार्यम् ॥ ततो जपान्ते दशशेन क्षीरसंयुतैः शुद्धैस्तिलेहामं कृत्वा
 तत्तद्दशशेन तर्पणमार्जनब्राह्मणभोजनानि कुर्यात् ॥ तथा च (शारदातिलके) “ अयुतद्वयसंयुक्तं गुणलक्ष जपेन्मनुम् ॥
 तद्दशशं तिलैः शुद्धैर्जुहुयात्क्षीरसंयुतैः ॥ १ ॥ एवं कृतपुरश्चर्यः सिद्धमन्त्रो भवेत्सुधीः ॥ भिक्षाहारो जपेन्मांसं मनुमेनं जितं
 न्द्रियः ॥ २ ॥ नित्यं सहस्रमष्टाद्व परं विंदति वाङ्मयम् ॥ त्रिवारं जतमेतेन मनुना सलिलं पिबेत् ॥ ३ ॥ नित्यशो दक्षिणामूर्तिं
 ध्यायन्साधकसत्तमः ॥ शाल्वव्याख्यानसामर्थ्यं लभते वत्सरांतरं ॥ ४ ॥ ब्राह्मीसन्धवसिद्धार्थवचकुट्टकणोत्पलैः ॥ सुगन्धि
 संयुतैः कलैः शृतं ब्रह्मीरसे घृतम् ॥ ५ ॥ मनुनेन संजतमयुतं साधु साधितम् ॥ निपीतं कविताकान्तिरक्षाधुःश्रीधृति
 प्रदम् ॥ ६ ॥ ” इति दक्षिणामूर्तिशिवमन्त्रपुरश्चरणं समाप्तम् ॥ अथ द्वितीयो दक्षिणामूर्तिमन्त्रः ॥ तत्रैव मूलं यथा ॥ ॐ नमो
 भगवते दक्षिणामूर्तये मह्यं मेधां प्रयच्छ स्वाहा ॥ द्वाविंशरेत्यक्षरो मनुः ॥ भूतशुद्ध्यादिश्रीकण्ठादिकलान्तन्यासं शिवपञ्चाक्षरवत्
 कृत्वा । अस्य श्रीदक्षिणामूर्तिमन्त्रस्य चतुर्मुखक्षपः गायत्रीछन्दः दक्षिणामूर्तिः वेदव्याख्यानतत्परो देवता सर्वैष्टसिद्धये विनि
 योगः ॥ ॐ चतुर्मुखरूपये नमः शिरसि । ॐ गायत्रीछन्दसे नमः मुखे । ॐ दक्षिणामूर्तिदेवतायै नमः हृदये । इति ऋष्यादिन्यासः ॥
 ॐ औं ॐ नमो भगवते अद्भुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ ईं ॐ दक्षिणामूर्तये तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ ऊं ॐ मह्यं मध्यमाभ्यां

नमः॥ ३ ॥ ॐ ऐं ॐ मेधां अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ औं ॐ प्रयच्छ कनिष्ठिकाभ्यां नमः॥ ५ ॥ ॐ अः ॐ स्वाहा करत
 लकरपृष्ठाभ्यां नमः॥ ६ ॥ इति करन्यासः॥ २ ॥ एवमेव हृदयादिन्यासं कृत्वा । पूर्वोक्तं 'हेमाचलतटे रम्ये' इत्यादि विचिंत्य ध्या
 येत् । "स्फटिकरजतवर्णं मौक्तिकीमक्षमालाममृतकलशविद्याज्ञानमुद्राः कराग्रैः ॥ दधतमुरगक्षं चन्द्रचूडं त्रिनेत्रं विधृतविविध
 भूषं दक्षिणामूर्तिमिडे ॥ १ ॥" इति ध्यात्वा पञ्चाक्षरोदिते पीठे यजेत् ॥ अथ यंत्रपूजा ॥ शैवोक्तपीठपूजां विधाय मध्ये मूर्तिं संस्थाप्य
 पाद्यादिपुष्पान्तरूपचारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ पट्कोणकेसुरेष्वध्यादिकोणेषु मध्ये दिक्षु च ॥ ॐ औं
 ॐ हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ ईं ॐ शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ ऊं ॐ शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ ऐं ॐ कवचाय हुम्
 ॥ ४ ॥ ॐ औं ॐ नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ अः ॐ अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इत्यङ्गानि संपूज्य ॥ १ ॥ ततो बाह्ये पत्रपत्र
 प्रसु पूर्वादिक्रमेण ॐ सरस्वत्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ ब्रह्मणे नमः ॥ २ ॥ ॐ सनकाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ सनंदनाय नमः ॥ ४ ॥
 ॐ सनातनाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ शुक्राय नमः ॥ ६ ॥ ॐ व्यासाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ गणेश्वराय नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥ २ ॥
 ततस्तद्ब्रह्मिः पूर्वादिचतुर्दिक्षु । ॐ सिद्धेभ्यो नमः ॥ १ ॥ ॐ गंधर्वेभ्यो नमः ॥ २ ॥ ॐ योगीन्द्रेभ्यो नमः ॥ ३ ॥ ॐ विद्याधरेभ्यो
 नमः ॥ ४ ॥ इति पूजयेत् ॥ ३ ॥ तद्ब्रह्मिः भृगुहे पूर्वादिषु इंद्रादिलोकपालान्पू० ॥ ४ ॥ तद्ब्रह्मिः वज्राद्यायुधानि च संपूजयेत् ॥ ५ ॥ एवं पंचा
 वरणपूजां कृत्वा प्रधानदेवं धूपदीपनैवेद्यतांबूलदक्षिणानिराजनैः संपूज्य स्तेनं स्तुत्वा लक्ष्मंत्रं जपेत् ॥ तथा च (शार

दातिलके) “ लक्ष्मके जपेन्मंत्रं ब्रह्मचारिव्रते स्थितः ॥ जुहुयात्सप्तधृतैः पञ्चदशांशं संस्कृतेऽनले ॥ १ ॥ इत्थं पूजादिभिः सिद्धं
मंत्रं स्मिन्साधकोत्तमः ॥ वल्लभो जायते वाचां बृहस्पतिरिवापरः ॥ २ ॥ मंत्राणानेन संजतैर्विशुद्धैः सलिलैः सुधीः ॥ अभिषिञ्चे
त्स्वशिरसि त्रियमारोग्यमाप्नुयात् ॥ ३ ॥ कंठमात्रे जलं स्थित्वा जपेन्मंत्रसहस्रकम् ॥ प्रत्यहं मंडलाद्वक्त्रकवीनामग्रणी भवेत्
॥ ४ ॥ गौर्या पार्श्वस्थया सार्द्धं श्रीकामी चिंतयन्विमुग्धः ॥ अयुतं प्रजपेन्मंत्रं भूयसीं त्रियमाप्नुयात् ॥ ५ ॥ भुंजानः प्रयतो
मन्त्री गोमूत्रे शृतमोदनम् ॥ भिक्षान्नमथवा मंत्रमयुताद्वितयं जपेत् ॥ ६ ॥ अश्रुतान्वेशस्त्रादीन् व्याचष्टे नात्र संशयः ॥ सिद्धग
र्ध्वमुनिभिर्यागीन्द्रैरपि सेविते ॥ ७ ॥ ज्ञानवार्गीथिनां प्रीत्यै कथितौ मंत्रनायकौ ” ॥ ८ ॥ इति दक्षिणामूर्तिशिवमंत्रानुष्ठानम् * ॥
अथ आपदुद्धारबटुकभैरवमंत्रानुष्ठानविधानं (रुद्रयामले ।) कदाचिद्भिरिजा शंभुं पप्रच्छोपासनाविधिम् ॥ येनैदं सर्वलोकानां
मनेप्सितफलं भवेत् ॥ १ ॥ श्रीपावत्युवाच ॥ प्राणनाथजगन्नाथ जगदादिजगन्मय ॥ शंभो शंकर देवेश बटुकाराधनं वद ॥ २ ॥
एकादशसहस्रं तु भजनं हि त्वयोदितम् ॥ विधिं तस्य विशेषेण ब्रूहि त्वं शंकराधुना ॥ ३ ॥ शिव उवाच ॥ सम्यक् पृष्टं त्वया
देवि लोकदुःखविमोचनम् ॥ मया बटुकरूपं हि धृतं सर्वसुखावहम् ॥ ४ ॥ अन्ये देवास्तु कालेन प्रसन्नाः संभवन्ति हि ॥ बटुकः
सेवितः सद्यः प्रसीदति ध्रुवं शिवे ॥ ५ ॥ दुःखे च सेवितः शीघ्रं दुःखं नाशयते क्षणात् ॥ सुखे च सेवितो नित्यं सुखं वद्व्रजते

* दक्षिणामूर्तिनयंत्रं पूर्वत्र द्रष्टव्यम् ।

बहु ॥ ६ ॥ तस्मात्सेव्यो नैश्वर्यं सर्वकामफलाय वै ॥ सेवोपायं प्रवक्ष्यामि यथा सिद्धिर्भवेद्भुवम् ॥ ७ ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि
 बटुकस्य महात्मनः ॥ विधानं परमं गोप्यं ब्रह्मादीनां सुदुर्लभम् ॥ ८ ॥ मंत्रं वै वसुसंक्षेपात्कथयिष्यामि वल्लभे ॥ येन विज्ञानमात्रे
 ण त्रैलोक्यं साधयेत्सुधीः ॥ ९ ॥ एकदा देवदेवेशि तपसे मंदराचलम् ॥ गतोऽहं परमानंदमूलप्रकृतिमीश्वरीम् ॥ १० ॥ चक्रं
 परमसंतुष्टां तपसा भावितात्मना ॥ साकाशरूपिणीं देवीं प्रोवाच वचनं मुदा ॥ ११ ॥ तुष्टाहं शंकर प्रीता वरं वरय दुर्लभम् ॥
 शिव उवाच ॥ बटुकस्य विधानं मे परमं भक्तितो वरम् ॥ १२ ॥ परमश्रान्मंत्रस्य येन सिध्यति सर्वथा ॥ मनोरमाणि मंत्रस्य
 सर्वकार्याणि सांप्रतम् ॥ १३ ॥ इति वाक्यं च मे श्रुत्वा मूलभूता सनातनी ॥ उवाच यादृशं देवी विधानं शृणु वल्लभे ॥ १४ ॥
 बटुकाख्यस्य देवस्य भैरवस्य महात्मनः ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाद्यैर्विन्दितस्य दयानिधेः ॥ १५ ॥ तत्र प्रयोगः (शारदातिलके)
 सुमुहूर्ते शिवालयोदिषु कृतान्त्यक्रियो धृतभस्मत्रिपुण्ड्रद्राक्षः कर्मसंशोधिते स्वासने उदङ्मुख उपविश्य मूलेनाचम्य
 प्राणानायम्य देशकालौ सङ्कीर्त्य मम मन्त्रसिद्धिपूर्वकथी आपदुद्धारप्रीत्यर्थमकविंशतिलक्ष्मकं जपादिरूपपुष्करणमहं करिष्ये ।
 इति सङ्कल्प्य तदङ्गत्वेन भूतगुह्यं प्राणप्रतिष्ठाभन्तर्मातृकविहर्मातृकान्यासं च कृत्वा पूर्वोक्तशिवपञ्चाक्षरोदितं श्रीकण्ठा
 दिकलान्तन्यासं च कृत्वा मूलमन्त्रन्यासं च कुर्यात् ॥ मूलमन्त्रो यथा—“ ह्रीं बटुकाय आपदुद्धारणाय कुरुकुरु बटुकाय
 ह्रीं । इत्येकविंशतिवर्णौ मन्त्रः ॥ अस्य मन्त्रस्य बृहदारण्यक ऋषिः । अनुष्टुप्छन्दः । आपदुद्धारणभैरवो देवता । ह्रीं बीजं वैशक्तिः

ओं कीलकम् । श्रीबटुकभैरवप्रीतये जपे विनियोगः ॥ ओं बृहदारण्यकप्रय नमः शिरसि ॥१॥ ओं अनुष्टुप्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥
 ओं श्रीबटुकभैरवदेवतायै नमः हृदि ॥३॥ ओं ह्रीं बीजाय नमः गुह्ये ॥४॥ ओं वं शक्तये नमः पादयोः ॥५॥ ओं आं कीलकाय नमः
 नामौ ॥ ६ ॥ चतुर्विधपुरुषार्थसिद्धयै विनियोगाय नमः सर्वाङ्गः ॥ ७ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ओं ह्रीं वों ईशनाय नमः अङ्गुष्ठयोः
 ॥ १ ॥ ओं ह्रें वें तत्पुरुषाय नमः तर्जन्योः ॥ २ ॥ ओं हुं वुं अघोराय नमः मध्यमयोः ॥ ३ ॥ ओं ह्रिं विं वामदेवाय नमः अना
 मिकयोः ॥४॥ ओं हं वं सद्योजाताय नमः कनिष्ठिकयोः । इति करन्यासः ॥ ओं ह्रीं वों ईशनाय नमः शिरसि ॥१॥ ओं ह्रें वें तत्पुरु
 षाय नमः वक्त्रे ॥२॥ ओं हुं वुं अघोराय नमः हृदि ॥३॥ ओं ह्रिं विं वामदेवाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ओं हं वं सद्योजाताय नमः पादयोः
 ॥ ५ ॥ इति देहन्यासः ॥ ओं ह्रीं वों ईशनाय नमः ऊर्ध्ववक्त्रे ॥ १ ॥ ओं ह्रें वें तत्पुरुषाय नमः पूर्ववक्त्रे ॥२॥ ओं हुं वुं अघोराय
 नमः दक्षिणवक्त्रे ॥ ३ ॥ ओं ह्रिं विं वामदेवाय नमः उत्तरवक्त्रे ॥ ४ ॥ ओं हं वं सद्योजाताय नमः पश्चिमवक्त्रे ॥ ५ ॥ इति वक्त्र
 न्यासः ॥ एवं ह्रस्वशक्तिबीजकाराढ्यं न्यासत्रयं कृत्वा एवमेव दीर्घशक्तिबीजकारपुरःसरं अङ्गुल्यादिन्यासत्रयं पूर्ववत् कुर्यात् ।
 अथ हृद्यादिन्यासः ॥ ओं ह्रां वां हृदाय नमः ॥ १ ॥ ओं ह्रीं वीं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ओं ह्रूं वूं शिखायै वषट् ॥३॥ ओं ह्रें वें
 कवचाय हुम् ॥४॥ ओं ह्रीं वों नेत्रत्रयाय वौषट् ॥५॥ ओं ह्रः वः अस्त्राय फट् ॥६॥ एवं षडङ्गन्यासं कृत्वा यथाक्रमनया ध्यायेत् ॥
 अथ सात्त्विकध्यानम् ॥ “वदे बालं स्फटिकसदृशं कुन्तलोह्लासिवक्त्रं दिव्याकल्पैर्नवमणिमयैः किङ्किणीनुराद्यैः ॥ दीप्ताकारं विशद्व

संनं सुप्रसन्नं त्रिनेत्रं हस्ताब्जाभ्यां बटुकमनिशं शूलदण्डौ दधानम् ॥ १ ॥ अथ राजसध्यानम् ॥ “उद्यद्वास्करसन्निभं त्रिनयनं
रक्ताङ्गरागस्रजं स्मेरास्यं वरदं कपालमभयं शूलं दधानं करैः ॥ नीलश्रीवसुदारभूषणशतं शीतं शुद्धोज्ज्वलं बन्धूकारुणवासस
भयहरं वन्दे सदा भावये” ॥ २ ॥ अथ तामसध्यानम् ॥ “ध्यायेन्नीलाद्रिकान्तं शशिशकलधरं मुण्डमालं महेशं दिग्वस्त्रं पिङ्गकेशं
डमरुमथ सृणिं खड्गपाशाभयानि ॥ नागं घंटां कपालं करसरसिरुहविभ्रतं भीमदंष्ट्रं सर्पाकल्पं त्रिनेत्रं मणिमयविलसत्किङ्किणीव
पुराढ्यम् ॥ ३ ॥” “सात्त्विकं ध्यानमाख्यातमपमृत्पुन्यनिवारणम् ॥ आयुरारोग्यजननमपवर्गफलप्रदम् ॥ १ ॥ राजसं ध्यानमा
ख्यातं धर्मकार्थसिद्धिदम् ॥ तामसं शत्रुशमनं कृत्याभूतग्रहापहम् ॥ २ ॥” एवं ध्यात्वा पीठपूजापूर्वकं यंत्रादिपूजां कुर्यात् ।
तद्यथा—ॐ धं धर्माय नमः ॥ १ ॥ ॐ ज्ञां ज्ञानाय नमः ॥ २ ॥ ॐ वं वैराग्याय ॥ ३ ॥ ॐ ऐं ऐश्वर्याय ॥ ४ ॥ ॐ
अं अधर्माय ॥ ५ ॥ ॐ अं अज्ञानाय ॥ ६ ॥ ॐ अं अवैराग्याय ॥ ७ ॥ ॐ अं अनैश्वर्याय नमः ॥ ८ ॥ इति पीठदेवताः
गंधपुष्पैः संपूज्य । ॐ वामाये नमः ॥ १ ॥ ॐ ज्येष्ठायै नमः ॥ २ ॥ ॐ रौद्रायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ काल्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ कलविकरण्यै
नमः ॥ ५ ॥ ॐ बलविकरण्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ बलप्रमथिन्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ सर्वभूतदमन्यै नमः ॥ ८ ॥ ॐ मनोन्मन्यै नमः ॥ ९ ॥
इति पीठशक्तीः संपूज्य । ॐ नमो भगवते सकलगुणात्मशक्तियुक्ताय अनन्ताय योगपीठात्मने नमः । इति पुष्पांजलिना
आसनं दद्यात् । ततस्तत्र यथाविधि ताम्रकलशं संस्थाप्य तत्र वरुणमावाह्य संपूज्य तदुपरि पट्टवस्त्रं प्रसार्य तत्र शक्तिगंधा

पु. क्रं. ३

पु. क्रं. ३

॥१८९॥

एकेन ॥ भैरवयंत्रं लिखेत् । शक्तिगोपाष्टकं यथा- “चंदनागरुक्षपूचौर्गकुङ्कुमगेचनाः ॥ जटामांसी कपियुता शक्तेर्गोपाष्टकं त्रिदुः ॥”
 अथ यंत्रोद्धारः (रुद्रयामलं) “यंत्रोद्धारमिमं देवि त्रैलोक्ये चातिदुर्लभम् ॥ तद्यंत्रं च प्रवक्ष्यामि यत्र देवं च पूजयेत् ॥ १ ॥
 मध्ये चाष्टदलं पद्मं कर्णिकार्कमगेज्ज्वलम् ॥ त्रिकोणं च ततः कृत्वा पट्टकोणं च ततो न्यसेत् ॥ २ ॥ वर्तुलं चाष्टपत्रं
 च चतुरस्रं त्रयात्मकम् ॥ एवं यंत्रं च मंपूज्य स्वस्थो भूत्वा जपेन्नरः ॥ ३ ॥ ” एवं यंत्रं मल्लिख्य । अथवा यथाशक्ति
 सुवर्णनिर्मितं यंत्रं वा । तत्र सावयवां स्वर्णनिर्मितां भगवत्प्रतिमां सात्त्विकादिध्यानप्रतिपादितां स्थापयेत् । ततः प्राणप्रतिष्ठां
 कृत्वा यथाविधि पूजयेत् । तद्यथा- “द्वंश भक्तिसुलभ परिवारसमन्वित ॥ यावत्त्वां पूजयिष्यामि तावदेव इहावह ॥ १ ॥ ॐ
 सुधौ जातं प्रपद्यामि सुधोजातायैव नमो नमः ॥ भवं भवनातिभवं भवस्व मां भवोद्भवाय नमः । इति मंत्रेणावाहनमुद्रां प्रदर्श्य । मूर्ध्नि
 ॐ भगवन् भैरव इहागच्छ आवाहनीभव इत्यावाहयेत् ॥ १ ॥ ततः । ॐ वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः-श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः-
 लाय नमः कलौ विष्णुणा यमो बलविष्णुणा यमः ॥ १ ॥ मूलं पठित्वा स्थापनीमुद्रां प्रदर्श्य स्थापनीभव इति संस्थापयेत् ॥ २ ॥

* बहुकभैरवयंत्रं पूर्वत्र द्रष्टव्यम् ।

ततो मूलं पठित्वा सन्निधापनमुद्रया इह सन्निधिं हि सन्निधानी भवति सन्निधाय ॥३॥ ॐ अघोरैर्भ्योऽथ घोरैर्भ्यो घोरघोरैर्भ्यः सर्वै
 भ्यः सर्वसर्वैर्भ्यो नमस्तेऽस्तु रुद्ररूपेभ्यः ॥ १ ॥ मूलं पठित्वा । सन्निरोधनमुद्रया इह सन्निरुद्ध सन्निरधिनीभव इति
 सन्निरोध्य ॥ ४ ॥ ततो मूलं पठित्वा “ ॐ तत्पुरुषाय विद्महे महादुवाय धीमहि ॥ तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ” इति मन्त्रेण
 योनिमुद्रां प्रदर्शय सम्मुखो भव इति संमुखीकृत्य ॥ ५ ॥ मूलान्ते ॐ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानाम् ॥ ब्रह्माधि
 पतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्माशिवो मे अस्तु सदा शिवो मे ॥ १ ॥ इति वन्दनं कुर्यात् ॥ ६ ॥ ततो मूलमत्रान्ते तत्तन्मन्त्रैः । पाद्यादि
 पुष्पात्तैरुपचारैः “ ॐ श्रीमद्भद्रकैश्रवाय नमः ” इति मन्त्रेण संपूज्य आवरणपूजान्ते धूपदीपादि निवेदयेत् ॥ अथा
 वरणपूजा ॥ पुष्पाञ्जलिमादाय । “ ॐ संविन्मयः परो देवः परामृतरसप्रियः ॥ अनुज्ञां देहि बटुक परिवारार्चनाय मे
 ॥ १ ॥ इति पुष्पाञ्जलिं भैरवोपरि दत्त्वा आज्ञां गृहीत्वा पूज्यपूजकयोर्मध्ये प्राचीं प्रकल्प्य तदनुसारेण अन्या दिशश्च कृत्वा यन्त्र
 पूजयेत् ॥ मध्ये त्रिकोणे देवस्याग्रे ॐ ह्रीं वौ ईशानाय नमः ॥ १ ॥ ॐ ह्रं वं तत्पुरुषाय नमः ॥ २ ॥ ॐ हूं वूं अघोराय नमः
 ॥ ३ ॥ ॐ ह्रीं वीं वामदेवाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ ह्रां वां सद्योजाताय नमः ॥ ५ ॥ इति पूजयेत् ॥ १ ॥ “ अभीष्टसिद्धिं मे देहि
 शरणागतवत्सल ॥ भक्त्या समर्पये तुभ्यं प्रथमावगणार्चनम् ॥ ” इति पुष्पाञ्जलिं दद्यात् ॥ १ ॥ एवं सर्वत्र । इति प्रथमावरणम् ॥ १ ॥

ततः कौणिकद्वहिः अष्टदलेषु पूर्वादिक्रमेण । ॐ अमिताङ्गभवाय नमः ॥ १ ॥ ॐ रुद्रभैरवाय ॥ २ ॥ ॐ चण्डभैरवाय ॥ ३ ॥ ॐ क्रोधभैरवाय ॥ ४ ॥ ॐ उन्मत्तभैरवाय ॥ ५ ॥ ॐ कपालभैरवाय ॥ ६ ॥ ॐ भीषणभैरवाय ॥ ७ ॥ ॐ संहारभैरवाय नमः ॥ ८ ॥ इति भैरवाष्टकं संपूज्य मूलन- 'अभीष्टमिदं' इति पुष्पाञ्जलिं दद्यात् । इति द्वितीयावगणम् ॥ २ ॥ तत्तन्निर्कोणाद्वहिः आग्नेयादिपट्टकोणेषु ॐ ह्रीं भूतनाथाय नमः ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं आदिनाथाय ॥ २ ॥ ॐ ह्रीं आनन्दनाथाय ॥ ३ ॥ ॐ ह्रीं सिद्धशावगनाथाय ॥ ४ ॥ ॐ ह्रीं महजानन्दनाथाय ॥ ५ ॥ ॐ ह्रीं निःसीमानन्दनाथाय नमः ॥ ६ ॥ इति रुद्रयामल्योक्तान्संपूज्य तैत्रव ॐ ह्रां वां हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं वां शिरसे स्वाहा नमः ॥ २ ॥ ॐ ह्रूं वूं शिखायै वषट् नमः ॥ ३ ॥ ॐ ह्रूं वूं कवचाय हुं नमः ॥ ४ ॥ ॐ ह्रीं वां नेत्रत्रयाय वौषट् नमः ॥ ५ ॥ ॐ ह्रूं वूं अस्त्राय फट् नमः ॥ ६ ॥ इत्यङ्गानि च संपूज्य मूलमन्त्रेण पूर्ववत्पुष्पाञ्जलिं दद्यात् ॥ इति तृतीयावगणम् ॥ ३ ॥ ततस्तद्वहिर्वर्तुले पूर्वादिशानपर्यन्तं क्रमेण । ॐ ह्रीं डाकिनीपुत्रभ्यो नमः ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं राकिनीपुत्रभ्यो नमः ॥ २ ॥ ॐ ह्रीं लाकिनीपुत्रभ्यो नमः ॥ ३ ॥ ॐ ह्रीं काकिनीपुत्रभ्यो नमः ॥ ४ ॥ ॐ ह्रीं शाकिनीपुत्रभ्यो नमः ॥ ५ ॥ ॐ ह्रीं हाकिनीपुत्रभ्यो नमः ॥ ६ ॥ ॐ ह्रीं मालिनीपुत्रभ्यो नमः ॥ ७ ॥ ॐ ह्रीं देवीपुत्रभ्यो नमः ॥ ८ ॥ इत्यष्टदिक्षु संपूज्य । ततो 'देवस्य दक्षभगे' ॐ ह्रीं उमापुत्रभ्यो नमः ॥ ९ ॥ ॐ ह्रीं रुद्रपुत्रभ्यो नमः ॥ १० ॥ ॐ ह्रीं मातृपुत्रभ्यो नमः ॥ ११ ॥ 'पूर्वशानयोर्मध्ये उर्ध्वम्' ॐ ह्रीं ऊर्ध्वमुखीपुत्रभ्यो

नमः ॥ १२ ॥ 'पश्चिमनैऋतयोर्मध्ये अधः' ॐ ह्रीं अधोमुखीपुत्रभ्यो नमः ॥ १३ ॥ इति त्रयोदश पुत्रान्संपूज्य । मूलेन
 अलिं दद्यात् ॥ इति चतुर्थावरणम् ॥ तद्बहिरष्टदलेषु पूर्वदभ्यन्तं वामक्रमेण 'पूर्व' ॐ ह्रीं ब्रह्मणीपुत्रवटुकाय नमः ॥ १ ॥ 'इशा
 न्याम्' ॐ ह्रीं माहेश्वरीपुत्रवटुकाय नमः ॥ २ ॥ 'उत्तरे' ॐ ह्रीं वैष्णवीपुत्रवटुकाय नमः ॥ ३ ॥ 'वायव्याम्' ॐ ह्रीं कौमारीपुत्रवटुकाय
 नमः ॥ ४ ॥ 'पश्चिमे' ॐ ह्रीं इन्द्राणीपुत्रवटुकाय नमः ॥ ५ ॥ 'नैऋत्याम्' ॐ ह्रीं महालक्ष्मीपुत्रवटुकाय नमः ॥ ६ ॥
 'दक्षिणे' ॐ ह्रीं वाराहीपुत्रवटुकाय नमः ॥ ७ ॥ 'आग्नेय्याम्' ॐ ह्रीं चामुण्डापुत्रवटुकाय नमः ॥ ८ ॥ इति संपूज्य मूलेन
 पूर्ववत्पुष्पाञ्जलिं दद्यात् । इति पञ्चमावरणम् ॥ ५ ॥ अष्टदलाद्बहिः चतुरस्राभ्यन्तरे पूर्वादिप्राग्दक्षिणेन दशदिक्षु ॐ ह्रीं हेतुकाय
 नमः ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं त्रिपुरान्तकाय नमः ॥ २ ॥ ॐ ह्रीं वंतालाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ ह्रीं अग्निजिह्वाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ ह्रीं का
 लान्तकाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ ह्रीं करालाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ ह्रीं एकपादाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ ह्रीं भीमरूपाय नमः ॥ ८ ॥ 'इन्द्रे
 शानयोर्मध्ये' ॐ ह्रीं अचलाय नमः ॥ ९ ॥ 'नैऋतवरुणयोर्मध्ये' ॐ ह्रीं हाटकेशाय नमः ॥ इति संपूज्य मूलेन पूर्ववत्पुष्पाञ्ज
 लिं दद्यात् । इति षष्ठावरणम् । ततः त्रिरेखात्मकभूपुरस्य प्रथमरेखायां दिग्विदिगन्तरालेषु षोडशस्थानेषु श्रीकण्ठादिमहासेनान्तान्य
 जेत् । 'पूर्व' ॐ ह्रीं श्रीकण्ठेशपूर्णादरीभ्यां नमः ॥ १ ॥ 'दक्षिणे' ॐ ह्रीं अनन्तेशविजयाभ्यां नमः ॥ २ ॥ 'पश्चिमे' ॐ ह्रीं सूक्ष्मेश
 शाल्मलीभ्यां नमः ॥ ३ ॥ 'उत्तरे' ॐ ह्रीं त्रिमूर्तीशलोलाक्षीभ्यां नमः ॥ ४ ॥ 'आग्नेये' ॐ ह्रीं अमरेशवर्तुलाक्षीभ्यां नमः ॥ ५ ॥

'नैऋते' ॐ ह्रीं अर्धशदीर्घघोणाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ 'वायव्याम्' ॐ ह्रीं भारभूतीशदीर्घमुखीभ्यां नमः ॥ ७ ॥ 'ईशान्याम्'
 ॐ ह्रीं अतिथीशगोमुखीभ्यां नमः ॥ ८ ॥ 'पूर्वाग्रिमध्ये' ॐ ह्रीं स्थाण्वीशदीर्घजिह्वाभ्यां नमः ॥ ९ ॥ 'दक्षिणनैऋतयोर्मध्ये'
 ॐ ह्रीं हरेशकुण्डोदरीभ्यां नमः ॥ १० ॥ 'पश्चिमवायुमध्ये' ॐ ह्रीं द्विदशोर्ध्वकेशीभ्यां नमः ॥ ११ ॥ 'उत्तरेशानमध्ये' ॐ ह्रीं भौति
 केशविकृतमुखीभ्यां नमः ॥ १२ ॥ 'अग्निदक्षिणमध्ये' ॐ ह्रीं मद्योजातेशज्वालामुखीभ्यां नमः ॥ १३ ॥ 'निऋतिवरुणमध्ये'
 ॐ ह्रीं अनुग्रहेशोल्कामुखीभ्यां नमः ॥ १४ ॥ 'वायुसोममध्ये' ॐ ह्रीं अक्रूशथीमुखीभ्यां नमः ॥ १५ ॥ 'ईशानपूर्वमध्ये' ॐ
 ह्रीं महासेनशविद्यामुखीभ्यां नमः ॥ १६ ॥ इति संपूज्य मूलन पूर्ववत्पुण्याक्षलिं दद्यात् ॥ इति सप्तमावर्णम् ॥ ७ ॥
 भूपुरस्य द्वितीयरेखायां दिग्विदिगन्तरेषु षोडशस्थानेषु क्रोधीश्वराद्यापादान्तात् यजेत् । 'पूर्वे' ॐ ह्रीं क्रोधीशमहाकाली
 भ्यां नमः ॥ १ ॥ 'दक्षिणे' ॐ ह्रीं चण्डीशमम्बतीभ्यां नमः ॥ २ ॥ 'पश्चिमे' ॐ ह्रीं पञ्चान्तकेशसर्वसिद्धिगौरीभ्यां
 नमः ॥ ३ ॥ 'उत्तरे' ॐ ह्रीं शिवोत्तमेशत्रैलोक्यविजयाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ 'आग्नेय्याम्' ॐ ह्रीं एकरुद्रशंभुशक्तिभ्यां नमः ॥ ५ ॥
 'नैऋत्याम्' ॥ ॐ ह्रीं कूर्मेशात्मकशक्तिभ्यां नमः ॥ ६ ॥ 'वायव्याम्' ॐ ह्रीं एकनेत्रेशभूतमातृकाभ्यां नमः ॥ ७ ॥ 'ऐशान्याम्'
 ॐ ह्रीं चतुराननेशलम्बोदरीभ्यां नमः ॥ ८ ॥ 'पूर्वाग्रिमध्ये' ॐ ह्रीं अजेशद्राविणीभ्यां नमः ॥ ९ ॥ 'दक्षिणनैऋतमध्ये' ॐ ह्रीं
 सर्वेशनागरीभ्यां नमः ॥ १० ॥ 'पश्चिमवायुमध्ये' ॐ ह्रीं सोमेशखेचरीभ्यां नमः ॥ ११ ॥ 'उत्तरेशानमध्ये' ॐ ह्रीं लाङ्गलीशमञ्जरीभ्यां

नमः ॥१२॥ 'अग्नियाम्यमध्ये' ॐ ह्रीं दारुकेशहृषिणीभ्यां नमः ॥१३॥ 'नैऋतपश्चिममध्ये' ॐ ह्रीं अर्धनारीशवीरणीभ्यां नमः ॥
 १४॥ 'वायुसोममध्ये' ॐ ह्रीं उमाकान्तेशकाकोदरीभ्यां नमः ॥१५॥ 'ईशानपूर्वमध्ये' ॐ ह्रीं आपादेशपूतनाभ्यां नमः ॥१६॥
 इति पूजयेत् ॥ मूलमन्त्रेण पुण्याञ्जलिं दद्यात् ॥ इति अष्टमावरणम् ॥ ८ ॥ भूपुरस्य तृतीयेखायां दिग्विदिगन्तरालेषु षोडश
 स्थानेषु दण्डीश्वरादिभृग्वीशान्तात् पूजयेत् ॥ तत्र 'पूर्वे' ॐ ह्रीं दण्डीशभद्रकालीभ्यां नमः ॥१॥ 'दक्षिणे' ॐ ह्रीं अत्रीशयोगिनी
 भ्यां नमः ॥२॥ 'पश्चिमे' ॐ ह्रीं मीनेशशङ्खिनीभ्यां नमः ॥३॥ 'उत्तरे' ॐ ह्रीं मेषेशसर्जनीभ्यां नमः ॥४॥ 'आग्नेय्याम्' ॐ ह्रीं
 लोहितेशकालरात्रीभ्यां नमः ॥५॥ 'नैऋत्याम्' ॐ ह्रीं शिखीशकुञ्जिकाभ्यां नमः ॥६॥ 'वायव्याम्' ॐ ह्रीं छागलेशकपर्दिनीभ्यां नमः
 ॥७॥ 'ऐशान्याम्' ॐ ह्रीं द्विरण्देशवज्रिणीभ्यां नमः ॥८॥ 'पूर्वाग्रिमध्ये' ॐ ह्रीं महाकालेशजयाभ्यां नमः ॥९॥ 'दक्षिणनैऋतमध्ये' ॐ ह्रीं
 त्वगात्मभ्यां वालेशसुमुखेश्वरीभ्यां नमः ॥ १० ॥ 'पश्चिमवायव्यमध्ये' ॐ ह्रीं असृगात्मभ्यां भुजङ्गेशरेवतीभ्यां नमः ॥११॥ 'उत्तरे
 शानयोर्मध्ये' ॐ ह्रीं मांसात्मभ्यां पिनकीशमाधवीभ्यां नमः ॥ १२ ॥ 'आग्नेयदक्षिणमध्ये' ॐ ह्रीं मेदात्मभ्यां खट्वीशवारुणीभ्यां
 नमः ॥१३॥ 'नैऋतपश्चिममध्ये' ॐ ह्रीं अस्थ्यात्मभ्यां वंकेशवायवीभ्यां नमः ॥१४॥ 'वायुसोममध्ये' ॐ ह्रीं मज्जात्मभ्यां श्वेतशरक्षो
 वधारिणीभ्यां नमः ॥ १५ ॥ 'ईशानपूर्वमध्ये' ॐ ह्रीं शुक्रात्मभ्यां भृग्वीशसहजाभ्यां नमः ॥ १६ ॥ ततो भृगुगद्गद्भिः दक्षिणभागे
 लकुलेशादित्रयं पूजयेत् । ॐ ह्रीं प्राणात्मभ्यां लकुलीशलक्ष्मीभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं शक्त्यात्मभ्यां शिवेशव्यापिनीभ्यां

नमः ॥ २ ॥ ॐ ह्रीं क्रोधात्मभ्यां संवर्तकामहासाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ' ईशानभोगे ' ॐ ह्रीं योगिनीसहितभ्यो दिलयशेभ्यो
 भ्यो नमः ॥ ४ ॥ ' आग्नेयकोणे ' ॐ ह्रीं योगिनीसहितभ्योऽन्तर्द्वितीयोगीश्वरेभ्यो नमः ॥ ५ ॥ ' नैऋतकोणे ' ॐ ह्रीं योगिनीसहित
 तममिस्थयोगीश्वरेभ्यो नमः ॥ ६ ॥ ' पूर्व ' गं जगपतये नमः ॥ ७ ॥ ' दक्षिणे ' भै भववाय नमः ॥ ८ ॥ ' पश्चिमे ' क्षे क्षत्रपाल
 नमः ॥ ९ ॥ ' उत्तरे ' दु दुर्गाय नमः ॥ १० ॥ इति मंपूज्य मूलमन्त्रेण पुष्पाञ्जलि दद्यात् ॥ इति नवमावर्णम् ॥ ९ ॥ भृगुगुह्ये
 पूर्वादिदशदिशु इन्द्रादीन् पूजयेत् ॥ ॐ ह्रीं लं इन्द्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं रं अग्नेय नमः ॥ २ ॥ ॐ ह्रीं मं यमाय नमः ॥ ३ ॥
 ॐ ह्रीं क्षं निऋतेय नमः ॥ ४ ॥ ॐ ह्रीं वं वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ ह्रीं यं वायवे नमः ॥ ६ ॥ ॐ ह्रीं सं सोमाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ
 ह्रीं हं ईशानाय नमः ॥ ८ ॥ ॐ ह्रीं आं ब्रह्मणे नमः ॥ ९ ॥ ॐ अं अनन्ताय नमः ॥ १० ॥ इति मंपूज्य मूलमन्त्रेण पुष्पाञ्जलि दद्यात् ।
 इति दशमावर्णम् ॥ १० ॥ ततः पूर्वादिक्रमेण इन्द्रादिदिक्पालसमीपे स्वस्वायुधान् पूजयेत् । तद्यथा- ॐ वज्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ शक्ति
 नमः ॥ २ ॥ ॐ दुण्डाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ खड्गाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ पाशाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ अङ्कुशाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ गन्धर्व
 नमः ॥ ७ ॥ ॐ त्रिशूलाय नमः ॥ ८ ॥ ॐ पद्माय नमः ॥ ९ ॥ ॐ चक्राय नमः ॥ १० ॥ इति संपूज्य मूलेन पुष्पाञ्जलि दद्यात् ॥
 इति एकादशमावर्णम् ॥ ११ ॥ एवमावर्णपूर्वां कृत्वा मूलमन्त्रेण धूपदीपनैवेद्याम्बूलदक्षिणानिराजनादिभिर्भवं संपूज्य स्तव
 राजेन स्तुत्वा साष्टाङ्गं प्रणम्य यथाविधि जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणमेकविंशतिलक्षात्मकम् ॥ ततो जपान्ते मधुरसंयुतमिन्दु

दशांशं होमं कृत्वा तत्तद्दशांशेन तर्पणमार्जनब्राह्मणभोजनानि कुर्यात् । होमान्ते वा चतुर्दश्यां वाष्टम्यां मध्यरात्रे महाबलिदानं
 कार्यम् ॥ एवं सिद्धे मन्त्रे स्वकार्यार्थं प्रयोगान्साधयेत् । तथा च (शारदातिलके) “वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं हविष्याशी जितेन्द्रियः॥
 तद्दशांशं प्रजुहुयात्तिलैर्मधुरसंयुतैः॥१॥ इति संपूजयेद्देवं वटुकं प्रोक्तवत्सना ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां पतिर्भवति मानवः॥२॥ विघ्नदुगां
 समाराध्य बलिं दत्त्वा विधानतः॥ काम्यानि साधयेन्मन्त्री यथोक्तां सिद्धिमाप्नुयात्॥३॥ शाल्यन्नं पललं सर्पिलजच्चूर्णानि शर्करा॥
 गुडमिश्रसापूपमध्वक्तैः परिमिश्रितैः ॥ ४ ॥ कृत्वा कवलमाराध्य देवं प्रागुक्तवत्सना ॥ रक्तचन्दनपुष्पाद्यानिशि तस्मै बलिं
 हरेत् ॥ ५ ॥ ततः सिध्यन्ति कार्याणि बलिनानेन मन्त्रिणः ॥ जुहुयात्सर्पपा मन्त्री यथोक्तां सिद्धिमाप्नुयात् ॥६॥ वक्ष्याय जुहुया
 दिक्षु शकलैर्वशयेज्जनत् ॥ जुहुयान्पुत्रलाभाय प्रफुल्लैः करैः सुधीः ॥ ७ ॥ धनधान्यादिसंपत्तयै जुहुयात्तिलतण्डुलैः ॥ बिल्वप्रसू
 नैर्जुहुयान्महतीं विन्दति श्रियम् ॥८॥ लोणैर्मधुरसैर्मिश्रैर्वशयेद्वनितानि जानात् ॥ वृष्टिकामेन होतव्यं वेतसानां समिद्धैः ॥ ९ ॥ अन्नं
 जुहुयान्नित्यं धनधान्यादिसंपदे ॥ वक्ष्याय जुहुयान्मन्त्री मधुना दिवसत्रयम् ॥१०॥ गेगोक्तौषधहोमेन रोगा नश्यन्ति तत्क्षणात् ॥
 कृत्याद्रोहे ग्रहद्रोहे भूतापस्मारसंभवे ॥ ११ ॥ व्याघ्राजिने समासीनो जुहुयाद्युतं तिलैः ॥ भूतादयः पलायन्ते नेक्षन्ते तां दिशं
 भयात् ॥ १२ ॥ कृष्णाष्टमीं समारभ्य यावत्स्यात्तच्चतुर्दशी ॥ तिलैस्तण्डुलसंमिश्रैर्मधुरत्रयलोहितैः ॥ १३ ॥ त्रिसहस्रं प्रतिदिनं जुहु
 यात्संस्कृतेऽन्ले ॥ वटुकेश्वरमभ्यर्च्य भक्ष्यभोज्यफलान्वितम् ॥ १४ ॥ नित्यं निवेद्य नैवेद्यं मध्यरात्रे बलिं हरेत् ॥ एवं जपित्वा

प्रयतः सहस्राण्येकविंशतिम् ॥ १५ ॥ समाप्तिदिवसे रात्रावजं हुत्वा बलिं हरेत् ॥ ततः कारयिता गजा तोषयेत्साधकं धनैः ॥ १६ ॥
 विधिनानेन संतुष्टो वटुकेशः प्रयच्छति ॥ तेजो बलं यशः पुत्रान्कान्तिं लक्ष्मीमोगताम् ॥ १७ ॥ नश्यन्ति शत्रवः सर्वे वर्द्धन्ते
 बन्धुबान्धवाः ॥ अवग्रहो न जायत विषये तस्य भूपतेः ॥ १८ ॥ जुहुयात्केवललाणगुप्तं मन्मथनेच्छया ॥ निविडादिविमा-
 क्षाय प्रयोगोऽयमुदाहृतः ॥ १९ ॥ वचाचूर्णपलं जप्तं गव्येनान्येन लोलितम् ॥ विभज्य भक्षयेद्ब्रह्म्या मण्डलात्पुत्रकाङ्क्षिणी ॥ २० ॥
 विनीतं पुत्रमन्नोति मेधारोग्यबलान्वितम् ॥ आदावन्ते प्रयोगस्य वटुकाय बलिं हरेत् ॥ २१ ॥ द्विविधो बलिराख्यातो गजमः
 सात्त्विको बुधैः ॥ राजसो मांसगतादयः प्लवग्रममन्यितः ॥ २२ ॥ मुद्रणयमसंयुक्तो मधग्रयलोलितः ॥ सात्त्विको मांसगहितः
 शेषमन्यत्पुरोक्तवत् ॥ २३ ॥ ब्रह्मणो विनयः शुद्धः सात्त्विकं बलिमाहरेत् ॥ साधयन्मनुनानेन भस्म सर्वार्थसिद्धिदम् ॥ २४ ॥ दुर्गां
 चन्दनं कोष्ठं धनसारं सकुङ्कुम् ॥ श्वेताकर्मूलं वागही लक्ष्मीक्षीरमहीरुदम् ॥ २५ ॥ त्वचो विल्वतर्गभूलं भोषयित्वा सुचूणय ॥ चूर्ण-
 व्योम्नि गृहे तेन गोमयेन विमिश्रितम् ॥ २६ ॥ कृत्वा पिण्डानि संशोष्य संस्कृते हव्यवाहने ॥ मूलम दग्ध्वा तद्वस्म शुद्धपात्रं विनि-
 क्षिपेत् ॥ २७ ॥ केतकीमालतीपुष्पवासंशुद्धस्म शोधितम् ॥ अश्रुतं प्रजपेन्मन्यं स्पृष्ट्वा भस्म सुपूजितम् ॥ २८ ॥ एतदादाय दिनशः प्रातः
 पुण्ड्रं करोति यः ॥ तस्य रोगाः प्रणश्यन्ति कृत्याद्रोहमहाग्रहाः ॥ २९ ॥ रिपुचौरमृगादिभ्यो भयमस्य न जायते ॥ वर्द्धन्ते संपदः सर्वाः
 पूज्यते सकलैर्जनैः ॥ ३० ॥ राजा वश्यो भवेत्तस्य सामात्यः सपरिच्छदः ॥ अभिषेकं प्रकुर्वीत राज्ञो विजयकांक्षिणः ॥ ३१ ॥ पूर्वोक्तम

पडले कृते वितानध्वजशोभिते ॥ सर्वतोभद्रमालिख्य कर्णिकां तस्य पूरयेत् ॥ ३२ ॥ अष्टदोणप्रमाणेन शालिभिः शोधितैः शुभैः ॥
 तदद्धारस्तण्डुलांस्तस्मिन्त्यस्य दूर्वाकृतान्वितान् ॥ ३३ ॥ हेमादिविहितं कुम्भं नवरात्रसमन्वितम् ॥ संस्थाप्य विमलैस्तैरापूर्य्या
 स्मिन्विनिक्षिपेत् ॥ ३४ ॥ क्षीरदुग्धप्रवालानि लक्ष्मीदूर्वां सहां पुनः ॥ कर्पूरं चन्दनं बिल्वशुशीरं कुङ्कुमं पुनः ॥ ३५ ॥ कंकाल
 मगुरुं जातिं मल्लिकां चम्पकोत्पलैः ॥ गोमेदं दाडिमं पश्चात्पट्टयुग्मेन वेष्टयेत् ॥ ३६ ॥ तस्मिन्नावाह्य बटुकं राजसं संप्रपूजयेत् ॥
 बहिरष्टसु कुम्भेषु भैरवानहं पूजयेत् ॥ ३७ ॥ त्रयोदशसु कुम्भेषु त्रयोदश गणान्यजेत् ॥ बाह्ये दशसु कुम्भेषु लोकेशानचये
 त्सुधीः ॥ ३८ ॥ तद्वहिर्द्व्यष्टकुम्भेषु श्रीकण्ठादीन्सुरेश्वरात् ॥ पञ्चत्रिंशद्वटेष्वैतकादिवर्णेश्वरान्क्रमात् ॥ ३९ ॥ इति
 गन्धादिभिः सम्यक् पञ्चावरणमचयेत् ॥ अयुतं प्रजपेत्स्पृष्ट्वा तान्धटान्देशिकोत्तमः ॥ ४० ॥ पायसैः सर्पिषा शुद्धैः
 तिलैर्दशशतं पृथक् ॥ जुहुयात्तान्धटान्स्पृष्ट्वा प्रत्यहं बलिमाहरेत् ॥ ४१ ॥ राजसोक्तप्रकारेण रात्रौ देशिकसत्तमः ॥ मुदिने
 शोभने लग्ने वाचयित्वा द्विजन्मभिः ॥ ४२ ॥ स्वस्तिमङ्गलवाक्यानि विशुद्धैर्वदपागैः ॥ नदत्सु पञ्चवाद्येषु प्रणम्य वटुकेश्वरम्
 ॥ ४३ ॥ जितेन्द्रियं शुद्धकायं राजानं ब्राह्मणप्रियम् ॥ आस्तिकं सत्यवचनमभिपञ्चत्प्रसन्नधीः ॥ ४४ ॥ अभिषिक्तो नगपतिः
 प्रणिपत्य गुरुं परम् ॥ भूयसीं दक्षिणां दद्यात्प्रसीदति यथा गुरुः ॥ ४५ ॥ राजाभिषिक्तो भवति साक्षाद्भूमिपुण्ड्रः ॥ परान् विज
 यते भूपान्स्तूयते सकलैर्नरैः ॥ ४६ ॥ कृताभिषेकः पण्मासं प्रतिमासं महीपतिः ॥ चतुरम्भोधिविलयां शास्ति सर्वा वसुन्धराम् ॥ ४७ ॥

गजश्वशान्तिविधये तेषां शालसु सायकः ॥ कुण्डं कृत्वा विधानेन होमं कुर्याद्विधाविधि ॥ ४८ ॥ पायसाज्यं
 स्तिलैर्विद्वान्धुतत्रितयाविधि ॥ ब्राह्मणान्मोजयेन्नित्यं मध्यमोज्यफलादिभिः ॥ ४९ ॥ प्राक्प्रोक्तविधिना कुम्भान्स्थापयित्वात्र
 देशिकः ॥ अभ्यर्च्य गन्धपुष्पाद्यैस्तज्जलैः प्रोक्षेद्गृहजान् ॥ ५० ॥ अश्वशालामनेनैव वर्द्धन्ते ते दिनेदिने ॥ युद्धेषु
 महती शक्तिर्जायते पूर्वतोऽयिका ॥ ५१ ॥ सर्वरीगाः प्रणश्यन्ति कृत्याद्रोहाः परैः कृताः ॥ अस्मात्परतरा रक्षा नास्ति तेषां
 महतीले ॥ ५२ ॥ अभिपिच्य महीपालं परेषां विजयोद्यतम् ॥ उक्तेन विधिना मन्त्री यामिन्यां बलिमाहरेत् ॥ ५३ ॥
 अन्यनाद्धमजं हत्वा राजसं प्रागुदाहृतम् ॥ बलिप्रदानममये रिपूणां सर्वसैन्यकम् ॥ ५४ ॥ निवेद्येद्वलित्वेन बटुकाय विशिष्ट
 धीः ॥ विदभयेच्छत्रुनाम्ना बलिमन्त्रं तथा सुधीः ॥ ५५ ॥ शत्रुपक्षस्य रुधिरं पिशितं च दिने दिने ॥ भक्षयस्व गणैः साह्र
 सारमेयसमान्वित ॥ ५६ ॥ बलिमन्त्रोऽयमाख्यातः सर्वेषां विजयप्रदः ॥ अनेन बलिना ह्यष्टौ बटुकः परसैन्यकम् ॥ ५७ ॥ सर्व
 गणभ्यो विभजेदामिपं क्रुद्धमानसः ॥ एवं कृते परवलं क्षीयते नात्र संशयः ॥ विजयश्रियमेतेन राजा प्राप्नोत्ययन्नतः ॥ ५८ ॥
 श्रीमायास्मरकूटमत्र विलिखेन्मध्यं दलेष्वष्टसु द्विः प्रोक्तं बटुकाय शब्दमपरान्मन्त्रस्य वर्णान् बहिः ॥ अष्टद्वन्द्वदलेषु तद्वहिरधस्तत्सं
 ख्यपत्रेष्वथ द्वात्रिंशद्लकादिसान्तसहितं यन्त्रं लिखेद्गुणं ॥ ५९ ॥ आपदुद्धारणं यन्त्रमपमृत्युभयापहम् ॥ सर्वसम्पत्प्रदं नित्यं सर्व
 सौभाग्यदायकम् ॥ ६० ॥ रक्षाकरं ग्रहातीनां राज्ञां विजयवर्द्धनम् ॥ आपदुद्धारणादस्मादापदुद्धारणक्षमः ॥ ६१ ॥ तन्त्रेषु नास्ति

मन्त्रोऽन्य इत्याहुर्मन्त्रवेदिनः ॥ इति रुद्रयामलशारदातिलोक्तमापदुद्धारणबटुकभैरवब्रह्मकवचं (रुद्रयाम
ले) श्रिदेव्युवाच ॥ “ भगवन् सर्वेत्ता त्वं देवानां प्रीतिदायकम् ॥ भैरवं कवचं ब्रूहि यदि चास्ति कृपा मयि ॥ १ ॥ प्राणत्यागं
करिष्यामि यदि नो कथयिष्यति ॥ सत्यं सत्यं पुनः सत्यं सत्यमेव न संशयः ॥ २ ॥ इत्थं देव्या वचः श्रुत्वा प्रहस्यति स्वयं
प्रभुः ॥ उवाच वचनं तत्र देवदेवो महेश्वरः ॥ ३ ॥ ईश्वर उवाच ॥ वटुकस्य कवचं दिव्यं शृणु यत्प्राणवल्लभे ॥ चण्डिकातन्त्रसर्वस्वं
बटुकस्य विशेषतः ॥ ४ ॥ तत्र मन्त्राद्यक्षरं तु वासुदेवस्वरूपकम् ॥ शंखवर्णद्वयो ब्रह्मा बटुकं चन्द्रशेखरः ॥ ५ ॥ आपदु
द्धारणो देवो भैरवः परिकीर्तितः ॥ प्रवक्ष्यामि समासेन चतुर्वर्गप्रसिद्धये ॥ ६ ॥ प्रणवं कामदं विद्याल्लज्जाबीजं च सिद्धिदम् ॥
बटुकायेति विज्ञेयं महापातकनाशनम् ॥ ७ ॥ आपदुद्धारणायैति त्वापदुद्धारणं नृणाम् ॥ कुरु द्वयं महेशानि मोहने परिकीर्तितम्
॥ ८ ॥ बटुकाय महेशानि स्तम्भने परिकीर्तितम् ॥ लज्जाबीजं तथा विद्यान्मुक्तिदं परिकीर्तितम् ॥ ९ ॥ द्वाविंशत्यक्षरो मंत्रः
क्रमेण जगदीश्वरि ॥ ॐ अस्य श्रीबटुकभैरवब्रह्मकवचस्य भैरव ऋषिः । अनुष्टुप् छंदः । श्रीबटुकभैरवो देवता । मम बटुकभैरव
प्रसादसिद्धयर्थे जपे विनियोगः । ॐ पातु शिरसि नित्यं पातु ह्रीं कंठदेशके ॥ १० ॥ बटुकाय पातु नाभौ चापदुद्धारणाय
च ॥ कुरु द्वयं लिंगमूले त्वाधारे बटुकाय च ॥ ११ ॥ सर्वदा पातु ह्रीं बीजं बह्वैश्वर्यलभेव च ॥ पङ्कगसहितो देवो नित्यं
रक्षतु भैरवः ॥ १२ ॥ ॐ ह्रीं बटुकाय सततं सर्वांगं मम सर्वदा ॥ ॐ ह्रीं पादौ महाकालः पातु वीरासनो हृदि ॥

॥ १३ ॥ ॐ ह्रीं कालः शिरः पातु कण्ठदेशं तु भैरवः ॥ गणगाढं पातु जिह्वायामयमिः शक्तिमिः सह ॥ १४ ॥ ॐ ह्रीं दण्डप्राणि
 गुह्यमूले भैरवीसहितस्तथा ॥ ॐ ह्रीं विश्वनाथः मदा पातु सर्वांगं मम सर्वदा ॥ १५ ॥ ॐ ह्रीं अन्नपूर्णां सदा पातु चांगं रक्षतु
 चण्डिका ॥ अस्मिताङ्गः शिरः पातु ललाटे रुरुभैरवः ॥ १६ ॥ चण्डभैरवः पातु वक्रं कण्ठं श्रीक्रोधभैरवः ॥ उन्मत्तभैरवः पातु हृदयं
 मम सर्वदा ॥ १७ ॥ नाभिदेशे कपाली च लिंगे भीषणभैरवः ॥ संहारभैरवः पातु मूलाधारं च सर्वदा ॥ १८ ॥ बाहुयुग्मं मम
 पातु भैरवो मम केवलम् ॥ हंसबीजं पातु हृदि सोहं साहं पाणी च रक्षतु ॥ १९ ॥ प्राणापानौ समानं च उदानं व्यानमेव च ॥ रक्षतु
 हारमूले च दशदिक्षु समन्ततः ॥ २० ॥ प्रणवः पातु सर्वाङ्गं लज्जाबीजं महाभये ॥ इति श्रीब्रह्मकवचं भैरवस्य प्रकीर्तितम् ॥ २१ ॥
 चतुर्वर्गप्रदं नित्यं स्वयं देवप्रकाशितम् ॥ यः पठच्छृणुयादित्यं धारयते कवचोत्तमम् ॥ २२ ॥ मदानन्दमयो भूत्वा लभत पदं
 पदम् ॥ य इदं कवचं देवि चिन्तयेन्मन्सुखादितम् ॥ २३ ॥ कोटिजन्माजितं पापं विनश्यति च तत्क्षणात् ॥ जलमध्येऽग्निमथ वा
 दुग्धे शत्रुसंकटे ॥ २४ ॥ कवचस्मरणादेवि सर्वत्र विजयी भवेत् ॥ भक्तियुक्तेन मनसा कवचं पूजयेद्यदि ॥ २५ ॥ कामतुल्यस्तु
 नारीणां रिपूणां च यमोपमः ॥ तस्य पादाम्बुजद्वन्द्वं राज्ञां मुकुटभूषणम् ॥ २६ ॥ तस्य भूतिं विलोक्यैव कुबेरोऽपि तिरस्च्यतः ॥ अस्य
 विज्ञानमात्रेण मन्त्रसिद्धिर्न संशयः ॥ २७ ॥ इदं कवचमज्ञात्वा यो जपेद्भुङ्क्ते नरः ॥ न चाप्नोति फलं तस्य परं नरकमाप्नुयात् ॥ २८ ॥
 मन्वन्तरत्रयं स्थित्वा तिर्यग्योनिषु जायते ॥ इह लोके महारोगी दारिद्र्येणातिपीडितः ॥ २९ ॥ शत्रूणां वशगो भूत्वा करपात्री भवेज्जडः ॥

देयं पुत्राय शिष्याय शान्ताय प्रियवादिने ॥३०॥ कार्पण्यरहितायालं बटुभक्तिरताय च ॥ औपराग्ये प्रदाता वै तस्य तस्याति सुत्वरम् ॥३१॥ आयुर्विद्या यशो धर्मं बलं चैव न संशयः ॥ इति ते कथितं देवि गोपनीयं स्वयोनित्व ॥३२॥ इति श्रीरुद्रयामले श्रीबटुकभैरव
 ब्रह्मकवचं सम्पूर्णम् ॥ शुभमस्तु ॥” “अथ बटुकभैरवस्तवराजो लिख्यते ॥ (रुद्रयामले) — मेरुपट्टे सुवासीनं देवदेवं त्रिलोचनम् ॥ शंकरं
 परिपश्यच्छ पावती परमेश्वरम् ॥३३॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ य एष भैरवो नाम आपटुद्वारको मतः ॥ त्वया च कथितो देव भैरवः कल्प उत्तमः
 ॥२॥ तस्य नामसहस्राणि प्रयुतान्यर्बुदानि च ॥ सारमुद्धृत्य तेषां वै नामाष्टशतकं वद ॥३॥ यानि संकर्तयन्मन्यः सर्वदुःखविवर्जितः ॥
 सर्वान्कामानवाप्नोति साधकः सिद्धिमेव च ॥ ४ ॥ ईश्वर उवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि भैरवस्य महात्मनः ॥ आपटुद्वारणस्येह
 नामाष्टशतमुत्तमम् ॥ ५ ॥ सर्वपापहरं पुण्यं सर्वपाद्विनिवारणम् ॥ सर्वकामार्थदं देवि साधकानां सुखावहम् ॥ ६ ॥ सर्वमङ्गल
 माङ्गल्यं सर्वोपद्रवनाशनम् ॥ आयुःकरं पुष्टिकरं श्रीकरं च यशस्कम् ॥ ७ ॥” तत्र प्रयोगः ॥ ॐ अस्य श्रीबटुकभैरवनामाष्टश
 तस्तोत्रमन्त्रस्य बृहदारण्यक ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । श्रीबटुकभैरवो देवता । अष्टबाहुमिति बीजम् । त्रिनयनमिति शक्तिः । प्रणवः
 कीलकम् । ममाभीष्टसिद्धयर्थे जपे विनियोगः ॥ ॐ बृहदारण्यकऋण्ये नमः । शिरसि ॥१॥ ॐ अनुष्टुप्छन्दसे नमः । मुखे ॥२॥
 ॐ श्रीबटुकभैरवदेवतायै नमः । हृदये ॥ ३ ॥ ॐ अष्टबाहुमिति बीजाय नमः । गुह्ये ॥४॥ ॐ त्रिनयनेति शक्तये नमः । पादयोः
 ॥ ५ ॥ ॐ कीलकाय नमः । नाभौ ॥ ६ ॥ ॐ विनियोगाय नमः । सर्वांगे ॥ ७ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ ह्रां वां ईशानः सर्वे

विद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्वह्निर्गोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदाशिवम् । अद्भुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं वीं तत्पु
 रुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि ॥ तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥ तर्जनीभ्यां नमः ॥२॥ ॐ हूं वृं अघोरैभ्योऽथघोरैभ्यो घोरघोरतरेभ्यः
 सर्वेभ्यः सर्वशैवेभ्यो नमस्तेअस्तु रुद्ररूपेभ्यः ॥मध्यमाभ्यां नमः ॥३॥ ॐ हूं वै वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय
 नमः कालाय नमः कलविकरणाय नमो बलविकरणाय नमः बलाय नमो बलप्रमथनाय नमः सर्वभूतदमनाय नमो मनोन्मनाय
 नमः । अनामिकाभ्यां नमः ॥४॥ ॐ ह्रीं वीं सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजाताय वै नमो नमः ॥ भवभवे नातिभवे भवस्व मां भवादवाय
 नमः । कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ हूं वः पञ्चवक्त्राय महादेवाय नमः । करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥६॥ इति करन्यासः । एवं
 हृदयादिन्यासं कृत्वा देहन्यासं कुर्यात् ॥ ॐ ह्रीं भैरवाय नमः । मूर्द्धि ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं भीमदर्शनाय नमः । ललाटे ॥ २ ॥ ॐ ह्रीं
 भूताश्रयाय नमः । नेत्रयोः ॥ ३ ॥ ॐ ह्रीं भूतनायकाय नमः । कर्णयोः ॥ ४ ॥ ॐ ह्रीं त्रिशूलाय नमः । नासिकायाम् ॥ ५ ॥
 ॐ ह्रीं रक्तपाय नमः जिह्वायाम् ॥ ६ ॥ ॐ ह्रीं नागहागनायज्ञोपवीतिकाय नमः । कण्ठमध्ये ॥ ७ ॥ ॐ ह्रीं क्षेत्रज्ञाय नमः ।
 करयोः ॥ ८ ॥ ॐ ह्रीं क्षेत्रपालाय नमः । हृदये ॥ ९ ॥ ॐ ह्रीं क्षेत्रदाय नमः नामौ ॥ १० ॥ ॐ ह्रीं सर्वविनाशनाय नमः ।
 कट्याम् ॥ ११ ॥ ॐ ह्रीं त्रिनेत्राय नमः । उर्वोः ॥ १२ ॥ ॐ ह्रीं रक्तपायिने नमः । जंघयोः ॥ १३ ॥ ॐ ह्रीं देवदेशाय नमः
 पादयोः ॥ १४ ॥ ॐ ह्रीं बहुकाय नमः । सर्वाङ्गे ॥ १५ ॥ इति देहन्यासः । ॐ ह्रीं भैरवाय नमः । अद्भुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥

ॐ ह्रीं भीमदर्शनाय० तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ ह्रीं भूतश्रेष्ठाय० मध्यमा० ॥ ३ ॥ ॐ ह्रीं भूतनायकाय० अनामिका०
 ॥ ४ ॥ ॐ ह्रीं क्षत्रियाय० कनि० ॥ ५ ॥ ॐ ह्रीं क्षेत्रपालाय० करत० ॥ ६ ॥ ॐ ह्रीं क्षेत्रज्ञाय० दिग्दिशायाम् ॥ ७ ॥
 ॐ भैरवाय नमः । सर्वाङ्गे ॥ ८ ॥ इति करन्यासः । ॐ ह्रीं भैरवाय नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं भीमदर्शनाय० ललाटे ॥ २ ॥
 ॐ ह्रीं भूतहननाय नमः । नेत्रयोः ॥ ३ ॥ ॐ ह्रीं सारमेयानुगाय० भ्रुवोः ॥ ४ ॥ ॐ ह्रीं भूतनाथाय० कर्णयोः ॥ ५ ॥
 ॐ ह्रीं प्रेतवाहकाय नमः । कपोलयोः ॥ ६ ॥ ॐ ह्रीं भस्माङ्गाय नमः । नासापुटे ॥ ७ ॥ ॐ ह्रीं सर्पभूषणाय० ओष्ठयोः ॥ ८ ॥
 ॐ ह्रीं आदिनाथाय० मुखे ॥ ९ ॥ ह्रीं शक्तिहस्ताय० । गले ॥ १० ॥ ॐ ह्रीं दैत्यशमनाय० स्कन्धयोः ॥ ११ ॥ ॐ ह्रीं
 अतुलतेजसे नमः । बाह्वोः ॥ १२ ॥ ॐ ह्रीं कपालिने नमः । करयोः ॥ १३ ॥ ॐ ह्रीं मुण्डमालिने नमः । हृदये ॥ १४ ॥ ॐ ह्रीं
 शान्ताय० वक्षःस्थले ॥ १५ ॥ ॐ ह्रीं कामचारिणे नमः । स्तनयोः ॥ १६ ॥ ॐ ह्रीं सदातुष्टाय० उदरे ॥ १७ ॥ ॐ ह्रीं क्षेत्रे
 शाय० पार्श्वयोः ॥ १८ ॥ ॐ ह्रीं क्षेत्रपालाय० पृष्ठे ॥ १९ ॥ ॐ ह्रीं क्षेत्रज्ञाय० नाभौ ॥ २० ॥ ॐ ह्रीं पापघनशनाय०
 कट्याम् ॥ २१ ॥ ॐ ह्रीं बटुकाय० लिङ्गे ॥ २२ ॥ ॐ ह्रीं रक्षाकराय० गुदे ॥ २३ ॥ ॐ ह्रीं रक्तलोचनाय० उर्वोः ॥ २४ ॥
 ॐ ह्रीं घुर्घुराय नमः । जानुनोः ॥ २५ ॥ ॐ ह्रीं रक्तपायिने नमः । जंघयोः ॥ २६ ॥ ॐ ह्रीं सिद्धपादुकाय० गुल्फयोः ॥ २७ ॥
 ॐ ह्रीं मुरेश्वराय० पादपृष्ठे ॥ २८ ॥ ॐ ह्रीं आपदुद्धाराय० आपादतलमस्तकपर्यन्तम् ॥ २९ ॥ ॐ ह्रीं क्ष्मौं त्र्यौं ह्रीं ॐ स्वाहा

आपदुद्धारणभैरवाय नमः सर्वाङ्गे ॥ इति व्यापकं कुर्यात् ॥ इत्यङ्गन्यासः ॥ अथ दिङ्मन्यासः । ॐ ह्रीं डमरुहस्ताय नमः । पूर्वे
 ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं दंडधारिणे नमः । दक्षिणे ॥ २ ॥ ॐ ह्रीं मृद्वहस्ताय नमः । पश्चिमे ॥ ३ ॥ ॐ ह्रीं घण्टावादिने नमः । उत्तरे ॥ ४ ॥
 ॐ ह्रीं अग्निवर्णाय० आग्नेय्याम् ॥ ५ ॥ ॐ ह्रीं दिगम्बराय नमः । नैऋत्याम् ॥ ६ ॥ ॐ ह्रीं सर्वभूतस्थाय० वायव्याम् ॥ ७ ॥
 ॐ ह्रीं अष्टसिद्धिदाय० शान्त्याम् ॥ ८ ॥ ॐ ह्रीं मेघारिणे नमः । उत्तरम् ॥ ९ ॥ ॐ ह्रीं गैरुद्रहृदिने० पातालं ॥ १० ॥ इति दिङ्मन्यासः ॥
 ॐ ह्रीं रुद्राय नमः । अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं शिखीसखाय० तर्जनी ॥ २ ॥ ॐ ह्रीं शिवाय० म० ॥ ३ ॥ ॐ ह्रीं त्रिशू
 लिने० अना० ॥ ४ ॥ ॐ ह्रीं ब्रह्मणे० कनि० ॥ ५ ॥ ॐ ह्रीं त्रिपुरांतकाय नमः । कर्णतलां ॥ ६ ॥ ॐ ह्रीं मांसाशिने० कर्ण
 त्रेषु ॥ ७ ॥ ॐ ह्रीं दिगम्बराय नमः । कर्णपृष्ठयोः ॥ ८ ॥ इति कर्णन्यासः ॥ ॐ ह्रीं भूतनाथाय नमः । हृदये ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं आदि
 नाथाय नमः । मूर्ध्नि ॥ २ ॥ ॐ ह्रीं आनन्दनाथाय० शिखायाम् ॥ ३ ॥ ॐ ह्रीं सिद्धशास्त्रनाथाय० कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ ह्रीं सहजान
 न्दनाथाय० नेत्रयोः ॥ ५ ॥ ॐ ह्रीं श्रीआनन्दनाथाय० अस्त्राय० ॥ इति पङ्क्त्यन्यासः ॥ ॐ अस्य श्रीवटुकभैरवमन्त्राय
 बृहदारण्यक ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । श्रीवटुकभैरवो देवता । वं बीजम् । ह्रीं शक्तिः । ॐ कीलकम् । श्रीवटुकभैरवग्रामादिसिद्धयैश्च
 स्तोत्रादौ अष्टोत्तरशतमूलमन्त्रजपे विनियोगः ॥ अथ मन्त्रन्यासः । ॐ ह्रीं अङ्गु० १ ॥ ॐ वटुकाय० तर्ज० ॥ २ ॥ ॐ आप
 दुद्धारणाय मध्य० ॥ ३ ॥ ॐ कुरुकुरु अना० ॥ ४ ॥ ॐ ह्रीं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेत् ।

अथ ध्यानम्-शुद्धस्फटिकसंकाशं सहस्रादित्यवर्चसम् ॥ नीलजीमूतसंकाशं नीलांजनसमप्रभम् ॥ अष्टबाहुं त्रिनयनं चतुर्विहं
द्विबाहुकम् ॥ १ दंष्ट्राकरालवदनं नूपुरगण्डाङ्कुलम् ॥ भुजङ्गमुखिलं देवमग्निवर्णशिरोरुहम् ॥ २ ॥ दिगम्बरं कुमारेशं बटुक
ख्यं महाबलम् ॥ ३ ॥ खट्वाङ्गमसिपाशं च शूलं दक्षिणभागतः ॥ ३ ॥ डमरुं च कपालं च वरदं भुजंगं तथा ॥ आत्मवर्णसमोपेतं सार-
मेयसमन्वितम् ॥ ४ ॥ एवं ध्यात्वा “ॐ ह्रीं भैरवं भैरवभयकरहरमाङ्गशरश्छुद्रस्वाहा” इति मन्त्रेण प्रार्थयित्वा पूर्वोक्त्यन्वयीते
आवाहनादिमुद्रां प्रदर्शयेत् । षोडशोपचारैर्भ्यर्च्य बलिदानं कुर्यात् । तद्यथा—श्रीबटुकप्रीतये बलिदानमहं करिष्ये । इति संकल्प्य
गणपतिं दुर्गा रक्तेश्चन्दनाक्षतपुष्पैर्भ्यर्च्य देवस्याग्रे त्रिकोणं चतुर्मुखं गण्डलं कृत्वा तत्र गन्धाद्वैरभ्यर्च्य बलिपात्रे मापभक्तं पायसाब्जं
मोदकं चणकादीनि च कवलाकां संपादितं निधाय गन्धपुष्पाभ्यां मूलान्ते बलिरूपाय नमः इति बलिं संपूज्य देवं
तत्र संचिन्त्य हस्ते जलमादाय मूलमन्त्रमुच्चार्य भूमौ निक्षिप्य स्नहस्ते बलिमादाय देवाय समर्पयेत् ॥ इति बलिदानम् ॥ अथ पाठ
प्रकारः । ततः आचम्य प्राणानायम्य देशकालौ संकीर्त्य मम सकलकामनासिद्ध्यर्थे श्रीबटुकभैरवस्तोत्रस्यैकादशसहस्रपुष्करणा
ङ्गत्वेन प्रतिस्तोत्रं मूलमन्त्रस्याष्टोत्तरशतसंख्यजपसंपुटितपञ्चाशत्संख्यपाठमहं करिष्ये । वा यथाशक्त्येकप्रभृतिपाठमहं करिष्ये /
इति संकल्प्य ततः मूलमन्त्रमष्टोत्तरशतं जपेत् । मूलमंत्रः । “ॐ ह्रीं बटुकाय आपदुद्धारणाय कुरुकुरु बटुकाय ह्रीं ॐ” एवमष्टो
त्तर १०८ शतमूलमंत्रजपं कृत्वा जपान्ते अनेन कृतजपेन श्रीबटुकभैरवः प्रीयतामिति जपं निवेद्य बटुकाय नमस्कृत्य पंचोपचारैः

संज्य स्तोत्रं पठेत् । तद्यथा-ॐ ह्रीं भैरवो भूतनाथश्च भूतात्मा भूतभावनः ॥ क्षेत्रद्रः क्षेत्रपालश्च क्षेत्रज्ञः क्षत्रियो विराट् ॥ १ ॥
 श्मशानवासी मांसाशी सर्पाशी स्मरान्तकृत् ॥ रक्तपः पानपः सिद्धः सिद्धिदः सिद्धसेवितः ॥ २ ॥ कंकालः कालशमनः कला
 काष्ठतनुः कविः ॥ त्रिनेत्रो बहुनेत्रश्च तथा पिङ्गलोलोचनः ॥ ३ ॥ शूलपाणिः खड्गपाणिः कङ्काली धूम्रलोचनः ॥ अभीरुभ
 वीनाथो भूतपो योगिनीपतिः ॥ ४ ॥ धनदो धनहारी च धनवान्प्रीतिभावनः ॥ नागहारी नागपाशो व्योमकेशः कपालभृत
 ॥ ५ ॥ कालः कपालमाली च कमनीयः कलानिधिः ॥ त्रिलोचनोज्ज्वलन्नेत्रास्त्रिशिखी च त्रिलोक्यः ॥ ६ ॥ त्रिनेत्रतनयो डिम्बः
 शान्तः शान्तजनप्रियः ॥ बटुको बटुवेशश्च खट्वाङ्गवधारकः ॥ ७ ॥ भूताध्यक्षः पशुपतिः भिक्षुकः परिचारिकः ॥ धूर्तो दिगम्बरः
 शूरो हरिणः पाण्डुलोचनः ॥ ८ ॥ प्रशान्तः शान्तिदः सिद्धः शंकरः प्रियबान्धवः ॥ अप्रभृतीर्निर्वाशश्च ज्ञानचक्षुस्तपोमयः ॥ ९ ॥
 अष्टाधारः षडाधारः सर्पयुक्तः शिखीसखः ॥ भूधरो भूधगर्धीशो भूपतिर्भूधरात्मजः ॥ १० ॥ कङ्कालधारी मुण्डी च नागयज्ञो
 पवीतवान् ॥ जृम्भणो मोहनस्तम्भी मारणः क्षोभणस्तथा ॥ ११ ॥ शुद्धनीलाञ्जनप्रण्यो दैत्यहा मुण्डभूषितः ॥ बलिमुग्ध
 लिमुद्गनाथो बालो बालपराक्रमः ॥ १२ ॥ सर्वपाप्मारणो दुर्गो दुष्टभूतनिर्षेवितः ॥ कामी कलानिधिः कान्तः कामिनीवशङ्कशी
 ॥ १३ ॥ सर्वसिद्धिप्रदो वैद्यः प्रभुर्विष्णुर्तिव हि ॥ अष्टोत्तरशतं नाम्नां भैरवस्य महान्मनः ॥ १४ ॥ मया ते कथितं देवि
 रहस्यं सर्वकामदम् ॥ य इदं पठति स्तोत्रं नामाष्टशतमुत्तमम् ॥ १५ ॥ न तस्य दुरितं किञ्चिन्न च भूतभयं तथा ॥ न च मारीभयं

तस्य ग्रहराजभयं तथा ॥१६॥ न शत्रुभ्यो भयं क्वापि प्राप्नुयान्मानवः क्वचित् ॥ पातकानां भयं चैव पठेत्स्तोत्रमनुत्तमम् ॥१७॥
मारीभये राजभये तथा चौराग्निजे भये ॥ औत्पातिके महाघोरे तथा दुःस्वप्नदर्शने ॥१८॥ बन्धने च तथा घोरे पठेत्स्तोत्रमनन्य
धीः ॥ सर्वं प्रशमनं याति भयं भैरवकीर्तनात् ॥१९॥ एकादशसहस्रं तु पुष्कराणमुच्यते ॥ यस्त्रिसंध्यं पठेदेवि संवत्सरमतीन्द्रितः
॥ २० ॥ स सिद्धिं प्राप्नुयादिष्टां दुर्लभामपि मानवः ॥ पण्मासं भूमिकामस्तु जपित्वा प्राप्नुयान्महीम् ॥ २१ ॥ राजशत्रुविनाशार्थं
जपेन्मासाष्टकं पुनः ॥ रात्रौ वारत्रयं चैव नाशयत्येव शात्रवान् ॥ २२ ॥ जपेन्मासत्रयं मर्त्यो राजानं वशमानयेत् ॥ धनार्थी च
सुतार्थी च दारार्थी यस्तु मानवः ॥ २३ ॥ जपेन्मासत्रयं देवि वारमेकं तथा निशि ॥ धनं पुत्रं तथा दारान्प्राप्नुयान्नात्र संशयः
॥ २४ ॥ रोगी रोगात्प्रमुच्येत बद्धो मुच्येत बन्धनात् ॥ भीतो भयात्प्रमुच्येत देवि सत्यं न संशयः ॥ २५ ॥ निगडैश्चापि बद्धो यः
कारागृहे निपातितः ॥ शृङ्खलाबन्धनं प्राप्तः पठेच्चैव दिवा निशि ॥२६॥ ययं चिन्तयते कामं तं तं प्राप्नोति निश्चितम् ॥ अप्रकाशं
परं गुह्यं न देयं यस्य कस्य चित् ॥२७॥ मुकुलीनाय शान्ताय ऋजवे दम्भवर्जिते ॥ दद्यात्स्तोत्रमिमं पुण्यं सर्वकामफलप्रदम् ॥२८॥
इति श्रुत्वा ततो देवी नामाष्टशतमुत्तमम् ॥ जजाप परया भक्त्या सदा सर्वेश्वरेश्वरी ॥२९॥ भैरवोऽपि प्रहृष्टोऽभूत्सर्वलोकमहेश्वरः ॥
वरं ददाति भक्तेभ्यः पठेत्स्तोत्रमनन्यधीः ॥ ३० ॥ संतोषं परमं प्राप्य भैरवस्य महात्मनः ॥ ३१ ॥ वारंवारं भुवनजननी प्रोच्य
ते साधुवादः सत्यं सत्यं जगति सकले भैरवो देव एकः ॥ यायां सिद्धिं भुवनजठरे कामयेन्मानवो यस्तं तां सिद्धिं वितरति

सदा भैवः सुप्रसन्नः ॥ ३२ ॥ पाणिभ्यां परितः प्रपीड्य सुदृढं निश्चिन्त्यनिश्चित्य च ब्रह्माण्डं सकलं प्रचालितमालोच्चैः फलभैः
 मुहुः ॥ पायंपायमपाययत्रिजगतीमुन्मुत्तवत्तमैर्मन्यन्ताड्यमंगणं शिरसा पायान्महाभैवः ॥ ३३ ॥ विभ्राणः शुभ्रवर्णं द्विगुणनच
 भुजं पंचवक्त्रं त्रिनेत्रं शङ्खं भेषज्यचापं सविपासृतकं ज्ञानमुद्रेन्द्रशस्त्रम् ॥ शूलं खड्गद्वयाणान् डमरुममिगदाविहिमारेग्यमालांगि
 राभीतिं च दोर्भिजयति खलु महाभैवः सर्वमिद्वैद्य ॥ ३४ ॥ द्वाकाशः क्व समीरणः क्व दहनः द्वापश्च विधंभगः क्व
 ब्रह्मा क्व जनादनः क्व तर्गणः क्वेदुश्च देवासुगः ॥ कल्पान्ताग्भटीनट्यमुदितः श्रीमिद्वैद्योणीश्वरो क्रीडानाटकनायको
 विजयते देवो महाभैवः ॥ ३५ ॥ लिखित्वा पात्रया भक्त्या भैरवस्तोत्रमुत्तमम् ॥ अष्टानां ब्राह्मणानां च देयं पुस्तकं
 मादरात् ॥ ३६ ॥ ग्रान्यान् समीहते कामान्तांस्तान्प्राप्नोत्यमंशयम् ॥ ३७ ॥ इह लोके सुखं प्राप्य पुस्तकग्रन्थ
 प्रसादतः ॥ शिवलोकमनुप्राप्य शिवेन सह मोदते ॥ ३८ ॥ लिखित्वा भूर्जपत्रे तु त्रिलोहपरिवेष्टितम् ॥ सोम्यं च
 वस्तुवसने कपटे च सुशोभने ॥ ३९ ॥ क्वे वाहो गले कट्यां मूर्ध्नि त्रिलोहगोपितम् ॥ यस्तु धारयते स्तोत्रं सर्वत्र जयमा
 भूयात् ॥ ४० ॥ इति श्रीरुद्रयामले तंत्रे पावतीश्वरसंवादे आपद्दुद्भारकश्रीवदुकभैरवगोपितोत्तमस्तवगजः समाप्तः ॥
 अथ कुबेरसंज्ञप्रयोगः ॥ “ॐ यक्षाय कुबेराय वैश्रवणाय धनधान्याधिपतये धनधान्यममूर्द्धि मे देहि दापय स्वाहा ” इति पंच
 त्रिशद्गणात्मको मंत्रः ॥ अस्य मंत्रस्य विश्रवा ऋषिः । बृहती छंदः । कुबेरो देवता सर्वप्रसिद्धये जपे विनियोगः ॥ ॐ विश्रव

ऋपये नमः । शिरसि ॥ १ ॥ ॐ बृहतीछंदसे नमः । मुखे ॥ २ ॥ ॐ कुबेरदेवतायै नमः । हृदि ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ।
 ॐ यक्षाय अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ कुबेराय तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ वैश्रवणाय मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ धन
 धान्याधिपतये अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ धनधान्यसमृद्धि मे कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ देहि दापय स्वाहा कर्तलका
 पृष्ठाभ्यां नमः । इति करन्यासः ॥ एवं हृदयादि पङ्गन्यासं कुर्यात् ॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेत्—“मनुजवाह्यविमानवर
 स्थितं गरुडरत्ननिभं निधिनायकम् ॥ शिवसखं मुकुटादिविभूषितं वरगदे दधत् भज तुदिलम् ॥” इति ध्यात्वा पीठधर्मादिपुस्तत्त्वांत
 पीठदेवताः संपूज्य तद्देशं मूलं मूर्तिं प्रकल्प्य पाद्यादिपुष्पतिरुपचारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् । तद्यथा—पद्मकोणे आग्नेया
 दिकोणकेसरेषु मध्ये दिक्षु च ॐ यक्षाय हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ कुबेराय शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ वैश्रवणाय शिखायै
 वपट् ॥ ३ ॥ ॐ धनधान्याधिपतये कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ धनधान्यसमृद्धि मे नेत्रत्रयाय वौपट् ॥ ५ ॥ ॐ देहि दापय स्वाहा
 अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति पङ्गानि पूजयेत् ॥ ततो भूपुरे इन्द्रादिदशदिक्पालान् तद्ब्रह्म वज्राद्यायुधानि च पूजयेत् ॥
 इत्यावरणपूजां कृत्वा धूपादिनीराजनान्तं संपूज्य जपं कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः । तथा चोक्तम्—“लक्षमेकं जपे
 न्मंत्रं दशांशं जुहुयात्तिलैः ॥ शिवालये जपेन्मंत्रमयुतं धनवृद्धये ॥ १ ॥ बिल्वमूलोपविष्टेन जपतो लक्षं धनार्द्धदम् । इति पंचविंश
 दूर्णात्मककुबेरमंत्रप्रयोगः ॥ अथ षोडशाक्षकुबेरमंत्रप्रयोगः । मंत्रो यथा—“ ॐ श्रीं ॐ ह्रीं श्रीं ह्रीं ह्रीं श्रीं ह्रीं ह्रीं वितेश्व

राय नमः” अस्य मंत्रस्य विश्रवा ऋषिः । बृहती छंदः । कुबेरो देवता । ममाभीष्टमिद्वयै जपे विनियोगः ॥ ॐ विश्रवऋषय नमः ।
 शिरसि ॥ १ ॥ ॐ बृहतीछंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ कुबरेदेवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥
 ॐ श्री अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ह्रीं श्रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ह्रीं क्लीं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ श्रीं क्लीं अनामिकाभ्यां
 नमः ॥ ४ ॥ वित्तेश्वराय कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ नमोनमः कर्तलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ इति कन्यासः ॥ एवं हृदया
 दिषडंगन्यासं कुर्यात् । ध्यानार्चनादिकं सर्वमस्य पूर्ववदाचरेत् ॥ इति षोडशाक्षरकुबेरमंत्रप्रयोगः ॥ अथ शिवाथर्वशीर्षम् ॥ शिगुपनि
 षदि “ ॐ देवाहवैस्वर्गलोकमायस्ते रुद्रमपृच्छन् ॥ को भवानिति । सोऽब्रवीद्दहमेकः प्रथममासोऽद्वीपमि च भविष्यामि च नान्यः कश्चि
 न्मतो व्यतिरिक्त इति । सोऽन्तरादन्तरं प्राविशद्दिशश्चान्तरं प्राविशत्सोऽहं नित्यानित्यो व्यक्ताव्यक्तो ब्रह्माब्रह्माहं प्राञ्चः प्रत्यञ्चो
 ऽहं दक्षिणाञ्च उदञ्चोऽहमधश्चोर्ध्वश्चाहं दिशश्च प्रतिदिशश्चाहं पुमानपुमानस्त्रियश्चाहं सावित्र्यहं गायत्र्यहं त्रिष्टुजगत्यनुष्टुप्चाहं छंदोऽहं
 सत्योहं गार्हपत्यो दक्षिणाग्निराहवनीयोऽहं गौर्हगौयहमृगहं यजुर्हंसामाहमथर्वाङ्मसोऽहं ज्येष्ठोऽहं त्रेष्टोहं वसिष्ठोहं मागोहं तेजो
 हं शुभोहमरण्योहमक्षरमहक्षरमहं पुष्करमहं पवित्रमहमग्नश्चलिश्च पुरस्ताज्ज्योतिरित्यहमेव सर्वभूयो मामेव स सर्वः समायामां वेदस
 देवान् वेदं सर्वंश्च वेदान् साङ्गानपि ब्रह्मब्रह्माणेश्वराणां भिन्नब्रह्मान् ब्राह्मणेन हविर्हविषा आयुरायुषामस्य सत्येन धर्मेण धर्मतया मिस्वर्गते
 जसा । ततो हवते देवारुद्रमपृच्छन् । तदेवारुद्रमपश्यन् तदेवा रुद्रमध्यायन् तदेवा ऊर्ध्वबाहवोरुद्रस्तुवन्ति । ॐ यो वै रुद्रः स भगवान्

यश्च ब्रह्मा तस्मैव नमोनमः ॥ १ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यश्चविष्णुस्तस्मैवनमो नमः ॥ २ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यश्चस्कन्दस्तस्मै
 ॥ ३ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यश्चैन्द्रस्तस्मै ॥ ४ ॥ योवैरुद्रः सभगवान्यश्चाग्निस्तस्मै ॥ ५ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यश्चवायुस्त ॥ ६ ॥
 ॐ योवैरुद्रः सभगवान् यश्चभूयस्तस्मै ॥ ७ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यश्चसोमस्तस्मै ॥ ८ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् येऽष्टौग्रहा
 स्तस्मै ॥ ९ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् येचाष्टौप्रतिग्रहास्तस्मै ॥ १० ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यच्चभूस्तस्मै ॥ ११ ॥
 योवैरुद्रः सभगवान् यच्चभुवस्तस्मै ॥ १२ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यच्चस्वस्तस्मै ॥ १३ ॥ योवैरुद्रः सभगवान्
 यच्चमहस्तस्मै ॥ १४ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यच्चपृथिवीतस्मै ॥ १५ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यच्चान्तरिक्षतस्मै ॥
 ॥ १६ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् याचद्वीस्तस्मै ॥ १७ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् याश्चापस्तस्मै ॥ १८ ॥ योवैरुद्रः सभग
 वान् यच्चतेजस्तस्मै ॥ १९ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यश्चकालस्तस्मै ॥ २० ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यमस्तस्मै ॥ २१ ॥
 योवैरुद्रः सभगवान् यश्चमृत्युस्तस्मै ॥ २२ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यच्चामृततस्मै ॥ २३ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यच्चाकाशं
 तस्मै ॥ २४ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यच्चविश्वतस्मै ॥ २५ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यच्चस्थूलतस्मै ॥ २६ ॥ योवैरुद्रः
 सभगवान् यच्चसूक्ष्मतस्मै ॥ २७ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यच्च शुक्लं तस्मै ॥ २८ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यच्चकृष्णस्त
 स्मै ॥ २९ ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यच्चकुत्स्नतस्मै ॥ ३० ॥ योवैरुद्रः सभगवान् यच्चसत्यतस्मै ॥ ३१ ॥ योवैरुद्रः सभगवा

न यच्चसर्वतस्मै० ॥ ३२ ॥ भूस्तेआदिर्मध्यमुवस्तस्वस्तीर्णी विश्वरूपोसिब्रह्मकस्त्वाद्रिधात्रियवृद्धिस्त्वशांतिस्त्वं पुष्टिस्त्वंहुतमहु
तंदत्तमदत्तंसर्वमसर्वं विश्वमविश्वं कृतमकृतंपरमपरं पश्यणञ्चत्वं अपामसोममृता अभूमागन्मे ज्यातिरविदामदेवान् । किंतुनम
स्मान् कृणवदरतिः । किमुधृत्तिगमृतं मर्त्यस्यसोमसुधुपुरस्तात्सूक्ष्मः पुरुषः । सर्वअगद्धितं वाएतदक्षरं प्राजायत्यं सौम्यं सूक्ष्मं
पुरुषं ब्रह्ममग्राह्येण भावंभावेनसाम्यसौम्येनसूक्ष्मभूमेण वायव्यंवायव्येन ग्रसतितस्मै महाग्रासायवेनमोनसः । हृदिस्था देवताः
सर्वा हृदि प्राणाः प्रतिष्ठिताः । हृदि त्वमसि यो नित्यं तिस्रो मात्राः परस्तुसः । तस्योत्तरतः शिरादक्षिणतः पादौयत्तरतः स ओङ्कारः
य ओङ्कारः सप्रणवः यः प्रणवः ससर्वव्यापीयः सर्वव्यापी सोऽनन्तः योऽनन्तस्तत्तांग्र्यत्तरांतच्छुक्लयच्छुक्लं तत्सूक्ष्मं तद्द्रव्यं
तत्परं ब्रह्म । यत्परंब्रह्मसएकः ग्रहकः सूरुद्रः योरुद्रः सईशानः सभगवान् महेश्वरः ॥३॥ अथकस्मादुच्यते ओंकारः यस्मा
दुच्चार्यमाण एव प्राणानूर्ध्वमुत्क्रामयतितस्मादुच्यतेओङ्कारः । अथकस्मादुच्यतेप्रणवः यस्मादुच्चार्यमाणएवऋग्यजुःसामाथवा
ज्जिरसं ब्रह्मब्राह्मणेभ्यः प्रणामयति नामयतिचतस्मादुच्यतेप्रणवः । अथकस्मादुच्यते सर्वव्यापी यस्मादुच्चार्यमाण एवग्रथास्मेहेनप
लालपिण्डमिव शान्तरूपमोत्प्रेतमनुप्राप्तोव्यतिपन्नश्चतस्मादुच्यतेसर्वव्यापी । अथकस्मादुच्यतेऽनन्तः यस्मादुच्चार्यमाणएव
तिथिगूध्वमयस्ताच्चास्यान्तेनोपलभ्यते तस्मादुच्यतेऽनन्तः । अथकस्मादुच्यते तारं यस्मादुच्चार्यमाणएव गर्भजनव्याधिजरा
मरणसंसारमहाभयात्तारयतित्रायतेच तस्मादुच्यतेतारम् । अथकस्मादुच्यतेशुक्लं यस्मादुच्चार्यमाणएवक्रंदते कलामयतिचतस्मा

दुच्यतेऽनुकृम् । अथकस्मादुच्यतेऽहम् यस्मादुच्चार्यमाणएवसूक्ष्मभूत्वा शरीराण्यधितिष्ठति सर्वाणि चाङ्गान्यभिभृशयतितस्मा
 दुच्यतेऽहम् । अथकस्मादुच्यतेऽहम् यस्मादुच्चार्यमाणएवव्यक्तमहति तपसिद्योतयति तस्मादुच्यतेऽहम् । अथकस्मादुच्यते
 परब्रह्म यस्मात्परमपरं परायणञ्च बृहद्बृहत्याबृहयति तस्मादुच्यतेऽहम् । अथकस्मादुच्यतेऽहम् यः सर्वान्प्राणान्संभृशय संभ
 क्षणेनाजः संसृजतिविमृजतितीर्थमेकव्रजन्ति तीर्थमेके दक्षिणः प्रत्यञ्च उदञ्चप्राच्योऽभिजन्त्येके तेषांसर्वपामिहसङ्गतिः साकं
 सएकोऽभूदन्तश्चरतिप्रजानां तस्मादुच्यतेऽहम् । अथकस्मादुच्यतेऽहम् यस्मादपिभिर्नान्यभेक्तुतमस्यहूपमुपलभ्यते तस्मादुच्य
 तेऽहम् । अथकस्मादुच्यतेऽहम् यः सर्वान्देवानिशते ईशानीभिर्जननीभिश्च शक्तिभिः । अभित्वाङ्गुणोनोमुदुग्धाइवधेनवः ।
 ईशानमस्यजगतः स्वदर्शमीशानमिन्द्रस्तथुप इति तस्मादुच्यते ईशानः । अथकस्मादुच्यते भगवान् महेश्वरः यस्माद्रक्तान् ज्ञा
 नेन भजत्यनुगृह्णाति च वाचं संसृजतिच सर्वान् भावान् परित्यज्यात्मज्ञानेनयोगैश्वर्येण महति महीयते तस्मादुच्यते सभगवान्
 महेश्वरः तदेतद्रुद्रचरितम् ॥ ४ ॥ एषोऽहो देवः प्रदिशोऽनुसर्वाः पूर्वोहजातः सउगर्भोऽन्तः । सएवजातः सजनिष्यमाणः प्रत्यङ् जनांस्तिष्ठति
 सर्वतोमुखः एकोरुद्रोऽनद्वितीयायतस्मैय इमल्लोकानीशते ईशानीभिः । प्रत्यङ् जनांस्तिष्ठति चान्तकाले संसृज्यविश्वामुनानि गोप्ता ॥
 योयोनं योनिमधितिष्ठत्येकोयेनेदं सर्वं विचरति सर्वम् । तमीशानं वरुं देवमीड्यं निचाय्यं शान्तिमत्यन्तमेति । क्षमां हित्वा हेतुजाल
 स्यमूलं बुद्ध्यासंचितं स्थापयित्वा तुरुद्रे । रुद्रमेकत्वमाहुः शाश्वतं वैपुराणमिपमूर्जेण पशवेनानुमायन्तमृत्युपशान् । तदेतेनात्मभेदे

नचदिवोदवजनेनगुप्तानचान्तरिक्षाणि नच भूम इमाः । यस्मिन्निदं सर्वमोत्प्रेतं तस्मादन्यन्नपरं किञ्चनस्ति । नतस्मात्पूर्वतनपरं
तदस्तिनभूतनोतभव्यं यदासीत् । सहस्रपादेकमुर्ध्नाव्याप्तं स एवेदमावरीवर्तिभूतम् । अक्षरात् सञ्जायते कालः कालादव्यापकउच्यते
व्यापकोहि भगवान् रुद्रो भोगायमानो यदाशेते रुद्रस्तदा सहायते प्रजाः ॥ उच्छ्वसिते तमो भवति तमस आपोऽश्वद्भुल्यामथिते
मथितंशिशिरेशिशिरं मध्यमानं फेनं भवति फेनादण्डं भवत्यण्डाद्ब्रह्माभवति ब्रह्मणोवायुः वायोरौङ्कारोऽङ्कारात् सावित्री सावित्र्या
गायत्री गायत्र्या लोकाभवन्ति अर्चयति तपः सत्यं मधुरक्षन्ति यद्भ्रुवम् । एतद्विपरमंतपः । आपोज्योतीरसोमृतं ब्रह्मभ्रुवः
स्वरोन्नम इति ॥ ६ ॥ यद्भ्रुवमथर्वशिरो ब्राह्मणोऽधीते । अश्रोत्रियः श्रोत्रियो भवति । अनुपनीत उपनीतो भवति । सोऽग्निपूतो भवति ।
स वायुपूतो भवति । स सूर्यपूतो भवति । स सोमपूतो भवति । स सत्यपूतो भवति । स सर्वदेवज्ञातो भवति । स सर्वदेवदेवमु
ध्यातो भवति स सर्वेषुतीर्थेषुस्नातो भवति । तेनसर्वैः कर्तुभिरिष्टं भवति । गायत्र्याः पष्टिसहस्राणि जप्तानि भवन्ति । प्रणवानामयुत
जप्तं भवति । सचक्षुषः पंक्तिं पुनाति । आसप्तमात् पुरुषयुगान्पुनतीत्याह भगवानथर्वशिरः सकृज्जैववशुचिः स पूतः कर्मण्यो
भवति । द्वितीयं जत्वा गणाधिपत्यमाप्नोति । तृतीयं जत्वा भगवान्प्रविशन्त्यो सत्यमो सत्यमो सत्यमो सत्यमो सत्यमो सत्यमो सत्यमो सत्यमो सत्यमो
इति शिरउपनिषत् ॥ इति श्रीबीकानेरराज्यान्तर्गतश्रीरत्नगढनगरनिवासिना पण्डितश्रीरामकृष्णपौत्रेण श्रीकस्तूरीचन्द्रसुनुना
पण्डितवैद्यश्रीचतुर्थीकालशर्मणा विरचिते अनुष्ठानप्रकाशे महानिबन्धे पुरश्चरणकाण्डे शिवमन्त्रानुष्ठानप्रकरणे समाप्तम् ॥ २ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ देवीमन्त्रानुष्ठानप्रकरणम् ॥ ३ ॥ सिंहस्था शशिशेखरा मरकतप्रख्यैश्चतुर्भिर्भुजैः शंखं चक्रधनुःशरां
 च दधती नैत्रस्त्रिभिः शोभिता ॥ अमुक्तांगदहारकंकणरत्नाङ्गीरन्तुपुगा दुर्गा दुर्गतिहारिणी भवतु नो रत्नोल्लसत्कुण्डला ॥१॥
 तत्र तावेद्व्याः सर्वमन्त्रारम्भप्रयोगः । प्रातःकृतनित्यक्रियैश्चन्द्रतागदिव्यान्वितं सुमुहूर्तं । यथाकामनया प्रतिज्ञासंकल्पं कृत्वा
 गणपतिपूजनादि नदीश्राद्धांतं विधाय ब्राह्मणद्वारा कारितं जापकवर्णं च कुर्यात् । ततो जपस्थानमागत्य । कूर्मसंशोधितं
 स्वासने प्राङ्मुख उपविश्य । मूलेनाचम्य । प्राणानायम्य । देशकालौ संकीर्त्य । अमुककामनया मंत्रसिद्धिद्वारा श्रीभगवतीप्रसन्नतायै
 देव्या अमुकमन्त्रजपं करिष्ये । तदंगत्वेन भूतशुद्धिमन्तमातृकावर्हिमातृकान्यासं निवृत्यादिकलामातृकान्यासं च करिष्ये । इति
 संकल्प्य पूर्ववत् भूतशुद्ध्यादिबर्हिमातृकान्यासान्तं कृत्वा कलामातृकान्यासं कुर्यात् । तद्वथा-अस्य कलामातृकान्यासस्य प्रजा
 पतिर्ऋषिर्गायत्री छन्दः श्रीमातृका शारदा देवता हलो बीजानि । स्वराः शक्तयः अमुकमन्त्राङ्गत्वेन मातृकान्यासे विनियोगः । ॐ
 प्रजापतिर्ऋषये नमः शिरसि ॥१॥ ॐ गायत्रीछन्दसे नमः मुखे ॥२॥ ॐ शारदादेवतायै नमः ॥ हृदये ॥३॥ ॐ हल्भ्यो बीजभ्यो नमो
 गुह्ये ॥४॥ ॐ स्वरेभ्यः शक्तिभ्यो नमः पादयोः ॥ इति ऋज्यादिन्यासः ॥ ॐ अँ अँअँ हृदयाय नमः ॥१॥ ॐ इँ इँ इँ शिरसे
 स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ उँ उँ उँ शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ ऐँ ऐँ ऐँ कवचाय हुँ ॥ ४ ॥ ॐ आँ आँ आँ नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥

ॐ अँ अः अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति हृदयादिन्यासः ॥ अथ ध्यानम् ॥ शंखचक्राब्जपरशुकपालानक्षमालिकाः ॥ पुस्तका
 मृतकुम्भौ च त्रिशूलं दधतीं करैः ॥ १ ॥ सितपीतासितश्वेतरक्तवर्णस्त्रिलोचनैः ॥ पञ्चास्यसयुतां चन्द्रसर्कातिं शारदां भजे ॥ २ ॥
 इति ध्यात्वा मातृका न्यसेत् । तद्यथा-ॐ अं निवृत्त्यै नमः ललाटे ॥ १ ॥ ॐ आं प्रतिष्ठायै नमः मुखवृत्ते ॥ २ ॥ ॐ इंद्र
 विद्यायै नमः दक्षनेत्रे ॥ ३ ॥ ॐ ईं शान्त्यै नमः वामनेत्रे ॥ ४ ॥ ॐ उं इंधिकायै नमः दक्षकर्णे ॥ ५ ॥ ॐ ऊं दीपिकायै नमः
 वामकर्णे ॥ ६ ॥ ॐ ऋं रेचिकायै नमः दक्षिणनासापुटे ॥ ७ ॥ ॐ ॠं मोचिकायै नमः वामनासापुटे ॥ ८ ॥ ॐ लृं परायै
 नमः दक्षकपोले ॥ ९ ॥ ॐ लृं सूक्ष्मायै नमः वामकपोले ॥ १० ॥ ॐ एं सूक्ष्मासृतायै नमः ऊर्ध्वोष्ठे ॥ ११ ॥ ॐ ऐं ज्ञाना
 मृतायै नमः अधरोष्ठे ॥ १२ ॥ ॐ ओं आप्यायन्यै नमः ऊर्ध्वदंतपङ्क्तौ ॥ १३ ॥ ॐ औं व्यापिन्यै नमः अग्रदंतपङ्क्तौ ॥ १४ ॥
 ॐ अं व्योमरूपायै नमः जिह्वायाम् ॥ १५ ॥ ॐ अः अनंतायै नमः कण्ठे ॥ १६ ॥ ॐ कं सृष्ट्यै नमः दक्षबाहुमूले ॥ १७ ॥
 ॐ खं नक्षत्रायै नमः दक्षकूर्परे ॥ १८ ॥ ॐ गं स्मृत्यै नमः मणिबंधे ॥ १९ ॥ ॐ घं मेधायै नमः दक्षहस्ताङ्गुलिमूले ॥ २० ॥
 ॐ ङं कान्त्यै नमः दक्षहस्ताङ्गुल्यग्रे ॥ २१ ॥ ॐ चं लक्ष्म्यै नमः वामबाहुमूले ॥ २२ ॥ ॐ छं द्युत्यै नमः वामकूर्परे ॥ २३ ॥
 ॐ जं स्थिरायै नमः वाममणिबंधे ॥ २४ ॥ ॐ झं स्थित्यै नमः वामहस्ताङ्गुलिमूले ॥ २५ ॥ ॐ ञं सिद्धयै नमः वामहस्ता
 ङ्गुल्यग्रे ॥ २६ ॥ ॐ टं जरायै नमः दक्षिणहस्ताङ्गुल्यग्रे ॥ २७ ॥ ॐ ठं पालिन्यै नमः दक्षजानुनि ॥ २८ ॥ ॐ डं क्षान्त्यै नमः दक्षशुल्फे

॥ २९ ॥ ॐ ढं ईश्वर्यै नमः दक्षपादाङ्गुलिमूले ॥ ३० ॥ ॐ णं रत्नै नमः दक्षपादाङ्गुल्यग्रे ॥ ३१ ॥ ॐ तं कामिकायै नमः वाम
पादमूले ॥ ३२ ॥ ॐ थं वरदायै नमः वामजानुनि ॥ ३३ ॥ ॐ दं आह्लादिन्यै नमः वामगुल्फे ॥ ३४ ॥ ॐ प्रीत्यै नमः वाम
पादाङ्गुलिमूले ॥ ३५ ॥ ॐ नं दीर्घायै नमः वामपादाङ्गुल्यग्रे ॥ ३६ ॥ ॐ पं तीक्ष्णायै नमः ॥ दक्षपार्श्वे ॥ ३७ ॥ ॐ फं
नमः वामपार्श्वे ॥ ३८ ॥ ॐ वं भयायै नमः पृष्ठे ॥ ३९ ॥ ॐ भं निद्रायै नमः नाभौ ॥ ४० ॥ ॐ मं तंद्रिकायै नमः जठरे ॥ ४१ ॥
ॐ यं क्षुधायै नमः हृदये ॥ ४२ ॥ ॐ रं क्रोधिन्यै नमः दक्षांसे ॥ ४३ ॥ ॐ लं क्रियायै नमः ककुदि ॥ ४४ ॥ ॐ वं उत्क्रान्त्यै
नमः वामांसे ॥ ४५ ॥ ॐ शं मृत्युकायै नमः हृदयादिदक्षहस्तान्तम् ॥ ४६ ॥ ॐ पं पीतायै नमः हृदयादिवामहस्तान्तम् ॥ ४७ ॥
ॐ सं श्वेतायै नमः हृदयादिदक्षपादान्तम् ॥ ४८ ॥ ॐ हं अरुणायै नमः हृदयादिवामपादान्तम् ॥ ४९ ॥ ॐ ङं अस्मितायै नमः
मूर्द्धादिपादान्तम् ॥ ५० ॥ ॐ क्षं अनंतायै नमः पादादिमूर्द्धान्तम् ॥ ५१ ॥ इति देवीकलामातृकान्यासः ॥ 'अयं न्यासः देव्याः
सर्वमंत्रज्वादायै कार्यः' ॥ अथ चण्डीविधानम् ॥ तत्रादौ सप्तशतीपाठाङ्गभूतनवाणमंत्रप्रयोगः ॥ मंत्रो यथा—“ॐ ऐं ह्रीं क्लीं चामुण्डायै
विम्बे” ॥ इति नवाक्षरो मंत्रः ॥ अस्य नवाणमंत्रस्य ब्रह्मविष्णुमहेश्वरा ऋषयः गायत्र्युष्णिगनुष्टुभश्छंदांसि महाकालीमहालक्ष्मी
महासरस्वत्यो देवताः । नंदाशाकंभरीभीमाः शक्तयः । रक्तदंतिकादुर्गाभ्रामर्यो बीजानि । अग्निवायुमूर्यास्तत्त्वानि । वंदत्रयोद्भवफल
प्राप्त्यर्थं सर्वाभीष्टप्रसिद्धयर्थं च नवाणमंत्रजपे विनियोगः ॥ ॐ ब्रह्मविष्णुमहेश्वरऋषिभ्यो नमः । शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्र्युष्णिगनु

षुच्छंदेभ्यो नमः । मुखे ॥ २ ॥ ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीदेवताभ्यो नमः । हृदि ॥ ३ ॥ ॐ नंदाशकंभरीभीमा
 शक्तिभ्यो नमः । दक्षस्तने ॥ ४ ॥ ॐ रक्तदंतिकादुर्गाभ्रामरीबीजभ्यो नमः । वामस्तने ॥ ५ ॥ ॐ अग्निवायुसूर्यतत्त्वेभ्यो नमः । हृदये
 ॥ ६ ॥ इति ऋष्यादिन्यासं कृत्वा एकादशन्यासांस्कुर्व्यात् । तद्यथा— ॐ अं नमः ललाटे ॥ १ ॥ प्रणवमादौ सर्वत्र ओं नमः
 मुखवृत्ते ॥ २ ॥ इं नमः दक्षिणेनेत्रे ॥ ३ ॥ ई नमः वामनेत्रे ॥ ४ ॥ उं नमः दक्षिणकर्णे ॥ ५ ॥ ऊं नमः वामकर्णे ॥ ६ ॥ ऋं नमः द
 क्षिणासिकायाम् ॥ ७ ॥ ॠं नमः वामनासिकायाम् ॥ ८ ॥ लं नमः दक्षिणगंडे ॥ ९ ॥ लूं नमः वामगंडे ॥ १० ॥ एं नमः
 ऊर्ध्वोष्ठे ॥ ११ ॥ ऐं नमः अधरोष्ठे ॥ १२ ॥ ओं नमः ऊर्ध्वदंतपंक्तौ ॥ १३ ॥ औं नमः अधोदंतपंक्तौ ॥ १४ ॥ अं नमः
 शिरसि ॥ १५ ॥ अः नमः मुखे ॥ १६ ॥ कं नमः दक्षिणबाहुमूले ॥ १७ ॥ खं नमः दक्षिणकूर्परे ॥ १८ ॥ गं नमः दक्षिण
 मणिबंधे ॥ १९ ॥ घं नमः दक्षांगुलिमूले ॥ २० ॥ ङं नमः दक्षांगुल्यग्रे ॥ २१ ॥ चं नमः वामबाहुमूले ॥ २२ ॥ छं नमः
 वामकूर्परे ॥ २३ ॥ जं नमः वाममणिबंधे ॥ २४ ॥ झं नमः वामांगुलिमूले ॥ २५ ॥ ञं नमः वामहस्तांगुल्यग्रे ॥ २६ ॥ टं नमः
 दक्षिणपादमूले ॥ २७ ॥ ठं नमः दक्षजानुनि ॥ २८ ॥ डं नमः दक्षगुल्फे ॥ २९ ॥ ढं नमः दक्षपादांगुलिमूले ॥ ३० ॥ णं नमः
 दक्षपादांगुल्यग्रे ॥ ३१ ॥ तं नमः वामपादमूले ॥ ३२ ॥ थं नमः वामजानुनि ॥ ३३ ॥ दं नमः वामगुल्फे ॥ ३४ ॥ धं
 नमः वामपादांगुलिमूले ॥ ३५ ॥ नं नमः वामपादांगुल्यग्रे ॥ ३६ ॥ पं नमः दक्षिणपार्श्वे ॥ ३७ ॥ फं नमः वामपार्श्वे ॥ ३८ ॥

वं नमः पृष्ठे ॥ ३९ ॥ भं नमः नाभौ ॥ ४० ॥ मं नमः जठरे ॥ ४१ ॥ यं नमः हृदि ॥ ४२ ॥ रं नमः दक्षिणे ॥
 ॥ ४३ ॥ लं नमः ककुदि ॥ ४४ ॥ वं नमः वामांसे ॥ ४५ ॥ शं नमः हृदयादिदक्षिणहस्तान्तम् ॥ ४६ ॥ पं नमः हृदया
 दिवामहस्तांतम् ॥ ४७ ॥ सं नमः हृदयादिदक्षिणांतम् ॥ ४८ ॥ हं नमः हृदयादिवामपादांतम् ॥ ४९ ॥ लं नमः जठरे ॥ ५० ॥
 क्षं नमः मुखे ॥ ५१ ॥ एवं प्रणवादिनामोतं सर्वत्र तत्त्वमुद्रया मातृकान्यासं कुर्यात् ॥ इति मातृकान्यासः प्रथमः ॥ १ ॥ कृतेन येन
 देवस्य सारूप्यं याति मानवः ॥ ततः सारस्वताभिधं द्वितीयं न्यासं कुर्यात् ॥ तद्यथा—ॐ ऐं ह्रीं क्लीं नमः कनिष्ठयोः ॥
 ॐ ऐं ह्रीं क्लीं नमोऽनामिकयोः ॥ ॐ ऐं ह्रीं क्लीं नमः मध्यमयोः ॥ ॐ ऐं ह्रीं क्लीं नमः तर्जन्योः ॥ ॐ ऐं ह्रीं क्लीं नमः अंगुष्ठयोः ॥
 ॐ ऐं ह्रीं क्लीं नमः करयोर्मध्ये ॥ ॐ ऐं ह्रीं क्लीं नमः कर्गयोः पृष्ठे ॥ ॐ ऐं ह्रीं क्लीं नमः मणिबंधयोः ॥ ॐ ऐं ह्रीं क्लीं नमः कूर्पणयोः ॥
 ॐ ऐं ह्रीं क्लीं नमः हृदयाय नमः ॥ ॐ ऐं ह्रीं क्लीं नमः शिरसे स्वाहा ॥ ॐ ऐं ह्रीं क्लीं नमः शिखायै वषट् ॥ ॐ ऐं ह्रीं क्लीं नमः
 कवचाय हुं ॥ ॐ ऐं ह्रीं क्लीं नमः नेत्रत्रयाय वौण्ट् ॥ ॐ ऐं ह्रीं क्लीं नमः अस्त्राय फट् ॥ अस्मिन्सारस्वते न्यासे कृते जाड्यं विनश्यति ॥
 इति द्वितीयो न्यासः ॥ २ ॥ ॐ ह्रीं ब्राह्मी पूर्वतो मां पातु ॥ ॐ ह्रीं माहेश्वरी आग्नेय्यां मां पातु ॥ ॐ ह्रीं कौमारी दक्षिणे मां पातु ॥
 ॐ ह्रीं वैष्णवी नैऋत्यां मां पातु ॥ ॐ ह्रीं वाराही पश्चिमे मां पातु ॥ ॐ ह्रीं इन्द्राणी वायव्ये मां पातु ॥ ॐ ह्रीं चामुंडा चोत्तरे मां पातु ॥
 ॐ ह्रीं महालक्ष्मीः ऐशान्यां मां पातु ॥ ॐ ह्रीं व्योमेश्वरी चोर्ध्वे मां पातु ॥ ॐ ह्रीं सप्तर्षिेश्वरी भूमौ मां पातु ॥ ॐ ह्रीं कामेश्वरी पाताल

मां पातु ॥ तृतीयस्मिन्वृत्ते न्यासे त्रैलोक्यविजयी भवेत् ॥ इति तृतीयो न्यासः ॥ ३ ॥ ॐ कमलाकुशमंडिता नंदजा
 पूर्वांगं पातु ॥ ॐ खड्गपात्रधरा रक्तदंतिका दक्षिणांगं पातु ॥ ॐ पुष्पपल्लवसंयुता शार्ङ्गभरी पश्चिमांगं पातु ॥ ॐ धनुर्बाणकरा
 दुर्गा वामांगं पातु ॥ ॐ शिरःपात्रकरा भीमा मस्तकाच्चरणवधि पातु ॥ ॐ चित्रकान्तिभृत् आमरी पादादिमस्तकांतं पातु ॥ इति
 चतुर्थः ॥ तुर्थ न्यासं नरः कुर्याज्जगत्पुत्रं व्यपेहति ॥ ४ ॥ ॐ पादादिनाभिपय्यंतं ब्रह्मा मां पातु ॥ ॐ नभोर्विशुद्धिपयंतं
 जनादिनो मां पातु ॥ ॐ विशुद्धेर्ब्रह्मरथांतं रुद्रो मां पातु ॥ ॐ हंसो मे पदद्वंद्वं पातु ॥ ॐ वैन्तेयः करद्वयं मे पातु ॥ ॐ वृषभः
 चक्षुषी मे पातु ॥ ॐ गजाननः सर्वांगं मे पातु ॥ ॐ आनंदमयो हरिः परापरौ देहभागौ मे पातु ॥ इति पंचमः ॥ कृतेस्मिन्पंच
 मे न्यासे सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ ५ ॥ ॐ अष्टादशभुजा महालक्ष्मीर्मध्यमांगं मां पातु ॥ ॐ अष्टभुजा सरस्वती ऊर्ध्वं मां पातु ॥
 ॐ दशभुजा महाकाली अधो मां पातु ॥ ॐ सिंहो हस्तद्वयं मां पातु ॥ ॐ परमहंसोक्षिणमकं मां पातु ॥ ॐ महिषा
 रूढो यमः पदद्वयं मां पातु ॥ ॐ महेशश्चण्डिकायुक्तः सर्वांगं मां पातु ॥ इति षष्ठः ॥ षष्ठस्मिन्विहिते न्यासे सद्गतिं प्राप्नुयान्नरः
 ॥ ६ ॥ ॐ ऐं नमः ब्रह्मरथे ॥ ॐ ह्रीं नमः दक्षिणनेत्रे ॥ ॐ क्लीं नमः वामनेत्रे ॥ ॐ चां नमः दक्षिणकर्णे ॥ ॐ मुं नमः
 वामकर्णे ॥ ॐ डां नमः दक्षिणनासापुटे ॥ ॐ यें नमः वामनासापुटे ॥ ॐ विं नमः मुखे ॥ ॐ चैं नमः गुह्ये ॥ इति सप्तमः ॥
 विन्यसेत्सप्तमे न्यासे कृते रोगक्षयो भवेत् ॥ ७ ॥ ॐ चैं नमः गुह्ये ॥ ॐ विं नमः मुखे ॥ ॐ यें नमः वामनासायाम् ॥ ॐ डां

नमः दक्षिणनासायाम् ॥ ॐ मुं नमः वामकर्णे ॥ ॐ जां नामः दक्षिणकर्णे ॥ ॐ क्लीं नमः वामनेत्रे ॥ द्वौ नमः दक्षिण
नेत्रे ॥ ॐ ऐं नमः ब्रह्मरे ॥ इत्यष्टमः ॥ कृतस्मिन्नष्टमे न्यामं सर्वदुःखं विनश्यति ॥ ८ ॥ मूलमुच्चार्य मस्तकाक्षरणांत
चरणान्मस्तकांतमष्टवारं व्यापकं कुर्यात् ॥ मूलम्—“ ॐ ऐं द्वौ क्लीं चामुंडायै विच्चे” इति नवाक्षरे मंत्रो ज्ञेयः । एवं पुरो दक्षिणं पृष्ट
वामभोगेभ्येवं प्रत्यहमष्टवारं मूलं न्यसेत् ॥ इति नवमः ॥ मूलमंत्रकृतो न्यासो नवमो देवतासिद्धिः ॥ ९ ॥ ॐ ऐं द्वौ क्लीं चामुंडा
यै विच्चे इति हृदयाय नमः ॥ एवं सर्वत्र मूलमंत्रेण । शिरो मे स्वाहा । शिरसायै वषट् । कवचाय हुं ॥ नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ अस्त्राय
फट् ॥ इति हृदयादिषु विन्यसेत् ॥ इति दशमः ॥ कृतस्मिन्दशमं न्यामं त्रैलोक्यं वशं भवत् ॥ १० ॥ ॐ स्वर्दिनी
शूलिनी वीरा गदिनी चक्रिणी तथा ॥ शंखिनी चापिनी बाणमुहुंडीपरिवायुधा ॥ १ ॥ सौम्या सौम्यतरंगेशपसंग्यभ्य
स्त्वतिसुंदरी ॥ परावराणां परमा त्वमेव परमेश्वरी ॥ २ ॥ यच्च किंचित्क्वचिद्रस्तु सदसद्भाखिलात्मिके ॥ तस्य सर्वस्य या शक्तिः
सा त्वं किं स्तूयसे मया ॥ ३ ॥ यथा त्वया जगत्स्रष्टा जगत्पात्यति यो जगत् ॥ सोऽपि निद्रावशं नीतः कस्त्वां स्तोतुमिहेश्वरः
॥ ४ ॥ विष्णुः शरीरग्रहणमहमीशान एव च ॥ कारितास्ते यतोतस्त्वां कः स्तोतुं शक्तिमान्भवेत् ॥ ५ ॥ इति पंचश्लोकं पठित्वा
आद्यं बीजम् ‘ऐं’ कृष्णतरं ध्यात्वा सर्वांगं विन्यसामि ॥ इति सर्वाङ्गे न्यसेत् ॥ ॐ शूलेन पाहि नो देवि पाहि खड्गेन चंबिके ॥
पंढरास्वनेन नः पाहि चापज्यानिःस्वनेन च ॥ १ ॥ प्राच्यां रक्ष प्रतीच्यां च चंडिके रक्ष दक्षिणे ॥ भ्रामणेनात्मशूलस्य उत्तरस्यां

तथेश्वरि ॥ २ ॥ सौम्यानि यानि रूपाणि त्रैलोक्ये विचरन्ति ते ॥ यानि चात्यंतघोराणि तैरक्षास्मांस्तथा भुवम् ॥ ३ ॥ खड्गशूल
गदादीनि यानि चान्त्राणि तैर्विके ॥ करपद्मवसंगीनि तैरस्मात्रक्ष सर्वतः ॥ ४ ॥ इति श्लोकचतुष्टयं पठित्वा सूर्यसदृशं द्वितीयं
मायाबीजं ह्रीं ध्यात्वा सर्वांगं न्यसेत् ॥ सर्वस्वरूपे सर्वेशे सर्वशक्तिमन्विते ॥ भयेभ्यस्त्राहि नो देवि दुर्गे देवि नमोस्तु ते ॥ १ ॥
एतत्ते वदनं सौम्यं लोचनत्रयभूषितम् ॥ पातु नः सर्वभूतभ्यः कात्यायनि नमोस्तु ते ॥ २ ॥ ज्वालाकरालमत्युग्रमशेषासुरसूद
नम् ॥ त्रिशूलं पातु नो भीतिभद्रकालि नमोस्तु ते ॥ ३ ॥ हिनस्ति दैत्यतेजांसि स्वनेनापूय या जगत् ॥ सा घंटा पातु नो देवि
पापेभ्योऽनः सुतानिव ॥ ४ ॥ असुरासृग्वसांपंकचिचि तस्ते करोज्ज्वलः ॥ शुभाय खड्गो भवतु चण्डिके त्वां नता वयम् ॥ ५ ॥
इति श्लोकपंचकं पठित्वा स्फटिकाभासं तृतीयं कामबीजं 'क्रौं' ध्यात्वा सर्वांगं न्यसेत् ॥ इत्येकादशः ॥ ११ ॥ एवमेकादश
न्यासान्कृत्वा पुनः पंडंगन्यासं कुर्यात् ॥ तद्यथा—ॐ ऐं अङ्कुष्ठाभ्यां नमः ॥ ॐ ह्रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ ॐ क्लीं मध्यमाभ्यां
नमः ॥ ॐ चामुण्डायै अनामिकाभ्यां नमः ॥ ॐ विच्चे कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ॐ ऐं ह्रीं क्लीं चामुण्डायै विच्चे कर्तलकपट्टाभ्यां नमः ॥
इति मूलपंडंगकरन्यासः ॥ ॐ ऐं हृदयाय नमः ॥ ॐ ह्रीं शिरसे स्वाहा ॥ ॐ क्लीं शिखायै वषट् ॥ ॐ चामुण्डायै कवचाय हुम् ॥
ॐ विच्चे नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ॐ ऐं ह्रीं क्लीं चामुण्डायै विच्चे अस्त्राय फट् ॥ इति हृदयादिन्यासः ॥ ॐ ऐं नमः शिखायाम् ॥ ॐ ह्रीं
नमः दक्षिणेनेत्रे ॥ ॐ क्लीं नमः वामनेत्रे ॥ ॐ चां नमः दक्षिणकर्णे ॥ ॐ मुं नमः वामकर्णे ॥ ॐ डां नमः दक्षिणनासायाम् ॥

ॐ यं नमः वामनासायाम् ॥ ॐ विं नमः सुवे ॥ ॐ चै नमः शुद्धे ॥ इत्यक्षान्यासं कृत्वा समस्तं मूलमन्त्रमुच्चार्याष्टशः व्याप-
 चरेत् ॥ एवं न्यासं कृत्वा देवीं ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ गद्गं चक्रगदेषु चापपरिवाञ्छूलं भुशुण्डीं शिखः शंखं संदधतीं कर्ण-
 नयनां सर्वांगभूषिताम् ॥ यामस्तात्न्यपिते हरीं कमलजो हंतुं मधुं कैटभं नीलाश्वद्युतिमस्य पाददशकं सर्वे महाकालिक-
 ॥ १ ॥ इति महाकालीध्यानम् ॥ अक्षसकपण्डू गंद्युकुलिशं पद्मं धनुः कुण्डिकां दण्डं शक्तिमसि च चर्म जलजं घंटां सु-
 भाजनम् ॥ झूलं पाशसुदर्शने च दधतीं हस्तैः प्रवालप्रभां सर्वे सैरिममार्दिनीमिह महालक्ष्मीं मंगंजम्विताम् ॥ २ ॥ इति म-
 लक्ष्मीध्यानम् ॥ घंटाझूलहलानि शङ्खमुसले चक्रं धनुः सायकं हस्ताब्जैर्दधतीं घनंतविलसच्छीतांशुतुल्यप्रभाम् ॥ गौरीदिह-
 द्रवां त्रिजगतामाधारभूतां महापूर्वामत्र सरस्वतीमनुभजं शुम्भादिदत्त्यादिनीम् ॥ ३ ॥ इति गहामुखस्वतीध्यानम् ॥ एवं ध्यात्वा
 मानसोपचारैः संपूज्य । पीठपूजां कुर्यात् । पीठे । ॐ मण्डूकादिपरतत्त्वांतपीठदेवताभ्यो नमः । इति पूर्वोक्तपीठदेवताः संपूज्य
 पूर्वाद्यादिदु मध्ये च ' पूज्यपूजकयोर्मध्ये प्राचीं प्रकल्प्य ' जयादिनवपीठशक्तीः स्थापयेत् ॥ तद्यथा-ॐ जययै नमः ॥ १ ॥
 ॐ विजयै नमः ॥ २ ॥ ॐ अजितायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ अपराजितायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ नित्यायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ विला-
 सित्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ दोग्ध्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ अवोरायै नमः ॥ ८ ॥ ' मध्ये ' ॐ मङ्गलायै नमः ॥ ९ ॥ इति संपूज्य ।
 ॐ नमो भगवते सकलगुणात्मशक्तियुक्ताय अनन्ताय योगपीठात्मने नमः । इति पीठे पुष्पाञ्जलिं दत्त्वा यन्त्रं पूजयेत् । अथ यन्त्रं

द्वारः । मध्ये त्रिकोणं तद्वहिः पडसं तद्वहिरपदलं तद्वहिश्वतुर्विशतिपत्रात्मकं तद्वह्यं चतुर्गुणं चतुर्गुणं भृगुं चेति * देवीयन्त्रमष्ट
 गन्धेन विलिख्य तत्र त्रिकोणमध्ये मूलमन्त्रेण देवीं मूलेन पाद्यादिपुष्पातोपचारैः संपूज्य यंत्रदेवान्पूजयेत् ॥ तद्यथा-त्रिकोणस्य
 'पूर्वकोणे' ॐ ब्रह्मणे नमः । ॐ सरस्वत्यै नमः ॥ १ ॥ 'नैऋत्ये' । ॐ विष्णवे नमः । ॐ श्रियै नमः ॥ २ ॥ 'वायव्ये'
 ॐ शिवाय नमः । ॐ उमायै नमः ॥ ३ ॥ 'उत्तरे' ॐ सिंहाय नमः । 'दक्षिणे' ॐ महिषाय नमः । इति पूजयेत् ॥ 'पट्कोणमंडले'
 पूर्वादिपट्कोणेषु क्रमेण । ॐ नं नंदजायै नमः ॥ १ ॥ ॐ रं रत्नदंतिकायै नमः ॥ २ ॥ ॐ शां शांकभयै नमः ॥ ३ ॥ ॐ दुं
 दुर्गायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ भीं भीमायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ भ्रां भ्रामर्यै नमः इति पूजयेत् ॥ ६ ॥ 'अष्टपत्रेषु पूर्वादिमन्त्रेण' ॐ
 वां ब्राह्म्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ मां माहेश्वर्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ कौं कोमायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ वै वैष्णव्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ वां वागा
 ह्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ नां नारसिंह्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ ऐं ऐन्द्र्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ चां चामुंडायै नमः ॥ ८ ॥ इति च पूजयेत् 'चतुर्वि
 शतिदलेष्वपि पूर्वादिमन्त्रेण । एवं ॐ विष्णुमायायै नमः ॥ १ ॥ ॐ चेतनायै नमः ॥ २ ॥ ॐ बुद्धयै नमः ॥ ३ ॥ ॐ निद्रायै नमः
 ॥ ४ ॥ ॐ धुधायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ छायायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ शक्त्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ तृष्णायै नमः ॥ ८ ॥ ॐ क्षांत्यै नमः ॥
 ९ ॥ ॐ जात्यै नमः ॥ १० ॥ ॐ लजायै नमः ॥ ११ ॥ शांत्यै नमः ॥ १२ ॥ ॐ श्रद्धायै नमः ॥ १३ ॥ ॐ कांत्यै

* देवीयन्त्रमन्त्रं पूर्वं द्रष्टव्यम् ।

नमः १४ ॥ ॐ लक्ष्म्यै नमः ॥ १५ ॥ ॐ धृत्यै नमः ॥ १६ ॥ ॐ वृत्यै नमः ॥ १७ ॥ ॐ श्रुत्यै नमः ॥ १८ ॥ ॐ स्मृत्यै
 नमः ॥ १९ ॥ ॐ तुष्ट्यै नमः ॥ २० ॥ ॐ पुष्ट्यै नमः ॥ २१ ॥ ॐ दय्यै नमः ॥ २२ ॥ ॐ मात्रै नमः ॥ २३ ॥ ॐ भ्रातृ
 नमः ॥ २४ ॥ इति पूजयेत् ॥ तद्ब्रह्मै भृगुहचतुष्कोणेषु 'ईशान्याम्' गं गणपतये नमः ॥ ११ ॥ 'ओम्नय्याम्' क्षं क्षेत्रपालाय नमः ॥ २ ॥
 'नैऋत्याम्' वं बटुकाय नमः ॥ ३ ॥ 'वायव्याम्' यौ योगिनीभ्यो नमः इति पूजयेत् ॥ 'ततो भृगुब्रह्मै पूर्वादिक्रमेण' ॐ ले
 इन्द्राय नमः ॥ १ ॥ रं अग्नये नमः ॥ २ ॥ मं यमाय नमः ॥ ३ ॥ क्षं निर्ऋतये नमः ॥ ४ ॥ वं वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ यं वायवे
 नमः ॥ ६ ॥ सौ सोमाय नमः ॥ ७ ॥ हं रुद्राय नमः ॥ ८ ॥ 'उर्ध्वम्' ब्रं ब्रह्मणे नमः ॥ ९ ॥ 'अधः' अं अनंताय नमः ॥ १० ॥ इति
 दिक्पालान्पूजयेत् ॥ तद्ब्रह्मै पूर्वदिषु ॐ वज्राय नमः ॥ १ ॥ शक्त्यै नमः ॥ २ ॥ दंडाय नमः ॥ ३ ॥ खड्गाय नमः ॥ ४ ॥
 पाशाय नमः ॥ ५ ॥ अंकुशाय नमः ॥ ६ ॥ गदायै नमः ॥ ७ ॥ त्रिशूलाय नमः ॥ ८ ॥ पद्माय नमः ॥ ९ ॥
 चक्राय नमः ॥ १० ॥ इत्याद्युधानि पूजयेत् ॥ एवमावरणपूर्वां कृत्वा मूलं धूपदीपनैवद्यतांबूलदक्षिणादीनि भगवत्यै निवेद्य
 कर्पूरादिभिर्निराजनं कृत्वा प्रदक्षिणामेकां विधाय मन्त्रपुष्पांजलिं च दत्त्वा साष्टाङ्गं प्रणम्य स्तवैः स्तुत्वा यथाविधि
 भगवतीं ध्यायन् वाग्यतो जपं कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणं लक्षचतुष्कम् ॥ ४ ॥ जपान्ते साज्येन पायसेन दशांशहोमः ॥ अन्यत्सर्वं
 पूर्ववत् ॥ तथा च-(मंत्रमहोदधौ) "एवं ध्यात्वा जपेष्टक्षचतुष्कं तद्दशांशतः ॥ पायसान्नं जुहुयात्पूजिते हेमरेतसि ॥ १ ॥

एवं सिद्धे मनौ मंत्री भवेत्सौभाग्यभाजनम् ॥ माकड्यपुराणेकं नित्यं चण्डीस्तवं पठेत् ॥ २ ॥ पुटितं मूलमंत्रेण जपघ्नाप्रोति वां
 दितम् ॥ आश्विनस्य सिते पक्षे आरभ्याग्नितिथिं सुधीः ॥ ३ ॥ अष्टम्यंतं जपेच्छक्षं दशांशं होममाचरेत् ॥ प्रत्यहं पूजयेद्दवीं पठे
 त्सप्तशतीमपि ॥ ४ ॥ विप्रानराध्य मंत्री स्वमिष्टार्थं लभतेऽचिरात् ॥” (डाग्रतंत्रे) ऐं बीजमादीन्दुसमानदीप्तं ह्रीं सूर्यतेजोबु
 तिमाद्वितीयम् ॥ ह्रीं मूर्तिं वैश्वानरतुल्यरूपं तृतीयमानन्त्यसुखाय चिंत्यम् ॥ १ ॥ चा शुद्धजोबूनदकांतितुयं मुं पंचमं रक्ततरं प्रक
 ल्य ॥ डां षट्कमुग्रातिहरं सुनीलं यैः सप्तमं कृष्णतरं रिपुघ्नम् ॥ २ ॥ वि पांडुरं चाष्टममादिसिद्धं च धूम्रवर्णं नवमं विशालम् ॥ एतानि
 बीजानि नवात्मकस्य जप्तुः प्रदद्युः सकलार्थसिद्धिम् ॥ ३ ॥ नवबीजविशुद्धोयं मंत्रस्त्रैलोक्यपावनः ॥ एनं जपति यो मंत्री फलं
 तस्य वदाम्यहम् ॥ ४ ॥ वक्ष्या भवंति कामिन्यो राजानोऽनुचरा इव ॥ न हस्ति सपदावाग्निचोरक्षत्रभयं भवेत् ॥ ५ ॥ सर्वाः समृद्धय
 स्तस्य जायते चंडिकाज्ञया ॥ नश्यंति दारुणा रोगाः सत्यं सत्यं न संशयः ॥ ६ ॥ सहस्रमस्य मंत्रस्य नवबीजस्य यो
 जले ॥ नाभिमात्रे जपेत्सम्यक्कवित्वं लभते ध्रुवम् ॥ ७ ॥ अयुतं नवतत्त्वस्य राजबंधनसंकटैः ॥ जपेत्तदाशु मुच्येत यो मंत्री
 चंडिकाज्ञया ॥ ८ ॥ अस्मिन्नवाक्षरे मंत्रे महालक्ष्मीव्यवस्थिता ॥ तस्मात्सुसिद्धः सर्वेषां सर्वदिशु प्रदीपकः ॥ ९ ॥ इति नवबीज
 मंत्रप्रयोगः समाप्तः ॥ ॥ अथ अष्टाक्षरदुर्गामंत्रपुरश्चरणम् ॥ भूतशुद्ध्यादिकलान्यासांतं पूववत् ज्ञातव्यम् । (शारदातिलके)
 मंत्रो यथा । ॐ ह्रीं हुं दुर्गायै नमः इत्यष्टाक्षरो मंत्रः ॥ अस्य मंत्रस्य नारद ऋषिर्गायत्रीच्छंदः । दुरितापनिवारिणी दुर्गा देवता स

वैश्वसिद्धयर्थे जपे विनियोगः ॥ ॐ नारदऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्रीछंदसे नमः । मुखे ॥ २ ॥ ॐ दुर्गादेवतायै नमः । हृदये ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ह्रां ॐ ह्रीं हुं दुर्गायै नमः । अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ह्रां ॐ ह्रीं हुं दुर्गायै नमः । तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ह्रां ॐ ह्रीं हुं दुर्गायै नमः । मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ह्रां ॐ ह्रीं हुं दुर्गायै नमः । अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ह्रां ॐ ह्रीं हुं दुर्गायै नमः । कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ह्रां ॐ ह्रीं हुं दुर्गायै नमः कर्तलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ एवमेव हृदयादिन्यासं कृत्वा ध्यायेत् । अथ ध्यानम् ॥ “सिंहस्था शशिशेखरा मरकतप्रख्या चतुर्भिर्भुजैः शंखं चक्रधनुः शरांश्च दधती नेत्रैस्त्रिभिः शोभिता । अमुक्तांगदहारकंकरणरत्नांची क्वणन्तूपुरा दुर्गा दुर्गतिहारिणी भवतु नो रत्नोच्छसत्कुण्डिका ॥ १ ॥ एवं ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य पीठपूजां कुर्यात् । तद्यथा पीठे पूर्वोक्तमंडूकादिपरत्त्वात्तपीठद्वताः संपूज्य केसरगेषु । ॐ आं प्रभायै नमः ॥ १ ॥ ॐ ईं मायायै नमः ॥ २ ॥ ॐ ऊं जययै नमः ॥ ३ ॥ ॐ एं सूक्ष्मायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ ऐं विष्णुद्वायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ ओं नंदिन्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ औं सुप्रभायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ अं विजयायै नमः ॥ ८ ॥ ‘मध्ये’ ॐ अं सर्वसिद्धिदायै नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः संपूज्य तदुपरि “ॐ वज्रनखदंष्ट्रायुधाय महासिंहाय हुं फट्” इत्यासनं दत्त्वा तत्र मूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य आवाहनादिपुष्पांतरूपचारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ ‘षट्कोणे’ आग्नेयादिकोणकेसरगेषु मध्ये दिक्षु च प्रार्थनक्रमेण ॥ ह्रां ॐ हुं ह्रीं दुर्गायै नमः हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ह्रां ॐ ह्रीं हुं दुर्गायै नमः शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ह्रां ॐ ह्रीं हुं

दुर्गायै नमः । शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ह्रां ॐ ह्रीं दुर्गायै नमः । कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ह्रां ॐ ह्रीं दुर्गायै नमः । नेत्रत्रयाय वौषट्
 ॥ ५ ॥ ह्रां ॐ ह्रीं दुर्गायै नमः । अस्त्राय फट् ॥ इति षडंगानि पूजयेत् ॥ तद्ब्रह्मे अष्टदले प्राचीक्रमेण ॐ जं जयायै नमः ॥ १ ॥
 ॐ विं विजयायै नमः ॥ २ ॥ ॐ कीं कीर्त्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ श्रीं प्रीत्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ प्रं प्रभायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ शुं शुद्धायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ मं मेधायै
 नमः ॥ ७ ॥ ॐ श्रं श्रुत्यै नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥ "पत्राग्रेषु" ॐ चक्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ शं स्वाय नमः ॥ २ ॥ ॐ अं दायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ स्वद्वा
 य नमः ॥ ४ ॥ ॐ पाशाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ अंकुशाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ अश्वराय नमः ॥ ७ ॥ ॐ चापाय नमः ॥ ८ ॥ इत्यस्त्राणि पूजयेत् । तद्ब्रह्मे
 भूपुरे' पूर्वादिक्रमेण इन्द्रादिदशदिक्पालान् तद्ब्रह्मे वज्राद्यायुधानि च पूजयेत् ॥ इत्यावरणपूजां कृत्वा धूपादिनमस्कारांतं संपूज्य
 जपं कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणमष्टलक्षजपः ॥ तथा च— वसुलक्षं जपेन्मंत्रं तिलमधुरलोलितैः ॥ पर्याधसा वा जुहुयात्तत्सहस्रं जिते
 न्द्रियः ॥ १ ॥ इत्थं जपादिभिर्मन्त्री मंत्रे सिद्धे विधानवित् ॥ कुर्यात्प्रयोगानेतेन मनुना स्वमनीषितान् ॥ २ ॥ प्रतिष्ठाप्य विधानेन कलशान्नव
 शोभनान् ॥ रत्नहेमादिसंयुक्तान्यदेषु नवसु स्थितान् ॥ ३ ॥ मध्यस्थे पूजयेद्देवीमितरेषु जयादिकाः ॥ संपूज्य गंधपुष्पाद्यैरभि
 षिचेत्राधिपम् ॥ ४ ॥ राजा विजयते शत्रून्साधको विजयं श्रियम् ॥ प्राप्नोति रोगी दीर्घायुः सर्वव्याधिविवर्जितः ॥ ५ ॥ वंध्या
 भिषिक्ता विधिना लभते तनयं वरम् ॥ मंत्रेणानेन संजतमाज्यं शुद्धज्वरापहम् ॥ ६ ॥ गर्भिणीनां विशेषेण जप्तं भस्मादिकं तथा ॥
 इत्यष्टाक्षरदुर्गामंत्रप्रयोगः समाप्तः ॥ ॥ अथ श्रीदुर्गाकवचप्रारंभः ॥ भैरव उवाच ॥ अधुना देवि वक्ष्येहं कवचं मंत्रगर्भं

कम् ॥ दुर्गाया सारसर्वस्वं क्वचेश्वरसंज्ञकम् ॥ १ ॥ परमार्थप्रदं नित्यं महापातकनाशनम् ॥ योगिप्रियं योगगम्यं देवावभाषि
दुर्लभम् ॥ २ ॥ विना दानेन मंत्रस्य सिद्धिर्देवि कलौ भवेत् ॥ धारणादस्य देवेशि शिवब्रह्मलोकयनायकः ॥ ३ ॥ भैरवो भैरवे
शानि विष्णुनारायणो बली ॥ ब्रह्मा पार्वति लोकेशो विश्वव्यंसी गजाननः ॥ ४ ॥ सेनानीश्च महासेनो जिष्णुर्लैखर्षभः प्रिये ॥ स
स्तमोपहो लोके चंद्रोत्तनिधिस्तथा ॥ ५ ॥ बहुनेक्तेन किं देवि दुर्गाकवचधारणात् ॥ मर्त्योप्यमरतां याति सायको मंत्रसायकः ॥ ६ ॥ कर्
चस्यास्या देवेशि ऋषिः प्रोक्तो महेश्वरः ॥ छंदोऽनुष्टुप्प्रियो दुर्गा देवताष्टाक्षरा स्मृता ॥ ७ ॥ चक्रबीजं च बीजं स्यान्मायाशक्तिरिति
ता ॥ अमे पातु शिरो दुर्गा द्वौ मे पातु ललाटकम् ॥ ८ ॥ नैऋत्याक्षरा पातु चक्री पातु शुक्ती मम ॥ ९ ॥ कंठं गंडौ च मे पातु देवेशी
रक्तकुंडला ॥ वायुर्नासां सदा पातु रक्तबीजनिषूदिनी ॥ १० ॥ लवणं पातु मे चोष्ठौ चामुंडा चंडघातिनी ॥ भेकी बीजं सदा
पातु दन्तान्मे रक्तदंतिका ॥ ११ ॥ अं द्वौ श्रीं पातु मे कंठं नीलकंठकवासिनी ॥ अं ऐं ह्रीं पातु मे स्कंधौ स्कंदमाता महेश्वरी ॥ १२ ॥ अं सौं ह्रीं मे पातु बाहू देवेशी बगलामुखी ॥ ऐं श्रीं द्वौ पातु मे हस्तौ शिवाशतनिनादिनी ॥ १३ ॥ अं सौं ऐं
द्वौ पातु मे वक्षो देवता विंध्यवासिनी ॥ अं द्वौ श्रीं ह्रीं पातु कुक्षिं मम मातंगिनी परा ॥ १४ ॥ अं श्रीं द्वौ ऐं पातु मे पार्श्वौ हि
माचलनिवासिनी ॥ अं ह्रीं हूं ऐं पातु पृष्ठं मम दुर्गतिनाशिनी ॥ १५ ॥ अं क्रीं हूं पातु मे नाभिं देवी नारायणी सदा ॥ अं
ऐं ह्रीं सौं सदा पातु कटिं कात्यायनी मम ॥ १६ ॥ अं द्वौ श्रीं पातु शिश्नं मे देवी श्रीबगलामुखी ॥ अं ऐं सौं ह्रीं सौं पातु गुह्यं

गुह्यकेश्वरपूजिता ॥ १७ ॥ ॐ ह्रीं ऐं श्रीं हस्रैः पायादूरु मम मनेनमना ॥ ॐ जूं सः सौः पातु जातु जगदीश्वरपूजिता ॥ १८ ॥
 ॐ ऐं ह्रीं पातु मे जघं मेरुपर्वतवासिनी ॥ ॐ ह्रीं श्रीं गीं सदा पातु गुल्फौ मम गणेश्वरी ॥ १९ ॥ ॐ ह्रीं हुं पातु मे पादौ पार्वती षोड
 शाक्षरी ॥ पूर्वे मां पातु ब्रह्मणी वह्नौ च वैष्णवी तथा ॥ २० ॥ दक्षिणे चंडिका पातु नैऋते नारसिंहिका ॥ पश्चिमे पातु वाराही वायव्ये
 मायराजिता ॥ २१ ॥ उत्तरे पातु कौमारी चैशान्यां शांभवी तथा ॥ ऊर्ध्वे दुर्गा सदा पातु पात्वधस्ताच्छिवा सदा ॥ २२ ॥
 प्रभाते त्रिपुरा पातु निशीथे छिन्नमस्तका ॥ निशांते भैरवी पातु सर्वदा भद्रकालिका ॥ २३ ॥ अंगेरम्बा च मां पातु
 जलान्मां जगदंबिका ॥ वायोर्मां पातु वाग्देवी वनाद्वनजलोचना ॥ २४ ॥ सिंहात्सिंहानना पातु सर्पात्सर्पातकासना ॥
 रोगान्मां राजमातंगी भूताद्भूतेशवल्लभा ॥ २५ ॥ यक्षेभ्यो यक्षिणी पातु रक्षोभ्यो राक्षसांतका ॥ भूतप्रेतपिशाचेभ्यः
 सुमुखी पातु मां सदा ॥ २६ ॥ सर्वत्र सर्वदा पातु ॐ ह्रीं दुर्गानवाक्षरा ॥ इत्येवं क्वचं गुह्यं दुर्गासर्वस्वमु
 त्तमम् ॥ २७ ॥ मंत्रगर्भं महेशानि क्वचेश्वरसंज्ञकम् ॥ वित्तदं पुण्यदं पुण्यं वर्म सिद्धिप्रदं कलौ ॥ २८ ॥ वर्म सिद्धिप्रदं
 गोप्यं परापरहस्यकम् ॥ श्रेयस्करं मनुमयं रोगनाशकरं परम् ॥ २९ ॥ महापातककोटिघ्नं मानदं च यशस्करम् ॥ अश्वमेध
 सहस्रस्य फलदं परमार्थदम् ॥ ३० ॥ अत्यंतगोप्यं देवेशि क्वचं मंत्रसिद्धिदम् ॥ पठनात्सिद्धिदं लोके धारणान्मुक्तिदं शिवे ॥ ३१ ॥
 रक्षौ भूजै लिखेद्वीमान्कृत्वा कर्माह्निकं प्रिये ॥ श्रीचक्राग्रेगंधेन साधको मंत्रसिद्धये ॥ ३२ ॥ लिखित्वा धारयेद्वाहौ गुटिकां

पुण्यवर्द्धनीम् ॥ किं किं न साधयेह्येके गुटिका वर्मणोऽचिरात् ॥ ३३ ॥ गुटिकां धारयेन्मूर्ध्नि राजानं वशमानयेत् ॥
 धनार्थी धारयेत्कंठे पुत्रार्थी कुक्षिमण्डले ॥ ३४ ॥ तामेवं धारयेन्मूर्ध्नि लिखित्वा भूर्जपत्रके ॥ श्वेतमृत्रेण संवष्ट्य लक्षया परिवे
 दयेत् ॥ ३५ ॥ सुवर्णनाथ संवष्ट्य धारयेद्रक्तज्जुना ॥ गुटिका कामदा देवी देवानामपि दुर्लभा ॥ ३६ ॥ कवचस्यास्य गुटिकां
 धृत्वा मुक्तिप्रदायिनीम् ॥ कवचस्यास्य देवेशि वर्णितुं नैव शक्यते ॥ ३७ ॥ महिमानं महादेवि जिह्वाकोटिशतैरपि ॥ अदातव्य
 मिदं वर्म्म मंत्रगर्भं रहस्यकम् ॥ ३८ ॥ अवक्तव्यं महापुण्यं सर्वसारस्वतप्रदम् ॥ अदीक्षिताय नो दद्यात्कुटिलाय दुरात्मने ॥
 ॥ ३९ ॥ अन्यशिष्याय दुष्टाय निंदकाय कुलार्थिनाम् ॥ दीक्षिताय कुलीनाय गुरुभक्तिराय च ॥ ४० ॥ शान्ताय कुलशक्त्याय
 शान्ताय कुलवासिने ॥ इदं वर्म्म शिवे दद्यात्कुलभागी भवेन्नरः ॥ ४१ ॥ इदं रहस्यं परमं दुर्गाकवचमुत्तमम् ॥ शुद्धं गोप्यतमं
 गोप्यं गोपनीयं स्वयोनिवत् ॥ ४१ ॥ इति देवीरहस्यतंत्रोक्तं श्रीदुर्गाकवचं समाप्तम् ॥ शम् ॥ अथ नवरात्रदुर्गापूजा
 प्रयोगः ॥ प्रतिपदि प्रातः कृताभ्यंगस्नानः नवे वाससी परिधाय चंदनमृगमदंकुमुमस्त्रिपुण्ड्रं कृत्वा धृतपवित्रो नित्यक्रियां
 समाप्य दशवटिकामध्येऽभिजिन्मूर्तेौ वा कलशस्थापनार्थं शुद्धमृदा वेदिकां कृत्वा स्वामिने प्राङ्मुखो देवीसंमुखो वा उपविश्य
 आचम्य प्राणानायम्य । ॐ सुमुखश्चैकदंतश्च कपिलो गजकर्णकः ॥ लंबोदरश्च विकटो विघ्ननाशो विनायकः ॥ १ ॥ धूम्रके
 तुर्गणाथ्यशो भालचंद्रो गजाननः ॥ द्वादशैतानि नामानि यः पठेच्छृणुयादपि ॥ २ ॥ विद्यारंभे विवाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा ॥

संग्रामे संकटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते ॥ ३ ॥ इत्यादिगणपतिस्मरणं कृत्वा । आनोभद्रा इत्यादि पूर्वोक्तं शान्तिमूक्तं
 पठित्वा लक्ष्मीनारायणादिदेवान् प्रणमेत् । ततो देशकालौ संकीर्त्य । अमुकगोत्रोऽमुकशर्मा ममेह जन्मनि दुर्गाप्रीतिद्वारा
 सर्वपापक्षयपूर्वकदीर्घायुर्विपुलधनपुत्रपौत्राद्यविच्छिन्नसंततिवृद्धिस्थिरलक्ष्मीकीर्तिलाभशुभपराजयसदभीष्टप्रमुखवतुविधयुरूपार्थ
 सिद्ध्यर्थं संवत्सरसुखप्राप्तिकामः शारदीयनवरात्रे प्रतिपदि विहितं कलशस्थापनं दुर्गापूजां कुमारीपूजादिकर्म करिष्ये
 तदंगत्वेन निर्विघ्नतार्थं गणपतिपूजनं स्वस्तिपुण्याहवाचनं चंडीसप्तशतीजपाद्यर्थं ब्राह्मणवरणं च करिष्ये । इति सङ्कल्प्य ।
 गणपतिं ध्यायेत् । श्वेताङ्गः श्वेतवस्त्रं सितकुमुदगणैः पूजितं श्वेतगन्धैः क्षीराब्जौ रत्नदीपैः सुरतरुविमले रत्नसिंहासनस्थम् ॥ दोर्भिः
 पाशाङ्कुशेशभयधृतिविशदं चंद्रमौलिं त्रिनेत्रं ध्यायेच्छान्त्यर्थमीशं गणपतिममलं श्रीसमेतं प्रसन्नम् ॥ १ ॥ इति गणपतिं ध्यात्वा ।
 पुष्पाण्यादाय । “हे हरं ब्रह्म त्वमेवोहि अम्बिकात्र्यंबकात्मज ॥ सिद्धिः सिद्धिर्द्विपते त्र्यक्ष लक्ष्म्यसमप्रभ ॥ १ ॥ नागास्य नागहार
 त्वं गणराज चतुर्भुज ॥ भूषितः स्वायुधैर्दिव्यैः पाशाङ्कुशपरश्वधैः ॥ २ ॥ आवाहयामि पूजार्थं रक्षार्थं च मम क्रतोः ॥
 इहागत्य गृहाण त्वं क्रतुं पूजां च रक्ष मे ॥ ३ ॥” ॐ गणानां त्वागणपतिर्लह्वामहेप्रियाणान्त्वान्प्रियपतिर्लह्वामहे
 निधीनान्त्वानिधिपतिर्लह्वामहेवसोमसु ॥ आहमजानिगर्भधमात्ममजसिगर्भधुम् ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सिद्धिस्तद्भिः

हितमहागणपतये नमः गणपतिमावाहयामि स्थापयामि । इति प्रतिमायामावाह्य ॐ सिद्धिऋद्धिसहितमहागणाधिपतये
 नमः इति नाममन्त्रेण षोडशोपचारैः सम्पूजयेत् । ततोऽर्घ्यपात्रे गन्धादिकं गृहीत्वा “ ॐ रक्षरक्ष गणाध्यक्ष रक्ष त्रैलोक्य
 रक्षक ॥ भक्तानामभयं कर्ता त्राता भव भवार्णवात् ॥ १ ॥ द्वैमातुरं कृष्णसिंघो षाण्मातुरायज प्रभो ॥ वरद त्वं वरं
 देहि वांछितं वांछितार्थद ॥ २ ॥ गृहाणाध्यमिदं देव सर्वदेवनमस्कृत ॥ अनेन सफलार्धेण फलदेस्तु सदा मम ॥ ३ ॥”
 इत्यर्घ्यं दद्यात् ॥ अथ प्रार्थना-विघ्नेश्वराय वरदाय सुरप्रियाय लम्बोदराय सकलाय जगद्धिताय ॥ नागाननाय श्रुतियज्ञ
 विभूषिताय गौरीसुताय गणनाथ नमोनमस्ते ॥ १ ॥ भक्तार्तिनाशनपराय गणेश्वराय सर्वेश्वराय सुखदाय सुरेश्वराय ॥
 विद्याधराय विकटाय च वामनाय भक्तप्रसन्नवरदाय नमोनमस्ते ॥ २ ॥ लम्बोदर नमस्तेस्तु सततं मोदकप्रिय ॥
 अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा ॥ इति प्रार्थयेत् ॥ अथ पुण्याहवाचनम् ॥ ब्राह्म्यं पुण्यं महद्यच्च मुष्ट्युत्पादनकारकम् ॥
 वेदवृक्षोद्भवं नित्यं तत्पुण्याहं ब्रुवन्तु नः ॥ १ ॥ भो ब्राह्मणाः ममास्य कर्मणः पुण्याहं भवन्तो ब्रुवन्तु इति पठेत् ॐ पुण्याहं ३
 त्रिविधा ब्रूयुः । पुनन्तु मां देवजनाः पुनन्तु मनसा धियः ॥ पुनंतुं ब्रुवन्तु भूतानि जातवेदस्तु निहिमा ॥ १ ॥ पृथिव्यामुद्धृतायां
 तु यत्कल्याणं पुराकृतम् ॥ ऋषिभिः सिद्धगन्धर्वैस्तत्कल्याणं ब्रुवन्तु नः ॥ भो ब्राह्मणाः ममास्य कर्मणः कल्याणं भवतो ब्रुवन्तु ॥

ॐ कल्याणम् ३ । ॐ यथेमांवाचङ्कल्याणीमावदोनिजनेभ्यः ॥ ब्रह्मराजन्याभ्यां शुद्रावचाथीयचस्वाथचरणायच ॥ अग्नयेदेवानां
 दक्षिणायैदातुरिहक्षयासमयमेकामं समृद्धयतामुपमादोनेमसु ॥ २ ॥ सागरस्य यथा वृद्धिमहालक्ष्म्यादिभिः कृता ॥ सम्पूर्णा
 सुप्रभावा च तां च ऋद्धिं ब्रुवन्तु नः ॥ १ ॥ भो ब्राह्मणा ममास्य कर्मणः ऋद्धिं भवन्तो ब्रुवन्तु ॐ ऋद्धयताम् ३ । ॐ सत्रस्य ऋद्धिं
 रस्यगन्मज्योतिरमृताऽअभूम ॥ दिवं पृथिव्याऽअध्यारुहामाव्विदामदेवान्स्वज्योतिं ॥ ३ ॥ स्वस्तिस्तु याऽविनाशाख्या पुण्य
 कल्याणवृद्धिदा ॥ विनायकप्रिया नित्यं तां च स्वस्तिं ब्रुवन्तु नः ॥ भो ब्राह्मणाः ममास्य कर्मणः स्वस्तिं भवन्तो ब्रुवन्तु ॐ
 स्वस्ति ३ ॐ स्वस्तिनऽइन्द्रोवृद्धश्चावस्वस्तिनं पृषाव्विश्ववेदां ॥ स्वस्तिनऽस्ताक्षर्योऽअरिष्टनेमिंस्वस्तिनोबृहस्पतिर्दधातु ॥ ४ ॥
 समुद्रमथनाज्जाता जगदानंदकारिका ॥ हरिप्रिया च माङ्गल्या तां श्रियं च ब्रुवन्तु नः ॥ भो ब्राह्मणाः ममास्य कर्मणः श्रीरस्त्विति भवन्तो
 ब्रुवन्तु ॥ अस्तु श्रीः ॥ ३ ॥ ॐ श्रीश्चैतलक्ष्मीश्चपत्न्यावहोरात्रेपांश्चनक्षत्राणि रूपाश्चनैव्यात्तम् ॥ इष्ण्यान्निषाणामुर्मइषाणसर्व्वलो
 कर्मऽइषाण ॥ ५ ॥ अस्मिन्पुण्याहवाचने न्यूनातिरिक्तो यो विधिः स उपविष्टब्राह्मणानां वचनात् श्रीमहागणपतिप्रसादाच्च सर्वः परि
 पूर्णोऽस्तु ॥ अस्तु परिपूर्ण इति विप्राब्रूयुः ॥ इति पुण्याहवाचनम् ॥ ततो ब्राह्मणवरणपक्षे । स्वदक्षिणहस्ते गंधपुष्पतांबूलकमंडलुमुद्रि

कासनमालावासास्यादाय देशकालौ मंकांन्य अद्यामुक्तानां मुक्तशमाहं चतुर्विधपुरपार्थमिद्वयं संवत्सरमुखप्राप्तिकामो दुर्गोप्री
 तिकामो वा अद्यप्रभृतिमहानवमीपयत् प्रत्यहं वापिकशगन्कालीन (वा वामनीयकालीन) दुर्गामहापूजापूर्वकनवाणमत्रजपसहित
 चंडीसप्तशतीपाठकरणार्थमभिगंधपुष्पतांबूलक्रमदलुद्रिकामनमालावासोभिरमुक्तानाममुक्तशमाणं ब्राह्मणं भवंतं वृणु । इति ब्राह्मणं
 वृणुयात् । वृतास्मीति प्रतिवचनम् ॐ यथाविहितं कर्म कुरु इति ग्राध्यं । ॐ यथाज्ञानं कर्वाणीति प्रतिवचनानंतरं ब्राह्मणं गन्धादि
 भिः सम्पूजयेत् । ततो गौरसर्पपानं गृहीत्वा ॐ अपसर्पतु ये भूता ये भूता भूमिसंस्थिताः ॥ ये भूता विघ्नकर्तारस्ते नश्यंतु शिवाज्ञया
 ॥१॥ इति सर्वदिक्षु विकीर्य सूर्यः सोमो यमः कालः संध्ये भूतान्यहः क्षपाः ॥ पवनो दिक्पतिर्भिराकाशं खेरामराः ॥ ब्रह्मशासनमा
 स्थाय कुरुष्वमिह सन्निधिम ॥ इति भूमिं स्पृष्ट्वा दिग्बंधं कुर्यात् । ततः आचम्य पंचगव्येन भूमिं प्रोक्ष्य ततः पूर्वोक्तमार्गेण भूतशु
 द्धिं प्राणप्रतिष्ठापनं मातृकाबहिर्मातृकान्यासं च कृत्वा नवाणैस्तैकादशान्यासान्कुर्यात् । एवं न्यासविधिं विधाय कलशं स्थापयेत् ।
 तत्र प्रयोगः ॥ महीद्वारोति भूमिं स्पृष्ट्वा । ॐ महीद्वारोऽपि धीवीचनइमं यज्ञमिमिमिक्षितम् ॥ पिपृताद्वाभिरमभिः ॥ १ ॥ इति भूमिं
 प्रार्थ्य तस्यां भुव्यंकुरोपणार्थं शुद्धमृदं प्रक्षिप्य । ॐ धान्यमसिधिनुहिंदिवानप्राणयत्वेदानयत्वाव्यानायत्वादीर्घामनुप्रसितिमा
 शुषधौदेवोवसवित्ताहिरण्यपाणिः प्रातिगृभ्णात्विच्छेद्रपाणिना चक्षुषत्वा महीनां पर्योसि ॥ २ ॥ इति तस्यां मृदि यवादीन्यक्षिप्य

ॐ आजिग्रकलशं ममहात्वाविविशन्तिवन्दनं ॥ पुनरुज्जीनिवतस्वसानं सहस्रधुस्वोर्ध्वारापर्यस्वतीपुनर्ममोव्विशताद्रियं ॥ ३ ॥
इति ताम्रकलशं मृन्मयं वा कलशं निधाय । वरुणस्योत्तमभनमसिर्वरुणस्यस्कभसज्जनीस्थो व्वरुणस्यऋतसदभ्यसिर्वरुणस्यऋतसदनमसिर्वरुणस्यऋतसदनमासीद ॥४॥ इति जलेनापूर्य । गंधद्वारेति गंधं प्रक्षिपेत् ॥ ॐ गंधद्वारादुर्गघर्षांनित्यपुष्टाकरीषिणीम् ॥ ईश्वरीसंवृतानांतामिहोपह्वयश्रियम् ॥ ५ ॥ याऽओषधीरिति सर्वाषधीः ॥ ॐ याऽओषधीर्पूर्वाजातादेव्यस्त्रियुग्मपुरा ॥ मनैर्बुध्ब्रूणामहंशंतधामानिसप्तच ॥ ६ ॥ काण्डात्काण्डादिति दूर्वाः । ॐ काण्डात्काण्डात्प्रोहन्तीपरुषंपरुषस्पारं ॥ एवानोदैवंप्रतनुसहस्रैरशतेनच ॥७॥ अश्वत्थेवेति पंचपल्लवान् । ॐ अश्वत्थेवोनिषदंनमृणैर्वोव्वसतिष्ठतागोभायऽइत्कलासथयत्सनवथपूरुषम् ॥८॥ स्योनापृथिवीति सप्तमृदः । ॐ स्योनापृथिविनोभवानक्षरानिवेशनी ॥ यच्छनंशर्मसप्रथां॥९॥ याः फालिनीरिति फलम् । ॐ याः फालिनीर्वाऽअफलाऽअपुण्यावाश्चपुष्पिणीं ॥ बृहस्पतिप्रसूतास्तानोमुञ्चन्वठहसः ॥ १० ॥ परिव्रजेति पंचरत्नानि । ॐ परिव्रजपतिक्विरिग्रिहंव्याव्यक्रमीत् ॥ दधुद्रत्नानिदुग्धेषु ॥ ११ ॥ हिरण्यगर्भेति हिरण्यम् । ॐ हिरण्यगर्भं समवतं ताप्रेभृतस्यजातः पतिरेकऽआसीत् ॥ सदाधारपृथिवीद्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषां विधेम ॥ १२ ॥ युवासुवासा इति

रत्नवस्त्रेण सूत्रेण वा वेष्टयेत् ॥ ॐ युवासुवासाः परिवीतआगात्सऽऽश्रेयान्भवति जायमानः ॥ तं धीरासः कवयऽऽङ्ग
 यन्तिस्वाध्यामनसादेवयन्तः ॥ १३ ॥ पूर्णादवीति तंडुलपूर्णं ताम्रपात्रमुपरि न्यसेत् ॥ ॐ पूर्णाद्विपरिपतसुपूर्णानु
 रापत ॥ वृक्षेविविक्रीणावहाऽऽषमूर्जैश्चतक्रतो ॥ १४ ॥ तत्त्वायामीति करुणमावाह्य । तत्त्वायामीति शुनः शेष ऋषिः । त्रिष्टुप्
 छन्दः । करुणो देवता । करुणावाहने विनियोगः । ॐ तत्त्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः ॥ अहंमानोव्वरुणे
 हवोऽधुरशठःसमानऽआयुःप्रमर्षीदं ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः करुण इहागच्छ इह तिष्ठ । इत्यावाह्य ॐ अपांपतिवरुणाय नमः ।
 इति नाममंत्रेण षोडशोपचारैः संपूज्य पुष्पाञ्जलिं दत्त्वा । सर्वे समुद्राः सरितस्तीर्थानि जलदा नदाः ॥ आयान्तु यजमान
 स्य दुरितक्षयकारकाः ॥ १ ॥ इति तीर्थान्यावाहयेत्पूजयेच्च ॥ ततः कलशस्य मुखे विष्णुरित्यादि कलशाभिन्मन्त्रेण
 कृत्वा । 'देवदानवसंवादे' इत्यादि ग्रन्थं वरुणं प्रणमेत् ॥ इति कलशस्थापनम् ॥ ततः कलशोपरि सिंहासनं निर्धाय
 तत्र सावयवां स्वर्णमयीं दुर्गाप्रतिमामभ्युत्तारणपूर्वकं संस्थाप्य षड्वक्त्राच्छाद्य पूजयेत् । अभ्युत्तारणमुत्तस्तु पूर्वमुक्त
 एव । लेख्यमूर्तिश्चेत्तदा नाभिषेकः । अभिषेकादिकं तत्र न कर्तव्यं किं तु तदग्रे पात्रं स्थापयित्वा तस्मिन्नेव कर्तव्यम् ॥
 अथ पूजा ॥ "ॐ आगच्छ वरदे देवि दैत्यदुर्पनिषद्गनि ॥ पूजां गृहाण सुमुखि नमस्ते शङ्करप्रिये ॥ १ ॥ सर्वतीर्थमयं वारि

सर्वदेवसमन्वितम् ॥ इमं घटं समागच्छ तिष्ठ देवि गणैः सह ॥ २ ॥ दुर्गे देवि समागच्छ साक्षिध्यमिह कल्पय ॥ बलिं पूजां
 गृहाण त्वमष्टाभिः शक्तिभिः सह ॥ ३ ॥ शङ्खचक्रगदाहस्ते शुभ्रवर्णे शुभासने ॥ मम देवि वरं देहि सर्वैश्वर्यप्रदायिनि ॥ ४ ॥
 एहि दुर्गे महाभागे रक्षार्थं मम सर्वदा ॥ आवाहयाम्यहं देवि सर्वकामार्थसिद्धये ॥ ५ ॥ अस्यां मूर्तौ समागच्छ स्थितिं मन्दु-
 पया कुरु ॥ रक्षां कुरु सदा भद्रे विश्वेश्वरि नमोस्तु ते ॥ ६ ॥ ॐ हिरण्यवर्णहिरिणीं सुवर्णरजतस्रजाम् ॥ चन्द्राहिरण्यमयीलक्ष्मींजात-
 वेदोममावह ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः भगवति दुर्गे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ इत्यावाहनम् ॥ नानाप्रभासमाकीर्णं नानावर्णविविचित्रित-
 म् ॥ आसनं कल्पितं देवि प्रीत्यर्थं तव गृह्यताम् ॥ ॐ ताम् आवाहजतवेदोलक्ष्मीमनपगाभिर्निम् ॥ यस्याहिरण्यविद्यूगामश्व-
 पुरुषानहम् ॥ २ ॥ ॐ दुर्गायै नमः आसनम् ॥ गङ्गादिसर्वतीर्थेभ्य आनीतं तोयमुत्तमम् ॥ पाद्यं तेहं प्रदास्यामि गृहाण परमे-
 श्वरि ॥ ॐ अश्वपुर्वारथमध्याह्नुस्तिनादप्रबोधिनीम् ॥ श्रियं देवीमुपह्वये श्रीमादुवीजुषताम् ॥ ३ ॥ इति पाद्यम् ॥ गन्धाक्षतैश्च संयु-
 क्तं फलपुष्पयुतं तव ॥ अर्घ्यं गृहाण दत्तं मे प्रसीद परमेश्वरि ॥ ॐ कांसोस्मिताहिरण्यप्रकारामाद्राज्वलतीतृतातपयतीम् ॥ पद्मे
 स्थितापद्मवर्णातामिहोपह्वये श्रियम् ॥ ४ ॥ इत्यर्घ्यम् ॥ गङ्गा गोदावरी चैव यमुना च सरस्वती ॥ ताभ्य आचमनीयार्थमानीतं

तोयमुत्तमम् ॥ ॐ चंद्राप्रभासांशसाज्वलतोऽश्रित्यलोके देवजुष्टासुदुराम् ॥ तांपद्मनीमिशरणमहंप्रपद्येऽलक्ष्मीमनश्यतां त्वावुणे ॥ ५ ॥
 इत्याचमनीयम् ॥ ज्ञानमूर्तेर्ब्रह्मकालि दिव्यमूर्ते मुरेश्वरी ॥ ज्ञानं गृहाण देवि त्वं नारायणि नमोस्तु ते ॥ ॐ आदित्यवर्णतपसोर्धि जातेव
 नस्पतिस्तत्तु वृक्षोऽथ बिल्वः ॥ तस्य फलानितपसानुदन्तु ममान्तरायाश्च बाह्याऽलक्ष्मीः ॥ ६ ॥ इति स्नानम् ॥ पंचामृतं मयानीतं पयोदधिस
 मन्वितम् ॥ घृतं मधु शर्करया प्रीत्यथ प्रतिगृह्यताम् ॥ ॐ पंचनद्यं सरस्वतीमपि यन्ति स स्रोतसः ॥ सरस्वती तु पंचधा सो देशे भवत्सरोरित् ॥
 इति पंचामृतस्नानम् ॥ ७ ॥ पुनः शुद्धोदकस्नानम् ॥ कामधेनुसमुत्पन्नं सर्वेषां जीवनं परम् ॥ पावनं यज्ञहेतुश्च पयः स्नानार्थमापि
 तम् ॥ ॐ पयःपृथिव्यामप्ययऽओषधीषु पयोर्दिव्यन्तरिक्षे पयोर्धा ॥ पयस्वतीऽं प्रदिशः सन्तु मद्भ्यम् ॥ ८ ॥ इति पयःस्नानम् ॥ पय
 सस्तु समुद्धृतं मधुराम्लं शशिश्रमम् ॥ दध्यानीतं मया देवि स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ ॐ दधि काव्योऽअकारि षज्जिष्णोरश्वस्य
 ब्वाजिनः ॥ सुरभिर्नो मुखांकरत्प्रणऽआयुऽं षितारिषत् ॥ ९ ॥ इति दधिस्नानम् ॥ नवनीतसमुत्पन्नं सर्वसंतोषकारकम् ॥ घृतं
 तुभ्यं प्रदास्यामि स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ ॐ घृतं घृतं पावानं पिबतु सर्वसापावानं पिबतु न्तरिक्षस्य हविर्निस्स्वाहा दिशः प्रदिशऽ
 आदिशोऽं विदिशऽं विदिशोऽं दिग्भ्यः स्वाहा ॥ १० ॥ इति घृतस्नानम् ॥ तरुण्यसमुद्धृतं सुस्वादु मधुरं मधुतेजःपृथिकं दिव्यं स्नानार्थं

प्रतिगृह्यताम् ॥ ॐ मधुव्वातोऽऋतायेतमधुशरन्ति सिंघवर्गमाध्वीनेऽसन्त्वोषधीना ॥ १ ॥ ॐ मधुनक्तमुतोषसो मधुमत्पाथवठरजः मधुघ्नौ
 रस्तुनं पित॥ २ ॥ ॐ मधुमात्रोऽव्वनस्पतिस्मधु मा २५ अस्तुसुयः ॥ माध्वीगावो भवन्तुनं ॥ ३ ॥ ११ ॥ इति मधुस्नानम् ॥ इक्षुसारस
 मुद्रता शर्करा पुष्टिकारिका ॥ मलापहारिका दिव्या स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ ॐ अपां रसमुद्रयसठमृयैसन्तं समाहितम् ॥ अपां
 रसस्यथोरसस्त्वौ गृह्णाम्युत्तममुपयामृहीतीसीद्रायवजुष्टं गृह्णाम्येषतेषो निरिद्रायत्वाजुष्टतमम् ॥ १२ ॥ इति शर्करोदकस्नानम् ॥
 मलयाचलसंभूतं चंदनागरुसंभवम् ॥ चंदनं देवदेवि त्वं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ ॐ गंधं द्वा रां दुराघर्षानित्यपुष्टां करीषिणीम् ॥ ईश्वरोऽसं
 भूतानां तामिहोपह्वये श्रियम् ॥ १३ ॥ इति गंधोदकस्नानम् ॥ नानासुगंधिद्रव्यं च चंदनं रजनीयुतम् ॥ उद्धर्तनं मया दत्तं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥
 ॐ अहिंरिवभोगैर्यैति बाहुज्यायां हेतिम्परिबाधमानः ॥ हस्तगन्धोऽविश्वव्युना निर्विद्राहपुमाद्युमां सस्यपरिपातुर्विश्वतः ॥ १४ ॥
 इत्युद्धर्तनस्नानम् ॥ ज्ञानमूर्ते भद्रकालि दिव्यमूर्ते सुरेश्वरी ॥ स्नानं गृहाण देवि त्वं नारायणि नमोस्तु ते ॥ ॐ अंवरुणस्योत्तं भनमसि अंवरुण
 स्य स्कंभसर्जनीस्थोऽवरुणस्यऽऋतसदन्यसि अंवरुणस्यऽऋतसदनमसि अंवरुणस्यऽऋतसदनमासीद ॥ १४ ॥ इति शुद्धस्नानम् ॥ स्नाना
 न्ते आचमनीयम् ॥ निर्मितं तंतुभिः सुक्ष्मैर्नानावर्णविचित्रितम् ॥ वस्त्रं गृहाण मे देवि प्रीत्यर्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ ॐ उपेतुमां देवसखं

कीर्तिश्चमर्पिनासुह ॥ प्रदुभुतोसुराष्ट्रोस्मिन्कीर्तिमृद्धिददतुमे ॥ १५ ॥ इति वल्लम् ॥ आचमनम् ॥ कंचुकीमुपवन्न च नानारत्नै
 समन्वितम् ॥ गृहाण त्वं मया दत्तं शंकरप्राणवल्लभे ॥ अलंकारात् महादिव्यान्नारत्नविनिर्मिताम् ॥ गृहाण देवमातस्त्वं प्रसीद
 परमेश्वरि ॥ ॐ क्षुत्पिपासामलज्येष्ठामलक्ष्मीनिशायाम्यहम् ॥ अधूतिमसमृद्धिचसर्वाणिषु मेगृहात् ॥ १६ ॥ इति कंचुकीमभूष
 णं च ॥ मलयार्द्रिसमुद्धूतं कर्पूरगुरुवासितम् ॥ नया निवेदितं भक्त्या चंदनं प्रतिगृह्यताम् ॥ केशरागरुसयुक्तं चंदनादिसमन्वितम् ॥
 कन्तूरिकासमायुक्तं कुंकुमं प्रतिगृह्यताम् ॥ ॐ गंधद्रागदुराघर्षानित्यपुष्टां करोषिणिम् ॥ ईश्वरसर्वभूतानां तामिहोपहृत्ये श्रियम्
 ॥ १७ ॥ इति गंधं कुंकुमं च ॥ अक्षताश्च सुरश्रेष्ठे कुंकुमाक्ताः सुशोभिताः ॥ मया निवेदिता भक्त्या प्रीत्यर्थं प्रतिगृह्यताम् ॥
 ॐ अक्षन्नमीमदन्तुह्यवाप्रियाऽअधूषत ॥ अस्तौषतस्वर्भानवोव्विष्णानविष्णयामतीयोजां न्विन्दन्तेहरी ॥ १८ ॥ इत्यक्षतान् ॥ मंदा
 रपारिजातानि पाटलीपंकजन्यापि ॥ मयाहृतानि पूजार्थं पुष्पाणि प्रतिगृह्यताम् ॥ ॐ मनसंक्काममकूर्तिवाचं सत्यमशीमहि ॥
 पशुनारूपमन्नस्यमयिशींश्चयतां यशः ॥ १९ ॥ इति पुष्पाणि ॥ सौभाग्यद्रव्यम् ॥ हरिद्रां कुंकुमं चैव सिंदूरादिसमन्वितम् ॥
 सौभाग्यद्रव्यसयुक्तं गृहाण परमेश्वरि ॥ (ॐ आहिरिवभोगैरिति सौभाग्यद्रव्यम् ॥ २० ॥) एवं पुष्पांतपूजां कृत्वा पूर्वोक्तनवार्ण

मंत्रोक्तावरणदेवताः संपूज्यांगपूजां कुर्यात् ॥ अथांगपूजा ॥ ॐ दुर्गायै नमः । पादौ पूजयामि ॥ ॐ महाकाल्यै नमः । गुरुभौ
 पूजयामि ॥ ॐ मंगलायै नमः । जानुनी पूजयामि ॥ ॐ कात्यायन्यै नमः । ऊरू पू० ॥ ॐ भद्रकाल्यै नमः । कटि पू० ॥
 ॐ कमलायै० । नाभिं पूज० ॥ ॐ शिवायै० । उदरं पूज० ॥ ॐ क्षमायै नमः । हृदयं पूज० ॥ ॐ स्कन्दाय नमः । कंठं पूज० ॥
 ॐ महिषासुरमर्दिन्यै० । नेत्रे पूज० ॥ ॐ उमायै० । शिरः पूज० ॥ ॐ विंध्यवासिन्यै नमः । सर्वांगं पूजयामि नमः ॥
 देव्या दक्षिणे सिंहं पूजयामि ॥ वामे महिषं पूजयामि ॥ इत्यंगपूजां कुर्यात् ॥ दशाङ्गं गुग्गुलुं धूपं चन्दनागुरुसंयुतम् ॥ मया निवेदितं
 भक्त्या गृहाण परमेश्वरि ॥ ॐ कर्दमेन प्रजा भूता मयि सभक्तकदम् ॥ श्रियं वासय मे कुले मातरं पद्ममालिनीम् ॥ २० ॥ इति धूपम् ॥
 आज्यं च वर्तिसंयुक्तं वह्निना योजितं मया ॥ दीपं गृहाण देवि त्वं त्रैलोक्यतिमिरापहम् ॥ ॐ आपः स्रजन्तु स्निग्धानि चिह्नीतवसे
 मे गृहे ॥ निच देवीं मातरं श्रियं वासय मे कुले ॥ २१ ॥ इति दीपम् ॥ अन्नं चतुर्विधं स्वादु रसैः षड्भिः समन्वितम् । भक्ष्यमोज्यसमायुक्तं
 प्रीत्यर्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ ॐ आर्द्रां पुष्करिणीं पुष्टिं पिबेयं पद्ममालिनीम् ॥ चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो मु आवह ॥ २२ ॥ इति
 नैवेद्यम् ॥ (नैवेद्यमध्ये पानीयम् उत्तरापोशनं हस्तप्रक्षालनं मुखप्रक्षालनम् आचमनीयं च समर्पयामि) ॥ मलयाचलसंभूतं कस्तूर्या
 च समन्वितम् ॥ करोद्धर्तनकं देवि गृहाण परमेश्वरि ॥ इदं फलं मया देवि स्थापितं पुरतस्तव ॥ तेन मे

सफलावाप्तिर्भवेन्नमनि जन्मनि ॥ अँआद्रायः करिणीं यष्टिसुवर्णां हेममालिनीम् ॥ मुर्यां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आर्वह ॥ २३ ॥
 इति ऋतुफलम् ॥ पूर्णफलं महद्दिव्यं नागवल्या दैर्ल्युतम् ॥ कपूरलासमायुक्तं तांबूलं प्रतिगृह्यताम् ॥ अँ वात्सल्यनिर्ध्यात् ॥
 अफलाऽअपुष्पावाश्च पुष्पिणीः ॥ बृहस्पतिप्रभृतास्तानि मुञ्चन्वठहसं ॥ २४ ॥ इति तांबूलम् ॥ हिण्यगमेगभैरव्यं
 हेमबीजं विभावसोः ॥ अनन्तपुण्यफलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥ अँ तांमऽआवहजातवेदो लक्ष्मीमानपगामिनीम् ॥ यस्यां
 हिरण्यप्रभृतांगावोदास्योश्चानविदेयपुरुषानहम् ॥ २५ ॥ इति दक्षिणाम् ॥ कर्पूरातिव्ययम् ॥ कदलीगर्भसंभूतं कर्पूरं च प्रदीपितम् ॥
 आरार्तिव्यमहं कुर्वे पश्य मे वरदा भव ॥ अँ इदं हविः प्रजननमेऽस्तु दशवीरुं सर्ववर्णं स्वस्त्यै ॥ आत्मसन्निप्रजसवि
 पशुसानिलो कस्यभयसनि ॥ अग्निः प्रजाम्बुह्रुलाम्भकोत्स्वन्नपयोरोऽस्मा सुधत ॥ २६ ॥ इति कर्पूरातिव्ययम् ॥ यानि
 कानि च पापानि जन्मान्तकृतानि च । तानि सर्वाणि नश्यन्तु प्रदक्षिणपदपदे ॥ अँ यः शुचिः प्रयतो भूत्वा जुहुयाद्वाज्यं
 मन्वहम् ॥ स्रुक्तं पञ्चदशर्चं च श्रीकामः सततं जपेत् ॥ २७ ॥ इति ॥ प्रदक्षिणा ॥ नानासुगन्धपुष्पाणि यथाकालोद्भवानि च ॥
 पुष्पाञ्जलिं मया दत्तं गृहाण परमेश्वरि ॥ १ ॥ ततः श्रीस्रुक्तं संपूर्णं प्राकृतनीरजनातिं च यथाचारं पठित्वा पुष्पाञ्जलिं निवेदयेत्

॥ २८ ॥ ततः साष्टाङ्गं प्रणामं कृत्वा प्रार्थयेत् ॥ ॐ मन्त्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं सुरेश्वरि ॥ यत्पूजितं मया देवि परिपूर्णं तदस्तु
 मे ॥ १ ॥ महिषाघ्नि महाभाये चामुण्डे मुण्डमालिनि ॥ यशो देहि धनं देहि सर्वान्कामांश्च देहि मे ॥ २ ॥ जयंती मङ्गला काली
 भद्रकाली कपालिनी ॥ दुर्गा क्षमा शिवा धात्री स्वाहा स्वधा नमोस्तु ते ॥ ३ ॥ दुर्गमे दुस्तरं कार्यं भवदुःखविनाशिनीम् ॥ पूज
 यामि सदा भक्त्या दुर्गा दुर्गातीनाशिनीम् ॥ ४ ॥ भूतप्रेतपिशाचेभ्यो रक्षोभ्यश्च महेश्वरि ॥ देवेभ्यो मानुषेभ्यश्च भयेभ्यो रक्ष मां
 सदा ॥ ५ ॥ सर्वमङ्गलमांगल्ये शिवे सर्वार्थसाधिके ॥ शरण्ये त्र्यम्बके गौरि नारायणि नमोस्तु ते ॥ ६ ॥ ह्रपं देहि यशो देहि
 भगं भवति देहि मे ॥ पुत्रान् देहि धनं देहि सर्वान्कामांश्च देहि मे ॥ ७ ॥ इति संप्राथ्यं कुमारीपूजां कुर्यात् ॥ ततः (प्रत्यहं
 बलिदानपक्षे माषभक्तेन कूष्माण्डेन वा इक्षुदंटेन बलिदानं कार्यम् ॥ ततः अखंडदीपकं प्रतिष्ठापयेत्) ॥ “ अखंडदीपकं देव्याः
 प्रीतये नवरात्रकम् ॥ उज्ज्वालयेदहोरात्रमेकचित्तो धृतव्रतः ” ॥ एवं देवीं संपूज्य चंडीपाठं कुर्यात् ॥ अथ चंडीपाठप्रकारः ॥ आचम्य
 प्राणानायम्य देशकालौ संकीर्त्य अमुकगोत्रोऽमुकशर्मा अमुकयजमानेन वृतोऽहं वा (धनकामः पुत्रकामः अमुकरोगनाशकामो
 वा इत्यादिविशिष्टफलोद्देशमुच्चार्य) श्रीदुर्गाप्रीतिकामो वा मार्कण्डेयपुराणीयम् ॐ सार्वर्षिः सूर्यतनय इत्यारभ्य सार्वर्षिण
 भविता मनु रित्यंतं चंडीसप्तशतीपाठं कवचांगलकीलकनवार्णमन्त्रजपसहितं करिष्ये इति संकल्प्य आसनं विधाय आधारे
 अन्यहस्तलिखितं पुस्तकं संस्थाप्य पूजयेत् ॥ ततोऽष्टोत्तरशतं नवार्णमन्त्रजपं कृत्वा ॐ नारायणाय नमः ॥ १ ॥ ॐ नराय

नमः ॥ २ ॥ ॐ नरोत्तमाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ देव्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ सरस्वत्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ व्यासाय नमः ॥ ६ ॥ इति नमस्कृत्य प्रणवमुच्चार्य कवचांगलकीलकानि पाठत्वा मार्कण्डेयपुराणोक्तचंडीसप्तशतीस्तवपाठं कुर्यात् ॥ "तत्र तावत्पुस्तकवाचने नियमाः । हस्ते पुस्तकं न धारयम् । स्वयं ब्राह्मणभिन्नेन च लिखितं विफलम् । अध्यायं समाप्य विरमेन्न तु मध्ये कदाचन ॥ कृते विरामे मध्ये तु अध्यायादि पठेत्पुनः ॥ ग्रन्थार्थं बुध्यमानः स्पष्टाक्षरं नातिशीघ्रं नातिमंदं रसभावस्वरयुतं वाचयेत् ॥ अथ पाठविधानम् ॥ एषां श्रीचंडीसप्तशत्याः प्रथममध्यमोत्तमचरित्राणां ब्रह्मविष्णुरुद्रा ऋषयः । गायत्र्युष्णिगनुष्टुभश्छंदसि महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वत्यो देवताः । ऐंद्रिहोत्री बीजानि । अग्निवायुसूर्यास्तत्त्वानि । धर्मार्थकामसिद्धयर्थं सप्तशतीपाठे विनियोगः ॥ ॐ ब्रह्मविष्णुरुद्रऋषिभ्यो नमः शिरसि । ॐ गायत्र्युष्णिगनुष्टुप्छन्दोभ्यो नमः मुखे । ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीभ्यो नमः हृदये । ॐ ऐंद्रिहोत्रीबीजभ्यो नमः गुह्ये । ॐ अग्निवायुसूर्यतत्त्वभ्यो नमः हृदये । इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ ह्रीं हृदयाय नमः । ॐ चं शिरसे स्वाहा । ॐ डि शिखायै वषट् । ॐ कां कवचाय हुम् । ॐ यै नेत्रत्रयाय वौषट् । ॐ चण्डिकायै अस्त्राय फट् । इति हृदयादि० ॥ अथ चक्रन्यासः ॥ ॐ शम्भुतेजोज्ज्वलज्ज्वालामालिनि पावके ह्रां नंदयै अद्भुष्टाभ्यां नमः ॥ ॐ शंभुतेजोज्ज्वलज्ज्वालामालिनि पावके ह्रीं रक्तदीकायै तर्जनीभ्यां नमः ॥ ॐ शंभुतेजोज्ज्वलज्ज्वालामालिनि पावके ह्रूं शाकंभयै मध्यमाभ्यां नमः ॥ ॐ शम्भुतेजोज्ज्वलज्ज्वालामालिनि पावके ह्रैं दुर्गायै अनामिकाभ्यां नमः ॥ ॐ शम्भुतेजो

ज्वलज्ज्वालामलिनि पावके द्वौ भीमयै कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ॐ शम्भुतेजोज्ज्वलज्ज्वालामालिनि पावके द्वः भ्रामयै करतल
 करपृष्ठाभ्यां नमः ॥ अथ हृदयादिन्यासः ॥ ॐ शम्भुतेजोज्ज्वलज्ज्वालामालिनि पावके ह्रां नंदायै हृदयाय नमः ॥ ॐ शम्भु
 तेजो० ह्रौं रक्तदंतिकायै शिरसे स्वाहा ॥ ॐ शम्भुतेजो० द्वं शाकंभयै शिखायै वषट् ॥ ॐ शम्भुतेजो० ह्रैं दुर्गायै कवचायहुम् ॥
 ॐ शम्भुतेजो० ह्रौं भीमयै नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ॐ शम्भुतेजो० ह्रः भ्रामयै अन्नाय फट् ॥ अथांगन्यासः ॥ ॐ वाराह्यै नमः पादयोः ।
 ॐ नारसिंह्यै नमः नितंबे । ॐ चांमुंडायै नमः नाभौ । ॐ माहेन्द्र्यै नमः कंठे । ॐ ब्राह्म्यै नमः पृष्ठे । ॐ वैष्णव्यै नमः दक्षिणभुजे ।
 ॐ माहेश्वर्यै नमः वामभुजे । ॐ कौमार्यै नमः स्कन्धयोः । ॐ कात्यायन्यै नमः मुखे । ॐ शिवदूत्यै नमः शिरसि । ॐ शिवायै नमः
 हृदि ॥ ॐ काल्यै नमः दक्षकुक्षौ । ॐ रक्तदंतिकायै नमः वामकुक्षौ । ॐ शताक्ष्यै नमः पृष्ठवंशे । ॐ शाकंभयै नमः भ्रुवोः । इत्यं
 गन्यासः ॥ अथ खड्गिन्यादिन्यासः ॥ ॐ खड्गिनी शूलिनी घोरा गदिनी चक्रिणी तथा ॥ शङ्खिनी चापिनी बाणा भुगुंडी परिघायुधेति
 शिरसि ॥ १ ॥ शूलेन पाहि नो देवि पाहि खड्गेन चांबिके । घंटास्वनेन नः पाहि चापज्यानिःस्वनेन चेति मुखे ॥ २ ॥ ॐ प्राच्यां रक्ष
 प्रतीच्यां च चण्डिके रक्ष दक्षिणे ॥ भ्रामणेनात्मशूलस्य उत्तरस्यां तथेश्वरीति कंठे ॥ ३ ॥ ॐ सौम्यानि यानि रूपाणि त्रैलोक्ये
 विचरन्ति ते ॥ यानि चात्यर्थघोराणि तैरक्षास्मांस्तथा भुवमिति बाह्वोः ॥ ४ ॥ ॐ खड्गशूलगदादीनि यानि चान्नाणि तैर्विके ॥
 करपृष्ठवसङ्गिनि तैरस्मात्रक्ष सर्वतः इति हृदये ॥ ५ ॥ ॐ सर्वस्वरूपे सर्वेशे सर्वशक्तिसमन्विते ॥ भयभ्यस्त्राहि नो देवि दुर्गे देवि

नमोस्तु ते इत्युदरे ॥ ६ ॥ ॐ एतत्ते वदनं सौम्यं लोचनत्रयभूषितम् ॥ पातु नः सर्वभूतेभ्यः कात्यायनि नमोस्तु ते इति
नामौ ॥ ७ ॥ ॐ ज्वालाकरालमत्युग्रमशेषासुरसहदनम् ॥ त्रिशूलं पातु नो भीतिभद्रकालि नमोस्तु ते इत्युवौ ॥ ८ ॥ ॐ हिनस्ति
दैत्यतेजांसि स्वनेनापूर्य या जगत् ॥ सा घण्टा पातु नो देवि पापेभ्यो नः सुतानिवेति जानुनो ॥ ९ ॥ ॐ असुरासृग्वसापकच
चितस्ते करोज्ज्वलः ॥ शुभाय खड्गो भवतु चण्डिके त्वां नता वयमिति पादयोः ॥ १० ॥ एवं न्यस्तशरीरः साधकः सद्भि
दानंदरूपिणीं महालक्ष्मीं ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ अक्षस्रकपर्शुं गदेषुकुलिशं पद्मं धनुष्कुण्डिकां दंडं शक्तिमूर्तिं च चर्म जल
जं घण्टां सुराभाजनम् ॥ शूलं पाशसुदृशने च दधतीं हस्तैः प्रवालप्रभां सेवे सैरिभमार्दनीमिह महालक्ष्मीं सरोजस्थिताम् ॥ १ ॥
इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य कृताञ्जलिः सन् गुरुदेवात्मक्यं विभाव्य स्तवस्यार्थानुसंधानपूर्वकं नातिशीघ्रं नातिमंदं मध्यम
स्वरेण स्पष्टपदाक्षरं चण्डीस्तवं पठेत् ॥ ततः स्तवपाठोत्तरम् । ॐ ह्रीं हृदयाय नमः । ॐ चं शिरसे स्वाहा । ॐ डिं शिखायै वषट् ।
ॐ कां कवचाय हुं । ॐ ऐं नेत्रत्रयाय वौषट् । ॐ ह्रीं चंडिकायै अन्नाय फट् ॥ इति षडङ्गन्यासं कृत्वा । नवार्णमन्त्रमष्टोत्तर
शतं जप्त्वा । अंहरुद्रभिरिति वैदिकं देवीसूक्तं च नमो देव्यै महादेव्यै इति देवीसूक्तं च पठित्वा रहस्यत्रयं पठेत् ॥ तत्र प्राधानिकं रहस्यं
सार्द्धं त्रिशङ्खोकात्मकम् । वैकुण्ठिरहस्यमेकोनचत्वारिंशच्छ्लोकात्मकम् । मूर्तिरहस्यं पंचविंशतिश्लोकात्मकं गुरुचरणैः संशोधितं
ग्राह्यमिति ॥ ततः पूर्वोक्तं षडंगन्यासं कृत्वा ध्यात्वा भगवतीं प्रार्थयेत् ॥ अपराधशतं कृत्वा जगद्वेति चोच्चरेत् ॥ यां गतिं सम

वाप्नोति न तां ब्रह्मादयः सुराः ॥ १ ॥ सापराधोस्मि शरणं प्राप्तास्त्वां जगदंबिके ॥ इदानीमनुकम्प्योहं यथेच्छसि तथा कुरु ॥ २ ॥
 अज्ञानाद्भिस्मृतेभ्रात्या यथूनममधिकं कृतम् ॥ तत्सर्वं क्षम्यतां देवि प्रसीद परमेश्वरि ॥ ३ ॥ कामेश्वरि जगन्मातः सच्चिदानंदविग्रहे
 गृहाणार्चामिमां प्रीत्या प्रसीद परमेश्वरि ॥ ४ ॥ गुह्यातिगुह्यगोप्त्री त्वं गृहाणास्माकृतं जपम् ॥ सिद्धिर्भवतु मे देवि त्वत्प्रसादान्म
 हेश्वरि ॥ ५ ॥ इति मंत्रेण देव्या दक्षिणकरे जपं समर्प्य यथासुखं विहरत् ॥ (मंत्रमहोदधौ) मार्कण्डेयपुराणोक्तं नित्यं चंडीस्तवं
 पठन् ॥ पुटितं मूलमंत्रेण जपन्नाप्नोति वांछितम् ॥ १ ॥ आश्विनस्य सिते पक्षे आरभ्याग्निर्तिथिं सुधीः ॥ अष्टम्यंतं जपेच्छक्षं दशांशं
 होममाचरेत् ॥ २ ॥ प्रत्यहं पूजयेद्देवीं पठेत्सप्तशतीमपि ॥ विप्रानाराध्य मंत्री स्वमिष्टार्थं लभतेऽचिरात् ॥ ३ ॥ एवं यः कुरुते
 स्तोत्रं नावसीदति जातुचित् ॥ चंडिकां प्रमज्जन्त्यौ धनैर्धान्यैर्यशश्चरैः ॥ ४ ॥ पुत्रैः पौत्रैरुचरोगैर्युक्तो जीवेद्बहुः समाः ॥
 इति संक्षेपतो नवरात्रदुर्गाविधानं समाप्तम् ॥ ॥ अथ कुमारीपूजनम् ॥ तच्च प्रत्यहं यथाशक्ति एकद्वयादिक्रमेण कायम् ॥ तत्र
 प्रयोगः ॥ मंडपाभ्यंतरे कुंकुमादिभिरष्टदलं विरच्य तदुपरि स्थापितपीठे कन्यामुपवेश्य । स्वयं तत्संमुखः स्वासने उपविश्य ।
 आचम्य । देशकालौ संकीर्त्य । भगवतीदुर्गाप्रसन्नार्थं कुमारीपूजां करिष्यं । इति संकल्प्य । कुमारीणां पादौ प्रक्षाल्य तैलाभ्यंगव
 स्त्रांगधपुष्पसंगिभः संपूज्य । खंडलड्डुगुडसापदीधक्षीरनारिकेलखंडादियाचितं भोजनं पानीयं च दत्त्वा तासु तृप्तासु स्वयमाचमनं
 ताभ्यो दद्यात् । ततः आचम्य क्षंतव्यमिति प्रार्थ्य कन्यादत्ताक्षतान्स्वशिरसि धृत्वा दक्षिणादानपूर्वकं विमृजेत् इति संक्षेपतः कुमारी

पूजा ॥ अथ प्रत्येककुमार्यादिपूजनप्रकारः ॥ ॐ मंत्राक्षरमयीं लक्ष्मीं मातृकारूपधारिणीम् । नवदुर्गात्मिकां साक्षात्कन्यामावाहयाम्यहम् ॥ १ ॥ इत्यावाह्य । आसनं पाद्यं चोष्णोदकेन पादौ प्रक्षाल्याध्याचमनीयस्नानवस्त्रकुंकुमालंकारादि यथाशक्ति दत्त्वा सुगन्धैलेनतुलित्य हरिद्राकुंकुमसिंदूरालक्तकांजनपुष्पमालाघूपदीपादिभिस्त्वर्च्य । पायसलड्डुगुडदधिक्षिरादिभिर्भोजयेत् ॥ भोजनकाले नवार्णं सप्तशतीं वा पठेत् । ततो भोजनं पानीयनानाफलताबूलदक्षिणारजनपुष्पांजलीं निवेदयेत् ॥ एवमन्यामपि पूजयेत् । आवाहने मंत्रभेदाः । जगत्पूज्यं जगद्ब्रह्म सर्वशक्तिस्वरूपिणि ॥ पूजां गृहाण कामारि जगन्मातनमोऽस्तु ते ॥ १ ॥ इति प्रथमां द्विवर्षा पूजयेत् ॥ त्रिपुरां त्रिगुणाधारां त्रिवर्गज्ञानरूपिणीम् ॥ त्रैलोक्यवदितां देवीं त्रिमूर्तिं पूजयाम्यहम् ॥ २ ॥ इति त्रिवर्षाम् ॥ कलात्मिकां कलातीतां कारुण्यहृदयां शिवाम् ॥ कल्याणजननीं नित्यं कल्याणीं पूजयाम्यहम् ॥ ३ ॥ इति चतुर्वर्षाम् ॥ अणिमादिगुणाधारामकाराद्वक्षरात्मिकाम् ॥ अनन्तभेदां तां तारां रोहिणीं पूजयाम्यहम् ॥ इति पंचवर्षाम् ॥ ४ ॥ कामचारीं शुभां कांतां कालचक्रस्वरूपिणीम् ॥ कामदां करुणोदारां कालीं संपूजयाम्यहम् ॥ ५ ॥ इति षड्वर्षाम् ॥ चंडवीर्यां चंडमयीं चंडमुंडप्रभंजनीम् ॥ ब्रह्मेशविष्णुनमितां चंडिकां पूजयाम्यहम् ॥ ६ ॥ इति सप्तवर्षाम् ॥ सुखानंदकरीं शांतां सर्वदेवनमस्कृताम् ॥ सर्वभूतात्मिकां देवीं शांभवीं पूजयाम्यहम् ॥ ७ ॥ इत्यष्टवर्षाम् ॥ दुर्गे दुस्तरे दुद्धे भयदुःखविनाशिनीम् ॥ पूजयामि सदा भक्त्या दुर्गां दुर्गातीनाशिनीम् ॥ ८ ॥ इति नववर्षाम् ॥ सुंदरीं स्वर्णवर्णां सुखसौभाग्यदायिनीम् ॥ सुभद्रजननीं देवीं सुमद्रां

पूजयाम्यहम् ॥ ९ ॥ इति दशवर्षा नवमीं पूजयेत् ॥ (यथोक्तवर्षालाभे द्विवर्षाद्यामपि पूजयेत्) एतैर्मन्त्रैर्द्विवर्षकन्यामारभ्य दश
 वर्षावधिकुमारीं क्रमेण स्वस्वमंत्रेण संपूज्य नमस्कारं कुर्यात् ॥ एवं कन्यादक्षिणभागे बटुमेकं वामे चैकं तथैकं पुरतः एवं बटुत्रय
 मपि पूजयेत् ॥ कन्यापूजामाहात्म्यं (देवीपुराणे) न तथा तुष्यते शक्र होमदानजपेन तु । कुमारीभोजनेनात्र यथा देवी प्रसीदति
 ॥ १ ॥ पितरो वसवो रुद्रा आदित्या गणलोकपाः ॥ सर्वे ते पूजितास्तेन कुमारी येन पूजिता ॥ २ ॥ इति कुमारीपूजाविधानम् ॥
 अथ कामनापरत्वेन चंडीपाठसंख्या (वाराहीतंत्रे “ शिव उवाच ॥ चंडीपाठफलं देवि शृणुष्व गदतो मम ॥ एकवृत्त्यादिपाठा
 नां यथावत्कथयामि ते ॥ १ ॥ उपसर्गोपशान्त्यर्थं त्रिरावृत्तिं पठन्नरः ॥ ग्रहोपशान्तौ कर्तव्या पंचावृत्तिर्विरानने ॥ २ ॥ महाभये
 समुत्पन्ने सप्तवृत्तिसुदीरयेत् ॥ नवावृत्तौ भवेच्छान्तिर्वाजपेयफलं लभेत् ॥ ३ ॥ राजवश्याय भृत्ये च रुद्रवृत्तिसुदीरयेत् ॥ अर्का
 वृत्त्या कामसिद्धिर्विरहानिश्च जायते ॥ ४ ॥ मन्वावृत्त्या रिपुर्वश्यस्तथा स्त्री वशतामियात् ॥ सौख्यं पंचदशावृत्त्या श्रियमाप्नोति
 मानवः ॥ ५ ॥ कल्पावृत्त्या पुत्रपौत्रधनधान्यागमं विदुः ॥ राजभीतिविनाशाय विपक्षोच्चाटनाय च ॥ ६ ॥ कुर्यात्सप्तदशावृत्तौ
 स्तथाष्टादशकं प्रिये ॥ महाऋणविमोक्षाय विंशवृत्तिं पठन्नरः ॥ ७ ॥ पंचविंशवर्तनाद्धि भवेद्धविमोक्षणम् ॥ संकटे समनुप्राप्ते दुःश्च
 कित्स्यागमे सदा ॥ ८ ॥ जातिध्वंसे कुलोच्छेदे आयुषो नाशमागते ॥ वैरिवृद्धौ व्याधिवृद्धौ धननाशे तथा क्षये ॥ ९ ॥ तथैव त्रिविधोत्पाते
 तथा चैवातिपातके ॥ कुर्याद्यन्नाच्छतावृत्तिं ततः संपद्यते शुभम् ॥ १० ॥ विपदस्तस्य नश्यति अंते याति परं गतिम् ॥ जयवृद्धौ शता

वृत्त्या राज्यवृद्धौ सदा पठेत् ॥११॥ मनसा चिन्तितं देवि सिद्धिरष्टोत्तराच्छतात् ॥ शताश्वमेधज्ञानं फलमाप्नोति सुव्रते ॥ १२ ॥
 सहस्रावर्तनलङ्घनीरावृणोति स्वयं स्थिरा ॥ भुक्त्वा कामान्यथाकामं नरो मोक्षमवाप्नुयात् ॥१३॥ यथाश्वमेधः ऋतुषु देवानां च यथा
 हरिः ॥ स्त्वानामपि सर्वेषां तथा सप्तशतीस्तवः ॥१४॥ नातः परतरं स्तोत्रं किंचिदस्ति वरानने ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदं पुण्यं पावनानां च
 पावनम् ॥ १५ ॥ ” (हरगौरीतंत्र) “ श्रीकामः पुत्रकामो वा सृष्टिमार्गक्रमेण तु ॥ सार्वर्णः सूर्यतनयः सावाणभविता मनुः
 ॥ १ ॥ जपेच्छक्रादिमारभ्य शुम्भदैत्यवधावधि ॥ आद्यमारभ्य प्रजपेत्पश्चाच्छेषं समापयेत् ॥ २ ॥ शान्त्यादिकामः सर्वत्र
 स्थितिमार्गक्रमेण तु ॥ स्थितिपाठः सर्वकामे मुक्तिकामे च संहतिः ॥ ३ ॥ संहारे चात्यमारभ्य पश्चादादि समापयेत् ॥११॥
 “ आवृत्तिभेदेन दक्षिणापि तत्रैव ”-पंचस्वर्णाः शतावृत्तौ पक्षावृत्तौ तु तत्रयम् ॥ पंचावृत्तौ स्वर्णमेकं त्रिरावृत्तौ तदर्थं
 कम् ॥ एकावृत्तौ पादमेकं दद्याद्वा शक्तितो बुधः ॥ “ अथ संपुटितहोमे मंत्रसंख्या ” मंत्रपुटं बीजपुटं दुर्गास्तोत्रं पठे
 त्सदा ॥ मंत्रबीजपुटा दुर्गा कामनासिद्धिदा सदा ॥ होमकाले सदा मंत्रं दुर्गामंत्रं पृथक् हुनेत् ॥ कामनाबीजसंयोगो
 दुर्गामंत्रेण संहुनेत् ॥ दुर्गास्तवनमंत्राणां संख्या सप्तशतं भवेत् ॥ कामनामंत्रसंख्या च शतं चैव चतुर्दश ॥ मध्ये
 मंत्रात् सप्तशतं होमकाले तु योजयेत् ॥ पाठे मंत्रपुटं वाच्यं होममंत्राः पृथक्पृथक् ॥ होमसंख्या च मंत्राणां शतं वै चैक
 विंशतिः ॥ पाठे बीजपुटं वाच्यं होमे बीजपुटं हुनेत् ॥ “ अथ क्वचाहुतिनिषेधः (तंत्रांतरे) ” चंडीस्तवे प्रतिश्लोकमेकाहुतिरिह

प्यते ॥ रक्षाकवचमंत्रहोमं तत्र न कारयेत् ॥ मौर्यात्कवचमंत्रैः प्रतिश्लोकं जुहोति यः ॥ स्याद्देहपतनं तस्य नरकं प्रतिपद्य
 ते ॥ अंधकाख्यो महादैत्यो दुर्गाहोमपरायणः ॥ कवचाहुतिजात्यापान्महेशेन निपातितः ॥ “अत्र रक्षाकवचमंत्रैरित्यनेन शूलेन
 पाहिनी देवीत्यादिचतुर्मंत्रहोमं न कारयेदिति ज्ञातव्यम् । केचित्कवचादित्रयस्य रहस्यत्रयस्य चापि होमं वर्जयन्ति” ॥ अथ
 कामनाभेदेन दुर्गापाठे संपुटितमन्त्रप्रयोगः (कात्यायनीतन्त्रे) प्रतिश्लोकमाद्यंतयोः प्रणवेन जपेन्मन्त्रसिद्धिः ॥ १ ॥ प्रणवं
 व्याहृतित्रयं च श्लोकादौ पठित्वा जपेन्मन्त्रसिद्धिः ॥ २ ॥ सप्रणवां सव्याहृतिकां गायत्रीमादावन्ते वा कृत्वा श्लोकं जपेत्तदा
 महाफलम् ॥ ३ ॥ प्रतिश्लोकमादावन्ते ‘जातवेदसे’ इति ऋचं जपेत् सर्वकामसिद्धिः ॥ ४ ॥ अपमृत्युवारणाय रोगारिक्षयमृत्यु
 न्मूलनमभीप्सितो सर्वापद्भिर्निवारणाय च शताक्षरत्र्यंबकमन्त्रेण संपुटीकृत्य श्लोकं पठेत् । (गायत्री० जातवेदसे० त्र्यंबकेतिमन्त्र
 त्रयमिलितः शताक्षरः) ॥ ५ ॥ प्रतिश्लोकं ‘शरणागतदीनार्त्त-’ इति श्लोकं पठेत्सर्वकार्यसिद्धिः ॥ ६ ॥ प्रतिश्लोकम् ‘करोतु सा
 नः शुभं’, इत्यर्धं पठेत्सर्वकामाप्तिः ॥ ७ ॥ स्वामीष्टवग्रास्यै ‘एवं देव्या वरं लब्ध्वा’ इति श्लोकं पठेत् ॥ ८ ॥ सर्वापत्ति
 वारणाय प्रतिश्लोकम् ‘दुर्गे स्मृता’ इति पठेत् । अस्य केवलस्यापि श्लोकस्य कार्यानुसारेण लक्षमयुतं सहस्रं शतं वा जपः ॥ ९ ॥
 ‘सर्वा बाधा’ इत्यस्य लक्षजपेऽपि पूर्वोक्तं फलम् ॥ १० ॥ ‘इत्थं यदा यदा बाधा’ इति श्लोकस्य लक्षजपे महामारीशान्तिः
 ॥ ११ ॥ ‘कांसोस्मि’ इत्युचं प्रतिश्लोकं पठेच्छुद्धीमाप्तिः ॥ १२ ॥ ‘रोगानशेषान्’ इति श्लोकस्य प्रतिश्लोकं पाठे सकलरोगे

गनाशः तन्मन्त्रजपेपि सः ॥ १३ ॥ 'इत्युक्ता सा तदा देवी गम्भीरा' इति प्रतिश्लोकं पाठे पृथजपे वा विद्याप्राप्तिविश्विक्लृप्तनाशश्च ॥ १४ ॥ 'भगवत्या कृतं सर्वम्' इत्यादिद्वादशोत्तरशतक्षरीमन्त्रः सर्वकामदः सर्वापन्निवारणश्च ॥ १५ ॥ 'देवि प्रपन्नातिहरे' इति श्लोकस्य यथाकार्यं लक्षाद्युतसहस्रशतान्यतमे जपे प्रतिश्लोकं पाठे वा सर्वापन्नविघ्नः सर्वकार्ये सिद्धिः ॥ १६ ॥ एषु प्रयोगेषु प्रतिश्लोकं दीपाग्रे केवलमेव वा नमस्कारकरणे अतिशीघ्रं सिद्धिः ॥ १७ ॥ प्रतिश्लोकं क्लृप्तं कामबीजसम्पुटितस्यैकचत्वारिंशद्दिनं त्रिरावृत्तौ पुत्रप्राप्तिः ॥ १८ ॥ द्वौ मायाबीजपुटितस्य षट्पल्लवसहितस्य सप्तदिनपर्यंतं त्रयोदशावृत्तौ उच्चाटनसिद्धिः सर्वोपद्रवनाशश्च ॥ १९ ॥ श्रीलक्ष्मीबीजपुटितस्य एकोनपंचाशद्दिनपर्यंतं पंचदशावृत्तौ लक्ष्मीप्राप्तिः ॥ २० ॥ ऐं बीजसम्पुटितस्य शतावृत्या विद्याप्राप्तिः ॥ २१ ॥ इति कामनापरत्वे सम्पुटितमन्त्रप्रयोगः ॥ ॐ ह्रीं ऐं क्लृप्तं श्रीं जगदीश्वकार्ये नमः ॥ अथ शतचण्डीविधानं (शांतिसारे रुद्रयामले च) ॥ " शतचंडीविधानं च प्रोच्यमानं शृणुष्व तत् । सर्वोपद्रवनाशार्थं शतचंडीं समारभेत् ॥ षोडशस्तंभसंयुक्तं मंडपं पल्लवोज्ज्वलम् । वसुकोणयुतां वेदीं मध्ये कुर्यान्निभागतः ॥ पक्षेष्टरचित्तां रम्यामुच्छ्राय हस्तसंमिताम् । पंचवर्णरजोभिश्च कुर्यान्मंडलकं शुभम् ॥ पंचवर्णवितानं च किंकरीजालमंडितम् । आचार्येण समं विप्रान् वरयेद्दश सुव्रतान् ॥ ऐशान्यां स्थापयेत्कुम्भं पूर्वोक्ताविधिना हरे । वारुण्यां च प्रकर्तव्यं कुण्डं लक्षणलक्षितम् ॥ मूर्तिं देव्याः प्रकुर्वीत सुवर्णस्य पलेन वै । तदङ्गेन तदङ्गेन तदङ्गेन तदङ्गेन महामते ॥ अष्टादशभुजां देवीं कुर्याद्वाष्ट्रकामपि । पट्टकलशुगच्छन्नां

वेदीमध्ये निधापयेत् ॥ देवीं संपूज्य विधिवज्रपं कुर्युदश द्विजाः ॥ शतमादौ शतं चान्ते जपेन्मन्त्रं नवार्णकम् ॥ चण्डीसप्तशतीमध्ये
 सम्पुटोऽयमुदाहृतः ॥ एकं द्वे त्रीणि चत्वारि जपेद्दिनचतुष्टयम् । रूपाणि क्रमशस्तद्वत्पूजनादिकमाचरेत् ॥ पंचमे दिवसे प्रातर्होमं
 कुर्याद्विधानतः । गुहूचीपायसं दूर्वातिलाञ्जुकान्यवानपि ॥ चंडीपाठस्य होमे तु प्रतिश्लोकं दशांशतः ॥ होमं कुर्याद्ब्रह्मादिभ्यश्चैव ज्यस
 मिधः क्रमात् ॥ हुत्वा पूर्णाहुतिं दद्याद्दिजेभ्यो दक्षिणां क्रमात् । कपिलां गां नीलमणिं श्वेताश्वं छत्रचामरम् ॥ अभिषेकं ततः कुर्युयज
 मानस्य ऋत्विजः ॥ एवं कृते महेशान सर्वसिद्धिः प्रजायते ॥ इति ॥ ” (मंत्रमहोदधौ विशेषः) “ शतचंडीविधानं तु प्रवक्ष्ये प्रीतये
 नृणाम् ॥ नृपोपद्रव आपन्नो दुर्भिक्षे भूमिकंपने ॥ अतिवृष्ट्यामनावृष्टौ परचक्रभये क्षये ॥ सर्वे विघ्ना विनश्यन्ति शतचंडीविधौ कृते ॥
 रोगाणां वैरिणां नाशो धनपुत्रसमृद्धयः ॥ शंकरस्य भवान्या वा प्रासादनिकटे शुभम् ॥ मण्डपं द्वावेद्याढ्यं कुर्यात्सध्वजतो
 रणम् ॥ तत्र कुंडं प्रकुर्वीत प्रतीच्यां मध्यतोपि वा ॥ स्नात्वा नित्यकृतिं कृत्वा वृणुयाद्दश वाडवान् ॥ जितद्रियान्सदाचारान्कुली
 नान्सत्यवादिनः । व्युत्पन्नाश्चण्डिकापाठरतौल्लाहादयावतः ॥ मधुपर्कविधानेन वस्त्रस्वर्णादिदानतः ॥ जपार्थमासनं मालां दद्या
 त्तेभ्योपि भोजनम् ॥ ते हविष्यान्नमश्नन्तो मंत्रार्थगतमानसाः ॥ भूमौ शयानाः प्रत्येकं जपेयुश्चंडिकास्तवम् ॥ मार्कण्डेयपुराणोक्तं
 दशकृत्वः सुचेतसः ॥ नवार्णं चंडिकामंत्रं जपेयुश्चायुतं पृथक् ॥ यजमानः पूजयेच्च कन्यानां दशकं शुभम् ॥ द्विवर्षाद्या दशाब्दां
 ताः कुमारः परिपूजयेत् ॥ वेद्यां विरचिते रम्ये सर्वतोभद्रमंडले ॥ घटं संस्थाप्य विधिवत्तत्रावाह्याचयेच्छिवाम् ॥ तदग्रे कन्य

काश्चापि पूजयेद्ब्राह्मणानपि ॥ उपचारैस्तु विविधैः पूर्वोक्तावरणान्यपि ॥ एवं चतुर्दिनं कृत्वा पंचमे होममाचरेत् ॥ पाथसन्नान्नि-
मन्धक्तान्नाक्षारभाफलरपि ॥ मातुर्लिंगैरिक्षुखण्डनारिकेलैः पुरैस्तिलैः ॥ जातीफलरास्रफलैरन्यैर्मधुरवस्तुभिः ॥ सप्तशत्या दशावृत्या
प्रतिश्लोकं हृतं चरेत् ॥ अयुतं च नवार्णन स्थापिताग्नौ विधानतः ॥ कृत्वा वरणदेवानां होमं तन्नाममंत्रतः ॥ कृत्वा पूर्णाहुतिं सम्य-
ग्देवमग्निं विसर्ज्य च ॥ अभिर्षिचिच्च यष्टारं विप्रौघः कलशोदकैः ॥ निष्कं सुवर्णमथ वा प्रत्येकं दक्षिणां दिशेत् ॥ भोजयेच्च शतं
विप्रान्भक्ष्यभोज्यैः पृथग्विधैः ॥ तिभ्योपि दक्षिणां दत्त्वा गृह्णीयादाशिषस्ततः ॥ एवं कृते जगद्भक्ष्यं सर्वै नश्यत्युपद्रवाः ॥ राज्यं धनं यशः
पुत्रानिष्टमन्यल्लभेत सः ॥ एतद्दशगुणं कुर्याच्चंडीसाहस्रजं विधिः ॥ ” (कोडतंत्रे तु विशेषः) “ यदायदा सतां हानिरात्मनो
ग्लानिरिव च ॥ तदा कार्या शतावृत्ती रिपुघ्ना भूतिवर्धना ॥ १ ॥ दुःस्वप्नदर्शने घोरे महामारीसमुद्रवे ॥ पुष्टिप्रदा शतावृत्तिः कार्या
चायुःक्षये तथा ॥ २ ॥ महाभये छेदयोगे दुर्भिक्षे मरणेपि च ॥ कुर्यात्तत्र शतावृत्तिं देवीमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ ३ ॥ अद्भुते च समु-
त्यन्ने बांधवानां महोत्सवे ॥ कुर्याच्चंडीशतावृत्तिं सर्वसंपत्तिकारणम् ॥ ४ ॥ शतावृत्या भवेदयुः शतावृत्या समागमः ॥ वक्ष्या-
भवंति राजानः श्रियमानोति संपदा ॥ ५ ॥ धनार्थी प्राप्नुयादर्थं पुत्रकामो लभेत्सुतम् ॥ विद्यार्थी प्राप्नुयाद्भिद्यां रोगी रोगात्प्रमु-
च्यते ॥ ६ ॥ चतुर्वर्गफलावाप्तिकारणं रिपुनाशनम् ॥ चंडीशतावृत्तिफलं नास्ति यज्ञे वरानने ॥ ७ ॥ विधिमत्र प्रवक्ष्यामि शृणु-
ष्व वरवर्णानि ॥ निमंत्रयेत् पूर्वद्युर्विप्रान्निध्यासमन्वितान् ॥ ८ ॥ अलोलुपान्जृञ्शान्तान्देव्या भक्तिसमन्वितान् ॥ मंत्रोपतंत्रतंत्रज्ञा-

अशतावृतौ नियोजयेत् ॥ ९ ॥ उत्तराशास्थितं हंसं शुक्लपक्षं तथा शुभे ॥ झाकैदुभृजुजिवेषु सुयोगे सुतिथौ तथा ॥ १० ॥
 पातक्रकचंधटादिदोषहीने स्थिरोदये ॥ न विद्व्याद्धरौ सुते भूकंपाकालवर्षणे ॥ ११ ॥ वज्रपाते महोत्पाते
 गुर्वीत्यादिके तथा ॥ महाशुरौ विपन्नं च संवेशे कार्यवस्तुनः ॥ १२ ॥ शतावृत्यादियागं तु न विद्व्यात्कदा
 चन ॥ त्रिपंचसप्तभिर्वापि नैकादशभिस्तथा ॥ १३ ॥ अदीर्घदिवसैः क्षिप्रं विद्व्याच्चंडिकामसम् ॥ अयुग्मब्राह्मणैः कार्यो
 शतावृत्तिः सुसिद्ध्ये ॥ १४ ॥ त्रिपंचसप्तभिर्वापि विप्रैः पंचदशैरपि ॥ देवीमाहात्म्यपठनं युग्मविप्रैः कृतं तु यत् ॥ १५ ॥ निष्फलं
 च भवेत्सर्वं भूतिनाशः प्रजायते ॥ अष्टमी नवमी वापि यदि स्याद्वा चतुर्दशी ॥ १६ ॥ शतावृत्तिर्नवावृत्तिः पक्षावृत्तिः क्रमे
 ण च ॥ शताश्वमेधगोमेधवाजपेयफलप्रदा ॥ १७ ॥ अतः किं बहुनोक्तेन चण्डीपाठफलं प्रिये ॥ प्रत्येकावर्तनं देवि हयमेधेन
 संमितम् ॥ १८ ॥ इति शतचण्डीविधानम् ॥ अथ सहस्रचंडीविधानमपि (रुद्रयामले) "सहस्रचंडीं विधिवच्छृणु विष्णो महामते ॥
 राज्यभ्रंशो ह्यकस्माच्चेज्जनमारं महाभये ॥ गजमारंश्चमारं च परचक्रमये तथा ॥ इत्यादिविविधे दुःखे क्षयरोगादिजं भये ॥ सहस्रं चंडि
 कापाठान्कुर्याद्वा कारयेत्तथा ॥ जापकास्तु शतं प्रोक्ताः विशद्वस्तश्च मंडपः ॥ भोज्याः सहस्रं विप्रैर्द्रा गोशतं दक्षिणां दिशेत् ॥ गुरवे
 द्विगुणं दयं शय्यादानं तथैव च ॥ सप्तधान्यं च भूदानं श्वेताश्वं च मनोहरम् ॥ पंचनिष्कमिता मूर्तिः कर्तव्या वर्धमानतः ॥
 अष्टादशभुजा देवी सर्वायुधविभूषिता ॥ अन्नं वारि च दातव्यं सहस्रं प्रत्यहं विभो ॥ शतं वा नित्यताहारः प्रायो मानेन वर्तयेत् ॥

एवं यश्चैडिकापाठं सहस्रं तु समाचरेत् ॥ तस्य स्यात्कार्यसिद्धिरनु नात्र कार्या विचारणा ॥ इति सहस्रचण्डीविधानम् ॥
अथ शतचण्डीसहस्रचण्डीप्रयोगः ॥ तत्र यजमानः पूर्वोक्तचंद्रतारादिबलान्विते सुमुहूर्ते शंकरस्य भवान्या वा प्रासादसमीपे
सुसमे भूप्रदेशे स्वाभीष्टमामानां भूमिं स्वीकृत्य खननसंश्लवमार्जनसंलेपनादिभिः संशोध्य । तत्र मण्डपं चिकीर्षुः गणेशकू
र्मानंतवसुधाद्विजान् संपूज्य पंचगव्येन संप्रोक्ष्य श्वेतसर्पपान् विकीर्य भूम्यै अर्घ्यं दद्यात् । ततः शतचंड्यां षोडशहस्तम् (सहस्र
चंड्यां विंशतिहस्तात्मकम्) चतुर्द्वारोत्तरणपताकादियुतं निर्वातं मंडपं विधाय तन्मध्ये मण्डपतृतीयांशेन चतुर्हस्तां वा अष्टकोण
युतां वा चतुरस्रां पक्वपृष्ठरचितां रम्यां हस्ताच्छितां वोढुं कृत्वा । तत्पश्चिमे शतचंड्यां द्विहस्तं सहस्रचंड्यां चतुर्हस्तं
कुंडं पद्माकृतौ चतुरस्रं वा मेखलायोनिकण्ठनाभिनालश्रुतं कुर्यात् (ग्रहमखपक्षे तदीशान्यां हस्तमात्रां द्व्यंशुलवप्रां
ग्रहवेदिमपि कुर्यात्) एवं कुण्डग्रंथोक्तविधिना मण्डपादि रचयित्वा शतचंड्यां पलमुपैन सहस्रचंड्यां पलपंचकेन
मृत्युध्यायप्रतिपादितां महिषमादिनीप्रतिमां सावयवां कुर्यात् । एतत्सर्वमधिवासनदिनात्पूर्वं विधेयम् ॥ अथानुष्ठानं
भदिनकृत्यम् ॥ प्रारंभदिने सुमुहूर्ते सपत्नीको यजमानः प्रातस्तिलैलाभ्यंगपूर्वकमुष्णोदकेन मङ्गलस्नानं कृत्वा शुक्लवै
तवासांसि परिधाय यथायोग्यालकृतो धृतकुंकुमकेशरान्यतममङ्गलत्रिपुण्ड्रतिलकः संपूर्णकलशहस्तः ॥ ॐ भद्रं कर्णेभिः' ति
मण्डपं प्रदक्षिणीकृत्य पश्चिमद्वारेण प्रविश्य । स्वासने प्राङ्मुख उपविश्य । दक्षिणपाश्वर्यं संभारान् संस्थाप्य । पत्न्या समा

रब्धः । आचम्य । प्राणानायम्य । ॐ आनोभद्रा । इति शान्तिपाठं पठित्वा लक्ष्मीनारायणादिस्मरणं च कुर्यात् ॥ ततस्ताम्रप्रा
त्रे कुशजलगन्धपुष्पाणि कृत्वा । देशकालौ संकीर्त्य । अमुकगोत्रोऽमुकशर्माहं ममामुककामनासिद्धयर्थं सनवग्रहमखां शतचण्डीं
(सहस्रचण्डीं वा) ब्राह्मणद्वारा कारयिष्ये ॥ तदंगनया विहितं गणेशपूजनं पुण्याहवाचनं मातृकापूजनं नंदीश्राद्धमाचार्यादिव
रणं च करिष्ये । इति संकल्प्य । सुमुखैश्चकंदतश्चेत्यादिस्मरणपूर्वकं गणपतिपूजनपुण्याहवाचननंदीश्राद्धानि पूर्ववत्कृत्वाचार्यादिव
रणं कुर्यात् ॥ अथाचार्यादिवरणप्रयोगः ॥ तत्र तावत् । आचार्यादीनुद्बुधमुखानासनेषूपवेश्य स्वयं प्राङ्मुख उपविश्य । आचम्य ।
प्राणानायम्य । आचार्यस्य पादप्रक्षालनं कृत्वा । देशकालौ संकीर्त्य । अमुककार्यसिद्धयर्थं करिष्यमाणशतचंडीविधानयज्ञकर्मणि
अमुकगोत्रोत्पन्नममुकवैदेशाखाध्यायिनममुकशर्माणं ब्राह्मणमेभिर्गयाक्षतपुष्पांतबूलस्वर्णागुलीयकासनमालाकमंडलुवासोभिराचार्य

[illegible]

त्वेन त्वामहं वृणे । इति वृत्वा ॐ वृत्तोस्मीति प्रतिवचनानन्तरमाचार्यहस्ते यज्ञकंकणं बद्ध्वा गंधादिभिः संपूज्य ॐ आचार्यस्तु
 यथा स्वर्गैः शक्रादीनां बृहस्पतिः ॥ तथा त्वं मम यज्ञेस्मिन्नाचार्यो भव सुव्रत ॥ १ ॥ इति प्रार्थयेत् । ततो नवऋत्विग्वरणमेकत्रै
 ण पृथक् वा कुर्यात् । तद्वथा । सर्वेषां पादप्रक्षालनं कृत्वा । देशकालौ संकीर्त्य । अद्य करिष्यमाणशतचंडीविवानकर्मणि असु
 कामुक्रगोत्रोत्पन्नानमुक्रामुक्रशर्मणो नव विप्रानेभिर्गंधाक्षतपुष्पतांबूलस्वर्णागुलीयकासनमालाकमंडलुवासोभिराचार्येण सह नवर्णा
 मंत्रजपपूर्वकं माकंड्यपुराणोक्तचंडीसप्तशतीस्तवशतसंख्यापरिमितपाठकरणार्थम् ऋत्विक्त्वेन युष्मानहं वृणे । इति वृत्वा । वृताः स्म
 इति तैरुक्ते प्रत्येकहस्ते वरणद्रव्याणि समर्प्य यज्ञकंकणं बद्ध्वा गंधादिभिः संपूज्य । “ ॐ ऋत्विजश्च यथापूर्वं शक्रादीनां मखेऽ
 भवन् ॥ ययं तथा मे भवितुमृत्विजोऽहं सत्तमः ॥ १ ॥ अस्य यागस्य निष्पत्तौ भवन्तोऽभ्यर्था मया ॥ सुप्रसन्नैः प्रकर्त्तव्यं
 शान्तिकं विधिपूर्वकम् ॥ २ ॥ पावनाः सर्ववर्णानां ब्राह्मणा ब्रह्मरूपिणः ॥ अनुगृह्णतु मामद्य शतचंड्याख्यकर्मणि ॥ ३ ॥ शत
 चंडीजपे पूज्याः संतु मे नियमान्विताः ॥ अक्रोधनाः शौचपराः सततं ब्रह्मचारिणः ॥ ४ ॥ चंडीध्यानरता नित्यं प्रसन्नमनसः
 सदा ॥ मालीकभाषिणः सन्तु मा सन्तु परनिंदकाः ॥ ५ ॥ ममापि नियमा ह्येते भवन्तु भवतामपि ॥ इति प्रार्थ्यार्घ्यं निवेदयेत् ॥
 (एवं शतचंडीजपे ऋत्विजो नव ९ आचार्यो दशमः १०) (सहस्रचंड्यां शतमृत्विजः अष्टौ द्वारपालाश्च) तत आचार्यादीनां
 सर्वेषां मधुपर्कपूजां कृत्वा प्रत्येकं वस्त्रद्वयम् । आसनम् अध्यषपात्रम् आचमनपात्रं जलपात्रं सुवर्णागुलीयककणभूषणरुद्राक्षमाला

दि च यथाशक्ति दद्यात् । आचार्याय द्विगुणं देयम् ॥ तत आचार्यो देशकालौ संकीर्त्य-यजमानेन वृत्तोहमाचार्यकर्म करिष्ये ।
 इति संकल्प्य । ॐ यदत्र संस्थितं भूतं स्थानमाश्रित्य सर्वतः ॥ स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वयत्रस्थं तत्र गच्छतु ॥ १ ॥ भूतप्रेतपिशाचाद्या
 ह्यपक्रामन्तु राक्षसाः ॥ स्थानादस्माद्भ्रजन्त्यन्यत्स्वीकरोमि भुवं त्विमाम् ॥ इत्युक्त्वा ईशानादिसर्वदिक्षु गौरसर्षपान् विकीर्य आचमनं
 कृत्वा पंचगव्येन कुशैः । पावमानमुक्तेना' आपोहिष्ठाभयोभुव' इति त्र्यवेन च मण्डपं सर्वत्र प्रोक्ष्य कृतांजलिः 'स्वस्तिनऽन्द्र' इति मंत्रं
 वारत्रयं पठेत् (ततो मण्डपपक्षे मंडपदेवतापूजां ध्वजपताकोच्छ्रयणं च कुर्यात्) ततो मध्यवेद्याः पश्चिमतः सुखासने प्राङ्मुख
 उपविश्य । ॐ पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता ॥ त्वं च धारय मां देवि पवित्रं कुरु चासनम् ॥ १ ॥ इति
 भूमिं प्रार्थ्य । ॐ पृथ्वीकूर्मानंतदेवताभ्यो नमः । इति संपूज्य । भूमौ वामपादाघातत्रयं कृत्वा यथोपदेशं विस्तरतः संक्षेपेण वा
 भूतशुद्ध्यादि कलामातृकान्यासांतं पूर्ववत् कृत्वा नवार्णविध्युक्तैकादश न्यासान् कुर्यात् अथवा एकादशमेवैकं न्यासं कुर्यात् (ते
 च न्यासाः पत्रे (२०३) द्रष्टव्याः) ततो योनिमुद्रां प्रदर्श्य श्रीमहालक्ष्मीं ध्यायेत् । " श्वेतानना नीलमुजा सुशेतस्तनमण्डला ॥
 रक्तमध्या रक्तपादा नीलजंघोरुहम्भदा ॥ १ ॥ सुचित्रजघना चित्रमाल्यांबरविभूषणा ॥ चित्रानुलेपना कान्तिरूपसौभाग्यशालिनी
 ॥ २ ॥ अष्टादशमुजा पूज्या सा सहस्रमुजा सती ॥ आयुधान्यत्र नक्ष्यन्ते दक्षिणाधः करक्रमात् ॥ ३ ॥ अक्षमाला च कमलं
 बाणोसिः कुलिशं गदा ॥ चक्रं त्रिशूलं परशुः शङ्खो घंटा च पाशकः ॥ ४ ॥ शक्तिर्दण्डश्चर्म चापं पानपात्रं कमण्डलुः ॥" इति

ध्यानं कृत्वा मानसोपचारैः संपूज्य पात्रासादनं कुर्यात् । ततो मध्यवेद्यां सर्वतोभद्रं तन्मध्यकोष्ठेषु अष्टदलं च लिखित्वा तत्र ब्रह्मा
 दिमण्डलदेवताः स्वस्वमन्त्रेण संस्थाप्य षोडशोपचारैः संपूज्य । तन्मध्ये पीठपूजां कुर्यात् । तद्यथा । ॐ मंडूकादिपतत्त्वां
 तपीठदेवताभ्यो नमः इति पीठदेवताः संपूज्य । पूर्वादिषु । ॐ जययै नमः ॥ १ ॥ विजययै नमः ॥ २ ॥ अजितायै ० ॥ ३ ॥
 अपराजितायै ० ॥ ४ ॥ नित्यायै ० ॥ ५ ॥ विलासिन्यै ० ॥ ६ ॥ दोग्ध्र्यै नमः ॥ ७ ॥ घोरायै नमः ॥ ८ ॥ मध्ये
 मङ्गलायै नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्ताः पूजयेत् । ॐ ह्रीं सर्वशक्तिकमलासनाय सर्वात्मसंसर्गयोगपीठात्मने नमः । इति
 पुष्पाञ्जलिनासनं दत्त्वा तत्र महीद्यौ इत्यादिपूर्वोक्तमंत्रवृत्ताप्रकलशं संस्थाप्य । तस्मिन् गन्धपुष्पफलसर्वाषधीदूर्वापञ्चपल्लव
 पञ्चरत्नसुवर्णसप्तमृत्तिकादीनि तत्तन्मन्त्रेण निक्षिप्य कौशयवस्त्रद्वयेन संवष्ट्य तदुपरि ताम्रपूर्णपात्रं निधाय कलशे 'तत्त्वायामीति'
 वरुणमावाह्यं संपूज्य । कलशदेवताः स्मृत्वा । 'कलशस्य मुखे विष्णुः' इत्यभिमन्त्र्य । 'देवदानवसंवादे' इत्यादि प्रार्थयेत् ।
 ततः कलशोपरिष्ठपूर्णपात्रे रक्तवस्त्रेऽष्टगन्धेन यन्त्रं लिखेत् (अथवा) ताम्रपात्रे लिखितं यन्त्रं स्थापयेत् । (यन्त्रप्रकारः*) मध्ये
 त्रिकोणं तद्बाह्विः षट्कोणं तद्बाह्वे वृत्तं तद्बाह्वेऽष्टौ दलानि तद्बाह्वे चतुर्विंशतिदलानि तद्बाह्वे चतुर्द्वारं (चतुरस्रत्रयमिति यन्त्रं विलि
 ख्य तत्र सिंहासने शतचण्ड्यां पलसुवर्णेन (सहस्रचञ्चां पंचपलेन) तदर्धेन तदर्धाधेन वाष्टादशमुजाम् अष्टमुजं वा सिंहाह्वदां

* अत्रत्यं चाण्डिकायन्त्रं पूर्वत्र द्रष्टव्यम् ।

पूर्वोक्तध्यानयुतां देवीमूर्तिं कारयित्वा अश्रुतारणपूर्वकं संस्थाप्य प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा पूजयेत् ॥ (प्राणप्रतिष्ठामन्त्रः पूर्वमुक्ता एव)
 अथ पूजनप्रकारः ॥ स्ववामे कर्पूरादियुतगङ्गाजलपूर्णं कलशं निधाय संपूज्य । 'कलशस्य मुखे विष्णुः' इत्यादि पठित्वा कलश
 मुद्रां प्रदर्श्य दक्षिणतः शंखं संपूज्य शंखमुद्रां प्रदर्श्य शंखोदकेनात्मानं पूजाद्रव्याणि च प्रोक्ष्य नवरात्रोक्तविधानवत् मूलेन श्रीसू
 क्तेन वा आवाहनादिपुष्पानैरुपचारैः भगवतीं संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ अथावरणपूजा ॥ पूज्यपूजक
 योर्मध्ये प्राचीं प्रकल्प्य प्रदक्षिणक्रमेण पूजयेत् । तद्यथा-त्रिकोणमध्ये मूलमन्त्रेण देवीं गन्धादिभिः संपूज्य
 त्रिकोणस्य (पूर्वकोणे) ॐ सरस्वतीसहिताय ब्रह्मणे नमः ॥ १ ॥ (नैऋत्याम्) ॐ श्रीसहिताय विष्णवे नमः ॥ २ ॥ (वाय
 व्याम्) ॐ उमासहिताय शिवाय नमः ॥ ३ ॥ (उत्तरे) ॐ सिंहाय नमः ॥ ४ ॥ (दक्षिणे) ॐ महिषाय नमः ॥ ५ ॥ (इति
 त्रिकोणदेवताः पूजयेत्) (षट्कोणमण्डले) पूर्वादिषट्कोणे वामक्रमेण ॐ नं नंदजायै नमः ॥ १ ॥ ॐ रं रक्तदंतिकायै नमः ॥ २ ॥
 ॐ शां शाकंभयै नमः ॥ ३ ॥ ॐ हुं दुर्गायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ भीं भीमायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ भ्रां भ्रामर्यै नमः ॥ ६ ॥ (अष्टदले
 वाममार्गक्रमेण) ॐ ब्रां ब्राह्म्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ मां महेश्वर्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ कौं कौमायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ वै वैष्णव्यै
 नमः ॥ ४ ॥ ॐ वां वाराह्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ नां नारसिंह्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ ऐं ऐंद्र्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ चां चांमुंडायै नमः ॥ ८ ॥
 (ततश्चतुर्विंशतिदलेष्वपि तेनैव क्रमेण) ॐ विं विष्णुमायायै नमः ॥ १ ॥ ॐ चं चेतनायै नमः ॥ २ ॥ ॐ हुं बुद्धयै नमः ॥ ३ ॥

ॐ नि निद्रायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ क्षुं क्षुधायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ छां छायायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ शं शक्त्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ तं तृष्णा
 यै नमः ॥ ८ ॥ ॐ क्षां क्षांत्यै नमः ॥ ९ ॥ ॐ जां जात्यै नमः ॥ १० ॥ ॐ लं लज्जायै नमः ॥ ११ ॥ ॐ शां शांत्यै नमः ॥
 १२ ॥ ॐ श्रं श्रद्धायै नमः ॥ १३ ॥ ॐ कां कांत्यै नमः ॥ १४ ॥ ॐ लं लक्ष्यै नमः ॥ १५ ॥ ॐ धृं धृत्यै नमः ॥ १६ ॥ ॐ वृं
 वृत्यै नमः ॥ १७ ॥ ॐ श्रुं श्रुत्यै नमः ॥ १८ ॥ ॐ स्मं स्मृत्यै नमः ॥ १९ ॥ ॐ तुं तुष्ट्यै नमः ॥ २० ॥ ॐ पुं पुष्ट्यै नमः
 ॥ २१ ॥ ॐ दं दयायै नमः ॥ २२ ॥ ॐ मां मात्रे नमः ॥ २३ ॥ ॐ भ्रां भ्रांत्यै नमः ॥ २४ ॥ ततो बहिर्भूतहवतुष्कोणेषु ।
 (ईशान्याम्) ॐ गं गणपतये नमः ॥ १ ॥ (आग्नेय्याम्) ॐ क्षं क्षेत्रपालाय नमः ॥ २ ॥ (नैऋत्याम्) ॐ वं वटुकाय
 नमः ॥ ३ ॥ (वायव्याम्) ॐ यो योगिनीभ्यो नमः ॥ ४ ॥ पुनः (पूर्वादिषु) प्रदक्षिणक्रमेण ॥ ॐ लं इंद्राय नमः ॥ १ ॥
 ॐ रं अग्नये नमः ॥ २ ॥ ॐ मं यमाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ क्षं निऋतये नमः ॥ ४ ॥ ॐ वं वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ यं वायवे
 नमः ॥ ६ ॥ ॐ सों सोमाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ हं रुद्राय नमः ॥ ८ ॥ ॐ ब्रं ब्रह्मणे नमः ॥ ९ ॥ (अधः) ॐ अं अनंताय नमः इति पूज
 येत् । तद्ब्रह्म ॐ वज्राय नमः ॥ १ ॥ शक्त्यै नमः ॥ २ ॥ दंडाय नमः ॥ ३ ॥ खट्वाय नमः ॥ ४ ॥ पाशाय नमः ॥ ५ ॥ अंकु
 शाय नमः ॥ ६ ॥ गदायै नमः ॥ ७ ॥ त्रिशूलाय नमः ॥ ८ ॥ पद्माय नमः ॥ ९ ॥ चक्राय नमः ॥ १० ॥ इत्यायुधानि च पूजयेत् ।
 एवमावरणपूजां कृत्वा देव्यै हरिद्राकुंकुमसिंदूरसक्तचंदनालक्तकपरिमलद्रव्याणि समर्पयेत् ॥ अथांगपूजा ॥ ॐ दुर्गायै नमः पादौ

पूजयामि ॥ ॐ गिरिजायै नमः गुल्फौ पूजयामि ॥ ॐ अपर्णायै नमः जानुनी पूजयामि ॥ ॐ हरिप्रियायै नमः ऊरू० ॥ ॐ
 पार्वत्यै० कटिं पू० ॥ ॐ आर्यायै नमः नाभिं० ॥ ॐ जगन्मात्रे० उदरं० ॥ ॐ मंगलायै० कुक्षिं० ॥ ॐ शिवायै० हृदयं० ॥ ॐ
 माहेश्वर्यै० कंठं० ॥ ॐ विश्वंदायै० स्कन्धौ० ॥ ॐ काल्यै० बाहू० ॥ ॐ आद्यायै हस्तौ० ॥ ॐ वरदायै मुखं० ॥ ॐ सुवा
 ण्यै० नासिकां० ॥ ॐ कमलाक्ष्यै० नेत्रे० ॥ ॐ अंबिकायै० शिरः० ॥ ॐ देव्यै० सर्वांगं पूजयामि । इत्यंगपूजां कृत्वा ततः पूर्वोक्त
 मंत्रधूपदीपनानाविधेनैवेद्यतांबूलपूगीफलदक्षिणादिमंत्रपुष्पांतपूजां कृत्वा राजोपचाराग्निर्वेद्य शतवर्तिकामिर्दशभिर्वा कर्पूरगर्भिता
 भिमहानीराजनं प्रदक्षिणामेकां नमस्कारांश्च कृत्वा । ' नमो देव्यै महादेव्यै ' इत्यादिमंत्रैः स्तुतिं कृत्वा यथासंभवं छत्रचामरव्यजन
 घंटागीतनृत्यवाद्यादि समर्प्य कूष्माण्डनारीकेलकदलीफलेक्षुदंडादिवलिं दत्त्वा अखण्डदीपकं प्रतिष्ठापयेत् । ततो योगिनीक्षेत्रपा
 लपूजां कुर्यात् ॥ अथ चतुःषष्टियोगिनीपूजा ॥ देव्यत्रे रक्तवस्त्रोपरि तंडुलान्नेन गोधूमैर्वा अष्टौ पङ्क्तिरूपेण चतुःषष्टिकोष्ठानि
 कृत्वा तत्र क्रमेण । ॐ जये इहागच्छ इहतिष्ठ इत्यावाहयेत् ॥ १ ॥ एवं ॐ विजये इहागच्छ इहतिष्ठ ॥ २ ॥ ॐ जयंति इहा० ॥ ३ ॥
 ॐ अपराजिते इहा० ॥ ४ ॥ ॐ दिव्ययोगिनि० ॥ ५ ॥ ॐ महायोगिनि० ॥ ६ ॥ ॐ सिद्धयोगिनि० ॥ ७ ॥ ॐ गणेश्वरि० ॥
 ॥ ८ ॥ (इति प्रथमाष्टकम्) ॐ प्रेतासुनि इहा० ॥ ९ ॥ ॐ डाकिनि इहा० ॥ १० ॥ ॐ कालि इहा० ॥ ११ ॥ ॐ कालरा
 त्रि इहा० ॥ १२ ॥ ॐ निशाचरि इहा० ॥ १३ ॥ ॐ टङ्गरिणि इहा० ॥ १४ ॥ ॐ रुद्रवेतालनि इहा० ॥ १५ ॥ ॐ हुक्का

रिणि इहा० ॥ १६ ॥ (इति द्वितीयाष्टकम्) ॐ ऊर्ध्वकोशि इहा० ॥ १७ ॥ ॐ विरूपाक्षि इहा० ॥ १८ ॥ ॐ तुष्ठांगि इहा० ॥
 ॥ १९ ॥ ॐ नरभोजिनि इहा० ॥ २० ॥ ॐ फट्कारिणि इहा० ॥ २१ ॥ ॐ वीरभद्र इहा० ॥ २२ ॥ ॐ धूर्मांगि इहा० ॥ २३ ॥
 ॐ कलहप्रिये इहा० ॥ २४ ॥ (इति तृतीयाष्टकम्) ॐ राक्षसि इहा० ॥ २५ ॥ ॐ रक्ताक्षि इहा० ॥ २६ ॥ ॐ विश्वरूपे
 इहा० ॥ २७ ॥ ॐ भयंकरि इहा० ॥ २८ ॥ ॐ वीरकौमारि इहा० ॥ २९ ॥ ॐ चंडिके इहा० ॥ ३० ॥ ॐ वाराहि इहा०
 ॥ ३१ ॥ ॐ मुंडधारिणि इहा० ॥ ३२ ॥ (इति चतुर्थाष्टकम्) ॐ भैरवि इहा० ॥ ३३ ॥ ॐ ध्वाक्षिणि इहा० ॥ ३४ ॥ ॐ
 धूर्म्रांगि इहा० ॥ ३५ ॥ ॐ प्रेतवाराहि इहा० ॥ ३६ ॥ ॐ खड्गिनि इहा० ॥ ३७ ॥ ॐ दीर्घलम्बोष्ठि इहा० ॥ ३८ ॥ ॐ
 लिनि इहा० ॥ ३९ ॥ ॐ मन्त्रयोगिनि इहा० ॥ ४० ॥ (इति पञ्चमाष्टकम्) ॐ कालिनि इहा० ॥ ४१ ॥ ॐ चक्रिणि
 इहा० ॥ ४२ ॥ ॐ कंकालि इहा० ॥ ४३ ॥ ॐ भुवनेश्वरि इहा० ॥ ४४ ॥ ॐ शटकि इहा० ॥ ४५ ॥ ॐ महामारि इहा० ॥ ४६ ॥
 ॐ यमदूति इहा० ॥ ४७ ॥ ॐ करालिनि इहा० ॥ ४८ ॥ (इति षष्ठाष्टकम्) ॐ कोशनि इहा० ॥ ४९ ॥ ॐ मार्दिनि
 इहा० ॥ ५० ॥ ॐ रोमजंघे इहा० ॥ ५१ ॥ ॐ निवारिणि इहा० ॥ ५२ ॥ ॐ विशालिनि इहा० ॥ ५३ ॥ ॐ कार्मुकि
 इहा० ॥ ५४ ॥ ॐ लोलि० इहा० ॥ ५५ ॥ ॐ अधोमुखि इहा० ॥ ५६ ॥ (इति सप्तमाष्टकम्) ॐ मुण्डाग्रधारिणि इहा० ॥ ५७ ॥
 ॐ व्याघ्रि इहा० ॥ ५८ ॥ ॐ काक्षिणि इहा० ॥ ५९ ॥ ॐ प्रेतरूपिणि इहा० ॥ ६० ॥ ॐ धूर्जटि इहा० ॥ ६१ ॥ ॐ

घोरि इहा० ॥ ६२ ॥ ॐ करालि इहा० ॥ ६३ ॥ ॐ विषलम्बिनि इहागच्छ इहतिष्ठ ॥ ६४ ॥ (इत्यष्टमाष्टकम्) एवमावाह्य ।
 ॐ मनोजितिरिति प्रतिष्ठाप्य ॐ चतुःषष्टियोगिनीभ्यो नमः । इति नाममन्त्रेण षोडशोपचारैः सम्पूज्य पायसबलिं दद्यात् ॥ तत
 स्तत्रैव एकदेशे ॐ बं बटुकाय नमः । ॐ क्षं क्षेत्रपालाय नमः । इति संपूज्य ॥ ॐ बं बटुकाय पिंगलभासुरनेत्राय बलिं गृहाण
 गृहाण भक्ष भक्ष कन्दन कन्दन द्वौ हूं स्वाहा । इति मन्त्रेण बटुकाय क्षेत्रपालाय पायसादिनाद्रव्यबलिं दत्त्वा हस्तौ प्रक्षाल्याचामेत् ॥
 ततः अनेन पूजनेन श्रीमहाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वत्यः प्रीयन्तामिति देवीदक्षिणतो जलमुत्सृज्य देव्यग्रे कुमारीपूजां
 कुर्यात् । तद्यथा । देशकालौ संकीर्त्य । शतचण्डीजपंगत्वेन कुमारीपूजां करिष्ये इति संकल्प्य । नवार्णमन्त्रेण पूर्वोक्तं षडङ्गन्यासं
 कृत्वा । “ ॐ मन्त्राक्षरमयीं देवीं मातृणां रूपधारिणीम् ॥ नवदुर्गात्मिकां साक्षात्कन्यामावाहयाम्यहम् ॥ १ ॥ इत्यावाह्य पूर्वोक्त
 नवरात्रविधिना यथासम्भवं पूजयेत् । कुमार्यश्च प्रत्यहं शतं नव वा यथाशक्ति वा पूज्याः प्रत्यहमेकवृद्ध्या वा पूजयेत् । ततो
 ब्राह्मणसुवासिनीपूजा । एवं देवीकुमार्यादिपूजा प्रत्यहं कार्या । द्वितीयदिने द्विगुणा २ तृतीये त्रिगुणा ३ चतुर्थे च चतुर्गुणा ४ विधे
 या । इति पूजाप्रयोगः । अथ पाठक्रमः । तावत् दुर्गापुरतो मृदासनेषूपविष्टाः सर्वे विप्राः पूर्वोक्तनवार्णमन्त्रकृताङ्गन्यासाः समा
 हितमनसो वाग्यताः भगवतीं स्मरन्तो मन्त्रार्थगतमानसाः कवचागलाकीलकानि सकृज्जप्त्वा प्रत्येकं शतं नवार्णमन्त्रं च जप्त्वा ।
 ग्रन्थार्थं बुध्यमानाः स्पष्टाक्षरं नातिशीघ्रं नातिमन्दं रसभावस्वरयुतं मार्कण्डेयपुराणोक्तं सप्तशतीस्तवं जपेयुः । ततो जपान्ते रहस्यत्रयं

पुनर्नवार्णमन्त्रशतं रहस्यत्रयं च जपेयुः । एकस्मिन्दिने अनेकावृत्तौ तु क्वचदीनां प्रत्यावृत्तौ नववृत्तिः । एवं प्रथमदिने एकावृत्तिः ॥
 द्वितीये द्वे तृतीये तिस्रः चतुर्थे चतस्रः षडहणीत्येवं जपं कुर्युः । यजमानसहिताः सर्वे भूमौ शयानाः नित्यं क्षीरान्नभोजनाः अशक्तौ
 हविष्यमश्रितः संतुष्टास्त्यक्तमत्सरा ब्रह्मचर्यास्पृश्यास्पर्शान्निविष्टानिः । एवं शतसहस्रावृत्तयः संपद्यन्ते । (क्रोडतन्त्रे त्रिपञ्चस
 तनवभिर्दिनैः पक्षेण वा पुनः ॥ अदीर्घदिवसैः क्षिप्रं विद्वध्याच्चाण्डिकामासमित्यपि लिखितम्) प्रत्यहं सहस्रं शतं दश वा ब्राह्मणान्
 भोजयेत् । प्रत्यहं रात्रौ जागरणं कार्यम् । ततः पञ्चमहि होमः । नवरात्रे तु नवम्यामेव होमः । चतुर्दश्यष्टमीनवम्यन्यतमदिने
 समाप्तिः कार्या । अथ होमप्रयोगः । देशकालौ संकीर्त्य मया ब्राह्मणद्वारा कृतस्य शतचंडीजपस्य तत्संपूर्णतासिद्धयर्थं जपद्
 शशेन तिलादिमिश्रपायसद्रव्येण होमं करिष्ये । तद्गत्वेन कुंडसंस्कारपूर्वकमग्निप्रतिष्ठापनं च करिष्ये । इति संकल्प्य । सामान्यतो
 गणपतिपूजनं विधाय कुंडे स्थंडिले वा पञ्चभूसंस्कारान् कृत्वा तत्र शतनामानमग्निं प्रतिष्ठाप्य सुसमिध्य ध्यायेत् [अत्र केचित्तु
 पुण्याहवाचनं तथा नान्दीश्राद्धं सर्वतोभद्रादिमण्डलपूजनं च कुर्वन्ति] तत ईशान्यां दिशि ब्रह्मेवां तत्तन्मन्त्रेण सूर्यादिग्रहान्सं
 स्थाप्य संपूज्य तदीशान्यां पूर्ववत्कलशं स्थापयेत् । ततः पूर्ववत् यन्त्रावरणदेवतापूजां देवीपूजां च कृत्वा ततोऽग्निस
 मीपमागत्य कुशकंडिकां कृत्वा आधारावाज्यभागौ हुत्वा देशकालौ संकीर्त्य क्रियमाणे शतचण्डीजपाङ्गहोमे इदं हवनीय
 द्रव्यं यथादेवतमस्तु न मम इति त्यागं कृत्वा । सूर्यादिग्रहभ्योऽर्कादिसमिच्चरितलाज्यद्रव्यैश्चाविशतिसंख्याकाभिराहुतिभि

स्तरेव द्रव्यैरधिप्रत्यधिदेवताभ्यश्चतुश्चतुःसंख्याकामिः । विनायकादिदेवपालान्तक्रतुसंरक्षकदेवताभ्यश्च द्विद्विसंख्याका
 मिश्च जुहुयात् । ततः सर्वतोभद्रमण्डलस्थदेवताहोमं कृत्वा प्रधानदेवतामहाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीभ्यो गुडूची
 पायसदूर्वातिलपलाशपुष्पसर्षपपूगीफललाजायवबिल्वफलरक्तचन्दनगुलुगुद्राक्षारस्माफलद्रव्यस्त्रिमध्वक्तैरिक्षुवण्डैर्नारिकेलशकलैर्जा
 तीफलैर्मातुल्यैर्मधुमधुसुतुभिश्च तिलमिश्रधृताक्तपायसेन वा (शूलेन पाहि नो देवि इत्यादि चतुर्मन्त्रवर्जसप्तशत्या
 दशावृत्या प्रतिश्लोकं जुहुयुः) तैरेव द्रव्यैर्नवार्णमन्त्रजपदशशेनापि जुहुयुः । अध्यायसमाप्तौ उवाचस्थले च पत्रपुष्पैर्होमः
 कार्यः । एवं प्रधानदेवहोमं कृत्वा पूर्वोक्तजयादिपीठशक्तिभ्यो यन्त्रावरणदेवताभ्यश्च योगिनीभ्यश्च एकैक्याहुत्या साज्यं
 पायसं च जुहुयात् । ततः स्विष्टकृदादिप्रायश्चित्तहोमान्तं कृत्वा इन्द्रादिलोकपालेभ्यः सूर्यादिग्रहेभ्यः क्षेत्रपालादिभ्यश्च
 माषभक्तबलीस्तत्तन्मन्त्रैर्दद्यात् । ततो हस्तौ पादौ प्रक्षाल्याचम्य । 'समुद्रादूर्ध्वः' इत्यादिमन्त्रैः । नवार्णमन्त्रेण 'नमो देव्यै महादेव्यै'
 इत्यादिमन्त्रैश्च पूर्णाहुतिं दत्त्वा प्रणीताविमोकादिकम्भशेषं समाज्य होमान्ते जले चण्डिकां संपूज्य मूलमन्त्रेण होमदशशेन दुग्धमिश्र
 जलेन । ॐ देवीं चण्डिकां तर्पयामीत्युक्त्वा तर्पणं कार्यम् ॥ ततस्तर्पणदशशेन मूलमन्त्रान्ते । आत्मानमभिषिचामि नमः । इति
 यजमानमूर्ध्वभिषेकः कार्यः । ततो यजमानः आचार्यादीन् वस्त्राद्यैः संपूज्य तेभ्यो निष्कं सुवर्णं वा गोमिथुननि च प्रत्येकं दक्षिणां

१ मधुराज्यमाह कात्यायनः । 'आज्यं क्षीरं मधु तथा मधुराज्यमुच्यते ।'

दद्यात् । आचार्याय द्विगुणं देयम् । सति संभवे कपिलगोनीलमणिश्वेताश्चच्छत्रचामरभूमिशय्यासप्तधान्यानि यथासंभवं दद्यात् । तत आचार्यादयः कलशोदकेन सपत्नीकं सकुटुवं यजमानं वेदमंत्रः 'सुरस्त्वा०' इत्यादिगैराणिकैर्ग्रहमंत्रैश्चाभिर्षिचयुः । ततो यजमानो ग्रहाणामुत्तरपूजां कृत्वा ग्रहाग्निं विमृज्य । देवीं पंचोपचारैः संपूज्य ॥ महाबलिं दद्यात् ॥ (तत्र क्षत्रियादिनाऽधमेषच्छत्रमहिषाणामन्यतरो देयः) विप्रेण तु कूष्मांडबिल्वफलमिश्रश्च देयाः । तद्यथा । देवीं द्रोणपुष्पबिल्वपत्राद्रलजतीचंपकैः संपूज्य कर्ता उदङ्मुखः पूर्वमुखं देव्यभिमुखं वा बलिं गंधादिनाभ्यर्च्य । पशुस्त्वं बलिहरेण मम भाग्यादुपस्थितः ॥ प्रणमामि ततः सर्वरूपिणं बलिहृषिणम् ॥ १ ॥ चंडिकाप्रीतिदानेन दातुरापद्मिनाशनम् ॥ चांमुडाबलिहूपाय बले तुभ्यं नमोस्तु मे ॥ २ ॥ यज्ञार्थं बलयः सृष्टाः स्वयमेव स्वयंभुवा ॥ अतस्त्वां घातयाम्यद्य तस्माद्यज्ञे वधोऽवधः ॥ ३ ॥ " इति बलिमभिमन्य अं ह्रीं श्रीं इति मंत्रपुष्पं क्षित्वा । " रसना त्वं चंडिकायाः सुरलोकप्रसाधकः ॥ १ ॥ " अं ह्रां ह्रीं खड्ग आं हुं फट् । इति खड्गमन्यद्वा शस्त्रं संपूज्य । अं कालिकालि यज्ञेश्वरि लोहदंडायै नमः । इति बलिं छेदयित्वा । अं ऐं ह्रीं कौशिकि रुधिरेणाप्यायताम् । इति देव्यै निवेद्य । ततो माषपिष्टमयं शङ्खं कृत्वा खड्गेन छेदयित्वा स्कन्दाय त्रिशिखाय च दत्त्वा बलिशेषं रक्षोभ्यो हरेत् । मंत्रस्तु । अं ह्रीं स्फुरस्फुर कुंभं २ सनु २ गुलु २ धुनु २ मारय २ विद्रावय २ विदारय २ कंपय २ कंपातय २ पूरय २ अं ह्रीं अं हुं फट् हुंमंदय २ हुम् । ततः शेषबलिं बहिर्दद्यात् ॥ " बलिं गृह्णांस्त्विमं देवा आदित्या वसवस्तथा ॥ मरुतश्चा

श्विनौ रुद्राः सुपर्णाः पद्मगाः खगाः ॥ असुरा यातुधानाश्च पिशाचोगराक्षसाः ॥ डाकिन्यो यक्षवेताला योगिन्यः पूतनाः शिवाः ॥
 जृम्भकाः सिद्धगंधर्वा नागा विद्याधरा नगाः ॥ दिक्पाला लोकपालाश्च ये च विघ्नविनायकाः ॥ जगतां शांतिकर्तारो ब्रह्माद्याश्च
 महर्षयः । मा विघ्नं मा च मे पापं मा संतु परिपंथिनः ॥ सौम्या भवतु तृप्ताश्च भूतप्रेताः सुखावहाः ॥” इति मंत्रान् पठेत् । अयं
 बलिः शूद्रेण दुर्ब्रह्मणेन वा नेयः । ततः स्नात्वा तिलकं धृत्वा देवीं प्रार्थयेत् ॥ तत्र मंत्राः । “ खड्गिनी शूलिनी घोरा०
 ॥ १ ॥ शूलन पाहि नो देवि० ॥ ४ ॥ नमो देव्यै महादेव्यै० ॥ ५ ॥ रूपं देहि यशो देहि भगं भगवति देहि मे ॥ पुत्रान्
 देहि धनं देहि सर्वान्कामांश्च देहि मे ॥ १ ॥ महिषाग्निं महामाये चामुडे मुंडमालिनि ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यं देहि देवि नमोस्तु
 ते ॥ २ ॥ इति देवीं संप्रार्थ्य । गुह्यातिगुह्यगोप्त्री त्वं गृहाणास्मत्कृतं जपम् ॥ सिद्धिर्भवतु मे देवि प्रसादात्तव सुंदरि ॥ १ ॥ इति
 देव्यै जपं निवेद्य । देशकालौ संकीर्त्य कृतस्य कर्मणः सांगतासिद्ध्यर्थं कुमारिब्राह्मणसुवासिनीर्भोजयिष्ये । इति संकल्प्य
 पूजापूर्वकं ब्राह्मणशतं नानाभक्ष्यभोज्यैः संभोज्य तेभ्यो भूयसीं दक्षिणां दत्त्वा प्रदक्षिणां कृत्वा आशिषो गृह्णीयात् । ततो मूल
 मंत्रेण पुष्पेण देवीमुद्रास्य तेनैव षडंगं कृत्वा । “ उत्तिष्ठ ब्रह्मण० ॥ १ ॥ उत्तिष्ठ देवि चंडेशि शुभां पूजां प्रगृह्य च ॥ कुरुष्व मम क
 ल्याणमष्टाभिः शक्तिभिः सह ॥ २ ॥ ” इति विसृज्य प्रतिमामाचार्याय दत्त्वा मंत्रं पठेत् ॥ “ त्रैलोक्यमातदेवि त्वं सर्वभूतदयान्वि
 ते ॥ दानेनानेन संतुष्टा सुप्रीता वरदा भव ॥ १ ॥ ततः यस्य स्मृत्या० ॥ १ ॥ प्रसादात्कुर्वतां० ॥ २ ॥ ” इत्यादि पठित्वा कर्म

श्वरार्पणं कृत्वा सुहृद्युक्तो मुंजीत । एतद्दशगुणो विधिः सहस्रचंड्यां तद्दशगुणो विधिरयुतचंड्यां च ज्ञेयः शेषं शतचंडीवत् ॥
 एवं कृते जगद्भक्ष्यं सर्वं नश्यत्युपद्रवाः ॥ राज्यं धनं यशः पुत्रानिष्टमन्यच्छमेत सः ॥ १ ॥ इति पण्डितश्रीचतुर्थीलालगौडविरचिते
 पुष्पानप्रकाशे शतचण्डीविधानप्रयोगः ॥ श्रीचंडिकार्पणमस्तु ॥ ॥ अथ देव्यर्थवर्षाषमः ॥ ॐ सर्वदेवादेषुपुतस्तुःकसि
 त्वमहादेवीसाब्रवीदब्रह्मस्वरूपिणीमत्तः प्रकृतिपुरुषात्मकजगच्छून्यं चाशून्यं च अहमानन्दानन्दौ अहंविज्ञानविज्ञाने अहंब्रह्माब्रह्मणी
 देब्रह्मणीवेदितव्ये ॥ इति वार्थवर्षीश्रुतिः ॥ अहंपञ्चभूतानि अहंपञ्चतन्मात्राणि अहमखिलजगत्पदेवोहमवदं विद्याहमविद्याहम् अजा
 हमानजाहम् अधश्चोर्ध्वचतियश्चाहम् अहं ॐ रुद्रेभिर्वसुभिश्चरामि अहमादित्यं ऋतं विश्वदेवः अहमित्रावरुणावुभौ विभर्मी अहमिन्द्राग्नी अ
 हमश्विनावुभौ अहं ॐ सोमन्वष्टारपूषणं भगं दधामि अहं विष्णुमुरुक्रमं ब्रह्माणमुत्प्रजपतिं दधामि अहं दधामि द्रविणं हविष्मते सु
 प्राव्येयजमानाय सुव्रते अहं ॥ राज्ञी सद्गमनीवमूनां चिकितुषी प्रथमायज्ञियानाम् अहं सुवे पितरमस्य मूर्द्धन्मम योनिरस्वात्
 समुद्रय एव देवसुदवी १ सम्पदमानोति ते देवा अब्रुवन् “ नमो देव्यै महादेव्यै शिवायै सततं नमः ॥ नमः प्रकृत्यै भद्रायै
 नियताः प्रणताः स्म तां ॥ तामशिवणीं तपसा ज्वलन्तीं वैरोचनीं कर्मफलेषु जुष्टां दुर्गां देवीं शरणं प्रपद्यामहेऽसुरास्त्राशयित्र्यै तेनमः
 देवीवाचमजनयन्त देवास्तां विश्वरूपाः पशवो वदन्ति । सानोमन्देषु मूर्जुदुहानेधनुर्गस्मानुपसुष्टुतु । कालरात्रीं ब्रह्मस्तुतां वै
 ण्णवीं स्कन्दमातरम् । सरस्वतीमादिति दक्षदुहितरं नमामः । पावनां शिवाम् । महालक्ष्म्यं च विद्महेऽसंशतयै च धीमहि । तन्नो देवी प्रचो

दयात् । अदितिर्यानिष्ठदक्षयादुहितातव । तां देवाऽन्वजायन्ते भद्राऽभृतबन्धवः कामेयोनिः कमलावज्रपाणिगुहाहंसमातलिश्चा
 भ्रमिन्द्रः पुनर्गुहा सकलामायया चापृथक् क्लेशाविश्वमातादिविद्याः । एषात्मशक्तिः एषाविश्वमोहिनीकाशाङ्कुशधनुर्बाणधरा ।
 एषाश्रीमहाविद्या । य एवं देवदशोक्तं रति । नमस्ते भगवति मातरस्मान्पाहि सर्वतः । सैषा वैष्णवावसवः सैषा दशरुद्राः सैषा द्वा
 दशादित्याः सैषा विश्वेदेवाः सोमपा असोमपाश्च सैषा यातुधाना असुराक्षासि पिशाचयक्षसिद्धाः सैषा सत्त्वरजस्तमांसि सैषा ब्रह्मविष्णुरुद्र
 रूपाणि सैषा प्रजापतीन्द्रमनवः सैषा ग्रहनक्षत्रज्योतिष्कलाकाष्ठादिविश्वरूपाणि तामहं प्रणौमि नित्यम् । पापापहारिणी देवी भुक्तिमुक्ति
 प्रदायिनी । अनन्ता विजया शुद्धांशरण्यां सवदा शिवाम् ॥ वियदाकारसंयुक्तं वीतिहोत्रसमन्वितम् ॥ अद्वैन्दुलसितं देव्या बीजं सर्वार्थसाध
 कम् । एवमेकाक्षरमन्त्रं यतयः शुद्धचेतसः ॥ ध्यायन्ति परमानन्दमया ज्ञानाभ्युदयः ॥ वाङ्मया ब्रह्मभूतस्मात्पृष्ठवक्त्रसमन्वितम् ॥
 सूर्यो वा मथोत्र बिन्दुसंयुक्ताष्टतृतीयकम् । नारायणे न संमिश्रो वायुश्चाधायुक्तयः । विज्ञेन वर्णकोणस्य महानन्ददायकः । हृत्पुण्डरीकम
 ध्यस्थं प्रातःसूर्यसमप्रभम् ॥ पाशाङ्कुशधरा सौम्यां वरदाभयहस्तिकाम् ॥ त्रिनेत्रां रक्तवसनां भक्तकामदुहभजे । भजामि त्वामहादेवि
 महाभयविनाशिनि । महाद्वारिद्विशमनीमहाकारुण्यरूपिणी ॥ यस्याः स्वरूपं ब्रह्मादयो न जानन्ति तस्मादुच्यते अज्ञेया । यस्या
 अन्तो न लभ्यते तस्मादुच्यते नन्ता । यस्यालक्ष्मणोपलक्ष्यते तस्मादुच्यते अलक्ष्या । यस्याजननोपलक्ष्यते तस्मादुच्यते अजा । एकै
 व सर्वत्र वर्तते तस्मादुच्यते एका । एकैव विश्वरूपिणी तस्मादुच्यते ऽनेका । अतएवोच्यते ऽज्ञेयानन्ता लक्ष्या जैकानकमंत्राणां मातृका

देवीशब्दानज्ञानरूपिणी ज्ञानानां चिन्मयातीतज्ञानानां शून्यसाक्षिणी । यस्याः परतन्नास्ति सैषा दुर्गा प्रकीर्तता । तां दुर्गां दुर्गमा देवीं
 दुराचारविधातिनीम् ॥ नमामि भवभीतो हंससाराणवतारिणीम् ॥ इदमथ वर्शशीर्षयोऽधीति सपञ्चाथ वर्शशीर्षफलमाप्नोति । इदमथ वर्शशीर्षम
 ज्ञात्वा योऽर्चां ७ स्थापयति । शतलक्षं प्रजन्वापि नार्वा शुद्धिं च विन्दति शतमष्टोत्तराचारस्य पुरश्चर्याविधिः स्मृतः ॥ दशवारपठेऽस्तु
 सद्यः पापात्प्रमुच्यते । महादुर्गाणि तरति महादेव्याः प्रसादतः । सायमधीयानो दिवसकृतं पापं नाशयति । प्रातरधीयानो रात्रिकृतं
 पापं नाशयति । सायंप्रातः प्रयुजानोऽप्यपो भवति । निशीथेतुरीयसंध्यायां जप्त्वा किमिदं भवति । नूतनायां प्रतिमायां जप्त्वा देवतासां त्रि
 ध्यं भवति । भौमांश्चिन्मयां महादेवीं सन्निधौ जप्त्वा महामृत्युं तरति । समहामृत्युं तरति । य एवं वेद । इत्युपनिषत् ॥ इति दिव्यथ वर्शशीर्षं समाप्तम् ॥
 श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ लक्ष्मीमंत्रानुष्ठानविधानम् ॥ (शारदातिलके) अथ वक्ष्ये श्रियो मंत्रान् श्रीसौभाग्यफलप्रदान् ॥ यस्याः
 कटाक्षमात्रेण त्रैलोक्यमपि वर्द्धते ॥ १ ॥ तत्र तावल्लक्ष्म्या एकक्षरमंत्रपुरश्चरणप्रयोगः । मंत्रस्वरूपं यथा ॥ श्री ॥ इत्येकाक्षरो
 बीजमंत्रः ॥ १ ॥ ऐं श्रीं ह्रीं क्लीं इति चतुर्बीजात्मको मंत्रः ॥ २ ॥ अस्य लक्ष्मीबीजमंत्रस्य भृगुऋषिः निचृच्छंदः श्रीलक्ष्मीः देवता
 शं बीजम् । ई शक्तिः ॥ रं कीलकम् ॥ सर्वैस्सिद्धयै जपे विनियोगः ॥ ॐ भृगुऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ निचृच्छंदसे नमः मुखे
 ॥ २ ॥ ॐ श्रीदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ शं बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ई शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ रं कीलकाय नमः
 सर्वान्ते ॥ ६ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ श्रीं अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ श्रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ श्रीं मध्यमाभ्यां नमः

॥ ३ ॥ ॐ श्रौं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ श्रौं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ श्रः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति
 करन्यासः ॥ एवमेव हृदयादिन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ (एकाक्षरसंन्यासम्) कांत्या कांचनसन्निभां हिमगिरिप्रव्यंश्चतुर्भिर्गजै
 र्हस्तोत्क्षिप्तहिरण्मयासुतघटैरासिच्यमानां श्रियम् ॥ विभ्राणां वरमब्जयुग्ममभयं हस्तैः किरीटोज्ज्वलां क्षौमाबद्धान्तिवर्षिबलसितां
 वंदेऽरविदंस्थिताम् ॥ १ ॥ (अथ चतुरक्षरसंन्यासम्) माणिक्यप्रतिमप्रभाहिमनिभैस्तुंगैश्चतुर्भिर्गजैर्हस्ताग्राहितरत्नकुम्भसलिलैरा
 सिच्यमानां मुदा ॥ हस्ताब्जैर्वरदानंभुजयुगाभीतीर्दधानां हरेः कांतां कांक्षितपारिजातलतिकां वंदे सरोजासनाम् ॥ २ ॥
 इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य पीठपूजां कुर्यात् ॥ ॐ मंडूकादिपरतत्त्वांतपीठदेवताभ्यो नमः इति पीठदेवताः संपूज्य
 पूर्वादिषु ॐ विभूत्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ उन्नत्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ कांत्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ सृष्ट्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ कीर्त्यै
 नमः ॥ ५ ॥ ॐ सन्नत्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ पुष्ट्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ उत्कृष्टायै नमः ॥ ८ ॥ (मध्ये) ॐ ऋद्ध्यै
 नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः पूजयेत् ॥ तदुपरि श्रीकमलासनाय नमः इत्यासनं दत्त्वा मूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य पाद्यादिपुष्पातिरूप
 चारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ (षट्कोणे) आग्नेयादिकोणकेसरेषु मध्ये दिक्षु च ॐ श्रीं हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ श्रीं
 शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ श्रूं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ श्रें कवचाय हुँ ॥ ४ ॥ ॐ श्रीं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ श्रः अस्त्राय
 फट् ॥ ६ ॥ इति षडंगानि पूजयेत् । तद्ब्रह्मिण्यदले पूर्वादिचतुर्दिक्षु क्रमेण ॐ वासुदेवाय नमः ॥ १ ॥ ॐ संकर्षणाय नमः ॥ २ ॥

देवीशब्दानज्ञानरूपिणी ज्ञानानां चिन्मयतीतज्ञान्यानां शून्यसाक्षिणी । यस्याः परानां स्तिसैषा दुर्गा प्रकीर्तता । तां दुर्गां दुर्गमा देवीं
 दुराचारविधातिनीम् ॥ नमामि भवभीतो हंससारणवतारिणीम् ॥ इदमथर्वशीर्षयोऽधीते सपञ्चाथर्वशीर्षफलमाप्नोति । इदमथर्वशीर्षम्
 ज्ञात्वा योऽर्चां ७ स्थापयति । शतलक्षं प्रजन्वापि नार्चाशुद्धिं च विन्दति । शतमष्टोत्तरां चास्य पुरश्चर्या विधिः स्मृतः ॥ दशवारं पठेद्यस्तु
 सद्यः पापात्प्रमुच्यते । महादुर्गाणि तरति महादेव्याः प्रसादतः । सायमधीयानो दिवसकृतं पापं नाशयति । प्रातरधीयानो रात्रिकृतं
 पापं नाशयति । सायंप्रातः प्रयुजानोऽपापं भवति । निशीथेतुरीयसंध्यायां जनुवांमि सद्धिर्भवति । नूतनायां प्रतिमायां जप्त्वा देवतासां नि
 धं भवति । भौमांश्च न्यामहादेवी सन्निधौ जप्त्वा महामृत्युं तरति । समहामृत्युं तरति । य एवं वेद । इत्युपनिषत् ॥ इति देव्यथर्वशीर्षं समाप्तम् ॥
 श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ लक्ष्मीमंत्रानुष्ठानविधानम् ॥ (शारदातिलके) अथ वक्ष्ये श्रियो मंत्रान् श्रीसौभाग्यफलप्रदान् ॥ यस्याः
 कटाक्षमात्रेण त्रैलोक्यमपि वर्द्धते ॥ १ ॥ तत्र तावल्लक्ष्म्या एकक्षरमंत्रपुरश्चरणप्रयोगः । मंत्रस्वरूपं यथा ॥ श्रीं ॥ इत्येकाक्षरो
 बीजमंत्रः ॥ १ ॥ ऐं श्रीं ह्रीं क्लीं इति चतुर्बीजात्मको मंत्रः ॥ २ ॥ अस्य लक्ष्मीबीजमंत्रस्य भृगुऋषिः निचृच्छंदः श्रीलक्ष्मीः देवता
 शं बीजम् । ई शक्तिः ॥ रं कीलकम् ॥ सर्वैष्टसिद्धर्थे जपे विनियोगः ॥ ॐ भृगुऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ निचृच्छंदसे नमः मुखे
 ॥ २ ॥ ॐ श्रीदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ शं बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ई शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ रं कीलकाय नमः
 सर्वाङ्गे ॥ ६ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ श्रीं अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ श्रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ श्रीं मध्यमाभ्यां नमः

॥ ३ ॥ ॐ श्रौ अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ श्रौ कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ श्रः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति
 करन्यासः ॥ एवमेव हृदयादिन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ (एकाक्षरमंत्रध्यानम्) कांत्या कांचनसन्निभां हिमगिरिप्रव्यैश्चतुर्भिर्गजै
 र्हस्तोत्क्षिप्तहिरण्यमृतघटैरासिच्यमानां श्रियम् ॥ विभ्राणां वरमब्जयुग्ममभयं हस्तैः किरीटोज्ज्वलां क्षौमाबद्धान्तर्विवलसितां
 वंदेऽरविं दस्थिताम् ॥ १ ॥ (अथ चतुरक्षरमंत्रध्यानम्) माणिक्यप्रतिमप्रभाहिमनिभैस्तुंगैश्चतुर्भिर्गजैर्हस्ताभ्याहितरत्नकुम्भसलिलरा
 सिच्यमानां मुदा ॥ हस्ताब्जैर्वर्दानमंबुजयुगाभीतीर्दिधानां हरेः कांतां कांक्षितपारिजातलतिकां वंदे सरोजासनाम् ॥ २ ॥
 इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य पीठपूजां कुर्यात् ॥ ॐ मंडूकादिपरतत्त्वांतपीठदेवताभ्यो नमः इति पीठदेवताः संपूज्य
 पूर्वादिषु ॐ विभूत्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ उन्नत्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ कांत्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ सुष्ट्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ कीर्त्यै
 नमः ॥ ५ ॥ ॐ सन्नत्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ पुष्ट्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ उत्कृष्ट्यै नमः ॥ ८ ॥ (मध्ये) ॐ ऋद्ध्यै
 नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः पूजयेत् ॥ तदुपरि श्रीकमलासनाय नमः इत्यासनं दत्त्वा मूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य पाद्यादिपुष्पांतरूप
 चारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ (षट्कोणे) आग्नेयादिकोणकेसरेषु मध्ये दिक्षु च ॐ श्रौ हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ श्रौ
 शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ श्रूं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ श्रं कवचाय हुँ ॥ ४ ॥ ॐ श्रौ नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ श्रः अस्त्राय
 फट् ॥ ६ ॥ इति षंडगानि पूजयेत् । तद्गहिरषट्दले पूर्वादिवर्तुदिक्षु क्रमेण ॐ वासुदेवाय नमः ॥ १ ॥ ॐ संकर्षणाय नमः ॥ २ ॥

ॐ प्रष्टुम्राय नमः ॥ ३ ॥ ॐ अनिरुद्धाय नमः ॥ ४ ॥ (कोणदलेषु) ॐ दमकाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ सलिलाय नमः ॥ ६ ॥
 ॐ गुग्गुलाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ कुरुडकाय नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् (ततो देवीदक्षिणभागे) ॐ शंखनिधये नमः ॥ ९ ॥ ॐ
 वसुधायै नमः ॥ २ ॥ (देवीवामे) ॐ पद्मनिधये नमः ॥ १ ॥ ॐ वसुमत्यै नमः ॥ २ ॥ इति पूजयेत् । (ततोऽष्टदलेषु पूर्वा
 दिक्प्रेमेण) ॐ बलकायै नमः ॥ १ ॥ ॐ विमलायै नमः ॥ २ ॥ ॐ कमलायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ नवमालिकायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ
 विभीषिकायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ भालिकायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ शंकरायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ वसुमालिकायै नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥
 तद्बाह्वे इन्द्रदीन् दशदिक्पालान् पूजयेत् ॥ तद्बाह्वे वज्राद्यायुधानि च पूजयेत् ॥ इत्यावरणपूजां कृत्वा धूपादिनमस्कारांतं संपूज्य
 स्तवेन स्तुत्वा जपं कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणं द्वादशलक्षजपः । अन्यत्सर्वं पूर्ववत् ॥ तथा च “ भानुलक्षं जपेन्मंत्रं दीक्षितो
 विजितेन्द्रियः ॥ श्रियमभ्यर्चयेन्नित्यं मुग्धिकुसुमादिभिः ॥ १ ॥ तत्सहस्रं प्रजुहुयात्कर्मलभमधुरोक्षितः ॥ जपान्ते जुहुयान्मन्त्रो
 तिलैर्वा मधुराप्नुतैः ॥ २ ॥ बैलैः फलैर्वा जुहुयात्त्रिभिर्वा साधकोत्तमः ॥ इत्थं यो भजते देवीं विधिना साधकोत्तमः ॥ ३ ॥
 धनधान्यसमृद्धिः स्याच्छ्रियमाप्नोत्यनिदिताम् ॥ ४ ॥ वक्षःप्रमाणे सलिले स्थित्वा मंत्रमिमं जपेत् ॥ त्रिलक्षं संयतो मंत्री देवीं ध्या
 त्वाकर्मण्डले ॥ ५ ॥ स भवेदल्पकालेन रमाया वसतिः स्थिरा ॥ विष्णुगेहस्थवित्त्वस्य मूलमास्थाय मन्त्रवित् ॥ ६ ॥ त्रिलक्षं
 प्रजपेन्मन्त्रं वाञ्छितं लभते धनम् ॥ अशोकवृक्षौ जुहुयात्तुलाराज्यलोलितैः ॥ ७ ॥ वशयत्याचिरादेव त्रैलोक्यमपि मंत्रवित् ॥ जुहु

यातुलैः शुद्धैर्काशौ नियुतं वशी ॥ ८ ॥ राज्याश्रयमवाप्नोति राजपुत्रो महीयसीम् ॥ जुहुयात्स्वादिरे वह्नौ तंडुलमधुरोक्षितैः ॥ ९ ॥
 राजा वश्यो भवेच्छीघ्रं महालक्ष्मीश्च वर्द्धते ॥ विवृण्वयामधिवसन्बिम्बमिश्रहविष्यभुक् ॥ १० ॥ संवत्सरद्वयं हुत्वा तत्फलै
 रथवांबुजैः ॥ साधकैर्द्रो महालक्ष्मीं चक्षुषा पश्यति ध्रुवम् ॥ ११ ॥ हविषा दृतसिक्तेन पायसेन सप्तापिषा ॥ हुत्वा श्रियमवाप्नोति
 नियुतं मंत्रवित्तमः ॥ १२ ॥ मधुरात्कारुणंभौजैर्जुहुयाल्लक्षमादरात् ॥ न मुंचति रमा तस्य वंशमाभूतसंलवम् ॥ इत्येकाक्षर
 चतुरक्षरलक्ष्मीमंत्रपुरश्चरणप्रयोगः ॥ ॥ अथ दशाक्षरलक्ष्मीमंत्रप्रयोगः ॥ (मंत्रो यथा) “ नमः कमलवासिन्यै
 स्वाहा ” इति दशाक्षरो मंत्रः । अस्य मंत्रस्य दक्षऋषिः । विराट् छंदः । लक्ष्मीदेवता । इष्टसिद्धयर्थे जपे विनियोगः ॥
 ॐ दक्षऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ विराट्छंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ लक्ष्मीदेवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥
 इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ देव्यै नमः अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ पद्मिन्यै नमः तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ विष्णु
 पत्न्यै नमः मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ वरदायै नमः अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ कमलरूपायै नमः कनि
 ष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ इति करन्यासः ॥ एवं नेत्रहीनं हृदयादिपंचांगन्यासं कृत्वा ध्यायेत् (ध्यानम्) आसीना सरसी
 रुहे स्मितमुखी हस्तांबुजैर्विभ्रती दानं पद्मयुगाभये च वपुषा सौदामिनीसंनिभा ॥ मुक्तादामविराजमानपृथुलोत्तुंगस्तनोद्भासिनी
 पायान्नः कमला कटाक्षविभवरानंदयती हारिम् ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा । पूर्वोक्तावरणपूजां कृत्वा जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं

दशलक्षजपः । तथा च । “ दशलक्षं जपेन्मंत्रं मंत्रविद्विजितेन्द्रियः ॥ दशांशं जुहुयान्मन्त्री मधुराक्तैः सरोरुहैः ॥ १ ॥ समुद्रगायां
 सरिति कंठमात्रे जले स्थितः ॥ त्रिलक्षं प्रजपेन्मन्त्री साक्षाद्विश्रवणो भवेत् ॥ २ ॥ आराध्योत्तरनक्षत्रं देवीं सक्चंदनादिभिः ॥
 नद्यावर्तभवैः पुष्पैः सहस्रं जुहुयात्ततः ॥ ३ ॥ पौर्णमास्यां फलैर्वैजुहयान्मधुराप्नुतैः ॥ पंचम्यां विशदांभोजैः शुक्रवारं सुगंधभिः
 ॥४॥ अन्यैर्वा विशदैः पुष्पैः प्रतिमासं विशालधीः ॥ स भवेद्बद्धमात्रेण सर्वदा संपदां निधिः ॥५॥ इति दशाक्षरलक्ष्मीमंत्रप्रयोगः समाप्तः ॥
 अथ महालक्ष्मीमंत्रपुरश्चरणम् ॥ मंत्रो यथा “ ॐ ऐं ह्रीं श्रीं क्लीं सौं जगत्प्रसूत्यै नमः ” इति द्वादशाक्षरो मंत्रः । अस्य मंत्रस्य ब्रह्मा
 ऋषिः । गायत्री छंदः । महालक्ष्मीदेवता । सर्वैष्टसिद्धयर्थं विनियोगः । ॐ ब्रह्मरूपेय नमः शिरसि ॥ ॐ गायत्रीछंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥
 ॐ महालक्ष्मीदेवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ततो मूलेन हस्तौ संशोध्य ॐ ऐं नमः अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥
 ॐ ह्रीं नमः तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ श्रीं नमः मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ क्लीं नमः अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ सौं
 नमः कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ जगत्प्रसूत्यै नमः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ ॐ ऐं ह्रीं श्रीं क्लीं सौं जगत्प्रसूत्यै नमः
 इति मूर्द्धादिचरणान्तं व्यापकं न्यसेत् ॥ ७ ॥ इति करन्यासः ॥ ॐ ऐं नमः मूर्ध्नि ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ श्रीं
 नमः वक्षसि ॥ ३ ॥ ॐ क्लीं नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ सौं नमः पादयोः ॥ इति पंचबीजानि विन्यसेत् ॥ ॐ जं नमः त्वचि ॥ १ ॥
 ॐ गं नमः रक्ते ॥ २ ॥ ॐ त्रं नमः मांसे ॥ ३ ॥ ॐ सुं नमः मेदसि ॥ ४ ॥ ॐ त्र्यै नमः अस्थि ॥ ५ ॥ ॐ नं नमः मज्जा

याम् ॥ ६ ॥ ॐ मं नमः शुक्रे ॥ ७ ॥ इति सप्तवर्णां सप्तधातुषु हृदये न्यसेत् । ॐ ऐ ज्ञानाय अद्भुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं
 ऐश्वर्याय तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ श्रीं शक्तये मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ क्लीं बलाय अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ
 सौं वीर्याय कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ जगत्प्रभृत्यै तेजसे नमः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः इति करन्यासः ॥ एवमेव हृदया
 दिन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ तत्राद्वावुद्यानस्मरणम् ॥ “चंपकाशोकपुनागपाटलैरुपशोभितम् । लवंगमालतीविल्वदेवदारुनमरुभिः
 ॥ १ ॥ मंदारपारिजाताद्यैः कल्पवृक्षैः सुपुष्पितैः ॥ चन्दनैः कर्णिकारैश्च मातुलुंगैश्च वंजुलैः ॥ २ ॥ दाडिमालकुवांकैलैः पूगैः
 कुरवैरपि ॥ कदलीकुंदमंदारनारिकैरैरलंकृतैः ॥ ३ ॥ अन्यैः सुगंधिपुष्पाद्यैर्वृक्षसंघैश्च मण्डितम् ॥ मालतीमल्लिकार्जुनीकेतकी
 शतपत्रकैः ॥ ४ ॥ पारंतीतुलसीनंदावतंदमनैरपि ॥ सर्वतुकुसुमोपेतनमद्भिरुपशोभितम् ॥ ५ ॥ मंदमारुतसंभिन्नकुसुमामोदि
 दिङ्मुखम् ॥ तस्य मध्ये सदोत्फुल्लैः कुमुदोत्पलपंकजैः ॥ ६ ॥ सौगंधिकैश्च कलारैर्नवैः कुवलयैरपि ॥ हंससारसकारंडभ्रमरैश्चक्र
 नामभिः ॥ ७ ॥ अन्यैः कलकलारवैर्विगैरुपशोभितम् ॥ महासरसि तन्मध्ये पुलिनेऽतिमनोहरे ॥ ८ ॥ परितः पारिजाताद्यै
 मंडपं मणिकुट्टिमम् ॥ उद्यदादित्यसंकाशं भास्वरं शशिशीतलम् ॥ ९ ॥ चतुर्द्वारसमायुक्तं हैमप्राकारशोभितम् ॥ रत्नोपकल्पितं
 संशोभि कपाटाष्टकसंयुतम् ॥ १० ॥ नवरत्नसमाकलितं तुंगगोपुरतोरणम् ॥ हेमदंडि समालंबि ध्वजावलिपरिधृतम् ॥ ११ ॥
 नवरत्नसमाबद्धस्तंभराजिविराजितम् ॥ सहस्रदीपसंयुक्तदीपं दंडविराजितम् ॥ १२ ॥ ततहाटकसंकलत्रवातायनमनोहरम् ॥ नाना

वर्णाशुकोद्भद्रसुवर्णशतकोटिभिः ॥ १३ ॥ किंकिणीमल्लिकायुक्तपताकाभिरलंकृतम् ॥ जातरूपमयैरत्नविचित्रैरतिविस्तृतैः ॥ १४ ॥
 माणिक्यरत्नैर्वदूयस्वर्णमालावलीयुतैः ॥ अंतरांतरसंबद्धरत्नैर्द्विष्टमनोहरैः ॥ १५ ॥ विचित्रैश्चित्रवर्णैश्च वितानैरुपशोभितम् ॥ सर्वै
 रत्नसमायुक्तं हेमकुण्डिममुज्ज्वलम् ॥ १६ ॥ केतकीमालतीजातीचंपकोत्पलकेशरैः ॥ मल्लिकातुलसीजातीनंदावर्तकदंबकैः ॥ १७ ॥
 एतैरन्यैश्च कुसुमैरलंकृतमहीतलम् ॥ अंबुकाशमीरकस्तूरीमृगनाभितमालकैः ॥ १८ ॥ चंदनागरुकपूरैरामोदितदिगंतरम् ॥ एवं
 संचित्य मनसा मंडपं सुमनोहरम् ॥ १९ ॥ तन्मध्ये भावयेन्मन्त्री पारिजातं मनोहरम् ॥ तस्याधस्तात्स्मरेन्मन्त्री रत्नसिंहासनं
 शुभम् ॥ २० ॥ “ तस्मिन्संचितयेद्देवीं महालक्ष्मीं मनोरमाम् ” ॥ (अथ ध्यानम्) “ बालाकद्व्युतिमिदुखण्डविलसत्कोटीरहारोज्ज्व
 लां रत्नाकल्पविभूषितां कुचनतां शलैः करैर्मजरीम् ॥ पद्मं कौस्तुभरत्नमप्यविरतं संबिभ्रतीं सस्मितां फुल्लभोजविलोचनत्रययुतां
 ध्यायेत्परां देवताम् ॥ १ ॥ सिंजनंजीरंसंशोभिपद्मंभोजविराजिताम् ॥ नवरत्नगणाकीर्णीं कांचीदामविभूषिताम् ॥ २ ॥ मुक्ता
 माणिक्यवैदूर्यसंबद्धैर्दुर्बधनाम् ॥ विभ्राजनानां मध्येन वलित्रितयशोभिताम् ॥ ३ ॥ जाह्नवीसिद्धिदिवर्तशोभिनाभिभूषिताम् ॥
 पाटीरपंककपूरकुंकुमालंकृतस्तनीम् ॥ ४ ॥ वारिवहनिर्मुक्तमुत्तादामगरीयसीम् ॥ वहतीमुत्तरासंगं दुकूलपरिकल्पिताम् ॥ ५ ॥
 तप्तकांचनसत्रद्वयूयगद्गदभूषणाम् ॥ पद्मरागस्फुरद्गणकंकाण्डचक्रांबुजाम् ॥ ६ ॥ माणिक्यशकलबद्धमुद्रिकाभिरलंकृताम् ॥
 तप्तहाटकसंकलमतलैर्ग्रवयशोभिताम् ॥ ७ ॥ विचित्रविधाकल्पकंबुसंकाशकंधरां ॥ उद्वाहिनकराकारमणिताटंकमंडिताम् ॥ ८ ॥

रत्नांकितलसत्स्वर्णकर्णपूरोपशोभिताम् ॥ जयाविद्रुमलवण्यललिताधरपल्लवाम् ॥ ९ ॥ दाडिमीफलबीजामदंतपंक्तिविवृषि
 ताम् ॥ कलंककार्थनिर्मुक्तशरच्चंद्रनिभाननाम् ॥ १० ॥ पुंडरीकदलाकारनयनत्रयसुंदरीम् ॥ झलताजितकंदर्पकरकामुकिविभ्र
 माम् ॥ ११ ॥ विलसतिलपुष्पश्रीविजयोद्यतनासिकाम् ॥ ललाटकांतिविभवविजिताङ्गमुधाकराम् ॥ १२ ॥ सांद्रसरभसंपद्म
 कस्तूरीतिलकांकिताम् ॥ मत्तालिमालाविलसदलकाढ्यसुखांबुजाम् ॥ १३ ॥ पारिजातप्रसूनश्रीवाहियम्मिल्लबंधनाम् ॥ अनर्घ्यरत्न
 घटितमुकुटांकितमस्तकाम् ॥ १४ ॥ सर्वलावण्यवसतिं भवनं विभ्रमश्रियः ॥ तेजसां जन्मभूमिं तां महालक्ष्मीं मनोहराम् ॥ १५ ॥
 एवं ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य पूर्वोक्ते श्रीबीजोदिते पीठे मूलेन * मूर्तिं प्रकल्प्य । पाद्यादिपुष्पपतैरुपचारैः संपूज्यावरणपूजां कुर्यात् ॥
 तद्यथा (लक्ष्म्या दक्षभागे) ॐ शंकरनंदनाय नमः ॥ १ ॥ (वामभागे) ॐ पुष्पधन्वने नमः ॥ २ ॥ ततः षट्दले (पूज्य
 पूजकयोर्मध्ये प्राचीं प्रकल्प्य) आग्नेयादिकोणकेसरेषु मध्ये दिक्षु च । ॐ ऐं ज्ञानाय नमः हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं ऐश्व
 र्याय नमः शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ श्रीं शक्त्यै नमः शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ क्लीं बलाय नमः कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ सौं
 वीर्याय० नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ जगत्प्रसूत्यै नमः अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति षडंगानि पूजयेत् ॥ ततोऽष्टदलेषु पूर्वादि
 क्रमेण । ॐ उमायै नमः ॥ १ ॥ ॐ श्रियै नमः ॥ २ ॥ ॐ सुरस्वत्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ दुर्गायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ धरिण्यै नमः

* अत्रत्यं लक्ष्मीयंत्रं पूर्वं द्रष्टव्यम् ।

॥ ५ ॥ अ० गायत्र्यै नमः ॥ ६ ॥ अ० देव्यै नमः ॥ ७ ॥ अ० उषायै नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥ (दक्षिणे) अ० जाह्नव्यै
 नमः ॥ ९ ॥ (वामे) अ० यमुनायै नमः ॥ २ ॥ इति संपूज्य । (पुनर्दक्षिणापार्श्वे) अ० शंखनिधये नमः ॥ १ ॥ (वामपार्श्वे)
 अ० पद्मनिधये नमः ॥ २ ॥ (पश्चिमे) अ० वरुणाय नमः ॥ ३ ॥ इति पूजयेत् । (तद्बहिर्दक्षिणदलेषु पूर्वोदक्रमेण) अ० मेघाय
 नमः ॥ १ ॥ अ० वृषाय नमः ॥ २ ॥ अ० मिथुनाय नमः ॥ ३ ॥ अ० कर्काय नमः ॥ ४ ॥ अ० सिंहाय नमः ॥
 ५ ॥ अ० कन्यायै नमः ॥ ६ ॥ अ० तुलायै नमः ॥ ७ ॥ अ० वृश्चिकाय नमः ॥ ८ ॥ अ० धनुषे नमः ॥ ९ ॥ अ० मकराय नमः ॥
 १० ॥ अ० कुंभाय नमः ॥ ११ ॥ अ० मीनाय नमः ॥ १२ ॥ इति राशीन् पूजयेत् ॥ (तद्बहिः) अ० सूर्याय नमः ॥ १ ॥
 अ० चन्द्रमसे नमः ॥ २ ॥ अ० मंगलाय नमः ॥ ३ ॥ अ० बुधाय नमः ॥ ४ ॥ अ० बृहस्पतये नमः ॥ ५ ॥ अ० शुक्राय नमः ॥
 ६ ॥ अ० शनैश्चराय नमः ॥ ७ ॥ अ० राहवे नमः ॥ ८ ॥ अ० केतवे नमः ॥ ९ ॥ इति ग्रहान् पूजयेत् ॥ (तद्बहिः) अ० एरा
 वताय नमः ॥ १ ॥ अ० पुंडरीकाय नमः ॥ २ ॥ अ० वामनाय नमः ॥ ३ ॥ अ० कुमुदाय नमः ॥ ४ ॥ अ० अंजनाय नमः ॥ ५ ॥
 अ० षण्मुदताय नमः ॥ ६ ॥ अ० सार्वभौमाय नमः ॥ ७ ॥ अ० सुप्रतीकाय नमः ॥ ८ ॥ इत्यष्टौ दिग्गजान् पूजयेत् ॥ (तद्बहिः)
 भूपुरे पूर्वादिदिक्षु । अ० इंद्राय नमः ॥ १ ॥ अ० अग्नये नमः ॥ २ ॥ अ० यमाय नमः ॥ ३ ॥ अ० निर्वृत्तये नमः ॥ ४ ॥ अ०
 वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ अ० वायवे नमः ॥ ६ ॥ अ० कुबेराय नमः ॥ ७ ॥ अ० ईशानाय नमः ॥ ८ ॥ (उर्ध्वम्) अ० ब्रह्मणे

नमः ॥ ९ ॥ (अधः) ॐ अनंताय नमः ॥ १० ॥ इति दशदिक्पालान् पूजयेत् ॥ (तद्ब्रह्मे) ॐ ब्रत्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ
 शक्तये नमः ॥ २ ॥ ॐ दंढाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ खड्गाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ पाशाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ अंकुशाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ गदायै
 नमः ॥ ७ ॥ ॐ त्रिशूलाय नमः ॥ ८ ॥ ॐ पद्माय नमः ॥ ९ ॥ ॐ चक्राय नमः ॥ १० ॥ इत्यायुधानि पूजयेत् ॥ एवं सप्ता
 वरणपूजां कृत्वा धूपदीपनैवेद्यतांबूलदक्षिणादिभिर्भगवतीं संपूज्य नीराजनं कृत्वा साष्टांगं प्रणम्य स्तोत्रैः स्तुत्वा जपं कुर्यात् ।
 अस्य पुरश्चरणं द्वादशलक्षजपः ॥ जपति दशंशेन घृतपद्मबिल्वफलहोमं कृत्वा तत्तद्दशंशेन तर्पणमाजनब्राह्मणभोजनानि
 कुर्यात् ॥ तथा च (शारदातिलके) “ एवं संचित्य यो देवीं हविष्याशीं जितेंद्रियः ॥ भानुलक्षं जपेन्मंत्रं दशंशं जुहुयाद्घृतैः ॥ १ ॥
 जुहुयाच्छ्रीफलैः पद्मैः प्रत्येकमयुतं ततः ॥ तर्पयेत्सलिलैः शुद्धैः सुगंधियुतद्वयम् ॥ २ ॥ आगमोक्तं विधिना सुगंधैः सुमनो
 हरैः ॥ पूजयेद्गंधपुष्पाब्जैर्देवीमन्वहमादरात् ॥ ३ ॥ दूर्वाभिराज्यसिक्ताभिर्जुहुयादायुषे नरः ॥ दशरात्रे समिद्धग्नौ अष्टोत्तरसहस्र
 कम् ॥ ४ ॥ गुडूचीमाज्यसंसिक्तां जुहुयात्सप्तासरम् ॥ अष्टोत्तरसहस्रं यः स जीवेच्छ्रदां शतम् ॥ ५ ॥ हुत्वा तिलान्धृताभ्य
 त्तान्दीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥ आरभ्याकदिनं मंत्री दशरात्रं दिनेदिने ॥ ६ ॥ आज्यात्कार्कसमिद्धोमादारोग्यं लभते ध्रुवम् ॥ कंठमा
 त्रोदके स्थित्वा ध्यात्वा देवीं दिवाकरे ॥ ७ ॥ ऊर्ध्वबाहुर्दशशतमष्टोत्तरमिमं हुनेत् ॥ आरोग्यं लभते सबो वांछिता
 न्यपि मंत्रवित् ॥ ८ ॥ शालिभिर्जुह्वतो नित्यमष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ अचिरादेव महती लक्ष्मीः संजायते ध्रुवम् ॥ ९ ॥ प्रसूनेजुहुया

नम्री लक्ष्मीवलीसमुद्रवैः ॥ नद्यावर्तसमुत्थैश्च सिद्धार्थैश्च घृतप्लुतैः ॥ १० ॥ महतीं श्रियमाप्नोति मान्यते सर्वजंतुभिः ॥ मरी
 चजीरकोन्मिश्रैर्नारिकेलजःक्षुतैः ॥ ११ ॥ सगुडैराज्यसंपक्वैरूपैराज्यलोलितैः ॥ जुहुयात्पयआहारो मंत्रविद्विजितेन्द्रियः ॥ १२ ॥
 अष्टोत्तरशतं नित्यं मंडलाद्धनदो भवेत् ॥ हविषा गुडमिश्रेण जुहुयादर्थवान्भवेत् ॥ १३ ॥ जपपुष्पाणि जुहुयादष्टोत्तरसहस्र
 कम् ॥ गृहीत्वा प्रजपेद्भस्म नागवल्लीसमन्वितम् ॥ १४ ॥ तिलकं तनुयात्तेन सर्ववश्यकं भवेत् ॥ ब्रह्मवृक्षसमिप्तपुष्पैर्ब्राह्मणान्व
 शयेद्दशी ॥ १५ ॥ जातीपुष्पैश्च राजानं वैश्यान् रक्तोत्पलैः शुभैः ॥ शूद्राव्रीलोत्पलैर्हुत्वा वशयेन्मंत्रविद्वरः ॥ १६ ॥ पुष्पैर्मद्य
 कर्जैर्हुत्वा वशमानयति स्त्रियः ॥ कृत्वा नवपदात्मानं मंडलं यंत्रभूषितम् ॥ १७ ॥ अभिषेकं प्रकुर्वीत विधिना सर्वसिद्धये ॥ क
 लशान्स्थाययेत्तेषु पदेषु शुभलक्षणान् ॥ १८ ॥ चन्दनालितसर्वाङ्गान्दूर्वाशतसमन्वितान् ॥ दुकूलवेष्टितानेतान्पूरयेत्तीर्थवारिणा ॥
 ॥ १९ ॥ नवरत्नसमाबद्धं कर्षकांचनकल्पितम् ॥ मध्यकुम्भे क्षिपेत्पद्मं यन्त्राढ्यं देशकोत्तमः ॥ २० ॥ चन्दनोशीरकपूरजतीकं
 कोलकुकुमम् ॥ कुष्ठागरुतमालैलायुतं संपिष्य भागतः ॥ २१ ॥ विलोड्य सर्वकुम्भेषु रत्नान्यपि विनिक्षिपेत् ॥ लक्ष्मीदूर्वा
 महाभद्रासहंवीमधुव्रताः ॥ २२ ॥ मुशलीं शक्रवल्लीं च क्रांतापामार्गपत्रकान् ॥ प्रियदुमुद्गोधूमव्रीहौश्च सतिलान्यवान्
 ॥ २३ ॥ शालितण्डुलमार्गंश्च प्रक्षाल्येतेषु निक्षिपेत् ॥ धात्रीलकुचबिल्वानां कदलीनारिकेलयोः ॥ २४ ॥ फलान्यपि विनि
 क्षिप्य पुष्पाण्येतानि निक्षिपेत् ॥ पद्मसौगन्धिकं जातिं मल्लिकं बकुलं तथा ॥ २५ ॥ चम्पकाशोकपुष्पागतुलसीकेतकोद्भवम् ॥

पह्णवानिवदन्धत्थल्लक्षोदुब्बरशाखिनाम् ॥ २६ ॥ ब्रह्मकूर्चं विनिक्षिप्य चर्पकैः सुफलान्वितैः ॥ पिधाय कुम्भवक्राणि क्षौमैराच्छा-
 दयेत्ततः ॥ २७ ॥ आवाह्य कलशमध्ये महालक्ष्मीं प्रपूजयेत् ॥ यजेदुमाद्याः शिष्टेषु कलशेष्वष्टम् क्रमात् ॥ २८ ॥ गन्धैर्मनोहरैः
 पुष्पैर्धूपदीपसमन्वितैः ॥ निवेद्य भक्ष्यभोज्यानि तान्स्पृष्ट्वा प्रजपेन्मनुम् ॥ २९ ॥ त्रिसहस्रं जपस्याति साध्यमानीय संयुतम् ॥
 संस्थाप्य स्थंडिले पीठं तस्मिन् विनिवेशयेत् ॥ ३० ॥ रम्यैरावरणैर्वस्त्रैरलंकृत्य तमादरात् ॥ सुमङ्गलाभिर्नारीभिः क्षिप्तपुष्पाक्षता-
 न्वितम् ॥ ३१ ॥ अर्चितानां द्विजातीनामाशीर्वादपुरःसरम् ॥ नदत्सु पंचवाद्येषु मुहूर्ते शोभने सुधीः ॥ ३२ ॥ मध्यस्थं कुम्भमु-
 त्पृज्य महालक्ष्मीमनुस्मरन् ॥ अभिर्षिचेत्क्रमादन्यैः कलशैरपि देशिकः ॥ ३३ ॥ करेणास्य शिरः स्पृष्ट्वा प्रयुजीताशिषं गुरुः ॥
 भद्रमस्तु शिवं चास्तु महालक्ष्मीः प्रसीदतु ॥ ३४ ॥ रक्षन्तु त्वां सदा देवाः संपदः सन्तु सर्वदा ॥ अथोत्थायाभिषिक्तः सन् वाससी-
 परिधाय च ॥ ३५ ॥ यथाविधि समाचम्य दण्डवत्प्रणमेद्गुरुम् ॥ वस्त्रैराभरणैर्धान्यैर्धनैर्गोमहाहिषादिभिः ॥ ३६ ॥ दासीदासैश्च
 विविधतोषयेद्देवताधिप्या ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्दीनांधकृपणैः सह ॥ ३७ ॥ महांतमुत्सवं कुर्याद्भुक्ते बंधुभिः सह ॥ तदा कृतार्थ-
 मात्मानं मन्यते मनुजोत्तमः ॥ ३८ ॥ अभिषिक्तो नरपतिः परान्विजयतेऽचिरात् ॥ पदेच्छुः पदमाप्नोति राजपुत्रो न-
 संशयः ॥ ३९ ॥ अभिषिक्ता सती वन्द्या सुते पुत्रं महामतिम् ॥ महारोगेषु जातेषु कृत्याद्रोहेषु देशिकः ॥ ४० ॥
 भूतेषु दुर्निमित्तादौ विदध्यादभिषेचनम् ॥ सर्वसंपत्करं पुंसां सर्वसौभाग्यसिद्धिदम् ॥ ४१ ॥ सर्वरोगप्रशमनं सर्वो

पद्मिनिवारणम् ॥ गर्भरक्षकं स्त्रीणां दीर्घायुर्जनकं परम् ॥ ४२ ॥ प्रभूतानामपि स्त्रीणां सूतिकागाररक्षकम् ॥ ग्रन्
 धपुष्पगर्भाणां पुष्पगर्भाभिरक्षणम् ॥ ४३ ॥ आसन्नशत्रुभीतीनां नाशनं च महीभृताम् ॥ अभिषेकमिमं प्रादुरागमार्थविशार
 दाः ॥ ४४ ॥ सर्वदुःखप्रशमनं सर्वापद्भिनिवारणम् ॥ बहुना किमिहोक्तेन परमस्मान्न विद्यते ॥ ४५ ॥ इति श्रीशारदातिलके महालक्ष्मी
 मन्त्रपुरश्चरणं समाप्तम् ॥ अथ सप्तविंशतिवर्णात्मकमहालक्ष्मीमन्त्रप्रयोगः । मन्त्रो यथा । “ॐ श्रीं ह्रीं श्रीं कमले कमलालये प्रसी
 दप्रसीदश्रीं ह्रीं श्रीं महालक्ष्म्यै नमः” इति सप्तविंशत्यक्षरो मन्त्रः ॥ अस्य मन्त्रस्य दक्षऋषिः । विराट् छन्दः । महालक्ष्मीदेवता । सर्वैष्टसि
 द्ध्ये विनियोगः ॥ ॐ दक्षऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ विराट्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ महालक्ष्मीदेवतायै नमः हृदि ॥ इति
 ऋष्यादिन्यासः ॥ श्रीं ह्रीं श्रीं प्रसीदकमलेश्रीं ह्रीं श्रीं अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ श्रीं ह्रीं श्रीं प्रसीदकमलेश्रीं ह्रीं श्रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥
 श्रीं ह्रीं श्रीं प्रसीदकमले श्रीं ह्रीं श्रीं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ श्रीं ह्रीं श्रीं प्रसीदकमलेश्रीं ह्रीं श्रीं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ श्रीं ह्रीं
 श्रीं प्रसीदकमले श्रीं ह्रीं श्रीं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ इति करन्यासः । एवं नेत्रहीनं पंचांगहृदयादिन्यासं कुर्यात् ॥ एवं
 न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेत् । “सिन्दूरारुणकांतिमब्जवसतिं सौंदर्यवारां निर्धि कोटीरांगदहारकुण्डलकटीमुत्रादिभिर्भूषिताम् ॥ हस्ता
 बज्रैर्मुपमब्जगुलादर्शौ वंदतीं परमावीतां परिचारिकाभिरनिशं ध्यायेत्प्रियां शार्ङ्गिणः ॥ १ ॥” इति ध्यात्वा मानसोपचारैः
 संपूज्य पूर्वोक्ते श्रीबीजपीठे पुष्पांतरूपचारैः महालक्ष्मीं संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ षट्कोणकेसरेषु दिक्षु च ॥ श्रीं ह्रीं श्रीं प्रसी

दु कमले श्रीं ह्रीं श्रीं हृदयाय नमः ॥१॥ श्रीं ह्रीं श्रीं प्रसीदकमले श्रीं ह्रीं श्रीं शिरसे स्वाहा ॥२॥ श्रीं ह्रीं श्रीं प्रसीदकमले श्रीं ह्रीं
 श्रीं शिखायै वषट् ॥३॥ श्रीं ह्रीं श्रीं प्रसीदकमले श्रीं ह्रीं श्रीं कवचाय हुं ॥४॥ श्रीं ह्रीं श्रीं प्रसीदकमले श्रीं ह्रीं श्रीं अस्त्राय फट् । इति
 पंचांगानि पूजयेत् ॥ तद्वाहिरष्टदलमूलं पूर्वादिक्रमेण ॐ श्रीयराय नमः ॥ १ ॥ ॐ हर्षिकेशाय नमः ॥ २ ॥ ॐ वैकुण्ठाय नमः
 ॥ ३ ॥ ॐ विश्वरूपाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ वासुदेवाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ संकर्षणाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ प्रद्युम्नाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ
 अनिरुद्धाय नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥ ततः पूर्वाद्विदलमध्ये ॐ भारत्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ पार्वत्यै नमः ॥ २ ॥
 ॐ चंद्रायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ शच्यै नमः ॥ ४ ॥ (विद्विदलमध्ये) ॐ दमकाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ सुलिलाय नमः ॥ ६ ॥
 ॐ गुग्गुलेवे नमः ॥ ७ ॥ ॐ कुरुटकाय नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥ ततो दलाग्रेषु पूर्वादिक्रमेण । ॐ अनुरागाय नमः ॥ १ ॥
 ॐ संवादाय नमः ॥ २ ॥ ॐ विजयाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ वह्निमाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ मदाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ हर्षाय नमः ॥ ६ ॥
 ॐ बलाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ तेजसे नमः ॥ ८ ॥ इति महालक्ष्मीबाणान् पूजयेत् ॥ ततो भूपुरे इन्द्रादीन् दशदिक्पालान् तद्वाह्ये व
 ब्राह्मयुधानि च पूजयेत् । इत्यावरणपूजां कृत्वा धूपादिनीराजनांतं संपूज्य जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः ॥ तथा च (शार
 दायाम्) लक्षं जपेत्फलबलैर्वज्रपुहुयान्मधुरोक्षितैः ॥ दशांशं संस्कृते वह्नौ प्राक्प्रोक्तैर्नैव वर्त्मना ॥१॥ अनेन विधिना देवीं महालक्ष्मी
 मुपासते ॥ ये तेषु निवसेच्छ्मीरस्मरंती निजालयम् ॥ २ ॥ उत्पलजुहुयाल्लक्षं चंदनाभसि लोलितैः ॥ शङ्खणां लभते राज्यं विना

गुह्येन पार्थिवः ॥ ३ ॥ जपन् राजसभां गच्छेत्समाव्येत तथा नरः ॥ दूर्वा देवी महालक्ष्मीविष्णुकांता मधुव्रता ॥ ४ ॥ मुसली
 शक्रवल्ली च सदा भद्रांजलिप्रिया ॥ हरिचंदनकर्पूरचन्दनाकोलरोचना ॥ ५ ॥ मालूरकसरौ कुण्डं सर्वं पिष्ट्वा निशारसैः ॥ अष्टौ त
 रसहस्रं तु जपित्वा तिलकक्रियाम् ॥ ६ ॥ कुर्वतो मन्त्रिणः सर्वे वशे तिष्ठन्त्यहर्निशम् ॥ श्रियो मन्त्रं भजेन्मन्त्री श्रीसूक्तान्यपि संय
 जेत् ॥ ७ ॥ भूयसीं श्रियमाकांक्षन्त्यवादी भवेत्सदा ॥ प्रत्यगाशामुखोऽश्रीयात्स्थितपूर्वाप्रियं वदेत् ॥ ८ ॥ पूजये
 द्ब्रध्नुष्यद्वैरात्मानं नियतः शुचिः ॥ शयीत शुद्धशय्यायां तरुण्या सह नान्यथा ॥ ९ ॥ नग्नो नावतरेदं भस्तेलाभ्यक्तो
 न भक्षयेत् ॥ हरिद्रां न मुखे लिपेन्न स्वपेदशुचिः क्वचित् ॥ १० ॥ न वृथा विलिखेद्द्रुमिं न विल्वं द्रोणमंबुजम् ॥
 धारयेन्मूर्ध्नि नैवाद्याह्णेणतैलं च केवलम् ॥ ११ ॥ मलिनो न भवेज्जातु कुत्सितांब्रं न भक्षयेत् ॥ द्रोणपंकजविल्वानि
 पद्मां जातु न लंघयेत् ॥ १२ ॥ सहदेवीमिद्रवल्लीं श्रीवल्लीं विष्णुवल्लभाम् ॥ कन्यांबुजप्रवालं च धारयेन्मूर्ध्नि सर्वदा ॥ १३ ॥
 इत्याचारपरो नित्यं विष्णुभक्तो दृढव्रतः ॥ श्रियमाप्नोति महतीं देवानामपि दुर्लभाम् ॥ इति सप्तविंशत्यक्षरलक्ष्मीमंत्रप्रयोगः ॥
 अथ लक्ष्मीस्तोत्रप्रारंभः ॥ सिंहासनगतः शक्रः सप्राप्य त्रिदिवं पुनः ॥ देवराज्ये स्थितो देवीं तुष्टावाब्जकरां ततः ॥ १ ॥
 इन्द्र उवाच ॥ नमस्ये सर्वभूतानां जननीमब्जसंभवाम् ॥ श्रियमुनिद्रपद्माक्षीं विष्णुवक्षःस्थलस्थिताम् ॥ २ ॥ पद्मालयां पद्मकरां
 पद्मपत्रनिभेषणाम् ॥ वंदे पद्मसुखीं देवीं पद्मनामप्रियामहम् ॥ ३ ॥ त्वं सिद्धिस्त्वं स्वधा स्वाहा सुधा त्वं लोकपावनी ॥ सन्ध्या

रात्रिः प्रभा भूतिर्मेधा श्रद्धा सरस्वती ॥४॥ यज्ञविद्या महाविद्या गुह्यविद्या च शोभने ॥ आत्मविद्या च देवि त्वं विमुक्तिफलदायिनी ॥५॥ आन्वीक्षिकी त्रयी वार्ता दंडनीतिस्त्वमेव च ॥ सौम्या सौम्यैर्जगद्रूपैस्त्वयैतदेवि पूरितम् ॥ ६ ॥ का त्वन्या त्वामृते देवि सर्वं यज्ञमयं वपुः ॥ अध्यास्ते देवदेवस्य योगचित्त्यं गदाभूतः ॥ ७ ॥ त्वया देवि परित्यक्तं सकलं भुवनत्रयम् ॥ विनष्टप्रायमभवत्त्वये दानीं समोदितम् ॥ ८ ॥ दाराः पुत्रास्तथाऽगारं सुहृद्भान्यं धनादिकम् ॥ भवत्येतन्महाभागे नित्यं त्वद्विषणान्नुणाम् ॥ ९ ॥ शरीरारोग्यमैश्वर्यमरिपक्षयः सुखम् ॥ देवि त्वद्विष्टिदद्यानां पुरुषाणां न दुर्लभम् ॥ १० ॥ त्वमंबा सर्वभूतानां देवदेवी हरिः पिता ॥ त्वयैतद्विष्णुना चांब जगद्व्याप्तं चराचरम् ॥ ११ ॥ मा नः कोशं तथा कोष्ठं मा गृहं मा परिच्छेदम् ॥ मा शरीरं कलत्रं च त्यजेथाः सर्वपावनि ॥ १२ ॥ मा पुत्रान्मा सुहृद्गर्गन्मा पशून्मा विभूषणम् ॥ त्यजेथा मम देवस्य विष्णोर्विषःस्थलाश्रये ॥ १३ ॥ सत्त्वेन सन्त्यशौचाभ्यां तथा शांत्यादिभिर्गुणैः ॥ त्यज्येते ते नराः सद्यः संत्यक्ता ये त्वयाऽमले ॥ १४ ॥ त्वयावलोकिताः सद्यः शीला धैर्यखिलगुणैः ॥ कुलैश्वर्यैश्च गुज्यन्ते पुरुषा निर्गुणा अपि ॥ १५ ॥ स ह्यध्यः स गुणी धन्यः स कुलीनः स बुद्धिमान् ॥ स भूरः स च विक्रान्तो यस्त्वया देवि वीक्षितः ॥ १६ ॥ सद्यो वैगुण्यमार्याति शीलाद्याः सकला गुणाः ॥ पराङ्मुखी जगद्धात्री यस्य त्वं विष्णुवल्लभे ॥ १७ ॥ न ते वर्णयितुं शक्ता गुणाञ्छिद्वाऽपि वेधसः ॥ प्रसीद देवि पद्माक्षि माऽस्मांस्त्याक्षीः कदाचन ॥ १८ ॥ पराशर उवाच ॥ एवं श्रीः संस्तुता सम्यक्प्राह लक्ष शतक्रतुम् ॥ शृण्वतां सर्वदेवानां सर्वभूतस्थिता द्विज ॥ १९ ॥ श्रीरुवाच ॥

परितुष्टास्मि देवेश स्तोत्रेणानेन ते हरे ॥ वरं वृणीष्व यस्मिंश्चो वरदाऽहं तवागता ॥ २० ॥ इन्द्र उवाच ॥ वरदा यदि मे देवि वराहो यदि वाऽप्यहम् ॥ त्रैलोक्यं न त्वया त्याज्यमेष मेऽस्तु वरः ॥ २१ ॥ स्तोत्रेण यस्तवैतेन त्वां स्तोष्यत्यन्विधिसंभवे ॥ स त्वया न परित्याज्यो द्वितीयोऽस्तु वरो मम ॥ २२ ॥ श्रीरुवाच ॥ त्रैलोक्यं त्रिदशश्रेष्ठ न संन्यस्यामि वासव ॥ दत्तो वरो मयाऽग्रं ते स्तोत्राराधनतुष्टया ॥ २३ ॥ यश्च सायं तथा प्रातः स्तोत्रेणानेन मानवः ॥ मां स्तोष्यति न तस्याहं भविष्यामि पराङ्मुखी ॥ २४ ॥ पराशर उवाच ॥ एवं वरं ददौ देवी देवराजाय वै पुरा ॥ मैत्रेय श्रीमहाभागा स्तोत्राराधनतोषिता ॥ २५ ॥ भृगोः ख्यात्यां समुत्पन्ना श्रीः पूर्वमुद्धेः पुनः ॥ देवदानवयत्नेन प्रसृताऽमृतमथने ॥ २६ ॥ एवं यथा जगत्स्वामी देवराजो जनार्दनः ॥ अवतारं करोत्येषा तथा श्रीस्तत्सहायिनी ॥ २७ ॥ पुनश्च पद्मा संभृता यदाऽऽदित्योऽभवद्भरिः ॥ यदा च भार्गवो रामस्तदाऽभूद्भरणी त्वियम् ॥ २८ ॥ राघवत्वेऽभवत्सीता शक्तिमणी कृष्णजन्मनि ॥ अन्येषु चावतारेषु विष्णोर्येषाऽनपायिनी ॥ २९ ॥ देवत्वे देवदेयं मानुषत्वे च मानुषी ॥ विष्णोर्देहांतुरूपं वै करोत्येषाऽत्मनस्तनुम् ॥ ३० ॥ यश्चैवं शृणुयाजन्म लक्ष्म्या यश्च पठेन्नरः ॥ श्रियो न विच्युतिस्तस्य गृहे यावत्कुलत्रयम् ॥ ३१ ॥ पक्वते येषु वैष्णवेषु गृहेषु श्रीस्तवो मुने ॥ अलक्ष्मीः कलहाधारा न तेष्वान्ते कदाचन ॥ ३२ ॥ एतत्ते कथितं ब्रह्मन् यन्मां त्वं परिपृच्छसि ॥ क्षीराब्धौ श्रीयथा जाता पूर्वं भृगुमुता सती ॥ ३३ ॥ इति सकलविभूत्यवातिहेतुः स्तुतिरियमिन्द्रमुखोद्गता हि लक्ष्म्याः ॥ अनुदिनमिह पक्वते नृभिर्यवसति न तेषु कदाचिदप्यलक्ष्मीः ॥ ३४ ॥

रात्रिः प्रभा भूतिर्मैधा श्रद्धा सरस्वती ॥४॥ यज्ञविद्या महाविद्या गुह्यविद्या च शोभने ॥ आत्मविद्या च देवि त्वं विमुक्तिपलदायिनी ॥५॥ आन्वीक्षिकी त्रयी वार्ता दंडनीतिस्त्वमेव च ॥ सौम्या सौम्यैर्जगद्रूपैस्त्वयैतदेवि पूरितम् ॥६॥ का त्वन्या त्वामृते देवि सर्वे यज्ञमयं वपुः ॥ अध्यास्ते देवदेवस्त्व योगचित्त्यं गदाभृतः ॥७॥ त्वया देवि परित्यक्तं सकलं भुवनत्रयम् ॥ विनष्टप्रायमभवत्त्वये दानीं समोधितम् ॥८॥ दाराः पुत्रास्तथाऽगारं सुहृद्धान्यं धनादिकम् ॥ भवत्येतन्महाभागे नित्यं त्वद्विक्षणान्नुणाम् ॥९॥ शरीरारोग्यमैश्वर्यमरिपक्षयः सुखम् ॥ देवि त्वद्विष्टदृष्टानां पुरुषाणां न दुर्लभम् ॥१०॥ त्वमंबा सर्वभूतानां देवदेवी हरिः पिता ॥ त्वयैतद्विष्णुना चांब जगद्व्याप्तं चराचरम् ॥११॥ मा नः कोशं तथा कोष्ठं मा गृहं मा परिच्छदम् ॥ मा शरीरं कलत्रं च त्यजेथाः सर्वपावनि ॥१२॥ मा पुत्रान्मा सुहृद्गर्गन्मा पशुन्मा विभूषणम् ॥ त्यजेथा मम देवस्य विष्णोर्वक्षःस्थलाश्रये ॥१३॥ सत्त्वेन सत्यशौचाभ्यां तथा शान्त्यादिभिर्गुणैः ॥ त्यज्यंते ते नराः सद्यः संत्यक्ता ये त्वयाऽमले ॥१४॥ त्वयावलोकिताः सद्यः शीला धैर्यविल्लुगैः ॥ कुलैश्वर्यैश्च युज्यन्ते पुरुषा निर्गुणा अपि ॥१५॥ स श्लाघ्यः स गुणी धन्यः स कुलीनः स बुद्धिमान् ॥ स दूरः स च विक्रान्तो यस्त्वया देवि वीक्षितः ॥१६॥ सद्यो वैगुण्यमयाति शीलाद्याः सकला गुणाः ॥ पराङ्मुखी जगद्धात्री यस्य त्वं विष्णुवल्लभे ॥१७॥ न ते वर्णयितुं शक्ता गुणाञ्जिह्वाऽपि वेधसः ॥ प्रसीद देवि पद्माक्षि माऽस्मांस्त्याक्षीः कदाचन ॥१८॥ पराशर उवाच ॥ एवं श्रीः संस्तुता सम्यक्प्राह लब्ध शतक्रतुम् ॥ भूष्वतां सर्वदेवानां सर्वभूतस्थिता द्विज ॥१९॥ श्रीरुवाच ॥

सर्वदावतु ॥ ९ ॥ ऋद्धिः पातु सदा देवी सर्वत्र शंभुवृद्धभा ॥ वाग्भवी सर्वदा पातु मां हरगेहिनी ॥ १० ॥
 रमा पातु महादेवी पातु माया स्वराट् स्वयम् ॥ सर्वांगे पातु मां लक्ष्मीर्विष्णुमाया सस्वती ॥ ११ ॥ विजया पातु भक्त्यो
 जया पातु सदा मम ॥ शिवदूती सदा पातु सुंदरी पातु सर्वदा ॥ १२ ॥ भौवी पातु सर्वत्र भेरुडा सर्वदावतु ॥ त्वरिता मां
 पातु नित्यमुग्रतारा सदावतु ॥ १३ ॥ पातु मां कालिका नित्यं कलरात्रिः सदावतु ॥ नव दुर्गाः सदा पातु कामाख्या सर्वदा
 वतु ॥ १४ ॥ योगिन्यः सर्वदा पातु मुद्राः पातु सदा मम ॥ मात्राः पातु सदा देव्यश्चक्रस्था योगिनीगणः ॥ १५ ॥ सर्वज्ञ
 सर्वकार्येषु सर्वकर्मसु सर्वदा ॥ पातु मां देवदेवी च लक्ष्मीः सर्वसमृद्धिदा ॥ १६ ॥ इति ते कथितं दिव्यं कवचं सर्वसिद्धये ॥ अद्भुतं
 तत्र न वक्तव्यं यदाच्छेदात्मनो हितम् ॥ १७ ॥ शठाय भक्तिहीनाय निंदकाय महेश्वरि ॥ न्यूनांगे ह्यतिरिक्तांगे दर्शयेत्तत्त
 कदाचन ॥ १८ ॥ न स्तवं दर्शयेद्दिव्यं संदर्श्य शिवहा भवेत् ॥ कुलीनाय महेशाय दुर्गाभक्तिरताय च ॥ १९ ॥ वैष्णवाय
 विष्णुदाय दद्यात्कवचमुत्तमम् ॥ निजशिष्याय शांताय धनिने कुलिने तथा ॥ २० ॥ दद्यात्कवचमित्युक्तं सर्वतत्रसमं
 न्वितम् ॥ शनौ मंगलवारं च रक्तचन्दनैस्तथा ॥ २१ ॥ सुतिथौ शुभयोगे च श्रवणायां रवेर्दिने ॥ विलिखेत्प्रप
 ठेत्स्तोत्रं शून्यागारं सुरालये ॥ २२ ॥ कुमारीं पूजयित्वा च यजेद्देवीं सनातनीम् ॥ दृताद्यैः सोपकरणैः पुष्प
 धूपैर्विशेषतः ॥ २३ ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वा च पूजयेत्परमेश्वरीम् ॥ आखेटकमुपाख्यानं तत्र कुर्याद्दिनत्रयम् ॥ २४ ॥

तदा धरेन्महारक्षां शंकरेण प्रभाषिताम् ॥ मारणद्वेषणादीनि लभते नात्र संशयः ॥ २५ ॥ स भवेत्पावर्तीपुत्रः सर्वशा-
 स्त्रपुरस्कृतः ॥ गुरुदेवो हरः साक्षात्पत्नी तस्य हरिप्रिया ॥ अभेदेन यजेद्यस्तु तस्य सिद्धिदूरतः ॥ २६ ॥ पठति य इह मर्त्यो
 नित्यमार्द्रान्तरात्मा जपफलमनुवेलं लप्स्यते यद्विशेषम् ॥ स भवति पदमुच्चैः सम्पदां पादनश्रुतिपमुकुटलक्ष्मीलक्षणानां
 चिराय ॥ २७ ॥ इति विश्वसारं श्रीलक्ष्मीकवचं समाप्तम् ॥ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः ॥ शम् ॥ अथ श्रीसूक्तविधानम् ॥
 (ऋग्विधाने) य इच्छेद्भद्रदां देवीं श्रियं नित्यं कुले स्थिताम् ॥ स शुचिः प्रयतो भूत्वा जुहुयादाज्यमन्वहम् ॥ १ ॥ श्रियः पंचदश
 चैव श्रीकामः सततं जपेत् ॥ आवाहयेच्छ्रियं पद्मे पंचभिः कनकेन वा ॥ २ ॥ उपहारानुपहरेच्छुक्लान्मध्यान्पयो दधि ॥ स्थाली
 पाकं च शालीनां पयसा संप्रकल्पयेत् ॥ ३ ॥ चान्द्रायणकृतात्मा तु प्रपद्येतप्रयतः श्रियै ॥ सर्वौषधीभिः पाठाभिः स्नात्वाऽद्भिः
 पावनैरपि ॥ ४ ॥ श्रीसूक्तं यो जपेद्भक्त्या तस्याऽलक्ष्मीर्विनश्यति ॥ जुहुयाद्यश्च धर्मज्ञो हविष्येण विशेषतः ॥ ५ ॥
 अथ प्रयोगः ॥ तत्रादौ चान्द्रायणादिद्वारा प्रायश्चित्तं सम्पाद्य पूर्वदिने अयुतगायत्रीजपं कृत्वा प्रारंभदिने प्रार्तनवादौ स्नात्वा
 सन्ध्यादिनित्यकर्म समाप्य सर्वौषधियुक्तरुष्णादकैर्मङ्गलस्नानं कृत्वा नवे जुहुवाससी परिधाय यथायोग्यालंकृतो देवालयविभु-
 विविक्ते देशे जपस्थानं प्रकल्पयेत् ॥ ततः स्वासने प्राङ्मुख उपविश्य सपवित्रकरः । आचम्य प्राणानायम्य । ॐ 'सुमुखश्च०'
 इत्यादिगणपतिस्मरणं कुर्यात् । ततो देशकालौ संकीर्त्य । मम अनन्ताव्यवच्छिन्नशश्वतलक्ष्मीप्राप्तिद्वारा सुखसम्पदयुरारोग्य

प्राप्त्यर्थं श्रीमहालक्ष्मीदेवताप्रीत्यर्थं च अमुकसंख्यया श्रीसूक्तजपं करिष्ये । तदंगत्वेन न्यासध्यानादिकर्म करिष्ये । इति
 च सङ्कल्प्य न्यासं कुर्यात् । तद्यथा । अस्य हिरण्यवर्णामित्यादिपञ्चदशचस्य श्रीसूक्तस्य आनन्दकर्मचिह्नीतिदिरासुता
 ऋषयः आद्यानां तिमृणामनुष्टुब्धन्दः चतुर्थ्याः प्रस्तारपत्तिश्छन्दः । पञ्चमीषष्ठयोस्त्रिष्टुब्धन्दः । ततोष्टानामनुष्टुब्धन्दः । अन्यायाः
 प्रस्तारपत्तिश्छन्दः । श्रीविश्वावसुदेवता स्थिरलक्ष्मीप्राप्तये न्यासे जपे विनियोगः । ॐ आनन्दकर्मचिह्नीतिदिरासु
 तऋषिभ्यो नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप्प्रस्तारपत्तित्रिष्टुबनुष्टुप्प्रस्तारपत्तिश्छन्दोभ्यो नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ श्रीवि
 श्वावसुदेवताभ्यां नमः हृदये ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ अथ सूक्तन्यासः । ॐ हिरण्यवर्णा हरिणीमं
 इति शिरसि ॥ १ ॥ ॐ ताम्रं आव ह० नेत्रयोः ॥ २ ॥ ॐ अश्वपूवामिति कणयोः ॥ ३ ॥ ॐ कांसोस्मितामिति नासिकयोः
 ॥ ४ ॥ ॐ चन्द्रां प्रभासामिति मुखे ॥ ५ ॥ ॐ आदित्यवर्णे इति गले ॥ ६ ॥ ॐ ऐतुमामिति बाह्वोः ॥ ७ ॥ ॐ क्षुत्पिपासमिति
 हृदि ॥ ८ ॥ ॐ गन्धद्वारामिति नाभौ ॥ ९ ॥ ॐ मनसुः काममिति गुह्ये ॥ १० ॥ ॐ कर्ममेनेति गुदे ॥ ११ ॥ ॐ आपः सृजं
 त्विति ज्वोः ॥ १२ ॥ ॐ आर्द्रां पुष्करिणीमिति जातुनोः ॥ १३ ॥ ॐ आर्द्रां यस्करिणीमिति जंघयोः ॥ १४ ॥ ॐ ताम्रं आव
 ह इति पादयोः ॥ १५ ॥ एवमेताः प्रणवादिनमोता विन्यस्य ध्यायेत् “या सा पद्मासनस्था विपुलकटितटी पद्मपत्रायताक्षी गम्भीरा

वर्तनाभिस्तनभरनमिता शुभ्रवद्वोत्तरीया ॥ या लक्ष्मीर्दिव्यरूपमणिगणखचितैः स्नापिता हेमकुम्भैः सा नित्यं पद्महस्ता मम
 वसतु गृहे सर्वमाङ्गल्ययुक्ता ॥ १ ॥ ” एवं ध्यात्वा मानसोपचारैः सम्पूजयेत् ॥ ततः स्वपुरतः पीठे चतुर्द्वारचतुरस्रत्रयावृतमष्टदलं
 कमलं विधाय ॐ मंडूकादिपरतत्त्वात्पीठदेवताभ्यो नमः ॥ इति पीठदेवताः संपूज्या ॐ विभूतये नमः ॥ १ ॥ ॐ उन्नतये नमः ॥ २ ॥
 ॐ कांतये नमः ॥ ३ ॥ ॐ सुष्टये नमः ॥ ४ ॥ ॐ कीर्तये नमः ॥ ५ ॥ ॐ संनतये नमः ॥ ६ ॥ ॐ पुष्टये नमः ॥ ७ ॥ ॐ उत्कृष्टये नमः ॥ ८ ॥
 (मध्ये) ॐ ऋद्धये नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः संपूजयेत् ॥ तत्र ॐ श्रीं कमलासनाय नमः इत्यासनं दत्त्वा तत्र स्वर्णमयीं महा
 लक्ष्मीप्रतिमां सावयवां संस्थाप्य प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा ॐ हिरण्यवर्णामित्यादिश्रीसूक्तेनावाहनादिश्वेतपुष्पातरुपचारैः संपूज्य
 पूर्वोक्तैकाक्षरप्रयोगवदवरणपूजां कृत्वा धूपदीपशुक्लभक्ष्यान् पयोदधि शुक्लानुपहारांश्च निवेद्य नीराजनांतं कृत्वा पूर्वोक्तस्तवेन स्तु
 त्वा सुक्तं पठेत् ॥ ॐ हिरण्यवर्णा हरिणिसुवर्णरजतस्रजाम् ॥ चन्द्राहिरण्यमयीलक्ष्मीर्जातवेदोमआवह ॥ १ ॥ तांमआवहजातवेदोल
 क्ष्मीमनपगामिनीम् ॥ यस्याहिरण्यविंद्यगामश्च पुरुषानहम् ॥ २ ॥ अश्वपुर्वारथमध्याहुस्तिनदप्रबोधिनीम् ॥ श्रियं देवीसुपह्वये श्रीमदेवी
 जुषताम् ॥ ३ ॥ कांसोस्मिताहिरण्यप्रकारामाद्राज्वलतीतुतातुप्यतीम् ॥ पद्मस्थितापद्मवर्णातामिहोपह्वये श्रियम् ॥ ४ ॥ चंद्राप्रभासांशसा
 ज्वलतीं श्रियं लोके देवजुष्टासुदुराम् ॥ तांपद्मिनीं शरणमहंप्रपद्येऽलक्ष्मीमनश्यतां त्वावृणे ॥ ५ ॥ आदित्यवर्णतपसाधिजातो वनस्पति

स्तवधृक्षोथविल्वः ॥ तस्य फलानितपसावुदुतममातरायाश्चबाह्याअलक्ष्मीः ॥ ६ ॥ उपेतुमादेवसखः कीर्तिश्चमणिनासह ॥ प्रादुर्भूतेषु
राष्ट्रेस्मिन्कीर्तिमुद्धददतुमे ॥ ७ ॥ क्षुत्पिपासाभलाज्येषामलक्ष्मीनाशायाम्यहम् ॥ अभूतिमसमृद्धिचसवानिणदमेगहात् ॥ ८ ॥ गन्धद्वारा
दुराधर्षानित्यपुष्टाकरिषिणीम् ॥ ईश्वरसर्वभूतानातामिहोपहृयेथ्रियम् ॥ ९ ॥ मनसः काममाकूतवाचः सत्यमशीमाहापशुनारूपमहम्
स्यमथित्रीः श्रयतांयशः ॥ १० ॥ कदमेनप्रजामृतमयिसंभवकदम् ॥ श्रियंवासयमेकुलमातरपद्ममालिनीम् ॥ ११ ॥ आपः सज्जतुस्त्रिग्या
निचिच्छीतवसमगृहे । निचद्वीमातरश्रियवासयमेकुले ॥ १२ ॥ आद्रापुष्करिणीपुष्टापिगलापद्ममालिनीम् । चन्द्राहिरण्मयथीलक्ष्मीजात
वेदोमआवह ॥ १३ ॥ आद्रायष्करिणीयष्टिसुवर्णहममालिनीम् । सुयाहिरण्मयथीलक्ष्मीजातवेदोमआवह ॥ १४ ॥ तांमुऽआवह
जातवेदोलक्ष्मीमनपगामिनीम् ॥ यस्याहिरण्यप्रभृतगावादास्योश्चान्विन्देयपुरुषानहम् ॥ १५ ॥ यः शुचिः प्रयतोभूत्वाबुहयादज्य
मन्वहम् ॥ श्रियः पंचदशैश्चश्रीकामः सततं जपेत् ॥ १६ ॥ इतिश्रीमत्तुम् ॥ एवं यथासंकल्पितसख्यया सूक्तं पठित्वा प्रत्यहं
तत्संख्यया वा समिद्धेऽथौ घृतहोमं कृत्वा । भगवतीं प्रार्थयेत् । “ सरसिजनिलये सरोजहस्ते धवलतरांगुक्रगंधमाल्यनुभ्रे ॥ भग
वति हरिवल्लभे मनोज्ञे त्रिभुवनभूतिकरि प्रसीद मह्यम् ॥ १ ॥ धनमग्निधनवायुधनसूयोधनवसुः ॥ धनमिन्द्राबृहस्पतिवरुणधन

मश्विनौ ॥ २ ॥ वैनतेयसोमं पिबसोमं पिबतु वृत्रहा ॥ सोमं धनस्य सोमिने मह्यं ददतु सोमिनः ॥ ३ ॥ नक्रोधो न च मात्सर्यं न लोभो ना
 शुभामतिः ॥ भवन्ति कृतपुण्यानां भक्तानां जाप्यमूक्तके ॥ ४ ॥ पद्मानने पद्मच्छरूपपद्माक्षी पद्मसंभवे ॥ तन्मे भजसि पद्माक्षियनसौ
 ख्यं लभाम्यहम् ॥ ५ ॥ विष्णुपत्नी क्षमा देवी मा धर्मा धवप्रियाम् । विष्णुप्रियसखीं देवीं नमाम्यच्युतवल्लभाम् ॥ ६ ॥ महालक्ष्म्यै
 च विद्महे विष्णुपत्न्यै च धीमहि ॥ तन्नो लक्ष्मीः प्रचोदयात् ॥ ७ ॥ पद्मानने पद्मिनि पद्मपत्रे पद्मप्रिये पद्मदलायताक्षि ॥ विश्वप्रिये
 विश्वमनोनुकूले त्वत्पादपद्मं मयि सन्निधत्स्व ॥ ८ ॥ आनन्दः कर्दमः श्रीदशैश्वर्यीतइति विश्रुताः ॥ ऋषयः श्रियपुत्राश्च मयि श्री
 देवी देवता ॥ ९ ॥ ऋणरोगादिदारिद्र्यं पापञ्च अपमृत्यवः ॥ भयशोकमनस्तापानभ्यंतु मम सर्वदा ॥ १० ॥ श्रीवैष्णवस्य मायुष्यमारो
 ग्यमाविधात्पवमानं महीयते ॥ धनं धान्यं पण्डुबहुपुत्रलाभं शतसंवत्सरं दीर्घमायुः ॥ ११ ॥ इति प्रार्थना ॥ (ऋग्विधाने) चन्द्रमिति
 तु पद्मानि जुहुयात्सर्पिषा द्विजः ॥ आदित्यवर्ण इत्यनया बिल्वहोमो विधीयते ॥ बिल्वमध्यव्याग्निः स्यात्स्थालीपाकं हुने द्विजः ॥
 दशसाहस्रिको होमः श्रीकामः प्रथमो विधिः ॥ हुत्वा तु प्रयुतं सम्यगन्तं विदत्ते श्रियम् ॥ अयुतं शतकृत्वस्तु हुत्वा शुक्लानि स
 र्पिषा ॥ अनन्तामव्यवच्छिन्नां शाश्वतीं विदत्ते श्रियम् ॥ अशक्तौ जप एवोक्तो दशसाहस्रिको वरः ॥ जप्त्वा तु प्रयुतं सम्यगन्तं विदत्ते
 श्रियम् ॥ अयुतं शतकृत्वस्तु जप्त्वा श्रियमुपाश्रुते ॥ अप्सवेव जुहुयान्नित्यं पद्मान्ययुतशो निशि ॥ दृष्ट्वा श्रियं तूपरमेत्किलासत्त्वाद्दिभ
 त्वे ॥ बिल्वाशी बिल्वानिलये जुह्वद्भिर्जानि सर्पिषा ॥ एकविंशतिरात्रेण परां सिद्धिं नियच्छति ॥ येन येन च कामेन जुहोति प्रयतः श्रिय ॥

पद्मान्यथापि बिल्वानि स स कामः समृध्यति॥न जातु कृपणार्थाय श्रियमावाहयेत्कचित्॥न च किञ्चनकामेन होमः कार्यः कथञ्चन॥
महद्वा प्रार्थ्यमानेन राज्यकामेन वा पुनः॥वाचः परं प्रार्थयित्वा यत्नद्युक्तः श्रियं जपेत् ॥ (विष्णुधर्मोत्तरपि) “श्रीसुक्तं यो जपेद्भक्त्या
तस्याऽलक्ष्मीर्विजयति । जुहुयाद्यश्च धर्मज्ञो हविष्येण विशेषतः ॥ श्रीसुक्तेन तु पद्मानां घृताक्तानां भृगूत्तम । अयुतं होमये
द्यस्तु वह्नौ भक्तियुतो नरः ॥ पद्महस्तद्वयालामं भजन्तमुपतिष्ठति । दशायुतं तु पद्मानां जुहुयाद्यस्तथा जले ॥ नापैति तत्कुलल
क्ष्मीर्विष्णोर्वक्षोगता यथा ॥ घृताक्तानां तु बिल्वानां हुत्वा रामायुतं तथा । बहुवित्तमवाप्नोति स यावन्मनसेच्छति ॥ बिल्वानां लक्ष
होमेन कुले लक्ष्मीमुपाश्नुते॥पद्मानामथ बिल्वानां कोटिहोमं समाचरेत्॥सत्यलोकमवाप्नोति देवद्रव्यमपि ध्रुवम् ॥ संपूज्य देवीं वरदां
यथावत्पद्मैः सितैर्वा कुसुमैस्तथान्यैः ॥ क्षीरेण धूपैः परमात्रमर्घ्यैर्लक्ष्मीमवाप्नोति विधानतश्च ॥ इति लक्ष्मीसुक्तविधानं समाप्तम् ॥
अथ सरस्वतीमंत्रानुष्ठानम् ॥ तत्र तावद्दशाक्षरात्मकवागीश्वरीमंत्रप्रयोगः । भूतशुद्ध्यादिनिवृत्त्यादिकलामातृकान्यासांतं पूर्ववक्तृ
व्यम् । मंत्रो यथा “ॐ वद्वदवाग्वादिनि स्वाहा” इति दशाक्षरो मंत्रः ॥ अस्य मंत्रस्य कण्ठः ऋषिः । विराट् छंदः॥वाग्देवता॥विद्वा
प्रार्थयै जपे विनियोगः ॥ ॐ कण्वऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ विराट्छंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ वागीश्वरीसरस्वतीदेवतायै
नमः हृदि ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ वं नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ दं नमः दक्षश्रवणे ॥ २ ॥ ॐ वं नमः वामश्रवणे ॥ ३ ॥ ॐ
दं नमः दक्षिणेन्रे ॥ ४ ॥ ॐ वां नमः वामनेत्रे ॥ ५ ॥ ॐ ग्वां नमः दक्षिणनासायाम् ॥ ६ ॥ ॐ दिं नमः वामनासायाम् ॥ ७ ॥ ॐ निं

नमः मुखे ॥ ८ ॥ ॐ स्वां नमः लिंगे ॥ ९ ॥ ॐ हां नमो गुदे ॥ १० ॥ इति मंत्रवर्णन्यासः ॥ ॐ अंकुशगंधां अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ इंक्षंजंजई तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ उंठंडण्डं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ एंतंधनं ऐ अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ ओंपंभंमं औ कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ अंयंलंवं अः कातलकरपृष्ठाभ्यां नमः इति करन्यासः ॥ एवं हृदयादिषडङ्गन्यासं कुर्यात् ॥ अथ ध्यानम् ॥ तरुणशकलमिंदोविभ्रती शुभ्रकान्तिः कुचभरनमिताङ्गी सन्निपण्णा सिताब्जे ॥ निजकरकमलोद्योखनीपुस्तकश्रीः सकलविभवसिद्धयै पातु वाग्देवता नः ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य पीठे आधा रशक्त्यादिपरतत्त्वान्तपीठेदेवताः पूर्ववत् संपूज्य पीठशक्तीः पूजयेत् ॥ तद्यथा-प्राचीक्रमेण । ॐ मेधायै नमः ॥ १ ॥ ॐ प्रज्ञायै नमः ॥ २ ॥ ॐ प्रभायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ विद्यायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ श्रियै नमः ॥ ५ ॥ ॐ धृत्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ स्मृत्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ बुद्धयै नमः ॥ ८ ॥ (मध्ये) ॐ विश्वेश्वर्यै नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः संपूज्य । वर्णाब्जेनासनं दत्त्वा मूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य आवाहनादिपुष्पांते रूपचारैः संपूज्यावरणपूजां कुर्यात् । तत्र षट्कोणे आग्नेयादिकेसरेषु मध्ये दिक्षु च । ॐ अंकुशगंधां हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ इंक्षंजंजई शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ उंठंडण्डं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ एंतंधनं कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ ओंपंभंमं औ नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ अंयंलंवं अः अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इत्यांगानि पूजयेत् । तद्वहिरष्टदलेषु पूर्वादिक्रमेण । ॐ योगायै नमः ॥ १ ॥ ॐ सत्यायै नमः ॥ २ ॥ ॐ विमलायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ ज्ञानायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ बुद्धयै नमः ॥ ५ ॥

ॐ स्मृत्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ मेधायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ प्रज्ञायै नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥ ततो दलाग्रेषु ॐ ब्राह्म्ये
 नमः ॥ १ ॥ ॐ माहेश्वर्य्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ कौमार्य्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ वैष्णव्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ वाराह्यै नमः ॥
 ५ ॥ ॐ इन्द्रायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ चामुण्डायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ महालक्ष्म्यै नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥ तद्ब्रह्म चतुरस्रे भू-
 पूर्वादिषु इन्द्रादिदशदिक्पालान् संपूज्य तद्ब्रह्म वज्राद्याधुधानि च पूजयेत् ॥ एवमावरणपूजां कृत्वा धूपादिनीराज-
 तपूजां समाप्य ॥ स्तवेन स्तुत्वा जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं दशलक्षजपः ॥ तथा च (शारदायाम्) “ दशलक्षं
 जपेन्मन्त्रं दशांशं जुहुयात्ततः ॥ पुण्डरीकैः पयोभ्यक्तैस्तिलैर्वा मधुराभ्युतैः ॥ १ ॥ एवं संपूजयेन्मन्त्री जपहोमादितत्परः ॥ ब्र-
 चर्यतः शुद्धः शुद्धदत्तनखादिकः ॥ २ ॥ संस्मरन्सर्वनिताः सततं देवताधिया ॥ कवित्वं लभते धीमान् मासैर्द्वादशभिर्धु-
 ॥ ३ ॥ कृत्वा तन्मन्त्रितं तोयं सहस्रं प्रत्यहं पिबेत् ॥ महाकविर्भवेन्मन्त्री वत्सरेण न संशयः ॥ ४ ॥ उरोमात्रे जले स्थित्वा ध्याये-
 न्मातृगण्डमण्डले ॥ स्थितां देवीं प्रतिदिनं त्रिसहस्रं जपेन्मनुम् ॥ ५ ॥ लभते मण्डलात्सिद्धिं वाचमप्रतिमां भुवि ॥ पलाशविल्वकु-
 सुमैर्जुहुयान्मधुरोक्षितैः ॥ ६ ॥ समिद्धिर्वा तदुत्थाभिर्गशः प्राप्नोति वाङ्मतेः ॥ होमोयं सर्वसौभाग्यलक्ष्मीवश्यप्रदो भवेत् ॥ ७ ॥
 राजवृक्षसमुद्भूतैः प्रभूनेर्मधुराभ्युतैः ॥ तत्समिद्धिश्च जुहुयात्कवित्वमतुलं भवेत् ॥ ८ ॥ इत्थं दशाक्षरः प्रोक्तः सिद्धये वाचमिच्छता-
 म् ॥ इति दशाक्षरसरस्वतीमन्त्रप्रयोगः ॥ अथ षोडशवर्णात्मकसरस्वतीमन्त्रप्रयोगः ॥ (मन्त्रो यथा) “ ऐं नमो भगवति

वदवदवाग्देविस्वाहा ” इति षोडशाक्षरो मन्त्रः ॥ अस्य मंत्रस्य कण्व ऋषिः । विराट् छन्दः । सरस्वती देवता । ऐं बीजम् । स्वाहा शक्तिः । सर्ववृत्तिसिद्धयर्थे जपे विनियोगः ॥ ॐ कण्वऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ विराट्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ सरस्वतीदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ ऐं बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ स्वाहा शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ ऐं अद्भुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ नमस्तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ भगवति मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ वदवद अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ वाग्देवि कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ स्वाहा करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ एवमेव हृदयादिन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ गुफ्रां स्वच्छविलेपमाल्यवसनां शीतांशुखण्डोज्ज्वलां व्याख्यामक्षगुणं सुधाढ्यकलशं विद्यां च हस्तांबुजैः ॥ विभ्राणां कमलासनां कुचनतां वाग्देवतां सुस्मितां वंदे वाग्निभवप्रदां त्रिनयनां सौभाग्यसंपत्करीम् ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मानसो पचारैः संपूज्य पूर्वोक्ते पीठे पाद्यादिपुष्पांतरूपचारैः सम्पूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ (षट्कोणे) आग्नेयादिकोणेषु मध्ये दिक्षु च ॐ हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ नमः शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ भगवति शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ वदवद कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ वाग्देवि नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ स्वाहा अस्त्राय फट् इति षडङ्गानि पूजयेत् । अन्यत्सर्वं पूर्ववत् ॥ अस्य पुरश्चरणमष्टलक्ष जपः ॥ तथा च “ हविष्याशीं जपेत्सम्यग्बुलक्षमनन्यधीः ॥ दशांशं जुहुयादंते तिलराज्यपरिप्लुतैः ॥ १ ॥ पिबेत्तन्मन्त्रितं तोयं प्रातः काले दिनेदिने ॥ विद्वान्वत्सरतो मन्त्री भवेन्नास्ति विचारणा ॥ २ ॥ अभिषेचिज्जलैर्जैरात्मानं स्नानकर्मणि ॥ तर्पयेत्तां जलैः

शुद्धरतिमेषामवाप्नुयात् ॥ ३ ॥ पुष्पगन्धादिकं जप्तं सर्वं तद्धारयेत्सुधीः ॥ सभायां पूज्यते सद्भिर्वादे च विजयी भवेत् ॥ ४ ॥ इति
 षोडशशस्त्रात्मकमंत्रप्रयोगः ॥ अथैकादशशस्त्रमंत्रप्रयोगः ॥ मंत्रो यथा-“ॐ ह्रीं ह्रीं ॐ सरस्वत्यै नमः” इत्येकादशशस्त्रो मंत्रः ॥
 अस्य मंत्रस्य कण्ठ ऋषिः। विराट् छंदः। सरस्वती देवता। ऐं बीजम्। नमः शक्तिः। सर्वैष्टसिद्धयर्थे जपे विनियोगः॥ ॐ कण्ठऋषये
 नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ विराट् छंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ सरस्वतीदेवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥ ॐ बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ नमः
 शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ ॐ नमो ब्रह्मरन्ध्रे ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं नमो भ्रूमध्ये ॥ २ ॥ ॐ ऐं नमः दक्षिणनेत्रे ॥ ३ ॥
 ॐ ह्रीं नमः वामनेत्रे ॥ ४ ॥ ॐ ॐ नमः दक्षिणनासिकायाम् ॥ ५ ॥ ॐ सं नमः वामनासिकायाम् ॥ ६ ॥ ॐ रं नमः दक्षिणकर्णे
 ॥ ७ ॥ ॐ स्वं नमः वामकर्णे ॥ ८ ॥ ॐ त्र्यं नमः मुखे ॥ ९ ॥ ॐ नं नमः लिङ्गे ॥ १० ॥ ॐ मं नमः गुदे ॥ ११ ॥ इति
 मंत्रवर्णन्यासः। ऐं अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ऐं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ऐं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ऐं अनामिकाभ्यां नमः
 ॥ ४ ॥ ऐं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ऐं करतलकण्ठपृष्ठाभ्यां नमः ॥ इति कारन्यासः ॥ एवमेव हृदयादिषडंगन्यासं कृत्वा
 ध्यायेत् ॥ “वार्णी पूर्णनिशाकरोज्ज्वलमुखी कर्पूरकुंदप्रभा चन्द्रार्धाकितमस्तकां निजकरैः संविभ्रतीमादरात् ॥ वीणामक्षगुणां
 मुधाढ्यकलशं विद्यां च तुंगस्तनीं दिव्यरामरणैर्विभूषिततनुं हंसाधिहृदां भजे ❀ ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य

* अत्रत्यं सरस्तीयत्वं पूर्वत्र द्रष्टव्यम् ।

पूर्वोक्ते पीठे मूलेन सूर्तिं प्रकल्प्य आवाहनादिगुण्यैरुपचारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ तद्यथा-देव्याः (दक्षिणपार्श्वे)
 ॐ संस्कृतायै वाङ्मय्यै नमः ॥ १ ॥ (वामपार्श्वे) ॐ प्राकृतायै वाङ्मय्यै नमः ॥ २ ॥ इति संपूज्य षट्कोणे आग्ने
 यादिकोणकेसरेषु मध्ये दिक्षु च ऐं हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ऐं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ऐं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥
 ऐं कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ ऐं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ऐं अस्त्राय फट् ॥ इति षडंगानि पूजयेत् ॥ तद्ब्रह्मरूपदले पूर्वादिक
 मेण । ॐ प्रज्ञायै नमः ॥ १ ॥ ॐ मेधायै नमः ॥ २ ॥ ॐ श्रुत्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ शक्त्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ स्मृत्यै
 नमः ॥ ५ ॥ ॐ वागीश्वर्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ मत्त्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ स्वस्त्यै नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥ ततो
 दलाग्रेषु ॐ ब्राह्म्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ माहेश्वर्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ कौमार्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ वैष्णव्यै नमः ॥ ४ ॥
 ॐ वाराह्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ इन्द्राण्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ चांमुडायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ महालक्ष्म्यै नमः ॥ ८ ॥ इति पूज
 येत् ॥ तद्ब्राह्मे भूपुरे पूर्वादिक्रमेण इंद्रादिदशदिक्पालान् तद्ब्राह्मे वस्त्राद्यायुधानि च पूजयेत् । एवम् आवरणपूजां कृत्वा धूपादिनीराज
 नांतं संपूज्य जपं कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणं द्वादशलक्षजपः ॥ तथा च । जपेद्वा दशलक्षाणि तत्सहस्रं सितांबुजैः ॥ नागचंपकपु
 ष्पैर्वा जुहुयात्साधकोत्तमः ॥ १ ॥ इति संपूजयेद्देवीं साक्षाद्वागवह्मभो भवेत् ॥ दशाक्षरसमुक्तानि कर्ममाण्यत्रापि साधकः ॥ २ ॥
 एवमुक्तेषु मन्त्रेषु दीक्षितो यतमानसः ॥ एवं यो भजते भक्त्या स भवेदुत्तिष्ठति भाक् ॥ ३ ॥ सुसितगंधकुसुमैः पूजा सारस्वते

विधौ ॥ दूर्वा बीजाङ्कुरं पुष्पं राजवृक्षसमुद्भवम् ॥ ४ ॥ उत्पलानि प्रशस्तानि सिंदुवाराङ्कुराणि च ॥ भजन्सारस्वतीं नित्यमेतानि
परिवर्जयेत् ॥ ५ ॥ आम्रातं गृक्षनं बिल्वं कलञ्जं लङ्गुनं तथा ॥ तैलं पलांडुं पिण्याकं शाङ्गाष्टमपि भोजने ॥ ६ ॥ सर्वं पशुपतं
त्याज्यं सदा सारस्वतीर्थनाम् ॥ नाचरेन्निशि तांबूलं स्त्रियं गच्छेद्दिवा न च ॥ ७ ॥ न सन्ध्ययोः स्वपेजातु नाशुचिः किंचिदुच्चरे
त् ॥ प्रदोषेषु भवेन्मौनी दिग्बन्धां न विलोकयेत् ॥ ८ ॥ न पुष्पितां स्त्रियं गच्छेन्न निर्देद्रामलोचनाम् ॥ न मृषावचनं ब्रूया
न्नक्रमेत्पुस्तकं सुधीः ॥ ९ ॥ अक्षराढ्याणि पत्राणि नोपेक्षत न लंघयेत् ॥ चतुर्दश्यष्टमीपर्वप्रतिपद्ग्रहणेषु च ॥ १० ॥
संक्रमेषु च सर्वेषु विद्यां नैव पठेद्भजः ॥ व्याख्यानं संत्यजेन्निद्रामालस्यं जृम्भणं बुधः ॥ ११ ॥ क्रोधं निष्ठीवनं तद्गन्नीचाङ्ग-
स्पर्शनं तथा ॥ मनुष्यसर्पमाजारमण्डूकनकुलादयः ॥ १२ ॥ अन्तरा यदि गच्छेत्पुस्तदा व्याख्यां परित्यजेत् ॥ निशासु
दीपध्वंसेषु पाठं सद्यः परित्यजेत् ॥ १३ ॥ ज्ञात्वा दोषानिमान्सम्यग्भक्त्या यो भारतीं यजेत् ॥ वाचां सिद्धिमवाप्नोति
वाचस्पतिरिवापरः ॥ १४ ॥ इति शारदातिलके सरस्वतीमन्त्रानुष्ठानप्रयोगः समाप्तः ॥ अथ सरस्वतीस्तोत्रम् ॥ अस्य श्रीवाग्वा
दिनीशारदामन्त्रस्य मार्कण्डेय आश्वलायन ऋषिः । समधरातुष्टुच्छन्दांसि । श्रीसरस्वती देवता श्रीसरस्वतीप्रसादसिद्ध्यर्थं जपे विनि
योगः ॥ अथ ध्यानम् ॥ “गुह्यं ब्रह्मविचारसारपरमामाढ्यं जगद्व्यापिनीं वीणापुस्तकधारिणीमभयदां जाड्यांधकारापहाम् ॥ हस्ते
स्फाटिकमालिकां विदधतीं पद्मासने संस्थिता वंदे तां परमेश्वरीं भगवतीं बुद्धिप्रदां शारदाम् ॥ १ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ द्वाहोहृद्येक

विद्ये शशिरुचिकमलाकल्पविस्पष्टशोभे भव्ये भावानुकूले कुमतिवनदहे विश्ववन्द्यांघ्रिपद्मे ॥ पद्मे पद्मोपविष्टे प्रणतजनमनोमोदसे
 पादयित्रि प्रोत्प्लुष्टाज्ञानकूटे हरिनिजदयिते देवि संसारसारे ॥ १ ॥ एषेणै इष्टमन्त्रे कमलभवमुखाम्भोजरूपे स्वरूपे रूपारूपप्रकाशे
 सकलगुणमये निर्गुणे निर्विकारे ॥ न स्थूले नैव सूक्ष्मेऽप्यविदितविषये नापि विज्ञातत्त्वे विश्वे विश्वांतराले सुरवरनमिते निष्कले
 नित्यशुद्धे ॥ २ ॥ द्वीद्वीद्वीं जाप्यतुष्टे हिमरुचिमुकुटे वल्लकीव्यग्रहस्ते मातर्मातनमस्ते दहदह जडतां देहि बुद्धिं प्रशस्ताम् ॥
 विद्ये वेदान्तगीते श्रुतिपरिपठिते मोक्षदे मुक्तिमार्गे मार्गतीतप्रभावे भव मम वरदा शारदे शुभ्रहारे ॥ ३ ॥ श्रीं श्रीं श्रीं धारणाख्ये धृति
 मतिवृत्तिभिर्नामभिः कीर्तनीये नित्यनित्ये निमित्ते मुनिगणनमिते नृत्तनेवै पुराणे ॥ पुण्ये पुण्यप्रभावे हरिहरनमिते वर्णशुद्धे सुवर्णे
 मात्रे मात्रार्थतत्त्वे मतिमति मतिदे माधवप्रीतिनादे ॥ ४ ॥ ह्रीं क्षीं धीं क्षीं धीं स्वरूपे दहदह दुरितिं पुस्तकव्यग्रहस्ते संतुष्टाकारचित्ते स्मि
 तमुखि सुभगे जृम्भणिस्तंभविद्ये ॥ मोहे मुग्धप्रबोधे मम कुरु सुमतिं ध्वांतविध्वंसिनित्ये गीर्वाणगौभारिति त्वं कविवृषरसनासिद्धि
 दा सिद्धिसाध्या ॥ ५ ॥ सौंसौंसौं शक्तिबीजे कमलभवमुखाम्भोजभूतस्वरूपे रूपारूपप्रकाशे सकलगुणमये निर्गुणे निर्विकारे ॥ न स्थूले
 नैव सूक्ष्मेऽप्यविदितविषये जाप्यविज्ञानतत्त्वे विश्वे विश्वांतराले सुरगणनमिते निष्कले नित्यशुद्धे ॥ ६ ॥ स्तौमि त्वां त्वां च वन्दे
 भज मम रसनां मा कदाचिन्त्यजेथा मा मे बुद्धिर्विरुद्धा भवतु न मनो देवि मे यातु पापम् ॥ मा मे दुःखं कदाचिद्विपदि च
 समयेऽप्यस्तु मे नाकुलत्वं शास्त्रे वादे कवित्वे प्रसरतु मम धीर्मास्तु कुण्ठा कदाचित् ॥ ७ ॥ इत्येतैः श्लोकमुख्यैः प्रतिदिनमुपसि

स्तौति यो भस्तिनम्रो वाण्या वाचस्पतेरप्यतिमतिविभवो वाक्पटुर्नष्टपंकः ॥ स स्यादिष्टार्थलाभः सुतमिव सततं पाति तं सा
 च देवी सौभाग्यं तस्य लोके प्रसरति कविता विघ्नमस्तं प्रयाति ॥ ८ ॥ ब्रह्मचारी व्रती मौनी त्रयोदश्यां निरामिषः ॥
 सारस्वतो नरः पाठात्स स्यादिष्टार्थलाभवान् ॥ ९ ॥ पक्षद्वयेपि यो भक्त्या त्रयोदश्येकविंशतिः ॥ अविच्छेदं पठेद्दे-
 मान्यात्वा देवीं सरस्वतीम् ॥ १० ॥ शुक्लवर्धरां देवीं शुक्लभरणभूषिताम् ॥ वाञ्छितं फलमाप्नोति स लोके नात्र सं-
 शयः ॥ ११ ॥ इति ब्रह्मा स्वयं ग्राह सरस्वत्याः स्तवं शुभम् ॥ प्रयत्नेन पठेन्नित्यं सोऽमृतत्वं प्रयच्छति ॥ १२ ॥ इति
 ब्रह्मपुराणे ब्रह्मणा कृतं सरस्वत्याः स्तोत्रम् ॥ ॥ अथ अन्नपूर्णांमंत्रप्रयोगः ॥ (मंत्रमहोदधौ) “ अन्नपूर्णेश्वरीमंत्रं वक्ष्ये
 ऽभीष्टप्रदायकम् ॥ कुबेरो यामुपास्यातु लब्धवान्निधिनथताम् ॥ १ ॥ शंभोः सख्यं दिगीशत्वं कैलासाधीशतामपि ॥
 अथ प्रयोगः ॥ मंत्रो यथा—“ ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं नमः भगवति माहेश्वरि अन्नपूर्णे स्वाहा ” इति विंशतिवर्णो मंत्रः । अस्य अन्नपूर्णमंत्रस्य
 दुहिणः ऋषिः । कृतिः छंदः । अन्नपूर्णेशी देवता । ह्रीं बीजम् । स्वाहा शक्तिः । ममाखिलसिद्धयर्थे जपे विनियोगः ॥
 ॐ दुहिणऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ कृतिच्छंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ अन्नपूर्णदेवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥ ॐ ह्रीं बीजाय
 नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ स्वाहाशक्त्यै नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ ह्रां अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥
 ॐ ह्रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ ह्रूं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ ह्रैं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ ह्रौं कनिष्ठि-

काभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ ह्रः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ इति करन्यासः ॥ एवमेव हृदयादिषडंगन्यासं कुर्यात् । ॐ
 नमः मुखे ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं नमः दक्षिणनासिकायाम् ॥ २ ॥ ॐ श्रीं नमः वामनासिकायाम् ॥ ३ ॥ ॐ क्रीं नमः
 दक्षिणनेत्रे ॥ ४ ॥ ॐ नमो नमः वामनेत्रे ॥ ५ ॥ ॐ भगवति नमः दक्षिणकर्णे ॥ ६ ॥ ॐ माहेश्वरि नमः वामकर्णे ॥ ७ ॥
 ॐ अन्नपूर्णै नमः लिङ्गे ॥ ८ ॥ ॐ स्वाहा नमः गुदे ॥ ९ ॥ इति मंत्रन्यासः ॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेत् ॥ " ततस्त्वर्णनि
 भा शंशंकमुकुटा रत्नप्रभाभासुरा नानावस्त्रविरजिता त्रिनयना भूर्मा रसाभ्यां युता ॥ दर्वीहाटकभाजनं च दधती रम्योच्चपीनस्तनी
 नृत्यंतं शिवमाकलय्य मुदिता ध्येयान्नपूर्णेश्वरी ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य पीठपूजां कुर्यात् ॥ तद्यथा-मंडूकादि
 परतत्त्वांतपीठदेवताः संपूज्य पूर्वोदिक्रमेण । ॐ जयार्थे नमः ॥ १ ॥ ॐ विजयार्थे नमः ॥ २ ॥ ॐ अजितार्थे नमः ॥ ३ ॥ ॐ
 अ-राजितार्थे नमः ॥ ४ ॥ ॐ नित्यार्थे नमः ॥ ५ ॥ ॐ विलासिन्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ दोग्ध्र्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ अघोरायै नमः
 ॥ ८ ॥ (मध्ये) ॐ मंगलार्थे नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः पूजयेत् ॥ ॐ ह्रीं अन्नपूर्णान्मने नमः ॥ इत्यासनं दत्त्वा मूलने मूर्ति
 प्रकल्प्य पाद्यादिपुष्पपारैरुपचारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ तद्यथा-"त्रिकोणवेदपत्राष्टपत्रषोडशपत्रके ॥ भूपुरेण युते यंत्रे *
 प्रदद्यान्माययासनम् " आग्नेयादिकोणत्रितये क्रमेण । ॐ ह्रीं नमः शिवाय ॥ १ ॥ इति मंत्रेण शिवं पूजयेत् ॥ १ ॥ ततो द्विती

* अन्नपूर्णापूजायन्मन्त्रस्य पूर्व द्रष्टव्यम् ।

यकोणे “ॐ नमो भगवते वराहरूपाय भूभुवः स्वः पतये भूपतित्वं मे देहि दापय स्वाहा” इति त्रयस्त्रिंशद्वर्णात्मकमंत्रेण वराहं पूजयेत् ॥ २ ॥ तृतीयकोणे ॐ ‘नमो नारायणाय’ इति माधवं पूजयेत् ॥ ३ ॥ तद्ब्रह्म ॐ ह्रां हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं शिखसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ हूं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ ह्रैं कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ ह्रौं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ ह्रः अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति षडंगानि पूजयेत् ॥ (ततो देव्या वामे) ग्लौं अंगमह्वन्नमंदेहान्नाधिपतये ममाङ्गं प्रदापय स्वाहा ग्लौं अंगमह्वन्नमंदेहान्नाधिपतये ममाङ्गं प्रदापय स्वाहा श्रीं अंगमह्वन्नमंदेहान्नाधिपतये ममाङ्गं प्रदापय स्वाहा श्रीं इति लक्ष्मीं पूजयेत् ॥ २ ॥ ततश्चतुर्दले (पूज्यपूजकयोर्मध्ये प्राचीं प्रकल्प्य) प्राच्यादिक्रमेण ॐ परायै नमः ॥ १ ॥ ह्रीं भुवनेश्वर्यै नमः ॥ २ ॥ श्रीं कमलायै नमः ॥ ३ ॥ क्लीं सुभगायै नमः ॥ ४ ॥ इति पूजयेत् ॥ तद्ब्रह्मिष्ठदले प्राच्यादिक्रमेण । ॐ ब्राह्म्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ माहेश्वर्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ कौमाध्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ वैष्णव्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ वाराह्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ इंद्राण्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ चांसुडायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ महालक्ष्म्यै नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥ तद्ब्रह्म षोडशदले तैत्तरीय क्रमेण न अमृतायै नमः ॥ १ ॥ मं मानदायै नमः ॥ २ ॥ भंतुष्टायै नमः ॥ ३ ॥ गं पुष्टायै नमः ॥ ४ ॥ वं प्रीत्यै नमः ॥ ५ ॥ तीं रत्यै नमः ॥ ६ ॥ मां द्वियै नमः ॥ ७ ॥ हें श्रियै नमः ॥ ८ ॥ श्रं स्वधायै नमः ॥ ९ ॥ रिं स्वाहायै नमः ॥ १० ॥ अं ज्योत्स्नायै नमः ॥ ११ ॥ भं हेमवत्यै नमः ॥ १२ ॥ पं छायायै नमः ॥ १३ ॥ ण पूर्णिमायै नमः ॥ १४ ॥ स्वां नित्यायै नमः ॥ १५ ॥ हां अमावास्यायै

नमः ॥ १६ ॥ इति पूजयेत् । तद्ब्रहिः पूर्वादिदशदिक्षु । इंद्रादिदशदिक्पालान् तद्ब्रह्मे
 चं कृत्वा धूपदीपनैवद्याचमनीयतांबूलदक्षिणीराजनैर्भगवतीं मूलेन संपूज्य स्तवेन स्तुत्वा जपं कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणं
 लक्षजपः । घृतसहितेन चरुणा दशांशहोमः । तद्दशंशेन तर्पणं तद्दशंशेन मार्जनं तद्दशंशेन ब्राह्मणभोजनं च कार्यम् ॥ इत्थं
 जपादिभिः सिद्धे मेऽस्मिन्धनसंचयैः ॥ कुबेरसदृशो मंत्री जायते जनवर्द्धितः ॥ इत्यन्नपूर्णांमंत्रपुरश्चरणं समाप्तम् ॥ ॥
 अथान्नपूर्णाकवचम् ॥ देव्युवाच ॥ कथिता अन्नपूर्णाया याया विद्याः सुदुर्लभाः ॥ कृपया कथिताः सर्वाः श्रुताश्चाधिगता मया
 ॥ १ ॥ सांप्रतं श्रोतुमिच्छामि कवचं मंत्रविग्रहम् ॥ ईश्वर उवाच ॥ शृणु पार्वति वक्ष्यामि सावधानावधारय ॥ २ ॥ ब्रह्मविद्या
 स्वरूपं च महदैश्वर्यदायकम् ॥ पठनाद्वारणान्मत्यन्त्रैर्लोक्यश्वयभारगभवेत् ॥ ३ ॥ त्रैलोक्यरक्षणस्यास्य कवचस्य ऋषिः शिवः ॥
 छंदो विराट् देवता च अन्नपूर्णासमृद्धिदा ॥ ४ ॥ धर्मार्थकाममोक्षेषु विनियोगः प्रकीर्तितः ॥ द्वौ नमो भगवत्यंते माहेश्वरिपदं
 ततः ॥ ५ ॥ अन्नपूर्णे ततः स्वाहा चैषा सप्तदशाक्षरी ॥ पातु मामन्नपूर्णा सा या स्याता भुवनत्रये ॥ ६ ॥ विमायाग्रणवाद्यैषा
 तथा सप्तदशाक्षरी ॥ या त्वन्नपूर्णा सर्वा रत्नकुम्भाग्रपात्रदा ॥ ७ ॥ श्रीबीजाद्या तथैवैषा द्विरंश्रार्णी तथा सुखम् ॥ प्रणवाद्या
 भुवौ पातु कंठं वाग्बीजपूर्विका ॥ ८ ॥ कामबीजादिका चैषा हृदयं तु महेश्वरी ॥ ऐंश्रीं च नमोते च भगवतिपदं ततः ॥ ९ ॥
 माहेश्वरिपदं चान्नपूर्णे स्वाहेति पातु मे ॥ नाभिमेकोनविंशार्णा पायान्माहेश्वरी सदा ॥ १० ॥ तारं मायारमाकामः षोड

शार्णा ततः परम् ॥ शिरःस्था सर्वदा पातु विशन्त्यर्णात्मिका परा ॥ ११ ॥ अन्नपूर्णा महाविद्या ह्रीं पातु भुवनेश्वरी ॥ शिरः श्रौद्धी
 तथा क्रीं च त्रिपुटा पातु मे गुहम् ॥ १२ ॥ षड्दोर्धभाजा बीजेन षडङ्गानि पुनंतु माम् ॥ इन्द्रो मां पातु पूर्वे च वह्निकोणे नलोऽवतु
 ॥ १३ ॥ यमो मां दक्षिणे पातु नैऋत्यां नैऋतिश्च माम् ॥ पश्चिमे वरुणः पातु वायव्यां पवनोऽवतु ॥ १४ ॥ कुबेरश्चोत्तरे पातु
 ऐशान्यां शङ्करोऽवतु ॥ उद्धर्धः पातु सततं ब्रह्मान्तो यथाक्रमात् ॥ १५ ॥ वज्राद्याश्चायुधाः पान्तु दशदिक्षु यथाक्रमात् ॥ इति
 ते कथितं पुण्यं त्रैलोक्यरक्षणं परम् ॥ १६ ॥ यद्धृत्वा पठनादेवा सर्वैश्वर्यमवाप्नुयुः ॥ ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च धारणात्पठनाद्यतः
 ॥ १७ ॥ सृजत्यवति हंत्येव कल्पेकल्पे पृथक्पृथक् ॥ पुण्याञ्जल्यष्टकं देव्यै मूलैर्नव पठेततः ॥ १८ ॥ युगायुतकृतायास्तु पूजा
 याः फलमाप्नुयात् ॥ वाणी वक्त्रे वसेत्तस्य सत्यं सत्यं न संशयः ॥ १९ ॥ अष्टोत्तरशतं चास्य पुरश्चर्याविधिः स्मृतः ॥ भूजे
 विलिख्य गुटिकां स्वर्णस्थां धारयेद्वादि ॥ २० ॥ कण्ठे वा दक्षिणे बाहौ सोऽपि पुण्यवतां वरः ॥ ब्रह्मास्त्रादीनि शस्त्राणि सङ्गत्र
 प्राप्य पार्वति ॥ माल्यानि कुसुमान्येव मुखदानि भवन्ति हि ॥ २१ ॥ इति भैरवतन्त्रेऽन्नपूर्णाकवचं समाप्तम् ॥ ॥ अथान्नपू
 र्णास्तोत्रम् ॥ ॐ नमः कल्याणदे देवि नमः शंकरवल्लभे ॥ नमो भुक्तिप्रदे देवि अन्नपूर्णे नमोऽस्तु ते ॥ १ ॥ नमो मायागृहीताङ्गि
 नमः शङ्करवल्लभे ॥ माहेश्वरि नमस्तुभ्यमन्नपूर्णे नमोऽस्तु ते ॥ २ ॥ अन्नपूर्णे हव्यवाहपत्नीरूपे हरप्रिये ॥ कलाकाष्ठास्वरूपे च
 अन्नपू० ॥ ३ ॥ उद्यद्भानुसहस्राभे नयनत्रयभूषिते ॥ चन्द्रचूडे महादेवि अन्नपूर्णे ० ॥ ४ ॥ विचित्रवसने देवि अन्नदानरतेऽनये ॥

शिवनृत्यकृतामोदे अन्नपू० ॥ ५ ॥ षट्कोणपद्ममध्यस्थे षडङ्गयुवतीमये ॥ ब्रह्मण्यादिस्वरूपे च अन्नपू० ॥ ६ ॥ देवि चन्द्रकृता
 पीठे सर्वसाम्राज्यदायिनि ॥ सर्वानन्दकरे देवि अन्नपू० ॥ ७ ॥ सायकाभीष्टदे देवि भवदुःखविनाशिनि ॥ कुचभारनते देवि अन्न
 पू० ॥ ८ ॥ इन्द्राद्यचितपादाब्जे रुद्रादिरूपधारिणि ॥ सर्वसंपत्प्रदे देवि अन्नपू० ॥ ९ ॥ पूजाकाले पठेद्यस्तु स्तोत्रमेतत्समा
 हितः ॥ तस्य गेहे स्थिरा लक्ष्मीर्जायते नात्र संशयः ॥ १० ॥ प्रातःकाले पठेद्यस्तु मंत्रजापपुरःसरम् ॥ तस्यैवान्नसमृद्धिः
 स्याद्बद्धमाना दिनेदिने ॥ ११ ॥ यस्यै कस्मै न दातव्यं न प्रकाश्यं कदाचन ॥ प्रकाशात्सिद्धिहातिः स्यात्तस्माद्यत्नेन गोपयेत् ॥
 इत्यन्नपूर्णास्तोत्रं समाप्तम् ॥ ॥ * अथ गङ्गामन्त्रपुरश्चरणप्रयोगः ॥ (मन्त्रमहोदयौ) मन्त्रो यथा—“ॐ नमः शिवायै नारा
 यण्यै दशहरायै गङ्गायै स्वाहा ” इति विंशतिवर्णात्मको मन्त्रः । अस्य श्रीगङ्गामन्त्रस्य वेदव्यास ऋषिः कृतिश्छंदः । गङ्गा देवता ।
 ममाभीष्टसिद्धयर्थे जपे विनियोगः । ॐ वेदव्यासऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ कृतिच्छंदसे नमो मुखे ॥ २ ॥ ॐ गङ्गादेवतायै
 नमः हृदये ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ नमः अद्भुष्टाभ्यां नमः ॥ १॥ ॐ शिवायै तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ नारायण्यै मध्य
 माभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ दशहरायै अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ गङ्गायै कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ स्वाहा करतलकरपृष्ठाभ्यां
 नमः ॥ ६ ॥ इति कारन्यासः ॥ एवमेव हृदयादिषडङ्गन्यासं कृत्वा ध्यायेत् । “ उज्ज्वलमलपुण्डरीकरचिरा कृष्णेशविध्यात्मिका

* अत्रत्यं गङ्गायंत्रं पूर्वं द्रष्टव्यम् ।

कुम्भेष्टाभयतोयजानि दधती श्वेतांबरालंकृता ॥ हृष्टास्या शशिशेखराखिलनदीशोणादिभिः सेविता ध्येया पापविनाशिनी मकराभागीरथी साधकैः ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मानसोच्चरैः संपूज्य पीठपूजां कुर्यात् ॥ ॐ मण्डूकादिपरतत्त्वातदेवताभ्यो नमः इति पूर्ववत् पीठदेवताः संपूज्य । पूर्वादिषु ॐ जयै नमः ॥ १ ॥ ॐ विजयै नमः ॥ २ ॥ ॐ अजितायै ॥ ३ ॥ ॐ अपराजितायै ॥ ४ ॥ ॐ नित्यायै ॥ ५ ॥ ॐ विलासिन्यै ॥ ६ ॥ ॐ दोग्ध्र्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ अघोरायै ॥ ८ ॥ (मध्ये) ॐ मङ्गलायै नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः पूजयेत् ॥ ततो मूलन मूर्तिं प्रकल्प्य आवाहनादिपुष्पपतिरूपचारैर्गंगा संपूज्य । आवरणपूजां कुर्यात् ॥ षट्कोणे आग्नेयादिकसंज्ञेषु । ॐ नमः हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ शिवायै शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ नारायण्यै शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ दशहरायै कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ गंगायै नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ स्वाहा अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति षडङ्गानि पूजयेत् ॥ तद्गहिरष्टदलेषु प्राचीक्रमेण । ॐ रुद्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ हरये नमः ॥ २ ॥ ॐ विधये नमः ॥ ३ ॥ ॐ सूर्याय नमः ॥ ४ ॥ ॐ हिमाचलाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ मेनायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ भगीरथाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ अपां पतये नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥ ततो दलाग्रेषु । ॐ मीनाय नमः ॥ १ ॥ ॐ कूर्माय नमः ॥ २ ॥ ॐ मण्डूकाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ मकराय नमः ॥ ४ ॥ ॐ हंसभ्यो नमः ॥ ५ ॥ ॐ कार्दमभ्यो नमः ॥ ६ ॥ ॐ वक्रभ्यो नमः ॥ ७ ॥ ॐ सारसकेभ्यो नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥ तद्गङ्गे चतुरस्रे भूपुरे पूर्वादिदशदिक्षु इन्द्रादिदशदिक्पालान् तद्गहर्विब्राह्मणधुनि च पूजयेत् ॥

एवमावरणपूर्जां कृत्वा धूपदीपादिनमस्कारांतरूपचारैः संपूज्य स्तवेन स्तुत्वा जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः । तथा च
 लक्षं जपेद्दशशेन जुहुयात्सधृतैस्त्रिलैः ॥ एवं संसाधितो मन्त्रोऽभीष्टं यच्छति मंत्रिणाम् ॥ १ ॥ ज्येष्ठशुक्लदशम्यां तां विशेषण
 भजेद्बुधः ॥ दद्याद्दशभ्यो विप्रेभ्यो दशप्रस्थमितांस्तिलान् ॥ २ ॥ जप्त्वा सहस्रं हुत्वा चोपोष्य तत्र विकल्मषः ॥ सर्वभोगसमायुक्तो
 जायते मानवो भुवि ॥ ३ ॥ इति विंशतिवर्णात्मकश्रीगंगामन्त्रप्रयोगः ॥ अथ दशहरांगस्तोत्रम् ॥ (स्कंदे काशीखंडे च) तत्रादौ
 स्नानार्चनविधिं विधाय पश्चाज्जलांतरे स्थित्वा देशकालौ संकीर्त्य मम दशविधपापप्रणशनाय श्रीभगवतीगंगाप्रीत्यर्थं
 च ज्येष्ठे मासि सिते पक्षे प्रतिपदमारभ्य दशमीपर्यंतं प्रतिदिनमुत्तरेत्तरवृद्ध्या दशहरास्तोत्रजपमहं करिष्ये । इति
 संकल्प्य पठेत् । ब्रह्मोवाच ॥ नमः शिवायै गंगायै शिवदायै नमोनमः ॥ नमस्ते विष्णुहृदि नमो ब्रह्ममूर्त्यै नमो
 नमः ॥ १ ॥ नमस्ते रुद्रहृदि शंकर्यै ते नमोनमः ॥ सर्वदेवस्वहृदि नमो भेषजमूर्त्यै ॥ २ ॥ सर्वस्य सर्वव्याधीनां भिष
 कच्छ्वयै नमोनमः ॥ स्थानजङ्गमसम्भूते विषहृदयै नमोनमः ॥ ३ ॥ भोगोपभोगदायिन्यै भोगवत्यै नमोनमः ॥ मन्दार्किन्यै नमस्ते
 ऽस्तु स्वर्गदायै नमोनमः ॥ ४ ॥ नमस्त्रैलोक्यभूषायै जगद्धायै नमोनमः ॥ नमस्त्रिशुक्लसंस्थायै तेजोवत्यै नमोनमः ॥ ५ ॥ नन्दा
 यै लिङ्गधारिण्यै नारायण्यै नमोनमः ॥ नमस्ते विश्वमुखायै रेवत्यै ते नमोनमः ॥ ६ ॥ बृहत्यै ते नमस्तुभ्यं लोकधात्र्यै नमो
 नमः ॥ नमस्ते विश्वभिन्नायै नन्द्यै ते नमोनमः ॥ ७ ॥ पृथ्व्यै शिवामृतायै च सुवृषायै नमोनमः ॥ शान्त्यै च वशिष्ठायै वरदायै

नमोनमः ॥ ८ ॥ उक्षायै सुखदोग्ध्यै च सञ्जीविन्यै नमोनमः ॥ ब्रह्मिष्ठायै ब्रह्मदायै दुरितघ्न्यै नमोनमः ॥ ९ ॥ प्रणतातिप्रभं
 जिन्यै जगन्मात्रे नमोऽस्तु ते ॥ सर्वापत्प्रतिपक्षायै मङ्गलायै नमोनमः ॥ १० ॥ शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणे ॥ सर्वस्यातिहरे
 देवि नारायणि नमोऽस्तु ते ॥ ११ ॥ निर्लेपायै दुर्गहन्त्र्यै दक्षायै ते नमोनमः ॥ परात्परतरे तुभ्यं नमस्ते मोक्षदे सदा ॥ १२ ॥ गंगे
 ममाग्रतो भूया गंगे मे देवि पृष्ठतः ॥ गंगे मे पाश्चादोरेहि त्वयि गङ्गेऽस्तु मे स्थितिः ॥ १३ ॥ आदौ त्वमन्ते मध्ये च सर्वं त्वं गं
 गते शिवे ॥ त्वमेव मूलप्रकृतिस्त्वं हि नारायणः परः ॥ १४ ॥ गङ्गे त्वं परमात्मा च शिवस्तुभ्यं नमः शिवे ॥ य इदं पठति
 स्तोत्रं भक्त्या नित्यं नरोऽपि यः ॥ १५ ॥ शृणुयाच्छ्रद्धया युक्तः कायवाक्चित्तसम्भवेः ॥ दशधा संस्थितैर्दोषैः सर्वैव प्रसुच्यते
 ॥ १६ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति प्रेत्य ब्रह्मणि लीयते ॥ ज्येष्ठमासि सिते पक्षे दशमी हस्तसंयुता ॥ १७ ॥ तस्यां दशम्यामेतच्च
 स्तोत्रं गङ्गाजले स्थितः ॥ यः पठेद्दशकृत्वस्तु दरिद्रो वापि चाक्षमः ॥ सोऽपि तत्फलमाप्नोति गङ्गां समूल्य यन्तः ॥ १८ ॥
 अदत्तानसुपादानं हिंसा चैवाविधानतः ॥ परदारोपसेवा च कार्याकं त्रिविधं स्मृतम् ॥ १९ ॥ पारुष्यमनृतं चैव पैशून्यं चापि सर्वशः ॥
 असंबद्धप्रलापश्च वाङ्मयं स्याच्चतुर्विधम् ॥ २० ॥ परद्रव्येष्वभिधानं मनसानिष्टचित्तनम् ॥ वितथाभिनिवेशश्च मानसं त्रिविधं स्मृतम्
 ॥ २१ ॥ एतानि दश पापानि हर त्वं मम जह्नुवि ॥ दशपापहरा यस्मात्तस्माद्दशहरा स्मृता ॥ २२ ॥ त्रयस्त्रिंशच्छतं पूर्वाण्यितनथ
 पिता महान् ॥ उद्धरत्येव संसारान्भञ्जणेन पूजिता ॥ २३ ॥ ॐ नमो भगवत्यै दशपापहरायै गङ्गायै नारायण्यै रेवत्यै शिवायै दक्षायै

अमृतार्यै विश्वरूपिण्यै नन्दिन्यै ते नमोनमः ॥ २४ ॥ सितमकरनिषण्णां शुभ्रवर्णां त्रिनेत्रां कलधृतकलशोद्यत्सोत्फलामत्यभीष्टाम् ॥
 विधिहरिहररूपां सेन्दुकोकीरजुष्टां कलितसितदुकूलां जाह्नवीं तां नमामि ॥ २५ ॥ आदावादिपितामहस्य निगमव्यापारपात्रे जलं
 पश्चात्पन्नगशायिनो भगवतः पादोदकं पावनम् ॥ भूयः शम्भुजटाविभूषणमणिजह्नुर्महर्षिरयं कन्या कल्मषनाशिनी भगवती भार्गीर
 थी दृश्यते ॥ २६ ॥ गङ्गागङ्गति यो ब्रूयाद्योजनानां शतैरपि ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ २७ ॥ इति गंगा
 स्तोत्रं समाप्तम् ॥ अथ शीतलामन्त्रप्रयोगः (मन्त्रमहोदधौ) मन्त्रो यथा—“ॐ ह्रीं श्रीं शीतलयै नमः” इति नवाक्षरो मन्त्रः ॥ अस्य
 मन्त्रस्य उपमन्युऋषिः । बृहती छन्दः । शीतला देवता । मामाभीष्टसिद्धयर्थे जपे विनियोगः ॥ ॐ उपमन्युऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥
 ॐ बृहतीछन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ शीतलादेवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ हौं श्रीं अद्भुष्टाभ्यां नमः
 ॥ १ ॥ ह्रीं श्रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ हूं श्रीं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ह्रैं श्रीं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ श्रीं ह्रौं कनि
 ष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ह्रः श्रीं कातलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ ६ ॥ एवं हृदयादिन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ।
 “ दिग्वासं मार्जनीकां च शूर्पं कद्रये संदधतीं घनाभाम् ॥ श्रीशीतलां सर्वरुजातिनष्टौ रक्तांगरागस्रजमर्चयामि ॥
 ॥ १ ॥ एवं ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य अथवा स्वपुरतः प्रतिमायां भगवतीं शीतलां शीतजलेन पाद्यादिषोडशोपचारैः
 संपूज्य स्तेनैः स्तुत्वा जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणमधुतजपः । तथा च—अधुतं प्रजपेन्मन्त्रं पायसेन सहस्रकम् ॥ जुहुयात्पूर्वं

वत्पीठे स्फोटानां नाशिनी त्वियम् ॥ १ ॥ नाभिमात्रे जले स्थित्वा यः सहस्रं जपेन्मनुम् ॥ तेन संमार्जितास्तीव्राः स्फोटा नश्यन्ति
 तत्क्षणात् ॥ २ ॥ इति शीतलामंत्रप्रयोगः ॥ अथ शीतलास्तोत्रम् ॥ ॐ अस्य श्रीशीतलास्तोत्रस्य महादेव ऋषिः ।
 अनुष्टुप् छंदः । शीतला देवता । लक्ष्मीबीजम् । भवानी शक्तिः । सर्वविस्फोटकनिवृत्तये जपे विनियोगः ॥ ईश्वर उवाच ॥ वंदेह
 शीतलां देवीं रासभस्थां दिगंबराम् ॥ मार्जनीकलशोपतां शूर्पाङ्कतमस्तकाम् ॥ १ ॥ वंदेह शीतलां देवीं सर्वरोगभयापहाम् ॥
 यामासाद्य निर्वर्तेत विस्फोटकभयं महत् ॥ २ ॥ शीतले शीतले चेति यो ब्रूयादाहपीडितः ॥ विस्फोटकभयं घोरं क्षिप्रं तस्य
 प्रणश्यति ॥ ३ ॥ यस्त्वामुदकमध्ये तु धृत्वा पूजयते नरः ॥ विस्फोटकभयं घोरं गृहे तस्य न जायते ॥ ४ ॥ शीतले ज्वरदग्ध
 स्य पूतिगंधयुतस्य च ॥ प्रनष्टक्षुपः पुंसस्त्वामाहुर्जीवनौषधम् ॥ ५ ॥ शीतले तनुजान्त्रोगान्मृणां हरसि दुस्त्यजान् ॥ विस्फो
 टकविजीर्णानां त्वमेकामृतवर्षिणी ॥ ६ ॥ गलगंडग्रहा रोगा ये चान्ये दारुणा नृणाम् ॥ त्वदनुध्यानमात्रेण शीतले
 गतिं संक्षयम् ॥ ७ ॥ न मंत्रो नौषधं तस्य पापरागस्य विघ्नते ॥ त्वामेकां शीतले घात्रीं नान्यां पश्यामि
 देवताम् ॥ ८ ॥ मृणालंतनुसदृशीं नाभिहन्मध्यसंस्थिताम् ॥ यस्त्वां संचितयेदेव तस्य मृत्युर्न जायते ॥ ९ ॥ अष्टकं शीतलादेव्या
 यो नः प्रणेतस्सदा ॥ विस्फोटकभयं घोरं गृहे तस्य न जायते ॥ १० ॥ श्रोतव्यं पठितव्यं च श्रद्धाभक्तिसमन्वितैः ॥ उपसर्गवि
 नाशाय परं स्वस्त्ययनं महत् ॥ ११ ॥ शीतले त्वं जगन्माता शीतले त्वं जगन्पिता ॥ शीतले त्वं जगद्धात्री शीतलायै नमोनमः

॥ १२ ॥ रासभो गद्गभश्चैव खरो वैशाखनन्दनः ॥ शीतलावाहनश्चैव दूर्वाकन्दनिकुतनः ॥ १३ ॥ एतानि खरनामानि शीतलाग्रे तु
 यः पठेत् ॥ तस्य गेहे शिबूनां च शीतलारुड् न जायते ॥ शीतलाष्टकमेवेदं न देयं यस्य कस्यचित् ॥ १४ ॥ दातव्यं च सदा तस्मै
 श्रद्धासन्तिधुताय वै ॥ १५ ॥ इति श्रीस्कन्दपुराणे शीतलास्तोत्रं संपूर्णम् ॥ श्रीशीतलाभगवत्यै नमः ॥ ॥ अथ पृथ्वीमंत्रपुर
 श्वरणप्रयोगः ॥ (शारदातिलके) मंत्रो यथा । “ ॐ नमो भगवत्यै धरिण्यै धरणिधरे धरे स्वाहा ” इत्येकोनविंशतिवर्णा
 त्मको मंत्रः ॥ अस्य मंत्रस्य वराह ऋषिः । निचृच्छंदः । पृथ्वी देवता । सर्वैष्टसिद्धयर्थे जपे विनियोगः । ॐ वराहऋषये नमः
 शिरसि ॥ १ ॥ ॐ निचृच्छंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ पृथ्वी देवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ बीजाय नमः गुह्ये ॥
 ॥ ४ ॥ ॐ स्वाहाशक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ नमः हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ भगवत्यै
 शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ धरिण्यै शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ धरणिधरे कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ धरे नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ
 स्वाहा अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ एवं षडंगन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “ श्यामां विचित्रांशुकरभूषणां पद्मासनां तुंगपयोधराननाम् ॥
 इंदीवरे द्वे नवशालिमंजरीं शुक्रं दधानां वसुधां यजामहे ॥ १ ॥ ” इति ध्यात्वा पूर्वोक्ते विष्णोः पीठे भगवतीं पृथ्वीं पुष्पांतरूप
 चारैः संपूज्य आवरणापूजां कुर्यात् । तदथा-षट्कोणे आग्नेयादिकोणकेसरेषु मध्ये दिक्षु च पूर्ववत् षडंगानि पूजयेत् ॥ तद्वहि
 रष्टदले प्राचीक्रमेण चतुर्दिग्दलेषु ॐ भूम्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ अग्नये नमः ॥ २ ॥ ॐ अद्रच्यो नमः ॥ ३ ॥ ॐ वायवे नमः ॥ ४ ॥

इति पूजयेत् ॥ तत आग्नेयादिकोणदलेषु तत्तत्कलां यजेत् । तद्यथा-अ० निवृत्त्यै नमः ॥ १ ॥ अ० प्रतिष्ठायै नमः ॥ २ ॥ अ० विधायै नमः ॥ ३ ॥ अ० शान्त्यै नमः ॥ ४ ॥ अ० शान्त्यतीतयै नमः ॥ ५ ॥ इति भूम्यादिकलां पूजयेत् ॥ तद्ब्रह्मे भूपुरे पूर्वादिक्रमेण इन्द्रादिदशदिक्पालान् तद्ब्रह्मे वज्राद्यायुधानि च पूजयेत् ॥ इत्यावरणपूर्णां कृत्वा धूपादिनीराजनानि संयुज्य जपं कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः ॥ तथा च- "लक्षमेनं जपेन्मन्त्री धराहृदयमादरात् ॥ ससर्पिषा पायसेन जुहुयात्तद्दशशतः ॥ १ ॥ एवं सिद्धे मनौ मन्त्री साधयेत्स्वमनोरथान् ॥ मधुनित्रयसंयुक्तजुहुयादरुणोत्पलैः ॥ २ ॥ सहस्रं भूसमृद्धिः स्यात्तथा नीलोत्पले भवेत् ॥ प्रियंगुपुष्पैर्मध्वक्तैर्धनधान्यमहाश्रियः ॥ ३ ॥ मंजरीशालिसंभूतां मधुरत्रयलोलिताम् ॥ जुहुयात्सार्धिते वह्नौ मंडला तस्याद्धरापतिः ॥ ४ ॥ शुक्रवारं दिनमुखे गृहीत्वा साध्यभृदुदम् ॥ तामभसि विनिःक्षिप्य शोधितेऽत्र चरुं पचेत् ॥ ५ ॥ पयोघृताभ्यां सहितं जुहुयात्तं हुताशने ॥ षण्मासं शुक्रवारेषु हुत्वैवं प्राप्नुयाद्धराम् ॥ ६ ॥ धरामेवं जपेन्मन्त्री पशुरत्नधरा दिभिः ॥ धराया वह्निभः स स्यान्नात्र कार्या विचारणा ॥ ७ ॥ इति पृथ्वीमंत्रपुरश्चरणं समाप्तम् ॥ अथ पृथ्वीस्तोत्रम् ॥ (देवीभागते) श्रीनारायण उवाच । जयजये जलाधारे जलशीले जयप्रदे ॥ यज्ञमुकरजाये च जयं देहि जयावहे ॥ १ ॥ मंगले मंगलाधारे मांगल्ये मंगलप्रदे ॥ मंगलार्थं मंगलेशे मंगलं देहि मे भवे ॥ २ ॥ सर्वाधारे च सर्वज्ञे सर्वशक्ति समन्विते ॥ सर्वकामप्रदे देवि सर्वेषु देहि मे भवे ॥ ३ ॥ पुण्यस्वरूपे पुण्यानां बीजरूपे सनातनि ॥ पुण्याश्रये पुण्यवतामालये

पुण्यदे भवे ॥ ४ ॥ सर्वसस्यालये सर्वसस्याढये सर्वसस्यदे ॥ सर्वसस्यहरे काले सर्वसस्यात्मिके भवे ॥ ५ ॥ भूमे भूमिपसर्वस्वे
 भूमिपालपरायणे ॥ भूमिपानां सुखकरे भूमिं देहि च भूमिदे ॥ ६ ॥ इदं स्तोत्रं महापुण्यं प्रातरुत्थाय यः पठेत् ॥ कोटिजन्मसु
 स भवेद्भलवान्भूमिपेश्वरः ॥ ७ ॥ भूमिदानकृतं पुण्यं लभ्यते पठनाजनैः ॥ भूमिदानहरात्पापान्मुच्यते नात्र संशयः ॥ ८ ॥ अंबु
 वाचीभूकरणपापात्स मुच्यते ध्रुवम् ॥ अन्यकूपे कूपखननपापात्स मुच्यते ध्रुवम् ॥ ९ ॥ परभूमिहरात्पापान्मुच्यते नात्र संशयः ॥
 भूमौ वीर्यत्यागपापाद्भूमौ दीपादिस्थापनात् ॥ १० ॥ पापेन मुच्यते सोऽपि स्तोत्रस्य पठनान्मुने ॥ अश्वमेधशतं पुण्यं लभते
 नात्र संशयः ॥ ११ ॥ भूमिदेव्या महास्तोत्रं सर्वकल्याणकारकम् ॥ इति भूमिस्तोत्रम् ॥ अथ भूमौ शंखादिस्थापने दोषाः ।
 (देवीभागवते । स्कं० ९ अ० ९ श्लो० ३९) वसुधोवाच । मुक्तां शुक्तिं हरेरर्च्य शिवलिंगं शिवां तथा ॥ शंखं प्रदीपं यंत्रं च मा
 णिक्यं हीरकं तथा ॥ १ ॥ यज्ञसूत्रं च पुष्पं च पुस्तकं तुलसीदलम् ॥ जपमालां पुष्पमालां कर्पूरं च सुवर्णकम् ॥ २ ॥ गो
 रोचनं चंदनं च शालग्रामजलं तथा ॥ एतान् वोढुमश्लाहं क्लिष्टा च भगवच्छृणु ॥ ३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ द्रव्याण्येतानि ये
 मूढा अपरिधिष्यति सुंदरि ॥ यास्यति कालसूत्रं ते दिव्यं वर्षशतं त्वयि ॥ ४ ॥ (तत्रैव अ० १० श्लो० १३) कामी भूमौ च रहसि
 वीर्यत्यागं करोति यः । भूमिरेणुप्रमाणं च वर्षं तिष्ठति रौरवे ॥ १ ॥ भूमौ दीपं योर्पयति सचांधः सतजन्मसु ॥ भूमौ शंखं च
 संस्थाप्य कुष्ठं जन्मांतरे लभेत् ॥ २ ॥ मुक्तं माणिक्यहीरौ च सुवर्णं च मणिं तथा ॥ पंच संस्थापयेद्भूमौ स चांधः सतजन्मसु

॥ ३ ॥ शिर्वलिगं शिवामर्चो यश्चाप्यति भूतले ॥ शतमन्वंतरं यावत् कृमिभक्षः स तिष्ठति ॥ ४ ॥ शंखं यंत्रं शिलतोयं पुष्पं च तुलसीदलम् ॥ यश्चाप्यति भूमौ च स तिष्ठन्नरकं ध्रुवम् ॥ ५ ॥ जपमालां पुष्पमालां कपूरं रोचनं तथा ॥ यो मूढश्चाप्येद्धूमौ स याति नरकं ध्रुवम् ॥ ६ ॥ भूमौ चंदनकाष्ठं च रुद्राक्षं कुशमूलकम् ॥ संस्थाप्य भूमौ नरके वसेन्मन्वन्तरवाधि ॥ ७ ॥ पुस्तकं यज्ञसूत्रं च भूमौ संस्थाप्येन्नरः ॥ न भवेद्विप्रयोनी च तस्य जन्मान्तरे जनिः ॥ ८ ॥ अथ गायत्रीपुरश्चरणप्रयोगः ॥ अथो वक्ष्यामि गायत्रीं तत्त्वरूपां त्रयीमयीम् ॥ यया प्रकाशयते ब्रह्म सच्चिदानन्दलक्षणम् ॥ १ ॥ तत्र चन्द्रतारादिबलान्विते पूर्वोक्ते सुमुहूर्ते शिवालयादिपवित्रस्थले जपस्थानं प्रकल्प्य गोमयोपलेपनादिभिः संशोध्य तत्रासनं भूमौ कूर्मशोधनं दीपस्थानशोधनं च कृत्वा अनुष्ठानारंभं कुर्यात् ॥ तद्यथा-कर्ता प्रारंभान्तर्वदिने ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय नद्यादौ स्नात्वा प्रातःसंध्यादिनित्यकर्म समाप्य आचार्यमाहूय संपूज्य तदनुज्ञया स्वासने ग्राह्मुख उपविश्य सपवित्रकरः आचम्य प्राणानयम्य सामान्यतो गणपत्यादिस्मरणं कृत्वा देहशुद्धयर्थं प्रायश्चित्तं कुर्यात् ॥ देशकालौ संकीर्त्य करिष्यमाणगा यत्रीपुरश्चरणेऽधिकारसिद्धयर्थं कृच्छ्रत्रयममुकप्रत्याप्नोयेनाहमाचरिष्ये इति संकल्प्य धेनुदानतिलहोमसुवर्णादिप्रत्याप्नायद्वारा कृच्छ्राणि संपाद्य कृतांजलिः अमुकशर्मणो मम गायत्रीपुरश्चरणे अनेन कृच्छ्रत्रयानुष्ठानेनाधिकारसिद्धिरस्त्विति विप्रान् वंदेत् । विप्रा अधिकारसिद्धिरस्त्विति ब्रूयुः । पुनर्देशकालौ संकीर्त्य करिष्यमाणपुरश्चरणंगत्वेन मन्त्रसिद्धयर्थं गायत्र्या अयुनजपं करिष्ये

इति संकल्प्य स्वयं विप्रद्वारा वा कुर्यात् । एवं सप्रणवव्याहतिगायत्र्ययुतं जप्त्वा तर्पणं कुर्यात् । तद्यथा-ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धियो नो ज्ञानं प्रचोद ॥ इति तर्पणं कृत्वा रुद्रं
 नमस्कृत्य कद्रुदायेत्यादीनि रुद्रसूक्तानि सकृजपेत् ॥ इति पूर्वदिनकृत्यम् ॥ ततो जपप्रारंभदिने सुमुहूर्ते सपत्नीको यजमानः
 सुगन्धतैलाम्बुद्वपूवकमुष्णोदकेन मंगलस्नानं कृत्वा शुक्लधौतवासांसि परिधाय यथायोग्यालंकृतो धृतकुङ्कुमादित्रिपुण्ड्रतिलकः
 सपवित्रोपग्रहः स्वासने प्राङ्मुख उपविश्य आचम्य प्राणानायम्य देशकालौ संकीर्त्य मम इह जन्मनि जन्मान्तरेषु च कृतका
 यिकवाचिकमानसिकसांसारिणिकसमस्तपापक्षयार्थं पुत्रपौत्रधनवान्याभिवृद्धयर्थं चतुर्विधपुरुषार्थसिद्धयर्थं श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं सप्र
 णवव्याहृतिपूर्वकचतुर्विंशतिलक्षजपात्मकगायत्रीपुश्चरणं (स्वयं) विप्रद्वारा वा करिष्ये तदंगत्वेन गणेशपूजनं स्वस्तिपुण्याह
 वाचनं मातृकापूजनं नादीश्राद्धमाचार्यजपकर्तृवरणं च करिष्ये, इति संकल्प्य गणेशपूजनादिनान्दीश्राद्धान्तं पूर्ववत् कृत्वा नान्दी
 श्राद्धान्ते सविता प्रीयतामिति पठित्वा आचार्यजपकर्तृवरणं कुर्यात् । तद्यथा-आचार्य जपकर्तृश्चोद्भूतुस्वानासनेषूपवेश्य स्वयंप्राङ्
 मुख उपविश्य सर्वेषां पादप्रक्षालनं कृत्वा दक्षिणहस्ते वरणद्रव्याणि गृहीत्वा देशकालौ संकीर्त्य मम सकलपापक्षयद्वारा श्रीपर
 मेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणगायत्रीजपपुश्चरणकर्मणि अमुकगोत्रोत्पन्नमुकवेदशाखाध्यायिनममुकशर्मणं ब्राह्मणमभिर्गवाक्षत
 ताम्बूलस्वर्णाधुलीयकासनमालाकमण्डलुगुग्मवासोभिर्जपकरणार्थमाचार्यत्वेन त्वामहं वृणे इत्याचार्यं कृत्वा ॐ वृत्तोस्मीति प्रतिव

चनान्तरं हस्ते यज्ञकंकणं बद्ध्वा गन्धपुष्पादिभिः पूजां कुर्यात् । ततो जापकवरणं देशकालौ संकीर्त्य मम सकलपापक्षयद्वारा श्रीप
 रमेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणगायत्रीपुरश्चरणकर्मणि नानागोत्रोत्पन्नानमुकाऽमुकशर्मणो विप्रानभिर्गीघक्षताम्बूलस्वर्णागुलीयकाः
 नमालाकमंडलुवासोभिर्विहितजपकरणार्थं जापकत्वेन युष्मानहं वृणे । ॐ वृताः स्म इति प्रतिवचनान्तरं पृथक्पृथक् हस्ते
 कंकणं बद्ध्वा गन्धादिभिः संपूज्य प्रार्थयेत् ॥ ॐ अस्य यागस्य निष्पत्तौ भवंतोऽभ्यर्था मया ॥ सुप्रसन्नैः प्रकर्तव्यो मद्यज्ञो विप्रैः
 पूर्वकम् ॥ १ ॥ अङ्गीकुर्वतु कर्मतत्कल्पद्रुमसमाशिषः ॥ यथोक्तनियमैर्युक्ता जपार्थे स्थिरबुद्धयः ॥ २ ॥ अस्मिन्यज्ञे मया
 पूज्याः संतु मे नियमान्विताः ॥ अक्रोधनाः शौचपराः सततं ब्रह्मचारिणः ॥ ३ ॥ जपध्यानरता नित्यं प्रसन्नमनसः सदा
 अदुष्टभाषणाः सन्तु मा सन्तु परनिन्दकाः ॥ ४ ॥ ममापि नियमा ह्येतै भवन्तु भवतामपि ॥ ५ ॥ इति प्रार्थ्य मधुपर्कजो वृत्तः
 प्रत्येकं वस्त्रद्वयमासनमर्ध्यपात्रमाचमनपात्रं जलपात्रं सुवर्णागुलीयकं मालां च दद्यात् ॥ (अत्र जापकास्त्वैकविंशति
 न्यूनाधिका वा कार्याः) ततः सर्वे जापका आवभ्य प्राणानायम्य । “ ॐ सूर्यः सोमो यमः कालः संध्ये भूतान्यह
 क्षा ॥ पवमानो दिक्पतिर्भूराकाशं खेचरामराः ॥ ब्रह्मशासनमास्थाय कल्पध्वमिह सन्निधिम् ” इति प्रार्थयेत् ॥ ततो देशकालौ संकी
 र्त्य ममासुकशर्मणो यजमानस्य वा सकलपापक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थम् (यजमानानुज्ञया) गायत्रीपुरश्चरणान्तर्गतसुकसहस्रसं
 ख्यापरिमितविहितगायत्रीजपं करिष्ये तदंगत्वेन भूतशुद्धिं प्राणप्रतिष्ठापनमार्तृकाबहिर्मातृकान्यासं च करिष्ये । इति सकलज्य ।

पूर्वोक्तपद्धतिकाण्डमार्गेण भूतशुद्ध्यादिबहिर्मातृकान्यासांतं कृत्वा गायत्रीन्यासं कुर्यात् । तद्यथा—ॐ प्रणवस्य ब्रह्मा ऋषिः ।
 गायत्री छंदः । परमात्मा देवता । शरीरशुद्धयर्थे जपे विनियोगः । ॐ ब्रह्मऋषये नमः शिरसि । ॐ गायत्रीछंदसे नमः मुखे ॥२॥ ॐ
 परमात्मदेवतायै नमः हृदये ॥३॥ इति प्रणवन्यासः । सप्तव्याहृतीनां जमदग्निभारद्वाजात्रिगैतमकथपविश्वामित्रवसिष्ठाः ऋषयः ।
 गायत्र्युष्णिगनुष्टुबृहतीपङ्क्तित्रिष्टुब्जगत्यंछदांसि । अग्निवायुसूर्यबृहस्पतिवरुणद्रविर्वेदेवा देवताः । न्यासे जपे च विनियोगः ॥
 ॐ जमदग्निभारद्वाजात्रिगैतमकथपविश्वामित्रवसिष्ठऋषिभ्यो नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्र्युष्णिगनुष्टुबृहतीपङ्क्तित्रिष्टुब्जगतीछं
 दोभ्यो नमः मुखे ॥२॥ ॐ अग्निवायुसूर्यबृहस्पतिवरुणद्रविर्वेदेवदेवताभ्यो नमः हृदये ॥ ३ ॥ इति व्याहृतिऋष्यादिन्यासः । ॐ
 गायत्र्या विश्वामित्रऋषिः । गायत्री छंदः । सविता देवता । न्यासे जपे च विनियोगः ॥ ॐ विश्वामित्रऋषये नमः शिरसि । ॐ गायत्री
 छन्दसे नमो मुखे । ॐ सवितृदेवतायै नमः हृदये । इति गायत्र्या ऋष्यादिन्यासः । ॐ शिरसः प्रजापतिः ऋषिः ब्रह्माग्निवायुसू
 र्यं देवताः । यजुश्छंदः । प्राणायामे विनियोगः । ॐ प्रजापतिऋषये नमः शिरसि । ॐ यजुश्छंदसे नमः मुखे । ॐ ब्रह्मा
 ग्निवायुसूर्यदेवताभ्यो नमः हृदये । इति शिरसः ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ भूः अद्भुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ भुवः तर्जनीभ्यां नमः
 ॥ २ ॥ ॐ स्वः मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ तत्सवितुर्वरेण्यम् अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ भगौदेवस्य धीमहि कनि
 ष्टिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ धियो यो नः प्रचोदयात् करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः । एवमेव हृदयादि

न्यासं कुर्यात् । ततः । ॐ भूः नमः हृदये ॥ १ ॥ ॐ भुवः नमो मुखे ॥ २ ॥ ॐ स्वः नमो दक्षिणे ॥ ३ ॥ ॐ महः नमो वामांसे ॥ ४ ॥
 ॐ जनः नमो दक्षिणरौ ॥ ५ ॥ ॐ तपः नमो वामरौ ॥ ६ ॥ ॐ सत्यं नमः जठरे ॥ ७ ॥ इति व्याहृतिन्यासः ॥ अथ गायत्री
 वर्णन्यासः । ॐ तत् नमः पादद्वयांगुलिमूलयोः ॥ १ ॥ ॐ सं नमः गुल्फयोः ॥ २ ॥ ॐ विं नमः जानुनोः ॥ ३ ॥ ॐ तु
 नमः पादमूलयोः ॥ ४ ॥ ॐ वं नमः लिंगे ॥ ५ ॥ ॐ रं नमः नाभौ ॥ ६ ॥ ॐ णिं नमः हृदये ॥ ७ ॥ ॐ यं नमः कण्ठे
 ॥ ८ ॥ ॐ भं नमः हस्तद्वयाङ्गुलीमूलयोः ॥ ९ ॥ ॐ गर्गं नमः मणिबंधयोः ॥ १० ॥ ॐ दं नमः कूर्परयोः ॥ ११ ॥ ॐ वं नमः
 बाहुमूलयोः ॥ १२ ॥ ॐ स्पं नमः आस्ये ॥ १३ ॥ ॐ धीं नमः नासाण्डयोः ॥ १४ ॥ ॐ मं नमः कपोलयोः ॥ १५ ॥
 ॐ हिं नमः नेत्रयोः ॥ १६ ॥ ॐ धिं नमः कर्णयोः ॥ १७ ॥ ॐ यों नमः भ्रूमध्ये ॥ १८ ॥ ॐ यों नमः मस्तके ॥ १९ ॥
 ॐ नं नमः पश्चिमवक्त्रे ॥ २० ॥ ॐ प्रं नमः उत्तरवक्त्रे ॥ २१ ॥ ॐ चों नमः दक्षिणवक्त्रे ॥ २२ ॥ ॐ दं नमः पूर्ववक्त्रे ॥ २३ ॥
 ॐ यात् नमः उर्ध्ववक्त्रे ॥ २४ ॥ इति गायत्र्यक्षरन्यासः ॥ ॐ तत् नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ सवितुर्नमः भ्रुवोर्मध्ये ॥ २ ॥
 ॐ वरेण्यं नमः नेत्रयोः ॥ ३ ॥ ॐ भर्गो नमः मुखे ॥ ४ ॥ ॐ देवस्य नमः कंठे ॥ ५ ॥ ॐ धीमहि नमः हृदये ॥ ६ ॥ ॐ धियो नमः
 नाभौ ॥ ७ ॥ ॐ यो नमः गुह्ये ॥ ८ ॥ ॐ नः नमः जानुनोः ॥ ९ ॥ ॐ आपोज्योतिरसोमृतं ब्रह्मभूवः
 स्वरोमिति शिरसि ॥ १० ॥ इति पदन्यासः ॥ ततः ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं नमः नभ्यादिपादाङ्गुलीपर्यन्तम् ॥ १ ॥ ॐ भर्गो देवस्य धीमहि नमः

तदद्यादि नाभ्यन्तम् ॥ २ ॥ ॐ धियो यो नः प्रचोदयात् नमः मूर्द्धादिहृदयांतम् ॥ ३ ॥ इति विन्यस्य षडंगन्यासं कुर्यात् ॥ ॐ तत्सवितु
 र्ब्रह्मणे हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ वरेण्यं विष्णवे शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ भर्गोदेवस्य रुद्राय शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ धीमहि
 ईश्वराय कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ धियो यो नः सदाशिवाय नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ प्रचोदयात् सर्वात्मने अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥
 इति षडंगन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ सुक्ताविदुमहेमनीलधवलच्छयैर्मुखस्त्रिक्षणयुक्तामिदुनिबद्धरत्नमुकुटां तत्त्वार्थ
 वर्णात्मिकाम् ॥ सावित्री वरदाभयांकुशकशां पाशं कपालं गुणं शंखं चक्रमथारविन्दगुलं हस्तैर्वहतीं भजे ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा ।
 ॐ लै पृथिव्यात्मकं गन्धं समर्पयामि ॥ १ ॥ ॐ हँ आकाशात्मकं पुष्पं समर्पयामि ॥ २ ॥ ॐ यै वाय्वात्मकं धूपं समर्प
 यामि ॥ ३ ॥ ॐ रै तेजआत्मकं दीपं समर्पयामि ॥ ४ ॥ ॐ वै अमृतात्मकं नैवेद्यं समर्पयामि ॥ ५ ॥ ॐ सै सर्वात्मकं मंत्रपुष्पं
 समर्पयामि ॥ ६ ॥ इति मानसोपचारैः संपूज्य (भेदपक्षे) त्रिकोणपीठपूजां कुर्यात् ॥ तद्यथा-पूर्वादिचतुर्दिक्षु मध्ये च । ॐ
 प्रभूताय नमः ॥ १ ॥ ॐ विमलाय नमः ॥ २ ॥ ॐ साराय नमः ॥ ३ ॥ ॐ समाराध्याय नमः ॥ ४ ॥ (मध्ये) ॐ पर
 मसुखाय नमः ॥ ५ ॥ इति संपूज्य तद्बहिः । ॐ अं अनन्ताय नमः ॥ १ ॥ ॐ पूं पृथिव्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ अं अमृतसागराय
 नमः ॥ ३ ॥ ॐ रं रत्नद्वीपाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ हँ हेमगिरये नमः ॥ ५ ॥ ॐ नं नन्दनोद्यानाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ कं कल्पवृक्षेभ्यो
 नमः ॥ ७ ॥ ॐ मं मणिभूषितभूतलाय तमः ॥ ८ ॥ ॐ सं सोममंडलाय नमः ॥ ९ ॥ ॐ अं अग्निमंडलाय नमः ॥ १० ॥

ॐ सुं सूर्यमडलाय नमः ॥ ११ ॥ इति पीठदेवताः संपूजयेत् । ततः (पूज्यपूजकयोर्मध्ये प्राचीं प्रकलय) पूर्वादिक्रमेण । ॐ
 रां दीप्तार्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ रौं सूक्ष्मार्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ हूं जयार्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ रें भद्रार्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ रैं विभूत्यै
 नमः ॥ ५ ॥ ॐ रौं विमलार्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ रौं अमोघार्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ रं विद्युतार्यै नमः ॥ ८ ॥ (मध्ये) ॐ हं
 सर्वोत्सुख्यै नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः संस्थाप्य गंधपुष्पैः पूजयेत् । तन्मध्ये ॐ ब्रह्मविष्णुशिवात्मकाय सौराय योगपीठात्मने
 नमः । इति पुष्पजलिना आसनं दत्त्वा । तत्र सर्वतोभद्रमध्ये गायत्रीयंत्रं विलिख्य तदुपरि “ॐ महीद्वौः” इत्यादिमंत्रैः पूर्णपात्रांतं
 पूर्ववत्ताम्रकलशं संस्थाप्य । “तत्त्वायामि” इति वरुणमावाह्यं संपूज्य । कलशस्य मुखे विष्णुइत्याद्यभिमुख्य । देवदानवसंवादं इत्यादि
 प्रार्थयेत् । ततः तदुपरि षट्पद्मे शक्तिगंधाष्टकेन * यंत्रं विलिख्य तन्मध्ये मूलमंत्रेण । पलस्वर्णमयीं पूर्वाक्तध्यानप्रतिपादितां
 भगवत्या गायत्र्याः प्रतिमां सावयवां वा त्रिकोणाकारामधुत्तारणधूर्तिकां संस्थाप्य प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा मूलं तस्यां भगवतीं
 वेदमातरं श्रीगायत्रीमावाह्यं पुरुषसूक्तेन श्रीसूक्तेन पाद्यादिपुष्पांतरूपचारैः संपूज्य । आवरणाचनं कुर्यात् । तद्व्याप्तं तत्र
 त्रिकोणस्य पूर्वकोणे ॐ गायत्र्यै नमः ॥ १ ॥ (निरुक्तिकोणे) ॐ सावित्र्यै नमः ॥ २ ॥ (वायुकोणे) ॐ सरस्वत्यै
 नमः ॥ २ ॥ (त्रिकोणांतरालेषु) ॐ ब्रह्मणे नमः ॥ १ ॥ ॐ विष्णवे नमः ॥ २ ॥ ॐ रुद्राय नमः ॥ ३ ॥ इति पूज

* अत्रत्यं गायत्रीपूजायन्त्रं पूर्वत्र द्रष्टव्यम् ।

येत् ॥ ततो मूलेन पुष्पांजलिं गृहीत्वा “ अभीष्टसिद्धिं मे देहि शरणागतवत्सले ॥ भक्त्या समर्पये तुभ्यं प्रथमावरणार्चनम् ”
 इति पुष्पांजलिं दत्त्वा विशेषार्घाद्विन्दुं निक्षिप्य ‘ पूजितास्तर्पिताः संतु ’ इति वदेत् ॥ इति प्रथमावरणम् ॥ १ ॥ ततोऽ
 षट्पदले पूर्वादिचतुर्दिक्षु ॐ आदित्याय नमः ॥ १ ॥ ॐ भानवे नमः ॥ २ ॥ ॐ भास्कराय नमः ॥ ३ ॥ ॐ
 रवेय नमः ॥ ४ ॥ (अग्नेयादिकेसरेषु) ॐ उषायै नमः ॥ १ ॥ ॐ प्रज्ञायै नमः ॥ २ ॥ ॐ प्रभायै नमः ॥ ३ ॥
 ॐ संध्यायै नमः ॥ इति पूजयेत् । ततो मूलमुच्चरन् ‘ अभीष्टसिद्धिं मे देहि ’ इत्यादिना पुष्पांजलिं दद्यात् ॥ इति द्वितीया
 वरणम् ॥ २ ॥ ततः षट्कोणे आग्नेयादिकोणकेसरेषु मध्ये दिक्षु च । ॐ ब्रह्मणे हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ विष्णवे शिरसे स्वाहा
 ॥ २ ॥ ॐ रुद्राय शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ ईश्वराय कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ सदाशिवाय नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ सर्वा
 त्मने नमः अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति षडंगानि पूजयेत् ॥ ततः पुष्पांजलिं गृहीत्वा मूलमुच्चार्य । ‘ अभीष्टसिद्धिं मे देहि ’ इति
 पुष्पांजलिं दत्त्वा ‘ पूजितास्तर्पिताः संतु ’ इति वदेत् । इति तृतीयावरणम् ॥ ३ ॥ ततो वर्तुले प्राचीक्रमेण । ॐ प्रह्लादिन्यै नमः ॥ १ ॥
 ॐ प्रभायै नमः ॥ २ ॥ ॐ नित्यायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ विश्वंभरायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ विशालिन्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ प्रभावत्यै नमः ॥ ६ ॥
 ॐ जयायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ शान्त्यै नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥ ततः पुष्पांजलिं गृहीत्वा मूलमुच्चार्य । ‘ अभीष्टसिद्धिं मे देहि ’
 इति पुष्पांजलिं दत्त्वा ‘ पूजितास्तर्पिताः संतु ’ इति वदेत् । इति चतुर्थावरणम् ॥ ४ ॥ तद्बाह्ये वर्तुले प्राचीक्रमेण । ॐ कान्त्यै

नमः ॥ १ ॥ अ० दुर्गायै नमः ॥ २ ॥ अ० सप्तवत्यै नमः ॥ ३ ॥ अ० विश्वरूपायै नमः ॥ ४ ॥ अ० विशालायै नमः ॥ ५
 अ० ईशायै नमः ॥ ६ ॥ अ० चापिन्यै नमः ॥ ७ ॥ अ० विमलयै नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् । ततः पुष्पांजलिं गृहीत्वा मू-
 चार्य 'अभीष्टसिद्धिं मे देहि०' इति पुष्पांजलिं दत्त्वा 'पूजितास्तापिताः संतु' इति वदेत् । इति पञ्चमावणम् ॥ ५ ॥ तद्ब्रह्म-
 दलमूले पूर्वादिक्रमेण । अ० अपहारिण्यै नमः ॥ १ ॥ अ० सुक्ष्मायै नमः ॥ २ ॥ अ० विश्वोन्यै नमः ॥ ३ ॥ अ० जयावहायै नमः ॥ ४ ॥
 अ० पद्मालययै नमः ॥ ५ ॥ अ० परायै नमः ॥ ६ ॥ अ० शोभायै नमः ॥ ७ ॥ अ० पद्मरूपायै नमः ॥ ८ ॥ इति
 पूजयेत् । पुष्पांजलिं गृहीत्वा मूलमुच्चार्य 'अभीष्टसिद्धिं मे देहि०' इति पुष्पांजलिं दत्त्वा 'पूजितास्तापिताः सन्तु' इति षष्ठावण-
 म् ॥ ६ ॥ ततोऽष्टदलमध्ये पूर्वादिक्रमेण अ० आं ब्राह्म्यै नमः ॥ १ ॥ अ० ई माहेश्वर्यै नमः ॥ २ ॥ अ० ऊं कौमार्यै नमः ॥ ३ ॥
 अ० ऋं वैष्णव्यै नमः ॥ ४ ॥ अ० लृं वाराह्यै नमः ॥ ५ ॥ अ० ऐ इन्द्रायै नमः ॥ ६ ॥ अ० औ चांमुडायै नमः ॥ ७ ॥ अ० अः महालक्ष्म्यै नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् । ततः पुष्पांजलिं गृहीत्वा मूलमुच्चार्य 'अभीष्टसिद्धिं मे देहि०' इति
 पुष्पांजलिं दत्त्वा 'पूजितास्तापिताः संतु' इति वदेत् ॥ इति सप्तमावणम् ॥ ७ ॥ ततो दलश्रेष्ठे अ० सों सोमाय नमः ॥ १ ॥ अ०
 भौमाय नमः ॥ २ ॥ अ० बुं बुधाय नमः ॥ ३ ॥ अ० वृं बृहस्पतये नमः ॥ ४ ॥ अ० शुं शुक्राय नमः ॥ ५ ॥ अ० शं शनैश्चर-
 नमः ॥ ६ ॥ अ० रां राहवे नमः ॥ ७ ॥ अ० के केतवे नमः ॥ इति पूजयेत् । ततो पुष्पांजलिं गृहीत्वा मूलमुच्चार्य 'अभीष्ट-

द्वि मे देहि०' इति पुष्पांजलिं दत्त्वा 'पूजितास्तार्पिताः संतु' इति वदेत् ॥ इत्यष्टमावरणम् ॥८॥ ततो भूपुरे पूर्वादिदशदिक्षु ॐ
 लं इन्द्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ रं अग्नये नमः ॥ २ ॥ ॐ मं यमाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ क्षं निर्ऋतये नमः ॥ ४ ॥ ॐ वं वरुणाय नमः
 ॥ ५ ॥ ॐ यं वायवे नमः ॥ ६ ॥ ॐ सं सोमाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ ई ईशानाय नमः ॥ ८ ॥ (ईशानपूर्वयोर्मध्ये) ॐ आं
 ब्रह्मणे नमः ॥ ९ ॥ (निर्ऋतिपश्चिमयोर्मध्ये) ॐ अं अनंताय नमः ॥ १० ॥ इति पूजयेत् । ततः पुष्पांजलिं गृहीत्वा मूलमुच्चार्य
 'अभीष्टसिद्धिं मे देहि०' इति पुष्पांजलिं दत्त्वा 'पूजितास्तार्पिताः संतु' इति वदेत् ॥ इति नवमावरणम् ॥९॥ तद्वहिस्तत्तत्समीपे
 ॐ वं वज्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ शं शक्तये नमः ॥ २ ॥ ॐ दं दंडाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ खं खड्गाय नमः ॥४॥ ॐ पं पाशाय नमः
 ॥ ५ ॥ ॐ अं अंकुशाय नमः ॥६॥ ॐ गं गदायै नमः ॥७॥ ॐ त्रिं त्रिशूलाय नमः ॥८॥ ॐ पं पद्माय नमः ॥९॥ ॐ चं चक्राय नमः
 ॥१०॥ इति पूजयेत् ॥ ततः पुष्पांजलिं गृहीत्वा मूलमुच्चार्य 'अभीष्टसिद्धिं मे देहि०' इति पुष्पांजलिं दत्त्वा 'पूजितास्तार्पिताः संतु'
 इति वदेत् । इति दशमावरणम् ॥१०॥ "इत्यमावरणैर्वै दशभिः परिपूजयेत् ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां भोक्ता स्याद्विजसत्तमः ॥१॥"
 इत्यावरणपूर्वां कृत्वा धूपादिनीराजनांतं संपूज्य स्त्वेन स्तुत्वा शापविमोचनं पठित्वा यथाविधि जपं कुर्यात् । तत्र मंत्रः ॥ "ॐ भूमुवः
 स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ॥" इति वैदिको मंत्रः । सर्वेषां समान एव जपो नतु न्यूनाधिकः ॥
 (उत्तमजपो द्विसाहस्रः मध्यमः सार्द्धद्विसाहस्रः अधमस्त्रिसाहस्रो ज्ञेयः अस्य पुरश्चरणं चतुर्विंशतिलक्षजपः) ततो जपति पूर्वोक्त

ऋष्यादिन्यासं हृदयादिषडंगन्यासं च कृत्वा कवचं पठेयुः । ततो देवीं पुनः पञ्चोपचारैः संपूज्य नीराजनं कृत्वा पुष्पांजलिं दत्त्वा देव्या दक्षिणकरे जपसमर्पणं कुर्यात् । ततः सर्वे जापकाः भूमौ शयानाः हविष्यान्नमभ्यन्तौ ब्रह्मचर्यास्पृश्यास्पृशादिनियमांश्च गेयुः प्रत्यहम् 'ॐ यज्ञाग्रतो' इति शिवसंकल्पं त्रिः पठेयुः, ततः पुरश्चरणजपसमाप्तौ होमः । तद्यथा देशकालौ संकीर्त्य अब्ज पुरश्चरणसांगतासिद्धयर्थं होमविधिं करिष्ये । इति संकल्प्य गणपतिपूजनादिनादीश्राद्धांतं पूर्ववत् कुर्यात् ॥ ततः कुंडे स्थाडिले वा स्वहृत्क्षोत्ताविधिना पंचमूसंस्कारपूर्वकमाग्निं प्रतिष्ठाप्य ग्रहपीठे सूर्यादिनवग्रहमंडले देवानावाह्यं संपूज्य तदीशान्यां रुद्रकलशं स्थापयेत् । ततो मध्यपीठे सर्वतोभद्रमंडले ताम्रकलशोपरि स्वर्णप्रतिमायां भगवंतं सवितारं गायत्रीं च षोडशोपचारैः संपूज्य पूर्वोक्तावरणदेवतापूजां विधाय गीतवादित्रादिभिः सह महानीराजनं कृत्वा सप्त प्रदक्षिणाश्च कृत्वा साष्टाङ्गं प्रणमेत् । ततः कुशकण्डिकं संपाद्य आधारवाज्यभागौ हुत्वा 'ॐ इदं हवनीयद्रव्यमन्वाधानोक्तदेवताभ्योऽस्तु न मम' इति यजमानो द्रव्यत्यागं कुर्यात् । ततः सूर्यादियग्रहभ्यः अर्कादिसमिच्चर्वाज्यतिलाहुतिभिः प्रत्येकमष्टाविंशतिरष्टौ वा हुत्वा तैरेव द्रव्यैरधिप्रत्यधिदेवताभ्यश्चतुश्चतुःसंख्याकाभिः पंचलोकपालदशदिक्पालेभ्यश्च द्विद्विसंख्याकाभिश्च जुहुयात् ॥ ततो बहुजपकर्तृकपक्षे जपदशंशेन पायसादि होमः कार्यः । तथा च—(देवीभागवते) "जुहुयात्तद्दशंशेन सधूतेन पयोऽन्धसा ॥ तिलैः पत्रैः प्रसूनैश्च यवैश्च मधुरान्वितैः ॥१॥" एकजपकर्तृकपक्षे तु शतांशहोमः कार्यः । तथा च (शारदातिलके) "तत्त्वसंख्यासहस्राणि मन्त्रविजुहुयात्तिलैः ॥ सर्वपापविनि

मुक्तो दीर्घमायुः स विन्दति ॥ १ ॥ ” अथ शतांशहोमप्रकारः ॥ प्रधानदेवसवित्रे चतुर्विंशतिसहस्रतिलहृतिभिस्त्रिसहस्रपायसाहु
 तिभिस्तावतीभिर्घृताहुतिभिर्दूर्वाहुतिभिस्तावतीभिः क्षीरदुग्धसमिधाहुतिभिश्च हुत्वा पूर्वोक्तावरणदेवताभ्यश्चर्वादिद्रव्यैरेकैकाहु
 तीर्हुत्वा शेषेण स्विष्टकृद्धोमं च कृत्वा समापयेत् । होमकाले ‘ इदं सवित्रे न मम ’ इति त्यागः ॥ (होमे सप्रणवा व्याहृतिरहिता
 स्वाहांता गायत्री दूर्वात्रयस्यैकाहुतिः । दूर्वासमिधां दधिमध्वाज्यात्तानां होमः) ततो होमांते बलिदानम् । यजमानस्याभिषे
 कश्च कार्यः ॥ अभिषेकांते तत्समये एव दक्षिणां दद्यात् ॥ अदाने प्रत्यवायी भवति । क्षणेक्षणे पापभागी भवति । दक्षिणा च
 प्रतिलक्षं सुवर्णनिष्कत्रयं तदद्दं वा शक्त्या वा देया । ततो जले सवितारं रक्तचन्दनादिभिः संपूज्य होमदर्शनेन मूलमन्त्रान्ते सवितारं
 तर्पयामि ॥ इत्युक्त्वा दुग्धमिश्रजलेन तर्पणं कार्यम् ॥ ततस्तर्पणदर्शनेन गायत्र्यंते ‘ आत्मानमभिषिचामि न मम ’ इति यजमान
 मूद्ध्यभिषेकः कार्यः । ततः अभिषेकदर्शान्संख्ययाधिकं वा ब्राह्मणभोजनम् । (होमतर्पणाभिषेकानां मध्ये यदेव न संभवति
 तत्स्थाने तद्विगुणो जपः कार्यः । ततो भूयसी दक्षिणा विप्राशीर्वादश्च । ततः कृताञ्जलिपुटः । ॐ चतुर्विंशतिलक्ष्मात्मकगायत्रीपुर
 श्चरणं संपूर्णमस्त्विति भवन्तो ब्रुवन्त्विति विप्रान् प्रार्थ्य । ते च-ॐ गायत्रीपुरश्चरणं संपूर्णमस्त्विति ब्रूयुः । इति प्रतिवक्तव्यमन्तर
 क्रम्मपूतिकामो विष्णुं स्मरेत् । एवं कृते सर्वपापक्षयो भवति दीर्घायुश्च विन्दति) (शारदातिलके) “ व्याहृतित्रयसंयुक्तां गायत्रीं
 दीक्षितो यजेत् ॥ तत्त्वलक्षं विधानेन भिक्षाशी विजितेन्द्रियः ॥ १ ॥ क्षीरैर्दन्तिलान्दूर्वाक्षीरदुग्धसमिद्धान् ॥ पृथक्सहस्रत्रितयं

जुहुयान्मंत्रसिद्धये ॥ २ ॥ तत्त्वसंख्यासहस्राणि मंत्रविज्जुहुयान्तिलैः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो दीर्घमायुः स विन्दति ॥ ३ ॥ आयुषे
 साज्यहविषा केवलेनापि सर्पिषा ॥ दूर्वात्रिकैस्तिलैर्मन्त्रा जुहुयात्रिसहस्रकम् ॥ ४ ॥ अरुणाब्जैस्त्रिमव्यक्तैर्जुहुयादयुतं ततः ॥
 महालक्ष्मीभैवत्तस्य षण्मासान्नात्र संशयः ॥ ५ ॥ ब्रह्मश्रियं प्रजुहुयात्प्रमुनैर्ब्रह्मवृक्षजैः ॥ बहुना किमिहोक्तेन यथावत्साधु
 साधिता ॥ ६ ॥ द्विजन्मनामियं विद्या सिद्धा कामदुघा मता ॥ ” (गायत्रीपटले) “ आदित्यस्योदये स्नात्वा सहस्रं ग्रन्थं जपेत् ॥
 अथुरारोग्यमैश्वर्यं धनं च लभते ध्रुवम् ॥ १ ॥ त्रिरात्रोपोषितः सम्यग्घृतं हुत्वा सहस्रशः ॥ सहस्रं लाभमाप्नोति हुत्वाग्नौ स्वादि
 र्गन्धनम् ॥ २ ॥ पालाशीभिः समिद्धिश्च घृताक्ताभिर्हुताशने ॥ सहस्रं लाभमाप्नोति राहुसूर्यसमागमे ॥ ३ ॥ हुत्वा तु स्वदिने
 वह्नौ घृताक्तं रक्तचन्दनम् ॥ हेम्ना सहस्रमाप्नोति राहुचन्द्रसमागमे ॥ ४ ॥ रक्तचन्दनमिश्रं तु सघृतं हव्यवाहने ॥ हुत्वा गोमयमा
 प्नोति सहस्रं गोमयं द्विजः ॥ ५ ॥ जातीचम्पकराजककुसुमानां सहस्रशः ॥ हुत्वा वस्त्रमवाप्नोति घृताक्तानां हुताशने ॥ ६ ॥
 सूर्यमण्डलविषे च हुत्वा तोयं सहस्रशः ॥ सहस्रं प्राप्नुयाद्धूम रौप्यमिन्दुमये हुते ॥ ७ ॥ अलक्ष्मीपापसंयुक्ते मलव्याधिविना
 शने ॥ जाप्यैः सहस्रमुच्येत स्नायाद्यस्तु जलेन वै ॥ ८ ॥ गोघृतेन सहस्रेण लोत्रेण जुहुयाद्यदि ॥ चौराग्निमास्तोत्थान्यभयानि
 न भवन्ति वै ॥ ९ ॥ क्षीराहारो जपेक्षमपमृत्युमपोहति ॥ घृताशी प्राप्नुयान्मेधां बहुविज्ञानसंचयाम् ॥ १० ॥ हुत्वा वेतसप
 त्राणि घृताक्तानि हुताशने ॥ लक्षाधिपस्य पदवीं सार्वभौमत्वमाप्नुयात् ॥ ११ ॥ लक्षेण भस्महोमस्य हुत्वा क्षुत्तिष्ठते जलात् ॥ आ

दित्याभिमुखं स्थित्वा नाभिमात्रजले शुचौ ॥ १२ ॥ गर्भपातादिप्रदराश्चान्ये स्त्रीणां महारुजः ॥ नाशमेष्यंति ते सर्वे मृतवत्सा
 दिदुःखदाः ॥ १३ ॥ तिलानां लक्षहोमेन घृताक्तानां हुताशने ॥ सर्वकामसमृद्धात्मा परं स्थानमवाप्नुयात् ॥ १४ ॥ यवानां लक्ष
 होमेन घृताक्तानां हुताशने ॥ सर्वकामसमृद्धात्मा परां सिद्धिमवाप्नुयात् ॥ १५ ॥ घृतस्याहुतिलक्षेण सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥
 पञ्चगव्याशनो लक्षं जपेज्जातिस्मृतिर्भवेत् ॥ १६ ॥ तदेव ह्यनेले हुत्वा प्राप्नोति बहुशो धनम् ॥ अन्नादिहवनान्नित्यमन्नाद्यं च भवे
 त्सदा ॥ १७ ॥ जुहुयात्सर्वसाध्यानामाहुत्याऽयुतसंख्यया ॥ रक्तसिद्धार्थकान्हुत्वा सर्वान्साधयते रिपून् ॥ १८ ॥ लवणं मधुसं
 युक्तं हुत्वा सर्ववशी भवेत् ॥ हुत्वा तु करवीराणि रक्तानि ज्वालयेज्ज्वलम् ॥ १९ ॥ हुत्वा भस्मातकं तैलं देशदेव प्रचालयेत् ॥ हुत्वा
 तु निम्बपत्राणि विद्वेषशतये नृणाम् ॥ २० ॥ रक्तानां तंडुलानां च घृताक्तानां हुताशने ॥ हुत्वा बलमवाप्नोति शत्रुभिर्न स जीयते ॥ २१ ॥
 ब्रह्मचारी जिताहारो यः सहस्रत्रयं जपेत् ॥ संवत्सरेण लभते धनैर्धन्यं न संशयः ॥ २२ ॥ शमीविल्वपलाशानामर्कस्य तु विशे
 षतः ॥ पुष्पाणां समिधश्चैव हुत्वा हेम ह्वाप्नुयात् ॥ २३ ॥ आब्रह्मज्यंबकादीनां यस्यायतनमाश्रितः ॥ जपेच्छं निराहारो स
 तस्य वरदो भवेत् ॥ २४ ॥ बिल्वान् लक्षहोमेन घृताक्तानां हुताशने ॥ परां श्रियमवाप्नोति यदि न झूणहा भवेत् ॥ २५ ॥
 पद्मानां लक्षहोमेन घृताक्तानां हुताशने ॥ प्राप्नोति राज्यमखिलं सुसंपन्नमंकटकम् ॥ २६ ॥ पञ्चविंशतिलक्षेण दधि क्षीरं हुताशने ॥
 स्वदेहे सिद्ध्यते जंतुः कौशिकस्य सतं तथा ॥ २७ ॥ एकाहं पञ्चगव्याशी एकाहं मारुताशनः ॥ एकाहं च द्विजोन्नाशी गाय

त्रीजप उच्यते ॥ २८ ॥ महारोगा विनश्यन्ति लक्षजप्यानुभावतः ॥ स्नात्वा शतेन गायत्र्याः शतमंतजले जपेत् ॥ शतेन यस्त्वपः पीत्वा सर्वापैः प्रसुच्यते ॥ २९ ॥ गोघ्नः पितृघ्नमातृघ्नौ ब्रह्महा गुरुत्लग्नः ॥ स्वर्णहारी तैलहारी यस्तु विप्रः सुरां पिबेत् ॥ ३० ॥ चन्दनद्वयसंयुक्तं कर्पूरं तंदुलं यवम् ॥ लवणं सुफलं चाज्यं सिता चाग्नस्य दारुकैः ॥ ३१ ॥ अयं न्यूनविधिः प्रोक्तो गायत्र्याः प्रीतिकारकः ॥ एवं कृते महासौख्यं प्राप्नोति सायको ध्रुवम् ॥ ३२ ॥ अग्राज्यभोजनं हुत्वा कृत्वा वा कर्म गृहीतम् ॥ न सीदत्यतिष्ठानो महीमपि ससागरम् ॥ ३३ ॥ ये चास्य उत्थिता लोके ग्रहाः सूर्यादयो भुवि ॥ ते यांति सौम्यतां सर्वे शिवे इति न संशयः ॥ ३४ ॥ इति गायत्रीपुरश्चरणं समाप्तम् ॥ अथ गायत्रीकवचप्रारंभः ॥ अस्य श्रीगायत्रीकवचस्य ब्रह्मविष्णुरुद्रा ऋषयः । ऋग्यजुःसामाथर्वाणि च्छंदांसि । परब्रह्मस्वरूपिणी गायत्री देवता । भूः बीजम् । भुवः शक्तिः । स्वः कीलकम् । श्रीगायत्रीप्रोक्त्यर्थे जपे विनियोगः । वर्णासां कुंडिकाहस्तां शुद्धनिर्मलज्योतिषीम् । सर्वतत्त्वमयीं वन्दे गायत्रीं वेदमातरम् ॥ १ ॥ अथ ध्यानम् । मुक्ताविंदुमहेमनीलधवलच्छायिमुखवस्त्रीक्षिण्युक्तामिदुनिबद्धरत्नमुकुटं तत्त्वार्थवर्णात्मिकाम् ॥ गायत्रीं वरदाभयांकुशकशां शूलं कपालं गुणं शंखं चक्रमथारविंदयुगलं हस्तैर्वहन्तीं भजे ॥ १ ॥ ॐ गायत्री पूर्वतः पातु सावित्री पातु दक्षिणे ॥ ब्रह्मविद्या च मे पश्चादुत्तरे मां सरस्वती ॥ १ ॥ पावर्की मे दिशं रक्षेत्पावकोज्ज्वलशालिनी ॥ यातुधानीं दिशं रक्षेद्यातुधानगणार्दिनी ॥ २ ॥ पावमानो दिशं रक्षेत्पवमानविलासिनी ॥ दिशं रौद्रीमवतु मे रुद्राणी रुद्ररूपिणी ॥ ३ ॥ ऊर्ध्वं ब्रह्माणी मे रक्षेदधस्ताद्वैष्णवी तथा ॥ एवं

दश दिशो रक्षेत्सर्वतो भुवनेश्वरी ॥४॥ ब्रह्मास्त्रस्मरणदेव वाचां सिद्धिः प्रजायते ॥ ब्रह्मदण्डश्च मे पातु सर्वशस्त्रास्त्रभक्षकः ॥५॥ ब्रह्मशरी
 र्पस्तथा पातु शत्रूणां वधकारकः ॥ सप्त व्याहृतयः पातु सप्तदाविंदुसंयुताः ॥६॥ विदमाता च मां पातु सरहस्या सदैवता ॥ देवीसूक्तं
 सदा पातु सहस्राक्षरदेवता ॥ ७ ॥ चतुःषष्टिकला विद्या दिव्याद्या पातु देवता ॥ बीजशक्तिश्च मे पातु पातु विक्रमदेवता ॥ ८ ॥
 तत्पदं पातु मे पादौ जघे मे सवितुः पदम् ॥ वरेण्यं कटिदेशं तु नाभिं भर्गस्तथैव च ॥ ९ ॥ देवस्य मे तु हृदयं धीमहीति गलं
 तथा ॥ धियो मे पातु जिह्वायां यः पदं पातु लोचने ॥ १० ॥ ललाटे नः पदं पातु मूर्ध्नि मे प्रचेदयात् ॥ तद्वर्णः पातु मूर्ध्नि
 सकारः पातु भालकम् ॥ ११ ॥ चक्षुषी मे विकारस्तु श्रोत्रं रक्षेत्तु कारकः ॥ नासापुटे वकारो मे रेकारस्तु कपोलयोः ॥ १२ ॥ णि
 कारस्तूर्ध्व ओष्ठे च यकारस्तु वधरोष्ठके ॥ आस्यमध्ये भकारस्तु गौकारस्तु कपोलयोः ॥ १३ ॥ देकारः कंठदेशे च वकारः स्कंधदे
 शयोः ॥ स्यकारो दक्षिणं हस्तं धीकारो वामहस्तकम् ॥ १४ ॥ मकारो हृदयं रक्षेद्विकारो जठरं तथा ॥ धिकारो नाभिदेशं तु योकारस्तु
 कटिद्वयम् ॥ १५ ॥ गुह्यं रक्षतु योकार ऊरू मे नः पदाक्षरम् ॥ प्रकारो जानुनी रक्षेच्चोकारो जघदेशयोः ॥ १६ ॥ दकारो गुल्फ
 देशं तु यात्कारः पादयुग्मकम् ॥ जातवेदेति गायत्री त्र्यंबकेति दशाक्षरा ॥ १७ ॥ सर्वतः सर्वदा पातु आपोज्योतीतिषोडशी ॥ इदं
 तु कवचं दिव्यं बाधाशतविनाशनम् ॥ १८ ॥ चतुःषष्टिकलाविद्यासकलैश्वर्य्यसिद्धिदम् ॥ जपारंभे च हृदयं जपान्ते कवचं पठेत् ॥ १९ ॥
 स्त्रीगोब्राह्मणमित्रादिद्रोहाद्यखिलपातकैः ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यः परं ब्रह्माधिगच्छति ॥ २० ॥ पुष्पांजलिं च गायत्र्या मूलैर्नैव पठेत्सदा ॥

शतसाहस्रवर्षाणां पूजायाः फलमाप्नुयात् ॥ २१ ॥ भूर्जपत्रे लिखित्वैतत्सकं धारयेद्वादि ॥ शिखायां दक्षिणं बाहौ कुरु ॥
 धारयेद्बुधः ॥ २२ ॥ त्रैलोक्यं क्षोभयेत्सर्वं त्रैलोक्यं दहति क्षणात् ॥ पुत्रवञ्चनवाञ्छीमात्रानाविद्यानिधिर्भवेत् ॥ २३ ॥ ब्रह्म-
 दीनि च सर्वाणि तदंगस्पर्शनात्ततः ॥ भवति पुष्पतुल्यानि किमन्यत्क्षयामि ते ॥ २४ ॥ अभिमंत्रितायत्रीकवचं भर्त्सर-
 पेठेत् ॥ तज्जलं पिबतो नित्यं पुरश्चर्याफलं भवेत् ॥ २ ॥ इति गायत्रीकवचं संपूर्णम् ॥ ॥ इति श्रीबीकानेरराज्यान्त-
 र्गतश्रीरत्नगढनगरनिवासिना श्रीवासिष्ठगोत्रोद्भवपण्डितश्रीरामकृष्णामरचन्द्रपौत्रेण श्रीकस्तूरचंद्रतनुजन्मना श्रीचतुर्भुजदेव-
 मनुना गौडवंशावतंसश्रीमहादेवभक्तशुक्लयजुर्वेदीयमाध्यादिनवाजसनेयिशिखावनुयायिना पण्डितवैद्यश्रीचतुर्थीलालशर्माभ्यां
 विरचिते अनुष्ठानप्रकाशे महानिबंघे पुरश्चरणकाण्डे देवीमंत्रानुष्ठानप्रकरणं तृतीयं समाप्तम् ॥ अथ विष्णुमंत्रानुष्ठा-
 नप्रकरणम् ॥ ४ ॥ उद्यत्कोटिदिवाकराभमनिशं शंसं गदां पंकजं चक्रं विभ्रतमिदिरावसुमतीसंशोभि पार्श्वद्वयम् ॥ कोटिरां-
 गदहारकुण्डलधरं पीतांबरं कौस्तुभोदीप्तं विश्वधरं स्ववक्षसि लसच्छ्रीवत्सचिह्नं भजे ॥ १ ॥ अथ वक्ष्ये महासंज्ञान्
 विष्णोः सर्वार्थसाधकान् ॥ येषां संस्मरणात्सन्तो भवाब्धेः पारमाश्रिताः ॥ २ ॥ तत्र तावद्विष्णोः सर्वमंत्रोपयोगिप्रयोगः ॥
 पूर्वादिने प्रायश्चित्तमथुतगात्रीजपं च कृत्वा उपवासादि विधाय प्रारंभदिने उपसि नद्यादौ स्नात्वा प्रार्तनित्याह्निकं समाप्य
 मंगलस्नानाति धौतशुक्लवाससी परिधाय यथायोग्यालंकृतो द्वादशगोषु घृतचन्दनकेशरकुमान्यतमतिलकः सप्तविभ्रकुशः

स्वासने ग्राह्मुख उपविश्य । मूलेनाचम्य प्राणानायम्य शान्तिपाठं गणपत्यादिदेवतास्मरणं च कुर्यात् ॥ ततो देशकालौ
 संकीर्त्य ममात्मनः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलावाप्तये इह जन्मनि जन्मान्तरे वा कृतकार्यिकवाचिकमानसिकसांसर्गिकम
 हापातकोपपातकादिसमस्तपातकनिवृत्तिद्वारा धर्मार्थकाममोक्षसिद्ध्यर्थं श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं श्रीविष्णोरमुकमंत्रपुरश्चरणं स्वयं
 ब्राह्मणद्वारा वा करिष्ये । तदंगत्वेन श्रीगणपतिपूजनं पुण्याहवाचनं मातृकापूजनं नांदीश्राद्धमाचार्यजापकरणं च
 करिष्ये ॥ इति संकल्प्य । पूर्वोक्तपद्धतिकण्डमागौणं दिग्गक्षांतं सर्वं विधाय ॥ 'ॐ भद्रं कर्णेभिः' इत्यादिवद्वेषेण
 जपस्थानसमीपमागत्य ॥ पूर्ववत् द्वारपूजां कृत्वा प्रविश्य कूर्मसंशोधितं स्वासने ग्राह्मुख उदङ्मुखो वा उपविश्य ।
 स्ववामे कर्मपात्रं यथाविधि संस्थापयेत् । ततः 'ॐ अपवित्रः' इत्यादिप्राक्ष्णं विधाय । "पृथ्वि त्वया" इत्यादिना
 भूमिं प्रार्थ्य । मूलेनाचम्य प्राणानायम्य । देशकालौ स्मृत्वा । मम (यजमानस्य वा) सर्वविधपातकानिवृत्तिद्वारा
 श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं श्रीविष्णोरमुकमन्त्रस्य अमुकसंख्यया जपं करिष्ये । तदंगत्वेन भूतशुद्धिं प्राणप्रतिष्ठाभन्तर्मातृकाबहिर्मा
 तृकान्यासं केशवादिकलान्यासं च करिष्ये । इति संकल्प्य । पद्धतिमार्गोक्तविधिना बहिन्यासांतं कृत्वा । केशवादिकलामा
 तृकान्यासं कुर्यात् । अथ केशवादिकलान्यासः । ॐ केशवादिमातृकान्यासस्य साध्यनारायण ऋषिः । गायत्री छन्दः । लक्ष्मी
 नारायणो देवता । हलो बीजानि । स्वराः शक्तयः । विष्णोरमुकमंत्रपारात्वेन न्यासे विनियोगः । ॐ साध्यनारायणऋषये नमः शि

रसि ॥१॥ गायत्रीछन्दसे नमः मुखे ॥२॥ लक्ष्मीनारायणदेवतायै नमः हृदये ॥३॥ अ० हृत्बीजेभ्यो नमः गुह्ये ॥४॥ अ० शक्तिभ्यो नमः पादयोः ॥५॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ अ० ह्रीं हृदयाय नमः ॥१॥ अ० श्रीं शिरसे स्वाहा ॥२॥ अ० शिखायै वषट् ॥३॥ अ० ह्रीं कवचाय हुं ॥४॥ अ० श्रीं नेत्रत्रयाय वौष्ट ॥५॥ अ० क्लीं अन्नाय फट् ॥६॥ इति षडंगन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “ शङ्खचक्रगदापद्मकुम्भाऽऽदर्शजपुस्तकम् ॥ विभ्रतं मेघचपलावर्णं लक्ष्मीहारिं भजे ॥१॥ (अथवा) विद्यारविन्दमुकुटाङ्गुलमुपद्मकौमोदकीदरसुदर्शनशोभिहस्तम् ॥ सौदामिनीमकरकांतिं विभाति लक्ष्मीनारायणात्मकमखण्डितमादिमूर्तिं ॥१॥ इति ध्यात्वा न्यासं कुर्यात् । तद्यथा अ० श्रीं श्रीं अंकीं श्रीं श्रीं अ० केशवकीर्तिभ्यां नमः शिरसि ॥१॥ अ० ह्रीं श्रीं क्लीं अंकीं श्रीं ह्रीं अ० नारायणकीर्तिभ्यां नमः मुखवृत्ते ॥२॥ अ० ह्रीं श्रीं क्लीं इं श्रीं ह्रीं क्लीं अ० माधववृष्टिभ्यां नमः दक्षनेत्रे ॥३॥ अ० ह्रीं श्रीं क्लीं इं क्लीं श्रीं ह्रीं अ० गोविन्दपुष्टिभ्यां नमः वामनेत्रे ॥४॥ अ० ह्रीं श्रीं क्लीं उं क्लीं श्रीं ह्रीं अ० विष्णुधृतिभ्यां नमः दक्षकूर्णे ॥५॥ अ० ह्रीं श्रीं क्लीं उं क्लीं श्रीं ह्रीं अ० मधुसूदनशक्तिभ्यां नमः वामकर्णे ॥६॥ अ० ह्रीं श्रीं क्लीं ऋं श्रीं ह्रीं अ० त्रिविक्रमक्रियाभ्यां नमः दक्षनासापुटे ॥७॥ अ० ह्रीं श्रीं क्लीं ऋं श्रीं ह्रीं अ० श्रीकृष्णकीर्तिभ्यां नमः वामनासापुटे ॥८॥ अ० ह्रीं श्रीं क्लीं लं क्लीं श्रीं ह्रीं अ० श्रीधरमेघाभ्यां नमः दक्षगणेशकीर्तिभ्यां नमः वामदयाभ्यां नमः वामनासापुटे ॥९॥ अ० ह्रीं श्रीं क्लीं लं क्लीं श्रीं ह्रीं अ० हृषीकेशहृषीभ्यां नमः वामगण्डे ॥१०॥ अ० ह्रीं श्रीं क्लीं णं श्रीं ह्रीं अ० पद्मनाभश्रद्धाभ्यां नमः ऊर्ध्वगुह्ये ॥११॥ अ० ह्रीं श्रीं क्लीं णं श्रीं ह्रीं अ० दामोदरलज्जाभ्यां नमः अधरगुह्ये ॥१२॥ अ० ह्रीं श्रीं क्लीं ओं क्लीं श्रीं ह्रीं अ० वासुदे

लक्ष्मीभ्यां नमः उर्ध्वतंपत्तौ ॥ १३ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ संकर्षणसरस्वतीभ्यां नमः अघोदन्तपत्तौ ॥ १४ ॥ ॐ
ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ प्रद्युम्नप्रीतिभ्यां नमः मूर्ध्नि ॥ १५ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ अनिरुद्धरतिभ्यां नमः मुखे ॥ १६ ॥
ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ चक्रिजयाभ्यां नमः दक्षबाहुमूले ॥ १७ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ गदिदुर्गाभ्यां नमः दक्षकूर्परे
॥ १८ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ शार्ङ्गप्रभाभ्यां नमः दक्षमणिबंधे ॥ १९ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ खड्गसत्याभ्यां
नमः दक्षहस्तांगुलिमूले ॥ २० ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ शंखचंडाभ्यां नमः दक्षहस्तांगुल्यग्रे ॥ २१ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं
ॐ हलिवाणीभ्यां नमः वामबाहुमूले ॥ २२ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ मुसलिविलासिनीभ्यां नमः वामकूर्परे ॥ २३ ॥ ॐ ह्रीं
श्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ शूलिविजयाभ्यां नमः वाममणिबंधे ॥ २४ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ पाशविरजाभ्यां नमः वामांगुलिमूले
॥ २५ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ अङ्कुशविशाभ्यां नमः वामांगुल्यग्रे ॥ २६ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ मुकुंदविनदाभ्यां
नमः दक्षोरुमूले ॥ २७ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ नंदजसुनन्दाभ्यां नमः दक्षजानुनि ॥ २८ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ नदि
सत्याभ्यां नमः दक्षगुल्फे ॥ २९ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ नरऋद्धिभ्यां नमः दक्षपादांगुलिमूले ॥ ३० ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं
श्रींश्रीं ॐ नरकजित्समृद्धिभ्यां नमः दक्षपादाङ्गुल्यग्रे ॥ ३१ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ हरिशुद्धिभ्यां नमः वामोरुमूले ॥ ३२ ॥
ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ कृष्णबुद्धिभ्यां नमः वामजानुनि ॥ ३३ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लौंश्रींश्रीं ॐ सत्यमुक्तिभ्यां नमः वामगुल्फे ॥ ३४ ॥

ॐ द्वीश्रीकीर्णश्रीर्ही ॐ सात्वतमतिभ्यां नमः वामपादगुलमूलं ॥ ३५ ॥ ॐ द्वीश्रीक्षीर्णश्रीर्ही ॐ सौक्ष्मभ्यां नमः वामपादगुल्यग्रे ॥ ३६ ॥ ॐ द्वीश्रीक्लींक्लीश्रीर्ही ॐ शूरभ्यां नमः दक्षपार्श्वे ॥ ३७ ॥ ॐ द्वीश्रीक्लींक्लीश्रीर्ही ॐ जनार्दनाभ्यां नमः वामपार्श्वे ॥ ३८ ॥ ॐ द्वीश्रीक्लींक्लीश्रीर्ही ॐ भूधरक्लीर्दिनीभ्यां नमः पृष्ठे ॥ ३९ ॥ ॐ द्वीश्रीक्लींक्लीश्रीर्ही ॐ विश्वमूर्तिक्लिन्नाभ्यां नमः नाभौ ॥ ४० ॥ ॐ द्वीश्रीक्लींक्लीश्रीर्ही ॐ वैकुण्ठवसुधाभ्यां नमः जठरे ॥ ४१ ॥ ॐ द्वीश्रीक्लींक्लीश्रीर्ही ॐ त्वगात्मभ्यां पुरुषोत्तमवसुधाभ्यां नमः हृदये ॥ ४२ ॥ ॐ द्वीश्रीक्लींक्लीश्रीर्ही ॐ असृगात्मभ्यां वलीपराभ्यां नमः दक्षांसे ॥ ४३ ॥ ॐ द्वीश्रीक्लींक्लीश्रीर्ही ॐ मांसात्मभ्यां बलानुजपरायणाभ्यां नमः ककुदि ॥ ४४ ॥ ॐ द्वीश्रीक्लींक्लीश्रीर्ही ॐ मेदात्मभ्यां बालसूक्ष्माभ्यां नमः वामांसे ॥ ४५ ॥ ॐ द्वीश्रीक्षीर्णश्रीर्ही ॐ अस्थ्यात्मभ्यां वृषप्रसव्याभ्यां नमः हृदयादिदक्षकराग्रपर्यतम् ॥ ४६ ॥ ॐ द्वीश्रीक्लींक्लीश्रीर्ही ॐ मज्जात्मभ्यां वृषप्रज्ञाभ्यां नमः हृदयादिवामकराग्रपर्यतम् ॥ ४७ ॥ ॐ द्वीश्रीक्लींक्लीश्रीर्ही ॐ शुक्रात्मभ्यां हंसप्रभाभ्यां नमः हृदयादिदक्षपादाग्रपर्यतम् ॥ ४८ ॥ ॐ द्वीश्रीक्लींक्लीश्रीर्ही ॐ प्राणात्मभ्यां वराहनिशाभ्यां नमः हृदयादिवामपादाग्रपर्यतम् ॥ ४९ ॥ ॐ द्वीश्रीक्लींक्लीश्रीर्ही ॐ शक्त्यात्मभ्यां विमलमेधाभ्यां नमः हृदादिनाभ्यंतम् ॥ ५० ॥ ॐ द्वीश्रीक्लींक्लीश्रीर्ही ॐ परमात्मभ्यां नृसिंहविद्युताभ्यां नमः हृदादिमूर्धान्तं च न्यसेत् ॥ ५१ ॥ इति केशवादिक्लामातृकान्यासः ॥ (अयं न्यासः विष्णोः सर्वमंत्रेष्वदौ ज्ञेयः) एवं न्यास

कृत्वा मूलमंत्रन्यासं कुर्यात् ॥ तत्र तावद्विष्णोरष्टाक्षरमन्त्रप्रयोगः । (शारदातिलके) (मूलमन्त्रो यथा) “ ॐ नमो
 नारायणाय ” इति अष्टाक्षरो मंत्रः ॥ अस्य श्रीविष्णोरष्टाक्षरमंत्रस्य साध्यो नारायण ऋषिः । गायत्री छंदः । विष्णुदेवता धर्मो
 र्थकाममोक्षसिद्धयर्थे जपे विनियोगः ॥ ॐ साध्यनारायणऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्रीछंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥
 विष्णुदेवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ कुक्ष्येल्काय अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ महोल्काय तर्जनीभ्यां
 नमः ॥ २ ॥ ॐ वीरोल्काय मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ द्युल्काय अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ सहस्रोल्काय कनिष्ठि
 काभ्यां नमः ॥ ५ ॥ इति करन्यासः ॥ एवं हृदयादिनेत्रहीनपंचाङ्गन्यासं कृत्वा मन्त्राङ्गन्यासं कुर्यात् ॥ तत्र क्रमः ॥ ॐ नमः
 हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ नं नमः शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ मों नमः शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ नां नमः कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ रां
 नमः नेत्राभ्यां वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ यं नमः अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ ॐ जं नमः कुक्षौ ॥ ७ ॥ ॐ यं नमः पृष्ठे ॥ ८ ॥ ॐ नमः सुदर्शना
 यास्त्रायफडिति मन्त्रेण दिग्बंधं कुर्यात् ॥ इति प्रथमो न्यासः ॥ १ ॥ ॐ नमः मूलाधारे ॥ १ ॥ ॐ नं नमः हृदये ॥ २ ॥ ॐ मों
 नमः वक्त्रे ॥ ३ ॥ ॐ नां नमः दक्षिणबाहुमूले ॥ ४ ॥ ॐ रां नमः वामबाहुमूले ॥ ५ ॥ ॐ यं नमः दक्षपादमूले ॥ ६ ॥ ॐ णां
 नमः वामपादमूले ॥ ७ ॥ ॐ यं नमः नाभौ ॥ इति द्वितीयो न्यासः ॥ २ ॥ ॐ नमः कंठे ॥ १ ॥ ॐ नं नमः नाभौ ॥ २ ॥ ॐ
 मों नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ नां नमः दक्षस्तने ॥ ४ ॥ ॐ रां नमः वामस्तने ॥ ५ ॥ ॐ यं नमः दक्षपार्श्वे ॥ ६ ॥ ॐ णां नमः वाम

पाथै ॥ ७ ॥ अं यं नमः पृष्ठे ॥ ८ ॥ इति तृतीयो न्यासः ॥ ३ ॥ अं नमः मूर्ध्नि ॥ १ ॥ अं नं नमः मुखे ॥ २ ॥ अं मौ
 नमः दक्षनेत्रे ॥ ३ ॥ अं नां नमः वामनेत्रे ॥ ४ ॥ अं रां नमः दक्षकर्णे ॥ ५ ॥ अं यं नमः वामकर्णे ॥ ६ ॥ अं णां नमः
 दक्षिणनासिकायाम् ॥ ७ ॥ अं यं नमः वामनासिकायाम् ॥ ८ ॥ इति चतुर्थो न्यासः ॥ ४ ॥ अं नमः बाहुमूलयोः ॥ १ ॥ अं नं
 नमः कूर्परयोः ॥ २ ॥ अं मौ नमः मणिबंधयोः ॥ ३ ॥ अं नां नमः हस्ताङ्गुलीषु ॥ ४ ॥ अं रां नमः पादमूलयोः ॥ ५ ॥
 अं यं नमः जानुनोः ॥ ६ ॥ अं णां नमः गुल्फयोः ॥ ७ ॥ अं यं नमः पादाङ्गुलीषु ॥ ८ ॥ इति पञ्चमो न्यासः ॥ ५ ॥ अं नमः
 त्वचि ॥ १ ॥ अं नं नमः रक्षे ॥ २ ॥ अं मौ नमः मांसे ॥ ३ ॥ अं नां नमः मेदसि ॥ ४ ॥ अं रां नमः अस्त्रि ॥ ५ ॥ अं यं नमः
 मज्जायाम् ॥ ६ ॥ अं णां नमः शुक्रे ॥ ७ ॥ इति सप्तधातून् हृदये न्यस्य अं यं नमः प्राणेषु इति गले न्यसेत् ॥ इति षष्ठो
 न्यासः ॥ ६ ॥ अं नमः मूर्ध्नि ॥ १ ॥ अं नं नमः नेत्रयोः ॥ २ ॥ अं मौ नमः मुखे ॥ ३ ॥ अं नां नमः हृदये ॥ ४ ॥ अं रां नमः
 कुक्षिद्वये ॥ ५ ॥ अं यं नमः ऊरुद्वये ॥ ६ ॥ अं णां नमः जंघाद्वये ॥ ७ ॥ अं यं नमः पादद्वये ॥ ८ ॥ इति सप्तमो न्यासः ॥ ७ ॥
 अं नमः दक्षगंडे ॥ २ ॥ अं नं नमः वामगंडे ॥ २ ॥ अं मौ नमः दक्षांसे ॥ ३ ॥ अं नां नमः वामांसे ॥ ४ ॥ अं रां नमः दक्षोरौ ॥ ५ ॥
 अं यं नमः वामोरौ ॥ ६ ॥ अं णां नमः दक्षपादे ॥ ७ ॥ अं यं नमः वामपादे ॥ ८ ॥ इत्यष्टमो न्यासः ॥ ८ ॥ एवं मूलमंत्रवर्णन्यासं कृत्वा
 द्वादशमूर्तिपंजरन्यासं कुर्यात् ॥ अं अं धातुसहिताय केशवाय नमः ललाटे ॥ १ ॥ अं नं औ अर्थमसहिताय नारायणाय नमः

कुक्षौ ॥ २ ॥ ॐ मों ई मित्रसहिताय माधवाय नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ भं ई वरुणसहिताय गोविदाय नमः कण्ठे ॥ ४ ॥ ॐ गं उ
 अंशुमत्सहिताय विष्णवे नमः दक्षिणार्धे ॥ ५ ॥ ॐ वं ऊं भगसहिताय मधुसूदनाय नमः दक्षिणांसे ॥ ६ ॥ ॐ तें ऐ विस्व
 त्सहिताय त्रिविक्रमाय नमः गले ॥ ७ ॥ ॐ वां ऐ मित्रसहिताय वामनाय नमः ॥ ८ ॥ ॐ सुं ओं प्रुषसहिताय श्रीधराय नमः
 वामांसे ॥ ९ ॥ ॐ दें आ पर्जन्यसहिताय हृषीकेशाय नमः गले ॥ १० ॥ ॐ वां अं त्वधसहिताय पद्मनाभाय नमः पुष्टे ॥ ११ ॥
 ॐ यं अः विष्णुसहिताय दामोदराय नमः ककुदि ॥ १२ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय मूर्ध्नि ॥ १ ॥ ॐ किरीटकेयूरहारम
 कंकुण्डलशंखचक्रगदांभोजहस्ताय पीतांबरधराय श्रीवत्सांक्तिवक्षस्थलाय श्रीभूमिसहिताय स्वात्मज्योतिर्द्वयदीप्तिकराय सहस्रा
 दित्यतेजसे नमः ॥ १ ॥ इति व्यापकं च विन्यस्य नारायणं ध्यायेत् * ॥ अथ ध्यानम् ॥ उद्यत्कोटिदिवाकराभमनिशं शंखं
 गदां पंकजं चक्रं बिभ्रत्तमिदिरावसुमतीसंशोभि पार्श्वद्वयम् ॥ कोटीरांगदहारकुण्डलधरं पीतांबरं कौस्तुभोद्भासं विश्वधरं स्ववक्षसि
 लसच्छीवत्सचिह्नं भजे ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य पीठपूजां कुर्यात् ॥ तत्रादौ पूर्ववत् मंडूकादिपुस्तत्त्वांतपीठदेवताः
 संपूज्य (पूर्वादिषु केसरेषु) ॐ विमलायै नमः ॥ १ ॥ ॐ उत्कर्षायै नमः ॥ २ ॥ ॐ ज्ञानायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ क्रियायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ योगायै
 नमः ॥ ५ ॥ ॐ प्रह्वयै नमः ॥ ६ ॥ ॐ सत्यायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ ईशानायै नमः ॥ ८ ॥ (मध्ये) ॐ अनुग्रहायै नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः पूजयेत् ।

* अत्रत्यं श्रीनारायणमंत्रत्रुष्टानपूजायंत्रम् पूर्वत्र द्रष्टव्यम् ।

ततः ॐ नमो भगवते विष्णवे सर्वभूतात्मने वासुदेवाय सर्वात्मसंयोगपद्मपीठात्मने नमः । इति पुष्पाञ्जलिनाऽऽत्मने दत्त्वा तत्र मूलैः
मूर्तिं प्रकल्प्य ॥ (अथवा स्वर्णादिनिर्मितं यंत्रं प्रतिमां वा संस्थाप्य) पूर्ववत् पाद्याद्यैः पुष्पांतरूपचारैः पुरुषसूक्तेन मूलमंत्रेण
संस्तुय आवरणपूर्जां कुर्यात् ॥ तद्यथा-ओम्नेयादिकोणेषु दिक्षु च ॐ कुक्षोल्काय हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ महोल्काय
शिरोसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ वीरोल्काय शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ द्युल्काय कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ हस्तोल्काय अस्त्राय फट् ॥ ५ ॥
इति प्रथमावरणम् ॥ १ ॥ तद्ब्रह्म केसरेषु पूर्वादिक्रमेण ॐ नमः ॥ १ ॥ ॐ नं नमः ॥ २ ॥ ॐ मों नमः ॥ ३ ॥ ॐ नां नमः ॥ ४ ॥
ॐ रं नमः ॥ ५ ॥ ॐ यं नमः ॥ ६ ॥ ॐ णां नमः ॥ ७ ॥ ॐ यं नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् । इति द्वितीयावरणम् ॥ २ ॥
तद्ब्रह्मरुद्रेषु पूर्वादितुर्दिक्षु । ॐ वासुदेवाय नमः ॥ १ ॥ ॐ संकर्षणाय नमः ॥ २ ॥ ॐ प्रद्युम्नाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ अनिरुद्धाय नमः ॥ ४ ॥
(ओम्नेयादिकोणेषु) ॐ शान्त्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ श्रैष्ठ्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ सरस्वत्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ रत्यै नमः ॥ ८ ॥ इति
तृतीयावरणम् ॥ ३ ॥ ततो दलाश्रेषु ॥ ॐ शंखाय नमः ॥ १ ॥ ॐ चक्राय ॥ २ ॥ ॐ गदायै ॥ ३ ॥
ॐ पद्माय ॥ ४ ॥ ॐ कौस्तुभाय ॥ ५ ॥ ॐ मुरालाय ॥ ६ ॥ ॐ खट्वाय ॥ ७ ॥ ॐ वनमालायै नमः ॥ ८ ॥ इति
चतुर्थीवरणम् ॥ ४ ॥ तद्ब्रह्मरुद्रे ॐ गरुडाय नमः ॥ १ ॥ (दक्षिणे) ॐ शंखनिधये नमः ॥ २ ॥ (वामे) ॐ पद्मनिधये नमः
॥ ३ ॥ (पश्चिमे) ॐ ध्वजाय नमः ॥ ४ ॥ (अग्निकोणे) ॐ विद्याय नमः ॥ ५ ॥ (निर्ऋतिकोणे) ॐ आर्याय नमः ॥ ६ ॥

(वायुकोणे) ॐ दुर्गायै ० ॥ ७ ॥ (ऐशान्याम्) ॐ सेनान्यै नमः ॥ ८ ॥ इति पंचमावरणम् ॥ ५ ॥ ततस्तद्वह्ने भूपुरे पूर्वादि
 क्रमेण । ॐ इंद्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ अग्नये नमः ॥ २ ॥ ॐ यमाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ निऋतये नमः ॥ ४ ॥ ॐ वरुणाय नमः
 ॥ ५ ॥ ॐ वायवे नमः ॥ ६ ॥ ॐ कुबेराय नमः ॥ ७ ॥ ॐ ईशानाय नमः ॥ ८ ॥ (ईशानपूर्वयोर्मध्ये) ॐ ब्रह्मणे नमः ॥ ९ ॥
 (निऋतिपश्चिमयोर्मध्ये) ॐ अनंताय नमः ॥ १० ॥ इति षष्ठावरणम् ॥ ६ ॥ (पुनः पूर्वादिक्रमेण) ॐ वज्राय नमः ॥ १ ॥
 ॐ शक्तये नमः ॥ २ ॥ ॐ दंडाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ खड्गाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ पाशाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ अंकुशाय नमः ॥ ६ ॥
 ॐ गदायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ त्रिशूलाय नमः ॥ ८ ॥ ॐ पद्माय नमः ॥ ९ ॥ ॐ चक्राय नमः ॥ १० ॥ इत्यायुधानि च
 पूजयेत् । इति सप्तमावरणम् ॥ ७ ॥ इत्यावरणपूर्जां कृत्वा मूलमंत्रेण पुरुषसूक्तेन च धूपदीपनैवेद्याचमनीयतां
 बृलदक्षिणानिराजनैरनारायणं संपूज्य । “ ॐ जितं ते पुंडरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन ॥ सुब्रह्मण्य नमस्तेऽस्तु महापुरुष पूर्वज ”
 इत्यादिमहापुरुषस्त्वेन पूर्वोक्तेन स्तुत्वा साष्टांगं प्रणम्य । यथाविधि जपं कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणं षोडशलक्षात्म
 कम् ॥ ततो जपति मधुराष्टुतैः कमलदंशांशहोमं कृत्वा तदंशांशेन तर्पणं तदंशांशेन मार्जनं तदंशांशेन ब्राह्मणांश्च भोजयेत् ॥
 तथा च (शारदातिलके) “ विकारलक्षं प्रजपेन्मनुमेन समाहितः ॥ तदंशांशं सरसिजैर्जुहुयान्मधुराष्टुतैः ॥ १ ॥ एवं संपूजये
 द्विष्टुं प्रोक्तरावरणैः सह ॥ धर्मार्थकामाहृद्भवा वै विष्णोः सायुज्यमाप्नुयात् ॥ इति श्रीविष्णोरष्टाक्षरानारायणमंत्रपुरश्चरणप्रयोगः ॥

अथ विष्णोर्द्वादशाक्षरमंत्रप्रयोगः ॥ (मूलमंत्रो यथा) “ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ” इति द्वादशाक्षरो मंत्रः ॥ अस्य मंत्रस्य प्रजापतिः ऋषिः । गायत्री छंदः । वासुदेवो देवता । धर्मार्थकाममोक्षार्थं जपे विनियोगः ॥ ॐ प्रजापतिक्रप्ये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्रीछंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ वासुदेवदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ नमो तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ भगवते मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ वासुदेवाय अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ इति करन्यासः ॥ एवं हृदयादिनेत्रवर्जपंचांगन्यासं कृत्वा मंत्रन्यासं कुर्यात् ॥ तद्यथा-ॐ नमः मूर्ध्नि ॥ १ ॥ ॐ नमः ललाटे ॥ २ ॥ ॐ मों नमः नेत्रयोः ॥ ३ ॥ ॐ भं नमः मुखे ॥ ४ ॥ ॐ गं नमः गले ॥ ५ ॥ ॐ वं नमः बाह्वोः ॥ ६ ॥ ॐ तें नमः हृदये ॥ ७ ॥ ॐ वां नमः कुक्षौ ॥ ८ ॥ ॐ सुं नमः नाभौ ॥ ९ ॥ ॐ दें नमः लिङ्गे ॥ १० ॥ ॐ वां नमः जानुनोः ॥ ११ ॥ ॐ यं नमः पादयोः ॥ १२ ॥ इति मंत्रन्यासः ॥ अथ मूर्तिपंजरन्यासः ॥ ॐ अं केशवाय धात्रे नमः ललाटे ॥ १ ॥ ॐ नं आं नारायणाय अर्धगणे नमः कुक्षौ ॥ २ ॥ ॐ मां इं माधवाय मित्राय नमः हृदि ॥ ३ ॥ ॐ भं ईं गोविंदाय वरुणाय नमः कंठे ॥ ४ ॥ ॐ गं उं विष्णवे अंशवे नमः कंठदक्षपांश्वै ॥ ५ ॥ ॐ यं छं मधुसूदनाय भगाय नमो दक्षिणांसे ॥ ६ ॥ ॐ तें एं त्रिविक्रमाय विवस्वते नमः दक्षगले ॥ ७ ॥ ॐ वां ऐं वामनाय मित्राय नमः कंठवामपांश्वै ॥ ८ ॥ ॐ सुं ओं श्रीधराय पूष्णे नमः वामांसे ॥ ९ ॥ ॐ दें औं हृषीकेशाय

पर्जन्याय नमः वामगले ॥ १० ॥ ॐ वां अं पद्मनाभाय त्वष्ट्रे नमः पृष्ठे ॥ ११ ॥ ॐ यं अं दामोदराय विष्णवे नमः ककुदि
 ॥ १२ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय नमः शिरसि ॥ १३ ॥ इति पंजरन्यासः । “ ॐ किरीटकेयूरहारमकुण्डलधरशंखचक्रगदां
 भोजपीतांबरधरश्रीधरश्रीवत्सांक्तिवक्षःस्थलश्रीभूमिसहितआत्मज्यातिद्वयदीप्तकराय सहस्रादित्यतेजसे नमः । ” इति मंत्रेण व्या
 पकं विन्यस्य ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ विष्णुं शारदचंद्रकोटिसदृशं शंखं रथांगं गदामंभोजं दधंतं सिताब्जनिलयं
 कांत्या जगन्मोहनम् ॥ आबद्धांगदहाकुण्डलमहामौलिं स्फुरत्कंकणं श्रीवत्सांकमुदारकौस्तुभधरं वंदे मुनींद्रैः स्तुतम् ॥ १ ॥
 इति ध्यात्वा पीठपूजां कुर्यात् ॥ तत्रादौ पीठे पूर्वोक्तमंडकादिपरतत्त्वांतदेवताः संपूज्य । पूर्वादिषु ॐ विमलायै नमः
 ॥ १ ॥ ॐ उत्कर्षिण्यै ॥ २ ॥ ॐ ज्ञानायै ॥ ३ ॥ ॐ क्रियायै ॥ ४ ॥ ॐ योगायै ॥ ५ ॥ ॐ प्रह्वयै ॥ ६ ॥
 ॐ सत्यायै ॥ ७ ॥ ॐ ईशानायै ॥ ८ ॥ (मध्ये) ॐ अनुग्रहायै नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः संपूज्य ॐ नमो भगवते
 विष्णवे सर्वभूतात्मने वासुदेवाय सर्वात्मसंयोगपद्मपीठात्मने नमः इत्यासनं दत्त्वा तत्र मूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य (अथवा स्वर्णादिनि
 र्मितं यंत्रं प्रतिमां वा संस्थाप्य) पूर्ववत् पाद्मादौः पुष्पतिरुपचारैः पुरुषसूक्तेन मूलमंत्रेण च संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ तद्यथा
 (आग्नेयादिकोणेषु दिक्षु च) ॐ हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ नमः शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ भगवते शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ
 वासुदेवाय कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय अस्त्राय फट् ॥ ५ ॥ इति नेत्रवर्जपञ्चाङ्गान्यभ्यर्च्य । (तद्बहिरष्टद

लेषु पूर्वादिक्रमेण) ॐ वासुदेवाय नमः ॥ १ ॥ (दक्षिणे) ॐ संकर्षणाय ॥ २ ॥ (पश्चिमे) ॐ प्रहृन्नाय ॥ ३ ॥ (उत्तरे)
 ॐ अनिरुद्धाय नमः ॥ ४ ॥ (अग्निकोणे) ॐ शान्त्यै नमः ॥ ५ ॥ (नैऋत्याम्) ॐ श्रियै नमः ॥ ६ ॥ (वायव्याम्) ॐ सुर
 स्वत्यै ॥ ७ ॥ (ऐशान्याम्) ॐ रत्यै नमः ॥ ८ ॥ (ततो दलाग्रेषु) ॐ शङ्खाय नमः ॥ १ ॥ ॐ चक्राय ॥ २ ॥ ॐ
 गदायै ॥ ३ ॥ ॐ पद्माय ॥ ४ ॥ ॐ कौस्तुभाय ॥ ५ ॥ ॐ मुसलाय ॥ ६ ॥ ॐ खट्वाय ॥ ७ ॥ ॐ वनमालायै
 नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् (तद्बहिर्द्वारे) ॐ गरुडाय नमः ॥ १ ॥ (दक्षिणे) ॐ शङ्खनिधये नमः ॥ २ ॥ (वामे) ॐ पद्म
 निधये नमः ॥ ३ ॥ (पश्चिमे) ॐ ध्वजाय नमः ॥ ४ ॥ (अग्निकोणे) ॐ विद्याय नमः ॥ ५ ॥ (नैऋत्याम्) ॐ आर्याय
 नमः ॥ ६ ॥ (वायव्याम्) ॐ दुर्गायै नमः ॥ ७ ॥ (ऐशान्याम्) ॐ सेनान्यै नमः ॥ ८ ॥ इति संपूज्य तद्बहिः भूपुरे पूर्वा
 दिषु पूर्ववत् इंद्रादिदशदिक्पालान् पूजयित्वा तद्बह्वे वज्राद्यायुधानि च पूजयेत् । एवमावरणपूजां कृत्वा वासुदेवं धूपदिनिराज
 नांतरुपचारैः संपूज्य स्तवेन स्तुत्वा साष्टांगं प्रणम्य जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं द्वादशलक्षात्मकम् ॥ जपान्ते आज्यश्रुते
 स्तिलैः पायसेन क्षीरदुग्धसमिद्धिश्च दशशेन वा शतांशेन होमः । तद्दशशेन तर्पणम् ॥ तद्दशशेन मार्जनम् ॥ तद्दशशेन यथा
 शक्तिं वा ब्राह्मणान् भोजयेत् । तथा च (शारदातिलके) “ वर्णलक्ष जपेनमंत्र दीक्षितो विजितेन्द्रियः ॥ तत्सहस्रं प्रजुहुयात्तिलै
 राज्यपरिश्रुतैः ॥ १ ॥ एवं सम्पूजितो विष्णुः प्रदद्यादिष्टमात्मनः ॥ पायसेन घृतात्केन मंत्रवर्णसहस्रकम् ॥ २ ॥ जुहुयान्मानवः

सिद्धयै समिद्धिः क्षीरिभूरहाम् ॥ तत्संख्यया पयोक्ताभिः सर्वपापविमुक्तये ॥ ३ ॥ इति वासुदेवमंत्रपुरश्चरणम् ॥ अथ लक्ष्मी
नारायणमंत्रपुरश्चरणप्रयोगः (शारदातिलके) भूतशुद्ध्यादिकेशवादिकलामातृकान्यासांतं पूर्ववत् ॥ मंत्रस्वरूपं यथा—“ॐ ह्रीं ह्रीं
श्रीं श्रीं लक्ष्मीवासुदेवाय नमः ॥” इति चतुर्दशाक्षरो मन्त्रः ॥ अस्य मन्त्रस्य प्रजापतिः ऋषिः । गायत्री छन्दः । वासुदेवो देवता ।
धर्मार्थकाममोक्षसिद्धयर्थे जपे विनियोगः ॥ ॐ प्रजाप्रतिऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्रीछन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ
वासुदेवदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ इति न्यस्य ॐ ह्रीं ॐ अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ श्रीं श्रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ
लक्ष्मीमध्यामाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ वासुदेवाय अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ नमः कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ इति कर
न्यासः ॥ एवमेव नेत्रवर्जहृदयादिपञ्चाङ्गन्यासं कुर्यात् ॥ तद्यथा—ॐ ह्रीं ह्रीं हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ श्रीं श्रीं शिरसे स्वाहा
॥ २ ॥ ॐ लक्ष्मीशिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ वासुदेवाय कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ नमः अस्त्राय फट् ॥ ५ ॥ एवं हृदयादिपञ्चा
ङ्गन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “विद्युच्चन्द्रनिभं वपुः कमलजवैकुण्ठयोरेकतां प्राप्तं स्नेहशेन रत्नविलसद्गुणभरालंकृतम् ॥ विद्यापंकज
दर्पणान्मणिमयं कुम्भं सरोजं गदां शंखं चक्रममूनि विभ्रदमितां दिश्याच्छ्रियं वः सदा ॥ १ ॥” इति ध्यानं कृत्वा पूर्वोक्तद्वादशा
क्षरमन्त्रवत् पीठपूजामावरणपूजां च कृत्वा जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं चतुर्दशलक्षात्मकम् (तथा च) वर्णलक्षं जपेदेनं तत्सहस्रं
सरोरुहैः ॥ होमं कुर्याद्विकसितमधुरत्रयसंयुतैः ॥ १ ॥ पूजा स्याद्विष्णवे पीठे द्वादशाक्षरवर्त्मना ॥ पायसेन कृतो होमो लक्ष्मीविषय

प्रदयकः ॥ २ ॥ मधुरात्मैस्तिर्हृत्वा सर्वकार्याणि साधयेत् ॥ इति लक्ष्मीनारायणमंत्रपुरश्चरणम् ॥ अथ दधिवाचनाख्यचम
त्कारिप्रयोगः ॥ भूतशुद्ध्यादिकेशवादिकलापातृकान्यासांतं पूर्ववत् । मंत्रो यथा—(शारदायाम्) “ॐ नमो विष्णवे सुरपते
महाबलाय स्वाहा ॥” इत्यष्टादशक्षरो मंत्रः । अस्य मंत्रस्य इन्दुः ऋषिः । विराट् छन्दः । दधिवाचनो देवता । सर्वशक्तिद्वये जपे
विनियोगः ॥ ॐ इन्दुऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ विराट्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ दधिवाचनदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥
इति ऋष्यादिन्यासः ॥ १ ॥ ॐ अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ नमो तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ विष्णवे मध्यमाभ्यां नमः
॥ ३ ॥ ॐ सुरपते अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ महाबलाय कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ स्वाहा करतलकरपृष्ठाभ्यां
नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ २ ॥ एवमेव हृदयादिषडंगन्यासं कुर्यात् ॥ ततः ॐ नमः मूर्ध्नि ॥ १ ॥ ॐ नं नमः भाले ॥ २ ॥
ॐ मौं नमः नेत्रयोः ॥ ३ ॥ ॐ विं नमः कर्णयोः ॥ ४ ॥ ॐ ञ्णं नमः नासिकयोः ॥ ५ ॥ ॐ वें नमः ओष्ठयोः ॥ ६ ॥ ॐ
सुं नमः तालुके ॥ ७ ॥ ॐ रं नमः कंठे ॥ ८ ॥ ॐ पं नमः बाहुद्वये ॥ ९ ॥ ॐ तं नमः पृष्ठे ॥ १० ॥ ॐ ये नमः हृदये
॥ ११ ॥ ॐ मं नमः उदरे ॥ १२ ॥ ॐ हां नमः नाभौ ॥ १३ ॥ ॐ वं नमः गुह्ये ॥ १४ ॥ ॐ लां नमः ऊरुद्वये ॥ १५ ॥
ॐ यं नमः जानुद्वये ॥ १६ ॥ ॐ स्वां नमः जंघयोः ॥ १७ ॥ ॐ हां नमः पादयोः ॥ १८ ॥ इति मंत्रन्यासः ॥ ४ ॥ इति
न्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “मुक्तागौरं नवमणिलसद्भूषणं चंद्रसंस्थं भृगाकारैरलकनिकरैः शोभि वक्रारविंदम् ॥ हस्ताब्जाभ्यां कन

ककलशं शुद्धतैयस्सुपूर्णं दध्यान्नाढ्यं कनकचषकं धारयंतं भजामः ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा पीठं मंडूकादिचन्द्रमंडलांतपीठदे
 वताः पूर्ववत् संपूज्य द्वादशाक्षरसंत्रोदितविमलादिनवपीठशक्तीः संपूजयेत् ॥ ॐ नमो भगवते विष्णवे सर्वभूतात्मने वासुदेवाय
 सर्वात्मसंयोगपदपीठात्मने नमः ॥ इत्यासनं दत्त्वा मूलन मूर्तिं प्रकल्प्य पुष्पांतरूपचारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ तद्यथा
 अग्न्यादिकोणेषु मध्ये दिक्षु च ॐ हृदयाय नमः ॥ १ ॥ इत्यादि षडंगान्यभ्यर्च्य तद्गहिरष्टदलेषु पूर्वादिक्रमेण पूर्ववत् वासुदे
 वादीन् शक्तिसहितान् पूजयेत् । ततो दलाग्रेषु ॐ केशवाय नमः ॥ १ ॥ ॐ नारायणाय नमः ॥ २ ॥ ॐ माधवाय नमः
 ॥ ३ ॥ ॐ गोविंदाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ विष्णवे नमः ॥ ५ ॥ ॐ मधुसूदनाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ त्रिविक्रमाय नमः
 ॥ ७ ॥ ॐ वामनाय नमः ॥ इति पूजयेत् ॥ तद्ब्राह्म ध्वजादीन् तद्बहिः भूपुरे पूर्वादिक्रमेण इन्द्रादिदिक्पालान् साधुधाश्च
 संपूज्य तद्बहिः ॐ ऐरावताय नमः ॥ १ ॥ ॐ पुंडरीकाय नमः ॥ २ ॥ ॐ वामनाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ कुमुदा
 य नमः ॥ ४ ॥ ॐ अंजनाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ पुष्पदंताय नमः ॥ ६ ॥ ॐ सार्वभौमाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ सुप्रतीकाय नमः ॥ ८ ॥
 इत्यष्टौ गजान् पूजयेत् ॥ एवं सप्तावरणपूजां कृत्वा धूपदीपादिनीराजनंतरूपचारैर्देवं संपूज्य जपं कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणं लक्ष
 त्रयात्मकम् । तथा च—“गुणलक्ष जपेन्मंत्रं तद्दशांशं घृतप्लुतैः ॥ पायसान्नैः प्रजुहुयाद्धध्यन्नैर्वा यथाविधि ॥ १ ॥ विधानमेतद्देवस्य
 कीर्तितं सुरपूजितम् ॥ पायसाज्येन जुहुयात्सहस्रं श्रियमाप्नुयात् ॥ २ ॥ धान्यहोमेन धान्याग्निः शतपुष्पासमुद्भवैः ॥ बीजैः सह

संख्याकहामौ भयविनाशनः ॥ ३ ॥ दध्योदनेन शुद्धेन हुत्वा मुच्येत दुर्गतिः ॥ स्मृत्वा त्रैविक्रमं रूपं जपेन्मंत्रमनन्य
धीः ॥ ४ ॥ मुक्तो बंधाद्भवत्सद्यो नात्र कार्या विचारणा ॥ पटे संपाद्य देशं भित्तौ वा पूजयेत्सुधीः ॥ ५ ॥ सुगंधकुसुमान्त्य
महतीं श्रियमश्नुते इति दधिवापनमंत्रप्रयोगः ॥ अथ राममंत्रपुरश्चरणप्रयोगः ❀ ॥ मन्त्रो यथा—“ॐ रां रामाय नमः”
(अथ षडक्षरो मंत्रः) (तंत्रसारे) अयं मंत्रः षड्विधः । तथा च—स्वकामशक्तिवाग्दत्तमीताराद्यः पंचवर्णकः ॥ षडक्षरः षड्विधः स्याच्च
तुर्वर्गफलप्रदः ॥ १ ॥ ब्रह्मांसमोहनः शक्तिर्दक्षिणामूर्तिरव्ययः ॥ अगस्तिः श्रीशिवः प्रोक्तो मुनयोऽत्र क्रमादिमे ॥ २ ॥ अस्य
मंत्रस्य ब्रह्मा ऋषिः । गायत्री छंदः । श्रीरामो देवता सर्वष्टसिद्धये जपे विनियोगः । ॐ ब्रह्मऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्रीछं
दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ श्रीरामदेवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ रां अदुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ रां तज्ज
नीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ हं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ रं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ रां कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥
ॐ रः कर्तलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ एवं हृदयादिन्यासं कुर्यात् ॥ अथ मंत्रन्यासः ॥ ॐ रां नमः ब्रह्म
रंभ्रे ॥ १ ॥ ॐ रां नमः भुवोर्मध्ये ॥ २ ॥ ॐ मां नमः हृदि ॥ ३ ॥ ॐ यं नमः नामौ ॥ ४ ॥ ॐ नं नमः लिङ्गे ॥ ५ ॥ ॐ मं
नमः पादयोः । इति न्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “कालांभोधरकांतिकान्तमनिशं वीरासनध्यासिनं मुद्रां ज्ञानमयीं दधानमपरं हस्ता

म्बुजं जनुनि ॥ सीतां पार्श्वगतां सरोरुहकरां विद्युन्निभां राघवं पश्यन्तीं मुकुटाङ्गदादिविविधाकल्पोज्ज्वलाङ्गं भजे ॥ १ ॥ इति
 ध्यात्वा । पूर्वोक्ते द्वादशाक्षरे वैष्णवे पीठे पीठपूजां कृत्वा मूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य पुष्पान्तरूपचारैः संपूज्यावरणपूजां कुर्यात् ॥
 तद्यथा (देववामपार्श्वे) श्रीं सीतायै नमः ॥ १ ॥ (अग्रे) ॐ शार्ङ्गाय नमः ॥ २ ॥ (दक्षपार्श्वे) ॐ सरोरुह्यो नमः ॥ ३ ॥ (वामपार्श्वे)
 ॐ चापाय नमः ॥ ४ ॥ इति पूजयेत् ॥ इति प्रथमावरणम् ॥ १ ॥ तद्वहिः केसरेषु अश्यादिकोणेषु मध्ये दिक्षु च ॐ रां
 हृदयाय नमः ॥ १ ॥ इत्यङ्गानि पूर्ववत्संपूजयेत् ॥ इति द्वितीयावरणम् ॥ २ ॥ ततोऽष्टदलेषु पूर्वोदिदिक्षु । ॐ
 हनुमते नमः ॥ १ ॥ ॐ सुग्रीवाय नमः ॥ २ ॥ ॐ भरताय नमः ॥ ३ ॥ ॐ विभीषणाय नमः ॥ ४ ॥
 ॐ लक्ष्मणाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ अंगदाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ शत्रुघ्नाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ जाम्बवते नमः ॥ ८ ॥ इति
 पूजयेत् ॥ इति तृतीयावरणम् ॥ ३ ॥ ततो दलाग्रेषु । ॐ सुष्टये नमः ॥ १ ॥ ॐ जयन्ताय नमः ॥ २ ॥ ॐ विजयाय
 नमः ॥ ३ ॥ ॐ सुराष्ट्राय नमः ॥ ४ ॥ ॐ राष्ट्रवर्धनाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ अकोपाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ धर्मपालाय नमः
 ॥ ७ ॥ ॐ सुमंताय नमः ॥ ८ ॥ इति चतुर्थावरणम् ॥ ४ ॥ ततो भूपुरे पूर्वोदिदिक्षु इन्द्रादिदशदिक्पालान्सायुधांश्च संपूज्य ।
 धूपादिनीराजनान्तरूपचारैः श्रीरामं समर्च्य स्तुत्वा जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं षड्लक्षात्मकम् । तथा च
 (शारदायाम्) “ वर्णलक्ष जपेन्मन्त्रं तद्दशांशं सरोरुहैः ॥ जुहुयादचिते वह्नौ ब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ १ ॥ एवं पूजादि

भिः सिद्धे मनौ कर्माणि साधयेत् ॥ जतीप्रभुर्नैर्जुहुयाच्चंदनाम्भःसमुक्षितैः ॥ २ ॥ राज्यवश्याय कमलैर्धनधान्यादिंस
 पदे ॥ नीलोत्पलानां होमेन वशयेदखिलं जगत् ॥ ३ ॥ बिल्वप्रमाणैर्जुहुयादिदिरावाप्तये नरः ॥ दूर्वाहोमेन दीर्घायुर्भवेन्मन्त्रा
 निरामयः ॥ ४ ॥ रक्तोत्पलहुतात्मन्त्री धनमाप्नोति वाञ्छितम् ॥ मेधाकामेन होतव्यं पालशकुसुमैर्नवैः ॥ ५ ॥ तज्जप्तमभः प्रपिबे
 त्कविर्भवति वत्सरात् ॥ तन्मन्त्रितांस्त्रिंशत् महारोगयमाप्नुयात् ॥ ६ ॥ इति षडक्षश्रीराममन्त्रपुरश्चरणं समाप्तम् ॥
 अथ दशाक्षराराममंत्रप्रयोगः ॥ मंत्रो यथा—“ॐ जानकीवल्लभाय स्वाहा हुं” इति दशाक्षरो मंत्रः ॥ अस्य मंत्रस्य वसिष्ठ ऋषिः ।
 विराट् छंदः । जानकीवल्लभो रामो देवता । रां बीजम् । स्वाहा शक्तिः । सर्वष्टसिद्धये विनियोगः ॥ ॐ वसिष्ठऋषये नमः शिरसि
 ॥ १ ॥ ॐ विराट्छंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ रामदेवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥ ॐ रां बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ स्वाहाशक्तये
 नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं अद्भुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ क्लीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ क्लीं मध्यमाभ्यां नमः
 ॥ ३ ॥ ॐ क्लीं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ क्लीं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ इति करन्यासः ॥ २ ॥ एवं हृदयादिन्यास
 कुर्यात् ॥ ३ ॥ ततः ॐ जां शिरसि ॥ १ ॥ ॐ नं ललाटे ॥ २ ॥ ॐ कीं भ्रुवोः ॥ ३ ॥ ॐ वं ताल्वोः ॥ ४ ॥ ॐ हूं कंठे ॥ ५ ॥
 ॐ भां हृदि ॥ ३ ॥ ॐ यं नाभौ ॥ ७ ॥ ॐ स्वां उर्वोः ॥ ८ ॥ ॐ हां जातुनोः ॥ ९ ॥ ॐ हुं पादयोः ॥ १० ॥ इति न्यास
 कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ “अयोध्यानगरे रम्ये रत्नसौन्दर्यमण्डपे ॥ मंदारपुष्पैराबद्धवितानतोरणांचिते ॥ १ ॥ सिंहसन

समारूढं पुष्पकोपरिराघवम् ॥ रक्षोभिर्हरिभिर्द्वैर्वैदव्ययानगतैः शुभैः ॥ २ ॥ संस्तूयमानमुनिभिः सर्वतः परिसेवितम् ॥ सीता
लंकृतवामांगं लक्ष्मणेनोपशोभितम् ॥ ३ ॥ श्यामं प्रसन्नवदनं सर्वाभरणभूषितम् ॥” इति ध्यात्वा पूर्वोक्तमंत्रवत् पीठपूजादिकं कृत्वा
जपं कुर्यात् ॥ तथा च—‘ध्यायेद्देवं जपेन्मंत्रं वर्णलक्ष्मनन्यधीः ॥ अन्यत्सर्वं पूर्ववत् ॥’ इति दशाक्षरामंत्रप्रयोगः ॥ अथ नरसिंहमंत्र
प्रयोगः ॥ (शारदायाम्) मंत्रो यथा—“ॐ रुद्रं वीरं महाविष्णुं ज्वलंतं सर्वतोमुखम् ॥ नृसिंहं भीषणं भद्रं मृत्युमृत्युं नमाम्यहम् ॥ १ ॥”
इति द्वात्रिंशद्गर्णात्मको मंत्रः ॥ अस्य मंत्रस्य ब्रह्मा ऋषिः । अनुष्टुप् छंदः । श्रीनरसिंहो देवता । हं बीजम् ॥ ई शक्तिः । सर्वैष्टसिद्ध्यर्थे जपे
विनियोगः ॥ ॐ ब्रह्म ऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप् छंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ श्रीनृसिंहदेवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥ ॐ हं बीजाय नमः गुह्ये
॥ ४ ॥ ॐ ई शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ १ ॥ ॐ रुद्रं वीरम् अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ महाविष्णुं तजनीभ्यां नमः
॥ २ ॥ ॐ ज्वलंतं सर्वतोमुखं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ नृसिंहं भीषणम् अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ भद्रं मृत्युमृत्युं कनिष्ठिकाभ्यां
नमः ॥ ५ ॥ ॐ नमाम्यहं करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ एवं हृदयादिषडंगन्यासं कुर्यात् ॥ ३ ॥ ॐ रुद्रं
नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ रुद्रं नमः ललाटे ॥ २ ॥ ॐ वीं नमः नेत्रयोः ॥ ३ ॥ ॐ रं नमः मुखे ॥ ४ ॥ ॐ मं नमः
दक्षिणबाहुमूले ॥ ५ ॥ ॐ हां नमः दक्षकर्परे ॥ ६ ॥ ॐ विं नमः दक्षिणमणिबंधे ॥ ७ ॥ ॐ एणुं नमः दक्षहस्तां
गुलिमूले ॥ ८ ॥ ॐ ज्वं नमः दक्षहस्तांगुल्यग्रे ॥ ९ ॥ ॐ लं नमः वामबाहुमूले ॥ १० ॥ ॐ तं नमः वामकर्परे ॥ ११ ॥ ॐ सं

नमः वाममणिबंधे ॥१२॥ ॐ वं नमः वामहस्तांगुलिमूले ॥१३॥ ॐ तौ नमः वामहस्तांगुल्यग्रे ॥१४॥ ॐ मे नमः दक्षपादमूले ॥१५॥
 ॐ खं नमः दक्षजानुनि ॥ १६ ॥ ॐ नुं नमः दक्षगुल्फे ॥ १७ ॥ ॐ सिं नमः दक्षपादांगुलिमूले ॥ १८ ॥ ॐ हं नमः दक्षपादांगु-
 ल्यग्रे ॥ १९ ॥ ॐ भौ नमः वामपादमूले ॥ २० ॥ ॐ षं नमः वामजानुनि ॥ २१ ॥ ॐ णं नमः वामगुल्फे ॥ २२ ॥ ॐ मं नमः
 वामपादांगुलिमूले ॥ २३ ॥ ॐ द्रं नमः वामपादांगुल्यग्रे ॥ २४ ॥ ॐ मृ नमः दक्षिणकुक्षौ ॥ २५ ॥ ॐ तुं नमः वामकुक्षौ ॥ २६ ॥
 ॐ मूं नमः हृदि ॥ २७ ॥ ॐ त्नुं नमः गले ॥ २८ ॥ ॐ नं नमः दक्षिणपार्श्वे ॥ २९ ॥ ॐ मां नमः वामपार्श्वे ॥ ३० ॥ ॐ
 म्यं नमः लिङ्गे ॥ ३१ ॥ ॐ हं नमः ककुदि ॥ ३२ ॥ इति मंत्रन्यासः ॥ १ ॥ इति न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेत् “माणिषया
 द्रिसमप्रभं निजरुचा संत्रस्तरक्षोगणं जानुन्यस्तकराम्बुजं त्रिनयनं रत्नोल्लसद्गुणम् ॥ बाहुभ्यां धृतशङ्खचक्रमनिशं दंष्ट्राग्रवक्त्रो-
 ल्लसज्ज्वालाजिह्वमुद्रकशनिचयं वन्दे नृसिंहं विभुम् ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा पूर्वोक्तविष्णोः पीठपूजादि कृत्वा मूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य
 पुष्पांतरूपचारैः नृसिंहं संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ (अथ्यादिकोणकेसरगु मध्ये दिक्षु च) ॐ उग्र वीरं हृदयाय नमः
 ॥ १ ॥ ॐ महाविष्णुं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ ज्वलंतं सर्वतोमुखं शिखारै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ नृसिंहं भीषणं कवचाय
 हुं ॥ ४ ॥ ॐ भद्रं मृत्युमृत्युं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ नमाम्यहम् अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इत्यंगानि सम्पूजयेत् ॥ ततो
 ऽष्टदलेषु पूर्वादिवर्तुदिक्षु ॥ ॐ पक्षीन्द्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ शङ्कराय नमः ॥ २ ॥ ॐ शेषाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ ब्रह्मणे नमः ॥ ४ ॥

(आग्नेयादिकोणेषु) ॐ श्रियै नमः ॥५॥ ॐ ह्रियै नमः ॥६॥ ॐ धृत्यै नमः ॥७॥ ॐ पुष्ट्यै नमः ॥८॥ इति पूजयेत् ॥ भूपुरे पूर्वादिक्
 मेण इन्द्रादीन् दशदिक्पालान् संपूज्य तदुपरि वज्राद्यस्त्राणि च पूजयेत् ॥ एवमावरणपूजां कृत्वा धूपादिनमस्कारांतपूजां समाप्य
 जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं द्वात्रिंशलक्षशात्मकम् । तथा च—“वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं तत्सहस्रं घृतप्लुतैः ॥ पायसान्नैः प्रजुहुयाद्भिधिव
 त्पूजितेऽनले ॥ १ ॥ एवंकृते भवेन्मंत्रा सिद्धमन्त्रः प्रतापवान् ॥ श्रीपुष्ट्यै जुहुयान्मंत्रा बिल्वकाष्ठैर्धितेऽनले ॥ २ ॥ सहस्रं श्रियमाप्नो
 ति पत्रैर्वा बिल्वसंभवेः ॥ प्रसूनैर्वा फलैस्तद्द्रव्यहोमादरोगताम् ॥ ३ ॥ मंत्रजप्तां वचां श्वेतां भक्षयेत्प्रातरन्वहम् ॥ वाक्सिद्धिं लभते
 मंत्री वाचस्पतिरिवापरः ॥ ४ ॥ सलिले देवमभ्यर्च्य गंधपुष्पादिभिः शुभैः ॥ दूर्वाभिस्तत्र जुहुयान्नित्यमष्टोत्तरं शतम् ॥ ५ ॥ उप
 सर्गा विनश्यन्ति क्षुद्रभूतज्वरादिभिः ॥ दुःस्वप्ने निशि संजाते स्नात्वा मंत्रमिमं जपेत् ॥ ६ ॥ अनिद्रो मंत्रवित्पश्चात्सुस्वप्नस्तस्य जा
 यते ॥ व्याघ्रचौरमृगादिभ्यो महारण्ये भयाकुले ॥ ७ ॥ रक्षेन्मनुरयं जप्तो भयेष्वन्येषु मंत्रिणम् ॥ अनेन मंत्रितं भस्म विषग्रहमहा
 मयान् ॥ ८ ॥ नाशयेद्दचिरादेवं मन्त्रस्यास्य प्रभावतः ॥ वीराभिचारं सौन्मादे महोत्पाते महाभये ॥ ९ ॥ जपेन्मन्त्रं स्मरन्देवं
 दुःखान्मुक्तो भवेन्नरः ॥ सिंहहृपं महाभीमं महादंष्ट्रादिभीषणम् ॥ १० ॥ स्मृत्वात्मानं रिपुं पश्चाद्ध्यायन्मृगशिशुं रिपुम् ॥ गृहीत्वा
 गलेदेशे तं पुनर्दिक्षु क्षिपेद्भुतम् ॥ ११ ॥ पुत्रमित्रकलत्रादौ रूचाटो जायते रिपोः ॥ पूर्वमृत्युपदे साध्यनाम कृत्वा स्वयं हरिः ॥ १२ ॥
 निशितैर्नखदंष्ट्राद्यैः खण्ड्यमानं रिपुं स्मरन् ॥ नित्यमष्टोत्तरशतं जपन्मंत्रमंतर्द्रितः ॥ १३ ॥ जायते मण्डलादवाक् शत्रुर्ववस्वत

प्रियः॥ यन्त्रं कुर्वीति विधिवच्छत्रुसेनानिवारणे ॥१४॥ विभीतकाष्टज्वलिते पावके रिपुमर्दनम् ॥ विचिंत्य देवं नृहरिं संपूज्य कुसुमा
दिभिः ॥ १५ ॥ समूलचूर्णैर्जुह्याच्छरैर्दशशतं पृथक् ॥ रिपुं खादन्निव जपेत् त्रीनभिन्नाद्विषमन् क्षिपेत् ॥१६॥ हत्वा सप्तदिनं सेनामि
ष्टां मंत्री महीपतेः ॥ प्रस्थापयेच्छुभे लग्ने पराष्टजयेच्छया ॥ १७ ॥ तस्याः पुरस्तान्नृहरिं निघ्नन्तं रिपुमडलम् ॥ ध्यात्वा प्रयोगं
कुर्वीत यावदायाति सा पुनः ॥ १८ ॥ विजित्य निसिलाञ्छत्रन्मेह वीरश्रिया सुखम् ॥ आगत्य विजयी राजा ग्रामक्षेत्रयनादिभिः
॥ १९ ॥ प्राणयेन्मात्रिणं सम्यक् विभवैः प्रीतमानसः ॥ मंत्री यदि न संतुष्येदन्तर्हः स्यान्महीपतेः ॥ २० ॥ इति नृसिंहस्य द्वाविंश
द्वर्णमंत्रप्रयोगः ॥ अथ लक्ष्मीनृसिंहप्रयोगः ॥ मूलमंत्रो यथा— “ ॐ श्रीह्रीं जयलक्ष्मीप्रियाय नित्यप्रमुदितचेतसे लक्ष्मीश्रिताय दे
हाय श्रीह्रीं नमः ” इत्येकविंशद्वर्णौ मन्त्रः ॥ अस्य लक्ष्मीनृसिंहमंत्रस्य पद्मभवो ऋषिः । अतिजगती छन्दः । श्रीनरकेश्वरी देवता ।
श्रीं बीजम् । ह्रीं शक्तिः । ममाभीष्टसिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः । ॐ पद्मभवऋषये नमः शिरसि ॥१॥ ॐ अतिजगतीछन्दसे नमः मुखे
॥ २ ॥ श्रीनरकेश्वरिदेवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥ श्रीं बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ द्वाविंशत्ये नमः पादयोः ॥ इति ऋष्यादिन्यासः
॥ १ ॥ ॐ श्रीं अद्भुष्टाभ्यां नमः ॥१॥ ॐ श्रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ इन्द्रं मध्यमाभ्यां नमः ॥३॥ ॐ श्रेष्ठं अनामिकाभ्यां नमः
॥४॥ ॐ श्रीं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥५॥ ॐ श्रः कर्तलकरपृष्ठाभ्यां नमः इति कर्न्यासः ॥२॥ एवं हृदयादिन्यासं कुर्यात् ॥ ३ ॥

* अत्रत्यं श्रीशिवसिंहयन्त्रं पूर्वमेव द्रष्टव्यम् ।

एवं न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेत् ॥ क्षीराब्धौ वसुमुख्यदेवनिकरैरग्रादिसंवेष्टितः शंखं चक्रगदाभुजं निजकरैर्बिभ्रन्निनेत्रः सितः ॥
 सर्पाधीशफणतपत्रलसितः पीताम्बरालंकृतो लक्ष्म्याश्चिष्टकलेवरो नरहरिस्ताम्रीलकंठो मुदे ॥ १ ॥ एवं ध्यात्वा पूर्वोक्तं विष्णोः
 पीठे मूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य पाद्यादिपुष्पान्तरुपचारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ (पटकोणे) ॐ श्रां हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ
 श्रीं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ श्रूं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ श्रें कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ श्रीं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ श्रः अन्ना
 य फट् ॥ ६ ॥ इति प्रथमावरणम् ॥ ततोऽष्टदलेषु पूर्वादिक्रमेण ॐ भास्वर्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ भास्वर्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ चिन्तायै
 नमः ॥ ३ ॥ ॐ द्युतये नमः ॥ ४ ॥ ॐ उन्मीलिन्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ रमायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ कान्त्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ रुचये नमः
 ॥ ८ ॥ इत्यष्टौ शक्तीः पूजयेत् ॥ ततो भूपुरे पूर्वादेषु इन्द्रादिदिक्पालान् तद्बाह्ये वज्राद्यायुधानि च पूजयेत् ॥ एवमावरणपूजां कृत्वा
 धूपादिनमस्कारान्तरुपचारैः संपूज्य जपं कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणं षष्टिसहस्राधिकलक्षत्रयम् ॥ तथा च-“एवं ध्यात्वा जपेच्छक्ष
 त्रयं षष्टिसहस्रकम् ॥ मध्वैर्नैर्मल्लिकापुष्पैर्जुहुयाज्जातवेदसि ॥ १ ॥ (षट्शतं त्रिसहस्राणि आहुतीर्दद्यात्) इत्थं सिद्धे मनौ मन्त्री
 निग्रहानुग्रहक्षमः ॥ मल्लिकाकुसुमैर्होमादिष्टसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ २ ॥ अथ षडक्षरनृसिंहमंत्रप्रयोगः ॥ मन्त्रो यथा-“ॐ आं ह्रीं
 क्षौं कौं हुं फट्” इति षडक्षरो मन्त्रः ॥ अस्य मंत्रस्य ब्रह्मा ऋषिः । पंक्तिश्छन्दः । नरसिंहो देवता । सर्वैष्टसिद्धये जपे विनियोगः ।
 ॐ ब्रह्मऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ पंक्तिच्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ नरसिंहे देवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥ इति ऋण्यादि

न्यासः ॥ १ ॥ ओं अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ह्रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ क्षीं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ क्रीं अनामिकाभ्यां
 नमः ॥ ४ ॥ हुं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ फट् कतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ एवं हृदयादिहृदय
 न्यासं कुर्यात् ॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “कोपादालोलजिह्वं विवृतनिजमुखं सोमसुयाग्निनेत्रं पादादानभिरक्तपङ्कजं
 रि सितं भिन्नदैत्यैर्द्रगात्रम् ॥ शंसं चक्रासिपाशकुशकुलिशगदादोरणान्युद्धतं भीमं तीक्ष्णोद्यदण्डं मणिमयविविधाकल्पमीडे नृपं
 हम् ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा पूर्वोक्ते पीठे मूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य पुष्पान्तरुपचारैः संपूज्य अवरणपूजां कुर्यात् ॥ षट्कोणे आयेयान्ति
 केसरेषु मध्ये दिक्षु च । ओं आं हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ओं ह्रीं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ओं क्षीं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ओं क्रीं कवचाय नमः ॥ ४ ॥
 ओं हुं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ओं फट् अस्त्राय नमः ॥ ६ ॥ इति पूजयेत् । तद्वहिः अष्टदलेषु पूर्वादिक्रमेण । ओं चक्राय नमः ॥ ७ ॥
 ओं शंखाय नमः ॥ ८ ॥ ओं पाशाय नमः ॥ ९ ॥ ओं अंकुशाय नमः ॥ १० ॥ ओं वज्राय नमः ॥ ११ ॥ ओं कौमोदिकाय
 नमः ॥ १२ ॥ ओं खट्वाय नमः ॥ १३ ॥ ओं खेटाय नमः ॥ १४ ॥ इति संपूजयेत् ॥ ततो भूपुरे इन्द्रादीन् दिक्पालान् तद्वह्निं वज्रा
 द्रायुधानि च पूजयेत् ॥ इत्यावरणपूजां कृत्वा ॥ धूपान्दिनमस्कारान्तरुपचारैरभ्यर्च्य जपं कुर्यात् । तथा च अस्य पुरश्चरणं षट्क
 लम् ॥ “ऋतुलक्षं जपेदेन जुहुयान्नरः ॥ तत्सहस्रं समिद्धेऽग्नौ तोषेद्भविष्येत्तुलम् ॥ १ ॥ एवं कृत्वा पुरश्चर्यां मंत्रणानेन
 मंत्रयित्वा ॥ प्रयोगान्कल्पनिर्दिष्टान्कुर्यात्स्वस्य परस्य वा ॥ २ ॥ रक्तोत्पलैस्त्रिमध्वक्तैः सहस्रं जुहुयाद्भवैः ॥ नित्यं मासाद्भवे

दिष्टं वत्सराद्धनधान्यवान् ॥ ३ ॥ रक्तैस्त्रिमधुरोपैतैः पद्मैर्भानुसहस्रकम् ॥ जुहुयान्महतीं लक्ष्मीमायुर्वश्यमवाप्नुयात् ॥ ४ ॥
 लाजास्त्रिमधुरोपेतान्यातःकालेषु जुह्वतः ॥ कन्यासिद्धिर्भवेत्पक्षात्कन्यायाः सद्गरो भवेत् ॥ ५ ॥ दूर्वाण्योघृताभ्यक्ता अष्टोत्तर
 शतं सुधीः ॥ अन्वहं जुहुयात्सम्यग्दर्धमायुरवाप्नुयात् ॥ ६ ॥ तस्य रोगाः प्रणश्यन्ति कृत्याद्रोहादिभिः सह ॥ ७ ॥ संपचव्यं
 जुहुयादपामार्गस्य मंजरीम् ॥ नित्यं सहस्रमानेन सप्ताहं विजितेन्द्रियः ॥ ८ ॥ होमोयं सर्वथा भूतकृत्यारोगान्प्रणाशयेत् ॥ पयो
 तैरमृताखंडैस्त्रिसहस्रं चतुर्दिनम् ॥ ९ ॥ अनेन विहितो होमो भ्रमज्वरविनाशनः ॥ समो नास्ति मनुः कश्चिच्छायानुग्रहसा
 धनः ॥ १० ॥ इति षडक्षरनृसिंहमंत्रप्रयोगः ॥ अथ गोपालमंत्रपुरश्चरणप्रयोगः ॥ (मंत्रमहोदधौ) भूतशुद्ध्यादिकेशवादि
 कलामातृकान्यासान्तं पूर्ववत् ॥ मूलमंत्रो यथा—“ॐ गोपीजनवल्लभाय स्वाहा” इति दशाक्षरो मंत्रः ॥ अस्य श्रीगोपालमंत्रस्य
 नारदः ऋषिः । विराट् छंदः । कृष्णो देवता । क्लीं बीजम् । स्वाहा शक्तिः । ममार्भाष्टसिद्धयर्थे जपे विनियोगः । ॐ नारदऋषये
 नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ विराट्छंदसे नमो मुखे ॥ २ ॥ ॐ कृष्णदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ क्लीं बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥
 ॐ स्वाहाशक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ आचक्राय अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ विचक्राय तर्जनीभ्यां
 नमः ॥ २ ॥ ॐ सुचक्राय मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ त्रैलोक्यरक्षणचक्राय अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ असुरांतकचक्राय
 कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ इति करन्यासः ॥ ॐ आचक्राय हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ विचक्राय शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥

ॐ सुचक्राय शिखायै वषट् ॥३॥ ॐ त्रैलोक्यरक्षणचक्राय कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ असुरांतकचक्राय अस्त्राय फट् ॥ ५ ॥ इति हृद्
 यादिपंचांगन्यासं कृत्वा । मूलेन व्यापकं न्यस्य वर्णन्यासं कुर्यात् ॥ ॐ गों ॐ नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ पीं ॐ नमः नेत्रयोः
 ॥ २ ॥ ॐ जं ॐ नमः श्रोत्रयोः ॥३॥ ॐ नं ॐ नमः नासिकयोः ॥४॥ ॐ वं ॐ नमः वक्त्रे ॥५॥ ॐ ह्रं ॐ नमः हृदये ॥६॥
 ॐ भां ॐ नमः जठरे ॥ ७ ॥ ॐ यं ॐ नमः लिङ्गे ॥ ८ ॥ ॐ स्वां ॐ नमः जानुनोः ॥ ९ ॥ ॐ हां ॐ नमः पादयोः ॥ १० ॥
 इति वर्णन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ ❀ ॥ अथ ध्यानम् ॥ “वृंदाण्यगकल्पपादपतले सद्ब्रह्मपीठम्बुज शोणामे वसुपत्रके स्थितमजं
 पीतांबरालंकृतम् ॥ जीमूताभमनेकभूषणयुतं गोरोपगोपीवृतं गोविंदं स्मरसुंदरं मुनिश्रुतं वेणुं रणतं स्मरेत् ॥ १ ॥ (तंत्रसारे तु)
 फुल्लदीवरकान्तिमिदुवदनं वहावतंसप्रियं श्रीवत्सांकमुदारकौस्तुभधरं पीतांबरं सुंदरम् ॥ गोपीनां नयनोत्पलाच्चिततनुं गोरोपसं
 वाधृतं गोविंदं कलवेणुवादनपरं दिव्यांगभूषं भजे ॥ १ ॥ ” एवं ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य पीठपूजां कुर्यात् ॥ तद्यथा-पीठे
 पूर्वोक्तमंडूकादिपरतत्त्वातद्देवताः संपूज्य । तत्र अष्टदलं कृत्वा । तेषु पूर्वादिक्रमेण । ॐ विमलयै नमः ॥ १ ॥ ॐ उत्कर्षण्यै नमः
 ॥ २ ॥ ॐ ज्ञानायै ॥ ३ ॥ ॐ क्रियायै ॥ ४ ॥ ॐ योगायै ॥ ५ ॥ ॐ ग्रहत्रयै नमः ॥ ६ ॥ ॐ सत्यायै ॥ ७ ॥ ॐ
 ईशानायै ॥ ८ ॥ (मध्ये) ॐ अनुग्रहायै नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः पूजयेत् । ततो मध्ये ॐ नमो भगवते विष्णवे सर्व

* अत्रत्यं श्रीगोपालयंत्रं पूर्वं द्रष्टव्यम् ।

भूतात्मने वासुदेवाय सर्वात्मसयोगपद्मपीठात्मने नमः ॥ इति पुष्पाञ्जलिनासनं दत्त्वा । तत्र मूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य । आवाहना
 दिपुष्पतिरुपचारैः मूलेन संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् । तद्यथा—(पट्कोणे) आग्नेयादिचतुःकोणेषु दिक्षु च । ॐ आचक्राय
 हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ विचक्राय शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ सुचक्राय शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ त्रैलोक्यरक्षणचक्राय कवचाय
 हुम् ॥ ४ ॥ (दिक्षु) ॐ असुरांतकचक्राय अस्त्राय फट् ॥ ५ ॥ इति नेत्रवर्जं पंचांगानि संपूजयत् ॥ इति प्रथमावरणम् ॥ १ ॥
 तद्ब्रह्मिहृदलेषु प्राचीक्रमेण (पूज्यपूजकयोर्मध्ये प्राची) ॐ रुक्मिण्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ सत्यभामायै नमः ॥ २ ॥ ॐ नागजि
 त्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ कालिंद्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ मित्रविदायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ लक्ष्मणायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ जांबवत्यै नमः ॥ ७ ॥
 ॐ सत्यायै नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् ॥ इति द्वितीयावरणम् ॥ २ ॥ ततो दलाश्रेषु तैव क्रमेण । ॐ वसुदेवाय ॥ १ ॥ ॐ
 देवक्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ नंदाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ यशोदायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ बलभद्राय नमः ॥ ५ ॥ ॐ सुभद्रायै नमः ॥ ६ ॥
 ॐ गोपेभ्यो नमः ॥ ७ ॥ ॐ गोपिकाभ्यो नमः ॥ ८ ॥ इति तृतीयावरणम् ॥ ३ ॥ तद्ब्रह्मो भूपुरे पूर्वादिषु । ॐ इंद्राय नमः ॥ १ ॥
 ॐ अग्नये नमः ॥ २ ॥ ॐ यमाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ निर्ऋतये नमः ॥ ४ ॥ ॐ वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ वायवे नमः ॥ ६ ॥ ॐ कुबेराय
 नमः ॥ ७ ॥ ॐ ईशानाय नमः ॥ ८ ॥ (ईशानपूर्वयोर्मध्ये) ॐ ब्रह्मणे नमः ॥ ९ ॥ (इति निर्ऋतिपश्चिमयोर्मध्ये) ॐ अनंताय
 नमः ॥ १० ॥ इति दश दिक्पालान् पूजयेत् ॥ इति चतुर्थावरणम् ॥ ४ ॥ तद्ब्रह्मिः पूर्वादिषु । ॐ वज्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ शक्तये

नमः ॥ २ ॥ दंडाय० ॥ ३ ॥ अ० खड्गाय० ॥ ४ ॥ अ० पाशाय० ॥ ५ ॥ अ० अंकुशाय० ॥ ६ ॥ अ० गदायै० ॥ ७ ॥
 अ० त्रिशूलाय० ॥ ८ ॥ अ० पद्माय० ॥ ९ ॥ अ० चक्राय नमः ॥ १० ॥ इत्यायुधानि पूजयेत् ॥ इति पंचमावरणम् ॥ ५ ॥ एवमा
 वरणपूर्जां कृत्वा पुष्पांजलिं दत्त्वा धूपदीपनवद्यतांबूलदक्षिणानीराजनैः सांगं श्रीकृष्णं संपूज्य स्तुत्वा साष्टांगं प्रणम्य जपं कुर्यात् ।
 अस्य पुरश्चरणं लक्षमंत्रात्मकम् ॥ तथा च-ह्रवं ध्यात्वा जपेच्छं दशांशं सरसीरुहः ॥ जुहुयात्पूजेत्यपीठे वैष्णवे नंदनंदनम् ॥
 ॥ १ ॥ एवं सिद्धे मनौ मंत्री साधयेत्स्वमनीषितम् ॥ गुडूचीशकलैरग्नौ जुहुयाज्ज्वरशान्तये ॥ २ ॥ कृष्णद्वैपं प्रकुर्वंत बलदेवस्य
 रविमणः ॥ द्यूतासक्तस्य संचित्य गोमयद्रवगोलकान् ॥ ३ ॥ जुहुयाद्वैषसिद्धयर्थं नरयोः सुहृदोर्मिथः ॥ पिचुमंदफलोत्पन्नतैला
 भ्यक्तैः समिद्धैः ॥ ४ ॥ अक्षतैर्जुहुयाद्वात्रावयुतं शत्रुशान्तये ॥ अयुतं प्रजपेन्मंत्रमात्मानं संस्मरन् हरिम् ॥ ५ ॥ मंचस्रस्तगत
 प्राणाकृष्टकंसं रिपुं सुधीः ॥ शत्रुजन्मक्षवृक्षोत्थसमिद्धिरयुतं निशि ॥ ६ ॥ जुहुयादित्थमुग्रोऽपि सपत्नो निधनं व्रजेत् ॥ पलाश
 कुसुमैर्लक्षं विद्यासिद्धयै जुहोतु ना ॥ ७ ॥ तंडुलैः सितपुष्पाद्वैराज्याक्तैः प्रत्यहं नरः ॥ हुत्वा सप्तादिनांतं तद्भस्मभाले च
 मूर्धनि ॥ ८ ॥ धारयन्वशयेत्सद्यो यौवनं तच्च पूरुषान् ॥ पुष्पं वासोजनं वापि तांबूलमथ चंदनम् ॥ ९ ॥ सहस्रं मनुना जंतं
 दद्याद्वस्मै नराय सः ॥ वशमेत्यचिरादेव सपुत्रपशुबांधवः ॥ १० ॥ वृंदावनस्थं गायंतं गोपीभिः संस्मरन्हरिम् ॥ अपामार्गस
 मिद्धिर्यौ जुहुयाद्दशयेज्जगत् ॥ ११ ॥ रासक्रीडागतं कृष्णं ध्यायन्योऽयुतमाजपेत् ॥ षण्मासाद्वांछितां कन्यामुद्गृह्णद्भक्तित्परः

॥ १२ ॥ जपेत्सहस्रं ध्यायती यावदेव स्थितं हरिम् ॥ कन्यकावाञ्छितं नाथं मंडलतलेभेत सा ॥ १३ ॥ पत्रैः फलैः समिद्धिवा
 बिल्वोत्थैर्मधुसंयुतैः ॥ कमलैः शर्करायुक्तैर्होमाहृद्मीपतिर्भवेत् ॥ १४ ॥ बहुना किमिहोक्तेन कृष्णः सर्वार्थदो नृणाम् ॥ इति
 दशाक्षरो गोपालकृष्णमंत्रपुरश्चरणम् ॥ ॥ अथाष्टादशवर्णात्मकश्रीकृष्णमन्त्रप्रयोगः । मन्त्रो यथा । “क्लौं कृष्णाय गोविं
 दाय गोपीजनवल्लभाय स्वाहा ॥” इति १८ अष्टादशाक्षरः ॥ तंत्रसारे त्वयं विशत्यणोऽपि लिखितः स च “ह्रीं श्रीं क्लीं कृष्णाय
 गोविंदाय गोपीजनवल्लभाय स्वाहा” इति २० विंशत्यक्षरः ॥ अस्य मन्त्रस्य नारद ऋषिः । गायत्री छन्दः । श्रीकृष्णो देवता । क्लीं
 बीजम् । स्वाहा शक्तिः । सर्वसिद्धयर्थे जपे विनियोगः ॥ ॐ नारदऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्रीछन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥
 ॐ श्रीकृष्णदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ क्लीं बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ स्वाहाशक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति
 ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ क्लीं कृष्णाय अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ गोविन्दाय तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ गोपीजन मध्यमाभ्यां
 नमः ॥ ३ ॥ ॐ वल्लभाय अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ स्वाहा कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ इति करन्यासः ॥ एवमेव हृदयादि
 नेत्रवर्ज पञ्चाङ्गन्यासं कुर्यात् । अथ मन्त्रवर्णन्यासः ॥ ॐ नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ क्लीं नमः ललाटे ॥ २ ॥ ॐ कुं नमः
 भ्रूमध्ये ॥ ३ ॥ ॐ ण्णां नमः दक्षिणकर्णे ॥ ४ ॥ ॐ यं नमः वामकर्णे ॥ ५ ॥ ॐ गौं नमः दक्षनेत्रे ॥ ६ ॥ ॐ विं नमः वाम
 नेत्रे ॥ ७ ॥ ॐ दां नमः दक्षनासिकायाम् ॥ ८ ॥ ॐ यं नमः वामनासिकायाम् ॥ ९ ॥ ॐ गौं नमः मुखे ॥ १० ॥ ॐ पौं नमः

श्रीवायाम् ॥ ११ ॥ ॐ जं नमः हृदये ॥ १२ ॥ ॐ नं नमः नाभौ ॥ १३ ॥ ॐ वं नमः कट्याम् ॥ १४ ॥ ॐ ह्रं नमः
 ॥ १५ ॥ ॐ भां नमः दक्षिणजानुनि ॥ १६ ॥ ॐ यं नमः वामजानुनि ॥ १७ ॥ ॐ स्वां नमः दक्षपादे ॥ १८ ॥ ॐ हां नमः
 वामपादे ॥ १९ ॥ इति वर्णन्यासः ॥ अथ पदन्यासः ॥ ॐ क्लीं नमः नेत्रयोः ॥ १ ॥ ॐ कृष्णाय मुखे ॥ २ ॥ ॐ गोविन्दाय
 हृदये ॥ ३ ॥ ॐ गोपीजनवल्लभाय गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ स्वाहा पादयोः ॥ ५ ॥ एवं न्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “स्मरेद्वृंदावने रम्ये
 मोहयन्तमनारतम् ॥ गोविंदं पुण्डरीकाक्षं गोपकन्यासहस्रशः ॥ १ ॥ आत्मनो वदनं भोजे प्रपिताक्षि मधुव्रताः ॥ पीडिताः कामबा
 णेन चिरमाल्लुषणोत्सुकाः ॥ २ ॥ मुक्ताहारलसत्पीनंतुंगस्तनभरा नताः ॥ सस्तधम्मिह्लवसना मदस्खलितभाषणाः ॥ ३ ॥ द्रुत
 पंक्तिप्रभोद्भासिस्पंदमानाधरांचिताः ॥ विलोभयतीति विविधैर्विभ्रमैर्भावागवितैः ॥ ४ ॥” अथ ध्यानम् । “फुल्लदीवरकांतिमिदुवद
 नं बहावतसंप्रियं श्रीवत्सांकमुदारकौस्तुभधरं पीतांबरं सुंदरम् ॥ गोपीनां नयनोत्पलांचिततनुं गोरोपसंघावृतं गोविन्दं कलत्रेणु
 वादनपरं दिव्यांगभूषं भजे ॥ १ ॥ एवं ध्यात्वा पूर्वोक्ते पीठे मूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य पाद्यादिपुष्पांतरुपचारैः श्रीकृष्णं संपूज्य आव
 रणपूजां कुर्यात् । षट्कोणे आग्नेयादिकोणकेसरेषु दिक्षु च । ॐ क्लीं कृष्णाय हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ गोविन्दाय शिरसे स्वाहा
 ॥ २ ॥ ॐ गोपीजनशिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ वल्लभाय कनकाय हुं ॥ ४ ॥ (दिक्षु) ॐ स्वाहा अस्त्राय फट् ॥ ५ ॥ इति
 पंचांगानि संपूजयेत् ॥ इति प्रथमावरणम् ॥ १ ॥ तद्ब्रह्मरूपदलेषु । ॐ कालिन्धे नमः ॥ ११ ॥ ॐ नागजित्यै ॥ २ ॥ ॐ मित्रावे

दायै० ॥ ३ ॥ ॐ चारुहासिन्यै० ॥ ४ ॥ ॐ रोहिण्यै० ॥ ५ ॥ ॐ जांबवत्यै० ॥ ६ ॥ ॐ रुक्मिण्यै० ॥ ७ ॥ ॐ सत्यायै नमः ॥ ८ ॥ इत्यष्टौ प्रियाः पूजनीयाः ॥ इति द्वितीयावरणम् ॥ २ ॥ तद्ब्रह्मे पूर्वादि । ॐ ऐरावताय नमः ॥ १ ॥ ॐ पुंडरीकाय० ॥ २ ॥ ॐ वामनाय० ॥ ३ ॥ ॐ कुमुदाय० ॥ ४ ॥ ॐ अंजनाय० ॥ ५ ॥ ॐ पुष्पदन्ताय० ॥ ६ ॥ ॐ सर्वभौमाय० ॥ ७ ॥ ॐ सुप्रतीकाय नमः ॥ ८ ॥ इत्यष्टौ गजान्पूजयेत् ॥ इति तृतीयावरणम् ॥ ३ ॥ तद्ब्रह्मिष्ठपुरे पूर्वादिक्रमेण । इंद्रादिदश दिक्पालान्संपूज्य तद्ब्रह्मः । वज्राद्यायुधानि च पूजयेत् ॥ इत्यावरणपूर्वां कृत्वा देवं धूपादिनीराजनंतरिभ्यर्च्य स्तवेन स्तुत्वा जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणमयुतद्वयम् । तथा चोक्तम्—मंत्रमेनं यथान्यायमयुतद्वितयं जपेत् ॥ जुहुयादरुणंभोजैर्दशांशं सुसमाहितः ॥ १ ॥ इति संपूज्य देवेशं गोविन्दं जगतां पतिम् ॥ कुर्वीत कल्पनिर्दिष्टान्प्रयोगान्निजवाञ्छितात् ॥ २ ॥ लक्ष्मीप्रसूनेर्जुहुयाच्छ्रियमिच्छन्ननिदिताम् ॥ साज्येनान्नेन जुहुयादाज्यान्नस्य समृद्धये ॥ ३ ॥ अरुणैः कुसुमैर्विप्राञ्जतीभिः पृथिवीपतीन् ॥ प्रसूनैरस्मिन् वैश्याञ्जुद्गान्नीलोत्पलैर्नवैः ॥ ४ ॥ वशयेच्छवणैः सर्वान्पक्षैर्विनिताजनान् ॥ गोशालासु कृतो होमः पायसेन ससर्पिषा ॥ ५ ॥ गवां शान्तिं करोत्याशु गोविन्दो गोकुलप्रियः ॥ शिशुवेषधरं देवं किंकिणीदामशोभितम् ॥ ६ ॥ स्मृत्वा प्रतपेयन्मन्त्री दुग्धबुद्ध्या शुभैर्जलैः ॥ धनध्यान्यांशुकादीनि प्रीतस्तस्मै ददाति सः ॥ ७ ॥ इत्यष्टादशाक्षरकृष्णमंत्रप्रयोगः समाप्तः ॥ अथ अष्टाक्षरत्रयो वयमोहनमंत्रप्रयोगः ॥ मन्त्रस्वरूपं यथा—“ क्लीं ह्रीं क्लीं केशाय नमः ” इत्यष्टाक्षरो मन्त्रः (मन्त्रमहोदधौ) अस्य मन्त्रस्य सम्मोहन

नारद ऋषिः । गायत्री छन्दः । त्रैलोक्यमोहनो देवता । ममाभीष्टसिद्ध्यर्थं जपे विनियोगः । ॐ समोहननारदऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्रीछन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ त्रैलोक्यमोहनदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ ह्रीं अङ्गु
 स्थाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ क्लृं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ ह्रूं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥
 ॐ ह्रौं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ क्लृः कर्तलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति कान्यासः ॥ एवं हृदयादिन्यासं कृत्वा ध्या
 येत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ कल्पानोरुहमूलसंस्थितवयोगोजोन्नतांस्थितं पौषं बाणमथेक्षुचापकमले पाशाङ्कुशे विभ्रतम् ॥ चक्रं शङ्ख
 गदं करैरुदधिजसंक्षिप्तदं हरे नानामृषणरत्नलेपकुसुमं पीताम्बरं संस्मरेत् ॥ १ ॥ एवं ध्यात्वा पूर्वोक्ते पीठे भूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य
 पुष्पातिरुपचारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ तद्वथा-ॐ पक्षिराजाय स्वाहा इति सम्मुखे गरुडं पूजयेत् ॥ १ ॥ शिरसि ॐ
 मुकुटाय नमः ॥ २ ॥ कर्णे ॐ कुण्डलाय नमः ॥ ३ ॥ करे ॐ चक्राद्यन्नाय नमः ॥ ४ ॥ हृदये ॐ श्रीवत्साय नमः ॥ ५ ॥
 कण्ठे ॐ कौस्तुभाय नमः ॥ ६ ॥ गले ॐ वनमालायै नमः ॥ ७ ॥ नितम्बे ॐ पीताम्बराय नमः ॥ ८ ॥ वामांगे ॐ श्रीलक्ष्म्यै नमः
 ॥ ९ ॥ इति पूजयेत् ॥ ततः केशरेषु अग्न्यादिकोणे मध्ये दिक्षु च ॐ ह्रूं हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ ह्रौं शिरेसे स्वाहा ॥ २ ॥
 ॐ क्लृं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ ह्रूं कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ ह्रौं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ क्लृः अन्नाय फट् ॥ ६ ॥ इति
 पूजयेत् ॥ ततः पूर्वाद्विदिक्षु ॐ द्रां नमः ॥ १ ॥ अर्द्धीं नमः ॥ २ ॥ अर्द्धू नमः ॥ ३ ॥ ॐ द्रूं नमः ॥ ४ ॥ इति संपूज्य कोणेषु ॐ द्रौं

नमः । इति पंचवाणान् पूजयेत् ॥ तद्गहिरष्टदलेषु पूर्वादिक्रमेण । ॐ लक्ष्म्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ सरस्वत्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ रत्यै
 नमः ॥ ३ ॥ ॐ प्रीत्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ कीर्त्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ कान्त्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ तुष्ट्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ पुष्ट्यै नमः ॥ ८ ॥
 इत्यष्टौ शक्तीः पूजयेत् । तद्गह्वरे भूपुरे पूर्वादिक्रमेण इन्द्रादिदशदिक्पालान् तद्गह्वरे वज्राद्यायुधानि च पूजयेत् । इत्यावरणपूजां
 कृत्वा धूपादिनमस्कारांतं संपूज्य जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं द्वादशलक्षजपः तथा च—“ एवं ध्यात्वा जपेत्सूर्यलक्षं त्रिमधुरं
 प्लुतैः ॥ पालशपुष्पैर्जुहुयात्तत्सहस्रं हुताशने ॥ १ ॥ विजयापुष्पसंयुक्तजलैः संतर्पयेच्छतम् ॥ प्रातः प्रत्यहमेतस्य वाञ्छितं मासतो
 भवेत् ॥ २ ॥ अयुतं तु घृतेनाग्नौ हुत्वा संपातजं घृतम् ॥ तावज्जप्तं प्रियाकांतं भोजयेद्दशमेति सः ॥ ३ ॥ कामबीजेऽपि विज्ञेया
 परिचर्यैः कृतं भवत् ॥ विशेषात्कामिनीवर्गमोहको मनुनायकः ॥ ४ ॥ इति त्रैलोक्यमोहनकृष्णमंत्रपुरश्चरणम् ॥ अथ प्रसंगतः
 पुत्रप्रदस्तानगोपालमंत्रपुरश्चरणप्रयोगः ॥ तत्र तावत् पूर्वदिने नद्यादौ स्नात्वा । प्रातर्नित्यावश्यकं समाप्य । विदुषामुपदेशानु
 सारेण पूर्वोक्तपद्धतिकांडरीत्या प्रायश्चित्तं कृत्वा स्वयं ब्राह्मणद्वारा वा अयुतगायत्रीजपं च कृत्वा तद्दिने उपवासं नक्तव्रतं वा
 संपाद्य रात्रौ दंपती शुद्धासनयोर्भूमावेव स्वपेताम् ॥ ततः आरंभदिने उषसि स्नात्वा नित्यकर्म कृत्वा । मंगलस्नानं विधाय यथा
 योग्यालंकृतः सपवित्रकरः सपत्नीकः स्वासने प्राङ्मुख उपविश्य आचम्य प्राणानायम्य । शांतिपाठं पठित्वा श्रीगणेशादिस्मरणं
 कुर्यात् । ततो देशकालौ संकीर्त्य मम सभार्यस्यैतज्जन्मजन्मांतराजितोऽनपत्यत्वादिकारणीभूतबालघातविप्रव्रतापहारादिजन्यदु

रितसमूलप्रशमनार्थं दीर्घायुष्मद्बहुपुत्रादिसंस्तुतिप्राप्त्यर्थं मंत्रसिद्धिपूर्वकश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं च संतानगोपाललक्ष्ममंत्रजपान्तकं पुर-
 शरणं स्वयं ब्राह्मणद्वारा वाहं करिष्ये । तदंगत्वेन गणपतिपूजतं पुण्याहवाचनं मातृकापूजां नदीश्राद्धमाचार्यजापकवर्णं च करि-
 ष्ये । इति च संकल्प्य । गणेशपूजनादिजापकवर्णांतं पद्धतिकंडोक्तमार्गेण सर्वं कुर्यात् । ततः “ॐ भद्रं कर्णेभिः” इति वेदयोपेण
 जपस्थानसमीपमागत्य द्वारपूजां कृत्वा प्रविश्य कूर्मसंशोधिते स्वासने प्राङ्मुख उपविश्य । आचम्य प्राणानायम्य । देशकालौ
 संकीर्त्य । मम सभार्यस्य (यजमानस्य) जन्मांतराजिताऽनपत्यत्वादिनिदानभूतबालघातादिजन्यदुरितशमनार्थं दीर्घायुष्म-
 द्बहुपुत्रादिसंस्तुतिप्राप्त्यर्थं मंत्रसिद्धिद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं संतानगोपालमंत्रजपं यथासंख्यं करिष्ये । तदंगत्वेनादौ भूतशुद्धिं प्राणप्र-
 तिष्ठांमंतर्मातृकाबहिर्मातृकान्यासं केशवादिकलामातृकान्यासं च करिष्ये इति च प्रत्याहिकं संकल्प्य पूर्ववत् भूतशुद्ध्यादिबहिर्मा-
 तृकान्यासांतं कृत्वा विष्णोरष्टाशरोक्तक्रमेण केशवादिकलामातृकान्यासं च कुर्यात् ॥ अथ मूलमंत्रन्यासादि (मंत्रमहोदयौ)
 मंत्रौ यथा—“ॐ देवकीसुत गोविंद वामदेव जगत्पते ॥ देहि मे तनयं कृष्ण त्वामहं शरणं गतः ॥” इति ३२ द्वाविंशदक्षरो मंत्रः ॥
 अस्य मंत्रस्य नारदऋषिः । अनुष्टुप्छंदः । सुतप्रदकृष्णो देवता । मम पुत्रप्राप्त्यर्थं जपे विनियोगः ॥ ॐ नारदऋषये नमः शिरसि
 ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप्छंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ सुतप्रदकृष्णदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ १ ॥ ॐ देव

* अत्रत्यं संतानगोपालमन्त्रपूजायन्तं पूर्वत्र दृष्टव्यम् ।

कीसुत गोविन्द इत्यंगुष्ठाभ्यां नमः ॥१॥ ॐ वासुदेव जगत्पते इति तर्जनीभ्यां नमः ॥२॥ ॐ देहि मे तनयं कृष्ण इति मध्य
 माभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ त्वामहं शरणं गतः इत्यनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ देवकीसुत गोविंद वासुदेव जगत्पते ॥ देहि मे तनयं
 कृष्ण त्वामहं शरणं गतः इति कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ इति करन्यासः ॥ ॐ देवकीसुत गोविंद हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ वासुदेव
 जगत्पते शिरसे स्वाहा ॥२॥ ॐ देहि मे तनयं कृष्ण शिखायै वषट् ॥३॥ ॐ त्वामहं शरणं गतः कवचाय हुं ॥४॥ ॐ देवकीसुत
 गोविंद वासुदेव जगत्पते ॥ देहि मे तनयं कृष्ण त्वामहं शरणं गतः अस्त्राय फट् ॥५॥ इति नेत्रहीनं पञ्चाङ्गन्यासं कुर्यात् ॥ अथ
 ध्यानम् ॥ “ विजयेन युतो रथस्थितः प्रसमानीय समुद्रमध्यतः ॥ प्रदत्तनयान् द्विजन्मने स्मरणीयो वसुदेवनन्दनः ॥ १ ॥ ”
 इति ध्यात्वा पीठपूजां कुर्यात् ॥ तद्यथा-ॐ मंडूकादिपरतत्त्वांतपीठदेवताभ्यो नमः । इति पीठदेवताः संपूज्य पूर्वोद्दिक्षु । ॐ
 विमलायै नमः ॥ १ ॥ ॐ उत्कर्षिण्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ ज्ञानायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ क्रियायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ योगायै नमः ॥५॥
 ॐ प्रह्वयै नमः ॥ ६ ॥ ॐ सत्यायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ ईशानायै नमः ॥ ८ ॥ (मध्ये) ॐ अनुग्रहायै नमः ॥ ९ ॥
 इति पीठशक्तीः संपूजयेत् ॥ ततः ॐ नमो भगवते विष्णवे सर्वभूतात्मने वासुदेवाय सर्वात्मसंयोगपदपीठात्मने नमः ॥ इत्या
 सनं दत्त्वा तत्र मूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य (अथवा स्वर्णमूर्तिं यन्त्रं वा संस्थाप्य) मूलमंत्रेण पुरुषसूक्तेन च पाद्याब्जैः पुष्पान्नै
 रुपचारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ तद्यथा-षट्कोणे आंग्रयादिकोणेषु दिक्षु च । ॐ देवकीसुत गोविंद हृदयाय

नमः ॥ १ ॥ ॐ वासुदेव जगत्पते शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ देहि मे तनयं कृष्ण शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ त्वामहं शरणं गतः
 कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ देवकीसुत गोविन्द वासुदेव जगत्पते ॥ देहि मे तनयं कृष्ण त्वामहं शरणं गतः ॥ अस्त्राय फट् ॥
 ॥ ५ ॥ इति पूजयेत् ॥ तद्बहिरष्टदलेषु पूर्वादिक्रमेण । ॐ रुक्मिण्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ सत्यभामायै नमः ॥ २ ॥
 ॐ नाग्रजित्यै ॥ ३ ॥ ॐ कालिद्वै नमः ॥ ४ ॥ ॐ मित्रविन्दायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ लक्ष्मणायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ जाम्बवत्यै
 नमः ॥ ७ ॥ ॐ सत्यायै नमः ॥ ८ ॥ इत्यष्टौ महिषीः पूजयेत् ॥ ततो दलश्रेषु । ॐ वासुदेवाय नमः ॥ १ ॥ ॐ देवक्यै नमः ॥ २ ॥
 ॐ नन्दगोपाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ यशोदायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ बलभद्रायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ सुभद्रायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ
 गोपेभ्यो नमः ॥ ७ ॥ ॐ गोपिकाभ्यो नमः ॥ ८ ॥ इति संपूजयेत् ॥ तद्बह्वे भूपुरे पूर्वादिदिक्षु । ॐ इन्द्राय नमः ॥ १ ॥
 ॐ अग्नये नमः ॥ २ ॥ ॐ यमाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ निरृतये नमः ॥ ४ ॥ ॐ वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ वायवे नमः ॥ ६ ॥
 ॐ कुबेराय नमः ॥ ७ ॥ ॐ ईशानाय नमः ॥ ८ ॥ ईशानपूर्वयोर्मध्ये । ॐ ब्रह्मणे नमः ॥ ९ ॥ निरुक्तिवरुणयोर्मध्ये । ॐ अनं
 ताय नमः ॥ १० ॥ इति दशदिक्पालान् पूजयेत् ॥ तद्बह्वे । ॐ वज्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ शक्त्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ दंडाय नमः
 ॥ ३ ॥ ॐ खट्वाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ पाशाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ अंकुशाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ गदायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ त्रिशूलाय
 नमः ॥ ८ ॥ ॐ पद्माय नमः ॥ ९ ॥ ॐ चक्राय नमः ॥ १० ॥ इति पूजयेत् ॥ इत्यावरणपूजां कृत्वा धूपादिनमस्कारान्तां

यथाविधि पूजां विधाय वक्ष्यमाणसंतानगोपालस्तवेन स्तुत्वा जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं लक्षमंत्रात्मकम् ॥ जपान्त दशशेन
 मधुशर्कराघृतमिश्रितैस्तिलहोमं कृत्वा तत्तदशंशेन तर्पणमार्जनब्राह्मणभोजनानि कुर्यात् । एवं कृते सिद्धमंत्रो भवति । ततः
 प्रयोगान् साधयेत् ॥ तथा च-लक्षं जपोऽयुतं होमस्तिलैर्मधुरसंयुतैः ॥ अर्चा पूर्वोदिता चैवं मंत्रः पुत्रप्रदो नृणाम् ॥ १ ॥ इति
 मन्त्रमहोदधिप्रोक्तसंतानगोपालप्रयोगः समाप्तः ॥ (ग्रंथांतरे सन्तानगोपालमंत्रप्रयोगः) मूलमंत्रो यथा-ॐ क्लीं श्रीह्रीं जीं ॐ भूभुवः स्वः
 ॐ देवकीसुत गोविंद वासुदेव जगत्पते ॥ देहि मे तनयं कृष्ण त्वामहं शरणं गतः ॐ स्वः भुवः भूः ॐ जीह्रीं श्रीह्रीं ॐ इति चतुः
 पञ्चाशद्वर्णात्मको मंत्रः । ॐ अस्य श्रीसंतानगोपालमंत्रस्य नारायणऋषिः । अनुष्टुप् छंदः । श्रीगोपालो देवता । क्लीं बीजम् । श्रीह्रीं
 शक्तिः । जीं कीलकम् । संतानगोपालप्रसादसिद्धयर्थे जपे विनियोगः ॥ ॐ नारायणऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप् छंदसे
 नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ श्रीगोपालदेवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥ ॐ क्लीं बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ श्रीं ह्रीं शक्तये नमः पादयोः
 ॥ ५ ॥ ॐ जीं कीलकाय नमः सर्वाङ्ग ॥ ६ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ देवकीसुत गोविंद अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ वासुदेव जगत्पते
 तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ देहि मे तनयं कृष्ण मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ त्वामहं शरणं गतः अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ देवकीसुत
 गोविंद देवदेव जगत्पते कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ देहि मे तनयं कृष्ण त्वामहं शरणं गतः करतलकपट्टाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति
 करन्यासः ॥ एवं हृदयादिषडंगन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “ॐ वैकुण्ठं जसा दीप्तमजुनेन समन्वितम् ॥ समर्पयंतं विप्राय नष्टाननीय

बालकान् ॥ १ ॥ ” इति ध्यात्वा जपं कुर्यात् ॥ अन्यत्सर्वं पूर्ववत् ॥ इति ग्रंथान्तरोक्तं संतानगोपालविधानम् ॥ अथ संतान
 गोपालस्तोत्रं प्रारभ्यते ॥ “श्रीशं कमलपत्राक्षं देवकीनंदनं हरिम् ॥ सुतसंप्राप्तये कृष्णं नमामि मधुसूदनम् ॥ १ ॥
 नमाम्यहं वासुदेवं सुतसंप्राप्तये हरिम् ॥ यशोदाकान्तं बालं गोपालं नंदनंदनम् ॥ २ ॥ अस्माकं पुत्रलाभाय गोविंदं मुनिवं
 दितम् ॥ नमाम्यहं वासुदेवं देवकीनंदनं सदा ॥ ३ ॥ गोपालं डिम्बकं वंदे कमलापतिमच्युतम् ॥ पुत्रसंप्राप्तये कृष्णं
 नमामि यदुपगवम् ॥ ४ ॥ पुत्रकामोष्टिफलदं कञ्जाक्षं कमलापतिम् ॥ देवकीनंदनं वंदे सुतसंप्राप्तये मम ॥ ५ ॥ पद्मान्ते
 पद्मनेत्रं पद्मनाभं जनार्दनं ॥ देहि मे तनयं श्रीशं वासुदेवं जगत्पते ॥ ६ ॥ यशोदाकान्तं बालं गोविंदं मुनिवंदितम् ॥
 अस्माकं पुत्रलाभाय नमामि श्रीशमच्युतम् ॥ ७ ॥ श्रीपते देवदेवश दीनार्तिहरणाच्युत ॥ गोविंदं मे सुतं देहि नमामि त्वां
 जनार्दन ॥ ८ ॥ भक्तकामदं गोविंदं भक्तारक्ष शुभप्रदं ॥ देहि मे तनयं कृष्णं रुक्सिणीवल्लभं प्रभो ॥ ९ ॥ रुक्सिणीनाथ सर्वेश देहि
 मे तनयं सदा ॥ भक्तमंदारं पद्माक्षं त्वामहं शरणं गतः ॥ १० ॥ देवकीसुत गोविंदं देवदेवं जगत्पते ॥ देहि मे तनयं कृष्णं त्वामहं
 शरणं गतः ॥ ११ ॥ वासुदेवं जगद्ध्वं श्रीपते पुरुषोत्तम ॥ देहि मे तनयं कृष्णं त्वामहं शरणं गतः ॥ १२ ॥ कंजाक्षं कमलनाथं
 परकारुणिकोत्तम ॥ देहि मे तनयं कृष्णं त्वामहं शरणं गतः ॥ १३ ॥ लक्ष्मीपते पद्मनाभं मुकुंदं मुनिवंदितं ॥ देहि मे तनयं कृष्णं त्वां
 महं शरणं गतः ॥ १४ ॥ कार्यकारणरूपाय वासुदेवाय ते सदा ॥ नमोऽस्तु पुत्रलाभार्थं सुखदाय बुधाय ते ॥ १५ ॥ राजीवनेत्र

श्रीराम रावणारे हरे कवे ॥ तुभ्यं नमोऽस्तु देवेश तनयं देहि मे हरे ॥ १६ ॥ अस्माकं पुत्रलाभाय भजामि त्वां जगत्पते ॥ देहि
 मे तनयं कृष्ण वासुदेव रमापते ॥ १७ ॥ श्रीमानिनीमानचोर गोपीवस्त्रापहारक ॥ देहि मे तनयं कृष्ण वासुदेव जगत्पते ॥ १८ ॥
 अस्माकं पुत्रसंप्राप्तिं कुरुष्व यदुनन्दन ॥ रमापते वासुदेव मुकुन्द मुनिवन्दित ॥ १९ ॥ वासुदेव सुतं देहि तनयं देहि माधव ॥ पुत्रं मे देहि
 श्रीकृष्ण वत्सं देहि महाप्रभो ॥ २० ॥ डिभकं देहि श्रीकृष्ण ह्यात्मजं देहि राघव ॥ भक्तमदार मे देहि तनयं नन्दनन्दन ॥ २१ ॥
 नन्दनं देहि मे कृष्ण वासुदेव जगत्पते ॥ कमलानाथ गोविन्द मुकुन्दमुनिवन्दित ॥ २२ ॥ अन्यथा शरणं नास्ति त्वमेव शरणं मम ॥
 सुतं देहि श्रियं देहि श्रियं पुत्रं प्रदेहि मे ॥ २३ ॥ यशोदास्तन्यपानज्ञ पिबन्तं यदुनन्दनम् ॥ वदेऽहं पुत्रलाभार्थं कपिलाक्षं हरं सदा
 ॥ २४ ॥ नन्दनन्दनं देवेश नन्दनं देहि मे प्रभो ॥ रमापते वासुदेव श्रियं पुत्रं जगत्पते ॥ २५ ॥ पुत्रं श्रियं श्रियं पुत्रं पुत्रं मे देहि
 माधव ॥ अस्माकं दीनवाक्यानि ह्यवधारय श्रीपते ॥ २६ ॥ गोपालडिभ गोविन्द वासुदेव रमापते ॥ अस्मभ्यं डिभकं देहि श्रियं
 देहि जगत्पते ॥ २७ ॥ मद्भाङ्घितफलं देहि देवकीनन्दनच्युत ॥ मां च पुत्रार्थिनं धन्यं कुरुष्व यदुनन्दन ॥ २८ ॥ याचेऽहं त्वां श्रियं
 पुत्रं देहि मे पुत्रसंपदम् ॥ भक्तचित्तमणे राम कल्पवृक्ष महाप्रभो ॥ २९ ॥ आत्मजं नन्दनं पुत्रं कुमारं डिभकं सुतम् ॥ अर्भकं
 तनयं देहि मे सदा रघुनन्दन ॥ ३० ॥ वन्दे सन्तानगोपालमाधवं भक्तकामदम् ॥ अस्माकं पुत्रसंप्राप्त्यै सदा गोविन्दमच्युतम् ॥ ३१ ॥
 अकारयुक्तं गोपालं श्रीयुक्तं यदुनन्दनम् ॥ क्लीयुक्तं देवकीपुत्रं नमामि यदुनायकम् ॥ ३२ ॥ वासुदेव मुकुन्देश गोविन्द माधवाच्युत ॥

देहि मे तनयं कृष्ण रमानाथ रमानाथ गोविंद कपिलाक्ष हरे प्रभो ॥ राजीवनेत्र गोविंद कपिलाक्ष हरे प्रभो ॥ समस्तकाम्यवरद देहि मे तनयं सदा ॥ ३४ ॥
 अञ्जपद्मानभः पद्मावृंदरूप जगत्पते ॥ देहि मे वरसत्पुत्रं रमानाथक माधव ॥ ३५ ॥ नंदपाल धरापाल गोविंद यदुनंदन ॥ देहि मे
 तनयं कृष्ण रुक्मिणीवल्लभ प्रभो ॥ ३६ ॥ दासमंदार गोविंद मुकुंद माधवाच्युत ॥ गोपाल पुंडरीकाक्ष देहि मे तनयं श्रियम् ॥ ३७ ॥
 यदुनायक पद्मेश नंदगोपवधूस्तुत ॥ देहि मे तनयं कृष्ण श्रीधर प्राणनायक ॥ ३८ ॥ अस्माकं वाञ्छितं देहि दे ॥ पुत्रं रमापते ॥
 भगवन्कृष्ण सर्वेश वासुदेव जगत्पते ॥ ३९ ॥ रमाहृदयसंभार सत्यभामामनप्रिय ॥ देहि मे तनयं कृष्ण रुक्मिणीवल्लभ प्रभो
 ॥ ४० ॥ चन्द्रसूर्याक्ष गोविंद पुंडरीकाक्ष माधव ॥ अस्माकं भाग्यसत्पुत्रं देहि देव जगत्पते ॥ ४१ ॥ कारुण्यरूप पद्माक्ष पद्म
 नाभ समर्चित ॥ देहि मे तनयं कृष्ण देवकीनन्दनन्दन ॥ ४२ ॥ देवकीसुत श्रीनाथ वासुदेव जगत्पते ॥ समस्तकामफलद देहि मे
 तनयं सदा ॥ ४३ ॥ भक्तमंदार गम्भीर शङ्कराच्युत माधव ॥ देहि मे तनयं गोपबाल वत्सक श्रीपते ॥ ४४ ॥ श्रीपते वासु
 देवेश देवकीप्रियनन्दन ॥ भक्तमंदार मे देहि तनयं जगतां प्रभो ॥ ४५ ॥ जगन्नाथ रमानाथ भूमिनाथ दयानिधे ॥ वासुदेवेश
 सर्वेश देहि मे तनयं प्रभो ॥ ४६ ॥ श्रीनाथ कञ्जपत्राक्ष वासुदेव जगत्पते ॥ देहि मे तनयं कृष्ण त्वामहं शरणं गतः ॥ ४७ ॥
 दासमंदार गोविंद भक्तचिन्तामणे प्रभो ॥ देहि मे तनयं कृष्ण त्वामहं शरणं गतः ॥ ४८ ॥ गोविन्द पुंडरीकाक्ष रमानाथ महाप्रभो ॥
 देहि मे तनयं कृष्ण त्वामहं शरणं गतः ॥ ४९ ॥ श्रीनाथ कमलपत्राक्ष गोविन्द मधुमूदन ॥ मत्पुत्रफलसिद्ध्यर्थं भजामि त्वां

जनाह्न ॥ ५० ॥ स्तन्यं पिबंतं जननीमुखान्बुजं विलोक्य मंदस्मितमुज्ज्वलाङ्गम् ॥ स्पृशंतमन्यस्तनमंगुलीभिर्विंदे यशोदाकंगतं
 मुकुन्दम् ॥ ५१ ॥ याचेदहं पुत्रसन्तानं भवंतं पद्मलोचन ॥ देहि मे तनयं कृष्ण त्वामहं शरणं गतः ॥ ५२ ॥ अहं तु पुत्रसंपत्तिं
 चिंतयामि जगत्पते ॥ शीघ्रं मे देहि दातव्यं भवता मुनिविन्दित ॥ ५३ ॥ वासुदेव जगन्नाथ श्रीपते पुरुषोत्तम ॥ कुरु मां दत्तपुत्रं
 च कृष्ण देवेंद्रपूजित ॥ ५४ ॥ कुरु मां दत्तपुत्रं च यशोदाप्रियनन्दन ॥ मह्यं वै पुत्रसंतानो दातव्यो भवता हरे ॥ ५५ ॥ वासुदेव
 जगन्नाथ गोविंद देवकीसुत ॥ देहि मे तनयं राम कौशल्यप्रियनन्दन ॥ ५६ ॥ पद्मापत्राक्ष गोविंद विष्णो वामन माधव ॥ देहि
 मे तनयं सीताप्राणनायक राघव ॥ ५७ ॥ कंजाक्ष कृष्ण देवेन्द्रमण्डित मुनिविन्दित ॥ लक्ष्मणाग्रज श्रीराम देहि मे तनयं
 सदा ॥ ५८ ॥ देहि मे तनयं राम दशरथप्रियनन्दन ॥ सीतानायक कंजाक्ष मुचुकुन्दवरप्रद ॥ ५९ ॥ विभीषणस्य या लंका
 भवता दीयते पुरा ॥ अस्माकं तत्प्रकारेण तनयं देहि माधव ॥ ६० ॥ भवदीयपदाभोजे चिन्तयामि निरंतरम् ॥ देहि मे तनयं
 सीताप्राणवल्लभ राघव ॥ ६१ ॥ राम मत्काम्यवरद पुत्रोत्पत्तिफलप्रद ॥ देहि मे तनयं श्रीश कमलासनवंदित ॥ ६२ ॥ राम
 राघव सीतेश लक्ष्मणानुज देहि मे ॥ भाग्यमपुत्रसंतानं दशरथात्मज श्रीपते ॥ ६३ ॥ देवकीगर्भसंजात यशोदाप्रियनन्दन ॥
 देहि मे तनयं राम कृष्ण गोपाल माधव ॥ ६४ ॥ कृष्ण माधव गोविन्द वामनाच्युत शंकर ॥ देहि मे तनयं श्रीश गोपबालकनायक
 ॥ ६५ ॥ गोपबाल महाधन्य गोविन्दाच्युत माधव ॥ देहि मे तनयं कृष्ण वासुदेव जगत्पते ॥ ६६ ॥ दिशतु दिशतु पुत्रं देवकी

नन्दनोऽयं दिशतुदिशतु शीघ्रं भाग्यवन्नुल्लभम् ॥ दिशतुदिशतु श्रीशो राघवो रामभद्रो दिशतुदिशतु पुत्रं वंशविस्तारहेतोः
 ॥ ६७ ॥ दीयतां वासुदेवेन तनयो मत्प्रियः सुतः ॥ कुमारो नन्दनो सीतानाथकेन सदा मम ॥ ६८ ॥ राम राघव गोविन्द देवकी
 सुत माधव ॥ देहि मे तनयं श्रीश गोपालकनायक ॥ ६९ ॥ वंशविस्तारकं पुत्रं देहि मे मधुसूदन ॥ सुतं देहि सुतं देहि
 त्वामहं शरणं गतः ॥ ७० ॥ ममाभीष्टसुतं देहि कंसारे माधवाच्युत ॥ सुतं देहि सुतं देहि त्वामहं शरणं गतः ॥ ७१ ॥ चन्द्रक
 कल्पपर्यन्तं तनयं देहि माधव ॥ सुतं देहि सुतं देहि त्वामहं शरणं गतः ॥ ७२ ॥ विद्यावतं बुद्धिमन्तं श्रीमन्तं तनयं सदा ॥ देहि
 मे तनयं कृष्ण देवकीनन्दनः सदा ॥ ७३ ॥ नमामि त्वां पद्मनेत्र सुतलाभाय कामदम् ॥ मुकुन्दं पुंडरीकाक्षं गोविन्दं मधुसूदनम्
 ॥ ७४ ॥ भगवन्कृष्ण गोविन्द सर्वकामफलप्रद ॥ देहि मे तनयं स्वामिस्त्वामहं शरणं गतः ॥ ७५ ॥ स्वामिस्त्वं भगवन्नाम
 कृष्ण माधव कामद ॥ देहि मे तनयं नित्यं त्वामहं शरणं गतः ॥ ७६ ॥ तनयं देहि गोविन्द कञ्जाक्ष कमलाप्रते ॥ सुतं देहि
 सुतं देहि त्वामहं शरणं गतः ॥ ७७ ॥ पद्मापते पद्मनेत्र प्रद्युम्नजनक माधव ॥ सुतं देहि सुतं देहि त्वामहं शरणं गतः ॥ ७८ ॥
 शंखचक्रगदाखट्वाङ्गपाणोरमापते ॥ देहि मे तनयं कृष्ण त्वामहं शरणं गतः ॥ ७९ ॥ नारायण रमानाथ राजीवपत्रलोचन ॥
 सुतं मे देहि मे देहि पद्मसद्मानुवंदित ॥ ८० ॥ राम राघव गोविन्द देवकीवरनन्दन ॥ रुक्मिणीनाथ सर्वेश नारदादिसुरार्चित ॥ ८१ ॥
 देवकीसुत गोविन्द वासुदेव जगत्पते ॥ देहि मे तनयं श्रीश गोपालकनायक ॥ ८२ ॥ मुनिवंदित गोविन्द रुक्मिणीवल्लभ

प्रभो ॥ देहि मे तनयं ॥ ८३ ॥ गोपिकार्चित पंकजमकरदासक्तमानस ॥ देहि मे तं ॥ ८४ ॥ रामाहृदयपंकजलोल
 माधव कामद ॥ ममाभीष्टसुतं देहि त्वामहं शरणं गतः ॥ ८५ ॥ वासुदेव रमानाथ दासानां मंगलप्रद ॥ देहि मे तं ॥ ८६ ॥
 कल्याणप्रद गोविन्द मुरारे मुनिवन्दित ॥ देहि मे तं ॥ ८७ ॥ पुत्रप्रद मुकुंदेश रुक्मिणीवल्लभ प्रभो ॥ देहि मे तं ॥ ८८ ॥
 पुंडरीकाक्ष गोविंद वासुदेव जगत्पते ॥ देहि मे तं ॥ ८९ ॥ दयानिधे वासुदेव मुकुन्द मुनिवन्दित देहि मे तं ॥ ९० ॥
 पुत्रसंपत्प्रदातारं गोविन्दं देववृजितम् ॥ वंदामहे सदा कृष्णं पुत्रलाभप्रदायकम् ॥ ९१ ॥ कारुण्यनिधये गोपीवल्लभाय मुरारये ॥
 नमोऽस्तु पुत्रलाभार्थं देहि मे तनयं विभो ॥ ९२ ॥ नमस्तस्मै रमेशाय रुक्मिणीवल्लभाय ते ॥ देहि मे तनयं श्रीशगोपबालक
 नायक ॥ ९३ ॥ नमस्ते वासुदेवाय नित्यश्रीकामुकाय च ॥ पुत्रदाय च शेषेन्द्रशायिने रंगशायिने ॥ ९४ ॥ रंगशायित्रमानाथ
 मंगलप्रद माधव ॥ देहि मे तनयं श्रीश गोपबालकनायक ॥ ९५ ॥ दासाय मे सुतं देहि दीनमन्दार राघव ॥ सुतं देहि सुतं देहि
 पुत्रं देहि रमापते ॥ ९६ ॥ नमोऽस्तु ते ममाभीष्टपुत्रदानकृते सदा ॥ देहि मे तं ॥ ९७ ॥ मद्विष्टदेव गोविन्द वासुदेव जनार्दन ॥
 देहि मे तं ॥ ९८ ॥ नीतिमान्धनवान्पुत्रो विद्यावांश्च सुजायते ॥ भगवंस्त्वत्कृपायाश्च वासुदेवैन्द्रवृजित ॥ ९९ ॥ यः
 पठेत्पुत्रशतकं सोऽपि सत्पुत्रवान्भवेत् ॥ श्रीवासुदेवकथितं स्तोत्ररत्नं सुखाय च ॥ १०० ॥ जपकाले पठेन्नित्यं पुत्रलाभ
 धनं श्रियम् ॥ ऐश्वर्यं राजसम्मानं सद्यो याति न संशयः ॥” इति लक्ष्मीकेशवसंवादे संतानगोपालस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥ ॥

अथ विष्णोः प्रसंगादन्यान्यपि संतानोपायविधानानि लिख्यन्ते । (महर्षिर्वि कौस्तुभे च) -- अरुण उवाच ॥ वृथा धनं ग्रहं धान्यमपुत्रं जन्म निष्फलम् ॥ ममोपरि दयां कृत्वा प्रायश्चित्तं वदस्व मे ॥ १ ॥ श्रीसूर्य उवाच ॥ तीर्थयात्रा प्रकर्तव्या रेवातापीसमुद्रवा ॥ एकैनापि हि वस्त्रेण दंपतीक्षानमुत्तमम् ॥ २ ॥ श्रवणं हरिवंशस्य ब्राह्मणोद्वाहनं स्वर्ग ॥ अष्टोत्तरशतान्विप्राग्निमष्टात्रेण तु तर्पयेत् ॥ ३ ॥ ईशान इति मन्त्रेण जपं कुर्यात्सहस्रकम् ॥ दशांशहोमसंयुक्तं कुर्याच्च विधिवत्ततः ॥ ४ ॥ पद्मैस्तु लक्षसंख्याकैः शिवं संपूज्य यत्नतः ॥ स्वर्णधेनुः प्रदातव्या सवत्सा सुरभिस्तथा ॥ ५ ॥ द्रुतकुम्भं वैनेतेय ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ एवं कृतेन वै तस्य ह्यपत्यं जायते कलौ ॥ ६ ॥ (महर्षिर्वेऽपि) सुवर्णबालकं कृत्वा दद्याद्दोलासमन्वितम् ॥ अथवा वृषभं दद्याद्विप्रोद्वाहनमेव वा ॥ ७ ॥ महारुद्रजपो वापि लक्षपद्मैः शिवाचनम् ॥ (गारुडे) हरिवंशकथां श्रुत्वा शतचंडीविधानतः ॥ भक्त्या श्रीशिवमाराध्य पुत्रमुत्पादयेत्सुधीः ॥ ८ ॥ शातातपः-विप्ररत्नापहारी च सोऽनपत्यः प्रजायते ॥ तेन कार्यं विशुद्धचर्यं महारुद्रजपादिकम् ॥ ९ ॥ (पद्मपुराणे) संतानगोपालमन्त्री महारुद्रजपस्तथा ॥ पूजनं पार्थिवस्यैव गणनाथमनु जपेत् ॥ १० ॥ द्रुतपुत्रत्वहरोपायमपि (महर्षिर्वे) बालघाती च पुरुषो द्रुतवत्सः प्रजायते ॥ ब्राह्मणोद्वाहनं चैव कर्तव्यं तेन शुद्ध्यति ॥ ११ ॥ श्रवणं हरिवंशस्य कर्तव्यं च यथाविधि ॥ महारुद्रजपं चैव कारयेच्च यथाविधि ॥ १२ ॥ जुहुयाच्च दशांशेन दूर्वाभाज्यपरिप्लुताम् ॥ एकादशस्वर्णनिष्कं प्रदातव्याश्च दक्षिणाः ॥ १३ ॥ एकादशपद्मैश्चैव दद्याद्विदानुसारतः ॥ अन्येभ्योऽपि

यथाशक्ति द्विजेभ्यो दक्षिणां दिशेत् ॥ १४ ॥ स्नापयेदपती पश्चान्मंत्रवरुणदेवतैः ॥ आचार्याय प्रदेयानि वस्त्रालङ्कारानि च ॥ १५ ॥
 ॥ अथ हरिवंशश्रवणविधानम् ॥ तत्र तावत्पूर्वाक्तपद्धतिकण्डोक्तप्रायश्चित्तविधिना ब्राजापत्यचान्द्रायणादीनि कृत्वा तदशक्तौ
 तत्रप्रतिनिधिरूपधेनुदानाद्विद्वारा वा प्रायश्चित्तं विधाय सूर्यारुणसंवादमहर्णवादिकर्मविपाकग्रंथोक्तहरिवंशश्रवणादि कर्म कुर्यात्
 त् ॥ तद्यथा-दंपत्योरनुकूले सुदिने प्रातः कृतनित्यक्रियो देवालयदिपुण्यस्थले स्वगृहे वा शुभं मंडपं विधाय गोमयापोलिते
 देशे पीठे सर्वतोभद्रं विरच्य सपत्नीकः स्वासने प्राङ्मुख उपविश्य । आचम्य प्राणानाम्य । देशकालौ संकीर्त्य । अमुकगोत्रो
 ऽमुकशर्माहं ममानेकजन्माजित्वाऽनपत्यत्वमृतापत्यत्वादिनिदानभूतबालघातनिक्षेपहरणविप्रन्नापहरणादिजन्यदुरितसमूलनाश
 द्वारा दीर्घायुष्मद्बहुपुत्रादिसंततिप्राप्तिकामो हरिवंशश्रवणं करिष्ये । तदंगत्वेन निर्विघ्नार्थं साङ्गतासिद्ध्यर्थं च गणपति
 पूजनं पुण्याहवाचनं मातृकापूजनं नान्दीश्राद्धं च करिष्ये ॥ इति च संकल्प्य । गणपतिपूजनादि नान्दीश्राद्धान्तं पूर्ववत्
 कुर्यात् ॥ ततः श्रुताध्ययनसंपन्नं ब्राह्मणमासने उदङ्मुखमुपवेश्य स्वयं प्राङ्मुख उपविश्य । विप्रस्य पादप्रक्षालनं
 कृत्वा गंधादिभिः संपूजयेत् । ततो विभवानुसारेण वरणद्रव्याणि गृहीत्वा । देशकालौ संकीर्त्य मम दीर्घायुष्मत्पुत्रप्राप्तये अमु
 कगोत्रममुकशर्माणं ब्राह्मणमेभिर्गंधाक्षतपुष्पतांबूलस्वर्णमुद्रिकाकुंडलकमंडलुवासोभिर्हरिवंशश्रवणार्थं वाचकत्वेन श्रावयितारं
 त्वामहं वृणे । इति वृत्वा । ॐ वृतोऽस्मीति प्रतिवचनानन्तरं वस्त्रालङ्कारादिभिः संपूजयेत् ॥ ततः कथाभङ्गनिवृत्तये साङ्गतासिद्ध्यै

च विष्णोर्द्वादशाक्षरसंतानगोपालमहारुद्रजपपाथैवपूजगणेशमंत्रजपकरणार्थं पंच ब्राह्मणान् वृणुयात् ॥ तथा च (पाद्मे) वरणं
 पंचविप्राणां कथाभङ्गनिवृत्तये ॥ कर्तव्यं तैर्हरिर्जाप्यं द्वादशाक्षरविधया ॥ १ ॥ संतानगोपालमन्त्रो महारुद्रजपस्तथा ॥ पूजनं
 पाथैवस्यैव गणनाथमनु जपन् ॥ २ ॥ आसूयाद्यमारभ्य सार्धं त्रिप्रहरार्धकम् । वाचनीया कथा सम्यग्धीरकण्ठं सुधीमता ॥ ३ ॥
 कथाविरामः कर्तव्यो माध्याह्ने घटिकाद्वयम् ॥ नवरात्रं यथाशक्त्या उपोष्य शृणुयात्तदा ॥ ४ ॥ (द्वादशाक्षरसंन्नादीनि तत्तद्
 वानुष्ठाप्रकरणे द्रष्टव्यानि) ततो वाचयिता प्रतिदिनम् । ॐ नारायणाय नमः ॥ ॐ नराय नमः ॥ ॐ नरोत्तमाय नमः ॥
 ॥ ॐ देव्यै नमः ॥ ॐ सरस्वत्यै नमः ॥ ॐ व्यासाय नमः ॥ “ ॐ नमस्ते भगवन् व्यास सर्वशास्त्रार्थकोविद् ॥ ब्रह्मवि
 ण्णुमहेशानमूर्ते सत्यवतीसुत ॥ १ ॥ ” इति नमस्कृत्य स्वगुहन्प्रणम्य स्पष्टपदक्षरं सार्धकं वाचयेत् ॥ श्रोता प्रतिदिनं शालिग्राम
 प्रतिमादौ श्रीविष्णुं पुरुषभूक्तेन षोडशोपचारैः संपूज्य वाचकं पुस्तकं च गंधपुष्पादिभिः पूजयेत् ॥ दंपतीप्रतिदिनम् “ ॐ त्रायताम् ”
 इत्यादिर्बैदिकमंत्रः ‘ मुरास्त्वाम् ’ इत्यादिपौराणमंत्रैश्च मुस्नातावलंकृतौ कृतविधासौ आस्तिकौ तदेकचित्तौ शृणुयाताम् । तैलतांबूल
 क्षौरमैथुनखट्वशयनानि यावत्समाप्तिं वर्जयंतौ हविष्यं भुंजीयाताम् ॥ वाचकादीनपि प्रत्यहं पायसादिना भोजयेत् ॥ ग्रंथसमाप्तौ
 वाचकाय स्वलंकृतां गां पयस्विनीं सवत्सां सोपस्करां सुवर्णाभरणादिदक्षिणां च दत्त्वा गायत्रीमंत्रेण संहस्तं तिलाज्यं हुत्वा
 न्यूनं संपूर्णतां वाचयित्वा शतं विप्रान् चतुर्विंशतिमिथुनानि च पायसान्नेन भोजयेत् ॥ इति हरिवंशश्रवणप्रयोगः ॥ अथ हरि

वंशश्रवणमाहात्म्यम् (पाद्रे) “ बालघाती च पुरुषो मृतवत्सः प्रजायते ॥ श्रवणं हरिवंशस्य कर्तव्यं च यथाविधि ॥ १ ॥
 गुरुचन्द्राग्निहूर्याणां संमुखे मेहते च यः ॥ बीजमुत्सृज्यते तेन त्यक्तेता नरो भवेत् ॥ २ ॥ ओषित्पुष्पफलानां च बालानां
 घातिनी तथा ॥ फलानां कर्तनकरी मातापितृवियोगिनी ॥ ३ ॥ स्त्राविणी परगर्भाणां तत्तन्प्रायोपयोषिणी ॥ इदृग्विधा भवि
 ष्यति पंचदोषयुताः स्त्रियः ॥ ४ ॥ अपुष्पा मृतवत्सा च काकंवंध्या तथैव च ॥ कन्याप्रजातं च तथा स्त्रायुक्ता
 स्वपातकैः ॥ ५ ॥ तासां दोषापहारार्थं हरिवंशोऽभिगर्जति ॥ तदीयश्रवणात्सद्यो दोषा नश्यति सत्वरम् ॥ ६ ॥ नरः सुवर्ण
 सौर्षिश्च पद्दनैः समन्वितम् ॥ दशावृत्तीः शृणोत्येवं बीजसाफल्यमानुयात् ॥ ७ ॥ दशावृत्तीरुष्णार्थं मृतवत्सा तु सप्त वै ॥
 पंचावृत्तीः स्रवद्गर्भा काकंवंध्या त्रयं तथा ॥ ८ ॥ कन्याप्रसूश्चैकवृत्तिं श्रुत्वा पुत्रमवाप्नुयात् ॥ जीवितावधिकं श्रव्यं सर्वदोषोप
 शांतये ॥ ९ ॥ भविष्यं जन्म संप्राप्य न भवेत्तादृशी पुनः ॥ उत्तमं सार्थपाठं च मध्यमं च निरर्थकम् ॥ १० ॥ विनार्थं
 शुद्धपाठश्चेदुत्तमेन समं भवेत् ॥ नवाहुत्तमं प्रोक्तमेकविंशाहं मध्यमम् ॥ ११ ॥ निकृष्टमेकत्रिंशाहं सुखसाध्यं समाचरेत् ॥
 बहुभिर्दिवसै राजन् साध्यानां साधनं कलौ ॥ १२ ॥ तेन पारायणं साध्यं प्रोक्तं नारायणात्मना ॥ नवाहो गर्जति कलौ चैक
 विंशाहिकस्तथा ॥ १३ ॥ एकत्रिंशाहिको यज्ञो वंध्यादोषविनाशकः ॥ गोव्रतं तु स्त्रिया कार्यं पारणं पुरुषेण च ॥ १४ ॥
 श्रवणारंभेण राजन्यथावत्कथमामि ते ॥ अवसायांतपर्यन्तं कार्यं मासव्रतं शुभम् ॥ १५ ॥ चतुर्थ्यां प्रातरुत्थाय स्त्रिया हृष्टेन

चेतसा ॥ गोव्रतं नियतं कार्यं निराहारं निरौदकम् ॥ १६ ॥ सूर्यास्तकालपर्यन्तं यावद्गोरागमो भवेत् ॥ आगतां च सवत्सां
 हि पूजयित्वा यथाविधि ॥ १७ ॥ यवसं पुष्कलं दत्त्वा यवान्नं कुरुते स्वयम् ॥ एवं मासे चतुर्थ्यां सा शुक्लायां व्रतमाचरेत् ॥
 ॥ १८ ॥ स्त्रीव्रतं कथितं राजन् पुरुषस्य तथैव च ॥ एवं मासव्रतं कृत्वा सुपुत्रं लभते ध्रुवम् ॥ १९ ॥ दरिद्रः क्षयगोत्री च
 निर्भाग्यः पापकर्मवान् ॥ अनपत्यो मोक्षकामः शृणुयात्स कथामिमाम् ॥ २० ॥ अपुष्पां काकवंध्या च वंध्या या च मृताभिका ॥
 स्वहृद्भर्ता च या नारी तथा श्राल्या प्रयत्नतः ॥ २१ ॥ सुपुत्रं लभते राजन् व्यासस्य वचनं यथा ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति कथां
 श्रुत्वा हरिरिमाम् ॥ २२ ॥ समाप्तौ विधिवद्वस्त्रं क्षौमं दद्याच्च वाचके ॥ हिरण्यमन्यद्द्रव्यं च दक्षिणां तत्र दापयेत् ॥ २३ ॥
 हरिवंशं लिखित्वा यो वाचकाय प्रदापयेत् ॥ यत्फलं भूमिदानस्य तत्फलं लभते हि सः ॥ २४ ॥ राजसुयेन तेनेष्टमश्व
 मेधेन वै नृप ॥ इत्तानि सर्वदानानि हरिवंशे श्रुतंऽखिले ॥ २५ ॥ राजसूयाश्वमेधाद्या यज्ञाश्चैव युगेयुगे ॥ श्रवणं हरिवंशस्य
 कलौ यज्ञफलप्रदम् ॥ २६ ॥ हवनं च तथा राजन्कर्तव्यं कर्मशांतये ॥ प्रतिश्लोकं च जुहुयाद्दशार्शिनैव वा पुनः ॥ २७ ॥
 पापसं मधुसर्पिश्च तिलान्नादिकसंयुतम् ॥ अथवा हवनं कुर्याद्वायव्या सुसमाहितः ॥ २८ ॥ होमाशक्तौ बुधो हेम दद्यात्
 तत्फलसिद्धये ॥ नानाच्छिद्रनिरोधार्थं न्यूनाधिकताख्ययोः ॥ २९ ॥ दोषयोः प्रशमार्थं च पठेन्नामसप्तकम् ॥ तेन स्यात्स
 फलं सर्वं नास्त्यस्मादधिकं यतः ॥ ३० ॥ भोजयेन्मिथुनान्येव चतुर्विंशतिरादरात् ॥ अनेन विधिना राजन् यः पुराणं समा

पयेत् ॥ ३१ ॥ तस्य स्त्री लभते गर्भं मासेकेन च भारत ॥ तत्कृत्वा लभते नारी पुत्रं भास्करतेजसम् ॥ ३२ ॥
 तथा बंध्या लभेद्गर्भं व्यासस्य वचनं यथा ॥ इति पद्मपुराणे संतानोत्पादकश्रीहरिवंशश्रवणविधानं समाप्तम् ॥
 अथ पुत्रोत्पादकविधानान्तराणि ॥ शिवमंत्रानुष्ठानप्रकरणोक्तां पार्थिवशिवपूजां प्रत्यहं कृत्वा अभिलाषाष्टकजपं संवत्सरं कुर्यात् ॥
 तद्यथा-विश्वानर उवाच ॥ एकं ब्रह्मैवाद्द्वितीयं समस्तं सत्यं सत्यं नेह नानास्ति किंचित् ॥ एको रूद्रो न द्वितीयोऽवतस्थे तस्मादेक
 त्वां प्रपद्ये महेशम् ॥ १ ॥ एकः कर्ता त्वं हि विश्वस्य शंभो नानारूपेष्वेकरूपोऽस्य रूपः ॥ यद्वत्तपत्यर्क एकोऽप्यनेकस्तस्माद्वा
 न्यं त्वां दिनंशं प्रपद्ये ॥ २ ॥ रज्जौ सर्पः शुक्तिकायां च रौप्यं नैः पूरस्तन्मृगाख्ये मरीचौ ॥ यद्वत्तद्वद्विष्वगेष प्रपंचो यस्मिन्
 ज्ञाते तं प्रपद्ये महेशम् ॥ ३ ॥ तोये शैत्यं दाहकत्वं च वह्नौ तापो भानौ शीतभानौ प्रसादः ॥ पुष्पे गंधो दुग्धमध्ये च सर्पिर्धत्तच्छं
 भो त्वं ततस्त्वां प्रपद्ये ॥ ४ ॥ शब्दं गृह्णास्यश्रवास्त्वं हि जिघ्रस्यघ्राणस्त्वं व्यंघ्रिरायासि दूरात् ॥ व्यक्षः पश्येस्त्वं रसज्ञोऽप्यजिह्वः
 कस्त्वां सम्यग्वेत्यतस्त्वां प्रपद्ये ॥ ५ ॥ नो वेदस्त्वामीश साक्षाद्वि वेद नो वा विष्णुर्नो विधाताखिलस्य ॥ नो योगीन्द्रा नैन्द्रमुखाश्च
 देवा भक्तो वेद त्वामतस्त्वां प्रपद्ये ॥ ६ ॥ नो ते गोत्रं नापि जन्मापि नाख्या नो वा रूपं नैव शीलं न देशः ॥ इत्थंभूतोऽपीश्वरस्त्वं
 त्रिलोक्याः सर्वान्कामान्पूरयेस्तद्भजे त्वाम् ॥ ७ ॥ त्वत्तः सर्वं त्वं हि सर्वं स्मरारे त्वं गौरीशस्त्वं च नमोऽतिशान्तः ॥ त्वं वै वृद्धस्त्वं युवा
 त्वं च बालस्तर्त्तिकं यत्त्वं नास्यतस्त्वां नतोऽस्मि ॥ ८ ॥ स्तुत्वेति भूमौ निपपात विप्रः स दंडवद्वावदतीव हृष्टः ॥ तावत्स बालोऽखिल

वृद्धवृद्धः प्रोवाच भूदेव वरं वृणीहि ॥ ९ ॥ तत उत्थाय हृष्टात्मा मुनिर्विश्रानः कृती ॥ प्रत्यब्रवीत्किमज्ञातं सर्वज्ञस्य
 ॥ १० ॥ सर्वातरात्मा भगवान् शर्वः सर्वप्रदो भवान् ॥ याच्या प्रतिन्युक्ते मामयशोदैन्यकारिणी ॥ ११ ॥
 वचस्तस्य देवो विश्वानस्य ह ॥ शुचे शुचिव्रतस्याथ शुचिः स्मिन्वाब्रवीच्छिवः ॥ १२ ॥ बाल उवाच ॥ त्वया शुचे
 त्यां योऽभिलाषः कृतो हृदि ॥ अचिरैरेव कालेन स भविष्यत्यसंशयः ॥ १३ ॥ तव पुत्रत्वमेष्यामि शुचिष्मत्यां
 स्यातो गृहपतिर्नाम्ना शुचिः सर्वाभिरप्रियः ॥ १४ ॥ अभिलाषाष्टकं पुण्यं स्तोत्रमेतत्त्वधेरितम् ॥ अब्दं त्रिकालपरं
 शिवसन्निधौ ॥ १५ ॥ एतत्स्तोत्रस्य पाठं तु पुत्रपौत्रधनप्रदम् ॥ सर्वशान्तिकरं वापि सर्वापत्त्यरिनाशनम् ॥ १६ ॥
 सम्पत्तिकारकं नात्र संशयः ॥ प्रातरुत्थाय मुन्नातो लिंगमभ्यर्च्य शोभवम् ॥ १७ ॥ वर्षं जपन्निदं स्तोत्रमपुत्रः पुत्रव
 वैशाखे कार्तिके माघे विशेषनियमयुतः ॥ १८ ॥ यः पठेत्स्नानसमये लभते सकलं फलम् ॥ कार्तिकस्य तु मासस्
 दहमव्ययः ॥ १९ ॥ तव पुत्रत्वमेष्यामि यस्त्वन्यस्तत्पठिष्यति ॥ अभिलाषाष्टकमिदं न देयं यस्य कस्य चित् ॥ २० ॥
 नीयं प्रयत्नेन एवं बंध्याप्रसूतिकृत् ॥ स्त्रिया वा पुरुषेणापि नियमाह्निगसन्निधौ ॥ २१ ॥ अब्दं जप्तामिदं स्तोत्रं पुत्रदं ना
 इत्युक्त्वातदंधं बालः सोपि विप्रो गृहं गतः ॥ २२ ॥ इति स्कन्दपुराणे काशीखण्डे अभिलाषाष्टकाख्यं विश्वेश्वरस्तो
 अथवा यथाशक्तिद्रव्येण विप्रस्य विवाहः कार्यस्तेनापि पुत्रो भविता ॥ अथवा रेषातापीयात्रा कर्तव्या तत्र दंपती एकैव उल्लेखः

स्नाताम् ॥ अथवा अष्टोत्तरशतान् विप्रान् पायसान्नादिना भोजयेत् । अथवा—“ॐ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्मा
 धिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदाशिवोम् ॥ १ ॥ इति मंत्रेण सहस्रमयुतं लक्षं वा जपं कृत्वा तद्दशंशेन तिलपायसान्ना
 हौमं कुर्यात् । अथवा—लक्षसंख्याकैः कमलैः शिवपंचाक्षरेण शिवपूजा कार्या । अथवा—दानकल्पोक्तविधिना स्वर्णधेनुः स्वर्त्सा
 सुरभिर्वा दातव्या । अथवा—घृतपूर्णं ताम्रकलशं दद्यात् । अथवा—सुवर्णमयं बालकं कृत्वा दोलायां संस्थाप्य यथाविधि दानं
 कार्यम् । अथवा—वृषभदानमेकादशधेनुदानं च कार्यम् । अथवा—रुद्रानुष्ठानप्रकरणोक्तं महारुद्रजपं कुर्यात् । अथवा—देवीमंत्रानुष्ठान
 प्रकरणोक्तं पूर्ववत् शतचंडीविधानं कार्यम् । अथवा—गयायात्रा कार्या । अथवा—सूर्याराधनं कुर्यात् । एषामन्यतमेनापि फलाऽ
 प्राप्ता विष्णुयागं कुर्यात् । अथ विष्णुयागः (बृहत्पाराशरे) “अथान्यं संप्रवक्ष्यामि विधिं पावनमुत्तमम् ॥ अस्मत्तातप्रभावोयं रघुपौत्र
 स्य धीमतः ॥ १ ॥ अनपत्यस्य पुत्रार्थं चक्रं वैभांडकस्तु यम् ॥ सहस्रशीर्षमुक्तस्य विधानं चरुपाककृतम् ॥ २ ॥ यथैतैः कृतः
 पूर्वमन्यैरपि द्विजोत्तमैः ॥ सिध्यति सर्वमंत्राणि विधिविद्विर्द्विजोत्तमैः ॥ ३ ॥ उपासितानि सद्गत्तया श्रोत्रियैः श्रुतिपारंगैः ॥ आ
 त्मविद्विर्निराहारैर्व्रतिभिर्मंत्रवित्तमैः ॥ ४ ॥ क्रियमाणाः क्रियाः सर्वाः सिध्यति व्रतचारिभिः ॥ न पाठान्न धनात्सान्नान्नात्मनः
 प्रतिपादनात् ॥ ५ ॥ प्राक्तनात्कर्मणः पुंसां सर्वाः सिध्यति सिद्धयः ॥ शुक्लपक्षे शुभे वारे शुभनक्षत्रगोचरे ॥ ६ ॥ द्वादश्यां पुत्रका
 मायं चरुं कुर्वीत वैष्णवम् ॥ दंपत्योरुपवासः स्यादेकादश्यां सुरालये ॥ ७ ॥ ऋग्भिः षोडशभिः सम्यगच्चीयित्वा जनार्दनम् ॥

चरं पुरुषसूतेन श्रण्यत्पुत्रकाम्यया ॥ प्राण्यद्विष्णवं पुत्रं चिरायुः संततिक्षमम् ॥ ८ ॥ द्वादश्यां द्वादशचक्रान्विविधविप्रिषेद्वि-
 यः करोति महायागं विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ९ ॥ हुत्वाज्यं विधिवत्पूर्वमृगिभः षोडशभिस्तथा ॥ समिधोऽश्वत्थवृक्षस्य हुत्वा-
 जुहुयात्पुनः ॥ १० ॥ उपस्थानं ततः कुर्याद्दद्यात्वा तु मधुमुदनम् ॥ हविर्होमं ततः कृत्वा दद्यात्पञ्च घृताहुतीः ॥ ११ ॥ का-
 नमस्कृत्य नारी नारायणं प्रति ॥ संप्राप्य च हविःशेषं वसेल्लघ्वशनी गृहे ॥ १२ ॥ विधिमेतं ततः कृत्वा कर्तव्यं द्विजतर्पणं
 अन्यस्त्रीषु निवर्तत यावद्भूभं न विन्दति ॥ १३ ॥ अप्रमृता मृतापत्या या च कन्याप्रसूभवेत् ॥ क्षिप्रं सा जनयेत्पुत्रं पाराशर-
 यथा ॥ १४ ॥ होमांते दक्षिणां दद्याद्धेम वासस्तिथान्वसु ॥ भूमिं हिरण्यं रत्नानि यथासंभवेव च ॥ १५ ॥ यः सिद्धमंत्रः सततं
 द्रः सम्भूज्य विष्णुं विधिवत्सुतार्थी ॥ इदं विधानं विदधाति सम्यक्स पुत्रमाप्नोति हरिप्रसादात् ॥ १६ ॥ इति बृहत्पाराशरीये पु-
 रुरषसुक्तविधानम् ॥ ॥ अथ विष्णुयागप्रयोगः ॥ विष्णुयागं चिकीर्षुः पूर्वोक्तविधिना चाद्रायणधेदुदानाद्विद्वारा प्रार्थयित्वा
 संपाद्य कृतपापक्षयो मलमासशुक्रास्तादिवर्जिते कार्तिकमागशिर्माघान्यतमे भासि पूर्वोक्तमंडपादिसंभारान् विधाय गुह्यैकाद-
 श्यां प्रातर्नद्यादौ स्नात्वा संध्यादि नित्यकर्म कृत्वा चन्द्रतारादिवलान्विते सुमुहूर्ते सपत्नीकः स्वासने प्राङ्मुख उपविश्य ।
 आचम्य प्राणानायम्य । देशकालौ संकीर्त्य । अमुकगोत्रोऽमुकशर्म्मा मम अनपत्यत्वमृतापत्यत्वदोषनिदानदुरितक्षयद्वारा तत्त-
 अस्याश्च भाय्यायाश्चतुर्विधवंध्यात्वनिदानदुरितविनाशार्थं बहुदीर्घायुःसुपुत्रप्राप्तिकामनया श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थमनया भाय-

सह पुरुषसूक्तेन जपपूजाहोमात्मकं स्वयं ब्राह्मणद्वारा वा विष्णुयागं करिष्ये । तदंगत्वेन निर्विघ्नतासिद्धये श्रीगणपतिपूजनं
पुण्याहवाचनं मातृकापूजनं नांदीश्राद्धं च करिष्ये ॥ इति संकल्प्य । गणेशपूजनादि नांदीश्राद्धांतं सर्वं पूर्ववक्तव्यार्थात् । ततः श्रोत्रियं
ब्राह्मणमाचार्यत्वेन वृत्वा पुष्पमण्डपे वक्ष्यमाणविधिना न्यासादिपूर्विकां स्तोत्रांतां च यथाविविधं विष्णुपूजां कुर्यात् तद्वथा-आत्मनो
बहुसद्वृत्तदीर्घायुःपुत्रलब्धये गर्भदोषापहतये विष्णुयागं समारभे ॥१॥ इति पठित्वा व्रतं प्रगृह्य (तद्दिने सुरालये दंपत्योरुपवासः)
देशकालौ स्मृत्वा मम सभार्यस्य जन्मान्तराजितपापजन्याऽनपत्यत्वदोषविनाशार्थं सत्पुत्रप्राप्त्यर्थं श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं च पुरुष
सूक्तेन विष्णुवाराधनम् (होमं) जपं च करिष्ये । तदंगत्वेन न्यासध्यानादि कर्म करिष्ये । इति संकल्पं कुर्यात् । ॐ सहस्रशीर्षेति
षोडशर्चस्य पुरुषसूक्तस्य नारायणऋषिः । अनुष्टुप्छंदः । अन्यायास्त्रिष्टुप्छंदः । पुरुषो नारायणो देवता । न्यासे पूजायां होमे च
विनियोगः । ॐ नारायणऋषये नमः शिरसि । ॐ अनुष्टुप्छंदसे नमो मुखे । ॐ पुरुषपरमात्मदेवतायै नमः हृदये । इति ऋ
ष्यादिन्यासः । ॐ सहस्रशीर्षा० इति वामकरे ॥ १ ॥ ॐ पुरुषऽष्टवदं सर्वमिति दक्षिणकरे ॥ २ ॥ ॐ एतावानस्यमहिममिति
वामपादे ॥ ३ ॥ ॐ त्रिपादुर्ध्वमिति दक्षिणपादे ॥ ४ ॥ ॐ ततोर्विराडिति वामजानुनि ॥ ५ ॥ ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वं हुत इति दक्षि
णजानुनि ॥ ६ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वं हुतऽऋच इति वामकटौ ॥ ७ ॥ ॐ तस्मादधां इति दक्षिणकटौ ॥ ८ ॥ ॐ तं यज्ञमिति नाभौ ॥

॥ ९ ॥ ॐ यत्पुरुषं व्यदधुरिति हृदये ॥ १० ॥ ॐ ब्राह्मणोऽस्य मुखमिति कंठे ॥ ११ ॥ ॐ चन्द्रमामनस इति वामबाहौ ॥ १२ ॥ ॐ
 नाभ्याऽऽसीदिति दक्षिणबाहौ ॥ १३ ॥ ॐ यत्पुरुषेणिति मुखे ॥ १४ ॥ ॐ सप्तास्यासन्निति अश्लोकोः ॥ १५ ॥ ॐ यज्ञेनयज्ञमि
 ति मूर्ध्नि ॥ १६ ॥ अथ पंचांगन्यासः ॥ ॐ अद्भ्यःसम्भृतमिति हृदये ॥ १ ॥ ॐ वेदाहमेतमिति शिरसि ॥ २ ॥
 ॐ प्रजापतिश्च इति शिखायाम् ॥ ३ ॥ ॐ योदेवेभ्यऽऽनतपतीति कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ रुचं ब्राह्ममिति अस्त्राय फट् ॥
 ॥ ५ ॥ अथवा-ॐ ब्राह्मणोऽस्य हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ चन्द्रमामनस शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ
 नाभ्या आसीत् शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ सप्तास्यासन् कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ ॐ यज्ञेन यज्ञं अस्त्राय फट्
 इति पंचांगन्यासः ॥ एवं न्यासं मूर्तौ स्वात्मनि च कृत्वा ध्यायेत् ॥ “ नमस्कृत्य महाविष्णुं संस्मरेत्क्षीरसागरम् ॥
 क्षीरसागरमध्यस्थं श्वेतद्वीपं विचिंतयेत् ॥ १ ॥ कोटियोजनविस्तीर्णं भानुकोटिसमप्रभम् ॥ तन्मध्यं तु महादिव्यं
 प्रासादं रत्ननिर्मितम् ॥ २ ॥ प्रासादमध्ये चन्द्राभं सिंहासनमनुत्तमम् ॥ तस्योपरि महानागं शेषाख्यं मणिमण्डितम् ॥
 ॥ ३ ॥ तदासने महाविष्णुं तत्पणाव्यातमस्तकम् ॥ वेदमूर्तैः स्तूयमानं नानारत्नविभूषितम् ॥ ४ ॥ घननीलतनुं देवमप्सरों
 गणसेवितम् ॥ तृणाद्विश्रम्भयन्तं विश्वं विश्वसाक्षिणम् ॥ ५ ॥ चराचरगुरुं देवं घनश्यामं चतुर्भुजम् ॥ ब्रह्माद्वैराचितं विष्वक्

सर्वाभरणभूषितम् ॥ ६ ॥ एवं ध्यायेन्महाविष्णुं गदाब्जासिसुशङ्खकम् ॥ वामभागे स्थितां देवीं नीलकुञ्चितसूक्ष्मजाम् ॥ ७ ॥
 हेमारविन्दप्रतिमां मौक्तिकाभरणोज्ज्वलाम् ॥ दाडिमं सव्यहस्ते तु दक्षिणालिङ्ग्य संततिम् ॥ ८ ॥ श्रीविष्णवभिमुखां ध्यायेद्ब्र-
 ह्माभीष्टफलप्रदाम् ॥” इति ध्यानं कृत्वा स्ववामे कलशं पुरतः शंखं घंटां च संपूज्य शालिग्रामप्रतिमादौ देवं ध्यायन् पूज-
 येत् ॥ ॐ सहस्रशीर्षा० इत्यावाहनम् ॥ १ ॥ पुरुषष्टपदेदठ्ठइत्यासनम् ॥ २ ॥ ॐ एतावानस्य० इति पाद्यम् ॥ ३ ॥ ॐ त्रिपा-
 दुर्द्ध० इत्यर्घ्यम् ॥ ४ ॥ ॐ ततोर्व्विराडजायत० इत्याचमनम् ॥ ५ ॥ ॐ तस्माद्युज्जात्स० इति स्नाम् ॥ ६ ॥ (स्नानंति पुनराचमनम्)
 तत्तन्मन्त्रैः पंचामृतस्नानं कार्यं ततः (पुरुषसूक्तेनाऽभिषेकः कार्यः) ॐ तस्माद्युज्जात्सर्व्वहुतु० इति वस्त्रम् ॥ ७ ॥ (वस्त्रांते आचमनम्)
 ॐ तस्मादर्ध्वा० इति यज्ञोपवीतम् ॥ ८ ॥ (आचमनम्) ॐ तं यज्ञुर्ब्बुहि० इति गंधम् ॥ ९ ॥ ॐ अत्युरुपुं० इति पुष्पम् ॥
 ॥ १० ॥ ॐ ब्राह्मणोस्य० इति धूपम् ॥ ११ ॥ ॐ चंद्रमामनसो इति दीपम् ॥ १२ ॥ ॐ नाभ्याऽऽसीत्० इति नैवेद्यम् ॥
 ॥ १३ ॥ (आचमनम्) ॐ यत्पुरुषेण० इति नमस्कारम् ॥ १४ ॥ ॐ सप्तास्यां० इति प्रक्षिणाम् ॥ १५ ॥ ॐ यज्ञेन
 यज्ञमयजन्त० इति पुष्पांजलिम् ॥ १६ ॥ (दद्यात्पुरुषसूक्तेन यः पुष्पाण्यप एव वा ॥ अर्चितं तेन वै सर्वं त्रैलोक्यं सचरा-

चरम् ॥ १ ॥ एवं द्वादशमासेषु शुक्लकादश्यां तत्तद्विष्णुनाम्ना पूजां कुर्यात् ॥ प्रतिमासं विष्णुनामानि (ऋग्विधाने) केशवं मागे
 शीर्षं तु पौषे नारायणं विदुः ॥ माधवं माघमासे च गोविंदं फाल्गुने तथा ॥१॥ चैत्रं चैव तथा विष्णुं वैशाखे मधुसूदनम् ॥ ज्येष्ठे
 त्रिविक्रमं विद्यादाघटे वामनं विदुः ॥२॥ श्रवणे श्रीधरं विद्याद्धृषीकेशं ततः परम् ॥ आश्विने पद्मनाभं तु दामोदरं च कार्तिके ॥३॥
 द्वादशैतानि नामानि प्रतिमासं तु पूजयेत् ॥ एवं षोडशोपचारपूजां कृत्वा यथाशक्ति पुरुषसूक्तं जपित्वा देवाय निवेद्य तां रात्रिं देवा
 लये जागरित्वा द्वादश्यां प्रभाते पुरुषसूक्तेन स्नात्वा कृतनित्यक्रियः पूर्वोक्तन्यासादिपूर्वकं विष्णुं संपूज्य देवदक्षिणभागे कुंडे
 स्थण्डिले वा पंचभूसंस्कारपूर्वकं स्वगृह्योक्तविधिना अग्निं स्थापयेत् ॥ तद्यथा-^असहस्रशीर्षा ^अ इति कुंडं कृत्वोपले
 पनोल्लिखनांतं कर्म कुर्यात् ॥ ^अ पुरुषऽपवेदः इति प्रोक्षणम् ॥ २ ॥ ^अ एतावानस्य ^अ इत्यग्निस्थापनम् ॥ ३ ॥ त्रिपादू
 र्ध्वम् इति समित्प्रक्षेपेण समिध्य ॥ स्वगृह्योक्तविधिनऽग्नौ चरुस्थापनांतं कर्म कृत्वा ॥ ४ ॥ ^अ ततो विराडिति मंत्रेणाज्यसं
 स्कारश्चरुश्रपणं च कुर्यात् ॥ ५ ॥ ^अ तस्माद्ब्रह्मात्सर्वं इति वह्नर्मध्ये पद्मासनकल्पनम् ॥ ६ ॥ (वितयेत्तत्र देवेशं काला
 नलसमप्रभम् ॥ विवृतास्यं वाहशीर्षं रक्तास्यं रक्तलोचनम् ॥ १ ॥) इति ध्यात्वा । ^अ तस्माद्ब्रह्मात्सर्ववहुतऽऋच इति गंधम् ॥ ७ ॥
^अ तस्मादश्वा इति पुष्पम् ॥ ८ ॥ ^अ तंयज्ञंवाहीषि इति धूपम् ॥ ९ ॥ ^अ यत्पुरुषं इति दीपम् ॥ १० ॥ ^अ ब्राह्मणो

स्य० इति नैवेद्यं च दद्यात् ॥ ११ ॥ एवमग्निं संपूज्य पुरुषसूक्तेन प्रार्थयेत् ॥ अथ पुरुषसूक्तम् ॥ हरिः ॐ सहस्रशीर्षी
 पुरुषं सहस्राक्षं सहस्रपात् ॥ स भूमिं सवर्तते स्पृत्वा त्त्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् ॥ १ ॥ पुरुष एवेदं सर्वं यद्वृत्तं यच्च भव्यम् ॥
 उतामृतत्त्वस्य शानो यदन्नानि रोहति ॥ २ ॥ एतावानस्य महिमा तोज्यायाँश्च पुरुषं ॥ पादौ स्य विश्वा भृतानि त्रिपादं
 स्यामृतं दिवि ॥ ३ ॥ त्रिपादं दधैत् पुरुषं पादौ स्येहाभवत्पुनः ॥ ततो विष्वक् इव्यक् क्रामत्साशनं शनोऽभि ॥ ४ ॥
 ततो विराडजायत विराजोऽधिपुरुषं ॥ स जातोऽत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथोपुनरं ॥ ५ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वं
 हुतं सम्भृतं स्पृषदुज्ज्यम् ॥ पशूँस्तौश्च कक्वायव्या नारण्याग्राम्याश्च ॥ ६ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वं हुतं ऋक् सामानि
 जज्ञिरे ॥ छन्दोऽसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ ७ ॥ तस्मादश्वाऽअजायन्तेषु कवोभयादतं ॥ गावाहजिरतस्मात्
 स्माज्जाताऽअजावर्यः ॥ ८ ॥ तं यज्ञं स्वाहिषि प्रोक्षिषु पुरुषजातमग्रतः ॥ तेन देवाऽअयजन्त साद्व्याऽऽक्य षष्ठ्ये ॥ ९ ॥ य
 स्तु र्षं व्यदधुं कतिधा व्यकल्पयन् ॥ सुवर्द्धिमस्स्यासीत् किम्बाहु किमूरूपादोऽउच्यते ॥ १० ॥ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्ब्राह्मण
 इन्द्रोऽस्य वज्रश्चैश्वर्यं पद्भ्यां शूद्रोऽजायत ॥ ११ ॥ चन्द्रमामनसो जातश्चक्षुः सुव्योऽअजायत ॥ श्रोत्रोऽङ्गु

श्वप्राणश्चमुखादग्निं जायत ॥ १२ ॥ नाढ्योऽआसीदन्तरिक्षं ठीष्णीं द्यौः समवर्तत ॥ पद्भ्याम्भूमिर्हि शः श्रोत्रात्तथालोका
 ॥ २ ॥ अकलयन् ॥ १३ ॥ यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतश्चत ॥ वसन्तो स्यासीदज्यङ्घ्रीज्यङ्घ्रीज्यङ्घ्रिः शरद्धविः ॥ १४ ॥ सुप्ता
 स्यात्सत्परिधयश्चिः सुप्तसमिधः कृताः ॥ देवा यद्यज्ञन्तं ध्वनाऽबध्नन् पुरुषं यमुम् ॥ १५ ॥ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि यम्यानि
 प्रथमाभ्यासन् ॥ तेह न कर्म हि मानः स चन्तयन् प्रवृष्वसाद्ध्याः सन्ति देवाः ॥ १६ ॥ इति पुरुषसूक्तम् ॥ ततो घृते
 नाघारावाज्यहोमं कृत्वा शुचिः वाग्यतः पूर्ववत् षोडशभिः ऋग्भिः प्रत्यृचं घृताक्ताऽश्वत्थसमिधो हुत्वा तैरेव षोडशभिश्चरुहोमं
 च कुर्यात् इदं जगद्बीजाय पुरुषाय इति त्यागः ॥ ततः पुनराज्यहोमं कृत्वा मधुमुदने ध्यात्वा प्रार्थयेत् ॥ “जितं ते पुंढ
 रीकक्ष नमस्ते विश्वभावन ॥ नमस्तेस्तु हवीकेश महापुरुष पूर्वज ॥ १ ॥ नमो हिरण्यगर्भाय प्रधानव्यक्तरूपिणे ॥ २ ॥ नमो
 वासुदेवाय शुद्धज्ञानस्वरूपिणे ॥ २ ॥ देवानां दानवानां च सामान्यमधिदेवतम् ॥ सर्वदा चरणद्वंद्वं ब्रजामि शरणं तव ॥ ३ ॥
 एकस्त्वमसि लोकस्य स्रष्टा संहारकस्तथा ॥ अध्यक्षश्चानुमता च गुणमायासमावृतः ॥ ४ ॥ संसारसागरं घोरमनंतं क्लेशभाज
 नम् ॥ त्वामेव शरणं प्राप्य निस्तरति मनीषिणः ॥ ५ ॥ न ते हृपं न चाकारो नाधुधानि न चास्पदम् ॥ तथापि पुरुषाकारो भक्तानां
 त्वं प्रकाशसे ॥ ६ ॥ नैव किंचित्परोक्षं ते प्रत्यक्षोऽसि न कस्यचित् ॥ नैव किंचिदसाध्यं ते न च साध्योऽसि कस्यचित् ॥ ७ ॥

कार्यार्थानां कारणं पूर्वं वचसां वाच्यमुत्तमम् ॥ योगिनां परमां सिद्धिं परमं ते परं विदुः ॥ ८ ॥ अहं भीतोस्मि देवेश संसारस्मि
 न्महाभये ॥ त्राहि मां पुण्डरीकाक्ष न जाने शरणं परम् ॥ ९ ॥ कालेष्वपि च सर्वेषु दिक्षु सर्वासु वाच्युत ॥ शरीरेपि गतौ चासि
 वर्तते मे महद्भयम् ॥ १० ॥ त्वत्पादकमलादन्यन्न मे जन्मान्तरेष्वपि ॥ निमित्तं कुशलस्यास्ति येन गच्छामि सद्गतिम् ॥ ११ ॥
 विज्ञानं यदिदं प्राप्य यदिदं स्थानमर्जितम् ॥ जन्मान्तरेऽपि मे देव माभूदस्य परिक्षयः ॥ १२ ॥ दुर्गतावपि जातायां त्वं गतिस्त्वं
 मतिर्मम ॥ यदि नाथश्च विज्ञेयस्तावतास्यां कृती सदा ॥ १३ ॥ आकाशकलुषं चित्तं मम ते पादयोः स्थितम् ॥ कामये
 वैष्णवत्वं च सर्वजन्मसु केवलम् ॥ १४ ॥ इत्येवमनया स्तुत्या स्तुत्वा देवं दिनेदिने ॥ किंकरोमीति चाल्मानं देवायैव निवेद
 येत् ॥” इत्युपस्थाय प्रदक्षिणानमस्कारौ कृत्वा । आज्येन पंचवारुणहोमं कृत्वा होमशेषं समाप्य आचार्याय धेनुं भूमिं हिरण्यं च
 दत्त्वा ब्राह्मणान् भोजयेत् ॥ ततः कामप्रदं नारायणं नमस्कृत्य वैष्णवचरुशेषमितराऽऽहारपरिहारपूर्वकं दंपती पवित्रौ भूत्वा
 भुंजीयाताम् । रात्रौ च पत्नीं पतिं नारायणरूपतया मनसा ध्यात्वा तेन सह उपसंगम्य वामपार्श्वशायिनी भवेत् । पतिश्च याव
 द्भर्माधानमन्यां स्वस्त्रियं परिहरेत् । एवं मासिमासि शुक्लद्वादश्यां द्वादशमासपथ्यंतं कृत्वा संवत्सरंते मासंते वा जपशंशहोमं
 कुर्यात् ॥ एवं कृते निःसंदेहं पुत्रो भविता । सहस्रसंख्याचरुहोमेन विष्णोः परं पदं प्राप्नुयात् (तथा च महर्षिणे ऋग्विधाने)
 “अथाभिधीयते कर्म पुत्रकामस्य वैष्णवम् ॥ शुक्लपक्षे शुभे वारे सुनक्षत्रे सुगोचरे ॥ १ ॥ द्वादश्यां पुत्रकामस्तु चरुं कुर्वीत वैष्ण

वम् ॥ दंपत्योरुपासः स्यादेकादश्यां सुरालये ॥ २ ॥ ऋग्भिः षोडशभिः सम्यगर्चयित्वा जनादनम् ॥ चरुं पुरुषभूतेन श्रपये
 तुत्रकाम्यया ॥ ३ ॥ प्राप्नुयाद्विष्णवं पुत्रमचिरात्सततिक्षमम् ॥ द्वादशद्वादशीष्वेवं पयसा निर्वोच्चरुम् ॥ ४ ॥ यः करोति सहस्रं
 तु याति विष्णोः परं पदम् ॥ हुत्वाग्निं विधिवत्सम्यग्भिः षोडशभिर्बुधः ॥ ५ ॥ कृतांजलिपुटो भूत्वा स्तवं तामिः प्रयोजयेत् ॥
 समिधोश्चत्थवृक्षस्य हुत्वाज्यं जुहुयात्पुनः ॥ ६ ॥ उपस्थानं हुताशस्य ध्यात्वा तु मधुहृदन्म ॥ हविर्होमं ततः कुर्यात्प्रत्यूचं
 वाग्यतः शुचिः ॥ ७ ॥ सूक्तेन जुहुयादाज्यमादावन्ते च पूर्ववत् ॥ हविःशेषं नमस्कृत्य नारी नारायणं पतिम् ॥ ८ ॥ भक्षयित्वा
 हविःशेषं लघ्वाशीं सविशेत्क्षणम् ॥ ततः कृत्वा त्विदं कर्म कर्त्तव्यं द्विजतपणम् ॥ ९ ॥ द्वितीयां स्त्रीं निर्वैतं यावद्भर्त्तु न
 विंदति ॥ अपुत्रा मृतपुत्रा वा या च कन्या प्रमूयते ॥ १० ॥ क्षिप्रं सा जनयेत्पुत्रमृष्यशृंगो यथाब्रवीत् ॥” अथ होमात्मकप्रयोगः ॥
 पूर्वोक्तचंद्रतारादिबलान्वितं समुद्रुतं कृष्णकादश्यामुपक्रम्य ब्राह्मणद्वारा अयुतपुरुषभूतजपं विष्णोः सहस्रनामसहस्रजपं च समाज्य
 शुक्लकादश्यां दंपती उपोष्य द्वादश्यां प्रातर्नद्यादौ स्नात्वा कृतनित्यक्रियो मंडपमागत्य देशकालौ संकीर्त्य । ममानपत्यत्वदोषनि
 वृत्तिद्वारा तथास्या भाग्यार्थाश्च चतुर्विधवंध्यत्वादिनादनेदोषदुरितक्षयद्वारा दीर्घायुष्मत्सन्तुष्टप्राप्त्यर्थं श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं च ब्राह्मणद्वारा
 कारितजपदशांशसंख्यया पुरुषभूतकरणकहोमात्मकं वैष्णवयागं सहस्रमखं विष्णुसहस्रनामशतसंख्यहोमसहितं सनवग्रहमखं
 करिष्ये । इति संकल्प्य पूर्ववत् गणपतिपूजनादि नांदिश्राद्धांतं कृत्वा आचार्यादिवरणं दिग्प्रक्षणं च कुर्यात् ॥ ततः कुंडे स्थं

डिले वा पुत्रप्रदनामानं वैश्वानरं यथाविधि संस्थाप्य । तदीशान्यां नवग्रहवेद्यां ततन्मंत्रैः पूर्वोक्तपद्धतिकण्डवद्ग्रहमण्डलदेवताः
 संपूज्य तदीशान्यां कलशं संस्थापयेत् ॥ ततो मध्यपीठे सर्वतोभद्रमंडले ब्रह्मादिदेवानावाह्य पूजयित्वा । तन्मध्ये ताम्रकलशम् ।
 “ॐ महीद्यौ” इत्यादि पूर्ववत्पूणपात्रनिधानतं संस्थाप्य । तत्वायामीति वरुणं संपूज्य । ‘कलशस्य मुखे’ इत्याद्यभिमतम् । देव
 दानवः’ इति प्रार्थयेत् । ततः कलशोपरि पट्टवस्त्रं प्रसार्य तत्र विष्णोर्गोधाष्टकेन अष्टदलं विलिख्य तन्मध्ये निष्केण तदद्वेन वा
 सुवर्णेन निर्मितं सगरुडासनं सलक्ष्मीकं विष्णुमथ्युत्तारणपूर्वकं संस्थाप्य तस्य वामभागे सौवर्णं रुद्रं दक्षिणभागे ब्रह्माणं च स्था
 पयेत् ॥ ततः पूर्वोक्तप्राणप्रतिष्ठां कृत्वा तेषां पुरत ईशानादितंदुलपुत्रेषु वक्ष्यमाणदेवताः स्थापयेत् ॥ तद्यथा-ॐ ध्रुवाय नमः
 ॥ १ ॥ ॐ स्कन्दाय नमः ॥ २ ॥ ॐ बलये नमः ॥ ३ ॥ ॐ व्यवसाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ स्वयंभुवे नमः ॥ ५ ॥ ॐ औशनसे
 नमः ॥ ६ ॥ ॐ क्रतवे नमः ॥ ७ ॥ ॐ दक्षाय ॥ ८ ॥ ॐ प्रजापतये ॥ ९ ॥ ॐ भीष्माय ॥ १० ॥ ॐ कपिलाय ॥ ११ ॥ ॐ च्यवनाय
 नमः ॥ १२ ॥ ॐ अर्जुनाय नमः ॥ १३ ॥ ॐ पुलस्त्याय नमः ॥ १४ ॥ ॐ पुलहाय नमः ॥ १५ ॥ ॐ अगस्त्याय नमः ॥ १६ ॥
 ॐ वसिष्ठाय नमः ॥ १७ ॥ ॐ आथर्वणाय ॥ १८ ॥ ॐ रुक्मंगदाय नमः ॥ १९ ॥ ॐ भरताय ॥ २० ॥ ॐ धौम्याय ॥ २१ ॥ ॐ सुन
 दाय नमः ॥ २२ ॥ ॐ नंदवर्दनाय नमः ॥ २३ ॥ ॐ प्रह्लादाय नमः ॥ २४ ॥ ॐ नारदाय नमः ॥ २५ ॥ ॐ वैन्याय नमः
 ॥ २६ ॥ ॐ नंदनाय नमः ॥ २७ ॥ ॐ वायुनंदनाय नमः ॥ २८ ॥ ॐ विष्वक्सेनाय नमः ॥ २९ ॥ ॐ जयाय नमः ॥ ३० ॥

ॐ भद्राय नमः ॥ ३१ ॥ ॐ सुग्रीवाय नमः ॥ ३२ ॥ ॐ हनुमते नमः ॥ ३३ ॥ ॐ विभीषणाय नमः ॥ ३४ ॥ इति स्थाप
 येत् ॥ ततः पूर्वादिदिक्षु इंद्रादिदशदिक्पालान् । (पुनरुत्तरस्याम्) ॐ दुर्गायै नमः । ॐ क्षेत्रपालाय नमः । ॐ गणपतये
 नमः ॥ इति संस्थाप्य । विष्णोः पुरतः ॥ ॐ गरुडाय नमः ॥ इति गरुडं स्थापयेत् ॥ ततः पूर्ववत् पुरुषसूक्तन्यासं ध्यात्वा
 कृत्वा पुरुषसूक्तेन षोडशोपचारैः श्रीविष्णुं संपूज्य पायसान्नं निवेद्य । ॐ त्र्यंबकमिति मंत्रेण रुद्रम् ॐ ब्रह्मयज्ञानमिति ब्रह्माणं
 चावाह्यं पूजयेत् ॥ ततः स्कन्दादिपरिवारदेवतापूजां कृत्वा प्रार्थयेत्—“ कृष्णाय गोकुलेशाय वंशरक्षाकराय च ॥ यशोदानन्द
 भद्राय नमोऽस्तु गुणसिधवे ॥ १ ॥ सुतान् देहि सुतान् देहि त्वं पूजाऽक्षयपुण्यतः ॥ वामुदेव जगन्नाथ कृपालो भक्तवत्सल ॥ २ ॥ ”
 इति प्रार्थ्य । पुरुषसूक्तेन प्रणमेत् ॥ ततः स्थापितवह्नौ स्वगृह्याक्तविधिना विष्णुमुद्दिश्य पूर्ववत् पृथक् पयसि वैष्णवं चरुं श्रप
 यित्वा आज्यभागान्ते अर्कादिसमिच्चरुतिलज्यद्रव्यग्रहहोमं कृत्वा सर्वतोभद्रमंडलदेवताभ्यश्च हुत्वा प्रधानदेवहोमं कुर्यात् ॥
 तद्यथा—वैष्णवचरुणाश्वत्थवृक्षसमिद्रिस्तिलज्येन च पूर्वोक्तपुरुषसूक्तेन सहस्रहोमं कुर्यात् होमान्ते । इदं विश्वरूपाय नारायणाय
 नमः इति त्यागः (होमस्तु सकलसूक्तेन एकादुत्तिरेवं सहस्रहोम इति महार्णवः) ततः ॐ त्र्यंबकं यजामहे० इति मंत्रेण रुद्राय ।
 ॐ ब्रह्मयज्ञानमिति ब्रह्मणे चाष्टोत्तरशतहोमः कार्यः । ततो ध्रुवदीनमपि प्रणवादिस्वाहातर्नममंत्रैः यथाशक्ति होमं कृत्वा विष्णु
 सहस्रनामभिः शतावृत्त्या पायसं जुहुयात् । ॐ विश्वाय स्वाहा ॥ १ ॥ इत्यादिनामभिर्होमः । ततः स्विष्टकृदादिहोमांतं समाप्य बलि

दानं कृत्वा पुरुषसूक्तेन एव पूर्णाहुतिं दत्त्वा तेनैव वैश्वानरं प्रार्थ्य शेषं समापयेत् ॥ तत आचार्याय सवत्सां पयस्विनीं गां दत्त्वा कर्मपू-
र्णतां वाचयित्वा शतब्राह्मणान् चतुर्विंशतिमिथुनानि च पायसान्नेन भोजयेत् । ततो वैष्णवं चरुशेषं दंपती पवित्रौ भूत्वा भुञ्जीयाताम् ॥
यः सिद्धमंत्रः सततं द्विजेंद्रः संपूज्य विष्णुं विधिवत्सुतार्थी ॥ इदं विधानं विदधाति सम्यक् स पुत्रमाप्नोति हरिप्रसादात् ॥ १ ॥ (ऋग्वि-
धाने विशेषः) पुरुषस्य हरः सूक्तं स्वर्ग्यं धन्यं यशस्करम् ॥ आत्मज्ञानमिदं पुण्यं योगज्ञानमिदं परम् ॥ फलाहारो जपेन्नित्यं पश्य-
त्यात्मानमात्मनि ॥ फलानि भुक्तोपवसेन्मासमाद्भिश्च वर्तयेत् ॥ अरण्ये निवसेन्नित्यं जपन्निमग्नृषिं सदा ॥ ऋग्भस्त्रिषवणं काले-
स्त्रायाम्पु समाहितः ॥ आदित्यमुपतिष्ठेत् सूक्तेनानेन नित्यशः ॥ आज्याहुतिरनेनैव हुत्वैव चिन्तयेद्दृषिम् ॥ ऊर्ध्वं मासात्फलाहार-
स्त्रिभिर्वर्षैर्जपेदिदम् ॥ तद्भक्तस्तन्मना युक्तो दश वर्षाण्यनन्यभाक् ॥ साक्षात्पश्यति तं देवं नारायणमनामयम् ॥ ज्ञानगम्यं परं
सुखं व्याप्य सर्वमवस्थितम् ॥ ग्राह्यमन्यंतयत्नेन सष्टारं जगतोऽव्ययम् ॥ अनायासाद्यमाप्नोति भक्तं न परिहापयेत् ॥ भक्तानुकम्पी
भगवाञ्जायते पुरुषोत्तमः ॥ येनयेन च कामेन जपेत् प्रयतः सदा ॥ प्राप्तकामः समृद्धः स्याच्छूदधानस्य कुर्वतः ॥ होमं
वाप्यथवा जाप्यमुपहारमथो चरुम् ॥ कुर्वीत येन कामेन तत्सिद्धिमुपधारयेत् ॥ ज्ञातिश्रेष्ठ्यं महद्भित्तं यशो लोके परं गतिम् ॥
पापेन विप्रमोक्षश्च भवेत्सर्वं न संशयः ॥ इति पुरुषसूक्तविधानं समाप्तम् ॥ ॥ अथ गर्भिण्या गर्भस्रावहरणविधानं (महार्णवे
सूर्यारुणसंवादे च) श्रीअरुण उवाच ॥ सर्वद्रुर्भा भवेत्सा तु बालकं हति या विषैः ॥ प्रायश्चित्तं कथं स्वामिन् सत्यं वद ममाग्रतः ॥ १ ॥

श्रीसूर्य उवाच॥ एकवासो विधिं चैव कुर्याच्च विधिवत्ततः ॥ चन्द्रसूर्योपरागे तु स्वर्णधेतुं प्रदापयेत् ॥ २॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्त्राजा
 पत्यचतुष्टयम् ॥ सारस्वतजपं लक्षं दशंशहोमसंयुतम् ॥ ३॥ श्रवणं हरिवंशस्य एकचित्तेन मानद ॥ शतपत्रैः शिवं पूज्य षण्मा
 साद्रविवासरो॥४॥ कुम्भस्ताम्रमयश्चैव घृतेन परिपूरितः ॥ दातव्यो ब्राह्मणायैव सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥ ५॥ एवं कृते वैन्तेय गर्भो नि
 श्रुतां व्रजेत् ॥ इति गर्भसावहरणविधानम् ॥ एवं गर्भस्थैर्यपि कन्यानामवोत्पत्तौ पुत्रार्थं पुत्रकामोष्टिं कुर्यात् ॥ तत्प्रयोगस्तु
 कौस्तुभादौ ज्ञेयः ॥ इति सन्तानोपायविधानानि समाप्तानि ॥ अथ सूर्यारुणसंवादोक्तमेकवस्त्रज्ञानम् ॥ अरुण उवाच ॥ यत्पत्या
 कथितं स्वामिन्नैकवस्त्राभिषेचनम् ॥ दंपत्योरनपत्यादिदौर्भाग्यशमनं परम् ॥ १॥ विधिं तस्याखिलं ब्रूहि यथा श्रुतिनिर्हपित
 म् ॥ कीदृग्वस्त्रं कथं धार्यमुभाभ्यामेव तत्पुनः ॥ २॥ श्रीसूर्य उवाच ॥ शुभे मासे सिंहे पक्षे सानुकूले ग्रहे दिने ॥ नदनद्याः
 समायोगे महानवार्द्ध्योरपि ॥ ३॥ प्रत्युषे सिद्धिमास्थाय शरीरस्य यथाविधि ॥ विधिं विविधमाधाय पत्न्या सह ममार्हणम् ॥ ४॥
 विधाय श्रद्धया युक्तो मंत्रमेतमुदीरेयेत् ॥ कर्मसाक्षिञ्जगन्नाथ यन्मया पूर्वजनम्ना ॥ ५॥ पंचधापत्यदुःखाख्यं दौर्भाग्यमतुलं
 भवेत् ॥ प्राप्तं तस्य विनाशाय विधिं वद ममोत्तमम् ॥ ६॥ सह पत्न्या दिवानाथ तत्र सिद्धिं प्रयच्छ मे ॥ एवमुच्चार्य तद्ब्रह्ममहतं
 द्विदशात्मकम् ॥ ७॥ सार्द्धद्वयकरायामं पंचविशकरोन्मितम् ॥ विततं तंतुभिः शुद्धैस्तन्मध्ये तद्भूतं वनैः ॥ ८॥ युवा सुवासा
 मन्त्रेण मंत्रितं देवेदिना ॥ सम्यग्दत्तं तदादाय परिदध्यात्सवस्त्रकम् ॥ ९॥ दृढनीवीरभिन्नानि देशे त्रिद्विगुणीकृतम् ॥ तच्छेषदक्षि

णांगस्था सपत्नीकं सुपुत्रिका ॥ १० ॥ परिद्ध्यात्प्रयत्नेन संवृत्तममस्तका ॥ केशान्समृज्य संगोप्य पतिपृष्ठानुगामिनी ॥ ११ ॥ उपविश्य जलस्थाने तावुभावपि दंपती ॥ प्रक्षाल्य पाणिपादौ च स्वाचांतौ मम सम्मुखौ ॥ १२ ॥ वैदिकौल्लिकांश्चापि सावधानौ जितेन्द्रियौ ॥ आपस्त्वमसि सर्वेषां देवानामग्रणीः प्रभो ॥ १३ ॥ जीवनं सर्वजंतूनां गर्भं धेहि मम प्रभो ॥ यानि यानीह पापानि अनपत्यकराणि नौ ॥ १४ ॥ हत्वा तान्यखिलानीश गर्भं धेहि मम प्रभो ॥ यदावाभ्यां महत्याप पुरा जन्मनि दुःखकृत् ॥ १५ ॥ कृतं तन्मे विनिर्धूय गर्भं धेहि मम प्रभो ॥ त्वयैवाधिष्ठिताः सर्वे नदीनदजलाशयाः ॥ १६ ॥ पुनन्ति पापिनः सर्वान्गर्भं धेहि मम प्रभो ॥ त्वमावाभ्यां प्रयत्नाभ्यां शरणं दुःखशान्तेय ॥ १७ ॥ प्रार्थितः परमेशान गर्भं धेहि मम प्रभो ॥ आशास्महे महाभाग संततिं लोकपावनीम् ॥ १८ ॥ प्रसन्नाद्रवतः स्वामिन्गर्भं धेहि मम प्रभो ॥ भूतप्रेतपिशाचाद्या ये नौ संततिकास्काः ॥ १९ ॥ पार्श्वेनाहृत्य तान्सर्वान्गर्भं धेहि मम प्रभो ॥ एवं संप्राप्त्य ता आपो दंपती तौ जलद्वहिः ॥ २० ॥ सुनाय्य प्राङ्मुखस्तिष्ठन्मंत्रं सुश्रावयेदिति ॥ इमांगिरस आदित्येभ्यो इयमिमं शुभम् ॥ २१ ॥ श्रावयन् भुवि विन्यस्य पात्रं तत्प्रणमेच्च माम् ॥ ततोऽन्ये वाससी शुभ्रे शुचिनी परिधाय तौ ॥ २२ ॥ उपविश्यासने शुभ्रे पुष्पस्रक्चन्दनान्वितौ ॥ ततः सकनकसर्पिः स्पृशेत् सुरभीं द्विजान् ॥ २३ ॥ प्रणिपत्य ततः शेषं कर्म सर्वं समापयेत् ॥ आचार्यः स्वविधानेन देवज्ञानानुमादितः ॥ २४ ॥ हस्तमात्रे ततस्तत्र स्थण्डिलेष्टांगुलोच्छ्रये ॥ स्थापयेद्विधिवद्गर्हि निजशाखाविधानतः ॥ २५ ॥ पायसं निर्वपेत्तत्र वैधे

यविविधवत्तः ॥ तस्मादीशानभागे तु स्थंडिले कलशं न्यसेत् ॥ २६ ॥ अन्नं पयसा पूजं स्वर्गपुण्यापैवयुतम् ॥ पूर्णपात्रं
न्यसेत्तत्र पूर्णं पूष्णफलक्षतैः ॥ २७ ॥ स्वस्वमंत्रः प्रतिष्ठाप्य महेशमुमया सह ॥ तस्याग्रे प्रजपेयुस्ते ब्राह्मणा मंत्रकोविदाः ॥ २८ ॥
पंचांगान्विविधवन्मंत्रान् रुद्रहस्तैश्च याजुषैः ॥ उद्गास्याथ चरुन्सम्यगाचार्यः स्वविधानतः ॥ २९ ॥ आधारावाज्यभागौ च हुत्वा वा
ह्निविभावसुम् ॥ दिक्पतीन् परितः पूज्य स्वस्वमंत्रः समाहितः ॥ ३० ॥ प्रजापते तथाग्रेभ्यां गर्भं धेहीति चापराम् ॥ अपां
पृष्ठां तथा होता इमं सप्तवारुणम् ॥ ३१ ॥ ततः स्विष्टकृतं हुत्वा कर्मशेषं समापयेत् ॥ होमते शिवमभ्यर्च्य सशिवं विधि
पूर्वकम् ॥ ३२ ॥ जपं होमं निवेद्यास्मै विधिवद्विजकोविदः ॥ ततो विप्राय विदुषे मुशांताय पयस्विनीम् ॥ ३३ ॥ वस्त्रस्रग्दक्षि
णोपतां सवत्सां धेनुमुत्तमाम् ॥ तथालंकृतसर्वांगं वृषभं शुभलक्षणम् ॥ ३४ ॥ दत्त्वा तौ दंपती पश्चद्वेज्ञेनानुमोदितौ ॥ मंत्रसु
चारयेयातां विधिवद्विहिताह्वैः ॥ ३५ ॥ देवदेव जगन्नाथ सर्वपापौघनाशन ॥ कर्मणानेन दानेन तथा गोयुगलस्य तु ॥ ३६ ॥
संतुष्टः सततं भूत्वा संततिं देहि मे प्रभो ॥ ततस्तु वैष्णवं पात्रं शिवस्याग्रे निवेदयेत् ॥ ३७ ॥ आचार्याय प्रदेयानि दानानि
निजशक्तिः ॥ गुरवे वाससी दत्त्वा कर्मशेषं समापयेत् ॥ ३८ ॥ प्रणम्य देवतास्ताश्च विमृज्य च विधानतः ॥ ततः कुंभाम्भसा
विप्रा अभिषिच्युरादृताः ॥ ३९ ॥ मंत्रैश्च वारुणैः सौरैः शांतिस्वस्त्ययनादिभिः ॥ पोरणैरागमोक्तैस्तु नानाफलविधायिभिः
॥ ४० ॥ नदीमुखेन विधिना ततः श्राद्धं समारभेत् ॥ नमो व इति मंत्रेण नमस्कारमुदारेत् ॥ ४१ ॥ सप्त ते तांत्रिका मंत्रा

श्छांदसाः पंच वारुणाः ॥ त्वन्नः प्रभृतयो द्वौ च वारुणौ चापरावपि ॥ ४२ ॥ एवं तज्जलमामंत्र्य स्तुत्वा मंत्रैः प्रणम्य च ॥ निम
 ज्योन्मज्य च पुनस्तत्र स्नानं समाचरेत् ॥ ४३ ॥ प्रयोगं विधिवत्कृत्वा पुत्रकामसमृद्धये ॥ स्नास्यामहे स भगवान् प्रचेता नो
 प्रसीदतु ॥ ४४ ॥ स्नायीयातां ततः स्नानं द्रव्यमंत्राभिर्मन्त्रितैः ॥ मृत्स्नागोमयगोमूत्रद्रव्यैर्दधिपयोधृतैः ॥ ४५ ॥ तिलामलकपिष्टैश्च
 सर्वाषधिक्षुशोदकैः ॥ निवृत्य विधिवत्स्नानं दंपती ताबुभावपि ॥ ४६ ॥ स्नापितैव ततः पत्नी एकैकद्रव्यसंचयैः ॥ औदुंबरं
 बहुफलं बिभ्रती निजमूर्द्धनि ॥ ४७ ॥ मंत्रपूर्वं स्वपतिना दत्तां शाखां स्रजान्विताम् ॥ सप्तौषधिसुसंपूर्णैः कलशैश्चैव सप्तभिः
 ॥ ४८ ॥ मंत्रपूतैः स दैवज्ञः स्नापयेत्तां विधानतः ॥ वर्धाकरश्च रास्ना च सहदेवी शतावरी ॥ ४९ ॥ पंचैला लक्ष्मणा चेति सप्तौ
 षड्योऽभिषेचने ॥ या ओषध्यनुवाकेन सप्तौषध्यभिषेचने ॥ ५० ॥ ततस्तु वैणवं पात्रं सप्तधान्योपसंभृतम् ॥ मुद्गतं दुल्लगोधूमयव
 शालिसमन्वितैः ॥ ५१ ॥ सकंशुसहमाषैश्च धान्यैरिति च सप्तभिः ॥ फलानि विन्यसेत्तत्र याः फलिनीरिति मंत्रतः ॥ ५२ ॥
 नालिकेरं च नारिंगं दाडिमं बीजपूरकम् ॥ उत्तथीमथ पूर्णं च जंबीरं चात्र सप्तमम् ॥ ५३ ॥ वैदिकैर्लौकिकैर्मंत्रैः पूर्वोक्तेरैव सप्तभिः ॥
 शिरोमेत्यनुवाकेन स्नानं दौर्भाग्यनाशनम् ॥ ५४ ॥ समाप्य विधिवत्पञ्चान्नमंत्रमेतमुदीरेयेत् ॥ शिशुमुत्पुकरं यन्मे दौर्भाग्यं
 प्रागुपस्थितम् ॥ ५५ ॥ पादांगुष्ठादानस्वाग्रादांकेशांतं समुत्सृजन् ॥ स्नानेनानेन मे देव तान्सर्वानपसारय ॥ ५६ ॥ इति
 विज्ञाप्य वरुणं मां च कर्मादिसाक्षिणम् ॥ एकचित्तः स्मरेद्देवमुमया सहितं शिवम् ॥ ५७ ॥ नांदीमुखेन विधिना संतप्य पितृदे

वताः ॥ विभ्राडित्यनुवाकेन फलपुष्पाक्षतांजलिः ॥ ५८ ॥ उपस्थाय ततः पश्चात्कर्मशेषं समापयेत् ॥ ततस्तद्व्रणं पात्रं शिर
 स्याधाय योषितः ॥ ५९ ॥ कुशाग्रेण समालम्ब्य पठन्मंत्रान्सुशांतिकान् ॥ स्वस्त्ययनाय च तथा शांतये च मुहुर्मुहुः ॥ ६० ॥
 मध्यमं पिंडमश्रुतिं पत्नी दैवज्ञनोदिता ॥ आद्यत पित्रो गभमिति मंत्रेण मंत्रितम् ॥ ६१ ॥ आचम्य विधिवन्पश्चात्कर्मशेषं समाप
 येत् ॥ शंतं च भोजयेदन्यान् द्विजान्संतोष्य शक्तिः ॥ ६२ ॥ कृतकृत्यौ च तौ स्यातां पुत्रपौत्रसुखान्वितौ ॥ इति सूर्यारुणसंवादोक्त
 मेकवस्त्रस्नानविधानम् ॥ अथ रुद्रस्नानविधानम् (हमाद्रौ भविष्योत्तरे) — “युधिष्ठिर उवाच ॥ रुद्रस्नानं विधानेन कथयस्व जनार्दन ॥
 सर्वदोषोपशमनं सर्वशान्तिप्रदं नृणाम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ देवसेनापतिं स्कंदं रुद्रपुत्रं षडाननम् ॥ अगस्त्यो मुनिशार्दूलः
 मुखासीनमुवाच ह ॥ २ ॥ सर्वज्ञोऽसि कुमार त्वं प्रसादाच्छंकरस्य वै ॥ स्नानं रुद्रविधानेन ब्रूहि कस्य कथं भवेत् ॥ ३ ॥ स्कन्द
 उवाच ॥ मृतवत्सा तु या नारी दुर्भगा ऋतुवर्जिता ॥ या सूते कन्यकां बंध्या स्नानमासां विधीयते ॥ ४ ॥ अष्टम्यां वा चतुर्दश्या
 सुपवासपरायणा ॥ ऋतौ शुद्धे चतुर्थेऽह्नि प्राते सूर्योदनेऽथवा ॥ ५ ॥ नद्योस्तु संगमे कुर्यान्महानद्योर्विशेषतः ॥ शिवालये तथा
 गोष्ठे विविक्ते वा गृहागणे ॥ ६ ॥ आहिताग्निं द्विजं शांतं धर्मज्ञं सत्यशीलिनम् ॥ स्नानार्थं प्रार्थयेदन्नं निपुणं रुद्रकर्मणि ॥ ७ ॥
 ततस्तु मंडपं कुर्याच्चतुरस्रमुदकमल्लवम् ॥ बद्धचंदनमाल्यं च गोमयेनानुलेपितम् ॥ ८ ॥ तन्मध्ये श्वेतरजसा संपूर्णं पद्ममालिखेत् ॥
 मध्ये तस्य महादेवं स्थापयेत्कार्णिकेपरि ॥ ९ ॥ दद्याद्दलेषु नन्दादींश्चतुर्षु विधिपूर्वकम् ॥ इंद्रादिलोकपालांश्च दलेष्वन्येषु विन्य

सेत् ॥ १० ॥ देवीं विनायकं चैव स्थापयेत्तत्र पार्थिव ॥ दत्त्वार्घ्यं गन्धपुष्पं च धूपं दीपं गुडौदनम् ॥ ११ ॥ भक्ष्यान्नानाविधा
 न्दद्यात्फलानि विविधानि च ॥ चतुष्कोणेषु भृंगारमश्चत्थदलभूषितम् ॥ १२ ॥ एकैकं विन्यसेद्ब्रह्मन्सर्वाधिषसमन्वितम् ॥ चतु
 र्द्विंशु मंडपस्य दद्याद्भूतबलिं ततः ॥ १३ ॥ आग्नेय्यां दिशि कर्त्तव्यं मंडलस्य समीपतः ॥ अग्निकार्ये शुभे कुण्डे पत्रपुष्पैरलंकृते
 ॥ १४ ॥ लवणं सर्पिषा शुक्लं घृतेन मधुना सह ॥ मानस्तोकेन जुहुयात्कृतहोमे नवग्रहे ॥ १५ ॥ द्वितीयस्याग्निकार्यस्य कर्त्ता च
 ब्राह्मणो भवेत् ॥ रुद्रजाप्यकृदाचार्यं सितचंदनचर्चितम् ॥ १६ ॥ सितवस्त्रपरीधानं सितमाल्यविभूषितम् ॥ शोभयेत्कंकणैः कंठ्यैः
 कर्णविष्टाङ्गुलीयकैः ॥ १७ ॥ मंडपस्य समीपस्थो जपेद्द्रुद्रान्विमत्सरः ॥ यावदेकादशगताः पुनरेव जपेच्च तात् ॥ १८ ॥ देवमे
 डलवत्कार्यं द्वितीयं मंडलं शुभम् ॥ तस्य मध्ये तु सा नारी श्वेतपुष्पैरलंकृता ॥ १९ ॥ श्वेतवस्त्रपरीधाना श्वेतगन्धानुलेपना ॥
 सुखासनोपविष्टांतामाचार्या रुद्रजापकः ॥ २० ॥ अभिषिञ्चेत्ततश्चैनामकपत्रपुटाम्बुना ॥ चतुःषष्टिभक्तैर्नैव रुद्रैकादशेन तु ॥ श
 तानि सप्तवर्णानां चतुर्भिरधिकानि तु ॥ २१ ॥ (चतुःषष्टिसंख्यानामेकादशकृत्वः) पवित्रामिद्रकीटाजग्रहगोदावरीमृदम् ॥ सर्वाषधी रोच
 नां च नदीतीर्थैर्दकानि च ॥ २२ ॥ अश्वस्थानाद्गजस्थानाद्ब्रह्मीकात्संगमाद्भूदात् ॥ राजद्वाराच्च गोष्ठाच्च मृदुमानीय संक्षिपेत् ॥ २३ ॥
 एतत्प्रक्षिप्य कलशे शिवसंज्ञे सुपूजिते ॥ आपादतलकेशांतं कुक्षिदशे विशेषतः ॥ २४ ॥ सर्वांगं लेपयेद्रक्षया मुशीला काचिदंगना ॥
 रुद्राभिजतेन ततः स्नापयेत्कलशेन ताम् ॥ २५ ॥ तोयपूणाष्टकलशैश्चत्थदलपूरितैः ॥ सर्वतो दिक्स्थितैः पश्चात्स्थापयेत्कलशाक्षतैः ॥

॥२६॥ एवं स्रता स्नापकाय दद्याद्वां कांचनं तथा ॥ होतुरेवात्र निर्दिष्टा दक्षिणा गौः पयस्विनी ॥२७॥ ब्राह्मणानामथान्येषां स्वशक्त्या मुनिपुंगव ॥ गोवस्त्रकांचनादीनि दत्त्वा सर्वान्क्षमापयेत् ॥ २८ ॥ कृतेनानेन विप्रैर्द्रु रुद्रज्ञानेन भामिनी ॥ सुभगा कांतिसंयुक्ता बहुपुत्रा प्रजायते ॥ २९ ॥ सर्वेष्वपि हि मासेषु ब्राह्मणानुमतौ शुभम् ॥ तस्मादवश्यं कर्तव्यं पुत्रात्स्त्री सुखमिच्छती ॥ ३० ॥ या स्नानमा चरति रुद्रमिति प्रसिद्धं श्रद्धान्विता द्विजवरानुमता नतांगी ॥ दोषाग्निहत्य सकलंश्च शरीरमाजो भर्तुः प्रिया भवति भारत जीववत्सा ॥ ३१ ॥ इति भविष्योत्तरोक्तं रुद्रज्ञानम् ॥ अथ रुद्रज्ञानप्रयोगः विधानपारिजाते-यस्यां कस्याश्चिद्दृष्ट्यां चतुर्हं श्यां वा संभारान् संभृत्य चतुर्थैर्द्वि ऋतुस्नातायां सूर्यवारे वा नदीसंगमं गत्वा तदभावे शिवालयादिकमुपेत्य पुण्याहं वाचयित्वा आहिताभ्यादिगुणविशिष्टं द्विजमाचार्यत्वेन वृत्वा ब्रह्माणं च वृणुयात् । अथाचार्योऽष्टहस्तं चतुरस्रं मंडपं कृत्वा तन्मध्ये श्वेतरजसा अष्टदलपद्ममालिख्य ब्रह्मादीन्मण्डलदेवांस्तत्रावाह्य पूजयित्वा कर्णिकायां रुद्रकलशं मंत्रवत् स्थापयित्वा दध्यक्षतादिभिः शोभायित्वा तत्र महादेवमावाह्य पूर्वाद्विचतुषु दलेषु नदिनं भृङ्गरिति कालं महाकालं च क्रमेणावाह्य तेष्वेव अष्टदलेषु इन्द्रदीनष्टादिकपालंश्चावाह्य महादेवस्य वामभागे पार्वतीदक्षिणभागे विनायकं चावाह्य षोडशोपचारैः पूजयित्वा पद्मचतुष्कोणेषु कुंभचतुष्टयं यथाविधि स्थापयित्वा उदकमासिच्य अश्वत्थपल्लवादीनि निक्षिप्य वरुणमावाह्य कलशं प्रार्थ्य ततो मण्डपस्य अष्टदिक्षु कुंभाष्टकं स्थापयित्वा इंद्रादीन् संपूज्य तेभ्यो बलीन् दत्त्वा कुंभान् संस्पृशन्नैकादशावृत्या रुद्रान् जपेत् ॥ तस्मिन्काले ब्रह्मा पद्मादग्नेभ्यो दिशि कुंडे

स्थंडिले वा अग्निमुपसमाधाय दधिमधुघृतोपेतं लवणमाहुतिपरिमितं ॐ मानस्तोके इति मंत्रेण अष्टोत्तरशतवारं नवग्रहहोमपूर्वकं
 जुहुयात् ॥ तत आचार्यो देवमण्डलवत् मण्डलान्तरं कृत्वा तत्र यजमानदंपती श्वेतवस्त्रावृतौ उपवेश्य पूर्वोदिकलशोदकेन रुद्राध्यायस्य
 एकैकमंत्रमुक्त्वा अर्कपत्रघुट्टगृहीतेनाभिर्षिचेत् ॥ चतुःषष्टिमंत्रविभागेन ॥ एवमेकादशावृतौ चतुरधिकसप्तशतानि भवन्ति ॥ अथ
 रुद्रकलशोदकेन सप्तमृत्तिकासर्वाधिगोरोचनादियुतेन आपादतलकेशांतं विशेषतः कुक्षिदेशे अभिर्षिचेत् ॥ ततो मंडपस्य अष्टदिक्
 स्थापितकलशोदकैरभिर्षिचेत् ॥ एवं स्नात्वा स्नानवल्लं परित्यज्य वस्त्रांतरं परिधाय आचार्याय सुवर्णादि दक्षिणात्वेन दत्त्वा होमकत्र
 पयस्विनी गौर्देया । अन्येषाञ्च भूयसी दक्षिणा देया ततो यथा शक्तिब्राह्मणान् भोजयेत् ॥ इति अनुष्ठानप्रकाशे रुद्रस्नानप्रयोगः समाप्तः ॥
 अथ हरिप्रसंगात्तद्ग्राहनगरुडमंत्रपुरश्चरणम् ॥ (मंत्रमहोदधौ) मन्त्रो यथा—“ क्षिपः ॐ स्वाहा ” इति पंचाक्षरो मंत्रः ॥ अस्य
 गरुडमंत्रस्य अनंत ऋषिः । पंक्तिश्छंदः । पक्षीद्रो देवता । ॐ बीजम् ॥ स्वाहा शक्तिः । ममाभीष्टसिद्धयर्थे जपे विनियोगः ॥
 ॐ अनंतऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ पंक्तिश्छंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ पक्षीद्रदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ बीजाय नमः
 गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ स्वाहाशक्त्ये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋज्यादिन्यासः ॥ ॐ ज्वलज्वलमहामतिस्वाहा इति हृदयाय
 नमः ॥ १ ॥ गरुडचूडाननस्वाहा इति शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ गरुडशिखे स्वाहा इति शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ गरुडप्रभञ्जनजय
 जयप्रभेदय २ वित्रासय २ विमर्दय २ स्वाहा इति कवचाय हुं ॥ ४ ॥ उग्ररूपधर सर्वविषहर भीषय २ सर्वं दह २ भस्मीकुरु २

स्वाहा इति नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ अप्रतिहतबलाप्रतिहतशासन हुंफट् स्वाहा इत्यन्नाय फट् ॥ ६ ॥ इति हृदयादिष्वन्यासः ॥ अथ वर्णन्यासः ॥ ॐ क्षिं नमः पादयोः ॥ १ ॥ ॐ पं नमः कटौ ॥ २ ॥ ॐ नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ स्वां नमः मुखे ॥ ४ ॥ ॐ हां नमः मूर्ध्नि ॥ ५ ॥ इति वर्णन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “तत्तत्स्वर्णनिभं फणीन्द्रिनिकरैकृतांगभूषं स्मर्तृणां शमयतमुग्रमखिलं नृणां विषं तत्क्षणात् ॥ चञ्चग्रप्रचलद्गुञ्जमभयं पाण्योर्वरं विभ्रतं पक्षोच्चारितसामगीतममलं श्रीपरांजं भजे ॥ १ ॥” एवं ध्यात्वा पूर्वोक्तैर्वैष्णवे पीठे मातृकायंत्रं विलिख्य तन्मध्ये ॐ पक्षिराजाय स्वाहा इति मंत्रेण मूलैः प्रकल्प्य मूलेन पाद्यादिपुष्पतरुपचारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ तद्वथा-षट्कोणे आग्नेयादिकोणेषु मध्ये दिक्षु पूर्वोक्तहृदयादिमंत्रषडंगपूजां कृत्वा तद्ब्रह्मिष्ठपत्रेषु पूर्वोदिक्रमेण ॥ ॐ अनंताय नमः ॥ १ ॥ ॐ वासुकये ॥ २ ॥ ॐ तद्वत्काय ॥ ३ ॥ ॐ कर्कोटकाय ॥ ४ ॥ ॐ पद्माय ॥ ५ ॥ ॐ महापद्माय ॥ ६ ॥ ॐ शंखपालाय ॥ ७ ॥ ॐ कुण्डलाय ॥ ८ ॥ इत्यष्टौ नागान् पूजयेत् । ततो भूपुरे पूर्वोदिदिक्षु इंद्रादिदशदिक्पालान् (तद्वहिः) वज्राद्यायुधानि पूजयेत् ॥ इत्यावरणपूजां कृत्वा धूपादिनीराजनांतपूजां कृत्वा जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं पंचलक्ष्मात्मकं ततो जपति दशांशहोमं तत्तद्दशांशेन तर्पणमार्ज्जनब्राह्मणभोजनानि च कुर्यात् । तथा च-पंचलक्ष जपेन्मंत्रान्दशांशं जुहुयात्तिलैः ॥ एवं सिद्धे मनौ मंत्री नाशयेद्भूलक्ष्मम् ॥ १ ॥ विष्णुभक्तिपरो नित्यं यो भजेत्पक्षिनायकम् ॥ शत्रून्सर्वान्गराभूय सुखी भोगसम्पन्नः ॥

नितः ॥ २ ॥ जीवेदनेकवर्षाणि सेवितो धरणीधैवः ॥ कलेवरंति श्रीनाथसायुज्यं लभते तु सः ॥ ३ ॥ इति गरुडमन्त्रपुरश्चरणम् ॥

अथ श्रीहनुमन्तंत्रविधानम् ॥ तत्र तावद्वादशाक्षरहनुमन्मन्त्रप्रयोगः । (मंत्रमहोदयो) सुमुहुत्तौ कृतान्त्याक्रियः शुचिः स्वासने प्राङ्मुख उपविश्य मूलेनावाम्य प्राणानायम्य देशकालौ संकीर्त्य ममात्मकात्मनासिद्धिद्वारा श्रीहनुमेदेवताप्रीत्यर्थं द्वादशसहस्रमन्त्रपाठकं पुरश्चरणं करिष्ये । इति संकरल्य तद्रगतया गणपतिपूजनदिनी श्राद्धंतं कृत्वा (ब्राह्मणद्वारा कारिते) आचार्यजापकरणं च कुर्व्यात् । ततो जपस्थाने हनुमतप्रतिमांसमुखी दर्भासनार्दौ प्राङ्मुख उदङ्मुखौ वा उपविश्य आचम्य प्राणायामं कृत्वा देशकालौ संकीर्त्य अमुक्कामनासिद्धिरूपकश्रीहनुमन्त्रीये अमुकसख्यापरिमितहनुमन्मन्त्रजपं करिष्ये इति संकरलय भूतशुद्धिं प्राणप्रतिष्ठाप्तमात्मकर्तृबहिर्भावकान्यासं च पूर्ववत् कृत्वा शिवपञ्चाक्षरोदितं श्रींकटादिकलान्यासं च कुर्व्यात् ॥

अथ श्रीहनुमन्मन्त्रस्यासादिप्रयोगः ॥ मूलमन्त्रो यथा—“ॐ हौँ हूर्स्फेरूं हूसौँ हूरूप्रेहूसौँ हनुमते नमः इति द्वादशाक्षरो मन्त्रः ॥ अस्य श्रीहनुमन्मन्त्रस्य श्रीरामचन्द्र ऋषिः । जगती छंदः । हनुमान् देवता । हौँ बीजम् । हर्म्यें शक्तिः । हनुमते कीलकम् इष्टसिद्ध्यर्थे जपो विनियोगः । ॐ श्रीरामचन्द्रऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ जगतीछन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ हनुमेदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ हौँ बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ हर्म्यें शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ ॐ हनुमते कीलकाय नमः नाभौ ॥ ६ ॥ ॐ इष्टार्थे विनियोगाय नमः अञ्जलौ ॥ ७ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॐ हौँ अंगुष्ठभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ हर्म्यें तर्जनीभ्यां

नमः ॥ २ ॥ ॐ स्वो मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ ह्रौं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ह्रस्वो कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ ह्रौं करत
 लकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति कन्यासः ॥ एवं हृदयादिन्यासं कुर्यात् ॥ ॐ हौं नमः मूर्ध्नि ॥ १ ॥ ॐ ह्रस्वो नमः ललाटे ॥ २ ॥
 ॐ स्वो नमः नेत्रयोः ॥ ३ ॥ ॐ ह्रस्वो नमः मुखे ॥ ४ ॥ ॐ ह्रस्वो नमः कंठे ॥ ५ ॥ ॐ ह्रौं नमः बाह्वोः ॥ ६ ॥ ॐ हं नमः हृदि ॥ ७ ॥
 ॐ नुं नमः कुक्षौ ॥ ८ ॥ ॐ मं नमः नाभौ ॥ ९ ॥ ॐ ते नमः लिंगे ॥ १० ॥ ॐ नं नमः जानुनोः ॥ ११ ॥ ॐ मं नमः
 पादयोः ॥ १२ ॥ इति वर्णन्यासः ॥ ॐ हौं नमः मूर्ध्नि ॥ १ ॥ ॐ ह्रस्वो नमः ललाटे ॥ २ ॥ ॐ स्वो नमः मुखे ॥ ३ ॥ ॐ
 ह्रौं नमः हृदि ॥ ४ ॥ ॐ ह्रस्वो नमः नाभौ ॥ ५ ॥ ॐ ह्रौं नमः ऊर्वोः ॥ ६ ॥ ॐ हनुमते नमः जंघयोः ॥ ७ ॥ ॐ
 नमः नमः पादयोः ॥ ८ ॥ इति पदन्यासः ॥ मूलं व्यापकं कुर्यात् ॥ इति न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “बालार्कयुतते
 जं त्रिभुवनप्रक्षोभकं सुन्दरं सुग्रीवादिसमस्तवानरगणैः संसेव्यपादाम्बुजम् ॥ नादेनैव समस्तरक्षणांस्त्रासयंतं प्रभुं
 श्रीमद्रामपदांबुजस्मृतितं ध्यायामि वातात्मजम् ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य पीठपूजां कुर्यात् । तद्यथा-
 पीठे ॐ मण्डूकादिपरत्त्वात्पीठदेवताभ्यो नमः इति संपूज्य पूर्वादिदिक्षु । ॐ विमलयै नमः ॥ १ ॥ ॐ उत्कर्षिण्यै
 नमः ॥ २ ॥ ॐ ज्ञानायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ प्रियायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ योगायै नमः ॥ ५ ॥ ॐ प्रह्वयै नमः ॥ ६ ॥
 ॐ सत्यायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ ईशानायै नमः ॥ ८ ॥ (मध्ये) ॐ अनुग्रहायै नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः पूजयेत् ॥ ॐ ह्रौं

नमो भगवते सकलगुणात्मशक्तियुक्ताय अनन्ताय योगपीठात्मने नमः इत्यासनं दत्त्वा मूलैः प्रकल्प्य पुष्पैः
 रूपचारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् । तद्यथा-षट्कोणे आग्नेयादिकोणेषु मध्ये दिक्षु च । ॐ हौं हृदयाय नमः ॥ १ ॥
 दूर्ध्वं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ स्वैं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ दूर्ध्वौ कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ ह्रस्वं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ह्रौं अस्त्राय
 फट् ॥ ६ ॥ इति षडङ्गानि पूजयेत् ॥ इति प्रथमावरणम् ॥ १ ॥ तद्ब्रह्मः पूर्वाग्रहदलेषु । ॐ रामभक्ताय नमः ॥ १ ॥
 ॐ महतेजसे नमः ॥ २ ॥ ॐ कपिराजाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ महाबलाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ द्रोणाद्रिहारकाय नमः
 ॥ ५ ॥ ॐ मेरुपीठकार्चनकारकाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ दक्षिणाशाभास्कराय नमः ॥ ७ ॥ ॐ सर्वविघ्ननिवारकाय नमः
 ॥ ८ ॥ इति द्वितीयावरणम् ॥ २ ॥ ततो दलाग्रेषु ॐ सुग्रीवाय नमः ॥ १ ॥ ॐ अङ्गदाय नमः ॥ २ ॥ ॐ नीलाय नमः
 ॥ ३ ॥ ॐ जाम्बवते नमः ॥ ४ ॥ ॐ नलाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ सुषेणाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ द्विविदाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ
 मैन्दाय नमः ॥ ८ ॥ इति तृतीयावरणम् ॥ ३ ॥ (ततो दलसंधिषु) ॐ रक्षोघ्नाय नमः ॥ १ ॥ ॐ विषघ्नाय ॥ २ ॥ ॐ रिपुघ्नाय ॥
 ३ ॥ ॐ व्याधिघ्नाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ चौरघ्नाय ॥ ५ ॥ ॐ भूतघ्नाय ॥ ६ ॥ ॐ परशस्त्रास्त्रमन्त्रघ्नाय ॥ ७ ॥ ॐ भय
 घ्नाय नमः ॥ ८ ॥ इति चतुर्थावरणम् ॥ ४ ॥ ततो भृगुप्रथमरेखायां पूर्वदिक्क्रमेण । ॐ ऐरावताय नमः ॥ १ ॥ ॐ पुंडरी
 काय नमः ॥ २ ॥ ॐ वामनाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ कुमुदाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ अञ्जनाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ पुष्पदन्ताय नमः ॥ ६ ॥

ॐ सर्वभौमाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ सुप्रतीकाय नमः ॥ ८ ॥ इति पंचमावरणम् ॥ ५ ॥ ततो भूपुरद्वितीयरेखायाम् । लं इन्द्राय
 नमः ॥ १ ॥ रं अग्नये नमः ॥ २ ॥ मं यमाय नमः ॥ ३ ॥ क्षं निऋतये नमः ॥ ४ ॥ वं वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ यं वायवे नमः
 ॥ ६ ॥ सं कुबेराय नमः ॥ ७ ॥ हं ईशानाय नमः ॥ ८ ॥ (ऊर्ध्वम्) द्वौ ब्रह्मणे नमः ॥ ९ ॥ (अधः) अं अनंताय नमः ॥ १० ॥
 इति पूजयेत् ॥ इति षष्ठावरणम् ॥ ६ ॥ ततो भूपुरे तृतीयरेखायाम् । ॐ वज्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ शक्तये नमः ॥ २ ॥ दंडाय
 नमः ॥ ३ ॥ ॐ खड्गाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ पाशाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ अंकुशाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ गदायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ
 त्रिशूलाय नमः ॥ ८ ॥ ॐ पद्माय नमः ॥ ९ ॥ ॐ चक्राय नमः ॥ १० ॥ इति पूजयेत् । इति सप्तमावरणम् ॥ ७ ॥ एवमा
 वरणपूजां विधाय ❀ । ॐ सांगाय सपरिवाराय श्रीहनुमते नमः । इति धूपदीपनवेद्यतांबूलदक्षिणानिराजनैः स्तुतिपाठैश्च संपूज्य
 यथाविधि जपं कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणं द्वादशसहस्रजपः ॥ तथा च-“ एवं ध्यात्वा जपेदक्षसहस्रं जितमानसः ॥ दशंशं
 जुहुयाद्ब्रह्मिन्पयोदध्याज्यसंयुतान् ॥ १ ॥ एवं सिद्धे मनौ मंत्री स्वपरेष्टुं प्रसाधयेत् ॥ कदलीबीजपूराप्रफुल्लित्वा सहस्रकम् ॥ २ ॥
 द्वाविंशतिं ब्रह्मचारिप्रान्संभोजयेदथ ॥ एवं कृते महाभूतविषचौराद्युपद्रवाः ॥ ३ ॥ नश्यन्ति क्षणमात्रेण विद्वेषिग्रहदानवाः ॥
 अष्टोत्तरशतैर्वारि मंत्रितं विषनाशनम् ॥ ४ ॥ रात्रौ नवशतं मंत्रं जपेद्दशदिनावधि ॥ यो नरस्तस्य नश्यति राजशत्रून्त्यभीतयः

* श्रीहनुमन्मन्त्रायायन्त्रमिदं पूर्वेन द्रष्टव्यम् ।

॥ ५ ॥ अभिचारोत्थभूतोत्थज्वरे तन्मंत्रितैर्जलैः ॥ भस्मभिः सलिलैर्वपि ताडयेज्ज्वरिणः क्रुधा ॥ ६ ॥ दिनत्रयाज्ज्वरान्मुक्तः
 स सुखं लभते नरः ॥ तन्मंत्रितौषधं जग्ध्वा नीरोगो जायते ध्रुवम् ॥ ७ ॥ तन्मंत्रितं पयः पीत्वा योद्धुं गच्छेन्मनुं जपन् ॥ तज्ज
 तभस्मलिप्ताङ्गः शस्त्रसंघर्षे बाध्यते ॥ ८ ॥ शस्त्रक्षतं व्रणः शोफो लूता स्फोटोऽपि भस्मना ॥ त्रिमंत्रितेन संस्पृष्टाः शुष्प्यन्त्यचिन्तो
 नृणाम् ॥ ९ ॥ सूर्यास्तमयमारभ्य जपेत्सूय्यौदयावधि ॥ कीलकं भस्म चादाय सप्ताहावधिसंयुतः ॥ १० ॥ निखनेद्रस्मकीलो
 तौ विद्विषां द्वार्यलक्षितः ॥ विद्वेषं मिथ आपन्नाः पलायन्तेऽरयोऽचिरात् ॥ ११ ॥ अभिमंत्रितभस्मांबु देहचंदनसंयुतम् ॥ खाद्यादि
 योजितं यस्मै दीयते स तु दासवत् ॥ १२ ॥ क्रूराश्च जंतवोऽनेन भवंति विधिना वशाः ॥ इशानदिकस्थले मूलभूतां कुशतरोः
 शुभाम् ॥ १३ ॥ अङ्गुष्ठमात्रां प्रतिमां प्रविधाय हनूमतः ॥ प्राणसंस्थापनं कृत्वा सिंदूरैः परिपूज्य च ॥ १४ ॥ गृहस्याभिमुखो
 द्वारे निखनेनमंत्रमुच्चरन् ॥ भूताभिचारौराग्निविषरोगनृपोद्भवाः ॥ १५ ॥ संजायंते गृहे तस्मिन् कदाचिदुपद्रवाः ॥ प्रत्यहं
 धनपुत्रादौरेधते तद्गृहं चिरम् ॥ १६ ॥ वश्यार्थं सर्षपहोमो विद्वेषं करवीरजैः ॥ कुसुमैरिध्मकाष्ठैर्वा जीरकैरिचरपि
 ॥ १७ ॥ ज्वरे दूर्वागुडचीभिर्दद्या क्षीरेण वा घृतैः ॥ शूलं होमः कुबेराक्षरैरंडसमिधा तथा ॥ १८ ॥ तैलाक्ताभिश्च निर्गुडीस
 मिर्द्विर्वा प्रयत्नतः ॥ सौभाग्यं चंदनैश्चंद्रै रोचनैलालवंगकैः ॥ १९ ॥ सुगंधपुष्पैर्वैष्वाद्यैस्तत्तद्वान्यैस्तदाप्तये ॥ तत्पादरजसा
 राजीलवणाक्तेन मृत्यवे ॥ २० ॥ किं बहूक्तैर्विषे व्याधौ शांतौ मोहे च मारणे ॥ विवादे स्तंभने द्यूते भूतभीतौ च संकटे ॥ २१ ॥

वक्ष्ये युद्धे नृपक्षारे समरे सौरसंकटे ॥ मंत्रोऽयं साधितो दद्यादिष्टसिद्धिं ध्रुवं नृणाम् ॥ २२ ॥ इति द्वादशाक्षरश्रीहनुमन्मंत्रपुरा-
णम् ॥ अथाष्टादशाक्षरहनुमन्मंत्रप्रयोगस्तत्रैव । (भूतशुद्ध्यादि श्रीकंकलामातृकान्तो न्यासः पूर्ववत्) मूलमंत्रो यथा-
“नमो भगवते आंजनेयाय महाबलाय स्वाहा” इत्यष्टादशाक्षरो मंत्रः ॥ अस्य मंत्रस्य ईश्वर ऋषिः । अनुष्टुप् छंदः । हनुमान् देवता ।
बीजम् । स्वाहा शक्तिः । ममाभीष्टसिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः ॥ अं ईश्वरऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ अं अनुष्टुप्छंदसे नमः मुखे ॥
॥ २ ॥ अं हनुमद्देवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ अं हूं बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ अं स्वाहाशक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥
अं आंजनेयाय अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ अं रुद्रमूर्तये तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ अं वायुपुत्राय मध्यमाभ्यां ० ॥ ३ ॥ अं
अग्निगर्भाय अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ अं रामदूताय कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ अं ब्रह्मास्त्रनिवारणाय करतलकरपृष्ठाभ्यां
नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः । एवमेव हृदयादिषडंगन्यासं च कृत्वा ध्यायेत् ॥ “ दहनततसुवर्णसमप्रभं भयहरं हृदये विहितं ज-
लिम् ॥ श्रवणकुंडलाभिमुखांबुजं नमत वानरराजमिहाद्रुतम् ” ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा पूर्वोक्ते पीठे । मूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य पाद्माब्जैः
पुष्पतिरुपचारैः संपूज्य पूर्ववदावरणपूजान्ते धूपादिनिराजनान्तं संपाद्य । स्तवेन स्तुत्वा जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चणमयुतमंत्राः
तथा च-अयुतं प्रजपेन्मंत्रान्दशांशं जुहुयात्तिलैः ॥ वैष्णवे पूजयेत्पीठे पूर्ववत्कपिनायकम् ॥ १ ॥ जितेंद्रियो नक्तभोजी प्रत्यहं
साष्टकं शतम् ॥ जपित्वा शुद्धरोगेभ्यो मुच्यते दिवसत्रयात् ॥ २ ॥ भूतप्रेतपिशाचादिनाशायैवं समाचरेत् ॥ महारोगनिवृत्त्यै तु

सहस्रं प्रत्यहं जेपेत् ॥ ३ ॥ यत्ताशनोऽयतं नित्यं जपन्ध्यायन्कपीश्वरम् ॥ राक्षसौघं विनिघ्नन्तमचिराज्जयति द्वियम् ॥ ४ ॥
सुग्रीवेण समं रामं संदधानं स्मरन्कपिम् ॥ प्रजप्यायुतमेतस्य संधिं कुर्व्याद्विरुद्धयोः ॥ ५ ॥ लङ्कां दहनं तं ध्यायन्नयुतं
प्रजपेन्मनुम् ॥ शत्रूणां प्रदहद्द्विमानचिरादेव साधकः ॥ ६ ॥ प्रयाणसमये ध्यायन्हनुमंतं मनुं जपेत् ॥ यो याति सोऽचिरात्स्वेषु
साधयित्वा गृहं ब्रजेत् ॥ ७ ॥ यः कपीशं सदा गेहे पूजयेज्जपत्परः ॥ आयुर्लक्ष्म्यौ प्रवेदते तस्य नश्यत्युपद्रवाः ॥ ८ ॥
शार्दूलतस्करादिभ्यो रक्षेन्मनुरयं स्मृतः ॥ प्रस्वापकाले चौरैर्भ्यो दुष्टस्वप्नादपि ध्रुवम् ॥ ९ ॥ इत्यष्टादशाक्षरहनुमन्मंत्रप्रयोगः ॥
अथ तंत्रसारोक्तद्वादशाक्षरहनुमन्मंत्रविधानम् ॥ “ देव्युवाच ॥ शैवानि गाणपत्यानि शाक्तानि वैष्णवानि च ॥ साधनानि च
सौराणि चान्यानि यानि कानि च ॥ १ ॥ श्रुतानि देवदेवेश त्वद्वक्त्रान्निभृतानि च ॥ किंचिदन्यत्तु देवानां साधनं यदि कथ्यताम्
॥ २ ॥ शंकर उवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि साधनानवधारय ॥ हनुमत्साधनं पुण्यं महापातकनाशनम् ॥ ३ ॥ एतद्ब्रूयतामं
लोके शीघ्रसिद्धिकरं परम् ॥ जयो यस्य प्रसादेन जितलोकत्रयो भवेत् ॥ ४ ॥ तत्साधनविधिं वक्ष्ये नृणां सिद्धिकरं द्रुतम् ॥
वियत्सलवकं हनुमते च तदनंतरम् ॥ रुद्रात्मकाय कवचं फडिति द्वादशाक्षरः ॥ ५ ॥ एतन्मंत्रं समाख्यातं गोपनीयं प्रयत्नतः ॥ तव
स्नेहेन भक्त्या च दासोऽस्मि तव सुन्दरि ॥ ६ ॥ एतन्मंत्रमर्जुनाय पुरा दत्तं तु शौरिणा ॥ जपेन साधनं कृत्वा जितं सर्वं चरा
चरम् ॥ ७ ॥ नदीकूले विष्णुगेहे निर्जने पर्वते वने ॥ एकाग्रचित्तमाधाय साधयेत्साधनं महत् ॥ ८ ॥ ” तत्र प्रयोगः ॥ प्रातः

क्षात्वा नदीतीरे वा विष्णुर्गोहे निजने स्थाने कुशासने उपविश्य मूलेन आचम्य प्राणनायम्य स्वकामनया संकल्प्य भूतलु
 ध्यादिश्रीकंठादिकलामातृकान्तन्यासं कृत्वा मूलमंत्रेण षडंगन्यासं कुर्यात् । (मूलमंत्रस्वरूपं यथा) “ हं हनुमते रुद्रात्मकाय
 हुंफट् ” ॥ इति द्वादशवर्णात्मको मंत्रः ॥ ॐ हं हनुमते रुद्रात्मकाय अद्भुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ हं हनुमते रुद्रात्मका
 य तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ हं हनुमते रुद्रात्मकाय मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ हं हनुमते रुद्रात्मकाय अनामिकाभ्यां नमः ॥
 ४ ॥ ॐ हं हनुमते रुद्रात्मकाय कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ हं हनुमते रुद्रात्मकाय करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति
 करन्यासः । एवमेव हृदयादिषडंगन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “ महारौलं समुत्पादय धावतं रावणं प्रति ॥ तिष्ठतिष्ठ रणे दुष्ट घोरावं
 समुत्सृजन् ॥ १ ॥ लक्षारत्नारुणं रौद्रं कालांतकयमोपमम् ॥ ज्वलदग्निमं नेत्रं सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ २ ॥ अंगदाद्यैर्महावी
 रैर्विष्टं रुद्ररूपिणम् ” ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य पूर्वोक्तैर्वैष्णवे पीठे यंत्रं विलिखेत् । तद्यथा ताम्रपात्रे ततः पद्ममष्ट
 पत्रं संकेसरम् ॥ रक्तचंदनघृष्टेन लिखेत्ताम्रशलाकया ॥ १ ॥ कर्णिकायां लिखेन्मन्त्रं तत्रावाह्य कपिप्रभुम् ॥ कर्णिकायां हनुमंतं
 ध्यात्वा पाद्यादिभिस्ततः ॥ २ ॥ (पूजयेदिति शेषः) एवं यंत्रं विलिख्य । तन्मध्ये मूलमंत्रं लिखित्वा तत्र मूलेन श्रीहनुमंतमावाह्य ।
 पाद्यादिपुष्पान्नैरुपचारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् । तद्यथा-षट्कोणे आग्नेयादिकोणेषु मध्ये दिक्षु च मूलेन पूर्ववत्
 हृदयादिषडंगपूजां कुर्यात् । तद्ब्रह्मिष्ठदलेषु पूर्वादिक्रमेण । ॐ सुग्रीवाय नमः ॥ १ ॥ ॐ लक्ष्मणाय नमः ॥ २ ॥ ॐ अंगदाय

नमः ॥ ३ ॥ ॐ नलाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ नीलाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ जाम्बवते नमः ॥ ६ ॥ ॐ कुमुदाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ
 केसरिणे नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् । ततो देवदक्षिणे । ॐ पवनाय नमः ॥ ९ ॥ (वामभागे) ॐ अञ्जनायै नमः ॥ २ ॥ इति
 पूजयेत् ॥ ततो दलाग्रेषु । पूर्वोक्ताष्टकापिभ्यः पुष्पांजल्यष्टकं तत्तन्नाममंत्रेण दत्त्वा तद्बाह्वे भूपुरे पूर्वादिषु । इन्द्रादिदशदिव्यपा
 लान्संपूज्य तद्बाह्वे वज्राद्यायुधनि च पूजयेत् । एवमावरणपूर्जां कृत्वा धूपादिनीराजनान्तरूपचारैः पूजां कृत्वा रामं समीतं
 ध्यात्वा जपं कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणं लक्षमन्त्रजपः । जपति पूर्वोक्तद्रव्यैर्दशशहोमं कृत्वा तत्तद्दर्शनेन तर्पणमार्जनब्राह्मणभो
 जनानि च कुर्यात् । तथा च-ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं लक्षं यावत्तु साधकः ॥ लक्षांतदिवसं प्राप्य कुर्याच्च पूजनं महत् ॥ १ ॥
 एकाग्रशुद्धमनसा तस्मिन्पवनं नदने ॥ दिवा रात्रौ जपं कुर्याद्यावत्सं दर्शनं भवेत् ॥ २ ॥ सुहृदं साधकं मत्वा निशीथे पवना
 त्मजः ॥ मुप्रसन्नस्ततो भूत्वा प्रयाति साधकाग्रतः ॥ ३ ॥ यथेप्सितं वरं दत्त्वा साधकाय कपिप्रभुः ॥ वरं लब्ध्वा साधकेन्द्रो विह
 रेदात्मनः सुखैः ॥ ४ ॥ एतद्धि साधनं पुण्यं देवानामपि दुर्लभम् ॥ तव स्नेहात्समाख्यातं भक्तासि मयि पर्वति ॥ ५ ॥ इति गारुडे
 तन्त्रे द्वादशाक्षरहनुमत्कल्पं समाप्तम् ॥ अथ दशाक्षरमन्त्रवीरसाधनप्रयोगः ॥ मन्त्रो यथा- 'हं पवननंदनाय स्वाहा' इति दशाक्षरो
 मन्त्रः । ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय कृतनित्यक्रियो द्विजः ॥ गत्वा नदीं ततः स्नात्वा तीर्थमावाह्य चाभसि ॥ १ ॥ मूलमंत्रं ततो जप्त्वा
 सिञ्चेदादित्यसंख्यया ॥ अथो वासः परिधाय गंगातीरेऽथवा गृहे ॥ २ ॥ तत्र प्रयोगः-कुशासने उपविश्य मूलेनाचम्य प्राणा

बालकर्मण्डलाणकारिणे भवकारिणे ॥ १० ॥ नखायुधाय भीमाय दन्तायुधराय च ॥ रिपुमायाविनाशाय रामाज्ञालोकरक्षिणे ॥ ११ ॥ प्रतिग्रामस्थितायाथ रक्षोभूतवधार्थिने ॥ करान्तैरलशस्त्राय दुमशस्त्राय ते नमः ॥ १२ ॥ बालकब्रह्मचर्याय रुद्रभूतिधराय च ॥ दक्षिणाशामास्कराय शतचन्द्रोदयात्मने ॥ १३ ॥ कृतक्षतव्यथाद्याय सर्वकुशहराय च ॥ स्वाम्याज्ञाप्रार्थसंग्रामसंख्ये सञ्जयकारिणे ॥ १४ ॥ भक्तानां दिव्यवादेषु संग्रामे जयदायिने ॥ किं कृत्वा बुबुकोच्चारघोरशब्दकराय च ॥ १५ ॥ रावोद्यव्याधिसंस्तंभकारिणे वनधार्मिणे ॥ सदावनफलाहारे निरताय विशेषतः ॥ १६ ॥ महार्णवशिलाबंधे सेतुबंधाय ते नमः ॥ वादे विवादे संग्रामे भये घोरे च संस्तवेत् ॥ १७ ॥ सिंहतस्करव्याघ्रेषु पठस्तत्र भयं नहि ॥ दिव्यभूतभये व्याघ्रे विषे स्थावरजंगमे ॥ १८ ॥ राजशस्त्रभये चोघ्रे तथा ग्रहभयेषु च ॥ जले सपे महावृष्टौ दुर्भिक्षे प्राणसम्प्लवे ॥ १९ ॥ पठन्स्तोत्रं प्रमुच्येत भयेभ्यः सर्वतो नरः ॥ तस्य क्वापि भयं नास्ति हनुमत्स्तवपाठनात् ॥ २० ॥ सर्वदा वै त्रिकालं च पठनीयस्तवो ह्यसौ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति नात्र कार्या विचारणा ॥ २१ ॥ विभीषणकृतं स्तोत्रं ताक्ष्येण समुदीरितम् ॥ ये पठिष्यति भक्त्या च सिद्धयस्तत्करं स्थिताः ॥ २२ ॥” इति श्रीसुदर्शनसंहिताकृतं विभीषणप्राक्तं श्रीहनुमत्स्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥ अथ विष्णोः प्रसंगोद्देशादिपारायणविधानम् ॥ तत्रादौ वेदपारायणे कलशस्थापनप्रकारः (महार्णवे) “ तीर्थे देवालोये गेहे प्रशस्ते सुपरिष्कृते ॥ कलशं सुदृढं तत्र सुनिर्णीतं विभूषितम् ॥ १ ॥ पुष्पपल्लवमालाभिश्चन्दनैः कुङ्कुमादिभिः ॥ मृत्तिकायवसमिश्रा

वेदीमध्ये न्यसेत्तः ॥ २ ॥ पंचाशद्भिः कुशैः कार्यौ ब्रह्मा पश्चान्मुखस्थितः ॥ स्नापितः स्थापितः कुम्भे चतुर्बाहुश्चतुर्मुखः ॥ ३ ॥ वत्सजान्वाकृतिं देवमुत्तराग्रैः कुशैः कृतम् ॥ ब्रह्मोपधाने दत्त्वा तं ततः स्वस्त्ययनं पठेत् ॥ ४ ॥ प्रतिष्ठां कारयेत्पश्चात्पूजाद्रव्यमथोच्यते ॥ यज्ञोपवीतं नैवेद्यवस्त्रचंदनकुम्भैः ॥ ५ ॥ सधूपदीपतांबूलक्षतैश्च पितामहम् ॥ ब्रह्मयज्ञानमिति वा गायत्र्या वा प्रपूजयेत् ॥ ६ ॥ उपाध्यायं च संपूज्य यथापाठं पठेत्ततः ॥ इति कलशप्रतिष्ठापनम् ॥ अथानश्रत्पारायणविधानम् ॥ (महार्णवे) अथातोऽनश्रत्पारायणविधिं व्याख्यास्यामः । आसमाप्तेर्नाश्रियात् यथाशक्ति वा पयः फलान्योदनं वा हविष्यमात्रमल्पं भुक्त्वा तदशेषमधीयीत । ग्रामात्प्राचीमुदीचीं वा दिशमुपनिष्क्रम्याग्निमुपसमाधाय परिस्तीर्यैध्मप्रदायाज्येनताभ्यो देवताभ्यो जुहोति । अग्नये सोमायैद्राय । प्रजापतये । बृहस्पतये । प्रजापतये । विश्वेभ्यो देवेभ्यो ब्रह्मणे ऋषिभ्यः ऋभ्यो यजुभ्यः सामभ्यः श्रद्धायै मेधायै प्रज्ञायै सदस्स्पतये अनुमतये द्वियै सावित्र्यै सावित्रे प्रजापतये कांडऋषये विश्वेभ्यो देवेभ्यः कांडऋषिभ्यः सांहिकीभ्यो देवताभ्य उपनिषद्भ्यो याज्ञिकेभ्यो देवताभ्यः उपनिषद्भ्यो वारुणीभ्यो देवताभ्यः उपनिषद्भ्यो हव्यवाहाय विश्वेभ्यो वरुणेभ्यः । अनुमतये स्विष्टकृते च पृथक् स्वाहाकारेण हुत्वा व्याहृतिभिश्च पुनः परिषिचति समाप्ते चैताः । यजुषा तर्पयति । एवं ऋग्वेदिनां कांडऋष्यादिवर्जमास्विष्टकृतस्तेषां स्थाने शतचिभ्यो माध्यमेभ्यो गृत्समदाय विश्वामित्राय वामदेवाय अत्रये भरद्वाजाय जामदग्न्याय गौतमाय वसिष्ठाय प्रगाथेभ्यः पावमानीभ्यः शुद्रसूक्तेभ्यो महानग्नीभ्य इति ॥ ततो वेदादिमारभ्य सततमधीयीत

नास्यांतरानध्यायो नास्यांतरा जननमरणे अशुचिन्नान्तरा व्याहरेन्नान्तरा विरमेत् । यावदन्तमधीयीत यद्यन्तरा विरमेत् त्रीन् प्राणायामानयम्य प्रणवं वा प्रणिधाय यावत्कालमधीयीत । ततः सर्वं निशो निशांतरं संश्रामारण्यसलिलं प्रलोभ्य परिदध्यात् । आदावन्ते च ब्राह्मणभोजनं दक्षिणादानं च कुर्यात् । य एतेन विधिना वेदमधीयत स ततः प्रृतो वेदो भवति मनःशुद्धिश्च भवति । द्वाभ्यां पारायणाभ्यां ऋग्भिश्चाभोजन इहाधीते अनृतेभ्यः प्रमुच्यते त्रिभिर्बहुभ्यः पतनीयपातकेभ्यः शूद्रायां रेतः सिक्त्वा गङ्गासु मज्जंश्च भवति । चतुर्भ्यः शूद्राब्रभोजनान्तस्सेवनात्तत्स्त्रीसेवनाच्च पञ्चभिराज्ययाजनात्प्रृतो भवति । अग्राह्यग्रहणाद्ग्राह्यग्रहणद्व्या सोपसनाच्च षड्ब्रह्मणस्य लोहितकरणात् स्त्रीलोहितकरणात् पशुहननात्सुवर्णस्तेयात्पतितसंप्रयोगाच्च सप्तभिः प्राजापत्यानां ही नाचरणात् यज्ञोपवीतवेधनाच्च अष्टभिश्चांद्रायणस्यान्तरानाचरणात् गुह्यलपगमनाद्रजस्वलागमनाच्च नवभिः सुरापानाच्च दशभिश्चो त्रियथाजनात् । असोमपानात् अन्यायतश्च एकादशभिर्ब्राह्मणहननाद्रभहननाद्वा दशभिः पूर्वजन्मेहजन्मकृतैः सर्वैः पापैः प्रमुच्य ते स्वर्गं लोकं गच्छति पितृन् स्वर्गलोकं गमयति । अग्निष्टोमादीन् ऋतून् यजति तैः ऋतुभिरिष्टं भवति वेदाध्यायी सदैव स्याद्वथा वै सत्यवाक्शुचिः ययं कामयते कामं तंतं वेदेन साधयेत् । असमर्थो नास्ति यत्किंचिद्ब्रह्मणो हि फलं महत् । ब्रह्मणो हि फलं महदिति स मातौ यजुषा तर्पयतीति ॥ समस्तवेदपारायणे समाप्ते एता देवताः पूर्वोक्ता अग्निसोमाद्यायजुषा तर्पयति यजुर्वेदेन सह तर्पयति इति । न यजुर्वेदपारायणे तस्य वेदस्य प्राधान्यमुच्यते । अथवा भूरादिव्याहृतिचतुष्टयात्मकं यजुःशब्देन गृह्यते । तेनैव तदुक्तं भवति । भूदे

वांस्तर्पयामीत्यनेन प्रकारेण तर्पयित्वा अग्निमोमार्दोस्तर्पयेदिति नास्यांतरा जननमरणे अशुची इत्यनश्नत्पारायणविधानं समाप्तम् ॥
अथ पुराणादिपारायणविधानम् पादौ ॥ (पातालखंडे) "शुक्लपक्षे दिने शुद्धे वारनक्षत्रयोगतः ॥ करणे चापि लग्ने च ग्रहताराबला
न्विते ॥ १ ॥ अमूढे न ग्रहे बाले न च वृद्धौ गुरौ स्थिते । न कृष्णपक्षे ग्रहणे न च नास्तिकसन्निधौ ॥ २ ॥ शुद्धगेहेऽथ वा शुद्धवेदि
कार्यां मठेऽथ वा ॥ नदीतीरे देवगेहे सभामण्डप एव च ॥ ३ ॥ गृह्यामठेऽथवा रम्ये पुण्यशालासु राघव ॥ पूर्वोक्तलक्षणोपेतं पुराणं
शृणुयादिति ॥ ४ ॥ स्वयं नमस्य विप्रद्रान्पुराणज्ञं विशेषतः ॥ आसनं कल्पितं कुर्यादूर्ध्वं सर्वविशेषितम् ॥ ५ ॥ एहि धर्मास
नमिति वक्तव्यं स्यादनिष्टुरम् ॥ पुराणप्रक्रमदिने यत्कार्यं तदुदीरयेत् ॥ ६ ॥ व्याख्यातारं पुराणस्य वक्त्राद्यैः परिपूजयेत् ॥
शुभानि दत्त्वा वक्त्राणि सूक्ष्माणि च नवानि च ॥ ७ ॥ करकंठविभूषादि पात्रमासनमेव च ॥ गन्धपुष्पपक्षैः पूज्य तांबूलं
विनिवेद्य च ॥ ८ ॥ शुक्लांबरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ॥ प्रसन्नवदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशान्तये ॥ ९ ॥ समासदश्च सम्पूज्य गणेशं
पूजयेत्ततः ॥ ॐ नमोऽद्यादिमन्त्रेण पूजनं भारतीनुतिः ॥ १० ॥ प्रातःकाले पुराणस्य प्रक्रमं प्रारभेदिति ॥ उपक्रमदिने राम त्रिपं
च दश वा पुनः ॥ ११ ॥ श्लोका द्वितीये दिवसे ततो द्विगुणिताः शुभाः ॥ तृतीये दिवसे राम ततश्चाधिकमिष्यते ॥ १२ ॥
दिनानामव्यवच्छेदाद्व्याख्यानं श्रवणं तथा ॥ व्यवस्थितिर्यदा जाता तदा पौराणिकं गुरुम् ॥ १३ ॥ तांबूलादि प्रदायाथ परेद्युः
शृणुयादपि ॥ पुराणमेवं श्रोतव्यं देनंदिनमिति श्रुतिः ॥ १४ ॥ व्रतरूपेण यः कश्चित्पुराणं शृणुयान्नरः ॥ यदैवं तत्पुराणं तु तत्र

याति न संशयः ॥ १५ ॥ पुराणं श्रोतुकामेन श्लोकश्चैकोऽपि वेच्छतः ॥ तद्दिने तु कृतं पापं नाशयेत्तु न संशयः ॥ १६ ॥ एवं पुराणं शृणुयाच्च यस्तु स ब्रह्मत्याकृतपापबन्धनात् ॥ मुरार्पीतिः स्वर्णहरश्च राम गुणगनाश्च विमुक्तिमेति ॥ १७ ॥ भारतश्रवणे चापि नियमा ये मयेरिताः ॥ आदिपर्वसमाप्तौ च सूक्ष्मवस्त्रत्रयं ददेत् ॥ १८ ॥ सुवर्णं च यथाशक्ति समापर्वणि वाससी ॥ अनुशासः निकारण्यस्वगरीरेषु पर्वसु ॥ १९ ॥ आदिपर्वणि पूजा या सा पूजा नृपपुङ्गव ॥ कर्णाश्वमेधवैराटशल्यद्रोणेषु पर्वसु ॥ २० ॥ सूक्ष्मवस्त्रत्रयं शुद्धं निष्कद्वयमर्थापि वा ॥ शुद्रपर्वस्वथान्येषु निष्कावथ समानयेत् ॥ २१ ॥ हारिवंशे सनिष्कं तु वस्त्रत्रितयमेव च ॥ भारतस्याखिलस्यैव समाप्तौ क्षेत्रदो भवेत् ॥ २२ ॥ रामायणस्य श्रवणे कांडिकांडे प्रयुजयेत् ॥ क्षेत्रं पर्याप्तमथवा सुवर्णमार्गं दापयेत् ॥ २३ ॥ अन्यान्यपि पुराणानि मुनिप्रोक्तानि तान्यपि ॥ श्रोतॄणां पापनाशाय वल्लुश्चापि विशेषतः ॥ २४ ॥ यश्च सर्वपुराणानि षट्त्रिंशत्तु प्रकीर्तयेत् ॥ शृणोति वा न तस्यास्ति चित्तच्छेदः कदाचन ॥ २५ ॥ इति सामान्यतः सर्वपुराणेतिहाः सानां श्रवणविधानम् ॥ अथ श्रीमद्भागवतपारायणविधानम् (पाद्वे) “श्रीपार्वत्युवाच ॥ स्कंधैर्द्वादशभिः प्रोक्तं श्रीमद्भागवतं प्रभो ॥ शुक्रस्तच्छ्रावयामास महाराजं परीक्षितम् ॥ १ ॥ सप्ताहेनेति भगवच्छ्रूयते तत्रतत्र ह ॥ तस्यानुक्रममिच्छामि श्रोतुं तत्फलमेव च ॥ २ ॥ सदाशिव उवाच ॥ साधु पुष्टं महाभागे लोके यत्रचरिष्यति ॥ पारायणमिति ख्यातं सद्यो मुक्तिप्रदं नृणाम् ॥ ३ ॥ शुक्रस्योक्तिक्रमेणैव पठेद्भागवतं तु यः ॥ श्रावयेच्छृणुयाद्वापि तस्यानंतं फलं भवेत् ॥ ४ ॥ कृतनिन्यक्रियः प्रातः

कुशहस्तः कृतासनः ॥ देवद्विजगुरुत्वा ध्यात्वा विष्णुं सनातनम् ॥ ५ ॥ द्वैपायनं नमस्कृत्य शुक्रदेवं च भक्तिः ॥ हिरण्यक्ष
 वधं यावत्प्रथमदहनि कीर्तयेत् ॥ ६ ॥ चरितं भरतस्यापि द्वितीयेऽथ तृतीये ॥ मथनं चामृतस्यापि यत्र कर्मः स्वयं हरिः
 ॥ ७ ॥ चतुर्थदिवसे चैव दशमे हरिजन्म च ॥ पञ्चमे तु पठेद्विद्वान् रुक्मिण्याहरणवधि ॥ ८ ॥ षष्ठे चोद्धवसंवादं सप्तमे तु समा
 पयेत् ॥ अध्यायं प्राप्य विरमेन्न तु मध्ये कदाचन ॥ ९ ॥ कृते विरामे मध्ये तु अध्यायादिं पठेत्पुनः ॥ पठेदर्थं बुध्यमानः
 श्रावयेद्गुणवोत्तमे ॥ १० ॥ श्रोता तु ग्राहमुखो भूत्वा शृणुयाद्भक्तितत्परः ॥ अध्याये स्वर्णमार्षिकं तथा दद्याच्च दक्षिणाम् ॥ ११ ॥
 समाप्तौ च ततो धेनुं स्वर्णशृङ्गा निवेदयेत् ॥ कुर्याच्च वैष्णवं होमं सात्वतान्भोजयेत्ततः ॥ १२ ॥ एवं यः कुरुते देवि पाठं भाग
 वतस्य तु ॥ श्रवणं श्रावणं वापि इष्टां गतिमवाप्नुयात् ॥ १३ ॥ एतत्पारायणं नाम सर्वकामफलप्रदम् ॥ पाठकाले च त्रिदशा मुन
 यश्च तपोधनाः ॥ १४ ॥ पार्श्वदाश्च तथा विष्णोः सान्निध्यं तत्र कुर्वते ॥ एतत्ते कथितं देवि पारायणविधानकम् ॥ १५ ॥
 विष्णुप्रीतिकरं पुण्यं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ इति श्रीमद्भागवतपारायणविधानम् ॥ अथ श्रीमद्भागवतसप्ताहविधानं सप्रयोगं
 (पादो उत्तरखंडे) “ अथ ते संप्रवक्ष्यामः सप्ताहश्रवणे विधिम् ॥ येन भागवतं सिद्ध्यत्युपां कृष्णार्पितात्मनाम् ॥ १ ॥ देवज्ञं
 शास्त्रकुशलं समाहूय धनशुक्रैः ॥ समभ्यर्च्य मुहूर्तं तु प्राक्पृच्छेद्भक्तिमित्रः ॥ २ ॥ स वेदं मुहूर्तं तु तत्रारभः प्रशस्यते ॥
 नभोनभस्येषोर्जाश्च सहःशुचिसमन्विताः ॥ ३ ॥ मासाः श्रेष्ठाः कथारंभे पूर्णा चापि तिथिः शुभा ॥ भौमार्कवर्जिता वारा

भानि ध्रुवमृदूनि च ॥ ४ ॥ शुभे योगे शुभे लग्ने प्रारंभः शस्यते सदा ॥ तीर्थे वापि वने वापि ग्रामे वापि गृहेऽपि वा ॥ ५ ॥
 संशोधितायां भूम्यां तु मंडपं परिकल्पयेत् ॥ कदलीस्तंभसंयुक्तं चतुर्दिक्षु ध्वजान्वितम् ॥ ६ ॥ उच्चमासनमभ्युक्तं वक्तुस्तस्याश्रितं
 मुने ॥ अपाश्वर्धद्वयमुक्तानि श्रोतृणामासनानि च ॥ ७ ॥ उदङ्मुखो भवेद्भक्ता श्रोता वै प्राङ्मुखस्तदा ॥ प्राङ्मुखो वा भवेद्भक्ति-
 श्रोता चोदङ्मुखस्तदा ॥ ८ ॥ वेदशास्त्रार्थतत्त्वज्ञो वैष्णवो ब्राह्मणोत्तमः ॥ दृष्टान्तकुशलो धीरो वक्ता कार्योऽतिनिस्पृहः ॥ ९ ॥
 कथाविघ्नविघातार्थं गणेशं प्राक्प्रपूजयेत् ॥ ततो दुर्गां हरं विष्णुं ब्रह्माणं भास्करं द्विजान् ॥ १० ॥ संपूज्य विधिवद्भक्त्य-
 तर्पयेद्देवताः पितॄन् ॥ मुख्यः श्रोता ततः पश्चात्पूजयेत्पुस्तके हरिम् ॥ ११ ॥ ततः प्रदक्षिणीकृत्य द्रव्यवस्त्रफलानि च ॥ हस्त-
 जलौ पुस्तकस्थं हरिं संप्राथयेन्मुने ॥ १२ ॥ ” ॥ अथ प्रयोगः ॥ पूर्वदिने चांद्रायणधेनुदानाद्वारा पूर्ववत्प्रायश्चित्तं संपाद्य
 प्रारंभदिने प्रातर्नित्यकर्म कृत्वा । चंद्रतारादिबलान्विते पूर्वोक्ते सुमुहूर्ते गोमयादिना संशोधिते कथास्थाने स्वासने प्राङ्-
 मुख उपविश्य । पूर्वोक्तलक्षणयुक्तं पंडितं च शुद्धासने उदङ्मुखमुपवेश्य । आचम्य प्राणनायम्य । शांतिपाठं पठिते
 देशकालौ संकीर्त्य । मम इह जन्मनि जन्मान्तरे वा कृतसमस्तपापक्षयपूर्वकधर्मार्थकाममोक्षसिद्धिद्वारा श्रीपरमेश्वरश्रीत्यर्थं
 ब्राह्मणद्वारा श्रीमद्भगवत्सप्ताहयज्ञं करिष्ये ॥ तदंगत्वेन निर्वधन्तासिद्धयर्थं गणपतिपूजनं पुण्याहचनं मातृकापूजनं
 नंदीश्राद्धं च करिष्ये । इति संकल्प्य गणपतिपूजनादिनां दीक्षां प्राप्तं पूर्वोक्तपद्धतिकांडवत्सर्वं संपादयेत् । ततो वरणद्वा

व्याणि गृहीत्वा । देशकालौ संकीर्त्य । मम सर्वविधपापक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं जन्मजन्मान्तरे श्रीभगवद्भक्तिप्राप्त्यर्थं
 च श्रीमद्भागवतसप्ताहकथाश्रवणार्थममुकगोत्रममुकवंदशाखाध्यायिनं ब्राह्मणं श्रावयितारमेभिर्द्रव्यैस्त्वामहं वृणे । ॐ वृत्तोस्मीति
 प्रतिवचनान्तरं वस्त्रालंकारैः संपूज्य प्रार्थयेत् ॥ शुक्ररूप द्विजश्रेष्ठ सर्वशान्नाविशारद ॥ श्रीभागवतव्याख्यानद्वानं मे विनाशय
 ॥ १ ॥ इति संप्रार्थ्य वक्तां वरयेत्पंच वाडवान् ॥ द्वादशाक्षरमंत्रस्य जपार्थं मुनिसत्तम ॥ २ ॥ ततो देशकालौ संकीर्त्य मम
 सर्वविधपातकनिवृत्तिद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणश्रीमद्भागवतसप्ताहयज्ञकर्मणः साङ्गतासिद्ध्यै अमुकगोत्रममुकशर्माणं
 ब्राह्मणमेभिर्द्रव्यैर्विष्णोर्द्वादशाक्षरमंत्रजपकरणार्थं त्वामहं वृणे । इति वृत्वा वरणद्रव्यैः संपूज्य प्रार्थयेत् ॥ एवमेव गायत्रीजपार्थं
 विष्णुसहस्रनामजपार्थं च वृणुयात् ॥ ततः सर्वतोभद्रमंडले विष्णुप्रतिमां संस्थाप्य पुरुषभूक्तेन द्वादशाक्षरमंत्रेण वा षोडशोपचा
 रैः संपूज्य प्रदक्षिणाचतुष्टयं कृत्वा साष्टांगं प्रणम्य प्रार्थयेत् । संसारसागरे मग्नं दीनं मां करुणानिधे ॥ कर्मग्राहगृहीताङ्गं मामुद्धर
 भवार्णवात् ॥ ततः श्रीमद्भागवतपूजां षोडशोपचारैः कृत्वा वस्त्राभरणपुष्पमालाफलनैवेद्यादि निवेद्य । प्रदक्षिणां कृत्वा प्रार्थयेत् ।
 श्रीमद्भागवताख्यस्त्वं प्रत्यक्षः कृष्ण एव हि ॥ स्वीकृतोऽसि मया नाथ मुत्तयर्थं भवसागरे ॥ १ ॥ मनोरथो मदीयौऽयं सफलः
 सर्वथा त्वया ॥ निर्विघ्नेनैव कर्त्तव्यो दासोऽहं तव केशव ॥ २ ॥ एवं दीनं वचः प्रोक्त्वा वक्तां चापि पूजयेत् ॥ समूष्य वस्त्रभूषाभिः
 पूजान्ते तं च संस्तवेत् ॥ ३ ॥ ब्राह्मणान्वैष्णवाश्चान्यास्तथा कीर्त्तनकारिणः ॥ नत्वा संपूज्य दत्त्वाध्यै स्वयमासनमाविशेत् ॥ ४ ॥

लोकांचिताधनगारपुत्रचित्ताच्युतश्च यः ॥ कथांचिताशुद्धमतिः स लेभेत्फलमुत्तमम् ॥ ५ ॥ आसूयादयमारभ्य सार्द्धं त्रिप्रहरात्
 कम् ॥ वाचनीया कथा सम्यग्धीरकण्ठं सुधीमता ॥ ६ ॥ कथाविरामः कर्तव्यो माध्याह्ने घटिकाद्वयम् ॥ कथावसाने कर्तव्यं कीर्तनं
 केशवस्य च ॥ ७ ॥ उपवासः प्रकर्तव्यः श्रोतृभिस्तत्फलप्लुभिः ॥ तद्दशत्तौ हविष्यान्नं सकृत्स्वल्पं समाहरेत् ॥ ८ ॥ जलेनापि
 फलेनापि दुग्धेन च घृतेन वा ॥ केवलैर्नैव कर्तव्यं निर्विघ्नं धारणं तनोः ॥ ९ ॥ ब्रह्मचर्यमधःभुतिः पत्रावल्यां च भोजनम् ॥
 कथासमाप्तौ भुक्तिं च कुर्यान्नित्यं कथाव्रती ॥ १० ॥ कामं क्रोधं मदं लोभं दम्भं मात्सर्यमेव च ॥ मोहं द्वेषं तथा हिंसां निंदां चापि
 विवर्जयेत् ॥ ११ ॥ सत्यं शौचं दयां मौनमार्जवं विनयं तथा ॥ मनःप्रसन्नतां चापि बुधः कुर्यात्कथाव्रती ॥ १२ ॥ श्रीकाम
 स्तनयार्थी च जयकामश्च मोक्षधीः ॥ शृणुयाद्भै भागवतं निष्कमः श्रीहरिं लेभेत् ॥ १३ ॥ दारिद्र्यं क्षयी रोगी निर्भाग्यः पाप
 कर्मवान् ॥ अनपत्यो मोक्षकामः शृणुयात्स कथामिमाम् ॥ १४ ॥ अपुण्या काकंवध्या च वंध्या या च मृताभका ॥
 स्रवद्गर्भा च या नारी तथा श्राव्या प्रयन्तः ॥ १५ ॥ सप्तमे दिवसे कुर्याल्लघनं तत्समाप्तिके ॥ वक्तुश्च पूजा कर्तव्या गोभूस्वर्णा
 बरादिभिः ॥ १६ ॥ प्रसादं तुलसीं मालां श्रोतृभ्यः प्रतिपादयेत् ॥ उत्सवश्च तथा कार्यो गीतवाद्यविशारदः ॥ १७ ॥ जयशब्दो
 नमःशब्दः शंखशब्दश्च गीयताम् ॥ विप्रेभ्यो याचकेभ्यश्च वित्तमन्नं प्रदीयताम् ॥ १८ ॥ विरक्तश्चद्रवच्छेता गीता वाच्या परेऽह
 नि ॥ गृहस्थश्चेत्तदा होमः कर्तव्यः कर्मशान्तेय ॥ १९ ॥ प्रतिशोकं च जुहुयाद्विधिना दशमस्य च ॥ पायसं मधुसर्पिश्च तिल

तंडुलकान् यवान् ॥ २० ॥ शर्करां च प्रियालं च द्राक्षां बादामखड्गैः ॥ अंभोजानि च कर्पूरं चंदनागुरुणी पुरम् ॥ २१ ॥
 लवंगं बिल्वपत्राणि सहस्रं च पृथक् हुनेत् ॥ अथ वा हवनं कुर्याद्वायत्र्या सुसमाहितः ॥ २२ ॥ तन्मयत्वात्पुराणस्य परमस्यास्य
 तत्त्वतः ॥ होमाशक्तौ बुधो होम्यं दद्यात्तत्फलसिद्धये ॥ २३ ॥ नानाछिद्रनिरोधार्थं न्यूनाधिक्यताव्ययोः ॥ दोषयोः प्रशमार्थं
 तु पठेन्नामसहस्रकम् ॥ २४ ॥ द्वादशाष्टादशा वापि श्रद्धया ह्यधिकास्तथा ॥ पायसेनाशयेद्विप्रां स्वर्णं धेनुश्च दक्षिणा ॥ २५ ॥
 शक्तौ पलत्रयमितं स्वर्णसिंहं विधाय च ॥ तत्रास्य पुस्तकं स्थाप्य लिखितं ललिताक्षरम् ॥ २६ ॥ संपूज्यावाहनद्वैतदुपचारैः
 सदक्षिणम् ॥ वस्त्रभूषणगंधाद्यैः पूजिताय यतात्मने ॥ २७ ॥ आचार्य्याय सुधीदत्त्वा मुक्तः स्याद्भवबन्धनैः ॥ एवं कृते विधाने च
 सर्व्वपापनिवारणे ॥ २८ ॥ फलदं स्यात्पुराणं तु श्रीमद्भागवतं शुभम् ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां साधनं नात्र संशयः ॥ २९ ॥
 इति ते कथितं सर्व्वं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ श्रीमद्भागवतैव भुक्तिमुक्तिः प्रकाशिता ॥ ३० ॥ इति पादौ उत्तरखण्डे श्रीमद्भागवत
 पारायणसप्ताहविधानं सप्रयोगं समाप्तम् ॥ ॥ अथ महाभारतश्रवणविधानम् ॥ (महाभारते) “ अतः परं प्रवक्ष्यामि
 यानि देयानि भारते ॥ वाच्यमाने तु विप्रेभ्यो राजन्वर्षिणपर्वणि ॥ १ ॥ स्वस्ति वाच्य द्विजानादौ ततः कार्यं प्रवर्तते ॥ समाप्ते पर्वणि
 ततः स्वशक्त्या पूजयेद्द्विजान् ॥ २ ॥ आदौ तु वाचकं चैव वस्त्रगंधसमन्वितम् ॥ विधिवद्भोजयेद्वाजन्मधुपायसमुत्तमम् ॥ ३ ॥
 ततो मूलफलप्रायं पायसं मधुसर्पिषा ॥ आस्तिकं भोजयेद्वाजन्मधुपायसमुत्तमम् ॥ ४ ॥ अपूपैश्चैव पूषैश्च मोदकैश्च समन्वि

तम् ॥ समापर्वणि राजेन्द्र हविष्यं भोजयेद्विजान् ॥ ५ ॥ आरण्यके मूलफलैस्तर्पयेत्तु द्विजोत्तमान् ॥ अरणीपर्व चासाद्य जल
 कुम्भान्प्रदापयेत् ॥ ६ ॥ तर्पणानि च मुख्यानि वन्यमूलफलानि च ॥ सर्वकामगुणोपेतं विप्रभ्योऽन्नं प्रदापयेत् ॥ ७ ॥
 विराट्पर्वणि तथा वासांसि विविधानि च ॥ उद्योगे भरतश्रेष्ठ सर्वकामगुणान्वितम् ॥ ८ ॥ भोजनं भोजयेद्विप्रांश्च गन्धमाल्यैरलङ्कृ
 तान् ॥ भीष्मपर्वणि राजेन्द्र दत्त्वा यानमनुत्तमम् ॥ ९ ॥ ततः सर्वगुणोपेतमन्नं दद्यात्सुसंस्कृतम् ॥ द्रोणपर्वणि विप्रभ्यो भोजनं पर
 मार्चितम् ॥ १० ॥ शराश्च देया राजेन्द्र चापान्यसिवरास्तथा ॥ कर्णपर्वण्यपि तथा भोजनं सर्वकामिकम् ॥ ११ ॥ विप्रेभ्यः संस्कृतं
 सम्यग्दद्यात्संयतमानसः ॥ शल्यपर्वणि राजेन्द्र मोदकैः सगुडादनैः ॥ १२ ॥ अपूपैस्तर्पणैश्चैव सर्वमन्नं प्रदापयेत् ॥ गदापर्वण्यपि
 तथा मुद्गमिश्रं प्रदापयेत् ॥ १३ ॥ स्त्रीपर्वणि तथा रत्नैस्तर्पयेत्तु द्विजोत्तमान् ॥ द्रुतौदनं पुरस्ताच्च ऐषीकै दापयेत्पुनः ॥ १४ ॥
 ततः सर्वगुणोपेतमन्नं दद्यात्सुसंस्कृतम् ॥ शान्तिपर्वणि च तथा हविष्यं भोजयेद्विजान् ॥ १५ ॥ आश्विमेधिकमासाद्य भोजनं सर्व
 कामिकम् ॥ तथाश्रमनिवासे तु हविष्यं भोजयेद्विजान् ॥ १६ ॥ मौसले सर्वगुणितं गंधमाल्यानुलेपनम् ॥ महाप्रस्थानिके तद्द
 त्सर्वकामगुणान्वितम् ॥ १७ ॥ स्वर्गपर्वण्यपि तथा हविष्यं भोजयेद्विजान् ॥ हरिवंशसमाप्तौ तु सहस्रं भोजयेद्विजान् ॥ १८ ॥ गामे
 कां निष्कंसयुक्तां ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ तदधेनापि दातव्या दुरिद्रिणापि पार्थिव ॥ १९ ॥ प्रतिपर्वसमाप्तौ तु पुस्तकं वै विचक्षणः ॥
 सुवर्णेन च संयुक्तं वाचकाय निवेदयेत् ॥ २० ॥ हरिवंशे पर्वणि च पायसं तत्र भोजयेत् ॥ पारणेऽप्यारणे राजन्यथावद्भूतर्षभ ॥ २१ ॥

समाप्य सर्वाः प्रयतः संहिताः शान्त्रिकोविदः ॥ शुभे देशे निवेश्याथ क्षौमवस्त्राभिसंवृताः ॥ २२ ॥ अर्चयेत यथान्यायं गंधमाल्यैः
पृथक्पृथक् ॥ हिरण्यं च सुवर्णं च दक्षिणामथ दापयेत् ॥ २३ ॥ सर्वथा तोषेयद्रुत्तया वाचकं गुरुमात्मनः ॥ वाचके परितुष्टे तु
शुभा प्रीतिरनुत्तमा ॥ २४ ॥ ब्राह्मणेषु तु तुष्टेषु प्रसन्नाः सर्वदेवताः ॥ अष्टादशपुराणानां श्रवणाद्यत्फलं भवेत् ॥ २५ ॥ तत्फलं सम
वाप्नोति वैष्णवो नात्र संशयः ॥ स्त्रियश्च पुरुषाश्चैव वैष्णवं पदमाप्नुयुः ॥ २६ ॥ स्त्रिभिश्च पुत्रकामाभिः श्रोतव्यं वैष्णवं यशः ॥
दक्षिणा चात्र देया वै निष्कपंचसुवर्णकम् ॥ २७ ॥ वाचकाय यथाशक्त्या यथोक्तं फलमिच्छता ॥ स्वर्णशृंगी च कपिलां सवत्सां
वस्त्रसंवृताम् ॥ २८ ॥ वाचकाय च दद्याद्धि आत्मनः श्रेय इच्छता ॥ अलंकारं प्रदद्याच्च पाण्योर्वै भरतर्षभ ॥ २९ ॥ कर्णस्याभरणं दद्या
द्धनं चैव विशेषतः ॥ भूमिदानं समादद्याद्वाचकाय नराधिप ॥ ३० ॥ शृणोति श्रावयेद्वापि सततं चैव यो नरः ॥ सर्वपापविनि
र्मुक्तो वैष्णवं पदमाप्नुयात् ॥ ३१ ॥ पितृनुद्धरते सर्वनिकादशसमुद्भवान् ॥ आत्मानं ससुतं चैव स्त्रियं च भरतर्षभ ॥ ३२ ॥
दशंशश्चैव होमोऽपि कर्तव्योत्र नराधिप ॥ इदं मया तवाग्रे च प्रोक्तं सर्वं नरर्षभ ॥ ३३ ॥ इति महाभारतश्रवणविधानं समाप्तम् ॥
अथ श्रीवाल्मीकिमुनिवृत्तस्यादिकाव्यस्य श्रीमद्रामायणाख्यस्य नवाहपाठविधानम् ॥ (रामसेवाग्रथे ।) माघकार्तिकवैशाखे चैत्रे
वान्यतमेपि च ॥ यथावकाशः श्रद्धा च तथैव शृणुयान्नरः ॥ १ ॥ (श्रीरामायणमाहात्म्येपि) चैत्रे माघे कार्तिके च सिते पक्षे
च वाचयेत् ॥ नवाहे सुमहापुण्यं श्रोतव्यं च प्रयत्नतः ॥ २ ॥ पंचम्या दिनमारभ्य रामायणकथामृतम् ॥ नवाहश्रवणैव सर्वे

पापैः प्रमुच्यते ॥ ३ ॥ (रामसेवायाम्) तिथिः सैव महापुण्या सकालः सर्वपुण्यपदः ॥ यस्मिन्नामयणकथाश्रवणे जायते मतिः ॥ ४ ॥ पुण्यक्षेत्रे पुण्यतीर्थे तुलसीविष्णुसन्निधौ ॥ स्वगृहे वा पठेद्यस्तु स देवैः परिपूज्यते ॥ ५ ॥ पूर्वोत्तरमुखो वक्तुः श्रोतारस्तत्पुनः स्थिताः ॥ एकाग्रतरचित्तेन पठेद्वा शृणुयान्नरः ॥ ६ ॥ व्यासासनं समास्त्यीयं तदग्रे पुस्तकासनम् ॥ वितानपल्लवो पेते कदलीस्तंभमण्डितम् ॥ ७ ॥ श्रोतृणामासनं स्थाप्यं विशालं तत्पुनः पुनः ॥ श्रोतृभिश्च तथा वक्तुव्यासाद्वंथस्य चोच्चता ॥ ८ ॥ पुराणं पूजयेन्नित्यं नित्यं व्यासस्य पूजनम् ॥ मध्याह्ने घटिकायुग्मं विश्रामं कारयेत्तथा ॥ ९ ॥ कथान्ते भगवन्नामस्मरणं संप्रकीर्तितम् ॥ समाप्तौ वस्त्रभूषाद्यैर्द्रव्यैर्व्यासस्य तोषणम् ॥ १० ॥ अथ नवदिनपर्यन्तं कथाविश्रामस्थलकथनम् ॥ प्रथमे तु अयोध्यायाः षट्सर्गात् शुभा स्थितिः ॥ तस्यैवाऽशीतिसर्गान्ते द्वितीये दिवसे स्थितिः ॥ १ ॥ तथा विंशतिसर्गान्ते चारण्यस्य तृतीयके ॥ दिने चतुर्थे षट्चत्वारिंशत्सर्गे कथास्थितिः ॥ २ ॥ किष्किं धारव्यस्य कांडस्य पाठविद्विरुदाहता ॥ सुसप्त चत्वारिंशत्के सर्गान्ते सुंदरे स्थितिः ॥ ३ ॥ पंचमे दिवसे कुर्यादथ षष्ठे तथोच्यते ॥ युद्धकाण्डस्य पंचाशत्सर्गान्ते विमला स्थितिः ॥ ४ ॥ एकोनशतसंख्याके सर्गान्ते सप्तमे दिने ॥ युद्धस्यैव तु काण्डस्य विश्रामः संप्रकीर्तितः ॥ ५ ॥ तथा चोत्तरकाण्डस्य षट्त्रिंशत्सर्गपूरणे ॥ अष्टमे दिवसे कृत्वा स्थितिश्च नवमे दिने ॥ ६ ॥ शेषं समाप्य युद्धस्य चान्त्यं सर्गं पुनः पठेत् ॥ रामराज्यकथा यस्मिन्सर्ववाञ्छितदायिनी ॥ ७ ॥ एवं पाठक्रमः पूर्वराचायैश्च विनिर्मितः ॥ यः करोति नरश्रेष्ठः शृणुयाद्वा समा

हितः ॥ ८ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां फलं त्वक्कलं लभेत् ॥ कथान्ते मंडपं कृत्वा सर्वतोभद्रसंयुतम् ॥ ९ ॥ सस्थंडिलं सकुंडं
 वा पताकाकदलीयुतम् ॥ पूजयेद्गणराजं च ब्राह्मणैः स्वस्ति वाचयेत् ॥ १० ॥ मातृकापूजनं नंदीश्राद्धं भूसुरवर्णनम् ॥ मंडले
 सर्वतोभद्रे हौं रामं प्रपूजयेत् ॥ ११ ॥ जानकीसहितं वस्त्रभूषासूचकचन्दनादिभिः ॥ पार्श्वे भरतशत्रुघ्नौ हनुमन्तं पुरः
 स्थितम् ॥ १२ ॥ प्रष्टे विभीषणं भक्तं सुग्रीवं तु समर्चयेत् ॥ लक्ष्मणं पादपीठस्य सन्निधौ विधिनर्चयेत् ॥ १३ ॥
 चतुःशतोत्तरं चैव द्विसहस्रं तिलैस्तदा ॥ हवनं मंत्रतः कुर्याद्वादशाक्षरविद्यया ॥ १४ ॥ अष्टाक्षरेण वा रामषडक्षरत आचरेत् ॥
 तर्पणं तद्दशांशेन मार्जनं तद्दशांशतः ॥ १५ ॥ ब्राह्मणान्वैष्णवाश्चैव सद्देन तु भोजयेत् ॥ एकपारायणस्यैषा संख्या होमे प्रकी
 र्तिता ॥ १६ ॥ पाठवृद्ध्या तु होमस्य संख्यावृद्धिः प्रजायते ॥ गोप्रदानादिकं सर्वं दानं शक्त्या प्रदापयेत् ॥ १७ ॥ व्याघ्राय
 पुस्तकं दद्याद्धिमसिहासने स्थितम् ॥ सांगतासिद्धये तस्य स्वर्णमुद्रां समर्पयेत् ॥ १८ ॥ भूयसीं दक्षिणां दत्त्वा दीनानाथान्
 समर्चयेत् ॥ एवं कृते मनुष्याणां दुर्लभोऽपि मनोरथः ॥ १९ ॥ श्रीरामस्य ग्रासदेन सुलभः स्यान्न संशयः ॥ प्रतिमां कलशोपेतां
 मंडलेन समन्विताम् ॥ २० ॥ विसर्जयित्वाऽऽचार्याय दद्यात्कर्मगसिद्धये ॥ कृतकृत्यं भावयित्वा चात्मानं तु हारं स्मरेत् ॥ २१ ॥
 इति श्रीवल्मीकिरामायणनवाहपारायणविधानम् ॥ अथ वाल्मीकिरामायणपुस्तकदानविधानम् ॥ “ तत्रादौ पञ्चोपचारैः पुस्तक
 पूजनम् ॥ ॐ सदा श्रवणमात्रेण पापिनां सद्गतिप्रदे ॥ शुभे रामकथे तुभ्यं गन्धमद्य समर्पये ॥ १ ॥ इति गन्धम् ॥ बालादिसप्त

काण्डेन सर्वलोकभूषणम् ॥ रामायण महोदार पुष्पं तेष्व समर्पये ॥ २ ॥ इति पुष्पाणि । पुष्पमालां च ॥ यस्यैकश्लोकपाठस्य
फलं सर्वफलाधिकम् ॥ तस्मै रामायणायद्य दशांगं धूपमर्पये ॥ ३ ॥ इति धूपम् ॥ यस्य लोके प्रणेतारो वाल्मीक्यादिमहर्षयः ॥
तस्मै रामचरित्राय द्रुतदीपं समर्पये ॥ ४ ॥ इति दीपम् ॥ श्रूयते ब्रह्मणो लोके शतकोटिप्रविस्तरम् ॥ रूपं रामायणस्यास्य
तस्मै नैवेद्यमर्पये ॥ ५ ॥ इति नैवेद्यम् ॥ एवं पञ्चोपचारपूर्जां कर्त्रेण नीराजनं च कृत्वा प्रदक्षिणाचतुष्टयं पुष्पाञ्जलिं च दत्त्वा
साष्टांगं प्रणम्य प्रार्थनां कुर्यात् ॥ वाल्मीकिगिरिसंभूता रामसागरागामिनी ॥ पुनति भुवनं पुण्या रामायणमहानदी ॥ १ ॥
श्लोकसारसमाकीर्णं सर्गकल्लोलसंकुलम् ॥ कांडग्राहमहामीनं वंदे रामायणार्णवम् ॥ २ ॥ अस्मिन्कलमलाकीर्णं काले सर्वशुभ
प्रदम् ॥ मनुजानां गतिर्नास्ति श्रीमद्रामकथां विना ॥ ३ ॥ वाल्मीकिर्मुनिसिंहस्य कवितावनचारिणः ॥ शृण्वन्नाम
कथानादं को न याति परां गतिम् ॥ ४ ॥ इति संप्रार्थ्य देवब्राह्मणं सम्पूज्य । पुस्तकस्य संकल्पं कृत्वा ब्राह्मणाय
दद्यात् । ततो दानप्रतिष्ठासिद्धये सुवर्णदक्षिणां दत्त्वा प्रणिपत्य विसर्जयेत् ॥ " इति पुस्तकदानम् ॥ अथ
वाल्मीकिरामायणन्यासादिविधानम् ॥ पुत्रकामो बालकांडं पठेत् ॥ १ ॥ लक्ष्मीकामोऽयोध्याकांडम् ॥ २ ॥ नष्टराज्यप्राप्ति
कामः किष्किन्धाकांडम् ॥ ३ ॥ सर्वकामः सुन्दरकाण्डम् ॥ ४ ॥ शत्रुनाशकामः सर्वकामश्च लंकाकाण्डं च पठेत् । तत्र प्रयोगः ॥
ॐ अस्य श्रीवाल्मीकिरामायणमहामंत्रस्य वाल्मीकिभगवान् ऋषिः ॥ प्रायेण अनुष्टुप् छंदः ॥ श्रीरामः परमात्मा देवता । अभयं सर्वे

भूतेभ्य इति बीजम् । अद्भुत्यग्रेण तान् हन्यामिति शक्तिः ॥ एतदस्त्रबलं दिव्यमिति कीलकम् । भगवान्नारायणो देव इति तत्त्वम् ।
 धर्मात्मा सत्यसंधश्चेत्यस्त्रं पाठे विनियोगः । ॐ श्रीं रं आपदामपहर्तारमित्यष्टुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं रीं दातारं तर्जनीभ्यां
 नमः ॥ २ ॥ ॐ रें हूं सर्वसंपदामिति मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ श्रीं रैं लोकाभिराममित्यनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ
 श्रीं रैं श्रीराममिति कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ रैं रः भूयोभूयो नमाम्यहमिति करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति कर
 न्यासः ॥ एवमेव हृदयादि पंचांगन्यासं कृत्वा । ॐ अहं सखा ते काकुत्स्थ इत्यस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति षडंगं कृत्वा । ॐ ब्रह्मा
 स्वयंभूभगवानिति दिग्बंधं कुर्यात् । अथ ध्यानम् ॥ “वामे भूमिसुता पुरस्तु हनुमान्पश्चात्सुमित्रासुतः शत्रुघ्नो भरतश्च पार्श्वदल
 योर्वार्थ्यादिकोणेषु च ॥ सुग्रीवश्च विभीषणश्च युवराट् तारासुतो जाम्बवान्मध्ये नीलसरोजकोमलरुचिं रामं भजे श्यामलम् ॥ १ ॥
 इति ध्यात्वा मानसोपाचारैः संपूज्य पठेत् ॥ ॐ आपदामपहर्तारं दातारं सर्वसंपदाम् ॥ लोकाभिरामं श्रीरामं भूयोभूयो नमाम्यहम्
 ॥ १ ॥ इति मंत्रेण सम्पुटितरामायणपाठात्सकलकार्यसिद्धिः ॥ अथ बालकांडस्य ऋषिन्यासादिप्रयोगः । ॐ अस्य श्रीबालकां
 डमहामंत्रस्य भगवान् ऋष्यशृंगऋषिः । अनुष्टुब्धः दशरथिः परमात्मा देवता । रं बीजम् ॥ नमः शक्तिः । रामयेति कीलकम् ।
 श्रीरामप्रीत्यर्थं बालकांडे जपे विनियोगः ॥ ॐ ऋष्यशृंगऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुब्धसे नमः मुखे ॥ २ ॥
 ॐ दशरथिपरमात्मदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ रं बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ नमः शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ ॐ

रामाय कीलकाय नमः सर्वाङ्गे ॥ ६ ॥ इति ऋध्यादिन्यासः ॥ ॐ सुप्रसन्नाय अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ शान्तमनसे तर्जनीभ्यां
 नमः ॥ २ ॥ ॐ सत्यसंधाय मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ जितेन्द्रियाय अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ धर्ममष्टाय कनिष्ठिका
 भ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ राजदाशरथये जयिने करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति कान्त्यासः । एवमेव हृदयादिषडङ्गन्यासं कृत्वा
 ध्यायेत् ॥ ध्यानम् ॥ श्रीराममाश्रितजनमरभूरुहेशमानंदगुह्यमखिलामरवंदितांश्रिम् ॥ सीतांगनासुमिलितं सततं सुमित्रापुत्रान्वितं
 धृतधनुः शरमादिदेवम् ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य पुत्रकामनया । 'ॐ रां रामाय नमः' इति मंत्रेण संपुटितं बालकांड
 पठेत् ॥ ॐ सुप्रन्नः शान्तमनाः सत्यसंधो जितेन्द्रियः ॥ धर्मज्ञो नयसारज्ञो राजा दाशरथिर्जयी ॥ १ ॥ इति मंत्रेण वा संपुटं दद्यात् ।
 हनुमत्पूजापूर्वकं पारायणं कृत्वा कांडाति पूर्वोक्तं न्यासं कुर्यात् ॥ इति बालकांडपारायणम् ॥ ॐ अस्य श्रीअयोध्याकांडमहाप्रत्यय
 भगवान् वसिष्ठ ऋषिः । अनुष्टुप् छंदः । भरतौ दाशरथिपरमात्मा देवता । भं बीजम् । नमः शक्तिः । भरतायेति कीलकम् ।
 मम भरतप्रसादसिद्धयर्थे अयोध्याकांडजपे विनियोगः । ॐ वसिष्ठऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप्छंदसे नमः मुखे
 ॥ २ ॥ ॐ दाशरथिभरतपरमात्मदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ भंबीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ नमः शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥
 ॐ भरताय कीलकाय नमः सर्वाङ्गे ॥ ६ ॥ इति ऋध्यादिन्यासः ॥ ॐ भरताय नमस्तस्मै अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ रस
 ज्ञाय तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ महात्मने मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ तापसाय अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ अति

शांताय कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ शत्रुघ्नसहिताय करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति कारन्यासः । एवमेव हृदया
 दिपङ्गन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ ध्यानम् ॥ श्रीरामपादद्वयपादुकांतस्ससक्तचित्तं कमलायताक्षम् ॥ श्यामं प्रसन्नवदनं कमलावदाम्भ
 शत्रुघ्नयुक्तमनिशं भरतं नमामि ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य । ॐ भं भरताय नमः ॥ भरताय नमस्तस्मै सार
 ज्ञाय महात्मने ॥ तापसायातिशांताय शत्रुघ्नसहिताय च ॥ १ ॥ इति तंत्रेण संपुटितमयोध्याकाण्डं लक्ष्मीकामनया पठेत् ॥
 तत उत्तरन्यासं पूर्ववत्कृत्वा पारायणं समापयेत् । इत्ययोध्याकाण्डपारायणम् ॥ २ ॥ ॐ अस्य श्रीकिष्किंधाकाण्डमहामन्त्रस्य
 भगवान् ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । सुग्रीवो देवता । सुं बीजम् । नमः शक्तिः । सुग्रीवेति कीलकम् । मम सुग्रीवप्रसादसिद्धयर्थे
 किष्किंधाकाण्डपारायणे जपे विनियोगः ॥ ॐ भगवद्वष्ये नमः शिरसि ॥ ॐ अनुष्टुप् छन्दसे नमः सुखे ॥ २ ॥ ॐ सुग्री
 वदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ सुं बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ नमः शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ ॐ सुग्रीवेति कीलकाय
 नमः सर्वांगे ॥ ६ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः । ॐ सुग्रीवाय अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ सूर्यतनयाय तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥
 ॐ सर्वानुरंगवाय मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ बलवते अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ राघवसत्कारनिष्ठिकाभ्यां नमः
 ॥ ५ ॥ वशी रायं प्रयच्छतु इति करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति कारन्यासः । एवमेव हृदयादिपङ्गन्यासं कृत्वा
 ध्यायेत् (ध्यानम्) सुग्रीवमर्कतनयं कपिवधवैद्यमारोपिताच्युतपदांबुजमादरेण ॥ पाणिप्रहारकुशलं बलपौरुषाद्व्यमाशास्पदांतिनि

पुणं हृदि भावयामि ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य । ॐ सुसुग्रीवाय नमः ॥ सुग्रीवः सूर्यतनयः सर्ववानरपुं-
 बलवान्नायवसत्सा वशी रायं प्रयच्छतु ॥ १ ॥ इति मंत्रेण संपुटितं पठेत् । नष्टराज्यप्राप्तिः अन्यत्सर्वं पूर्ववत् । इति कि-
 कांडपारायणम् ॥ अस्य श्रीआरण्यकांडमहामन्त्रस्य भगवान् ऋषिः । अनुष्टुप् छंदः । श्रीरामो दशरथिः परमात्मा
 देवता । ई बीजम् । नमः शक्तिः । इन्द्रायैति कीलकम् । इन्द्रप्रसादसिद्धयर्थे आरण्यकांडपारायणे जपे विनियोगः ॥ ॐ भग-
 वये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ श्रीरामपरमात्मामहोदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥
 बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ नमः शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ ॐ इन्द्राय कीलकाय नमः सर्वांगे ॥ ६ ॥ इति ऋ-
 न्यासः ॥ ॐ सहस्रनयनाय अद्भुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ देवाय तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ सर्वदेवनमस्कृताय मध्यमाङ्गु-
 ल्यैः ॥ ३ ॥ ॐ दिव्यवज्रायुधाय अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ महोदराय कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ शचीपतये
 करपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः । एवमेव हृदयादिषडङ्गान्यासं कृत्वा ध्यायेत् । (ध्यानम्) शचीपतिं सर्वसुरेशवं
 तिहतरामचिन्त्यशक्तिम् ॥ श्रीरामसेवानिगतं महातं वंदे महेंद्रं धृतवज्रमीडयम् ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य ।
 ले इन्द्राय नमः ॥ १ ॥ सहस्रनयनं देवं सर्वदेवनमस्कृतम् ॥ दिव्यवज्रधरं देवं महेंद्रं च शचीपतिम् ॥ १ ॥ इति मन्त्रेण संपुटितं
 पठेत् । अन्यतर्पणवदित्यारण्यकांडपारायणम् ॥ अस्य श्रीसुन्दरकांडमहामन्त्रस्य भगवान् हनुमान् ऋषिः अनुष्टुप् छन्दः ।

न्माता सीता देवता । श्रीं बीजम् । स्वाहा शक्तिः । सीतायै कीलकं सीताप्रसादसिद्ध्यर्थं सुन्दरकाण्डपारायणे जपे विनियोगः ।
 ॐ भगवद्धनुमद्भूषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ जगन्माता सीतादेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥
 ॐ श्रीबीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ स्वाहाशक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ ॐ सीतायै कीलकाय नमः सर्वांगे ॥ ६ ॥ इति
 ऋध्यादिन्यासः ॥ ॐ सीतायै अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ विदेहराजसुतायै तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ रामसुन्दर्यै मध्यमाभ्यां
 नमः ॥ ३ ॥ ॐ हनुमता समाश्रितायै अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ भूमिसुतायै कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ शरणं भजे
 करतलकरपट्टाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ एवमेव हृदयादिषडङ्गन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ ध्यानम् ॥ “सीतामुदारचरितां
 विधिसांविष्णुवंद्यां त्रिलोकजननीं शतकल्पवल्लीम् ॥ हैमलेकमणिरञ्जितकोटिभागैर्भूषाचर्यैरनुदिनं सहितां नमामि ॥ १ ॥” इति
 ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य । ‘ॐ श्रीसीतायै नमः ॥ १ ॥’ इति मंत्रेण संप्रदत्तं पठेत् । सर्वकार्यसिद्धिः । अन्यत्पूर्ववत् ।
 इति सुन्दरकाण्डपारायणम् ॥ ५ ॥ अस्य श्रीगुह्यकाण्डमहामंत्रस्य विभीषण ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । विधाता देवता । बं बीजम् ।
 नमः शक्तिः । विधातेति कीलकम् । श्रीधातुप्रसादसिद्ध्यर्थं गुह्यकाण्डपारायणे जपे विनियोगः । ॐ विभीषणऋषये नमः शिरसि
 ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ विधातुदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ बं बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ नमः
 शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ ॐ विधातेति कीलकाय नमः सर्वाङ्गे ॥ ६ ॥ इति ऋध्यादिन्यासः । ॐ विधात्रे

अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ महादेवाय तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ भक्तानामभयप्रदाय मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥
 ॐ सर्वदेवप्रीतिकराय अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ भगवन्प्रियाय कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ ईश्वराय
 कर्तलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ एवमेव हृत्पद्मदिपङ्गन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥
 "देवं विधातारमन्तवीर्यं भक्ताभयं श्रीपरमादिदेवम् ॥ सर्वमरप्रीतिकरं प्रशान्तं वंदे मदा भूतयति सुभर्तुम् ॥ १ ॥" इति ध्यात्वा
 मानसोपचारैः संपूज्य । ॐ वं विधात्रे नमः ॥ १ ॥ विधातारं महादेवं भक्तानामभयप्रदम् ॥ सर्वदेवप्रीतिकरं भगवन्प्रियमीश्व
 रम् ॥ १ ॥ इति मंत्रेण संपुटितं पठेत् ॥ (शत्रोः पराभवो विजयश्च) अन्यत्सर्वं पूर्ववत् ॥ इति शुद्धकाण्डपारायणम् ॥ ६ ॥ उत्तर
 कांडस्यापि ऋज्यादिन्यासं षडंगन्यासं चैतद्वै ज्ञातव्यम् ॥ अथ पारायणदिनसंख्या । पुनर्वसुनक्षत्रादारभ्य आर्द्रापयंतं सप्तका
 ण्डपाठः । इत्येकः पक्षः ॥ १ ॥ प्रतिपदमारभ्य नवरात्रं पठेत् । इति द्वितीयः ॥ २ ॥ चत्वारिंशद्दिनैः पाठः । इति तृतीयः ॥ ३ ॥
 यथारूचि कार्यः ॥ सुंदरकांडे एकोत्तरावृत्त्या पाठः कर्तव्यः । यथा प्रथमदिने एकः द्वितीये द्वौ तृतीये त्रय इत्यादि एकदशदिनप
 र्यतम् ॥ द्वादशदिने अवशिष्टं सर्गद्वयं पठित्वा पुनः प्रथमसर्गः पठनीयः । एवं त्रिरावृत्त्या सकलकार्यसिद्धिः । श्रीहनुमन्प्रतिमा
 समीपे सुंदरकांडपाठाच्छीघ्रकार्यसिद्धिः । पाठश्च तन्मनसैव कार्यः । इति श्रीवाल्मीकिरामायणपाण्यणविवानम् ॥ अथ
 अध्यात्मरामायणपाठविधानम् ॥ ॐ अस्य श्रीमदध्यात्मरामायणे अमुककांडमहाभालांमंत्रस्य श्रीभगवान् सदाशिव ऋषिः ।

अनुष्टुप् छंदः । श्रीरामः परमात्मा देवता । ॐ नमो नारायणायति वीजम् ॥ दाशरथिरिति शक्तिः । रावणघ्न इति कीलकम् । मम
 अमुककामनासिद्ध्यर्थममुकमंत्रस्य संपुटीकरणसहितामुककाण्डपाठं करिष्ये इति संकल्प्य पारायणादौ पूर्वोक्तभूतशुद्धिमातृका
 न्यासादि कर्म कुर्यात् । ॐ श्रीभगवत्सदाशिवऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप्छंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ श्रीरामप
 रमात्मदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ नमो नारायणायति बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ दाशरथिशक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥
 ॐ रावणघ्नकीलकाय नमः सर्वाङ्गे ॥ ६ ॥ मम चतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः ॥ अथ पंडगन्यासः ॥ ॐ रं अङ्गु
 स्थाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ हं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ रें अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ
 रौ कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ रः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः । एवमेव हृदयादिषडंगन्यासं कृत्वा
 ॐ रां रीं रौरैः इति मंत्रेण दिग्बधं कुर्यात् ॥ अथ ध्यानम् "नीलदीवरतुल्यश्यामवदनं पीतांबरालंकृतं मुद्रां ज्ञानमयीं दधानमपरा
 विद्युन्निभां राघवम् ॥ पश्यतां मुकुटांगदादिविविधैः कल्पोज्ज्वलांगं भजे श्रीमद्दाशरथिं नमामि सुतरामब्धौ पुत्रं दुस्तरे ॥ १ ॥"
 इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य यथाकामनया मंत्रसंपुटितपाठं कुर्यात् । एतन्न्यासादिकर्म प्रतिकांडं कार्यम् । (संपुटीकरण
 मंत्राः) ॐ श्रीरामचंद्राय स्वाहा ॥ १ ॥ ॐ क्लीं नमः श्रीधुनाथाय ॥ २ ॥ ॐ जयजय रावणान्तकाय ॥ ३ ॥ ॐ नमः सीता
 पतेये नमः ॥ ४ ॥ ॐ लक्ष्मणाग्रजाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ भरतशत्रुघ्नमेवितचरणाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ रं गमाय नमः ॥ ७ ॥ एषा

मन्यतमेन संपुटीकृत्य पाठं कुर्यात्सर्वकार्यसिद्धिः ॥ इत्यध्यात्मरामायणपारायणविधानम् ॥ अथ वेदव्यासमंत्रां
 दानप्रयोगः ॥ (मंत्रमहोद्घौ) मंत्रो यथा-व्यां वेदव्यासाय नमः ॥ ८ ॥ इत्यष्टाक्षरो मंत्रः ॥ अस्य वेदव्यासमंत्रस्य दश
 ऋषिः । अनुष्टुप् छंदः ॥ सत्यवतीसुतवेदव्यासो देवता । व्यां बीजम् । नमः शक्तिः । ममाभीष्टसिद्ध्यर्थे जपो विनियोगः ॥ ॐ
 ऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप्छंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ सत्यवतीसुतवेदव्यासदेवतायै नमः मुखे ॥ ३ ॥ ॐ व्यां
 बीजाय नमः ॥ गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ नमः शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ अथ षडङ्गन्यासः ॥ ॐ व्यां हृद
 याय नमः ॥ १ ॥ ॐ व्यां शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ व्यं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ व्यं कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ ॐ व्यं नेत्रत्रयाय
 वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ व्यः अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इत्यंगन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ “ व्याख्यामुद्रिकया लसत्करतलं स
 ग्नीठस्थितं वामे जानुतले दधानमपरं हस्ते सुविद्यानिधिम् ॥ विप्रव्रातवृत्तं प्रसन्नमनसं पाथोरुहाङ्गद्युतिं पारशर्य्यमतीव
 चरितं व्यासं स्मरेत्सिद्ध्ये ॥ १ ॥ ” इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य । पूर्वोक्तं धर्माद्युक्ते पीठे आवाहनादिपुष्पांतरुपचारैः
 लेन वेदव्यासं संपूज्य आवरणपूजनं कुर्यात् । तद्वथा-षट्कोणे आग्नेयादिकोणकेसरेषु मध्ये दिक्षु च । पूर्वोक्तानि हृदयादिषडं
 गानि संपूज्य तद्बाहिरष्टदलेषु प्राचीक्रमेण ॥ १ ॥ ॐ वैशंपायनाय नमः ॥ २ ॥ ॐ जैमिनये नमः ॥ ३ ॥
 ॐ सुमंतवे नमः ॥ ४ ॥ (दिग्दलेषु) ॐ शुक्राय नमः ॥ ५ ॥ ॐ रोमहर्षणाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ उग्रश्रवसे नमः ॥ ७ ॥ ॐ

अन्येभ्यो मुनिभ्यो नमः ॥ ८ ॥ इति पूजयेत् । ततो बह्वे चतुरसे भूपुरे पूर्वादिदशदिक्षु इन्द्रादिदशदिक्पालान् तद्वर्हिर्वज्राद्याधुधानि
 च पूजयेत् ॥ ततो धूपादिनमस्कारान्तपूजां समाप्य जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणमष्टसहस्रजपः । जपान्ते दशांशेन पायस
 होमः । तद्दशांशेन तर्पणं तद्दशांशेन मार्जनं तद्दशांशतो ब्राह्मणभोजनं च कुर्यात् ॥ तथा च-जपेदष्टसहस्राणि पायसेहोम
 माचरेत् । एवं सिद्धमुन्मत्ती कवित्वं शोभनाः प्रजाः ॥ १ ॥ व्याख्यानशक्तिं कीर्तिं च लभते सम्पदां चयम् ॥ मृत्युञ्जयेन पुटितं
 यो व्यासस्य मनुं जपेत् ॥ २ ॥ सर्वोपद्रवसंत्यक्तो लभते वाञ्छितं फलम् ॥ (मृत्युञ्जयसंपुटितो मन्त्रः-ॐ नृ सः व्यां वेदव्यासाय
 नमः सः नृ ॐ) मृत्युञ्जयस्य मन्त्रोऽयं त्रिवर्णो मृत्युनाशनः ॥ ३ ॥ जप्तोयं केवलो नृणामिष्टसिद्धिं प्रयच्छति ॥ किंप्रुनस्तेन
 पुटितो वेदव्यासमनूतमः ॥ ४ ॥ इति वेदव्यासमन्त्रपुरश्चरणं समाप्तम् ॥ अथ नारायणाथर्वशीर्षम् ॥ अथ पुरुषोहवनारा
 यणोऽकामयतप्रजाः सृजेयति । नारायणात्प्राणो जायते मनः सर्वेन्द्रियाणि च । खंवायुर्ज्योतिरापः पृथिवीविश्वस्यधारिणी ।
 नारायणाद्ब्रह्माजायते । नारायणाद्विष्णुर्जायते । नारायणाद्भुवो जायते । नारायणादिद्रो जायते । नारायणात्प्रजापतिः प्रजायते । नारा
 यणाद्वादशादित्यारुद्रावसवः सर्वाणिच्छन्दांसि नारायणाद्देवाः समुत्पद्यन्ते । नारायणात्प्रवर्तन्ते-नारायणे प्रलीयन्ते । अथादित्यो ना
 रायणः । ब्रह्मानारायणः । शिवश्च नारायणः । शक्रश्च नारायणः । कालश्च नारायणः । दिशश्च नारायणः । ऊर्ध्वश्च नारायणः । अध
 श्च नारायणः । अन्तर्बहिश्च नारायणः । नारायणस्त्वं ॐ सर्वयद्रूपं त्वं च भाव्यम् । निष्कलो निरञ्जनो निर्विकल्पो निराख्यातः शुद्धो

देवकोनारायणोनद्वितीयोऽस्तिकश्चित् । यएवंदे । सविष्णुरेवभवतिसविष्णुरेवभवति । ॐ इत्यग्रे व्याहरेत् । नम इति पश्चात् ।
 नारायणायति पंचाक्षराणि । एतद्देनारायणस्याष्टाक्षरपदम् । योहवनारायणस्याष्टाक्षरपदमध्यति । अनुपव्रतः सर्वमायुरेति । विन्दते
 प्रजारायस्योपं गोपत्यततोऽमृतत्वमश्नुते । ततोऽमृतत्वमश्नुतइति । प्रत्यगानन्दब्रह्मपुरुषं प्रणवस्वरूपम् ॥ अकार उकारोमकारइति
 तानेकधासंयोज्यतदेवतदोमिति । यमुक्तामुच्यतेयोगीजन्मसंसारबंधनात् ॥ ॐ नमोनारायणायतिमंत्रोपासकः वैकुण्ठमुवंगच्छ
 ति । तदिदं परमपुंडरीकं विज्ञानघनं तस्मात्तदिदं भगवत् । ब्रह्मण्यो देवकीपुत्रो ब्रह्मण्यो मधुसूदनः । सर्वभूतस्थ मेकैव नारायणम् ।
 कारणरूपं परब्रह्मकम् । एतदथर्वशीर्षोऽधीति । सायमधीयानो दिवसकृतं पापं नाशयति । प्रातरधीयानो रात्रिकृतं पापं नाशयति ।
 सायंप्रातः प्रभुञ्जानो अपापो भवति । मध्यं दिनमादित्याभिमुखोऽधीयानः सद्यः पंचमहापातकोपातकेभ्यो मुच्यते । सर्वदेवपरा
 यणपुण्यं लभते श्रीनारायणसायुज्यमाप्नोति । यएवंदे । इत्युपनिषत् । इति नारायणार्थशीर्षम् ॥ इति श्रीविकानेरराज्यान्तर्गत
 श्रीरत्नगढनगरनिवासिना श्रीवसिष्ठगोत्रोद्भवश्रीरामकृष्णपौत्रेण श्रीकस्तूरिचंद्रमूनना गौडवंशावतंसश्रीमहदेवभक्तमाध्यं दिनवाज
 सनेयिना वैद्यपंडितश्रीचतुर्थीलालशर्मणा विरचिते अनुष्ठानप्रकाशे महानिबंधे पुरश्चरणकाण्डे विष्णुमंत्रानुष्ठानप्रकरणं समाप्तम् ॥ ४॥
 अथ सूर्यादिमंत्रानुष्ठानप्रकरणम् ॥ हेमंभोजप्रवालप्रतिमानिजरुचिं चारुसङ्कापद्मौ चक्रं शङ्खं सपाशं शृणिमतिरुचिरा
 मक्षमालां कपालम् ॥ हस्तांभोजैर्दधानं त्रिनयनविलसद्भद्रवक्राभिरागं मार्तण्डं वल्लभाढ्यं मणिमयमुकुटं हारयुक्तं भजामि ॥ १ ॥

तत्र तावत्सर्वरोगदारिद्र्यनाशकाऽष्टाक्षरसूर्यमंत्रपुरश्चरणप्रयोगः ॥ सुमुहूर्ते प्रातर्नित्यावश्यकं समाप्य । जपस्थानमागत्य कूर्म-
संशोधिते स्वासने प्राङ्मुख उपविश्य । मूलेनाचम्य प्राणानायम्य देशकालौ संकल्प्य । मम सर्वरोगदारिद्र्यादिविनाशनार्थमायु-
रारोग्यसुखश्रीसंपत्तिप्राप्त्यर्थं श्रीभगवत्सवितृसूर्यनारायणप्रीत्यर्थमष्टलक्षसंव्यात्मकमष्टाक्षरसूर्यमन्त्रजपपुरश्चरणं करिष्ये
तदंगत्वेन भूतशुद्धिमंतर्मातृका बहिर्मातृकान्यासं केशवादिकलामातृकान्यासं च करिष्ये । इति संकल्प्य । पूर्वोक्तपद्धतिकाण्डा-
नुसारेण भूतशुद्धिमंतर्मातृकाबहिर्मातृकान्यासं च कृत्वा विष्णोरष्टाक्षरमंत्रोक्तं केशवादिकलामातृकान्यासं कुर्यात् ॥ अथ मूल-
मन्त्रप्रयोगः—मूलमन्त्रो यथा ॥ “ॐ घृणिः सूर्यआदित्यः” इत्यष्टाक्षरो मन्त्रः । अस्य मंत्रस्य देवभाग ऋषिः । गायत्री छन्दः ।
आदित्यो देवता ममाभीष्टसाधने विनियोगः । ॐ देवभागऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्रीछन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥
ॐ आदित्यदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादित्यासः ॥ ॐ सत्यायतेजोज्वालामणे हुं फट् स्वाहा । अद्भुष्टाभ्यां नमः
॥ १ ॥ ॐ ब्रह्मणे तेजोज्वालामणे हुं फट् स्वाहा । तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ विष्णवे तेजोज्वालामणे हुं फट् स्वाहा ।
मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ रुद्राय तेजोज्वालामणे हुं फट् स्वाहा । अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ अग्नये तेजोज्वालामणे हुं
फट् स्वाहा । कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ सर्वाय तेजोज्वालामणे हुं फट् स्वाहा । करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥
इति करन्यासः ॥ एवमेव हृदयादिषडंगन्यासं कुर्यात् ॥ ॐ ओं आदित्याय नमो मूर्ध्नि ॥ १ ॥ ॐ ऐं गवये नमो मुखे ॥ २ ॥ ॐ

ॐ भानवे नमो हृदय ॥ ३ ॥ ॐ ई भास्कराय नमो लिंगे ॥ ४ ॥ ॐ अँ सूर्याय नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति पञ्चमूर्तिन्यासः ॥
 अथ मंत्रवर्णन्यासः ॥ ॐ नमो मूर्ध्नि ॥ १ ॥ ॐ द्रं नमो मुखे ॥ २ ॥ ॐ णि नमः कंठे ॥ ३ ॥ ॐ सू नमः हृदये ॥ ४ ॥
 ॐ यं नमः कुक्षौ ॥ ५ ॥ ॐ आं नमः नाभौ ॥ ६ ॥ ॐ दिं नमः लिंगे ॥ ७ ॥ ॐ त्वं नमः पादयोः ॥ ८ ॥ एवं न्यासं
 कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ “रक्ताब्जयुगमाभयदानहस्तं केयूरहारगङ्गकुण्डलाढ्यम् ॥ माणिक्यमौलिं दिननाथमीडे बंधूकक्रां
 तिं विलसत्रिनेत्रम् ॥ १ ॥” इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य पीठपूजादि कुर्यात् ॥ तद्यथा-पूर्वादिदिक्षु मध्ये च ॥ ॐ
 प्रभृताय नमः ॥ १ ॥ ॐ विमलाय नमः ॥ २ ॥ ॐ साराय नमः ॥ ३ ॥ ॐ समाराध्याय नमः ॥ ४ ॥ मध्ये ॐ परम
 सुखाय नमः ॥ ५ ॥ इति पूजयेत् ॥ तद्वहिः ॥ ॐ अं अनंताय नमः ॥ १ ॥ ॐ पृं पृथिव्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ अं अमृतसागराय
 नमः ॥ ३ ॥ ॐ रं रत्नद्रीपाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ हं हेमगिरये नमः ॥ ५ ॥ ॐ नं नंदनोद्यानाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ कं कल्पवृक्षेभ्यो
 नमः ॥ ७ ॥ ॐ मं मणिभूषितभूतलाय नमः ॥ ८ ॥ इत्यष्टौ संपूज्य ॥ ॐ सं सोममंडलाय नमः ॥ १ ॥ ॐ वं वह्निमण्डलाय नमः ॥
 ॥ २ ॥ ॐ सं सूर्यमण्डलाय नमः ॥ ३ ॥ इति पीठदेवताः संपूज्य पीठशक्तीः पूर्वादिक्रमेण पूजयेत् ॥ ॐ रौ दीप्त्यै नमः ॥ १ ॥
 ॐ रीं मृक्ष्मायै नमः ॥ २ ॥ ॐ हं जय्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ रं भद्रायै नमः ॥ ४ ॥ ॐ रं विभूतयै नमः ॥ ५ ॥ ॐ रं विमलायै
 नमः ॥ ६ ॥ ॐ रौ अमोघायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ रं विद्युतायै नमः ॥ ८ ॥ (मध्ये) ॐ रः सर्वतो मुखै नमः ॥ ९ ॥ इति पीठशक्तीः

संपूज्य । ॐ ब्रह्मविष्णुशिवात्मकाय सौराय योगपीठात्मने नमः ॥ इति पुष्पांजलिनाऽऽसनं दद्यात् । तत्र ॐ स्वस्वोल्काय नमः
 इति मनसा मूर्तं प्रकल्प्य (अथवा) ताम्रकलशोपरि सुवर्णमयीं सूर्यप्रतिमां संस्थाप्य प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा तस्यां सर्वलोकसाक्षिणं
 सूर्यमावाह्य पाद्यादिपुष्पान्तैरुपचारैर्यथाविधि संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् ॥ तद्वथा-षट्कोणे आग्नेयादिकोणकेसरेषु मध्ये दिक्षु
 च । ॐ सत्याय तेजोज्वालामणे हुं फट् स्वाहा हृदयाय नमः ॥१॥ ॐ ब्रह्मणे तेजोज्वालामणे हुं फट् स्वाहा शिरसे स्वाहा ॥२॥
 ॐ विष्णवे तेजोज्वालामणे हुं फट् स्वाहा शिखायै वषट् ॥३॥ ॐ रुद्राय तेजोज्वालामणे हुं फट् स्वाहा कवचाय हुम् ॥ ४ ॥
 ॐ अग्नये तेजोज्वालामणे हुं फट् स्वाहा नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ सर्वाय तेजोज्वालामणे हुं फट् स्वाहा इत्यस्त्राय फट् ॥६॥
 इति षंडगानि पूजयेत् ॥ तद्ब्रह्मिष्ठदले ॐ आदित्याय नमः ॥१॥ (दक्षिणदले) ॐ रवेये नमः ॥ २॥ (पश्चिमदले) ॐ
 भानवे नमः ॥३॥ (उत्तरदले) ॐ भास्कराय नमः ॥४॥ इति संपूज्य । आग्नेयादिकोणदलेषु । ॐ उं उषायै नमः ॥१॥ उं प्रं प्रज्ञायै
 नमः ॥ २ ॥ ॐ प्रं प्रभायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ सं संध्यायै नमः ॥ ४ ॥ इति शक्तीः पूजयेत् ॥ ततो दलाग्रेषु पूर्वादिक्रमेण । ॐ
 वां ब्राह्म्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ मां माहेश्वर्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ कौं कौमाय्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ वै वैष्णव्यै नमः ॥४॥ ॐ वां वारह्यै नमः
 ॥ ५ ॥ ॐ इं इन्द्राण्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ चां चामुंडायै नमः ॥७॥ ॐ मं महालक्ष्म्यै नमः ॥८॥ इति मातृः पूजयेत् ॥ ततो देव

पुरतः ॐ अरुणाय नमः इत्यरुणं पूजयेत् ॥१॥ तद्बाह्वे पूर्वादिषु । ॐ सौ सोमाय नमः ॥ १ ॥ ॐ बुं बुधाय नमः ॥ २ ॥
 ॐ गुं गुरवे नमः ॥ ३ ॥ ॐ गुं शुक्राय नमः ॥ ४ ॥ इति दिक्षु । ततः कोणेषु । ॐ अं अंगारकाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ शं शनैश्चराय नमः ॥
 ॥ ६ ॥ ॐ रां राहवे नमः ॥ ७ ॥ ॐ कं केतवे नमः ॥ ८ ॥ इति ग्रहान्पूजयेत् ॥ ततो भूपुरे पूर्वादिदिक्षु । ॐ इन्द्राय नमः ॥ १ ॥
 ॐ अग्नये नमः ॥ २ ॥ ॐ यमाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ निऋतये नमः ॥ ४ ॥ ॐ वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ वा
 यवे नमः ॥ ६ ॥ ॐ कुबेराय नमः ॥ ७ ॥ ॐ ईशानाय नमः ॥ ८ ॥ (उर्ध्वम्) ॐ ब्रह्मणे नमः ॥ ९ ॥ (अधः) ॐ अनन्ताय
 नमः ॥ १० ॥ इति दश दिग्बालान् पूजयेत् ॥ (तद्बाहिः) ॐ वज्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ शक्तये नमः ॥ २ ॥ दंडाय नमः ॥ ३ ॥
 ॐ खट्वाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ पाशाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ अंकुशाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ गदायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ त्रिशूलाय नमः ॥ ८ ॥
 ॐ पद्माय नमः ॥ ९ ॥ ॐ चक्राय नमः ॥ १० ॥ इत्यायुधानि पूजयेत् ॥ एवमावरणपूर्जां कृत्वा धूपदीपनवधतांबूलदक्षिणा
 नीराजनादिभिः सुगन्धैः स्तुत्वा यथाविधि चित्तैकाग्रतया जपं कुर्यात् । (प्रत्यहं वक्ष्यमाणविधिना पूजति अर्घ्यं
 दद्यात्) अस्य पुरश्चरणमष्टलक्षमंत्रः ॥ जपन्ते अष्टसहस्रसंख्याकहोमः । तद्दशशेन तर्पणम् ॥ तद्दशशेन मार्जनम् ॥ तद्दशा
 शेन ब्राह्मणभोजनं च ज्ञेयम् ॥ तथा च (शारदातिलके) वसुलक्षं जपेन्मंत्रं समिद्धिः क्षीरशाखिनाम् ॥ तत्सहस्रं प्रबुध्या
 त्क्षीरात्ताभिर्जितैर्द्रव्यैः ॥ १ ॥ एवं संपूज्य विधिवद्भस्करं भक्तवत्सलम् ॥ दद्याद्दध्यं प्रतिदिनं वारं वा तस्य चोदिते ॥२॥ प्रभाते

मंडलं कृत्वा पूर्ववत्पीठमर्चयेत् ॥ पात्रं ताम्रमयं प्रस्थतोयग्राहि मनोहरम् ॥ ३ ॥ विधाय तत्र मनुना पूरयेत्तच्छुभौदकैः ॥
 कुकुम्भं रोचनं राजीरक्तचन्दनवैणवाद् ॥ ४ ॥ करवीरजपालशीकुशश्यामाकतंडुलान् ॥ निक्षिपेत्सलिले तस्मिन्नैक्यं संकल्प्य
 भानुना ॥ ५ ॥ सांगमभ्यर्चयेत्तस्मिन्भास्करं प्रोक्तलक्षणम् ॥ गंधपुष्पादिनैवेद्यविधौ विधानवित् ॥ ६ ॥ तद्विधाय जपेन्मं
 त्रं सम्यगष्टोत्तरं शतम् ॥ पुनः संपूज्य गंधाद्यैर्जानुभ्यामवनीं गतः ॥ ७ ॥ आमस्तकं तदुद्धृत्य व्योम्नि सावरणे रवौ ॥ द्वाष्टिं विधाय
 स्वैक्येन मूलमंत्रं धिया जपन् ॥ ८ ॥ मूलमंत्रः—“ॐ ह्रीं घृणिः सूर्य आदित्यः श्री” इति । दद्यादध्वं दिनेशाय प्रसन्नोत्तरा
 त्मना ॥ कृत्वा पुष्पाञ्जलिं भूयो जपेदष्टोत्तरं शतम् ॥ ९ ॥ यावदध्यामृतं भानुः समादत्ते निजैः करैः ॥ तेन तृप्तो दिनमणिर्दद्यात्
 स्मै मनोरथान् ॥ १० ॥ अर्घ्यदानमिदं पुण्यं पुंसामारोग्यवर्द्धनम् ॥ धनधान्यपशुक्षेत्रपुत्रपुत्रिकलत्रदम् ॥ ११ ॥ तेजोवीर्ययशः
 कांतिविद्याविभवभाग्यदम् ॥ इत्यष्टाक्षरसूर्यमंत्रविधानं साध्यं समाप्तम् ॥ अथ त्र्यक्षरसूर्यमंत्रविधानम् ॥ मंत्रो यथा—
 “ह्रीं ह्रीं सः” इति त्र्यक्षरमंत्रः । अस्य श्रीसूर्यमंत्रस्य अज ऋषिः । गायत्री छंदः । सूर्यो देवता । ह्रीं शक्तिः । सः कीलक
 म् । सर्वैष्टसिद्धये जपे विनियोगः ॥ ॐ अज ऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्री छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ सूर्यदेवताय
 नमः हृदि ॥ ३ ॥ ॐ ह्रीं बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ ह्रीं शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ ॐ सः कीलकाय नमः सर्वाङ्गे । इति
 ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ ह्रीं नमः आधारादिपदाग्रान्तं विन्यसेत् ॥ १ ॥ ॐ ह्रीं नमः कंठाधारांतं विन्यसेत् ॥ ॐ सः नमः

मृद्धादिकंठपथं विन्यसेत् ॥ अथांगन्यासः ॥ ॐ आं ह्रीं अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ ई ह्रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ ऊं ह्रीं मध्य
 माभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ ऐं ह्रीं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ औं ह्रीं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ अः ह्रीं कर्तलकरपृ
 ष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ एवं हृदयादिषडंगन्यासं कुर्यात् ॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “रक्तबुजासनमशेष
 गुणैकसिंधुं भानुं समस्तजगतामधिपं भजामि ॥ पद्मद्वयभयवरान्दधत् करैर्जगामिष्यमौलिमरुणांरुचिं त्रिनेत्रम् ॥ १ ॥ एवं
 ध्यात्वा पूर्वोक्ते पीठे पाद्यादिपुष्पतैरुपचारैः संपूज्य आवरणपूर्जां कुर्यात् ॥ तद्यथा-षट्कोणे आग्नेयादिकोणेषु मध्ये दिक्षु च ॐ
 आं ह्रीं हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ ई ह्रीं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ ऊं ह्रीं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ ऐं ह्रीं कवचाय हुम् ॥ ४ ॥
 ॐ औं ह्रीं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ अः ह्रीं अस्त्राय फट् ॥ इति षडंगानि पूजयेत् ॥ १ ॥ ततो द्वितीयावरणे अष्ट
 दले चन्द्राद्यष्टग्रहान् संपूजयेत् ॥ २ ॥ तृतीयावरणे भूपुरे पूर्वादिक्रमेण इन्द्रादीन्दशदिक्पालान् । तद्बाह्वे वज्राद्यायुधानि च संपूज
 येत् । इत्यावरणपूर्जां कृत्वा धृपादिनीराजनंतरूपचारैः संपूज्य जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं द्वादशलक्षजपः । तथा च-
 “भानुलक्षं जपेन्मंत्रमन्नाज्येन दशांशतः ॥ तिलैर्वा मधुरासिक्तजुहुयाद्विजितैर्द्रियः ॥ १ ॥ सोऽपि रत्नं धनं धान्यं पुत्रपौत्रान्य
 शः पश्यन् ॥ वस्त्राणि भूषणादीनि दद्यात्तस्मै न संशयः ॥ २ ॥ इति संपूज्य निर्माल्यं तेजश्चंडाय दीयताम् । अर्घ्यं प्राग्गी
 रितं दद्याद्भानवे संयतेन्द्रियः ॥ ३ ॥” इति त्र्यक्षरीसूत्रमंत्रप्रयोगः (शारदायाम्) मंत्रो यथा ॥ स्वौ

सोमाय नमः ॥ (मतांतरे सौ सोमाय नमः) इति षडक्षरो मंत्रः । अस्य सोममंत्रस्य भृगुर्ऋषिः । पंक्तिश्छन्दः । सोमो
 देवता । स्वौ बीजम् । नमः शक्तिः । मम सर्वशक्तियै जपे विनियोगः । ॐ भृगुर्ऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ
 पंक्तिच्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ सोमदेवतायै नमो हृदि ॥ ३ ॥ ॐ स्वौ बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ नमः शक्तये
 नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ सां अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ सीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ सुं
 मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ सै अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ सौ कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ सः करतलकरपृष्ठा
 भ्यां नमः ॥ इति करन्यासः ॥ एवं हृद्यादिन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “ कर्पूरस्फटिकावदातमनिशं पूर्णैन्दुर्विबाननं मुक्तादाम
 विभूषितेन वपुषा निर्मूलयंतं तमः ॥ हस्ताभ्यां कुमुदं वरं च दधतं नीलालकोद्रासितं स्वीयां कस्थमृगोदितश्रयगुणं सोमं
 सुधाब्धिं भजे ॥ ” इति ध्यात्वा पीठे मंडूकादिसोमांतपीठे देवताः संपूज्य ततः पीठमध्ये सौ सोमाय नमः । इति मूलन मूर्ति
 प्रकरं पद्यादिगुणैरुपचारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् । षट्कोणे केसरेषु पूज्यपूजकयोर्मध्ये दिक्षु च ॐ सां हृदयाय
 नमः ॥ १ ॥ ॐ सीं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ सुं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ सै कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ सौ नेत्रत्रयाय वौषट् ॥
 ५ ॥ ॐ सः अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति षडंगानि पूजयेत् ॥ ततोऽष्टदले पूर्वादिक्रमेण । ॐ रोहिण्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ कृत्तिका
 ज्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ रेवत्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ भरण्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ रात्र्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ आर्द्रायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ ज्यौ

त्नायै नमः॥७॥ ॐ कलायै नमः॥८॥ इति पूजयेत् ॥ ततोऽष्टदलाग्रेषु पूर्वादिक्रमेण ॐ आं आदित्याय नमः॥९॥ ॐ मं मङ्गलायै
 नमः॥१०॥ ॐ बुं बुधाय नमः॥११॥ ॐ शं शनैश्चराय नमः॥१२॥ ॐ वृं बृहस्पतये नमः॥१३॥ ॐ रां राहवे नमः॥१४॥ ॐ रां राहवे नमः॥१५॥ ॐ
 शुक्राय नमः॥१६॥ ॐ के केतवे नमः॥१७॥ इति पूजयेत् । ततो भूपुरे पूर्वादिक्रमेण इन्द्रादिदशदिक्पालान् तद्बाह्वे वज्रादिः
 युधानि च पूजयेत् । इत्यावरणपूजां कृत्वा धूपादिनमस्कारांतं संपूज्य जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरण षट्लक्षजपः ॥ तथा वं
 रसलक्षं जपेन्मंत्रं साधको विजितेन्द्रियः ॥ तत्सहस्रं प्रजुहुयात्पाथसेन ससर्पिषा ॥ १ ॥ एवं सिद्धमनुमन्त्री संपदां वसतिर्भवत् ॥
 हस्तपुंडरीकमध्यस्थं ताराहारविभूषणम् ॥ २ ॥ तारापतिं स्मरन्मन्त्री त्रिसहस्रं मनु जपेत् ॥ राज्यैश्वर्यं दरिद्रोऽपि प्राप्नुयाद्रत्नसरांतरं ॥
 ॥ ३ ॥ पूर्वोक्तसंख्यं प्रजपेच्छशिनं मूर्ध्नि चितयेत् ॥ रोगापमृत्युदुःखानि जित्वा वर्षशतं वसेत् ॥ ४ ॥ ब्रह्मचर्यरतः शुद्धश्चतुर्लक्षं
 मिदं जपन् ॥ निधानं भूगतं सद्यः प्राप्नुयाद्वत्नवर्जितम् ॥ ५ ॥ जितेन्द्रियो जपेन्मंत्रं पूर्णमास्यां विशेषतः ॥ भवेत्सौभाग्यनिलयः
 संपदामपरो निधिः ॥ ६ ॥ घोरज्ज्वराज्जिह्वारोगानभिचारानुपद्रवान् ॥ विद्विषामपि संघातं नाशयेन्मनुमानुना ॥ ७ ॥ पूर्वोक्त
 मास्यां निराहारो द्वादशविधदुये ॥ प्राक्प्रत्यगायतं कुर्याद्भूतले मंडलत्रयम् ॥ ८ ॥ निषण्णः पश्चिमे मन्त्री मंडले विहितासने ॥
 मध्यस्थे स्थापयेत्पश्चात्पूर्वाद्रव्याण्यशेषतः ॥ ९ ॥ अन्यस्मिन्मंडले सोममर्चयित्वांबुजान्विते ॥ राजतं चषकं भद्रं स्थापयेत्पुनरतः
 सुधीः ॥ १० ॥ गोदुग्धेन समापूर्य्य स्पृष्ट्वा तं प्रजपेन्मनुम् ॥ अष्टोत्तरशतं पश्चाद्विद्यामंत्रेण देशिकः ॥ ११ ॥ दद्यादघ्न्यं शशां

काय सर्वकामार्थसिद्धये ॥ अनेन विधिना कुर्वन्प्रतिमासमतं द्रितः ॥ १२ ॥ षण्मासाभ्यन्तरे सिद्धि साधकैः समभ्युते ॥ श्रियम-
 त्यूजितान्पुत्रान्सौभाग्यमतुलं यशः ॥ १३ ॥ कन्यामिष्टामवाप्नोति कन्यापि वरमीप्सितम् ॥ बहुना किमिहोक्तेन सर्वं दद्यान्नि-
 शापतिः ॥ १४ ॥ विद्ये विद्यामालिनि स्याच्चन्द्रिण्यंते ततो भवेत् ॥ पुनश्चन्द्रमुखि स्वाहा विद्यामंत्र उदाहृतः ॥ १५ ॥ “विद्ये
 विद्यामालिनि चंद्रिणि चंद्रमुखि स्वाहा” इति विद्यामंत्रः ॥ इति सोममंत्रप्रयोगः समाप्तः ॥ अथ तंत्रोक्तमंगलमंत्रप्रयोगः ॥ (मंत्र
 महोदयौ) मंत्रो यथा—“ॐ हौंसः खंखः” ॥ इति षडक्षरो मंत्रः ॥ अस्य मंगलमंत्रस्य विरूपा ऋषिः । गायत्री छंदः । मंगलो-
 देवता । सर्वैष्टसिद्धयर्थे जपे विनियोगः । ॐ विरूपा ऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्रीछंदसे नमो मुखे ॥ २ ॥ ॐ मंगल-
 देवतायै नमो हृदये ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ अंगुष्ठभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ हां तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ हं मध्यमा-
 भ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ सः अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ खं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ खः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः
 ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ एवमेव हृदयादिषडंगन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् । “जपामं शिवस्वेदं हस्तपद्मगदाशूल
 शक्तिर्विरं धारयंतम् ॥ अवंतीसमुत्थं सुमेषासनस्थं धरानंदनं रत्नवल्लं समीडे ॥ १ ॥” इति ध्यात्वा पूर्वोक्ते शिवपीठे मूलन मूर्तिं
 प्रकल्प्य । अथवा त्रिकोणं ताम्रयन्त्रं प्रतिमां वा संस्थाप्य प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा । आवाहनादिपाद्यांतरूपचारैर्भौमं संपूज्य । आवरण
 पूजां कुर्यात् ॥ षट्कोणे ओम्पादिकोणेषु मध्ये दिक्षु च । ॐ हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ हां शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ हं शिखायै

वषट् ॥ ३ ॥ ॐ सः कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ ॐ खं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ खः अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इयंगानि पूजयेत् ॥
 तद्ब्रह्मे त्रिकोणे एकविंशतिकोष्ठेषु । ॐ मंगलाय नमः ॥ १ ॥ ॐ भूमिपुत्राय नमः ॥ २ ॥ ॐ ऋणहर्त्रे नमः ॥ ३ ॥ ॐ धन
 प्रदाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ स्थिरासनाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ महाकायाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ सर्वकामावरोधकाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ लोहि
 ताय नमः ॥ ८ ॥ ॐ लोहिताक्षाय नमः ॥ ९ ॥ ॐ सामगानां कृपाकाय नमः ॥ १० ॥ ॐ धरात्मजाय नमः ॥ ११ ॥
 ॐ कुजाय नमः ॥ १२ ॥ ॐ भौमाय नमः ॥ १३ ॥ ॐ भूमिदाय नमः ॥ १४ ॥ ॐ भूमिन्दनाय नमः ॥ १५ ॥ ॐ अंगार
 काय नमः ॥ १६ ॥ ॐ यमाय नमः ॥ १७ ॥ ॐ सर्वरोगापहारकाय नमः ॥ १८ ॥ ॐ वृष्टिकर्त्रे नमः ॥ १९ ॥ ॐ वृष्टिहर्त्रे
 नमः ॥ २० ॥ ॐ सर्वकामफलप्रदाय नमः ॥ २१ ॥ इत्येकविंशतिभौमान्संपूजयेत् ॥ तद्ब्रह्मे चतुरस्रे भूपुरे पूर्वाद्विषु । ॐ इ
 इन्द्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ अग्नये नमः ॥ २ ॥ ॐ यमाय नमः ॥ ३ ॥ नि निऋतये नमः ॥ ४ ॥ वं वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ वा
 वायवे नमः ॥ ६ ॥ कुं कुबेराय नमः ॥ ७ ॥ ई ईशानाय नमः ॥ ८ ॥ (ऊर्ध्व) वं ब्रह्मणे नमः ॥ ९ ॥ (अधः) ॐ अन्ताय
 नमः ॥ १० ॥ इति दिक्पालान् पूजयेत् ॥ तद्ब्रह्मि । ॐ वज्राय नमः ॥ १ ॥ शक्तये नमः ॥ २ ॥ दंदाय नमः ॥
 ॥ ३ ॥ खट्वाय नमः ॥ ४ ॥ पशाय नमः ॥ ५ ॥ अंकुराय नमः ॥ ६ ॥ गदायै नमः ॥ ७ ॥ त्रिशूलाय
 नमः ॥ ८ ॥ पद्माय नमः ॥ ९ ॥ चक्राय नमः ॥ १० ॥ इत्याद्युधानि पूजयेत् ॥ इत्थमावरणपूजां कृत्वा ।

धूपदीपनैवेद्यतांबूलदक्षिणानीराजनैः संपूज्य । वक्ष्यमाणविधिना अर्घ्यं दत्त्वा साष्टांगं प्रणम्य यथाविधि जपेत् ॥ अस्य पुरश्चरणं
 षट्लक्षजपः ॥ अन्यत्सर्वं पूर्ववत् । तथा च-रसलक्ष जपो होमः समिद्धिः खदिरस्य च ॥ इत्थं जपादिभिः सिद्धं स्वेष्टसिद्धौ
 प्रयोजयेत् ॥ १ ॥ इति षट्पर्णात्मकभौममन्त्रविधानम् ॥ अथ धनपुत्रादिप्रदमंगलव्रतविधानम् ॥ (स्कांदे मन्त्रमहोदधौ च)
 मार्गशीर्षे वैशाखे वा शुक्लपक्षे चंद्रतारादिबलान्विते भौमवासरे व्रतं प्रगृह्य वक्ष्यमाणविधिना संवत्सरपर्यंतं काय्यम् ॥ तद्यथा ॥
 मङ्गलवारे अरुणोदयवेलायामुत्थाय शौचविधिं विधाय । अपामार्गकाष्ठेन मौनपूर्वकं दंतधावनं कृत्वा नद्यादौ यथाविधि स्नात्वा
 सन्ध्यादिनित्यक्रियां समाप्य शिवालये गृहे वा रक्तवाससी परिधाय रक्तगोमयलिलमंडले स्वासने प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा
 उपविश्य । दक्षिणपाशै रक्तचन्दनपुष्पादीनि संपाद्य सपवित्रकरः आचम्य प्राणानयम्य । देशकालौ संकीर्त्य मम जन्मराशेः
 सकाशान्नामराशेः सकाशाज्जन्मलक्षाद्वर्षलग्नादौ चराद्वा चतुर्थाष्टमद्वादशाद्यानिष्ठस्थानस्थितभौमसूचितसूचीयष्यमाणसर्वानिष्ट
 फलनिवृत्तिद्वारा तृतीयैकादशस्थानस्थितवदुत्तमफलप्राप्त्यर्थमायुरारोग्यसुखपुत्रधनप्राप्त्यर्थं श्रीभौमदेवताप्रीत्यर्थं भौमव्रतं करि
 ष्ये । तदंगत्वेन न्यासध्यानपूजार्घ्यदानादि च करिष्ये । इति संकल्प्य (प्रारंभदिने गणपतिपूजनं पुण्याहवाचनं च कुर्यात्)
 ततः । अथ देवेश ते भक्त्या करिष्ये व्रतमुत्तमम् ॥ ऋणव्याधिविनाशाय धनसंतानहेतवे ॥ १ ॥ इति प्रार्थ्य कर्ता स्वदेहे
 न्यासान्कुर्यात् ॥ ॐ मङ्गलाय नमः अङ्घ्र्योः ॥ १ ॥ ॐ भूमिपुत्राय नमः जानुनोः ॥ २ ॥ ॐ ऋणहर्त्रे नमः ऊर्वोः ॥ ३ ॥

हस्ताय धीमहि तन्नो भौमः प्रचोदयात् ॥१॥ इति भौममावाह्य पाद्यादिरक्तपुष्पान्तरूपचारैः संपूज्य आवरणपूजां कुर्यात् । षट्कोणे
आग्नेयादिकोणकेसरेषु मध्ये दिक्षु च । ॐ ह्रौं हृदयाय नमः ॥१॥ ॐ ह्रौं शिरसे स्वाहा ॥२॥ ॐ ह्रूं शिखायै वषट् ॥३॥ ॐ ह्रं
ह्रं कवचाय हुम् ॥४॥ ॐ हंसः नेत्रत्रयाय वौषट् ॥५॥ ॐ खंखः अस्त्राय फट् । इति पूजयेत् । ततः एकविंशतिकोष्ठेषु । ॐ मंगलाय
नमः पादौ पूजयामि० ॥ १ ॥ ॐ भूमिपुत्राय नमः जानुनी पूजयामि ॥ २ ॥ ॐ ऋणहर्त्रे नमः ऊरू पू० ॥ ३ ॥ ॐ धनप्रदाय
नमः कटी पू० ॥ ४ ॥ ॐ स्थिरासनाय नमः गुह्यं पू० ॥ ५ ॥ ॐ महाकायाय नमः उरः पूजयामि ॥ ६ ॥ ॐ सर्वकर्मविरोधकाय
नमः वामबाहुं पू० ॥७॥ ॐ लोहिताय नमः दक्षिणबाहुं पू० ॥८॥ ॐ लोहिताक्षाय कंठं पू० ॥९॥ ॐ सामगानां कृपाकराय नमः
मुखं पू० ॥१०॥ ॐ धरात्मजाय नमः नासिकां पूजयामि ॥११॥ ॐ कुजाय नमः नेत्रद्वयं पू० ॥१२॥ ॐ भौमाय नमः ललाटे
पू० ॥१३॥ ॐ भूतिदाय नमः भ्रुवोर्मध्यं पू० ॥१४॥ ॐ भूमिन्दनाय नमः मस्तकं पू० ॥१५॥ ॐ अंगारकाय नमः शिखां पूज
यामि ॥१६॥ ॐ यमाय नमः सर्वांगं पू० ॥१७॥ ॐ सर्वरोगापहारकाय नमः बाहुद्वयं पू० ॥१८॥ ॐ वृष्टिकर्त्रे नमः मूर्धादिपादप
यंतं पूज० ॥१९॥ ॐ वृष्ट्यपहर्त्रे नमः चरणादिमस्तकपर्यंतं पू० ॥२०॥ ॐ सर्वकामफलप्रदाय नमः दिशः पूजयामि ॥ इति पूजयेत्
॥२१॥ ततः तद्ब्रह्मत्रिकोणेषु । ॐ वक्राय नमः ॥१॥ ॐ आराय नमः ॥२॥ ॐ भूमिजाय नमः ॥ ३ ॥ इति पूजयेत् । तद्ब्रह्मरष्टदल

* मङ्गल्यन्वमिदं पूवनं द्रष्टव्यम् ।

ॐ धनप्रदाय नमः कटयोः ॥ ४ ॥ ॐ स्थिरासनाय नमः शुद्धे ॥ ५ ॥ ॐ महाकालाय नमः उरसि ॥ ६ ॥ ॐ सर्वकर्मविरो-
 धकाय नमः वामबाहौ ॥ ७ ॥ ॐ लोहिताय नमः दक्षिणबाहौ ॥ ८ ॥ ॐ लोहिताक्षाय नमः गले ॥ ९ ॥ ॐ सामगानां कृपा-
 काराय नमः मुखे ॥ १० ॥ ॐ धरात्मजाय नमः नासिकायाम् ॥ ११ ॥ ॐ कुजाय नमः अक्ष्णोः ॥ १२ ॥ ॐ भौमाय नमः
 ललाटे ॥ १३ ॥ ॐ भूतिदाय नमः भ्रुवोर्मध्ये ॥ १४ ॥ ॐ भूमिनंदनाय नमः शिरसि ॥ १५ ॥ ॐ अङ्गारकाय नमः शिख-
 याम् ॥ १६ ॥ ॐ यमाय नमः सर्वांगे ॥ १७ ॥ ॐ सर्वरोगापहारकाय नमः बाहुद्वये ॥ १८ ॥ ॐ वृष्टिकेत्रे नमः मूर्द्धादिपा-
 दपर्यन्तम् ॥ १९ ॥ ॐ वृष्टिहर्त्रे नमः चरणादिमस्तकांतम् ॥ २० ॥ ॐ सर्वकामफलप्रदाय नमः दिक्षु ॥ २१ ॥ ॐ आराध-
 नमः नामौ ॥ १ ॥ ॐ वक्राय नमः वक्षसि ॥ २ ॥ ॐ भूमिजाय नमः मूर्ध्नि ॥ ३ ॥ एवं न्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ 'रक्तमाल्यांबर-
 धरः शक्तिशूलगदाधरः ॥ चतुर्भुजो मेघगमो वरदः स्याद्धरासुतः ॥ १ ॥' एवं ध्यात्वा अर्घ्यं संस्थाप्य पूजां कुर्यात् । तद्यथा-
 त्रिकोणे स्थंडिले यथाविधि ताम्रकलशं संस्थाप्य तत्र एकविंशतिकोष्ठादयं त्रिकोणं ताम्रयंत्रमथवा रक्तचंदननिर्मितां शूलश-
 क्तिगदाधरां मेघमाहूतां भौमप्रतिमां संस्थाप्य पूर्ववायणप्रतिष्ठां कृत्वा आवाहनं कुर्यात् ॥ ॐ एदोहि भगवन्ब्रह्मगारक मह-
 प्रभो ॥ त्वयि सर्वं समायातं त्रैलोक्यं सचराचरम् ॥ १ ॥ भौममावाहयिष्यामि तेजोमूर्तिं दुरासदम् ॥ रुद्ररूपमनिर्देश्यं वक्रं
 च रुधिरप्रियम् ॥ २ ॥ ॐ अग्निर्मूर्द्धादिवः ककुत्पतिः पृथिव्याअयं अयाऽंरैताऽंसिजिन्वति ॥ १ ॥ ॐ अंगारकाय विद्महे शक्ति

पूर्वादिक्रमेण । ॐ ब्राह्म्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ माहेश्वर्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ कौमार्यै नमः ॥ ३ ॥ ॐ वैष्णव्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ वाराह्यै
 नमः ॥ ५ ॥ ॐ इन्द्राण्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ चामुण्डायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ महालक्ष्म्यै नमः ॥ ८ ॥ इति मातृकाः पूजयामि
 इति पूजयेत् । तद्बाह्ये भूपुरे पूर्वादिक्रमेण । ॐ इन्द्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ अग्नये नमः ॥ २ ॥ ॐ यमाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ निष्कृत
 ये नमः ॥ ४ ॥ ॐ वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ वायवे नमः ॥ ६ ॥ ॐ कुबेराय नमः ॥ ७ ॥ ॐ ईशानाय नमः ॥ ८ ॥ ईशान
 पूर्वयोर्मध्ये । ॐ ब्रह्मणे नमः ॥ ९ ॥ निष्कृतिपश्चिमयोर्मध्ये ॐ अनंताय नमः ॥ १० ॥ इति दशदिक्पालान्पूजयेत् । तद्बाह्ये
 ॐ वज्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ शक्त्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ दंडाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ खट्वाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ पशाय नमः ॥ ५ ॥
 ॐ अंकुशाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ गदायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ त्रिशूलाय नमः ॥ ८ ॥ ॐ पद्माय नमः ॥ ९ ॥ ॐ चक्राय नमः ॥ १० ॥
 इत्यस्त्राणि पूजयेत् ॥ एवमावरणपूजां कृत्वा धूपदीपगोधूपमाघ्ननैवेद्यांबुलदक्षिणानीराजनादिभिः संपूज्यार्घ्यं दद्यात् । तद्वत्था-
 जलपूर्णं ताम्रपात्रे रक्तगन्धरक्तपुष्पाक्षतफलानि निःक्षिप्य जानुभ्यामवनीं गत्वा । “ ॐ भूमिपुत्र महतेजः स्वदेहं देव पिनाकिनः ॥
 श्रेयोर्थां त्वां प्रपन्नोऽहं गृहाणार्घ्यं नमोऽस्तु ते ॥ १ ॥ प्रसीद देव देवेश विघ्नहारिन्धरात्मज ॥ गृहाणार्घ्यं मया दत्तं सम शान्तिप्रदो
 भव ॥ २ ॥ रक्तप्रवालसंकाश जपाकुसुमसन्निभ ॥ महिसुत महाबाहो गृहाणार्घ्यं नमोऽस्तु ते ॥ ३ ॥ इत्यर्घ्यं दत्त्वा पूर्वोक्तैर्नामभिः
 प्रणम्य एकविंशतिप्रदक्षिणाः कृत्वा साष्टाङ्गं प्रणमेत् ॥ ततः खदिर्गारकेन स्वपुनरतः ऋणरेखात्रयं समं कृत्वा वामपादेन प्रमा

ज्ञेयत् । तत्र मंत्रौ-दुःखदौर्भाग्यनाशाय पुत्रसंतानहेतवे ॥ कृतरेखात्रयं वामपादेनतत्प्रमाज्म्यहम् ॥ १ ॥ ऋणदुःखविनाशाय
 मनोऽभीष्टार्थसिद्धये ॥ मार्जयाम्यसिता रेखास्तिस्त्रो जन्मत्रयोद्भवाः ॥ २ ॥ ततः पुष्पांजलिं गृहीत्वा प्रार्थनां कुर्यात् ॥ धरणी
 गर्भसंभूतं विद्युतेजःसमप्रभम् ॥ कुमारं शक्तिहस्तं च मंगलं प्रणमाम्यहम् ॥ १ ॥ ऋणहर्त्रे नमस्तुभ्यं दुःखदारिद्र्यनाशिने ॥
 नमामि द्योतमानाय सर्वकल्याणकारिणे ॥ २ ॥ देवदानवगंधर्वयक्षराक्षसपद्मगाः ॥ सुखं याति यतस्तस्मै नमो धरणिमूनेवे ॥ ३ ॥
 यो वक्रगतिमापन्नो नृणां विघ्नं प्रयच्छति ॥ पूजितः सुखसौभाग्यं तस्मै क्षमासूनेवे नमः ॥ ४ ॥ प्रसादं कुरु मे नाथ मंगलप्रदं
 मंगल ॥ मेषवाहन रुद्रात्मन्पुत्रान्देहि धनं यशः ॥ ५ ॥ अङ्गारक महाभाग भगवन्भक्तवत्सल ॥ त्वां नमामि ममाशेषमृणमाशु
 विमोचय ॥ ६ ॥ ऋणरोगादिदारिद्र्यं ये चान्ये चापमृत्यवः ॥ भयङ्केशमनस्तापा नश्यंतु मम सर्वदा ॥ ७ ॥ अतिवक्त्र दुराराध्य
 भोगमुक्तजितात्मनः ॥ तुष्टो ददासि साम्राज्यं रूष्टो हरसि तत्क्षणात् ॥ ८ ॥ विरंचिशक्रविष्णूनां मनुष्याणां तु का कथा ॥ तेन
 त्वं सर्वसत्त्वेन ग्रहराजो महाबलः ॥ ९ ॥ पुत्रान्देहि धनं देहि त्वामस्मि शरणं गतः ॥ ऋणदारिद्र्यदुःखेन शत्रूणां च भयात्ततः
 ॥ १० ॥ इति प्रार्थ्य पुष्पांजलिं दद्यात् । ततः ब्राह्मणान्संपूज्य गुरवे दीक्षिणां दत्त्वा पूजायां निवेदिताग्नेन एकभक्तव्रतं कुर्यात् ॥
 एवं प्रतिभौमदिनं संवत्सरावधि कृत्वा समाप्ते व्रते सर्वतोभद्रमण्डलमध्ये यथाविधि ताम्रकलशं संस्थाप्य तत्र वरुणमावाह्य संपूज्य
 तदुपरि स्वर्णमयीं भौमप्रतिमां संस्थाप्य प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा षोडशोपचारैः संपूजयेत् ॥ ततः ईशान्यां त्रिकोणे स्थंडिले अग्निं

प्रतिष्ठाप्य कुशकांडिकां कृत्वा आचारावाज्यहोमं विधाय “ॐ अग्निमूर्धो” इति मन्त्रेण भौमगाथञ्च वा अष्टोत्तरशतं तिलहोमं कृत्वा पूर्णपात्रदानं होमशेषं समाय्य दिक्षपालेभ्यो माषभक्तबलिं दत्त्वा कलशोदकेन सप्तनिकं यजमानं पूर्वोक्तमंगलनामभिः वेदमन्त्रैश्च अभिषिच्य यजमानः स्वर्णमूर्त्यादिकमाचार्याय दत्त्वा पंचाशद्ब्राह्मणान् गोधूमान्नं भोजयेत् ॥ एवमेव स्त्रीधनपुत्रसौभाग्यकामनया कुर्यात् । तथा च—“एवं व्रतपरा नरी प्राप्नुयात्सुभागा सुतान् ॥ धनस्यै ऋणनाशाय व्रतं कुर्यात्सुमानपि ॥ २ ॥ अग्निमूर्धेत्यपि मनु वैदिकं ब्राह्मणो जपेत् ॥ तथांगारकागाथत्रौ सर्वाभीष्टप्रसिद्धये ॥ ३ ॥ इति मंगलविधानं समाप्तम् ॥

॥ अथ तंत्रोक्तबृहस्पतिमंत्रपुष्पश्चरणम् (मंत्रमहोदधौ) मंत्रो मथा—“बृं बृहस्पतये नमः” इत्यष्टाक्षरो मंत्रः ॥ अस्य बृहस्पतिमंत्रस्य ब्रह्मा ऋषिः । अनुष्टुप् छंदः । बृहस्पतिर्देवता । बृं बीजम् । नमः शक्तिः । सर्वैष्टसिद्धयर्थे जपे विनियोगः ॥ ॐ ब्रह्मऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप् छंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ बृहस्पतिर्देवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ बृं बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ नमः शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ ब्रां अंगुष्ठभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ ब्रौ तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ ब्रूं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ ब्रैं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ ब्रौ कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ब्रः करतलकण्टूष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ एवं हृदयादिन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ “रत्नाष्टापदवक्त्रराशिमलं दशान्तिकं रतं करादासीनं विपणौ करं निदधतं रत्नादिराशौ परम् ॥ पीतालोपनपुष्पवक्त्रमखिलालंकारसंभूषितं विद्यासागरपारंगं सुरगुरु

वंदे सुवर्णप्रभम् ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा । पीठे ॐ धर्माय नमः ॥ १ ॥ ॐ ज्ञानाय नमः ॥ २ ॥ ॐ वैराग्याय नमः ॥ ३ ॥
 ॐ ऐश्वर्याय नमः ॥ ४ ॥ ॐ अधर्माय नमः ॥ ५ ॥ ॐ अज्ञानाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ अवैराग्याय नमः ॥ ७ ॥ ॐ अनैश्वर्याय
 नमः ॥ ८ ॥ इति पीठदेवताः संपूजयेत् (अत्र पीठस्तयभावः) ततो मूले मूर्तिं प्रकल्प्य (अथवा कलशोपरि सुवर्णमयीं
 प्रतिमां संस्थाप्य) आवाहनादिपीतगन्धपुष्पतिरुपचारैः संपूज्य आवरणाचनं कुर्यात् ॥ तद्यथा-षट्कोणे आग्नेयादिकोणेषु
 मध्ये दिक्षु च । ॐ ब्रां हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ ब्रीं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ ब्रूं शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ ब्रै
 कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ ब्रौं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ ब्रः अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति षडंगपूजनम् ॥ तद्बहिर्भूपुरे पूर्वा
 दिदिक्षु इन्द्रादिदश दिक्पालान् । तद्बह्वो वज्राद्यायुधानि च संपूज्य । धूपादिनीराजनंतपूजां कृत्वा साष्टांगं प्रणम्य
 जपं कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणमशीतिसहस्रजपः । तथा च-जपित्वाशीतिसहस्रं हुत्वाग्नेन घृतेन वा ॥ सिद्धे मनौ प्रकुर्वीत
 प्रयोगानिष्टसिद्ध्ये ॥ १ ॥ हरिद्राकुसुमहुत्वा घृताक्तोदवसत्रयम् ॥ स विशतिशतं मंत्री वांसासि लभते मणीन् ॥ २ ॥
 शत्रुरोगादिपीडासु स्वजने कलहोद्भवे ॥ जुहुयात्पिप्पलोत्थाभिः समिद्रिस्तन्निवृत्तये ॥ ३ ॥ इति बृहस्पतिमंत्रविधानम् ॥
 अथ तंत्रोक्तशुक्रमंत्रविधानम् । तत्रैव मंत्रो यथा-“ॐ वन्नं मे देहि शुक्राय स्वाहा” इत्येकादशवर्णो मंत्रः ॥ १ ॥ अस्य
 मंत्रस्य ब्रह्मा ऋषिः ॥ विराट् छन्दः । शुक्रो देवता । ॐ बीजम् । स्वाहा शक्तिः ॥ सर्वसिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः । ॐ ब्रह्म

ऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ विराट्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ शुक्रदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ बीजाय नमः गुह्ये ॥
 ॥ ४ ॥ ॐ स्वाहा शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ वस्त्रं तज्ज
 नीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ मे मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ देहि अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ शुक्राय कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥
 ॥ ५ ॥ ॐ स्वाहा करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः । एवं हृदयादिन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “ श्वेतांभोजनिष
 णमपणतटे श्वेतांबरालेपनं नित्यं भक्तजनाय संप्रददत्तं वासोमणीन्हाटकम् ॥ वामैनव करेण दक्षिणकरे व्याख्यानमुद्रांकि
 तुक्रं दैत्यवराचितं स्मितमुखं वंदे सिताङ्गप्रभम् ॥ १ ॥ ” इति ध्यात्वा पूर्वोक्तं धर्मादियुते पीठे श्वेतगंधक्षतपुष्पतिरुपचारैः शुक्रं
 संपूज्य । षट्कोणे कोणकेसरेषु । मध्ये दिक्षु च । ॐ हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ वस्त्रं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ मे शिखायै
 वषट् ॥ ३ ॥ ॐ देहि कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ शुक्राय नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ स्वाहा अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इत्यंगानि
 संपूज्य ततो बाह्वे भूपुरे पूर्वादिषु इन्द्रादिदिक्पालान् तद्वर्हिर्वज्राद्यायुधानि च पूजयेत् ॥ ततो धूपादिनीराजनंतपूजां कृत्वा जप
 कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणमथुतजपः ॥ तथा-अयुतं प्रजपेन्मन्त्रं दशांशं जुहुयादथैतः ॥ सुगंधैः श्वेतकुसुमैर्जुहुयाच्छुक्रवासरे ॥
 ॥ १ ॥ एकविंशतिवारं यो लभते सौऽशुकं मणीन् ॥ इति शुक्रमंत्रविधानं समाप्तम् ॥ ॥ अथ वेदोक्तमूर्यादिनवग्रहमंत्रप्रयोगः ॥
 आचम्य । प्राणानयम्य । (संकल्पः) देशकालौ संकीर्त्य । श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलात्प्रार्थय मम (यजमानस्य वा) जन्मराशेः

सकाशावामराशेः सकाशाद्वा जन्मलगाद्वर्षलग्नाद्वा चतुर्थाष्टमद्वाद्वाविनिष्ठस्थानस्थितामुकग्रहपरिहारद्वारा तृतीयैकादशस्थान
स्थितवदुत्तमफलप्राप्त्यर्थमायुरारोग्यप्राप्त्यर्थं च अमुकग्रहस्य अमुकसंख्यया जपं करिष्ये इति संकल्प्य । न्यासं कुर्यात् । तत्रादौ
सूर्यमन्त्रन्यासादिप्रयोगः । आकृष्णेनेत्यस्य हिरण्यस्तूप ऋषिः ॥ अनुष्टुप्छंदः । सविता देवता । रजसेति बीजम् । वर्तमान इति
शक्तिः । सूर्यप्रीतये जपे विनियोगः ॥ अँ हिरण्यस्तूपऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ अँ त्रिष्टुप्छंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ अँ सवि
तुदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ अँ रजसा बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ अँ वर्तमानशक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादि
न्यासः । अँ आकृष्णेनेत्यंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ अँ रजसेति तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ अँ वर्तमान इति मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥
निवेशयन्नमृतमर्त्यं चेत्यनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ अँ हिरण्ययेन सविता रथेनेति कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ अँ आदेवो भुवना
नि पश्यन्निति कर्तलकपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति कर्न्यासः ॥ अँ आकृष्णेनेति हृदयाय नमः ॥ १ ॥ अँ रजसेति शिरसे
स्वाहा ॥ २ ॥ अँ वर्तमान इति शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ अँ निवेशयन्नमृतमर्त्यं चेति कवचाय हुं ॥ ४ ॥ अँ हिरण्ययेन सवि
ता रथेनेति नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ अँ आदेवो भुवनानि पश्यन्नित्यस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति हृदयादिन्यासः ॥ अँ आकृष्णेनेति
शिरसि ॥ १ ॥ अँ रजसेति हलाटे ॥ २ ॥ अँ वर्तमान इति मुखे ॥ ३ ॥ अँ निवेशयन्निति हृदये ॥ ४ ॥ अँ अमृतं चेति नाभौ ॥ ५ ॥
अँ मर्त्यं चेति कट्याम् ॥ ६ ॥ अँ हिरण्ययेनत्यूर्वाः ॥ ७ ॥ अँ सवितेति जातुनोः ॥ ८ ॥ अँ रथेनेति जंघयोः ॥ ९ ॥ अँ आदे

वो याति गुरुयोः ॥ १० ॥ ॐ भुवानीति पादयोः ॥ ११ ॥ ॐ पथ्यन्निति सर्वाङ्गेषु न्यसेत् ॥ १२ ॥ इति मन्त्रन्यासः ॥ एवं
 न्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ “ ॐ पद्मासनः पद्मकरो द्विबाहुः पद्मद्युतिः सप्ततुरंगवाहः ॥ दिवाकरो लोकगुरुः किरिटी
 मयि प्रसादं विदधातु देवः ॥ १ ॥ ” एवं ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य जपं कुर्यात् । तत्र मंत्रः— ॐ आकृष्णेन रजसावतमानो
 निवेशयन्नमुतममन्यञ्च ॥ हिरण्ययेन सवितारथेन देवोयतिभुवनानि पश्यन् ॥ १ ॥ इति सूर्यमन्त्रः ॥ अस्य जपसंख्या सप्त सहस्राणि
 ७००० । जपान्ते अर्कसमिति लपाय स घृते दशशहोमः ॥ तद्दशशेन तर्पणं तद्दशशेन मार्जनं तद्दशशेन ब्राह्मणभोजनं च
 कार्यम् । अन्यत्सर्वं पूर्ववत् । अथ सूर्यदानद्रव्याणि । माणिक्यगोधूमसवत्सधेनुः कौसुभवासो गुहहमताम्रम् ॥ आरक्तकं चन्द
 नमंबुजं च वर्दति दानं रविन्दनाय ॥ १ ॥ इति सूर्यमन्त्रपुरश्चरणम् ॥ १ ॥ अथ चन्द्रमन्त्रप्रयोगः ॥ ॐ इमं देवा इ
 ति मन्त्रस्य गौतम ऋषिः । द्विपदाविराट् छंदः । सोमो देवता । असपत्नमिति बीजम् । सोमप्रीत्यर्थं जपे विनियोगः ॥ ॐ गौतमऋ
 षये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ द्विपदाविराट्छंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ सोमदेवतायै नमः हृदि ॥ ३ ॥ ॐ असपत्नबीजाय नमः
 गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ सोमप्रीत्यर्थं जपे विनियोगाय नमः सर्वांगे ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ५ ॥ ॐ इमं देवाऽअसपत्नठसुवध्वमित्यङ्कु
 ष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ महतेक्षत्रायति तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ महतेज्ज्येष्ठायति मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥

ॐ महते जानराज्यायेन्द्रियायेत्यनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ इममुष्यपुत्रमुष्यै इति कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ
 पुत्रमस्यै विशङ्खष्वोमीराजसोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां ७ राजेति करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥
 ॐ इमन्देवाऽअसपत्नठमुवध्वमिति हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ महतेश्चत्रायेति शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ महतेज्यैष्ठ्यायेति
 शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ महते जानराज्यायेन्द्रियैर्द्रियायेति कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ ॐ इममुष्यपुत्रमुष्यै इति नेत्रत्रया
 य वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ पुत्रमस्यै विशङ्खष्वोमीराजसोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजा इत्यस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति हृदयादिन्यासः ॥
 ॐ इमं देवा इति शिरसि ॥ १ ॥ ॐ असपत्नमिति ललाटे ॥ २ ॥ ॐ सुवध्वमिति नासिकायाम् ॥ ३ ॥ ॐ महतेश्चत्रायेति मुखे ॥ ४ ॥ ॐ
 महतेज्यैष्ठ्यायेति कंठे ॥ ५ ॥ ॐ महतेजानराज्यायेन्द्रियैर्द्रियायेति हृदये ॥ ६ ॥ इममुष्येति नाभौ ॥ ७ ॥ ॐ पुत्रमुष्यै इति कट्याम् ॥
 ॥ ८ ॥ ॐ पुत्रमस्यै इति जंघयोः ॥ ९ ॥ ॐ विशङ्खष्वोमीराजसोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेति पादयोः ॥ १० ॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा
 ध्यायेत् ॥ “ॐ श्वेतांबरः श्वेतविभूषणश्च श्वेतद्युतिर्दंडकरो द्विबाहुः ॥ चन्द्रोऽमृतात्मा वरुदः किरीटी मयि प्रसादं विदधातु देवः १ ॥
 इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य जपं कुर्यात् । तत्र मंत्रः । “ ॐ इमंदेवाऽअसपत्नठमुवध्वममहतेश्चत्राय महतेज्यैष्ठ्याय महते

जानराज्यायेन्द्रस्यैन्द्रियायइमममुष्यं पुत्रममुष्यं पुत्रमस्यैव्विशऽएषवमिराजासोमोस्माकं ब्राह्मणानांराजा ॥ १ ॥ अस्य जयसं
 ख्या एकादशसहस्राणि ११००० जपति पलाशसमितिलपायसघृतैर्दंशांशहोमः॥ अन्यत्सर्वं पूर्ववत् । अथ दानद्रव्याणि । सद्रक्षयात्र
 स्थिततण्डुलाश्च कर्पूरमुक्ताफलशुभ्रवस्त्रम् ॥ युगोपयुक्तं वृषभं च रौप्यं चन्द्राय दद्याद्घृतपूर्णकुंभम् ॥१॥ इति चंद्रमंत्रप्रयोगः ॥ २ ॥
 अथ भौममंत्रप्रयोगः । ॐ अग्निमूद्वति मंत्रस्य विरूपाक्ष ऋषिःगायत्री छंदः । भौमो देवता । ककुद्दीजम् । भौमप्रीतये जपे विनियो
 गः ॥ ॐ विरूपाक्षऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्रीछंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ भौमदेवतायै नमः हृदि॥३॥ ॐ ककुद्दीजा
 य नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ भौमप्रीतये जपे विनियोगाय नमः सर्वांगे ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ अग्निमूद्वत्यंशुष्टाभ्यां
 नमः ॥ १ ॥ ॐ दिवः ककुदिति तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ पतिः पृथिव्याऽअयमिति मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ अपामित्य
 नामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ रंतांसीति कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ जिवतीति । करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति
 करन्यासः ॥ ॐ अग्निमूद्वति हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ दिवः ककुदिति शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ पतिः पृथिव्याऽअयमिति शि
 खायै वषट् ॥३॥ ॐ अपां कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ रंतांसीति नेत्रत्रयाय वौषट् ॥५॥ ॐ जिवतीत्यन्नाय फट् ॥६॥ इति हृदया
 दिन्यासः ॥ ॐ अग्निरिति शिरसि ॥ १ ॥ ॐ मूर्ध्ना ललाटे ॥ २ ॥ ॐ दिवो मुखे ॥ ३ ॥ ॐ ककुदितिहृदये ॥ ४ ॥ ॐ पतिर्नभौ
 ॥ ५ ॥ पृथिव्याः कटचाय ॥ ६ ॥ ॐ अयमूर्ध्वः ॥ ७ ॥ ॐ अपां जानुनोः ॥ ८ ॥ ॐ रंतांसीं गुल्फयोः ॥ ९ ॥ ॐ जि

न्वति पादयोः ॥ १० ॥ इति न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “ॐ रक्ताम्बरो रक्तवपुः किरीटी चतुर्भुजो मेषगतो गदाभृत् ॥ धरासुतः
 शक्तिधरश्च शूली सदा मम स्याद्भद्रदः प्रशांतः ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य जपं कुर्यात् ॥ तत्र मंत्रः । ॐ अग्निर्मुद्गा
 दिवः ककुत्पतिः पृथिव्याऽअयम् ॥ अपाऽरेताऽसिजिन्वति ॥ इति मंत्रः ॥ भौमे दशसहस्राणीति जपं सख्या १०००० । जपति ख
 दिरसमितिलपाय सप्तैतदंशहोमः ॥ अन्यत्सर्वं पूर्ववत् ॥ अथ दानद्रव्याणि ॥ प्रवालगोधूममस्रारिकाश्च वृषोरुणश्चापि गुडः सुव
 र्णम् ॥ आरक्तवस्त्रं करवीरपुष्पं ताम्रं च भौमाय वंदति दानम् ॥ १ ॥ इति भौममंत्रप्रयोगः ॥ ॥ अथ बुधमंत्रप्रयोगः ॥ ॐ
 उद्बुध्यस्वेति मंत्रस्य परमेष्ठी ऋषिः । बृहतीछंदः । बुधो देवता । त्वमिष्टापूर्तैसमिति बीजम् । बुधप्रीतये जपे विनियोगः ॥ ॐ परमे
 ष्ठीऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ बृहतीछंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ बुधदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ त्वमिष्टापूर्तैसमिति बीजाय नमः
 गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ बुधप्रीतये जपे विनियोगाय नमः सर्वाङ्गे ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ उद्बुध्यस्वाग्नेप्रतिजागृहि अद्बुष्टाभ्यां नमः
 ॥ १ ॥ ॐ त्वमिष्टापूर्तैसं तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ मृजेशामयं च मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ अस्मिन्सधस्थेऽअधुतरस्मिन्
 अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ विश्वेदेवा कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ यजमानश्च सीदत कारतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति कर
 न्यासः ॥ ॐ उद्बुध्यस्वाग्नेप्रतिजागृहि हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ त्वमिष्टापूर्तैसं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ मृजेशामयं च शिखायै वषट्
 ॥ ३ ॥ ॐ अस्मिन्सधस्थेऽअधुतरस्मिन्कवाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ विश्वेदेवा नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ यजमानश्च सीदत अस्त्राय

फट् ॥६॥ इति हृदयादिन्यासः ॥ ॐ उद्बुध्यस्व शिरसि ॥१॥ ॐ अग्रेप्रति ललाटे ॥ २ ॥ ॐ जाग्रहित्वं मुखे ॥ ३ ॥ ॐ इष्टा-
 प्रैतं सं हृदये ॥४॥ ॐ मृजेशमयं च नामौ ॥५॥ ॐ अस्मिन्सधस्थे कट्याम् ॥६॥ ॐ अधुत्तरस्मिन्मूर्ध्नोः ॥७॥ ॐ विश्वदेवा जानुनोः
 ॥ ८ ॥ ॐ यजमानश्च पादयोः ॥ ९ ॥ ॐ सीदत सर्वाणि ॥ १० ॥ इति न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “ पीतंबरः पीतवपुः कि-
 रीटी चतुर्भुजो दंडधरश्च हारी ॥ चर्मसिंधुकं सोमसुतः सदा मे सिंहाधिहृदो वरदो बुधश्च ॥ १ ॥ ” इति ध्यात्वा मानसोपचारैः
 संपूज्य जपं कुर्यात् ॥ तत्र मंत्रः—ॐ उद्बुध्यस्वाग्नेर्जातिं जाग्रहित्वमिष्टाभूतैस्तसृजेशामयञ्च ॥ अस्मिन्सधस्थेऽअच्युत्तरस्मि-
 न्निर्विश्वदेवायजमानश्चसीदत ॥ १ ॥ इति मन्त्रः (बुधे चाष्टसहस्रकमिति जपसंख्या ८०००) जपान्ते अपामार्गसमि-
 त्तिलपायसघृतदेशांशहोमः । अन्यत्सर्वं पूर्ववत् । अथ दानद्रव्याणि । चेलं च नीलं कलयौतकांस्यं मुद्राज्यगारु-
 त्मकसर्वपुण्यम् ॥ दासी च दन्तो द्विरदस्य नूनं वदति दानं विधुनंदनाय ॥ १ ॥ इति बुधमंत्रप्रयोगः ॥ ४ ॥
 ॥ अथ बृहस्पतिमन्त्रप्रयोगः ॥ ॐ बृहस्पते इति मन्त्रस्य गृत्समद ऋषिः । त्रिष्टुप् छन्दः । बृहस्पतिर्देवता । बृहस्पतिर्ग्रीत्यर्थे जपे
 विनियोगः ॥ ॐ गृत्समदऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ त्रिष्टुप्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ बृहस्पतिदेवतायै नमः हृदये ॥
 ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः । ॐ बृहस्पतेऽति यदर्थ्यो इत्यंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ अर्हाद्युमदिति तर्जनीभ्यां नमः
 ॥ २ ॥ ॐ विभाति क्रतुमदिति मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ जनेषु अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ यदीदयच्छवसऽक्रतप्र

जाततदस्मासु कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ द्रविणधेहिचित्रमिति करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ इति करन्यासः ।
 ॐ बृहस्पतेऽअतियदुर्यो हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ अर्हाद्युमदिति शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ विभाति क्रतुमदिति शिखायै वषट्
 ॥ ३ ॥ ॐ जनेषु कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ यदीदयच्छवसऽऽकृतप्रजाततदस्मासु नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ द्रविणधेहिचित्रमित्य
 स्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति हृदयादिन्यासः ॥ ॐ बृहस्पते इति शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अतियदुर्यो ललाटे ॥ २ ॥ ॐ अर्हाद्युमन्मुखे
 ॥ ३ ॥ ॐ विभाति क्रतुमज्जनेषु नाभौ ॥ ४ ॥ ॐ यदीदयत्कव्याम् ॥ ५ ॥ ॐ शवसऽऽकृतप्रजा ऊर्वोः ॥ ६ ॥ ॐ ततदस्मासुद्र
 विणं जानुनोः ॥ ७ ॥ ॐ धेहि चित्रं पादयोः ॥ ८ ॥ इति मंत्रन्यासः ॥ एवं न्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥
 “ पीताम्बरः पीतवपुः किरीटी चतुर्भुजो देवगुरुः प्रशान्तः ॥ दधाति दंडं च कमण्डलुं च तथाक्षसूत्रं वरदोऽस्तु मह्यम् ”
 ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य जपं कुर्यात् ॥ ॐ बृहस्पतेऽअतियदुर्योऽअर्हाद्युमाद्भिभातिक्रतुमज्जनेषु ॥ यदीदयच्छवस
 ऽऽकृतप्रजाततदस्मासुद्रविणधेहिचित्रम् ॥ ५ ॥ इति बृहस्पतिमन्त्रः ॥ “ एकोनविंशतिजैवे सहस्राणि १९०० विदुषुधाः ”
 इति जपसंख्या । जपति अश्वत्थसमितिलपायसघृतैर्दंशशहोमः । अन्यत्सर्वं पूर्ववत् ॥ अथ दानद्रव्याणि । शर्करा च
 रजनी तुरंगमः पीतधान्यमपि पीतमंवरम् ॥ पुष्पराजलवणे च कांचनं प्रीतये सुरगुरोः प्रदीयताम् ॥ १ ॥ इति गुरुमं

त्रजपप्रयोगः ॥ ५ ॥ अथ शुक्रमंजजपप्रयोगः । ॐ अन्नात्परिभुत इति मन्त्रस्य पराशर ऋषिः । शक्वरी छन्दः । शुक्रो देवता ।
 रसं ब्रह्मणा इति बीजम् । शुक्रप्रीत्यर्थे जपे विनियोगः ॥ ॐ पराशरऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ शक्वरीछन्दसे
 नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ शुक्रदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ रसंब्रह्मणा इति बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ इति ऋष्यादि
 न्यासः । ॐ अन्नात्परिभुत इत्यद्भुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ रसंब्रह्मणा व्यपिबत् इति तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ क्षत्रपय इति
 मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ सोमं प्रजापतिरित्यनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ ऋतेनसत्यमिन्द्रियव्विपानठशुक्रमंधसः कानिष्ठ
 काभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ इन्द्रस्यैन्द्रियमिदंपयोमृतमधु इति कर्तलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ ॐ अन्नात्परिभुतो
 हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ रसंब्रह्मणाव्यपिबत् शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ क्षत्रपयः शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ सोमंप्रजापतिरिति
 कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ ऋतेनसत्यमिन्द्रियव्विपानठशुक्रमंधसो नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ इन्द्रस्यैन्द्रियमिदंपयोमृतमधु इत्यन्नाय
 फट् ॥ ६ ॥ इति हृदयादिन्यासः ॥ ॐ अन्नात्परिभुत इति शिरसि ॥ १ ॥ ॐ रसंब्रह्मणा ललाटे ॥ २ ॥ ॐ व्यपिबत्क्षत्रं
 मुखे ॥ ३ ॥ ॐ पयः सोमं हृदये ॥ ४ ॥ ॐ प्रजापतिर्नाभौ ॥ ५ ॥ ॐ ऋतेनसत्यं कट्याम् ॥ ६ ॥ ॐ इन्द्रियविपानम् गुदे
 ॥ ७ ॥ ॐ शुक्रं वृषणयोः ॥ ८ ॥ ॐ अन्धस ऊर्वोः ॥ ९ ॥ ॐ इन्द्रस्यैन्द्रियमिदंपयो जातुनोः ॥ १० ॥ ॐ अनृतं पादयोः
 ॥ ११ ॥ ॐ मधु सर्वशरीरे च ॥ १२ ॥ न्यसेत् ॥ इति मन्त्रन्यासः । एवं न्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ “श्वेतांबरः

श्वेतवपुः किरीटी चतुर्भुजो दैत्यगुरुः प्रशांतः॥ तथाक्षसूत्रं च कमंडलुं च दण्डं च बिभ्रद्भद्रदोऽस्तु मह्यम् ॥ १ ॥” इति ध्यात्वा मान
 सोपचारैः संपूज्य जपं कुर्यात् ॥ तत्र मंत्रः—ॐ अन्नात्परिब्रुतोरसं ब्रह्मणाव्यापिबत् क्षत्रम्पयः सोमम्प्रजापतिं ॥ ऋतेनसृत्य
 मिद्विष्विपान्निशुकमन्धसुदंद्रस्योद्वियमिदम्पयोमृतम्मधु ॥ १ ॥ शुक्रे एकादशैव तु । इति जपसंख्या ११००० ॥ अथ
 दानद्रव्याणि । चित्रांबरं शुभ्रतुरङ्गमश्च धेनुश्च वज्रं रजतं सुवर्णम् ॥ सुतंडुलानुत्तमंगंधयुक्तान् वंदति दानं भृगुनन्दनाय
 ॥ ६ ॥ इति शुक्रमन्त्रजपप्रयोगः ॥ अथ शनैश्चरमन्त्रजपप्रयोगः । ॐ शन्नोदेवीरिति मंत्रस्य दध्यङ्ङाथर्वण ऋषिः ।
 गायत्री छन्दः । शनिर्देवता । आपो बीजम् । वर्तमान इति शक्तिः । शनैश्चरप्रीत्यर्थं जपे विनियोगः ॥ ॐ दध्यङ्ङाथर्वणऋषये
 नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्रीछिंदसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ शनैश्चरदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ आपोबीजाय
 नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ वर्तमानशक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः । ॐ शन्नोदेवीरित्यङ्गुष्ठाभ्यां नमः
 ॥ १ ॥ ॐ अभिष्टये तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ आपोभवंतु मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ पीतये अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ
 शंभ्योरिति कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ अभिसंवतुनः कर्तलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति कान्यासः ॥ ॐ शन्नोदेवीरिति
 हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ अभिष्टये शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ आपो भवंतु शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ पीतये कवचाय हुं ॥ ४ ॥

ॐ शंभोरिति नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ अभिसंवतुनः अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति हृदयादिन्यासः । ॐ शन्न इति शिरसि ॥ १ ॥
 ॐ देवीरिति ललाटे ॥ २ ॥ ॐ अभिष्टये मुखे ॥ ३ ॥ ॐ आपो हृदये ॥ ४ ॥ ॐ भवन्तु नाभौ ॥ ५ ॥ ॐ पीतये कट्याम् ॥
 ॥ ६ ॥ शंभ्योरुर्वोः ॥ ७ ॥ ॐ अभिस्रवन्तु जानुनोः ॥ ८ ॥ ॐ नः पादयोः ॥ ९ ॥ इति मन्त्रन्यासः ॥ एवं न्यासं कृत्वा
 ध्यायेत् । अथ ध्यानम् ॥ “ नीलद्युतिः झुलधरः किरीटी गजस्थितस्त्रासकरो धनुष्मान् ॥ चतुर्भुजः सूर्यसुतः प्रशांतः सदास्तु
 मङ्गं वरदो महात्मा ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य जपं कुर्यात् । तत्र मंत्रः— ॐ शन्नो देवीरभिष्टयुः आपो भवन्तु
 पीतये । शंभ्योरभिस्त्रवन्तु नः ॥ १ ॥ ” त्रयोविंशतिमन्दं चेति जपसंख्या २३००० ॥ जपते शमीसमिन्तिलपायसघृतदंशशहो
 मः । अन्यत्सर्वं पूर्ववत् । अथ दानद्रव्याणि । माषांश्च तैलं विमलेन्द्रनीलं तिलाः कुलित्था महिषी च लोहम् ॥ कृष्णा च
 धेनुः प्रवदन्ति नूनं दुष्टाय दानं रविन्दनाय ॥ १ ॥ इति शनैश्चरसंप्रयोगः ॥ ७ ॥ अथ राहुमन्त्रप्रयोगः ॥
 ॐ कयान इति मन्त्रस्य वामदेव ऋषिः । गायत्रीछन्दः । राहुदेवता । कयान इति बीजम् । शचिरिति शक्तिः । राहुप्राप्त्यर्थं जपे विनि
 योगः ॥ ॐ वामदेवऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्रीछन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ राहुदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥
 ॐ कयान इति बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ शचिरिति शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः । ॐ
 कयान इत्यदुष्टाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ चित्र इति तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ आमुव इति मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥

ॐ अपेशसे इति बीजाय नमः गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ मय्याशक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ केतुकृण्वन्
 इत्यङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ केतवे इति तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ पेशोमय्या इति मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ अपे
 शसे अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ समुषद्भिः कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ अजायथाः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥
 इति करन्यासः ॥ ॐ केतुकृण्वन्निति हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ अकेतवे शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ पेशोमय्या शिखायै वषट् ॥
 ३ ॥ ॐ अपेशसे कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ समुषद्भिर्देनत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ अजायथा इत्यन्नाय फट् ॥ ६ ॥ इति हृदयादिन्यासः ॥
 ॐ केतुं शिरसि ॥ १ ॥ ॐ कृण्वन् ललाटे ॥ २ ॥ ॐ अकेतवे मुखे ॥ ३ ॥ ॐ पेशो हृदये ॥ ४ ॥ ॐ मय्या नामौ ॥
 ५ ॥ ॐ अपेशसे कट्याम् ॥ ६ ॥ ॐ समूर्वोः ॥ ७ ॥ ॐ उषद्भिर्जानुनोः ॥ ८ ॥ ॐ अजायथाः पादयोः ॥ ९ ॥ इति
 मंत्रन्यासः । एवं न्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ “ धूम्रो द्विबाहुर्वरदो गदाभृद्ग्रासनस्थो विकृताननश्च ॥ किरिटकेयूर
 विभूषितांबरः सदास्तु मे केतुगणः प्रशांतः ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य जपं कुर्यात् । तत्र मन्त्रः ॥ ॐ केतु
 कृण्वन् केतवे पेशो मय्याऽपेशसे ॥ समुषद्भिर्जायथा ॥ १ ॥ केतोः सत सहस्राणि ७००० जपसंख्या प्रकीर्तिता ॥ ततो जपान्ते
 कुशसमितिलपाय स घृतेर्दशांशहोमः ॥ अन्यत्सर्वं पूर्ववत् ॥ अथ दानद्रव्याणि ॥ वैडूर्यतुलं सतिलं च तैलं सुकबलं चापि मदो मृगस्य ॥

ॐ दूतीसदवृध इत्यनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ सखाकया इति कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ शचिष्ठयावृता इति
 कातलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ ॐ कयान इति हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ चित्र इति शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥
 ॐ आमुव इति शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ दूतीसदवृध इति कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ सखाकया इति नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥
 ॐ शचिष्ठयावृता इत्यस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ ॐ कया शिरसि ॥ १ ॥ ॐ न इति ललाटे ॥ २ ॥ ॐ चित्र मुखे ॥ ३ ॥ ॐ आमुव
 दूती नाभौ ॥ ४ ॥ ॐ सदवृधः कट्याम् ॥ ५ ॥ ॐ सखा ऊर्वोः ॥ ६ ॥ ॐ कया जानुनोः ॥ ७ ॥ ॐ शचिष्ठया गुल्फयोः
 ॥ ८ ॥ ॐ वृता पादयोः ॥ ९ ॥ इति मन्त्रन्यासः । एवं न्यासं कृत्वा । ध्यायेत् । अथ ध्यानम् । नीलांबरो नीलवपुः किरीटी
 करालवक्रः करवालश्रुली ॥ चतुर्भुजश्चर्मधरश्च राहुः सिंहासनस्थो वरदोस्तु मद्यम् ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य
 जपं कुर्यात् ॥ राहुमंत्रः ॐ कया नश्चित्रऽआमुवदूतीसदवृधसखा कया शचिष्ठयावृता ॥ ८ ॥ राहोराष्टादशैव तु १८००० इति
 दूर्वासमितिलपायसघृतैर्दशांशहोमः ॥ अन्यत्सर्वं पूर्ववत् ॥ अथ दानद्रव्याणि ॥ गोमेदत्नं च तुरंगमश्च सुनीलचैलमलकबलं
 च ॥ तिलाश्च तैलं खलु लोहमिश्रं स्वर्भानवे दानमिदं वंदति ॥ १ ॥ इति राहुमन्त्रजपप्रयोगः ॥ ८ ॥ ॥ अथ केतुमंत्रजप
 विधानम् ॥ केतुं कृष्णव्रित्ति मंत्रस्य मधुऋषिः ॥ गायत्री छंदः । केतुर्देवता । अपेशसे इति बीजम् । मय्यां शक्तिः । केतुप्रीत्यर्थं
 जपे विनियोगः ॥ ॐ मधु ऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ गायत्री छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ केतुर्देवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥

शस्त्रं च केतोः परितोषहेतोश्छागस्य दानं कथितं मुनीन्द्रैः ॥ १ ॥ इति केतुमंत्रजपविधानं समाप्तम् ॥ अथ सूर्यस्तोत्र
 प्रारंभः ॥ सुमंतुरुवाच ॥ अस्तावीच्च ततः सांबः कृशो धमनिंसततः ॥ राजन्नामसहस्रेण सहस्रांशुं दिवाकरम् ॥ १ ॥ खिद्यमानं
 ततो दृष्ट्वा सूर्यः कृष्णात्मजं तदा ॥ स्वप्नेऽस्य दर्शनं दृष्ट्वा पुनर्वचनमब्रवीत् ॥ २ ॥ श्रीसूर्य उवाच ॥ सांबसांब महाबाहो शृणु जंब
 वतीसुत ॥ अलं नामसहस्रेण पठ चेमं शुभं स्तवम् ॥ ३ ॥ यानि गुह्यानि नामानि पवित्राणि शुभानि च ॥ तानि
 ते कीर्तयिष्यामि प्रयत्नादवधारय ॥ ४ ॥ वैकर्तनो विवस्वाश्च मार्तण्डो भास्वरो रविः ॥ लोकप्रकाशः श्रीमाल्लो
 कचक्षुर्ग्रहेश्वरः ॥ ५ ॥ लोकसाक्षी त्रिलोकेशः कर्ता हर्ता तमिस्रहा ॥ तपनस्तापनश्चैव शुचिः सप्ताश्ववाहनः ॥
 ॥ ६ ॥ गभस्तिहस्तो ब्रह्मा च सर्वदेवनमस्कृतः ॥ एकविंशतिरित्येष स्तव इष्टस्सदा मम ॥ ७ ॥ शरीरारोग्यद
 श्चैव धनवृद्धियशस्करः ॥ स्तवराज इति ख्यातस्त्रिषु लोकेषु विश्रुतः ॥ ८ ॥ य एतेन महाबाहो द्वे संध्येऽस्तमनोदये ॥ स्तौति मां
 प्रणतो भूत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ९ ॥ मानसं वाचिकं वापि कायिकं यच्च दुष्कृतम् ॥ एकजाप्येन तत्सर्वं प्रणश्यति ममाग्रतः ॥ १० ॥
 एष जप्यश्च होमश्च संध्योपासनमेव च ॥ बलिमंत्रोऽधमंत्रोऽथ धूपमंत्रस्तथैव च ॥ ११ ॥ अन्नप्रदाने स्नाने च प्रणिपाते प्रदक्षिणे ॥
 पूजितोऽयं महामंत्रः सर्वपापहरः शुभः ॥ १२ ॥ एवमुक्त्वा स भगवान्भास्वरो जगतांपतिः ॥ आमंत्र्य कृष्णतनयं तत्रैवांतरधी
 यत ॥ १३ ॥ सांबोऽपि स्तवराजेन स्तुत्वा सप्ताश्ववाहनम् ॥ प्रीतात्मा नीरुजः श्रीमांस्तस्माद्रोगाद्विमुक्तवान् ॥ १४ ॥ इति

भविष्योत्तरपुराणे सूर्यस्तवराजः समाप्तः ॥ अथ आदित्यहृदयस्तोत्रप्रारंभः ॥ “ततो युद्धपरिश्रान्तं समरे चितयास्थितम् ॥
 रावणं चात्रतो दृष्ट्वा युद्धाय समुपस्थितम् ॥ १ ॥ देवैतैश्च समागम्य द्रष्टुमभ्यागतो रणम् ॥ उपगम्याब्रवीद्राममगस्त्यो भगवांस्त
 दा ॥ २ ॥ रामराम महाबाहो शृणु शुभ्रं सनातनम् ॥ येन सर्वानरान्वत्स समरे विजयिष्यते ॥ ३ ॥ आदित्यहृदयं पुण्यं सर्वशत्रुवि
 नाशनम् ॥ जयावंहं जपं नित्यमक्षयं परमं शिवम् ॥ ४ ॥ सर्वमलमांगल्यं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ चित्तशोकप्रशमनमायुर्वधन
 मुत्तमम् ॥ ५ ॥ रश्मिमन्तं समुद्यन्तं देवासुरनमस्कृतम् ॥ पूजयस्व विवस्वन्तं भास्करं भुवनेश्वरम् ॥ ६ ॥ सर्वदेवात्मको ह्येष
 तेजस्वी रश्मिभावनः ॥ एष देवासुरगणैल्लोकान्याति गमस्तिभिः ॥ ७ ॥ एष ब्रह्मा च विष्णुश्च शिवः स्कन्दः प्रजापतिः ॥ महेंद्रो
 धनदः कालो यमः सोमो ह्यपंपतिः ॥ ८ ॥ पितरो वसवः साध्या अश्विनौ मरुतो मनुः ॥ वायुर्वह्निः प्रजाः प्राण ऋतुकृता
 प्रभाकरः ॥ ९ ॥ आदित्यः सविता सूर्यः खगः पूषा गभस्तिमान् ॥ सुवर्णसदृशो भानुर्हिरण्यरेता दिवाकरः ॥ १० ॥ हरिदश्वः
 सहस्रार्चिः सप्तसप्तिर्गोचिमान् ॥ तिमिरोन्मथनः शम्भुस्त्वष्टा मार्तण्डकोऽहुमान् ॥ ११ ॥ हिरण्यगर्भः शिशिरस्तपनोहस्क्रो रविः ॥
 अग्निर्भोदितेः पुत्रः शङ्खः शिशिरनाशनः ॥ १२ ॥ व्योमनाथस्तमोभेदी ऋग्यजुःसामपारगः ॥ घनवृष्टिर्गामित्रो विध्वजी
 धी प्लवङ्गमः ॥ १३ ॥ आतपी मंडली मृत्युः पिंगलः सर्वतापनः ॥ कविर्विश्वो महतेजा रक्तः सर्वभवेद्भवः ॥ १४ ॥ नक्षत्रग्रहतरा
 णामधिपो विश्वभावनः ॥ तेजसामपि तेजस्वी द्वादशात्मब्रह्मोस्तु ते ॥ १५ ॥ नमः पूर्वाय गिरये पश्चिमायाद्रये नमः ॥ ज्योतिर्गणा

नां पतये दिनाधिपतये नमः ॥ १६ ॥ जयाय जयभद्राय हर्यश्वाय नमोनमः ॥ नमोनमः सहस्रांशो आदित्याय नमोनमः ॥
 ॥ १७ ॥ नम उग्राय वीराय सारंगाय नमोनमः ॥ नमः पद्मप्रबोधाय प्रचण्डाय नमोस्तु ते ॥ १८ ॥ ब्रह्मशानाच्युतेशाय सुरा
 यादित्यवर्चसे ॥ भास्वते सर्वभक्षाय रौद्राय वपुषे नमः ॥ १९ ॥ तमोग्राय हिमग्राय शत्रुघ्नायामितात्मने ॥ कृतग्रघाय देवाय
 ज्योतिषां पतये नमः ॥ २० ॥ तप्तचामीकराभाय हरये विश्वकर्माणे ॥ नमस्तमोभिनिघाय रुचये लोकसाक्षिणे ॥ २१ ॥ नाशयत्येष वै
 भूतं तमेव सृजति प्रभुः ॥ पायत्येष तपत्येष वर्षत्येष गभस्तिभिः ॥ २२ ॥ एष सुप्तेषु जागर्ति भूतेषु परिनिष्ठितः ॥ एष चैवाग्निहोत्रं
 च फलं चैवाग्निहोत्रिणाम् ॥ २३ ॥ देवाश्च ऋतवैश्व ऋतूनां फलमेव च ॥ यानि कृत्यानि लोकेषु सर्वेषु परमप्रभुः ॥ २४ ॥
 एनमापसु कृच्छ्रेषु कांतारेषु भयेषु च ॥ कीर्तयन्पुरुषः कश्चिन्नावसीदति राघव ॥ २५ ॥ पूजयस्वैनमेकाग्रो देवदेवं जगत्पतिम् ॥
 एतन्निगुणितं जत्वा युद्धेषु विजयिष्यति ॥ २६ ॥ अस्मिन्क्षणे महाबाहो रात्रणं त्वं जहिष्यसि ॥ एवमुक्त्वा ततोऽगस्त्यो जगाम
 स यथागतम् ॥ २७ ॥ एतच्छ्रुत्वा महातेजा नष्टशोकोऽभवत्तदा ॥ धारयामास सुप्रीतो राघवः प्रयतात्मवान् ॥ २८ ॥ आदित्यं
 प्रेक्ष्य जत्वेदं परं हर्षमाप्तवान् ॥ त्रिरात्रमय शुचिर्भूत्वा धनुरादाय वीर्यवान् ॥ २९ ॥ रावणं प्रेक्ष्य हृष्टात्मा जयार्थं समुपा
 गतम् ॥ सर्वयत्नेन महता वृत्तस्तस्य वधेऽभवत् ॥ ३० ॥ अथ रविवदन्निरीक्ष्य रामं मुदितमनाः परमं प्रहृष्ट्यमाणः ॥ निशिवरप
 तिसंशयं विदित्वा सुरगणमध्यगतो वचस्वरेति ॥ ३१ ॥ इति वाल्मीकीयरामाणे आदित्यहृदयस्तोत्रं संपूर्णम् ॥ अथ सूर्या

थर्वशीर्षमुपनिषत् ॥ अथ सूर्यार्थवाङ्मसं व्याख्यास्यामः ॥ ब्रह्मा ऋषिः । आदित्यो देवता । गायत्री छन्दः । हंसद्यद्गिनारा
यणयुक्तं बीजम् । हृह्लेखा शक्तिः । द्विपदादिसर्गसंयुक्तं कीलकम् । धर्मार्थकाममोक्षेषु जपे विनियोगः ॥ षट्स्वराह्रद्वय
जेन षडंगं रक्ताम्बुजसंस्थं सप्ताश्वरथिनं हिरण्यवर्णं चतुर्भुजं पद्मद्वयभयवदहस्तं कालचक्रप्रगेतारं च श्रीमूर्धनारायणं यऽएव
वेदं स वै ब्राह्मणः ॐ भूः ॐ भुवः ॐ स्वः ॐ महः ॐ जनः ॐ तपः ॐ सत्यं तत्सवितु० परोजसेसावदोम् ॐ आयो
ज्योतीरसोमृतं ब्रह्मभूर्भुवः स्वरोम् । सूर्यआत्माजगतस्तत्स्थुषश्च । सूर्याद्ब्रह्मत्वमानि भूतानि जायन्ते । सूर्याद्यज्ञाः पजन्योऽ
ब्रह्मात्मा । नमस्तेआदित्याय त्वमेकैवलं कर्तासि । त्वमेवप्रत्यक्षं विष्णुरसि । त्वमेवप्रत्यक्षं ब्रह्मासि । त्वमेवप्रत्यक्षं रुद्रोऽसि । त्वमे
व प्रत्यक्षं भृगासि । त्वमेवप्रत्यक्षं यजुरसि । त्वमेवप्रत्यक्षं सामासि । त्वमेवप्रत्यक्षं धर्मासि । त्वमेवसर्वं छन्दोऽसि । आदित्याद्वायुजा
यते आदित्याद्भूमिर्जायते । आदित्यादापोजायते । आदित्याज्ज्योतिर्जायते । आदित्याद्व्योम दिशो जायते । आदित्याद्वा ज्ञा
यते । आदित्याद्देवा जायते । आदित्योवाऽण्णतन्मण्डलतपति । असावादित्यो ब्रह्म । आदित्योऽन्तःकरणमनेबुद्धिचित्ता
हंकाराः । आदित्यो वै व्यानसमानोदानापानप्राणाः । आदित्यो वै श्रोत्रत्वक्चक्षुरसनानासाः । आदित्यो वै वाक्छपाणिपादोपस्थ
पायूनि । आदित्यो वै शब्दस्पर्शरूपरसगंधाः । आदित्यो वै वचनादानगमनानन्दविसर्गाः । आनन्दमयो ज्ञानमयो विज्ञानमय
आदित्यः । नमो मित्राय भानवे मृत्योर्मां पाहि प्राजिष्णवे विश्वेदेवे नमः । सूर्यो नो दिवस्प्रातु वातोऽंतरिक्षात् । अग्निः

पार्थिवेभ्यः । सूर्याद्वै भूतानि सूर्येण पालितानि तु । सूर्ये लयं प्राप्नुवन्ति । यः सूर्यः सोहमेव च । चक्षुर्नो देवः सविता । चक्षुर्न उत
 पर्वतः । चक्षुर्धाता दधातु नः । आदित्याय विद्महे सहस्रकराय धीमहि । तन्नः सूर्यः प्रचोदयात् । सविता पश्चात्तात् । सविता पुर
 स्तात् । सवितोत्तरात्तात् । सविता धरात्तात् । सवितानः सुवतु सर्वतातिम् । सवितानो रासतां दीर्घमायुः ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म दृणिरिति
 द्वे अक्षरे सूर्य इत्यक्षरद्वयम् । आदित्य इति । त्रीण्यक्षराणि एतद्वै सूर्यस्याष्टाक्षरमनुम् “ ॐ दृणिः सूर्य आदित्य ” इति मंत्रः । यः
 सदा हरहर्जपति । सोऽब्रह्मण्यो ब्राह्मणो भवति । सूर्याभिमुखं जप्त्वा महाव्याधिभयात्प्रमुच्यते । अलक्ष्मीर्नश्यति । अभक्ष्यभक्षणात्
 पूतो भवति । अपेयपानात्पूतो भवति । अग्न्यागमात्पूतो भवति । ब्राह्मसंभाषणात्पूतो भवति । मध्याह्ने सूर्याभिमुखः पठेत् सद्यः
 पंचमहापापात्प्रमुच्यते । सैषासावित्रीविद्या न कस्यचित्प्रशंसेत् एतन्महाभागः प्रातः पठति स भाग्यवान् जायते । पञ्चन
 विंदति वेदार्थं लभते । त्रिकालं जप्त्वा ऋतुशतफलं प्राप्नोति । हस्तादित्ये जपति स महामृत्युं तरति । य एवं वेद । इत्युपनिषत् ॥ इति
 सूर्यार्थवशीर्षम् ॥ इति श्रीबीकानेरराज्यान्तर्गतश्रीरत्नगढनिवासिना वसिष्ठगोत्रोद्भवश्रीरामकृष्णपौत्रेण श्रीकस्तूरीचंद्रसूनुना
 गौडवंशावतंसश्रीमहादेवभक्तमाध्यंदिनवाजसनेयिना वैद्यपंडितश्रीचतुर्थीलालशर्मणा विरचिते “ अनुष्ठानप्रकाशे ” महानिबन्धे
 पुरश्चरणकाण्डे सूर्यादिग्रहमंत्रानुष्ठानप्रकरणं समाप्तम् ॥ ५ ॥ ॥

अथ सूर्यप्रसंगात्सर्वरोगेशमननिधानप्रकरणं लिख्यते ॥ तत्र तावत्सामान्यतः सर्वरोगप्रशमनम् (महाण्वे) “रोगाः कर्मोद्भवाः केचिन्केचिद्दोषसमुद्भवाः ॥ कर्मदोषोद्भवाः केचिद्वं रोगान्निधा स्मृताः ॥ १ ॥ ये रोगा नैव शाम्यन्ति कृते ह्यौषधकर्मणि ॥ धर्मौषधशाम्यन्ति ते रोगाः कर्मजाः स्मृताः ॥ २ ॥ प्रायश्चित्तेऽपि विहिते न शाम्यन्ति विनौषधम् ॥ ये दृष्टहेतुसंभूतास्ते रोगा दोषजाः स्मृताः ॥ ३ ॥ येषां सर्वात्मना हानिर्भवतुण्येन केवलैः ॥ न केवलौषधैर्वापि रोगास्ते कर्मदोषजाः ॥ ४ ॥ पूर्वजन्म कृतं पापं नरकस्य परिक्षये ॥ बाधते व्याधिरूपेण तस्य कृच्छ्रादिभिः शमः ॥ ५ ॥ पूर्वजन्मकृतं पापं व्याधिरूपेण बाधते ॥ तच्छान्तिरौषधैर्दानैर्जपहोमार्चनादिभिः ॥ ६ ॥ रोगहेतौ स्थिते पापे व्याधिः शाम्यति नौषधैः ॥ असाध्यस्यापि रोगस्य प्रायश्चित्तं समाचरेत् ॥ ७ ॥ सर्वरोगविनाशाय जपः कार्यो विशेषतः ॥ मृत्युञ्जयस्य रुद्रस्य होमं कुर्याद्दशशतः ॥ ८ ॥ आगमोक्तविधानेन रोगनाशो भवेद्भुवम् ॥ सर्वरोगोपशान्त्यर्थमभिषेकं समाचरेत् ॥ ९ ॥ सहस्रकलशैः स्नानं विष्णोर्वा शंकरस्य च ॥ देवमभ्यर्च्य विप्रभ्यो दद्यान्मिष्टान्नभोजनम् ॥ १० ॥ तेभ्यश्च दक्षिणां दत्त्वा रोगेभ्यो मुच्यते ध्रुवम् ॥ कार्यः षडंगरुद्रस्य जपो वा रोगशान्तये ॥ ११ ॥ महारुद्रविधानेनासाध्यो रोगोऽपि शाम्यति ॥ अपामार्जनसंज्ञेन मालामंत्रेण मारज्येत् ॥ १२ ॥ मारजनाद्रोगिणः सर्वे रोगा नश्यन्त्यसंशयम् ॥ अच्युतानंतगोविन्दत्यंवं नामत्रयं हरैः ॥ १३ ॥ सर्वरोगोपशान्त्यर्थं सततं व्याधिमान् जपेत् ॥ सर्वेषु ज्ञातरोगेषु प्रदद्यात्सततं नरः ॥ १४ ॥ पानीयं पायसं मुद्गाः शर्करां घृतसंयुताम् ॥ प्रतिकूलग्रहाणां च जपं

होमं च पूजनम् ॥ १५ ॥ तत्तद्दोषविनाशार्थं दानं कुर्व्याद्यथोदितम् ॥ प्रतिरोगं च यद्दानं जपहोमादि कीर्तितम् ॥ १६ ॥ प्रायश्चित्तं तु तत्कृत्वा चिकित्सामारभेततः ॥ प्रदद्यात्सर्वरोगघ्नं छायापात्रं विधानतः ॥ १७ ॥ (छायापात्रविधानम्) चतुःषष्टिपलैः कांस्यभाजने निर्मिते गुम्फे ॥ घृतेनापूरिते तत्र स्वर्णं निष्कं विनिक्षिपेत् ॥ १८ ॥ तत्राज्ये स्वतर्जोऽध्याया आपादतलमस्तकम् ॥ दृष्ट्वा रोगी ततो दद्याद्भ्राजनं तद्विजन्मने ॥ १९ ॥ पूजिताय विधानेन ततो दद्याच्च दक्षिणाम् ॥ पक्षोऽयमुत्तमः प्रोक्तः कांस्यपात्रसुवर्णयोः ॥ २० ॥ दद्याद्विज्ञानुसारेण पात्रं स्वर्णं च बुद्धिमान् ॥ दानमंत्रः—आयुर्बलं यशो वर्यं आज्यं स्वर्णं तथाऽमृतम् ॥ आधारं तेजसा यस्मादतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥ २१ ॥ मंत्रेणानेन विप्राय सर्वरोगोपशान्तये ॥ पात्रं सुवर्णसहितं दद्यात्संकरपूरवकम् ॥ २२ ॥ “व्याधिप्रतिरूपदानविधानम्” दद्यात्सर्वमयव्याधिप्रतिरूपं निवृत्तये ॥ सुवर्णेन सरत्नेन रौप्येणापि स्वशक्तिः ॥ २३ ॥ निर्मितं च शतैकेन निष्कणां वा तदर्द्धतः ॥ त्रिशता वा यथाशक्ति दद्यादुक्तविधानतः ॥ २४ ॥ तंडुलैः पूरिते व्याधिप्रतिरूपं सुभाजने ॥ निधायविषय वस्त्रेण समलंकृत्य भूषणैः ॥ २५ ॥ समभ्यर्च्यथाय विप्राय पूजिताय निवेदयेत् ॥ पठन्मन्त्रमिमं व्याधिप्रतिरूपमथोत्सृजेत् ॥ २६ ॥ ये मां रोगाः प्रबाधन्ते देहस्थाः सततं मम ॥ गृह्णीष्व प्रतिरूपेण ताम्रोगान्द्विजसत्तम ॥ २७ ॥ बाढमित्येव तद्रूपं गृह्णीयाद्ब्राह्मणस्तदा ॥ ततो रोगप्रदातासौ दीर्घमायुः प्रपद्यते ॥ २८ ॥ तण्डुलानां तु यत्पात्रं मुख्यं तत्कांस्यसम्भवम् ॥ दत्त्वा दानं तु तत्काले द्विजास्यं नावलोकयेत् ॥ २९ ॥” इति व्याधिप्रतिरूपदानम् ॥ प्रायेण

सूर्यः सर्वेषां रोगाणामधिदेवतम् ॥ आरोग्यं भास्करादिच्छेदिति प्रख्या श्रुतिः स्मृतिः ॥ इति सामान्यतः सर्वरोगशमनविधानम् ॥
 अथ ज्वरशमनविधानम् (महार्णवे गार्ग्यः) “ये पुनः क्लृकर्माणः पापाः पिशुनचेतसः । ते भवेयुः सदा शीतज्वरतश्च तत्पराः ॥
 शान्तयेद्युतसंख्याकं कुर्यात्तु प्रयतो जपम् । जातवेदसमन्त्रेण ब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ सुरामांसोपहाराद्वर्बिलः सर्वत्र शस्यते ।
 सहस्रकलशस्नानं शतभोजनमेव च ॥ ” (माहेश्वरतंत्रेऽपि) “ उष्णज्वरे महेशस्य प्रकुर्यादभिषेचनम् । शीतज्वरे तथा कुर्यादभिषे
 कं हरेर्बुधः ॥ ” (कर्मविपाकसंग्रहेऽपि) “ माङ्गल्येषु च कार्येषु सततं कोपवात्रः ॥ उष्णज्वराभिभूतः स्यात्तत्पापस्यापनुत्तये ॥
 सहस्रकलशस्नानं रुद्रेशस्य कारयेत् । ब्राह्मणान्भोजयेच्छन्त्या जपेद्द्वं जातवेदसम् ॥ ” (महार्णवे शातातपः) देवस्वग्रहणाञ्चैव
 जायते त्रिविधज्वरः । ज्वरो महाज्वरश्चैव रौद्रो वैष्णव एव च ॥ ज्वरे रुद्रजपं कुर्यान्महारुद्रं महाज्वरे । महारुद्रं जपेद्भौ
 देवैष्णवे तद्वयं जपेत् ॥ ” इति ॥ रुद्रातिरुद्रमहारुद्राणि शिवानुष्ठानप्रकरणे दर्शितानि । (अथ जातवेदसमन्त्रानुष्ठान
 प्रयोगः) पूर्वदिने पूज्यप्रायश्चित्तं कृत्वा प्रारंभदिने प्रातर्नित्यावश्यकं समाय्य सुमुहूर्ते शिवाख्यादिपवित्रस्थले स्वासने
 प्राङ्मुख उपविश्य आचम्य प्राणानायम्य । देशकालौ संकीर्त्य । अमुकगोत्रोऽमुकशर्माहं मम (यजमानस्य वा)
 उत्पन्नज्वरस्य अमुकव्याधेर्वा जीवच्छरीराऽविरोधेन समूलनार्थं सद्य आरोग्यार्थं जातवेदस इति मंत्रस्यामुकसंख्यया
 जपं करिष्ये । इति संकल्प्य भूतशुद्धिं प्राणप्रतिष्ठापनमार्तकवर्दिहार्तकान्यासं च कृत्वा मूलमंत्रन्यासादिकर्म कुर्यात् । मूलमंत्रो

यथा—“ ॐ जातवेदसे सुनवाम सोममरातीयतो निदहाति वेदः ॥ सनः पर्षदति दुर्गाणि विश्वानावेव सिंधुं दुरितात्यग्निः ॥ ” इति चतुश्च
 त्वारिशद्वर्णात्मको मंत्रः । ॐ जातवेदसः इति मंत्रस्य मारीचः काश्यप ऋषिः । त्रिष्टुप् छन्दः । जातवेदोऽग्निर्दुर्गादेवता । रोगशमने विनि
 योगः । ॐ मारीचकाश्यप ऋषये नमः शिरसि । ॐ त्रिष्टुप् छन्दसे नमः मुखे । ॐ जातवेदोऽग्निर्दुर्गादेवताभ्यां नमः हृदये । इति
 ऋष्यादिन्यासः । ॐ जातवेदसे सुनवाम इत्यंशुभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ सोममरातीयतो इति तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ निद
 हाति वेदः इति मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ सनः पर्षदति अनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ दुर्गाणि विश्वानावेव इति कनिष्ठिकाभ्य
 नमः ॥ ५ ॥ ॐ सिंधुं दुरितात्यग्निरिति करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ एवमेव हृदयादिषडंगन्यास
 कुर्यात् ॥ अथ मन्त्रवर्णन्यासः ॥ ॐ नमः दक्षिणपादांगुष्ठे ॥ १ ॥ ॐ जां नमः वामपादांगुष्ठे ॥ २ ॥ ॐ तं नमः दक्षगुल्फे
 ॥ ३ ॥ ॐ वै नमः वामगुल्फे ॥ ४ ॥ ॐ दं नमः दक्षिणजंघायाम् ॥ ५ ॥ ॐ से नमः वामजंघायाम् ॥ ६ ॥ ॐ सुं नमः
 दक्षिणजानुनि ॥ ७ ॥ ॐ नं नमः वामजानुनि ॥ ८ ॥ ॐ वां नमः दक्षिणरौ ॥ ९ ॥ ॐ मं नमः वामरौ ॥ १० ॥ ॐ सौं नमः
 दक्षकट्याम् ॥ ११ ॥ ॐ मं नमः वामकट्याम् ॥ १२ ॥ ॐ मं नमः लिङ्गे ॥ १३ ॥ ॐ रां नमः नाभौ ॥ १४ ॥ ॐ तीं नमः
 हृदये ॥ १५ ॥ ॐ यं नमः दक्षस्तने ॥ १६ ॥ ॐ तौ नमः वामस्तने ॥ १७ ॥ ॐ नि नमः दक्षपार्श्वे ॥ १८ ॥ ॐ दं नमः
 वामपार्श्वे ॥ १९ ॥ ॐ हां नमः प्रेष्ठे ॥ २० ॥ ॐ ति नमः दक्षस्कन्धे ॥ २१ ॥ ॐ वै नमः वामस्कन्धे ॥ २२ ॥

ॐ दं नमः दक्षिणबाहुमूले ॥ २३ ॥ ॐ सं नमः दक्षबाहुमूलकूर्परयोर्मध्ये ॥ २४ ॥ ॐ नं नमः दक्षकूर्परे ॥ २५ ॥ ॐ
 पं नमः कूर्परमणिबन्धयोर्मध्ये ॥ २६ ॥ ॐ सं नमः दक्षमणिबन्धे ॥ २७ ॥ ॐ दं नमः अंगुष्ठमूलप्रदेशे ॥ २८ ॥ ॐ ति
 नमः वामबाहुमूले ॥ २९ ॥ ॐ दुं नमः वामबाहुमूलकूर्परयोर्मध्ये ॥ ३० ॥ ॐ गीं नमः वामकूर्परे ॥ ३१ ॥ ॐ णिं नमः
 वामकूर्परमणिबन्धयोर्मध्ये ॥ ३२ ॥ ॐ विं नमः वाममणिबन्धे ॥ ३३ ॥ ॐ श्रां नमः अंगुष्ठमूलप्रदेशे ॥ ३४ ॥ ॐ नां
 नमः मुखे ॥ ३५ ॥ ॐ वें नमः दक्षनासायाम् ॥ ३६ ॥ ॐ वं नमः वामनासायाम् ॥ ३७ ॥ ॐ सिं नमः दक्षिणनेत्रे ॥
 ॥ ३८ ॥ ॐ धुं नमः वामनेत्रे ॥ ३९ ॥ ॐ दुं नमः दक्षिणकर्णे ॥ ४० ॥ ॐ रिं नमः वामकर्णे ॥ ४१ ॥ ॐ तां नमः ललाटे
 ॥ ४२ ॥ ॐ त्र्यं नमः ललाटोपरिभागे ॥ ४३ ॥ ॐ त्रिं नमः मूर्ध्नि ॥ ४४ ॥ इति वर्णन्यासः ॥ अथ पदन्यासः ॥ ॐ जातवे
 दसे नमः शिखायाम् ॥ १ ॥ ॐ सुनवाम नमः ललाटे ॥ २ ॥ ॐ सोमं नमो नेत्रयोः ॥ ३ ॥ ॐ अरतीयतः नमः कर्ण
 योः ॥ ४ ॥ ॐ निदहाति नमः ओष्ठयोः ॥ ५ ॥ ॐ वेदः नमः जिह्वायाम् ॥ ६ ॥ ॐ सनः नमः कण्ठे ॥ ७ ॥ ॐ पर्वत नमः
 बाह्वोः ॥ ८ ॥ ॐ अति नमः हृदये ॥ ९ ॥ ॐ दुर्गाणि नमः कुक्षौ ॥ १० ॥ ॐ विश्वा नमः कटौ ॥ ११ ॥ ॐ नवोव नमः
 गुह्ये ॥ १२ ॥ ॐ सिंधुं नमः ऊर्वोः ॥ १३ ॥ ॐ दुरिता नमः जानुनोः ॥ १४ ॥ ॐ अति नमः जंघयोः ॥ १५ ॥ ॐ अग्नि
 नमः पादयोः ॥ १६ ॥ एवं न्यासं कृत्वा ध्यायेत् । “विद्युदाससमप्रभां मृगपतिरुक्न्धस्थितां भीषणां कन्याभिः करवालखेटवि

लसद्धस्ताभिरासेविताम् ॥ हस्तैश्चक्रगदासिखटविशिखांश्चापाकुशं तर्जनीं विभ्राणामनलात्मिकां शशिधरां दुर्गां त्रिनेत्रां स्मरेत् ॥
१ ॥ ” एवं ध्यात्वा मानसोपचरैः संपूज्य पीठपूजां कुर्यात् ॥ तद्यथा—(मंडले सर्वतोभद्रे षट्कोणांकितकर्णिके विधिना वक्ष्य
माणेन पीठं देव्याः प्रपूजयेत्)मंडूकादिपरतत्वांतपीठदेवताः पूर्ववत्संपूज्य । प्राचीक्रमेण । ॐ जययै नमः ॥ १ ॥ ॐ विजयायै नमः ॥ २ ॥
ॐ भद्रायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ भद्रकाल्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ सुमुख्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ दुर्मुख्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ व्याघ्रमुख्यै नमः
॥ ७ ॥ ॐ सिंहमुख्यै नमः ॥ ८ ॥ मध्ये । ॐ दुर्गायै नमः ॥ ९ ॥ इति नवपीठशक्तीः पूजयेत् ॥ ततः ‘ ॐ वज्रनवदंष्ट्रयुवाय
महासिंहाय हुं फट् नमः’ इति मन्त्रेणासनं दत्त्वा तत्र मूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य तस्यां देवतामावाह्य पाद्यादिपुष्पांतरुपचारैः संपूज्य
आवरणपूजां कुर्यात् । तद्यथा—षट्कोणे आग्नेयादिकोणकेसरेषु मध्ये दिक्षु च पूर्वोक्तदद्यादिषडंगानि पूजयेत् ॥ तद्वाद्योष्टदले
प्राचीक्रमेण । ॐ जातेवदसे नमः ॥ १ ॥ ॐ सप्तजिह्वाय नमः ॥ २ ॥ ॐ हव्यवाहनाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ अश्वोदरजाय नमः
॥ ४ ॥ ॐ वैश्वानराय नमः ॥ ५ ॥ ॐ कौमारंतेजसे नमः ॥ ६ ॥ ॐ विश्वसुखाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ देवसुखाय नमः ॥ ८ ॥ इति
पूजयेत् ॥ ततः पूर्वादिचतुर्दिक्षु ॥ ॐ पृथिव्यै नमः ॥ १ ॥ ॐ अद्भ्यो नमः ॥ २ ॥ ॐ वायवे नमः ॥ ३ ॥ ॐ आकाशाय
नमः ॥ ४ ॥ इति संपूज्य कोणदलाग्रेषु । ॐ निवृत्यै नमः ॥ ५ ॥ ॐ प्रतिष्ठायै नमः ॥ ६ ॥ ॐ शान्त्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ शान्त्य
तितायै नमः ॥ इति पूजयेत् ॥ ततः पूर्वादिचतुर्दिक्षु प्रदक्षिणक्रमेण एकादशैकादशशक्तयः पूज्यास्तद्यथा—पूर्वे । ॐ जाग्रतायै

नमः ॥ १ ॥ ॐ तपन्यै नमः ॥ २ ॥ ॐ वेदगर्भायै नमः ॥ ३ ॥ ॐ दहनरूपिण्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ सेन्दुखण्डायै नमः ॥ ५ ॥
 ॐ अशुभहन्त्र्यै नमः ॥ ६ ॥ ॐ नमश्चारिण्यै नमः ॥ ७ ॥ ॐ वागीश्वर्यै नमः ॥ ८ ॥ ॐ मदवहायै नमः ॥ ९ ॥ ॐ सोम
 हूपायै नमः ॥ १० ॥ ॐ मनोजवायै नमः ॥ ११ ॥ इति पूजयेत् । ततो दक्षिणे । ॐ मरुद्गायै नमः ॥ १२ ॥ ॐ रात्रिसंज्ञायै नमः
 ॥ १३ ॥ ॐ तीव्रकोपायै नमः ॥ १४ ॥ ॐ यशोवत्यै नमः ॥ १५ ॥ ॐ तोयात्मिकायै नमः ॥ १६ ॥ ॐ नित्यायै नमः ॥ १७ ॥
 ॐ दयावत्यै नमः ॥ १८ ॥ ॐ हारिण्यै नमः ॥ १९ ॥ ॐ वेदमात्रे नमः ॥ २० ॥ ॐ तत्परायै
 नमः ॥ २१ ॥ इति पूजयेत् । पश्चिमे । ॐ मदनप्रियायै नमः ॥ २२ ॥ ॐ समराध्यै नमः ॥ २३ ॥ ॐ नन्दिन्यै नमः ॥ २४ ॥
 ॐ रिपुमर्दिन्यै नमः ॥ २५ ॥ ॐ षष्ठ्यै नमः ॥ २६ ॥ ॐ दंढिन्यै नमः ॥ २७ ॥ ॐ तिग्मायै नमः ॥ २८ ॥ ॐ दुर्गायै नमः ॥ २९ ॥
 ॐ गायत्र्यै नमः ॥ ३० ॥ ॐ निरवधायै नमः ॥ ३१ ॥ ॐ विशालाक्ष्यै नमः ॥ ३२ ॥ इति पूजयेत् । उत्तरे । ॐ श्वासोद्वाहयै
 नमः ॥ ३३ ॥ ॐ वनादिन्यै नमः ॥ ३४ ॥ ॐ वेदनायै नमः ॥ ३५ ॥ ॐ वह्निगर्भायै नमः ॥ ३६ ॥ ॐ सिंहवाहायै नमः ॥ ३७ ॥
 ॐ ध्रुवायै नमः ॥ ३८ ॥ ॐ दुर्विषहायै नमः ॥ ३९ ॥ ॐ गिरसायै नमः ॥ ४० ॥ ॐ तापहारिण्यै नमः ॥ ४१ ॥ ॐ त्यक्तदे
 षायै नमः ॥ ४२ ॥ ॐ निस्सपत्न्यायै नमः ॥ इति पूजयेत् । ततो मृपुरे पूर्वादिक्रमेण इन्द्रादीन् दशदिक्पालान् तद्वाह्ये वज्राद्याभ्युपा
 नि च पूजयेत् । एवमावरणपूर्जां कृत्वा धूपादिनमस्कारान्तं संपूज्य यथाविधि जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं चतुश्चत्वारिंशत्सह

स्त्र ४४००० जपः । तथा च—(शारदायाम्) मंत्रवर्णसहस्राणि जपेन्मन्त्रं विशालधीः॥तदंते तिलसिद्धार्थचित्रमूलैः समिद्धैः॥१॥
 क्षीरद्रुमाणामाज्येन हविषान्नैर्घृतान्वितैः ॥ चतुश्चत्वारिंशदाढ्यं चतुःशतसमन्वितम् ॥ २ ॥ चतुःसहस्रं जुहुयादचित्ते हव्यवाहने ॥
 इत्थं जपादिभिः सिद्धे मंत्रेऽस्मिन्साधकोत्तमः ॥ ३ ॥ इति शारदातिलकोक्तं जातवेदोमंत्रपुरश्चरणं समाप्तम् ॥ शुभम् ॥
 अथ ज्वरशमनमंत्रविधानम् ॥ मंत्रो यथा “त्रिपाद्भस्मप्रहरणस्त्रिशिरश्च त्रिलोचनः ॥ समे प्रीतः सुखं दद्यात्सर्वामयपतिज्वरः ॥ १ ॥
 अस्य श्रीज्वरमन्त्रस्य कालाग्निरुद्र ऋषिः । महादेवो देवता । अनुष्टुप् छंदः । सकलज्वरशान्त्यर्थे जपे विनियोगः ॥
 ततः पूर्वोक्तऋष्यादिन्यासं ध्यानं च कृत्वा यथाविधि अयुतं सहस्रं वा जपेत् । जपान्ते होमतर्पणादि कुर्यात् । अथवा ज्वर
 गायत्रीं जपेत् । तद्यथा—“ॐ भस्मायुधाय विद्महे ऐं क्रीं एकदंष्ट्राय धीमहि । तन्नो ज्वरः प्रचोदयात्” इति ज्वरगायत्री ॥
 अथ ज्वरहरणाऽपामार्जनस्तोत्रम् ॥ “महादेव उवाच । अथातः संप्रवक्ष्यामि अपामार्जनमुत्तमम् ॥ पुलस्त्येन यथोक्तं तु दाल
 भ्याय महात्मने ॥ १ ॥ सर्वेषां रोगदोषाणां नाशनं मङ्गलप्रदम् ॥ तत्तद्दं तु प्रवक्ष्यामि शृणु त्वं नगनंदिनि ॥ २ ॥ श्रीदालभ्य
 उवाच ॥ भगवन्प्राणिनः सर्वे विषरोगाद्युपद्रवैः ॥ कुष्ठग्रहाभिभूताश्च सर्वकाले ह्युपद्रुताः ॥ ३ ॥ अभिचारिककृत्याद्वा बहुरोगाश्च
 दारुणाः ॥ न भवंति मुनिश्रेष्ठ तन्मे त्वं वक्तुमर्हसि ॥ ४ ॥ पुलस्त्य उवाच ॥ व्रतोपासनियमविष्णुवै तोषितस्तु यैः ॥ ते
 नरा नैव रोगार्ता जायन्ते मुनिसत्तम ॥ ५ ॥ यैर्न कृतं व्रतं पुण्यं न दानं न तपस्तदा ॥ न तीर्थं देवपूजा च नात्र दत्तं तु

भृशः ॥ ६ ॥ ते वै लोकास्तदा ज्ञेया रोगदोषैः प्रपीडिताः ॥ आरोग्यं परमासृद्धिं मनसा यद्विच्छति ॥ ७ ॥ तत्तदोत्पत्य
संदिग्धं विष्णोः सेवी विशेषतः ॥ नाधिं प्राप्नोति न व्याधिं न विषग्रहबन्धनम् ॥ ८ ॥ कृत्यास्पृशभयं नापि तोषितं मधुसूदने ॥
समस्तदोषनाशश्च सर्वदा च शुभा ग्रहाः ॥ ९ ॥ देवानामप्यधृष्योऽसौ तोषिते च जनादने ॥ यः सर्वेषु च भूतेषु यथात्मनि तथा
परे ॥ १० ॥ उपवासादिना तेन तोषितो मधुसूदनः ॥ तोषिते तत्र जायन्ते नराः पूर्णमनोरथाः ॥ ११ ॥ अरोगाः सुखिनो भोग
भोक्तारो मुनिस्तम ॥ तेषां च शत्रवो नैव न च रोगाभिचारिकम् ॥ १२ ॥ ग्रहरोगादिकं चैव पापकार्यं न जायते ॥ अव्याहता
नि कृष्णस्य चक्रादीन्यायुधानि वै ॥ १३ ॥ रक्षति सकलापद्भयो येन विष्णुरुपासितः ॥ श्रीदालभ्य उवाच ॥ अनाराधितगोवि
न्दा ये नरा दुःखभागिनः ॥ तेषां दुर्वाभिभूतानां यत्कर्तव्यं दयालुभिः ॥ १४ ॥ पश्यद्भिः सर्वभूतस्थं वासुदेवं सनातनम् ॥
समद्वाष्टिभिरप्यत्र तन्मे ब्रूहि विशेषतः ॥ १५ ॥ श्रीपुलस्त्य उवाच ॥ तद्भक्ष्यामि मुनिश्रेष्ठ समाहितमनाः शृणु ॥ रोगदोषाशुभ
हरं विज्वरादिविनाशनम् ॥ १६ ॥ शिखायां श्रीधरं न्यस्य शिखाधः श्रीकरं तथा ॥ हृषीकेशं तु केशेषु मूर्ध्नि नारायणं परम् ॥
॥ १७ ॥ ऊर्ध्वश्रोत्रे न्यसेद्द्विष्टं ललाटे जलशायिनम् ॥ विभुं वै भ्रूयुगे न्यस्य भ्रूमध्ये हरिमेव च ॥ १८ ॥ नरसिंहं नासिकात्रे
कर्णयोरणवशयम् ॥ चक्षुषोः पुण्डरीकाक्षं तदयो भूधरं न्यसेत् ॥ १९ ॥ कपोलयोः कल्किनाथं वामनं कर्णमूलयोः ॥
शङ्खिनं शंखयोन्यस्य गोविन्दं वदने तथा ॥ २० ॥ मुकुन्दं दन्तपंक्तौ तु जिह्वायां वाक्पतिं तथा ॥ रामं हनौ तु विन्यस्य कंठे

वैकुण्ठमेव च ॥ २१ ॥ बलघ्नं बाहुमूलावश्चांसयोः कंसघातिनम् ॥ अजं भुजद्वये न्यस्य शार्ङ्गपाणिं करद्वये ॥ २२ ॥ संकर्षणं
 कराडुष्टे गोपमगुलिपत्तिषु ॥ वक्षस्यधोक्षजं न्यस्य श्रीवत्सं तस्य मध्यतः ॥ २३ ॥ स्तनयोस्त्वनिरुद्धं च दामोदरमथोदरे ॥
 पद्मनाभं तथा नामौ नाभ्यधश्चापि केशवम् ॥ २४ ॥ मेढ्रं धराधरं देवं गुदे चैव गदाग्रजम् ॥ पीताम्बरधरं कट्या
 मरुयुग्मे मधोर्द्विषम् ॥ २५ ॥ मुरद्विषं पिण्डिकयोजनयुग्मे जनार्दनम् ॥ फणीशं गुल्फयोन्यस्य पादयोश्च त्रिविक्रमम्
 ॥ २६ ॥ पादांगुष्ठे श्रीपतिं च पादाधो धरणीधरम् ॥ रोमकूपेषु सर्वेषु विष्ण्वसेनं न्यसेद्बुधः ॥ २७ ॥ मत्स्यं मांसे तु
 विन्यस्य कूर्मे मेदसि विन्यसेत् ॥ वाराहं तु वसामध्ये सर्वास्थिषु तथाच्युतम् ॥ २८ ॥ द्विजप्रियं तु मज्जायां शुके श्वेतपतिं
 तथा ॥ सर्वांगे यज्ञपुरुषं परमात्मानमात्मनि ॥ २९ ॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा साक्षान्नारायणो भवेत् ॥ यावन्न व्याहरंत्किंचित्ताव
 द्विष्णुमयः स्थितः ॥ ३० ॥ गृहीत्वा तु समुलाग्रान्कुशाञ्जुह्वान्समाहितः ॥ मार्जयेत्सर्वगात्राणि कुशाग्रैरिह शान्तिकृत् ॥ ३१ ॥
 विष्णुभक्तो विशेषेण रोगग्रहविषादिते ॥ विषार्तानां रोगिणां च कुर्याच्छान्तिमिमां शुभाम् ॥ ३२ ॥ जायते तेन भो विप्र सर्वे
 रोगप्रणाशनम् ॥ नमः श्रीपरमार्थाय पुरुषाय महात्मने ॥ ३३ ॥ अरूपबहुरूपाय व्यापिने परमात्मने ॥ वाराहं नारसिंहं
 च वामनं च सुखप्रदम् ॥ ३४ ॥ ध्यात्वा कृत्वा नमो विष्णोर्नामान्येषु विन्यसेत् ॥ निष्कल्मषाय शुद्धाय व्याधिपापहाराय वै
 ॥ ३५ ॥ गोविंदपद्मनाभाय वासुदेवाय भूभृते ॥ नमस्कृत्वा प्रवक्ष्यामि यत्तत्सिद्ध्यतु मे वचः ॥ ३६ ॥ त्रिविक्रमाय रामाय वैकुं

ठाय नराय च ॥ श्रीवाराहर्षिहाय वामनाय महात्मने ॥ ३७ ॥ हयग्रीवाय शुभ्राय हृषीकेश हराशुभम् ॥ परोयतापमहिं प्रमुक्तं चामि
चारिकम् ॥ ३८ ॥ गरुडशर्महारोगप्रयोगं जराया जर ॥ नमोस्तु वासुदेवाय नमः कृष्णाय स्वर्द्धने ॥ ३९ ॥ नमः पुष्करनेत्राय
केशवायादिचक्रिणे ॥ नमः किंजल्कवर्णाग्र्यपीतनिर्मलवाससे ॥ ४० ॥ महादेवपुष्पकंधृतचक्राय चक्रिणे ॥ दंष्ट्रोद्धतक्षितितल
त्रिमूर्तिपतेय नमः ॥ ४१ ॥ महायज्ञवराहाय श्रीवल्लभ नमोस्तु ते ॥ तप्तहाटकेशांतज्वलत्पावकलोचनः ॥ ४२ ॥ वज्राधिक
नखस्पशदीव्यासिंह नमोस्तु ते ॥ कश्यपायातिह्रस्वाय ऋग्यजुःसामलक्षण ॥ ४३ ॥ तुभ्यं वामनरूपाय क्रमते गां नमोनमः ॥
वाराहशेषदुःखानि सर्वपापफलानि च ॥ ४४ ॥ मर्दमर्दं महादंष्ट्रं मर्दमर्दं च तत्फलम् ॥ नृसिंह कुलिशस्पर्शदंतप्रांतनखोज्ज्वल ॥ ४५ ॥
भंजभंज निनादेन दुःखान्यस्यार्त्तिनाशन ॥ ऋग्यजुःसामभिर्वाग्भिः कामरूपधराद्रिधृक् ॥ ४६ ॥ प्रशमं सर्वदुःखानि नय त्वस्य
जानादेन ॥ एकाहिकं व्याहिकं च तथा त्रिदिवसज्वरम् ॥ ४७ ॥ चातुर्थिकं तथात्युग्रं तथा वै सततज्वरम् ॥ दोषेत्थं सन्निपातोत्थं
तथैवांगंतुकज्वरम् ॥ ४८ ॥ शमं नयतु गोविंदो भित्त्वा छित्त्वास्य वेदनाम् ॥ नेत्रदुःखं शिरादुःखं दुःखं तूदरसंभवम् ॥ ४९ ॥
अनुच्छ्रांसं महाश्वासं परितापं सवेपथुम् ॥ गुदघ्राणांघ्रिरेगांश्च कुष्ठरोगं तथा क्षयम् ॥ ५० ॥ कामलादींस्तथा रोगान्प्रमहदोश्च
दारुणान् ॥ ये वातप्रभवा रोगा लूताविस्फोटकादयः ॥ ५१ ॥ ते सर्वे विलयं यातु वासुदेवापमाजितः ॥ विलयं याति ते सर्वे
विष्णोरुच्चारणेन वा ॥ ५२ ॥ क्षयं गच्छतु चारोषास्ते चक्राभिहता हरः ॥ अच्युतानंतगोविंदनामोच्चारणभेषजात् ॥ ५३ ॥

नश्यति सकला रोगाः सत्यं सत्यं वदाम्यहम् ॥ स्थावरं जंगमं यच्च कृत्रिमं चापि यद्विषम् ॥ ५४ ॥ दंतोद्भवं नखोद्भूतमाकाशप्र
 भवं च यत् ॥ भूतादिप्रभवं यच्च विषमन्यंतदुःसहम् ॥ ५५ ॥ शमं नयतु तत्सर्वं कीर्तितोस्य जनार्दनः ॥ ग्रहान्प्रेतग्रहांश्चैव
 तथान्याज्जाकिनीग्रहान् ॥ ५६ ॥ मुखमंडलिकान् क्रूरान् रेवतीं वृद्धिरेवतीम् ॥ वृद्धिकाख्यान्ग्रहांश्चोग्रांस्तथा मातृग्रहानपि ॥
 ५७ ॥ बालस्य विष्णोश्चरितं हंतुं बालग्रहानपि ॥ वृद्धानां ये ग्रहा केचिद्बालानां चापि ये ग्रहाः ॥ ५८ ॥ नृसिंहदर्शनदेव
 नश्यते तत्क्षणादपि ॥ दंष्ट्राकारालवदनो नृसिंहो दैत्यभीषणः ॥ ५९ ॥ तं दृष्ट्वा ते ग्रहाः सर्वे दूरं यांति विशेषतः ॥ श्रीनृसिंह म
 हासिंह ज्वालामालोज्ज्वलानन ॥ ६० ॥ ग्रहानशेषान्सर्वेश नुद स्वास्यविलोचन ॥ ये रोगा ये महोत्पाता ये द्विषो ये महा
 ग्रहाः ॥ ६१ ॥ यानि च क्रूरभूतानि ग्रहपीडाश्च दारुणाः ॥ शस्त्रक्षतेषु ये रोगा ज्वालामालादभिकादयः ॥ ६२ ॥ विस्फोटकादयो
 ये च ग्रहा गात्रेषु संस्थिताः ॥ त्रैलोक्यरक्षार्कतस्त्वं दुष्टदानववारण ॥ ६३ ॥ सुदर्शनमहातेजश्छिधि छिधि महाज्वरम् ॥ छिधि
 वातं च लूतां च छिधि घोरं महाविषम् ॥ ६४ ॥ उदंडामशूलं च विषज्वालासगर्दभम् ॥ अं ह्लाह्लाहूहूं प्रधारेण कुठारेण हन द्विषः ॥
 ६५ ॥ अं नमो भगवते सुदर्शनाय दुःखदारणविग्रह ॥ यानि चान्यानि दुष्टानि प्राणिपीडाकाराणि वै ॥ ६६ ॥ तानि सर्वाणि सर्वा
 त्मा परमात्मा जनार्दनः ॥ किंचिद्रूपं समास्थाय वासुदेवं नमोस्तु ते ॥ ६७ ॥ क्षिप्त्वा सुदर्शनं चक्रं ज्वालामालाविभीषणम् ॥ सर्वदुष्टो
 पशमनं कुरु देववराच्युत ॥ ६८ ॥ सुदर्शन महाचक्र गोविंदस्य वरायुध ॥ तीक्ष्णधार महावेग सूर्यकोटिसमद्भुते ॥ ६९ ॥ सुदर्शन

महाज्वाल छिधि छिधि महारव ॥ सर्वदुःखानि रक्षसि पापानि च विभीषण ॥ ७० ॥ दुरितं हन चारोग्यं कुरु त्वं भो सुदर्शन ॥
 प्राच्यां चैव प्रतीच्यां च दक्षिणोत्तरस्तथा ॥ ७१ ॥ रक्षां करोतु विश्वात्मा नरसिंहः स्वर्गजितैः ॥ भूम्यंतरिक्षे च तथा पृष्ठतः
 पार्श्वतोऽग्रतः ॥ रक्षां करोतु भगवान् बहुरूपी जनार्दनः ॥ ७२ ॥ यथा विष्णुमयं सर्वं सदेवासुरमानुषम् ॥ तेन सत्येन
 सकलं दुःखमस्य प्रणश्यतु ॥ ७३ ॥ यथा योगेश्वरो विष्णुः सर्ववदेषु गीयते ॥ तेन सत्येन सकलं दुःखमस्य प्रणश्यतु ॥
 ॥ ७४ ॥ परमात्मा यथा विष्णुर्वेदांगेषु च गीयते ॥ तेन सत्येन विश्वात्मा सुखदोऽस्त्वस्य केशवः ॥ ७५ ॥ शान्तिस्तु
 शिवं चास्तु प्रणाशं यातु चासुखम् ॥ वासुदेवशरीरोत्थैः कुशैः संमार्जितं मया ॥ ७६ ॥ अपामार्जितं गोविंद नमो
 नारायणस्तथा ॥ तथापि सर्वदुःखानां प्रशमो वचनाद्धरे ॥ ७७ ॥ शान्ताः समस्तदोषास्ते ग्रहाः सर्वे विषाणि च ॥ भूतानि च
 प्रशाम्यन्ति संस्मृते मधुसूदने ॥ ७८ ॥ एते कुशा विष्णुशरीरसंभवा जनार्दनोऽहं स्वयमेव चाग्रतः ॥ हतं मया दुःखमशेष
 मस्य वै स्वस्थो भवत्वेप वचो यथा हरेः ॥ ७९ ॥ शान्तिस्तु शिवं चास्तु दुःखं च यत् प्रणश्यतु ॥ यदस्य दुरितं किंचित्क्षिप्तं
 तल्लवणंमसि ॥ ८० ॥ स्वास्थ्यमस्य सदैवास्तु हृषीकेशस्य कीर्तनात् ॥ यद्यतोऽत्रागतं पापं तत् तत्र प्रगच्छतु ॥ ८१ ॥
 एतद्गोत्रेषु पीडासु जंतूनां हितमिच्छुभिः ॥ विष्णुभक्तैश्च कर्तव्यमपामार्जनकं परम् ॥ ८२ ॥ अनेन सर्वदुःखानि विलयं यात्यशेषतः ॥
 सर्वपापविशुद्धयर्थं विष्णोश्चैवापामार्जनम् ॥ ८३ ॥ आद्र शुष्कं लघु स्थूलं ब्रह्महत्यादिकं तु यत् ॥ तत्सर्वं नश्यते तूर्णं तमोवद्

विदर्शनात् ॥ ८४ ॥ नश्यति रोगदोषाश्च सिंहात्क्षुद्रमुगा यथा ॥ ग्रहभूतपिशाचादिः श्रवणादेव नश्यतु ॥ ८५ ॥ द्रव्यार्थं लोभपरमे
 नै कर्तव्यं कदाचन ॥ कृतेऽपामार्जने किंचिन्न ग्राह्यं हितकाम्यया ॥ ८६ ॥ निरपेक्षैः प्रकर्तव्यमादिमध्यांतबोधकैः ॥ विष्णुभक्तैः
 सदाशतैरन्यथा सिद्धिदं भवेत् ॥ ८७ ॥ अतुल्यं नृणां सिद्धिरियं रक्षा परा नृणाम् ॥ भेषजं परमं ह्येतद्विष्णोयदपमार्जनम् ॥
 ॥ ८८ ॥ उक्तं हि ब्रह्मणा पूर्वं पुलस्तयाय सुताय वै ॥ एतत्पुलस्त्यो हि मुनिर्दालभ्यायोक्तवान्स्वयम् ॥ ८९ ॥ सर्वभूतहितार्थाय
 दालभ्येन प्रकाशितम् ॥ त्रैलोक्ये तादिदं विष्णोः समाप्तं चापमार्जनम् ॥ ९० ॥ तवाग्रे कथितं देवि यतो भक्तसि मे सदा ॥
 श्रुत्वा तु सर्वं भक्त्या च रोगान्दोषान्व्यपोहति ॥ ९१ ॥ महादेव उवाच ॥ अपामार्जनकं दिव्यं परमाद्भुतमेव च ॥ पठितव्यं वि
 शेषेण पुत्रकामार्थसिद्धये ॥ ९२ ॥ एतत्स्तोत्रं पठेत्प्राज्ञः सर्वकामार्थसिद्धये ॥ एककालं द्विकालं वा ये पठन्ति द्विजातयः ॥
 ॥ ९३ ॥ आयुश्च श्रीर्बलं तस्य वर्द्धयति दिने दिने ॥ ब्राह्मणो लभते विद्यां क्षत्रियो राज्यमेव वा ॥ ९४ ॥ वैश्यो धनसमृद्धिं
 च शूद्रो भक्तिं च विन्दति ॥ अन्यैश्च लभ्यते भक्तिः पठनाच्छूषणाज्जपात् ॥ ९५ ॥ सामवेदफलं तस्य जायते नगनन्दिनि ॥ अस्मि
 लं पापसंघातं तत्क्षणादेव नश्यति ॥ ९६ ॥ इति ज्ञात्वा तु भो देवि पठितव्यं समाहितैः ॥ पुत्राश्चैव तथा लक्ष्मीः संपूर्णा भवति
 ध्रुवम् ॥ ९७ ॥ लिखित्वा भूर्जपत्रे तु यो धारयति वैष्णवः ॥ इहलोके सुखं भुक्त्वा याति विष्णोः परं पदम् ॥ ९८ ॥ पठित्वा
 श्लोकमेकं तु तुलसीं यः समर्पयेत् ॥ सर्वं तीर्थं कृतं तेन तुलस्या पूजने कृते ॥ ९९ ॥ एतत्स्तोत्रं तु परमं वैष्णवं मुक्तिदायकम् ॥

पृथ्वीदानसमं पाठाद्विष्णुलोकं तु गच्छति ॥ १०० ॥ जपेस्तोत्रं विशेषेण विष्णुलोकस्य वांछया ॥ बालानां जीवनार्थाय पठित-
 व्यं समाहितैः ॥ १०१ ॥ रोगग्रहाभिभूतानां बालानां शांतिकारकम् ॥ भूतग्रहविषं चैव पठनादेव नश्यति ॥ १०२ ॥ कंठे तुलसिजां
 मालां धृत्वा विप्रो हि यः पठेत् ॥ स च वै वैष्णवो ज्ञेयो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ १०३ ॥ कंठे माला धृता येन शंखचक्रादिचिह्नितः ॥
 वैष्णवः प्रोच्यते विप्रः स्तोत्रं चैतत्पठन्सदा ॥ १०४ ॥ इमं लोकं परित्यज्य विष्णुलोकं स गच्छति ॥ मोहमायापरित्यक्तो दुग्ध-
 तृष्णाविवर्जितः ॥ १०५ ॥ एतस्तोत्रं पठेद्व्यं परं निर्वाणमाप्नुयात् ॥ ते धन्याः संति भूलोके ये विप्रा वैष्णवाः स्मृताः ॥
 ॥ १०६ ॥ स्वात्मा वै तारितस्तैस्तु सकुलो नात्र संशयः ॥ ते वै धन्यतमा लोके नारायणपरायणाः ॥ तैर्भक्तिश्च सदा कार्या ते वै मा-
 गवता नराः ॥ १०७ ॥” इति श्रीपाद्वे महापुराणे उत्तरखण्डे शिवपार्वतीसंवादे अपामार्जनस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥ ॥ ॥
 अथ सर्वरोगहरं श्रीमोहेश्वरकवचम् ॥ “राजोवाच” ॥ अङ्गन्यासो यदुक्तो भो महेशाक्षरसंयुतः ॥ विधानं कीदृशं तस्य कर्तव्यः
 केन हेतुना ॥ १ ॥ तद्गदस्व महाभाग विस्तरेण ममाश्रितः ॥ भृगुरुवाच ॥ कवचं मोहेश्वरं राजन्दैवैरपि सुदुर्लभम् ॥ यः करोति
 स्वगात्रेषु पूतात्मा स भवेन्नरः ॥ २ ॥ कृत्वा न्यासमिमं यस्तु संग्रामं प्रविशेन्नरः ॥ न शरास्तोमरास्तस्य सद्गशक्तिपरश्वधाः ॥ ३ ॥
 प्रभवन्ति रिपोः कापि भवेच्छिष्यपराक्रमः ॥ व्याधियस्तस्तु यः कश्चित्कारयैच्चैव मार्जनम् ॥ ४ ॥ एकदशकुशैः सार्धैर्मुक्तो भवति
 नान्यथा ॥ न भूता न पिशाचाश्च कूष्माण्डा न विनायकाः ॥ ५ ॥ शिवस्मरणमात्रेण न विशन्ति कलेवरम् ॥ ॐ नमः पञ्चव

क्राय शशिसोमार्कनेत्राय भयार्तानामभयाय मम सर्वगात्ररक्षार्थे विनियोगः ॥ ॐ हौं हां हं मन्त्रेणानेन वृषगोमयभस्मनाम् ॥
 आमंत्र्य ललाटे तिलकमादाय पठेत् ॥ त्राहि मां देव दुष्प्रेक्ष शत्रूणां भयवर्द्धन ॥ (ॐ) स्वच्छन्दैर्भवः प्राच्यामाग्नेय्यां शिखिलोचनः
 ॥ १ ॥ भूतेशो दक्षिणे भागे नैऋत्यां भीमदर्शनः ॥ वारुण्यां वृषकेतुश्च वायौ रक्षतु शङ्करः ॥ २ ॥ दिग्वासाः सौम्यतो नित्यमे
 शान्यां मदनान्तकः ॥ वामदेवोर्ध्वतो रक्षेद्दधो रक्षेत्रिलोचनः ॥ ३ ॥ पुरारिः पुरतः पातु कपर्दी पातु पृष्ठतः ॥ विश्वेशो दक्षिणे
 भागे वामे कालीपतिः सदा ॥ ४ ॥ महेश्वरः शिरोभागे भवो भाले सदैव तु ॥ भ्रुवोर्मध्ये महतेजस्विनेत्रो नेत्रयोर्द्वयोः ॥
 ५ ॥ पिनाकी नासिकादेशे कर्णयोर्गिरिजापतिः ॥ उग्रः कपोलयो रक्षेन्मुखदेशे महाभुजः ॥ ६ ॥ जिह्वायामन्धकध्वंसी दंता
 व्रक्षतु मृत्युजित् ॥ नीलकंठः सदा कंठे पृष्ठे कामाङ्गनाशनः ॥ ७ ॥ त्रिपुरारिः स्कंधदेशे बाह्वोश्च चन्द्रशेखरः ॥ हस्तिचर्मधरो
 हस्ते नखाङ्गुलिषु शूलभृत् ॥ ८ ॥ भवानीशः पातु हृदि पातुर्दरकटी मूढः ॥ गुदे लिङ्गे च मेट् च नाभौ च प्रमथाधिपः ॥ ९ ॥
 जंघोरुचरणे भीमः सर्वांगे केशवप्रियः ॥ रोमकूपे विरूपाक्षः शब्दस्पर्शौ च योगवित् ॥ १० ॥ रक्तमज्जावसामांसशुक्रं वसुगणा
 चितः ॥ प्राणानसमानेषूदानव्यानेषु धूर्जटिः ॥ ११ ॥ रक्षाहीनं तु यत्स्थानं वर्जितं कवेचनं यत् ॥ तत्सर्वं रक्ष मे देव व्याधि
 दुर्गज्वरादितः ॥ १२ ॥ कार्यं कर्म त्विदं प्राज्ञदीपं प्रज्वाल्य सर्पिषा ॥ निवेद्य शिखिनेत्राय वारयेत्तु ह्रुदङ्गमुखम् ॥ १३ ॥
 ज्वरदाहपरिक्रांतं तथान्यव्याधिसंयुतम् ॥ कुशैः संमार्ज्यसंमार्ज्यं क्षिपेद्दीपशिखां ज्वरम् ॥ १४ ॥ ऐकाहिकं व्याहिकं वा तृतीय

कचतुर्थकम् ॥ वातापित्तकफोद्धृतं सन्निपातोऽग्रेतजसम् ॥ १५ ॥ अन्यं दुःखदुरार्यकर्मजं चाभिचारिकम् ॥ धातुस्थं कफसं
 मिश्रं विषमं कामसम्भवम् ॥ १६ ॥ भूताभिपद्गुसंसर्गं भूतचयादिसंस्थितम् ॥ शिवाज्ञां घोरमन्द्रेण पूर्ववृत्तं स्वयं स्मर ॥ १७ ॥
 त्यज देहं मनुष्यस्य दीपं गच्छ महाज्वर ॥ कृतं तु कवचं दिव्यं सर्वव्याधिभयाद्दिनम् ॥ १८ ॥ न बाधते व्याधयस्तं बालग्रहभया
 नि च । लूताविस्फोटकं घोरं शिरोतिच्छेदविग्रहम् ॥ १९ ॥ कामलां क्षयकासं च शुल्माक्षराभिरंगराः ॥ शूलोन्मादं च तद्भे
 गयकृती पाण्डुविद्रधिम् ॥ २० ॥ अतिसारादिशोणंश्च डाकिनीपीडकग्रहाञ्च ॥ पामाविचर्चिकादुदुहव्याधिविषादनम् ॥ २१ ॥
 स्मरणान्नाशयत्याशु कवचं शूलपाणिनः ॥ यस्तु स्मरति नित्यं वै यस्तु धारयते नरः ॥ २२ ॥ स मुक्तः सर्व पापेभ्यो
 वसेच्छिवपुरे चिरम् ॥ संख्याव्रतस्य दानस्य यज्ञस्यास्तीह शास्त्रतः ॥ २३ ॥ न संख्या विद्यते शम्भोः कवचस्मरणाद्वतः ॥
 तस्मात्सम्यगिदं सर्वैः सर्वकामफलप्रदम् ॥ २४ ॥ श्रोतव्यं सततं भक्त्या कवचं सर्वकामिकम् ॥ लिखितं तिष्ठते यस्य
 गृहे सम्यगनुत्तमम् ॥ २५ ॥ न तत्र कलहोद्देशो नाकालमरणं भवेत् ॥ नालयप्रजाः स्त्रियस्तत्र न दौर्भाग्यं समाश्रिताः ॥
 ॥ २६ ॥ तस्मान्माहेश्वरं नाम कवचं देवगणांचितम् ॥ श्रोतव्यं पठितव्यं च मंतव्यं भाद्रुकप्रदम् ॥ २७ ॥ श्रीमाहेश्वर
 कवचं सर्वव्याधिनिषूदनम् ॥ यः पठेत्तु नरो नित्यं स व्रजेच्छाङ्करं पुरम् ॥ २८ ॥ इति सर्वव्याधिहरं श्रीमाहेश्वरकवचं सम्पूर्णम् ॥
 अथ सद्यःआरोग्यकरं सूर्यार्घ्यदानविधानम् ॥ सुदिने कृतनित्यक्रियः आचम्य प्राणानायम्य । देशकालौ संकीर्त्य मम अमु

कस्य वा अमुकज्वादिध्याधिसमूलनिग्रासद्वारा सद्यारोग्यार्थं श्रीसवितृसूर्यनारायणप्रीत्यर्थं हंसादिसत्ततिनामभिः श्रीसूर्या
 य सत्तत्यर्घ्यदानमहं करिष्ये । इति संकल्प्य । भूतशुद्ध्यादि कृत्वा सम्मान्यार्घ्यं कल्पयेत् । “ विगृह्य पाणियुग्मेन ताम्रपात्रं
 सुनिर्मलम् ॥ जानुभ्यामवनीं गत्वा पृष्ठपूज्यं जलेन च ॥ १ ॥ करवीरादिकुसुमैः रक्तचंदनमिश्रितैः ॥ दूर्वाडकुरैरक्षतैश्च निक्षिप्तैः
 पात्रमध्यतः ॥ २ ॥ दद्यादध्यमनयाय स्रवित्रे ध्यानपूर्वकम् ॥ उपसैलिसमानीय तत्पात्रे नान्यदिदृशनाः ॥ ३ ॥ प्रतिगन्त्रं नमस्कृ
 यद्गुदयास्तमिते रवौ ॥ अनया नामसूक्त्या सहस्रं नमस्कृत्य ॥ ४ ॥ ” एवमर्घ्यं प्रकल्प्य पाद्यादिभिः संपूज्य प्रणम्य यथा
 क्षविधिना प्रत्येकनाम्ना बृहत्पात्रे घटे जलं वा अर्घ्यं दद्यात् । तद्यथा-ॐ हंसाय नमः ॥ १ ॥ ॐ भानवे नमः ॥ २ ॥
 ॐ सहस्रांशवे नमः ॥ ३ ॥ ॐ तपनाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ तापनाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ रवये नमः ॥ ६ ॥ ॐ
 विकर्तनाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ विवस्वते नमः ॥ ८ ॥ ॐ विश्वकर्म्मणे नमः ॥ ९ ॥ ॐ विभावसवे नमः ॥ १० ॥ ॐ
 विश्वरूपाय नमः ॥ ११ ॥ ॐ विश्वकर्त्रे नमः ॥ १२ ॥ ॐ मर्तण्डाय नमः ॥ १३ ॥ ॐ मिहिराय नमः ॥ १४ ॥ ॐ अंशु
 मते नमः ॥ १५ ॥ ॐ आदित्याय नमः ॥ १६ ॥ ॐ उज्जगवे नमः ॥ १७ ॥ ॐ सूर्याय नमः ॥ १८ ॥ ॐ अर्यमणे
 नमः ॥ १९ ॥ ॐ ब्रह्माय नमः ॥ २० ॥ ॐ दिवाकराय नमः ॥ २१ ॥ ॐ द्वादशात्मने नमः ॥ २२ ॥ ॐ सतहयाय
 नमः ॥ २३ ॥ ॐ भाम्भकाय नमः ॥ २४ ॥ ॐ अहम्भकाय नमः ॥ २५ ॥ ॐ खगाय नमः ॥ २६ ॥ ॐ सुराय नमः

॥ २७ ॥ अ० प्रभाकराय नमः ॥ २८ ॥ अ० श्रीमते नमः ॥ २९ ॥ अ० लोकचक्षुषे नमः ॥ ३० ॥ अ० ग्रहेश्वराय नमः ॥ ३१ ॥
 अ० लोकेशाय नमः ॥ ३२ ॥ अ० लोकसाक्षिणे नमः ॥ ३३ ॥ अ० तमोऽग्रे नमः ॥ ३४ ॥ अ० शाश्वताय नमः ॥ ३५ ॥ अ० शुचये
 नमः ॥ ३६ ॥ अ० गभस्तिहस्ताय नमः ॥ ३७ ॥ अ० तीव्रशवे नमः ॥ ३८ ॥ अ० तरणये नमः ॥ ३९ ॥ अ० सुमहोरुणये नमः
 ॥ ४० ॥ अ० द्युमणये नमः ॥ ४१ ॥ अ० हरिदश्वाय नमः ॥ ४२ ॥ अ० अर्काय नमः ॥ ४३ ॥ अ० भानुमते नमः ॥ ४४ ॥ अ० भयनाशनाय
 नमः ॥ ४५ ॥ अ० छन्दोश्वाय नमः ॥ ४६ ॥ अ० वेदवेद्याय नमः ॥ ४७ ॥ अ० भास्वते नमः ॥ ४८ ॥ अ० पूष्णे नमः ॥ ४९ ॥
 अ० वृषाकपये नमः ॥ ५० ॥ अ० एकचक्रस्थाय नमः ॥ ५१ ॥ अ० मित्राय नमः ॥ ५२ ॥ अ० मन्दहारये नमः ॥ ५३ ॥ अ०
 तमिस्रहन्त्रे नमः ॥ ५४ ॥ अ० दैत्यहन्त्रे नमः ॥ ५५ ॥ अ० पापहर्त्रे नमः ॥ ५६ ॥ अ० धर्माय नमः ॥ ५७ ॥ अ० अयस्माय
 नमः ॥ ५८ ॥ अ० प्रकाशकाय नमः ॥ ५९ ॥ अ० हेलिकाय नमः ॥ ६० ॥ अ० चित्रभानवे नमः ॥ ६१ ॥ अ० कलिघ्राय नमः ॥
 ॥ ६२ ॥ अ० तार्क्ष्यवाहनाय नमः ॥ ६३ ॥ अ० दिक्पतये नमः ॥ ६४ ॥ अ० पद्मिनीनाथाय नमः ॥ ६५ ॥ अ० कुशेशयकराय नमः
 ॥ ६६ ॥ अ० हरये नमः ॥ ६७ ॥ अ० धर्मरश्मये नमः ॥ ६८ ॥ अ० दुर्नीरक्ष्याय नमः ॥ ६९ ॥ अ० चण्डांशवे नमः ॥ ७० ॥
 (अ० कथ्यपात्मजाय नमः) ॥ एभिः सप्ततिसंख्याकैः पुण्यैः सूर्यस्य नामभिः ॥ प्रणवादिचतुर्थ्यतेनमस्कारसमायुतैः ॥ १ ॥
 प्रत्येकमुच्चान्नाम दृष्ट्वा द्वा दिवाकरम् ॥ एवं कुर्वन्नरो याति न दारिद्र्यं न शोकमाक् ॥ २ ॥ व्याधिभिर्मुच्यते घोरैरपि जन्मांतरा

जितैः ॥ विनौषधैर्विना वैद्यैर्विना पथ्यपरिग्रहैः ॥ ३ ॥ कालेन निधनं प्राप्य सूर्यलोके महीयते ॥ इति सर्वव्याधिहरं श्रीसूत्र्या
 ध्यविधानम् ॥ ॥ अथ ज्वरस्तोत्रम् ॥ “विद्राविते भूतगणे ज्वरस्तु त्रिशिरान्निपात ॥ अभ्यपद्यत दाशाहं दहन्निव दिशो दश ॥ १ ॥
 अथ नारायणो देवस्तं दृष्ट्वा व्यमृजज्वरम् ॥ माहेश्वरो वैष्णवश्च युयुधाते ज्वराबुभौ ॥ २ ॥ माहेश्वरः समाक्रन्दन्वैष्णवेन बलादि
 तः ॥ अलब्ध्वाभयमन्यत्र भीतो माहेश्वरो ज्वरः ॥ ३ ॥ शरणार्थी हृषीकेश तुष्टाव प्रयतांजलिः ॥ ज्वर उवाच ॥ नमामि
 त्वाऽनन्तशक्तिं पेशं सर्वात्मानं केवलं इतिमात्रम् ॥ विश्वोत्पत्तिस्थानसरोधेतुं यत्तद्ब्रह्म ब्रह्मलिङ्गं प्रशातम् ॥ ४ ॥ कालो देवं
 कर्म जीवः स्वभावो द्रव्यं क्षेत्रं प्राण आत्मा विकारः ॥ तत्संघातो बीजरोहप्रवाहस्त्वन्मायैषा तन्निषेधं प्रपद्ये ॥ ५ ॥ नानाभावे
 लीलयैवोपपन्नैर्द्वान्साधूल्लोकसत्तून्विभर्षि ॥ हंस्यन्मागार्गिन्दिसया वर्तमानजन्मतत्ते भारहाराय भूमेः ॥ ६ ॥ ततोहं ते तेजसा
 दुःसहेन शांतोग्रेणात्युल्बणेन ज्वरेण ॥ तावत्तापो देहिनां तैश्चिमूलं नो संवेरन्यावदाशानुबद्धाः ॥ ७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ त्रि
 शिरस्ते प्रसन्नोऽस्मि व्येतु ते मज्ज्वराद्भयम् ॥ यो नौ स्मरति संवादं तस्य त्वन्न भवेद्भयम् ॥ ८ ॥ इत्युक्तोऽच्युतमानस्य गतो
 माहेश्वरो ज्वरः ॥ बाणस्तु रथमारुहः प्रागाद्योत्स्यजनर्दनम् ॥ ९ ॥” इति श्रीमद्रागवते दशमस्कन्धे ज्वरकृतस्तोत्रम् ॥
 अथ ज्वरतर्पणम् ॥ (महाणवे) “योसौ सरस्वतीतीरे कुत्सगोत्रसमुद्भवः ॥ त्रिरात्रज्वरदाहेन मृतो गोविन्दसंज्ञकः ॥ १ ॥ ज्वरा
 पतुतये तस्मै ददाभ्येततिलोदकम् ॥ तथा-गङ्गाया उत्तरे कूले अपुत्रस्तापसो मृतः ॥ रात्रौ ज्वरविनाशाय तस्मै दद्यात्तिलो

दकम् ॥ २ ॥ इति मन्त्रद्वयेन तिलोक्ताक्षतरूपपुण्यादियुतजलेन ज्वरानुसारोणाष्टोत्तरशतद्वयुतं तर्पणं ज्वरमुद्दिश्य कर्तव्यम् ॥
 ॥ इति ज्वरतर्पणम् ॥ अथ सर्वरोगहरमच्युतान्त गोविन्देति नामत्रयविधानम् ॥ ॐ अच्युतान्त गोविन्देति नामत्रयस्य वरिष्ठकथपानादा ऋषयः । उष्णिग्मायत्रीपुरुषप्रकृतीषुतलच्छद्वासि । महाविष्णुमहानसिंहमहावराहा देवताः । अमुकरोगशांतये जपे विनियोगः । अस्य मंत्रस्य रोगानुसारं सहस्रव्युतं लक्षं वा जपं कृत्वा जपान्ते दशंशेन तिलपायसहोमं तद्दशंशेन तर्पणं तद्दशंशेन मार्ज्ज्जं तद्दशंशेन शक्त्या वा ब्राह्मणभोजनं च कुर्यात् ॥ तथा च—(वीरसिंहवलोकने शंकरगीतावाक्यम्) अच्युतान्त गोविन्देत्येतन्नामत्रयं द्विजः । अयुतत्रयसंख्याकं जपं कुर्याद्विद्वि शान्तये ॥ इति नामत्रयविधानम् ॥ अथ सर्वव्याधिहरं विष्णुसहस्रनामविधानम् ॥ तदुक्तम् (महाभारते) सहस्रनामस्तोत्रं च सर्वं वारत्रयं जपेत् ॥ मृत्युरोगप्रशान्त्यर्थमात्मनश्च शुभाप्तये ॥ १ ॥ तत्र प्रयोगः । सुमुहूर्ते शिवाल्यादिषु कृतानित्यक्रियः स्वासने प्राङ्मुख उपविश्य आचम्य प्राणानायम्य । देशकालौ संकीर्त्य । ममामुकव्याधेः समूलनशद्वा रा सब अशोध्यार्थं श्रीपरमेश्वरीत्यर्थममुकसंख्यायां विष्णुसहस्रनामजपं करिष्ये । इति संकरव्य । गणेशस्मरणं कृत्वा स्वपुरतः । आधारे अन्यलिखितपुस्तकं संस्थाप्य गंधपुष्पादिभिः संपूज्य शापविमोचनं पठेत् । ॐ अस्य श्रीविष्णोः सहस्रनाम्नां रुद्रशापमोचनमंत्रस्य महादेव ऋषिः । अनुष्टुप् छंदः । श्रीरुद्रनुग्रहशक्तिदेवता । सुरेशः शरणं शनैति बीजम् । अन्ती हुतमुग्भोक्तेति शक्तिः । सुरेश्वरयेति कीलकम् । रुद्रशापविमोचने विनियोगः । ॐ ह्रीं ह्रां अद्भुष्टाभ्यां नमः ।

ॐ ह्रीं तर्जनीभ्यां नमः । ॐ हूं मध्यमाभ्यां नमः । ॐ ह्रैं अनामिकाभ्यां नमः । ॐ ह्रौं कनिष्ठिकाभ्यां नमः । ॐ ह्रः कर
 तलकरपुष्ठाभ्यां नमः । इति करन्यासः ॥ एवमेव हृदयादिन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ “ तमालश्यामलतनुं पीतकौ
 शेयवाससम् ॥ वर्णमूर्तिमयं देवं ध्यायेन्नाशयणं विभुम् ॥ १ ॥ ” इति ध्यात्वा । मानसोपचारैः संपूज्य । ॐ कौहाहाहूहूहूहूहः
 स्वाहा । इति मंत्रं शतवारं दशवारं वा जप्त्वा किञ्चिज्जलं क्षित्वा प्रार्थयेत् ॥ ॐ श्रीविष्णोः सहस्रनामस्तवो रुद्रशापविमुक्तो भव
 इति प्रार्थ्य । सततं तदनंतरं सहस्रनामपठनं कुर्यात् । विष्णोः सहस्रनामां यो हृकृत्वा शापमोचनम् ॥ पठेच्छुभानि सर्वाणि
 स्युस्तस्य निष्फलानि तु ॥ १ ॥ इत्यगस्तिसंहितायां रुद्रशापविमोचनम् ॥ अथ सहस्रनामस्तोत्रस्य न्यासध्यानादिप्रकारः ॥
 ॐ अस्य श्रीविष्णोर्दिव्यसहस्रनामस्तोत्रमालामंत्रस्य श्रीगवान् वेदव्यास ऋषिः । अनुष्टुप् छंदः । श्रीकृष्णः परमात्मा देवता ।
 आत्मयोनिः स्वयं जात इति बीजम् । देवकीनंदनः सष्टेति शक्तिः । उद्भवः क्षोभणो देव इति परमो मंत्रः । शंखभृन्नन्दकी चक्रीति
 कीलकम् । त्रिसामासमगः सामेति कवचम् । शार्ङ्गधन्वा गदाधर इत्यस्त्रम् । ॐ विश्वं विष्णुर्वपट्कार इति ध्यानम् । श्रीकृष्णप्री
 त्यर्थं अमुकरोगनिवारणार्थं नामसहस्रपाठे विनियोगः । ॐ वेदव्यासऋषये नमः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ अनुष्टुप् छंदसे नमो मुखे ॥ २ ॥
 ॐ श्रीकृष्णपरमात्मदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ ॐ आत्मयोनिः स्वयं जात इति बीजाय नमो गुह्ये ॥ ४ ॥ ॐ देवकीनंदनः
 सष्टेति शक्तये नमः पादयोः ॥ ५ ॥ ॐ शंखभृन्नन्दकी चक्रीति कीलकाय नमः सर्वांगे ॥ ६ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ अथ

करन्यासः ॥ ॐ विश्वं विष्णुवर्षट्कार इत्यंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ १ ॥ ॐ अमृतांशुद्रवो भानुरिति तर्जनीभ्यां नमः ॥ २ ॥ ॐ
 ब्रह्मण्यो ब्रह्मकृद्रूपेति मध्यमाभ्यां नमः ॥ ३ ॥ ॐ सुवर्णबिंदुक्षोभ्य इत्यनामिकाभ्यां नमः ॥ ४ ॥ ॐ आदित्यो ज्योतिरादित्य
 इति कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ५ ॥ ॐ शार्ङ्गधन्वा गदाधर इति करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ६ ॥ इति करन्यासः ॥ एवमेव
 हृदयादिषण्डान्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ “शांताकारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरेशं विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवर्णं
 शुभांगम् ॥ लक्ष्मीकान्तं कमलनयनं योगिभिर्ध्यानगम्यं वंदे विष्णुं भवभयहरं सर्वलोकैकनाथम् ॥ १ ॥” इति ध्यात्वा मानसोपा
 चारैः संपूज्य । ॐ नारायणाय नमः ॥ १ ॥ ॐ नराय नमः ॥ २ ॥ ॐ नरोत्तमाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ देव्यै नमः ॥ ४ ॥ ॐ सरस्वत्यै
 नमः ॥ ५ ॥ ॐ व्यासाय नमः ॥ ६ ॥ इति नमस्कृत्य स्पष्टपदाक्षरं स्तोत्रं पठेत् । अस्य पुरश्चरणं रोगानुसारं सहस्रमयुतं
 लक्षं वा जपदशशतस्तिलपायसाज्यहोमः । होमस्तु सहस्रनामभिः स्वाहातैः कार्यः । अन्यत्सर्वं यथाविधि कुर्यात् । सद्य
 आरोग्यतासिद्धये अच्युतान्तं गोविन्देति नामत्रयेण संपुटितस्य सहस्रनामस्तवस्य जपः कार्यः ॥ अथवा ॥ ॐ कृष्णाय वासु
 देवाय हरये परमात्मने ॥ प्रणतकृशनाशाय गोविन्दाय नमोनमः ॥ १ ॥ इत्यनेन । ॐ आपदामपहृतरं दातारं सर्वसंपदम् ॥
 लोकाभिरामं श्रीरामं भूयोभूयो नमाम्यहम् ॥ २ ॥ इति मंत्रेण वा संपुटितस्य जपेन सर्वरोगनाशः ॥ इति ज्वरहराणि ॥ अथाति
 सारग्रहणीशमनविधानम् ॥ अश्विपशमी अतिसारी भवति तडागभेत्ता च इति । सोऽग्निस्समीन्युचं दशसहस्रं १०००० संख्यया जपेत् ।

तिलाज्यद्रव्येण जुहुयात् हिरण्यं च दद्यात् । इत्यतिसारशमनम् ॥ अथ संग्रहणीशमनम् ॥ यः पुनस्तुष्टां भार्यामनन्यगतिकां
 कारणमन्तरेण परित्यजति स जन्मान्तरे संग्रहणीरोगवान् भवति । तच्छांतये शिवसंकरूपमूक्तमष्टोत्तरसहस्रं जपेत् । मधु
 हिरण्यं च दद्यात् । तथा च—(शिवगीतायाम्) साध्वीं भार्यां च यो मर्त्यः परित्यजति कामतः ॥ ग्रहणीरोगसंयुक्तः सदा
 भवति मानवः ॥ शिवसंकरूपमूक्तेन जपेदष्टोत्तरं शतमिति संग्रहण्युपशमनम् ॥ ॥ अथाशौरीरोगशमनम् ॥
 वेतनमादाय योऽध्यापयत्यर्चयति जुहोति जपति सोऽशौरीरोगवान् भवति । स कृच्छातिक्लृच्छचांद्रायणानि कृत्वा पुरुषमु-
 क्तम् । उद्यन्नमृचम् । आदित्यहृदयं वा । अग्निवर्णमित्यादिमुक्तं व्याधिरुल्लघुभावेन वापेक्षयासहस्रमयुतं वा जपेत् ॥ सधृत
 हिरण्यं च दद्यात् ॥ इत्यशौघनप्रतीकारः ॥ अथाजीर्णमन्दाग्निशमनम् ॥ (ऋग्विधाने) यस्य भुक्तं न जीर्येत न तिष्ठेद्वा कथंचन ॥
 तस्यान्नस्यानुरोधत्वादग्निरस्मीत्यृचं जपेत् ॥ (बृहद्वपराशरः) अग्निमूक्तं जपन्नित्यं श्रीमूक्तं च विचक्षणः इति । जातवेदसे
 इति मंत्रजपं वा कुर्यात् ॥ अथवा मन्दाग्निशान्तये राजतं मेघं यथाविधि दद्यात् ॥ अथ विशूचिकोपशमनविधानम् ॥ (योगवा-
 सिष्ठे) उत्पत्तिप्रकरणे एकोनसप्ततितमे सर्गे ॥ “दुर्भोजना दुरारम्भा मूर्खा दुःस्थितयश्च ये ॥ दुर्देशवासिनो दुष्टास्तेषां हिंसा करि-
 ष्यसि ॥ १ ॥ प्रविश्याहृदयं प्राणैः पद्मप्लीहादिबाधनात् ॥ वातलेखात्मिका व्याधिर्भविष्यसि विशूचिका ॥ २ ॥ सगुणं निर्गुणं
 चैव जनमासादयिष्यसि ॥ गुणान्वितचिकित्सार्थं मन्त्रोयं तु मयोच्यते ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ हिमाद्रिरुतरे पार्श्वे कर्कटी नाम

राक्षसी ॥ विद्विचिकाभिधाना सा नाम्नाप्यन्या यवाधिका ॥ ४ ॥ तस्या मन्त्रो यथा—“ॐ द्विद्वारौ विष्णुशक्तये नमः । ॐ नमो भगवति विष्णुशक्तिमेनाम् ॐ हरहर नयनय पचपच मथमथ उत्सादय दूरे कुरु स्वाहा हिमवन्तं गच्छ जीव सः सः सः चन्द्रमण्डलगतोसि स्वाहा ॥ ७२ ॥ इति मन्त्री महामन्त्रं न्यस्य वामकरेदूरे ॥ माज्जयदुतुराकारं तेन हस्तेन संयुतः ॥ ५ ॥ हिमशैलानि मुख्येन विद्रुतां तां विचिन्तयेत् ॥ कर्कटौ कर्कशाक्रदां मन्त्रमुद्रमर्दिताम् ॥ आतुरं चितयेच्छेदं रसायनद्वदि स्थितम् ॥ अज रामरणं युक्तं मुक्तं सर्वाधिविभ्रमः ॥ ७ ॥ साधको हि शुचिभूत्वा स्वाचांतः सुसमाहितः ॥ क्रमेणानेन सकलां प्रोच्छिन्नानि विद्विचिकाम् ॥ ८ ॥ इति विद्विचिकाप्रतीकारः ॥ अथ पांडुरोगोपशमनविधानम् ॥ देवब्राह्मणद्रव्यापहारी पांडुरोगवान् भवति सकृच्छ्रान्तिक्वच्छ्रचांद्रायणानि कुर्यात् कूष्माण्डहोमं च कुर्यात् हिरण्यं वसुधां च दद्यात् ॥ अथवा पूर्वोक्तपृथिवीमन्त्रानुष्ठानं कुर्यादिति पांडुरोगोपशमनम् ॥ अथ रक्तपित्तोपशमनम् ॥ यः पूर्वजन्मनि वैद्यशास्त्रमदधुक्तोषधमन्यथा कृत्वा प्रयोजयति स शोणितपित्तव्याधिसम् भवति । स ॐ अग्निदूतं वृणीमह इत्यादिना चरुधृताभ्यामष्टोत्तरायुतमग्नौ जुहुयात् । इति रक्तपित्तोपशमनम् ॥ अथ क्षयरोगोपशमनविधानम् ॥ (महर्षिर्वै) यः पूर्वजन्मनि साक्षाद्ब्रह्महा क्षयरोगवान् भवति । ब्रह्महा क्षयरोगी स्यात् । इति शाततपोक्तेः । अस्य प्रायश्चित्तसमाध्यरोगोपमृष्टं षडब्दं व्रतमाचरेत् । रोगांतरम्याभावात्प्रायश्चित्ताभावो द्रष्टव्यः (ऋग्विधाने) “असाध्यव्याधिना ग्रस्त उग्रेण प्राणहारिणा ॥ आंतरौद्रेण सूक्तेन प्रत्यूचं वाग्यतः शुचिः ॥ पूर्वमाज्याहुतीर्हुत्वा उपस्थाय च शंकरं

रम् ॥ हविःशेषेण वतैत एकोत्तरशतं ततः ॥ पूर्णे मासे ज्येन्मृत्युं रोगेभ्यश्च प्रमुच्यते । होमकर्मण्यशक्तानां जपस्तद्विणुगो भवेत्”
 इति अथवा त्र्यंबकमंत्रपुरश्चरणं कुर्यात् ॥ इति क्षयोपशमनविधानम् ॥ अथ भ्वासकासादिकफरोगोपशमनम् ॥ (उग्रामहेश्वरसं
 वादे) “कृतघ्नो जायते मर्त्यः कफवाग्भ्वासकासवान् ॥ उष्णज्वरी च नित्यं हि पित्तरोगसमन्वितः ॥” इति । तच्छतये पिपी
 लिक्कामध्यानि यमध्यानि वा त्रीणि चंद्रायणानि कुर्यात् ॥ यथेप्सितं पंचाशद्ब्राह्मणान् भोजयेत् ॥ “ तद्विष्णोरिति सूक्तेन जपं
 कुर्याद्विजोत्तमः ॥ पूजयेद्भोजयेद्दद्यात्तत्पूना नान्यमानसः ॥” इति । अथवा । पुरुषसूक्तम् । सहस्रनामस्तोत्रम् । उद्यान्नित्युचं वा
 प्रत्यष्टोत्तरायुतं जपं कृत्वा चरुघृताभ्यां हुत्वा पञ्चाशद्ब्राह्मणान् भोजयेत् । (महाभारते) “ हिरण्यं रक्तवासंसि पंचाशद्विप्रभोज
 नम् ॥ सहस्रकलशस्नानं कुर्याद्रोगस्य शांतये” इति ॥ अथ अच्युतानंत गोविंदेति नामत्रयमष्टोत्तरायुतत्रयं जपेत् इति कफ
 रोगोपशमनम् ॥ अथ वातव्याधिशमनविधानम् ॥ देवब्राह्मणस्वापहरणात् स्वाभिद्रोहाद्भारोगी भवति । अस्य प्रायश्चित्तं
 कृच्छ्रातिकृच्छ्रचंद्रायणं कुर्यात् (वीरसिंहवलोकने) “ वात आवातमत्रोऽयं जज्यतेऽयुतसंख्यया ॥ अग्निश्मतीत्युचं वापि जपेद्वा
 जुहुयादपि ॥” इति । धनुर्वीतं विशेषस्तत्रैव । यः पुनरक्षतयोनिमनिच्छतीं परस्त्रियं बलादाक्रम्योपमुक्ते स सर्वसंधिषु धनुर्वीतरोग
 वान् वा विषमज्वरी वा तीव्रपीडावान् भवति । (तच्छांतिब्रह्मे) “ अपमृत्युप्रशांत्यर्थं प्रतिरूपं द्विजोत्तमे । प्रदद्यान्महिषीं कृष्णां
 सवत्सां पूजयेत्ततः ॥ सहस्रनामस्तोत्रं वा सर्वं वारत्रयं जपेत् ॥ मृत्युरोगोपशांत्यर्थमात्मनश्च शुभाप्तये” (शङ्करगीतायाम्) “अ

च्युतानन्त गोविन्देत्येतामत्रयं द्विजः । अयुतत्रयसंख्याकं जपं कुर्वाद्दि शान्तये ॥” इति । अथवा पुरुषसूक्तं जपेत् । पापक्षयाद्भोग
मोक्षो भवत्येव । इति वातरोगोपशमनविधानम् ॥ अथ शूलरोगोपशमनविधानम् । याचितारमार्किकचनं ब्राह्मणं श्रुताध्यापनसंपन्नम्
तिशान्तमाहूय यो न प्रयच्छति स जठरशूलरोगवान् भवति कदाचिदाध्यानी भवति सकृच्छातिक्वच्छाणि कृत्वा वस्त्राणि दद्यात् ।
दाननिबन्धेनं त्रिशूलदानं च कार्यम् । (महाण्वे शाततपः) “शूली परोपतापेन जायते वपुषा तनुः ॥ सोऽन्नदानं प्रकुर्वीत तथा रुद्रं जपे
द्बुधः” इति रुद्रविधानम् (शिवप्रकरणे) द्रष्टव्यम् ॥ इति शूलोपशमनम् ॥ अथ गुल्मरोगशमनम् ॥ गुरुप्रत्यर्थी वातगुल्मवान् भवति तच्छा
न्तये मासमेकं पयोव्रतं कृत्वा । ॐ मुञ्चामीत्यनेन सूत्रेण प्रत्युचं चरुघृताभ्यां जुहुयात् । ॐ वातआवातु भेषजमित्यस्य वातायन
उल ऋषिः । वायुदेवता । गायत्री छन्दः । विहितार्थे जपे विनियोगः । ॐ वात आवातु भेषजं शम्भुमयोभूनाहं देप्रण आयुः ऽं पितारिषत्
॥ १ ॥ इति मंत्रेणायुतसंख्यया जपो होमश्च कार्यः ॥ इति गुल्मोपशमनम् ॥ अथोदररोगाणां शमनविधानम् ॥ (महाण्वे)
“ यो ब्रह्मविष्णुरुद्राणां भेदमुत्तमभावतः । कुर्यात्स उरव्याधियुक्तो भवति मानवः ॥ कुर्यात्कृच्छ्रं चातिकृच्छ्रं चाद्रायणमथापरम् ।
सहस्रकलशस्नानमीश्वरस्य तु कारयेत् ॥ जपेद्युतसंख्याकमुद्यन्नघृत्युचं तथा । आतोपितरतः सूक्तान् घृतेन चरुणा पृथक् ॥
अष्टोत्तरसहस्रं हि जुहुयाच्च ततः परम् । मधुनाज्येन संयुक्तं हिरण्यं शक्तितो दिशेदिति । ” सहस्रकलशस्नानं महेशस्य शतरू
द्रेण तत्तु रुद्रप्रकरणे द्रष्टव्यम् ॥ उद्यन्नघृत्युचमपि पूर्वं प्रतिपादितमित्यर्थः । अथ जलोदरे विशेषस्तत्रैव । “ सहस्रकलशस्नानं

महादेवस्य कारयेत् । भोजयेच्च शतं विप्रान्मुच्यते किल्बिषात्ततः ॥ घृहीहोदरे विशेषः । “भूतकाध्यापको यस्तु कन्यादूषणतत्परः ।
प्लीहवान् स भवेद्विप्रो जपेच्छ्रीसूक्तमत्र हि ॥ अयुतत्रयसंख्याकं प्लीहोदरविमुक्तये । प्रत्यूचं च भवेद्धोमश्चरुणा सर्पिषा पृथक् ॥”
इति । श्रीसूक्तं देवीमंत्रप्रकरणे ज्ञेयम् । अथ प्लीहारोगनाशकहनुमन्मंत्रः (मंत्रमहोदधौ) मन्त्रो यथा—“योयहनुमंतफलफ़लित
धगधगितआधुराषरुडाह” इति चतुर्विंशतिरक्षरौ मंत्रः ॥ प्लीहयुक्तोदरे स्थाप्य नागवल्लीदलं शुभम् । तदुपय्यष्टगुणितं वस्त्रमा
च्छादयेत्ततः ॥ वंशजं शकलं तस्योपरि मुञ्चेत्कार्पं स्मरन् । आरण्यप्रस्तरोत्पन्ने वह्नौ यष्टिं प्रतापयेत् ॥ बदरीतरुसमूहां मन्त्रेणा
नेन सप्तशः । तथा संताडयेद्दंशं शकलं जठरस्थितम् ॥ सप्तकृत्वः प्लीहारोगो नश्यत्येव नृणां क्षणात् । इत्युदररोगशमनप्रकारः ।
अथ मूत्रकृच्छ्रादिरोगहरप्रतीकारः (महर्णवे) “सहस्रनामस्तोत्रस्य सूक्तस्य पौरुषस्य च ॥ गायत्र्याश्च जपः कार्यः शक्त्या
पापापनुत्तये ॥ अथ प्रमेहरोगोपशमनविधानम् ॥ (महर्णवे) “मातृगामी स्वसृगामी मधुमेही भवेन्नरः ॥ भ्रातृभार्याभिगामी च
जलमेही नराधिप । यो गच्छेद्भगिनीं नित्यमिधुमेहीति निश्चितम् ॥ चांडालीगमनात्सर्वप्रमेहव्याधिमाम्भवे । क्षुत्पिपासातुर
श्चैव जायते तस्य निष्कृतिः ॥ चांद्रायणत्रयं कुर्याद्विवमध्यं तथापरम् ॥ तिर्यगामी स झूलेन प्रमेहेन युतो भवेत् ॥ कुड्यात्संतप
नादीनि प्रायश्चित्तं यथाविधि । पर्वव्याघ्री मनुजः कन्यागामी तथैव च ॥ वातप्रमेहयुक्तः स्यात्कुर्वाच्चंद्रायणत्रयम् ॥” इति अथ
सर्वप्रमेहशमनप्रकारः । प्रोक्ताधिकं प्रायश्चित्तं प्रकल्प्य मात्रादीनामतिमात्रनिषिद्धत्वात् । यत्राशक्तः । तत्र कृच्छ्रत्रयं प्रतिदिनं

चत्वारिंशद्ब्राह्मणभोजनं कारयेत् ॥ पुरुषसूक्तं सहस्रनामस्तोत्रं गायत्रीं वा जपेत् ॥ आतरोद्भूतेनाज्यहोमं जपे वा अष्टोत्तरसहस्रं कारयेत् । स्वर्णधेनुं च दद्यात् ॥ अथ श्वशुरगोपशमनम् ॥ (महर्णवे) “पवित्राग्रं नदीतिरं छायामारुह्य वा नरः॥मूत्रं पुरीषमथ वा यः प्रक्षिपति वा जले ॥ श्वश्रुव्याधिसाम्नोति इत्याह भगवाञ्छिवः ॥ ‘स ॐ इदंवेविश्वतःशरीरं’ इत्यादि अष्टोत्तरशतायुतत्रयं जपेत् । ॐ आपोहिष्माम्योभुव इत्यनेन चरुधृतभ्यामष्टोत्तरायुतत्रयं होमं कुर्यात् ॥ अथ वृषणव्याधिशमनप्रकारः ॥ तत्र सुषा गामी वातवृषणः । असकृदज्ञानाहूत्वा चांद्रायणत्रयाच्छुध्येत् । ज्ञानात्सकृद्दमने कृच्छ्रद्रा शुद्धिः । बुद्धिपूर्वकं बहुदिनेषु गत्वा अग्निं प्रविश्य मृतः शुध्येत् ॥ स रुद्रसंहितामष्टोत्तरसहस्रं जपेत् । गां च दद्यात् । तथा च (महर्णवे-विष्णुः) । “जायते वृषणे यस्य व्याधिः परमदारुणः । जपित्वा दशसहस्रं मुच्यते रुद्रसंहिताम् ॥” अथ गण्डमालाशमनविधानम् ॥ “गुरुद्वेषी परिचित्तदुःखकारी गुल्मी गण्डमालाव्याधिमंश्च जायते । अस्य प्रायश्चित्तं चांद्रायणं कृत्वा गण्डमालागण्डोपशंतये पुरुषसूक्तं सहस्रमयुतं वा व्याच्यनुसारेण जपेत् ॥ अथ कुष्ठरोगोपशमनविधानम् ॥ तत्र जन्तुयातकः कुष्ठरोगी वल्ग्वहारी श्वेतकुष्ठो भवति सांतपनं कुर्यात् ॥ तदुक्तम् (महर्णवे) “यो नरो हन्ति वै जंतून्कुष्ठरोगी भवेत्तु सः ॥ स च सांतपनं कुर्याद्वागवानहं शंकरः॥” इति ॥ अन्यायदंडकारी च मुखकृष्णो भवति । असौ कृच्छ्रातिदृच्छंचांद्रायणं कुर्यात् । अद्रप्राणिहंसको विपणमुखः स चांद्रायणमतिदृच्छं च कृत्वा राजतवृषभदानं कुर्यात् ॥ ब्रह्मा नरकस्यांते पाण्डुकुक्षी प्रजायते । प्रायश्चित्तं प्रकुर्वीत यथोक्तमृषिभाषितम् ॥” (महाभारत-)

“ हिरण्यं रक्तवासंसि पंचाशद्विप्रभोजनम् ॥ सहस्रकलशस्नानं तस्य रोगोपशान्तये ॥ ” इति अत्र सहस्रकलशस्नानं शालग्रामोपरि
 कार्यम् ॥ पुरुषसूक्तं सहस्रनामस्तोत्रम् । उदन्नद्येत्युचो जपेत्प्रत्यष्टोत्तरायुतं चरुघृताभ्यां जुहुयात् । अथवा सूर्यार्गघनम् । आदित्य
 हृदयजपं महाभारतश्रवणं च कुर्यात् ॥ अथ शिरोगशमनविधानम् ॥ गुरुपरोधी शिरोगी भवति । तच्छांतेयं पंचाशद्ब्राह्मण
 भोजनं कार्यम् ॥ उदन्नद्येत्युचं जपेत् । कूष्मांडीभिश्च जुहुयात् । अथवा अक्षीभ्यामिति सूक्तमष्टोत्तरशतं जपेत् ॥ चरुघृताभ्यां
 दशशेन जुहुयात् । अथवा वायुपुराणोक्तस्वर्णयज्ञोपवीतदानं कुर्यात् ॥ ॥ अथ नेत्ररोगशमनविधानम् ॥ (महार्णवे)
 “ परदृष्टिविधातेन भिषगिभ्यश्चाचरेण च । कामात्परस्त्रियं दृष्ट्वा नेत्ररोगी भवेन्नरः ॥ चांद्रायणपराकं च पंचाशद्विप्रभोजनम् ।
 कुर्याद्वयः सुपर्णैति चरुणा सर्पिषा तथा ॥ अष्टोत्तरसहस्रं तु जुहुयाद्भोगशान्तये । वचोदाअसि मंत्रं तु जपेदाज्यं सकांचनम् ॥
 दद्याद्विप्राय विधिवन्नरोगः प्रशाम्यति ” इति ॥ (कर्मविपाकसंग्रहेऽपि) “ नग्नां परस्त्रियं दृष्ट्वा सूर्यं वास्तमयोदये । नेत्रशूली भवे
 त्सोऽपि नेक्षितुं क्षमते दृशा ॥ वचोमेदेहि मंत्रेण होमः स्यादष्ट चायुतम् ॥ वयः सुपर्णा मंत्रेण नेत्रे सिंचेच्च वारिणा ॥ अक्षीभ्यात इति
 जपेन्नग्नूलं प्रशाम्यति ” इति ॥ “ॐ वचोदा असि वचो मे देहि इति दशाक्षरो मंत्रः” होमकाले स्वाहांतः कर्तव्यः । अस्य मंत्र
 स्य प्राजापत्यपरमेष्ठीवामदेवा ऋषयः । अग्निदेवता । अतिशक्वरीछंदः । विहितार्थे विनियोगः ॥ ॐ वचोदाअसिवचोमे
 देहि ॥ १ ॥ ॐ वयः सुपर्णाऽपसेदुरिंद्रप्रियमेवाऋषयोनधमानाः । अपध्वांतमूर्णुहिद्वीर्धचक्षुर्मुमुग्ध्यस्मान्निधयेवबद्धान् ॥ २ ॥

एवं यथाशक्ति यथारोगं च जपसंख्यां प्रकल्प्य यावद्भोगिभूमिस्तावन्न संचनं कृत्वा यथाशक्ति ब्राह्मणान् भोजयेत् ॥ सूर्यप्रतीत्यर्थं
सूर्यपूजा च कार्थ्या । नेत्राधिदेवतात्वात्तस्येति ॥ समुवर्णं साज्यं छायापात्रं दद्यात् ॥ नेत्रप्रयहरमपि । तत्रैवंपतीभ्यां प्रवृत्तं तु
मैथुनं यो निरीक्षते । स नेत्रप्रयुक्तः स्यादशीभ्यामिति मंत्रतः ॥ जयहोमौ च कर्तव्यौ शक्त्या ब्राह्मणभोजनम् । सहस्रकलशस्नानं
रवेः कुर्याद्विजोत्तमः ॥ इति अन्नसहस्रकलशस्नानं सूर्यप्रतिमायां मंडले वा ॐ विभ्राडित्यादिसौरसूक्तं कार्यम् । अथवा सर्वनेत्रो
गोपशमनार्थमादित्यहृदयं नेत्रोपनिषद् वा सहस्रमयुतं वा पठेत् । अथ नेत्रोपनिषत् ॥ अथातश्चाक्षुषीं पठितसिद्धविद्यां चक्षुरोग
हरां व्याख्यास्यामो यया चक्षुरोगाः सर्वतो नश्यन्ति चक्षुषो दीप्तिर्भवति । अस्याश्चाक्षुषविद्याया अहिबुद्ध्य ऋषिः । गायत्री
छन्दः । सविता देवता । चक्षुरोगनिवृत्तये जपे विनियोगः ॥ ॐ चक्षुश्चक्षुश्चक्षुस्तेजः । स्थिरो भव मां पाहि त्वरितं चक्षुरोगान्
शमयशमय मम जातरूपं तेजो दर्शयदर्शय यथाहमंधो न स्यां तथा कृपया कल्याणं कुरुकुरु मम यानियानि पूर्वजन्मो
पाप्मनानि चक्षुःप्रतिरोधकदुष्कृतानि तानि सर्वाणि निर्मूल्य निर्मूल्य । ॐ नमश्चक्षुस्तेजोदात्रे दिव्यभास्कराय ॐ नमः
करुणाकराय अमृताय ॥ ॐ नमो भगवते मूर्ध्नाय । अक्षितेजसे नमः । खेचराय नमः । महते नमः । रजसे नमः । तमसे नमः ।
असतो मां सद्गमय । तमसो मां ज्योतिर्गमय । मृत्योर्मांममृतं गमय । उष्णो भगवान् शुचिरूपः हंसो भगवान् शुचिप्रतिरूपः ।
य इमां चाक्षुष्मर्तो विद्यां ब्राह्मणो नित्यमधीते । न तस्याक्षिरोगो भवति न तस्य कुल्लेधो भवति । अष्टौ ब्राह्मणान् ग्राहयित्वा

विद्यासिद्धिर्भवति । ॐ विश्वरूपं घृणितजातवेदसंहिरण्मयं ज्योतिरूपं तपतं सहस्ररश्मिभिः शतधा वर्तमानः । पुरः
 प्रजातामुदयत्येषसूर्यः ॐ नमो भगवते आदित्याय अवाग्वादिने स्वाहा ॥ इति नेत्रोपनिषत्समाप्तिः ॥ अथ नेत्रोरोगहरं तर्पणम् ॥
 (महार्णवे) उद्यन्नद्येति त्र्यचस्य कण्वः प्रस्कण्व ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । सूर्यो देवता । तर्पणे विनियोगः । ॐ उद्यन्नद्यमित्रमहः ॥
 ॐ सूर्यं तर्पयामि ॥ १ ॥ ॐ आरुहन्नुत्तरादिवम् ॐ सूर्यं तर्पयामि ॥ २ ॥ ॐ हृद्रोगममसूर्यं ॐ सूर्यं तर्पयामि ॥ ३ ॥ ॐ हरि-
 माणं च नाशय ॐ सूर्यं तर्पयामि । ॐ शुक्लपुमेहरिमाणम् ॐ सूर्यं तर्पयामि ॥ ॐ रोपणाकसुदध्मसि ॐ सूर्यं तर्पयामि ॥ ॐ अथोहा-
 रिद्रवेषुमे ॐ सूर्यं तर्पयामि । ॐ हरिमाणं निदध्मसि ॐ सूर्यं तर्पयामि ॥ ॐ उदगादयमादित्यः ॐ सूर्यं तर्पयामि ॥ ॐ विश्वेनसह-
 सासह ॐ सूर्यं तर्पयामि । ॐ द्विपतं मन्त्रं धयन् ॐ सूर्यं तर्पयामि । ॐ मोअहं द्विषते रधम् ॐ सूर्यं तर्पयामि (अथार्धर्वचः) ॐ
 उद्यन्नद्यमित्रमह आरुहन्नुत्तरादिवम् ॐ सूर्यं तर्पयामि । ॐ हृद्रोगममसूर्यं हरिमाणं च नाशय ॐ सूर्यं तर्पयामि । ॐ शुक्लपुमेहरिमाणं
 रोपणाकसुदध्मसि ॐ सूर्यं तर्पयामि । ॐ अथोहारिद्रवेषुमेहरिमाणं निदध्मसि ॐ सूर्यं तर्पयामि ॥ ॐ उदगादयमादित्यो विश्वेन
 सहसासह ॐ सूर्यं तर्पयामि ॥ ॐ द्विषन्तं मन्त्रं धयन् मोअहं द्विषते रधम् ॐ सूर्यं तर्पयामि ॥ (अथ सर्वर्वचः) ॐ उद्यन्नद्यमित्रमह आ-

रोहन्नुत्तरादिवम् । हृद्गोममसूयहरिमाणचनशय ॐ सूर्य तर्पयामि । ॐ शुक्रेषुमेहरिमाणरोपणाकसुदध्मसि ॥ अथोहारिद्रुवेषुमे
हरिमाणानिदध्मसि । ॐ सूर्य तर्पयामि ॥ ॐ उदगादयमादित्योविश्वेनसहसासह । द्विषन्तेमहूरन्धयन्मोअहद्विषतेरधम् ॐ सूर्य
तर्पयामि (अथ सार्द्धचशः) ॐ उद्यन्नद्यमिन्नमहोरोहन्नुत्तरादिवम् । हृद्गोममसूयहरिमाणचनशय ॥ १॥ शुक्रेषुमेहरिमाणरोपणाका
सुदध्मसि ॐ सूर्य तर्पयामि ॥ ॐ अथोहारिद्रुवेषुमेहरिमाणानिदध्मसि ॥ २ ॥ ॐ उदगादयमादित्योविश्वेनसहसासह । द्विषन्तेमहूर
न्धयन्मोअहद्विषतेरधम् ॥ ३ ॥ ॐ सूर्य तर्पयामि ॥ (अथ त्र्युचने त्रिः) ॐ उद्यन्नद्य १ ॐ शुक्रेषु ० २ ॐ उदगादय ० ३ ॐ सूर्य
तर्पयामि १ एवं त्र्युचनेन पुनरपि द्विः । अस्य सकलस्यापि तर्पणप्रयोगस्य व्याध्यनुसारेणाष्टाविंशतिरष्टोत्तरशतमित्याद्यावृत्तिः
कल्पनीया ॥ तत्र तर्पणे रक्ताक्षतरक्तपुष्पाणि ग्राह्याणि अयं च तर्पणप्रकारो न केवलनेत्रोगहरः । अपि तु ज्वरादिरोगहरोपि
ज्ञेयः । तथा च-(सायनभाष्ये-शौनकः) उद्यन्नद्येति मंत्राय सौरः पापप्रणाशनः । रोगघ्नश्च विषघ्नश्च भुक्तिभुक्तिफलप्रदः ॥ इति
नेत्रादिरोगहरतर्पणम् ॥ अथ कर्णरोगोपशमनम् ॥ (महर्षिः) “मातृपितृगुरुणां च देवब्राह्मणयोस्तथा । शृणोति निंदां
बुद्ध्या यः कर्णाभ्यां तस्य शोणितम् ॥ पूयं च प्रसक्तवत्यस्य शांतिः कृच्छ्रचतुष्टयात् । हिरण्यरक्तवस्त्राणां दानाद्ब्राह्मणभोजनात् ॥

जपाद्धोमाच्च भवति सौरमंत्रेण शक्तिरिति । अत्र जपे होमश्च । ॐ उद्यन्नद्येतिसौरमंत्रेणाष्टोत्तरशतादिः कार्यः । सौरमंत्रस्तु नेत्ररोगे
पूर्वं कथितः ॥ अथ नासिकारोगहरविधानम् । (महाणवे) “लवणस्यापहर्ता तु शीर्णघ्राणांघ्रिपाणिकः ॥ घर्घस्वरवांश्चैव जायते तस्य
निष्कृतिः ॥ उद्यन्नद्यद्यृचं सम्यक् जपेदष्टोत्तरशतम् । जुहुयाच्चरुसर्पिभ्यां रक्तवासंसि कांचनम् ॥ दद्यादेवं द्विजगवां कुड्यात्पू
जां स्वशक्तिः ॥ अथ मुखरोगहराणि ॥ (महाणवे) “कूटसाक्षी भवेद्भ्रूरोगी शोणितपित्तवान् । कृच्छातिकृच्छ्रौ कुर्वीत चांद्रायण
मथापरम् ॥ कुर्यात्कूष्माण्डहोमं च गायत्रीमधुतं जपेत् । दद्याद्विरण्यं व्रीहींश्च मुखरोगस्य शांतये ॥” इति मुखरोगोपशमनविधानं
समाप्तम् ॥ अथापस्मार (मृगी) रोगोपशमनविधानम् (महाणवे) “गुरौ स्वामिनि वा यस्तु प्रतिकूलं समाचरेत् । सोऽपस्मारी भवे
त्तत्र कुर्याच्चंद्रायणं व्रतम् ॥ सदसस्पतिमन्त्रेण चर्वाज्यं जुहुयात्तथा । कयान इति सूक्तं तु जपेद्वाह्मणतर्पणम् ॥ कुर्याद्विरण्यदानं
च शक्त्या रोगस्य शांतये ॥ सदसस्पतिमिति मंत्रस्य मेधातिथिऋषिः । गायत्रीछंदः । सदसस्पतिर्देवता । होमे विनियोगः ॥ ॐ सदस
स्पतिमद्रुतंप्रियमिद्रस्यकांभ्यंसनिमेधामयासिषम् ॥ १ ॥ कयान इति सूक्तं पञ्चदशर्चात्मकं ऋग्वेदीयं ज्ञातव्यम् ” (शातातपः)
“धृतौपस्मारोगी स्यात्तत्तदोषोपशांतये ॥ ब्रह्मकूर्चत्रयं कृत्वा धेनुं दद्यात्सदक्षिणाम् ॥” अथ वा ‘दाननिबोधोक्तं’ गणपतिप्रतिमादानं
कुर्यात् ॥ इतपस्मारशमनम् ॥ अथ भगंदररोगोपशमनम् ॥ (महाणवे) “यो गृहीत्वा द्विजो मोहाश्रितो धर्म्मनिश्चये ॥ भगंदरो

भवेत्स्य ह्यधर्मं वदतो मुखात् ” (पद्मपुराणे विशेषः) ‘आचार्यभार्यागमने भगदयुतो भवेत्’ (शातातथेयि) “स्वर्गोत्रं प्रसङ्गेन जायते च भगदरी । तेनापि निष्कृतिः कार्या मेषदानेन यन्ततः ॥” अत्र मेषदानं दानग्रन्थोक्तं रजतमयमेषदानं बोध्यम् । इति भगदरोपशमनम् ॥ अथ हृदयादिब्रणरोगोपशमनम् ॥ (शातातपस्तृतौ) “स्वजातिजायागमने जायते हृदयव्रणी ॥ तत्तद्व्रणं तद्विदुष्यर्थं प्राजापत्यव्रतं चरेत् ॥ जायुत्तमस्त्रीगमनाजायते मस्तकव्रणी । तत्पातकविदुष्यर्थं प्राजापत्यव्रतं चरेत् ॥ श्रोत्रियस्त्रीप्रसंगेन जायते नासिकाव्रणी । आचरेत् सर्वदुष्यर्थं प्राजापत्यचतुष्टयम् ॥” (महाण्वि) “जलाशुद्रयनप्रायनिमित्तेन प्रियते यः । भवेदुरसि दुष्टं हि व्रणं तस्यापि निष्कृतिः ॥ स दद्याद्दोद्रयं सम्यक्पंचाशद्विप्रभोजनम् । दक्षिणां च यथाशक्ति मुक्तो भवति रोगतः ॥” ‘भगव्रणे विशेषः’ ॥ मृते भर्तारि या नारी ब्रह्मचर्यविधातिनी । सा भवेद्व्रणदोषेण संभोक्तुं क्षमते न च ॥ संभोगानन्तरं तीव्रवेदना पुरुषस्य वा । स नीलवृषभान्दद्यान्मधुसार्पिस्तिलानपि ॥ ‘स्तनस्फोटोऽपि विशेषः’ । अवमन्य तु भर्तारं जारमालिङ्गते नवम् । सार्द्धं कीडति या नारी तमेवानुस्मरत्यपि ॥ तस्यास्तु स्तनयोः स्फोटा जायंते जननान्तरे । भगाच्च रक्तं स्रवति तद्गणस्य प्रशान्तये ॥ दद्याद्वाः पञ्च लवणं हरिद्रां धान्यमेव च । उमामहेश्वरं चैव पूजयेच्च धने सति ॥ निष्कृद्दशकं दद्याजपेतामिश्रसूक्तं कमिति [तामिश्रसूक्तं तामिश्रवर्णां तपसा इत्यादि सप्तचर्मकं ऋग्वेदं प्रसिद्धम्] इति व्रणशमनम् ॥ अथ वातरक्तशमनम् (वृद्धौ

धायनः) “सर्वर्णागमने रक्तवातवाञ्जायते नरः । एतद्रोगनिवृत्त्यर्थं षडब्दं कृच्छ्रमाचरेत् ॥” (शातातपोपि) “ रक्तवस्त्रप्रवालानां
 हारी स्याद्रक्तवातवान् । सर्वस्त्रां महिषीं दद्यात्पद्मरागसमन्विताम् ॥ वस्त्रं रक्तमेव ॥ इति वातरक्तोपशमनम् ॥ अथ स्त्रीणां प्रदररोग
 स्योपायः ॥ (महर्षिणे ‘स्रवद्रूभा भवेत्सा तु बालकं हति या पुरा’ ॥ एतद्दोषविनाशार्थं वायुपुराणोक्तं कांचनयज्ञोपवीतं यथाविधि
 दद्यात् ॥ ‘गर्भस्रावभादोषादेवं कृत्वा विमुच्यते’ । पूर्वजन्मनि या पित्रा मात्रा गुरुणा वा सार्द्धं स्पृधते सा प्रदररोगिणी भवति
 सा कृच्छ्रतिकृच्छ्रं कुर्याच्चांद्रायणानि च कुर्यात् । तद्विष्णोरिति मंत्रमयुतत्रयं जपेत् । आज्यसहितमधुमंडकान्नं दद्यात् । विप्र
 पादक्षालितोदकेन स्वांगं मारजेत् विप्रोच्छिष्टेनानुलिपेत् । या इत्थमाचरति तस्या अवश्यं चिकित्सायां रोगो नश्यति । इति
 प्रदररोगहरो विधिः ॥ अथ गर्भिण्याः प्रतिमासं गर्भरक्षाप्रकारः ॥ (वीरसिंहावलोकने) प्रथमे मासे गर्भिण्या गर्भरक्षामुद्दिश्य
 ब्रह्मणे बलिं दद्यात् । पायसघृतश्वेतवस्त्रचंदनच्छत्राडुलीयककवचरत्नगर्भगधपुष्पधूपदीपहिरण्यसहितपूजकुम्भेन बलिं क्षिपेत् ।
 बलिमन्त्रः “ एबोहि भगवन् ब्रह्मन् प्रजाकर्तः प्रजापते । प्रगृह्णीष्व बलिं चेमं सापत्यां रक्ष गर्भिणीम् ॥ १ ॥ इति मंत्रेण शुद्धा
 त्मना बलिंदेयः । बलिदोत्रे दक्षिणां च दद्यादिति प्रथममासबलिदानविधानम् ॥ १ ॥ एवमेव सर्वत्र । द्वितीयमासे । पायसद्वयन्न
 लाजतिलपिण्याकवस्त्रहिरण्यजलपूजकुंभादिभिरलंकृत्य । ॐ अश्विनौ देवदेवेशौ प्रगृह्णीतं बलिं त्विमम् ॥ सापत्यां गर्भिणीं

चेमां रक्षतं पूजयानया ॥ १ ॥ इति मन्त्रेणाश्विभ्यां बलिं दद्यात् ॥ इति द्वितीयमासबलिः ॥ २ ॥ तृतीये मासि । क्षीरान्नलाजश्वे
तर्ध्वजहिरण्यवस्त्रगन्धादिभिर्बलिं संपाद्य । ॐ रुद्राश्वकादश प्रोक्ताः ऋहन्तु बलिं त्विमम् ॥ युष्माकं प्रीतये वृतं नित्यं रक्षत
गर्भिणीम् ॥ १० ॥ इति मंत्रेण जलाशये एकादशरुद्रभ्यो बलिं दद्यात् ॥ इति तृतीयमासबलिः ॥ ३ ॥ चतुर्थे मासि । रक्तान्न
ध्वजगंधपुष्पवस्त्रहिरण्यादिभिः पूर्ववद्बलिं संपाद्य । ॐ आदित्या द्वादश प्रोक्ताः प्रह्लाध्वं बलिं त्विमम् ॥ युष्माकं तेजसां वृद्ध्या
नित्यं रक्षत गर्भिणीम् ॥ १ ॥ इति द्वादशादित्यभ्यो बलिं दद्यात् ॥ इति चतुर्थमासबलिः ॥ ४ ॥ पंचमे मासि । माध्वौषष्टिसु
रशर्करामधुमधुकुशुतिलपिष्टघृणलाजहिरण्यादिभिः सहकारमूलं गर्भरक्षायै गोमयेन विनायकं कृत्वा । वस्त्रयुग्मेनावेष्ट्य संपूज्य ।
ॐ विनायक गणाध्यक्ष शिवपुत्र महाबल ॥ प्रह्लाद्विष्व बलिं चेमं सापत्यां रक्ष गर्भिणीम् ॥ १ ॥ इति मंत्रेण विनायकाय बलिं दद्यात्
इति पंचममासबलिः ॥ ५ ॥ षष्ठे मासि । पायसघृतशर्करालाजहारद्राक्षाविशिष्टं बलिं प्रभातसमये नदीतीरे नद्यभावे तडागसमीपे
ॐ स्कंद षण्मुख देवेश पुत्रप्रीतिविवर्धन । प्रह्लाद्विष्व बलिं चेमं सापत्यां रक्ष गर्भिणीम् ॥ १ ॥ इति मंत्रेण स्कंदाय बलिं दद्यात् ॥
॥ ६ ॥ सप्तमे मासि । पायसलाजशर्कराघृतसहितं हरिद्राध्वजसर्वालङ्कारभूषितं बलिं रक्तवस्त्रद्वयवस्त्रितशरीरो नदीतीरे । ॐ प्रसा
सः प्रभवः श्यामः प्रत्यूषो मारुतो नलः । ध्रुवो धराधरश्चैव वसवोऽष्टौ प्रकीर्तिताः ॥ प्रह्लाद्विष्व बलिं चेमं नित्यं रक्षत गर्भिणीम् ॥ १ ॥

इति मंत्रेणाष्टवसुभ्यो बलिं दद्यात् ॥ ७ ॥ अष्टमे मासि । दध्यन्नमुद्रकसरान्नस्राज्यपक्षापक्षमस्यमांससुरेश्वरसंगंधकृष्णवस्त्रकुम्भकुट
 गन्धपुष्पधूपदीपहिरण्यसहितपूर्णकुंभेन नीलोत्पलसहितेन स्वयं रक्तवस्त्रेणालंकृत्य दक्षिणस्यां दिशि । ॐ पितृदेवि पितृज्येष्ठ
 बहुपुत्रि महाबले ॥ भूतश्रेष्ठे दिवावासे निवृत्ते शौनकाप्रिये ॥ प्रगृहीष्व बलिं चेमं सापत्यां रक्षार्भीणीम् ॥ १ ॥ इति मंत्रेण दुर्गायै
 बलिं दद्यात् ॥ ८ ॥ नवमे मासि । दध्यन्नमुद्रकसरान्नविशिष्टं पूर्ववत् प्रभातसमये । ॐ रक्षरक्ष महादेव भक्तानुग्रहकारक ॥ पक्ष
 वाहन गोविन्द सापत्यां रक्ष गर्भीणीम् ॥ १ ॥ इति मंत्रेण विष्णवे बलिं दद्यात् ॥ ९ ॥ दशमे मासि । पायसगुडापूलाजपिष्टशुक्रभिः
 श्यामध्वजकृष्णगंधपुष्पधूपदीपहिरण्यसहितपूर्णकुंभेन नीलोत्पलसहितेन पूर्ववत् बलिहतां अलंकृत्य वासुदेवालये अभ्यर्च्य वृक्ष
 मूले । ॐ त्रिविक्रम क्रमाक्रान्तभूरिभूतजगन्नाथ ॥ गोवर्द्धनमहेशैलसमुद्रगर्जित ॥ १ ॥ हिरण्यकशिपोर्विशोविदारणनवाङ्कुर ॥
 विक्रमेण सुरज्येष्ठ रक्ताग्निं महोज्ज्वल ॥ २ ॥ बलदेवानुज ज्येष्ठ कंसचाणूरकंसन ॥ गरुडध्वज दैत्यारोऽनन्ताच्युत चतुर्भुज ॥ ३ ॥
 विधुतुदप्राणहर आदित्यकृतचक्रभृत् ॥ भीषणाकार भुजगशयानेदीवरच्छवे ॥ ४ ॥ पांचजन्यप्रभाव्यक्तकौस्तुभोद्योतभास्कर ॥
 वाराहवपुषा पूर्वं सम्यग्धृतवसुंधर ॥ ५ ॥ शार्ङ्गज्याघातरुचिमत्किणांकितमहाभुज । अनाद्यन्तासुररिपो धीर पद्मालयालय ॥ ६ ॥
 प्रगृहीष्व बलिं चेमं सापत्यां रक्ष गर्भीणीम् ॥ एभिर्मंत्रैर्बलिं दद्यात् । इति दशममासबलिदानप्रकारः ॥ १० ॥ इति गर्भरक्षाविधानम् ॥

अथ शीघ्रप्रसवोपायः (संस्कारभास्करे) “हिमवत्युत्तरे पाश्वै शकरी नाम यक्षिणी ॥ तस्या नूपुरशब्देन विशल्या स्यात्तु गर्भिणी स्वाहा ॥ १ ॥ इति मंत्रणैर्विशतिद्वौकुरैकपलं तिलतैलं प्रदक्षिणमावर्तयन्नष्टशतं मन्त्रयित्वा तत्तैलं किञ्चित्पायथेच्छमुदरे लेपयेदिति । (अथ यंत्रप्रकारः) गजाशिवदौ उदुरादृशंकारं सार्पपक्षां इति हि क्रमेण । लिखेत्प्रभृतः समये गृहे वै सुखेन नार्यः सुवते हि शीघ्रमिति ॥ अथ बालानां रोगशमनविधानम् ॥ (वीरसिंहावलोकने) बालानां सर्वरोगेशांत्यर्थं व्याहृतिहोममन्त्रदानं च कुर्यात्

शीघ्रप्रसवकारकामिदम् ।

८	१	६
३	५	७
४	९	२

(तत्रैव) ताडनतर्जनहसभयाद्वा निजजननीप्राकृतहितभावात् ॥ स्कंदमुखाः प्रमथा बलिहृतोः शिशुकर्ममंगलमाशु विशंति ॥ १ ॥ स्तब्धविलोचनशोणितगंधः कुटिलमुखाल्परवो लुलिताक्षः । स्तन्यपराङ्मुखगढविमुष्टिश्रुक्तिमनाः शिशुरकुलितस्तैः ॥ २ ॥ बालानां प्रायेण स्कंदमातृकादिबालघातकदेवदोषैरेव रोगा भवन्ति तस्मात्तेषां बलिदानादिना शांतिं कुर्यात् । तच्छांति विधानं तु शांतिसारादौ ज्ञेयं ग्रंथविस्तरभयादत्र न लिख्यते ॥ इति सामान्यतो बालरोगशमनविधानम् ॥ अथ बालानां दुष्टदृष्टिदोषादौ रक्षाविधानम् (कपिलसंहितायाम् ।) शिशुसंरक्षणार्थाऽशुभग्रहनिवारिणीम् ॥ रक्षां संध्यासु कुर्वीत निवसर्षपगृजैः ॥ १ ॥ फलीकरणसमिश्रैः करैरवलोकने ॥ वचोधरादृशेषु बालग्रहविमुक्तये ॥ २ ॥ वासुदेवो जगन्नाथः पूतनातर्जनी हरिः ॥ रक्षतु त्वरितो

बालं मुंचमुंच कुमारकम् ॥ ३ ॥ कृष्ण रक्ष शिशुं शंखमधुकैटभमर्दन ॥ प्रातः संगवमध्याह्नसायानेषु च संध्ययोः ॥ ४ ॥ महा
 निशि सदा रक्ष कंसारिष्टनिषूदन ॥ यद्गोरजःपिशाचांश्च ग्रहान्मातृग्रहानपि ॥ ५ ॥ बालग्रहान् विशेषेण छिधिछिधि महाभयात् ॥
 त्राहित्राहि हरे नित्यं त्वद्द्रक्षाभूषितं शिशुम् ॥ ६ ॥ इति भस्माभिमंत्र्यैव भूषयेत्तेन भस्मना ॥ शिरोललाटाद्यंगेषु रक्षां कुर्याद्यथा
 विधि ॥ ७ ॥ मंत्रसंरक्षणादेवं शिशुः संवर्धतेन्वहम् ॥ (हरिवंश) “ नंदोक्तेनमारोप्य भूरेणुं परिगृह्य च ॥ शिरः प्रदक्षिणं कुर्वे
 न्मंत्रमेनं जजाप ह ॥ १ ॥ विष्णुस्ते पूर्वतः पातु रुद्रो रक्षतु दक्षिणे ॥ ब्रह्मा च पश्चिमे पायाच्चन्द्रो रक्षत्वथोत्तरम् ॥ २ ॥ उपरि
 ष्ठात्तथा सूर्यः पायाच्चाधश्च वासुकिः ॥ पायादूर्ध्वमधो वत्सं शिष्टाः समीरणः ॥ ३ ॥ स्वस्ति करोतु भगवान् पिनाकी
 वृषभध्वजः ॥ गावो रक्षन्तु सर्वत्र भूमौ पातु सदाशिवः ॥ ४ ॥ एवमुच्चार्य नन्दस्तु कृष्णं पस्पर्श सर्वतः ॥ एष मंत्रो हि बालानां
 रक्षायै परिकीर्तितः ॥ ५ ॥” इति स्वल्नदौ बालरक्षाविधानम् ॥ ॥ अथ महामारीशमनविधानम् (ब्रह्मवैवर्ते) “ राजा च कुरुते
 पापं ब्रह्महत्यादि दारुणम् ॥ वंशजान्हति सहसा स्त्रीवधं कुरुते भृशम् ॥ १ ॥ तेन राज्ञां हि सा पृथ्वी सनरा क्षयमानुयात् ॥ कालस्फो
 टादग्नौ रोगा वैद्याऽविज्ञातलक्षणाः ॥ २ ॥ प्रभवन्त्यौषधं नैव मंत्रतंत्राणि चैव हि ॥ आशु मृत्युकराश्चैव ज्वरदाहकरास्तथा ॥ ३ ॥”
 (हेमाद्रौ र्गर्गः) “ रुद्रप्रकोपजो यस्माज्जनमारः प्रवर्तते ॥ तस्मात्प्रसादयेद्यत्नाद्देवदेवं महेश्वरम् ॥ १ ॥ गाणपत्येन विधिना अथ

वीशिरसा तथा ॥ यामलेन विधानेन कुर्याद्वैवप्रसाधनम् ॥ २ ॥ शिवहस्तमुमामृतं जपेच्च शतरुद्रियम् ॥ बलयोपहारान् विविधां
 श्वत्वरूपे निवेदयेत् ॥ ३ ॥ आवाह्यं च गणैस्सार्द्धं रुद्रं रात्रावहस्तु च ॥ ब्राह्मणान्मध्यमोज्यैश्च दक्षिणाभिश्च तोषयेत् ॥ ४ ॥
 प्रसादिते ततो रुद्रे जनमारो निवर्त्तते ॥ आत्मरक्षां स्वयं कृत्वा ततः शान्तिं प्रयोजयेत् ॥ ५ ॥ "आत्मरक्षा कवचादिना कर्तव्या ।
 (नृसिंहपुराणे) "अनावृष्टिमहामारीज्वररोगभये तथा ॥ नरासिंहं समाराध्य ब्राह्मणैर्वेदपारगैः ॥ १ ॥ कारयेच्छहोमं तु ग्रामे यश्च
 नराधिपः" इति (नृसिंहमन्त्रो विष्णुप्रकरणे द्रष्टव्यः) । (मुशुते) "स्थानत्यागाज्जपाद्धोमान्महामारी प्रशाम्यति ॥" इति ।
 (जपान्महामृत्युञ्जयनृसिंहशतचण्डीरुद्रविधानादिभिर्होमान्मृत्युञ्जयदुर्गाभिरवादिमंत्रैः पायसतिलाज्यमधुम्रयहोमादित्यर्थः)
 अथ अनावृष्टिशमनविधानम् । तत्र तावद्भरुणमंत्रपुरश्चरणम् (शारदातिलके) मंत्रो यथा— "ॐ ध्रुवासुत्वासक्षितिशुशियंतो
 व्यस्मत्यावंशंवरुणोमुमाचत् । अवोवन्वानादितेरुपस्थाधूयपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ द्विचत्वारिंशद्दर्शनात्मक ऋग्वेदोक्तो मंत्रः ।
 अस्य वरुणमंत्रस्य वसिष्ठ ऋषिः । त्रिष्टुप् छन्दः । वरुणो देवता । अनावृष्टिशमनार्थं जपे विनियोगः । ॐ वसिष्ठऋषये नमः
 शिरसि ॥ १ ॥ ॐ त्रिष्टुप्छन्दसे नमः मुखे ॥ २ ॥ ॐ वरुणदेवतायै नमः हृदये ॥ ३ ॥ इति ऋष्यादिन्यासः ॥ अथ पदंग
 न्यासः ॥ ॐ ध्रुवात्वासक्षितिशु हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ शियंतोव्यस्मत्यांशं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ वरुणो मुमाचत् शिखायै

वषट् ॥ ३ ॥ ॐ अवोवन्वाना अदिते कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ रूपस्थाद्यूयंपात नेत्रत्रयाय वौशट् ॥ ५ ॥ ॐ स्वस्तिभिः सदान
 इत्यन्नाय फट् ॥ ६ ॥ इति हृदयादिन्यासः । अथ मंत्रवर्णन्यासः । ॐ ध्रुं नमः दक्षिणपादांगुल्यग्रे ॥ १ ॥ ॐ वां नमः दक्षिण
 पादांगुलिमूले ॥ २ ॥ ॐ सुं नमः दक्षिणलेफे ॥ ३ ॥ ॐ त्वां नमः दक्षिणजानुनि ॥ ४ ॥ ॐ सं नमः दक्षपादमूले ॥ ५ ॥
 ॐ क्षिं नमः वामपादांगुल्यग्रे ॥ ६ ॥ ॐ तिं नमः वामपादांगुलिमूले ॥ ७ ॥ ॐ ध्रुं नमः वामगुलेफे ॥ ८ ॥ ॐ क्षिं नमः
 वामजानुनि ॥ ९ ॥ ॐ यं नमः वामपादमूले ॥ १० ॥ ॐ तों नमः गुदे ॥ ११ ॥ ॐ व्यं नमः लिङ्गे ॥ १२ ॥ ॐ स्मं नमः
 नाभौ ॥ १३ ॥ ॐ त्यां नमः कुक्षौ ॥ १४ ॥ ॐ शं नमः पृष्ठे ॥ १५ ॥ ॐ वं नमः हृदये ॥ १६ ॥ ॐ रुं नमः दक्षिण
 स्तने ॥ १७ ॥ ॐ णों नमः वामस्तने ॥ १८ ॥ ॐ सुं नमः गले ॥ १९ ॥ ॐ मों नमः दक्षिणहस्तांगुल्यग्रे ॥ २० ॥
 ॐ चं नमः दक्षिणहस्तांगुलिमूले ॥ २१ ॥ ॐ अं नमः दक्षिणमणिबन्धे ॥ २२ ॥ ॐ वों नमः दक्षिणकूर्परे ॥ २३ ॥ ॐ वं
 नमः दक्षिणबाहुमूले ॥ २४ ॥ ॐ न्वां नमः वामहस्तांगुल्यग्रे ॥ २५ ॥ ॐ नां नमः वामहस्तांगुलिमूले ॥ २६ ॥ ॐ अं
 नमः वाममणिबन्धे ॥ २७ ॥ ॐ दिं नमः वामकूर्परे ॥ २८ ॥ ॐ तें नमः वामबाहुमूले ॥ २९ ॥ ॐ रुं नमः वक्त्रे ॥ ३० ॥
 ॐ पं नमः दक्षकपोले ॥ ३१ ॥ ॐ स्थां नमः वामकपोले ॥ ३२ ॥ ॐ ध्रूं नमः दक्षिणनासिकायाम् ॥ ३३ ॥ ॐ यं नमः

वामनासिकायाम् ॥ ३४ ॥ ॐ पां नमः दक्षिणेनेत्रे ॥ ३५ ॥ ॐ तं नमः वामनेत्रे ॥ ३६ ॥ ॐ स्वं नमः दक्षिणकणौ ॥ ३७ ॥
 ॐ स्ति नमः वामकणौ ॥ ३८ ॥ ॐ भि नमः भ्रूमध्ये ॥ ३९ ॥ ॐ सं नमः मस्तके ॥ ४० ॥ ॐ दां नमः शिरसि ॥ ४१ ॥
 ॐ नं नमः सर्वाङ्गे ॥ ४२ ॥ इति मंत्रवर्णन्यासः । एवं न्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् ॥ “चंद्रप्रभं पंकजसन्निषण्णं पाशां
 कुशाभीतिवरं दधानम् ॥ मुक्ताविभूषांचितसर्वगात्रं ध्यायेत्प्रसन्नं वरुणं विभूत्यै ॥ १ ॥” इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य ।
 धर्मादिपरतत्त्वांतपीठदेवताः पूर्ववत्संपूज्य । मध्ये । मूलेन मूर्तिं प्रकल्प्य । आवाहनादिपुष्पांतरुपचारैर्भगवन्तं वरुणं संपूज्य ।
 आवरणपूजां कुर्यात् ॥ तद्यथा-(षट्कोणे) प्राचीक्रमेण आग्नेयादिकोणकेसरेषु मध्ये दिक्षु च । ॐ ध्रुवासुत्वासक्षितिषु हृदयाय
 नमः ॥ १ ॥ ॐ क्षियन्तोव्यस्मत्याशं शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ वरुणो मुमोचत् शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ अवोवध्वानाअदिते
 कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ ॐ रुपस्थाद्यृगम्पात नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ स्वस्तिभिः सदान इत्यन्नाय फट् ॥ ६ ॥ इति षडंगानि
 पूजयेत् ॥ १ ॥ ततोऽष्टदलेषु प्राचीक्रमेण । ॐ शेषाय नमः ॥ २ ॥ ॐ वामुक्रये नमः ॥ २ ॥ ॐ तक्षाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ
 कर्कोटकाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ पद्माय नमः ॥ ५ ॥ ॐ महापद्माय नमः ॥ ६ ॥ ॐ शंखपालाय नमः ॥ ७ ॥ ॐ कुलिकाय नमः ॥ ८ ॥
 इति पूजयेत् ॥ २ ॥ तस्माद्बाह्ये चतुरस्रे भूपुरे पूर्वादिशदिक्षु । ॐ लं इन्द्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ रं अग्नये नमः ॥ २ ॥

ॐ मं यमाय नमः ॥ ३ ॥ ॐ क्ष निऋतेय नमः ॥ ४ ॥ ॐ वं वरुणाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ यं वायवे नमः ॥ ६ ॥ ॐ सं सोमाय
 नमः ॥ ७ ॥ ॐ हं ईशानाय नमः ॥ ८ ॥ ईशानपूर्वयोर्मध्ये । ॐ आं ब्रह्मणे नमः ॥ ९ ॥ निऋतिपश्चिमयोर्मध्ये । ॐ अं
 अनंताय नमः ॥ १० ॥ इति पूजयेत् ॥ ३ ॥ तद्ब्रह्मस्तत्तत्समीपे । ॐ वज्राय नमः ॥ १ ॥ ॐ शक्तये नमः ॥ २ ॥ ॐ दंडाय
 नमः ॥ ३ ॥ ॐ खट्वाय नमः ॥ ४ ॥ ॐ पाशाय नमः ॥ ५ ॥ ॐ अंकुशाय नमः ॥ ६ ॥ ॐ गदायै नमः ॥ ७ ॥ ॐ त्रिशूलाय
 नमः ॥ ८ ॥ ॐ पद्माय नमः ॥ ९ ॥ ॐ चक्राय नमः ॥ १० ॥ इत्याद्युधानि पूजयेत् ॥ ४ ॥ एवमावरणपूजां कृत्वा । धूर्दीप
 नैवेद्यतांबूलदक्षिणानीराजनप्रदक्षिणानमस्कारैः पूजां समाप्य । यथाविधि वाग्यतो जपं कुर्यात् ॥ अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः ।
 जपान्ते वृष्टिकामनयां वेतसोत्थाभिः क्षीराक्ताभिः समिद्धैः पायसान्नोत्तयैः सित्तेन च दशशंशोमं कृत्वा तद्दशशंशेन तर्पणं तद्
 शंशेन मार्जनं तद्दशशतः यथाशक्ति वा पायसान्नोत्तयैः ब्राह्मणभोजनं च कार्यम् (शारदातिलके) “लक्षमेकं जपेन्मंत्रं पायसेन
 दशशंशतः ॥ सर्पैः सित्तेन जुहुयान्मन्त्री मंत्रस्य सिद्धये ॥ १ ॥ ऋणमुत्तयै जपेन्मंत्रं प्रत्यहं साष्टकं शतम् ॥ जपेनानेन लभते महती
 मव्ययां श्रियम् ॥ २ ॥ शितेक्षुशकलमन्त्री जुहुयाद्द्यूतसंख्यैः ॥ चतुर्दिनं दशशतमृणमुत्तयै महाश्रियै ॥ ३ ॥ समिद्धैर्वेतसोत्थाभिः क्षी
 राक्ताभिर्दिनत्रयम् ॥ जुहुयाद्दृष्टिसिद्धयै मंत्रविद्विजितेन्द्रियः ॥ ४ ॥ अनेन विधिना मन्त्री सुयै शतभिषं गते । चतुःशतं द्यूतयुतं

पायसं जुहुयाद्वशी ॥ ५ ॥ ऋणनाशाय संपत्त्यै वश्यायोग्याभिवृद्धये ॥ भृगुवारं कृतो होमः पायसेन चः सर्पिषा ॥ ६ ॥ महतीं संपदं
 कुर्यान्नाशयेत्सकलापदः ॥ शालिभिर्घृतसंसिक्तैः सरिंदतरितः सुधीः ॥ ७ ॥ अहं चतुःशतं हत्वा स्तंभेयत्परसैन्यकम् ॥ सायं
 प्रत्यङ्मुखो वह्निमाराध्य प्रजपेन्मनुम् ॥ ८ ॥ चतुःशतं विमुच्येत मंत्री सर्वरुद्रवैः ॥ मंत्री प्रत्यङ्मुखो भूत्वा तर्पयेद्विमलै
 र्जलैः ॥ ९ ॥ सर्वोपद्रवनाशाय समस्ताभ्युदयाप्तये ॥ बहुना किमिहोक्तं मंत्राणानेन साधकः ॥ १० ॥ साधयेत्सकलाङ्कामा
 न्जपहोमादितत्परः ॥” इति वृष्टिप्रदवारुणीऋग्विधानम् ॥ अथ वृष्टिप्रदविधानं द्वितीयम् ॥ (बृहद्विधाने-शौनकः) “अच्छावदे
 ति सूक्तं तु वृष्टिकामः प्रयोजयेत् ॥ निराहारः क्लिन्नवासा अचिरेण प्रवर्षति ॥ १ ॥ हुत्वायुतं वैतसीनां क्षीराक्तानां हुताशने ॥
 महर्षमवाप्नोति सूक्तेनाच्छावदेन हि ॥ २ ॥” अनेन सूक्तेन प्रत्येवं वा दिश उपस्थेया ‘इति सायणभाष्ये’ ॥ अथ अच्छावदेति सूक्तं
 ऋ० अ० ४ अ० ४ वर्ग २७ । ३० अच्छावदतवसंगीभिः स्तुतिर्पजन्यमसाविवास । कर्त्तव्यं क्रदद्भुजोर्गिरादुर्नरोत्तरेदया
 त्योषधीषुगमम् ॥ १ ॥ विवृक्षान्दन्त्युहन्तिरक्षसो विश्वविभयामुवनमहावयात् । उतानागार्होपवृष्यावतोयत्पजन्यः स्तनयुनह
 न्तिदुष्कृतः ॥ २ ॥ रथीर्वकश्याथाभिभिक्षिपन्नार्विदुतान्कृणतेवृष्या ३ अहं । दुरासिहस्यस्तथाउदीतियत्पजन्यः कृणुते

वस्य १ नमः ॥ ३ ॥ प्रवातावान्तिपतयन्ति विद्युत उदोषधीर्जहते पिन्वते स्वः । इरा विश्वस्मभुवनाय जायेत्यर्जन्त्यः पृथिवीरे
 तसार्वाति ॥ ४ ॥ यस्य व्रते पृथिवी नन्नम्रीति यस्य मीति यस्य व्रते शफ्रजभुरीति यस्य व्रत ओषधीर्विश्वरूपाः सनः पर्जन्यमहि शर्मयच्छ ॥ ५ ॥
 दिवो नो बृहस्पतिरारिध्वं प्रपिन्वत वृष्णो अश्वस्य धाराः । अवीडिते नस्तनयितुने ह्यपो निषिञ्चन्नसुरः पितानः ॥ ६ ॥ अभिक्रदस्तनयग
 र्भमाधादुन्वता परिदार्यथेन द्रुति सुकर्षे विषिपितन्यश्च समाभवन्तु द्रुतो निपादाः ॥ ७ ॥ महान्तं कोशमुदचानिषिञ्चस्यन्दन्ता कुल्या
 विषिताः पुरस्तात् ॥ घृतेन द्यावापृथिवी व्युन्धि सुप्रपाणं भवत्वद्भ्याभ्यः ॥ ८ ॥ यत्पर्जन्यकानि क्रदस्तनयन्हासि दुष्कृतः प्रतीदं विश्वं
 मोदते यत्किंच पृथिव्यामधि ॥ ९ ॥ अबर्षी वर्षमदुष्टं भागाय कर्धन्वान्यत्येत वाड । अर्जजन ओषधीर्भोजनाय कमुत्प्रजभ्याधियो धिमादनी
 षाम् ॥ १० ॥ इति दर्शच सूक्तम् ॥ अनेन सूक्तेन प्रत्यचं वा अयुतवेतसीनां क्षीरात्मानां होमाच्छीघ्रं वर्षति । होमान्ते । इदं
 पर्जन्याय इति त्यागं कुर्यादिति पर्जन्यविधानम् ॥ अथ तिस्रो वाच इत्यादि सूक्तद्वयविधानम् ॥ ऋग्विधाने-शौनकः “आस्यदधं
 विगात्रापः प्राङ्मुखः प्रयतः शुचिः सूक्ताभ्यां तिस्र आदिभ्यामुपतिष्ठत भास्करम् ॥ अनश्नते तज्जतव्यं वृष्टिकामेन यत्नतः ॥
 पंचरात्रेऽप्यतिक्रान्तिं महतीं वृष्टिमाप्नुयात् ॥ २ ॥” इति ॐ तिस्रो वाच इत्यादि सूक्तस्य अग्निपुत्रः कुमार ऋषिः वसिष्ठो वा । त्रिष्टु

छन्दः । पर्जन्यो देवता । वृष्टिप्राप्त्यर्थं विनियोगः ॥ “ॐ तिस्रो वाचः प्रवदज्योतिरग्राया एतदुद्गमधुदेवमूयः ॥ सवस्त्रं
 कृण्वन् गर्भमोषधीनां सद्योजातो वृषभो रोसीति ॥ १ ॥ योर्वधनओषधीनांयेअपांयोविश्वस्यजगतोदेवइरो ॥ सत्रिधातुशरणं
 शर्मयत्सत्रिवर्तुज्योतिः स्वभिष्टय १ स्मे ॥ २ ॥ स्तरीरुत्पद्भवतिमूतउत्पद्यथावशतन्वंचक्रणः । पितुःपयः प्रतिगृह्णातिमातातेन
 पितावर्धितेतनपुत्रः ॥ ३ ॥ यस्मिन्विश्वानिभुवनानितस्थुस्तिस्त्रोद्वावद्वेधासमुत्पपः ॥ त्रयः कौशासउपसेचनसोमसमध्वश्चोतन्यभि
 तोविरश्मम् ॥ ४ ॥ इदं वचः पर्जन्यायस्वराजहृदोअस्त्वन्तरंतज्जुजोषत् ॥ मयोभुवोवृष्टयः सन्त्वस्मेसुपिपयलाओषधीर्देवगोपाः
 ॥ ५ ॥ पुरेतोधावृषभःशश्वतीनांतस्मिन्नात्माजगतस्तस्थुषश्च । तन्मऋतं पातु शतशारदायथूयपातस्वस्तिभिः सदानः ॥ ६ ॥ ” इति
 प्रथममूक्तम् ॥ “ॐ पर्जन्यायेति सूक्तस्य अग्निपुत्रः कुमार ऋषिः वसिष्ठो वा । गायत्री छन्दः । पर्जन्यो देवता । वृष्टिप्राप्त्यर्थं जपे
 विनियोगः ॥ ॐ पर्जन्यायप्रागतद्विस्नुत्रायमीहुषे । सनोयवसमिच्छतु ॥ १ ॥ योगभेमोषधीनांगवकृणोत्पवताम् ॥ पर्जन्यः
 पुरुषीणाम् ॥ २ ॥ तस्माद्दास्येहविजुहोतामधुमत्तमम् ॥ इलानः संयतं कर्तु ॥ ३ ॥ ” इति वृष्टिप्राप्तिकविधानम् ॥ अथ सर्वरोग
 नाशकधर्मराजमंत्रविधानम् ॥ (मन्त्रमहोदयो) मंत्रो यथा । “ॐ क्रौं द्वौ आर्विवैस्वताय धर्मराजाय भक्तानुग्रहकृते नमः ” इति
 चतुर्विंशतिवर्णो मन्त्रः । नास्य ऋण्यादिपूजाविधानं सिद्धमंत्रवादिति । ॐ क्रौं द्वौ हृदयाय नमः ॥ १ ॥ ॐ आं वै शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥

ॐ वैवस्वताय वषट् ॥ ३ ॥ ॐ धर्मराजाय कवचाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ भक्तानुग्रहकृते नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ नमः अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥
 इति षडंगन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ॥ अथ ध्यानम् “ पाथःसंयुतमेघसन्निभतनुः प्रद्योतनस्यात्मजो नृणां पुण्यकृतां शुभावहवपुः
 पापीयसां दुःखकृत् ॥ श्रीमदक्षिणदिक्पतिर्महिषगोभूषाभरालंकृतो ध्येयः संयमनीपतिः पितृगणस्वामी यमो दंडभृत् ॥ १ ॥ ”
 अभ्यस्तोयं सदा मंत्रः सकलापदिनाशनः ॥ नरकप्राप्तिरोद्धा स्याद्रूपुभीतिनिवर्तकः ॥ २ ॥ इति धर्मराजमंत्रानुष्ठानम् ॥ अथ
 चित्रगुप्तमन्त्रानुष्ठानम् । (तत्रैव) मंत्रो यथा—ॐ नमोविचित्रायधर्मलखकाययमवाहिकाधिकारिणैर्लव्यंजन्मसंपत्प्रलयं कथय
 कथयस्वाहा” इत्यष्टात्रिंशदक्षरो मन्त्रः ॥ (अस्य ऋष्यादिन्यासपूजाऽभावः सिद्धमन्त्रत्वात्) ॐ नमो विचित्राय हृदयाय नमः ॥ १ ॥
 ॥ १ ॥ ॐ धर्मलखकाय शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ यमवाहिकाधिकारिणे शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ ॐ लव्यंजन्मसंपत्प्रलयं कव
 चाय हुं ॥ ४ ॥ ॐ कथयकथय नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ ॐ स्वाहा इत्यस्त्राय फट् ॥ ६ ॥ इति षडंगन्यासं कृत्वा ध्यायेत् ।
 किरीटोज्ज्वलं वस्त्रभूषाभिरासं विचित्रासनानीनमिन्दुप्रभास्यम् ॥ नृणां पापपुण्यानि पत्रे लिखन्तं भजे चित्रगुप्तं सखायं यमस्य
 ॥ १ ॥ सिद्धमन्त्रमिमं पुंसां जपतां चित्रगुप्तकः ॥ प्रसन्नो गणयेत्पुण्यं नैव पापं कदाचन ॥ २ ॥ इति चित्रगुप्तमन्त्रविधानम् ॥
 अथ ग्रंथालंकारः ॥ देशे मनोज्ञे हि मरौ बभूव वीकोजिनामा नृपतिः पुरा हि ॥ तस्यैव नाम्ना खलु राजधानी लोके विकानेर इति

प्रथांगता ॥ १ ॥ तदन्तरे शक्रपुरोपमे पुरं श्रीरत्नदुर्गे सुजनेः सुसंविते ॥ आसीद्वसिष्ठान्वयगौडविप्रो माध्यंदिनीयो बुधजीवरजः ॥
 ॥ २ ॥ तस्यात्मजा बाणमितास्तु सद्गुणाः सुवेदविद्याऽध्ययने च नैपुणाः ॥ आयातयातद्विजगृह्णद्ग्राह्णणा वीर्येण संताडितवैरि
 दुर्गणाः ॥ ३ ॥ एतेषु मध्ये खलु रामकृष्णो ज्ञानेन स्वर्णीकृतसर्वतृष्णः ॥ स्वबुद्धितः खण्डितवैरिप्रश्नः सुभक्तिसंतापितदेव
 कृष्णः ॥ ४ ॥ तस्याऽभवत्राममिताः सुपुत्राः स्वधर्मयायिस्वकलत्रमित्राः ॥ गृहेषु संलेखितरम्यचित्राः श्रीक्रान्तपूजनितराः
 पवित्राः ॥ ५ ॥ इमानि नामानि भवन्ति तेषां चतुर्भुजाख्यो विबुधोऽयमाद्यः ॥ कस्तूरचिन्द्राभिधसज्जनोऽपरोऽपरोरगुणैर्मण्डि
 तजेष्ठरामः ॥ ६ ॥ स जेष्ठरामः खलुपंडिताग्र्यः षट्शास्त्रवेत्ता द्विजकर्मतत्परः ॥ त्यागी मनस्वी द्विजदेवभक्तो हुतावशिष्टा
 ब्रह्मसदातुरक्तः ॥ ७ ॥ तत्रापि मध्ये निजवंशपालकः कस्तूरचिन्द्राख्यमहत्सुशीलः ॥ तस्मात्सुपुत्रावनवद्वयविद्यान्वितौ द्वौ
 नितरामभूताम् ॥ ८ ॥ चतुर्थीलालाख्यगुरुमुखाख्यौ सुज्ञौ गुणाढ्यौ निजधर्मतत्परौ ॥ ज्येष्ठस्तयोर्वै खलु पण्डितप्रणीः
 षट्शास्त्रवेत्ता शिवपूजने रतः ॥ ९ ॥ षट्कर्माभितो नित्यं देवतातिथिपूजकः ॥ हुतशेषं तु भुञ्जानश्चतुर्थीलालपंडितः ॥ १० ॥
 मातामहो यस्य बभूव पंडितः श्रीरामनामा प्रथितः स्वदेशे ॥ दाता वदान्यो धनिभिश्च वंद्यो भिषकसुवृत्त्या परिपूर्णकोशः ॥ ११ ॥
 एतादृशे शुद्धकुले विशाले चतुर्थीलालो हि बभूव चन्द्रमाः ॥ परोपकारी निजवंशकेतुः शिष्टानुरागी च निबन्धकता ॥ १२ ॥

यस्य माता हरीवर्धे पिता कस्तूरिचन्द्रकः ॥ यथाऽनसूया साध्वी सा यथाऽत्रिस्स तथा खलु ॥ १३ ॥ सूत्रं कात्यायनं यस्य
 शाखा माध्यंदिनीयिका ॥ श्रीवसिष्ठकुलं यस्य स चतुर्थ्याख्यपंडितः ॥ १४ ॥ तेनायं रचितो ग्रन्थो गौडानां प्रीतिदः सदा ॥
 अनेन प्रीयतां शम्भुभवान्या सह सर्वदा ॥ १५ ॥ व्योमशस्त्राङ्कुचन्द्रेन्द्रे १९६० विक्रमादित्यसंज्ञके ॥ फाल्गुने शुक्लपञ्चम्यां
 ग्रन्थः पूर्णोऽभवच्छिवः ॥ १६ ॥ इति श्रीमन्महाराजाधिराजक्षेत्रियकुलार्कमरुदेशाधिपतिराजेंद्रश्रीगङ्गासिंहवर्मणो वीकानेर
 राज्यान्तर्गत-श्रीरत्नगढनगरनिवासिना श्रीवसिष्ठगोत्रोद्भवगौडवंशावतंसपंडितश्रीरामकृष्णामरचन्द्रपौत्रेण श्रीकस्तूरिचंद्रात्मजेन
 श्रीचतुर्भुजदत्तभुनुना श्रीमहादेवभक्तशुक्लयजुर्वेदीयमाध्यंदिनवाजसनेयिना पंडितश्रीचतुर्थीलालशर्मणा विरचिते अनुष्ठानप्रकाशे
 अद्भुते महानिबन्धे पुरश्चरणकाण्डे रोगशमनविधानप्रकरणं षष्ठम् ॥

(॥ समाप्तोऽयं महानिबन्धः षष्ठः ॥)

इदं पुस्तकं मुम्बय्यां श्रीकृष्णदासात्मज-क्षेमराजेन श्रुष्टिना, स्वकीये-“श्रीवेङ्कटेश्वर”

स्टीम्-मुद्रण-यन्त्रालये, मुद्रयित्वा प्रकाशितम् ।

संवत् १९९१, शके १८५६.

पुस्तक मिलनेका ठिकाना-

खेमराज श्रीकृष्णदास,

“श्रीवेङ्कटेश्वर” स्टीम्-प्रेस,

बम्बई.

गङ्गाविष्णु श्रीकृष्णदास,

“लक्ष्मीवेङ्कटेश्वर” स्टीम्-प्रेस,

कल्याण-बम्बई.

